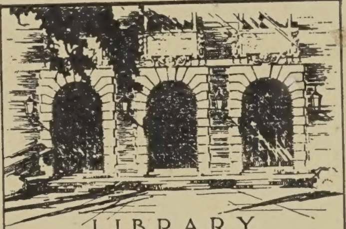

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ “ΑΘΗΝΑ„
Α. Ι. ΡΑΛΛΗ
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6 ΑΘΗΝΑΙ

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΠΡΙΛΗΣ 1924 ΤΕΥΧΟΣ 1ο

Γλωσσικὲς πλάνες

Ὅταν ὁ Πάλλης πρωτοεῖδε μεσ' στὴ γραμματική μου, πὼς τὸ **τρελὸς** γίνεται ἀπ' τοῦ Ἡσύχιου τὸ **τρηρὸν**=ἐλαφρὸν καὶ πρέπει νὰ γράφεται μ'ἕνα **λ**, μοῦ ἔγραψε: «ἂχ ἀφτὴ τὴν πατσαβούρα τὴν Ἐπιστήμη ποὺ μᾶς γκρεμνᾶ ἕνα ἕνα τὰ ἰδανικά μας! τί ὡραῖος ὁ **τρελλὸς** μὲ δύο **λλ**! κτλ».

Κιἀπ' ἀλήθεια. Ἀφοῦ ἡ ζωή μας ἀλάκερη εἶν' ἕνα ὄνειρο, ἔπρεπε νὰ περνᾶ μὲ τὰ ὄνειρα, κἔτσι πῆγε ἀρχὴ κάμποσες χιλιάδες χρόνια· μὰ κατόπι ἀνθρῶποι κακόβουλοι κἐγωϊστάδες θελήσανε νὰ ἐκμεταλλεφτοῦνε τὴν πίστη τῶν ἀνθρώπων στὰ ὄνειρα καὶ φέρανε μεγάλα κακὰ στὴν κοινωνία, ποὺ βαστοῦν ὥστα τώρα. Ὡστόσο βγῆκε στὴ μέση ἡ ἐπιστήμη, ὑπερασπιστὴς τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων καὶ εἶπε: Ὡραῖα ναιμὲν τὰ ὄνειρα, μὰ ἔλα ποὺ μάφτὰ, ἔρχεταιτόσο κακὸ στὴν ἀνθρωπότητα! Κάτου λοιπὸν τὰ ὄνειρα· ρίξτε φῶς, πλιότερο φῶς, νὰ διαλυθοῦνε, καὶ θρονιάστε στὸν τόπο τους τὴν ***Ἀλήθεια***, ποὺ εἶναι μύριες φορὲς πιὸ ὡραία ἀπ' τὰ ὄνειρα, φτάνει νὰ ξαίρουμε νὰ τὴ μεταχειριστοῦμε. Στὸ προκείμενο λοιπόν.

Ἐπειδὴς οἱ Ἀρχαῖοι Αἰολέοι εἴχανε λ. χ. κάπου τύπους δίχως τελικὸ **ν πύργο, εἱαρὸ, ἐγενὸμα** κτλ. κοἱ Δωριέοι συχνὰ: **α** ἀντὶς: **η**, λ. χ. **σελάνα, εἰρήνα** κτλ. κἐπειδὴς ἀφτὰ ἔτυχε νὰ μοιάζουνε μὲ τὰ δικά μας: **βελόνα, δούλα** κτλ. καὶ μὲ τὰ: **πύργο, ἱερό, γενόμου,** τύπους ποὺ μορφωθήκανε δυὸ χιλιάδες χρόνια ἀργότερα καὶ μόνο κατὰ τύχη συμπέσανε, οἱ λογάδες μας τῆς περασμένης γενεᾶς εἴπανε τὴ νεολληνικὴ γλώσσα Αἰολοδωρική, ἔτσι κοιμοῦνταν ἥσυχα οἱ Ρωμιοί, πὼς μιὰ ποὺ μιλοῦν Αἰολοδωρικά, λόγος δὲν ὑπάρχει νὰ μὴ βαστάει ἡ σκούφια τους γραμμὴ ἀπ' τοὺς Ἡρακλεῖδες, κιἀφοῦ εἶταν ἔτσι, τὸ δίχως ἄλλο ὁ παπούς τους ὁ Ἡρακλὴς πάνου ἀπ' τὸν Ὄλυμπο θὰ φρόντιζε νὰ βολέψει καὶ διαφεντέψει ὅλα τους τὰ ἐθνικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα· καὶ λοιπὸν τὸ ρίξανε στὴν ἀφροντισιά, ποὺ βαστάει ὥστα σήμερα.

Τὸ μόνο ποὺ κάνανε εἴτανε νὰ κλίνουν τὰ ὀνομα-τά τους σύμφωνα μὲ τοῦ **Ἡρακλέους.** Δηλαδὴ τὸ τούρκικο **Φιντικλῆς** τὸ εἴπανε στὴ γενική: τοῦ **Φιντικλέους.** Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ **μερακλῆς** τοῦ **μερακλέους,** ὁ **σεβνταλῆς** τοῦ **σεβνταλέους** καὶ νὰ δὰ ἐμεῖς χωρὶς πολὺ κόπο στὴ δοξασμένη ἐποχὴ τοῦ Περικλέους...

Ἐπίσης εἴπανε ὁδὸς **Κλεισόβης.** Klis-ova εἶναι λέξη Τουρκικὴ καὶ θὰ πεῖ: **κάμπος τῆς ἐκκλησιᾶς.** Ἔτσι λοιπὸν πρέπει καὶ νὰ γράφεται μὲ **η** καὶ νὰ κλίνεται: τῆς **Κλήσοβας**, ἀφοῦ οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγαν τῆς **Διοτίμας** τῆς **Φιλομήλας** κ.τ.λ.

Ἐπίσης λένε: οἱ **Ζωσιμάδαι**, τῶν **Ζωσιμαδῶν** λέει. Μὰ τότε λοιπὸν καὶ οἱ **ψωμάδαι** τῶν **ψωμαδῶν**

οἱ **παπάδαι** τῶν **παπαδῶν** καὶ τράβα κορδέλα. Ἀφοῦ ὅμως τὰ ἑνικὰ εἶναι ὁ **Ζωσιμάς**, ὁ **παπάς**,ὁ **ψωμὰς** κτλ. ἔπρεπε ἐβλογημένοι, γιὰ νἆστε πιὸ ἀκόλουθοι μὲ τὶς ἀρχές σας, νὰ πῆτε: οἱ **Ζωσιμαί**, οἱ **παπαὶ** οἱ **ψωμαί·** γιατὶ κατάληξη -**αδαι** δὲν ἔχει ἡ Ἀττική, ἔχει ὅμως -**άδες**: (**φυγάδες**, **λαμπάδες** κτλ.) καὶ τοῦτο δὰ εἶναι ποὺ πέρασε στῶν περιττοσυλλάβων νεοελληνικῶνε τὸν πληθυντικό: οἱ **Ζωσμάδες** τῶν **Ζωσιμάδων**, οἱ **παπάδες** τῶν **παπάδων** κτλ.

Ἄλλη πιὸ χοντρὴ πλάνη, ποὸ ἀκόμα δὲ σβήστηκε ὁλότελα, εἶναι πὼς οἱ ἀρχαῖοι προφέρναν ἀπαράλλαχτα ὅπως ἐμεῖς διαβάζουμε τὴν καθαρέβουσα· ἀτοί τους δηλαδὴ λέγανε: **ιὶ** (οἱ υἱοί), **κυριεϊατρὲ** κτλ. **ἰμὶς** (καὶ γιὰ μᾶς) **ἰμὶς** (καὶ γιὰ σᾶς) κτλ. καὶ μόνο τὰ πρόβατά τους δὲ βελάζανε ἔτσι βάρβαρα σὰν τὰ δικά μας: **μπέε! μπέε!** μόνο ξεφώνιζαν ἐβγενικότατα σὰν καθαρεβουσιάνες δεσποινίθρες: **βῆ, βῆ·** τουλάχιστο ὁ Κρατῖνος κιὁ Ἀριστοφάνης ἀφτὸ μᾶς βεβαιώνουν. Πόσο φριχτὴ εἶναι ἀφτὴ ἡ πλάνη καὶ πόσο κακὸ κάνει τῆς ἐκπαίδεψής μας, μόνον ὅσοι νιώσανε τὸ ζήτημα κατάβαθα μποροῦνε νὰ τὸ φανταστοῦνε. Κἐπειδὴς ἀνάφερα γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικά μας χάλια, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε μίαν παρέκβαση. Τὸ 1902 δίδασκα στὴν Πάναρμο τὰ Ἑλληνικὰ τῆς ἀνώτερης τάξης. Μιὰ μέρα ποὺ ἦρθαν οἱ ἐφόροι νὰ δοῦνε τὴν ἐργασία μας, τὄφερε ὁ λόγος στὸ μάθημα γιὰ τὸ **πρόϜατος** > **πρᾶτος** > **πρῶτος·** τέτοιο ὅμοιο, εἶπα στὰ παιδιά, ἔχουμε κἐμεῖς τό: **πρόβατα** ποὺ μὲ ξεπεσμὸ τοῦ **β** ἀπ' ἀνάμεσα τὸ εἶπαν **πρόατα** καὶ μὲ συναίρεση τοῦ **οα** > **α** ἔγινε: **πράτα**.

Οἱ κ. κ. ***ἔμφοροι*** συγκοιταχτήκανε μιά, κἕνας τους ποὺ εἶχε τὸ πιότερο θάρρος μαζί μου ἔρχεται κοντὰ καὶ μοῦ λέει σταφτί. Τί κάνεις ἀδερφέ, ***μαλλιαρὰ*** διδάσκεις ἐδωπέρα; γιὰ τοῦτο σὲ πλερώνουμ' ἐμεῖς! Κιἀργότερα ἔγινε ζήτημα καὶ κόντεψε νὰ μοῦ κοστίσει τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶ μου. Ἀφτὸ τὸ ἀνέκδοτο τὸ γράφω ἐδῶ δίχως σκόλια καὶ τἀφιερώνω τοῦ κ. Χατζηδάκη. Ἂς εἶναι δά.

Ἄλλη πλάνη ὄχι καὶ τόσο πολὺ βλαβερή, μὰ πάντα πλάνη, εἶναι καὶ τούτη δά.

Τὰ ντόπια νεολληνικά: ***γαῖμα***, ***γύπνος***, ***γήλιος*** (κατὰ τοῦτο καὶ) ***γήσκιος*** κτλ. ὑπάρχουν ἀφελῆδες ποὺ τὰ θαρροῦνε πὼς ἔχουνε στὴν ἀρχὴ τὸ παλαιὸ δίγαμμα, ποῦ λένε.

Ἀφτὸ τὸ γ=j τὸ ἀρχαῖο δίγαμμα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι α') γιατὶ τὸ δίγαμμα ἀπ' τὴν Ἀττικὴ γλῶσσα ἀκόμα εἶχε ξεπέσει ὁλότελα καὶ δὲν τῆς βρίσκουμε οὐδὲ χνάρι του· κιἀποδείξανε πιὰ φῶς φανερὰ πὼς ἡ σημερνὴ νεολληνικὴ εἶναι τὸ μοιριακὸ ξετύλιγμα τῆς Ἀττικῆς. β') γιατὶ ὁ φθόγγος ποὺ παράστηνε τὸ F δὲν εἴτανε ***γ*** μὸν εἶταν ἕνας μισότριβος χειλικὸς φθόγγος ἀνάλογος κάπως μὲ τὸ σαξωνικὸ w (***Οὐά***τερλο) καὶ τὄνομά του καθαφτὸ εἶναι βαῦ (=vau) ποὺ θὰ πεῖ σημιτικὰ καρφί.

Ὡστόσο ὁ Ἡσύχιος καμιὰν πενηνταριὰ λέξες ποὺ εἶχαν ἀρχικὸ Fαῦ, τὶς ἔχει γραμμένες μὲ ***γ***. λ. χ. ***γαδέσθαι***=ἡδέσθαι, ***γέτορ***=ἔτος ***γέμμα***=εἶμα, ***γῖπον*** =εἶπον, ***γεστία***=ἑστία, ***γιτέα***=ἰτέα, ***γόρτυξ***=ὄρτυξ ***γάλοι***=ἧλοι κτλ. Κιἀκόμα ἡ Βαλβίλλα (ἀρχὲς τοῦ β' αἰῶνα μ. Χ.) στὴν κνήμη τοῦ Μέμνονα εἶχε γρά-

ψει τὶς ἀντωνυμίες ***γοί***=οἵ,,=***γέ***=ἕ. Μὰ γιὰ τοῦτα μὲ πολλὴ φινέτσα ὁ κ. Χατζηδάκης δίνει τὴ σωστὴ ἐξήγηση, λέει δηλαδὴ πὼς οἱ μεταγραφιάδες θέλοντας νὰ κρατήσουνε τάχα ἱστορικὴ ὀρθογραφία, μιὰ ποὺ δὲν ἀκούανε πιὰ ἀπ' τὴ ζωντανὴ γλώσσα τὴ σωστὴ προφορὰ τοῦ ϝαῦ, καὶ μὴν ἔχοντας στὴν ἀλφαβήτα ἄλλο ψηφὶ ἀπ' τὸ Γ ποὺ νὰ μοιάζει πιότερο μὲ τὸ Ϝ, γράψανε τὶς λέξες ἀφτὲς μὲ τὸ Γ=Ϝ· κιὁ Ἡσύχιος βρίσκοντάς τες κάπου ἕτοιμες τὶς ἀντίγραψε ἔτσι ἀβασάνιστα μὲ τὸ ἀρχικὸ ***γ*** (κοίτα Χατζ. Γλ. μελ. τ. α', σ, 251 - 2).

Τί πρᾶμα λοιπὸν εἶναι ἀφτὸ τὸ ***γ2*** στὰ ***γήλιος, γύπνος, γαῖμα*** κτλ;

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ νεοελληνική μας ἀποφέβγει ὅσο μπορεῖ τὴ χασμωδία, γιὰ τοῦτο ἅμα τύχουνε κοντὰ-κοντὰ δυὸ φωνήεντες φθόγγοι, ἢ προφέρνουμε τοὺς δυὸ μονοσυλλαβὶς (δίφθογγος) λ. χ. ***ἃ ἠλὶ > ἀηλί,*** ἢ συντραβάει ὁ δυνατότερος τὸν ἀδυνατότερο: ***αηλὶ > ἀλί,*** ἢ τέλος γεννιέται ἀνάμεσά του ἕνας ἄλλος προστριβόμενος φθόγγος.

Ὁ φθόγγος ἀφτὸς σύνηθα εἶναι j μὲ κατοπινὸ ψιλό: ***ε, ι*** λ. χ. ***ἀγέρας, καγήλα, πνογή. ἄγηχος,*** ἀκόμα καὶ ἀνάμεσα ἄρθρο καὶ λέξη: ***ὁ-γ-ἥλιος, τὸ-γ-αῖμα, ὁ-γ-ὕπνος*** κτλ. ποὺ μένει κατόπι καὶ ὡς ἀρχικὸς φθόγγος στὶς λέξες καὶ χωρὶς τὸ ἄρθρο: ***γήλιος, γαῖμα, γύπνος*** κλπ. Εἶναι καὶ ***γ*** λαρυγγικὸ μὲ κατοπινὸ παχί: ***α, ο, ου*** λ. χ. ***ἀκούγω, κλαίγω, ἄγουρος, θεγός, τὰ ὠγὰ > τἀυγὰ > τἀβγὰ*** κιἀπὸ τοῦτο: ***τἀβγό.***

Τὸν πολὺ ἁπλὸ καὶ φυσικὸ ἀφτὸ σχηματισμὸ τοῦ

ἀβγὸ μὴ μπορώντας νὰ ξηγήσει ὁ κ. Χατζηδάκης Μεσ. καὶ Ν. Ἑλ. β΄ σελ. 222) κοιλοπανᾶ σὰν τὸ βουνὸ καὶ μᾶς γεννᾶ τὸν ποντικό..... τύπο : ***ὠβό***.

Ἀπ' τὸν τύπο ἀφτὸν παίρνωντάς τονα ἁπλὰ κι ἀκούραστα : ὠὸ > ὠβό, κιὄχι ὅπως ὁ κ. Χ. ἀνάκατα καὶ ἱδρωμένα, βλέπουμε πὼς καὶ χειλικὸ ***β*** γεννιέται ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα· γιατὶ ἐξὸν τὸ παλα(ι)ος > ***παλαβὸς***, ποὺ εἶναι σωστὴ παλάβρα νὰ τὸ θωροῦμε ἄπ' τὸ ***παλάβρα***, ἔχουμε τὰ : ***οὖα > οὖβα***=τὰ σούρβα (Κορ. Ἄτ. ε΄, 269) ***πρὸοδος > πρόβοδος*** (αὐτοῦ 314) ποὺ στὴν Ἀρτάκη τὸ λέμε ***πρόγουδος, κούβακας***, ποὺ εἶνε τὸ δίχως ἄλλο ὁ ***κόαξ*** τοῦ Ἡσύχιου· ἐμεῖς λέμε στὴν πατρίδα μου ἕνα ***χόβι***(=μιὰ φορά), κιἀφτὸ βέβαια εἶναι τὸ ***χοῦς***(=μέτρο γιὰ τὰ ὑγρὰ) τῶν ἀρχαίων· ὑποκοριστικὸ ***χόι***(ον, > ***χόβι***, πρβλ. καὶ τὰἰδιωματικά. ***πέλαο > πέλαβο*** (Πάνορμο τῆς Κύζικος)· ***παππο᾿ονικὸ > παπποβονικὸ*** (Σύμη)· ***ρώ᾿α > ρώβα***, ***τὸ᾿όνατο > τὸ βόνατο*** (Νικαριὰ)· ***ἐ᾿ὼ > ἐβὼ*** (Ρόδο) κτλ. ποὺ ἀφοῦ ξέπεσε τὸ ἀρχαιότερο ***γ***. γεννήθηκε νεοτερικὰ ἀνάμεσα δυὸ φωνήεντα ἕνα ***β*** γιὰ μεσόβαλμα.

Τὸ ***παλαβός*** λοιπὸν εἶναι ἐξάπαντος ἀπὸ τό : ***παλαός***, ἄλλον τύπο τοῦ ***παλαιός*** (πρβλ. ***καίω*** καὶ ***κάω***, ***ἐλαία*** καὶ ***ἐλάα*** κτλ.), ὅπως τὸ μαντέβει δὰ κιὁ Κοραὴς (Ἄτακ. α΄, 91), τὸ βεβαιώνει ὁ Kretschmer (d. lesb Dial 202) καὶ τὸ παραδέχομαι πέρα ὥς πέρα ἐγώ, θεωρώντας κωμική κάθε προσπάθεια γιὰ ἄλλην ἐτυμολογία του, ἀφοῦ ἔχουμε τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡσύχιου ποὺ λέει : «***παλαιός***· ὁ φρεσὶν ἐφθαρμένος, ἄφρων, ὁ καὶ ἠλίθιος» καὶ «***παλαιὸρ***· μωρός», καὶ ἀφοῦ βεβαιώνεται ὁ τύπος τῆς Κοινῆς ***παλαός***. Λάθος ὁ Χ. (ΜΝΕ. β΄ 320)

Τὸ (ὁλκὸς >) **βολκός**=εἶδος χουνὶ ἀπὸ δίχτυ μὲ βεργοστεφάνια, γερμαν.: Aalreuse (Α. Σκιάς Ἐπετ. Πανεπ. 1910—11, σελ. 217) ξηγέται μὲ συμφυρμό: **βολὴ+ὁλκός > βολκός,** γιατὶ μἀφτὸ βολάζουνε στοὺς ποταμούς.

Τὸ (ὀνικὴ >) **βονικὴ** (ΜΝΕ, β', 319) παρετυμολογία ἀπ' τό: **γονικό > βονικό.** Τὸ (ὅλα) **οὔλα** σὲ μᾶς τὸ λένε: **γούλα** κἔγινε **βούλα** σὰν τό: **βόνατο,** ἔτσι καὶ τὸ **ὑφὴ > οὖφα** (πρβλ. ὕαινα > οὔγαινα) ἔγινε: **γούφα > βούφα·** ἔτσι καὶ τὸ **οὔριο** (σεμᾶς: **γούριο) > βούριο** καὶ Κυπριώτικα: **βοῦρκον.**

Σίγουρη διάσωση τοῦ ἀρχαίου **βαῦ** ὑπάρχει μόνο στὶς τοπωνυμίες: **Βίστωνας='Ιστώνη,** βουνὸ στὴν Κέρκυρα, καὶ **Βοίτουλο** ἢ **Βιτοῦλο=Οἴτυλος,** πολίχνη τῆς Λακωνίας, γιατὶ οἱ τοπωνυμίες σώζουνται λίγο πολὺ μὲ τὴν ἀρχαϊκή τους μορφή.

'Αρματολὸς

Οἱ γλωσσολόγοι συμφωνοῦνε πὼς ἡ λέξη ἀφτὴ εἶναι νεότερη, ὄχι πιὸ πέρα ἀπ' τὸ δέκατο ἔχτο αἰώνα φτειασμένη, ὥστε μποροῦμε νὰ ξηγήσουμε τὰ ἱστορικά της μὲ τοὺς σημερινοὺς νόμους τῆς γλώσσας μας.

Ἡ παραγωγὴ ἀπ' τὸ 'Ιταλικὸ armatoro μοὺ φαίνεται λίγο κωμική. Ἄλλωστε τὸν τύπο ἀφτὸν τόνε λέμε **ἀρμαδόρος** μὲ ἄλλο νόημα ἀπ' τὸ βενετσιάνικο. armadoro γιατὶ τὰ τέτοια ὅλα ἀπ' τὰ Βενετσιάνικα τὰ πήραμε μὲ d > δ: **κανταδόρος, τζογαδόρος** κτλ

'Αφτὴ ἡ τροπὴ τοῦ d σὲ **δ**, δείχνει, πὼς ὁ τύπος εἶναι ἀρκετὰ παλιός.

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας κ. Χατζηδάκης ('Αθήνας τ. Η' καὶ ΜΝΕ, β', 502) τὸ πῆρε πὼς ἔγινε τάχα κατὰ τὸ: **ἁρματωλός.** Ἕνεκα δηλ. ποὺ μοιάζουνε φτογγικὰ τὰ θέματα **ἁμαρτ.** - (ἁμαρτία) καὶ **ἀρματ** - (ἅρματα), ἀπὸ συμφορμὸ δῆθεν πέρασε τὸ προσκόλλημα - **ωλὸς** καὶ στὸ δέφτερο θέμα καὶ βγῆκε τὸ **ἀρματωλός.** 'Αφτὸ εἶναι μιὰ ἐξήγηση ὁλότελα ντιλετάντικη.

'Επίσης ἀπ' τὴ λέξη **ἁμαρτωλὸς** ποὺ δὲν εἶναι καθαφτὸλαϊκή, μονὸ πέρασε στὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν 'Εκκλησία ἔτσι ἀτόφια, δὲν μποροῦσε νὰ ξετραβηχτεῖ τὸ - **ωλὸς** καὶ νἀποτελέσει παραγωγικὴ κατάληξη, ὅπως λ. χ. τὸ -**ίδα** (ἐλπίδα, πατρίδα) ποὺ μᾶς ἔδωσε καὶ νέες λέξες: **μονομερίδα**, **σκασουλίδα**, **βρονταλίδα** κ. τ. λ. (Γραμ. Φιλ. § 1394).

Στὴν Αἴγινα ἄκουσα ἀπὸ μιὰ γυναίκα νὰ λέει γιὰ τὸν ἄντρα της, πὼς εἶναι **σπιτολός.** Ξαφνίστηκα. Ὅταν τῆς ζήτησα ἐξήγηση, γιὰ νὰ μοῦ δώσει νὰ καταλάβω καλύτερα, μοῦ ἐπανάλαβε τὴ λέξη μὲ τὸ τελικὸ **ο** διπλόχρονο: **σπιτολόος.**

Στὴ στιγμὴ φωτίστηκα: **σπιτολό(γ)ος** λοιπόν, ὥστε δὲν εἶναι τὸ προσκόλλημα - **ωλός,** ποὺ δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ εἶναι. Εἶναι τό: - **λόγος**, ποὺ μιὰ ἀπὸ τὶς σημασίες του εἶναι καί: πρόσωπα ποὺ καταγίνονται μὲ τὸ ὅτι παραστήνει τὸ ριζικὸ νόημα: **βοτανολόγος**, **θεολόγος, ζωολόγος, γλωσσολόγος** κτλ. (Γραμ. Φιλήν. § 1362, α').

Λοιπὸν καὶ τὸ **ἁρματολὸς** δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ

ἀρματολό(γ)ος, ἐκεῖνος δηλ. ποὺ καταγίνεται μὲ τἄρματα (1).

Μὲ τὸν κανονικὸ ξεπεσμὸ τοῦ ***γ*** ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ φωνήεντα: ***ἀρματολόος***, (Γραμ. Φιλην. § 278, α΄,), καὶ μὲ τὴν πιὸ κανονικὴ ἕνωση τῶν δυὸ **ο** σὲ ἕνα: ***ἀρματολὸς*** (Γραμ. Φιλην. σελ 547 καὶ § 296, α΄.), πρβλ. ***χρυσοχόος > χρυσοχός***, ***πρόρροος > πρόρρος (Χιό)***, ***ἀθῶος > ἀθός***, ***ζῶο > ζό***.

Ἄλλα τέτοια παραδείγματα μαρτυρημένα ὥς τὴν ὥρα ἔχω τὰ ἑξῆς: ***σπιτολό(γ)ος > σπιτολὸς*** τὸ Αἰγινήτικο, ***πουλιολό(γ)ος > πουλιολὸς***(μοῦ τὸ εἶπε ὁ κ. Ν. Δεκαβάλλας ὁ γλωσσολόγος), ***τρατολό(γ)ος > τρατολὸς*** (ὁ κ. Λαλέχος καθηγητὴς στὴν Ἀθήνα).

Ὁ κ. Α. Ν. Βασιλειάδης (Στουρνάρα 79) μοῦ γράφει πὼς στὸ ***Νυμφαῖο***, χωριὸ τῆς Σμύρνης, ἄκουσε τὸν τύπο ***δροσολὸς*** δηλ. ***δροσολό(γ)ος***=ποὺ σὲ δροσίζει μὲ τὰ λόγια του. Ὁ κ. Δ. Καμβύσης πιστοποιεῖ τὸν τύπο ***βικολὸς*** (ἀπὸ τὸ βῖκος=πήλινο ἀγγεῖο) ποὺ σημαίνει: ἀγγειοπλάστης καὶ ἀγγειοπώλης, ποὺ τὸν ἄκουσε στὴν Κορώνη. Ὁ κ, Ἄγγελος Καλούδας τὸν τύπο: ***σπορολὸς***=ἄνθρωπος ποὺ καταγίνεται μὲ τοὺς σπόρους, στὸ Σιδερόκαστρο. Ὁ κ. Φάνης Κατσομάλης τὸν τύπο ***λαχανολὸς*** στὴν Πρέβεζα καὶ τὸν τύπο ***γυρουλὸς*** στὸ Πήλιο. Ὁ κ. Τέλης Ἄρης: ***χανικολὸς***=χαλικολόγος (Βουρλὰ) Ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς (Λεξ. Ἀρχ. Ϛ΄, 288) τοὺς τύπους: ὁ ***λός*** μου=ὁ λόγος μου (Κίμωλο, Ἄντρο), ***Αἰθολὸς***=Θολόγος, Σίφνο), ***σφυρολὸς***=

(1) Καμιὰ σκέση δὲν ἔχουν αὐτὰ τὰ ***ἅρματα*** =ὅπλα (Ἰταλ. λέξη) μὲ τὰ ἀρχαῖα ***ἅρματα*** =πολεμικὰ ἁμάξια.

κάποιο πουλὶ στὴ Λακωνία, **ἀστρολὸς** (στὸν Πόντο Λ. Ἀρ. ε΄ 29). Ὁ κ. Γ. Παπαδόπουλος (Γεωγρ. καὶ Ἱστορ. περιγρ. Νισύρου σ. 96) πιστοποιεῖ τὸν τύπο **στιχολὸς**=δείχτης μαθητῶν, ἔχουμε καὶ τὸ Μωραΐτικο **μερελὸς**=μωρολό(γ)ος.

Ὁ καθηγητὴς Χ. ποὺ συνηθίζει πάντα νἆνησυχεῖ ὅταν μιὰ καλὴ ἐτυμολογία τὴ βρεῖ ἕνας ἄλλος κιὄχι τουλόγου του, μόλις δημοσιέφτηκε ἀφτὸ τὸ ἄρθρ, ἄρχισε νὰ σπερματολογεῖ πὼς δὲν εἶναι σωστό, ἔβαλε κἕνα τσιράκι του κἔγραψε ἕνα λίβελλο ἐναντίο μου καὶ ἐναντίον τὴςἐτυμολογίαςμουμὲ τὶςἀπαραίτητες ἀσυνταξίες καὶ ἀνορθογραφίες τῶν διδακτορίσκων τοῦ κ. Χ. Ὕστερα ἐπανάλαβε κιὁ ἴδιος τοὺς λόγους ποὺ δὲν τὴν παρεδέχεται (Λεξικογρ. Ἀρχ. τομ Ϛ΄. σελ. 18 καὶ 19)

Ἕνας λόγος εἶναι, πὼς τὸ **γ** δὲν ξεπέφτει, λέει, ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα στὶς βορειοελληνικὲς διάλεχτες ἀπὸ ὅπου μᾶς ἦρθε τάχα τὸ **ἀρματολός.**

Ἄλλος λόγος εἶναι, πὼς τὸ **ἀρματολὸς** εἶνε λέξη ποὺ φτάνει ὡς τὸ ΙΕ΄ αἰώνα, ἐνῶ ὁ ξεπεσμὸς τοῦ **γ** ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα εἶναι νεότερος, λέει.

Γιὰ τὸ δέφτερο ἀφτὸ λόγο ἐρέβνησα καὶ ἦβρα πὼς τὸ **γ** ξεπέφτει ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα ἐδὰ ἀπὸ τὸν γ΄ αἰώνα πρὶ Χριστοῦ, καθὼς φαίνεται στοὺς Παπύρους. Papyr. Gr. II, 14—15: **κατ᾽ ἐπιταήν.** Πρβλ. καὶ E. Meyser, Grammat, d. griechichen papyri σελ. 163 καὶ πέρα). Στὰ περὶ Βασιλείου τάξεως τοῦ Πορφυρογεν. 74 καὶ 99 καὶ 105: **ὑπάει.** Στὸν «Ἀκρίτα» τοῦ Πετρίτση βλέπουμε τὴ λέξη: **σαΐττα** ἀντὶς **σαγίττα** (ἐκδ. Lambros, Romans Grecs, στιχ. 97). Ὁ Πατριάρχης Μιχ. Κηρουλάριος ἔλεγε στὸν ἀφτοκρ. Ἰσαὰκ

Κομνηνό: «**ἐῶ** (=ἐγὼ) σέκτισα, φοῦρνε, **ἐῶ** ἵνα σὲ χαλάσω» κατὰ τὸν ια´ αἰώνα (χρονογρ. Σκυλίτσης ἐκδ. Bonna τομ. β´, σελ. 643,12).

Γιὰ τὸν πρῶτο λόγο παρακάλεσα μὲ τὸ **Νουμα** νὰ μοῦ γράψουνε οἱ φίλοι τύπους ἀπ' τὶς βορειοελληνικὲς ντοπιολαλιές, ποὺ ἔχουνε ξεπεσμένο τὸ **γ** τοῦ **λόγος** καὶ πῆρα ἀρκετὰ γράμματα ποὺ διαπιστώνουν τοὺς τύπους: **-λόους**, καὶ**-λὸς** ἀκόμα, ἀπὸ τοὺς κ. κ. **Μιλτιάδη Συπαρούνη** ἀπὸ Λιδωρίκι καὶ **Δημ. Λουκόπουλο** ἀπὸ 'Αρτοτίνα καὶ **Γερ. Δ. Κασόλα** ἀπὸ Μεσολόγγι κλπ.Οἱ ἅγνοὶ φίλοι τῆςἀλήθειαςμὲ προθυμία μοῦ σημειώνουνε κάμποσα ποὺ καταλήγουνε μὲ**-λόους** δηλ.**-λόος**· χωρὶς τὸ **γ: κρυουλόους, σταχτουλόους, πουντικουλόους, γυρουλόους**, **βιδουλόους** κτλ. κτλ. κιἀκόμα **νεβρουλόους παθουλόους** κτλ. 'Επίσης ὁ κ. **Κ. Στούρνας** γράφει γιὰ τὸ: **ἰλόουσ'**=ἐλόγου σου, ἀπὸ τὸ Πήλιο δηλ. μαρτυρημένα ἀπὸ τὴ βόρεια Ἑλλάδα μὲ ξεπεσμένο τὸ **γ** ἀνάμεσα δυὸ φωνήεντα.

Καὶ γιὰ νὰ φανεῖ πὼς εἶναι συστηματικὰ κακόπιστος ὁ καθηγητὴς Χ. λέει πὼς τὰ μὲ **- λὸγος** δὲ σημαίνουνε, λέει, «**τὸν φέροντα**, ὅπως φαίνεται ὅτι θὰ ἐσήμαινε τὸ **ἁρματολόγος**».

Πὼς σημαίνουνε ὅμως τὸν **καταγινὸμενον,** τὸν **ἐπασχολούμενον,** τὸν **ἀγαπῶντα** ἀκόμη, ἀφτὰ ὁ κ. Χ. τὰ παρασιωπᾶ. Καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνει ὄρθιο κανένα ἐπιχείρημα τοῦ Χατζηδάκη, στὴν Κύθνο λένε τό: **καμακολόος**, ποὺ σημαίνει ἀκριβολογημένα **τὸν φέροντα** τὸν κάμακα. Ἔτσι δὲν εἶναι θαρρῶ, δάσκαλε;

Καὶ τελειώνει τὸ ἄρθρο του λέγοντας πὼς πολλὲς λατινοϊταλικὲς λέξες ἔχουμε στὴν Ἑλληνική. Ἄρα καὶ

τὸ **ἀρματολὸς** εἶνε Ἰταλικό. Πρὶν εἴτανε συμφυρμός, τώρα εἶναι Ἰταλικό. Σπολλάτη, φωτιστίκαμε.

Μουρλὸς

Εἴπαμε δὰ κιόλας πὼς τὸ **ἀρματολὸς,** ποὺ μᾶς τὸ ξηγήσανε γιὰ συμφυρμὸ εἶνε τὸ: **ἀρματολὸγος** (=ὁ καταγινόμενος μὲ τἄρματα) > **ἀρματολόος** > **ἀρματολὸς·** κανονικότατα μὲ τὸν ἐκπεσμὸ τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα καὶ μὲ τὴν ἕνωση τῶν δυὸ **οο** σὲ ἕνα.

Ἐδῶ ἐρχόμαστε νἀνατρέψουμε ἕνα ἄλλο συμφυρμό τους. Τὸ **μουρλὸς,** λένε, γίνεται ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ **μωρὸς+τρελλὸς.** Τίποτε: εἶναι τὸ ἴδιο κιἀπαράλλαχτο μὲ τὸ **ἀρματολὸς** εἶναι τὸ **μωρολὸγος** (=ὁ μωρὰ λέγων) > **μωρολόος** > **μουρλός.** Ὁ καθηγητὴς Κρέτσμερ δίδαξε τὸ πῶς κοντὰ στὰ ὑγρὰ ξεπέφτουν οἱ παχοὶ φθόγγοι (α, ο, ου):**σκόροδον** > **σκόρδο**, **ἀκολουθῶ** > **ἀκλουθῶ** κτλ., ἔτσι καὶ τό: **μωρολὸς** γίνεται **μουρλός,** τὸ **ω** γίνεται **ου** ἀπ' τὴ συνεργιὰ τοῦ γειτονικοῦ χειλικοῦ **μ.** πρβλ. : **μοσχάρι** > **μουσκάρι**, **μωρέα** > **μουριὰ** κτλ. Ἔπειτα ὑπάρχει καὶ ὁ Μωραΐτικος τύπος: **μερελὸς** δηλ. **μωρολὸς** μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ ο > ε κοντὰ στὰ ὑγρὰ ρ. λ. πρβλ. **ἀντίδερο, θελώνω** κτλ.

Κουτσομπολιάζω, κουτσὸς

Κάθε μέρα ***κουτσομπολιάζουμε,*** μὰ ἀπὸ ποῦ γίνεται τὸ ***κουτσομπολιάζω*** δὲ σκοτίζεται κανένας. Οὔτε ἔχει βέβαια καὶ τὴν ὑποχρέωση. Ἄλλο ἐμεῖς ποὺ καταγινούμαστε μὲ τοῦτα. Ἐμεῖς ἔχουμε κάποια ὑποχρέωση. Ἄβριο λ. χ. σὰν ἔρθει σὲ κανένα ἀπ' τὰ παλληκάρια νὰ ρωτήσει:

— Δάσκαλε, ποὺ σ' ἀρέσει τόσο τὸ φιλολογικὸ ***κουτσομπολιό,*** δὲ μᾶς λὲς ἀπὸ ποῦ γίνεται ἡ λέξη; Τί νὰ πῶ;

— Δὲν ξαίρω; Ἀφτὸ εἶναι τὸ ἐφκολότερο. Μὰ τὸ ἐφκολότερο δέν εἶναι πάντα καὶ τὸ προτιμότερο. Γιὰ τοῦτο ἀποφάσισα νὰ τὄβρω. Καὶ τὸ βρῆκα, θαρρῶ:

Εἶναι τὸ ***κόφτω*** + ***μπολιάζω***· δηλ. κόφτω (μὲ ψαλίδι τὴ γλώσσα) ψεγάδια ἀπ' τὸν ἕναν (ἀπὸ μένα ἂ θέλετε) καὶ τὰ μπολιάζω στὸν ἄλλονε.

Ἀφτὸ εἶναι τὸ νόημα. Πρβλ. ***κορκοσούρης*** ποὺ εἶναι (καθὼς ἀποδείχνω στὴ Γραμματική μου § 338) τὸ: ***κλωθοσούρης,*** ἐκεῖνος δηλ. ποὺ ***κλώθει*** (μὲ κλώστη πάντα τὴ γλώσσα) ***σοῦρες*** δηλ. κακοφημίες.

Πῶς τώρα τὸ πρῶτο συνθετικό: ***κόφτω*** ἔγινε: ***κουτσο*** - ἀφτοῦ εἶναι ὁ κόμπος.

Ὑπάρχουνε μερικὰ ρήματα, ποὺ ὅταν τὰ κάνουμε πρῶτα συνθετικά, προτιμοῦμε τὸ μελλοντικό τους θέμα ἀκολουθώντας τὴν ἀρχαία παράδοση.

Ὅπως δηλ. λέγαν οἱ ἀρχαῖοι ***ἁψίκορος*** (ἅπτομαι) ***λυσίκομος, κλαυσίγελως*** κτλ. (πρβλ. καὶ τὰ βυζαντινά: ***καυσαλώνης, καυσοκαλυβίτης*** κτλ), λέμε κὲμεῖς: ***κλαψομούρης καψομάννα, κοψόχρονος, κοψομεσιάζω*** κτλ.

Ἔτσι λοιπὸν τὸ ***κὸφτω+μπολιάζω*** κανονικὰ τὸ εἴπαμε: ***κοψομπολιάζω.*** Ἀπ' ἀφτὸ μὲ κανονικὲς φθογγοπαθιὲς γίνεται τό: ***κουτσομπολιάζω***, ἔτσιδά:

Ὁ ἀνοιχτὸς φθόγγος ***ο*** συχνὰ καταντάει κλειστὸς ***ου*** ἀπ' τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ κλειστοῦ προλαρυγγικοῦ ***κ***, καὶ μάλιστα ἅμα ἀκολουθεῖ ἄλλος κλειστός, ἕνας χειλικὸς ***π***, (ψ=πσ), ***μ, φ.*** Ὅπως λοιπὸν εἴπαμε ***κομπὶ > κουμπί, κωπὶ > κουπί, κωφὸς > κουφὸς, κόφα > κούφα,*** comparo > ***κουμπάρος*** κτλ. ἔτσι εἴπαμε και: ***κοψομπολιάζω > κουψομπολιάζω.***

Ἀκόμα ἔχουμε παραδείγματα ποὺ κάποτε τὸ φθογγοζεβγάρωμα τῶν μαλακοτέρων φθόγγων ***πσ*** ἀδραίνει σὲ ***τσ.*** λ. χ. ***ψεβδὸς > τσεβδὸς, ψακώνω*** (ἔτσι τὸ λένε στὴ Νίσυρο, εἶναι τὸ ***ψάχνω***) > ***τσακώνω, κόψιχος*** (Ἀριστοφ. Ὀρνιθ. 306, 806, 1081, κιἄλλοι) > ***κότσικας***, ἴσως καὶ τὸ Κεφαλονίτικο τό: ***τσάχαλα*** νὰ εἶναι ***ψάχαλα*** δηλ. ψίχαλα (ι+α > α+α Γραμμ. Φιλ. σελ. 98), ***καψὶ > κατσὶ*** (ἀπὸ τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ ***κάψα.*** Ψάλτης Λ.'Αρ. δ', 35) ***ὀψίμαρος > τσίμαρος*** (Ἀθηνᾶ, ΚΘ', 221), καψιάζω > κατσιάζω ***λασπούρα > λαψούρα > λατσούρα, ὀψιμούλι > τσιμούλι, ὀψιμάρνι > τσιμάρνι,*** καὶ μάλιστα τὸ ***κότσαλο***, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ***κόψανον,*** ὑποκριστικό: ***κοψάνιον > κοτσάνι*** κιἀπὸ μᾶς οἱΤοῦρκοι: cotchani.

Ἔτσι λοιπὸν τὸ **κοψομπολιάζω** τὸ εἴπαμε **κουτσομπολιάζω** κι᾽ἀπ᾽ ἀφτό: **κουτσομπόλης κουτσομπολιό, κουτσομπολιά·** κι᾽ἀπὸ τοῦτα ὕστερα ἄλλο ῥῆμα: **κουτσομπολέβω.**

Κἐπειδὴς καθὼς λέει ἡ παροιμία; τρώγοντας ἔρχεται ἡ ὄρεξη, τώρα μποροῦμε πολὺ ὄμορφα νὰ ξηγήσουμε κιἀπὸ ποῦ μᾶς ἦρθε τὸ **κουτσός.**

Ὅπως λέμε **κοψοχείλης,** εἶπαν ἄλλοτες καὶ **κοψοπόδης** καὶ μὲ τὶς φθογγοπαθιὲς ποὺ ξεδιαλύσαμε πιὸ ἀπάνου: **κουτσοπόδης** Ἐπειδὴς λοιπὸν λέγανε **κουλοχέρης** μὰ καὶ σκέτο **κουλὸς** (ἀρχ. κυλλὸς) ὁλότελα μὲ τὸ ἴδιο νόημα, εἴπανε ἀπ᾽ τό: **κουτσοπόδης** καὶ σκέτο: **κουτσὸς** ὁλότελα μὲ τὸ ἴδιο νόημα.

Καὶ πὼς ἔτσι εἶναι τὸ πρᾶμα, μὲ πείθει καὶ ὁ τύπος: **κούτσαβλος** δηλ. κόψαυλος,=ποὺ τοῦ κόψανε, τὸν «**αὐλὸν** τῆς κνήμης» καὶ τὸ **κούτσουρο < κόψουρον.**

Πὼς ἔχουμε κιἄλλα τέτοια βλέπε: Χατζηδάκη Μεσαιων. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Α᾽.σελ. 170—171 Πρβλ, καὶ Κορ. Ἀτακτ. II, 95—96.

Ἀκόμα στὴν Αἴγινα τὰ **σπανάκια** (λατ. spinacia) τά λένε **σπανιά.** Δηλ. τὴν κατάληξη (-acia >) **-άκια** τὴν πήρανε γιὰ ὑποκοριστικὴ **(παιδάκια, σκυλάκια)** κἔτσι ὅπως λένε **παννάκια > παννιά, σκοινάκια > σκοινιὰ** εἴπανε καὶ **σπανάκια > σπανιά.**

Πετόνι λένε στὴν πατρίδα μου τὴ βρύση καὶ νομίζω ἐτσιδὰ πὼς γεννήθηκε ἀφτὸς ὁ τύπος: εἴπανε στὴν ἀρχὴ **πετονέρι**: τὸ μέρος ποὺ πετᾶ (=τινάζει) τὸ νερὸ κἐπειδὴς ὅλα τὰ μικρυντικὰ σὲμᾶς ἔχουνε κατάληξη ***-έρι*** καὶ ***-έλι*** (Γραμμ. Φιλην 1470), πήρανε

τὸ τελικὸ **-έρι** γιὰ μικρυντικὸ προσκόλλημα (ἴδιο βιβλίο § 1233)· κιὅπως λένε ***σαγονέρι* < *σαγὸνι, σεντονέρι* < *σεντὸνι, λεμονέρι* < *λεμὸνι*** κλτ., ἔτσι εἶπαν καὶ τὸ μικρὸ ***πετονέρι,* > *πετόνι*** τὸ μεγάλο.

ΣΗΜ. Ἕνας ἑταῖρος τῆς «Ἀθηνᾶς» τοῦ Χατζηδάκη ἐπανάλαβε στὴν Ἀθηνᾶ» τ. κη΄, παραρτ.σελ.134, τὴν ἐτυμολογία μου χωρὶς νὰ μὲ θυμηθεῖ καθόλου, ὅπως τὸ συνηθίζει κιὁ πάτρωνάς του, κιἅμα τοῦ κάνανε τὴν παρατήρηση, ἔγραψε (Λεξ. ἀρχ. ϛ΄ 109.) πὼς δὲν δίκαιολογῶ δεόντως τὴν ἐτυμολογία μου.

Διαβάστε τὰ παραπάνου, ἂν αἰτιολογῶ ἀρκετὰ τὴν ἐτυμολογία μου, καὶ θαμάστε τὴν καλοήθσια τῶν ἀνθρώπων τοῦ Χ.

Γρῖπος

«Ἔστιν ἐκ μυρίκης πεποιημένη θύρα κατερραμένη ***ῥίπεϊ*** καλάμων» Ἡρόδοτ. β΄, 96.

Λοιπὸν ὑπάρχει λέξη ἀρχαία ***τὸ ρῖπος***=ὁ ἐφκολολύγιστος κορμὸς τῶν καλαμιῶν. Κατόπι: οἱ καλαμένιες ψάθες (σύγκρινε: ***ρὶψ***=1: καλαμωτή. 2: ψάθα. ***ριπὶς***=μυαστήρι, ἀρχικὰ βέβαια τὸ καλαμόπλεχτο μυαστήρι).

Ἀργότερα βρίσκουμε τὴ λέξη σὲ τύπο ἀρσενικό: ***ὁ ρῖπος*** (Ἀγαθαρχίδης 117 π. Χρ., Διοσκουρίδης, 100 μ. Χρ.)

Ἀπὸ τὴν αἰτιατική: ***τὸν ρῖπον»*** τὸν-g-***ρῖπον*** (ἀνάπτυξη τοῦ μεταβατικοῦ φθόγγου: ***γ***· προφορὰ ἀρχαία=y) ἀνάμεσα ***ν*** καὶ ***ρ***) γεννήθηκε ἡ ὀνομαστική: ***ὁ γρῖπος.*** (σύγκρινε ***τὴν λήμην* > *τὴν-g-λήμην* > *ἡ γλήμη, τὸν*** g-***λάρον»τὸν γλάρον* > *ὁ γλάρος κτλ).***

Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (200 μ. Χ.) ἔχει τὴ λέξη

μὲ τὴ σημερινὴ σημασία, δηλ. τοῦ διχτυοῦ.

Παναπεῖ ἐπειδὴ ἀπὸ **ρίπους** κατασκεβάζανε **ὑποχὰς=ἀπόχες**, κιἀκόμα μὲ τὶς καλαμένιες ψάθες **(ρῖπες)** καλάρανε μέσ' στὰ ποτάμια καὶ τὶς μικρὲς λίμνες, μετάπεσε **ὁ γρῖπος** στὸ νόημα τοῦ διχτυοῦ καὶ μάλιστα ἐκείνου ποὺ καλάρουν ἢ βολάζουν, δηλ. τῆς τράτας.

Ἀπὸ τό: **γρῖπος** ἔχομε τὸ Βυζαντινὸ ρῆμα **γριπεύω** (Ζωναράς).=ψαρέβω μὲ τὸ γρῖπο. Τὸ ρῆμα γίνεται κανονικὰ ἀπὸ τὸ: **γριπεὺς**=γριπάρης ἢ τρατολὸς (Θεόκριτος 280 π. Χρ. καὶ Μόσχος, 200 π. Χρ.) Ἄλλο ρῆμα ὅμοιο: **γριπίζω** (Λιβάνιος 350 μ. Χρ), ποὺ τὸ θησαβρίζει στὸ λεξικό του κιὁ Ἡσύχιος· κιἀπ' ἀφτό: **γρίπισμα**=τὸ ψάρεμα μὲ γρῖπο καὶ μεταφορικὰ τὸ κέρδος.

Ἀπ' ὅλα ἀφτὰ φαίνεται πὼς ὁ τύπος μὲ τὸ ἀρχικὸ **γ** δὲν εἶναι ὁ κλασικὸς καὶ γιὰ τοῦτο δὲ συφωνῶ καθόλου μὲ ὅσους τὸ σχετίζουνε μὲ τὸ κλασικότατο: **ὁ γρῖφος**=αἴνιγμα, λόγος σκοτεινὸς κτλ. (Ἀντιφῶν 440 π. Χρ. καὶ Ἀριστοφάνης 427 π. Χρ.)

Φθογγολογικὰ δὲν ξηγέται πῶς τὸ *φ* ἔγινε *π*.

Στοὺς μεταγενέστερους χρόνους μονάχα, ἀπὸ παρετυμολογία βέβαια, εἴπανε καὶ τὸ ἀρχαϊκό: **γρῖφος** ἀντὶς τὸ νεοτερικότερο: **γρῖπος.** (πρβλ. τὰ νεολληνικά: **Σοφιανόπωλος** κτλ. ἀντί: **Σοφιανόπουλος** κτλ.) γιατὶ ἀπ' τὴ φθογγικὴ ὁμοιότητα συσχετίσανε καὶ τὸ νόημα. Ὅπως δηλαδὴ ὁ **γρῖφος** περιγυρίζει τὸ μυαλὸ καὶ τὸ βάζει σὲ σύγχιση, ἔτσι καὶ ὁ **γρῖπος** τὰ ψάρια. Ἔχουμε λοιπὸν ἀπὸ φιλαρχαϊκὴ παρετυμολογία τό: **γρῖφος** ἀντὶ **γρῖπος** στὸν Πλού-

ταρχο ('Ηθικ. 2, 471D) καὶ στὸν 'Οππιανὸ ('Αλιευτ. 3, 80).

Καὶ μιὰ ποὺ εἴπανε ***γρῖφο*** τὸ ***γρῖπο*** δὲν μπορούσανε παρὰ νὰ κάνουν καὶ τὸ ἐνάντιο. δηλ. νὰ ποῦνε καὶ ***γρῖπο*** τὸ ***γρῖφο.*** ('Αρτεμίδωρος 2, 14 καὶ 'Ανθολογία Παλατινὴ 6, 23.)

Μὰ συγγένεια ἐτυμολογικὴ καμιᾶ δὲν μπορεῖ νἄχουνε τὰ δυὸ ἀφτά, ὅπως μὲ πολλὴ ἀφέλεια τὸ νομίζει ὁ κ. Χατζηδάκης (ΜΝΕ,β΄608) ἀλλὰ μόνο παρετυμολογικὴ σύγχιση.

ΓΝ ἀντὶς ΝΝ

'Ο κ. Χατζηδάκης, ἀνάμεσα σἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν ξηγηθεῖ ἀκόμα, τὰ «ἔτι ἀνερμήνευτα», ὅπως τὰ λέει καταλογίζει καὶ τὰ ***ἔγνοια, σύγνεφο, τυραγνῶ,*** ἀπ' τὰ, ***ἔννοια, σύννεφο, τυραννῶ.***

'Επίσης ὑπάρχουνε μαρτυρημένοι τύποι: ***γνωπὸς*** (ὁ νωπός), ***γνηφὸς*** (ὁ ***νηφὸς*** δηλ. ὁ ***νήφων,*** ὁ ἀμέθυστος), ***γνέθω*** (νήθω), ***γνέβω*** (νεύω).

'Αφτὰ γιὰ νὰ τἀναγάγουμε στὰ πρῶτα πρέπει νὰ τὰ πάρουμε στὴν αἰτιατική: ***τὸν -νωπὸν > τογνωπόν, τὸν - νηφὸν > τογνηφόν, τὸν - νέθω > τογνέθω, τὸν - νεύω > τογνέβω.***

'Απὸ τοῦτα φαίνεται πὼς τὸ διπλὸ ***νν*** σὲ παλαιότερη ἐποχὴ ἔπαθε σὲ κάποιον τόπο ('Εφτάνησα ἴσως) κάποια ἀνομοίωση διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀνομοίωση τῶ διπλῶνε συμφώνων, ποὺ στὴν προφορὰ τῆς κοινῆς ξεπέφτει πάντα τὸ ἕνα ἀπ' τὰ δυό, (ἂν καὶ στὴ γραφὴ τὰ γράφουμε καὶ τὰ δυὸ γιὰ τὴν περίφη-

μη ἱστορικὴ ὀρθογραφία).

Σάφτὰ φαίνεται πὼς ἔγινε ἡ ἄλλη ἀνομοίωση τῆς συναλλαγῆς τοῦ πρώτου συμφώνου μἕνα ἄλλο συγγενικό του.

Καθὼς δηλαδὴ, στὴν Κάλυμνο ἀπὸ δυὸ συνεχικὰ **θθ** (ποὺ προέρχουνται ἀπὸ ἀφομοίωσητοῦ **νθ** σὲ **θθ**) στἄποδέλοιπα δωδεκάνησα, τὸ πρῶτο γίνεται **θ**: (**ἀνθὸς** >) **ἀθθὸς** > **ἀτθός,** κτλ. ὁλότελα ἀνάλογο μὲ τὸ· **σύννεφα** > **σύγννεφα** κτλ."Ετσικαὶ στὴν Ἑφτάνησο, νὰ ποῦμε, ἀπὸ δυὸ συνεχικὰ **νν** τὸ πρῶτο προφέρθηκε ἐρρινολαρυγγικὸ μὲ συνέχεια πνοῆς ἀπ' τὴ μύτη, σὰν τὸ γαλλικὸ n final (an, en) **ἔ**n: - **νοια**, **τὸ** n - **νωπὸ** **τυρα**n-**νῶ** κτλ.

(Γιὰ τὴν προφορὰ τῶν δυὸ διαφορετικῶνε **ν** παράβαλε τὸ βορειοελληνικὸ ντοπιολάτητο q'**κί** ποὺ τὸ πρῶτο του **κ** εἶναι λαρυγγικὸ καὶ τὸ δέφτερο οὐρανικό).

Κατόπι, ἕνεκα τὸ ἀκόλουθο ἐπίσης μυτόπνοο **ν**, ἢ **ν2**, τὸ προηγούμενο ἀπὸ λαρυγγικὸ μυτόπνοο (n final) ποὺ εἴτανε, ἔγινε χειλόπνοο λαρυγγικὸ γ: **ἔ**n - **νοια** **ἔγνοια,** **σύ**n - **νεφα** > **σύγνεφα,** **τύρα**n - **νος** > **τύραγνος,** **το**n - **νωπὸ** > **τογ νωπὸ** (ὁ γνώπος) τοn - νηφὸ > **τογ νηφὸ** (ὁ γνηφός).

Δηλαδὴ ἀνάμεσα στὰ δυὸ διαφοροπρόφερτα **ν** ἀναπτύσσεται ἕνας μεταβατικὸς φτόγγος **γ**, ποὺ ξεπέφτοντας ἔπειτα τὸ πρῶτο **ν**, μένει ἀφτὸς στὸν τόπο του.

"Ετσι ξηγήσαμε καί: **τὸν ρῖπον** > **τογ-ρῖπον** (ὁ γρῖπος), **τὸν λάρον** > **τογ - λάρον** (ὁ γλάρος). Κατόπι ἀπό: **σύγνεφὸ** εἶπαν καί: **γνέφὸς**· ἀπὸ **ἔγνοια,** καί: γνοιάζουμαι.

Τώρα γιατί ἀφτὸ δὲ γίνεται καὶ στά: **γεννῶ γέν-**

να; — Γιατὶ ὑπάρχει ἄλλο προηγούμενο **γ** ποὺ γιὰ ἀνομοίωση πάλι δὲν ξαναγίνεται καὶ δέφτερο, ἢ κιὰ γίνει, ξεπέφτει ἀμέσως.

Σημ.—Τὸ **ἀπογνιὰ** (Ξανθδ. 'Ερωτοκρ. 406), ἀντὶς **ἀπονιά**, εἶναι παρετυμολογία ἀπ' τὸ **γνοιάζουμαι** (ὅποιος ἔχει **ἀπονιά** γιὰ κανένα δὲ **γνοιάζεται**).

'Αλίμονο

Χρόνια εἶναι τώρα ποὺ προσπαθοῦνε νὰ δώσουνε μιὰν ἐξήγηση στὸν προερχομὸ τοῦ σχετλιαστικοῦ **ἀλίμονο**. Οἱ ἁπλοϊκὲς ἐτυμολογίες ποὺ δοθήκανε, ἐξὸν αὐτὴ ποὺ λέμε ἐδῶ, δὲν ἀξίζουνε τὸν κόπο οὔτε νὰ τὶς ἀναφέρει κανείς.

Ἡ μόνη σωστή, ἡ μόνη ἀληθινή, ἡ μόνη ἀτράνταχτη ἐτυμολογία εἶναι ἀφτὴ ποὺ ἔδωσε ὁ μακαρίτης ὁ Ν. Πολίτης στὶς «Παροιμίες» του (τομ. Α. σελ. 503-4).

Τὸ ἐπιφώνημα εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν τελευταία κραβγὴ τοῦ 'Ιησοῦ: «**'Ηλί, ἠλί**». (Ματθ. κζ'. 46).

Ὦ ἠλί!=ὦ Θεέ! Ὑπάρχει στὴ Σύμη ὥστα σήμερα ὁ ἰδιωματικὸς τύπος **ὠλὶς** δηλ. **ὠηλὶ > ὠλὶ** (πρβ. **ρόϊδι > ρόδι, τὸ εἶχα > τὄχα** κτλ.), γίνεται δηλαδὴ ὁ συντραβηγμός, ποὺ λέμε, (ἀρχ. συναλοιφὴ) Γρ. Φιλ. σελ. 547. **'Ωλὶ > ὠλὶς** μὲ τὸ ἐπιρρηματικὸ **ς** στὸ τέλος (πρβλ. **ἀντὶ > ἀντὶς, ὄχι > ὄχις, δηλαδὴς, ἐπειδὴς** κτλ. Γρ. Φιλ. § 1625).

Οὗ ἠλί!=οὗ Θεέ. Τὸ **ὦ** τὸ κλητικὸ ἕνεκα τὸ φυσικὰ μακρόχρονο ξεφώνισμά του ἔχει γίνει **οὗ**. (**οὗ** Γιώργη, **οὗ** Μαρία. Στὸ Χαράκι τῆς Κύζικος).

Οὐηλὶ στὸ Βατικανὸ κώδηκα τῆς συλλογῆς τῶν Βυζαντινῶν παροιμιῶν γράφεται ***οὐειλί,*** (κοίτα τὸ βιβλίο τοῦ Ν. Πολίτη ποὺ εἴπαμε).

Ἄ ηλὶ=ἄ Θεέ, Στὸν Ταυρινικὸ ***(αυλὴ)*** καὶ στὸν Ἀθωνικὸ κώδ. ***(ἀηλεί).***

Καὶ τέλος ἁπλὰ ***ἀλὶ*** στὸν Παρισιάνικο καὶ στὸν Ἀθωνικό. (Οἱ διαφορετικὲς γραφὲς στὰ μεσαιωνικὰ κείμενα φῶς φανερὰ πὼς καμιὰ σημασία δὲν ἔχουνε).

Ἐξὸν ἀπὸ τοῦτα ἔχουμε τὸν Κεφαλονίτικο τύπο ***ἀγλί,*** ποὺ δείχνει ἀφιλονίκητα πὼς ὁ ἀρχικὸς τύπος εἴτανε ***ἀϊλί,*** γιατί στὴν Κεφαλονιὰ τὸ ***ι*** ἀφτὸ τοῦ νεοελληνικοῦ διφθόγγου ἔχει ἀδρύνει σὲ τέλειο λαρυγγικὸ ***γ*** πρὶν ἀπὸ ἕνα ὁπωσδήποτε δοντοπρόφερτο προστριβόμενο φθόγγο (σύμφωνο). λ. χ. ***ἀϊτὸς > ἀγτὸς, νὰ-ἰδεῖς > νἀγδεῖς, τὰ ἐνάντια > ταϊνάντια τἀγνάντια*** κιἀπ' ἀφτὸ ὕστερα· ***ἀγνάντια*** ([1])

Ἄλλοι τύποι: ***ἀλὶς*** (μὲ τὸ ἐπιρρηματικὸ ς στὸ τέλος). ***ἀλιὰ*** μὲ τὴν ἀναλογικὴ μεταβολὴ τῆς ἐπιρρη-

---

(1) Τὴν πολὺ ἁπλὴ καὶ μόνη σωστὴ ἐξήγηση ἐτούτη τοῦ ***ἀγνάντια,*** ἂν καὶ τὴν ἔχω διδάξει ἀπὸ χρόνια τώρα στὴ Γραμματική μου (σελ. 69, § 227), ὁ κ. Χατζηδάκης κάνει πὼς δὲν τὴν προσέχει ἀκόμα (Γενικὴ Γλωσσικὴ σελ. 102 ὑποσημ.) Ἐνῶ μᾶς προσέχει μὲ τὸ παραπάνου, ὅταν εἶναι γιὰ νὰ μᾶς βρίσει (Ἀθηνᾶς ΚΔ΄. 325), ἢ νὰ δείξει πιὸ μεγαλύτερη ἀκόμα παλληκαριά, νὰ ἐπαναλάβει δηλαδὴ τὶς ἐτυμολογίες μας γιὰ δικές του, χωρὶς καθόλου νὰ μᾶς ἀναφέρει. (Βλέπε ἐφημερίδα «Ριζοσπάσυης» ἀριθ' 876. Δευτέρα 30 Δεκεμ. 1919. σελ. 1, στήλη 2-3.) Ἔτσι κάνει πὼς ἀγνοεῖ καὶ τὸ ***ἀλὶ*** τοῦ Πολίτη καὶ ἔχει τὴ γενναιότητα νὰ γράφει ἀκόμα ***ἀλοίμονον·*** γιατὶ, παρακαλῶ, μὲ ***οι***;

ματικῆς κατάληξης σέ: α (Γραμ. Φιλ. σελ. 540 - 41)
—πρβλ. ***ἐκεῖ > ἐκειά, ταχύ > ταχιά, ἀντίκρυ > ἀντίκρα, > ἀκόμη ἀκόμα, ἔτσι > ἔτσα, κιἀπέκει > κιἀπέκια, ἠνὶ > νά, δὴ > δά, ἀμμὴ > ἀμμὰ*** κτλ. (Βλέπε Περιοδ. Παναθήναια ἔτος 1909, Νοεμβρ. 15,σελ.77).

Συνοψίζουμε:

Οἱ Βυζαντινοὶ τύποι εἶναι ***ἀηλὶ*** καὶ ***ἀλὶ*** (πρβλ. γάϊδαρος καὶ γάδαρος), ***ὠηλὶ*** καὶ ***ὠλὶ*** (πρβλ. βόηθα καὶ βόθα), ***οὐηλὶ*** καὶ ***οὐλί,*** (πρβλ. βούϊδι καὶ βούδι). Φῶς φανερὰ πὼς τὰ πρῶτα φωνήεντα εἶναι τὰ ἐπιφωνήματα: ***ἄ***! ***ὤ***! ***οὔ***!, ὥστε ἡ ἀκόλουθη λέξη κατ' ἀνάγκη πρέπει νὰ εἶναι κάποιο **ἰλὶ** καὶ τοῦτο τὸ βρίσκουμε μόνο στὸ Βαγγέλιο μὲ τὴ σημασία τοῦ Θεέ, δηλ: ἄ! Θεέ, ὤ! Θεέ, οὔ! Θεέ. Καὶ φαίνεται πὼς πρωτολέχτηκε στὰ μοναστήρια ἀπὸ καλογέρους, ποὺ ἀναστενάζανε ἐπικαλούμενοι τὸ Θεὸ μὲ τὴν ξεχωριστὴ ἀφτὴ ἐβαγγελικὴ λέξη ***ἠλί***, ποὺ ἀφτοὶ ξαίρανε τὴ σημασία της.

'Ανάλογα μὲ τὸ ***ἄ-ηλὶ*** εἶναι φτειασμένο τὸ ἀρχαῖο ***αἴ-λινον***, ὁμοιονόημο σχεδόν, ποὺ κιἀφτὸ εἶναι τὸ ἐπιφώνημα αἶ καὶ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἀτομικοῦ: ***Λίνος*** δηλ. αἴ! Λίνον=ἄχ! (τὸν) Λίνον.

Τὸ ***ἀλίμονο*** εἶναι πολὺ νεότερος τύπος καὶ μοῦ φαίνεται πὼς ἔχει γίνει ἔτσι: ***ἀλί μου—ἀλὶ σὲ μένα > ἀλὶ μένα***, κατόπι κατὰ τὸ σχῆμα ***σήμερα > σήμερο, ὕστερα > ὕστερο*** κτλ. εἶπαν καί: ***ἀλίμενα > ἀλίμενο*** (σώζεται ὁ τύπος στὰ ἰδιώματα), καὶ κατόπι κατὰ ἀφομοίωση τοῦ ***ε*** σὲ ***ο***: ***ἀλίμονο***. Τέλος ἀποτρίφτηκε τὸ νόημα τῆς ἀντωνυμίας καὶ τὸ ξαναείπανε: ***ἀλίμονό***

μου, ἀλίμονο σὲ μένα. (πρβλ. ***οἰκοκύρης—σπιτονοικοκύρης*** Γραμ. Φιλ. σελ. 392).

Κούτρα, κούτελο, κούτικας.

Ἡ σπουδαιότερη λέξη ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ εἶναι ἡ λέξη ***κούτρα***=τὸ κεφάλι καὶ εἰδικὰ τὸ μέτωπο.

Στὸ Γρηγόριο τὸν ἐπίσκοπο Κορίνθου τὸ γραμματικό, ποὺ ἄκμαζε στὰ μέσα τοῦ δωδέκατου αἰώνα μ. Χ. βρίσκουμε τὸν τύπο ***κῦτρα*** ποὺ τόνε λέει «Σικελικὸν» (Ἔκδοση Koen καὶ Schäfer, 34) Αὐτὸς γίνεται ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ Ἰωνικοῦ τύπου ***κῦθρα*** μὲ τὸ ***κῦτός*** =βαθούλωμα, κοίλωμα. Πρβλ. ***ὁ κῦτρος=ἡ χῦτρα.***

Καὶ πῶς ἡ χῦτρα συγχίζεται καὶ μὲ τὸ κεφάλι παράβαλε: «λαβοῦσα τῶν ὤτων φίλησον τὴν χῦτραν» Εὔνικου «Ἄντεια» 1.

Ὥστε ἡ δική μας ἡ ***κούτρα*** εἶνε αὐτὴ ἡ Σικελικὴ ***κῦτρα***. Γιὰ τὴν προφορὰ τοῦ ***υ***=***ου*** κοντὰ στὸ ***κ*** παράβαλε: ***κυτίον > κουτί, κυλλὸς > κουλός, Κύμη > Κούμη, σκύτος > σκουτί.***

Παράγωγα ἀπ' τὸ ***κούτρα*** : ***κουτράω***=ἀμπώχνω μὲ τὴν κούτρα, κερατίζω (ὅπως καὶ ***κουτουλῶ*** ἀπ' τὸ κούτουλο),***κουτρöύλα***=τροῦλα στὴν κούτρα δηλαδὴ μὲ ἀνομοίωση ἀπ' τὸ κουτροτρούλα κιἀπ' ἀφτὸ ἐπίθετο: ***κούτρουλος*** καὶ ***κουτρούλης***. (Γραμ. Φιλ. σελ. 88). Αὐτή μου τὴνἐτυμολογία τὴ δέχτηκε κιὁ Ξανθυδίδης στὸν Ἐρωτόκριτο.

Κούτελο

«Ἐν τῷ ὄπισθεν μέρει τῆς κεφαλῆς ὅπερ **κότυλον** ὀνομάζεται», ['Αθανάσιος 'Αλεξανδρείας] Πατρόλ. Migne 28, 553.

Λοιπὸν ὑπάρχει λέξη τῆς Κοινῆς: **κότυλον**, κιαὐτὸ εἶναι τὸ δικό μας τό: **κούτουλο** κοινότερα: **κούτελο** ("Αμαντος Λεξικογρ. 'Αρχ. Γ', 128).

'Από τοὺς ἀρχαίους κλασικοὺς τύπους **ὁ κότυλος ἡ κοτύλη** («πᾶν κοῖλον **κοτύλην** ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ» 'Αθήναιος 479Α) εἶπαν ἀργότερα καὶ τὸν οὐδέτερο τύπο: τὸ **κότυλον**=τὸ ἰνίον, ὁ ἀντικούτικας, κατὰ συνεκδρομὴ μὲ τὸ ἀντίθετο: τὸ μέτωπον.

Κατόπι ἀπὸ σύγχυση μὲ τά: **κούτρα, κούτικας** ποὺ σημαίνανε τὸ μέτωπο, καὶ ποὺ ἔχουνε ἴδιους τοὺς πρώτους φθόγγους μὲ τὸ **κούτυλο** ἢ **κούτολο** κατάντησε καὶ τοῦτο νὰ σημάνει τὸ πρόσθιο μέρος τοῦ κρανίου, ἔτσι εἴπανε καί: **κουτουλῶ**=κερατίζω, σὰν τὸ **κουτρῶ.**

Τὸ γύρισμα τοῦ **ου** ἢ καὶ τοῦ Ι σὲ **ε** κοντὰ στὸ ὑγρὸ τὸ **λ** εἶνε συνηθισμένο φαινόμενο τῆς Ἑλληνικῆς· σύγκρινε: **ἀλουποῦ > ἀλεπού. λουπουντιὰ > λεπουντιὰ** (=ἀτράφαξις, ἄνθος) **θολώνω > θελώνω, μολόχα > μελόχα, ἄλογο > ἄλεγο,** (Προικόννησο) **βιολὶ > βιελὶ** (Καστελόριζο), ἔτσι καὶ **κούτουλο κούτελο.** Κιἀκόμα: **ἀγκυλώνω > ἀγκελώνω, θηλιὰ > θελιά, μαξιλάρι > μαξελάρι, σπηλιὰ > σπελιὰ** ἔτσι καὶ **κούτυλο > κούτελο.**

Γιὰ τὸ φθόγγο **ο** πὼς γίνεται **ου** μετὰ τὸ **κ**, βλ.τὴν ἐτυμολογία τοῦ **κουτσός**.(πιὸ πάνου σελ. 16).

Κούτικας

Ἐπειδὴς ὑπάρχουν ἰδιονόημες ἀρχαῖες λέξες: **κόγχη** καὶ **κογχύλη, ἀγκὴ** καὶ **ἀγκύλη**, ἔτσι εἴπανε ἀνάποδα καὶ **κόττη**=(κεφαλὴ) ἀπ' τὸ **κοτύλη**· (τοῦ Ἡσύχιου τὸ διπλὸ **ττ** εἶναι γλώσσημα, δηλ. ντόπια προφορά, ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση ἄλλων ὁμοιοφθόγγων: **κοττάνη, κόττανος, κότταβος** καὶ ὑποκοριστικά: **κοτὶς**=ἡ κεφαλὴ (Πολυδ. β', 29.) καὶ ἡ παρεγκεφαλίδα (Ἱπποκ. 468, 29)· ἀπὸ τὸ **κόττη** ἔγινε τὸ **κόττικος**: «**κόττικοι** αἱ περικεφαλαῖαι» λέει ὁ Ἡσύχιος (Κουκουλὲ Πάπυροι σελ. 15) κιἀπ' αὐτὸ δίχως ἄλλο εἶναι τὸ **κούτικας** (Ἄμαντος. Λεξικογ. Ἀρχ. γ', 128) δηλ. τὸ μέρος τσοῦ κεφαλιοῦ ποὺ προστατέβει **ὁ κόττικος.**

Κούτικας λέγεται σήμερα τὸ μπροστινὸ τοῦ κρανίου, τὸ βρέγμα, ποὺ λένε. Ἀπ' τὸ **κούτικας** εἴπανε **ἀντικούτικας**, τὸ ἀντίθετο μέρος τοῦ κρανίου, αὐτὸ ποὺ περιέχει τὴν παρεγκεφαλίδα, τὸ **κότυλον** τοῦ ['Αθανασίου], τὸ ἰνίο νὰ ποῦμε.

Ὥστε **κούτικας** καὶ **ἄντικούτικας** δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶμα, ὅπως λαθεμένα τὸ λέει ὁ Κοραὴς (Ἄτακ. α', 61) μὰ ἴσα-ἴσα δυὸ ἀντίθετα μέρη τοῦ κρανίου, καθὼς τὸ δείχνει δὰ κιὁ τύπος μὲ τὴν πρόθεση **ἄντι**

Γ η τ έ β ω

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας κ. Χ. τελεφταῖα ἀνακάλυψε πὼς τὸ ***γητέβω***=γοητεύω γίνεται, λέει, ἀπὸ τὸ ***γυφτέβω!!!***

Τέτοιο ῥῆμα δὲν ὑπάρχει· ἂν ὑπαρχε θὰ σωζότανε κάπου, ὅπως σώζεται ἀπ'τὸ ***ξυπάζω*** τὸ ἀκέριο ***ξυσπάζω***, ἀπ' τὸ ***ἀστρο πελέκι*** τὸ πλέριο ***ἀστραποπελέκι*** κτλ.

Ἀκόμα εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ῥηματικὴ κατάληξη: ***-έβω*** κοντὰ στὰ ἐθνικά, ποὺ λένε, σημαίνει: γίνομαι ἐκεῖνος ποὺ φανερώνεται ἀπὸ τὸ θέμα λ. χ. τουρ***κέβω***=γίνομαι Τοῦρκος, φραγκέβω = γίνομαι Φρόγκος, ἔτσι λοιπὸν καὶ γυφτέβω=γίνομαι γύφτος, ἐνῶ δὲ σημαίνει τέτοιο πρᾶμα τὸ ***γητέβω.*** Λοιπὸν μέ τὴν ἐτυμολογία του ὁ κ.Χ. ***γυφτέβει,*** μὰ δὲ ***γοητέβει.***

Ἔπειτα τό: ***γητέβω*** βρίσκεται στὴ γλώσσα πρὶ νὰ φανεῖ ὁ ***γύφτος.***

Ἀφοῦ ὑπάρχει ὅμως τὸ ***γοητέβω,*** τί πάτε καὶ μοῦ γυρέβετε τὰ κολοκύθια;

Ὁ κόμπος εἶναι ποὺ δὲν μπορεῖ κανονικὰ νὰ ξεπέσει ὁ φθόγγος ο καὶ νὰ μείνῃ ὁ Ι, ὁ ἀδυνατότερος. Τὸ ζήτημα ὅμως λύνεται ὡσεξῆς: Ἀνάμεσα ***ο*** καὶ ***η*** ἀναπτύσσεται ὁ μεταβατικὸς οὐρανικὸς φθόγγος ***γι.*** Ὅπως δηλ. εἴπανε: ***ἀγέρας, ὁ-γήλιος, καγήλα. τὸ-γαῖμα, ἀκούγεται*** κτλ. κτλ. κτλ. ἔτσι εἴπανε καί: ***γογητέβω.***

Κατόπι τὴν πρώτη συλλαβὴ τὴ νομίσανε πὼς εἴτανε ἡ προσωπ. ἀντωνυμία ***(ἐ)γὼ*** δηλ. ***γογητέβω γὼ γητέβω*** καὶ νάτο.

Τέτοια χωρίσματα λεξῶν ἀπὸ παρανόημα γίνονται συχνὰ σὄλες τὶς γλῶσσες.

Λόγου χάρη: Τὸ τούρκικο taksirat (τῆς μοίρας τὰ γραμμένα) τὸ νομίσανε ***τὰ ξεράτια*** μὲ τὸ ἴδιο νόημα (Θεσσαλία).

Τὸ λατινικὸ obscurus τὸ εἴπανε ὁ ***σκοῦρος*** (δηλ. ***πσκοῦρος*** ποὺ ξεπέφτει τὸ ἀρχικὸ π, γιατὶ φθογγοζεβγάρωμα ***πσκ*** δὲ στέκει στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης).

Τὸ λατινικὸ cisterna τὸ νομίσανε κ' ἡ ***στέρνα*** κἔτσι εἴπανε ***στέρνα*** μονάχα. Στὴν Κύθνο τὸ yabanyeri (ἀγριότοπος τουρκ.) τὸ θαρρέψανε: ***γιὰ μπανγέρι*** καὶ τὸ λένε σκέτο: ***μπανιγέρι*** (ἀλίμενον).

Στὴ Σίκινο τὸ τουρανικὸ ketchi, ποὺ πέρασε στὰ ρωμαίϊκα ἀπ' τοὺς Τούρκους μὲ τοὺς τύπους ***κετσίκα, κιτσίκα, κατσίκα*** (οὐγκαρέζικα kitchke), τὸ λένε μόνο: ***τσίκα*** (γίδα).

Ὁ Ν. Πολίτης ἔχει μίαν παροιμία: «***Τὰ οὔκαρα*** ἔχεις καὶ δὲ βλέπεις;» ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ taouc-kara (ὀρνιθοτυφλιὰ τουρκ.).

Τὴ μετοχή: ***ὀλωλὼς*** τὴν εἴπανε ὁ ***λωλός.*** Τὸ ***ὑπερηφάνεια*** τὸ νομίσανε: ἡ ***περηφάνεια*** (γιᾶφτὸ καὶ πολλοὶ δημοσιογράφοι τὸ γράφουνε ***περιφάνεια*** μὲ ***ι*** θαρρώντας πὼς ἔχει πρῶτο συνθετικὸ τὴν ***περι,*** ἐνῶ εἶναι: ***ὑπὲρ καί ἄφενος***=πλοῦτος).

Καθόλου λοιπὸν δὲν εἶναι παράξενο πὼς τὸ ***γογητέβω*** τὸ νομίσανε ***γὼ γητέβω*** κἔτσι ἔμεινε σκέτο τὸ ***γητέβω*** μὲ τὴν ἀρχική του σημασία.

Τὰ νεοελληνικὰ ἐπίθετα: σάπιος, κούφιος κ. τ. λ.

Γιὰ τοῦτα μίλησε ὁ κ. Χατζηδάκης στὴν «Ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου» τόμ. Θ', σελ. 42, μὰ ἐπειδὴς οὔτε γιὰ ὅλα μίλησε, οὔτε εἶπε τὸ σωστὸ γιὰ ὅσα μίλησε, δὲν τὸ θεωρῶ ἄσκοπο νὰ δώσω ἐδῶ τὴν ἐξήγηση ποὺ μοὺ φαίνεται ἡ πιὸ σωστὴ καὶ πιὸ ἐπιστημονική.

Ἀπ' τὴν παράδοση μᾶς ἔρχονται οἱ τύποι **καθαρὸς** καὶ **καθάρειος** (μεταγενέστερο: **καθάριος**), **ὀρθὸς** καὶ **ὄρθιος** ποὺ σώζουνται κοἱ δυὸ στὴ ζωντανὴ γλώσσα.

Κατὰ τοῦτα, ἀπ' τὴν κοινὴ ἀκόμα, κοντὰ στὸ **κρύφιος** εἶπαν καὶ: **κρυφὸς** (Ἀρκαδίου τοῦ γραμματικοῦ ἔκδ. Bekker σ. 84, 17), καὶ κοντὰ στὸ **σπάνιος** εἶπαν καὶ **σπανός.** Ἔχει τὴ λέξη ὁ Ἡσύχιος μὲ τὴ σημασία τοῦ **σπάνιος.** Ἀργότερα στοὺς Βυζαντινοὺς εἰδικέφτηκε ἡ σημασία του στὸ νόημα τοῦ: **σπανοπώγων** ποὺ τὄχουμε ὥστα σήμερα.

Ἐπίσης τὸ **ἴσος** στὴν Κοινὴ τὸ εἴπανε **ἴσιος** κατὰ τὸ **ὄρθιος** (ὁ Ἡσύχιος ἔχει τὸν τύπο: **ἴσιον**). Κατὰ τοῦτο λοιπὸν τὸ ἀντίθετο στὸ νόημα **περισσὸς** τὸ εἶπαν **περίσσιος**· φράση: **ἴσιος** καὶ **περίσσιος.**

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουμε διπλοὺς ἰδιονόημους τύπους:

ὀρθὸς καὶ **ὄρθιος**
καθαρός καὶ **καθάριος**
κρυφός καὶ **κρύφιος**

σπανός καὶ ***σπάνιος***
περισσός καὶ ***περίσσιος***

Κἐπειδὴς κάθε νέο πρᾶμα εἶναι καὶ καθαρό, κατὰ τὸν τύπο: ***καθαρός*** καὶ ***καθάριος***.

εἴπανε: ***καινουργός*** (1) καὶ ***καινούργιος***

Κἐπειδὴς ὁ ***καινούργιος*** καὶ ***καθάριος*** εἶνε καὶ (εὐπρεπὴς > (ἐ)φπρεπὸς) εἶπαν ἀκόμα: ***πρεπός*** καὶ ***πρέπιος***.

Ἀκόμα ὁ τύπος ***ξύπνηγος*** μὲ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ***γ*** ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ φωνήεντα γίνεται ***ξύπνηος***,

πρβλ. ***ἀφόρε(γ)ος*** > ***ἀφόρεος***, ξέφτυ(γ)ος > ξέφτυος ἔτσι ἔχουμε τὴ διπλοτυπία:

ξυπνός καὶ ***ξύπνιος***.

Κἔτσι σιγὰ σιγὰ μέσ' στὴν ψυχὴ τοῦ γλωσσοπλάστη λαοῦ στέριωσε ἡ τέτοιας λογῆς διπλοτυπία.

Ὥστε ὅταν τὸ ***κοῦφος*** τὸ εἴπανε ***κούφιος*** κατὰ τὰ ***οὔριος, ἄδειος***, τὸ σχετίσανε μὲ τὸ συγγενικὸ κατὰ τὸ νόημα καὶ ἴδιο κατὰ τοὺς φτόγγους(κωφὸς >) ***κουφός*** (=κούφιος στἄφτιὰ) κἔτσι βγῆκε ἡ διπλοτυπία:

κουφός καὶ ***κούφιος***

---

(1) Σὰν τά: ***εἰλικρινὴς*** > ***εἰλικρινός***, ***ψευδὴς*** > ***ψευδός***, ***εὐπρεπὴς*** > ***πρεπὸς*** κτλ. (ΜΝΕ β', σελ, 9 καὶ πέρα) ἔτσι καὶ ***καινουργὴς*** > ***καινουργός***. ***Τὸ καινοῦργος***, τοῦ Πόντου συνεπαρμός: ***καινουργὸς καινούργιος*** > ***καινοῦργος***, ὄχι δὰ κατὰ τὸ ***κακοῦργος***, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Τὸ ***κακούργιος*** τοῦ Βαλαωρίτη μπορεῖ νἀκολουθήσει τὸ ***καινούργιος*** μόνο ἀπὸ φράση: βγῆκε ἕνας ***καινούργιος κακούργιος***. Μπορεῖ ὅμως καὶ ἔτσι: ***ἴσος*** καὶ ***ἴσιος***, ***κοῦφος*** καὶ ***κούφιος***, κρύφος καὶ κρύφιος, ***μόνος καὶ μόνιος***: > ***κακοῦργος*** καὶ ***κακούργιος***.

Κατὰ τοῦτο λοιπὸν εἴπανε τὸ ὁμοιονόημο: σο(μ) φὸς > **ζοφός**:

ζουφός καὶ **ζούφιος**.

Ἔτσι λέμε στὴν Ἀρτάκη τὸν ἀδύνατο, τὸν ἀρρωστιάρη, τὸν καχεκτικό, τὸν κούφιο ἄνθρωπο.

Κατὰ τοῦτα λοιπὸν εἶπαν καὶ τὸ ὁμοιονόημο μὲ δάφτα:

σαπρὸς καὶ **σάπιος**,

δηλαδὴ **σάπρ̥ιος** ὅπου τὸ **ρ** ξεπέφτει, γιατὶ τυχαίνει ἀνάμεσασὲ δυὸ σύμφωνα **πρ** (σύγκρινε: εὐδία > **ἐβδ̥ια ἐβ̥ιὰ** (Χατζ. ΜΝΕ, α', 3) χρ(υ)σὸς > **χσὸς** > **ξός**, (Φ. Γρ. 254 καὶ ΜΝΕ, α', 254), **ἄβρι - ἀργὰ** > **ἀβ̥αργὰ** (Ξανθουδ. Ἐρωτοκ. 514).

Κἐπειδὴς στὴν ἀναλογία συντραβιοῦνται ὄχι μόνο τὰ ὅμοια μὰ καὶ τἀντίθετα, τὸ **στερεὸς** τονίστηκε **στέριος** κατὰ τὸ σχῆμα:

στερρὸς καὶ **στέριος**

Σύφωνα μὲ ὅλ' ἀφτὰ εἶπαν ἀκόμα: (ἐψανὸς >)

ψανὸς καὶ **ψάνιος**

Ἔτσι εἴπανε καὶ στὴν Κρήτη:

μονὸς καὶ **μόνιος** (ἀντὶ μόνος).

Ἐπίσης ὑπάρχει οἰκογενειακὸ ἐπίθετο **Κούμπιος**, Ρώτησα λοιπὸν τὸν ἄνθρωπο ἀφτὸν τὶ σημαίνει τὸ παράνομά του, καὶ μοῦπε πὼς σημαίνει **περήφανος**· Ὥστε νὰ κιἄλλο διπλότυπο:

κομπὸς καὶ **κούμπιος**.

Παρόραμα: στὴ σελίδα 10 ἀράδα 5 νὰ διορθωθεῖ τό: **ἁρματωλὸς σὲ ἁμαρτωλός**· καὶ ἀράδα 7 τό: **συμφορμὸ** νὰ γραφεῖ: **συμφυρμό**.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΜΑΗΣ 1924 ΤΕΥΧΟΣ 2ο

Τἀποδέλοιπα : -ιος

Τὰ **πλέριος** καὶ **φτούριος** ἔγιναν ἔτσιδα:

Ἐπειδὴς ἀπ' ἀρχῆς ὕπαρχαν παράλληλοι τύποι **ἄκαιρος—καίριος, ἄωρος — ὥριος, ἄνισος — ἴσιος, ἄπρεπος — πρέπιος, ἄδικος—δίκιος**, εἶπαν κατὰ τοῦτα καὶ ἀπ τὸ **ἄπλερος > πλέριος** κιἀπ' τὸ **ἄφτουρος > φτούριος**, βοηθώντας βέβαια καὶ τὸ μὲ ὅμοιο νόημα: **στέριος, ακέριος**.

Πὼς τὸ **πλέριος** δὲν εἶναι τὸ **πλήρης**, μόνο εἶναι νεολογισμὸς ποὺ ἔγινε χωρὶς ἄλλο ἀπ' τὸ **ἄπλερος**, φαίνεται:

α'.) ἀπ' τὸ **ηρ > ερ**, ποὺ ἅμα τονίζεται τὸ Ι δὲ γίνεται **ε** πρὶν ἀπ' τὸ **ρ** (πρβλ. **κερά**, ἀλλὰ **κύρης**, **στερέβω**, ἀλλὰ **στεῖρα**). Θἄκαμνε **πλήριος**, (μὲ **ι**) ἂν εἶταν ἀπ' τὸ **πλήρης**.

β'.) ἀπὸ τὸ νόημα, ποὺ σημαίνει ὄχι βέβαια **πλήρης** (=γεμάτος), μόνο σημαίνει **τέλειος**, δηλ. σωστὰ τοῦ **ἄπλερος** (=ἀτελὴς) τὸ ἐνάντιο.

Πὼς τὰ **ἄπλερος**, **ἄφτουρος**, γίνουνται ἴσια ἀπ' τὸ ρῆμα τους: **πληρῶ**, (obdurare >), **φτουρῶ**, τὄχει δείξει ἀρκετὰ πειστικὰ ὁ κ. Χατζηδάκης ΜΝΕ. β', 109.

Κἐπειδὴς κάθε **πλέριος** καὶ **φτούριος**, κάθε **στέριος** καὶ **ἀκέριος** εἶναι **ὡραῖος** καὶ **ἀκμαῖος**, τονίστηκαν ἔτσι καὶ τοῦτα: **ὡραῖος > ὥριος, ἀκμαῖος > ἄκμνιος > ἄκνιος** (Σύμη καὶ Σαντορίνη). Κατὰ τοῦτα καὶ ὁ **βαλιός** (ἵππος) : **μπάλιος**.

Τό **(ἀ)γεράνιος** εἶναι τὸ ἀρχαῖο **ἀέρινος** ποὺ σήμαινε καὶ τότες τό γλαφκό χρῶμα (σύγκρινε Πολυδευ. 4, 119) κἔγινε **(ἀ)γεράνιος** κατὰ τό **οὐράνιος**.

Τὸ **δόλιος** εἶναι τό **δείλαιος** ποὺ ἀφομοιώθηκε ὁ φθόγγος τῆς πρώτης συλλαβῆς, ὁ ἀδυνατότερος, μὲ τό δυνατότερο τῆς δέφτερης **δίλιος > δόλιος**.

Τό τούρκικο: (**βακούφ**, ἀπό ξέμοιασμα): **μαγκούφης** ἔγινε: **μαγκούφιος** κατὰ τὸ **κούφιος**.

Τέλος ἀπό φράσες «**θὰ ποίσω, θὰ δείξω**» ἀρχικὰ ὀνομάστηκε βέβαια ἀφτός ποὺ τὶς ἔλεγε: **ὁ ποίσω-ς**, ὁ **δείξω-ς**, = ὁ καφκησιάρης, ὁ λογάς.

Στὶς χῶρες λοιπόν, ποὺ τὰ ἀλλοῦ λεγόμενα **ἴσος ἄξος**, τὰ λένε **ἴσιος, ἄξιος**, τὰ εἴπανε καὶ τοῦτα ἀντὶς **ποῖσος, δεῖξος > ποίσιος, δείξιος** (καὶ στὴν Ἀρτάκη, **ποίξιος** κατὰ τὸ **δειξιος**).

Τἀποδέλοιπα γίνανε κανονικὰ μὲ τὴν κατάληξη **-ιος** κοντὰ στὰ οὐσιαστικά.

Ὅπως δηλαδὴ λέχτηκε: **ἀγρὸς > ἄγριος, τιμὴ > τίμιος** κτλ. ἔτσι εἶπαν κοἱ νεότεροι: **ψόφος > ψόφιος, βρῶμα > βρώμιος, τρῦπα > τρύπιος, πλῆθος > πλήθιος**, καὶ Κρητικά: **πλήσιος** (¹) (κατὰ τά:

(1) Ὡραῖα τὸ ὑπόθεσε ὁ κ. Ξανθουδίδης τὸ ***πλήθιος*** ἀπ' τὸ ***πλῆθος*** ἴσια κιὄχι ἀπ' τὸ ρῆμα ὅπως ὁ κ. Χ. Τὸ ***θ*** ὅμως στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ δὲ συναλλάζεται μὲ τὸ *σ* ὅπως λέει. Τὰ Τσακώνικα καὶ τὰ Νοτιοϊταλικὰ εἶνε ὁλότελα

περίσσιος, πλούσιος), ζούρα > ζούριος. κτλ.

Κατὰ τοῦτα τό: ***γυναικεῖος*** τονίστηκε: ***γυναίκειος,*** καὶ σὰν ἀφτὸ εἴπανε καί: ***ἀντρίκιος*** τὸ ***ἀντρικός***, καὶ κατὰ τοῦτο: ***γαμπρίκιος*** τὸ ***γαμπρικός.***

Τό: ***γαλάζιος*** ἔγινε ἀπὸ τὸ ***κάλαϊς*** (=περουζές): ***καλαΐσ-ιος > καλάσιος***· τὸ ἀρχικὸ ***κ*** ἔγινε ***γ*** ἀπὸ συνεπαρμὸ τοῦ ***γαλανὸς+καλάσιος > γαλάζιος***· τέλος τὸ ***σ*** ἔγινε ἠχερό ***ζ*** ξεμοιαζούμενο ἀπ' τὸ τελικὸ ἄηχο: ***ς*** (κοίτα Γραμμ. Φιλήντα σελ. 94, δ'.)

Ὁ ἰσχυρισμός μου γιὰ τὴ συνεργιὰ τοῦ ***γαλανὸς*** βεβαιώνεται κιἀπὸ ρῆμα ***γαλαΐζω*** ἀντὶς ***καλαΐζω***= γαλαζοφέρνω, ἔχω τὸ χρῶμα τοῦ καλάϊδος (Ὀνειροκριτικὰ ἔκδ. Achmes, 220). Καὶ μὴ μοῦ πῆτε πὼς ἀπ' τὸ ***γαλαΐζω*** ἔγινε ***γαλάζιος***, δηλ. ***γαλαΐζιος,*** γιατὶ τότε κιἀπ' τὸ ***σαπίζω*** τοῦ κ. Χ. ἔπρεπε νὰ γίνει ***σαπίζιος.*** Τὸ ***γαλανὸς*** πάλε εἶναι ***γαληνὸς***= ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τῆς γαλήνης. Ἀπ' τὰ λίγα δωρικὰ ἀπομεινάρια· σωστὰ τὸ λέει ὁ Κορ. Ἀτ. δ'. 72. Στὴ Θήρα λένε καί: ***πάντιος*** κατὰ τὸ τέτοιος.

Πιὸ ἄτυχη εἶναι ἡ ἐξήγηση ποὺ προσπαθεῖ νὰ δώσει γιὰ τὸν τύπο ***καινούργιος*** ὁ κ. Χατζηδάκης στὰ ΜΝΕ, β', σελ. 11 καὶ πέρα.

Θέλει δηλ. νὰ πεῖ πὼς ὁ πρῶτος νεοελληνικὸς τύ-

διαφορετικά, εἶναι σὰ νὰ θὲς νἀποδείξεις ἕνα φωνητικό φαινόμενο τῆς Ἰταλικῆς μὲ τὴ φωνολογία τῆς Γαλλικῆς ἢ τῆς Σπανιόλικης, γιατὶ σὰν εἶχε τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος τὴν τύχη τοῦ Ρωμαΐκοῦ, θἄχαμε σήμερα τέσσερεις τὸ λιγότερο Νεοελληνικὲς γλῶσσες, τὴ Λάζικη, τὴν Τσακώνικη, τὴν Νοτιοϊταλικὴ καὶ τὴν Κοινὴ Ρωμαΐικη. Λείψανα Δωρικὰ εἶναι τὰ ***λύθια > λύσια*** καὶ ***βαθμίδι, > βασμίδι.***

πος: ***καϊνουργὸς*** παρατονίστηκε πρῶτα : ***καινοῦργος*** κατὰ τά : ***κακοῦργος***, ***χειροῦργος***.

Τέτοια ἀναλογία εἶν' ἀπίθανη· τὰ ***κακοῦργος***, ***χειροῦργος***, ποὺ λέει ὁ κ. καθηγητής, δὲν μπορούσανε νὰ συνεδεθοῦνε μέσ' στὸ γλωσσικὸ αἴστημα τοῦ λαοῦ μὲ τὸ ***καινουργὸς*** καὶ νὰ τοῦ τραβήξουνε τὸν τόνο.

α΄) γιατὶ εἶναι πιὰ οὐσιαστικά, ἐνῷ ἀφτὸ εἶν' ἐπίθετο λοκάθαρο.

β΄) γιατὶ μήτε στὸ νόημα ἔχει μαζί τους καμιὰν ἀντάμωση, καὶ

γ΄) τὸ σπουδαιότερο, γιατὶ τὰ ***κακοῦργος***, ***χειροῦργος***, μὴ ὄντας τῆς λαϊκῆς γλώσσας παιδιά, μόνο θρέμματα τῶν λογίων, δὲν ἔχουνε πιότερη δύναμη μεσ' στὸ γλωσσικὸ αἴστημα τοῦ λαοῦ ἀπ' τὸ ***καινούργιος***, ὥστε νὰ τραβήξουνε καὶ τοῦτο μὲ τὸν τόνο τους.

Ὡστόσο, ἂν εἶταν ὁ λόγος μόνο για τὸν παρατονισμό, ἂς κουρεβότανε, μὰ ἔχουμε μαζὶ καὶ τὴν κατάληξη -***γός***, ποὺ ἔγινε -***γιος***, κιἀφτοῦ εἶναι ὁ κόμπος.

Καὶ ὅμως μὲ περίσσια ἀφροντισιά, γράφει : «Ἀπὸ δὲ τῶν πτώσεων ἐκείνων ἐν αἷς ἑπομένου τοῦ φθόγγου i τὸ γ ἐτράπη εἰς j, ἀπὸ ***καινουργῆς*** (¹) [γράφε ***καινοῦργος***] ἐλέχθη ***καινούργιος***.

Μὰ ἐγὼ τοὐλάχιστο τέτοιες πτῶσες δὲ βλέπω ἄλλες, παρὰ μιὰν καὶ μοναχή, τὴν πληθυντικὴ ὀνομαστική : ***καινούρjοι*** (ἡ κλιτικὴ ***καινούρjε*** στὰ ἐπίθετα εἶναι μόνο τῆς γραμματικῆς τύπος, στὴν ὁμιλία δὲ λέγεται σχεδὸν καθόλου). Ἀφτὸ λοιπὸν τὸ μοναδικὸ οὐ-

---

(1) Ἐδῶ φιρὶ-φιρὶ γυρέβει, βλέπετε, ἕνα j καὶ κάνει μιὰ λαθροχεριὰ γράφοντας : ***καινουργής***, ἐνῷ ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸ ***καινοῦργος***.

ρανισκόφωνο—**joι** ἔπρεπε νὰ εἶχε τὴν τύχη καὶ τὴ δύναμη τοῦ Πατριάρχη Ἰωσὴφ γιὰ νὰ φέρει στὰ δικά του τὰ κατατόπια (τὰ στοματήσια) ὅλους τοὺς ἑτεροθαλῆδες ἀδερφούς του, δηλαδὴ τὰ λαρυγγικὰ **-γος,-γου, -γο, -γω(ν), - γους,** καὶ νὰ τὰ κάνει οὐρανικὰ,**-jος, -jου, - jο, - jω(ν). - jους!** Ἀμὲ τότες γιατὶ δὲ λέμε οἱ **ἄπραγοι > ὁ ἄπραjος, οἱ μάγοι > ὁ μάjος, οἱ οἱ λαγοὶ > ὁ λαjὸς** κτλ. κτλ. κτλ.; λέμε ὅμως **πρεπὸς > πρέπιος, περισσὸς > περίσσιος** κτλ. κτλ. ποὺ δὲν ἔχουνε «πτώσεων ἐν αἷς κτλ.» ποὺ λέει ὁ κ. Χ. κιώστόσο παίρνουνε στὴν ὀνομαστικὴ τὸ - jος, σὰν τὸ **καινούργιος,** γιὰ τοὺς λόγους ποὺ εἴπαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο καὶ ποὺ δίνουν τὴ μόνη ἐπιστημονικὴ ἐξήγηση.

Στὰ διπλότυπα τοῦ προηγούμενου ἄρθρου ἔχουμε ἀκόμα καὶ τοῦτα δῶ.

σιφνὸς καὶ **σούφνιος** (Ἀναγνωστόπουλος),
χλομὸς καὶ **χλόμιος** (Χατζηδάκης)

Ἀκέριος—ὁλάκερος

Ἐπειδὴς ὑπάρχουν οἱ κανονικοὶ σύνθετοι τύποι μὲ **-ος,** κιἄλλοι ἀντίστοιχοί τους ἁπλοί, δηλ. ὄχι σύνθετοι, ἐπίσης κανονικοὶ μὲ **-ιος** λ.χ.

(ὅλος + καθαρὸς >) **ὁλοκάθαρος·** καὶ **καθάριος,** ἁπλὸ ἀντίστοιχο.

(ὅλος+ὀρθὸς >) **ὁλόρθος·** καὶ **ὄρθιος,** ἁπλὸ ἀντίστοιχο.

(ὅλος+κρυφὸς >) **ὁλόκρυφος·** καὶ **κρύφιος,** ἁπλὸ ἀντίστοιχο.

(ὅλος+καινουργὸς>) **ὁλοκαίνουργος**· καὶ **καινούργιος**, ἁπλὸ ἀντίστοιχο.

(ὅλος+ξυπνὸς>) **ὁλόξυπνος**· καὶ **ξύπνιος**, ἁπλὸ ἀντίστοιχο.

Κατὰ τὸ ἴδιο σχῆμα εἶπαν:

ὁλάκερος ἀπ' τὸ **ἀκέριος**, (1)
ὁλάγναντος ἀπ' τὸ **ἀγνάντιος**,
ὁλόσαπος ἀπ' τὸ **σάπιος**,
ὁλογάλαζος ἀπ' τὸ **γαλάζιος**,

Κατὰ τοῦτα καὶ τἀρχαιότερα σύνθετα μὲ **ιος**, ἐξισωθήκανε μὲ τὰ παραπάνου καὶ γίνανε μὲ **ος**:

ὁλόνυχτος ἀντὶς **ὁλονύκτιος**
ὁλόχρονος ἀντὶς **ὁλοχρόνιος**
ὁλόκαρδος ἀντὶς **ὁλοκάρδιος**

κιὅλα τὰ σύνθετα μὲ δέφτερο συνθετικὸ τὸ **καρδιὰ** λ.χ. **ἄκαρδος**, **δειλόκαρδος**, **λεοντόκαρδος** κτλ. καὶ τὸ **μπάμπαλο** δηλ. **πάμπαλο** ἀντὶς **παμπάλαιο**.

Αχτάρα

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας κ. Χ. τὰ παραπάνου μὲ **-ιος** ἐπίθετα: **σάπιος**, **κούφιος** κ.τ.λ. τὰ θέλει ἀπ' τὰ ἀντίστοιχα ρήματα. Ἀπὸ ρήματα στὴ νέα Ἑλληνικὴ οὐσιαστικὰ βέβαια γίνονται, μὰ τέτοια ἐπίθετα δὲ γίνονται, καὶ παράδειγμα ὁλοφάνερο τὸ **κλούβιος** ποὺ ἔχει ἀντίστοιχο ρῆμα: **κλουβιάζω** ἢ **κλουβιαίνω**. Ἀφτὸ τὸ ρῆμα βγαίνει ἀπ' τὸ ἐπίθετο.

(1) Πῶς καταφέρνουν καὶ τὸ γράφουνε μὲ **αι ὁλάκαιρος** ἀπορία!

Πὼς ἀπ' τὸ **κλούβιος** ἔγινε τὸ διπλότυπο ρῆμα φαίνεται πρῶτα ἀπ' τὸ ῑ, ποὺ ἔχει πρὶν ἀπ' τὰ προσκολλήματα -**άζω**, -**αίνω**, ποὺ εἶναι βέβαια τοῦ **κλούβιος**· δηλ. **κλούβῑ-ος** > **κλουβῑ-άζω**, **κλουβῑ-αίνω**, ἔπειτα φαίνεται ἀπ' τὴ διπλοτυπία του τὴν ἴδια, δηλ, ἀπ' τὸ **κλούβῑος** ἀλλοῦ εἴπανε **κλουβιαίνω** κι'ἀλλοῦ **κλουβιάζω**. Δὲ θὰ βρεθεῖ κανένας τόσο ἀφελὴς νὰ πιστέψει τὸ ἐνάντιο. 'Αφτὰ τὰ στοιχεῖα τῶν πτωτικῶν μέσα στὸ ρῆμα ποὺ δείχνουν ὁλοφάνερα καὶ χεροπιαστὰ πὼς ἀπὸ τὸ πτωτικὸ ἔγινε τὸ ρῆμα, γιατὶ ἀλλιῶς δὲν ἔχουνε λόγο νὰ βρίσκουνται μέσ' στὸ ρῆμα, ὁ κ. Χατζηδάκης δὲν τὰ προσέχει. Λέει λ. χ. στὰ ΜΝΕ α' σελ. 76: **λαχτίζω** > **ἡ λάχτα** καὶ **λαχταρίζω** > **ἡ λαχτάρα**. Τὸ **λαχτίζω** εἶναι βέβαια τὸ ἀρχαῖο **λακτίζω** κιἀπ' αὐτὸ βγαίνει κανονικὰ **ἡ λάχτα**, μὰ τὸ **λαχταρίζω** τί εἶναι; ἀπὸ ποῦ βγῆκε, γιὰ νὰ βγεῖ ἀπ' αὐτὸ **ἡ λαχτάρα**; ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα τὸ **λαχτίζω** ἔγινε **λαχταρίζω**; τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ **-αρ-**; ποῦ βρέθηκε; ἀπὸ ποῦ ξεφύτρωσε; Λίγη προσοχὴ χρειάζεται γιὰ νὰ νιώσουμε πὼς τὸ **-αρ-** ἐκεῖνο εἶναι τῆς **λαχτάρας** καὶ πὼς ἀπ' τὴ **λαχτάρα** ἔγινε τὸ **λαχταρίζω** κιὄχι ἀπ' τὸ **λαχταρίζω** **ἡ λαχτάρα**. Δηλαδή:

α') **λαχτίζω** > **λάχτα**.

β') **λάχτα**+**αρα** (ἡ μεγεθυντικὴ κατάληξη) > **λαχτάρα**.

γ') **λαχτάρα** > **λαχταρίζω**.

Ὅμοια λέει ('Επετηρ. Θ' 44) πὼς τὸ **κλούβιος** γίνεται ἀπ' τὸ **κλουβῑαίνω**, χωρὶς νὰ προσέξει ἐκεῖνο τὸ ῑ, ποὺ φωνάζει πὼς εἶναι τοῦ **κλούβιος**, καὶ μόνο

ἀπ' τὸ **κλούβιος** μπορεῖ νὰ βγεῖ ρῆμα **κλουβιαίνω,** εἰδεμὴ ἔπρεπε νὰ μᾶς πεῖ τότες ἀπὸ ποῦ γίνεται τὸ **κλουβιαίνω** γιὰ νὰ γίνει ἀπ' ἀφτὸ τὸ **κλούβιος.**

Ἐμεῖς γελάσαμε τότες καὶ τὰ εἴπαμε κάπου, κι ἀφτὸς δεφτερολογώντας (στὸ Λεξηγρ. ἀρχ. ϛ', 21) προσπαθεῖ νὰ σοφιστέψει κατὰ τὰ συνηθισμένα του πὼς ἡ κατάληξη **-άρα** δὲν μπαίνει τάχα σὲ ἀφηρημένα οὐσιαστικὰ καὶ πὼς τὸ **λάχτα** ὡς ἀφηρημένο δὲν μποροῦσε νὰ γίνει, λέει, **λαχτάρα,** κιἄλλα τέτοια μπόσικα, κιἀπαράλλαχτα σὰν ἐκεῖνα, ποὺ ἔλεγε μιὰ φορὰ γιὰ τὸ **ὄνισσα** τοῦ Πάλλη πὼς τὸ **-ισσα** δὲν εἶναι τάχα κατάληξη ζώων θηλυκῶν, κιἄμα τοῦ εἴπανε τὸ **λύκισσα** καὶ τὸ **γάλισσα,** σώπασε κἔκανε πὼς δὲν εἴταν ἀφτὸς ποὺ τὰ εἶπε, τόσο ποὺ ἀργότερα ρωτώντας τοὺς συλλέχτες γλωσσικοῦ ὑλικοῦ γιὰ τὰ θηλυκὰ τῶν ζώων βάζει γιὰ παράδειγμα τὸ **ὄνισσα** (Ἀθηνᾶς ΚΔ', 79) (1).

Λοιπὸν λέει δεφτερολογώντας πώς τὸ **λαχτάρα** βγαίνει ἀπ' τὸ **λαχταρίζω,** καὶ τὸ **λαχταρίζω** ἀπ' τὸ **σπαρταρίζω** λέει. Μὰ ἀπὸ ποῦ γίνεται τὸ **σπαρταρίζω,** ἢ **σπαρταρῶ**; ἀφτὸ δὲ φρόντισε νὰ μᾶς τὸ ξεδιαλύσει, γιατὶ θὰ τάφερνε σκοῦρα. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἀλλοῦ παρὰ ἀπ' τὰ ἀρχαιότερα **σπαίρω** ἢ **σπαράζω.** Πῶς μποροῦσε λοιπὸν τὸ **σπαράζω** νὰ γίνει **σπαρταρῶ,** ἢ **σπαρταρίζω** ἂν δὲν εἶχε τὸ ὁμοιονόημο **λαχταρῶ,** ἢ **λαχταρίζω,** ποὺ νὰ τἀκολουθήσει στὸ σχηματισμό; Λοιπὸν ἔχουμε: **σπαίρω** > **σπαρταρῶ** κατὰ τὸ **λαχταρῶ.**

(1) Ἔτσι σιγὰ σιγὰ τὰ καταπίνει κὔστερα κάνει πὼς δὲ θυμᾶται κἂν τί εἶπε καὶ συντάζεται μὲ τὶς ἄποψες τὶς δικές μας.

Καὶ ἀπὸ ποῦ βγαίνει τὸ **λαχταρῶ;** Ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τό: **λαχτάρα.** Ἰδοὺ λοιπὸν ποὺ τὸ **λαχτάρα** εἶναι προγενέστερο ἀπ' τὸ **λαχταρῶ** καὶ δὲν μποροῦσε νἆναι ἀλλιῶς. Τώρα μᾶς μένει νὰ δοῦμε πῶς τὸ **λάχτα** ἔγινε **λαχτάρα,** πρᾶμα ποὺ τὸ ἀρνιέται μὲ πεῖσμα. σὰν ἐκεῖνο ποὺ τότες ἀρνιότανε τὸ **-ισσα** γιὰ κατάληξη θηλυκῶν ζώων.

Τὸ ἐξαρχῆς μεγεθυντικὸ **-άρα** ἀκολουθώντας ἄλλα ἀφηρημένα καὶ φανερωμένα, ποὺ καταλαχοῦς τελειώνοντας σὲ **-άρα** δὲν ἔχουνε μεγεθυντικὸ νόημα λ. χ. **ἀγκινάρα, κατάρα, φάρα, γλάρα, ἀντάρα, πρωτάρα** (ἀπὸ τὸ **πρωτάρι** =πρῶτο παιδί), κατάντησε νὰ χάσει τὸ μεγαλωτικό του νόημα καὶ σημαίνει α') φανερωμένα: **κόκκων** > **κουκκουνάρα,**= μεγάλος κόκκων, καὶ κατόπι ἁπλᾶ: κόκκων, **δέκα** > **δεκάρα** κτλ. β') ἀφηρημένα: **λάχτα** > **λαχτάρα,** ποὺ ἀπὸ τὴν ὑλικὴ ἐπέκταση τῆς λέξης φαίνεται κιόλας πὼς ἀρχικὰ σήμανε: μεγάλη λάχτα, **κομμὸς** > **κομμάρα, τρόμος** > **τρομάρα** κλπ. Κἐπειδὴς ὑπάρχουν ἀντίστοιχα ἀφηρημένα: **τρέλα—τρελαμὸς** > **τρελαμάρα, βούβα —βουβαμὸς** > **βουβαμάρα, ζούρλα—ζουρλαμὸς** > **ζουρλαμάρα, κούφα-κουφαμὸς** > **κουφαμάρα, κούτσα—κουτσαμὸς** > **κουτσαμάρα** κτλ. ὁ ἀφελέστατος κ. καθηγητὴς νομίζει πὼς ἡ κατάληξη εἶναι **-μάρα,** λέει (σελ.22) κιὄχι **-άρα** ἐνῶ εἶναι καθὼς βλέπετε σκέτη **-άρα** καὶ τὸ **μ** εἶναι τοῦ θέματος: **τρόμ.-ος τρελαμ.-ὸς βουβαμ.-ὸς** κλπ. Καὶ πῶς δά, δὲν μπαίνει τὸ **-άρα** στὰ ἀφηρημένα;

Ἀλλὰ καὶ **διψάρα** (=μεγάλη δίψα) καὶ **κλαψάρα** (=μεγάλη κλάψα) λένε, δάσκαλέ μου, οἱ ἄνθρωποι

τοῦ λαοῦ, τὰ παιδιὰ προπάντων: «ἔχω μιὰ **διψάρα**! —πάτησε μιὰν **κλαψάρα**!» Καὶ ποῦ δὰ νὰ βάλεις κανόνα στὰ τέτοια;

Ἰδοὺ ἡ κανονικὴ σειρά: **λαχτίζω > λάχτα > λαχτάρα > λαχταρῶ** καὶ **λαχταρίζω**, κατὰ τοῦτο καὶ τὸ **σπαίρω** ἢ **σπαράζω** ἔγινε: **σπαρταρῶ** καὶ **σπαρταρίζω** (πρβλ. τἀρχαῖο: **ἑσσοῦσθαι > ἡττᾶσθαι** κατὰ τὸ **νικᾶσθαι**).

Καὶ τελοσπάντων τὴν γκάφα: **λαχτάρα**, τάχα ἀπ' τὸ **λαχταρῶ** ἥβραμε ἀφορμὴ νὰ τὴ θυμηθοῦμε, ἀπὸ ἄλλη τρανότερη γκάφα, ποὺ λέει: πὼς δῆθε βγαίνει καὶ τὸ **κλούβιος** ἀπὸ τὸ **κλουβιαίνω**, ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἐνάντιο.

Τώρα δὲν τὸ ὑποστηρίζει πιὰ αὐτό. Μόνο σιωπηρὰ παραδέχεται τὴ θεωρία μας τοῦ **καθαρός** καὶ **καθάριος, ὀρθὸς** καὶ **ὄρθιος** κτλ. καὶ πάνω σἄφτὴ στηρίζει τὴ νέα του θεωρία γιὰ τό: **κ(ο)λουβὸς καὶ κλούβιος**. Ἀλλὰ λένε σὲ κανένα μέρος **κλουβός;** ἢ τὰ διάμεσα μόνο ἀπὸ μᾶς τὰ γυρέβει ὁ κ. καθηγητής, ἐνῷ ἀφτὸς μᾶς λέει ὅτι Χαλιμάδες θέλει;

Κλούβιος

Κλουβὶ καὶ μάλιστα **κλούβα**, λέει ὁ ὑπέροχος στὰ τέτοια φίλος μου Δ. Καμπούρογλους *λέγεται* καὶ τὸ σπιτάκι τῶν ὀρνίθων, τὸ κοτέσι, ὁ ὀρνιθώνας.

Ὥστε **κλούβιο** ἀβγό, ἐκεῖνο ποῦ στέκεται μεσ' στὸν ὀρνιθώνα γιὰ πρόσφωλος: **φωλεὰ—φώλι(ο) κλούβα—κλούβιο**, κἐπειδὴς ἀφτὸ παλιώνει καὶ οὐριάζει, **κλούβιο**=οὔριο.

Ὁ κ. Χ. ἀρχὴ ἔλεγε πὼς τὸ **κλούβιος** γίνεται ἀπ' τὸ **κλουβιαίνω (ἐκλούβιανε: κλούβιος** Ἐπετ. Παν. Θ'. 1912—13, σελ. 44). Κατόπι ὅταν τόνε ρώτησα ἐγὼ (περιοδ. Βωμός, Φεβρ. 1919): —Καὶ τὸ **κλουβιαίνω** ἀπὸ ποὺ γίνεται; ἅρπαξε ἀμέσως τὴ διδασκαλία μου, κοίτα τὴν πρωτύτερα σελ. 30—32, γιὰ τὰ: **κουφὸς** καὶ **κούφιος** **ζουφὸς** καὶ **ζούφιος, σαπρὸς** καὶ **σάπριος > σάπιος** (1) κλπ. χωρὶς νὰ μἀναφέρει καθόλου (κατὰ τὴν ὡραία συνήθεια ποὺ εἴσαξε στὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη) καὶ ξήγησε μέσα στὸ μικρὸ ε' τόμο τοῦ λεξικογραφικοῦ ἀρχείου σελ. 10 κατὰ τὴ μέθοδό μου τὸ **κλούβιος** ἀπ' τὸ **κολοβός,** λέει, τάχουξ; δηλ. **κ(ο)λοβὸς** καὶ **κλούβιος**. Ὡστόσο ὁ Κρέτσμερ στὸ περιοδικό του Glotta λέει πὼς ναιμὲν ἡ μέθοδο εἶναι σωστή, μὰ τὸ **κολοβὸς** δὲ σήμανε ποτὲ **κλούβιος**· ὁ κ. Χ. ὡστόσο δεφτερολογώντας ἰσχυρίζεται (Λεξικγρ. ἀρχ. Ϛ' σ. 22) πὼς οἱ ὄρνιθες δέ γεννοῦνε λέει, στὰ **κλουβιά**. Βλέπετε ἀξιοπιστία καὶ εἰλικρίνεια ἐπιστημονική;

Ἀλλά, κ. Χατζηδάκη, γεννοῦνε ὅμως μέσ' στὶς **κλοῦβες** καὶ εἴπαμε πὼς **κλούβα** λέγεται καὶ τὸ **κοτέτσι**· μᾶς τὸ βεβαιώνει ὁ Δημητράκης ὁ Καμπούρογλους καὶ σᾶς παρακαλοῦμε—μὴ πρὸς βάρος κιόλας —νὰ μᾶς ἐπιτρέψετε νὰ θεωροῦμεν τὸν Καμπούρογλου πρῶτα πῶς ξαίρει τὰ ρωμαίικα καὶ μάλιστα τὰ Ἀθηναίικα περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐσᾶς κιἀπ' ὅλα τὰ **ἀρ-**

---

(1) Γιὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ρ ἀνάμεσα σὲ δυὸ σύμφωνα **πρ**] σύγκρ. **ἀφριόνι > ἀφιόνι** = ἀσβέστης (ἄλλο τὸ ἀφιόνι = ὄπιον) Λεξ. ἀρχ. ς',226 καὶ **Βριόκαστρο > Βιόκαστρο** ἴδιο βιβλ. σ. 418, κοντὰ στὰ ὅσα εἴπαμε ἤδη σελ. 32.

χεῖα σας—ἔτσι δὲν τὰ λέτε; (Λ.ἀρ.Ϛ΄, 22)—Κιὰκόμα πῶς εἶναι ἀξιοπιστότερος ἂν ὄχι ἀπὸ σᾶς (τί λόγος;) τουλάχιστο ἀπὸ ***τἀρχεῖα*** σας.

Ἂν ὅμως περιλαβαίνατε μέσα σάφτὰ τοῦ Ἠλία Τσιτσέλη τὸ «***Γλωσσάριον Κεφαλληνίας***» ἀπὸ τὰ «Νεολλ. ἀνάλεκτα τοῦ Παρνασσοῦ» τομ. β΄, φυλλαδ. 3,4 καὶ 5 θὰ βλέπατε πῶς τὸ ***κλούβιος*** λέγεται καὶ ***κλουδίτης*** δηλ. ***κλουβίτης*** ὅπου ἀπὸ τὴν κατάληξη ***-ίτης*** φαίνεται πῶς σημαίνει ἐκεῖνον ποὺ εἶναι μέσα στὴν ***κλοῦβα,*** ὅπως τὸ ***φωλίτης*** ἐκεῖνον ποὺ εἶναι μέσα στὴ φωλιά, ***κουτελίτης***=ὁ τσομπράς, ἡ τζόγια, στολίδι ποὺ τὸ βάζουνε στὸ ***κούτελο, περγιαλίτης***= πουλὶ ποὺ βρίσκεται στὰ περίγιαλα, ***πετρίτης***=πουλὶ ποὺ κατοικεῖ μὲσ' στὶς πέτρες, ***πυργίτης***=πουλὶ ποὺ φωλιάζει μέσ' τοὺς πύργους, ***κοπρίτης***=σκύλος ποὺ ζεῖ μέσ' στὶς κοπριές· κιὰκόμα: ***πὀλίτης, ἐνορίτης, ξωμερίτης, συνορίτης, συντοπίτης,*** καὶ τὰ τοπονομάτιστα: ***Μεσολογγίτης, Ἁγιομαβρίτης*** κτλ. κτλ. κτλ. ἔχω λοιπὸν δίκιο νὰ μὴν ἔχω καὶ μεγάλη μπιστοσύνη ***στἀρχεῖα*** σας; Ἀμ'ἀφοῦ λὲς πῶς ἀπ' τὸ ***προσφώλιον*** γίνεται τὸ ***φώλι(ον),*** πῶς δὰ ἀπ' τὸ ***προσφώλιος*** νὰ μὴ γίνει τὸ ***φώλιος;*** κἐπιτέλους ἐμεῖς οὐδέτερο γυρέβουμε, ἀβγὸ εἶναι: ***φωλιὰ—φώλιο, κλουβὶ—κλούβιο.*** Ὁ τύπος: ***φώλιος*** ποῦ δὲν τὸν ἔχουν τὰ ἀρχεῖα σου, εἶναι ὡστόσο ὁ πρῶτος τύπος. Καθὼς δηλ.τὸ ***ὀλιγοχρόνιος*** τὸ εἴπαμε ***λιγόχρονος*** καὶ τό: ***ἀκάρδιος > ἄκαρδος*** καὶ τὸ ***παμπάλαιο > πάμπαλο > μπάμπαλο*** (σελ. 38) ἔτσι καὶ τὸ ***προσφώλιος*** τὸ εἴπαμε: ***πρόσφωλος.*** Κιἀφοῦ κατὰ τὰ λεγόμενά σου ἀπὸ τὸ ***πρόσφωλος*** ἀποκόπηκε τὸ ***φῶλος,*** πῶς

δὰ ἀπὸ τὸ ***προσφώλιος*** δὲν ἀποκόπηκε τὸ ***φώλιος;*** 'Αμ' ἐκεῖνα ποὺ λὲς πάλι μὲ τόσο τουπέ, πὼς δὲ σχηματίζουνται τάχα στὴ νέα Ἑλληνικὴ ἐπίθετα μὲ ***-ιος***, ἀπὸ ὀνόματα πῶς τὸ σκαρφίστηκες ἐβλογημένε; Μὰ δὲν εἴπαμε; (σελ. 34) ***τρῦπα > τρύπιος, πλῆθος > πλήθιος, ψόφος > ψόφιος, ζούρα > ζούριος, γαλάρι > γαλάριος*** (Πηζφρπλος) ***βρώμα > βρώμιος*** (ἢ μπὰς καὶ τὄχεις ἀφτὸ πὼς εἶναι τὸ ἀρχαῖο: βρόμιος;) ***φόβος > φόβιος, μούχλα > μούχλιος, ρέπι > ρέπιος, πάντα > πάντιος.***

Μὰ γιὰ νὰ φανεῖ πὼς εἶσαι πεισματάρης καὶ στὸ πεῖσμα σου θυσιάζεις καὶ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀλήθεια, θὰ σοῦ πῶ νεοελληνικὰ ἐπίθετα μὲ ***-ιος***, ἀπὸ ξένες λέξες καὶ μὲ χωρὶς ἀντίστοιχο ρῆμα: golu σλάβικα σημαίνει γυμνός, ἄδειος, ἄτριχος, φαλακρός, ἄφτερος, ἄφυτος, ξερός· κιἀπ' ἀφτὸ ἔχουμε τὸ νεοελληνικὸ ***γκόλιος***=ἄφτερος καὶ φαλακρός, ὅπως τὸ βεβαιώνει ὁ 'Αραβαντινὸς στὸ γλωσσάριό του. 'Επίσης ἀπὸ τὸ βλάχικο gesu λένε στὰ μέρη ἐκεῖνα ***γκέσιος*** ἐπίθετο = χρυσοκόκκινος κιἀπ' ἀφτὸ ἕνα εἶδος ἀγριόπαπια, τὴν ***καναβὴ*** ποὺ λένε ἀλλιῶς, ἕνεκα τὸ χρῶμα της.

Ὅλα σου τέτοια εἶναι· κολοβὰ καὶ κλούβια.

Τὸ Ἄβαθος, 'Ακριβὸς κτλ.

Τἀρχαῖα τριτόκλιτα ἐπίθετα μὲ ***-ης*** γενικὴ ***-οῦς*** (λ. χ. ***ἀκριβής, ἀβαθὴς***) στὴ νέα ἑλληνικὴ γίνανε ὅλα σχεδὸν δεφτερόκλιτα με ***-ος***.

Ὡστόσο βλέπουμε πὼς στὸν τονισμὸ τραβήξανε δυὸ δρόμους διαφορετικούς.

α'). Ὅσα εἴχανε πρόθεμα λ. χ. τὸ στερητικὸ **α-**, τὸ **δυσ-** ἢ καμιὰν πρόθεση, ἢ καὶ πρῶτο συνθετικὸ, ποὺ ἔμενε ὡς πρῶτο συνθετικὸ μέσα στὸ γλωσσικὸ αἴστημα τοῦ λαοῦ, τονιστήκανε στὴν προπαραλήγουσα λ. χ. **ἀβαθὴς** > **ἄβαθος**, **δυστυχὴς** > **δύστυχος** κτλ.

β'.) Ὅσα πάλε εἴταν ἁπλὰ (ἀσυγκόλλητα) ἢ καὶ σύνθετα, μὰ ποὺ ἡ σύνθεσή τους δὲν ἔμεινε μέσ' στὸ γλωσσικὸ αἴστημα γιὰ σύνθεση, γινόμενα δεφτερόκλιτα κρατήσανε τὸν τονισμὸ στὴ λήγουσα λ. χ. **ἀκριβὴς** > **ἀκριβός**, **ψευδὴς** > **ψευδὸς** κτλ.

Αἰτία ποὺ μεταπλαστήκανε ὡς πρὸς τὴν κλίση ἀφτὰ τὰ ἐπίθετα, εἶναι βέβαια ὁ ἀναλογικὸς συνεπαρμός, μὰ τὰ πρότυπα ποὺ ἀκολουθήσανε εἶναι διαφορετικὰ γιὰ τὴν κάθε τάξη καὶ πρέπει νὰ τὰ ξεδιαλύσουμε ξεχωριστὰ γιὰ τὸ καθένα.

Α'.

Ἤδη οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν τέτοια ἐπίθετα μὲ κάποιο πρόθεμα στὴν ἀρχή, ποὺ τὰ μεταχειριζούντανε μὲ διπλοὺς τύπους, δηλαδὴ τριτόκλιτα **-ης** μὲ τὸν τόνο στὴ λήγουσα καὶ δευτερόκλιτα **-ος** μὲ τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα.

Λέγανε δηλαδὴ: **ἀβαφὴς** καὶ **ἄβαφος**, **ἀθαμβὴς** καὶ **ἄθαμβος**, **ἀθηλὴς** καὶ **ἄθηλος**, **ἀκορὴς** καὶ **ἄκορος**, **ἀκηδὴς** καὶ **ἄκηδος**, **ἀκυρὴς καὶ ἄκυρος**, **ἀμετρὴς** καὶ **ἄμετρος**, **ἀμηχανὴς** καὶ **ἀμήχανος**, **ἀσκευὴς** καὶ **ἄσκευος**, **εὐαγρὴς** καὶ **εὔαγρος**, **εὐγραφὴς** καὶ **εὔγραφος**, **εὐεργὴς** καὶ **εὔεργος**, **εὐζυγὴς** καὶ

εὔζυγος, **εὐηχὴς** καὶ **εὔηχος**, **εὐρυχωρὴς** καὶ **εὐρύχωρος**, **εὐχροὴς** καὶ **εὔχροος κτλ. κτλ.**

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εἴπανε κιἀργότερα: **ἀβαθὴς** καί **ἄβαθος**, **ἀφανὴς** καὶ **ἄφανος**, **ἀβλαβὴς** καὶ **ἄβλαβος**, **ἀμαθὴς** καὶ **ἄμαθος**, **ἀμελὴς** καὶ **ἄμελος**, **ἀπρεπὴς** καὶ **ἄπρεπος**, **ἀτυχὴς** καὶ **ἄτυχος**, **ἀβαρὴς** καὶ **ἄβαρος**, **ἀτελὴς** καὶ **ἄτελος**, **ἀλαμπὴς** καὶ **ἄλαμπος**. κτλ.

Ἐπίσης λέγαν οἱ ἀρχαῖοι: **δυσεργὴς** καὶ **δύσεργος**, **δυσπνοὴς** καὶ **δύσπνοος**, **δυσριγὴς** καὶ **δύσριγος**, **προστυχὴς** καὶ **πρόστυχος**, **διπτυχὴς καὶ δίπτυχος** κτλ.

Ἔτσι λοιπὸν εἶπαν ἀργότερα: **δυστυχὴς καὶ δύστυχος**, **προσχαρὴς** καὶ **πρόσχαρος**, **ἐπιχαρὴς** καὶ **(ἐ)πίχαρος**, **διγενὴς** καὶ **δίγενος** κτλ.

Ἡ διπλοτυπία ἀφτὴ βάσταξε ὅσο σωζότανε ἡ τρίτη κλίση στὴ γλῶσσα.

Μὰ ἐπειδὴς ἀφτὰ εἴτανε σύνθετα, καὶ μέσα στοῦ λαοῦ τὸ γλωσσικὸ αἴστημα τὰ σύνθετα ἀνεβάζουνε τὸν τόνο ὅσο μποροῦνε, ἅμα ἡ τρίτη κλίση ἄρχισε νὰ ἐκλείπει ἀπὸ τὴ γλῶσσα, πέφτανε σιγὰ σιγὰ σὲ ἀχρηστία οἱ ὀξύτονοι τριτόκλιτοι τύποι καὶ μένανε σὲ κοινὴ χρήση οἱ προπαροξύτονοι δεφτερόκλιτοι.

Ἔτσι λοιπὸν εἶπαν ὕστερα κατἀναλογία καί: **μεγαλόπρεπος** (κατὰ τὸ **ἄπρεπος**,) **πολύπαθος**, **πολύμαθος** (:**ἄπαθος**, **ἄμαθος**), **πασίχαρος** (:**ἄχαρος**), **αὐτοφυὴς** > **ἀ(φ)τόφυος** (κατὰ τὸ **ἀφτόζυμος**) **ἀκροφυὴς** > **ἀκρούφιος** (**Χίο**) κτλ.

Καὶ πάλι κατὰ τὸ σχῆμα **ἀδολέσχης**—**ἀδόλεσχος** εἴπανε τὸ: **συνήθης** > **σύνηθος**.

B′.

Ὅσα ὅμως δὲν εἴτανε σύνθετα, ἢ δὲν εἴτανε μέσ' στὸ γλωσσικὸ αἴστημα τοῦ λαοῦ ξελαγαρισμένη ἡ σύνθεσή τους, ἀκολουθήσανε ἄλλο δρόμο.

Ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἀρχαία κλασικὴ ὑπάρχανε διπλότυπα σὰν ἐτοῦτα: **ἁλουργὴς** καὶ **ἁλουργὸς** **ἀμβλυωπὴς** καὶ **ἀμβλυωπός**, **ὁμαλὴς** καὶ **ὁμαλός**, **δαψιλὴς** καὶ **δαψιλός**, **ἐνεργὴς καὶ ἐνεργός** κτλ. κιἀκόμα **λάγνης** καὶ **λάγνος**.

Ὅταν λοιπὸν συναντηθήκανε σὲ κάποια πτώση, στὴ γενικὴ πληθυντική, ἂς ποῦμε, τὰ τέτοια διπλόκλιτα μὲ τἆλλα τὰ μονάχα τριτόκλιτα, ὅταν εἴπανε δηλαδὴ **ὁμαλῶν** καὶ **ἀκριβῶν**, ἢ **ψευδῶν** καὶ **ἀμβλυωπῶν**, ἢ **ἁλουργῶν** καὶ **εὐπρεπῶν** μπορούσανε νὰ ποῦνε καὶ τὴ γενική τους: **εὐπρεποῦς** καὶ **εὐπρεποῦ** σὰν τὸ **ἁλουργοῦς** καὶ **ἁλουργοῦ**,—**ψευδοῦς** καὶ **ψευδοῦ** σὰν τὸ **ἀμβλυωποῦς** καὶ **ἀμβλυωποῦ**,—**ἀκριβοῦς** καὶ **ἀκριβοῦ** σὰν τὸ **ὁμαλοῦς καὶ ὁμαλοῦ** κτλ. ἀφοῦ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (ἀρχὲς τῆς Χριστιανικῆς χρονολογίας) εἴχανε συχιστεῖ πιὰ οἱ πτῶσες τῶν πρωτοκλίτωνε μὲ τῶν δεφτεροκλίτωνε· λέγανε δηλαδὴ **ἐπιφανοῦς** καὶ **ἐπιφανοῦ**, **ἰσοτελοῦς καὶ ἰσοτελοῦ** (κοίτα ΜΝΕ β′, 10). Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὴ γενικὴ **ἀκριβοῦ**, **ψεβδοῦ**, **εὐπρεποῦ** κτλ. σὰν τὰ **ὁμαλοῦ** **ἀμβλυωποῦ**. **ἁλουργοῦ** κτλ. εἶπαν ὀνομαστική: **ἀκριβός**, **ψευδός**, **εὐπρεπὸς** κτλ. σὰν τά: **ὁμαλός**, **ἀμβλυωπός**, **ἁλουργός** κτλ.

Ἔχουμε σήμερα κοινὰ καὶ ἰδιωματικὰ τέτοια ἐπίθετα ἀρκετά: **ἀκριβός**, (εὐθενὴς >) **φτηνός**, **ψεβδὸς**

καὶ **τσεβδός**, (ἐμμανὴς>) **μανὸς** καὶ (ἐμφανὴς>) **φανὸς** (στὴ Θράκη τοῦ Αἰγαίου) καὶ (ἐνραγὴς>) **ρα(γ)ός** (στὴ Νικαριά, Χατζηδάκης), **συγγενὸς** (Πτωχοπρόδρ. γ' 502), (συμμιγὴς>) **σμιγός, συμπραγὸς** (=δίδυμος) **ἀρραγὸς** (στὴν Κρήτη, Χατζηδάκης), **ἀσινὸς** (στὸν Πόντο, Κούσης), **κατσουφὸς** (Δουκάγκιος), (ἀλιφυὴς>) **ἀλιφὸς** (στὴ Χιό, Ἄμαντος), (εὐπρεπὴς) **πρεπὸς** (καὶ ἀπὸ τοῦτο **πρέπιος**), **καινουργὸς** (καὶ ἀπ' ἀφτὸ **καινούργιος** κατὰ τὸ σχῆμα: **καθαρὸς** καὶ **καθάριος** σελ. 31).

Ἔτσι λοιπὸν βλέπουμε πὼς ἔχει ὁπωσδήποτε κάποιο λόγο καὶ ἡ συνάντησή τους στὴ γενικὴ πληθυντικὴ καὶ δὲν εἶναι δὰ καὶ τόσο γιὰ ρίξιμο, ποὺ γιατὶ τὸ εἶπε ὁ Ψυχάρης δὲ βρίσκει λόγους ὁ καθηγητὴς Χ. νὰ τὸν κατηγορήσει πὼς ἀγνοεῖ κτλ. Ὅλα βλὲπετε ὁ κ. καθηγητὴς τὰ ξαίρει.

Σημ. Στὴν ἐκκλησιαστικὴ φράση «**ἀληθῶς ἀνέστη**» ὁ λαὸς ἀκούει «**ἀληθὸς**»=ἀληθὴς καὶ μὴ μπορώντας νὰ τὸ συμβιβάσει συνταχτικὰ τὸ λέει, πολλὲς φορὲς, «**ἀληθὸς** εἴταν κιἀνέστη» κιἄλλοι, ποὺ δὲ νιώθουνε πιὰ μήτε τὸ **ἀληθὸς** γιὰ **ἀληθής**, τὸ λένε «**ἀληθινὸς** εἴταν κιἀνέστη».

Σημείωση

Ἐπειδὴ, σήμερα τουλάχιστο εἶν' ἀδύνατο νὰ βγεῖ σὲμᾶς βιβλίο δίχως **παροράματα**, ἀφίνοντας ἐκεῖνα ποὺ ἐννοοῦνται ἔφκολα θὰ σημειώνουμε μόνο ἀπό κανένα ποὺ εἶναι ἀνάγκη.

Στὸ πρῶτο φυλλάδιο σελ. 12 **σπερμολογεῖ**· σελ. 18, **γ** προφορὰ ἀρχαία = g (καὶ ὄχι y) σελ. 21 τὸ πρῶτο γίνεται **τ** (ὄχι **θ** βέβαια ἀφοῦ εἶναι δυὸ **θθ**) σελ. 32 **πρὶ** κἔτσι γίνονται 3 τὰ σύμφωνα σελ. 33 ἀντὶς τὸ μὲ τά μὲ.

Τρομάρα του!

κοίτα πιὸ ἀπάνου (σελ. 40)

Σκαλίζοντας τὰ κιουτάπια τοῦ κ. Χ. βλέπω (Γενικὴ γλωσσικὴ σελ. 309) καὶ λέει: ***τρόμάρα* = *μέγας τρόμος*** σὰν τὰ ***κομμάρα, ποδάρα, πιθάρα*** κτλ. νὰ λοιπὸν ποὺ ὁμολογεῖ κιὅ ἴδιος ὅτι ἡ μεγεθυντικὴ κατάληξη ***-αρα*** μπαίνει καὶ σὲ ἀφηρημένα ἀφοῦ βάζει μάλιστα καὶ τὸ ***κομμάρα*·** καὶ πῶς μποροῦσε νὰ εἶναι ἄλλιῶς; Ὅταν μιλεῖ ἄπαθα, τὰ λέει ὅπως εἶναι, ὅταν εἶναι νὰ μᾶς χτυπήσει, ἀρνιέται καὶ τὸν ἑαφτό του. Σωστὴ λύσσα. Πῶς χαίρουμαι νὰ τόνε βλέπω νὰ παραφέρνεται ἔτσι ἀπὸ τὸ πάθος του καὶ νὰ ξεσκεπάζει τὴ μικροψυχία του!

Τὰ Νεοελληνικὰ μὲ -πουλος.

Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴ γλωσσολογία πὼς τὰ ***προσκολλήματα*** ποὺ λένε (ἀρχ. ἐπιθήματα) μιὰ φορὰ εἴτανε λέξες ξεχωριστές, ποὺ συγκολληθήκανε (συνετέθησαν) τὸ πρῶτο μἄλλες λέξες κἔτσι, ἀφοῦ γίνανε ***δεύτερα συνθετικά***, χάνοντας τὴν ἀρχικὴ μορφή τους θεωρηθήκανε ἐπιθήματα, δηλ. καταλήξες μὲ τὸ ἀρχικὸ νόημα.

Κατόπι μὲ τὸν ψυχολογικὸ νόμο τῆς ἀναλογίας κατά ἐπέκταση (ἀναλογικὸ ἁπλωχώρεμα) περάσανε

γιὰ προσκολλήματα ἢ ἐπιθήματα μὲ τὸ ἴδιο νόημα κἔκεῖ ποὺ δὲ θὰ ταιριάζανε ὡς δέφτερα συνθετικά.

'Από κεῖ πάλι μεταπέφτοντας ἀπὸ νόημα σὲ νόημα, περάσανε σὲ ἄλλες τάξες ὀνομάτων καὶ καθεξῆς.

Γιά νὰ ξεδιαλύσουμε καλύτερα ἀφτὰ ποὺ εἴπαμε, ἂς πάρουμε δυὸ παραδείγματα, ἕνα ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ κἕνα ἀπὸ τὴ νέα.

Ἡ Ἑληνικὴ γλώσσα ποὺ κρατάει τριάντα σχεδὸν αἰώνων ἀμετάπτωτη γραφτὴ παράδοση, δηλαδὴ ποὺ ἔχει τριῶ χιλιάδω χρωνῶνε ἀδιάκοπτη γραμματεία, εἶναι ἡ καταλληλότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη γιὰ νὰποδείχνουνται μάφτὴν οἱ γενικὲς γλωσσολογικὲς ἀρχὲς μὲ παραδείγματα ὁλοφάνερα καὶ χεροπιαστά.

Κιἂν ὁ καθηγητὴς Χ. εἴτανε περισσότερο ἐπιστήμονας καὶ λιγότερο τέτοιος ποὺ εἶναι, θά εἴχαμε στὴν Ἑλλάδα ***Γλωσσολογικὸ ἰνστιτοῦτο*** μὲ συνεργάτες ὅλους ὅσοι μποροῦνε ὁπωσδήποτε νὰ προσφέρουνε κάτι καὶ μὲ ***σταθμοὺς γλωσσολογικοὺς*** στὰ διάφορα κέντρα τῶν ***διαλέκτων,*** γιὰ νἄρχουνται ἐδῶ καὶ οἱ ξένοι νὰ σπουδάζουνε τὴ γλωσσολογία, τὴν καθόλου γλωσσολογία.

'Αλλὰ «θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου». Στὸ προκείμενο·

'Απ' τἀρχαία ἂς εἶναι τὸ ἐπίθημα ***-ώδης.***

'Αφτὸ εἶναι τὸ ρῆμα ***ὄζω*** (ἀρχαιότερα ὄδjω) ποὺ γενόμενο δέφτερο συνθετικὸ παίρνει κατάληξη ἐπιθέτου κατὰ τοὺς κανόνες τῆς ***σύν***θεσης.

Πρβλ. ὄπωπα > ***-ώπης: κυνώπης,*** ἀντῶ > ***-άντης: κατάντης,*** ἀρκῶ > ***-άρκης: αὐτάρκης κτλ.***

Ἔτσι λοιπὸν ἀρχὴ τελειώνανε μὲ ***-ώδης*** ὅσα ται-

ριάζουνε μὲ τὸ νόημα τῆς ὀσμιᾶς λ. χ. **εὐώδης, δυσώδης, θειώδης, βρωμώδης** κτλ. Κἐπειδὴς γιὰ νἀναδίνεται ἡ μυρωδιὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει ἄφτονο πρᾶμα ποὺ τὴν ἀναδίνει, ἀπὸ τὸ νόημα τῆς ὀσμιᾶς γεννήθηκε τὸ νόημα τῆς ἀφτονίας, τῆς μπολικάδας· εἴπανε λοιπόν: **αἱματώδης, ζοφώδης, δασώδης, ἀνθώδης,** κτλ.

Κεπειδὴς τὰ πολλὰ ἀφτὰ μοιάζουνε μεταξύ τους, ἀπ' τὸ νόημα τῆς **ἀφτονίας** βγῆκε τὸ νόημα τῆς ὁμοιότητας, Εἴπανε δηλαδή, ***βοσκηματώδης, γυναικώδης, θηριώδης*** *κτλ.*

Ὁ καθηγητὴς Χ. (Πεντηκονταετ. Πανεπιστ. σ. 189) λέει πῶς τὸ νεοελληνικὸ ἐπίθημα **-'πουλος** εἶναι ἡ λατινικὴ λέξη pullus.

Πολὺ καλά μὰ ὅπως πάντα μισὰ μᾶς τὰ λέει κἐδῶ ὁ κ. καθηγητής.

Πῶς ἐνῶ τὸ pullus εἶναι λέξη ἀτόφια στὴ λατινική, ἔγινε ἐπίθημα στὴν ἑλληνικὴ ποὺ δὲν εἶναι τέτοιο στὴ λατινική;

Γιατὶ ὅσα ἄλλα προσκολλήματα ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ ἀπὸ τὴ Λατινική, τὰ πῆρε ἕτοιμα συντελεσμένα: librarius > λιβράριος κατόπι καὶ ἀρχάριος, legatus > ληγάτος κατόπι καὶ δροσάτος καὶ καθεξῆς.

'Αφτὸ ἔπρεπε, θαρρῶ, νὰ μᾶς ξεδιαλύσει πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὁ κ. καθηγητὴς τοὐλάχιστον ὅταν δεφτερολόγησε (Περιοδ, Παρνασσός, τομ ιδ', 'Απριλ. 1895, σελ. 597) κιὄχι νὰ καταδέχεται νἀπαντᾶ μὲ τόσο χύσιμο ἵδρωτα σὲ ἁπλοϊκοὺς δασκάλους Ἕλληνες γιὰ νἀποδείξει τὰ ἀφταπόδειχτα, πῶς δηλαδὴ τὸ προσκόλλημα -'πουλος δὲν εἶναι **ἀπ' τὸ πῶλος**. Σπολάτι! Καὶ ποιὸς

μπορεῖ νὰ τὸ ἰσχυριστεῖ ἀφτὸ καὶ νἄχει τὴν ἀξίωση πὼς εἶναι ἐπιστήμονας; Ἀφτὰ μόνον οἱ καραγκιόζηδες τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τὰ λένε, ποὺ οἱ περισσότεροι δυστυχῶς εἶναι μαθητάδες του, γιατὶ ποτὲς δένε φρόντισε σοβαρὰ ὁ κ. Χατζηδάκης νὰ κάνει κοινὸ χτῆμα τὴν ὡραία του ἐπιστήμη, γιὰ νὰ τὴν ἔχει ἀφτὸς μονοπώλιο, καὶ τώρα ἰδοὺ ἀπολαβαίνει τὰ ἐπίχειρα.

Νά λ. χ. ὁ κ. Ζηκίδης, ἕνας ἄνθρωπος ποὺ χαίρει πολλὴ ὑπόληψη ὡς Ἕλληνας δάσκαλος·—ἀλίμονο στὸν Ἑλληνισμὸ μὲ τοὺς δασκάλους του!—τὸ θεώρησε μικροπρέπεια νἄχουνε οἱ **Ἑλληνόπουλοι** τὴν οὐρὰ λατινικοῦ **πούλλου** καὶ προτίμησε νὰ τοὺς περάσει οὐρὰ ἑλληνικοῦ **πώλου** ἀκολουθώντας τὴν παλιὰ γνώμη, τὴν ἀβάσιστη καὶ ἀμελέτητη ποὺ ἀναφέραμε παραπάνου, πὼς τὸ προσκόλλημα **-΄πουλος** εἶναι τάχα ἡ ἀρχαία λέξη: **πῶλος**, καὶ μᾶς φέρνει γιὰ συνήγορό του τὸν Εὐστάθιο (Ἰλιάδ. I, 124).

Ὡστόσο στὰ ζητήματα τῆς ἐπιστήμης μας κιὁ Εὐστάθιος δὲν πέφτει παρακάτου ἀπὸ τὸν κ. Ζηκίδη ἂς ποῦμε. Τἀποδείχνουμε μὲ παραδείγματα: Ὁ Ζηκίδης λέει στὸ λεξικάκι του, πὼς τὸ **μπάλα** (balla) εἶναι ἀπὸ τὸ **πάλλομαι**, τὸ **κανόνι** (canon) εἶναι ἀπὸ τὸ **κάννων**, λέει, ξαίρω γώ; καὶ ἡ **πάστα** (pasta) ἀπὸ τὸ ἀττικὸ **πάστη**, λέει καὶ τρέχα γύρεβε.

Ὁ Εὐστάθιος ποὺ ὁ Ζηκίδης τὸν ἐπικαλεῖται γιὰ σύνδικό του, λέει, τὸ **καβαλλίνα** (=κοπριὰ τοῦ ἀλόγου: caballus) παράγεται ἀπὸ τὸ **καββαλεῖν** (=καταβαλεῖν), λέει.

Ἀφτὰ εἶναι.

Ἐμεῖς προτιμώντας γιὰ τοὺς **πουλοκατάληχτους**

Ἕλληνες οὐρὰ **πουλιοῦ**, ἂς εἶναι καὶ λατινική, ἀπὸ κάθε οὐρὰ **πουλαρήσια** ὅσο **Ἀττικουργὴς** κιᾶν ὑποτεθεῖ, θὰ προσπαθήσουμε νὰ ξεδιαλύσουμε—μὲ τὴν ἄδειά σας, κ. Χατζηδάκη—πῶς ἀφτὴ ἡ λατινικῆς καταγωγῆς οὐρὰ ἔγινε ἑλληνική.

Ἰδοὺ πῶς :

Ἀφοῦ ἡ λατινικὴ λέξη pullus πέρασε στὴν Ἑλληνικὴ (πρβλ. Δημητ. Κωνσταντινουπολ. Ἱερακοσ. α' 55, «διάχρισμα προφυλακτικὸν **πόύλλων** ἱεράκων») ἔγινε ἀπ' ἀφτὴν τὸ **πουλίον** (πρβλ. Δουκάγκ. σελ. 1212 ἀντίτυπο βιβλιοθήκης μας, καὶ Θωμᾶ ἀποκρυφ. Εὐαγγ. α', 2, 3 «καὶ ἐποίησε **πουλία** τρία» κτλ.)

Τὸ **πουλίον** ἔχει κατάληξη ὑποκοριστικὴ χωρὶς ὑποκοριστικὸ νόημα σὰν τὰ **θηρίον**, **βιβλίον** καὶ τὰ νέα **σκυλί, σιτάρι** κτλ.

Τὸ γράψανε μ' ἕνα λ γιατὶ δὲν ξαίρανε ἀπὸ ποὺ βαστάει ἡ σκούφια του, κὕστερα οἱ δασκάλοι—ποὺ ποτὲς δυστυχῶς δὲ γλύτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τους ὁ κατακαημένος ὁ κάτω Ἑλληνισμὸς—τὸ γράψανε **πωλίον** τάχα ἀπ' τὸ **πῶλος**.

Ὅταν λοιπὸν θελήσανε μονολεξὶς νὰ ξεχωρίσουνε τὸ **πουλὶ** τῆς ὄρνιθας ἀπὸ κάθε ἄλλο πουλί συγκολλήσανε τὰ δυό: **ὄρνιθος-πουλίον**, κεἴπανε κατὰ τοὺς νόμους τῆς σύνθεσης: **ὀρνιθόπουλον** (Κωνστ. Ἀσηκριτ. Ὁδοιπ. Α', κεφ. 27=Ὀρνεοσοφ. λα'. σελ. 530 —Δουκαγκ. σ. 1057).

—πρβλ. **ἀγυιᾶς-παιδίον > ἀγυιόπαιδον**, **κόπρου -σκυλίον > κοπρόσκυλον** κτλ.— Ἔτσι εἶπαν καὶ **περιστερόπουλον** (Ὀρνεοσοφ. ε', σελ. 532 καὶ Δουκαγκ. σελ. 1155)

'Απ' τὸ νόημα τοῦ πουλακιοῦ πέρασε τὸ ἴδιο δέφτερο συνθετικὸ σὰν παραγωγικὸ προσκόλλημα, δηλ. σὰν ἐπίθημα πιά, στὸ νόημα τοῦ κάθε νεογέννητου ζώου: ***σκυλόπουλον*** ('Ιατροσοφ, Σταφίδ. σ. 16 146 468— 'Ιερακοσόφ. Ϛ', σ. 405), ***γατόπουλον*** κ.τ.λ. "Υστερα ἀπ'ἀφτὸ τὸ νόημα πέρασε καὶ στὸ νόημα τοῦ κάθε μικροῦ καὶ ἄψυχου ἀκόμα· ἔγινε δηλ. μικρυντικὴ (ὑποκοριστικὴ) κατάληξη σὰν τἀρχαῖα: ***-άριον*** κτλ.

"Ετσι λοιπὸν εἴπανε: ***ψαλιδόπουλον*** (Προδρ. α'. 168), νησό***πουλον*** ('Ιμπερ. καὶ Μαργ. στιχ. 499 καὶ 766)= ψαλιδάκι, νησάκι κτλ.

'Αφοῦ λοιπὸν τὸ οὐδέτερο ***-΄πουλον*** ἔγινε σωστὸ Νεοελληνικὸ προσκόλλημα μέ μικρυντικὸ νόημα, ἔφκολα ἔγινε κιἀρσενικὸ καὶ θηλυκό.

"Οπως δηλ. τὸ ***Γιωργάκι, τὸ Μαριγούλι, τὸ Λενιὸ*** κτλ. πῆραν αὐτὰ τὰ ὑποκοριστικὰ ὀνόματα ὅταν εἴτανε μικρά, καὶ κατόπι σὰ μεγαλώσανε, ἀπὸ τὴν ἄναρθρη κλητικὴ ποὺ δὲν ξεχωρίζει γένος, δηλαδή:

Γιωργάκι—Γιωργάκι, Μαριγούλι,--Μαριγούλι, Λενιὸ (τὸ) — Λενιὸ (ἡ) κάναν κιὀνομαστικὴ ***ὁ Γιωργάκης, ἡ Μαριγούλη ἡ Λενιό**** ἔτσι καὶ τὰ: ***τό ἀρχοντόπουλον, τὸ βασιλόπουλον*** κτλ. ἔγιναν ***ὁ ἀρχοντόπουλος, ὁ βασιλόπουλος*** κτλ. κιἀπ' ἀφτὰ πάλι ἔγινε τὸ θηλυκό τους ***ἡ ἀρχοντοπούλα, ἡ βασιλοπούλα*** κτλ.

Καὶ καθὼς πάλι κάθε μικρκυντικὸ στὴ νέα ἑλληνικὴ γενόμενο ἀρσενικὸ χρησίμεψε καὶ γιὰ οἰκογενειακὸ ὄνομα λ. χ. Δασκα***λάκης***, Βερ***γάδης***, Στρα***τούδης***,

---

* Γραμμ. Φιλὴν. §§ 1487—89

Περδ***ίκης***, Βλαστά***ρης***, Χρυσά***φης***, Κυριακο***ύλης***, Κωστ***έρης***, Σαλτ***έλης***, Κυρ***ίτσης***, κτλ. κτλ. ἔτσι καὶ τὸ μικρυντικὸ **-'πουλο** > **-'πουλος** πέρασε στὴ νέα ἑλληνικὴ γιὰ οἰκογενειακὸ λ.χ. ***Ξανθόπουλος*** (Κατακοὺζ. β' 7)· ***Συρόπουλος*** (Μιχ. 'Ακομινατ: τόμος β', σ. 320, 20 καὶ 27 Λαμπρ.) ***Φραγκόπουλος*** (Κατακουζ γ', 28) κιἄλλα χιλιαδυό: Παπαδόπουλος, 'Ιατρόπουλος, Δημόπουλος κτλ. κτλ.

Γόνιος

Τἀρχαῖα οὐσιαστικὰ ***-εὺς*** λ. χ. ***φονεύς, βασιλεύς,*** κτλ. στὴ νέα Ἑλληνικὴ γίνανε: ***φονέας*** > ***φονιάς***, ***βασιλέας*** > ***βασιλιάς, γραφέας*** > ***γραφιάς, βαφέας*** > ***βαφιάς, χαλκέας*** > ***χαλκιὰς*** κτλ. (πρωτόκλιτα).

Ὡστόσο μερικὰ ἀπ' ἀφτὰ (στὰ ἰδιώματα) παραστρατοῦνε καὶ κάνουνε ***-ιὸς*** δεφτερόκλιτα.

Τέτοια ἔχουμε τὰ ντοπιολάλητα.

βασιλιὸς (=βασιλεὺς > βασιλέας). Στὸν 'Ερωτόκριτο (ἀντὶ τὸ κοινό: ***βασιλιὰς***).

ἁλιὸς (=ἁλιεὺς > ἁλιέας). Πολίτη παροιμίες Α' (ἀντί: ***ἁλιάς***).

ἀμουργιὸς =ἀμοργεὺς > ἀμοργέας ἀπ' τὸ ***ἀμόργη*** =μούργα). Στὴν Κάρπαθο (ἀντὶ ***ἀμουργιάς).***

σκαφιὸς (=σκαφεὺς > σκαφέας). Στὴν Κάρπαθο (ἀντὶ τὸ κοινό: ***σκαφιάς).***

Τὸ παραστράτημα ἀφτὸ γίνεται ἀπὸ ἀναλογικὸ συνεπαρμὸ μὲ ἄλλα ὁμοιονόημα οὐσιαστικὰ δεφτερόκλιτα λ.χ. τὸ: ***ὁ βασιλιὸς*** σὰν τό: ***ὁ λαός***, νὰ ποῦμε.

Γιὰ νὰ γίνει ὁ ἀναλογικὸς ἀφτὸς συνεπαρμὸς(πρβλ. τὸν ὅρο τὸν ἀρχαῖο: ***συνεξέδραμε***) πρέπει νἄνταμωθοῦνε φθογγικὰ τὰ δυό τους σὲ κάποιον κοινὸ τύπο.

Δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ θἀκολουθήσει νὰ συμπέσει μἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸ συνεπάρει σὲ κάποιαν κοινὴ πτώση, ἂς ποῦμε, «Πτῶσις δέ ἐστιν ὀνόματος ἢ ρήματος» κατὰ τὸν 'Αριστοτέλη (περὶ ἑρμην. 2, 3).

Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ φράσες σὰν ἐτούτη λόγου χάρη.

— Ἡ ἀγάπη τῶν ***λαῶν*** δύναμη τῶν ***βασιλιῶν***, μπορεῖ νὰ λεχτεῖ καὶ: Ἡ ἀγάπη τοῦ ***λαοῦ*** δύναμη τοῦ ***βασιλιοῦ*** κιἀπ' αὐτὸ ὕστερα καί: ***ὁ βασιλιὸς*** σὰν τὸ ***ὁ λαός***.

'Επίσης τὸ ***ἁλιὸς*** σὰν τά: ***κυνηγὸς***, ***πουλιολὸς*** ἀπὸ φράσες λ. χ.

— Τῶν ***ἁλιῶν*** καὶ ***πουλιολῶν*** ἔρμα εἶν' τὰ καλύβια τους κτλ.

Τὸ: ***σκαφιὸς*** σὰν τά: ***γεωργὸς κηπουρός, ἀμπελουργὸς***.

Τό: ***ἀμουργιὸς*** σὰν τὸ ***ἀρμεγὸς*** (Γραμμ. Φιλην. σελ. 446) γιατὶ καὶ τὰ δύο ἀφτὰ εἶναι δοχεῖα.

'Εξὸν ὅμως ἀπ' αὐτὰ τὰ ἰδιωματικὰ ἔχουμε καὶ τὸ κοινότατο: ***ὁ γονιὸς*** ἀντὶς ***ὁ γονιάς***: (= γονεὺς > γονέας).

Ἅμα σκεφτοῦμε ἐπαγωγικὰ σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνου, δὲν μπορεῖ παρὰ καὶ τό: ***γονιὸς*** νὰ ἔγινε ἔτσι μὲ ***ο*** ἀπὸ ἀναλογικὸ συνεπαρμὸ μὲ κάποιο ἄλλο ὁμοιονόημο δεφτερόκλιτο.

Καὶ πιὸ τέτοιο ἔρχεται ἀμέσως στὸ νού μας;

— Ποιὸ ἄλλο ἀπὸ τό: ***υἱός;***

'Από τὴ φράση: τῶν **υἱῶν** καὶ τῶν **γονιῶν**, κι ἀπ' αὐτὴν: τοῦ **υἱοῦ** καὶ τοῦ **γονιοῦ**, εἶπαν ὕστερα: **ὁ υἱὸς** καὶ **ὁ γονιός.**

'Ακριβολογημένα τὸ ἀντίθετο συνέβηκε στοὺς ἀρχαίους. Δηλ. ἀπὸ τό: **γονέων** εἶπαν καὶ **υἱέων** κἔτσι συνεξέδραμε καὶ στὶς ἄλλες πτῶσες: **τοὺς ὑεῖς** σὰν **τοὺς γονεῖς, τὸν υἱέα σὰν τὸν γονέα** κτλ. (ἂν καὶ στὸν ἑνικὸ δὲ διατηρήθηκε στὴ γραφτὴ παράδοση ἡ ἑνικὴ ὀνομαστική: **υἱεύς).**

'Αφτὴ ἡ ἐξήγηση, τόσο, ἁπλή, τόσο λογική, τόσο ἐπιστημονική, τόσο ἔφκολη ἀκόμα, εἶναι ἡ μόνη σωστὴ γιὰ τό: πῶς τὸ **γονέας** ἔγινε: **γονιὸς** καὶ δὲν ἔγινε **γονιάς.**

Ὁ κ. Χατζηδάκης (στὰ ΜΝΕ. β' σελ. 13 καὶ πέρα) ἱδρώνει νἄβρει τὴν αἰτία τοῦ παραστρατήματος καὶ στὰ ὑστερνὰ δὲν τὴ βρίσκει.

Πρῶτα πρῶτα μιλεῖ γιὰ τύπο: **γονέος.**

Ἔτσι λέει, γιατὶ ἀφτὸς τοῦ χρειάζεται γιὰ τὶς θεωρίες του.

Ὡστόσο ἐμεῖς: **γονιὸς** λέμε δὲ λέμε: **γονέος**· στὴν κοινὴ τουλάχιστο.

Ἂν κάπου στὴν Κρήτη εἴπανε καὶ **γονέος,** εἶναι συμφυρμός: **γονιὸς+γονέοι>γονέος** δηλ. τὸ **γονιὸς** προγενέστερο ἀπ' τὸ **γονέος,** ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Ἂν τὸ **γονέος** εἴτανε ὁ ἀρχαιότερος τύπος θὰ εἴτανε κοινό. Ὅπως δηλ. λέμε **βασιλέας** καὶ **βασιλιάς, γραφέας** καὶ **γραφιάς, βαφέας** καὶ **βαφιὰς** κτλ. κιἀκόμα: **νέος** καὶ **νιός, Κορωναῖος** καὶ **Κορωνιὸς** κτλ. θὰ λέγαμε ἐπίσης στὴν κοινὴ **γονέος** καὶ **γονιὸς**, ἐνῷ λέμε μόνο **γο-**

νιός, δηλ. ὁ δέφτερος τύπος, ὁ συμφυρμένος **γόνέος** δὲν ἐμορφώθηκε στὴν κοινὴ Ἑλληνική.

Ἄλλη ἀπόδειξη τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας ἔχουμε τὸ ἐπίθετο: **γονικὸ.** Ὅπως δηλαδὴ ἐνῶ λέμε: **παλιός**, τὸ ἐπίθετό του **παλαιϊκὸς** τὸ κάμνουμε κανονικὰ ἀπ' τὸν ἀρχαιότερο τύπο **παλαιός,** ἔτσι, ἂν ὁ τύπος **γονιὸς** γινότανε ἀπὸ τὸ **γονέος,** ἂν δηλαδὴ τὸ **γονέος,** εἴτανε ὁ ἀρχαιότερος τύπος, ὅπως λέμε: **παλαιϊκό**, θὰ λέγαμε καὶ γονεϊκό, ὡστόσο λέμε γονικὸ ἴσια ἀπὸ τὸ **γονιός,** γιατὶ τὸ γονιὸς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ **γόνέος.**

Ὁ τύπος **γονέος** εἶναι λέει σὰν τά: **κόρακος, μυλαύλακος** κτλ. καὶ παραπέμπει στὴ σελ. 3 τοῦ βιβλίου του, ποὺ μιλεῖ γιὰ τοῦτα.

Ὁ τύπος λοιπὸν **γονέος** ἔγινε λέει ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ **γονέοι.**

— Ὄχι ἀφτὸ δὲν εἶναι σωστό. Θὰ τἀποδείξουμε ἀμέσως, πῶς δὲ γίνεται.

Τὸ **γονέοι** ναιμὲν ἔγινε ἀπὸ τὴ γενικὴ πληθυντικὴ **γονέων** ποὺ συχνὰ τὴν ἀκούει ὁ λαὸς στὴν ἐκκλησιά, καθὼς λέει ὁ κ. Χατζ. μὰ ἀφτὸ μονάχο δὲ φτάνει νὰ γίνει καὶ ἡ ἑνικὴ ὀνομαστικὴ **γονιός,** ἢ καὶ **γονέος** (μὲ **ο**).

Γιατὶ νά, ποὺ τὸ **γονέοι** εἶναι σὰν τὰ **βασιλέοι, ἱερέοι, ἀρχιερέοι**, ποὺ τὴ γενικὴ πληθυντική τους τὴν ἀκούει ὁ λαὸς ἐξίσου συχνὰ στὴν ἐκκλησιὰ [πρβλ. τὴν ἐφκή: «**Βασιλέων** πατριαρχῶν, **ἀρχιερέων ἱερέων,** ἱερομονάχων» κτλ.], μὰ ὡστόσο ἀφτὸ δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ πεῖ **ὁ βασιλέας, ὁ ἱερέας**, **ὁ ἀρχιερέας** μὲ **α**), γιατὶ δὲν ὑπάρχει ὁμοινόημό τους δεφτερόκλιτο ποὺ νὰ τἀκολουθήσουνε. (Τὸ **βασιλιὰς** ποὺ ἔχει τὸ

λαὸς τὸ εἶπανε καὶ ***βασιλιὸς*** καθὼς ἀνάφερα πιὸ ἀπάνου).

Παράβαλε ἀκόμα ***οἱ δεκανέοι—ὁ δεκανέας, οἱ εἰσαγγελέοι—ὁ εἰσαγγελέας, οἱ σκαπανέοι—ὁ σκαπανέας, οἱ γραμματέοι—ὁ γραμματέας*** κτλ. ὅλα μὲ ***α,*** πρωτόκλιτα.

Καὶ λοιπὸν τὸ κανονικὸ θὰ εἴτανε ***οἱ γονέοι ὁ γονέας—γονιὰς*** (μὲ ***α***), ἔγινε ὅμως ***γονιὸς*** (μὲ ***ο***) κατὰ τὸ ***υἱός,*** ὅπως τὸ ***βασιλέας—βασιλιὰς*** ἔγινε (ἰδιωματικὰ) ***βασιλιὸς*** κατὰ τὸ ***λαός.***

Γονιὸς ἔγινε εἴπαμε στὴν κοινὴ κιὄχι ***γονέος*** «κατὰ τὸ ***ὡραῖος***» ποὺ λέει ὁ κ. Χ.

'Αφτὸ πάλι τὸ «***ὡραῖος***» ποὺ βρέθηκε;

Ἂς εἶναι δά. Θὰ χωρατέβει ὁ κ. καθηγητής.

Μοῦ γράφει ὁ λαμπρὸς νέος κ. ***Στεφ. Γεωργιάδης*** ἀπ' τὸν Πόντο, πὼς ἐκεῖ λένε ἰδιωματικά: ***γονέος*** πού στὸν πληθυντικὸ ***οἱ γονέοι*** ἔχει τὴ σημασία τοῦ: ***οἱ πρόγονοι, οἱ προπάτορες.*** Κιἀκόμα λένε: ***οἱ νέοι*** στὸν πληθυντικὸ μὲ τὸ νόημα πιὸ σύνηθα τοῦ: ***οἱ ἐπίγονοι, οἱ σύγχρονοι, οἱ σημερινοί.*** Κἔτσι ὅπως τὸ ***γονιὸς*** ἔγινε κατὰ τὸ ***υἱός,*** ὑποθέτει πὼς κατὰ τὸ οἱ ***νέοι*** ἔγινε καὶ τὸ οἱ ***γονέοι*** κιἀπ' ἀφτὸ ὁ ***νέος*** > ὁ *γονέος.*

«Ὅ σοφοῖς ἔλαθε, τοῦτο νήπιος εὗρε».

Γονῆς

Ὑπάρχει κιἄλλος νεοελληνικὸς τύπος ντοπιολάλητος ἀφτός: ὁ γονής, τοῦ γονῆ, οἱ γονῆδες.

Πῶς γίνεται ἀφτὸς ὁ τύπος;

Ἡ ἐξήγησή του εἶναι πολὺ ἁπλή.

Γίνεται κιἀφτὸς ἀπὸ ἀναλογικὸ συνεπαρμό μἕνα ἄλλο ὁμοιονόημο, τό: **συγγενής.**

Εἶναι γνωστὸ πὼς τὰ μὲ **-ὴς** ἀρχαῖα τριτόκλιτα ἐπίθετα γίνανε στὴ νέα Ἑλληνικὴ μὲ **-ος** λ. χ. **ψευδὴς > ψευδός, ἀκριβὴς > ἀκριβὸς** κτλ. (βλέπε παραπάνου σελ. 48, Μ. Ν. Ε. β′ 10 καὶ Γραμμ. Φιλήντ. § 553).

Ἔτσι εἴπανε ἀντὶ **ὁ συγγενής : ὁ συγγενὸς** (Προδρ. γ′, 502. ἔκδ. Legrand, Paris 1880) καὶ λοιπὸν στὸν πληθυντικό: **οἱ συγγενοὶ** (Κούσης, Περιοδ. Πλάτων τομ. ζ′, σελ. 60).

Μἀφτόνε τὸν τύπο συμπέφτει φθογγικὰ ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ **γονιοί** : φράση: **οἱ γονιοὶ κοἱ συγγενοί μου.**

Τὸ θυληκὸ τῆς ἀρχαίας Κοινῆς **ἡ συγγενὶς, τῆς συγγενίδος** ποὺ τὄχει κιὁ Πλούταρχος (Ἠθικ. 265 c) ὁ Πολυδεύκης δὲν ξαίρει πῶς νὰ τὸ βρίσει (Ι′, 36) ὡστόσο οἱ δασκάλικοι ἀφορισμοὶ δὲν μποροῦνε νὰ ἀναστείλουνε τὴν κυκλοφορία μιᾶς δημοτικῆς λέξης ἢ ἑνὸς δημοτικοῦ τύπου.

Ἀφτὸ πέρασε καὶ στὴ Βυζαντινὴ πρβλ. (Βέλθανδρ. 202): «οἱ ***συγγενίδες μου*** γυναῖκες». Ὁ θηλυκὸς ἀφτὸς τύπος χρησίμεψε ὡς στήριγμα γιὰ νὰ σταθεῖ στὴ δημοτικὴ καὶ ὁ ἀρχαῖος ἀρσενικὸς: **ὁ συγγενὴς, τοῦ συγγενῆ** (Μ Ν Ε. α′, 618) πληθ. **οἱ συγγενῆδες.** Κιἀπάνου σἀφτόνε στηρίχτηκαν ὅσα πήραμε ἀπ' τὴν καθαρέβουσα: **ὁ ἐβγενὴς—οἱ ἐβγενῆδες ὁ ἀστενὴς —οἱ ἀστενῆδες κτλ.**

῎Ετσι λοιπὸν ὅπως εἶπαν: ***οἱ συγγενοὶ- οἱ γονιοὶ*** εἶπαν καὶ ***οἱ συγγενῆδες > οἱ γονιοί-δες > οἱ γονῆδες,*** κιἀπ' ἀφτοῦ ***ὁ συγγενὴς > ὁ γονής.***

᾿Αφτὸ εἶναι θαρρῶ.

῎Ατυχος καὶ σἀφτουνοῦ τὴν ἐξήγηση ὁ κ. Χατζηδάκης.

Λέει δηλαδὴ (Μ Ν Ε. β', 30 καὶ Ξανθουδ. ᾿Ερωτοκρ. σελὶς 463 ὅπου ὁ κ. Χ. ἐξακολουθεῖ τις ἴδιες ἀφέλειες); πὼς ὁ τύπος: ***ὁ γονὴς*** εἶναι ἀπ' τὸν πληθυντικὸ τῆς καθαρεύουσας: ***οἱ γονεῖς.***

᾿Αφτὸ πιὰ μήτε ντιλετάντης δέ θὰ τὄλεγε. Ὁ κ. Χ. ὡστόσο τὸ λέει (ΜΝΕ. β' 30) καὶ «πείθει ἑαυτόν». λέει. Χαλάλι του.

Ἡ καθαρέβουσα δὲ δανείζει τύπους στὸ λαὸ καὶ μάλιστα γιὰ λέξες ποὺ ἀδιάσπαστα τοῦ ἔρχονται ἀπὸ τὴν παράδοση,

Δὲ θὰ σοῦ πεῖ ποτὲ ὁ Ρωμιὸς τὸ γονιό του ***ὁ γονής μου*** γιατὶ ἄκουσε ἄξαφνα τὸ δάσκαλο νὰ λέει πληθυντικὰ ***οἱ γονεῖς μου.*** ῎Οχι!

Ὁ ἱερὴς (ποὺ ἀπάνω του στηρίζει τὴν καθαρεβουσιάνικη θεωρία τοῦ ὁ κ. Χ) τύπος μιλούμενος δὲν εἶναι καὶ δὲν μπορεῖ νἆναι. ῍Αν τὸν εἶπε μιὰ στιγμὴ κάποιος γελοῖος γιὰ νὰ ἐλληνίσει τάχα (πρβλ. ***τὴν ἐφημερίς τῆς ῾Ελλὰς***). ἀπ' ἀφτὸ κανόνας δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ, παρὰ πὼς ἡ καθαρέβουσα πάει νὰ χαλάσει τοῦ λαοῦ τὴ γλώσσα.

Ὁ γλωσσολόγος ὅτι ἀκούσει ἢ βρεῖ γραμμένο πρέπει νὰ τὸ περάσει ἀπ' τῆς κριτικῆς τὸ δοκίμι πρῶτα, κῦστερα νὰ τὸ μεταχειριστεῖ. Εἰδεμὴ μοιάζει τὸν κοντόφθαλμο ἐκεῖνον ἐντομολόγο τοῦ Βὲρν (Δεκαπεντατὴς πλοίαρχος) τὸν ξάδερφο Βενέδιχτο, ποὺ βρίσκοντας μιὰν ἀράχνη μὲ κομμένο τὸ ἕνα πόδι, ἐνθουσιάστηκε πὼς ἀνακάλυψε στὴν ᾿Αφρικὴ ἀραχνόμορφα μὲ πέντε πόδια!

Δεκοχτώ

Τἀριθμητικὰ στὴ νέα Ἑλληνικὴ ὅταν ἐκφράζουνε μαζὶ δεκάδα καὶ μονάδα, τὰ λέμε στὴ σειρὰ κατὰ παράθεση, κιὄχι κατὰ σύνθεση.

Τὰ δύο πρῶτα τὰ λέμε ἀρχαιόπρεπα δηλ. πρῶτα τὴ μονάδα κὔστερα τὴ δεκάδα: ***έντεκα*** (τ=d), δηλ. μὲ τὴν ἀρχαία προφορὰ τοῦ δ. ποὺ μᾶς τὴ φύλαξε ἀχάλαστη τὸ προηγούμενο μύτόπνοο ν (Γραμμ. Φίλην § 274)— καὶ: ***δώδεκα***, δηλ. δυώδεκα μὲ τὴν ἀρχαία συναλοιφή.

Τἀποδέλοιπα τὰ λέμε μὲ νεότερο τρόπο ἐκφέροντας πρῶτα τὴ δεκάδα κὔστερα τὴ μονάδα. λ. χ. ***δεκατρία, δεκαπέντε*** κτλ. Κἐκεῖ ποὺ ἡ ἀκολουθοῦσα μονάδα ἀρχίζει ἀπὸ φωνητικὸ φθόγγο, γίνεται ὁ κανονικὸς συντραβηγμὸς (κράση, συναίρεση) τοῦ ἀρχικοῦ αὐτουνοῦ φωνήεντου φθόγγου ἀπὸ τὸν ἀμέσως προηγούμενο ***α*** (τελικὸ τοῦ ***δέκα***) τὸν πιὸ δυνατὸ ἀπ' ὅλους λ. χ. ***δεκα-έξη*** > ***δεκάξη, δεκα-εφτὰ*** > ***δεκαφτά, δεκα-εννιά*** > ***δεκαννιά.*** (Γραμμ. Φιλην. § 75 καὶ Νουμᾶ ἀριθ' 335-6). Μόνο στὸ ***δεκα-οχτὼ*** παραστρατάει ὁ κανόνας καὶ κάνει: ***δεκοχτὼ*** ἀντὶς ***δεκαχτὼ*** (ποὺ θὰ εἴτανε τὸ κανονικό).

Τὸ παραστράτημα ἀφτὸ φωνητικὰ βέβαια δὲν ξηγέται. Θὰ τὸ ξηγήσουμε *ψυχολαγικά*. Ἐδῶ ἐπιδρᾷ ἡ ἀναλογία τοῦ συνθετικοῦ φωνήεντου. Ἐπειδὴ δηλ. τὸ ***ο*** θεωριέται καθαφτὸ ὁ φθόγγος ποὺ συνεδένει τὰ συνθετικὰ (Γραμμ. Φιλην, σελ. 126 ϛ'.), ὅπως εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι: ***λογχοφόρος*** ἀντὶς ***λογχηφόρος*** (πρβλ. ***νικη-φόρος), ἡμεροδρόμος***, ἀντὶς ***ἡμέρα-δρόμος*** (πρβλ. ***ἀγορα-νόμος)*** κτλ, ἔτσι εἴπανε κάπου κοἱ νεότεροι: ***δεκόφραγκο*** ἀντὶς ***δεκά-φραγκο***, καὶ λοιπὸν καὶ ***δεκοχτὼ*** ἀντὶς ***δεκαχτὼ*** (παράβαλε: ***χαμόμηλα*** ἀντὶς ***χαμαίμηλα, ζευγολάτης*** ἀντὶς ***ζευγη-***

λάτης κτλ. καὶ πιὸ ἀνάλογο στὴν περίσταση τὸ Ροδίτικο: ***πρωτρομάτωσε*** ἀντὶς ***πρωταρμάτωσε).***

Στὸ ***δεκοχτὼ*** καταπόνεσε ὁ τύπος μὲ ***ο*** βοηθώντας καὶ τὸ ἀρχικὸ ***ο*** τοῦ ἁπλοῦ ***ὀχτὼ*** ποὺ εἶναι πιὸ ἁπλοχωρεμένο μεσ' στὴν ψυχή μας καὶ διατηριέται ἀνάλλαγο γιατὶ στηρίζεται ἀπὸ τῆς ἀκόλουθης συλλαβῆς τὸν ἴδιο φτόγγο ***ώ,*** ποὖναι καὶ τονούμενος, μὲ τὸ νόμο τῆς φωνοσυρμῆς (Γρ. Φιλ. 289).

Στὰ ***δεκαφτά, δεκαννιὰ,*** ποὺ ὁ φωνητικὸς φτόγγος τῆς ἀκόλουθης συλλαβῆς εἶναι ***ά*** τονούμενο, στήριξε καὶ κράτησε καὶ τὸ τελικὸ ***α*** τοῦ πρώτου συνθετικοῦ: ***δέκα.***

Στὰ ***δεξαέξη,*** ἀφοῦ ἀφομοιώθηκε τὸ τονούμενο ***έ*** σὲ ***α*** (Γραμ. Φιλ. σελ. 547) ***δεκαάξη*** καὶ γίνανε τὰ δυὸ ***α*** ἕνα ***δεκάξη*** φυσικὰ ἔμεινε τὸ τονούμενο ***α,*** γιατὶ κανένα ἄλλο ***ο*** οὔτε τονισμένο οὔτε ἄτονο δὲν ὑπάρχει νὰ στηρίξει τὸ συνθετικὸ ***ο***, ποὺ στὰ ἀριθμητικὰ δὲν ἁπλοχώρεσε ἀκόμα, γιατὶ ἐτοῦτα εἶναι καὶ ξεχωριστὰ τὸ καθένα τους σὲ μεγάλη χρήση, ὥστε μένουν ἀτόφυα μέσ' στὴν ψυχή μας.

Ὁ κ. Χατζηδάκης τὸ ξηγάει ἀφτὸ τὸ παραστράτημα, πὼς τάχα ἐδῶ γίνετα, λέει, ἡ ἀρχαία (!) ἔκθλιψη καὶ τὸ γράφει: ***δεκ'ὀχτώ.*** (ΜΝΕ β', 404), Μά γιατὶ δὰ στὸ ***δεκοχτὼ*** μονάχα νὰ γίνεται ἀφτὴ ἡ ἀρχαία ἔκθλιψη, κιὄχι καὶ στά: ***δεκάξη, δεκαφτὰ, δεκαννιά;***

Οὔτε καὶ τὸ Ἰκαριώτικο ***ἀπεσπερίτης*** (μὲ ***ε)*** ἀντὶς τό κοινὸ ***ἀποσπερίτης*** (μὲ ***ο)*** τόνε σώζει ποὺ τὸ θέλει κιἀφτὸ ἀρχαία ἔκθλιψη, γιατὶ τότε θἄκαμνε: ***ἀφεσπερίτης*** τὸ λένε ἔτσι στὴν Ἰκαριὰ (μὲ ***ε***),γιατὶ καὶ τὴ σκέτη τὴν πρόθεση ***ἀπὸ*** τὴ λένε ***ἀπὲ*** (μὲ ***ε)***, ὅπως καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους τόπους, λένε λ. χ. «***ἀπὲ*** τό σπίτι, ***ἀπὲ*** μένα», (ὄχι «***ἀπ'*** ἐμένα»). Κἔγινε ***(ἀ)πὲ*** κατὰ τὶς ἄλλες, ***(εἰ)σὲ*** καὶ ***μέ.*** Στὴν Ἀρτάκη ἔγινε σκέτη ***πέ,*** κἔχει ἀντικαταστήσει σκεδόν τὴ ***μὲ*** λ. χ. «τρῶγε ***πὲ*** τό χουλιάρι» ἀντίς: «***μὲ*** τὸ χουλιάρι». Ἔτσι τἄκουσα καὶ στὴ Σαρακίνα.

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΙΟΥΝΙΟΣ 1924 ΤΕΥΧΟΣ 3ο

Χρΐστος

Τἀρχαῖα ἔθνη, ποὺ δὲν εἴχανε παραδόση, **τἀτομικὰ ὀνόματα** δηλ. **τὰ κύρια** ποὺ λένε. (καὶ ποὺ δὲ θὰ πεῖ τίποτε) τὰ βγάζανε ἢ ἀπὸ κάποιο σωματικὸ γνώρισμα τοῦ ἀτόμου: **Πλάτων**, **Κέφαλος** κτλ. ἢ ἀπὸ οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα, συγκολλημένα τὸ πλιότερο, ποὺ σημαίνανε ἕνα καλὸ ἰδίωμα, σωματικὸ ἢ ψυχικὸ, μὲ τὴν ἐλπίδα πάντα πὼς μεγαλώνοντας τὰ παιδιὰ, ποὺ ὀνοματίζουνταν ἔτσι, θὰ εἶχαν προτέρημα καὶ παινέδι τοῦ ὀνόματος τὸ νόημα.

Τὰ νεότερα ἔθνη πιὰ δὲ φτειάνουνε πρωτότυπα ὀνόμοτα, μὰ ὀνοματίζουνε μὲ ἀρχαιότερα δοξασμένων προγόνων ὀνόματα, γιὰ νὰ μοιάσει τοὺς προγόνους κι ὁ ὀνοματιζόμενος.

Τὰ σημερινά μας ὀνόματα εἶναι δυὸ λογιῶ:

Τὰ πιότερα βαστοῦνε ἀπ' τή χριστιανικὴ παράδοση, ἀφοῦ μάλιστα ὁ χριστιανισμὸς τὸν ὀνοματισμὸ τόνε συνέδεσε μὲ τὸ βάφτισμα, ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα θρησκεφτικά του φανίσματα.

Ὥστοσο ἡ ἀρχαία ἱστορία, ποὺ δὲν ἔπαψε λίγο πολὺ νὰ διδάσκεται ὥστα σήμερα στοὺς Ρωμιούς,

τοὺς δάνεισε καὶ κάμποσα σημαντικὰ ὀνόματατα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴ Ρωμαϊκὴ ἀρχαιότητα, ὅπως τὰ διαβάσανε οἱ δασκάλοι γραμμένα μεσ' στὰ βιβλία μὲ τὴ σημερινὴ προφορά.

Ἔτσι λοιπὸν ἀνάμεσα στὰ ***Γιάννης***, ***Γιώργης***, ***Δημήτρης***, ***Κώστας***, ***Πάβλος***, ***Τρύφος*** κτλ. Ἀκούεται καὶ κανένας ***Ἡρακλῆς***, ***Περικλής***, ***Θεμιστοκλής***, ***Ἀγαμέμνος***, ***Φωκίος*** κτλ. Ὅλα συνταιριασμένα μὲ τὴ νεοελληνικὴ φθογγολογία καὶ γραμματική.

Σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐποχὲς τὰ ἀτομικὰ ὀνόματα συνηθίζουνε νὰ τὰ περικόβουνε χαϊδεφτικὰ εἴτε ἀπὸ τὴν ἀρχή, εἴτε ἀπὸ τὸ τέλος λ.χ. ***Ἀλέξανδρος*** > ***Ἄλεξις***, ***Ἀμφιάρεως*** > ***Ἄμφις***, ***Δείναρχος*** > ***Δείνων***, ***Εὔχρηστος*** > ***Εὖχρις***.—***Δημήτρης*** > ***Δῆμος***, ***Κωνσταντῆς*** > ***Κώστας***, ***Μενέλαος*** > ***Μένος***, ***Νικόλας*** > ***Νῖκος*** ***κτλ.*** ***κτλ.***— ***Πολυφράδμων*** > ***Φράδμων***, ***Ἀτρόμητος*** > ***Τρόμης***, ***Μνασιδίκα*** > ***Δίκα***, ***Τιμοχάρης*** > ***Χάρης***.— ***Χαραλάμπης*** > ***Λάμπης***, ***Θανάσης*** > ***Νάσος***, ***Πολοχρόνης*** > ***Χρόνης*** κτλ. ***κτλ.*** κτλ. βλέπε περιοδικὸ «Κριτική» 1924 σελ.35

Ὁ λόγος αὐτῆς τῆς συγκοπῆς εἶναι ψυχολογικός: Ὅπως δηλ. τὸ κάθε μικρὸ εἶναι χαϊδεμένο, ἔτσι καὶ τὸ ὄνομα *γενωμένο* μικρότερο στὶς συλλαβὲς παραστήνει ὑλικὰ τὸ ἠθικὸ χαΐδι, ἀπὸ μέρος ἐκεινοῦ ποὺ τὸ λέει στὸ ἄτομο ποὺ ὀνοματίζει.

Τώρα ἀπὸ τὰ συγκομμένα ἀφτὰ ὀνόματα τυχαίνει πολλὲς φορὲς νὰ βγαίνουνε τύποι ποὺ φθογγικὰ συμφωνοῦνε μὲ ἐπίθετα ἢ καὶ οὐσιαστικὰ προπαρατονισμένα λόγου χάρη: ***Ἀστόφιλος*** > χαϊδεφτικὰ: ***Ἄστος*** (παρατονισμένο τὸ ἀστὸς), ***Ἀγώνιππος*** > χαϊ-

δεφτικὰ ***Ἄγων*** (παρατονσιμένο τὸ ἀγὼν), ***Ἀγαθόδωρος*** χαϊδεφτικὰ ***Ἄγαθος*** (παρατονισμένο τὸ ἀγαθὸς), ***Αἴσχαργος*** > ***Αἶσχρος*** (αἰσχρὸς), ***Ἀκεστόδωρος*** > ***Ἀκέστης*** (ἀκεστὴς), ***Ἀνυτόμαχος*** > ***Ἄνυτος*** (ἀνυτὸς), ***Καιρογένης*** > ***Καῖρος*** (καιρὸς), ***Θυμοχάρης*** > ***Θύμος*** (θυμὸς), ***Στρατοκλῆς*** > ***Στράτος*** (στρατὸς), ***Καρπόδωρος*** > ***Κάρπος*** (καρπὸς), ***Ἱλαροκλῆς*** > ***Ἵλαρος*** (ἱλαρός).

Ἰσχομάχη > ***Ἴσχυς*** (ἰσχὺς), ***Σκαιοφόντης***, > ***Σκαῖος*** (σκαιὸς) ***Λαοκόων*** > ***Λάος*** (λαὸς), ***Ροδοφίλη*** > ***Ρόδη*** (ροδῆ), ***Φανοκόρος*** > ***Φάνος***, ***Βοηθοδαίμων*** > > ***Βόηθος***, ***Βραγχοφόντης*** > ***Βράγχοςι Γλαυκῶπις*** > ***Γλαύκη*** > ***Γλαῦκος***, ***Κλειτοφῶν*** > ***Κλεῖτος***, ***Καινόφιλος*** > ***Καῖνος***, ***Ἁβροκόμη*** > ***Ἅβρα*** (ἁβρὰ), ***Ἄλκυσις*** > ***Ἄλκη***, ***Δημάρατος*** > ***Ἄρατος*** (ἀρατὸς), ***Ἀλεξίκακος*** > ***Κάκος***, ***Θεόπομπος*** > ***Πόμπος***, ***Εὐρυσθένης*** > ***Εὖρυς*** κτλ.

Τέτοια ὅμοια εἶναι καὶ τὰ δικά μας: ***Σωσθένι(ον)*** > ***Στένη*** (προπαρατονισμένο τὸ ***στενὴ***), ***Εὐγένιος*** > ***Εὐγένης*** (προπαρατονισμένο τὸ ***εὐγενὴς***), ***Εὐλάμπιος Εὐλάμπης*** (***εὐλαμπὴς***), ***Ἀβλάβιος*** > ***Ἀβλάβης*** (***ἀβλαβὴς***), ***Θεοφύλαχτος*** > ***Φύλαχτος*** (***φυλαχτὸς***), ***Κυριάκος*** > ***θηλ. Κυριάκη*** καὶ χαϊδευτικά: ***Κάκη καὶ Κάκια*** (προπαρατονισμένο τὸ ***κακὴ*** καὶ ***κακιὰ***), ***Λάζαρος*** > ***Λάζος*** (λαζὸς), ***Ἀρτεμισία*** > ***Ἄρτέμη*** (προπαρατονισμένο τὸ ***ἀρτεμὴ***), Κούλα (τουρκ. = πύργος: παρατονισμένο τὰ ***κουλὰ***) ἔτσι πέρασε στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ πὼς κάθε ἐπίθετο (ἢ καὶ οὐσιαστικὸ) γενόμενο κύριο προπαρατονίζεται (κοίτα καὶ Χατζηδ. Ἀκαδ. ἀναγν. α΄. σ. 558).

Ἔτσι λοιπὸν εἶπαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι: ***ἀγαθὸς*** > ***Ἄγαθος, Ἀγάθη, ἀργὸς*** > ***Ἄργος, Ἄργη, γλυκερὰ*** > ***Γλυκέρα, γοργὸς*** > ***Γόργος, Γόργη, ἐρυθρὸς*** > ***Ἔρυθρος, εὐανθὴς*** > ***Εὐάνθης, Εὐμάθης, Εὐμείδης, Εὐμένης, Εὐπείθης, Εὐσθένης, Εὐτύχης, Εὐφάης Κύδνος, Λάμπρος Λεῦκος, Μάκρα, Ξάνθος, Ξάνθη, Ὄρθη, πολυνεικὴς*** > ***Πολυνείκης, Τρυφέρα, χρηστὸς*** > ***Χρῆστος*** κτλ. κτλ. κτλ.

Καὶ οὐσιαστικά: ***αὐγὴ*** > ***Αὔγη, ἀστακὸς*** > ***Ἄστακος, γραμμὴ*** > ***Γράμμη, κραυγὴ*** > ***Κραύγη, κορυφὴ*** > ***Κορύφη, τευθὶς*** > ***Τεῦθις, γαυλὸς*** > ***Γαῦλος, γλανὶς*** > ***Γλάνις, ἰχθὺς*** > ***Ἴχθυς, σκιαθὶς*** > ***Σκίαθις, ῥοὴ*** > ***Ρόη, φυὴ*** > ***Φύη, φυλακὴ*** > ***Φυλάκη, πιμελὴ*** > ***Πιμέλη, φασηλὶς*** > ***Φάσηλις.***

Τώρα ἀπ' αὐτὰ μπορεῖ μερικὰ νὰ ἀνάγουνται στὴν προηγούμενη τάξη, μὰ τὰ σύνορα συγχίζουνται καὶ ἀκριβολογημένα δὲν μποροῦμε νὰ φιλονικήσουμε τὸ ἐναντίο.

Αὐτὸ τὸ συνήθιο ἐξακολουθεῖ μέσ' στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἴσαμε σήμερα· γιατὶ ἐξὸν τὰ ὅσα ἔχουμε κοινὰ μὲ τοὺς ἀρχαίους (ποὺ καὶ τὰ πρωτότυπα ἐπίθετα δηλ. σώζουνται στὴ ζωντανὴ γλώσσα μας), λ. χ. ***λαμπρὸς*** > ***Λάμπρος, ξανθὴ*** > ***Ξάνθη*** κτλ. ἔχουμε τέτοια ὁλότελα νεοελληνικά: Κόντος, Λύγερος, Μάκρη, Στέριος, Φίλικος, Χάλκη, Διαβάτη Ἴταμος, Ἑλλένικο, Νήσι, Σκόπια Σόφια Στάβρος, Νύφιος, Κούταλη, Κούλουρη, Χρῖστος.

Ὕστερα ἀπὸ τοῦτα ποὺ εἴπαμε, πολὺ ὡραῖα μποροῦσε βέβαια κι᾽ἀπὸ τὸ ***Χριστὸς*** (Ἰησοῦς) νἄχουμε κύριο ὄνομα ***Χρῖστος.***

Πῶς ὑπάρχει χριστιανικὸ ὄνομα ***Χρῖστος,*** ἀπόδειξες ἔχουμε :

α) Τἄλλα ἀνάλογα ἀτομικὰ ὀνόματα τὰ γενωμένα ἀπὸ θεῖα ὀνόματα, ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ μάλιστα πρόγονοί μας λαβαίνανε καὶ τὴν προφύλαξη νὰ τὰ ξεχωρίζουν κάπως ἀπὸ τὰ καθαφτὸ θεῖα ὀνόματα, ἢ μὲ κάποιο περικόψιμο, ἢ μὲ κάποιο περίσσεμα, ἢ τέλος μὲ κάποιον παρατονισμό, γιὰ νὰ μὴν ἔχουν οἱ κοινοὶ θνητοὶ ἀπαράλλαχτα τὰ θεϊκὰ ὀνόματα.

Ἔτσι λοιπὸν ἐξὸν τὸ Χριστὸ κανέναν ἄλλον δὲν λέγανε ***Ἐμμανουήλ.*** Τὸ ἀτομικὸ ὄνομα εἴτανε μονάχα ***Μανουήλ.*** (1)

Ἀπὸ τὸ ***Σωτὴρ*** εἴπανε Σωτήριος > Σωτήρης κιἀπ' αὐτὰ Σωτηρία καὶ Σωτήρα.

Ἀπὸ τὸ Ἀνάστασις εἴπανε Ἀναστασία κιαπ' ἀφτὸ ὕστερα Ἀναστάσιος > Ἀναστάσης.

Ἀπὸ τὸ ***Σταυρὸ*** εἴπανε Στάβρος > Σταυράκιος > Σταβράκης. Ἔτσι λοιπὸν κιἀπὸ τὸ ***Χριστὸς*** εἴπανε ***Χρῖστος***, ποὺ ἀπ' τὸ ἕνα μέρος ἀκολουθεῖ τὸ γλωσσικὸ νόμο τοῦ προπαρατονισμοῦ, ποὺ εἴπαμε. κιἀπ' τἄλλο τὴ θεοφοβούμενη συνήθεια νὰ διαφέρει ἀπὸ τὸ θεῖο ἐπίθετο.

β) Τοὺς ἰαμβικοὺς αὐτοὺς στίχους τοῦ Πτωχοπροδρόμου :

Πάππου γὰρ εὐμοίρητα Προδρομωνύμου
καὶ θεῖον ἔσχον Χρῖστον ὠνομασμένον».
(Κορ. Ἄτακ. α', σελ. ς').

---

(1) Πρβλ. τὸν Πτωχοπρόδρ. (γ', 374), ποὺ λέει στὸ Μανουὴλ Κομνηνό : «Ἐμμανουὴλ παμβασιλεῦ παρὰ σαρανταπέντε». δηλ. ἐξὸν τὴ συλλαβὴ ***εμ*** = 5 καὶ 40.

γ') Τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας ***Χριστίνας*** (Ἰουλίου 24) ποὺ καὶ ἡ Ρωμάνα Ἐκκλησία: Gristina (μὲ ι) κι ὄχι Grestina (μὲ η) τὸ λέει, Κεῖναι βέβαια τὸ ***Χριστίνα*** θηλυκὸ ἀπ' τὸ ***Χριστὸς***, ὅπως τὸ ***Παβλίνα*** ἀπ' τὸ ***Πάβλος***, *Πετρίνα* ἀπ' τὸ ***Πέτρος*** κτλ.

Ἀφοῦ ὅμως παραμοιάστηκε ἡ προφορὰ τοῦ ***η*** μὲ τὸ ***ι***, σύμπεσε τὸ ἀρχαῖο ***χρηστὸς*** > ***Χρῆστος*** μὲ τὸ νέο ***Χριστὸς*** > ***Χρῖστος***, κοί δασκάλοι μας, ποὺ θαρρούσανε πὼς κάθε τι ποὺ δὲν εἶν' ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μηδ' ἀνθρώπινο δὲν εἶναι, γράψανε τὸ νεοελληνικὸ χριστιανικὸ ***Χρῖστος*** μὲ ***η***, κἔτσι ἐπικράτησε νὰ γράφεται κατὰ λάθος, ποῦ χαλνᾶ τὴν παράδοση.

Τώρα μένει νὰ δοῦμε, ἂν τὸ σημερινό μας ***Χρῖστος*** μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο ***Χρῆστος***.

Ἡ χριστιανικὴ παράδοση ἀπ' τἀρχαῖα ὀνόματα κράτησε μόνο ἐκεῖνα ποὺ περάσανε καὶ στὸ χριστιανισμὸ λ. χ. Δημήτριος, Νικόλαος, Μᾶρκος κλπ.

Μόνο σὲ νεότερες ἐποχὲς ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ δανείζονται κιἀπ' τὴν ἀρχαιότητα ὀνόματα, μὰ πάντα μεγάλα καὶ δοξασμένα, καὶ ποτὲ κοινὰ κιἄγνωστα στὴν ἱστορία.

Τὸ δικό μας ***Χρῖστος*** δὲ φαίνεται καθολου νὰ εἶναί τὸ ἀρχαῖο ***Χρῆστος***.

α) γιατὶ εἶναι λαϊκὸ καὶ λοιπὸν κρατάει ἀπ' τὴ χριστιανικὴ παράδοση.

β') γιατὶ δὲ σώζεται στὴ λαϊκὴ γλώσσα αἰῶνες τώρα τὸ ἀρχικὸ ἐπίθετο ***χρηστός***, ποὺ νὰ πεῖς πὼς στηρίζεται στὸ γλωσσικό μας αἴστημα τὸ ***Χρῆστος*** ἀπό τὸ ***χρηστός***, ὅπως στηρίζεται τὸ ***Λάμπρος*** ἀπ' τὸ ***λαμπρὸς*** καὶ τὸ *Ξάνθη* ἀπ' τὸ ***ξανθή***, καὶ

γ') δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς τὸ πήραμε σὲ κατοπινοὺς χρόνους ἀπ' τἀρχαῖα, γιατὶ ὀνόματα ἀρχαῖα **Χρῆστος** μᾶς εἶνε γνωστὰ τουταδὰ πάνω κάτω:

1) Σοφιστὴς Βυζάντιος· Φιλοστρ. β' Σοφιστ. 2. 11. 2) συγγραφέας Ρωμαῖος. 'Ιω. Λυδ. περὶ μηνῶν 4. 68. 3) πραίτορας ἐπὶ Σεβήρου. Δίων. Κασ. 80,2 καὶ Ζώσιμ. I,11. 4) υἱὸς Δειφίλου Corp. Inscr. Doeskh 194. Στὸ ἴδιο βιβλίο βρίσκουμε τὸ ὄνομα **Χρῆστος** καὶ στὶς ἑξῆς ἐπιγραφὲς 427. 1337. 1723, 2027. 4107. 5109, 13. 6176. 6490. 6702. 8544. Ἴσως καὶ κάνας ἄλλος, ποὺ δὲν προσέξαμε.

Μὰ κανένας ἀπ' ἀφτουνοὺς τοὺς ἀρχαίους **Χρήστους** δὲν ξαίρουμε νἀναδείχτηκε σὲ τίποτες, ποὺ νὰ μᾶς λάμπρυνε τὄνομά του ἡ ἱστορία κἔτσι νὰ ἑλκυστοῦνε, εἴτε ἀρχαιότερα οἱ Βυζαντινοί, εἴτε τώρα κοντὰ οἱ νέοι Ἕλληνες, νὰ τὸ περάσουνε στὀνοματολόϊ τους.

Ὡστόσο καὶ στὴν πιὸ μικρὴ ἑλληνικὴ γωνιὰ θἀκούσει κανεὶς σήμερα δέκα τουλάχιστο ὀνόματα **Χρῖστος.**

Θὰ πεῖ λοιπὸν πῶς ἔτσι, ποὺ τὄνομα Δημήτριος > **Δημήτρης** (καὶ τὶς ἀποδέλοιπες παραλλαγές του) δὲν τὸ πήραμε μήτε ἀπ' τὸν Πολιορκητὴ Δημήτριο, μήτε ἀπ' τὸν Φαληρέα Δημήτριο μήτε ἀπ' τὸν ἔγγονο τοῦ Φαληρέα Δημήτριο, μήτε ἀπ' τὸ Δημήτριο Σκήψιο, μήτε ἀπὸ κανέναν ἄλλον τέτοιον, παρὰ μόνον ἀπ' τὸ Ἁηδημήτρη τὸ Μυροβλήτη, κιὄπως τὸ **Μᾶρκος** δὲν τὸ πήραμε ἀπ' τὸν Πλαῦτο, μήτε ἀπ' τὸν Αὐρήλιο, μόν' ἀπ' τὸν Ἁημᾶρκο τὸν ἐβαγγελιστή, καὶ τὸ **Χρυ-**

σόστομος ὄχι ἀπ' τὸ Δίωνα, μόνο ἀπ' τὸν Πάτερ Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο κτλ. κτλ. κτλ. ἔτσι καὶ τὸ **Χρῖστος** δὲν τὸ πήραμε ἀπὸ κανέναν ἀπ' τοὺς ἀσήμαντους ἐκείνους Χρήστους, μόνο ἀπὸ τὸ **Χριστὸ** Ἰησοῦ.

Ἀκόμα τὸ δικό μας τὸ **Χρῖστος** ἔχει κιἄλλη νεότερη ἀρχή, εἶναι χαϊδεφτικὰ συγκομμένο (ὅπως εἴπαμε πιὸ ἀπάνω γιὰ τὶς συγκοπὲς τῶν ἀτομικῶν ὀνομάτων) ἀπὸ πλέρια ὀνόματα: Χριστόφορος > Χρῖστος Χριστ δουλος > Χρῖστος σὰν τὸ Ἀριστόβουλος > Ἀρίστος. Ἔτσι τὸ μαρτυράει ὁ Χατζηδάκης.

Ὥστε κιἄφτὴ ἡ ἐτυμολογία καμιὰν ἀντάμωση μὲ τὸ ἀρχαῖο **Χρῆστος** δὲν ἔχει, ἔχει ὅμως μὲ τὸ Χριστός, καὶ λοιπὸν **ἰῶτα**, ποὺ λέτε.

Ἀνομοίωση

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας κ. Χατζηδάκης, μιλώντας κάπου στὰ ΜΝΕ. α' 153 γιὰ τὴ συλλαβικὴ ἀνομοίωση ὑποσημειώνει τὰ ἑξῆς:

Ὁ ἐν Παρισίοις κ. Ἰωάννης Ψυχάρις κατέχων τὸ χάρισμα νὰ διδάσκῃ ἀξιωματικῶς περὶ ὧν συνήθως ἀγνοεῖ, ἀποφαίνεται ἐν Revue Critique 1887 σελ. 364 ὅτι τὸ -*βιβάζω διδάσκαλος*, κτλ. ἀπώλεσαν πρῶτον τὸ I ὥστε ἐγένοντο **ββάζω, δδάσκαλος** καὶ ἔπειτα δι' ἁπλοποιήσεως *βάζω, δάσκαλος*. Περιττὸν βέβαια νὰ εἴπω πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην ὅτι τοιαῦται τερατώδεις λέξεις **ββάζω, δδάσκαλος**, οὐδέποτε ἐλέ-

χθησαν καὶ ὅτι ἡ συγκοπὴ τῆς ἑτέρας τῶν δύο ὁμοίων συλλαβῶν εἶναι συχνότατον φαινόμενον ἐν πάσῃ γλώσσῃ. (*)

Ἐπειδὴ κἐγὼ εἶμαι ἕνας «ἕλληνας ἀναγνώστης» καὶ μάλιστα ἀπ' τοὺς λίγους ποὺ νιώθουν κατάβαθα τὸ Χατζηδάκη, κἐχτιμῶ τῆς δουλειᾶς του τὴν ἀξία, ὅσο λίγοι, ἐπιχειρίζουμαι νὰ πῶ τὴ γνώμη μου στὴν πρόκληση ἀφτὴ τοῦ κ. Χ. γιὰ κάθε Ἕλληνα ἀναγνώστη.

Δὲν καταλαβαίνω τί ἐννοεῖ ἕνας γλωσσολόγος ὅταν λέει «τερατώδεις λέξεις: ββάζω, δδάσκαλος», ἐνῶ ἀκοῦμε κάθε μέρ ι γῦρο μας σὲ κάθε χώρα, ποὺ κανονικὰ ξεπέφτουν τὰ ἄτονα ***ου*** καὶ ***ι***, ἐτοῦτες τὶς λέξες: β'βάλι, β'βὸς, νὰ- β'βαθεῖς, τούβ'βλίου σ' (=τὸ βιβλίο σου) τί- δ' δάχνε ς. κτλ. κιἀκόμα: σ'. ἀμ' σ'σουράδα κτλ..

Τώρα παρακαλῶ τὸν ἀπροσωπόληφτο ἀναγνώστη ποὺ νιώθει λίγο νὰ μοῦ πεῖ: Ἂν καμιὰ ἀπ' ἀφτὲς τὶς λέξες τύχαινε νὰ περάσει σἐμᾶς τοὺς ἄλλους ἔτσι ξετελειωμένη μὲ ξεπεσμένο δηλαδὴ τὸν πρωτοσύλλαβο φωνήεντα φθόγγο καὶ τὴν παίρναμε σὲ χρήση ἐμεῖς πού μιλᾶμε τὴν κοινὴ ἑλληνική, ποὺ δὲν ἀπορρήχτουμε δηλαδὴ τὰ ἄτονα ***ου, ι,*** πῶς θὰ τὴν προφέρναμε; Πῶς ἀλλιῶς παρά: βάλι, βός, βλίο, σάμι κτλ.

Τί θὰ φταίγανε λοιπὸν ἀφτὲς οἱ λέξες ἂ βρισκότανε κάνας ἐπιστήμονας καὶ ξηγοῦσε τὸ πῶς γίνανε καὶ πῶς πρωτοπροφερθήκανε; ὥστε νὰ βρεθεῖ καὶ κάποιος ***δάσκαλος*** νὰ τὶς βρίσει: «τερατώδεις»!

Τώρα ἂν ἀφτὸς ὁ δάσκαλος τύχαινε νἄχει στὸ

(*)Εἴδετε τὶ μαλακούτσικα ποὺ ἐκφράζεται;

ἐνεργητικό του τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ κ. Χατζηδάκη, τότες τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τῆς ἀξίας του τὴν πραγματικότητα.

Μὰ θὰ μοῦ πῆτε ἀφτὸς τὰ ξηγάει ἄλλως: «Ἡ συγκοπὴ τῆς ἑτέρας τῶν δύο ὁμοίων συλλαβῶν εἶναι συχνότατον φαινόμενον ἐν πάσῃ γλώσσῃ».

Δὲν ξαίρω τὶ γίνεται στὶς ἀποδέλοιπες γλῶσσες μὰ στὴ δική μας. τὸ πρᾶμα δὲ γίνεται ὅπως τὸ λέει ὁ κ. Χ. στὰ ΜΝΕ: α΄ 223. Δὲν ἀποκόβεται δηλαδή μὲ μιᾶς συλλαβὴ ἀλάκερη, ὅπως φαίνεται μὲ πρώτη ὄψη.

Τέτοια ξήγηση πρωτοδόθηκε ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς Kühner Blass στὴν ἑλληνικὴ γραμματικὴ Α΄ σ. 285 γιὰ τὶς ἀρχαῖες λέξες: **ἀμφορεὺς** ἀντὶς **ἀμφιφορεύς**, **ἀρνακὶς** ἀντὶς **ἀρνονακὶς**, κτλ. κτλ. δικαιολογημένα βέβαια, γιατὶ στὶς ἀρχαῖες γλῶσσες ποὺ δὲ μιλιοῦνται πιὰ βλέπουμε τὶς λέξες γραμμένες μονάχα. Ἔτσι ἀπ' τὸ ἀμφιφορεῦς > ἀμφορεὺς λείπει ἡ συλλαβὴ-φὶ-, ἀπ' τὸ ἀρνονακὶς > ἀρνακὶς ἡ συλλαβὴ-νο-κτλ.

Καὶ μὴν ξαίροντας ἀκριβολογημένα μήτε τὴν προφορὰ τῶν φθόγγων, μήτε τοὺς φωνητικοὺς νόμους τὰ ξηγᾶμε πάντα **ἁδρομερῶς**, ὅπως δὰ τὸ λέει ὁ κ. Χ. δηλ. χοντρικά, καὶ μὲ συμπερασμούς. *

* Ἐδῶ βλέπετε γιὰ τἀρχαῖα βάλαμε τελεία καὶ πάβλα, εἴπαμε πὼς δὲ μᾶς εἶναι γνωστὰ μὲ ἀκριβολογία καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὰ ξεδιαλύνουμε μὲ λεπτομέρεια. Ὁ κ. Χ. ἀντικρούει τὰ ἐπιχειρήματά μας γιά τὰ νεοελληνικὰ φωνητικὰ φαινόμενα, μὲ ἀρχαῖα παραδείγματα, ὅλα μὲ ἀρχαῖα. Λογομαγειρική. Ὡστόσο ἐμᾶς δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑπεραμυνθοῦμε μήτε μὲ νεοελληνικά, γιατ' εἶναι ντόπια, λέει, τὰ δικά μας. Ὡστόσο βλέπε ΜΝΕ α΄ 632.

Σὲ μιὰ γλώσσα ὅμως ζωντανὴ καὶ μιλούμενη καὶ μάλιστα τὴ δική μας ποὺ νιώθουμε, κιάκοῦμε καὶ τὴν προφορὰ τῶν φθόγγων καὶ τὶς μεταβολές τους, χρωστοῦμε νὰ ξηγοῦμε ψυχολογημένα τοὺς διάφορους νόμους τῆς φθογγοπαθιᾶς της. Λοιπόν: Στὴν πατρίδα μου 'Αρτάκη λέμε τό: **κάθεται** τέσσερω λογιῶ,δηλ.

κάθεται, τὸν ἄφθαρτο τύπο.

κάεται, μέ ξεπεσμένο τὸ δοντικὸ **ϑ** πρὶν ἀπ' τὸ δοντικὸ **τ** γιὰ ξέμοιασμα: **ϑ**+**τ** > '+**τ**

κᾶται μὲ μακρόχρονο καὶ περισπάμενο τὸ **α.**

κάται, μὲ τὸ συνηθισμένο τὸ **α.**

'Επίσης εἶναι μαρτυρημένοι ἀφτοὶ οἱ τύποι ποὺ τοὺς ἔχω ἀκούσει ὅλους σὲ διάφορες χῶρες:

πρόβατα, ὁ ἄφθαρτος τύπος.

πρόατα, μὲ ξεπεσμένο τὸ χειλικὸ **β** κατόπι ἀπ' τὸ χειλικὸ **π** γιὰ ξέμοιασμα.

πράατα, μὲ ἀφομοιωμένο τὸ **ο** σὲ α ἀπ' τὸ ἀκόλουθο δυνατότερο **α.**

πράτα, μὲ συντραβηγμένα τὰ δυὸ **α** σὲ ἕνα.

Ὁ τύπος **πράατα** καὶ ὁ τύπος **κᾶται** εἶναι ἴδιοι μὲ τὴ διαφορὰ στὸ **κᾶται** ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὸ **κάεται** ἐπειδὴς γίνεται πρῶτα ἡ συνίζηση τοῦ **αε: κᾴεται,** κὔστερα ἡ ἀφομοίωση τοῦ ὑποταχτικοῦ **ε** σὲ **α** (φωνοσυρμή), ἀκούεται ἐνάμισυ **α** δηλ. εἶδος μακρόχρονο περισπάμενο **ᾶ**, ἐνῶ στὸ **πράατα** ποὺ γίνεται ἀπ' τὸ **πρόατα** ἐπειδὴς τὸ τονισμένο **ό** δὲν κάνει συνίζηση μὲ τὸ ἀκόλουθο δυνατότερο **α** μόνε ἀλάκερο ἀφομοιώνεται σὲ α τονισμένο γιὰτοῦτο ἀκούονται δυὸ συνεχικὰ ἀλάκερα: **άα.** 'Απ' ἀφτὰ λοιπὸν τὰ δυὸ ὁλοφάνερα χεροπιαστὰ παραδείγματα κιἀπ' τὸ νησιώ-

τικο: ***πανω(γ)άρης*** καὶ ***παναάρης*** καὶ ***πανάρης*** ποὺ ὅλα μιλιοῦνται σήμερα, φαίνεται πὼς σὲ ὅσα καταλογίζει ὁ κ. Χ. στὰ ΜΝΕ΄ α΄, 323-328 καὶ σὲ ὅλατἄλλα τὰ τέτοια, τίποτε ἄλλο δὲ γίνεται, παρὰ ὁ συνηθισμένος ὁ ξεπεσμὸς γιὰ ξέμοιασμα τοῦ ἑνὸς ἀπὸ δυὸ ἴδια ἢ ὅμοια σύμφωνα ποῦ βρίσκουνται σὲ δυὸ συνακόλουθες συλλαβές. (Γρ. Φιλ. § 281).

Ὅπως δηλ. στὸ ***πλαγιάβλι > παγιάβλι*** ξεπέφτει τὸ ***λ*** γιατὶ ἀκολουθάει κιἄλλη συλλαβὴ μὲ ***λ***, καὶ στὸ ***χρυσόφρα > χρυσόφα*** ξεπέφτει τὸ ***ρ*** γιατὶ προϋπάρχει ἄλλη συλλαβὴ μὲ ***ρ***, ἔτσι καὶ στά: ***σταφυλο(λ)ογῶ, βορβο(ρ)όπηλα*** κτλ. ξεπέφτει τὸ ἕν' ἀπ' τὰ δυὸ ***λ*** ἢ τὸ ἕν' ἀπ' τὰ δυὸ ***ρ***.

Καθὼς λοιπὸν στὴ σύνθεση λ. χ. στὸ ***θεο-όρατος > θεόρατος*** δὲ λέμε πὼς ξέπεσε συλλαβὴ παρὰ πὼς ἁπλοποιηθήκανε τὰ δυὸ ***ο*** σὲ ἕνα ἔτσι καὶ σἀφτὰ μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ***λ***: ***σταφυλο'ογῶ***, ἢ τοῦ ***ρ***: ***βορβο'όπηλα*** καμιὰ συλλαβὴ δὲν ξεπέφτει μόνε συντραβιοῦνται τὰ δυὸ ***ο*** σὲ ἕνα: ***σταφυλογῶ βορβόπηλα***, ἢ τὰ δυὸ ***α***: ***κα(τ)αταχτερὸς > καταχτερὸς*** κτλ. ἢ τὰ δυὸ ***ου***: ***ξαναπου(π)ουλιάζω > ξαναπουλιάζω***, ἢ τὰ δυὸ ***ε***: ***πε(λ)ελὸς > πελὸς*** κτλ. ἢ τὰ δυὸ ι ***σταματη(τ)ήρα > σταματήρα*** κτλ. κτλ.

'Αφτὸ φαίνεται ὁλοκάθαρα σἀφτὸ ἐδῶ τὸ Κυπριώτικο παράδειγμα: (Θεοδοτὴς) > ***Θεοοτὴς*** καὶ > ***Θεοτής***. 'Επίσης λένε στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου: (ἀγανὸς >) ***ἀανὸς*** καὶ > ***ἀνός***, (ἄγανο >) ***ἄανο*** καὶ > ***ἄνο***. 'Επίσης λένε παντοῦ σχεδόν: (κατὰ τὰ βουνὰ >) ***κα'ὰ τὰ βουνὰ*** καὶ > ***κὰ' τὰ βουνά***. Σἐμᾶς μάλιστα, ποὖναι κανόνας ἡ ἀναμοίωση μὲ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ πρώτου ἴδιου

σύμφωνου, ὅλα ἔτσι τὰ λένε: Πα'απαρασκεβᾶς, Πα'α-πάβλος κτλ. παπλω'ομαντήλα, συνα'αμεταξύ, συνα'α-στρέφουμαι κτλ.

Ἅμα πάλε μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ προστριβόμενου φθόγγου (σύμφωνου) συγκρουστοῦνε δυὸ διαφορετικὰ φωνήετα λ. χ. **κακὴ τύχη > κα'ητύχη, τεσσεράρα > τεσσε'άρα, καμηλολάτης > καμηλο'άτης, δρολαι-λάπι > δρο'αιλάπι** κτλ. κτλ. τότες γίνεται πρῶτα ἡ ἀφομοίωση τῶν συγκρουομένων φωνηέντων (ἡ φω-νοσυρμὴ): **καμηλοάτης > καμηλαάτης**, κὔστερα ὁ συντραβηγμὸς τῶν δυὸ φωνηέντων ποὺ ἀφομοιωθή-κανε, σὲ ἕνα: **καμηλαάτης > καμηλάτης**· καθὼς ἀπὸ καιρὸ τὄχω διδάξει διάπλατα σὲ ἄρθρο μου στὸ «Νου-μὰ» (ἀριθ. 335 καὶ 336) ποὺ τὸ φωτίστηκα, ὅταν βρισκόμουνα στὰ περίγυρα τῶν Σαραντακλησιῶνε, ὅπου ἄλουα κάθε λίγο **πᾶ ὰ πάς; τά ὰ κάν'ς** μὲ διπλὸ **α**, σωστὴ φωνοσυρμή, ἀντίς: **ποῦ** (θ)ὰ **πάς; τί (θ)ὰ κάνεις;** καὶ μάλιστα μὲ τονισμένο τὸ παρα-μοιαζούμενο φωνήεντο, ἐνῶ ἀλλοῦ πάλι λένε: **πᾶ πάς; τᾶ κάν'ς;** δηλ. συχωνέβουνε τὰ δυὸ **α** σὲ ἕνα (Γραμ. Φιλήν. σελ. 547).

Ὅπως λοιπὸν στὰ σύνθετα: νιο-ύπαντρος > νιοό-παντρος > **νιόπαντρος** κριατοελιὰ > κριατοολιὰ > **κρια-τολιά,** ἅλατο-άρμη > ἅλαταάρμη > **ἁλατάρμη** κτλ. ἀφομοιώνεται πρῶτα ὁ ἀδυνατότερος πρὸς τὸν πλα-γινό του τὸ δυνατότερο φθόγγο κὔστερα ἁπλοποιοῦν-ται οἱ δυὸ σὲ ἕνα , τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σάφτά, ποὺ ξεπέφτει ἀπ' ἀνάμεσα προστριβόμενος φθόγγος (σύμ-φωνο) καὶ συγκρούγουνται δυὸ διαφορετικοὶ φωνήεν-τες φθόγγοι:

κα'ητύχη > καατύχη > κατύχη

δρο'ελάπι > δροολάπι > δρολάπι κτλ. κτλ.

σὰν τό: **κάεται > κάαται > (=κᾶται) > κάται.**

καί:

κα'ένας > καάνας > κάνας, καμηλο'άτης > καμηλαάτης > καμηλάτης κτλ. σὰν τό: πρό'ατα > πράατα πράτα.

Τὸ λοιπὸν ἀλάκερη συλλαβή, ξετελειωμένη, ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα μὲ μιᾶς δὲν ξεπέφτει μαζωμένη ἀπὸ μιὰ λέξη, φθογγολογικὰ τουλάχιστο.

'Αφτὰ γιὰ τὸν ξεπεσμὸ ἢ τὴν ἀποκοπή, ἢ τὴν ἀποβολὴ συλλαβῆς ἀνάμεσα ἀπ' τὴ λέξη. Γιὰ τὴν ἀποκοπή της ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς λέξης φαίνεται πὼς συνεργοῦνε ἄλλοι νόμοι ὁλότελα ἀντίθετοι, δηλ. ξεπέφτει πρῶτα τὸ φωνήεντο: **σεὶσουράδα > σ'σουράδα** κὔστερα ἁπλοποιοῦνται τὰ δυὸ ἀρχικὰ ἴδια σύμφωνα σὲ ἕνα. Ἔτσι δηλ. ποὺ τὸ λέει ὁ Ψυχάρης.

Ἅμα προσέξεις στὰ ντόπια θἀκούσεις ἀκόμα: **σ'σουράδα, σ'σαμόλαδο, β'βοὐνιὰ, δ'δυμὰρης** ἀκόμα καὶ **Δ'δυμότειχὄ** (Νότια Θράκη). Μόνο τὸ **δάσκαλος** δὲν ἀκοῦς πιὰ μὲ διπλὸ **δ,** μὰ ἀφτὸ βλέπετε εἶναι ἀρχαιότερο καὶ πανελλήνιο κἔχει συμμορφωθεῖ.

Ὡστόσο κατὰ ἐπαγωγὴ ἔτσι πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ κιἀφτό, ἀλλιῶς θὰ τὸ λέγαμε: **δι(δ)άσκαλος > δ̭ιάσκαλος,** γιατὶ τὸ ̭ι σὲ μετάφωνο δίφθογγο, ὅταν δηλ. εἶναι πρὶν ἀπ' τὸ δυνατότερο φθόγγο, δὲν ἀφομοιώνεται μὲ δάφτονα δηλ. τὸ **̭ια** δὲ γίνεται ποτὲς σκέττο **α.**

Οὔτε **β'βάζω** δὲ λένε στὰ ντόπια μὲ διπλὸ **β.** Γιατὶ τὸ **βιβάζω** ἁπλὸ δὲν ἔφτασε ὥς σεμᾶς· ὁ ἀνο-

μοιωτικὸς ξεπεσμὸς γίνεται στὰ σύνθετα: ***συ(β)ιβάζω, δια(β)ιβάζω ἀνα(β)ιβάζω κατα(β)ιβάζω,*** ἀπ' τὴ μέση τῆς λέξης. Τὸ ἁπλὸ ***βάζω*** εἶναι συμφυρμὸς δηλ. συνεπαρμὸς ἀφτωνῶνε μὲ τὸ ***βάλλω (> βάνω)***· παναπεῖ, λένε: ***βάλλω*** (ἢ ***βάνω***), ἀκοῦνε: ***διαβάζω συβάζω, ἀνεβάζω, κατεβάζω*** κτλ. λένε λοιπὸν κατὰ τοῦτα καὶ ***βάζω.***

Τὰ μεταβατικά: ***μπάζω βγάζω*** γίνουνται κατἀνολογία ἀπ' τἀμετάβατα: ***μπαίνω βγαίνω.***

Σημειώνω ἐδῶ δυὸ λέξες ποὺ ὁ Χ. τὶς ἔχει γιὰ παραδείγματα τῆς συλλαβικῆς ἀνομοίωσης, ἐνῶ δὲν εἶναι:

Τὸ ***καρακρούνα*** εἶναι συνεπαρμὸς τοῦ ***καρακάξα +κουρούνα*** καὶ τίποτες ἄλλο.

Πιὸ ἁπλοϊκὴ εἶναι ἡ ἐξήγηση τοῦ Βελβεντινοῦ ***φιλουιὰ*** ἀπ' τὸ ***φιλολογία.*** λέει!

Ὅλοι ποὺ καταγίνονται μὲ τὰ νεοελληνικὰ ξαίρουνε βέβαια πὼς ὑπάρχει κάποια λέξη: ***ἀφιλογιά,*** τὴν ξαίρει τὴ λέξη κιὸ ἴδιος (Ἀθηνᾶς ΚΔ', σ. 10). Εἶναι τὸ ἀρχαῖο ***ἀμφιλογία***=φιλονικία.

«Σπίτι καὶ καράβι ***ἀφιλογιά*** θὰ φέρει», λέει μιὰ παροιμία, δηλ. μέσα στό σπίτι, μέσα στὸ καράβι,πάντα θὰ γίνει κάποια φιλονικία, κάποιο καβγαδάκι.

Ὡστόσο ἂν ἐνδιαφέρεται ὁ λαὸς γιὰ τοῦ σπιτιοῦ (ἢ τοῦ καραβιοῦ) τὴ ***φιλολογία,*** ὥστε νὰ κάνει γιἀφτὴν καὶ παροιμίες... ἀφτὸ μόνο ἕνας Χατζηδάκης μπορεῖ νὰ τὸ ξαίρει.

Τὸ: φιλολογία εἶναι τὸ ἀφερημένο τοῦ ***φιλόλογος*** Ἰδοὺ τί λέει ὁ Φρύνιχος (322) γιὰ τὸ νόημά του τὸ κλασικὸ καὶ γιὰ τὸ μεταγενέστερο: «φιλόλογος, ὁ φι-

λῶν λόγους καὶ σπουδάζων περὶ παιδείαν· οἱ δὲ νῦν ἐπὶ τοὺ ἐμπείρου τιθέασιν». Μὰ στὸ **φιλουγιὰ** δὲ βλέπω καμιὰ φιλολογία, μήτε καμιὰν ἐμπειρία. Βλέπω μόνο τοῦ κ. Χατζηδάκη τὴν ***ὑπέροχη σοφία.***

Λογομάγειρας

Στὸ λεξικογραφικὸ ἀρχεῖο (τόμος ϛ΄ σελ. 20) ὁ καθηγητὴς Χ. προσπαθεῖ νἀνασκεβάσει τὰ ὅσα εἴπαμε πιὸ ἀπάνω, ὄχι ἀπὸ ἐπιστημονικό ἐνδιαφέρο γιατὶ ἀφτὰ ποὺ εἶναι τόσο ἅπλὲς ἀλήθειες τἄχει διδάξει λίγο πολὺ κιὁ ἴδιος ἄλλοτες (κοίτα ΜΝΕ β΄. 142 καὶ Ἀθηνὰ κ΄, 587, καὶ Ἐπετ. Πανεπ. 1906—7, σελ. 60), μὰ γιατὶ τὰ λέω ἐγώ, καὶ μάλιστα γιὰ νὰ ὑποστηρίξω κάτι ποὺ εἶπε πρὶν ὁ Ψυχάρης. Τὰ λέει λοιπὸν γιὰ λόγους κομματικούς. Προσέξτε παρακάτου ἂν ἔχω δίκιο. Πρῶτα κιἀρχὴ μιλεῖ (σελ. 16) μὲ μεγάλο στόμφο γιὰ τὶς μεθοδολογικὲς ἀρχές του. Ἄνθρωπος ποὺ κάνει τέτοια γκάφα καὶ λέει τὸ ***(ἀ) φιλογιὰ=φιλολογία***, ὅταν τοῦ τὸ δείξεις, κοκκινίζει λίγο ἀπὸ ντροπὴ καὶ δὲ μιλεῖ πιὰ μὲ τόσο κωμικὸ τουπὲ, μὰ ὁ κ. Χ... τέτοιο φροῦτο δὲν τὸ καλλιέργησε ποτέ.

Ἐγὼ δὲν εἶπα βέβαια πὼς στὰ ***βιβάζω***, ***διδάσκαλος*** ξέπεσε ὁ φθόγγος κατὰ τὸ νόμο πού ξεπέφτει τὸ ἄτονο Ι στὰ βόρεια Ἑλληνικὰ ἰδιώματα (κοίτα πιὸ ἀπάνου) Καὶ τὸ ξαίρει δὰ καλὰ ὁ κ. Χ. πὼς ἐγὼ τέτοιες γκάφες δὲν τὶς κάνω.

Ἀλλὰ ἐπιδὴς τὰ ἄλλοτες διάμεσα: ***β' βάζω δ' δάσκαλος*** ποὺ λέει ὁ Ψυχάρης, τὰ ὀνόμασε «τερατώδη»,

ἔφερα μερικὰ ὅμοια παραδείγματα ἀπ' τὴ βύρεια Ἑλληνικὴ ποὺ ἀφοῦ εἶναι μιλούμενα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι «τερατώδη». Τόση μονάχα σχέση ἔχει ἡ βόρεια ἑλληνικὴ μὲ τὰ λεγόμενά μου. Λέω λοιπὸν πῶς τὸ δάσκαλος εἶναι ***ἀρχαιότερο*** καὶ ***πανελλήνιο***, ἄρα ὄχι βόρειο. Ποῦ τὄβρε τώρα τὸ βόρειο ὁ κ. Χ; Παντοῦ σοφιστεῖες καὶ κακοπιστίες. Ὡστόσο ἰδοὺ κιἄλλα παραδείγματα ποὺ χωρὶς νὰ εἶναι βόρεια ξεπέφτει τὸ Ι τῆς πρώτης συλλαβῆς καὶ κατόπι καὶ τὸ σύμφωνο ποὺ τὸ προβουδίζει:

Ἀπ' τὸ ***συμπραγὴς > συμπραγὸς*** λένε στὴν Κρήτη ***σ' μπραγὸς*** καὶ κατόπι μόνο ***μπραγὸς*** (=δίδυμος). Ἀπ' τὸ ***μὴμ πὰς*** εἴπαμε κατόπι ***μ' μπὰς*** καὶ τέλος ***μπὰς***, ὁλότελα σὰν τὸ ***δ' δάσκαλος > δάσκαλος***.

Μὰ ἡ ἐγκεφαλικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κ. Χ. δὲν ἀλλάζει βέβαια:

Καὶ παρακάτου λέει:

Ἀφοῦ ξεπέφτει σκέτο σύμφωνο ***(γίγνομαι > γίνομαι)*** καὶ πάλε σκέτο φωνήεντο ***(σκόροδον > σκόρδο)***, πῶς δὰ νὰ μὴν ξεπέφτει καὶ συλλαβὴ ἀλάκερη;

Εἶναι ἐπιστημονικὸς ἰσχυρισμὸς ἀφτός, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Μὰ γιὰ νὰ ξεπέσει ἕνα φωνήεντο, θὰ ὑπάρχει κάποιος νόμος ποὺ μόνο στὰ φωνήεντα ἐφαρμόζεται (νόμος τοῦ Κρέτσμερ κτλ.).

Καὶ πάλε γιὰ νὰ ξεπέσει ἕνα σύμφωνο θὰ ὑπάρχει κάποιος ἄλλος νόμος ποὺ μόνο γιὰ τὰ σύμφωνα ἰσχύει (ἀνομοίωση κτλ.).

Δὲν ὑπάρχουνε, λέει, οἱ διάμεσοι τύποι.

Ἔτσι λέει τώρα, γιατὶ ἔτσι τοῦ συμφέρει, μὰ

στὰ 1906 ἐπετ. Πανεπισ. γ' ποὺ δὲν πολεμοῦσε κανένα καὶ δὲν ὕπαρχε ἀνάγκη ἀπὸ σοφιστεία, λέει (σελ. 60). «**ἀστραποπελέκι....**, κατ' ἀποβολὴν δὲ μόνου τοῦ πρώτου **π** ἐν Κύπρῳ **(ἀ)στραοπελέκιν**»

Εἶναι λοιπὸν ἢ δὲν εἶναι διάμεσος τύπος τὸ **ἀστραοπελέκι**; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ὁ κρῖκος ποὺ συνεδένει τό: ἀστραποπελέκι μὲ τὸ ἀστροπελέκι; γίνεται ἢ δὲ γίνεται ἀφτὸ ποὺ λέω γώ;

Πῶς νὰ συζητήση κανεὶς μαζί του, ἀφοῦ τὸ πρώτιστο στοιχεῖο ποὺ χρειάζεται γιὰ κάθε συζήτηση, ἡ καλὴ πίστη, λείπει ἀπὸ τὸν κ. Χ. (1) Ἐπίσης ἄλλο διάμεσο μᾶς δίνει ὁ ἴδιος ποὺ τὸ ἑρμηνέβει σὰν ἐμᾶς, σὰν τὰ παραπάνου ἀπαράλλαχτα (ΜΝΕ β' 222) καὶ δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ἑρμηνεφτεῖ ἀλλιῶς, τὸ **φρύο** στὴν Κρήτη=τὸ λάχανο, ἡ κράμβη. Εἶναι λέει τὸ **Φρύγιον** λάχανον, ὡραῖα· καὶ γράφει στὴ σειρά: φρύγιον= **φρύ(γ)ιον > φρύιον > φρύον.** Ἐδῶ δὲ μᾶς λέει ἂν σώζονται οἱ διάμεσοι τύποι, ἀπὸ μᾶς

(1) Τὴν παθολογικὰ παράξενη ψυχοσύνθεση τοῦ κ. Χ. τὴν ἔχουνε δοκιμάσει ὥς τα τώρα ὅλοι ὅσοι ἐπιχειρήσανε νὰ συζητήσουνε μαζί του. Ἔχω μάλιστα στὴ βιβλιοθήκη μου ἕνα βιβλιαράκι κάποιου μακαρίτη ποὺ ἐπιγράφεται «Ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκης **σοφιστὴς καὶ λογομάγειρος**», ὥστε εἶναι παλιὸ τὸ ζαναάτι στὸν κ. καθηγητὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ξεμάθει. Γιὰ τουτο κἐγὼ ποὺ ξαίρω ἕνα ἕνα ὅλα του τὰ τσαλίμια ὡς τέτοιον τόνε μεταχειρίζουμαι καὶ νὰ μὴν παραξενέβουνται οἱ ἐπιστήμονες ἀναγνῶστες γιὰ τὸ ὕφος, αὐτὸ πώς δὲν ταιριάζει τάχα σὲ ἐπιστημονικὴ σύζήτηση. Ὁ κ. Χ. εἶναι ὁ σοϊταρὴς τῆς ἐπιστήμης. Θὰ βροῦμε ἀφορμὲς νὰ τἀποδείξουμε πολλὲς φορές.

Ἄς εἶναι.

ὅμως γυρέβει διάμεσους τύπους· (ντροπὴ δάσκαλε).

Ἄλλα τέτοια διάμεσα εἶναι τὰ Δωδεκανησιώτικα μπρό(β)αλε > **μπράαλε, πο(δ)άρια, > παάρια ἀμμου(δ)άρα, > ἀμμαάρα.** Μάφτὰ ὅ κ. Χ ἑρμηνέβει τὰ Ὁμηρικὰ: **ὁράjων > ὁρόων, ὁράjεις > ὁράαις, ἀγοράζεσθε > ἀγοράασθε** κτλ. πολὺ σωστὰ καὶ μπράβο του, ἀλλὰ ἐμᾶς γιατὶ δὲ μᾶς ἐπιτρέπει, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μάφτὰ νὰ ἑρμηνέψουμε, τὰ ἴδια, τὰ ὁλότελα ἴδια νεοελληνικὰ φαινόμενα, ἀντιλέγοντας πὼς ἀφτὰ εἶναι διαλεκτικὰ, εἶναι ἰδιωματικὰ, καὶ δὲν εἶναι σωστὸ μάφτὰ νὰ ξηγᾶς καὶ τἄλλα τὰ ἴδια, τὰ ὁλότελα ἴδια, ἀδερφέ μου, νεοελληνικὰ φαινόμενα;

Ὥστε κατὰ τὶς νεότερες μεθοδολογικὲς ἀρχὲς τοῦ κ. Χ. μὲ τὰ σημερινὰ φωνολογικὰ φαινόμενα τὰ Δωδεκανησιώτικα καὶ τὰ Σαραντακλησιώτικα, καὶ τὰ Κυζικηνὰ (κοίτα πιὸ ἀπάνου: **κάαται**) καὶ τὰ Ρουμελιώτικα **(πράατα)** καὶ δὲν ξαίρω ἀκόμα ποιὰ ἄλλα ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ξηγᾶς Ὁμηρικὰ φαινόμενα, τὶ λέω; ἔχεις τὴν ὑποχρέωση μάλιστα κι ἄμα δὲν τὸ κάνεις εἶσαι ἀναίσθητος (βλέπε Ἀθηνᾶ Κ', σελ. 587), ἀλλὰ ἅμα θελήσεις νὰ ξηγήσεις μὲ δάφτα καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν τὰ ἴδια, τὰ ὁλότελα ἴδια, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νεοελληνικὰ φαινόμενα, θἀκούσεις ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τὸν ἀναβαλλόμενον (κοίτα Λεξικογρ. ἀρχ. Ϛ'. σελ. 20).

Καὶ ξαίρεις γιατὶ ὅλα ἀφτά; Γιατὶ δὲν εἶσαι ἀπὸ τὰ κοπέλια του. Καὶ ὅμως ὅταν ὁ μακαρίτης ὁ Alb. Thumb εἶπε πὼς ὁ κ. Χ. κομματίζεται ὥς καὶ στὴν ἐπιστήμη, ὁ κ. Χ. πάτησε τὶς σκληρίδες ἐπικαλούμενος τοῦ Θεοῦ τὴ δικαιοσύνη (Αθ. ΚΒ' 265)

'Αλλὰ ἂς ἔρθουμε στὸ προκείμνο.

'Ιδοὺ ὁ κανόνας ποὺ ἀκαλουθοῦν ἀφτά: Ἅμα σώζεται στὴ γλωσσικὴ συνείδηση τοῦ μιλητῆ ὁ ἀδιάφθαρτος τύπος, σώζονται καὶ τὰ διάμεσα, ὅπως στὰ κάθετα (> κάεται > κάαται) **κάται, πρόβατα** (> πρόατα > πράατα) > πράτα, τί θὰ κάνεις (> τί ά κάνεις > τὰ ὰ κάνεις) > τᾶ κάνεις (βόρεια Θράκη)· **πανωγάρης**(> πανωάρης > παναάρης > πανάρης, **ἄγανο** (> ἄανο) > **ἄνο** καὶ **ἀγανὸς** (> ἀανὸς) > **ἀνὸς** (στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου), **κάτὰ τὰ βουνὰ** (> καὰ τὰ βουνὰ) > **κὰ τὰ βουνά, Ἁγιγιάννης**(> Ἁϊγιάννης > Ἁαγιάννης) > **Ἁγιάννης, κρaητερὸ** κοντὰ στὸ: **κρατητήρας** (Δεξ. ἀρχ. Ε',74,) καὶ ὅσα ἄλλα καταλογίσαμε πιὸ ἀπάνου, Θρακικὰ καὶ Κυζικηνὰ κ.ὶ Στερεοελλαδίτικα καὶ Αἰγαιοπελαγίτικα καὶ παντοδαπά.

'Αφοῦ σώζονται λοιπὸν τόσα παραδείγματα μὲ τὰ διάμεσα, γιατί τάχα δὲ γίνανε ἔτσι καὶ κεῖνα ποὺ δὲ σώζονται τὰ διάμεσά του; Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει καλοσυνείδητα πὼς δὲ σώζονται;

Κοιτάξτε τώρα ἐδῶ κἕνα ὁλοφάνερο τεκμήριο τῆς λογομαγειροσύνης του. 'Εμεῖς μιλᾶμε γιὰ **πράτα** καὶ γιὰ **βορβόπηλα**, γιὰ πράματα δηλ. ὁλότερα σημερνά, ἀφτός μας ἀντ κρούει μὲ ἀρχαῖα. 'Ενῶ σὲμᾶς δὲν ἐπιτρέπει νὰ αἰτιολογήσουμε τὴν ἄποψή μας μὲ ὁλότολα ἴδια κιἀπαράλλαχτα παραδείγματα νεοελληνικά, παρμένα ἀπὸ ὅλες τὶς χῶρες τῆς Ρωμιοσύνης, γιατ' εἶναι λέει ἰδιωματικά, ἀφτὸς μᾶς ἀντικρούει μ' ἀρχαῖα. 'Αλλὰ μᾶς ἀντικροίε· σοφιζόμενος. Γιὰ κοιτάξτε:

Γιατὶ γυρέβει: **ἀρνοκκὶς > ἀρνηκὶς** ὁ κ. Χατζη-

δάκης φέρνοντάς μας παράδειγμα τό: **στρατοαγὸς > στρατηγός:**

Ἐγὼ θὰ τοῦ φέρω ἀντίστοιχα τὰ: **ξενοαγὸς > ξεναγός, λοχοαγὸς > λοχαγὸς** κτλ. ποὺ μᾶς δίνουν ἴσια τὸ **ἀρνοακὶς > ἀρνακὶς** (μὲ **α**).

Γιατὶ ἀκόμα γυρέβει: **ἀρνοακὶς ἀρνωκίς**, ὁ κ. Χατζηδάκης φέρνοντάς μας παραδείγματα τὸ σπανιώτατο: αὐτοϜαδὴς > **αὐτώδης**, τὸ Ἰωνικό, καὶ δὲ μᾶς φέρνει τὸ κοινότατο **αὐθάδης**, ποὺ μᾶς δίνει καὶ πάλι ἴσια τὸ **ἀρνοακὶς > ἀρνακὶς** (μὲ **α**): ἀκόμα ἔχουμε τὰ: αὐτάρκης, αὐτάγγελος, αὔτανδρος, αὐτάδελφος κτλ. ποὺ ὅλα δίνουνε **οα > α.**

Γιά τἀρχαῖα ἀφτά, ἄφισε ποὺ δὲν ξαίρουμε ἀκριβολογημένα τὰ μυστήρια τῆς ἀρχαίας συναλοιφῆς, σὲ ποιὸ δηλ. καθαφτὸ φωνήεντο ἑνωνούντανε τά δυὸ **διεστῶτα**, κατὰ τὴν τότε δύναμη τῶν φωνηέντων καὶ κατὰ διαλέκτους, μὰ ξηγιοῦνται ἐφκολότατα, ἅμα λάβουμε ὑπόψη πὼς σωζότανε στὴν ψυχὴ τοῦ μιλητῆ τὸ καθαφτὸ φωνήεντο τοῦ μὴ συγκολλημένου, εἴπανε δηλ. **γλάμυξος** καὶ ὄχι **γλώμυξος**, γιατὶ ξαίρανε πὼς πρόκειται γιὰ **γλάμην** (καὶ μῦξαν) εἴπανε **ἀρνακὶς** καὶ ὄχι **ἄρνωκίς**, γιατὶ ξαίρανε πῶς ὁ λόγος εἶναι γιὰ **νάκος** τοῦ ἀρνὸς, εἴπανε **ἀμφορεὺς** καί ὄχι **ἀμφιορεὺς** γιατὶ ἡ ψυχή τους ζητοῦσε πάντα **τὸν φορέα**, οὔτε **ἀμιφορεὺς**, ποὺ λὲς μπορούσανε νὰ ποῦνε, γιατὶ στὴ συλλαβὴ **ἀμφ-** ὑπάρχει τὸ **ἀμφί,** μὰ στό **ἀμί-** δὲν ὑπάρχει. Παράβαλε πρ(οα)-βλακας > πρόβλακας ἀντίς τὸ κανονικὸ πράβλακας γιατὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μιλητὴ ζητάει τὴν πρόθεση, πρβλ. ἀκόμα τὸ Ἀρτακηνὸ **τί ἔννοιας > τίννοιας** ἀντὶς τὸ

κανονικὸ ***τἔννοιας.*** γιατὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μιλητῆ ζητάει τὴν ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία. πρβλ. ἀκόμα: πολυομβρία > πολυομπριὰ γιατὶ ζητεῖ γιὰ πρῶτο συνθετικὸ τὸ ***πολυ-***, ἀντιάξονο > ἀντίξονο, γιατὶ θέλει τὴν ***ἀντὶ*** Γιὰ τὰ μπερδεμένα τῆς ἀρχαίας συναλοιφῆς μιλᾶμε διάπλατα στὸ ἀκόλουθο ἄρθρο.

Στὰ νεοελληνικὰ παραδείγματα ὅλα (βλέπε τὰ Γραμ. Φιλην. σελ. 87) μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ σύμφωνου συντραβιοῦνται κανονικὰ τὰ συναντώμενα φωνήεντα. Μόνο τὸ ***ἀστραποπελέκι*** ἔγινε ***ἀστροπελέκι*** ἄντὶς τὸ κανονικὸ ***ἀστραπελέκι,*** γιατὶ περετυμολογήθηκε σὰ νἄχε πρῶτο συνθετικὸ τὸ ***ἄστρο.***

Οὔτε τόνε σώζει ὁ ἰσχυρισμὸς πὼς ἀφτὰ εἶναι τάχα ντοπιολάλητα, γιατὶ ἐνῶ εἶναι ἀπὸ πολλὲς καὶ διάφορες χῶρες τῆς Ρωμιοσύνης, εἶναι ὁλότελα ἴδια κιἀπαράλλαχτα, βασίζονται δηλ. σὲ κοινοὺς νόμους κἑρμηνέβουνε φαινόμενα φωνητικὰ ὄχι μόνο ὅλων τῶν νεοελληνικῶν διαλέχτων, ὄχι μόνο τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, μὰ καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐδὰ ἀπὸ τὴν Ὁμηρικὴ ἐποχὴ (πρβλ. ΜΝΕ β′ 142)—τέτοια καὶ μόνο τέτοια διαλεχτικὰ συνηθίζω νὰ μεταχειρίζομαι ὅταν καὶ ὅπου πρέπει, κιἀφτὸ δὰ τὸ ξαίρει καλὰ ὁ κ. Χ—.

Ἄλλως τε ὅλες σχεδὸν ἀφτὲς οἱ φθογγοπαθιὲς στὰ ντόπια γίνουνται, καὶ ντοπιολάλητα εἶναι τὰ πιότερα παραδείγματά τους, καὶ μόνο ἕτοιμα παθιασμένα περνᾶνε μερικά τους στὴν κοινὴ γλώσσα!

Ἐδῶ ἐπειδὴ ἔτσι τοῦ συμφέρει, κατηγορεῖ τὴ χρήση τῶν διαλεκτικῶν τάχα στοιχειων. Ἀλλὰ καθὼς εἴπαμε καὶ πιὸ ἀπάνω δὲν τὸ φρονεῖ ἀφτὸ ποὺ

λέει, φρονεῖ μάλιστα (καὶ πολὺ σωστὰ) τὸ ἐναντίο. Ἀκοῦτε τὶ λέει ΜΝΕ α΄, 639.

«Τὸ καθολικῶς λεγόμενον ὅτι τὰ τοπικὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα δὲ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ προσκαλῶνται μάρτυρες, προκειμένου περὶ τῆς ἐξετάσεως διαφόρων φαινομένων τῆς γλώσσης ἡμῶν, ἅτε ἰδιωματικά, τοῦτο εἶναι ἀσύγγνωστον εἰς ἐπιστήμονα μεθοδικὸν σφάλμα» Τώρα ὅμως ἔχοντας νά χτυπήσει ἐμένα τὰ ξέχασε ἀφτὰ καὶ λέει ὁλότελα τὰ ἐνάντια. Ἀφτοὶ εἶναι οἱ ἀθρῶποι σου, ὦ καταχαημένη ἑλληνικὴ ἐπιστήμη.

Τέλος στὸ ***τετραδραχμον*** > ***τέτραχμον*** ἀπὸ φθογγικὴ ἀνομοίωση τῶν ***τρ***+***δρ*** ξεπέφτει τὸ ***δρ*** : ***τετράαχμον***, τὰ δυὸ ***αα*** γίνονται ἕνα καὶ ἐπειδὴ στὸ αἴσθημα τοῦ μιλητῇ ὑπάρχει τὸ σύνθετο τὴς λέξης περνᾶ ὁ τόνος κανονικὰ στὴν προπαραλήγουσα ἀπ' τὴ γενική: ***τοῦ τετράχμου*** > ***τὸ τέτραχμον***. Σύγκρινε: τετράορος > τέτρωρος (ἀείρω), περίοδος > πέροδος, λαιμόμαργος > λαίμαργος, θρασόσυνος > θράσυνος κτλ.

Ἐδῶ ὅμως ἔχουμε λογομαγειρική, γιατὶ ἐμεῖς γιὰ νεοελληνικὰ καὶ μόνο γιὰ νεοελληνικὰ μιλήσαμε. Ἄς εἶναι δά.

Ἔχουμε ὅμως καὶ τῶν γλωσσικῶν νόμων παράκρουση ἐπὸ μέρος ***τοῦ κ. Χ.*** γιατὶ ἐδῶ βάζει καὶ τὸ ***χειραρταρίου*** > ***χειραρτίου*** > ***χειρορτίου*** > ***χειρόρτιν***, λέει. «σοφιστής.... παραπαίων χέλυν».

Ἀφτὰ ὅμως εἶναι ἄλλα πράματα· σἀφτὰ συνεργᾶ ὁ νόμος τοῦ Κρέτσμερ, ποὺ λένε, καθὼς θὰ ξηγήσουμε διάπλατα στὸ ἀμέσως παρακατινὸ ἄρθρο.

Νόμος Κρέτσμερ

Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἐπιτυχημένες καὶ πιὸ σημαντικὲς ἐτυμολογίες τοῦ Χατζηδάκη εἶναι τοῦ: **Ἄρτα** ἀπ᾽ τὸ **Ἄραχθος** κατὰ κάποιο νόμο ποὺ ξεπέφτει, λέει, κοντὰ στὰ ὑγρὰ φωνητικὸς φθόγγος ὁποιοσδήποτε, ἅμα ἔχει στὴ διπλανή του συλλαβὴ δέφτερον ἴδιο φωνητικὸ φθόγγο.

Τὸν νόμο ἀφτὸν τόνε διατύπωσε πρῶτος ὁ Κάρλ Κρέτσμερ γιὰ τἀρχαῖα Ἑλληνικὰ (Glotta Α΄, 36 καὶ πέρα) λ. χ. ***πέλεθρον* > *πλέθρον*, *ὀρογυιὰ* > *ὀργυιὰ***, σκόροδον > σκόρδον, Φερενική > Φερνίκη, στενεϝὸς > στενϝὸς κενεϝὸς > κενϝὸς ὀλοϝαὶ > ὀλϝαί κτλ. πρόσθεσε καί: τερηδὼν > τρηδὼν (Γαληνὸς), παραστὰς > πα(ρ)στὰς.

Ὁ κ. Χατζηδάκης ἀπὸ καιρὸ ἀφτὰ μᾶς τἆχε ξηγήσει γιὰ πανάρχαια ***μεταπτωτικὰ*** φαινόμενα (Ἀκαδημ. ἀναγν. α΄, 271 καὶ β΄, 462 καὶ 517). Ἀκόμα καὶ «τῆς χυδαίας» τοῦ Εὐστάθιου τὸ ***λαγρὸς*** ἀπ᾽ τὸ ***λαγαρὸς*** γιὰ ***μεταπτωτικὸ*** φαινόμενο τὸ ἑρμήνεψε (Ἀκ. ἀν. β΄, 518) ὁ ἐβλογημένος ὁ ἄνθρωπος, Τί ἐμπιστοσύνη νἄχει κανεὶς λοιπὸν στὶς ἑρμηνεῖες τοῦ Χ.;

Μόλις δημοσιέφτηκε ἡ ἑρμηνεία τοῦ Κρέτσμερ, ὁ Χ. λησμονώντας τὸν ἑαφτό του, τὴν ἀξιοπρέπειά του, καὶ χωρὶς νὰ πεῖ γρῦ γιὰ τὶς πρωτυτερνές του γνῶμες ἔτσι κρυφὰ καὶ λαθραῖα νὰ ποῦμε, παραδέχτηκε ἀνεπιφύλαχτα τὴν ἐξήγηση τοῦ Κρέτσμερ. Φαντασθῆτε ὅμως τί κακὸ θὰ γινότανε καὶ τί στριγ-

γλίδες θὰ ἔβγαζε, ἂν τολμοῦσε νὰ τσαλαπατήσει ἔτσι τὰ χωράφια του κανένας Ρωμιός.

Τώρα πῆρε τὴν ἑρμηνεία τοῦ Κρέτσμερ, τὴν ὀνόμασε νόμο, τὴν καθιέρωσε νὰ ποῦμε καὶ τὴν ἐπεξέτεινε καὶ στὰ νέα ἑλληνικὰ (Ἀθηνᾶς ΚΒʹ 253 καὶ πέρα), κιἄπ' ἀφτὸ ξήγησε τὸ **Ἄρτα** ἔτσι δά:

Ἡ **Ἄραχθος** > ἡ **Ἄραχτα** λέει, καὶ κατὰ τὸν πιό ἀπάνω νόμο ἡ **Ἄρχτα** > ἡ **Ἄρτα**, (γιὰ τὸ **ρχτ** > **ρτ** βλέπε Γραμ. Φιλήν. § 254),

Πολὺ σωστὸ καὶ πολὺ ὡραῖο, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ὁ κ. Χ. κατὰ τὴ συνήθεια του δὲν πρόσεξε μιὰν οὐσιαστικὴ λεπτομέρεια κἔτσι μᾶς τὰ εἶπε μισά, ὅπως πάντα.

Ὅσα θηλυκὰ προπαροξύτονα, ποὺ τελειώνανε στὴν ἀρχαία μὲ-**ος**, ἐμεῖς τὰ κάναμε μὲ-**α** (βλέπε τὴν αἰτία Γραμ. Φιλήν. § 1340, δʹ). τοὺς κατεβάσαμε τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα λ.χ. ἡ διδάσκαλος > ἡ δασκάλα (κιὄχι ἡ δάσκαλα), ἡ κάμηλος > ἡ καμήλα (κιὄχι ἡ κάμηλα), ἡ πλάτανος > ἡ πλατάνα (κιὄχι ἡ πλάτανα), ἡ λάγηνος > ἡ λαγήνα (κιὄχι ἡ λάγηνα) κτλ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ **Ἄραχθος** θὰ γίνει χωρὶς ἄλλο ἡ **Ἀράχτα** κιὄχι ἡ **Ἄραχτα.**

Ἀπ' τὸ **Ἀράχτα** λοιπὸν ἔρχεται φυσικὴ ἀκολουθιά νὰ ρωτήσει κανείς: Πῶς μποροῦσε νὰ ξεπέσει τονισμένο **α** καὶ μάλιστα νὰ περάσει ὁ τόνος του στὸ προηγούμενο **α**.

Ἄλλο τέτοιο παρόμοιο ἔχουμε τὸ ἑξῆς: τὸ κοινὸ **ζαχαράτα** ἐμεῖς στὴν Ἀρτάκη καὶ στὴν Πάνορμο τὸ λέμε **ζαχάρτα**, ἔτσι καὶ στὴν ἀνατολικὴ Θράκη, ὅπου κατὰ τὸν ἄνω νόμο ἐπίσης τὸ τονούμενο **ά** ξεπέφτει

γιὰ ἀνομοίωση, λέει, καὶ μεταβιβάζει τὸν τόνο του στὸ προηγούμενο **α**. Ἐπίσης τὸ Ἠπειρωτικὸ **παγάρα** > **πάγρα** = ὁ ἐπίπαγος. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸ **ἀφάκα > ἄφκα**, ἐδῶ μάλιστα χωρὶς τὴ γειτονιὰ ἑνὸς ὑγροῦ.

Δύσκολα ὅμως τὸ πιστέβει κανεὶς ἀφτό, πὼς χάνεται δηλ. ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα ἕνα **α** καὶ μάλιστα τονούμενο.

Γιὰ ἂς προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε μιὰν πιὸ φυσικὴ ἐξήγηση, ὅπως δώσαμε πιὸ ἀπάνω (σελ. 71) γιὰ τὴ δῆθε συλλαβικὴ ἀνομοίωση.

Ἅμα κανεὶς προσέξει πὼς ἀφτὸ γίνεται προπάντων κοντὰ σὲ ὑγρὸ σύμφωνο καὶ πὼς ὁ τόνος περνᾶ στὴν προηγούμενη συλλαβή, ὑποψιάζεται ἀμέσως μήπως μετατοπίστηκε τὸ ὑγρὸ σύμφωνο. ὅπως συνηθίζεται στὴν Ἑλληνικὴ ἀπ' τὴν πανάρχαια ἐποχὴ (Γραμ. Φιλήν. § 322) κἔστι τὸ τονούμενο **ά**, ἔμεινε κοντὰ στἄλλο **α**, δηλ. τὸ **ζαχαράτα** ἔγινε **ζαχαάρτα** καὶ τό: **Ἀράχτα**, ἔγινε **Ἀάρ(χ)τα**, καὶ τὸ **παγάρα > παάγρα**. κιάκόμα τὸ **ἀφάκα > ἀάφκα**. Μόνο ποὺ ἀφτὸ μποροῦμε νὰ τὸ ξηγήσουμε πὼς ἡ μετάθεση ἔγινε στὸ ἀρσενικό του ποὺ τὸ **α** εἶναι ἄτονο: ἄφακος > ἄαφκος > ἄφκος κιἀπὸ τοῦτο ἀμέσως: ἄφκα κιὄχι ἀπ' τὸ ἀφάκα),

Κατόπι τὰ δυὸ **αά** ἑνωθήκανε σὲ ἕνα (στὸ τονούμενο) **ά**. κιὅλο ἀφτὸ τὸ φαινόμενο τίποτε δὲν ἔχει τὸ ἀκανόνιστο οὔτε τὸ παράξενο: Ἀράχτα > Ἀάρ(χ)τα > Ἄρτα, ζαχαράτα > ζαχαάρτα > ζαχάρτα, Καραβασαρᾶς > Κραaβασαρὰς > Κραβασαράς, παραθαλαμίδι > παaρθαλαμίδι > παρθαλαμίδι, μαστορομανόλης > μα-

στροομανόλης > μαστρομανόλης, ἀκουλουθῶ > ἀκλουουθῶ > ἀκλουθῶ, κουκούλα > κουούκλα > κούκλα, Χωρομοναστήρι > Χρωομον. > Χρομοναστήρι ἀρολόγος > ἀρλοόγος > ἀρλόγος.

Ὁ κ. Χατζηδάκης μόλις διαβάσει ἀφτὰ ἐδῶ, θἀρχίσει νὰ στριγγλίζει κατὰ τὰ συνηθισμένα του. Κἐπειδὴς τὸν ἔχω μάθει πιὰ καλὰ, ξαίρω καὶ τί θὰ πεῖ. Θὰ πεῖ λ. χ. πῶς ἂν εἴτανε ἔτσι, τὰ **ὀργυιὰ** καὶ **σκόροδον** θὰ γινόντανε **οὖργυιὰ** καὶ **σκοῦρδον** κτλ. καὶ τὰ **πέλεθρον** καὶ **κενεὸς** ἔπρεπε νὰ γίνουνε **πλεῖθρὸν** καὶ **κεινὸς** κτλ.

Κιἀπ' ἀλήθεια ἔχουνε καὶ τύπους: **στεινὸς**, **κεινὸς**, **δεῖλαρ** (=δέλεαρ) κτλ. Ἅμα δεχθοῦμε λοιπὸν πῶς μὲ τὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ ἔγιναν ἀφτὰ (ὅπως ἀνεπιφύλαχτα τὸ δέχτηκε ὁ Χ. καὶ διάπλατα τὸ διακηρύττει), μόνο μὲ τὴ μετάθεση τοῦ δέφτερου **ε** **στενεὸς** κοντὰ στὸ πρῶτο: **στεενὸς** μπορεῖ νὰ ξηγηθεῖ τὸ **εε > ει** (ἡ ἀντέκταση **στενϜὸς > στεννὸς > στεινὸς** ταιριάζει, ἂν δεχτοῦμε **μετάπτωση**, μὰ ὁ κ. Χ. εἴπαμε πὼς σιωπηλὰ ἐκείνη τὴν ἐξήγηση τὴν ἀρνήθηκε ἄλλωστε ὁ λόγος μας ἐδῶ εἶναι νὰ ἑρμηνέψουμε πιὸ ἐπιστημονικὰ τὸ νόμο Κρέτσμερ κιὄχι τὴ μετάπτωση).

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὴν ἀρχαία φωνολογία, ποὺ μόνο μὲ χοντροκοπῆς γράμματα τὴ βλέπουμε χαραγμένη, μόνο **ἀδρομερῶς**, δηλ. χοντρικά, μποροῦμε νὰ τὴν ἑρμηνέψουμε, ὅπως δὰ τὁμολογεῖ κιὸ ἴδιος ὁ Χ. (Ἀκαδ. Ἀν. β', 265 «ἄρα **ὀφείλομεν νὰ πιστεύσωμεν** ὅτι κτλ.») Καὶ σὄλον ἀφτόνε τὸν τόμο φαίνεται ὁ ἴδρος ποὺ χύνει νὰ ἑρμηνέψει τἀνερμήνεφτα (πρβλ. καὶ σελ. 264 « **φαίνεται** ὅτι **ἐνίοτε** κτλ.» καὶ σ. 274

«ὑπάρχει καὶ γνώμη ὅτι...») Κιὄλο μὲ τέτοια διφορούμενα ἀμφίβολα καὶ σαλεβόμενα δίνει λόγο τῶν ἀρχαίων φωνητικῶν φαινομένων, καὶ μόνο ὅταν εἶναι νὰ πολεμήσει ἐμᾶς, μὴ βρίσκοντας παραδείγματα ἀπ' τὴ νεοελληνικὴ φωνολογία, φέρνει ἀπὸ τὴν ἀρχαία σὰ νἆναι ὁλόγνωστα τἀρχαῖα. Ἀντίστοιχα τοῦ ἄγραφτου τύπου **οὐργυιὰ** κτλ. ἔχουμε τό: (**ὀλοαὶ** > ὀολαὶ >) **οὐλαί**. Ἀφτὰ λοιπόν, ἢ ὅλα εἶναι **μεταπτωτικὰ** φαινόμενα καὶ τότε πρέπει ὁ κ. Χ. νἀρνηθεῖ τὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ γιὰ τοῦτα τἀρχαία, ἢ ἂν παραδεχτοῦμε τὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ τὰ ξηγήσουμε μὲ τὴ μετάθεση τῶν ὑγρῶν, ὥστε νὰ συμπλησιάζουν τὰ φωνήεντα, ἔτσι δηλ. ποὺ τὰ λέμε πιὸ ἀπάνω, καὶ τότες στὰ **κεινὸς κενὸς**, οὐλαὶ ὀλαὶ κτλ. νὰ δεχτοῦμε πὼς ξαναῆρθε τὸ σκέτο φωνήεντο κατὰ τοὺς ἀρχικοὺς τύπους **κενεὸς**, **ὀλοαὶ** κτλ.

Σύγκρινε καὶ τοῦτα ἐδῶ: Κοντὰ στὰ **Ἀλκίνοος** > **Ἀλκίνους** κτλ. (μὲ ου) ἔχουμε τὰ **Κρατίνοος** > **Κρατῖνος**, **Ἀρχίνοος Ἀρχῖνος** κτλ (με ο) ἀφτὰ πάλε ὁ κ. Χ. τὰ ξηγάει (Ἀκαδ. ἀν. 259) πὼς εἴτανε τάχα: **Ἀρχίων-Ἀρχίωνος Ἀρχῖνος** κτλ. κατὰ μετάπτωση τοῦ **ω** λέει. Πολὺ καλά. Μὰ τότε καὶ Ἀλκίων--Ἀλκίωνος. Ἀλλὰ ἐδῶ, πῶς θὰ ἑρμηνέψουμε τὸ Ἀλκίνους. Ἰδοὺ πῶς: θὰ πάρουμε τὸν τύπο μὲ **ο** **Ἀλκίονος** πρβλ. **Κρονίωνος** μὰ καὶ **Κρονίονος** (μὲ ο: Ὁμ. Ξ 247, λ 620) κἔτσι ἑμηνέβεται κανονικότερα ἡ μετάπτωση τοῦ **ο** στὸ **Ἀρχίονος** > Ἀρχίνος καὶ κανονικότατα ἡ μετάθεση τοῦ ν στὸ **Ἀλκίονος** > **Ἀλκίνοος** > **Ἀλκίνους**.

Ἐγὼ ὡστόσο ἀφτὰ τἄχω πὼς δέφτερο συνθετικὸ

ἔχουνε τὸ **-νόος** καὶ πῶς γίνανε ***Ἀρχῖνος, Κρατῖνος*** ἀντὶ ***Ἀρχίνους, Κρατίνους***, κατ' ἀναλογία πρὸς τά: ***Λεοντῖνος Μεταποντῖνος*** κτλ. («Κριτική» περιοδ. φυλ. γ', σελ, 21).

Καὶ οἱ δυὸ ἀφτὲς εἶναι ἐξήγησες ποὺ στέκουνε, Σὲ πολλὰ τέτοια φαινόμενα δίνουνε διπλὲς ἑρμηνεῖες οἱ γλωσσολόγοι (σύγκρινε 'Ακάδ. ἀν. β' 214) Τώρα ποιὰ εἶναι ἡ σωστή;

— Ἂν εἴμουνα ξένος, ἂν μὲ λέγανε λόγου χάρη Von Flinte, τότε χωρὶς ἄλλο ἡ δική μου ἡ ἐξήγηση θὰ εἴτανε ἡ σωστή, κιὸ κ. Χ. ἀνεπι*φύλαχτα* θὰ παρατοῦσε τὰ δικά του καὶ θὰ συνταζότανε μὲ τὴ δική μου τὴν ἑρμηνεία. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ξηγάει κατ' ἀναλογία (ὅπως ἐγὼ) ἄλλα ὅμοια; τὰ: ***δορυξόος > δορυξός, μυοξόος > μυοξός, δίκροος > δίκρος, πρόχος*** καὶ ***χρυσοχὸς*** ἀκόμη (σὰν τὸ δικό μας, ὁ 'Αριστοφάνης) κατὰ τὰ ***ἰξὸς δίφρος*** κτλ. ('Ακαδ. β', 522).

Κοντὰ στὰ λίγα νεοελληνικὰ παραδείγματα ποὺ παραθέτει ὁ κ. Χ. ('Αθηνᾶς τ. ΚΒ', σελ. 254 ἂς εἶναι καὶ τοῦτα: ***μερωταριὰ > +μεωρταριὰ > μωρταριὰ*** γίδι, ἔτσι στὰ χωριὰ τῆς Κύζικος, λένε τὴν κατσίκα ποὺ δὲν τὴ στέλνουνε στὴν ἀγέλη. 'Εδῶ σίγουρα φαίνεται πῶς πρῶτα ἔγινε ἡ μετάθεση τοῦ ρ: ***μερω—*** > ***μεωρ—*** καὶ κατόπι τὸ ***εο*** ἔγινε κανονικά: ***ο: μεωρ—*** > ***μωρ—*** (σύγκρινε: φρεόχειλο > φρόχειλο, μετεωρίζομαι > μετωρίζομαι, Θεόδωρος > Θόδωρος θεωρῶ > θωρῶ, νεωπὸς > νωπὸς κτλ).

Ταρχσία > Τααρσία > Ταρσία, (μορυχὸς) μουρουχὸς > μουουχρός, > μουχρὸς (Ἄμαντος). 'Απ' τὸ τουρκικό: cara-courou (μέλας δρυμός) ἔχουμε τὰ κράκουρα.

(Φιλήντας), ἐπίσης ἀπ' τὸ conac-colluc τὸ Μωραΐτικο κανακλούκι (Παπαζαφειρόπουλος) κολόστρα > κλόστρα, μιὰν καλαμίδα > ἀγκλαμίδα, veredarius > βερδάρης, bucula > βούκλα (κοῖκος) κουροτσάγκαλος > κουρτσάγκαλος, (εἶδος ψάρι ὁ ἀγκιστροκλέφτης), (μεσάνδηρα) μεσάντερα > μεσάντρα, χαμώρυγας > χάμουργας (ὁ τυφλοπόντικας), (πολυποδίνη) πουλουπουδίνα πουρπουδίνα (εἶδος ἀπίδι), κουρεμάδι > κουρμάδι, ζελενίκα > ζ*λνίκα (εἶδος πριναριοῦ, λέξη σλάβικη), πυρομάχος > πυρμάχοςπυροφάνι > πυρφάνι, λεχουνούδι > λεχνούδι, κορωνοφιλιὰ > κορνοφωλιά, ἀρραβώνα > ἀρβώνα, (Γραμ. Φιλήν. § 150), καρακαξούνα > καρκατσούνα (βουταναριά), γιὰ τὸ ξ > τσ προβλ. maxuca > ματσούκα, vaxina > βατσίνα, ἐξηγγρισμένος > τσηγγρισμένος κτλ). τωρανὰ > τωρνὰ (πρὸ ὀλίγου) ***φανταρίζω*** > (φαντρίζω > φαγκρίζω τοὺς λέμε καὶ τοὺς δυὸ τύπους στὴν Ἀρτάκη ἀδιάφορα μὲ τὸ ἴδιο νόημα (προβλ. ἀντλιὰ > ἀγκλιὰ κτλ.) κἔτσι ἰδοὺ καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ ***φαγκρίζω*** ποὺ δὲν εἶναι μοῦ φαίνεται καὶ τόσο ἔφκολη, ***μωρολογᾶς*** > ***μωρλογᾶς***, σμέραινα > σμέρνα, ἀποβολάει > ἀποβλάει (ἀναβλαστάνει, Κεφαλονιά), a regata ἀρεγαταρίζω > ἀργαταρίζω κουγιάμπαλο (Ἀραβντ.) > κούγιαβλο (Ἀρτάκη), τέμενος > τέμνος (Πόντος), γάλατα > γάλτα (Πόντος), scovolo > σκοῦβλος (=βούρτσα Κέρκυρα) σκαραμαγκὰς > σκαρμαγκάς, ρουθουνίζω > ρουθνίζω > ρουφνίζω καὶ ρουχνίζω τὰ renegada > ἀρνεγάδο (Χίο), ἀπολογοῦμαι > ἀπλογοῦμαι, χουλιαροθήκη > χουλιαρθήκη, (χνοῦς) ὑποχνοΐζει > πουχνίζει (Πόντος, λάθος τὸ ξηγεῖ ὁ Χ. ΜΝΕ, β' 281).

'Εδῶ λοιπὸν ταιριάζει καὶ τὸ **χειραρταρίου > χειραρτ(ρ)ίου > χειρορτίου** (ὁ ξεπεσμὸς τοῦ τρίτου **ρ** γιὰ ξέμοιασμα). Ὅμως δὲν μᾶς ξηγάει ὁ κ. Χ. πῶς τὸ **α** ἔγινε **ο**.

Ἔτσι ξηγήσαμε καὶ τὸ **μουρλὸς** ἀπ' τό: **μωρολό(γ)ος** (σελ. 14).

Μὰ ἐπειδὴς ἡ μετάθεση τῶν φθόγγων δὲ γίνεται μόνο μὲ τὰ ὑγρά, μὰ πιὸ σπάνια γίνεται καὶ μἄλλα σύμφωνα, γιὰ τοῦτο, τὸ νόμο ἀφτὸν θὰ τόνε συναντήσουμε καὶ χωρὶς νἄχουμε ὑγρά. Ἤδη ὁ κ. Χ. ἦβρε τὸ παράδειγμα **Σητεία > Στεία** (τἄλλα: **σκίσ'το δέσ'τα** κτλ. εἶναι ἀναλογικὰ κατὰ τὰ **δός το, θές τα** κτλ. κεἶναι περιττὸ νὰ τὰ χάνουμε γιὰ νὰ κολακέψουμε τοὺς ξένους σὰν ξυπασμένοι 'Ανατολίτες. Ὡραῖα τὰ ξηγάει ἀφτὰ στὰ ΜΝΕ. α', 256 καὶ μόνο ἔτσι ποὺ τὰ λέει ἐκεῖ ἔτσι εἶν' ἀφτὰ — Στῶμεν καλῶς, δάσκαλε! Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν ΑΛΗΘΕΙΑ προσφέρειν»). 'Εγὼ θὰ προσθέσω μερικὰ ἀκόμα: οὕτωσα > οὕτουσα > οὕτσα (στὸ 'Αραβάνι), (σιφωνίζω) > σουφουνίζω > σουφνίζω (=στραγγίζω), εἴπαμε καὶ τὸ ἄφακος > ἄφκος, (ὑπακρο῀ωμαι) > ἀπακροῦμαι > ἀπκροῦμαι. Δυὸ στιγμικὰ **πκ** τὸ πρῶτο γίνεται συνεχικὸ **φκ** (γενικὸς κανόνας στὴ Νεοελληνικὴ) **ἀφκροῦμαι, φκρ** τρία σύμφωνα δυσκολοπρόφερτα, γεννιέται ἀνάμεσά τους ἄλλου **ι**: ἀφικροῦμαι, κιἄλλου **ου** ἕνεκα τὸ δέφτερο δυνατὸ (τονισμένο) **οῦ**: ἀφουκροῦμαι, καπετάνιος > καπτάνιος.

Περισσότερο παθαίνει κοντὰ στὰ ὑγρὰ σύμφωνα ἀφτὴν τὴ μετάθεση καὶ τὴν ἐξαφάνιση ὁ φθόγγος Ι. λ. χ. ἀνεμοριπὴ > ἀνεμορπὴ (Κεφαλονιὰ) μεριτικὸ > μερτικό.

'Ακόμα καὶ δίχως νἄχει μάλιστα στὴν πλαϊνή του συλλαβὴ ἄλλο Ι.

Κατὰ τό: Ἄρτα καὶ ζαχάρτα ἔχουμε κἐδῶ τὸ νησιώτικο τὸ: **Κατέρνα** (Λεξκγρ. ἀρχ. Ϛ', 155) ἀπ' τὸ **Κατερίνα**, ποὺ δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸ νὰ ξεπέφτει τὸ τονούμενο **ί** καὶ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ τὸ ξηγήσουμε ἀπὸ τὴ μετάθεση τοῦ ὑγροῦ: **Κατεΐρνα >** **(Κατεέρνα >) Κατέρνα,** ἔτσι καὶ **περίγυρος > πέργυρος.**

Ἔχουμε λοιπόν: κορυφὴ > κορφή, ἔρημος > ἔρμος, στέριφος > στέρφος, περιπατῶ > περπατῶ, περιβόλι > περβόλι, περιγιάλι > περγιάλι, περισσέβω > περσέβω, καρυδάρα > καρδάρα (τὸ μεγάλο καρύδι, κύριε Κουκουλὲ), Κόρι(ν)θο > Κόρθο.

Καὶ πὼς πράγματι μετάθεση γίνεται πρῶτα, μᾶς τὸ δείχνει ὁλοφάνερα ὁ διπλὸς τύπος: **κορδυαλὸς** καὶ **κορδαλὸς**, δηλαδὴ ἀπ' τὸ **κορυδαλὸς** ὁ φθόγγος Ι(υ) μεταπηδᾶ στὴν ἀκόλουθη συλλαβὴ ἀφιλονίκητα· καὶ σἄλλους μὲν τόπους δέν καταπιώθηκε ἀκόμα ἀπ' τὸν **α: κορδυαλός**, σἄλλους πάλε καταπιώθηκε: **κορδαλός.** Ἴδιο κιἀπαράλλαχτο ἔχουμε τό: **πυροβόλος** καὶ **πρυοβόλος καὶ προβόλος.** Ἀκόμα κάπου στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου τὴν **ἀλυγαριὰ** τὴν λένε **ἀΰργαλιὰ** καὶ **ἀργαλιά.** Ἔχω τὴν ἰδέα πὼς κάπου θὰ λένε ἀκόμη καὶ σήμερα: **σημεΐρνὸς, ὑστεΐρνός** κτλ. γιατὶ ἄσφαλτα ἀφτοὶ εἶναι οἱ διάμεσοι τύποι τοῦ: **σημερνὸς ὑστερνὸς** κτλ. Ἐπίσης τὸ δείχνουν ὁλοφάνερα οἱ διπλοὶ τύποι: πτελέϊνος > φτελένιος ἰτέϊνος > ἰτένιος, **στυπέϊνος** (Φρυνιχ. Lobeck σ. 261) > στουπένιος πετσέϊνος (Ποσφυρογ. ἐκθ. 680,15) > πετσένιος κτλ. Ὅπου ὁ φθόγγος Ι πρῶτα μετατοπίστηκε ἀνάμεσα ν-ο κιἄφοῦ ἐπίδρασε στὸ **ν** καὶ τὄκανε gn=ṉ, κατόπι ἐξαφανίστηκε. Παράβαλε ἀκόμα: **κίτριινος > κίτιρνος** (Κύζικο), ὅπου τὸ μετατοπισμένο **ι** μὴν ἔχοντας ἄλλο φωνήεντο κοντά του νὰ καταπιωθεῖ, μένει.

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΙΟΥΛΙΟΣ 1924 ΤΕΥΧΟΣ 4ο

Λαχτάρα του!

Πιὸ ἀπάνου σελ. 42 λέμε: «Ἰδοὺ ἡ κανονικὴ σειρά: λαχτίζω > λάχτα > λαχτάρα > λαχταρῶ καὶ λαχταρίζω καὶ κατὰ τοῦτο τό. σπαράζω ἔγινε: σπαρταρῶ κτλ.. Γιἀφτὰ ὁ κ. Χ. (Λεξ. ἀρχ. ϛ΄ 21) σκούζει καὶ φωνάζει καὶ ξεσκίζει τὰ ροῦχα του καὶ διαμαρτύρεται πὼς δὲν εἶναι ἔτσι! Ὄχι! Δὲν εἶναι ἔτσι! Μὰ γιατὶ δὲν εἶναι ἔτσι τέλος πάντων;—Γιατὶ ἐμεῖς τὸ εἴπαμε ἔτσι, διορθώνοντας μίαν προγενέστερη γκάφα του (ΜΝΕ. α΄ 76)

Ὡστόσο κάποτε ὁ ἴδιος, πρὶν τοῦ τὸ ὑποδείξουμε ἐμεῖς μάλιστα, τὸ λέει κιἀφτὸς ἔτσι ποὺ τὸ λέμε ἐμεῖς (Γενικὴ γλωσσικὴ σελ. 253): «λακτίζω, λέει, ***ὅθεν***: λαχτάρα καὶ λαχταρῶ λαχταρίζω· τὸ ψάρι λαχταρᾶ [δηλ. σπαρταρὰ] καὶ ἡ καρδιά μου λαχταρᾶ = ἐπιθυμεῖ». Ἀφτὰ βέβαια τὰ λέει ἀσυνείδητα ἔτσι τοὔρθε τότε ἔτσι εἶπε· ἔτσι τοῦ κατέβηκε τώρα ἔτσι λέει· γιὰ τοῦτο καὶ μόλις τοῦ ὑποδείξαμε ἐμεῖς τὴν πρώτη του ἄποψη γιὰ λαθεμένη (δὲν εἴχαμε προσέξει τότες ἀφτὴ τὴ δέφτερή του τὴ σωστή, τὴ βρήκαμε τώρα σκαλίζοντας τὰ κιουτάπια του), ἀφτὸς— ἄσυ

νείδητα πάντα ἐννοεῖται— «σοφίσματα εὑρίσκει καὶ παραγραφὰς καὶ προφάσεις» γιὰ νὰ ὑποστηρίξει ἐκείνη τὴν πρώτη του ἄποψη τὴ λαθεμένη, πὼς βγαίνει δηλαδὴ ἀπ' τὸ: λαχταρίζω > ἡ λαχτάρα (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 39), σβήνοντας ἔτσι ἀφτὴν τὴ δέφτερη ἄποψή του τὴ σωστὴ, πὼς βγαίνει δηλ. ἀπ' τή: λαχτάρα > τὸ λαχταρῶ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ συμφωνήσει μὲ μᾶς τοὺς παγκάκιστους αἱρετικοὺς ἔστω καὶ ὅταν λέμε τὸ σωστὸ, ποὺ σὲ στιγμὲς νηφαλιες τὸ εἶπε μάλιστα κιὄ ἴδιος κάποτε.

Ἔτσι κοἰ μεσαιωνικοί μας προπάτορες ἐνῶ προτιμούσανε νὰ καταλύσουν ἀλάκερο τὸ Βυζαντινὸ κράτος, παρὰ μιὰν Τετραδη ἢ Παρασκεβή, ὅμως κάποια βδομάδα τοῦ χρόνου γιὰ νὰ μὴν παραμοιάσουνε μὲ τοὺς Ἀρμένηδες ποὺ νηστέβανε τὸ Ἀρτσιβούρτσι τους, καταλοῦνε τὴν Τετράδη καὶ τὴν Παρασκεβὴ ἀφτῆς τῆς ἑβδομάδας. Ἴδια τώρα καὶ κἐλόγου του καταλεῖ τὴν ἐπιστημονική του σοβαρότητα μὲ «τὰ σφάλματα, ἃ αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν προτέρων **διδαχῶν** παρεκέκρουστο»

Νιώθω

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Χ. γράφει ***νοιώθω*** ἀπ' τὸ ἔννοια, λέει (ΜΝΕ. α', 297). Ἀπ' τὸ: ***ἔννοια— ἔγνοια*** ἔχουμε τό: ***νοιάζω***, ***νοιάζουμαι— γνοιάζουμαι***. Οὔτε τόνε σώζει ὁ τύπος ***νοιώνω***, γιὰ διάμεσος ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ τὸν τύπο ***γνώνω*** (ΜΝΕ, α'. 290).

Πῶς τὸ ***νιώθω*** ἀνταμώνεται καὶ διασταβρώνεται

μὲ τὸ ***γνώθω***, φαίνεται ὁλοκάθαρα ἀπ' τὸ στίχο τοῦ 'Ερωτόκριτου Γ'. 35 (ἐκδ. Ξανθδ.) ποὺ τἄχει καὶ τὰ δυὸ μὲ τὸ ἴδιο νόημα:

«τὰ πάθη τζι δὲ ***γνώθουσι*** οὐδὲ τὰ κρυφὰ τζι ***νιώσά(ν)***».

Ἂς δοῦμε πρῶτα, πῶς γίνεται τὸ ***γνώθω***:

'Αρχαῖο ἀττικὸ ***γιγνώσκω,*** ἀόριστος: ***ἔγνων***, τρίτο πληθυντικὸ πρόσωπο: ***ἔγνωσαν.***

'Απ' ἀφτὸ τὸ ***ἔγνωσαν*** μὲ πισόδρομη ἀναλογία ἔγινε πρῶτο ἑνικὸπρόσωπο: ***ἔγνωσα*** (Boekh. Corp. Inscr. 2221) στὴν Κοινή, ποὺ λένε. 'Αφτὸ τὸ ὀνομάσανε ***ἀόριστο πρῶτο***, ποὺ δέ θὰ πεῖ τίποτες, ἀφοῦ εἶναι ***ὑστερνὸς*** ἀόριστος.

Κατόπι ἀπὸ τὸ ***ἔγνωσα*** ἔγινε νέος ἐνεστός: ***γνώθω*** (κατὰ τὸ σκῆμα: ἔκλωσα—κλώθω, ἔκνησα—κνήθω, ἔγνεσα > γνέθω) καὶ ***γνώνω*** (κατὰ τὸ: ***ἔστρωσα—στρώνω,*** ἔζωσα ζώνω).

Τὸ ρῆμα ***γνώθω*** ἀπαντιέται συχνὰ στὴν κάτω Βυζαντινὴ γραμματεία (Χ. ΜΝΕ, α', 297 καὶ Ξαν. 'Ερωτοκ. 532). Ὁ τύπος ***γνώνω*** εἶναι νεότερος.

Ἔπειτα ἔχουμε τὸ ρῆμα ***νοῶ*** ἀόρ. ***ἐνόησα.***

'Απ' ἀφτὰ τὰ δυὸ ρήματα βγῆκε τὸ ***νιώθω.***

Ἅμα δηλ. στὸ ***ἐνόησα*** ἔγινε δίφθογγος τὸ ***νοη*** καὶ προφέρθηκε μονοσύλλαβα ***νοị,***ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ νεοελληνικὴ λαϊκὴ φθογγολογία, κανονικὰ ὁ τόνος πῆγε στὴ νέα προπαραλήγουσα: ***ἔνοịσα.*** Παράβαλε: ***ἐχάωσα > ἔχασα.***

Ἔπειτα τὸ ***ị*** μεταπήδησε κοντὰ στὸ ***ν*** κἔγινε ***ἔνịωσα.*** Παράβαλε: κλαημένος > κλịαμένος (Νικαριά), θάημα > θιάμα (Ἤπειρο), ἀκόμα καὶ τὸ ***τσαμένος***

δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὸ **καημένος > κjαμένος > τσαμένος**, γιατὶ τὸ **κ** τὸ προλαρυγγικὸ πρὶν ἀπὸ τὸ **α** δὲ γίνεται **τσ.**

Ὑπάρχει βέβαια καὶ ὁ τύπος **ἐνόησα**, μὰ ἀφτὸς δὲν εἶναι ὁ λαϊκός, δηλαδὴ δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν παράδοση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καθαρέβουσα. Παράβαλε **στοιχειώνω > στοίχειωσα** τὸ λαϊκὸ (=ἔγινα στοιχjὸ) καί: **στοιχείωσα** τὸ λόγιο (=ἔβαλα τὰ στοιχεῖα) **σημειώνω > σήμεjωσα** τὸ λαϊκο (=τὸν ἔκανα σημαιωμένο) καί: **σημείωσα** τὸ λόγιο (=j'ai notté).

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὕπαρχε κιόλας τὸ ἰδιανόημο καὶ ὁμοιόφθογγο **ἔγνωσα > γνώθω** ἢ **γνώνω**, εἴπανε κιἀπ' τό: (ἐνόησα > ἔνοjσα >) **ἔνιωσα: νιώθω** ἢ **νιώνω**. Πῶς τὸ **νιώθω** ἔγινε τάχα ἴσια ἀπ' τὸ **γνώθω** τὸ εἶπε πρῶτος στὸ Δοκίμιό του ὁ Μαβροφρύδης, μὰ τὸ **γν > νj** τὸ ξηγάει κατὰ τὴν Ἰταλογαλλικὴ φτογγολογία gn=**νj**. Τέτοια ξήγηση δὲ στέκει στὰ Ρωμαίικα.

Στὰ 1914 ὁ κ. Ξανθουδίδης παραδέχεται ἐπίσης τὴν ἄποψη πὼς ἀπ' τὸ **γνώθω** γίνεται, μὰ τὸ ξηγάει ἀλλιώτικα (Ἐρωτοκ. σελ. 406).

Δεφτερολογώντας ὁ καθ. Χ. στὸ Λεξικγρ. ἀρχ. Ϛ' 13, δέχεται σιωπηρὰ τὴν ἄποψή μου, ποὺ ἀπ τὸ **ἔννοια** δὲν μπορεῖ νὰ γίνει **νοιώθω**, μὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πὼς τὴ δέχεται, γιὰ νὰ τὸ γράφει δηλ. μὲ **οι**, γυρέβει «ἠιόνας τε παραπλῆγας, λιμένας τε θαλάσσης» καὶ θαρρώντας πὼς τοὺς ἦβρε κάνει μιὰν ἄλλη τεχνολογικὴ καὶ ἱστορικὴ γκάφα καὶ λέει πὼς ἀπ' τὸ **μετάνοια** ἔγινε τὸ **μετανοιώνω**, κιἀπ τὸ **μετανοιώνω** ἔγινε τὸ **νοιώνω** λέει. (Βλέπετε τὸ **νοιώθω** τὸ ξέχασε τώρα, γιατὶ ἔτσι τοὔρχεται πιὸ βολικὰ νὰ σοφιστέψει καὶ

«παρακρούεται τηλικουτουνὶ πρᾶγμα τοὺς δικαστάς»).

α΄ Ἀπ' τὸ **νιώνω** γίνεται βέβαια τὸ **μετανιώνω**, μὰ ὄχι ἀπ' τὸ **μετανιώνω** τὸ **νιώνω**. Κανένα ἄλλο ἴδιο παράδειγμα δὲ μᾶς ἔφερε καὶ ποῦ νὰ τὸ βρεῖ.

β΄ Τὸ **νιώθω** εἶναι τύπος προγενέστερος ἀπὸ τὸ **νιώνω** καὶ δὲ μᾶς τὸν ξήγησε.

γ΄ Ὅταν ἔγινε τὸ **μετανιώνω**, ἡ λέξη **μετάνοια** σήμαινε ἁπλὰ τὴ γονυκλισία, κἔχουμε κιόλας ἀπ' ἀφτὴν τὸ ῥῆμα **μετανίζω** = κάμνω μετάνοιες (γονυκλισίες),

δ΄ Ἰδοὺ πῶς γίνεται τὸ **μετανιώνω**: ὅπως εἴπαμε: νοῶ > ἐνόησα > ἔνιωσα > νιώνω ἔτσι καὶ **μετανοῶ > μετάνοησα > μετάνιωσα > μετανιώνω.**

Ἐπίσης ἀπ' τὰ ***ἐνόησα μετάνοησα*** μποροῦν νὰ βγοῦν οἱ τύποι: ***ἔνωσα μετάνωσα (πρβλ. βοήθα > βόθα, ῥόιδι > ῥόδι, τρώεις > τρῶς κτλ.).***

Ἔτσι ξηγιοῦνται καὶ τοῦ Μαχαιρᾶ (57, 64, 157 κτλ.) τά: **νώθω μετανώθω** καὶ **νῶσις** (Ξανθουδ. σελ. 626)

Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ νοτιοϊταλικὸ ντοπιολάλητο: (***γνωρίζω*** >) **νωρίζω** (Morosi stud. dial. gr. d' Olranto 1870, σελ. 173.) δὲν μπορεῖ νὰ ξηγηθεῖ ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ φθογγολογία, ὅπως δέχεται ὁ κ. Ξανθουδίδης (σ. 626). Ἡ φθογγολία τοῦ Ὀτράντο δὲν ἔχει καμιά, μὰ καμιὰν ἀντάμωση μέ τὴ δική μας (πρβλ. καί Χατζηδ. Ἀθην, ΚΔ΄, σ. 46, ἀράδα 9). Εἶναι ἀδύνατο σὲμᾶς νὰ γίνει τὸ ***γνώθω: νώθω.***

Γιὰ νὰ ξηγήσουμε τὸν τύπο τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως; **ἐνωμιάζω = γνωμιάζω** εἴπαμε πὼς κάποτε: τὸ λαρυγγικὸ ***γ*** πρὶν ἀπὸ ἕνα ὁποσδήποτε δον-

τοπρόφερτο μπορεῖ νἀδυνατίσει σὲ λαρυγγικὸ ʒ καὶ ὁ καθ. Χ, κάνει πὼς ἀπορεῖ. Ἅμα προσέξει κανεὶς στὰ ντόπια πάντα κάπου θἀκούσει τέτοια. Μὰ οἱ δάσκαλοι δὲν τὴν προσέχουνε τὴ ζωή.

Ἰδοὺ παραδείγματα ἀρκετὰ γιὰ νὰ πείσουν καὶ τὸν πιὸ δύσπιστο.

γδ > ʒδ : Σμαράγδου > Σμαράʒδου καὶ ἀμύγδαλα > ἀμύʒδαλα (Ἀθηνᾶς ΚΕ′ 76), *ὁ γδυμνὸς > ὁʒδυμνὸς >* καὶ *Σμαραʒδὴ* (χωριὰ τῆς Κύζικος, τἄκουσα μὲ τἀφτιά μου).

γλ > ʒλ: *χαμαγλὶ* (Τουρκ.) > *χαμαʒλὶ > χαʒμαλὶ).*
γρ > ʒρ: (τὸ χράμι >) *τὸ γράμι* (Γραμ. Φιλήν. 238) *τοʒράμι* (Βυτίνα τοῦ Μοριᾶ).

γν(> ʒν: (παχνὶ >) *παγνὶ* (Γραμ. Φιλήν. 238) > *παʒνὶ* (Ἀραβάνι). Κατὰ τοῦτα λοιπὸν καί: *ἐγὼ γνωμιάζω > ʒνωμιάζω* (Χρον. Μορέως Ρ, 1731 ποὺ γράφεται σχολαστικὰ *ἐνωμιάζω*) (*)

Λυποῦμαι ποὺ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ μὴν μπορῶ νὰ δεχτῶ τὰ παραδείγματα τοῦ κ. Ξανθουδίδη—τοῦ ἐβγενικοῦ καὶ ὑπέροχου λόγιου, ποὺ τιμᾶ

(*) Οἱ Ἀφεντάδες τῆς Μολδοβλαχίας ποὺ λεγούντανε Ἀγιάνηδες (πρβλ. καί Μοραγιάννης=Ἀγιάνης τοῦ Μοριᾶ, ἀπ᾽ τὸ ἀράβικο: ayan πληθυντικὸ τοῦ ayn=μάτι κιἀπ᾽ ἀφτὸ *ἀγιάν*=οἱ «χώρας ἄνακτες») ὑπογραφούντανε: *Ἰωάννης* Σκαρλάτος Γρηγορίου Γκίκας, *Ἰωάννης* Στέφανος Μιχαὴλ Ρακοβίτζας (Νεοφ. Καυσοκ. Ἱστ. Μονῆς Σουμελᾶ. Λειψία, 1775, σελ. 54), ὅπου τὸ *Ἰωάννης* εἶναι ἐξελληνισμένο τάχα τὸ *Ἀγιάν,* ὅπως πολὺ σωστὰ τὸ ξηγάει ὁ σοφός μου φίλος Δ. Γρ. Καμπούρογλους (Ἐφημ. Ἑστία 26 Νοεμ. 1914). Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ *ʒνωμιάζω* ἐξελληνίζεται τάχα σὲ *ἐνωμιάζω.*

τὴν ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, τὰ παραδείγματα, λέω, γιὰ τὸ **ν > ν̰**: **φων̰άζω, συχν̰ά, μόν̰ος, Μαν̰όλης εἶν̰αι**. Τὸ καθένα τους ἔχει λόγο ξεχωριστό, καὶ μήτε ἕνα μὲ τἄλλο ταιριάζουνε τὰ ἱστορικά τους, μήτε μὲ τὰ ἱστορικὰ τοῦ **νιώθω**, Ἄλλωστε καὶ μὲ τὸ νὰ φέρνεις ὅμοια παραδείγματα φτογγοπαθιᾶς, χωρὶς νὰ ξηγᾶς τὴν ἴδια τὴ φτογγοπαθιά, τίποτα δὲν προσθέτεις στὴν ἀνηξαιριά μας. Μὰ καὶ σὰν ἀφτὰ νὰ δεχτεῖς τὸ **ν̰ώθω**, πάλι ὁ ξεπεσμὸς τοῦ ἀρχικοῦ **γ** ἀλλιῶς δὲν ξηγιέται.

Τὸ **εἶν̰αι:** Τὸ ἀρχαῖο **ἔνι** γιὰ νὰ γίνει ρῆμα πῆρε τὴν τριτοπρόσωπη μέση κατάληξη e: ἔνι-e > **ἔν̰αι** πρβλ. **φίλει-ε > φίλ̰ε**. Γραμ. (Φιλην. §. 1005)· πῶς ἔγινε: **Ἴνιαι** κατὰ τὰ **εἶμαι, εἶσαι,** γνωστὸ (Γραμ. Φιλήν. § 1045). Ἔτσι στὴν Κρήτη εἶπαν καὶ τὸ: **καὶ ἄν-εἷς > κιἀνεὶς** ἀντὶ τὸ κοινὸ **κανείς**.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ **φωνιάζω** στὴν Κρήτη σχηματίστηκε παίρνωντας ἴσια κοντὰ στὸ: **φωνή**: τὸ προσκόλλημα --**άζω** δηλαδὴ: φωνὴ > **φωνη-άζω > φωνιάζω.** ὅπως κοντὰ στό: **βολάζω** εἴπανε καὶ **βουλιάζω** ἀπ' τό: **βολή,** ὅπως κοντὰ στό: **στοιβάζω** εἴπανε καὶ **στοιβιάζω** ἀπ' τό: **στοιβή.** ὅπως κοντὰ στὸ ἀρχ.: **ἐχόλασα** εἶπαν καί: **χόλιασα-χολιάζω** ἀπ' τό: **χολή**.

Τὸ **μόν̰ος**. Κατὰ τὸ σχῆμα: **ὀρθὸς** καὶ **ὄρθιος, καθαρὸς** καὶ **καθάριος, κρυφὸς** καὶ **κρύφιος, σπανὸς** καὶ **σπάνιος,** εἴπανε στὴ νέα Ἑλληνική: **καινουργὸς** καὶ **καινούργιος, πρεπὸς** καὶ **πρέπιος, ξυπνὸς** καὶ **ξύπνιος, κουφὸς** καὶ **κούφιος ζοφὸς** καὶ **ζούφιος, σαπρὸς** καὶ **σάπιος, στερρὸς** καὶ **στέριος,**

ρανὸς καὶ ***ψάνιος***, ***κομπὸς*** καὶ ***κούμπιος***, ***σιφνὸς*** καὶ ***σίφνιος***, ***χλομὸς*** καὶ ***χλόμιος***. Ἔτσι εἶπαν καὶ στὴν Κρήτη: ***μονὸς*** καὶ ***μόνɀος*** (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 30 καὶ πέρα) Κιἀκόμα ὑποθέτω πῶς θὰ εἴπανε καὶ τὰ ***συχνὸς*** καὶ ***σύχνɀος*** κι' ἀπ' ἀφτὸ τὸ ***συχνɀάζω*** καὶ κατὰ τοῦτο τό ***συχνɀὰ***. κιᾶ δὲ λέγεται σήμερα τὸ ***σύχνιος*** δὲν ἔχει νὰ κάνει κάπου κάποτε θὰ τὸ εἴπανε· ἴσως ὅμως καὶ νὰ λέγεται.

Τὸ ***Μανɀόλης*** (γιατὶ τὸ γράφουνε μὲ ω;) εἶναι συμφυρμὸς τοῦ ὑποκοριστικοῦ ***Μάνɀος+Μανόλης*** > ***Μανɀόλης***.

Τὰ ***ἔγνοια, σύγνεφο, τύραγνος***, ὅλα μὲ δύο ***ν*** ἀρχικὰ, εἶναι ἄλλη σειρὰ καὶ τὰ ἔχουμε πεῖ πιὸ ἀπάνου (σελ. 20 καὶ πέρα). Πῶς ὅμως τόσο διαφορετικὰ πράματα τἄβαλε ὁ κ. Ξανθ. ὅλα μαζὶ δὲν τὸ νιώθω.

Ξαίρω

Ξέρω (=οἶδα, γινώσκω, je sais) ἀκοῦμε καὶ λέμε κάθε μέρα. Ὡστόσο διαβάζουμε: ***ἠξεύρω***, κιἀκοῦμε κιἀπὸ καμιὰ φορὰ ***ξέβρω*** ἀπὸ κείνους ποὺ προσπαθοῦνε νά μιλήσουν ὅπως διαβάζουν.

Τὸ ξέρω λοιπὸν εἶναι τὸ: ***ἐξεύρω (;)*** λέει (Κορ. Ἄτακ. IV, 164).

Ἀφτοὶ ποὺ τὸ πρωτοεῖπαν ἔτσι, τὄκαμαν ὁλωσδιόλου ἀφθαίρετα κιἀπρόσεχτα· δασκάλικα, νὰ ποῦμε. πρβλ. μπορῶ—ἠμπορῶ (;) τσόφλιο — ἐξώφλοιον (;) λέει, διαγουμίζω—διακομίζω, λέει, (ΜΝΕ.β'284) κτλ.κλ.

Κιἀφοῦ βρέθηκε γραμμένο τὸ ***ἠξεύρω***,(283) τὸ θαμαχτὸ, θελήσανε νὰ τὸ ξηγήσουνε στηρίζοντάς

το μὲ ἄλλα ἀνάλογα τάχα (Χατζ. ΜΝΕ. α',194 καὶ 279).

'Αφόντας ἔνιωσα τὸν κόσμο, ξέρω τἀκούω καὶ τό αἰστάνουμαι. Ὅποιος τὸ πεῖ ξέβρω, ἢ εἶναι δασκαλοχαλασμένος, ἢ τὸ λέει ἐγρετίδικα. Κἐπειδὴς τὸ φθογγοζεβγάρωμα ***βρ*** εἶν' ἀπὸ κεῖνα ποὺ δὲ χωρίζουνται ποτές, εἶχα πάντα τὴν ὑποψία πὼς τὸ ξέρω δὲν εἶναι τὸ ἐξεύρω. Ἡ ὑποψία μοὺ ἔγινε βεβαιότητα ἀπὸ τοῦτο δα. Πήγα στὴν ἀφτόνη τοῦ Μαρμαρᾶ οἱ δασκάλοι τὴ γράφουνε ***'Αφθόνη***, ὁ λαὸς τὴ λέει ***'Αφτόνη***, ὡστόσο ἄκουσα μιὰ γριὰ ποὺ τὴν εἶπε κάνα δυὸ φορὲς ***'Αφόνη***, ἅμα τὴ ρώτησα, μοῦ ζήτησε συγνώμη, ποὺ δὲ μιλάει καλὰ γιατ' εἶναι ἁπλὴ γυναῖκα κιἀγράμματη καὶ τὰ ρέστα, κατὰ τὴν ἰδέα ποὺ ἐμπνέψανε οἱ δασκάλοι στὸ δυστυχισμένο τὸ λαό μας νἄχει πολὺ μικρὴ ἰδέα γιὰ τοῦ λόγου του καὶ καθόλου πεποίθηση στὸν ἑαφτό του. Ὡστόσο ὅσες φορὲς δὲν πρόσεχε τὄλεγε ***'Αφόνη***, κἐπειδὴς τὸ φθογγοζεβγάρωμα ***φτ*** εἶναι κιἀφτὸ ἀπ' τἀχώριστα, κάτι ὑποψιάστηκα. 'Αργότερα, ὅταν συναντήθηκα μὲ τὸ Βυζαντινολόγο Μανουὴλ Γεδεών, μοῦ εἶπε πὼς ὑπάρχει χαλκὸ νόμισμα μέ τὴν ἐπιγραφὴ «***'Αφόνη*** Προικοννησίων» ὥστε τό ***'Αφόνη*** εἴταν τὸ σωστὸ, κ' ἡ γριὰ ἀνήξαιρα βαστοῦσε τὴν παράδοση, καὶ τὸ 'Αφτόνη εἴταν παρετυμολογημένο ἀπ' τὸ ἄφθονος. Τότες σκημάτισα τὴν πεποίθηση πιὰ πὼς καὶ τὸ ξέρω ***ξέρω*** σκέτο εἶναι, δηλ. χωρὶς β, κιἀλλοῦ πρέπει νὰ γυρέψουμε τὴν ἐτυμολογία του, ὄχι στὸ: ἐξεύρω.

Τὸ ***ξέβρω*** ποτὲς δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ***ξέρω***, δὲν ξεπέφτει δηλ. τὸ ***β*** πρὶν ἀπὸ τὸ ***ρ*** στὴ Ρωμαίικη * εἴτε

(*) Τὸ ***χάλαβρος*** μὲ τὰ ***χάλαρα*** δὲν ἔχουνε σχέση, τουλάχιστο στὴν κατάληξη.

ἀπ' τἀρχαῖο Β μᾶς ἔρχεται: βρέχω, βρόχος, βράχος κτλ. κτλ. εἴτε ἀπ' τὸ ὑποταχτικὸ υ τῶν διφτόγγων' ποὺ κατάντησε β λ.χ. νεῦρο, πλευρό, σκεύρωμα κτλ. καὶ μοῦ φαίνεται παράξενο πῶς τοῦ ξέφυγε τοῦ Χατζηδάκη ἀφτὴ ἡ πολὺ- πολὺ χαραχτηριστικὴ λεπτομέρεια. Δεφτερολογώντας ὁ Χ. στὸ Λεξ. ἀρχ. Ϛ' 12, ἀπὸ πεῖσμα βέβαια γιὰ νὰ μὴ συφωνήσει μὲμᾶς τοὺς ***αἱρετικοὺς***, νὰ ποῦμε (κοίτα Γραμ. Φιλήν. σελ. 490, ὑποσημ. 2) κιὄχι ἀπὸ ἐπιστημονικὴ εἰλικρίνεια, προσπαθεῖ νὰ αἰτιολαγήσει τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ***β*** παίρνωντας γιὰ πολὺ ἀπλοϊκοὺς τοὺς ἀναγνῶστες του «τὰς δόξας τῶν ἀκροωμένων παρακρούεται». Λέει δηλ. πὼς ἀπὸ φράσες: ***Ξέβρεις βρεσύ;*** κτλ. ποὺ ἡ δέφτερη δηλ. λέξη τῆς φράσης προσθέτει καὶ δέφτερο ***β*** ξέπεσε τὸ πρῶτο ***β***, δηλ, τὸ ***β*** τοῦ: ***ξέβρω*** κἔτσι ἔμεινε ὕστερα σκέτο: ξέρω. Εἶναι πράματα ἀφτὰ, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Μὰ τότες γιατὶ δὲν εἴπαμε καὶ: ***φτάνω ἀφτοῦ* > *φάνω ἀφτοῦ*** κἔτσι νὰ λέμε πιὰ ὕστερα ***φάνω***, ἀντὶς ***φτάνω*** καὶ τὰ ὅμοια;

Τί νὰ πεῖ κανεὶς σὲ τέτοιους ἰσχυρισμούς.

Δὲν τὸ πρόσεξε μήτε ὁ Ξανθουδιδης στὴν ἔκδοση τοῦ Ἐρωτόκριτου γιὰ νἀποκαστατήσει τὸ γνήσιο λαϊκὸ τύπο. Ὁ γνήσιος τύπος τοῦ Ἐρωτόκριτου λοιπὸν εἶναι χωρὶς τὸ β (=υ) λ.χ. στὰ Α' 1185, 1431, 1000.

Ἐκεῖ ποὺ εἶναι μὲ τὸ β (=υ) λ. χ. στὰ Α' 265 ***ξεύρω - εὕρω*** καὶ Α, 975 ***ξεύρει - εὕρει.*** εἶνε προσθεμένο τὸ β ἀπὸ δέφτερο χέρι γιὰ νὰ κάνει τέλειες ρίμες.

Ὡστόσο φαίνεται πὼς ὁ Κορνάρος τὸν τύπο μὲ β δὲν τὸν ξαίρει καὶ οἱ δυὸ ἀφτὲς μεριὲς ποὺ εἴπαμε

εἴτανε; ξαίρω-εὕρω καὶ ξαίρεις-εὕρεις δηλαδὴ ἀπὸ τὶς λίγες ὄχι τέλειες ρίμες τοῦ Ἐρωτόκριτου, σὰν τά: καίγει—δοξεύγει (Β΄ 423), βαμμένος—ζαχαρένιος (Ε΄ 405) κτλ. Πρβλ. καὶ τὰ λαϊκὰ ἀλέβρι—σὲ γυρέβει, ψάρι—δὲν ξαίρει τὶ ψάλλει, καὶ τὰ ὅμοια. Ἄλλιῶς δὰ δὲ συμφωνᾶ ἀφτὴ ἡ διπλοτυπία καὶ μὲ τὰ ὅσα λέει ὁ Ξ. στὴ σελ. LVII τοῦ προλόγου.

Λοιπὸν τὸ ξεύρω δηλ. ξέβρω, νὰ τὸ πεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ξέρω χωρὶς β, εἴταν ἀδύνατο, εἴταν ὁλότελα ἀδύνατο, εἴτανε τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο καὶ μὴ χάνεστε.

Καὶ ὅμως λέει ξέρω καὶ μόνο ξέρω. Τὸ ξέβρω δὲν εἶναι οὔτε τῆς προφορικῆς, οὔτε τῆς λόγιας παράδοσης, εἶναι φτειασμένο ἀπὸ παρανόημα.

Μόνο ποὺ τὸ παρανόημα ἀφτὸ ἔχει γίνει ἤδη ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὸ ιβ΄ αἰῶνα πάνου κάτου κἔτσι ἀπόχτησε κάποιο δικαίωμα στὴ λόγια παράδοση ὁ παρανοημένος τύπος: ξεύρω. Μὰ στὴ λαϊκὴ γλῶσσα δὲν τὸν πήρανε χαμπάρι, κἔτσι κατεβαίνανε παράλληλοι οἱ δύο τύποι.

Καὶ μονάχα ὁ φθογγολογικὸς ἀφτὸς λόγος φτάνει νὰ μᾶς πείσει, πὼς ἀλλοῦ πρέπει νὰ ζητήσουμε τὴν ἐτυμολογία τοῦ: ξέρω, κιὄχι στὸ: ἐξεῦρον.

Ὡστόσο προσκρούει καὶ σὲ λόγους τεχνολογικούς: Δὲν μποροῦσε ποτὲς ἀπ' τὸν ἀόρ. **ἐξεῦρον** νὰ γίνει ἐνεστός: **ἐξεύρω**, γιατὶ ὑπάρχει μέσ' στὸ γλωσσικό μας αἴστημα ἑνωμένο τὸ: εὗρον μὲ τό: εὑρίσκω. Καὶ τόσο πολὺ ὁ λαὸς, ἀφτὸς τουλάχιστο ποὺ μιλεῖ τὴν κοινὴ Ἑλληνικὴ (καὶ τό: ξέρω δὲν εἶναι ντόπιο, εἶναι πάγκοινο), ζητεῖ νὰ ξεχωρίσει τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἀπ'

τὸ θέμα τοῦ ἀόριστου, ὥστε λέει καὶ γράφει πάντα: ἀπόλαψα, ἀπόλαυσα - ἀπολαβαίνω, ἀπολαμβάνω, καὶ ποτὲς τὸ σωστό: **ἀπολαύω**, γιατὶ αὐτὸ τὸ αἰστάνεται ὡς ὑποταχτικὴ τοῦ ἀόριστου (δηλ. πιὸ ἀκριβολογημένα ὡς ὁριστικὴ τοῦ μέλλοντα θὰ (ἀπο)λάβω (ἔλαβα). (*)

Πῶς μποροῦσε λοιπὸν νὰ πεῖ: ξέβρω, ποὺ θὰ τοὔρχότανε σὰν ὑποταχτικὴ τοῦ ἀόριστου, ἀφοῦ λέει ἀκόμα: «βρίσκω, ξεβρίσκω λεφτά, ἡ δουλειά μου δὲν τελειώνει» ἢ «ἦβρα, ξῆβρα παράδες εἶναι δικός μου λογαριασμός».

Καὶ λοιπόν:

—«Θὰ μπορέσεις νἄβρεις χρήματα;»

—«**Ἔβρω, ξέβρω** γὼ τὸ **ξαίρω**, τοὺς ἄλλους τί τοὺς μέλλει;»

ὅπου τὸ ξέβρω πρὸς τὸ ἔβρω ἔχει τὸ νόημα τοῦ ξεπάρω πρὸς τὸ πάρω, τοῦ ξεγράψω πρὸς τὸ γράψω κτλ. κτλ. καὶ καμιὰν ἀντάμωση μὲ τὸ ξαίρω.—Ἔτσι; Καὶ ὅπου ξεχωρίζεται λοκάθαρον τοῦ ἀόριστου τὸ νόημα ἀπ' τὸ ἐνεστωτικό.— Σωστά;

Ἔχουμε ἕνα ἄλλο ρῆμα ποὺ κατὰ τὸ φαινόμενο μοιάζει στὸ σχηματισμὸ μὲ τὸ ἐξεύρω.

Ἀφτὸ τὸ ρῆμα εἶναι τό νεοελληνικὸ (δηλ. πολὺ πολὺ ΝΕΟελληνικὸ): ***κατάσχω***=κάνω κατάσχεση.

(*) Ἀκόμα λένε οἱ δασκάλοι (καὶ γράφουν κιὄλας) ***προσαγάγω*** ἀντὶς ***προσάγω*** δηλ. παίρνουνε τὸ μακραιμένο θέμα γιὰ ἐνεστωτικό, γιατὶ ἔτσι τὸ ζητάει τὸ νεοελληνικὸ γλωσσικὸ αἴστημα. Κἔτσι ἡ δημοτικὴ ἐκδικέται τὴν ***καταρρέουσα.***

῾Ωστόσο, ἅμα τὸ βάλεις σὲ ἐπιστημονικὸ δοκίμι βγαίνει ἀφτὸ πιὸ κούφιο ἀπ' τἄλλο.

Τὸ **κατάσχω** ἀφτὸ, δὲν ἔγινε καθόλου ἀπ' τὸ **κατέσχον**, γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἴπανε: κατάσχω δὲν ξαίρανε πιὰ τὸ κατέσχον, κιὅσοι τὸ ξαίρανε ἀπ' τὸ σκολειό, ποτὲς δὲ θὰ λέγανε: κατάσχω στὸν ἐνεστό. Τό: κατέσχον δὲ βγάζει ἐνεστό, γιατὶ τονίζεται κιἀφτὸ ὄχι στὴν προπαραλήγουσα ἀλλὰ στὴν παραλήγουσα.

Τὸ **κατάσχω** εἶναι νεολεξία, ὄχι μάλιστα πάνου ἀπὸ ἑκατὸ χρονῶ, λογημένο ἴσια ἀπ' τὸ: κατάσχεση.

῞Αμα δηλ. μπῆκε στὴν τρεχούμενη γλώσσα ἡ λέξη **κατάσχεση** ἀπ' τὴν καθαρέβουσα, ἀρχὴ λέγανε: κάμνω κατάσχεση, θὰ κάμω κατάσχεση κτλ. ῞Υστερα νιώσανε τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦνε καὶ μονολεχτικά. Πρβλ. «Τί ὥρα θὰ κάνουμε ἀνάσταση;» καὶ κατόπι: «Τί ὥρα θἀναστήσουμε;» ῞Οπου δὲ θέλουνε νὰ ποῦνε βέβαια πῶς θἀναστήσουνε κανέναν, παρὰ πῶς θὰ γιορτάσουν τὴν 'Ανάσταση,

Λοιπὸν ὅπως εἶπαν: ἔκανα **ἀνάσταση > ἀνάστησα**, ἔτσι εἶπαν καί: ἔκανα **κατάσχεση > κατάσχησα**.

Κἐπειδὴς λένε: **πάσχησα — πάσχω**, εἶπαν καὶ: **κατάσχησα—κατάσχω**, ὅπου τό: κατέσχον δὲν παίζει κανένα ρόλο ἄμεσο.

Καὶ πῶς ἔχω δίκιο τὸ δείχνει ὁ ἄλλος τύπος, ὁ πιὸ κοινός: **κατάσχεσα > κατασχέτω**, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀπ' τὸ: κατέσχον, παρὰ ἀπ' τὸ **κατάσχεσα**. ῞Οπως δηλ. ὑπόθεσα—ὑποθέτω, καλόθεσα—καλοθέτω, ἔτσι καὶ κατάσχεσα— κατασχέτω, ὅπου τὸ **κατάσχεσα** δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀπ' τὸ **κατέσχον** παρὰ ἀπ' τὸ **κατάσχεση**, ὅπως εἴπαμε.

Ἔτσι πάει κιἀφτὸ τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἐξευρονιστῶν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ξέβρω ἐνεστὸς ἀπ' τὸ ἐξεῦρον δὲ γίνεται, καὶ ξέρω ἀπ' τὸ ξέβρω δὲν μπορεῖ νὰ γίνει, ἄλλοῦ πρέπει νὰ γυρέψουμε τὴν ἀρχὴ τοῦ ξέρω.

Τὸ ξέρω λοιπὸν δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ **ἐξαίρω.** Τὸ ρῆμα ἀφτὸ στοὺς ἀρχαίους εἶχε ὅλα τὰ νοήματα τοῦ δικοῦ μας τοῦ: σηκώνω. Νὰ καὶ ἡ σειρὰ ποὺ ἔφτασε σἀφτὸ τὸ νόημα:

καταλαμβάνω, ἐπαίρω, κατέχω (ἢ κρατῶ), ἐξαίρω πάντα μὲ τὸ διορισμό: ***(ἐν) τῷ νῷ,***

καταλαβαίνω, παίρνω, κατέχω, (κρατῶ), ξαίρω.

Καταλαβαίνω τί μοῦ λές,
τὸ πῆρα τί μοῦ λές,
κατέχω τί μοῦ λές,
κρατῶ ὅ,τι μοὖπες,

τὸ ξαίρω.

Ἀπ' ἀφτὰ τό: καταλαβαίνω, τὸ: κατέχω (στὴν Κρήτη μάλιστα) καὶ τό: ξαίρω ἔχουνε μόνο τὸ ἠθικὸ νόημα.

Τά: παίρνω καί: κρατῶ ἔχουνε καὶ τὰ δυὸ τὰ νοήματα.

Ἔτσι λοιπὸν ἅμα καταλάβω μιὰν ἔννοια, τὴν παίρνω (στὸ νοῦ), κιἅμα τὴν πάρω τὴν κρατῶ καὶ τὴν κατέχω καὶ πάντα τὴν ἐξαίρω (στὸ νοῦ μου), τηνὲ **ξαίρω.**

Ἔτσι βλέπουμε, πὼς τό: ἐξευρίσκω, κιἀπ' τὴν ἔποψη τὴ σημασιολογική, δὲν ἔχει πιότερα δικαιώματα ἀπάνου στὸ νόημα τοῦ οἶδα, γιγνώσκω, je sais, ἀπ' ὅσα ἔχει τὸ ***(ἐ)ξαίρω.***

B′

Ὁ Χατζηδάκης, παίρνοντάς τη γιὰ σωστὴ τοῦ Κοραῆ τήν ἐτυμολογία a priori, τὸ βάζει (ΜΝΕ α′ 104 καὶ 279) μαζὶ μὲ ἄλλα, ποὺ καμιὰ σκέση, οὔτε καμιὰν ἀντάμωση δὲν ἔχει μαζί τους τὸ **ξαίρω.**

Εἶναι γνωστὸ πὼς πολλὰ ῥήματα κάνουν τὸν ἐνεστό τους ἀπ' τὸν ἀόριστο, ἀνάλογα μὲ ἄλλα (βλέπε Γραμματ. Φιλήν. 366, ς′, ζ′. 1574, 1582, 1591, 1596, 1600). Σὲ ὅλα ὅμως ἐτοῦτα τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ξεχωρίζεται ἀπ' τὸ θέμα τοῦ ἀόριστου μὲ ποικίλα στοιχεῖα, ἢ τουλάχιστο μὲ τοῦ τονισμοῦ τὴ διαφορὰ. Ἂς πάρουμε τὰ ῥήματα ποῦ ἀναφέρνει μαζὶ μὲ τὸ ξέρω μὲ τόση ἀφέλεια ὁ κ. Χατζηδάκης:

ἔφυγα > φύ(γ)ω, (ἢ φύγνω, ἢ φύβγω), καθὼς τὸ: ἔκρινα—κρίνω ; ἔστειλα > στΙλλω, ὅπως: ἔσυρα— σύρω. ἔξανα > ξάνω κτλ., σὰν τά: ἔσφαλα— σφάλλω, ἔψαλα—ψάλλω. χάρηκα > χάρουμαι, καθὼς: γράφηκα—γράφουμαι.

Μὰ ἐτοῦτα, ξὸν ποὺ εἶναι ντόπια καὶ δὲν ἔχουνε πέραση γιὰ τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ, βλέπουμε καὶ πὼς δὲν τοὺς συβαίνει τὸ ἴδιο μὲ τὸ ***ἐξεῦρον > ἐξεύρω*** ἀντὶς ***ἐξευρίσκω.*** Σἀφτὰ δηλ. περνάει τὸ φωνήεντο τοῦ ἀόριστου στὸν ἐνεστὸ χωρὶς νὰ πάθει τὸ ἐνεστωτικό τους θέμα καμιὰ συλλαβικὴ μείωση, ἐνῶ στὸ ***ἐξευρ(ίσκ)ω*** τὴν παιθαίνει. Κιἀκόμα ὁ τόνος ἀπ' τήν αὔξηση (προπαραλήγουσα) περνᾶ στὸ θέμα (παραλήγουσα), πρᾶμα ποὺ ἔχει πολὺ νὰ κάνει ὡς πρὸς τὸ νόημα καὶ ποὺ μηδ' ἀφτὸ κἄνε δὲ γίνεται στὸ ***ἐξεῦρὸν > ἐξεύρω.***

Τἀποδέλοιπα εἶναι πιὸ ἀδύνατα στηρίγματα: (ἐ)-ψύγηκα: ψύγομαι ἀντὶς ψύχομαι ἕνεκα τοῦ ἐφρύγηκα —φρύγομαι (πρβλ. τήγουμαι ἀντὶς τήκουμαι κατὰ τό: καίγουμαι. Φράση: «καίγουμαι καὶ τήγουμαι»). Τὸ ὑπολήφτουμαι τὸ ξηγάει κιὅ ἴδιος ὡραῖα κατὰ τά: ἐπίσκεψη — ἐπισκέφτηκα — ἐπισκέφτουμαι, ἔτσι καί: ὑπόληψη — ὑπολήφτηκα — ὑπολήφτουμαι· τώρα λένε καί: ἀντιλήβουμαι ἀπ' τὸ ἀντίληψη — ἀντιλήφτηκα. Γιὰ τό: βρέθηκα: βρέθουμαι, πρβλ. γένηκα: γένουμαι καί: ἦρθα: ἔρθουμαι.

Μὰ οὔτε ἀφτά, οὔτε τά: ἐσάπησαν κιἀπ' ἀφτὸ ἐσάπησα: σαπίζω κτλ. ἔχουνε καμιὰν ἀντάμωση μὲ τὸ δικό μας τό: ξαίρω.

Πολὺ λιγότερα ἀποδείχνουν τά: ἔχθομαι, θίγω, ὄφλω καὶ τὰ ρέστα, ποὺ εἶναι ἀγραμμάτων ἀττικιστῶνε γραμματικὰ λάθια, πρβλ. καί: ***τίω*** ἀντὶς ***τίνω***, (ἤθελεν ***εἴσθαι*** ἀντὶς ***εἶναι*** κτλ.) Καὶ ποὺ ὡστόσο ὑπάρχει πάντα ἡ τονικὴ μετάθεση ἀπ' τὴν προπαραλήγουσα τοῦ ἀόριστου στὴν παραλήγουσα τοῦ ἐνεστοῦ.

Ἐδὰ ἀπὸ τὰ Ὁμηρικὰ χρόνια ἔχουμε τὸ ***ἀνώγω*** ἀπ' τὸ ***ἄνωγα***, ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀττικὴ τὸ ***ἥκω*** ἀπ' τὸ ***ἧκα*** δηλ. ἐνεστῶτες ἀπὸ παρακείμενους.

Κιἀκόμα ἐπειδὴς ὕπαρχαν ἀνέκαθε ἀόριστοι μὲ —***κα:*** ἧκα, ἔθηκα, ἔδωκα, ἀφῆκα > ἄφηκα, συχιστήκανε μὲ τοὺς παρακειμένους: ἕστηκα, εὕρηκα, ἔφθακα·

Ἔτσι λοιπὸν βγῆκε ἕνα εἶδος συμφυρμένος παρωχημένος μὲ—***κα***: ἔβηκα, ἔποικα, ἀπώλεκα (*) ἀπόλυ-

(*) Ἐπειδὴς ἔγραψα σκέτο: ***ὤλεκα*** κιὄχι ***ἀπώλεκα***, ὁ ***κ.*** Χ. βρίσκει πάτημα καὶ μοῦ ξεχύνει ὅλο τὸ φαρμάκι του, ποὺ πάντα μένει ἀνεξάντλητο ὅσο κιἂν τὄχυσε σὲ μύριους

κα, ἔπιακα, κτλ: λοιπὸν ἀπ' ἀφτοὺς τοὺς τύπους, σὰν ἀπὸ παρωχημένους, νὰ ποῦμε, βγῆκαν ἐνεστῶτες ἀλλὰ μὲ παρατονισμὸ πάντα: ἔστηκα > **στήκω** (Ρωμ. ιδ', 4 κτλ.) στέκω (καὶ **στέκομαι** κατὰ τὸ: ἔρχομαι), ἀπώλεκα > **ἀπολέκω**, ἔθηκα > **θήκω** > **θέκω**, ὁ κ. Χ. βεβαιώνει καὶ ἔδωκα > δώκω.

Στὸ: ἐξεῦρον ὅμως ἐπειδὴ ὁ τόνος δὲν εἶναι στὴν προπαρολήγουσα, δὲ συντελεῖ νὰ σχηματιστεῖ ἀπ' ἀφτὸ ἕνας ἐνεστός, μὲ μιὰ μετάθεση τοῦ τόνου στὴν παραλήγουσα, ὅπως στὰ παραπάνου.

Μὲ τὴ μετάθεση τοῦ τόνου ξηγιοῦνται καὶ τὰ ντόπια: ἔκαμα > κάμω ('Αρτάκη, Πόντος) καὶ ἔλαβα: **λάβω** (Κύπρο).

Σ'ὅλα τοῦτα ὅμως δὲ βλέπω κανένα ἀνάλογο μὲ

ἄλλους πρίν, ποὺ εἴχανε τὴν ἄτυχη ἔμπνεψη νὰ γλωσσολογήσουνε ὁπωσδήποτε, ἐπὶ ἄρχοντος Χατζηδάκη, ἀπὸ τὸ Foy ἴσαμε τὸν Μπούτουρα.

Μὰ ἀφοῦ ἀπ' τὰ Ὁμηρικὰ χρόνια ὑπάρχει τύπος **ὄλεκον** (καὶ **ὤλεσκον** στοὺς Σιβυλλικοὺς χρησμοὺς 1,108), γιατὶ δὲ σώθηκε γραμμένο τὸ **ὤλεκα,** δὲν πιστέβω πὼς ἕνας γλωσσολόγος, μπορεῖ νὰ λέει εἰλικρινὰ πὼς ἀφτὸν τὸν τύπο «οὐδεὶς ἑλλήνων ποτὲ εἶδεν ἐκτὸς τοῦ νέου γλωσσολόγου»... Ἄχ, παπού μου, Ὅσο κιὰν εἶσαι τοῦ λόγου σου Ἰαπετοῦ πρεσβύτερος, ἔχω κἐγὼ τὰ χρονάκια μου καὶ **νέος** πιὰ δὲν εἶμαι δυστυχῶς· **γλωσσολόγος** ὅμως πάντα εἶμαι— μὲ τὴν ἄδειά σας.

Ὅταν ὅμως ὁ ἴδιος θέλει νὰ τὰ πεῖ ἀλλιῶς, τότες ἰδοὺ τί γράφει (ΜΝΕ, α', 111): «δὲν εἶναι οὕτως ἁπλοῦν πρᾶγμα, ὅπως ὑπὸ πολλῶν νομίζεται, νὰ εἴπῃ τις περὶ δεδομένης τινὸς λέξεως ὅτι αὐτὴ δὲν ἀπαντᾶ παρ' ἀρχαίοις, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχει μελετήσει καὶ ἐνθυμῆται πάντα τὰ τῶν ἀρχαίων».

τὸ πάγκοινο καὶ ζωντανὸ καὶ μιλούμενο κιἄπ' τὴν παράδοση σωζάμενο: **ξέρω** (ὄχι ξεύρω nota bene), ἀντὶς **ἐξευρίσκω**, ἀπ' τὸ ἐξεῦρον τάχα.

Ψαροπούλα, Καπνοπούλα κτλ.

Α'

Ὄξω κιὄξω πάλι πεσμένος ὁ καθηγητὴς Χ. στὴν ἐξήγηση ποὺ δίνει: πῶς τὸ **ψαροπούλα**, μπορεῖ νὰ σημαίνει ψαράδικη βάρκα; ('Επετηρ. Πανεπ. ιη' σ. 6).

Καὶ χύνει ἵδρωτα, (ὅπως μιὰ φορὰ γιὰ τὸ αὐγό, κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 7—8) κιἀνακατώνει ἀρχαῖες ἐλλειπτικὲς φράσες, ***ὦφλε χιλίας, αὐτὸς ἔφα*** κτλ. καὶ παίρνει ὁμηρικὲς σύνθεσες καὶ λέει καὶ λέει καὶ τίποτα δὲ λέει.

Τὸ ψαραπούλα δὲν μπορεῖ νἆναι σὰν τὸ ***βοσκοπούλα*** (=***ἡ κόρη τοῦ βοσκοῦ ἢ ἡ μικρὴ βοσκούλα***) ***κτλ.***

'Εμεῖς στὰ μέρη μας δὲν τὸ λέμε· ὅταν ἦρθα ἐδῶ καὶ τὸ πρωτάκουσα, μοῦ χτύπησε γιὰ παράξενο (ὅπως τὸ **ἁρματωλὸς** ἅμα τὸ γράψεις μὲ **ω**, ὅπως τὸ **γονιὸς** ἀντὶ **γονιὰς** ὅπως τὸ **δεκοχτὼ** ἀντὶ **δεκαχτὼ** κτλ.) γιατὶ τὸ δέφτερο συνθετικό του δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ***ποῦλος*** (pullus). Σκέφτηκα λοιπὸν πὼς θἆναι τὸ ***πουλῶ***. Μὰ γιὰ νὰ βεβαιωθῶ, ρώτησα ἕναν Αἰγινήτη γριπάρη, ἔτσι ποῦ ρώταγε ὁ Πλάτωνας τοὺς ***πολλοὺς*** γιὰ νὰ μαθαίνει τὸ ***ἑλληνίζειν***.

—Δὲ μοῦ λές, παλληκάρι, πῶς τὴ λέτε ἀφτὴ τὴ βάρκα;

— ***Ψαροπούλα***, δάσκαλε.

— Γιατί τὴ λέτε ἔτσι;

— Γιατὶ βάζουμε μέσα τὰ ***ψάρια*** καὶ πᾶμε στὸν Περαία καὶ τὰ ***πουλᾶμε***.

'Αφτὸ εἴτανε.

'Αργότερα ὅταν ἀρχίσανε ἐδῶ νὰ πουλᾶνε καπνὸ στὰ κιόσκια καὶ οἱ γυναῖκες, τὶς εἴπανε: ***καπνοποῦλες***.

Καὶ θἀκούσεις κάθε μέρα φράσες σὰν ἐτούτη:

— Πᾶμε σάφτὴ τὴν ὄμορφη ***καπνοπούλα*** νὰ πάρουμε ἕνα κουτὶ τσιγάρα.

Πῶς ἔγινε αὐτὸς ὁ τύπος;

'Απὸ τὰ Βυζαντινὰ χρόνια ἔχουμε τοὺς κανονικοὺς τύπους μὲ - ***ποῦλος***=- ***πώλης*** λ. χ. ***τυροποῦλος*** (Λξκγρφ. ἀρχ. Ϛ', 245), ***κρασοποῦλος*** (Πολίτ. 'Εκλγ. δημ. τραγ. σελ. 32) ***ψαροποῦλος*** καὶ στοὺς παπύρους ἀκόμα βρίσκεται τό: ***παντοποῦλος*** κτλ. Τὰ θηλυκὰ λοιπὸν ἀφτωνῶνε δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι: ***τυροπούλα*** (ὄχι βέβαια: ἡ κόρη τοῦ τυριοῦ, οὔτε τὸ μικρὸ τυρί), ***κρασοπούλα***, ***ψαροπούλα***, ἔτσι καὶ ***καπνοπούλα*** κτλ.

Β'

'Επίσης στὸ Μεσολόγγι λένε ***ψαρόπουλο*** τὸ μοῦτσο τῶν ψαράδων.

Δὲν ὑπάρχει πιὸ ἁπλοϊκὴ ἐξήγηση ἀπ' ἀφτὴν ποὺ δίνει ὁ καθηγητὴς Χ. ψαροπαιδόπουλο, λέει!

Ὅπως εἴπανε: αἱματοστάτης, μὰ καὶ αἱμοστάτης αἱματοχυσία μὰ καὶ αἱμοχυσία, κρεατόπιττα μὰ καὶ κρεόπιττα, ὅπως εἴπανε: φρεατόχειλο, μὰ καὶ φρεόχειλο εἴπανε μαϊμουδοφωλιὰ μὰ καὶ μαϊμοφωλιά, ἀλεπου-

δότρυπα μὰ καὶ ἀλουπότρυπα, κερατόκορμο ἀντὶς κερατόδόκορμο, μασκαρόπαιδο ἀντὶς μασκαραδόπαιδο χουρμαδοκούκτουτσο μὰ καὶ χουρμοκούκουτσο κτλ. ἔτσι εἶπαν καὶ ψωμαδόπουλο μὰ καὶ ψωμόπουλο=τοῦ ψωμᾶ τὸ τσιράκι, ἔτσι καὶ ψαραδόπουλο μὰ καὶ **ψαρόπουλο**=τῶν ψαράδων ὁ μοῦτσος. Πρβλ. καὶ Ἀλευρόπουλος ἀντὶς ἀλευραδόπουλος=ὁ γιὸς τοῦ ἀλευρᾶ, Ἁμαξόπουλος ἀντὶς ἁμαξαδόπουλος=ὁ γιὸς τοῦ ἁμαξᾶ κτλ.

Ἀφτὸ εἶναι.

Τώρα βέβαια ὁ καθηγητὴς Χ. θἄβρει πάλι μύριες ἀντιλογίες μά... δὲν πὰ νἄβρει! Θἆναι κιἄφτὲς σὰν τοῦ ἀρματολός. Κανεὶς πιὰ δὲν τόνε πιστέβει. Ἔτσι κατάντησε μὲ τὰ φερσίματά του.

Πρίμος

Πολλὲς φορὲς ὅταν μιὰ γλῶσσα δανείζεται ἀπὸ μιὰν ἄλλη, τυχαίνει νὰ συμφωνήσουνε φθογγικὰ οἱ δανεισμένες οἱ λέξες μὲ ἄλλες ὁμοιονόημες γνήσιες καὶ νὰ γελάσουν ἔτσι τοὺς ἀνίδεους.

Πρίμος καιρὸς, λέμε τὸν καιρὸ τὸ βολικό, κεῖναι τὸ Ἰταλικό: primo=πρῶτος(κατὰ τὴ βαλικάδα ἄνεμος). Στὴν πατρίδα μου ***πρωτοδέφτερος*** λέγεται ἀπὸ τοὺς ναφτικούς μας ὁ ἄνεμος ποὺ ἔρχεται πλάγια στὸ καράβι· λιανοτράγουδο: «Στὰ πρίμα πρίμα χαίρεσαι, στὴ βότα καμαρώνεις ἀμὰ στὰ πρωτοδέφτερα σὲ φεβ' ν' καὶ δὲ τζ' ἀντιώνεις». Στὴν Αἴγινα τὸν ἴδιο τόνε λένε: ***πριμο***δέφτερος.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀφιλογιά, πὼς τὸ ***πρίμος*** εἶναι ἀπ' τὸ Ἰταλικὸ primo, γιατὶ καὶ πολλοὺς ἄλλους

ναφτικοὺς ὅρους ἔχουμε παρμένους ἀπὸ τὴν 'Ιταλική, καθὼς εἶναι γνωστό. Κιἀφοῦ κατὰ τύχη συνέπεσε φωνητικὰ μὲ τὸ **πρύμνη,** ἔγινε παρετυμολογικὴ ἀλληλοεπίδραση ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο. Τὸ πρίμος πῆρε τὸ νόημα τοῦ πρυμνὸς καὶ τό: πρύμνη ἔχασε τὸ **ν** κἔμεινε: πρύμη.

Ἔτσι γελάστηκε πάλι ὁ κ. Χ. ὅπως συχνὰ τὸ παθαίνει, (ΜΝΕ, β', 100) καὶ λέει πὼς τὸ πρύμος (sic) εἶναι τό: πρυμνός. Καὶ γιὰ ὑποστήριξη τῆς γκάφας του κάμνει δέφτερη γκάφα πιὸ χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Θέλοντας δηλ. νὰ ξηγήσει τὸν τάχα παρατονισμὸ τοῦ: πρίμος, λέει πὼς πῆρε τὸν τόνο τοῦ πρωτότυπου: πρύμη καὶ φέρνει δὰ ἄλλο ὅμοιο τάχα παράδειγμα: ποὺ τὸ **μπιστός** εἶναι, λέει τὸ **ἔμπιστος** καὶ πῆρε τὸν τόνο τοῦ πρωτότυπου **πιστός.**

Ὡστόσο δὲν εἶναι θαρρῶ, ἀνάγκη νὰ ξαίρῃ κανεὶς καὶ πολλὰ πράματα, γιὰ νὰ νιώσει πὼς τό: μπιστὸς δὲν εἶναι βέβαια τό: ἔμπιστος, ποὺ δὲν ὕπαρχε λόγος νὰ παρατονιστεῖ, ἀλλὰ εἶναι ἀφτὸ τὸ πιστὸς μὲ τὸ προθεματικὸ **ν > μ** ἀπομεινάρι τοῦ ἄρθρου τῆς αἰτιατικῆς πρβλ. **τομ-παστὸ > ὁ μπαστὸς**, **τομ-πεῖρο > ὁ μπεῖρος** κτλ. ἔτσι καὶ **τομ-πιστὸ > ὁ μπιστός.** «Ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος μύρια ἕπονται».

Ἔπειτα μὲ ὅλα τοῦτα τοῦ κ. Χ. δὲν ξηγέται τὸ **μν** τοῦ **πρυμνός, πρύμνη** πῶς ἔμεινε σκέτο **μ.** 'Ιταλικὸ λοιπὸν τὸ **πρίμος** καὶ κατὰ τοῦτο δίχως **ν**: **πρύμη,** τὸ πρύμνη.

Ἔτσι λοιπὸν μαζὶ μάφτὰ τὰ δυὸ παραδείγματα πέφτει καὶ ἡ ἀρχὴ ποὺ βάζει πὼς τὰ παράγωγα παρατονίζουνται τάχα καὶ κατὰ τὰ πρωτότυπά τους,

ἀφοῦ ἄλλο παράδειγμα ἀπ' τὸ **πρίμος** κιἀπ' τὸ **μπιστὸς** δὲ μᾶς δίνει σίγουρο.

Ἕνας ἐργένης φίλος μου, γιὰ νὰ μὴν τόνε τρῶνε οἱ κοριοί, ἔχει τὴν καριόλα του στὴ μέση τῆς κάμαρας καὶ τὰ πόδια της μέσα σὲ δοχεῖα νερό. Οἱ κοριοὶ λοιπὸν σκαρφαλώνουνε ἀπ' τὸν τοῖχο στὸ ταβάνι, καρατάρουνε, κιἀμολαίρνουνε χέρια· ἂν τύχει, πέφτουνε πάνου στὴν καριόλα, μὰ τὶς πλιότερες φορὲς πέφτουνε στὸ πάτωμα ἀνάσκελα καὶ τσαμπαλαντᾶνε νὰ σηκωθοῦνε. Ἔτσι κιὸ κ. Χατζηδάκης, ἅμα εἶναι νὰ ξηγήσει κάτι, πιάνεται ἀπὸ τὴ σοφία του καὶ σκαρφαλώνει στὴν κορφή της κιἀπὸ κεῖ ἀμολαίρνει χέρια στὰ κουτουροῦ· ἂν τύχει νὰ πέσει πάνου στὴν ὀρθὴ ἐτυμολογία, ἔχει καλῶς, μὰ τῆς πλιότερες φορὲς πέφτει πάνου στὰ ξερὰ ἀνάσκελα· ὕστερα τσαμπαλαντᾶ μὲ σοφιστεῖες νὰ σταθεῖ στὰ πόδια.— Γιὰ τοῦτο, τὸ **πρίμος**, δὲν ἔβγαλε πιὰ λέξη! Λέγε δάσκαλε, τὶ σωπαίνεις; Λέγε νὰ κάνουμε γοῦστο.

Χαρκατσούκα

Ἔτσι λένε σὲ πολλοὺς τόπους τὸ γνωστὸ χάλκινο ἀγγεῖο ποὺ κρατοῦν οἱ παπάδες, ὅταν ἁγιάζουν.

Νὰ κιὸ ἐπωδὸς τῶν καλικαντζάρων ποὺ τραγουδοῦνε τὴ νύχτα, ξημερώνοντας ἡ παραμονὴ τὰ Φῶτα:

«Φέβγετε νὰ φέβγουμε
κἔρχετ' ὁ τρελόπαπας
μὲ τὴν ἁγιαστούρα του
καὶ μὲ τὴ χαρκατσούκα του»!

Μὲ τὸ πρῶτο φαίνεται παράξενη ἡ λέξη καὶ σὰ δυσκολοξήγητη, μὰ ἅμα τὴν προσέξει κανείς, βρίσκει τὴν ἐτυμολογία της. Εἶναι ἡ ***χαλκῆ τσούκα***, σύνθετο: ***χαλκοτσούκα***. Πρώτη λέξη ἑλληνικὴ δέφτερη ἰταλική.

α΄.) Τὸ ***λκ*** γίνεται ***ρκ*** γιὰ λόγους φωνολογικοὺς δηλ. γιὰ λιγότερο κόπο τῶν ὀργάνων ποὺ σχηματίζουνε τοὺς φθόγγους. Γιὰ νὰ προφέρουμε δηλ. πιὸ κόμοδα τὸν ἀκόλουθο προλαρρυγγικὸ φθόγγο: ***κ***, τὴν ἀκρόγλωσσα ποὺ ἀρθρώνει τὸ ***λ*** τὴν τραβοῦμε πιὸ μέσα, δηλ. πιὸ κοντὰ στὸν προλάρυγγα, κἔτσι ἀρθρώνεται ἀντὶς ***λ*** ὁ φθόγγος ***ρ***· σύγκρινε : χαλκὰς > χαρκάς.

β΄.) Τὸ ***ο*** ἀφομοιώνεται μὲ τὸ προηγούμενο ***α*** καὶ γίνεται κιἆφτό: ***α:*** χαρκ**ο**τσούκα > χαρκ**α**τσούκα, μὲ κάποια παρετυμολογία ἀπὸ τό: ***χαρκὰς***=τὸ μέρος ποὺ τὴν κρατοῦνε.

Zucca Ἰταλικὰ εἶναι ἡ κολοκύνθη ἡ κολυμβητική, begenaria vulgaris, τὸ νεροκολόκυθο, ἡ νεροκολοκύθα, ἡ κρατούνα ἢ γρατζούνα.

Ἀπὸ τὸ τσούκα ἀφτὸ μὲ τὸ ἐπίθημα: -άλι, γίνεται τὸ ***τσουκάλι.***

Τὸ ἐπίθημα :-άλι ἀφαιριέται ἀπὸ λέξες: ἀφ-***άλι***, (ἀ)στραγ-άλι κεφ-άλι, διχ-άλι, φροκ-άλι (φιλοκάλιον) δαμ-άλι, βουβ-άλι, χαρχ-άλι, περκ--άλι, (ὑπερκάλιον) ποὺ σἆφτὰ εἶναι θεματικό.

Καὶ λοιπὸν: τσουκ-άλι, θρακ-άλι (δηλ. ἀνθρακάλιον) κουν-άλι (κωνάλιον ὥριμο ἀπίδι στὴν Κρήτη, ἢ σῦκο στὰ δωδεκάνησα) στριψ-άλια (τοῦ βιολιοῦ τὰ τεντωτήρια), κοτσυφ-άλι (εἶδος σταφύλι στὴν Κρήτη,

Χατζηδάκης), στραγ-άλια (τρωγάλια), τρυπ-άλια (Κρήτη), μπροστ-άλια καὶ πισ-άλια (τὰ σχετικὰ ξύλα τοῦ σαμαριοῦ, Κεφαλονία), τροφ-άλι, ἀντεν-άλι, ξιφ-άλι (γὴ σκαμμένη, Κέρκυρα), κορμ-άλι (Κοραής). ***ποντ-άλι***

Ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος ΚΑΙ

Γνωστὸ πὼς στὴ νέα ἑλληνικὴ τὸ ***καὶ*** τὸ μεταχειριζούμαστε καὶ μὲ τὴ σημασία τοῦ ***πώς***, τοῦ ***ὅτι***, νὰ ποῦμε˙ λ. χ. λὲς ***καὶ*** κοιμᾶται=νομίζεις πὼς κοιμᾶται˙ τώρα πῶς συμβαίνει τὸ ***καὶ*** τὸ συμπλεχτικό, ποὺ λένε ἢ πιὸ καλὰ τὸ ὁμοδετικό, νὰ γίνει εἰδικό;

Ὁ λόγος εἶναι πρῶτα ἀπὸ φθογγικὴ πάθηση καὶ κατόπι ἀπὸ παρετυμολογία.

Τὸ ἀρχαῖο εἰδικὸ ***ὅτι*** χάνοντας κανονικὰ τὸν ἀρχικὸ ἄτονο φθόγγο ο (λέγω ἄτονο, γιατὶ ὄντας προκλιτικὸ δηλ, προάτονο, στὴν προφορὰ δὲν ἔχει καθόλου τόνο τὸ εἰδικὸ ***ὅτι***) ἔμεινε: ***τι***, (ἐπίσης καὶ τὸ αἰτιολογικὸ ***ὅτι*** > ***τι***=γιατὶ, γνωστότατο: δὲν ἔρχομαι ***'τι*** δὲν μπορῶ).

'Από τὴ συνίζηση τοῦ ***'τι*** μὲ ἑπόμενο φωνητικὸ φθόγγο λ. χ.

κάτεχε, ***'τι*** ὁ Ρῆγας δὲν τὸ ξαίρει (τ̯ο).

κάτεχε, ***'τι*** ἔχω γνώση (τ̯ε)

πεῖς ***'τι*** ἤτονε πολλοὶ (τ̯η) ('Απ'τὸν 'Ερωτόκριτο).

γίνεται ἡ συνηθισμένη μετάθεση τῆς ἄρθρωσης τοῦ ***'τι*** ἀπὸ τὴν ἀκρόγλωσσα καὶ τὶς δοντόριζες, στὴ μεσόγλωσσα καὶ τὸν οὐρανίσκο, κἔτσι πιὰ ἀκούεται ***κ̯***.

Παράβαλε: φτειάνω > φκειάνω, φτυάρι > φκυάρι,

πτυὰς (φίδι) > φκυάδι (λεξκΒυζ.), ἀφτιὰ > φκιά, τι̯αφο-κέρι > κιαφοκέρι (*) (Κεφαλονιά), πυροστιὰ > πυρο-σκιά (Καστελόριζο).

λὲς' τί ἄλλος (τι̯ἄλλος) δὲν τὸ ξαίρει > λὲς κι̯ἄλλος...

θαρεῖς 'τι̯ ἔχω τὴν ἀνάγκη σου; > θαρρεῖς κι̯ἔχω...

Ἡ φυσιολογικὴ ἐξήγηση εἶναι τούτη :

Τὸ προηγούμενο **φ** ἢ **σ** καὶ τὸ **τ** μὲ τὸ **ι̯** (ποὺ προ-φέρνεται ἐδῶ: **χι̯**) κάνουνε τρία σύμφωνα στὴ σειρά: **φτχι̯**, **στχι̯**, ξεπέφτει λοιπὸν κανονικὰ τὸ μεσιακὸ ἀπ' τὰ τρία, τὸ **τ**, καὶ τότε τά :**φχι̯**, **σχι̯** γίνονται κανονι-κὰ **φκι̯**, **σκι̯** : φτχυάρι > φχυάρι > φκυάρι, πυροστχι̯ὰ > πυροσχι̯ὰ > πυροσκι̯ά, ἔτσι καί : λὲς **τχιἄλλος** > λὲς-**χιἄλλος** > λὲς-κι̯ἄλλος θαρρεῖς τχι̯ἔχω > θαρρεῖς -χι̯ἔχω > θαρρεῖς κιἔχω κτλ.

Καὶ μιὰ ποὺ εἴπανε **κι̯** μὲ ἀκόλουθο φωνήεντο: λὲς **κι̯** ἀντιλαλεῖ (=τι̯ἀντιλαλεῖ), φυσικὰ τὸ συγχίσανε μὲ τὸ σύνδεσμο **κι̯**=καί, κἔτσι εἴπανε **καὶ** καὶ μὲ ἀκόλουθο σύμφωνο: λὲς **καὶ** κοιμᾶται (='**τι** κοιμᾶται).

Τρηδόνες.

Πρώτη φορὰ τὸν τύπο τόνε βρίσκουμε στὸ Γα-ληνό· γίνεται ἀπὸ τὸ **τερηδὼν** (=σκουλήκι τοῦ ξύλου) κατὰ τὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ, ποὺ κοντὰ στὰ ὑγρὰ ξεπέφτει κάθε φωνητικὸς φθόγγος, ποὺ ἔχει καὶ δέ-φτερο ὅμοιό του : τερηδόνες > τρηδόνες.(σελ. 88 κ.π.)

Ὁ ξεπεσμὸς λοιπὸν τοῦ **ε** κοντὰ στὸ **ρ** ἔγινε τὴν ἐποχὴ ποὺ προφερνότανε καὶ τὸ ἀκόλουθο **η** ὡς ê (μακρό).

(*) Λάθος ὁ Χατζηδάκης ('Αθηνᾶ κδ'. σελ. 30).

Σήμερα σημαίνει:

1) τὰ ἄσπρα κυκλικὰ συγκεντρικὰ σωληναράκια τὰ ὀστράκινα, ποὖναι κολλημένα πάνω στὶς θαλασσινὲς πέτρες καὶ ποὺ ζοῦνε μέσα τους ψιλά, καὶ μακρουλὰ κόκκινα σκουλήκια.

2) τὶς αἱμοροΐδες, ἢ ζοχάδες (ἐσοχάδες)· ***τρηδονιάρης***=ζοχαδιάρης, ζοχαδιακός.

Ἀκρίδαλος

Λέξη Ἀρτακηνή, ποὺ σημαίνει τὸ ἐνδημικὸ ἔντομο, δηλαδὴ τὴ ***λοκούστα*** ποὺ λένε ἀλλοῦ, — ἐνῶ τὴν ἀποδημική, τὴ φθοροποιά, τὴ λέμε ***ἀκρίδα***. — πληθ. οἱ ***ἀκριδάλοι***.

Ἡ ἐτυμολογία του εἶναι ἀπὸ συνεπαρμὸ (συμφυρμό):

ἀκρίδα + γρῦλος = ἀκρίδαλος

Πρβλ. σοῦρβα+μούσπουλα = σούρβουλα, ἔχις+σκολόπεντρα=ἔχεντρα (Χατζηδάκης. Καὶ βεβαιώνει πιὸ πολὺ τὴν ἐτυμολογία ἀφτὴν τοῦ Χ. ὁ Ἀρτακηνὸς ὁ τύπος: ***σκόχεντρα***), ψιλὸ+μοναχὸ = ψιλαχὸ (Αὐλωνάρι. Φάβης).

Κατὰ τὸ ***ἀκρίδαλος*** εἶπανε στὴν Κεφαλονιά: ***πήδαλος***=τὸ ἄκκαρι τοῦ τυριοῦ.

Ἀπανάρι

Σημαίνει τὴν ἐπάνω πέτρα τοῦ μύλου, ποὺ στοὺς ἀρχαίους λεγότανε: ***ὄνος*** ἀλέτης.

Εἶναι λοιπὸν ***ἐπονάρι***(ον).

Ἀπανάρι ἀπὸ περετυμολογικὴ ἐξομοίωση τοῦ ***ἐπον-*** πρὸς τὸ ***ἐπάν***(ω) > ***ἀπάν***(ω).

Ἄβαθνο

Πιὸ συνηθισμένο στὸν πληθυντικό: ***τἄβαθνα*** = τὰ ὑπέρβαθα, τὰ ἀφανῆ, τὰ ἄπατα, Τὸ ***ἄβαθνο*** = τὸ ἀχανές, τὸ ἄπειρο.

Φράσες. «Μεσ' στἄβαθνα τῆς θάλασσας.—τοὐρανοῦ κτλ.»

Ἡ ἐτυμολογία του εἶναι ἀπὸ συνεπαρμό:

ἄφανα + βαθιὰ = ἄβαθνα.

Γλειφίτσης — γαλίφης.

Γλειφίτση λένε σὲ πολλοὺς τόπους τὸν ἄνθρωπο τὸν περιποιητικό, τὸν κόλακα, τὸ μαριόλο, τὸ χαϊδεφτή, τὸ λοῦρδο, τὸ μαλαγάνη, ἔχει καὶ ἀφηρημένο: ἡ ***γλειφιτσιὰ*** «γλειφιτσιὲς μοῦ κάνεις» λέει ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ της, ὅταν τήν κολακέβει γιὰ νὰ τῆς πάρει κάτι.

Ὑποθέτω πὼς ὁ ἀρχικός του τύπος εἶναι ὁ θηλυκός. Δηλαδὴ κατὰ τὰ ***μουσίτσα***, ***νιφίτσα*** εἴπανε καί: ***γλειφίτσα*** ἀπὸ τὸ ***γλείφω*** (λείχω) = σφουγγίζω μὲ τὴ γλώσσα, καὶ κατόπι χαϊδέβω, ὅπως κάνουνε μὲ τὴ γλώσσα τὰ ζῶα, οἱ σκύλοι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅλα τὰ θηλικὰ τετράποδα τὰ μικρά τους, ἤ τὰρσενικὰ τὶς ἐρωμένες τους. «Σοῦ εἶναι μιὰ γλειφίτσα» !

'Απ' τὸ θηλικὸ ἡ γλειφίτσα εἶπανε κιἄρσενικό: **ὁ γλειφίτσης** πρβλ. **ἡ κακονούσα** κιἀπ'ἀφτὸ ὕστερα: **ὁ κακονούσης** κτλ.

Φθογγικὰ συγγενέβει μὲ τὸ **γαλίφης**, ποὺ εἶναι τὸ 'Ιταλικὸ:gaglioffo=πανοῦργος, ὕπουλος, ἀπατεώνας, πρόστυχος, μηδαμινός, μωρός, νωθρός, μὰ ποὺ ὁ ἑλληνικός του τύπος: γαλίφης παρετυμολογήθηκε ἀπὸ τὸ: (ἀ)γλείφω, ὅπως φαίνεναι κιἀπ' τὸ: λιὸ > λι καὶ πῆρε τὰ νοήματα τοῦ γλειφίτσης. Τοῦ κάναμε καὶ ἀφερημένο: **γαλίφιὰ**: πρβλ.

«Μὲ γαλιφιὲς καὶ χάδια
καὶ ψέφτο χτυποκάρδια. . . .»

Δερμόνι > δρομόνι

Δερμόνι—μεγάλο δερμάτινο κόσκινο, καὶ κατὰ μετάθεση ἕνεκα τὴ γειτονιά του **ρ**: **δρεμόνι** καὶ κατόπι ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ χειλικὸ **μ** τὸ **ε > ο δρομόνι** (πρβλ. γέμα > γιόμα, γεμάτος > γιομάτος, exemplum > ξόμπλι, ψέμα > ψόμα (Κρήτη) ἀπανεμιὰ > ἀπανομιὰ, ζεματάω > ζοματάω (Λεξκγρ. ἀρχ. Ε', 215) καὶ μάλιστα **περίδερμος > περίδρομος** (ἡ φλόγωση τοῦ δαχτύλου) ποὔναι ὁλότελα σὰν τὸ **δερμόνι > δρομόνι**. Στὴν πατρίδα μου μονάχα **δερμόνι** τὸ λέμε.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ Κοραῆ ("Ατακτα δ', 106) **δρōμώνι** ἀπ' τό: **δρόμων**, λέει (γρήγορο καραβάκι), ποὺ τὴν παραδέχονται καὶ πολλοὶ ἄλλοι, δὲ μοῦ φαίνεται σωστή, γιατὶ ἀπὸ δοχεῖα ὀνοματίζονται καράβια, λ. χ. **γαυλὸς** = κουβάς, κιἀπ' αὐτὸ ὕστερα εἶδος κα-

ράβι vascellum = βαρέλι κιάπ' άφτὸ κατόπι τὸ γαλλικὸ vaisseau, corbita=καλάθι κιάπ'άφτὸ τὸ corvetta κτλ. κτλ. δὲν εἶναι ὅμως ψυχολογικὰ σωστὸ καὶ παράδειγμα ἐμπειρικὸ δὲν ἔχουμε ἀπὸ καράβι νὰ ὀνομαστεῖ δοχεῖο. καὶ δὲ θέλει δὰ συζήτηση πὼς ὄνομα **δρόμων** πρῶτα σὲ καράβι μποροῦσε νὰ δοθεῖ, (ἔδραμον > δρόμος > δρόμ-ων—ποὺ ἔχει πολὺ δρόμο,(πρβ. γάστρων = ποὺ ἔχει μεγάλη γαστέρα)· ἡ παραγωγὴ ἀπ' τὸ **δέρμα** εἶναι καὶ φυσικὴ καὶ λογική.

'Αλαλιάζω > ἄλαλος

'**Αλαλιάζω** εἶναι ρῆμα κοινότατο, χρήσιμο μάλιστα στὴν παθητικὴ μετοχὴ **ἀλαλιασμένος**=φοβισμένος, ξεπαρμενος ἀπὸ τὸν τρόμο, παλαβωμένος ἀπὸ τὸ φόβο.

Μᾶς ἔρχεται ἴσια ἀπὸ τὴν παράδοση τὴν προφορική· μόνο ὁ Ἡσύχιος τὸ θησαβρίζει: «**ἀλαλύσθαι,** φοβεῖσθαι», λέει. Καὶ πάλι: «**ἀλαλητά**, τεθορηβημένα». Καί: «**ἀλαλία**, πονηρία, ἀταξία», λέει· ἀφτὸ τὸ τελεφταῖο ἀπὸ τὸ Σοφοκλὴ (ἀποσπ. 220).

Τὸ «**ἀλαλύσθαι**» λοιπὸν εἶναι τὸ δικό μας τὸ **ἀλαλιάζω** καὶ τὸ «ἀλαλία» εἶναι τὸ Κεφαλονίτικο τὸ **ἀλαλιά**, ὅπου λένε καὶ τὸ **ἄλαλος** μὲ τὸ νόημά του: ἐνεός, σαστισμένος, ξεπαρμένος, χαζός, ἀνόητος, βλάκας, μοῦτος, μῶκος,ἠλίθιος, χαμένος, ζαλισμένος, ἀλαλιασμένος (βλέπε καὶ Κρίσπη, Πολυσπαρ. σ. 98). Τὸ **ἄλαλος** ἀφτό, δὲν ἔχει καμιὰν ἐτυμολογικὴ σχέση μὲ τὸ ἀρχαῖο «**ἄλαλος**»=βουβός. 'Απὸ τὸ «ἀλαλία >

ἀλαλιὰ—ἀλαλιάζω, πισώδρομα βγῆκε τό: ἄλαλος.

Ὅπως δηλαδή: ἐλεύθερος > ἐλευθερία—ἐλευθεριάζω, ἥσυχος > ἡσυχία—ἡσυχάζω, σύντροφος > συντροφιὰ—συντροφιάζω, ἀνάποδος > ἀναποδιὰ — ἀναποδιάζω κτλ. κτλ. κτλ. ἔτσι εἶπαν ἀντίθετα: **ἀλαλιά—ἀλαλιάζω > ἄλαλος**· Ἔτσι λοιπὸν συνέπεσε φθογικὰ ὁλότελα μὲ τὸ «**ἄλαλος**»=ἀμίλητος, κἐπειδὴς βέβαια ὁ ἀλαλιασμένος μένει καὶ βουβὸς ἀνταμωθήκανε τὰ δυὸ καὶ στὸ νόημα καὶ θεωρηθήκανε ἕνα.

Τέτοια εἶναι κάμποσα, ποὺ εἶναι καὶ ἀρκετὰ νόστιμα, καὶ τὰ λέμε σἄλλο ἄρθρο παρακάτου

Νερομήνια, μερομήνια

Νερομήνια λέγονται οἱ πρῶτες οἱ μέρες τοῦ Ἀβγούστου, ποὺ τὶς λένε καὶ **δρύμ(ν)ες**, δηλ. κακὰ πνέματα τοῦ νεροῦ ποὺ βλάφτουν τὰ ροῦχα, τὰ σανίδια κτλ. ἔτσι τὰ λέγανε οἱ γριὲς στὰ χωριά μας (*), ἔτσι καὶ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου: νερομήνια ἀπὸ τό: **νερὸ** καὶ **μῆνις**. Κατόπι ἀπὸ παρετυμολογία τοῦ **ἡμερομηνία** τὰ εἴπανε: **μερομήνια** (μὴ νιώθοντας τὸ δέφτερο συνθετικὸ **μῆνις**) κἔτσι πλάσαν a posteriori τὴ χαζὴ τὴ θεωρία πὼς κάθε τους μέρα ἀντιπροσωπέβει κέναν ἀπὸ τοὺς μελλούμενους μῆνες τοῦ χρόνου ὡς πρὸς τὶς ἀτμοσφαιρικὲς μεταβολὲς τοῦ καιροῦ, πρᾶμα μπόσικο καὶ ἀνόητο· λοιπόν: **νερομήνια=νερὰ μηνίοντα** (=θυμωμένα, μανισμένα). Ἔτσι τὸ λέγανε

(*) Ὅταν τὸ πρωτάκουσα τὸ πῆρα γιὰ παρετυμολ., ἐνῶ ἀφτὸ εἶναι τὸ σωστό.

κοὶ παλιοὶ Ἀθηνιῶτες οἱ γκαγκαραῖοι, νὰ ποῦμε: **νερομήνια**, καὶ πρῶτος ὁ σοφὸς φίλος μου κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλους πολὺ σωστὰ καὶ πολὺ φίνα εἶπε πὼς ἀφτὸς εἶναι ὁ ἀρχικὸς ὁ τύπος. Ἄλλωστε σώζεται ἀκόμα ὥστα σήμερα σὲ μερικὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου ἡ λέξη **μῆνις** μὲ τὸν ἀρσενίκὸ τύπο: ὁ μήνης=ὁ θυμός.

Μοναχός.

Τὸ μοναχὸς δὲν εἶνα τοῦ κλασικοῦ ἑλληνισμοῦ· ἀρχαῖο δόκιμο εἶναι τὸ **μόνος**.

Ὡστόσο ἐπειδὴ ὕπαρχαν τά: διχῆ, τριχῆ, πολλαχῆ, ἐπιρρήματα γιὰ νὰ σημαίνουν τὰ: „δυὸ φορές, τρεῖς φορές, πολλὲς φορές, ἀναγκαστήκανε νὰ ποῦνε καὶ **μοναχῆ** γιὰ τὸ μιὰ φορὰ (Ξεν. Αν. Δ', 4, 18, Πλατ. Νομ. 720 κλπ.), ἀκόμα εἶπαν καὶ **μοναχοῦ** κατὰ τὸ πολλαχοῦ, (Πλατ. συμπ. 184).

Δὲν εἴτανε λοιπὸν παραφύση κατὰ τό: **πολλαχῶς** νὰ ποῦνε ἀργότερα καί: **μοναχῶς**, ἀφοῦ λέγανε **μοναχῆ** σὰν **τὸ πολλαχῆ** καὶ **μοναχοῦ** σὰν τὸ **πολλαχοῦ** (ἀναλογία ἀπ' ἀντίθεση), ποὺ τὸ πρωτοαπαντοῦμε κιόλας στὸν Ἀριστοτέλη (Ἠθικ. β', 6, 14. καὶ Πολιτ. ε'. 8, 15.).

Ἅμα λοιπὸν ἔγινε ἀφτὸ τὸ ἐπίρρημα, ἐπειδὴ ὅλα σχεδὸν τὰ μὲ-**ως** ἐπιρρήματα ἔχουνε τὸ ἀντίστοιχο ἐπίθετο μὲ-**ος**, κατὰ τὸ σχῆμα: πενιχρὸς-- πενιχρῶς, ἀγαθὸς-ἀγαθῶς κτλ. εἶπαν ἀντίθετα καὶ **μοναχῶς--μοναχὸς.** Μὲ τὴ σημασία τοῦ **μόνος** (Ἀριστ. Μετὰ τὰ φυσ. Ϛ', 15,9. Διοδ. β', 58). Μόνο ἔτσι ξηγιέται τὸ προσκόλλημα - **αχός**,

'Ανασκερέβω

Σημαίνει: ἀναλέγω τὰ σκεύη=συγυρίζω, ταξιθετῶ, καλοθέτω.

Τὸ ἀνασκεβαρίζω, ποὺ λένε στὸν Πόντο μᾶς δίνει τὸ κλειδὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ κοινοῦ ἀνασκερέβω.

Ὅπως εἴπανε: γυρίζω καὶ γυρέβω, ἀρχίζω καὶ ἀρχέβω, εἶπαν καὶ: ἀνασκεβαρίζω καὶ ἀνασκεβαρέβω.

'Απὸ τὸ ἀνασκεβαρέβω μὲ τὴν ἀνομοίωση τοῦ **β** γίνεται κανονικά: ἀνασκε(β)αρέβω > ἀνασκερέβω.

Δηλαδὴ θὰ γίνει πρῶτα **ἀνασκεαρέβω > ἀνασκιαρέβω** κὔστερα τὸ **α** γίνεται ε ἀπὸ τὴ γειτονικὴ ἐπίδραση τοῦ **ρ** (παράβαλε: φταρνίζουμαι > φτερνίζουμαι, καθαρίζω > καθερίζω, τέσσαρα > τέσσερα, κτλ. Γραμ. Φιλήν. § 262).

Οἱ συντάχτες τοῦ λεξικοῦ τὸ θένε ἀπὸ τὸ **ἀνασ(υ)γυρίζω,** λέει. Τί γυρέβει ἡ **ἀνὰ** στὸ: συγυρίζω; καὶ πῶς τὸ **γ** γίνεται **κ** καὶ ὄχι τὸ **σ > ζ** πρὶν ἀπ' τὸ ἠχερὸ **γ;** ἐγὼ τουλάχιστο δὲν τὸ νιώθω.

Μιὰ ποὺ εἶπαν **ἀνασκερέβω**, τό: **ἀνασκεβαρέβω,** εἶπαν καὶ **ἀνασκερίζω** τό: ἀνασκεβαρίζω.

Πάλι δὲ μπορέσαμε νὰ ξεφύγουμε τὸ ἀνακάτωμα σὲ μερικὲς δασεῖες καὶ κτλ., μὰ ἐκεῖνο ποὺ πειράζει εἶναι νὰ μὴν ἀλλάζουνε νόημα τὰ παραδείγματα λ.χ., στὴ σελ, 96 θέλει **ἀΰργαλιὰ** (μὲ α) καὶ **κίτρινος** (ὄχι **κίν...**) σ. 94: **κορωνοφωλιὰ** (ὄχι.. **φι**)..) σ. 93 στό: ὅμοια, δὲ θέλει ἐρωτηματικό, θέλει κόμμα, καὶ ὁ σταβρὸς νὰ γίνει ἀστερίσκος πρὶν τό: * **μεπρταριὰ** στὴ σ. 86 νὰ γραφεῖ: **πολυμπριὰ** τὸ δέφτερο, καὶ σ. 84 ἀράδα 18 νὰ γραφεῖ **τους** (μέ ς).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1924 ΤΕΥΧΟΣ 5ο

ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΤΟΥ κ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

Τὸ νὰ μὴν ξαίρει ἕνας γλωσσολόγος μιὰν ξένη γλώσσα, διόλου δὲ λιγοστέβει τὴν ἀξία του. Ἀλλὰ νὰ γράφει γιὰ μιὰν ἄγνωστή του γλώσσα ἄρρατα θέματα χωρὶς νὰ σέβεται οὔτε τὸν ἑαφτό του, οὔτε τοὺς ἀναγνῶστες. Ἀφτὸ μόνο ὁ κ. Χατζηδάκης, ὁ μοναδικός, μπορεῖ νὰ τὸ κάνει.

Τσαλιστέβω

Κωμικότατος γίνεται ὁ κ. καθηγητὴς ἐκεῖ ποὺ πολεμᾶ νὰ ξηγήσει μιὰ Μυτιληνιὰ παροιμία. (Ἐπετηρ. Πανεπ. Ζ', 1910—11. σελ. 54).

Τὸν ἀράπη *τσαλιστέβεις* κτλ.

Tchalichiorum—tchalichdim > *τσαλιστίζω* καὶ *τσαλιστέβω* σημαίνει Τούρκικα: καταγίνομαι, προσπαθῶ, Ὡστόσο ὁ καθ. Χ. τὸ παίρνει πὼς εἶναι *τσὰ' ἂ ληστέβεις*=καὶ ἂν ληστέβεις, ἐπειδὴς τὸ *κι* στὴ Μυτι-

λήνη τὸ λένε **τσι.** Κἔτσι μᾶς τὰ κάνει περιβόλι: «ληστέβω ἄρα σημαίνει ἐργάζομαι λέει, καὶ μάλιστα ἐπιμελῶς, ἀκαταπονήτως»!!! (1) Μπράβω νὰ σοῦ πῶ.

Καπάκι

Καππάκι τὸ τῶμα, (τὸ γράφει μὲ διπλὸ π!) ἐκ τοῦ Λατινικοῦ, λέει, cappa, μεθ' ἑλληνικῆς ὑποκοριστικῆς, λέει, καταλήξεως, (ἴδιο βιβλ. σελ. 64).

Καπὰκ (τούρκικο=πῶμα) +*ι* ἡ οὐδέτερη ἑλλην. κατάληξη: *καπάκι.* Ἀφτὸ εἶναι, τίποτ' ἄλλο.

Κουβάνι

Κουβάνι ἢ γουβάνι, εἶναι ἀπ' τὸ τούρκικο *κουβάν*=κυψέλη. Ἴσως τὸ κουβὰν νἄχει σχέση μὲ τὸ Ἡσυχιανὸ *κύβηνα.* Μὰ πάλε ἡ Νεοελληνικὴ λέξη ἀπ' τὸν τούρκικο τύπο εἶναι καμωμένη, (ἴδιο βιβλ. σελ. 68).

---

1) Ἀβασάνιστα ὁ Ν. Πολίτης τὸ πέρασε στὶς παροιμίες του ἀρκούμενος νὰ προσθέσει πὼς « ἡ σημασία καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ *λιστέβω* (ἔτσι μὲ *ι*) τοῦ εἶναι ἄγνωστη» κιὸ κ. Χ. ἔτσι χοντρικὰ τὸ λήστεψε καὶ τὸ τσαλίστεψε καὶ κατάγινε καὶ τραβαλιάρησε, *μάλιστα ἐπιμελῶς καὶ ἀκαταπονήτως ἐργασάμενος*, «ὡς πρόκειται ἰδεῖν» στὴν κατακαημένη τὴ σελ. 55 τῆς Ἐπετηρίδας τοῦ Πανεπιστημίου ποὺ ἀναφέραμε, χύνοντας ἵδρωτα καὶ παραπέμποντας καὶ προτρέποντάς μας νὰ παραβάλουμε τὸν πατριώτη του τὸν Κώστα τό *ληστὴ* τὸ φιλόπονο γιὰ νὰ μᾶς πείσει τέλος πάντων πὼς ὁ κ. Χατζηδάκης *ληστέβει* γιὰ νὰ *τσαλιστέβει.* Μὰ ἐμεῖς δυστυχῶς γιὰ λόγου του πειστήκαμε γιὰ τὸ ἐνάντιο, ὅτι δηλ. *τσαλιστέβει* γιὰ νὰ *ληστέβει* (σελ. 140).

Ἀνασόνι

Τέτοιο εἶναι καὶ τὸ **ἀνασόνι** (Ἀθηνᾶ, ΚΔ', 27). τὸ Ἑλλην. **ἄνησον** ἔγινε τούρκικα **ἀνασὸν** κιἀπ' ἀφτὸ βέβαια τὸν τούρκικο τύπο τὸ εἴπαμε κἐμεῖς **ἀνασόνι.**

Ἀφτὸ εἶναι ἔφκολο νὰ τὸ καταλάβει κανεὶς ἀπ' τὸ καταληχτικὸ **-νι.** Γιατὶ ἀπεφτείας ἀπ' τὸ **ἄνησον** θὰ τὸ λέγαμε **ἄνησο** ἢ καὶ **ἄνασο** τέλος, μὰ ὄχι **ἀνασόνι** (πρβλ. ἀρχ. **ὄπιον**, τούρκ. **ἀφιόν**, νεοελ. **ἀφιόνι**, ἀρχ. **ἔβενος**, τουρκ. **ἀμπανόζ**, νεοελ. **ἀμπανόζι** κτλ). Δὲν εἴπαμε ὅμως ποτέ: ἄμυλον > ἀμυλόνι, Θέρισον > Θερισόνι κτλ. Τέτοια ἴσως ψιλὰ πράματα ὁ καθηγητὴς Χ. δὲν τὰ καταδέχεται. Ὡστόσο ἀφτὴ ἐδῶ ἡ παρατήρηση, γιατί τὸ **ἄνησον** ἔγινε **ἀνασόνι** κιὄχι **ἄνησο**, γιὰ γλωσσολόγο εἶναι πολὺ σπουδαία κἔχει νὰ κάνει πολύ. Ἐπίσης τὴν **καλύβα** μας οἱ Τοῦρκοι τὴν εἴπανε coliba κιἀπ' ἀφτὸ εἶναι ὁ τύπος ὁ Θρακικὸς μὲ *ο* (Ἀθηνᾶ ΚΔ', 23).

Ἤθελα νὰ ξαίρω τὰ τέτοια ὁ καθηγητὴς Χατζηδάκης (κἔχει ἄπειρα τέτοια) τὰ παραβλέπει ἀπὸ καλὴ θέληση, ἢ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὰ προσέξει ; Ἂν τὸ πρῶτο, ἡ ἐπιστημονική του ἀξιοπιστία εἶναι γιὰ νὰ τὴν κλαῖμε, ἂν τὸ δέφτερο, ἡ ἐπιστημονική του ἀξία εἶναι γιὰ νὰ τὴν χαίρεται.

Οὐρανὶ κτλ.

Τὰ ἐπίθετα, λέει: **οὐρανί**, **βυσσινί**, κτλ. γίνανε κατὰ τὸ τούρκικο **ρεγκὶ** (ἔτσι λέει ὁ κ. Χ. στὰ ΜΝΕ α' 148, β' 251).

Ποιὸ τούρκικο καὶ ποιὸ **ρεγκί**; Ἔτσι πάντα βασιζόμενος ἀπάνω στὴν ἄγνοια ποὺ ἔχει ὁ Ἑλλην. κόσμος γιὰ τὶς στοιχειακὲς ἀρχὲς τῆς γλωσσολογίας, λέει ὅτι τοῦ **κατέβει**.

Ρεγκὶ τούρκικη λέξη δὲν ὑπάρχει. Ἡ τ. λέξη εἶναι ***ρὲνκ***=χρῶμα, κεῖναι ἴσα ἴσα ἀπὸ κεῖνες ποὺ καθόλου δὲν ἔχουνε περάσει στὰ Ἑλληνικά, οὔτε καὶ στὰ ντόπια.

Πῶς λοιπὸν τώρα τὸ ***ρὲνκ***, Ἑλληνικὰ ἔγινε ***ρεγκὶ*** (τούρκικη αἰτιατικὴ) καὶ πῶς δυνάμωσε τόσο μέσ' στὸ αἴστημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ ἐπιδράσει σὲ τύπους ἑλληνικώτατους: ***οὐράνιο, βύσσινο, θαλάσσιο, ψαρὸ*** κτλ. καὶ νὰ τοὺς κάνει: ***οὐρανί, βυσσινί, θαλασσί, ψαρὶ*** (1) κτλ. ποὺ εἶναι τύποι πάγκοινοι Ἑλληνικοί, ὁ σοφὸς Γαργαντούας τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης μπορεῖ νὰ τὸ χωνέψει. Μὰ οἱ Ἕλληνες ἀναγνῶστες..... Αἴ ἀφτωνῶν τὸ στομάχι μένει χημικὰ ἀδιάφορο σὲ τέτοια.

Νὰ πῶς τὰ ξηγῶ ἐγὼ ἀφτά.

Ἡ κατάληξη ***ι*** πέρασε σάφτὰ ἀπὸ τὸ ἐπίθετο ***βαθὶ*** εἴπανε δηλ. ***βαθὶ βύσσινο*** (χρῶμα), ***βαθὶ οὐράνιο*** κτλ. Κατόπι ἡ κατάληξη τοῦ πρώτου πέρασε καὶ στὸ δέφτερο· εἴπανε δηλ. ***βαθὶ βυσσινί, βαθὶ***

(1) Τὸ πιὸ γουστόζο ποὺ τὸ ***ψαρὸς*** > ***ψαρῆς***, ὀπὸ τὸ ***ψὰρ***, δηλ. τὸ μαβροπούλι, τὸ ***ψαρόνι***, ὁ κ. καθηγητὴς θαρρεῖ πὼς γίνεται ἀπὸ τὸ ***ψάρι*** καὶ σημαίνει λέει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ ψαριοῦ! (ΜΝΕ. β', 34. ἐπετ. Ζ', 57).

Ἐπίσης τὸ ***γαλανὸς*** τὸ θαρρεῖ πὼς γίνεται ἀπ' τὸ ***γάλα***, λέει (Γενικ. γλωσσ. σελ. 310) ὤ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη κακὸ ποὔπαθες!

οὐρανί, κανελλί, χρυσαφί, μελί κτλ. Πρβλ. ***φαγὶ*** καὶ ***πιοτί.***

Τσόφλιο.

Ἕνας τέτοιος γλωσσολόγος καὶ δὲν ἔχει ξεφύγει οὔτε κιἀπ' τὶς χοντροκομμένες δασκάλικες ἐτυμολογίες.

Εἶναι γνωστὸ πὼς οἱ δασκάλοι τὸ ***πανταλόνι*** τὸ παράγουν ἀπ' τὸ ***πάντα λειώνει*** καὶ τὸ ***κενέφι*** ἀπὸ τὸ ***κενὸν φωτὸς*** καὶ τὸ ***μπριζόλα*** ἀπ' τὸ ***ἐν πυρὶ ὄζει ὅλη***, καὶ τὸ ***χαλβὰς*** ἀπ' τὸ ***χαλαρῶς βαίνειν*** καὶ τὸ ***πιλάφι*** ἀπ' τὸ ***ἐπίλαβέσθαι*** καὶ τὸ ***ντολμὰς*** ἀπὸ τὸ ***δόλωμα-δολωμᾶς*** καὶ τὸ ***μαξούλι*** ἀπ' τὸ ***μάω, μαζὸς*** καὶ τὸ ***γάϊδαρος*** ἀπ' τὸ ***ἀεὶ δέρεσθαι*** καὶ τὸ ***ναργκιλὲς*** ἀπ' τὸ ***νάρκη λεώ*** κτλ.

Ἔτσι λοιπὸν κιὸ καθηγητὴς Χ. λέει (Γλωσ. μελ. σ. 393) πῶς τὸ ***τσώφλιο*** γίνεται ἀπ' τὸ ***ἐξώφλοιον.*** Τώρα πότε εἴπανε ***ἐξώφλοιον***, καὶ ἂν μποροῦσε νὰ λεχτεῖ ***ἐξώ***φλοιον, ὅταν φυσικὰ ***ἐσώ***φλοιον δὲν ὑπάρχει, κιἀκόμα πῶς ξηγέται ὁ τύπος ***τσέφλιο*** μὲ ***ε*** κτλ. κτλ. κτλ., ἀφτὰ βέβαια δὲ βάζει σὲ κόπο τὰ ἐγκεφαλικά του κύτταρα νὰ τὰ σκεφτεῖ.

Μὄλο τὸ σεβασμό μας γιὰ τὶς γνῶμες του, ἂς μᾶς ἐπιτρέψει νὰ ποῦμε δὰ κἐμεῖς τὴ γνώμη μας γιὰ τὸ ζήτημα κιἂς ἔχει πάλι ἀφτὸς τὴ δική του.

Κάμποσες λέξες ἔχουμε παρμένες ἀπ' τὴν Ἀραβική, εἴτε ἀπεφτείας εἴτε μέσο τῆς Τούρκικης.

Ὑπάρχει λέξη ἀραβική djefl=***τσόφλιο, περικάρπιο*** κτλ., ἀφτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ δικό μας τὸ ***τσέφλιο***, ἀφτὸς μὲ ***ε*** εἶναι ὁ πρῶτος τύπος, κεἶναι πολὺ κοι-

νὸς κιᾶφτὸς (ἄλλωστε ὅλοι οἱ ἕλληνες, καθηγητάδες τῆς γλωσσολογίας δὲν εἶναι βέβαια καὶ ξαίρουν τὰ Ρωμαίικα) **τσέφλιο** λοιπόν. Ἀκόμα εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ φθόγγος **ε** συχνὰ γίνεται **ο** πρὶν ἀπὸ ἕνα χειλικὸ φ, μ, π, b, πρβλ. **γεφύρι > γιοφύρι, κεφάλι > κιοφάλι, ρεβίθι > ροβίθι, ρέμα > ρόμα** (Κούμη) κτλ. (κοίταπιὸ ἀπάνου σελ. 124 καὶ Γραμ. Φιλήν. § 263) ἔτσι λοιπὸν εἴπαμε καὶ **τσέφλιο > τσόφλιο**. Ἀφτὸ εἶναι.

Φιτίλι.

Ὁμοίως λέει ὁ καθηγητὴς Χ. (ΜΝΕ α΄, 393) ***φτίλι, πτίλιον, πτίλον***. Καθαφτὸ τύπος **φτίλι** δὲν ὑπάρχει· στὰ βόρεια ἰδιώματα λένε φτίλ' χωρὶς κανένα ἄτονο **ι**, ὅπως συνηθίζουνε πάντα, καὶ στὰ νότια: **φιτίλι** μὲ ὅλα τὰ ἄτονα **ι** ὅπως συνηθίζουνε πάντα. Μὰ ὅταν ὁ καθηγητὴς Χ. θέλει νὰ παρατρέψει τὴν προσοχὴ τοῦ ἁπλοϊκοῦ ἀναγνώστη, ἡ τόλμη του σὲ τέτοιες δὰ λαθροχεριὲς ἔμεινε θρυλούμενη (σελ. 36 ὑποσ.). Ἐδῶ θέλει βλέπεις νὰ μᾶς τὸ σχετίσει μὲ τὸ **πτίλον** κιό τύπος **φ'τίλι** ἔρχεται πιὸ βολικὰ στὸ λογαριασμό του. (1) Μικροπονηριὲς ἀνάξιες γιὰ ἕνα ἐπιστήμονα, ὥστόσο τὸ **φιτίλι** εἶναι ἀραβικό : fatila ἢ fetilé καὶ τούρκικα : fitil. Καὶ φαίνεται οἱ Βυζαντινοὶ τὸ πῆραν ἀπὸ τοὺς ἄραβες καὶ τὸ λέγανε **φατίλιον** καὶ παρετυμολογημένα ἀπὸ τό : **φῶς + ἥλιος** τὸ εἴπανε καὶ **φωτίλιον**, ἀλλὰ καὶ

(1) Τὶς ἴδιες ἀφέλειες ἐπαναλαβαίνει καὶ ὁ κ. Κουκουλὲς (Λεξγρ. ἀρ. ε΄ 46) «ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ»

φατλίον κατὰ τὸ νόμο Κρέτσμερ (σελ. 88). 'Αφτὰ εἶναι σίγουρα ἀπ'τὸ ἀραβικό: fatila. Οἱ Τοῦρκοι τὸ fatila τὸ εἴπανε fitil. 'Εμεῖς πήραμε ξανὰ τὸν τύπο ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὸ λέμε ***φιτίλι***. 'Αφτὸ εἶναι.

Χωρατὰς

'Αλλοῦ πάλι (Γενικὴ γλωσσικὴ σελ. 115) λέει πὼς τὸ ***χωρατὰς*** εἶναι τούρκικο! Λέξη τούρκικη ***χωρατὰ*** δὲν ὑπάρχει. 'Αφτὸ τούρκικα τὸ λένε chaca =ἀστεῖο, ἀστειότη. Τὸ ***χωρατὰς*** εἶν' ἑλληνικότατο, καὶ ἀκολούθησε στὴν ἐξέλιξη τὸ ἴδιο στάδιο μὲ τὸ ἀστεῖος=ὁ κάτοικος τοῦ ***ἄστεως*** καὶ κατ' ἀκολουθία ὁ λεπτὸς τοὺς τρόπους, ὁ εὐφυολόγος ὁ χωρατατζής.

Χώρα=ἄστυ, ***χωραΐτης***=ὁ ἀστεῖος (κάτοικος ἄστεως), ***χωραϊτέβω*** > ***χωρατέβω*** = κάμνω σὰν τὸν κάτοικο τῆς χώρας, τοῦ ἄστεως, ἀστεΐζομαι = ἀστειεύομαι. 'Απ' τὸ ρῆμα γίνεται οὐδέτερο οὐσιαστικὸ τὸ ***χωρατὸ***=τὸ ἀστεῖο, κάνω ***χωρατὰ***=ἀστεῖα, ἀφτὴ τοῦ πληθυντικοῦ οὐδέτερου ἡ αἰτιατικὴ ἄναρθρη μπορεῖ νὰ νομιστεῖ ἑνικοῦ ἀρσενικοῦ αἰτιατ: κάνω ***χωρατὰ*** (δηλ. ***χωρατὰν***) χωρὶς καθόλου νἀλλάξει τὸ νόημα, κιἀπ' ἀφτὸ γίνεται ὀνομαστική: ὁ ***χωρατάς.***

Τὰ ταλίμια καὶ τὰ τσαλίμια τοῦ ἀγᾶ

'Ενῶ ***ταλὶμ***=γύμνασμα εἶναι λέξη πολὺ διαφορετικὴ ἀπ' τὸ ***τσαλὶμ*** = σκέρτσο, ὁ κ. Χ. λέει πὼς εἶναι ἡ ἴδια λέξη (ἴδιο βιβλ. σελ. 117).

'Επίσης λέει πὼς ἡ αἰτιατ. τοῦ τούρκικου ***ἀγὰ***

εἶναι: ***ἀγανί***, ἐνῶ εἶναι ***ἀγαγὶ***=***τὸν ἀγᾶν*** (ἴδιο βιβλ. σελ. 296) καὶ δοτ. ***ἀγαγά***, λέει, ἀντὶς τὸ σωστό: ***ἀγαγιά***.

Πατενταλῆς

Δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ νιώσει πὼς ἡ λέξη ***πατενταλῆς*** ναὶ μὲν ἔχει θέμα Ἰταλικό, μὰ ἐμεῖς τὴν πήραμε ἀπ' τοὺς Τούρκους ἔτσι ἕτοιμη μὲ τὴν τούρκικη κατάληξη καὶ λοιπὸν δὲν ταιριάζει καθόλου ἐκεῖ ποὺ τὴ βάζει γιὰ παράδειγμα, (ἴδιο βιβλ. σ. 122). Πρβλ. ***φιλίντα*** λέξη Γερμανικὴ flinte=τουφέκι, μὰ ἐμεῖς τὴν πήραμε ἀπ' τοὺς Τούρκους γιαταφτὸ καὶ τὸ ἀρχικὸ ***φλ*** > ***φιλ***.

Σουφλί

Ἡ παραγωγὴ πάλι τοῦ ***Σουφλὶ*** ἀπὸ τὸ ***Σοφούλης***, λέει (Λεξ. ἀρχ. ϛ΄, 4), καὶ μὲ δυὸ λ μάλιστα εἶναι ἀπὸ κεῖνες τὶς κωμικές, τὶς ξεκαρδιστικὲς παραγωγές, ποὺ τόσο μᾶς ἔχει συνηθίσει ὁ κ. καθηγητής.

Λοιπόν, κύριε καθηγητά, τὸ ***Σουφλὶ*** εἶναι λέξη τούρκικη, ἢ μᾶλλον ἀραβική. Μάλιστα: σίν, φέ, λιάμ, γὲ (1): ***σουφλῆ*** καὶ σημαίνει ***χαμηλὸς*** καὶ πράγματι ἡ πόλη Σουφλὶ εἶναι σὲ χαμήλωμα χτισμένη.

Κιλέφι

Παραφθέρνοντας τὸ ἀραβικὸ ***γhιλὰφ*** (τὸ γ λαρυγγικὸ)=θήκη, περικάλυμμα, οἱ Τοῦρκοι τὸ εἶπανε qι-

(1) Μὴν ἔχοντας τούρκικα τυπογραφικὰ στοιχεῖα, γράφουμε τὰ ὀνόματά τους, ὅποιος ξαίρει τούρκικα καταλαβαίνει.

λίφ (τὸ κ λαρυγγικὸ) κιἀπ' ἀφτουνοὺς ἐμεῖς ***κιλίφι*** (καὶ ἰδιωματικὰ μὲ τὴ συνηθισμένη τροπὴ τοῦ ***ιλ*** > ***ελ*** :κελίφι). Ὁ κ. Χ.(Λξκγρ. ἀρχ. ς', 487) τὸ ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὸ ***κέλυφος!!!*** Ὦ Θεέ μου, πῶς βαστᾶς τὰ κεραμύδια ξεκάρφωτα!

Μουχάνι

Τούρκικα mouhan λένε τὴ φυσούνα τοῦ γύφτου καὶ τὴ λένε καὶ οἱ γύφτοι, κἐμεῖς σὲ πολλοὺς τόπους ***μουχάνι.*** Ἔτσι λοιπὸν τὴ λένε καὶ στὴν Οἰνόη ποὺ ἔχουν πολλὰ τούρκικα στὴ γλώσσα τους. Ἀπ' τὸ μηχανὴ ὅμως ποὺ λέει ὁ Χ. (Ἀθηνᾶ ΚΔ, 22) βέβαια καὶ δὲν εἶναι.

Βαζγεστίζω

Τούρκικα vaz-getchtim== βαρέθηκα. Ὁ κ. Χ. λέει (Ἀθ. ΚΔ', 29) ***βαζγεστάω*** ἀντὶ ***βαγεστάω*** διὰ τὸ βαρύνομαι, λέει· δὲ μᾶς ξηγάει ὅμως τὶ εἶναι ἀφτὸ τὸ περίφημο τὸ ***βαγεστάω***, τὸ λήμμα τοῦ κ, Χ. ποὺ τὸ βρίσκουμαι καὶ ΜΝΕ 6', 502;

Τοκμάκα

Ἔτσι λέμε τὴ χοντρογυναίκα. τὴ λέμε καί : ***χοντροκοπάνα***, (1) μεταφράζοντας τὸ ἴδιο τὸ : ***τοκμάκα***, γιατὶ ***τοκμὰκ*** τούρκικα θά πεῖ χοντροκόπανος. Στὴ Χιὸ τὴ λένε : ***τομάκα*** κανονικὰ ἀπορίχνοντας τὸ πρῶτο ***κ*** γιὰ ξέμοιασμα. Ὁ κ. Χ. λοιπὸν (ΜΝΕ,β',286)

---

(1)Σύγκρινε καὶ τὸ : ***Χοντροκοπανιδέστατε***!

ἀφτὸ τὸ σχετίζει μὲ τὸ: ***τομάρι***, λέει. Ἔχει ὅμως καὶ κάποια ἐπιφύλαξη γιὰ τὴν ἐτυμολογία του (πάλι καλά). Μὰ πὼς εἶναι τούρκικο ὅμως, χαμπαράκι δὲν ἔχει.

Σουρὶ, κιούπι.

Τὸ ***σουρὶ*** (ΜΝΕ β΄, 289: σωρίον, λέει) καὶ τὸ ***κιούπι*** (277 καὶ 278 ἀπὸ ποὺ ἀφτὸ πάλι; ἀπ' τὸ: ***κύπη*** ἴσως, αἴ;) εἶναι τούρκικα, τούρκικα, δάσκαλε, καὶ μὴ χάνεσαι· sourou = ἀγέλη, küp = πιθάρι. Δὲν ξαίρω ἀπὸ ποιοὺς τὰ πῆραν οἱ Τοῦρκοι, μὰ ἐμεῖς σίγουρα ἀπ' τοὺς Τούρκους τὰ πήραμε.

Ἀναχτὰρ

Τούρκικα anahtar σημαίνει κλειδὶ, ὁλότελο τούρκικα δηλαδή· ἔτσι τὸ λένε καὶ στὸ Φερτέκι μὲ κάπως ἀδυνατισμένο τὸ τελικὸ ä ποὺ καθόλου δὲ μοιάζει βέβαια μὲ τὸ δικό μας τὸ ***ι***, μᾶλλον μὲ τὸ ***ε*** προσφέρνει λίγο· (βλέπε τὴν ἀφέλεια τοῦ κ. Χατζ. ΜΝΕ β΄, 312,: ***ἀνοιχτήρι,*** λέει, μὰ ἐβλογημένε τὸ κλειδὶ τὄχουμε γιὰ νἀσφαλίζουμε ὄχι γιὰ νἀνοίγουμε).

Στὴ Θράκη παρετυμολογώντας τὸ τούρκικο anahtàr τὸ εἶπανε ***ἀνοιχτάρι,*** μὲ ***α.*** τἀκοῦς;

Γομὰρ

Ἡ λέξη εἶναι ὁμολογημένη σημιτική. Ἑβραίικα ***γόμορ*** (α΄, Βασιλειῶν ιϛ΄, 20), ἀραβικὰ ***χούμαρ*** = ὄνος. Σὲ μᾶς ἔχει παρετυμολογηθεῖ ἀπ' τοὺς βυζαντινοὺς ἀκόμα, τάχα ἀπ' τὸ ***γόμος*** > ***γομάρι(ον)*** (ποὺ

δὲ λέει καὶ τίποτε, ἅμα τὸ προσέξει κανεὶς καλά). Μὰ τέτοιες ἀφέλειες ἐπιτρέπονται σένα Χατζηδάκη; (ΜΝΕ β', 282)

Φουντούλης

Foudoul λέξη ἀραβοτουρκικὴ ποὺ σημαίνει τούρκικα: (ψωρο)περήφανος. Ἐμεῖς τὴν πήραμε ἀπ' τοὺς Τούρκους μὲ ἴδιο νόημα καὶ τὴν παρετυμολογήσαμε ἀπ' τὸ: ***φούντα, φουντώνω.*** γιατὶ ὁ τέτοιος φουντώνει καὶ φουσκώνει. Ὁ κ. Χ. ποὺ τὄχει Ρωμαίικο ἀφτὸ καὶ τὸ γράφει μάλιστα καὶ μὲ δυὸ λ: φουντούλλης, λέει (ΜΝΕ β'. 306) θὰ ξεφουντώσει λίγο, ἅμα τά δεῖ ἀφτὰ καὶ μάθει πὼς: «οὐκ ἐγὼ κούλουρις (καθὼς διατείνεται τουλόγου του· Ἀθηνᾶ κδ'. 325), ἐντὶ ἄλλαι ἀλώπεκες».

Διαγουμίζω.

Στὰ 1909 δημοσίεψα στὴ Λαογραφία τοῦ Πολίτη τ. α', σ. 704 τοῦτα ἐδῶ:

Τὸ ***διαγουμίζω*** καμιὰ σκέση δὲν ἔχει μὲ τὸ ***διακομίζω*** μήτε σημασιολογική, γιατὶ διακομίζω δὲ σήμανε ποτὲς λεηλατῶ, κλπ. κλπ., μήτε ἐτυμολογική, γιατὶ τὸ διαγουμίζω γίνεται ἀπ' τὸ περσοτουρκικό: ***γιάγμα***=λεηλασία, διαρπαγὴ καὶ μὲ τὸ μεσόβαλμα τοῦ ***ου*** γιὰ ἐφκολοπροφορά: ***γιάγουμα*** (Μαρμαρονήσια), ρῆμα ***γιαγουμίζω***, καὶ τέλος: ***διαγουμίζω*** κατὰ τὸ ***δίαρπάζω*** (πβλ. γιασάκι > ***διασάκι*** κατὰ τὸ ***διάταγμα***, οἰάκι > ***δοιάκι*** κατὰ τὸ ***διοικῶ***, ***Γιακουμῆς*** > ***Διακουμῆς*** κατὰ τὸ ***διάκος*** κτλ.) μὲ τὴν παρετυμολογία της: ***διὰ*** πρόθεσης δηλαδή.

Στὰ 1911 ξαναλέει ὁ κ. Χ. (Ἀθηνᾶ ΚΔ'. 340) τὴν

ἐτυμολογία μου γιὰ δική του μὲ ἀφέλεια παιδική, γιατὶ ὁ ἴδιος ὥς τα τότες ποὺ τὸ ξήγησα ἐγὼ τὸ θωροῦσε ὅπως ὅλοι ἀπ' τὸ **διακομίζω**, καὶ γιατὶ τούρκικα δὲν ξαίρει καθόλου, κιἅμα μιλήσει, γιὰ ὅτι σχετίζεται μὲ τὰ τούρκικα πέφτει ὄξω σὰ **μυλωνᾶς** ποὺ πάει νὰ κάνει τὸν καπενάνιο (κοίτα πιὸ ἀπάνω). Στὰ ΜΝΕ β' 383 μάλιστα μὲ κωμικὴ σοβαρότητα τὰ καταλογίζει κιόλας: ***κομίζω* > *διαγουμίζω* > *διάγουμα*** λέει, ἀνάποδα καθὼς βλέπετε. Καὶ γιὰ νὰ παρατρέψει τὸν ἀναγνώστη του ἀπὸ κάθε ὑποψία, πῶς ἀφτός, ἕνας τέτοιος μεγαλωσιάνος νὰ ποῦμε μποροῦσε νὰ καταδεχτεῖ κτλ. λίγες σελίδες πιὸ ἀπάνου (σελ. 325) «ἰὸν ἀποπνείων στομίων τ' ἀποφώλιον ἆσθμα»λέει πὼς τὰ δικά μουεἶναι «ἀσύστατα αὐτοσχεδιάσματα»· gracia per complimenti. Ὡστόσο ὕστερα ἀπὸ 15 σελίδες φαίνεται «τὰ μὲν πρῶτα λεχθέντα, ἐπιλεληθέναι» καὶ λέει γιὰ δικά του τὰ δικά μου τἀσύστατα.

Ἄν τά δικά μου εἶναι ἀσύστατα κτλ. τότες γιατὶ καταδέχεται καὶ λέει κιἀφτὸς τὰ ἴδια ποὺ λέω κἐγώ; Ἢ λοιπὸν καὶ τῶν δυονῶν μας εἶναι ἀσύστατα κτλ. καὶ τότες βάλ' του ρίγανη, ἢ ἂν τὰ δικά του εἶναι σωστά, τότες καὶ τὰ δικά μου εἶναι σωστὰ ἀφοῦ λέω ὁλότελα τὰ ἴδια καὶ μάλιστα ἕνα χρόνο πρὶν ἀπ' ἀφτόν. Οὔτε καὶ εἶναι τὸ μόνο ποὺ μοῦ κλέβει τὸ διαγουμίζω.

Μπουχτίζω, ἀφιονισμένος, κουτουρού.

Στὸν Λ' τόμο τῆς Ἀθηνᾶς Παράρτημα σελ. 40

ὁ κ. Κουκουλὲς λέει γιὰ τὸ ***μπουχτίζω*** «οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι εἶνε τὸ ***(ἀ)ποχτίζω***», λέει—Μηδὲ Brugman νἄτανε!

Βεβαιώνω τὸν κ. Κουκουλὲ πὼς εἶναι ἁπλούστατα τὸ Τούρκικο buctum > μπούχτισα > μπουχτίζω, ποὺ τὸ ξαίρει δὰ καὶ κάθε 'Ανατολίτης καὶ μόνο οἱ συντάχτες τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ κτλ χωρὶς νὰ ρωτήσουνε κανένα δίπλα τους δημοσιέβουνε τέτοιες γκάφες πρὸς δόξα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.

Ἔτσι καὶ ὁ κ. Ἄμαντος λέει (Χιακ. χρον. τευχ. β', 116) ***ἀφιονίζω, ἀφιονισμένος*** = ἔξω φρενῶν, «ἐκ τοῦ ἀφηνιάζω» λέει, τἀκοῦς;.. καὶ τράβα κορδέλλα.

Τὰ ***κούτουρος, κουτουράω, κουτουρίζω***, δὲν εἶναι βέβαια ἀπὸ τὸ ***κοτῶ, ἀποκοτῶ***. ποὺ λέει ὁ κ. Βογιατζίδης (Λεξ. ἀρχ. β' 125) (γιατὶ τότες τὶ γυρέβει τὸ —***ουρ***—;) μόνο εἶναι ἀπὸ τὸ τούρκικο keuturu.

Βερίκοκκο

Prunus armenica κατὰ τὸ Λιναῖο ἢ Armenica vulgaris κατὰτὸ Λαμάρκ λέγεται ἐπιστημονικὰ ἡ ***βερικοκκιά,*** δηλ. τὸ δέντρο ποὺ παράγει τὸ γνωστὸ καρπό, ποὺ στὴ νεοελληνικὴ τόνε λέμε κοινά: ***βερίκοκκο.***

Ὁ Διοσκουρίδης τὸν πρῶτο αἰώνα μ. Χ. τὸ λέει «μῆλον ἀρμενιακὸν» α', 165 καὶ «ῥωμαϊστὶ» λέει ***πραικόκκιον***· ἔτσι κιὸ Γαληνός: ***πραικόκκιον,*** λίγο ἀργότερα.

Τὸ βερίκοκκο ὅλοι λένε πὼς γίνεται ἀπ' τὸ λατινικό: praecox, κιὸ ἴδιος ὁ Χατζηδάκης, κανεὶς ὅμως δὲ μᾶς ἐξήγησε: πῶς τελοσπάντων τὸ ***πρε-*** ἔγινε: ***βερί-,*** μήτε κιὸ Χατζηδάκης.

Ἡ λέξη ὅμως εἶναι σημιτικὴ καθὼς φαίνεται: berkuc. Ἀπ' ἀφτὸ οἱ Ρωμαῖοι, παίρνωντας τὴ λέξη ἀπ' τη Συρία καὶ παρετυμολογώντας την πρὸς τό: praecox = πρώιμος (πρβλ. τὸ Ἀθηνιώτικο· ἄγρωστις > ἄγλωσση) εἴπανε τά: berkuc > praecocia = οὐδετ. πληθ. τοῦ praecox κιἀφτουνοῦ μετάφραση εἶναι τὰ ***πραικόκκια*** ποὺ ἀναφέραμε πιὸ ἀπάνου.

Οἱ Βυζαντινοὶ πήρανε τὴ λέξη ἀπὸ τοὺς Ἄραβες καὶ λαϊκὰ τὴν εἴπανε: ***βερούκα*** (ἔτσι ἀκόμα στὴ Θράκη μὲ τὴν ἀνομοίωση τοῦ πρώτου ***κ***)· κατόπι: ***βερούκοκκα,*** ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ κόκκος, (τύπος ὥστα σήμερα συχνότατος), καὶ τέλος περι-

γραμμάτου: ***βερύκοκκα*** ἢ ***βερίκοκκα***.

Ἔτσι γραμμένα τὰ βρίσκουμε πρῶτο στὰ «Γεωπωνικὰ» ἐκδ. Niclas ι'. 73, 2. (ἀφτοῦ καὶ ***βερικόκκια*** γ', 1,4) τὸ δέκατο αἰώνα.

Ἐπίσης ὁ Σουΐδας ἕνα αἰώνα ἀργότερα λέει: «κοκκύμηλα, εἶδος ὀπορῶν, τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα ***βερίκοκκα***».— Ἐδῶ ὁ Σουΐδας πέφτει ὄξω, γιατὶ ***βερίκοκκα*** δὲν εἶναι βέβαια τὰ ***κοκκύμηλα*** ποὺ ὥς τὰ σήμερα τὰ λέμε ***κούμουλα*** μὲ τὶς κανονικὲς φθογγοπαθιές. Δηλαδή:

κοκκύμηλα > κοκκόμηλα καὶ κουκούμηλα (σύγκρινε: κόκκυ > κούκκου, κοκκοβόας > κουκκουβάγια).
κουκκούμηλα > κούμηλα· παράβαλε: κουκουμάρι > κουμάρι (λατ. cucuma), κουκκουνάρα > κουνάρα (κόκκων)
κούμηλα > κούμουλα (θυμήσου: κομιντόρο > Κουμουντοῦρος, ἀπ' τὸ pomi d'oro)— Νὰ λοιπὸν καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ: Κουμουντούρου.

Ἐξὸν ὅμως τὸ σημιτικὸ τύπο μὲ τὸ *βερι* —λεγότανε παράλληλα καὶ ὁ λατινικὸς τύπος μὲ τὸ ***πραι***— ἔτσι ἔχουμε ὥς τα σήμερα τοὺς τύπους: ***παρκουκκέα*** στὸν Πόντο (παρετυμ. ἀπὸ τὴν προθ. ***παρὰ***), ***πραικόπι*** στὴν Bova (μὲ ἀφομοίωση τοῦ ***κ*** σὲ δέφτερο ***π***), ***κρουκκόκι*** στὴ Σύμη (δηλ. ***προκκόκι*** μὲ παρετυμολ. τῆς ***πρὸ*** καὶ μὲ ἀφομοίωση κατόπι τοῦ ***π*** σὲ ***κ*** ἕνεκα τὸ ἀκόλουθο ***κ***). Ὡς πρὸς τὴ γέψη τῆς ψίχας τοῦ κουκκουτσιοῦ, τῆς ***καρδίας*** ὅπως τὴ λέγαν οἱ παλιοὶ Ἀθηνιῶτες ἔτσι ἀσυναίρετα, ὀνομάζονται: ***γλυκοπύρουνα*** καὶ ***πικροπύρουνα*** (δηλ.: — ***οπύ-***

ρηνα, ἀπ' τὸν ***πυρήνα*** παρετυμολογημένον ἀπ' τὸ ***πιρούνι***) καί ***γλυκοκόκκωνα***, ***πικροκόκκωνα*** ἀπ' τὸ κόκκων =κουκκούτσι.

Οἱ διάφορες παραλλαγὲς παίρνουνε κατὰ τόπους διάφορα ὀνόματα: 'Απὸ τήν 'Ιντιάνικη ὀνομασία τους: zardalu λένε τὰ πικροπύρηνα : ***ζαρταλούδια***, ζαρταλοῦδες, καὶ στὴν Κύζικο: ζαρζαλοῦδες (κατ' ἀφομοίωτη τοῦ ζ+τ>ζ+ζ), ***ζέρδελα*** καὶ ζέρζελα. 'Απὸ μᾶς οἱ Τοῦρκοι τὰ λένε zardali, zerdali καὶ zerdeli, καὶ ξανὰ ἐμεῖς ἀπ' ἀφτουνούς, ***ζαρδαλιὰ*** καὶ ***ζερδαλιὰ*** καὶ ***ζερδελιὰ*** (εἴτε μὲ δ εἴτε μὲ d; τὸ ρd > ρδ ἀπ' τὴ γειτονιὰ τοῦ ρ) 'Ακόμα ἀπὸ τὴν περσική τους ὀνομασία: muchmuch τὰ λένε ρωμαίικα ***μουμούσια*** καὶ ***μαμούσια*** (ἀνομοίωση).

Τὰ γλυκοπύρηνα τὰ λένε: ***κισιρλιὰ*** καὶ ***καϊσιὰ*** (στὴν 'Αρτάκη ***κανισιὲς***) ἀπ' τὸ Τούρκικο ***καϊσὶ*** ποὺ εἶναι περικοπὴ τοῦ ***καϊσερλὶ*** δηλαδή: ***καισαριώτικα*** (ἀπ' τὴν Καισάρεια). Τέλος στὴν Κύπρο τὰ λένε ***χρυσόμηλα*** καὶ στὴν κάτω Ἑλλάδα: ***τσαούλια***.

Ἂς δοῦμε τώρα ἀφτὸ ἀπὸ ποῦ **γίνεται** ;

Δʒ > τζ, τσ, ζ.

Φαίνεται **πὼς** τὸ ***δʒ*** ἀπ' ἀνέκαθε ἴσια μὲ σήμερα **στὴν ἑλληνική, σὲ** διάφορα ντόπια γλωσσικὰ ἰδιώματα γίνεται (δζ=) τζ > τσ > ζ κεῖναι γνωστὸ πὼς τὸ ζ ἄλλοτες προφερνότανε: τζ γιὰ τοῦτο λέγεται καὶ διπλό. Πρῶτος, ὅσο ξαίρω, τὸ παρατήρησε ὁ Foy (Lauts,55).

'Αφίνοντας λοιπὸν κατὰ μέρος τὰ καθαφτὸ ἀρχαῖα: ***ζὰ***=διά· καὶ τὰ σύνθετά της, ποὺ μπορεῖς

νὰ τὰ βρεῖς ὅλα στὴν ἀρχὴ τοῦ στοιχείου Ζ σὲ κάθε ἑλλ. λεξικό, κιἀκόμα: ***Ζεὺς***=Διεύς, ***Ζόννυσος***= Διόννυσος κτλ. ἀπὸ τὰ νέα ἑλληνικὰ ἔχουμε: ***τζά(β)ολος***, ἔτσι ὁ διάβολος στὴν Ἤπειρο καὶ ***ζάολος*** στὰ Δωδεκάνησα.

Ἡ ζαβολιὰ πέρασε καὶ στὴν κοινή.

ζάλογγα > διάλογγα =μέρη ὅλο ἀπὸ λόγγους (Φουρίκης).

ζάκουρα < διάκουρα (Παπαζαφ.).

Ζάβροχα < διάβροχα, τοποθεσία (Φουρίκης).

ζόγκος < δίογκος=ρόζος.

ζαβλακώνω < διαβλακώνω = ἀποβλακῶ (βλὰξ ὄχι αὖλαξ).

τζάχειλος καὶ ζάχειλος < διάχειλος.

ζώχτω < διώχτω καὶ τζόλου > διόλου (Λιβίσι).

ζαγκούλια < διαγκύλια στὴ (Σύμη).

ζύγρα < διύγρα ('Αρτάκη) ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Εὐστάθιου, καὶ ζυγρὸς (Κοραής).

Τζάστενο (Ἤπειρο) καὶ Ζάστανος (Αἰτωλία) < διάστενος, τοποθεσίες.

τσαγκλύζω < διακλύζω=καταβρέχω (Πόντος).

τζὸ < δυὸ (Δωδεκάνησα, Ντίτριχ) καὶ ***ζὸ*** ('Αστροπαλιά).

τσαλακώνω < διαλακκῶ(νω).

πατσάδα < πεδιάδα (ἑρμην. Μπούντουρα στὴ Λέσβο, Κρέτσμερ).

Νά λοιπὸν ποὺ μᾶς ἔφερε ἡ σειρὰ στὸ ***τσακκίζομαι*** ποὺ δὲν μπορεῖ νάναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ***διακκίζομαι*** δηλ. κάνω δι-ἀκκίσματα > τσακκίσματα =***ἀκκισμοὺς***. Κιἀπ' ἀφτὸ ὕστερα ἐνεργητικό : τσακκίζω =σπάνω καὶ ***τσάκκανο*** > ***τσάκ***νο (νόμος Κρέτσμερ.

σελ. 39, ἄς προστεθεῖ καὶ τὸ **τσάκνο** = βίτσα ἐφκολόθραυστη).

Τὸ **τζαμπουνάω** εἶναι τὸ **διαπονέω** = κοπιάζω

Ἔτσι λοιπὸν τὸ **ζυφώνω** καὶ ζουφώνω=συνθλίβω εἶναι τὸ **διυφῶ** δηλ. τὸ σφίγγω τόσο ὥστε νὰ φύγει, νὰ βγεῖ ἡ **ὑφή** του ποὺ τὴ λένε καί: **οὖφα** (πιὸ ἀπάνου σελ. 9, ἀράδα 9.)

Ὥστε καὶ τὸ **ζουλίζω** δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὸ : **διυλίζω** δηλ. σφίγγω κάτι τόσο, ποὺ νὰ ξεχυθεῖ ἡ ὕλη του. Ἀπὸ τὸ **διυλίζω** > **ζουλίζω** φαίνεται πὼς στὴν λέξη **ὕλη** σώθηκε ἰδιωματικὴ ἡ προφορά του **υ**=**ου**. Ἀκόμα λένε στὴ Θράκη καὶ στὰ Κύθηρα : ὕλη > **οὔλη**= τὴν τρύγα τοῦ κρασιοῦ. Στὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης τὴ λένε **οὐλιὰ** κατὰ τὸ : τρυγιά· σεμᾶς ὕλη.

Ἐπίσης λένε στὴν Ἤπειρο: **τσουλίζω** = μαδῶ τὰ κουκκιὰ τοῦ ἀραβοσίτου ἀπὸ τὴν κουκουνάρα τους. ἄλλος τύπος τοῦ διυλίζω.

Ὥστε τὸ **τσουμαδῶ** φαίνεται ὅτι εἶναι : **τσουλομαδῶ** μὲ ἀνομοίωση.

Ἐπίσης λένε στὴν Αἴγινα **τσουλοπατῶ** < διυλῶ +πατῶ.

Λοιπὸν τὸ **τσούλι** = τρίχινο ὕφασμα, ποὺ διυλίζουνε τὸ κοπανισμένο χαμούρι τῶν ἐλιῶνε κιἄλλα πράματα, φαίνεται πὼς εἶναι Ἑλληνικὸ : **διύλι(ον)**, κιἀπὸ μᾶς τὸ πήρανε οἱ Τοῦρκοι : tchol καὶ πάλι ἐμεῖς ἀπ' ἀφτοὺς μὲ τὸν τύπο **τσόλι**. Ἀπ' ὅπου και τὸ **τσολιὰς** — Ἂν ἀφτὸ δὲν εἶναι τό : διολλεὺς > διολέας > τσολιὰς (διόλλυμι), γιατὶ τέτοιο νόημα τοῦ δίνει ὁ Ἀραβαντινός.

Ἐπίσης τὸ ***ζουπίζω*** εἶναι τὸ ***διοπίζω***, τὸ κάμνω δηλ. νὰ βγάλει τὸν ***ὀπόν*** του
Τσαούλια λοιπὸν εἶναι σύνθετο ἀπὸ τά: διὰ+(γ)οῦλη=διαῦλια, ποὺ εἶναι δηλ. παχιὰ γεμάτα ἀπὸ ***ὕλη***, ἀντίθετα πρὸς τὰ ***μαμούσια***, δηλ. τὰ μικρὰ ἄγρια ***ζέρζελα***, ποὺ κάπου τὰ λένε καὶ ***μούσμουλα***, ὅλο πετσὶ καὶ κόκκαλο. — Καὶ στηρίζει πιότερο τὴν ἐτυμολογία μας τὸ ἄλλο τὸ ***τσα(γ)ούλι*** = σαγώνι, δηλ. δια-(γ)ούλιον, τὸ διὰ τῶν οὔλων.

Ἔχουμε δυὸ ἄλλα ὅμοια κιἀπαράλλαχτα ὀνόματα καρπῶν τά: ***τσάγαλα*** καὶ τὰ ***τζάνερα*** (ὁ Καμπούρογλους μοῦ τὄπε).

Τσάγαλα < ***διάγαλα***. δηλ. τἀγένωτα ἀμύγδαλα ποὺ μέσα ἡ ψίχα τους εἶναι ὅλο ***γάλα***.

Τζανερα. < διάνερα, τὰ βράβυλα— ποὺ εἶναι ὅλο ζουμὶ = ὅλο νερό.

Ἔτσι λοιπὸν λένε καὶ ***ζαχολιὸ*** < διαχόλιον=κάποιο λάχανο πράσινο καὶ πικρὸ σὰ χολή, δηλ. χολὴ γεμάτο (Ἀραβαντινός).

Κατὰ τά: ***τσάουλα***, ***τσάγαλα***, ***τζάνερα*** εἴπανε καὶ ***τσάπρουνα*** τά: προῦνα.

Ἐπίσης τὸ ***τσάκρα***=λουλούδι, τὸ λεοντοπέταλον ποὺ φυτέβεται στὶς ***ἄκρες*** τῶν περιβολιῶν εἶναι: ***δίακρα***.

Σημ.—Ἀκούοντας οἱ Τοῦρκοι ***τζάνερα*** ἐπειδὴς λένε ἤδη ***ἐρίκι***· τὰ βράβυλα, τά εἴπανε: ***τζάνερικι*** = βράβυλα τῆς ψυχῆς (ἐπιθυμητά· ἀπὸ παρετυμολόγία).

'Από παρετυμολογία πρὸς τὴν πρόθεση διὰ

Τὸ *δάσκαλος* τὸ εἴπανε στὸν Πόντο **διάσκαλος** (κατὰ τὸ ***διαβάζω***. Γραμ. Φιλ. σελ. 528 ὑποσημ.) καὶ στὰ ἐσώτερα τῆς Μικρασίας: ***τζάσκαλος*** καὶ ***τζαβάζω***.

Δαμάλα > ****διαμάλα*** (ὅπως τὸ ***διαμάντι***) > ***τζαμάλα*** (Θράκη).

Δικέλλι > ****διακέλι*** (1) (κατὰ τὸ ***διασκέλι***) > ***τσακέλλι*** (Πόντος).

'Αλλὰ καὶ τὸ ι=j μονάχα γίνεται ***τζ***, ***τσ***, ***ζ*** μὲ τὴν παρετυμολογικὴ τροπὴ τῆς πρώτης συλλαβῆς στὴν πρόθεση: ***διά***.

Ἔτσι ξήγησε πολὺ σωστὰ ὁ Δέφνερ τὸ γνωστὸ καὶ δυσκολοξήγητο: ***ζάφτω*** = χτυπῶ κτλ. πὼς δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ***ἰάπτω*** μὲ ὅλα του τὰ νοήματα (ἀφοῦ πρῶτα ἔγινε ***διάφτω***).

Καὶ τὸ Ἡπειρώτικο ***ζάθος*** εἶναι τὸ ***ἰονθος*** ἀλλοῦ ***γιόθος*** (ἀφοῦ πρῶτα ἔγινε ***διάθος***).

Τσουλὶ=βόστρυχος. Δηλαδή: *διουλὶ < ***ἰουλί***(ον) < ἴουλος (Σύμη).

Θι > τσ

Φυσικὰ κιάπ' τὸ ἄηχο (ἢ πιὸ σωστὰ τό: ἀχορδόηχο) τοῦ ***δ***j,δηλ. ἀπ' τὸ ***θ***j,=***θχι*** βγαίνει ***τσ*** λ. χ.

(1) 'Αφτὸ δὰ τὄπε κιό Μπούτουρας.

θειὰ > ***τσά***, τύπος ποὺ λέγεται.

Ἔπειτα: ***τσατσὰ*** κατὰ τά: ***γιαγιά, μπαμπά, τατὰ*** κτλ. Κατόπι : ***τσάτσα*** κατὰ τὸ ***μάνα***· καὶ τέλος κατὰ συμφυρμό: θειὰ+τσάτσα > ***θειάτσα.***

Θύαμις > θ̯άμις > ***Τσάμης*** καὶ ***Τσαμουριά*** = ***ἡ περὶ τὸν Θύαμιν***, χώρα.

τσ ἀπ' τὸ νθ κτλ.

Ὁ κ. Ἄμαντος λέει (Λεξ. ἀρ. β', 35). Τὸ ***Πέτσοδο*** δὲν δύναται νὰ προέλθει ἀπὸ τὸ πλάσμα τῶν λογίων: ***Πένθοδος***· ὡστόσο ὁ Μπούτουρας στὴν πραγματεία του γιὰ τοὺς προερχομοὺς τοῦ ***τσ*** (σελ. 10) φέρνει ἀρκετὰ παραδείγματα καὶ ἀναντίρρητα, ὥστε μἔκαμε νὰ τὸ προσέξω καὶ νὰ ζητήσω τὴν ἐξέλιξή του· πῶς δηλ. τὸ ***νθ*** κατάντησε ***τσ***, καὶ νἄβρω κιἄλλα παραδείγματα. Στὴν Αἴγινα ἄκουσα: ***ἀκάτσι*** (=***ἀκάνθι***), μὰ ἀφτὸς ποὺ τὄπε εἴτανε Δωδεκανησιώτης. Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς τὸ ξηγῶ.

Εἴπαμε ἤδη (σελ 21) πὼς τὸ ***νθ*** πρῶτα ἀφομοιώνεται σέ : ***θθ*** κὔστερα ἀνομοιώνεται σὲ : ***τθ*** λ.χ. ***ἀκάνθι*** > ***ἀκάθθι*** > ***ἀκάτθι.*** Ἀπ' ἀφτὸ λοιπὸν τὸ ***τθ*** μὲ τὸ κλείσιμο τῶν δοντιῶν γιὰ νὰ προφέρουνε τὸ ***τ*** βαριοῦνται πιὰ νὰ τἀνοίξουνε κἔτσι ἀντὶ ***θ*** βγαίνει ***σ***, κὔστερα τὸ ***τσ*** συμφύρεται σὲ c (Λατ.): ***ἀκάτθι*** > ἀκάτ-σι > ἀκάcι, Πένθοδο > Πέθθοδο > Πέτθοδο > Πέτσοδο, Ἀνθικὴ > Ἀθθικὴ > Ἀτθικὴ > ***Ἀτσικὴ*** (=χωριὸ στὴ Λῆμνο καὶ μαχαλᾶς στὴ Χιό), ποὺ θὰ συμφωνήσετε βέβαια μαζί μου τώρα πὼς ἡ

παραγωγή του ἀπ' τὸ *'Αττικὴ* (Λ. ἀ. β', 15) εἶναι λίγο κωμική.

'Ιδοὺ παραδείγματα κιἄλλα, κάμποσα: ὄλυνθος > ἔλυτσο ('Αθηνᾶ, κε' 286) (ἀ)κανθάβραχα > κατσάβραχα, κανθαρίδα > κατσαρίδα, ἀκανθόπρινος > κατσόπρινος, (ἀ)κανθηρὸς > κατσαρὸς (ὁ Μπουτ. τὸ ξεδιαλύνει στὴν ἐντέλεια στὴ διατριβή του ποὺ εἴπαμε), (ἀ)κανθόχοιρος > κατσόχερος (Σύμη) κὔστερα: σκαντζόχερος, ἔτσι καὶ Πενθίλη > Πεντζίλη στὴ Λέσβο. Σἄφτὰ ἐδῶ φαίνεται πὼς ξανάρχεται τὸ μυτόπνοο ***ν*** ἀπ' τὸ πρωτότυπο.

"Ετσι καὶ τὸ ἠχερὸ τοῦ ***νθ*** τό: ***νδ > τζ: ἄνδηρος > ἄδδηρας*** ἄdδηρας > ***ἄτζηρας*** κτλ.

Παραδείγματα τοῦ ***ξ > τσ,*** ἐξὸν τὰ γνωστὰ (κοίτα σελ. 94) ἂς εἶναι καὶ τοῦτα: (ἔ)ξαλλα πατῶ > ***τσαλλαπατῶ,*** (ἔ)ξαλλα βουτῶ > ***τσαλλαβουτῶ*** ἐξομβρεῖ > ***τσομπρεῖ*** ('Αθηνᾶ κε', 293).

Τοῦ στ > τσ: ***στυλώνω > τσ(ο)υλώνω·*** ὁ γάϊδαρος τσ(ο)υλώνει τἄφτιά, στυφὸς > τσουφὸς (Παπαζαφ.)

"Οτι τὸ ***κότσαλο*** εἶναι τὸ ***κόψανο*** (σελ. 16) φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸν τσακώνικο τύπο: τὰ ***τσόκανα*** δηλ. τὰ ***κότσανα*** ὅπως τὸ κατσάτι > τσακάτι, ποὺ ξεδιαλύνει τὴ μετάθεση τῶν φθόγγων τόσο λαγαρὰ ὁ Ψάλτης (Λεξ. ἀρ.δ'. 36).

Τοῦ σκ > τσ: ***σκῦρος > τσιρίτσο, Παρασκεβᾶς > Τσεβᾶς.***

Ὁ Συντραβηγμός

1

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἀπ' τὸ δέκατο τουλάχιστο αἰώνα κἐδῶ ἔχει πέντε μονάχα φωνήεντες, ποὺ λένε, φθόγγους· ἐτούτους ἐδῶ : *α*, *ο* (ω),*ου*, *ε* (αι) *ι* (η, υ,- ει, οι, υι,) μὄποιαδήποτε ψηφιὰ κιἄ γράφεται ὁ καθένας τους. Ἀφτοὶ κατὰ τὴ συνεργιὰ ποὺ ἔχουνε ὁ ἕνας ἀπάνου στὸν ἄλλονε στὸ ζήτημα τῆς φθογγοπαθιᾶς εἶναι δυνατότεροι καὶ ἀδυνατότεροι κατὰ τούτη τὴ σειρά : 1*α*, 2*ο*, 3*ου*, 4 *ε*, 5 *ι*, δηλ. ὁ κάθε πρωτυτερινὸς εἶναι δυνατότερος ἀπ' ὅλους τοὺς κατοπινούς. Ἀκόμα ξεχωρίζουνε σὲ παχιοὺς *α*. *ο*, *ου*, καὶ σὲ ψιλοὺς *ε*, *ι*.

Τὰ ξεδιαλύματ' ἀφτὰ θὰ μᾶς χρειαστοῦνε παρακάτου.

Ὑπάρχει λοιπὸν στὴν Ἑλληνικὴ ἀπ' ἀνέκαθε ἕνας παράξενος φωνητικὸς νόμος, ποὺ ὁ δυνατότερος φωνητικὸς φθόγγος συντραβᾶ στὰ δικά του τὰ στοματήσια τὰ κατατόπια καὶ τὸν ἀδυνατότερο ποὺ βρίσκεται στὴν πλαϊνή του συλλαβή, εἴτε στὴν πρωτυτερινὴ λ. χ. *πεπόνι* > *ποπόνι*, *ζορκάδι* > *ζαρκάδι*, *θεραπεύω* > *θαραπέβω*, *λειτουργία* > *λουτουργιὰ* *κτλ.* εἴτε στὴν κατοπινή του λ. χ. ***Πάνορμο*** > ***Πάναρμο***, ***ὄρεξη*** > ***ὄροξη***, ***ἀβγοτάριχο*** > ***ἀβγοτάραχο*** κλπ.

Τὸ φαινόμενον ἀφτὸ τὀνόμασα ***φωνοσυρμὴ*** κατὰ τὰ λαϊκὰ : ***νεροσυρμή***, ***φιδοσυρμή***. Κιἀπ' ἀλήθεια ἅμα προσέξει κανεὶς στὴ φυσιολογική του γένεση, θὰ παρατηρήσει, πῶς ὁ δυνατότερος φωνητικὸς φθόγγος κάνει συρμὴ μέσ'στὸ στοματήσιο μας τὸ βαθούλωμα, κιἀπ' ἀφτὴν περνώντας ὁ ἀδυνατότερος παίρνει τὴ μορφὴ τοῦ δυνατότερου.

Μπορεῖ, δηλ, ἔφκολα νὰ παρατηρήσει κανείς, πῶς στὸ βαθούλωμα τοῦ στόματος δίνουμε τὸ σχῆμα ποὺ

χρειάζεται γιὰ τὸ κάθε φωνήεντο ποὺ θὰ προφέρουμε, μὰ τὰ σύμφωνα, ποὺ λένε, τὰ συμπροφέρνουμε χωρὶς νἀλλάζουμε γιἀφτὰ τὸ σχῆμα στὸ στοματήσιο βαθούλωμα.

Ἡ φωνοσυρμὴ εἶναι μπροστόδρομη : ὅταν πρωτυτερινὸ εἶναι τὸ δυνατότερο φωνήεντο ποὺ περνᾶ ὁ ἦχος του καὶ στἀκόλουθο ἀδυνατότερο. **λ. χ. ὀβελὸς > ὀβολός**, καὶ πισώδρομη : ὅταν κατοπινὸ εἶναι τὸ δυνατότερο φωνήεντο καὶ περνᾶ ὁ ἦχος του καὶ στὸ πρωτυτερινὸ τὸ ἀδυνατότερο, **λ. χ. θε-νὰ > θα-νά.**

Ἡ μπροστόδρομη εἶναι νέτα σκέτα φυσιολογική· ἀφοῦ δηλ. δώσουμε στὸ στοματήσιο βαθούλωμα σχῆμα κατάλληλο γιὰ νὰ μορφώσουμε τὸν πρωτυτερινὸ δυνατότερο φωνήεντα φθόγγο, δὲν ἀλλάζουμε ἀπὸ ὀκνιὰ τὸ σχῆμα τοῦ στόματος, κιὅταν ἀκόμη ἔρθει ἡ σειρὰ νὰ προφέρουμε τὸν ἀκόλουθο ἀδυνατότερο, ἀλλὰ συμπροφέροντας τἀνάμεσα σύμφωνα τὸν ξεφωνοῦμε καὶ τούτονε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ πρωτυτερινοῦ.

Ἡ πισώδρομη φωνοσυρμὴ εἶναι κάπως ψυχολογική· ἐπειδὴ δηλ. ἡ προφορὰ ἑνὸς δυνατοτέρου φωνητικοῦ φθόγγου χρειάζεται πάντα περισσότερο κόπο ἀπ' τὴν προφορὰ τοῦ ἀδυνατοτέρου, βλέπουμε ἕνα ποδάρι πρωτύτερα νὰ ξεκάνουμε μὲ τὸν ἀδυνατότερο γιὰ νἀσχοληθοῦμε μὲ τὸν πιὸ κοπιαστικό, κἔτσι βιάζοντας νὰ μορφώσουμε γρηγορότερα τὸ σταματήσιο βαθούλωμα γιὰ νὰ προφέρουμε τό δυνατότερο κατοπινό, βρίσκεται ἕτοιμος ὁ τέτοιος σχηματισμὸς τοῦ στόματος καὶ κατὰ τὴν προφορὰ τοῦ πρωτυτερινοῦ ἀδυνατότερου κἔτσι παίρνει πιὰ κιἀφτὸς τὸν ἦχο τοῦ

δυνατότερου ἀκόλουθου.

Καὶ φαίνεται πὼς μ᾽ὅλη τὴν ἐνάντια γνώμη τοῦ Χατζηδάκη ὄχι μόνον ἄτονος καθὼς λέει (Einleintung σελ. 332), μὰ καὶ τονούμενος ἀδυνατότερος συντραβιέται καὶ παραμοιάζεται μὲ ἄτονο δυνατότερο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο λ. χ, ***στίβα > στάβα,*** (στὴ Βούρμπιανη τῆς Ἤπειρος), ***φκέλιο > φκιόλιο,*** (στὴν Πάναρμο τῆς Κύζικος), ***τίνους > τούνους*** (σ' ὅλα τὰ χωριὰ τῆς Κύζικος), ***ὁλοτρίγυρα > ὁλοτρόγυρα,*** (κοινότατο), παραδείγματα ποὺ δὲ σηκώνουνε σοφίσματα γιατὶ σὲ καμιά τους πτώση (μεταλλαγὴ) δὲ μετατοπίζεται ὁ τόνος, ὅπως συμβαίνει λ, χ. στὰ ***κανήτιον > κανάτι, πέπλωμα > πόπλομα,*** (στὴν Σύμη).

Κἔπειτα ἀφοῦ τονισμένος φωνητικὸς φθόγγος συντραβιέται σὲ μονοσυλλαβισμὸ μὲ πλαϊνό του ἄτονο δυνατότερο λ. χ. ***Ρωμαῖος > Ρωμιὸς*** κτλ. γιατὶ τάχα νὰ μὴ συντραβιέται καὶ σὲ ἀφομοίωση φωνηέντων (παράμοιασμα, ποὺ τὸ λέω γώ), λ. χ. ὁ ***ἔμορφος > ὁ ὄμορφος, ὁ ἰξὸς > ὁ οξός, ὁ ὑγρὸς > ὁ ὀγρὸς, ὁ οὐρανὸς > ὁ ὀρανὸς, τὰ ἰχνάρια τὰ ἀχνάρια κτλ.***

Τὴ λεφτομέρεια ἀφτὴ τὴ σημειώνω ὄχι βέβαια γιὰ νἀγγίξω τὸ Χατζηδάκη, μὰ γιατὶ μοῦ χρειάζεται σπουδαῖα στὴν καινούργια θεωρία ποὺ διατυπώνω ἐδῶ ἀμέσως.

---

(1) Ὡστόσο ἀφοῦ ἐμεῖς στὴ Γραμματική μας μὲ πολλὰ παραδείγματα ἀποδείξαμε πὼς καὶ τονούμενος φθόγγος παθαίνει τὴ φωνοσυρμή, ὁ κ. Χ. σιωπηλὰ καὶ χωρὶς θόρυβο στὰ ΜΝΕ σελ. 42 τὸ παραδέχεται, σὰ νὰ μήν τὸ εἶχε ἀρνηθεῖ ποτές. «Ταῦτα δ' ὄπισθεν ἀρεσσόμεθα».

Ἡ φωνοσυρμὴ λοιπὸν ἀφτή, ἀφοῦ γίνεται σὲ δυὸ φωνήεντα ποὺ τὰ χωρίζουν ἀνάμεσα σύμφωνα, πολὺ ἐφκολότερα καὶ κανονικότερα βέβαια θὰ γίνεται σὲ δυὸ φωνήεντα πλαϊνά, λ. χ. **πρόατα > πράατα, τί-ἔλεγες > τέ-ἔλεγες, τὰ-ἔγραφες > τὰ-ἄγραφες** κτλ. καὶ τόντις ἀφτὸ γίνεται(1) μὰ ἐπειδὴς ἀμέσως συνεργᾶ ἕνας ἄλλος καθολικὸς φθογγικὸς νόμος τῆς Ἑλληνικῆς (συνεργιὰ ἀπὸ περισσότερους φθογγικοὺς νόμους, κοίτα Γραμματική μου § 338) σκοτίζεται τὸ φαινόμενο τῆς φωνοσυρμῆς.

Ὁ δέφτερος ἀφτὸς νόμος, ποὺ λέμε, εἶναι πὼς ἅμα τύχουνε πλάϊ μὲ πλάϊ δύο ἴδιοι φωνήεντες φθόγγοι, συχωνέβουνται σἕνανε. Στὴν ἀρχαία ποὺ σήκωνε ἡ προφορὰ διπλόχρονα (μακρά), γινούντανε οἱ δυὸ ἕνας διπλόχρονος κἔτσι ἔμνησκε πιὸ κοντὰ στὴν ἀρχικὴ προφορὰ λ. χ. **γέραα > γέρᾶ, Ναυσικάα > Ναυσικᾶ, Διίφιλος > Δίφιλος, Χίιος > Χῖος,** κτλ. μὰ στὴ Νέα Ἑλληνικὴ ποὺ δὲν ἔχει διπλόχρονα γίνουνται οἱ δυὸ ἕνας ἁπλόχρονος (βραχὺς) λ. χ. **ζῶο > ζό, χρυσοχόος > χρυσοχός, τὰ ἄλλα > τἄλλα, ἀκούουμε > ἀκοῦμε, κλαίεται > κλαίτε, τριήμερα > τρίμερα** κτλ.

Ἀφτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐπιστημονικὴ ἐξήγηση τοῦ συντραβηγμοῦ καὶ πρῶτος νομίζω ἔχω τὸ ἐφτύχημα νὰ τὴ διατυπώσω διάπλατα ἐδῶ.

Τέτοια τὴν ὑποψιάστηκα τὴν αἰτία τοῦ συντρα-

---

(1) Ἔτσι τἄλεγε ὁ φίλος μου ὁ Στρουθόπουλος ἀπ' τὴ Νικόπολη τοῦ Πόντου : τὸ ὄκαμα, τὰ ἄγραφες κτλ δίχως νὰ τὸ καταλαβαίνει.

βηγμοῦ ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ἔγραφα τὴ Γραμματική καὶ ξηγοῦσα τὰ σχετικά: **μεῖχε, σήθελε** κτλ. μὰ δὲν ἀποκοτοῦσα νὰ τὴ διατυπώσω, γιατὶ γύρεβα κρῖκο δηλ. καναδυὸ ντοπιολάλητους τύπους, ποὺ νἀκούεται διπλὸ τὸ φωνήεντο τῆς φωνοσυρμῆς. Εἶχ' ἀκούσει ἀλήθεια τά: **πράατα** δηλ. **πρό(β)ατα**, μὰ σἀφτὸ ἀπάνου μονάχα δὲ μποροῦσα νὰ στηριχτῶ. Κατόπι ὅμως στὰ 1909 πήγα στὴ βόρεια Θράκη, ὅπου ἄκουα κάθε λίγο: **πά ἀ πάς ; τά ἀ κάν̥ς** μὲ διπλὸ **α** σωστὴ φωνοσυρμή, ἀντίς: **ποῦ ἀ πάς ; τί ἀ κάνεις;** (1). καὶ μάλιστα μὲ τονισμένο τὸ παραμοιαζούμενο φωνήεντο, ἐνῶ ἀλλοῦ πάλι λένε: **πᾶ πάς ; τᾶ κάν̥ς;** δηλ. συχωνέβουνε τὰ δυὸ **α** σὲ ἕνα.

Καὶ ξαίρουμε δὰ πὼς στὸ ζήτημα τῆς φτογγοπαθιᾶς λέξες καθαφτὸ δὲν ξεχωρίζουνται· ὅτι γίνεται στοὺς φθόγγους τῆς ἴδιας λέξης, τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στοὺς φθόγγους δυὸ λεξῶν καταποδιαστῶν ἀπὸ συνεργιὰ τῶν φθόγγων τῆς μιανῆς ἀπάνου στοὺς φθόγγους τῆς ἄλλης.

Οἱ ντοπιολάλητοι ἀφτοὶ τύποι εἶναι βάση ἀφιλονίκητη πὼς σὲ κάθε συντραβηγμὸ συνεργοῦνε καταποδιαστὰ δυὸ γλωσσικοὶ νόμοι: πρῶτα δηλ. παραμοιάζουνται ἀπὸ φωνοσυρμὴ τὰ δυὸ συνεχικὰ φωνήεντα καὶ κατόπι ἀφτὰ τὰ δυὸ φωνήεντα ποὺ καταντήσανε ἴδια, συχωνέβουνται σὲ ἕνα. Τώρα πιὰ δὲν ἔχει ὑποψία ἔχει βεβαιότητα μονάχη. Πρβλ.

(1) Τὸ **ἀ** ἐτοῦτο εἶναι ντοπιολάλητος τύπος τοῦ **θὰ** πολὺ ἁπλοχωρεμένος, ποὺ γεννήθηκε ἀρχὴ ἀπὸ ξέμοιασμα ἕνεκα ἀκόλουθη λέξη μὲ ἀρχικὸ **θ**, λ. χ. **θὰ θέλω** > **ά θέλω, θὰ θάψω** > **ὰ θάψω** κτλ.

καὶ τὰ ὅσα εἴπαμε πιὸ ἀπάνου γιὰ τό: **κά(θ)εται** > **κάαται** κτλ., σελ. 75 καὶ πέρα.

Μἀφτὸ τὸν τρόπο ξηγιοῦνται φυσιολογικὰ δηλαδὴ ἐπιστημονικὰ ὄχι μόνο ὅλες οἱ σχετικὲς φθογγοπαθιὲς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαίων ἡ συναλοιφὴ ποὺ λένε, λ. χ. **μνέα** > ἀφομοιώνεται τὸ **ε** πρὸς τὸ ἀκόλουθο **α** : **μνάα** > καὶ συναιρεῖται σὲ **μνᾶ**, ἔτσι καὶ **τρίες** > **τρέες** > **τρεῖς**, **ὁράω** > **ὁρόω** > **ὁρῶ** κτλ. βλέπε τα στὴ σελ. 83 (*).

II

Ὕστερ' ἀπ' ἀφτὰ ποὺ εἴπαμ' ἐδῶ τὸ ζήτημα τοῦ συντραβηγμένου **καὶ** > **κ'** λύνεται ἔφκολα καὶ γίνουντ' ἕνα σχεδὸν οἱ κατὰ τὸ φαινόμενο διαφορετικὲς γνῶμες τοῦ Πάλλη (Νουμὰς ἀριθ. 290) καὶ τοῦ Ψυχάρη (Ρ. καὶ Μ', Ε', α', σ. 85 καὶ πέρα).

Τὸ ξεδυαλύνουμε :

α') Ὅταν πρὶν ἀπὸ ἕναν παχὴ φωνητικὸ φθόγγο: **α**, **ο**, **ου** τύχει ἕνας ψιλὸς φωνητικὸς **ε**, **ι**, τὰ παθήματα τοῦ ψιλοῦ εἶναι δυὸ λογιῶ κὴ αἰτία τους κάπως ψυχολογικὴ Παναπεῖ, ἐπειδή, γιὰ νὰ προφέρουμε τὸν παχὴ φωνήεντα φθόγγο **α, ο, ου** χρειάζεται νὰ βάλουμε σὲ μεγαλύτερο κόπο τὰ στοματήσια μας ὄργανα, παρὰ ὅσο μᾶς χρειάζεται γιὰ τοὺς ψιλοὺς **ε, ι**, βιαζούμαστε νὰ μορφώσουμε ἀμέσως τὸ βαθούλωμα

(*) Τὸν Ντίτριν, ποὺ δεν τὰ πρόσεξε, λέει, ἀφτὰ γιὰ τἀρχαῖα, ὁ κ. Χ. δὲ βρίσκει λόγια νὰ τόνε βαραθρώσει (Ἀθηνᾶ, Κ', 587), ἐμένα ποὺ τὰ πρόσεξα καὶ τὰ εἶπα στὸ Νουμὰ ἀπ' τὰ 1909, φυλ. 335, ὁ ἀφτὸς κ. Χ. μὲ βρίζει (Ἀθηνᾶ ΚΑ', 325). Διάβασε Ματθ. ια', 18 καὶ Λουκ. ζ,'33.

τοῦ στόματος γιὰ τὸν παχὴ, καὶ τότες ἢ δὲν προφταίνομε καθόλου νὰ προφέρουμε τὸν ψιλὸ καὶ τὸν παραμοιάζουμε μὲ τὸν ἀκόλουθο παχὴ (φωνοσυρμὴ πισωδρομή, κοίτα πιὸ ἀπάνου) λ. χ. **Θεόδωρος > Θοόδωρος > Θόδωρος, θεωρῶ > θοωρῶ > θωρῶ** κτλ. κἐδῶ γίνεται σωστὸς συντραβηγμὸς (ἀρχαία κράση), ἢ παραπαίρνουμε (μὲ τὶς σκουντιές νὰ ποῦμε) τὸν ψιλὸ καὶ τὸν κάνουμε μισότριβο ı (ὑποταχτικόνε διφθόγγου μετάφωνου· Γραμματική μου § 85) συμπροφέρνοντάς τονε μονοσυλλαβὶς μὲ τὸν ἀκόλουθο παχὴ λ. χ. **Θεὸς > Θıός**, κτλ. κἐδῶ γίνεται μισὸς συντραβηγμός, ἀρχ. συνίζηση (κοίτα Γραμματική μου § 303).

β΄) Στὶς λέξες ποὺ πρὶν ἀπ᾽ἀφτὸν τὸ συντραβιούμενο ψιλὸ φθόγγο ὑπάρχουνε τὰ σύμφωνα ***γκ*, *κ*, *γ*, *χ*.** ποὺ ἕνεκα τὸν ἀκόλουθό τους ψιλὸ εἶν' ἀπαρχῆς φθόγγοι οὐρανικοί: ***γκı κı γı χı*** (κ. Γραμ. μου § 125) λ.χ. ***σφίγγε ἀφτοῦ > σφίγγι‿ἀφτοῦ, καὶ ἄλλος > κι‿ἄλλος***, ***φάγε ἀρνὶ > φάγι‿ἀρνί, ἔχει οὐρὰ > ἔχει‿οὐρὰ*** κτλ. δὲν εἶναι βολετὸ νὰ ξεχωρίσουμε, ἂν γίνεται σωστὸς συντραβηγμὸς (φωνοσυρμὴ καὶ συχωνεμὸς) ἢ μισὸς συντραβηγμὸς (διφθογγισμός).

Ἂς πάρουμε λ.χ. τὸ παράδειγμα ***Γεώργης > Γıώργης***, γιἀφτὸ ὥς τώρα δὲν πιστέβω κανεὶς νὰ ἔφερε ἀφιλογίες, οὔτε μόνος του, οὔτε δημόσια, πὼς δὲν ἔγινε δηλ. μισὸς συντραβηγμός, ὅπως στὸ ***Θεὸς > Θıός***. Ὡστόσο ἐγὼ (καὶ μαζί μου κάθε εἰλικρινὴς γλωσσολόγος, πιστέβω) δὲν μπορῶ νὰ βεβαιώσω μὲ τὴ συνείδησή μου πὼς δὲν μπορεῖ νὰ ἔγινε καὶ σω-

στὸς συντραβηγμὸς σὰν τό: **Θεόδωρος > Θοόδωρος Θόδωρος**· δηλ. **Γεώργης > Γ̮οώργης > Γιώργης**. Τὸ ι (ἢ ̮) ποὺ γράφουμε κατόπι ἀπ' τὸ Γ καθόλου δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ἀφτὸ (1), γιατὶ ναιμὲν ὅταν ὁ τύπος μᾶς ἔρχετ' ἀπ' τὴν ἀρχαία παράδοση δὲν ἔχει οὐρανικὰ **γκ̮**, **κ̮**, **γ̮**, **χ̮**, μὲ ἀκόλουθα παχιὰ φωνήεντα **α**, **ο**, **ου**, μὰ σὰν εἶναι νεόπλαστος ὁ τύπος, ἔχει καὶ παραέχει. Ὅπως λοιπὸν στὸν τύπο **γελᾶς > γ̮αλᾶς** (Θεσσαλία, Ἀρτάκη) ἂν καὶ τὸ ψιλὸ **ε** ἀπὸ φωνοσυρμὴ τοῦ κατοπινοῦ γίνεται παχὶ **α**, μὰ τὸ οὐρανικὸ **γ̮** μνήσκει πάλε οὐρανικό: **γ̮αλᾶς**, καὶ δὲ γίνεται λαρυγγικὸ **γαλᾶς**—σύγκρινε καὶ **γεφύρι > γ̮οφύρι, γεμίζω > γ̮ομίζω, γέμα > γ̮όμα**, ὅπου τὸ **ε** γίνεται **ο** ἀπ' τὰ κατοπινὰ χειλικὰ **φ**, **μ**, (κ. Γραμμ. μου § 263), κιὅμως τὸ **γ̮** δὲ γίνεται **γ**. Ἔτσι καὶ στὸ **Γεώργης > Γιοώργης** (φωνοσυρμὴ) τὸ ἀρχικὸ **Γ̮** θὰ μείνει οὐρανικὸ καὶ δὲ θὰ γίνει λαρυγγικό: **Γοώργης**. Ἀλήθεια ἀφιλονίκητη. Μὰ μὴν ἔχοντας ξεχωριστὸ ψηφὶ γιὰ τὸ φθόγγο **y** (καὶ λατινογερμανικὸ j) γράφουμε στὸ **γ** ἕνα ι γιὰ να δείξουμε πὼς εἶν' οὐρανικὸ (ἔτσι καὶ στἄλλα: **γκ̮, κ̮, χ̮**).

Ὅμοια λοιπὸν καὶ στά: **κ̮-ἄλλος, κ̮-ὅλος κ̮-οὔτε** μόνο γιατὶ τὸ **κ** μνήσκει οὐρανικὸ **κ̮** καὶ δὲ γίνεται λαρυγγικὸ **κ-ἄλλος** κτλ. δὲν μποροῦμε νἀποδείξουμε πὼς δὲν ἔγινε πρῶτα **κιὰ- ἄλλος** κτλ. ἀφοῦ ἔχουμε ἀνάλογα παραδείγματα: **κερὰ > κ̮αρὰ** (Ἀρτάκη), **φκέλιο** > φκ̮όλιο, (τὸ ε > **α** ἢ **ο** ἀπὸ φωνοσυρμή), **κεφάλι > κ̮οφάλι** (τὸ ε > ο ἀπ' τἀκόλουθο **φ**), ὅπου τὸ ἀρχικὸ **κ** μνήσκει οὐρανικὸ καὶ πρὶν ἀπ'

---

(1) Σὰν μελετᾶ κανεὶς τὴν ἀνθρώπινη λαλιὰ εἴτε στὸ παρελθὸ εἴτε στὸ παρό, δὲν πρέπει ποτέ του νὰ βλέπει τὸ γράψιμο, τὸ ψηφί, παρὰ τὸν ἦχο τὸ ζωντανό, ποὺ τὸ ψηφὶ μᾶς τὸν παρασταίνει (Ψυχάρ. Ρ. καὶ Μ. Ε', 33).

τοὺς παχιοὺς φθόγγους **α**, **ο**, **ου**, δὲ γίνεται δηλ. **κο-φάλι** κτλ. (1)

Μὰ ἀφοῦ, καὶ μισὸς συντραβηγμὸς (διφτογγισμὸς) ἂν γίνει, ἀφτὰ πάλι ἔτσι θὰ προφερθοῦνε, κιἀφοῦ ἔχουμε τόσα ἄλλα φανερὰ παραδείγματα ποὺ γίνεται καὶ μισὸς συντραβηγμὸς τῶν ψιλῶν ε, **ι** λ. χ. **φονέας** > **φονιάς**, **λεοντάρι** > **λιοντάρι**, **ἰατρὸς** > **ἰατρὸς** κτλ. καὶ μάλιστα μὲ ὅρους τῆς ἴδιας φθογγολογικῆς συμπερικυκλωσιᾶς σύγκρινε: **Θόδωρος** καὶ **θιός**, **νωπὸς** καὶ **νιός**, **ἀβρωνιὰ**, (ἀπ᾽ τὸ **βρυωνιὰ**) καὶ **ἄβριο**, **τρακόσια** καὶ **τριάντα** κτλ.— δὲν μπορεῖ βέβαια ὁ γλωσσολόγος νὰ βεβαιώσει σίγουρα, ποιὸ ἀπ᾽ τὰ δυὸ γίνεται ἀπ᾽ ἀλήθεια στὸ **κιἄλλος** καὶ τὰ παρόμοια, γιατὶ σἀφτὰ γίνεται διαστάβρωμα δυὸ γλωσσικῶν νόμωνε σἕνα καὶ τὸ ἴδιο φαινόμενο (βλέπε κάμποσα ἄλλα παραδείγματα στὴ Γραμμ. μου § 418).

---

(1) Ἔχω παρατηρήσει καὶ τὸ ἀντίθετο· λέμε δηλ. στὰ μερη μας: κριμίτσα: **qιρμίτσα**, καὶ **qινάς**· κνηκάτο: **qινηκάτο** κτλ. μὲ λαρυγγικο το **κ** πρὶν ἀπὸ τὸ **ι**, καὶ: Γαγhὴ (χαϊδεφτικὰ τὸ: Σμαραγδὴ) μὲ λαρυγγικὸ τὸ γ πρὶν ἀπ᾽ τὸ ι, καὶ **τέχhινη**, **παχhινη** κτλ. μὲ λαρυγγικὸ τὸ χ πρὶν ἀπ᾽ τό ι. Ἀφτὰ τὰ λέμε βέβαια γιατὶ ἔχουμε ἤδη στὴν Ἑλληνικὴ τὰ παχιὰ λαρυγγικὰ κα γο χου κιὅταν ἡ προφορὰ εἴτανε πρὶν παχιὰ: **κνηκάτο**, Σμαραγδή. τέ**χ**νη κτλ. ἐξακολουθεῖ νὰ μένει παχιὰ καὶ ἀφοῦ περάσει ἀνάμεσα τὸ **ι**. Ὄχι βέβαια ἀπὸ ἐπίδραση τῆς Τούρκικης φθογγολογίας, ὅπως πολὺ ἀτνιεπιστημονικὰ τὸ ξηγᾶ ὁ Χ. στὰ ΜΝΕ. τ. β΄ σελ. 539 ἀράδα 12. γιατὶ νὰ ποὺ λέμε **πασὰς** μὲ σ, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι τὸ λένε μὲ ch, ἐμεῖς ὅμως δὲν ἔχουμε ch στὴν Ἑλληνικὴ καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε pachás, οὔτε ἀκοῦμε κἂν τὸ ch καὶ τοὺς ἄλλους τούρκικους φθόγγους: u, eu, tch dj κτλ. Ὁ Ψυχάρης στὴ Revue critique τῆς 1 Μαΐου 1918, σελ. 164 λέει ἀφτὰ τὰ ἀξιοπρόσεχτα λόγια «C' est une illusion de croire que dans des emprunts de ce genre, on emprunte simplement le s o n : il faudrait emprunter l'organe même qui le produit ; ce n'est plus alors le phonème, c'est le gosier qui serait turc» πρᾶμα ποὺ δὲ συμβαίνει σεμᾶς, ποὺ οἱ Τοῦρκοι μιλᾶνε Ρωμαίικα, μὰ οἱ Ρωμιοὶ δὲν ξαίρουνε τὰ Τούρκικα.

Τώρα γιὰ τὸν ἀπόστροφο· that is the question.

Ἂν γίνεται μισὸς συντραβηγμός, δηλ. διφθογγισμός, δὲ θέλει ποὺ δὲ θέλει. Ἂν πάλε γίνεται σωστὸς συντραβηγμός, ἔτσι ποὺ ξηγήσαμε τὸ μηχανισμό του (κεῖν ἀρχισίγουρη ἡ ἐξήγησή μας) τότες πάλι δὲ θέλει, γιατί τίποτες δὲν ἐκθλίβεται, νὰ ποῦμε.

Μὰ τότε δὲ θέλουνε μήτε τὰ ***μ' ἄλλους*** καὶ ***σ'ἄλλους*** κτλ.

Βέβαια καὶ δὲ θέλουνε καὶ γλυτώνουμε ἀπ' τὸν μπελά τους γράφοντάς τα μονολεξίς: ***μἄλλους σἄλλους***, ποὺ φτάνει τὸ πνεῦμα τῆς δέφτερης λέξης νὰ μᾶς δείξει πῶς ἔγινε ἐκεῖ συχωνεμός, (σύγκρινε ***τἄλλα, νἄβρω*** κτλ.).

Ἀμὲ τὸ ***γιὰ ἄλλους > γι-ἄλους*** κτλ. ;

Βέβαια κιἄφτὸ δὲ θέλει καὶ πρέπει νὰ τὸ γράφουμε ***γιἄλλους*** κτλ. Κατὰ τοῦτα λοιπὸν τὸ πιὸ σωστὸ εἶναι νὰ γράφουμε μονολεξὶς καὶ τὸ ***κι***, λ.χ. ***κιἄλλος***. Ὅμως πρὶν ἀπ' τοὺς φθόγγους ***ε*** (αι), ***ι*** (η, υ, ει, οι) ἀφοῦ ἤδη τὸ ***κ*** προφέρεται ἀπατό του οὐρανικὰ (=κ̯), δηλ. λέμε ***κέ, κὶ***, δὲ λέμε ***qέ, qί***, εἶναι περιττὸ νὰ βάζουμε κἐδῶ τὸ ***ι*** γράφοντος πολὺ ἄπρεπα: ***κιἔχω, κιἴδιος*** κτλ. Ὅπως δηλ. οἱ Γάλλοι γράφουνε ναὶ μὲν dirigeant, dirigeon (μὲ e), ἀλλὰ γράφουνε diriger, dirigez (χωρὶς δέφτερο e), ἔτσι κἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ γράφουμε: ***κιἔχω, κιἴδος***, ἢ ***κι' ἔχω, κι' ἴδιος***, ποὺ εἶναι φρικαλέο, ναί, φρικαλέο!

Πρέπει λοιπὸν νὰ γράφουμε ***κι*** πρὶν ἀπ'τὰ παχιὰ ***α, ο, ου***, ἔτσι ***κιἄλλος, κιἀφτός*** (ἢ ***κιαὐτός***), ***κιὄλος, κιοὖτε*** κτλ. Μὰ πρέπει νὰ γράφουμε σκέτο τὸ ***κ*** πρὶν ἀπ' τὰ ψιλὰ ***ε, ι***, ἔτσι : ***κἔχω, καῖμα, κἴδιος, κἤπια, κὕπνος, κεῖχα, κοῖστρος*** κτλ. Μόνο ἀφτὴ ἡ γραφὴ εἶναι ἡ σωστὴ ἐπιστημονικά, μὰ κἠ πιὸ σύντομη καὶ προσπαθῆστε νὰ τὴ συνηθίσετε.

Α'.

Μιὰ φορὰ κἔναν καιρὸ εἴτανε τῆς μόδας ὁ ψεφτοαττικισμός, ποὺ ἔπρεπε δηλ. νὰ ρτύνεις τὰ γραφτά σου μὲ κάτι *σύναμα* καὶ *πρόχθες*, *θὰ τράπηται* καὶ *νὰ ἐπισκέψωνται* και ὁ *λέμβος* καὶ *Βυζαντῖνος* (1) καὶ πέντε-δέκα τέτοια ἀκόμα, εἰδεμὴ ἀλίμονό σου! εἴσουνα *ἀναλφάβητος* καὶ *ἀγελαῖος* καὶ *χηνώδης* καὶ *βοσκηματώδης* καὶ *γραικύλος* καὶ δὲν ξαίρω ἀκόμα τί ἄλλο εἴσουνα!

Χάρη στὶς ἀρχὲς τῆς γλωσσολογίας καὶ στὶς ἀνάγκες τῆς λογοτεχνίας ὁ ψεφτοαττικισμὸς ἐκεῖνος κατάντησε τώρα εἶδος paganismus· ὅπως δηλ. ἡ εἰδωλολατρεία στὰ τελεφταῖα της εἶχε περιοριστεῖ στοὺς χωριάτες, ἔτσι κιὸ δικός μας ὁ ψεφτοαττικισμὸς περιορίστηκε σὲ στενὸ κύκλο δασκάλωνε μὲ πρύτανη τὸν κ. Χατζηδάκη, ποὺ εἶναι δὰ καὶ γλωσσολόγος.

Ὁ κ. Χ. μοῦ θυμίζει πάντα κάτι καθολικοὺς ἀββά-

(1) Τὰ *Βυζαντῖνος*, *'Αλεξανδρῖνος* κτλ. ὅταν τὸ *η* προφέρθηκε ἁπλὸ *ι*, ἀκολουθήσανε τὰ *Σαρακηνός*, *Κυζικηνός*, *Λαμψακηνὸς* κτλ. κέτσι κανονικότατα τονιστήκανε κιάφτὰ στὴ λήγουσα, *Βυζαντινός*, *'Αλεξανδρινὸς* κτλ. Ὥστε οὔτε *Βυζαντιακὸς* εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ γράφουμε, ὅπως συμβουλέβουν οἱ Κοντονοϊκοί, οὔτε Β υ ζ α ν τ *η* ν ὸ ς (μὲ η), ὅπως γράφουνε μερικοὶ... χαζοί.—Ὦ Θεέ, «σκαδαλωδῶς φιλέλλην»! τοὺς Τούρκους εἶχες δὲν εἶχες τοὺς γλύτωσες ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸ—ἡ καλωσύνη σου, Παντοδύναμε—τουλάχιστο δὲ βάζεις τὸ χέρι σου νὰ μᾶς γλυτώσεις κέμᾶς ἀπὸ τὸ δασκαλισμό!

δες, ποὺ κάνουν καὶ τὸν ἀστρονόμο. Ἡ λαστιχένια τους ἡ συνείδηση καταφέρνει ὅπως ὅπως νὰ συμβιβάζει τὸν ἥλιο τοῦ Νοβῆ, τὸν ὀκνό, ποὺ κάθεται καὶ κάπου κάπου γιὰ νὰ ξεκουράζεται, μὲ τὸν ἥλιο τοῦ Νιοῦτον, ποὺ τοῦ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ σταθεῖ μηδὲ μιὰ στιγμή· κἔτσι μένουνε βέροι ἀββάδες ὄντας συνάμα καὶ ἀστρονόμοι.

Ὅμοια κιό κ. Χ. καταφέρνει νὰ συμβιβάζει μέσ' στὴ συνείδησή του τὰ πορίσματα τῆς γλωσσολογίας μὲ τὸν ψεφτοαττικισμό, κἔτσι μένει βέρος ψεφτοαττικιστὴς καὶ συνάμα γλωσσολόγος.

Ὡστόσο μέσ' στὸ μυαλὸ τοῦ κάθε καλοσυνείδητου φυσικὰ γεννιέται κάποια σοβαρὴ ἀπορία: εἶναι ἄραγες ἀληθινοὶ μῦστες τῆς ἀστρονομίας οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἀββάδες τοῦ καθολικισμοῦ;....

Δὲν προχωρῶ παρακάτου.

Τὸν κ. Χατζηδάκη συνηθίσαμε νὰ τόνε λέμε **τρανὸ** γλωσσολόγο. Κυριολεχτικότερο θὰ εἴτανε νὰ τόνλέγαμε *χοντρὸ* γλωσσολόγο, γιατὶ στὰ χοντρὰ σημεῖα τῆς ἐπιστήμης τὰ καταφέρνει ὁπωσδήποτε, μὰ ἐκεῖ ποὺ χρειάζεται ψιλοδουλειά, ἐκεῖ ποὺ θέλει φίνο ξεδιάλυμα πολὺ λίγο τὰ καταφέρνει.

Ἀρκετὲς γκάφες του ἔχουμε ξεσκεπάσει ὥστα τώρα· ἰδοὺ μερικὲς ἀκόμα.

Σκλοῦπες=κουκουβάγιες

Στὰ ΜΝΕ β', 413 **λέει** πὼς οἱ ***σκλῶπες*** > ***σκλοῦπες***=γλαῦκες **εἶναι**, **λέει**, οἱ ἀρχαῖοι ***σκολόπακες*** !

Γιὰ ὄνομα **τοῦ** Θεοῦ, **κύριε** **φιλόλογε** Τὸ ***σκλῶπες*** εἶναι οἱ **ἀρχαῖοι** ***σκῶπες*** (*ὁ σκώψ*), που σημαί-

νει κιόλας γλαῦκες, γιατὶ τὸ *σκολόπακες* σημαίνει: μπεκάτσες, ξυλόκοτες, ξυλόρνιθες, μὰ ὄχι κουκουβάγιες. Τὸ **λ** ἀπὸ κάποια παρετυμολογικὴ συνεργιά.

Γλωσσὼ > γλωσσοὺ

Στὴν 'Επ. Παν. Γ', 1906—7, σελ. 68 κρίνοντας κάποιο βυζαντινὸ ποιηματάκι ποὺ ἔκδωσε ὁ Κρουμπάχερ, στὸ στίχο 79:

«μιαρὲς *γλωσσῶδες*, πίβουλες σκύλες, ἀφωρισμένες»

τὸ *γλωσσῶδες* τὸ βρίσκει λάθος καὶ συμβουλέβει νὰ διορθωθεῖ *γλωσσοῦδες*. Ὡστόσο ὁ λόγιος τύπος τοῦ *γλωσσοὺ* εἴτανε *γλωσσώ*· δηλ. κατὰ τὰ *λεχώ*, *κερδὼ*, εἶπαν οἱ μεταγενέστεροι καὶ *ἀλωπὼ* (Ἡσυχ.), κατόπι καὶ *μιμὼ* (Σουΐδ. στὴ λέξη πίθηκος) καὶ κατὰ τοῦτα ποὺ σήμαιναν κάποιο ἰδίωμα, προτέρημα ἢ ἐλάττωμα, συνεχίζοντας τὴ λόγια παράδοση οἱ Βυζαντινοὶ γραμματισμένοι λέγανε, καὶ μάλιστα γράφανε: ἡ *χρυσομαλλώ*, ἡ *ὀδοντώ*, ἡ *χειλώ*, ἡ *γλωσσὼ* κτλ. δίπλα στὴ λαϊκὴ γλώσσα ποὺ νωρὶς νωρὶς ἀφτὰ τὰ εἶχε κάνει μὲ -οὺ κατὰ τὸν Ἰωνικὸ τύπο: ἡ χρυσσομαλού, ἡ δοντοὺ κτλ. καθὼς πολὺ ὄμορφα τὰ ξηγᾶ ΜΝΕ β', 78. Ὥστε ἀφτὸς ὁ τύπος: ἡ *γλωσσὼ* εἶναι πολύτιμο ἀπομεινάρι τῆς λόγιας παράδοσης καὶ καθόλου δὲ θέλει διόρθωμα. Ὡστόσο ἐμεῖς στὴν πατρίδα μου λέμε ἡ *κακαΐδώ*, ἐνῶ στὴν Ἤπειρο λένε ἡ *κακαΐδοὺ* (Δ. Μ. Σάρρος) ποὺ θὰ πεῖ πὼς καὶ στὴ λαϊκὴ γλώσσα μείνανε σὲ χρήση τὰ μὲ - ώ.

Ἀπανταχοῦ > (ἀ)πανταχούσα

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ἐγκύκλιο ποὺ λένε σήμερα στὴν ἐκκλησ. γλῶσσα λέγεται ἡ **ἀπανταχοῦ** (ἐννοεῖται,

στελλομένη)· ἀφτὸ ὁ λαὸς τὸ λέει: ἡ **(ἁ)πανταχοῦσα**.

Ὁ κ. Χ. γιὰ νὰ τὸ ξηγήσει ἀφτὸ φαντάστηκε πάλε συμφυρμοὺς (Ἐπετ. Πανεπ. β', 1905-6 σελ. 96). λέει λοιπόν: **ἡ παροῦσα** ἐπιστολὴ καὶ ἡ **ἁπανταχοῦ** στελλομένη ἐπιστολὴ ἔγινε: ἡ ἁπανταχοῦσα.

Μὰ πῶς νὰ θυμηθεῖ ὁ λαὸς τὸ **παροῦσα** ὅταν πεῖ τὸ **ἁπανταχοῦ**; Ἀφέλειες. — Νά· ὅπως **λέμε**: **(ἡ χρυσσομαλλὼ >) ἡ χρυσσομαλλοὺ** καὶ ἄλλο ἀντίστοιχο ἰδιονόημο: **(ἡ σχρυσομαλλόεσα >) ἡ χρυσομαλλοῦσα**, ἡ **ξανθομαλλοὺ** καὶ ἡ **ξανθομαλλούσα**, ἡ **κρουσταλλού** καὶ ἡ **κρουσταλλούσα**, ἡ **χαϊδοὺ** καὶ ἡ **χαϊδούσα**, ἡ **βρωμοὺ** καὶ ἡ **βρωμούσα**-κιόλα ποὺ σημαίνουν ἐκείνην ποὺ ἔχει ἕνα **καλὸ ἢ** ἕνα κακὸ ἀπάνου της, κατὰ τοῦτα παρεκτείναμε καὶ ἄλλα μὲ-**ού**, ποὺ μοναχά τους δὲ θὰ μπορούσανε νὰ γίνουνε -ούσα, λ.χ. ἡ **λεχοὺ > ἡ λεχούσα**, ἡ **Μαροὺ** > ἡ **Μαρούσα**, ἡ **Πετροὺ** > ἡ **Πετρούσα** κτλ· ἔτσι λοιπὸν καὶ τὴν **ἁπανταχοὺ** ποὺ τὴν πήραμε γιὰ ὄνομα, καθὼς τὸ λέει κιόλας, τὴν εἴπαμε καὶ (ἁ)**πανταχούσα**. Ὁ λαὸς ἀφτὲς τὶς δυὸ κατάληξες τὶς ἔχει γιὰ ἕνα πρᾶμα ὁλότελα:

«Μαβρ**ο**ματ**ού**, μαβροφρυδ**ού** καὶ καστανομα**λλούσα**,
ὄντα σὲ γέννα ἡ μάννα σου, ὅλα τὰ δέντρ' ἀνθοῦσα»

Μώς.

Στὴν Ἐπετηρ. Πανεπ. 1913—14 σελ. 60 λέει τό: **μὸς** (γράφε **μώς**) εἶναι ἀπ' τὸ **μόλις**. Πιστέβει ὁ καθηγητὴς Χ., πὼς μπορεῖ νὰ ξεπέσει ὁ φθόγγος λ̰ (ὄχι λ, ἐδῶ δὲν ἔχουμε λ ἔχουμε λ̰) ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα; νὰ ποῦμε λ. χ. τῆς **σκός** ἀντὶ τῆς **σκό-**

λῆς κτλ. ; Ὄχι δά. Ἡ γνώμη πὼς τὸ **μὼς** ἔγινε ἀπ' τὸ **μόλις**, μοιάζει τὴν ἄλλη ἐκείνη πὼς τὸ **περίτου** εἶναι τάχα τὸ **περίπου**· (ὅμως βλέπε Βογιατζίδη Ἐπετ. Παρν. 1916 σ. 227).

Ἰδοὺ λοιπὸν ποιὸ εἶναι τὸ σωστό: **ἅμ' ὥς** > **μώς**: **ἅμ' ὡς ἐφάνησαν οἱ πολέμιοι** > **μὼς φάνηκαν οἱ ὀχτροί.**

Δοξάτο.

Ἴδιο βιβλίο σελ. 74 γιὰ νἀποδείξει πὼς τὸ **Δοξάτο** ἔγινε ἀπὸ τὸ προσηγορικὸ **τοξάτο** (σπίτι μὲ τόξα, καμάρες) κοντὰ στὸ παράδειγμα: **τοξάρι** > **δοξάρι** βάζει σὰ νἆναι τὸ ἴδιο καὶ τὸ παράδειγμα **ἀτράχτι** > **ἀδράχτι.**

Ἔτσι λοιπόν; ὁ ἴδιος ὁ γλωσσικὸς νόμος ποὺ κάνει τὸ **τ** > **δ** στα **τοξάρι** > **δοξάρι, τοξάτο** > **Δοξάτο**; ὁ ἴδιος εἶναι ποὺ κάνει καὶ τὸ **ἄτραχτος** > **ἀδράχτι**; Μπράβο δάσκαλε! Γιὰ τοῦτο δὰ ἡ ἀτμοσφαῖρα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶναι *κεκορεσμένη* ἀπ' τὴν ἐπιστήμη σου. Τὸ **τοξάρι** τὸ εἴπανε **δοξάρι** ἀπὸ **παρετυμολογία** πρὸς τὸ **δόξα**, ἐπειδὴς τὴν ἴριδα δηλ. τὸ **τόξο** τοῦ οὐρανοῦ, τὸ εἴπανε «**δόξα** τοὐρανοῦ», δηλ. ποὺ στολίζει καὶ **δοξάζει** τὸν οὐρανό· ὁ λόγος δηλ. εἶναι ψυχολογικός. Ἐνῶ τὸ **ἀτράχτι** γίνεται **ἀδράχτι** ἀπὸ ἀνομοίωση **τ+τ** > **δ+τ**. Ἔτσι στὴν Κάρπαθο τὸ **Σαββατιάτικος** τὸ λένε: **Σαββαδιάτικος** καὶ στὰ ἑφτάνησα τὸ **ταῦτα** τὸ λένε **δάφτα.** Ἀκόμα στὸ Βελβεντὸ τὸ **κατώτερος** τὸ λένε: **καθώτερος** κτλ. δηλ. ὁ λόγος τῆς ἀλλαγῆς εἶνοι φυσιολογικός.

Πουχνίζει

Ἔτσι λένε στὸν Πόντο ἐκεῖνο ποὺ λέμε ἐμεῖς οἱ ἄλλοι: ***χνουδίζει*** δηλ. τὸ γένι ἢ τὸ μουστάκι τοῦ ἔφηβου=ἀρχίζει νὰ φυτρώνει καὶ φαίνεται σὰ χνούδι. Ἅμα ξαίρει κανεὶς τὰ ἑλληνικὰ δὲ χρειάζεται καὶ πολὺ λεμόνι νὰ καταλάβει τὴν ἀρχή του: χνό·ος > (ὑ)ποχνοΐζει > ***πουχνίζει*** (νόμος Κρέτσμερ). Ὁ κ. Χ. ποὺ σίγουρα δὲν ξαίρει τὰ Ἑλληνικά, χύνει ἵδρωτα γιὰ νὰ τὸ τεχνολογήσει (ΜΝΕ. β', 281). Πάει καὶ θυμᾶται τὴν ***ἄχνη***=«τὸ λεπτὸν καὶ ἀφρῶδες τοῦ ἔξω προσρηγνυμένου κύματος» (Σχολ. μ. 238)· πρβλ. καὶ «ὁ ἐπιπολάζων ἀφρὸς τῷ κύματι τῆς θαλάσσης» (Ἡσύχιος). Θυμᾶται τό: ***ἐπαχνίδιος*** τὸ μεταγενέστερο: «ἐπαχνιδίαν ὡς ἀπέλουσε κόνιν» (Παλατινὴ ἀνθολ. θ'. 556). φτειάνει ρῆμα ἀνύπαρχτο: ***ἐπαχνίζει***, λέει.—Μὰ ἀπ' τὸ ***ἐπαχνίδιος*** βγαίνει ρῆμα: ***ἐπαχνίζω***, κύριε φιλόλογε; Μόνο γιὰ τὰ δικά μας λοιπὸν περνᾶς ἀπ' τὸ σουρωτήρι σου καὶ τὰ κουνούπια, ἐνῶ τουλόγου σου καταπίνεις καμῆλες ὁλάκερες—ἢ γκαμῆλες!

Οὐχ οὕτως, οἱ διδάσκαλοι, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ ***χνοῦς***... τοῖς προσήβοις ὁ μύσταξ ***ὑποχνοΐζει*** > ***πουχνίζει.***

Μπερέτης, μπερετῶ, μπερέτημα

Ἔτσι τὰ λένε παντοῦ στὴν Κύζικο, οἱ γριές, οἱ γέροι, καὶ οἱ πιὸ ἁπλοϊκοὶ καὶ ἀγράμματοι. Ἀπ' τὸ ἀρχικὸ ***μπ*** μάλιστα φαίνεται πὼς ἀφτὰ μᾶς ἔρχουνται γραμμὴ ἀπὸ τὴν παράδοση τὸμ-περέτη > ὁ μπερέ-

της· (σύγκρινε: τὸμ-πεῖρο > ὁ μπεῖρος).

Δὲν εἴταν ἀνάγκη λοιπὸν ὁ κ. Χ. **ἐπικρίνοντας** τάχα τὸν κ. Dieterich (MNE, β', 333) νὰ **γράφει μὲ** τόσο δὰ ντοχτοράτο: «οὕτω λέγεται σήμερον: **ὑπερέ**της, ὑπερετῶ ὑπερεσία.... καίτοι ὁμολογουμένως [ἀμ' πῶς δά;] αἱ λέξεις αὗται ἐγένοντο ἡμῖν αὖθις γνωσταὶ μετὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα [ὥστε οἱ Ρωμιοὶ πρὶν τὸν ἀγώνα δὲν μπερετούσανε καὶ δὲν μπερετιούντανε. Τί λές, ἀρεφέ μου! Ἀκοῦτε τώρα καὶ τὸ ἄρα:] Ταύτας ἄρα παραβάλλων τις πρὸς τὸ ἐν παπύροις: ὑπερέτην καὶ ὑπερεσίαν σφάλλεται προφανῶς».— Ὄχι δὰ καὶ τόσο!

Ἐντούτοις ὅταν οἱ τύποι τῶν παπύρων μπερετοῦνε τὶς ἄποψες τὶς δικές του, τοὺς **μεταχειρίζεται** ἀνεπιφύλαχτα.

Κροντήρι

Ἡ λέξη εἶναι γνωστὴ καὶ τὴ μεταχειρίστηκαν οἱ ποιητάδες μας Χριστόπουλος καὶ ἄλλοι. **Μὲ τὸ** ***κρατήρ***, ποὺ τὴ συνεδένει ὁ .κ Χ., ἐτυμολογικὴ **ἀν**τάμωση καμιὰ δὲν μπορεῖ νἄχει. Εἶναι ἀπὸ τὸ ***κρυώνω > κρυοντήρι > κροντήρι***= δοχεῖο ποὺ κρυώνει **τὸ** κρασί, τὸ νερὸ κτλ.. κἐπειδὴς ἀλλοῦ τὸ μεταβατικὸ τὸ λένε ***κρυένω***=κάμνω κάτι νὰ κρυώσει, τὸ ὄργανο τό λένε ***κρυεντήρι***, (ἀφτὸς εἶναι ὁ τύπος ποὺ ὁ Χ· (σελ. 20) τόνε λέει «ἐκ τοῦ ***κρατήρ***») καὶ ***κρεντήρι***. Εἶναι γνωστὸ πὼς τὸ *ι* κοντὰ στὸ *ρ* καταπίνεται, ἢ ξεπέφτει, ἢ ὅπως θέλετε ἀλλιῶς πέστε το. πρβλ. ***σύγκριατος > σύγκρατος*** (Ἐρωτοκ. δ', 469), ***γριὰ > γρὰ*** (Ἐρ, β', 1508), ***τριακόσια > τρακόσια, ἀγριάμπελη >***

ἀγράμπελη, τριαντάφυλλο > τραντάφυλλο ἔτσι καί: *κρυοντήρι > κροντήρι.*

Ἀφτὸ μοιάζει μὲ τὸ (ἀ)φιλογιὰ—φιλολογία (κοίτα ποιὸ ἀπάνου σελ. 79). Μὰ ἐπιτρέπονται τέτοιες ἀφέλειες σἕνα Χατζηδάκη; Γιὰ τὸ *φιλολογία* ὁ κ. Χ., ποὺ τοῦ τὰ ψάλαμε (Βωμὸς Ἰούλ. 1919 σελ.) δὲν ἔβγαλε τσιμουδιά, ἐνῶ κουτσοαπολογήθηκε γιὰ τὸ *κλούβιος*. Νὰ δοῦμε τώρα θὰ ἐπιμείνει γιὰ τὸ *κρυεντήρι* πὼς εἶναι «ἐκ τοῦ κρατήρ»; —Πὼ πώ! τὸ λέω καὶ μοὔρχονται γέλια.

Τλαφοκέρι > κλαφοκέρι.

Τὸ *θέαφος > θεάφιον, θιάφι* (δηλ. θχιάφι) γίνεται κανονικὰ (θχ > τχ) *τχάφι*. Στὴν Κεφαλονιὰ ποὺ λένε: ἀφκιὰ ἀντὶς ἀφτιά, πυροσκιὰ ἀντὶς πυροστιά, εἴπανε κανονικά: *κιαφοκέρη* ἀντὶς *τιαφοκέρι* (πιὸ ἀπάνω σελ. 121), ὥστε εἶναι ἀφέλεια καὶ ἀπροσεξία νὰ γυρέβουμε παρετυμολογίες ἀπ' τὸ *καίω*, λέει!. (Ἀθ. ΚΔ', 30).

Κασκαβάλι > πασκαβάλι.

Κάπου στὰ χωριά μας λένε: *πασκαβάλι* ἀντὶς *κασκαβάλι* (=τυρὶ κασέρι· τούρκικα) τὸ πρῶτο *κ* γίνεται *π* γιὰ ἀνομοίωση πρὸς τὸ δέφτερο κ' σύγκρινε: *γοργὸς > βοργὸς* στὴν Γκιουμουλτζίνα, ὅπου ἐπίσης τὸ πρῶτο λαρυγγικὸ *γ* γίνεται γιὰ ἀνομοίωση χειλικὸ *β*. καὶ τὸ ἐνάντιο: pomidoro > κομιντόρα. Ὁ κ. Χ. λέει (ΜΝΕ β', 505) πὼς εἶναι παρετυμολογία ἀπ τὸ *Πάσχα*, λέει, γιατὶ τὸ *κασκαβάλι* δὲν εἶναι νηστήσιμο, ἀλλὰ πασχαλινό. Ἀφέλειες.

Περιτραχήλι(ον) > πετραχήλι κτλ.

Ἐπίσης τὸ *πετραχήλι* γίνεται κανονικότατα ἀπ' τὸ *περιτραχήλι(ον)* μὲ ἀνομοίωση τοῦ πρώτου ρ (σὰν τὸ *μαργατάρι* ἀπ' τὸ *μαργαριτάρι*) καὶ πατραχήλι μὲ τὴ φωνοσυρμὴ τοῦ *ε* πρὸς τὸ *α*. Καὶ τότε δὲ μᾶς χρειάζονται μήτε οἱ πατέρες ποὺ «φέρουσιν αὐτό», γιατὶ ἐμεῖς *πατέρες* λέμε μόνο τοὺς «μπαμπάδες» μας, κἐκεινοὺς ποὺ φοροῦν τὸ πετραχήλι τοὺς λέμε *παπάδες*, μὰ μήτε ἡ *πέτρα* δὲ μᾶς χρειάζεται· τὴν ἀφίνουμε νὰ τὴ δέσει περὶ τὸν τράχηλόν του ἐκεῖνος ποὺ δίνει τέτοιες χαζὲς ἑρμηνεῖες σὲ γλωσσολογικὰ φαινόμενα τόσο ἁπλά.

Τὸ *ἀποτονιὰ* (ἀπὸ+τόνος=νῆμα), ποὺ σημαίνει τὴν ὁρμιά, εἶναι ὁ σωστὸς ὁ τύπος καὶ δὲ θέλει πολὺ λεμόνι νὰ τὸ νιώσει κανεὶς χωρὶς νἆναι δὰ καὶ γλωσσολόγος, φτάνει νὰ ξαίρει τὰ κοινὰ γράμματα. Ὡστόσο ὁ κ. Χ. τόνε καταλογίζει μὲ τοὺς παρετυμολογημένους (ΜΝΕ, β', 315)· ἐγκεφαλικὴ ἀνεπάρκεια.

Χρυσοφός.

Τὸ *χρυσοχὸς* γίνεται κάπου *χρυσοφὸς* ἀπὸ κανονικὸ ξέμοιασμα τοῦ δέφτερου *χ* σὲ *φ*· σύγκρινε τὸ Κυθνιώτικο: *χαλασοχώρης* > *χαλασοφώρης*.

Ὁ κ. Χ. ἐπιμένει πὼς εἶναι συμφυρμὸς μὲ τὸ *σοφὸς* λέει (ΜΝΕ, β', 502). Σῶσε μας, Κύριε, ἀπὸ τοὺς συμφυρμένους σοφούς μας. Μὰ γιατί δὰ ὁ λαὸς λέγοντας τὸ *χρυσοχὸ* νὰ θυμηθεῖ τὸ σοφό;

Τέτοιες σύγχυσες ἀπὸ ὁλοφάνερα φωνητικὰ

νόμενα, πὼς εἶναι τάχα παρετυμολογίες ἔχει ἄπειρες.

«Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω»!

Κουλουβάχατα

'Αλαφρὴ σύγχιση ἐπικρατεῖ στὸν ἐγκέφαλό του πάντα. Στὴν 'Αθηνᾶ (κδ', 9) ἐνῶ μιλεῖ ἄξαφνα γιὰ τὰ *μὲ-ος μετουσιαστικὰ* ποὺ λένε: κάστανο > **καστανὸς**, λιβάνι > **λιβανός**, μέλισσα > **μελισσός**, κανέλλα > **κανελλός**, δάφνη > **δαφνός**, κούμαρο > **κουμαρός** κτλ., ἄξαφνα σοῦ πετάει καὶ ἕνα: κρασὶ > **κρασικός**. Μὰ γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ δὲ μιλοῦσε γιὰ τὰ μὲ **-ικὸς** ἐδῶ, γιατὶ τότες ἔπρεπε καὶ τἆλλα νὰ τὰ πεῖ: κανέλλα > κανελλ**ικός**, δάφνη > δαφν**ικός** κτλ. 'Εδῶ μιλοῦσε γιὰ τὰ μὲ-**ός**, τί γυρέβει λοιπὸν ἐδῶ τό: κρασ**ικὸς** μαζὶ μὲ τά: δαφν**ός**, μελισσ**ός**; Ἡ αἰώνια σύγχιση.

Στὴν 'Επετηρίδα Πανεπ. ΙΓ', (1916-17) σ. 178 μιλώντας γιὰ φθόγγο ποὺ δεφτερώνεται μέσ' στὴ λέξη (χωρὶς ἀρχικὰ νὰ ξαναϋπάρχει) λ. χ. ἴλερη > λίλερη, ἀβατσινιὰ > βαβατσινιά, ἀβάθη > βαβάθη, μονοτάρου > μοντοτάρου (Κφ.), κανακέβω > κακνακέβω (Πόλη), ἰόδιο > διόδιο, ἀγκαλίδα > γκαγκαλίδα ἀρχάγγελος > χαρχάγγελος, πωρολογῶ > πωρπολογῶ, ψησσί > ψηψί, κυσθάρι > ξυστάρι, ἀερόστατο > ἀερόστρατο, (memorium) μομόρι > μορμόρι (Συνασὸ), (πεπαρδίλαι) παπαρδέλες > παρπαρδέλες, συκομαϊθρα > συκομαρίθρα, (ἀ)τακάρω > τρακάρω, καδάρι > καρδάρι, μοτάρι > μορτάρι, τάγιστρο > τράγιστρο, ἁλισάχνη > ἁλισά-

σχνη (1), *κοντὰ* στά τέτοια βάζει καὶ τὸ *οὔγια* > *γού-για* ποὺ δὲν ταιριάζει καθόλου ἐδῶ, α΄) γιατὶ ἂν εἶταν ἀπ' ἀφτὰ ἔπρεπε νὰ γίνει: ὄχι *γούγια* ἀλλὰ *γιούγια* (δηλ. joúja), μιὰ ποὺ-γιὰ εἶναι ἡ δέφτερη συλλαβή του καὶ δὲν εἶναι: *-γα*, κἔχω ἀπόδειξη ἐμπειρικὴ τὸ Παναρμιώτικο: jομπjὸ (κοιν. ὄμπυο)· β΄) γιατὶ ἔχουμε κιἄλλα ντόπια (καὶ τὸ *γούγια* ντόπιο εἶναι) ποὺ παίρνουνε στὴν ἀρχὴ *γ* χωρὶς νἄχουνε μέσα δέφτερο γ ἢ j λ. χ. (ὅλος) *οὖλος* > *γοὖλος*, *ὤρ(ι)μος* > *γούρ-μος* (Πάναρμο), τὰ *οὖλα* > *τὰ γοὖλα*, ὡς πότε > *γούσ-πουτε* (Πόντος), ὕλη > *γούλη*, ὅλος > *γοῦλος*, ὥρα > *γώρα* (Λεξκγρ. Ϛ΄ 339). Σἀφτὲς λοιπὸν τὶς χῶρες ποὺ λένε τοῦτα μὲ τὸ ἀρχικὸ *γ*, σαφτὲς λένε καὶ τὴν *οὔ-για* > *γούγια* καὶ τὸ *ὠρυάζω* > *γουρυάζω* καὶ τὸ *οὔριο* > *γούριο*· χωρὶς νἄχει νὰ κάνει τὸ μέσα j.

Ἀφτὸ τὸ ἀρχικὸ *γ* εἶναι συνοδίτης φθόγγος πρὸς ἀποφυγὴ τῆς χασμωδίας, ὅπως λ. χ. εἴπανε *ἐπωάζω* > *πωγάζω*, *ἀώριον* > *ἀγώρι* κτλ. ἔτσι καὶ *τὰ οὖλα* > *τὰ-γ-οὖλα* > *γοὖλα* ἡ *οὔγιά* > *ἡ-γ-οὔγια* > *γούγια* κτλ. (κοίτα σελ. 7)

Τὰ ἴδια παθαίνει ὁ κ. Χ. Ἐπετ. Παν ΙΓ΄, σελ. 185 θεωρώντας τὴν τροπὴν τοῦ *ψ* (=πσ) σὲ *τσ*, πὼς γίνεται τάχα ἀπὸ ἀνομοίωση, μὲ δυὸ παραδείγματα *κοψοπόδαρος* καὶ *ψεβδὸς* ποὺ κατὰ τύχη ἔχουνε μέσα καὶ δέφτερο χειλικὸ (*π*, *β*), μὰ θὰ τοῦ παραθέσω ἐγὼ τώρα ἐδῶ τόσα ἄλλα ποὺ δὲν ἔχουνε μέσα δέφτερο χειλικό, νὰ δοῦμε θὰ ὁμολογήσει τὴν μποσικάδα

---

(1) Ἀφτὰ τὰ παραδείγματα θὰ ὑπάρχουνε πιστέψω σ τ ἀ ρ χ ε ῖ α του.

του; *ψίχαλα > ψάχαλα* (ἀφομοίωση) καὶ στὴν Κε-φαλονία: *τσάχαλα* (Τσιτσέλης), κάψα ***καψίον*** > ***κατσί***, (ἀπ' ἀφτὸ ὁ Ψάλτης παράγει τὸ Θρακικὸ ***τσάκάτι*** δηλ. ***κατσάτι***) =μέτωπο (σύγκρινε τὸ Τσακώνικο: ***τσόκανο*** ἀπ' τὸ *κόψανο > κότσανο*), λασπούρα > **λ**αψούρα(ἄκουσα στὰ μέρη μας: *φσάλειε=σφάλειε* τὴν πόρτα) κιἀπ' ἀφτὸ: λατσούρα, λόψαλο, > κότσαλο, ***κόψιχος*** > κότσικας, καψιάζω > κατσιάζω, κόψουρον > **κ**ούτσουρο.

Ἐπίσης καθόλου δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ πράματα ὅταν μιλώντας γιὰ τὴ φθογγικὴ ἀνομοίωση (Μ Ν Ε. α', σ. 330) λέει: «ὅτι... ὁ *πρῶτος* τῶν δυὸ ὁμοίων φθόγγων μεταβάλλεται πρὸς ἀνομοίωσιν»

Ὡστόσο θὰ παραθέσω ἐδῶ μερικὰ παραδείγματα ἀφιλονίκητα, ποὺ μεταβάλλεται ὁ δέφτερος: α',) στὰ ἴδια σύμφωνα:

ρ + ρ > ρ + λ: γούργουρας > γούργουλας, κορμάρι > κορμάλι, κριάρι > κριάλι, (Βενετσιάνικο: carega + καθέδρα >) καρέγκρα > καρέγκλα.

ρ + ρ > ρ + ν: πορφύρα > πορφύνα.

λ + λ > λ + ρ: κεφαλαλγία > κεφαλαργιά.

λ + λ > λ + ν: Μελιγάλες > Μελιγάνες, (ἐ)λιλιφασκιὰ > λινιφασκιὰ > λινοφασκιὰ ('Αξιά).

ν + ν > ν + λ: ἀνάχνοος > ἀνάχλος.

δ + δ > δ + ν: σκορδογούδι > σκορδογούνι(Σινασό).

σ + σ > σ + τζ: σκασουλήθρα > σκατζουλήθρα.

χ + χ > χ + φ: χρυσοχόος > χρυσοφός.

φ + φ > φ + χ: (ἀδερφοπ(οι)τὸς >) ἀδερφοφτὸς > ἀδερφοχτός, (φανόπτης >) ἀφανόφτης > ἀφανόχτης.

β') στὰ ἰδιοπρόφερτα, ποὺ σκηματίζονται δηλ. ὁλότελα στὰ ἴδια στοματήσια κατατόπια (Φιλην. Γραμ. § 136):

β + φ > β + χ· bouffa > βόχα.

β + φ > β + ϑ: βλασφημῶ > βλασϑημῶ > (σϑ > στ) βλαστημῶ.

φ + β > φ + γ: φλέβα > φλέγα, φοβοῦμαι > φογοῦμαι.

π + μ > π + ν: (φλόμος) σπλόμος > σπλόνος, Πάτιμο > Πάτινο.

γ + χ > γ + φ: γλείχω > γλείφω, γλι(γ)χὸς > γλιφός.

γ') στὰ ὁμοιοπρόφερτα, ποὺ προφέρνουνται δηλ. μὲ τὰ ἴδια πάνου-κάτου στοματήσια ὄργανα (Φιλήν. Γραμ. § 135):

π + β > π + γ: περβόλι > περγόλι.

π + φ > π + χ: (ἄποπτος) ἀπόφτι > ἀπόχτι (Καρδάμυλα) ἀψηφῶ > ἀψηχῶ.

π + φ > π + χ: ἀσπόφυλλας > ἀσπόϑυλλας (Νικαριά).

τ + ϑ > τ + χ: ξεστήϑου > ξεστήχου.

γ(=n final μυτόπνοο) + μ > γ + β: γαγγάμη > γαγγάβα.

Τὰ παραδείγματα ἀφτὰ εἶναι ξεσηκωμένα ἀπὸ βιβλίο ποὺ ἑτοιμάζω: «Τὸ ξέμοιασμα καὶ τὸ παράμοιασμα στην Ἑλληνική», μὲ νέα ὁλωσδιόλου ἄποψη καὶ μὲ πολὺ διαφέρο.

Ἀσυχώρετες ἄγνοιες

Ἡ σύγχισή του καὶ ἡ ἄγνοιά του φαίνεται πιὸ ἀνοι-

χτὰ ἐκεῖ ποὺ χωρίζοντας τὶς λέξες τῆς Νέας Διαθήκης σὲ μιλούμενες ὥς τὰ σήμερα, καὶ σὲ ὄχι πιὰ μιλούμενες σήμερα, ἀλλὰ νοούμενες μόνο ('Επετ. Παν. Γ', 1906—7, σελ. 117), βάζει γιὰ ὄχι μιλούμενες τὶς λέξες : **ἀγέλη** (ποὺ τὴ λένε τὰ ἐννιὰ δέκατα τῆς Ρωμιοσύνης καὶ μόνο στὸ χωριό του ἴσως δὲν τὴ λένε), **βόθυνος** (καὶ βόθονας καὶ βούθουνας κτλ.), **βολίζω** (καὶ βουλίζω καὶ βουλιάζω), **διθάλασσος, δοκίμιον** (δοκίμι) , **δευτερόπρωτος** (καὶ πρωτοδεύτερος), **ἐλαφρία, ἐλᾶν** (λέει, καὶ τὶ ἄλλο εἶναι τὸ ἔλα;) **ἐξαίρω** (**ξαίρω** εἴπαμε), ἐξέραμα (καὶ ξέρασμα), **ἐξόν, ἐπίβλημα** (**πίβαλμα** =μπάλωμα καὶ **πιβάλλω**= μπαλώνω) , **ἐπιπόθητος** (ὅ,τι **πιποθεῖται**, ἢ **πιποθᾶτε**) **κόπριον, κρυφαῖος** (κρυφιός), **ληνὸς** (Κύριε ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστὲ, καὶ πῶς ἀλλιῶς;), **μαλακία, μελίσσιος** (καὶ τὶ ἄλλο εἶναι τὸ μελίσσι;)**πεζῇ, πελεκίζω, ρήσσω** (καὶ τὶ ἄλλο εἶναι τὸ **ἔρρηξα**); **ρύμη**(κιἄφτὸ πολὺ μιλούμενο, πολὺ), **φάγος**, καὶ **χαριτώ(νω)**.
Δὲ λέχτηκε λέει ('Ακαδ ἀν.α'. 217) ὁ συγκομμένος ὁ τύπος τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: γώ.—Καὶ τὸ ξαναλέει ὕστερα ἀπὸ χρόνια (Γενικὴ γλωσσικὴ σελ 185). Καὶ καλὰ δὰ ἐμεῖς ποὺ ξαίρουμε τὰ Ρωμαίικα καὶ ξαίρουμε καὶ τὸν κ. Χαδζηδάκη. Μὰ οἱ ξένοι ;....

Καὶ στὴν 'Επετ. Πανεπ. Ζ', (σελ. 86) λέει, πὼς τὸ *μεθύσι* δὲν ἔχει πληθυντικό· δὲ λέμε δηλαδὴ τὰ *μεθύσια*.—Μάσαλα, μάστορα, καὶ τὰ καντάρια σου!

Σύγχυση στὰ νοήματα.

'Αφτή του ἡ διανοητικὴ σύγχυση φαίνεται πιό-

τερο στὴ στοιχειακὴ ἄγνοια ποὺ δείχνει γιὰ τὸ σημασιολογικὸ μέρος τῆς νεοελληνικῆς. Ἰδοὺ μερικὰ παραδείγματα :

Χάνι λέει θὰ πεῖ *ξενοδοχεῖο* (Ἀναγν. συγκρ. γλωσσ. σελ. 77). ὥστόσο δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ μιλεῖ ὁπωσδήποτε τὰ Ρωμαίικα και νὰ μὴν ξαίρει πὼς *χάνι* εἶναι τὸ inn ποὺ λὲν ἐγγλέζικα καὶ *ξενοδοχεῖο* τὸ hotel.

Τηγανίτες

Στὴ σελ. 39 τῆς Ἐπετηριδ. Πανεπισ. Ζ΄, 1910—11 *τηγανίτες*, λέει, θὰ πεῖ *λουκουμάδες*. Ὄχι γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! τηγανίτες θὰ πεῖ *λαλάγγια*, ἀδερφέ μου ! Ἄλλο εἶναι οἱ λουκουμάδες.

Γαλανὸς

Γαλανὸς στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ θὰ πεῖ *κυανοῦς*, γαλάζιος, μπλάβος, οὐρανής, γλαυκός τελοσπάντων, ποὺ ἔχει δηλ. τὸ χρῶμα τῆς γαληνεμένης θάλασσας, ἡ ὁποία καθρεφτίζει τὸν οὐρανό, καὶ ἢ εἶναι δωρικὸ ἀπομεινάρι: *γαλάνα* > *γαλανός*, ἢ ἔχει γίνει κατὰ ἀφομοίωση τοῦ Ι πρὸς τὸ: *α* ἀπὸ τὸ γαληνὸς.

Μοῦπανε πὼς στὴν Κρήτη τὸ παρετυμολογήσανε ἀπ' τὸ *γάλα* καὶ κάθε ἄσπρο γάϊδαρο τόνε λένε *γαλανό*. Λοιπὸν ὁ κ. Χ. θέλει φαίνεται ὥς γλωσσολόγος νὰ μᾶς ἐπιβάλει τοὺς ἄσπρους γαϊδάρους των γιὰ γαλανοὺς καὶ λέει πὼς τό: *γαλανὸς* γίνεται ἀπ' τὸ *γάλα*, λέει, καὶ τὸ *-νὸς* τὸ παίρνει ἀπ' τό: *μελανὸς* λέει, κιἄλλες τέτοιες ἀφέλειες (Γεν. γλωσ. 310).

Ψαρὸς

Ὅμοια σύγχιση παθαίνει καὶ στὸ *ψαρὸς* λέξη ἀρχαία ἀπὸ τὸ *ψὰρ*=τὸ ψαρόνι, τὸ μαβροπούλι, ποὺ τὴν ἔχουμε ὥς τὰ σήμερα μὲ τὴν ἀρχαία του σημασία =κατάστιχτος καὶ φαιός· ὁ ἀφελέστατος κ. Χ. λέει: *ψαρὸς*=ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ψαριοῦ (ΜΝΕ, β', 34, Επετ. Ζ', 57).

Ἐμεῖς τὸ *ψαρὸς* τὸ λέμε γιὰ χρῶμα ἀλόγου προπάντων, ὅπως καί ἀρχαῖοι (Ἀριστοφάν. Νεφελ. 1225), Εἶδε κανεὶς γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ κανένα ἄλογο νἄχει τὸ χρῶμα τοῦ *ψαριοῦ*;

Μετὰ τοὺς γαλάζιους γαϊδάρους καὶ τά ἀργυρόχρωμα ἄλογα, μένει τώρα νὰ μᾶς προσφέρει καί ***πράσινο χαβιάρι.***

Ἀπατά.

Ἐπετ. Πανεπ. Θ', 1913—14 σελ. 53 σ᾽ἕνα στίχο του Ἐρωτόκρ. Β', 2031 «μὲ τοῦ Σπιδόλιοντ᾽ *ἀπατὰ* τὸν ἀντρειωμένο κύρη» τὸ *ἀπατὰ* τὸ παίρνει γιὰ τὴν πρόθεση *ἀπὸ* λέει! καὶ χάνει τἄβγὰ καὶ τὸ καλάθι· Τὸ *ἀπατὰ* ἐπίρρημα ἀπ' τὴν ἀντωνυμιὰ *ἀπατὸς* σημαίνει: *καθαφτό, ἀπαλήθεια.* Ἐδῶ εἶναι πολὺ κυριολεχτικὰ βαλμένο =μὲ *ἀπατό* του, μὲ τὸν *ἴδιο* δηλ. τὸν ἀντρειωμένο κύρη τοῦ Σπιδόλιοντα.

Ὁ Ξανθουδίδης (Ἐρ. σελ. 425) τὸ ξεδιαλύνει τόσο ὄμορφα, καὶ ντρέπεται γιὰ λ)σμό του κ. Χ. νἀ ναφέρει τὶς ἀσυναρτησίες τοῦ σοφοῦ δασκάλου του.

Ὅμως μὲ τὴν πρόθεση *ἀπὸ* δὲν ἔχει σχέση τὸ *ἀπα-*

τός, ἴσως εἶναι μᾶλλον: ἀφταφτὸς (=αὐτὸς οὗτος), γιατὶ ὁ πρῶτος τύπος εἶναι : ***ἀπαφτὸς*** ποὺ μπορεῖ μὲ κανονικὲς διαδοχικὲς ἀνομοίωσες νὰ προέρθει ἀπ' τό : ἀφταφτός.

Κνογελῶ

Καὶ τὸ ***κνογελῶ*** τοῦ Ἐρωτοκ. (Ε 133) δηλ. ***ὀκνὰ γελῶ***=χαμογελῶ ὁ κ. Χ. τὸ ξηγάει ἐπίσης ἀλαμπουρνέζικα: «ἐγέλασε, λέει, καὶ ἅμα ἐκίνησε τὴν κεφαλήν»! ἐδῶ ποῦ τὴν ηὗρε ***τὴν κεφαλὴν*** ὁ κ. Χ.; — Εἶναι νὰ ὀκνογελᾶ κανεὶς κινώντας καὶ τὴν κεφαλήν. Γιὰ τοῦτο δὲ βάσταξε πιὰ ὁ κ. Ξανθ. καὶ τοῦ τὰ ψάλλει (σ. 580).

Μὲ + γενική.

Καὶ γιὰ τὴ σύνταξη: «***μὲ φόβου*** καὶ ***μὲ τρόμου***» (Ἐρωτ. Δ', 1352) ὁ σοφὸς κριτικὸς λέει πὼς ἐδῶ «ὁ ποιητὴς ἐβίασε τὴν γλῶσσαν», ἐνῶ εἶναι λείψανο τῆς ἀρχαϊκότερης σύνταξης τῆς ***με (τὰ)***+ γενική. — Πρβλ. Ἀχέλη: 847, ***μὲ πάσης προθυμίας***, καὶ 2033 ***μὲ πόθου καὶ μὲ φόβου***. Πρβλ. ἀκόμα Μαρίνου Φαλλιέρη (Ἐθνολ. Ἑταιρ. τομ. Δ', σελ. 305) ποίημ. στ. 58: ***μὲ κόπου***. Ἀπ' ἀφτὰ χαμπάρι δὲν ἔχει ὁ ἀφελὴς ὁ σοφός. Μόλις διαβάσει ἀφτὰ ἐδῶ θἀρχίσει κατὰ τὰ συνηθισμένα του νὰ σκληρίζει: Νά πὼς ἀφτὰ πιὰ δὲν ὕπαρχαν στὴν ἐποχὴ τοῦ Κορνάρου. Νά πὼς ὁ Κορ. ἔγραψε τὴν ἄδολη λαϊκὴ γλῶσσα καὶ δὲ συφωνοῦν ἀφτὰ μὲ τὸ ὅλο ὕφος του κτλ. Καὶ ὅμως εἶναι κανόνας ψυχολογικὸς ἀπαρέγκλιτος: ἡ ποίηση εἴτε ἀπὸ λόγους αἰσθητικοὺς εἴτε

ἀπὸ ἀνάγκες τεχνικὲς, δανείζεται πάντα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ὁπωσδήποτε προγενέστερη γραμματεία. Ἀλλὰ αἰσθητικὴ καὶ τέχνη τί σχέση ἔχουνε μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ γράφει γιὰ τὸ Σολωμὸ ἐτοῦτα τὰ ἀμίμητα τὰ πράματα, (Γλωσσολ. μελ. α', σελ 257):

«Στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ»—. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φορεῖ τις στέφανον, ἀλλὰ πῶς εἰς τὴν κόμην καὶ μάλιστα κόμην γυναικείαν, ἤτοι μακράν; καὶ ἔφερε ἆρα αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς κόμης, ἢ ἐπὶ τῆς μέσης ἢ ποῦ»; Νὰ σοῦ πῶ μπράβο, δάσκαλε;

Θὰ ἤθελε φαίνεται ὁ κ. Χ, νὰ γράψει ὁ ποιητὴς «στὴν **κάρα** στεφάνι φορεῖ».

Καὶ παρακάτου λέει ἐτοῦτα τὰ θαυμάσια:— Ὅτι δὲ καὶ ἡ κατὰ παράταξιν σύνδεσις ἐννοιῶν: «**μελετᾶ** τὰ λαμπρὰ παλληκάρια καὶ εἰς (sic) τὴν κόμη στεφάνι **φορεῖ**» δὲν εἶναι ἄμεμπτος, οὐδεὶς γραμμάτων καὶ λόγων ἔμπειρος δὲν αἰσθάνεται.— Περίφημο ἀφτὸ τὸ διπλὸ ***δὲν*** καλλιλογία μιὰ φορά. Μπράβο νὰ σοῦ πῶ, δάσκαλε. Νά ἔτσι ντέ!

Καὶ παραπέρα σελ. 449 γράφει γιὰ τὸ Γρυπάρη ἐτοῦτα τὰ ἀθάνατα:—Ὁμοίως ἀναγινώσκονται ἐν τῇ ***Εἰκονογραφημένῃ Ἑστία*** τῆς 19 Φεβρ. ἐ. ἔ.(1895). «Σοὔγραφε ροδοθάνατο ἡ τριμερούσω ἡ Μοῖρα».

καί:

«Πλάϊ στὸ Δαρεῖο κάθεται ἡ μάργελη ἡ Ἀπάμη».

καί:

«Ψυχὴ φρουμάζει, κόκκινη ψυχή, σὰν αἱμοστάτης» Ὅτι ἡ ἀσάφεια αὔτη δὲν θὰ συντελέσῃ πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἀπαθ ανάτισιν τῶν τοιούτων ἔργων

τοῦτο θὰ μοὶ ὁμολογήση, ἐλπίζω, ἕκαστος. (Γλωσ. μελ 551).

Κἔτσι μᾶς ἐξεφύτρωσε μετὰ Χριστὸν προφήτης. Οἱ νέοι ποὺ διαβάζουνε τὸ Σολωμὸ καὶ τὸ Γρυπάρη θαμάζουνε γιὰ τὴν αἰσθητικὴ σου ἀναισθησία, ὦ σέμνωμα τῆς ***Γλαυκὸς τῆς Τεταριχευμένης***!

'Αφτὸς ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν κοκορέβεται γιὰ φίλος τῶν Μουσῶν καὶ γιὰ ποδηγέτης τῶν λογίων.

Θὰ τὰ ξαναποῦμε.

Οἱ λαθροχεριές του

Στὰ ΜΝΕ α', 30 ὁ κ. Χ, λέει γιὰ τὸ περεχύνω ἀντὶς περιχύνω πὼς τὸ ε εἶναι ἀπ τὴν αὔξηση τῶν παρωχημένων: περέχυνα > περεχύνω σὰν τὰ: κατέβαινα > κατεβαίνω, πεθύμησα > πεθυμῶ κτλ. Μὰ ἐμεῖς ξαίρουμε, πὼς ἡ ***πρὸ*** καὶ ἡ ***περὶ*** στὴν ἀρχαία δὲν ἐκθλίβουνε τὸ τελικό τους ***φωνήεντο***, ὥστε τύπος ***περέχυνα*** (χωρὶς τὸ ***ι***) ἀπ' τὴν παράδοση δὲ μᾶς ἔρχεται, ποὺ νὰ ποῦμε ἀπ' ἀφτὸν καὶ ***περεχύνω*** τὸ σωστὸ περ*ί*χυνα εἶναι.

῾Ο νεοελληνικὸς τύπος γίνεται ὁλόϊσα ἀπ' τό: ***περιχύνω*** μὲ τὴ φωνοσυρμή, τὴν ἀφομοίωση δηλαδὴ τοῦ φθόγγου ι μὲ τὸν πρωτυτερνὸ φθόγγο ε δηλαδὴ ε+ι > ε+ε λ.χ. ὅπως εἶπαν: Αἴγινα > Αἴγενα πενιχρὸς > πενεχρὸς (καὶ κατὰ μετάθεση: παρεχνὸς) κτλ. ἔτσι εἶπαν καὶ περιχύνω > περεχύνω. ῾Η ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ κ. Χ. ἔτσι ἀπὸ μποσικάδα νὰ ποῦμε, ἢ καὶ ἀπὸ ἀντζαμοσύνη—γιατὶ πᾶνε χρόνια τώρα ἀπὸ τότες ('Αθηνᾶς τ. ιγ' σ. 227-8) — εἶπε πὼς ὁ φθόγγος Ι

δὲν ἀφομοιώνεται, δὲν παθαίνει δηλαδὴ τὴ φωνοσυρμή.

Γιὰ νἆναι λοιπὸν ἀκόλουθος μὲ τὶς ἀρχαιότερες γκαφες του δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ δεχτεῖ ἐδωπέρα ἀφομοίωση τοῦ Ι κἔπεσε σὲ νέα γκάφα. «ἑνὸς γὰρ ἀτόπου δοθέντος μύρια ἕπονται». Κἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ ξηγήσει καὶ τὸ **πηλαμὶς > παλαμύδα** (ΜΝΕ α′ 235) ἀπ' τὸ **παλάμη** τάχα.

— Γιατὶ δά;

— Γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πὼς δέχεται τὴν ἀφομοίωση τοῦ Ι μὲ τὸ ἀκόλουθο **κ.** Ὡστόσο δὲ βλέπω, πῶς μποροῦσε νὰ συνεργήσει ἡ **παλάμη** στὴν **παλαμύδα·** ἐνῶ μποροῦσε πολὺ ὄμορφα νὰ ξηγηθῆ μὲ τὴν ἀφομοίωση, λ .χ.

ι+α > α+α: (σήρ)σηράκι(ον) > σαράκι, spinacia > σπανάκια, σημαντούρα > σαμαντούρα (στὴν Πόλη), στίβα > στάβα (στὴ Βούρπιανη τῆς Ἤπειρος), φρυγανιά > φραγανιὰ (στὴν Ἀρτάκη τῆς Κύζικος), πηδάλι > παδάλι (τοῦ λισγαριοῦ, στὴ Σινασσὸ) κτλ. ἔτσι καί: πηλαμὶς > παλαμύδα.

Ὡστόσο ἐγὼ ἔχω στὴ γραμματική μου (σελ. 88) καμιὰ τριανταριὰ σχεδὸν παραδείγματα κιἀπὸ τὴν κοινὴ κιἀπ' τὰ ἰδιώματα. ποὺ ὁ φθόγγος Ι ἀφομοιώνεται μὲ ἄλλα πλαγινά του φωνήετα. Ἀπ' τὰ παραδείγματα ἀφτά, τὰ εἴκοσι τουλάχιστο θὰ εἶναι ἀφιλονίκητα. Ἅμα τὰ εἶδε ἀφτὰ ὁ κ. Χ. «ἀνέκρουσε πρύμναν» μὰ ὄχι παλληκαρήσια, ὅπως χρειάζεται σἕναν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ σιωπηλὰ καὶ λαθραία, ὅπως συνηθίζει. Κἔστι πιὰ ὕστερα ἀπὸ χρόνια μιλάει γιἀφομοίωση τοῦ Ι (Λεξκγρ. ἀρχ. τομ. ε′ 7) σὰ νὰ μὴν

εἶχε πεῖ ποτὲ τίποτες τὸ ἀντίθετο.

Μὰ τὰ λαθραῖα του ἀφτὰ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσουνε λίγο ἀκόμα. Στὴν Einleitung (σελ. 332) λέει πὼς τονούμενο φωνήεντο δὲν ἀφομοιώνεται, δηλαδὴ δὲν παιθαίνει τὴν φωνοσυρμή· ὥστόσο στὴ γραμματική μου ἔχω (σελ. 97 καὶ πέρα) τέτοια παραδείγματα λ. χ. πέπλωμα > **πόπλωμα** (Κάρπαθο), φ**κέ**λιο > φκιόλιο (Πάνορμο τῆς Κύζικος), **κανήτι(ον)** > **κανάτι**, **στίβα** > στάβα, (Ἤπειρο) **τίνους** > τούνους (Κύζικος), **δείλι**ος > δ**ό**λιος, **ἔ**ξω > **ὄ**ξω (1) ὁλοτρ**ί**γυρα > ὁλοτρ**ό**γυρα, βλ**ί**τρο > βλι**ό**τρο (Ἀραβαντινός), κτλ.

Μὰ ἐξὸν ἀπ' ἀφτὰ ἡ ἀφομοίωση γίνεται καὶ στὴν ἀρχαία καὶ στὴ νέα, καθὼς εἴπαμε (σελ. 151 καὶ πέρα) σὲ δυὸ φωνητικοὺς φθόγγους καταποδιαστοὺς (δίχως νὰ τοὺς χωρίζει δηλ. σύμφωνο) ποὺ ἀφομοιώνεται ὁ ἕνας τους καὶ τονισμένος ἀκόμα πρὸς τὸν ἄλλονε· ὕστερα γίνονται οἱ δυὸ ἕνα λ. χ. Ξενοφάων > Ξενοφόων, κΰστερα: Ξενοφῶν, σάος > σόος > σῶς. (πρόβατα) πρόατα > πράατα κΰστερα ***πράτα***, (ἄπειρα παραδείγματα στὴ Γραμματ. μου σελ. 547 καὶ πέρα, κοίτα πιὸ ἀπάνου· σελ. 83). Τἀναντίρρητα ἐτοῦτα βλέποντας ὁ κ. Χ λησμόνησε τὰ τὶ εἶπε μιὰ φορὰ καὶ μιλεῖ (ΜΝΕ β' 142) ἄξαφνα γιὰ ἀφομοίωση στὰ Σαραντακλησιώτικα ποῦ (θ) ά πας, > ***πάα πᾶς***, τί(θ)ά τὸ κάνω > ***τάα τό κάνω***: «ὅτι δὲ τούτων τὸ πρῶτον μέρος [ἀφτὸ ποὺ ἀφομοιώθηκε δηλαδὴ] τονίζεται ἰσχυρότερον εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ ἤδη πρότερον ἡ προηγουμένη λέξις: ***ποῦ, τί***, ἐρωτηματικὴ οὖσα ἐξεφέρετο μετ' ***ἰσχυροτέρου τόνου***». Ἀφτὰ κοπανάω κἐγὼ χρόνια τώρα ἀπ'

τὰ 1902 (μικρὴ γραμματική μου σελ. 69 ὑποσημ.)· ἔλα γιαλὸ λοιπόν.

Σἀφτὰ τὰ παραδείγματα βλέπουμε ἀκόμα πὼς: Ι, **ου**, ἀφομοιώνουνται σὲ **α**. ὡστόσο ὁ κ. Χ πρωτύτερα (ΜΝΕ α' 234) ἔλεγε πὼς «τὸ **α** οὐδέποτε ἕλκει καὶ ἀφομοιεῖ ἑαυτῷ» καὶ νὰ ποὺ τώρα καὶ ἕλκει καὶ ἀφομοιεῖ τά: **ι** καὶ **ου** καὶ τονούμενα μάλιστα ὅπως τὄμολογεῖ ὁ ἴδιος, σὰν νὰ μὴν τὄχε ἀρνηθεῖ ποτές. Κιἄλλα καμιὰ σαρανταριὰ σχέδὸν παραδείγματα ἔχω στὴ γραμματική μου (σελ. 96 καὶ πέρα), ποὺ τὸ **α** ἀφομοιώνει βέβαια τὰ πλαγινά του φωνήεντα καὶ λόγος κανένας δὲν ὕπαρχε νὰ μὴν τἀφομοιώνει, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι τὸ πιὸ δυνατὸ ἀπ' ὅλα.

Ταξίδι

Ἄλλα παραδείγματα λαθροχεριᾶς: Ἔγραφε πρῶτα ταξ*ει*δι, (ΜΝΕ. α' 143) ***φεί******δι*** (ΜΝΕ α' 220), καὶ ***ξείδι*** (ΜΝΕ α' 319) ἀντὶ τὰ σωστὰ μὲ **ι** ταξίδι, φίδι, ξίδι. Κατόπι ποὺ τὰ γράψαμε ἐμεῖς μὲ ι: Ψυχάρης «Τὸ ταξ*ί*δι μου»(βλέπε τὸ λόγο Γρ. Φιλήν. σελ. 485 καὶ πέρα) τὰ γράφει κιἀφτὸς μὲ **ι** (Λέξγ. ἀρχ. α' 52), χωρὶς νὰ πεῖ τίποτε σὲ κανέναν. Ἔγραφε πρῶτα ***γλυκειὰ*** (ΜΝΕ α' 69) εἶπα ἐγὼ πὼς εἶναι ἀπ' τὸ Βυζαντινὸ ***γλυκέα*** καὶ πρέπει ***γλυκιὰ*** (Γρ. Φιλ. §381) τώρα τὰ γράφει ***γλυκεὰ*** (Λεξ. ἀρχ. ε' 12) δηλ. δέχτηκε τὴν ἄποψή μου μουλωχτὰ καὶ σωπαστά.

Τόνε ρωτάω δημόσια κἔχω τὴν ἀξίωση δημόσια νὰ μᾶς ἀπαντήσει:

Ἂν ἀφτὰ πρέπει νὰ γράφουνται μὲ **ει** ὅπως τἄγραφε πρὶν ὁ ἴδιος, γιατὶ δὲν ἐξακολουθεῖ νὰ τὰ

γράφει έτσι; ἂν πάλι πρέπει μὲ *ι* ὅπως τὰ γράφουμε ἐμεῖς πάντα καὶ τὰ γράφει τώρα κιἄφτὸς καὶ τὰ κοπέλια του (Λξ. ἀρ. ε΄, 32), γιατὶ δὰ δὲν τὸ λέει πὼς ἐμεῖς ἔχουμε τὸ δίκιο; Μὰ ἀφτά θέλουνε ψυχικὴ παλληκαριὰ καὶ ὁ κ. Χ. δὲ μᾶς ἔχει συνηθίσει μὲ τέτοιες γαλαντομίες ἀπὸ μέρος του.

Κοιτάζω.

Ἀφόντας ἀρχίσαμε νὰ γράφουμε Ρωμαίικα ἐμεῖς οἱ ὀπαδοί τοῦ γλωσσικοῦ ὀρθολογισμοῦ τὸ κοιτάζω τὸ γράφουμε μὲ *οι* καὶ τὸ μαρτυροῦνε τὰ βιβλία μας, γιατὶ δὲν μπορούσαμε βέβαια νὰ δεχτοῦμε τὴ χαζὴ τῶν δασκάλων ἐτυμολογία ἀπ᾽ τὸ ***κυπτάζω*** ἀφοῦ τὸ ***πτ*** δὲν μπορεῖ νὰ γίνει σκέτο *τ*, μὰ θὰ γινότατε ***φτ***. Γιὰ νὰ τὸ συμβιβάσει λοιπὸν ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ α΄ 75) παραδέχτηκε μιὰ φορὰ συνεπαρμὸ τοῦ ***κυπτάζω***+***ἐξετάζω*** κἔτσι τὄκανε πιὸ χερότερο: Ἀφτὴ τὴν ἐξήγηση βέβαια καὶ δὲν τὴν παραδεχότανε τὸ τωρινὸ γλωσσολογικὸ αἰσθητήριο τοῦ κ. Χ. ποὺ ὁπωσδήποτε τοῦ τὸ ἀναγκάσαμε νὰ ἐξελιχτεῖ, μὰ δὲν μποροῦσε ἀμέσως νὰ τοῦ ἀλλάξει τὴ γραφὴ καὶ νὰ τὸ γράψει ὅπως ἐμεῖς μὲ ***οι*** ποὺ τὸ δεχόμαστε (καθὼς καὶ εἶναι) ἀπὸ τό: ***κοίτη***=στρατιωτικὴ σκοπιά, βίγλα· ***κόιτάζω*** =παραμονέβω στὴν κοίτη,=βιγλίζω, κιἀπὸ κεῖ: παρατηρῶ βλέπω, ξανοίγω, λογιάζω, τηράω.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χατζηδάκης; Βάζει ἕνα κοπέλι του ***νἀνακαλύψει*** τώρα τελεφταῖα πὼς τὸ ***κοιτάζω*** πρέπει νὰ γράφεται μὲ ***οι***,

Καὶ ὁ κ. Χ. διαβεβαιώνει μὲ τὸν ἐπισημότερο τρόπο, καὶ μὲ ὅλη του τὴν ἀδιάντροπη σοβαρότητα πὼς

τὸ ἀνακάλυψε «ὁ φίλος ὁμιλητὴς κ. Κουκουλές». Ὡστόσο τὸ **κοιτάζω** τὄχει μὲ **οι** στὸ λεξικό του ὁ Βεντότης ἐδὰ ἀπὸ τὸ ιη΄ αἰώνα. — Ἀφτὲς οἱ κωμωδίες λέγονται ἐπιστημονικὲς ἐργασίες στὴν Ἑλλάδα μας! Φοβοῦμαι μήπως ἄβριο βάλει κανέναν τους νἀνακαλύψει πὼς τὸ **ξαίρω** γίνεται ἀπ' τὸ **ἐξαιρω**.

Χαζὸς Χαζέβω

Χαζέβω=χάσκω· παράγεται ἀπ' τὸ **χαζὸς**. Ἐτοῦτο πάλε εἶναι συνεπαρμὸς τοῦ: **χασμὸς**+ **χα(ν)δὸς** > **χαζὸς**=χάφτας, χάχας, χάσκακας· **χαζέβω** λοιπὸν=κοιτάζω σὰ χαζός. Τὸ σχετίσανε παρετυμολογικὰ μὲ τὸ **χάζι** =(ἀπόλαψη τουρ.) κἔτσι τοῦ δώσανε τὴ σημασία τοῦ **ἀπολαύω** (=κάνω **χάζι**) σεριανώντας, γιατί ὅταν κανεὶς σεργιανίζει, **χάσκει** κιόλας.

Πριχοῦ.

Ἡ πρόθεση **πριχοῦ** ἐπρόκυψε ὡς ἑξῆς. Ἔγινε πρῶτα συμφυρμὸς τῆς ἀρχαίας **πρὶν** μὲ τὸ Λατινικὸ prius ἔτσι δά: πρι(ν) +prius **πρίου**, τἄκουσα καὶ **πρίγου** καὶ **πρίχου**· κατόπι τονίστηκε στὴ λήγουσα κατὰ τὸ **προτοῦ** καὶ εἶπανε: **πριοῦ** καὶ **πριγοῦ** (πρβλ. μύJα καὶ μύγα ποῖjος καὶ ποῖγος Σάθ. Μεσαιων. βιβλ. ϛ΄, 334 2), καὶ τέλος ἔγινε **πριχοῦ** κατὰ τὸ πανταχοῦ. Ὁ κ. Χ, (ΜΝΕ. β΄ 152) λέει κάτι ἀφέλειες γιὰ τὸ **πριοῦ**. Ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶναι πρὶν - ἤ, δηλ. **πρινί**, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κατόπι: πρὶ-γὴ..... κιἂν το **ἢ** μονάχο του δίχως τὸ **πρὶν** ἔχει γίνει: **γή**· τὸ j ἀναπτύσσεται μόνο ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα. Κιἂν ἔπεσε τὸ τελικὸ **ν** ἀπὸ σκέτο τὸ **πρὶν** δὲν μποροῦσε νά πέσει ἀπ' τὸ **πρινὴ** ποὺ ὕπαρχε προτοῦ νὰ γίνει τὸ πρὶν: **πρι** καὶ πρωτοῦ νὰ γίνει τὸ ἤ: **γὴ**, λεφτομέρειες πολὺ ψιλὲς γιὰ τὸν ἐγκαίφολοτσοῦ κ. Χ.

Σούρουπο

Τὸ ***σούρουπο***=τὸ λυκόφως, ὁ κ. Τριανταφυλλίδης τὄχει γιὰ ξένο (Ξενηλ. ἰσοτ. σελ. 72), ὡστόσο εἶναι πολὺ-πολὺ ἑλληνικό. Εἶναι τό : ***σύρρυπο(ν)*** (σὺν+ρύπος), καὶ λέγεται ἔτσι μὲ δυὸ Ι σὲ πολλοὺς τόπους. Εἶναι ἡ ὥρα δηλ. ποὺ ***ρυπαίνεται***=μουντζουρώνεται τὸ καθάριο ἄσπρο τῆς μέρας ἀπ' τὴ μαβρίλα τῆς νύχτας πρβλ.: τὸ ***σύθαμπο***, καὶ τὸ ***σύθολο***. Στὴ Θήρα λένε σκέτο: ***ρυπώνει***=σουρουπώνει. Τὸ ἐπίρρημα: ***σούρουπα*** ἀνάλογο μὲ τά : σύναβγα, σύνωρα, σύγκαιρα, σύσκοτα, σύννυχτα, σύθαμπα, σύθολα κτλ. Ἡ παραγωγὴ τοῦ G. Meycr (N. S. II, 78), ἀπὸ τὸ βλάχικο: soarele apune, λέει, ἐμένα τουλάχιστο μοῦ προξενεῖ φρίκη, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Τὰ Περάθου (χωριὸ τῆς Νάξος)

Ἀρχαία Ἑλληνικὴ λέξη ***ἀπείρανθος*** δὲν ὑπάρχει· εἶναι φτειασμένη ἀπὸ ἡμίμαθους λογιοτάτους. Τὸ χωριὸ λέγεται ***Τὰ Περάθου***. Ἡ ἀρχαία λέξη εἶναι - ***πύρεθρον***, ἡ πυρῖτις βοτάτη ὅπως λέγει ὁ Νίκαδρος στὰ Θηριακά του (938). Πύρεθρον λοιπὸν εἶν' ἡ μαργαρίτα, ποὺ λέμε, ἡ παπαδίτσα καὶ τὸ χαμομήλι· τὸ ***πύρεθρο*** κανονικά, γίνεται ***πύρεθο*** ξεπέφτοντας τὸ δεύτερο ρ ἀπὸ ἀνομοίωση, ποὺ λένε, (παράβαλε : χρυσόφρα > χρυσόφα, δρύφρακτον δρύφακτον κτλ.). Ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ ἄνθος, γίνεται παρετυμολογικὴ

τροπὴ τοῦ **ε** σὲ **α**. Ἐπίσης ὁ ἄτονος φθόγγο; Ι πρὶν ἀπ' τὸ **ρ** γίνεται **ε** (παράβαλε ἄχερα, σίδερο, κερά, κτλ.) ἔ σι εἴπανε: στὰ χτήματα τοῦ Περάθου, στὰ ***Περάθου***, ἐκεῖ δηλαδὴ ποὺ βλαστομανᾶ ὁ ***Πύραθος*** (πύρεθρος)· κἔμεινε ἡ τοπωνυμία ***Τὰ Περάθου***. Γιὰ τοῦτο καὶ σὲ πολλὰ μέρη τὰ χαμομήλια τὰ λένε ***πυραθάκια*** δηλ. πυρεθράκια καὶ τὶς μαργαρίτες ***πυράθες*** καὶ στὴν Ἀρτάκη ***ψωράθρες*** ἀπὸ παρετυμολογία μὲ τὸ ψώρα.

Ὅλα τοῦτα λοιπὸν γίνοντὰι ἀπὸ τὸ πύρεθρον κιὄχι «ἐκ τοῦ πυρρόν ἄνθος»(;) ποὺ λέει (Λ. ἀ. Ε΄,59) ὁ κ. Ἄμαντος, ὁ νέος ἀρχισυντάκτης τοῦ παλαιοῦ καὶ «Ἱστορικοῦ», νὰ ποῦμε λεξικοῦ, καὶ ποῦντο;

Ἀνεφόκαμα

Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ ἠλίθια ποὺ γράψανε γιὰ τὴ λέξηἄφτή, κρίνοντας τὸν ποιητὴ Σπεράντσα, οἱ κριτάδες τοῦ Φιλαδέλφειου, θὰ ξηγήσω ἐπιστημονικὰ πῶς ἔγινε τὸ ***ἀνεφόκαμα***,λέξη ἑλληνικότατη καὶ κανονικότατη, ποὺ ὁ μύστης ὁ Γρυπάρης τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν ἀκένωτο θησαβρὸ τῆς γλώσσας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ : τἄνθη, τὰ χείλη, τὰ νέφη κτλ. Ὅταν πιὰ τὸ **η** προφέρθηκε ὡς Ι, ἐπειδὴς ὁ τελικὸς φθόγγος Ι ἔρχεται πιὸ βολικὰ στὸ γλωσσικὸ αἴστημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ, τὸ πήρανε πὼς εἶναι: τ' ἄνθι, τ' ἀχείλι, τ' ἀνέφι, δηλ. τὸ ἄνθι, τὸ ἀχείλι, τὸ ἀνέφι, καὶ κάνανε κανονικὰ τὸν πληθυντικό: τ' ἄνθια, τ' ἀχείλια, τ'ἀνέφια λοιπὸν ἀπὸ σύνθεση: ἀνέφι+κάμα γίνεται κανο-

νικότατα τὸ **ἀνεφόκαμα** (=νεφόκαμα, δηλ. συννεφόκαμα).

Ἀγγολό:

Ἔτσι λέγεται μικρὸ σιδερένιο ὄργανο (γάγγαμον) μὲ σάκκο ἀπὸ δίχτυ, μπηγμένο σὲ μακρὺ κοντάρι, ποὺ ὁ στρειδεφτὴς βυθίζοντάς το στὴ θάλασσα, συνάζει τὰ ὀστρακόδερμα ποὺ βρίσκονται στὸν πάτο, στρείδια, χτένια, μύδια κτλ.

Ἄγγη στὸν κάτω Ἑλληνισμὸ λεγόντανε καὶ τὰ ὀστρακόδερμα, γιατὶ ἀπ' ἀλήθεια τὸ ὄστρακό τους εἶναι εἶδος ἄγγος ποὺ κάτι περικλείνει, καὶ τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ὀππιανὸς στὰ «Ἁλιευτικά» του, β' 406: «σάρκας λάπτων ὀξυπόροιο κατέσπασεν **ἄγγεος** ἔξω μυζήσας».

Ἀγγολόγι(ον) λοιπὸν ὄργανον: ἄγγεα λέγον καὶ ὄχι: ἄγγος λέγον, ὅπως τὸ παίρνει, ὁ φίλος μου ὁ Κουκουλὲς (Λ. ἀρ. β', 67 καὶ ε', 18) καὶ τὰ κάνει θάλασσα, γιατὶ κιᾶ δὲν εἴχαμε τὴ μαρτυρία του Ὀππιανοῦ, θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε καὶ μόνο τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς, σύνθεσης ποὺ τὸ γλωσσικό μας αἴσθημα ζητεῖ ἐδῶ τὸ α' συνθετικὸ ὡς ἀντικείμενο.
Παράβαλε καὶ **πινολό(γ)ι** = ὄργανο ποὺ συνάζουν ἀπὸ τὸν πάτο τῆς θάλασσας τὶς πίννες (βλέπε καὶ Φάβη, σμβλ. εἰς Ἡσυχ. Ἀθηνᾶ, τ. Λ', σ. 3)

Κάκαρο

Ἔτσι λένε τὸ κρανίο ρωμαίικα κἐπειδὴ τὸ λένε καὶ **κάφκαλο** ὑποθέτω πὼς ἡ ἐτυμολογία του εἶναι

ἀπὸ συνεπαρμὸ τοῦ κάφκαλο + κάρα=**κάκαρο.** Τὸ μικρυντικό του : τὸ **κακαρὶ** σημαίνει τὴν ἀψηλότερη ἄκρα, τὴν κορυφή.

Ἡ ἐτυμολογία του ἀπ' τὸ **καρκαίρω** λαθεμένη· ἀπ' τὸ καρκαίρω με τὴν ἀνομοίωση τοῦ πρώτου ρ σὲ γ=ν λαρυγγικὸ (n final) γίνεται τὸ **κάγκαρο**=χοντρὸ βαρὺ ξύλο, ποὺ κρεμνούσανε πίσω ἀπ' τὶς πόρτες τους γιὰ νὰ κλείουν ἔφκολα, οἱ παλιοὶ Ἀθηνιῶτες: οἱ **καγκαραῖοι.**

Ἀπὸ τὸ : κάκαρο γίνενται τὸ **κακαρώνω**=πέφτω νεκρὸς (μὲ τὸ κεφάλι κάτω), Καὶ δυναμώνει τὴν ἰδέα μου τὸ **ἀλμπουρίζω** = ἀναποδογυρίζω, ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸ **ἄλμπουρο** (ἀρχ. Ἰταλ. albore καὶ νέο albero)=κατάρτι. Ἀλμπουρίζει τὸ καράβι = πέφτει μὲ τὸ ἄλμπουρο κάτω καὶ ἀναποδογυρίζει. Στὴν πατρίδα μου λέμε γιὰ τὸ καΐκι :**τὰ** ἀλμπούρισε, κεἶναι γνωστοτάτη ἡ φράση: **τὰ κακάρωσε.**

Ὅπως τὸ πλοῖο ἀλμπουρίζει, δηλ. πέφτει κἔτσι βρίσκει τὸ ἄλμπουρό του τὴν ἀπανωσιὰ τῆς θάλασσας, ἔτσι κιὁ ἄνθρωπος κακαρώνει δηλ. πέφ τει κἔτσι βρίσκει ἡ **κακάρα** του τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς.

Ἄλλος ὅμως ἀκούει κακάρωσε καὶ δὲ συλλαβαίνει στὸ γλωσσικό του αἴστημα ξεδιαλυμένο τὸ νόημα. Λοιπὸν τὸ λαγαρίζει περισσότερο βάζοντάς του ἀντικείμενο: κακάρωσε : τὰ πόδια του, δηλ. ἔπεσε μὲ τὸ κεφάλι κάτου καὶ τὰ ποδάρια πάνου κἔτσι ἔκανε κακάρα (=κεφάλι) τὰ πόδια : **τὰ κακάρωσε.** Ὅμοια λένε στὴν Τῆνο : **τὰ καφκάλωσε** δηλ. ἔκανε **κάφκαλο** τὰ πόδια. Καὶ πάλι ἀντίθετο λένε στὴν Ἤπειρο : **τὰ κότσωσε** δηλ, ἔκαμε τὸ κεφάλι του κότσια.

Πρβλ. «βαστοῦν τὰ κότσια σου;» = τὰ πόδια σου «ἀφτὴ ἡ δουλειὰ θέλει κότσια» κτλ

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀναλογία εἴπανε στὴν πατρίδα μου καί : τὰ ἀλμπούρισε.

Σκάνια

Ἔτσι λένε σὲ πολλοὺς τόπους τὴν ἀνία· σύνηθη φράση: «θὰ σκάσω ἀπὸ τὴ σκάνια μου».

Εἶναι ἀπὸ κεῖνα ποὺ τὰ λένε postverbalia, μεταρρηματικὰ δηλαδὴ (Γραμ. Φιλ. § 1342). Σύγκρινε: κουνῶ > κούνια, ζουλεύω > ζούλια, ἀναγορέβω > ἀναγόρια. παρακαλῶ > παρακάλια, καταφρονῶ > καταφρόνια, παινῶ > παίνια, τυραγνῶ > τυράγνια, ἀγρυπνῶ > ἀγρύπνια, ἀρρωστῶ > ἀρρώστια, ἀρχονταίνω > ἀρχόντια, (νεολογισμοὶ διαφορετικοὶ ἀπὸ τά: ἀγρυπνία > ἀγρυπνιά,, ἀρρωστία > ἀρρωστιά, ἀρχοντία > ἀρχοντιά κτλ.)

Ἔτσι λοιπὸν εἴπανε ἀπὸ τὸ σκάνω > σκάνια. Ἀπ' τὸ ἀφηρημένο ***σκάνια*** ἔγινε νέο ρῆμα ***σκανιάζω***. Σύγκρινε: γρύνια > γρυνιάζω, μόνοια > μονοιάζω, σκουριά > σκουριάζω, φωλιὰ > φωλιάζω κτλ. (ὥστε καμιὰ ἀνάγκη συμφυρμοῦ ἀπ' τὸ σκάνω + γανιάζω τάχα, ποὺ λέει ὁ κ. Λωρεντζτάος στὸ Λεξικογρ. ἀρχ. Δ'. [1]62).

Μένα

Ἔτσι λένε σὲ μερικὲς χῶρες τὴ μεγάλη στάμνα ποὺ βάζουνε μέσα λάδι. Ἐγὼ τάκουσα στὸ Χαράκι

τῆς Κυζικηνῆς χερσόνησος. Γίνεται ἀπὸ τὸ ***ἡμίνα*** (ἡ)=Σικελικὸ μέτρο γιὰ ὑγρὰ (ἀπ' τό: ***ἥμισυς***). Λατινικὰ hemina (Πλαῦτος) ὅπου τὸ ἀρχικὸ ***ἡ-*** ἀφοῦ ἔγινε ἕνα μὲ τὸ ἄρθρο, τὸ νομίσανε ἄρθρο καὶ τὸ χωρίσανε : ***ἡ*** ἡ-μίνα > ἡ ***μίνα.***

Παράβαλε : ἡ—(ἡ)μέρα, ἡ—(ὑ)γειά, ἡ—(ἰ)ξόβεργα, ἡ—(ὑ)περηφάνεια, ἡ—(ὑ)παντρειά, ἡ—(εἰ)σοδιὰ κτλ. κτλ.

Καλοθέκω

Βάζω κάτι σὲ ὡρισμένη θέση γιὰ νὰ τὄβρω ἔφκολα, ὅταν τοῦ λάβω ἀνάγκη. Συνώνυμο τοῦ : ἀνασκερέβω

Κατὰ τὸ σχῆμα : ἔμεινα—μένω, ἔστειλα στέλλω κτλ. εἴπανε καὶ : ἔκρινα—κρένω, ἔστηκα—στέκω, ἔθηκα—***θέκω*** κιἀπ' ἀφτὸ σύνθετο ***καλοθέκω·*** για τοῦτο δὲν ἔχει παρατατικό, ἀφτὸς συμπέφτει μὲ τὸν ἀρχαῖο ἀόριστο ποὺ εἶναι ἡ πηγή του. Νεότερος ἀόριστος: ἔθεσα—καλόθεσα. Παθ. ἐν. καλοθέκουμαι, ἀόρ. καλοθέχτηκα, κιἄπ' ἀφτὸν ἄλλος ἐνεστὸς : ***καλοθέχτω***

Ἔτσι ἀντίθετα κατὰ τὸ σχῆμα : πομένω πόμεινα εἴπανε καὶ συμπαίνω > ***σύμπηνα*** (=συμπῆκα): «μοῦ σύμπηνε τὸ κρύο στὰ κόκκαλα».

Ἤσκιος

Γιὰ νὰ γίνει ἀναλογικὸς συνεπαρμός, εἴπαμε, πρέπει νἀνταμωθοῦνε κάπου σὲ κανέναν τύπο, τὰ δυό· ἐκεῖνο δηλ. ποὺ θὰ συνεπάρει μἐκεῖνο ποὺ θἀκολουθήσει. Ἀφτὸ ποτὲς δὲ μᾶς τὸ δίδαξε οὔτε προφορικὰ οὔτε καὶ γραφτὰ ὁ Μεγάλος ὁ Δάσκαλος κ.

Χ. Λέει λ. χ. πὼς τό: **σκιὰ** ἔγινε **ἥσκιος** κατὰ τό: **ἥλιος** (ΜΝΕ. β', 58).

Μὰ πῶς; Ἀφτοῦ εἶναι ὁ κόμπος. Ποῦ εἶναι τὸ σκαλοπάτι ποὺ πάτησε ἡ σκιὰ κιἀνέβηκε ἴσια μὲ τὸν ἥλιο; Ποῦ εἶναι ὁ κρῖκος ποὺ συνέδεσε τὰ δυό; Ὁ κ. Χ. χαμπάρι δὲν ἔχει. Κοίτα καὶ ΜΝΕ. α', 230 ποὺ παρανοεῖ ὁλότελα τὸ ἀρχικὸ *η* τοῦ **ἠσκιὰ** τοῦ Ροδίτικου. Νάτα λοιπόν:

Ἡ: σκιὰ μὲ τὸ συνεπαρμὸ τοῦ ἄρθρου γίνεται: **ἡσκιὰ** (καὶ τότε παίρνει ξανὰ τὸ ἄρθρο:) *ἡ* ἡσκιὰ (Ξανθουδ. Ἐρωτόκρ. σ. 544).—πρβλ. καὶ τἀποδέλοιπα Κρητικά: τὴν ἡστράτα, τὴν ἡ γής, (Ξανθουδ. ἀφτοῦ καὶ σελ. 423), τὴν ἡσμίλα (Γραμ. Φιλ. σελ. 147).— Λοιπόν: (οἱ ἥσκιὲς) τῶν ἡσκιῶνε — τῶν ἡλιῶνε, **οἱ ἥλιοι** > οἱ ἥσκιοι: **ὁ ἥσκιος**· ἔτσι μόνο συμφωνᾶ μὲ τό: **ὁ ἥλιος**. Χρειάζεται κάπου τυπικὴ ἀντάμωση, ἅλματα δὲ γίνονται στὴν ἀναλογία. Παραδείγματα βλέπε Γραμ. Φιλήν. § 366.

«Λάλλα» καὶ τὰ παράγωγα

«**Λάλλας** λέγουσι τὰς παραθαλασσίους καὶ παραποταμίους ψήφους» λέει ὁ Ἡσύχιος. **Λάλλα** > ὑποκορ.: **λαλλούδα** (στὴ Μάνη), οὐδέτ.: **λαλλάρι** (Αἴγινα), **λαλλάδι** καὶ **λιλλάδι** (Κορ, Ἀτ. δ', 291) κατὰ τὸ **λιθάρι**. Ἡ λέξη: λάλλα βρίσκεται καὶ στὸ Θεόκριτο 22, 36. Οἱ ἐτυμολόγοι λένε πὼς ὀνομάστηκαν τὰ χαλίκια: λάλλαι ἀπ' τὸ θύρυβο ποὺ κάνουν κυλῶντας, μὰ εἶναι βιασμένα πράματα ἀφτά. Ἐγὼ λέω εἶναι ἀπ' τὸ **λᾶας**. Ὁ Νίκανδρος στὰ Θηριακὰ

του (45) τὄχει θηλ. ***ἡ λάα*** καὶ μὲ τὴν ἀφομοίωση τῆς δέφτερης συλλαβῆς μἕνα δέφτερο ***λ*** σὰν τὴν πρώτη, γίνεται ***λάλα***· πρβλ. βουκόλος > βουλκόλος, χαχάλι > χαλχάλι, μπάμπαλο > μπάλμπαλο, τσουλούφια > τσουλούφλια, ἴλερη > λίλερη, κακαρίζω > καρκαλίζω κτλ. πιὸ ἀπάνου σ. 170, ἔτσι καὶ ***λάα*** > ***λάλα*** > ***λάλλα***. (Γραμ. Φιλήν. § 287). Τὸ διπλὸ ***λ*** εἶναι γλώσσημα, δηλαδὴ ντόπια προφορὰ (πρβλ. τὰ δικά μας τὰ Χιώτικα : λόκαλλος, κότσαλλα κτλ.) Ὑπάρχουν καὶ τύποι: ***ἄλλοι, ἄλλαι,*** ποὺ οἱ κριτικοὶ τοὺς διορθώνουν, βάζοντας τὸ ***λ*** στὴν ἀρχή. Δὲν πιστέβω νἄχουνε δίκιο, τὸ ***λ*** ξεπέφτει κανονικὰ ἀπὸ ξέμοιασμα πρβλ. τεῖν' τά ; > εἴντα; δεντρολίβανος > ἐντρολίβανος, γίγκλα > ἴγκλα.

ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ

Στὴ σελ. 153, ἀράδ. 19 ὕστερα ἀπ' τό : ***ὁ ὄμορφος*** νὰ προστεθοῦν ἀφτά : ***ὁ ἔγκαιρος > ὁ ὄγκ., ὁ ὁ ἔμπιος > ὁ ὄμπ., ὁ ἔτοιμος > ὁ ὄτοιμ., ὁ ἔφκαιρας > ὁ ὄφκ., ὁ ἔχτικας > ὁ ὄχτ. κτλ. (1)*** ἀπαράλλαχτα σὰν τὰ ἄτονα : ***ὁ ἰξός*****.....** Στὴ σελ. 119 τὸ λατινικὸ νά γίνει lagen.. σελ. 108 τὸ ***μέλει*** μἕνα λ βέβαια: σελ. 105 ***Ἀφτόνη*** (μὲ κεφαλαῖο).σ. 100 ἰδιονόημο (μὲ ο). Κάτι ***ν*** παραπανιστά, κάτι δασεῖες ἀντὶς ψιλὲς σιάξτε τα μοναχοί σας. Στὴ σελ. 167 ἀράδα ἀπὸ κάτου 5, στὸ περίφημο ***κροντήρι***, λησμονήθηκε ἡ παραπομπὴ (σελ 20 ***τοῦ κδ΄ τόμου τῆς Ἀθηνᾶς)***. Καὶ στὴ σελ. 88 τὸ ***Κάρλ*** νὰ γίνει ***Πάολ.***

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΟΧΤΩΒΡΗΣ 1924 ΤΕΥΧΟΣ 7°

ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

Τὸ ἄρθρο ἀρχὴ εἴτανε δειχτικὴ ἀντωνυμία κἔτσι τὸ μεταχειρίζεται ὁ Ὅμηρος. Ἀργότερα πέρασε στὴν καθημερινὴ ὁμιλία γιὰ ὁριστικὸ ἄρθρο σὲ ξεχωριστὲς περίστασες, ποὺ τὴ χρήση του ἀκριβολογημένα τὴ βρίσκουμε στοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνα, ποὺ εἶναι παρμένοι ἀπ' τὴν Ἀθηναίικη ζωή. Μὲ τὸν καιρὸ τὸ μεταχείρισμα τοῦ ἄρθρου γίνεται πιὸ συχνὸ κἔτσι καταντάει στὴ σημερινή του χρήση, ποὺ τὸ ξαναλέμε πολὺ συχνά, λ. χ. **ὁ** καλὸς **ὁ** ἄνθρωπος κτλ.

Κλίση τοῦ ἄρθρου.

	ἀρσενικὸ	θηλυκὸ	οὐδέτερο
	Ἑνικὸς ἀριθμὸς		
Ὀνομαστικὴ	ὁ	ἡ	τὸ
Γενικὴ	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτιατικὴ	τό(ν)[1]	τή(ν)[1]	τὸ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀνομαστικὴ	οἱ	οἱ	τὰ
Γενικὴ	τῶ(ν)[1]	τῶ(ν)[1]	τῶ(ν)[1]
Αἰτιατικὴ	τοὺς	τὶς(<τὲς)	τὰ

Ἀφτὸ τὸ ἄρθρο λέγεται ὁριστικό.

Στὴν κλητικὴ μεταλλαγή τύπο ἄρθρου δὲν ἔχουμε, γιατὶ στὴν ὁμιλία τὴ μεταχειριζούμαστε ἄναρθρη, λ.χ. **ἔλα, Γιώργη, νὰ πᾶμε.** Τὸ **αἲ** ἢ **ἒ**, ποὺ βάζουμε στὰ ὀνόματα, εἶναι καλεστικὸ ξεφωνητό, ποὺ τὸ μεταχειριζούμαστε, σὰ θέλουμε νᾶ δώσουμε τόνο στὸ ξεστόμισμα, λ.χ.**Γιώργη, αἲ Γιώργη.** Ἄλλα τέτοια εἶναι τὸ ἀρχαῖο **ὦ**, ποὺ σὲ πολλοὺς τόπους τὸ λένε **οὖ**, καὶ τὸ λαϊκὸ **μπρὲ**.

Θηλυκὸ πληθ. οἱ

Τὸ θηλυκὸ ἄρθρο τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ καὶ στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ καὶ στὰ ἰδιώ-

(1) Κάθε τελικὸ *ν* τὸ βάζουμε, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνήεντο, ἢ *κ, π, τ*, ἢ *γκ, μπ, ντ*. Προσοχὴ ἐσεῖς ποὺ γράφετε τὴ δημοτική! νὰ τὸ προσέχετε πολὺ ἀφτό. Ἐπειδὴ στὴν ὁμιλία σας λέτε λ.χ. τὸ bατέρα, τὸ gαφέ, τὴ đιμή, θαρρεῖτε πὼς εἶναι τὸ ἴδιο ὅταν γράφετε: τὸ *πατέρα*, τὸ *καφὲ* κτλ. Μὰ τὰ ἀχορδόηχα *π, κ, τ*, γιὰ νὰ γίνουνε χορδοηχερά: b, g, d, (γιὰ νὰ πεῖς δηλ. διαβάζοντας: τὸ bατέρα τὸ gαλό, τὴ bαίρνω κτλ.) θέλει νὰ γράψεις πρωτύτερα ἀπ' τὰ *π, κ, τ*, ἕνα μυτόπνοο: *ν*, καὶ τότε θέλεις τὸ λὲς: τὸ bατέρα, θέλεις τό λές: τὸμ-πατέρα. Ὅταν ὅμως γράψεις: τὸ πατέρα, τὸ καφέ, τὴ τιμὴ κτλ. Ἑλληνικὰ βέβαια δὲ γράφεις. Γράφεις Κινέζικα. Ἐσεῖς ὅμως **Ἑλληνικὰ** μοῦ φαίνετε θέλετε νὰ γράψετε· ἔτσι δὲν εἶναι; Μὴ βλέπετε τὸ Χατζηδάκη ποὺ γράφει (ΜΝΕ. α' 14, ἀράδα ἀπὸ κάτου 8): ***τὴ τρύπα***, ἀντίς: τὴ*ν* τρύπα. Ὁ Χ. δὲν ξαίρει Ἑλληνικά.

ματα τὸ λέμε σήμερα Ι : Ι *γυναῖκες*, Ι **καλὲς** κτλ. Τὸ **αἰ** πέθανε ἀπὸ καιρό. Ὡστόσο ὥστα σήμερα ἀκόμη οἱ ἁπλοϊκοὶ λογιότατοι τὀνειρέβουνται καὶ θέλουνε νὰ δώσουνε στὸ σημερνό μας τὄλοζώντανο Ι τὴ μουμιάρικη μορφὴ τοῦ πεθαμένου τοῦ **αἰ**, γιὰ τοῦτο τὸ γράφουνε: **ῃ**.

Πρῶτος ὁ σοφός μου δάσκαλος ὁ Ψυχάρης στὰ Essais κτλ. Ι, σελ. 34 καὶ πέρα, καταπολέμησε τὴν πρόληψη μὲ κρίση καὶ μὲ μέθοδο ἐπιστημονικὴ, πρωτοφάνιστη γιὰ τοὺς Ρωμιούς, ἀποδείχνοντας μὲ τὴ λογικὴ καὶ μὲ τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα τὴν ἀλήθεια, καὶ δείχνοντας δρόμο σὲ ὅλους μας, πῶς πρέπει νὰ δουλέβουμε γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρεβνα τῆς γλώσσας μας. Ἐκεῖ βλέπει κανεὶς τί στοργὴ ἔχει ἀφτὸς ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴ γλώσσα μας καὶ τὴν ἐπιστήμη της. Κατὰ πρῶτο ὁ Simon Portius (1638), στὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ ἐπιστημονικὲς γλωσσικὲς μελέτες εἶταν ὁλότελα ἄγνωστες τὄγραψε στὴ γραμματική του κατὰ τὴ χρονικὴ αὔξηση τάχα: **αἰσθάνομαι—ῃσθανόμην**. Μὰ στὴ χρονικὴ αὔξηση γίνεται σωστὴ συναίρεση. Ἡ συλλαβικὴ αὔξηση **ἐ** εἴτανε στὴν προελληνικὴ ἐποχὴ ξεχωριστὴ λεξούλα, ποὺ σήμαινε τὰ περασμένα δηλ. **ἐ-ἄκουσα**=τότες ἄκουσα, **ἐ-ἄκουον** = πρὶν ἄκουα· καὶ στὴν ἀττικὴ ἔγινε ἀχώριστο μόριο (σὰν τὰ **ἐρι-**, **ἀρι-**,ζα-,**δυσ**-κτλ.) καὶ κόλλησε στοὺς χρόνους τοὺς παρωχημένους ποὺ λένε, γιὰ πρόθεμα, ποὺ φανερώνει περασμένα. Ἔτσι λοιπὸν ἀφτὸ τὸ **ἐ** πρὶν ἀπ' τἀρχικὰ σύμφωνα τῶν ρημάτων ἔμεινε **ἐ**: **ἔ-γραφα**, μὰ μὲ τἀρχικὰ φωνήεντα μαζὶ συναιρέθηκε: **ἀκούω** παρατατ. **ἐ-ἄκουον > ἤκουον** (προφορὰ η = ee)

Καὶ τί θὰ πεῖ συναιρέθηκε; Συναιρέθηκε θὰ πεῖ, οἱ φωνὲς τῶν δύο φωνητικῶνε φθόγγων ἐπιδράσανε ἡ μιὰ πάνου στὴν ἄλλη· δηλ. ὁ ψιλὸς καὶ κλειστὸς **ε** συνέργησε ἀπάνω στὸν παχὴ καὶ ἀνοιχτὸ **α** δεχόμενος σύγκαιρα καὶ τὴ συνεργειὰ τοῦ **α**. Ἔτσι ὁ **ε** ἄνοιξε λίγο καὶ πάχυνε τραβιούμενος ἀπ' τὸν **α**, καὶ ὁ **α** πάλι ψίλυνε λίγο κἔκλεισε κἔτσι ἀφομοιωθήκανε οἱ δυὸ σἕνα μισόπαχη καὶ ἀνοιχτὸ **ε** διπλόχρονο, δηλαδὴ μακρόνε, κιἄφτὸς ὄντας φθόγγος ἀφτοτελὴς τῆς ἀττικῆς ἑλληνικῆς, μὲ τὴ μεταρρύθμιση τῆς Ἀθηναίικης ἀλφαβήτας (***ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου*** 403 π. Χρ.) παραστάθηκε μὲ τὸ Η = Ἀθηναίικο ee, δηλ. **ε** ἀνοιχτὸ μακρόχρονο, ποὺ στὴ νεότερη προφορὰ κατάντησε Ι (πρβλ. τἀγγλικὰ ee: meet προφ. μίτ· κτλ.). Ἔτσι λοιπὸν στὸ ***αἰσθάνομαι*** (προφορὰ ***αι=άι***) παρατ. ***ἐ-αισθανόμην*** τὸ ***εα*** ἔγινε ***η*** καὶ τὸ ***ι*** ἐπειδὴς δὲν προφερνότανε πιά, ὑπογράφηκε ἀπ' τοὺς Βυζαντινούς, γιὰ νὰ μὴν τοὺς σκοτίζει, καὶ βγῆκε τὸ ***ῃ***. Μὰ στὸ ἄρθρο τέτοια πράματα βέβαια δὲ γίνονται καὶ λόγος δὲν ὑπάρχει νὰ γράφεται ἔτσι.

Ἀκόμα ***η*** ἀντὶς ***αι*** ἔχουμε κατὰ τὸ φαινόμενο στὴν Ἰωνικὴ διάλεχτο, μὰ ἀπὸ χρόνια ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Γ. Χατζηδάκης ἀπόδειξε πὼς ἡ Ἰωνικὴ χάθηκε πολὺ πρὶν ἀρχίσει νὰ μορφώνεται ἡ Νεοελληνική, καὶ μαζί της χαθήκανε κοἱ φωνητικοί της νόμοι' πού συναλλάζανε τότες οἱ φθόγγοι, **α** καὶ **η** κατὰ τὴν ἀντάμωση ποὺ εἶχαν οἱ δύο ἀφτοὶ φθόγγοι, ποὺ

παράστηναν τότες τὰ γράμματα Α καὶ Η, (1)

Στἀρχαῖα: ἀπ' τὰ δεφτερόκλιτα *λόγοισι ὁδοῖσι* κτλ. (προφαρὰ οι=όϊ) πήρανη τὸ *ι* καὶ τὰ πρωτόκλιτα: **ταμίασι** > **ταμίαισι, νύμφησι** > **νυμφῃσι κλπ.** (προφορὰ αι=αϊ, ηι=εέϊ) καὶ κατόπι οἱ Βυζαντινοὶ ὑπογράψανε τὸ *ι* **νυμφῃσι** κἔτσι βγῆκε τὸ *ῃ*, ὥστε δὲν πρόκειται γιὰ αι > ῃ.

Σήμερα τέτοια γραφὴ λόγο δὲν ἔχει (γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ γράφουμε καὶ: **ἐλιά, παλιός, γριά, ρωμιὸς μὲ ι**) (2)

Πῶς πρέπει λοιπὸν νὰ γράφεται τό θηλ. πληθ. ἄρθρο Ι;

Σὲ παπύρους τοῦ β' αἰώνα μ. Χρ., ἐποχὴ δηλ. ποὺ τὸ **οι** δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα Ι (ΜΝΕ, α' 10), βρίσκουμε: **οἱ** γυναῖκες, **οἱ** σκιαί.

Μᾶς τὸ δείχνουν κάπως καὶ τὰ μεσαιωνικὰ Βυζαντινὰ κείμενα.

Χρονικὸν τοῦ Μωρέως, στὸν Πρόλογο: **οἱ** ἀρχόντισσες, **οἱ** σάρκες.

Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα, 202: **οἱ** συγγενίδες μου γυναῖκες, 603: **οἱ** τρεῖς *(ὡραῖες)*, 701: **οἱ** χαριτες κτλ. Ὁ ψυχάρης Essais I, 70-85 τἄχει καταλογίσει ὅλα στὴν ἐντέλεια.

Ἐπίσης ὁ Σοφιανὸς; λόγιος Κερκυραῖος τοῦ ις' αἰώνα, στὴ γραμματική του ἀπ' τὰ 1550 λέει § 37:

---

(1) Ἔτσι γκρέμνισε τὴν πρόληψη ὁ κ. Χατζηδάκης νὰ λέγεται ἡ γλῶσσα μας Αἰολοδωρικὴ καὶ ἄλλες ἀνοησίες.

(2) Ἡ γραφή: ἐλαιά, παλαιός, καὶ: μηλεά, νεὸς κτλ. ποὺ συμβουλέβει ὁ Χατζηδάκης εἶναι ἀφτόχρημα κωμική, γιατὶ ἡ γραφὴ δὲν ἐπινοήθηκε βέβαια γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὴ στενοκεφαλιὰ τῶν δασκάλων, ἀλλὰ τὶς πραχτικὲς ἀνάγκες τοῦ κόσμου.

ἡ εὐθεῖα (ἔτσι τὴ λέγανε τότες τὴν ὀνομαστικὴ) ***τῶν θηλυκῶν πληθυντικῶν* : οἱ**

Καὶ τί λοιπὸν εἶναι ἀφτὸ τὸ ***οἱ;***

Μὰ φωνάζει μοναχό του θαρρῶ.

Εἶναι τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο τοῦ πληθυντικοῦ, ποὺ ἁπλοχώρεσε καὶ στὰ θηλυκά.

Εἴπανε δηλ. **οἱ *ἄντρες*** κατὰ τοῦτο καὶ **οἱ *γυναῖκες***, γιατὶ τὸ ἀρσενικὸ γένος, εἶναι, λένε οἱ γραμματικοί, ***ἐπικρατέστερο*** ἀπ᾽ τὸ θηλυκό. Κἔχουμε ὁλοφάνερο παράδειγμα ἀπ' τἀρχαῖα ἑλληνικά, τὰ ἄρθρα τοῦ δυϊκοῦ τῶν ἀρσενικῶν ***τώ, τοῖν***, ποὺ περάσανε καὶ στὰ θηλυκὰ (ἀντὶς ***τὰ, ταῖν***) λέγανε δηλ **τὼ *χεῖρε*** κτλ. ἀντὶς **τὰ** χεῖρε κτλ.

Ἄλλο παράδειγμα ἔχουμε ἀπ' τὴ Γαλλικὴ ποὺ ἐνῶ στὸν ἑνικὸ λένε ἀρσ. le, θηλ. la, στὸν πληθυντικὸ λὲν ἀρσ. καὶ θηλ. les.

Ἀρσενικὸ ἑνικὸ Ι

Ἄλλον τύπο Ι τοῦ ἄρθρου (ἰδιωματικὸ ἀφτόνε, δηλ, ντοπιολάλητο) ἔχουμε τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ· λένε δηλ. : Ι ***Χρῖστος***, Ι ***Γιώργης***, Ὁ κ. Χατζηδ. (ΜΝΕ. α΄, σελ. 10) μιλεῖ γιὰ θηλυκὸ ἄρθρο ***ἡ***, ποὺ σὲ κάποιες χῶρες μας ἐξετάθη, καθὼς λέει, δηλ. ἁπλοχώρεσε καὶ στἀρσενικά.

Μὰ ἐνῶ ὁ λόγος γιὰ ἄρθρο, βλέπουμε πρῶτο παράδειγμα : «**τῆς** τὄπα». Ἀφτὰ τὰ ***τῆς— τοῦ***, δὲν εἶνε. μοῦ φαίνεται, ἄρθρα :

μοῦ τὄπες
σοῦ τὄπε
τοῦ τὄπα
τῆς τὄπανε κτλ.

Τάχετε γιὰ ἄρθρα ἀφτά ; Ἐγὼ τοὐλάχιστο τάχω γιὰ προσωπικὲς ἀντωνυμίες (κοίτα Φιλήντ. Γραμ. § 738), ποὺ δὲν κάνει, θαρρῶ, τὸ ἴδιο, καθῶς θὰ δοῦμε ἀμέσως παρακάτου. (Ἡ αἰώνια σύγχυση· κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 170).

Τέλος πάντων ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸ Ι ***Χρῖστος Ι Γιώργης*** κτλ. ἀντὶς **ὁ** ***Χρῖστος***, **ὁ** ***Γιώργης*** κτλ.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση βέβαια ποὺ πέφτει στὴν ἀντίληψη, εἶναι πὼς ἀφτὸ εἶναι τὸ θηλυκὸ ἄρθρο *ἡ*.

Ὡστόσο τὸ πιὸ φυσικό, δηλαδὴ τὸ πιὸ ψυχολογημένα κανονικό, θἄτανε νὰ καταπονέσει τὸ ἀρσενικό, τὸ «***ἐπικρατέστερο***», καὶ νἀπλοχωρέσει καὶ στὰ θηλυκά. Τουλάχιστο ἀφτὸ ἔχει γίνει στὸν πληθυντικὸ ἐδὰ ἀπ' τὸ β΄ αἰώνα μ. Χ., ποὺ εἴπανε «**οἱ** ***γυναῖκες***» σὰν τό: «**οἱ** ***ἄνδρες***», ὅπως τὸ δείξαμε παραπάνου.

Μά, νὰ περάσει στἀρσενικὸ ὁ τύπος τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου, μοῦ φαίνεται ψυχολογικὰ ἀνάποδο.

Ἡ διάμεση ἐξήγηση, ποὺ πολεμάει νὰ δώσει ὁ κ. Χατζηδάκης, ἔρχεται τόσο ὄμορφα γιὰ τὴν ἀντωνυμία : «***τῆς τὸ εἶπες τῆς ἀφεντειᾶς του*** ;— ***τῆς τὸ εἶπα***». κὔστερα καὶ χωρὶς «***τῆς ἀφεντειᾶς του***»: «***τῆς τὸ εἶπα***». Μὰ γιὰ τὸ ἄρθρο, δηλ. : «***ἡ ἀφεντειά του ὁ Χρῖστος***» κιἀπ' ἀφτὸ, μόνο : «***ἡ Χρῖστος***» εἶναι παρὰ πολὺ βιασμένο, γιἀφτὸ εἶπα παραπάνου, πὼς δὲν κάνουνε τὸ ἴδιο ἀντωνυμία καὶ ἄρθρο.

Πρῶτα κιἀρχὴ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πὼς στὴν Πόλη καὶ στὰ περίχωρα λένε ναιμέν: ***τῆς τὄπα*** κτλ. γιὰ τἀρσενικά, λένε ὅμως πάντα **ὁ** ***Χρῖ-***

στος κτλ. ποὺ θὰ πεῖ πὼς ἀντάμωση τὸἕνα μὲ τἆλλο δὲν ἔχουνε. Κατόπι πρέπει νὰ προσέξουμε πὼς τὸν τύπο Ι **Χρῖστος** κτλ. τόνε λένε τὸ πλιότερο στὶς χῶρες ποῦ τὸ ἄτονο ε γίνεται ι, ποὺ λένε δηλ.: (**'Ε-βλάμπης** >) **'Ιβλάμ(πη)ς**, (**'Ελένη** >)**' Ιλέν(η)**κτλ.

'Αρχαιότερο ἄρθρο ἐ

'Αφτὸ μὲ πρώτη ὄψη φαίνεται πὼς δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ὑπόθεσή μας, ὡστόσο ἔχει καὶπαραέχει, γιατὶ ὑπάρχει ὁ διάμεσος τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου **ἐ**. Σὲ μερικὲς χῶρες μας, τουλάχιστο στὴν πατρίδα μου 'Αρτάκη, μὰ καὶ στὸ Καστελλόριζο, ὅπως φαίνεται κιἀπ' τὶς Παροιμίες τοῦ Πολίτη, λένε: **ἐ Χρῖστος ἐ Γιώργης,** κτλ, (Γραμ. Φιλ. § 490).

'Επίσης τὸ ἄρθρο **ἐ** τὸ μεταχειρίζονται καὶ στὴν κάτω 'Ιταλία, στὸ Μαρτάνο καὶ στὸ Καλημέρα καὶ γιὰ τὰ δυὸ γένη, μὰ καὶ γιὰ τοὺς δυό ἀριθμοὺς σὰ στὸ Καστελλόριζο.

Τὸ **ἐ** ἀφτὸ βέβαια δὲν εἶναι τὸ θηλικὸ ἄρθρό τοῦ πληθυντικοῦ **αι**, ὅπως πολὺ ἀτζαμίδικα τὸ γράφουνε, γιατὶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ περάσει θηλικὸ πληθυντικὸ ἄρθρο στὸν τόπο τοῦ ἑνικοῦ ἀρσενικοῦ, καὶ νά ποὺ στὴν 'Αρτάκη ποτὲς δὲ λέμε **αἱ** γυναῖκες, παρά: **οἱ** γυναῖκες, ὅπως: **οἱ** ἄντρες (δηλ. πληθυντικὸ ἄρθρο **ἐ** δὲν ὑπάρχει καθόλου), ὡστόσο: **ἐ** ἄντρας λέμε (μὲ **ε**) στὸν ἑνικό.

Πῶς προῆλθε λοιπὸν ἀφτὸς ὁ τύπος;—'Ιδοὺ πῶς: Εἶναι δίχως ἄλλο ἀφτός: τὸ **ἐ** τὸ δειχτικό, τῆς προσωπικοδειχτικῆς ἀντωνυμίας τὸ καθολικὸ τὸ πρόθεμα. Παναπεῖ ἐπειδὴς τὸ ἔναρθο ὄνομα εἶναι ἕνα εἶδος τρίτο πρόσωπο, ὅπως λένε: α΄. πρόσ. **ἐ-γώ**, β΄,

πρόσ. ***ἐ-σύ***, ἔτσι εἴπανε καὶ γ΄ πρόσωπο: ***ἐ-Χρῖστος***, ***ἐ-Γιώργης***, σὰν τὰ: ***ἐ-φτὸς***, ***ἐ-τοῦτος***, ***ἐ-κεῖνος***, ***ἐ-λόγου του***.

Στὶς χῶρες λοιπὸν ποὺ τὸ ἄτονο ***ε*** κατάντησε ***ι***, ὅπως εἶπαν ***ἰγώ***, ***ἰσύ*** ἔτσι εἶπαν καὶ ***ἰ Χρῖστο(υ)ς***, ***ἰ Γιώρ(γη)ς***, κτλ. Κατόπι ἀπ' ἀφτὲς τὶς χῶρες ἁπλοχώρεσε καὶ σἄλλες ποὺ ὁ νόμος τοῦ ***ε > ι*** ναιμὲν δὲν ἐπικρατεῖ, ὡστόσο ἀφτὸ τὸ ***ι*** περνάει ἀσυναίσθητα ἀπ' τὰ βόρεια στὰ νότια τὰ ντοπιολάλητα (κἴσως ἀργότερα περάσει καὶ στὴν *κοινὴ* ἑλληνική), γιατὶ ὁμοφωνεῖ μὅλους τοὺς ἄλλους τύπους τοῦ ἄρθρου κἔτσι ἁπλοποιεῖ τὸ σύστημα: ***Ι ἄντρας***, ***Ι γυναῖκα***, ***Ι ἄντρες***, ***Ι γυναῖκες***, πρβλ. τὸ ἐγγλέζικο ἄρθρο the γιὰ ὅλα τὰ γένη καὶ τοὺς ἀριθμούς. «Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀλήθειας ἔφυ».

Φαίνεται πὼς σὲ προηγούμενη ἐποχὴ ἀφτὸ τὸ ἄρθρο ***ἐ*** εἴτανε πολὺ πιὸ διαδομένο καὶ κατόπι ἐξελίχτηκε σὲ ***ἰ***, στοὺς περισσότερους τόπους, κἔτσι πιὰ τὸ ***ἐ*** λησμονήθηκε.

Ἐδῶ λοιπὸν χρειάζεται νὰ κάνουμε μιὰ σπουδαία κριτικὴ παρατήρηση.

Ἀφτὸ τὸ ἰδιωματικὸ ἄρθρο ***ἐ***, ποὺ σὲ πρωτυτερινοὺς χρόνους εἴτανε πολὺ σε χρήση, (τουλάχιστο ὅσο εἶναι σήμερα σὲ χρήση τὸ: Ι ἄντρας, Ι Γιώργης κτλ, ποὺ τἀντικατάστησε, καθὼς εἴδαμε), ἀφτὸ τὸ ***ἐ*** εἶναι ποὺ ἔκανε νὰ γράφουνε ἀκόμα καὶ κατὰ τὸ ιε΄ καὶ ιϛ΄ αἰώνα ***αἰ*** ἀντὶς ***οἱ*** στὰ δημοτικὰ κείμενα (Essais I, 84). Λέγανε λ. χ. ***ἐ*** γυναίκα, ***ἐ γυναῖκες*** (ὅπως σήμερα στὸ Καστελλόριζο καὶ στὸ Καλημέρα)· τὸ ἑνικὸ τοὺς φαινότανε πολὺ χυδαῖο γιὰ νὰ τὸ γρά-

ψουνε, καὶ τὸ ἀντικαταστήνατε μὲ τὸ ἡ, τὸ πληθυντικό ὅμως τοὺς φαινότανε πὼς εἶταν τὸ ἀρχαϊκὸ ἐκεῖνο καὶ τὸ γράφανε: ***αἱ***.

᾿Αλλιῶς δὲν ξηγέται. πῶς σὲ ἐποχὴ καὶ σὲ κείμενα ποὺ σχεδὸν δὲν ὑπάρχουνε πιὰ ἀρχαϊκοὶ τύποι νἀντέχει ἀκόμα τὸ ἄρθρο ***αἱ***, ποὺ ὥστόσο ἀπὸ τὸ β′ μ. Χ. αἰώνα καθῶς εἴπαμε ἄρχισε ἡ ἀντικατάστασή του μὲ τὸ ***οἱ*** (σελ.197). Ὥστε δὲν εἴτανε τὸ ἀρχαῖο τὸ ***αἱ***, ἀλλὰ ἄλλο ἐ νεότερο, ποὺ ἀναπτύχτηκε ἀπ' τὰ: ***ἐ***γώ, ***ἐ***σύ, ***ἐ***κεῖνος ***ἐ***τοῦτος κτλ. (ὅπως τὸ Ι Γιώργης ποὺ δὲν εἶναι τὸ ***ἡ***). Καὶ ἔτσι σὲ μερικὲς ντοπιολαλιὲς στά: Ι γυναίκα κτλ. ἔχουμε συμφυρμὸ τοῦ ἀρχαίου ***ἡ+ι (< ἐ)***.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐξαφάνισής του ἔγινε ὡς ἑξῆς:

Ἅμα ἄρχισε στὰ βόρεια ἰδιώματα ὁ νόμος τῆς τροπῆς τοῦ ἄτονου ***ε*** σὲ ***ι*** καὶ εἴπανε ***ἐ*** > Ι ἄντρας, ἐ > Ι γυναίκα, ἐ > Ι ἄντρες, ἐ > Ι γυναῖκες κτλ., στὰ νότια ἰδιώματα ποὺ λεγότανε τὸ ἄρθρο ***ἐ***, ὅπως λέγεται ἀκόμα σήμερα στὸ Καστελλόριζο, δεχτήκανε πρῶτα τὸ Ι γυναίκα, Ι γυναῖκες γιατὶ συμφωνοῦσε μὲ τὸν κοινὸ φωνητικὸ φθόγγο (Ι) ὅλων τῶν τύπων τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου (σύγκρινε τὸ τὲς > τὶς, ποὺ θὰ ξεδιαλύσουμε πιὸ κάτου. σελ.205)—δὲν πιστέβω ὅμως καὶ γιατὶ ἔτσι ***(ἡ)*** ἀκουγότανε στὰ κέντρα καὶ στὶς ἀνώτερες κοινωνικὲς τάξες.

Ὁ ἀπὸ μάννα παπούλης μου, ὁ Νικολῆς ὁ Σταθάκης, ποὺ πέθανε ἴσια μὲ 120 χρονῶ, ὅταν παιδιὰ τὸν κοροϊδέβαμε, γιατὶ ἔλεγε πάντα: ***ἐ*** Μενέλαος, μᾶς ἀπαντοῦσε μὲ χαμόγελο:

Ἔτσι κἐγῶ κορόϊδεβα τὴ γιαγιά μου πού ἔλεγε: **ἐ**-Μαρία..

Ἀφτὸς ἔλεγε πάντα κανονικὰ: Ι Μαρία κτλ.

Ὡστόσο οἱ νέες οἱ γενεὲς στήν πατρίδα μου **τὸ** ἀγνοοῦνε τὸ **ε** καὶ γιὰ τἀρσενικὸ πιά, ἤ τουλάχιστο δὲν τὸ μεταχειρίζουνται· λένε δηλ. Ι Γιώργης κανονικά.

Δὲν εἴπανε βλέπετε **ὁ** Γιώργης, γιὰ τοῦτο λέω λίγο πρίν, γιὰ τό: Ι Μαρία, πὼς δέν τὸ δεχτήκανε, ἐπειδὴς ἔτσι (**ἡ**) τὸ λέγανε οἱ καλοὶ--καλοί, μὰ τἀκούσανε ἀπ' τοὺς βόρειους **καὶ** τοὺς ἄρεσε καὶ παρατήσανε τὸ **ε**, ὅπως ἀργότερα καὶ στἀρσενικό.

Σήμερα στὴν κατακαημένη τὴν Ἀρτάκη μας— πού τὴ συμπήξαμε ὅπως --ὅπως περιμαζέβοντας τἀπομεινάρια της στὴ Βατόντα τῆς Ἔβοιας— οἱ ὁμήλικοι τῶν γονιῶν μου λένε ἀκόμη κανονικὰ καὶ ἄσφαλτα: ἐ Γιώργης κτλ. Οἱ δικοί μου οἱ ὁμήλικοι λένε ἀδιάφορα πότε τὸν ἕνα (**ἐ**) καὶ πότε τὸν ἄλλο (***I***) τύπο. Οἱ νέοι λένε μόνο Ι.

Ἀκόμη ἀπ' ἀφτὸν τὸν τύπο τοῦ ἄρθρου **ἐ** ἐξηγιοῦνται περίφημα τὰ προθέματα μερικῶν ὀνομάτων, πού ὥ;τα τώρα οἱ ἐξήγησες πού δίνανε οἱ γλωσσολόγοι εἴτανε κάπως βιασμένες. λ. χ. ἐ μυαλὸς > ὁ ***ἐμυαλός***, ἐ γκρεμὸς > ὁ ***ἐγκρεμός***, ἐ χτύπος > οἱ ***ἐχτύποι*** > ὁ ***ἔχτυπος*** (πρβλ: οἱ δασκάλοι — ὁ δάσκαλος), ***ἐ*** γνώριμος, ὁ ἐγνώριμος ***ἐ*** λίγος > ὁ ***ἐλίγος***, ***ἐ*** βυθὸς > ὁ ***ἐβυθός***, ***ἐ*** γροικὸς > ὁ ***ἐγροικός***, ***ἐ*** στριγγὸς > ὁ***ἐστριγγός*** (τὸ ἀποτρυγίδι στὴν Κεφαλονιά), ***ἐ*** γνήσιος > ὁ ***ἐγνήσιος***, ***ἐ*** λυτὸς > ὁ ***ἐλυτός***, ***ἐ*** Λατῖνος > ὁ ***Ἐλατῖνος***, ***ἐ*** μισὸς > ὁ ***ἐμισός***, (Κύθνο), ***ἐ*** ζημιὰ >

ἡ *ἐζημιά*. ἐ μιλιὰ > ἡ *ἐμιλιά*, ἐ φέξη > ἡ *ἐφέξη* (Θήρα), ἐ σμίξη > ἡ *ἐσμίξη*, ἐ γνώρα > ἡ *ἐγνώρα*, ἐ σκία > ἡ *ἐσκία* (στὸν Πόντο), ἐ βρυὲς > οἱ *ἐβρυές* κτλ. Καὶ κατὰ ἀφομοίωση: ἐ οἶστρος > ἐ *ἔστρος* > ὁ *ἔστρος* ('Αραβαντινός), ἐ 'Ιγνάτιος > ἐ'Εγνάτι(ο)ς > ὁ *'Εγνάτης*, ἐ ἵδρος > ἐ ἔδρος > ὁ *ἔδρος*, ἐ ἰτιὰ > ἐ ἐτια > ἡ *ἐτιά*, ἐ ἡλικία > ἐ ἐλικιά: ἡ *ἐλικιά* κτλ.

Ὅσα ἀπ' ἀφτὰ σχετίζουνται μὲ ρῆμα ὁ G. Meyer τὰ ξηγάει ἀπὸ τὴν αὔξηση λ. χ, *ἐχτύπησα—ὁ ἔχτυπος*, *ἐζήμιωσα— ἡ ἐζημιὰ κτλ.* (Griech gram. ἔκδ. 1890 σελ. 511) καὶ τὴν ἄποψή του τὴ δέχεται κιὸ κ. Χατζηδ. (MNE. α' 231 καὶ β' 91 καὶ Ξανθ. 'Ερωτ. 475). Μὰ τἄλλα;—κεῖναι τὰ πιὸ πολλά! Μόνο μὲ τὸ συνεπαρμὸ τοῦ ἄρθρου ξηγιοῦνται ὅλα κανονικὰ κιἀβίαστα πρβλ., ὁ δεῖνα > ὁ *ὁδείνας*, *ὁ* μανίτης > ὁ *ὁμανίτης*, *ὁ* φανός > ὁ *ὁφανὸς*, *ὁ* μυαλὸς > ὁ *ὁμυαλὸς*, (Χατζηδάκης), *ὁ* γρήγορος > ὁ *ὁγρήγορος*, *ὁ* κνὰς > ὁ *ὁκνὰς*, οἱ δυό > οἱ *οἱδυὸ* ('Ερωτοκ. β' 1616), *οἱ* στρατιῶτες > ὁ *οἱστρατιώτης*, *οἱ* σκοτεινοὶ > ὁ οἱσκοτεινὸς, *οἱ* σκύμνοι > ὁ οἱσκύμνος —*ἡ* σκιὰ > ἡ *ἡσκιά* *ἡ* γῆς > ἡ *ἡγῆς*, *ἡ* στράτα > ἡ *ἡστράτα*, *ἡ* στήλη > ἡ *ἡστήλη*, *ἡ* στοργὴ > ἡ *ἡστοργή*, *ἡ* στεριὰ > ἡ *ἡστεριά*, *ἡ* σπηλιὰ > ἡ *ἡσπηλιὰ* ἡσμίλα ἡ *ἡσμίλα* (1)· (βλέπε καὶ Ξανθουδ. 'Ερωτοκ. σελ. 423 καὶ 542), ἔτσι καί: ἡ δρῦς > τὸ *ἡδρί*.

(1) Τὴν ἑρμηνεία ἀφτωνῶν ἐδῶ, ποὺ ὅλα ἕνα εἶναι καθὼς βλέπετε, ὁ κ. Χ. (MNE. α' 230) τὴν ἔχει συγχύσει καὶ τὴν ἔχει κάνει ἀνωκάτω κυριελέησο, κιἄλλα τὰ λέει ἔτσι (*ἡσκιὰ*) κιἄλλα τὰ ξηγάει ἀλλιῶς (*ἡστράτα*), κιἄλλα πάλι ἄλλο εἶδος (*ἰστήλη*) ἀφτὸ μὲ *ι*, μά γιατί; —Γιατὶ ἔτσι βρέθηκε γραμμένο. Μᾶς γελᾶνε λοιπὸν οἱ γραφὲς; καὶ μήπως δένε γράψανε καὶ *ἰσκιὰ κτλ*;

Μὲ τὸ ἄρθρο **ε** ἀκόμη ἑρμηνέβεται κανονικὰ καὶ ἀβίαστα ὁ ξεπεσμὸς τοῦ ἀρχικοῦ **ε** ὅλων τῶν ὀνοματαμόρφων τουλάχιστο, (τῶν πτωτικῶν ποὺ λένε). Ὅπως δηλ. ἀπ' τά: ἡμέρα εἴπανε **ἡ**: μέρα, ἡμίνα > **ἡ** μίνα (σ.189). ἡλικία > **ἡ**: λικία, ἡλικιωμένη > **ἡ**: λικιωμένη, ἡλιοκαμένη > **ἡ**: λιοκαμένη, ἴξόβεργα > **ἡ**: ξόβεργα > ἱστορία > **ἡ**: στορία, ὑπανδρεία > **ἡ**: παντρειά, ὑγεία > **ἡ**: γειά, ὑπερηφάνεια > **ἡ**: περηφάνεια, ὑπομονὴ > **ἡ**: πομονή, ὑγρασία > **ἡ**: γρασία, ὑπόθεση > **ἡ**: πόθεση, ὑποκρισία > **ἡ**: ποκρισία, ὑπόσχεση > **ἡ**: πόσκεση, ὑποχόνδρια > **ἡ**: ποχόντρια, ὑποταγὴ > **ἡ**: ποταγή, ὑστερικιὰ > **ἡ**: στερικιά, ὑψηλὴ **ἡ**: ψηλή, Εἰρήνη > **ἡ**: Ρήνη, εἰσοδεία > **ἡ**: σοδειά, οἰκονομία > **ἡ**: κονομία, οἰκονόμισσα > **ἡ**: κονόμισσα, κτλ. κιἀπ' τἀρσενικά: ὀλίγος > **ὁ**: λίγος, ὀλωλὼς > **ὁ**: λωλός, ὀλερὸς(Ἡσυχ.) > **ὁ**: λερός, ὄξινος > **ὁ**: ξινός, ὀπισινὸς > **ὁ**: πισινός, ὀ(μ)φαλὸς > **ὁ**. φαλός, ὁλοκάθαρος > **ὁ**: λοκάθαρος, ὀνειροκρίτης > **ὁ**: νειροκρίτης, ὀνοματιζούμενος > **ὁ**: νοματιζούμενος, κτλ. (σελ. 29).

Ἔτσι λοιπὸν κι ἀπ' τὰ ***ἐπίτροπος*** εἶπαν **ε**: πίτροπος, (τουλάχιστο στὴν Ἀρτάκη μας ἔτσι τὸ λέγαμε) κὕστερα: **ὁ *πίτροπος***, ***ἐλαφρὺς*** > **ἐ**: λαφρύς > ***ὁ λαφρύς***, ἐντόπιος > **ἐ**: ντόπιος > **ὁ *ντόπιος***, ἐξάδερφος > **ἐ**: ξάδερφος, (**ἐ**) ξωμερίτης, (**ἐ**) ξαφνικός, (**ἐ**) πιδέξιος, (**ἐ**) πίσκοπος, (**ἐ**) πιστάτης, (**ἐ**)πιτήδειος, (**ἐ**) ρινός, ἐβνοῦχος > **ἐ**: μνοῦχος κτλ. Κιἀπ' τὰ θηλ. ***ἐσχάρα*** > **ἐ**: σκάρα > (ἔτσι τὸ λένε στὸ Καστελλόριζο) > ἡ ***σκάρα***, ***ἐβδομάδα*** > **ἐ**: βδομάδα > ἡ βδομάδα, ***ἐβλογιὰ*** > **ἐ**: βλογιά, (**ἐ**) γκράτεια, (**ἐ**) κλη-

σιά, (ἐ) λεημοσύνη, (ἐ) λεφτεριά, (ἐ) ντροπή, (ἐ) ξοχή, (ἐ) στία, ἀκόμα καὶ : ***αἰγίδα > ἐ*** : γίδα ἐμφάνεια > ἐ : (μ)φανειὰ > ἡ ***φανειὰ*** (Κρήτη, Χατζ.)

Πληθυντ. αἰτ. τοῦ θηλ. τὲς > τὶς

Τὸ θηλυκό ἄρθρο στὴν πληθ. αἰτιατικὴ τὸ λέμε σήμερα **τὶς** καὶ σπανιότερα **τές**. Ἀπὸ ποῦ προῆρθαν ἀφτοὶ οἱ τύποι;

Ἄς τὸ ξηγήσουμε ἐδῶ ἁπλὰ καὶ καθαρὰ γιὰ νὰ τὸ νιώσουν κοἱ ἁπλοϊκότεροι.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κλασικῆς ἀττικῆς ἄρχισε νὰ περνᾶ καὶ στὴν αἰτιατικὴ ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς. Ἐνῶ δηλαδὴ στὸ Θουκυδίδη καὶ στὸν Ἀριστοφάνη ποὺ γράψανε ἀρχαιότερη ἀττικὴ βρίσκουμε τοὺς τύπους: τοὺς ***ἱππῆς, τοὺς Ἀχαρνῆς***, δηλαδὴ τὸ κανονικό: ***ἱππέας-ἱππῆς*** κτλ. ὅπου τὸ ***εα*** μὲ τὴν κανονικὴ συναίρεση γίνεται ***η*** (κατὰ τρόπο ποὺ δείξαμε παραπάνου), στοὺς ἄλλους πεζοὺς βλέπουμε τούς ***ἱππεῖς***, τοὺς ***βασιλεῖς (εῖ)***, ποὺ αἰτιατικὴ βέβαια δὲν μπορεῖ νἄναι, ἀφοῦ τὸ ***εα*** μόνο σὲ ***η*** μπορεῖ νὰ συναιρεθεῖ. Τί εἶναι λοιπὸν! Εἶναι ἡ ὀνομαστική: ***βασιλέες > βασιλεῖς, ἱππέες > ἱππεῖς,*** ὅπου τὸ ***εε*** κανονικὰ συνερεμένο γίνεται ***ει***. Ἐπίσης τοὺς ***μείζους*** κτλ, ἀπὸ τὸ: μείζ**οε**ς (οε > ου), γιατὶ ἀπὸ τὸ: μείζ**οα**ς θἄχαμε μείζως (οα > ω).

Τὶ συμβαίνει λοιπόν;

Ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς ἀπὸ τότε πέρασε καὶ στὴν αἰτιατική: ***αἱ πόλεις—τὰς πόλεις,τὰς τριήρεις οἱ πελέκεις—τοὺς πελέκεις, οἱ πλείους—τοὺς πλείους, τοὺς καλλίους, τοὺς ἀμείνους, τοὺς ἐλάσσους, τοὺς ἀληθεῖς, τοὺς ἡδεῖς.*** Ἔτσι ξακολούθησε

νὰ περνᾶ σιγὰ σιγὰ ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς στὴν αἰτιατικὴ πρῶτα στὰ τριτόκλιτα: **οἱ πατέρες—τοὺς πατέρες, αἱ μητέρες—τὰς μητέρες, αἱ λαμπάδες—τὰς λαμπάδες, τὰς χάριτες, τοὺς συμπολεμήσαντες, τοὺς μῆνες, τοὺς τέσσαρες** κτλ. ἁπλώθηκε κατόπι στὰ πρωτόκλιτα. ζήσας **ἡμέρες, τὰς ἐχοῦσες, ταῦτες, τοὺς παροδίτες, τὰς ἄλλες** καὶ τέλος ἰδιωματικὰ ἀκόμα καὶ στὰ δεφτερόκλιτα: **οἱ λόγοι--τοὺς λόγοι, οἱ καλοὶ—τοὺς καλοὶ, οἱ ἄνθρωποι — τοὺς ἄνθρωποι κτλ.**

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἡ κατάληξη ἀφτὴ τῆς νέας πληθυντικῆς αἰτιατικῆς ἀπ' τὰ ὀνόματα πέρασε καὶ στὸ ἄρθρο ποὺ τὰ προβοδίζει: **τὰς μητέρες : τὲς μητέρες, τοὺς λόγοι : τὶς λόγοι** κιἀπ' τὰ ἀρσενικὰ δεφτερόκλιτα πέρασε τὸ **τὶς** καὶ στὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα: **τὲς μητέρες, τὶς καλὲς** (ὅπως καὶ στὴν ὀνομαστικὴ τὸ **οἱ**)

Κάτι ἴδιο κιἀπαράλαχτο ἔχει γίνει στὴν προομηρικὴ ἑλληνική, ἀνάποδα. Ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ δηλαδὴ τῆς προελληνικῆς, τῆς ὠγύγιας νὰ ποῦμε, ἔληγε σὲ **ας** ἢ **ως** κιἀπ' τὶς ἀντωνυμίες—ἄρθρα: **τοὶ λόγως, ταὶ τιμὰς**, εἴπανε **τοὶ λόγοι, ταὶ τιμαὶ** κτλ.

Τὸ Ι ἀφτὸ στὸ **τὲς** εἶναι τὸ τελικὸ **οι** τῶν δεφτεροκλίτων ἀρσενικῶν ὀνομάτων, μὰ δὲν τὸ γράφουμε **τοὶς**, γιὰ νὰ μὴ συχίζεται μὲ τὴ δοτικὴ πληθυντικὴ καὶ νὰ μὴ βοηθάει τούς δασκάλους στὴν πρόληψή τους, ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι ἀρχαία δοτικὴ πληθυντικὴ καὶ γράφουνε καὶ τὸ θηλυκὸ **ταῖς** ἀντὶ **τὲς** καὶ **τῆς** (!) ἀκόμα (κοίτα παραπάνου).

Ἀφτὴ τὴν ἐξήγηση, πὼς τὸ **τὶς** ἀφτὸ εἶναι τὸ ἀρσενικὸ **τοὺς > τοὶς** λόγοι, πρῶτος ἐγὼ τὸ λέω ἐδῶ

ἔτσι λαγαρὰ καὶ ξάστερα. Ὁ Χατζηδάκης λέει κατηγορηματικὰ (ΜΝΕ. β' 567): «τὸ tis φαίνεται μᾶλλον **θηλυκοῦ** ἢ ἀρσενικοῦ γένους, ἤτοι λεχθὲν **κατ' ἀρχὰς** ἀντὶ τοῦ **τὰς—τὲς**, οὐχὶ δὲ ἀντὶ τοῦ **τοὺς**».

Ὡστόσο **εἶναι** καὶ φαίνεται **ἀρσενικοῦ** γένους:

α') γιατὶ πάντα τὸ ἀρσενικὸ εἶναι τὸ ἐπικρατέστερο (σελ.199) ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἑλληνικῆς, κἑπομένως δὲν μπορούσανε νὰ ποῦνε πρῶτα **τὶς** μοῖρες, κὔστερα τὶς λόγοι·

β') γιατὶ στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ τὸ ἄτονο **ε** φωνητικὰ δὲ γίνεται **ι** (ὅπως γίνεται στὰ βόρεια ἰδιώματα), καὶ ἀναλογικὰ δὲν μποροῦσε νὰ γίνει, ἐπειδὴ ἡ θηλυκὴ κατάληξη τῆς πληθυντικῆς αἰτιατικῆς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι-**ες** καὶ μόνο-**ες**: **τὶς** γυναῖκ-**ες** κτλ.

γ') ἀπ' τὴν ὀνομαστικὴ **οἱ** γυναῖκες δὲν μποροῦσε νὰ γίνει ἴσια αἰτ. **τὶς** γυναῖκες, ἀφοῦ δὲ λένε: **οἱ** λόλοι-**τὶς** λόγ**ους**, ἀλλὰ λένε: **τοὺς** λόγ**ους**, καὶ μόνο ἐκεῖ ποὺ εἴπανε καὶ ὅταν εἴπανε. τούς **λόγοι** (ἀπ' τὸ ιε' αἰώνα καὶ δῶθε), εἴπανε κατόπι καὶ **τὶς λόγοι** (ὅπως εἴχανε πει πρὶν: τὰς μοῖρ**ες** > **τὲς** μοῖρες). Ὅταν δηλ. ἀκούστηκε μιὰ αἰτ. πληθ. **τὶς** (=τοὺς), τότε προσέχτηκε καὶ ἄρεσε καὶ πέρασε καὶ στὰ θηλυκά, ποὺ ὁμοφωνοῦσε μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τύπους τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου: ἡ τῆς, τη, οἱ, (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ.201) εἰδεμὴ δὲν ὕπαρχε λόγος νὰ ποῦνε πρίν: τες γυναῖκες, ἀλλὰ ἀπ' τὸ φωνήεντα φθόγγο Ι τῶν ἄλλων θηλυκῶν ἄρθρων θὰ λέγανε ἀμέσως: τὶς γυναῖκες, χωρὶς νὰ μεσολαβήσει (ἐπὶ δυὸ σχεδὸν αἰῶνες) τὸ τὲς μονάχα, ποὺ σέ πολλές μας χῶρες ἀφτὸ καὶ μόνο λένε ἀκόμα ὥστα σήμερα.

«Οὕτως ἔχουσιν ἡμῖν τὰ πράγματα».

Τὶς > τσὶ, τῆς > τσῆ

Τὸ **τσὶ** πάλε εἶναι κατὰ μετάθεση τῶν φθόγγων ἀπ' τὸ *τις*, πρβλ. **ἔτις** > ἔτσι, τίποτις > τίπο*τσι*, γιὰ τὰ ὁποῖα βλέπε Χατζ. ΜΝΕ β' 591, ποὺ ὡστόσο ἄλλοτες πάλε ΜΝΕ α' 576 λέει πὼς δὲ γίνεται τὸ *τις* : *τσι* (1), ὅπου «οὐδ' ὁ γέρων δολίης ἐπελήθετο τέχνης», γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴ θεωρία του, πὼς οἱ τύποι : ***τσί, τσοὺ***, ἔγιναν *τς*, ἀφοῦ ξέπεσε πρῶτα ὁ διάμεσος ὁ φωνητικὸς φθόγγος Ι, ου : καὶ κατόπι ἀναπτύχτηκε νέος τελικὸς ***ι, ου***· τςί, τςού, (τὰ ***τσίς τσούς***, ὅπως κιἂν τὰ πάρεις, συμφυρμὸς εἶναι : τσὶ + τίς, τσοὺ + τούς). Ὥστε νὰ ποὺ ἐδῶ ὁμολογεῖ μαζί μας πὼς καὶ στὰ νότια ἰδιώματα ξεπέφτει ὁ φθόγγος τῆς πρώτης συλλαβῆς ***ι, ου***, ποῦ εἴπαμε σελ. 72 καὶ πέρα. Ἀντὶ ὅμως νὰ φέρει τὰ ὅμοια νεοελληνικὰ παραδείγματα ποὺ λέμε ἐμεῖς ἐκεῖ : ***δ(ι)δάσκαλος***, β(ι)βάζω, ***μ(η)ν-πὰς σ(υ)μπραγός***, κιἀκόμα : ***δ(ι)-δυμάρης,φ(ι)τίλι*** (στὴν Κρήτη),***β(ου)βουνιά; σ(ου)-σαμόλαδο*** κτλ. (Γρ. Φιλ. σελ. 83) φέρνει παραδείγματα ἀπ' τἀρχαῖα τὰ ντοπιολάλητα, ἀπ' τὰ Βοιωτικὰ καὶ τὰ Ἰωνικά: ***τάων > τῶν*** καὶ ***τέων > τῶν***, γιὰ νὰ ξηγήσει φαινόμενα τῆς νεότατης Ἑλληνικῆς, ἐνῶ, καθὼς εἴδαμε παραπάνω (σελ. 81) ἐμᾶς δὲ μᾶς ἀφίνει μηδ' ἀπὸ τὰ σημερινά, τὰ κάπως ντοπιολάλητα, νὰ φέρουμε παραδείγματα γιὰ νὰ ξηγήσουμε φαινόμενα τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς.

---

(1) Ἔτσι πάντα ὁ κ. Χατζηδάκης· ὅπως τοῦ συφέρνει, ἔτσι τὰ γυρίζει Ἦβρε χωριὸ χωρὶς σκυλιὰ καὶ περπατεῖ δίχως ραβδί.

Καὶ ξαίρετε πῶς αἰτιολογεῖ ἀφτή του τὴν ἐξήγηση; —«τοιαύτη τοῦ τελικοῦ ς μετάθεσις δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἑλλ. γλώσσῃ» — Ὡστόσο στὸ β′ τόμο, ποὺ εἴπαμε, «ἢ λάθετ' ἢ οὐκ ἐνόησε» καὶ φέρνει τὰ δυὸ παραδείγματα: **ἔτις > ἔτσι** καὶ τίποτις > **τίβοτσι**, ποὺ δὲν πιστέβω βέβαια νὰ τὰ πῆρε ἀπὸ τὴν Κινέζικη. Κιὄλα τοῦτα, γιὰ νὰ μὴ συμφωνήσει μὲ τὸν **αἱρεσιάρχη** (δική του ἡ λέξη: ΜΝΕ. α′, σελ. 575, ἀράδα ἀπὸ κάτου 5), ποὺ ξηγάει τὸν τύπο **τσι** ὡς μετάθεση ἀπ' τὸ **τὶς** (Essais, I, 151) πολὺ φυσικὰ καὶ ἐξίσου πιθανά, ἀφοῦ ἔχουμε παραδείγματα μετατοπισμοῦ τοῦ ς καθὼς εἴπαμε καὶ τὸ εἶπε κιὸ ἴδιος ὁ Χ. (Κοίτα καὶ πιὸ ἀπάνω σελ, 150 γιὰ τό: **στ > τσ**). Τὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ στὴν ἑνικ. γενικὴ **τῆς > τσῆ**.

τῆ ἀντὶ τοῦ

Ὑπάρχει ἀκόμη ὁ ἰδιωματικὸς τύπος τῆς ἑνικῆς γενικῆς τοῦ ἀρσ. ἄρθρου **τῆ** ἀντὶ **τοῦ**. Ἄκουσα μὲ τἄφτιά μου στὸ Κούμπαο τῆς Θρακικῆς Προποντίδας: «Δηλαδή, δηλαδή... **τῆ** Γιοργῆ τἀγελαδί».

Φαίνεται πὼς πρῶτα ξέπεσε τὸ **οῦ** ἀπ' τὸ **τοῦ** **τ'** Γιοργῆ, κΰστερα ἀναπτύχτηκε ὁ φθόγγος Ι κοντὰ στὸ **τ** (προβλ.: Πατνο > Πάτ**ι**νο, ἀτμὸς > ἄτ**ι**μος, τμῆμα > τ**ι**μῆμα, ἄφτρὶ > φτ**ι**ρὶ—ἔτσι σεμᾶς, ὕτνο > ὕτ**ι**νο κτλ.). Ἀπ' τἀρσ. πέρασε καὶ στὸ οὐδ.: **τῆ** παιδιοῦ= τοῦ παιδιοῦ κτλ.

τοὺς ἀντὶ τῶν

Σέ μερικοὺς τόπους λένε γενικὴ πληθυντική: **τοὺς παιδιούς**, **τοὺς χαρτιοὺς** κτλ. (Βούρπιανη, Πάθρμο κτλ.)

Ἀφτὸ πῶς προῆρθε;

Ἀπὸ τὴν ἀντωνυμία: ***τὰ παιδιά των***, καὶ ***τὰ παιδιά τους*** (ποῦ βγῆκε καὶ συμφυρμένος τύπος: ***τὰ παιδιά τως***), σχηματίστηκε μεσ' στὴν ψυχὴ τῶν λαλούντων πῶς τὸ **τοὺς** εἶναι γενικὴ πληθυντικὴ κἔτσι τὸ μεταχειριστήκανε καὶ γιὰ ἄρθρο, ποὺ ἔδωκε τὴν κατάληξή του-***ους*** καὶ στὸ ὄνομα ποὺ προβοδίζει: ***τῶν*** παιδιῶν > (***τοὺς*** παιδιῶν >) ***τοὺς*** παιδι***ούς***: Πές το ***τους*** καὶ ***τοὺς*** παιδι***ούς***.

Δὲν εἶναι δοτική.

Ὁ μακαρίτης ὁ Ν. Πολίτης στὤραῖο του ἔργο Μελέται περὶ τοῦ βίου κτλ.. Παροιμ. τομ. β' σελ. προλ. η'—θ', μὴ θέλοντας νὰ ξηγήσει φυσικὰ τοὺς διαφόρους τύπους τοῦ ἄρθρου ***τές, τίς, τσί***, ξανάφερε στὴ μέση τὴν παλιὰ τὴν πρόληψη, πὼς ὁ τύπος τῆς δοτικῆς πέρασε και στὸ νόημα τῆς αἰτιατικῆς καὶ λοιπὸν γράφει σὰν τοὺς παλιούς μας δασκάλους ***ταῖς ἡμέραις*** κτλ. ἀντὶς τὰ σωστὰ ***τὲς ἡμέρες*** κτλ. καὶ στὴ διδασκαλία τοῦ Ψυχάρη πὼς ἡ χρήση τῆς δοτικῆς ἀντὶς τήν αἰτιατικὴ εἶναι πρᾶμα ἀδύνατο καὶ χωρὶς παράδειγμα (Essais I, 85), λέει:

«Καὶ ὅμως ἔχομεν παραδείγματα παλαιὰ τοιαύτης χρήσεως· οὕτως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς περὶ τοῦ Ὀπραμόα ἀναγινώσκομεν «προσαΐξων ταῖς πόλεις» (Heberdey Opramoas σ. 52) καὶ ἐν ἐπιγραφῇ γυθεατικῇ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων «εἴς τε τὰν πόλιν καὶ τῶν ἰδιωτῶν τοῖς ἐντετευχόσι» (Dittenberger Syll 2 I ἀρ. 330 στ. 43—4.

Σὲ τοῦτα τὰ παραδείγματα ἐγὼ τουλάχιστο καμιὰν ἀπόδειξη τοῦ δισχυρισμοῦ τοῦ μακ. καθηγητῆ δὲ βρίσκω. Σἀφτὴ τὴ δέφτερη ἐπιγραφή, τὴ γυθεατικὴ ποὺ λέει, καμιὰ ἀντικατάσταση τῆς αἰτιατικῆς μὲ τὸν τύπον τῆς δοτικῆς δὲ φαίνεται· τὰ μόνα ποὺ φαίνουνται εἶναι μιὰ δοτικὴ ***περιφραστικὴ*** ποὺ λένε (μὲ τὴν ***εἰς*** καὶ αἰτιατικὴ) «εἰς τὰν πόλιν», καὶ μία δοτικὴ ***μονολεχτικὴ*** «καὶ τοῖς ἐντετευχόσι». Τέτοια παραδείγματα ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ ἀφ' ὄντας ἀρχίνησε νὰ λαλιέται· νὰ ἕνα ἀπ' τὴν καθαφτὸ ἀττικὴ «τρέφειν δέ σ' οὐ βρότειον ***ἐς χέρα*** Στρυμὼν δίδωσιν, ἀλλὰ ***πηγαίαις κόραις»*** (Εὐριπ. Ρῆσος 628), δηλ «οὐκ ἐς χέρα βρότειον» περισσολεξιά, «ἀλλὰ πηγαίαις κόραις» μονολεξιά· νὰ κἕνα ἀπ' τὴ μεταγενέστερη, τὴν Κοινὴ ποὺ λένε «καθὼς ἐλάλησε ***πρὸς τοὺς πατέρας*** ἡμῶν, ***τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ*** (Εὐαγγ. Λουκ Α' 55)· «πρὸς τοὺς πατέρας» περισσόλεξη δοτική, «τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι» μονόλεξη δοτική. Τί διαφορὰ ἔχουν ἀφτὰ τὰ παραδείγματα ἀπ' τὴν ἐπιγραφὴ ποὺ παραθέτει ὁ Πολίτης; Καὶ ποὺ εἶναι σἀφτὰ καὶ σἐκείνη ἡ ἀντικατάσταση τῆς αἰτιατικῆς μὲ τὴ δοτική; Ἡ ἄλλη ἐπιγραφὴ τοῦ Ὀπραμόα, ποὺ μὲ πρώτη ὄψη φαίνεται πὼς κάτι δείχνει, ξηγέται πολὺ ἔφκολα, ἅμα σκέφτοῦμε πὼς εἶναι συνταγμένη ἀπὸ ἀλλόγλωσσους βαρβάρους ποὺ δὲν ξαίρανε καλὰ τὴν Ἑλληνικὴ καί πέφτανε σὲ τέτοια λάθια «προσαύξων ταῖς πόλεις» (προφ. taïs poleïs) ὁ δίφθογγος τῆςὀνομαστικῆς κατάληξης-***εις*** ἔκανε ποὺ καὶ τἄρθρο ***τὰς*** νὰ γίνει ***ταῖς*** (ἀναλογικὸς συνεπαρμός). Πρβλ. τοῦ Ἀριστοφάνη τὸ Σκύθη (Θεσμοφορ. 1222),

πού μιλάει Ἑλληνικὰ «ὦμιαρὸ γράο», ἀντίς: ὦ «μιαρὰ γραῦ»(προφ.αυ=αϐ),προφέροντας δηλ. τὸ τελεφταῖο ὑποταχτικὸ **υ**· πιὸ ἀνοιχτὰ σὰν **ο**, ἔδωκε ἀφτὴ τὴν κατάληξη **ο** καὶ στὴν πρωτυτερνὴ λέξη μιαρὸ ἀντὶς μιαρά. Μὰ γιὰ νὰ δώσουμε σημασία σὲ τοῦτα, ποὺ νὰ βγάλουμεμάλιστα γενικὸ κανόνα ἀπὸ ἕνατέτοιο παράδειγμα, εἶναι σὰ νἀκούσουμ' ἕναν ξένο νὰ πεῖ «σφάλ-να τὰ πόρτα» καὶ νὰ βγάλουμε συμπέρασμα πὼς μιὰ μέρα τὸ οὐδέτ.ἄρθρο **τὰ** θὰ περάσει καὶ στὰ θηλυκά. (Γιὰ τὶς διαστρεμμένες βαρβαροελληνικὲς ἐπιγραφὲς βλέπε Χατζηδ. Ἀκαδ. Ἀν. τ. α', σ. 333—6). Ἄλλωστε βλέποντας πὼς ὁ Πολίτης τὸ Καστελλοριζιώτικο τὸ **ἐ** Γιώργης, τὸ γράφει : *αἰ* (!) Γιώργης, δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ἐπιμείνουμε περισσότερο γιὰ νὰ τσακίζουμε κούφια καρύδια.

Ἅμα ἔχει κανεὶς μέσα στὴν ψυχή του τὸ αἴστημα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας γνήσιο, νιώθει πὼς δοτικὴ εἴτανε τῶν ἀδυνάτω νὰ περάσει στή χρήση τῆς αἰτιατικῆς. Γιά τοῦτο καὶ τὶς δοτικόμορφες αἰτιατικὲς: ***μναὶς, καταξίαιρ, ἄλλοιρ*** κτλ. τῶν ἀρχαίων Ἠλείων οἱ γλωσσολόγοι τὶς ξηγᾶνε κατὰ φωνητικὴ ἀνάπτυξη τοῦ **ι**. (Brugmann Griech. Grammat.) ἔκδ. γ' σελ. 77, κιἄλλοι). Μὰ ὅπως κιἂν εἶναι τὰ δικά μας τά: ***τοὺς μῆνες, τὶς λόγοι, τὲς μητέρες*** κτλ. δοτικὲς βέβαια δὲν μπορεῖ νἆναι κεἶναι ντροπὴ πιὰ νὰ γράφουνται μὲ μορφὴ δοτικῆς.

ΕΝΑ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Ὁ κ. Ι. Σταμνόπουλος τύπωσε ἕνα «***γλωσσάριο***» μὲ λέξες ἀπὸ τὰ Λεβέτσοβα κιἀπ' ἄλλα μέρη ποὺ ἔτυχε, φαίνεται, νὰ ζήσει ἢ νὰ περάσει ἢ καὶ νά γνωριστεῖ μὲ τοὺς κατοίκους.

Ἂν καὶ τὸ γλωσσάριο ἀφτὸ πολὺ λίγα πράματα προσθέτει στὸ γλωσσικὸ ὑλικό ποὺ ἔχει ὁπωσδήποτε καταλογιστεῖ ὥς τὰ τώρα ἄπ' τὴν Ἑλληνική, καὶ πολὺ λιγότερα στὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία ποὺ ἔχει γίνει γιὰ τὸ ὑλικὸ τοῦτο, ὥστόσο ἔχει ἕνα μεγάλο προτέρημα, πὼς εἶναι γραμμένο καλοσυνείδητα, πρᾶμα ποὺ δὲν τὸ βλέπει κανεὶς τόσο συχνὰ σὲ παρόμοιες ἐργασίες, ποὺ ἔχουνε γίνει ὥς τὴν ὥρα, ἐξὸν ἀπὸ ἀναγνωρισμένους γλωσσολόγους.

Δίνει καὶ μερικὲς ἐξήγησες πολὺ πετυχημένες, μὄλο ποὺ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι σίγουρος γιὰ δάφτες· πολὺ σωστὰ ὑποθέτει λ. χ. (σελ. 7) πὼς ὁ τύπος ***ἀνασόνι*** «εἶναι ἡ Τούρκικη ὀνομασία τοῦ φυτοῦ», πρᾶμα ποὺ ὁ κ. Χατζ. δὲν τὸ πῆρε χαμπάρι ('Αθ. κδ', 27). Ἔπρεπε μόνο νὰ προσθέσει πὼς οἱ Τοῦρκοι τὸ πήρανε ἀπὸ μᾶς (ὅπως τῶν περισσοτέρων φυτῶν τὰ ὀνόματα), ἀκούοντας δηλ. ἄνησον, γλυκάνησον εἴπανε: ***ἀνασὸν*** καὶ γιὰ ξέμοιασμα ***ἀλασὸν*** καὶ μεῖς ξαναπαίρνοντας ἀπ' ἀφτοὺς τὸν τύπο, τὸ εἴπαμε ***ἀνασόνι*** (πρβλ. ἀρχαῖα: ***ἔβενὂς*** τ: ***ἀμπανὸς*** ἑλ: ***ἀμπανόζι***, ἀρχ. ***διφθέρα*** τ: ***ντεφτὲρ*** ἑλ.: ***τεφτέρι*** κτλ. βλέπε καὶ Γραμματική μου § 1638).

Σελ. 14—15 Τὸ ***ἐγκρέκι, γκρέκι*** = μάντρα ἀπ' τὸ λατινοϊταλικὸ gregge =κοπάδι, πολὺ ὄμορφο.

Σελ. 21. Ὡραία ἡ ἐξήγηση τοῦ ***λαγκουνίζει***= γυαλίζει ἀπ' τὸ laguna =λίμνη (ποὺ γυαλίζει ἡ ἀπανωσιά τη:).

Σελ. 24. Νόστιμο καὶ τὸ ὑπόθεμά του γιὰ τὸ ***ἡ μαθὴ*** ἀπ' τὸ ἀπαρέμφατο ***μαθεῖ(ν)***· ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γένους ξηγέται ἔφκολα: ***ἡ γνώση, ἡ σοφία, ἡ πράξη*** κατὰ τοῦτα λοιπὸν καὶ ἡ (μαθεῖ) > ***μαθή***.

Σελ. 30 ***Πεζούλα***. Συφωνῶ μαζί του πὼς ἡ λέξη εἶν' Ἑλληνικὴ (χωρὶς βέβαια τὴν ἀνάγκη τοῦ Ὁμηρικοῦ ***ἀργυρόπεζα***, ποὺ μὲ ἀρκετὴ ἀφέλεια μᾶς τὸ σημειώνει, ἐνῶ ἔχουμε σήμερα ***πεζὸς***=περπατιστὸς καὶ ***πεζέβω***=κατεβαίνω ἀπ' τἄλογο. Λοιπὸν ***πεζούλα*** καὶ ***πεζούλι***=μικρὸ ὕψωμα, χτιστὸ ἢ φυσικό, ποὺ πεζέβει ὁ καβαλλάρης, ποὺ μὲ τὴ βοήθειά του δηλαδὴ κατεβαίνει ἀπ' τἄλογο γυρίζοντας ἀπ, τὸ ταξίδι. 'Απ' ἀφτὸ ὕστερα ξετυλίγονται καὶ τἄλλα του νοήματα ποὺ τόσο ὄμορφα τὰ καταλογίζει. Κἔτσι μὲ τὸ μεθοδικό του καταλόγισμα σοῦ δίνει ἀφορμὴ νὰ σκεφτεῖς κα' νὰ ξηγήσεις ἀρκετὰ ἀπὸ ὅσα ἀτός του δὲν προσπάθησε νὰ ἑρμηνέψει. 'Ιδοὺ λοιπὸν μερικά:

Τὸ ***ἀbολῶ***, ποὺ λέει, φαίνεται πὼς εἶναι συνεπαρμὸς τοῦ mollare > ***ἀμ***(ολάρω+ἀ)***πολῶ***= ἀπολύω.

Τὰ ***ἀγούμαστα*** σταφύλια (ἀλλοῦ ***ὁ ἀγούμαστος*** λ. χ. 'Αρτάκη) εἶνε συνεπαρμὸς τοῦ ***ἄγουρο+αἰγόμαστος***.

Τὸ ***ἀμπουριὰ***=εἴσοδο ἔχει ἀντάμωση μὲ τὸ ***πόρος,ποριά***: μιὰν ***πορ:ὰ*** > μι' ***ἀμποριὰ*** πρβλ. μιὰν ***κινάρα*** > ***ἀγκινάρα***. Ἄλλοι πάλε τὰ ξηγάνε πὼς ἀπ'

τὴν αἰτ. ***τὴμ-πο ριὰ***, ***τὴν-κινάρα*** κτλ. ἔγιναν πρῶτα: ***μπ***οριά, ***γκ***ινάρα καὶ κατοπι πέρνοντας τὸ προθεματικὸ ***α*** : ***ἀμ***πο ριά, ***ἀγ***κινάρα. Καὶ τέλος ἄλλοι ἀφτὸ τὸ τελευταῖο ἀπ᾽ τὸ ***ἀγκυλώνω***, λέει. Σταλιὰ ἡ ζωή, πέλαο ἡ γνώση, ἀδερφέ μου, καὶ ζοῦμε ὂϊμὲ ὅσο ζοῦν κοΐ μενεξέδες!

Ἀφάνα λένε στὰ μέρη μας τὴν ***ἀστοιβιὰ*** (ἀρχ, ***στοιβὴ***), καὶ παράγεται ἡ λέξη ἀπ' τὸ ***ἀφανὸς***=μεγάλη φωτιὰ (***φανὸς***) ποὺ, καῖνε ἀποβραδὶς τ᾽Αηγιαννιοῦ τοῦ Κλήδωνα καὶ ποὺ τὴν τροφοδοτοῦνε βέβαια καὶ μὲ ἀστοιβιές.

Ἐπειδὴς λοιπὸν καὶ τὰ ***ρείκια*** κάνουν τὴν ἴδια δουλειά, μπορεῖ νὰ τὰ λένε κάπου κιἄφτὰ ***ἀφάνες***.

Βαβούλα=σκάθαρος. Ἡ παραγωγή του εἶναι συνεπαρμὸς τοῦ: ***βάβακος*** (= ὁ τζίντζικας, ἀρχ. Ἤλιδα)+***βαβύλας*** (= λάσπη. Σουΐδας).

Τὸ πρῶτο ἐπειδὴ μερικὰ εἴδη τους βουίζουν (πρβλ. ντάβανος, ζήνα κτλ.).— Μπορεῖ μάλιστα κάπου νὰ λέγανε ***βαβάκους*** κιἄφτὰ τὰ θορυβώδικα σκαθάρια, γιατὶ στὸν Πόντο ἔτσι λέγανε τοὺς βαθράκους—. Τὸ δέφτερο γιατὶ κάτι σκαθάροι ἀνακατώνουνται μὲ ἀκαθαρσίες=***βαβύλους***. Στὴν πατρίδα μου τὸ λέμε ***μπάμπουλας*** (Ἀρτάκη), ***μπούρμπουλας*** (Πάναρμο) παρετυμολογία: ***μπρρρ-μπρρρ***=ἡ βοή τους.

Βουρλίζουμαι = κάμνω φασαρία. Ἀπ' τὸ: ***(σ)βούρα*** > (σ)***βουρίζομαι*** στρέφομαι σὰ σβούρα τὸ: λ παρετυμολ. ἀπ τὸ ***φούρλα*** — frullo). Ἀπ' ἀφτό: ***(σ)βουρλὸς*** καὶ ***ζουρλὸς***=τρελός Ὁ τονισμὸς στὴ λήγουσα κατὰ τὰ: ***μουρλὸς***(=***μωρολόγος***), ***τρελὸς*** καὶ

ἀφερημένα: ***ζούρλα*** καὶ ***βούρλα*** ἀφτὸ τὸ τελεφταῖο σημαίνει καὶ κάποια ἐγκεφαλικὴ ἀρρώστια τῶν προβάτων.

Τὸ ***γκέλα*** λέξη Περσικὴ σημαίνει ***κλαῖγε*** (ποὺ δὲ σοῦ ἦρθε βολικὰ τὸ ζάρι).

Τὸ ***δοξάγκα*** σλάβικο, παρετυμολογημέεο ἀπὸ τὸ δοξάρι ἕνεκα τὸ σχῆμα της. Ἴδια καὶ bograch ποὺ ἀπὸ παρετυμολογία τοῦ ***μπακίρι*** τὸ λέμε: ***μπακράτσι.***

Τὸ ***ἐκούκιασε***(τὸ βόδι)=ἐρεθίστηκε ἀφηνίασε εἶναι ἀπ' τὸ σλάβικο ***κούκιο*** =σκυλί, καὶ λοιπὸν ***ἐσκύλιασε*** λύσσαξε.

Τὰ: ***ζαλιά, ζαλώνω*** σλάβικα.

Τὸ ***ζυγούρι*** σημαίνει δυὸ χρονῶ ἀρνί, ὅπως λέει, μὰ σημαίνει καὶ τὸ ἕνα ἀπ' τὰ δυὸ ἀρνιὰ ποὺ πουλιοῦνται ζυγὰ τὰ δυὸ ἴσια μ' ἕνα πρόβατο. Ἀφτὸ εἶναι τὸ καθαφτὸ νόημά του.

Θρῶ. Εἶναι τὸ ἀρχαῖο: ***θρύπτω,*** κοινὸς τύπος: ***θρύβω,*** ἰδιωματικὰ ξεπέφτει τὸ ***β*** ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα (πρβλ. **διάολος, πρόατα** κτλ.): ***θρύω* > *θρυῶ* > *θρῶ*** τὸ ***ο*** τρώει τὸ ***Ι*** : ***τριακόσια* > *τρακόσια* > *ψάλτρια* > *ψάλτρα*** κτλ. Πρβλ. καὶ ***ἀναδί(δ)ω* > *ἀναδιῶ* > *ἀναδῶ*** (στὴ Χίο· Χατζηδάκης).

— Ἀφτὸ τὸ εἶχα δημοσιέψει πρῶτα στὴ Λαογρ. α', σελ. 703 στὰ 1909, ἔπειτα στὴν Ἁρμονία τοῦ κ. Γιοκαρίνη, φύλλο 19, τὸ Μάρτη τοῦ 1917· τὸν Ὀχτώβρη τῆς ἴδιας χρονιᾶς ὁ κ. Χατζηδάκης τὸ ἐπαναλαβαίνει στὸ Λεξικογρ. ἀρχ. δ', σελ. 7 χωρὶς νὰ μ' ἀναφέρει καθόλου· παλληκαριὲς ποὺ τὶς συνηθίζει συχνὰ ὁ καλὸς Διδάσκαλος· κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 140).

Κακοdέλης εἶν' ἀπ' τὴν αἰτιατικὴ ***κακον-τέλος*** >

κακοντέλης (ἀπὸ κατάρα: ***κακόν-τέλος*** νἄχεις!)

Τὸ ***κανάτι*** τὄχει συχισμένο. Τὸ ἕνα εἶναι τούρκικο canad καὶ σημαίνει ***φτερούγα***, τἄλλο ἑλληνικὸ ***κανήτι***(ον) > ***κανάτι***=***κουκάρι*** ἀπ' τὸ cucuma· ἄλλο τὸ τούρκικο ***κουμὰρ***=τυχερὸ παιχνίδι.

Καραβούκα = ἡ θήκη τοῦ βαλανιδιοῦ ἀπ' τὸ τούρκικο ***καρὰ καβοὺκ*** = μάβρο καλπάκι μὲ ἀνομοίωση τοῦ κ: ***καρα(κ)αβούκα.***

Κάργα· τὸ Σικελιάνικο: cargo, carga (ἀπ' τὸ κοινὸ 'Ιταλικὸ carico, carica)= φορτίο, βάρος καὶ μὲ ἐπιρρηματικὸ νόημα= βαριά, φορτωμένα, σφιχτά, γιομάτα, τεντωμένα, τσιτωμένα. Καὶ ρῆμα ***καργάρω*** cargare (ἀπ' τὸ caricare) μὲ τὰ ἴδια νοήματα· μὲ προσταχτικὴ ***κάργα*** κατά τὸν τύπο τοῦ ὁμοιονόημου ***τράβα***. Ὑπάρχει κιἄλλη λέξη τούρκικη ἡ ***κάργα***=ὁ κόρακας, ἡ ***γαγίλα.***

Κατέφυλλο ἀντὶς ***κατώφλιο***, παρετυμολογία ἀπ' τὰ ***φύλλα*** τῆς πόρτας,

Τὸ ***κεσέμι*** τούρκικο: ***κιοσὲμ*** = ὁ μπροστάρης τῆς ἀγέλης.

Κοπὸς. λέξη τῶν κυνηγῶν= ἀχνάρι ζώου. Κατὰ τὸ σχῆμα: ***θαμβῶ-θαμβὸς*** ἔκαμε ἡ νέα ἑλλ. τά: ἀρμέγω > ***ἀρμεγός***, βαστάγω > ***βασταγὸς*** γυρέβω > ***γυρεβὸς***, σκέπω > ***σκεπὸς***, φέβγω > ***φεβγός***, φέγγω—φέξω > ***φεξὸς***, ἔτσι λοιπὸν καὶ κόφτω > ***κοπός***·πρβλ.: ὁ λαγὸς ἀπὸ δῶ ***ἔκοψε***!

Κορένθια σταφύλια. Δὲν πιστέβω νὰ τὸ νομίζει ρωμαίικο ἀφτὸ τὸ ***ινθ***. Πῶς τὄγραψε λοιπόν;

Λαλάζω =σφόδρα ἐπιθυμῶ εἶναι ἀφτὸ τὸ: ἀρχ. ***λαλάζω***=θορυβῶ ('Ανακρ. 90). ***Λαλα*** ἀορ. ***ἐγῶ λά-***

λαξα κιἀπ' ἀφτόνε: ἐνεστὸς ***λαλάζω.*** Ὅποιος καίγεται γιὰ κάτι τις, φωνάζει, θορυβεῖ, ***λαλάζει.***

Λάτρα=ὑπηρεσία ἀπ' τὸ ***λατρέβω*** ποὺ σὲμᾶς ἔχει καὶ τὴ μεταφορικὴ σημασία του: ὑπηρετῶ, κανακέβω, (βλέπε παρακάτου: ***μανίζω***).

Λέφακας χωρὶς ἄλλο ἀπ' τὸ ***ἐλέφακας***=μεγάλος σὰν ἐλέφας, ἄγαρμπος. (πιὸ ἀπάνου σελ. 205)

Λωβὸς ἀπὸ τὸ ***λώβα*** (ἀρχ. ***λώβη***). Ἔτσι τὸ λέμε καὶ στὴν Ἀρτάκη ***λωβὸς*** ὄχι μὲ τὴ Βυζαντινή του σημασία τοῦ λεπρὸς, ἀλλὰ μὲ τὴν κλασική του = λωβητὸς καὶ τὸ μεταχειριζούμαστε γιὰ βρισιὰ πολὺ συχνά, λωβὲ χαζέ! Μά τὸ λεπρὸ τόνε λέμε ***λωβιάρη*** καὶ ***λωβιασμένο*** καὶ τὴν ἀρρώστια: ***λώβια***· ὄχι τὸ ἀρχ. ***λωβεία.*** ἀλλὰ νεολογισμὸς σὰν τὰ: ***κάμπη*** > ***κάμπια, ἄκρη*** > ***ἄκρια, φώκη*** > ***φώκια, πλάνη*** > ***πλάνια*** (=εἶδος ροκάνη, Λατ. plana). Τοὺς τύπους ἀφτοὺς ἐγὼ τοὺς ἐξηγῶ μὲ τὸ συφυρμό: ***ἄκρη+ἄκρα*** > ***ἄκρια, λώβη+λώβα*** > ***λώβια*** κτλ. πρβλ. ***ἀντίκρυ*** +***ἀντίκρα*** > ***ἀντίκρυα.*** Οἱ παλιοὶ Ἀθηνιῶτες λέγανε: ***μιὰ βολιὰ*** (βόλη+βόλα > βολιὰ) καὶ σὲ μᾶς τὴ ***μάνα*** τὴ λένε καὶ ***μάνια***· δηλ. ὁ Φώτιος μαρτυρεῖ τὸν τύπο: ***μάνη***, ὥστε μάνη+μάνα > ***μάνια.*** Στὴν Κύθνο λένε ***ἀμιά***, δηλ. ἀμή+ἀμά > ἀμιά.

Τὸ ***λόντζα λότζα*** ἀπ' τὸ Ἰταλικὸ loggia (γαλ. loge)=στοὰ, γαλαρία.

Μανίζω > ***μάνια*** (κατὰ τὰ: ***γνωρίζω*** > ***γνώρα, λατρέβω*** > ***λάτρα***, ***γρυνιάζω*** > ***γρύνια***, ***ζουλέβω*** > ***ζούλια*** κτλ.) Ἡ ἐτυμολ. τοῦ Χατζηδάκη ἀπ' τὸ ***ἐμάνησαν*** > ἐ***μάνισα*** κιἀπ' ἀφτὸ ***μανίζω***, εἶναι ἡ μόνη σωστή: Ἀπ' τὸ μῆνις, ἀφέλεια ἀσυχώρετη.

Τὸ ***ματέρες***=κρομμυδομάνες εἶναι πολὺ περίεργος τύπος ἀπομεινάρι ἀπὸ τὰ δωρικά. πρβλ. ***μᾶκος***=μήκων, ***σαμαί***(α)=σημαία, ***ἀκουὰ***=ἀκοή, μαρκιοῦμαι=μηρυκῶμαι, πνογὰ=πνοή, μαγκούνα=μηκώνη. ***Ραμὸς***=ρηγμὸς (στὴ Νισυρο· Παπαδόπουλος), χαλὶ=χηλὴ (διχάλι, χαρχάλι), σιγαλός, κοίτα (Τσιρίγο), Νίδα="Ιδη, ***λανὸς***=ληνὸς (Κύθηρα), ***σακάζω*** σηκάζω (Κρήτη),= ἀποκόφτω τἀρνιὰ ἀπ' τὸ βύζαγμα κλείνοντάς τα στὸ ***σηκὸ). γαλανὸς***=γαληνός, ***λάδανο***=λήδανον, φιάλα (Μεσσηνία), ***ἄρκαλος***=ἄρκηλος, ***ξυάλη***=ξυήλη Καὶ τὰ τοπωνυμικὰ:Βιάνο, Μίλατο (Κρήτη), ***Δᾶμος*** (Κάλυμνο), ***Παγά*** (Κεφαλ.) καὶ ***Παγάθο*** ('Αρτάκη),***Σκώλακας*** κτλ. καὶ ΜΝΕ α', 94.

Μεντούρι=σαμαμίδι. Στὴν Αἴγινα τὸ λένε: ***μολυντήρι*** κιἀφτὸς φαίνεται νἆναι ὁ πλέριος ὁ τύπος: ***μο(λ)ϋντήρι > μοντήρι > μεντήρι > μεντούρι***, ἐπειδὴς πάει καὶ χώνεται μέσα στὶς στάμνες καὶ τὶς ***μολύνει***, νὰ ποῦμε. Στὴν 'Αθήνα τὸ ἴδιο πρᾶμα τὸ λένε: ***κολλυντήρι*** ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ ***κόλλῶ***, ἐπειδὴ προσκολλιέται ἀπάνου στοὺς τοίχους. 'Απ' ἀφτὸ ἔχει καὶ τὄνομά του τὸ παιδὶ τοῦ Καραγκιόζη, δηλ. ***κολλυντήρι***=σαμαμίδι, παναπεῖ μικρούτσικο πρᾶμα.

Τὸ ***ξεραχαμνιέμαι***=ξηροχαυνῶμαι.

Ξετσούμισε ἀντὶς ***ξε(σου)σούμισε*** (διπλὸ ξέμοιασμα)=φανήκανε τὰ ***σουσούμια*** του, πῆρε ἀπάνου του.

Σύστολος=μὄλη του τὴ ***στολή***, νὰ ποῦμε.

Τὸ ***τράβαλα*** εἶναι τὸ 'Ιταλικὸ travaglio· ἐμεῖς τὸ λέμε τὰ ***τραβάλια***=τὰ βάσανα, οἱ φροντίδες· παρετυ-

μολογήθηκε ἀπ' τὸ **τραβῶ**=ὑποφέρω. Κατὰ τά: **κρουστάλλια > κρούσταλλα**, δαχτύλια—δάχτυλα, γογγύλια—γογγύλα, δρεπάνια—**δρέπανα** διχάλια—δίχαλα, καρβούνια—κάρβουνα, καπούλια—κάπουλα. εἶπαν καί: **τραβαλια—τράβαλα.**

Τοῦ **σάϊκος** = σίγουρος (πιὸ σωστά: **σάγικος**). τὸ τούρκικο δὲν εἶναι **σάϊ**, καθὼς τὸ λέει, μόνο εἶναι **σὰγ** καὶ **σαγλάμ.**

Τὸ **σπερλάφι** εἶναι (ἀ)**σπαλάθι**, τὸ **α** γίνεται **ε** ἀπ' τὴ γειτονιὰ τοῦ **λ** πρβλ. **βαλανίδι > βελανίδι**, **καβαλλάρης > καβελλάρης** κτλ. τὸ **ρ** παρετυμολογία ἀπ' τὸ **σπέρνω**. Τὸ **-άθι** ἔγινε **-άφι** κατἀναλογία τοῦ: **χωράφι**, **χρυσάφι**, **ξουράφι** κτλ.

Τὸ **συγκάρτσιλος**, ἀπ' τὸ **καρτσίγλα** (σλάβικο ἴσως) ποὺ σημαίνει τὸν **πρόλοβο**, τὴ **σγάρα**, τὴ **μάμα**, τὴ **γούλα**, τὴν **κούσα**, τὸν **μποῦμπο** τῶν ὀρνίθωνε. **Συγκάρτσι(γ)λος** λοιπὸν κατὰ λέξη=μαζὶ μὲ τὸν πρόλοβο.

'Απ' τὸ **τάργα**=μικρὸ ἀσκὶ ('Ιταλ. targa=μικρὴ πετσένια ἀσπίδα) γίνεται τὸ **ταγάρι**· δηλ. **ταργάρι**, ποὺ ξεπέφτει τὸ πρῶτο **ρ** γιὰ ξέμοιασμα.

Τὸ **τὼς καὶ τὼς** εἶναι ἡ γνωστὴ νεοελληνικὴ φράση «**τὸ καὶ τὸ**»=τοῦτο καὶ τοῦτο, ποὺ ἐπιρρηματοποιήθηκε ἀπὸ συνεργειὰ τοῦ **πῶς**, ἔτσιδα: **ποιός;—τοῦτος καὶ τοῦτος**· πότες;—**τότες καὶ τότες**· καὶ λοιπόν· **πῶς**; —**τὼς καὶ τώς.**

Τὸ **φυλλιάζω** εἶναι τὸ **ἐμφυλλίζω**· ἐπειδὴς μπολιάζοντας τὰ δέντρα παίρνουνε φύλλα μαζὶ μὲ μάτι καὶ λίγη φλούδα ἀπὸ ἕνα δέντρο καὶ τὸ **ἐγκεντρι-**

ζουνε στὸ ἄλλο. Ἔτσι τὸ ***φυλλιάζω*** στοὺς τόπους ποὺ ἀντικατάστησε τό ***μπολιάζω*** πῆρε καὶ ὅλες τὶς σημασίες του: ***βατσινιάζω, συνεδένω, συρράφτω, συγκαρφώνω, ἑνώνω.*** Ὅταν ἡ ρηματικὴ καταλ. ***-ίζω*** γιὰ ὁποιαδήποτε αἰτία γίνεται ***-άζω***, τὰ μεσογλωσσικὰ ψιλὰ λι, νι, (=gl, gn, Ἰταλ.) καὶ πρὶν ἀπ' τὸ ***α*** μένουνε μεσογλωσσικὰ καὶ δὲ γίνουνται ἀκρογλωσσικὰ παχιά· λέμε λ. χ. ***ἀγκαλίζω > ἀγκαλιάζω*** (κιὄχι ἀγκαλάζω), ***βολίζω > βουλιάζω, καψαλίζω > καψαλιάζω***, κτλ. ***μανίζω > μανιάζω***, (κιὄχι μανάζω), ***κιτρινίζω > κιτρινιάζω, χρονίζω > χρονιάζω, ἀρραβωνίζω > ἀρραβωνιάζω, ἀτονίζω > ἀτονιάζω***, ἢ ***ἀτονιάρω***, μὲ τὴν Ἰταλ. κατάληξη στὴν Κρήτη. Κατὰ τοῦτα λοιπόν: ***ἐμφυλλίζω > φυλλιάζω***, γιατὶ μετὰ τὸν ξεπεσμο τοῦ ἀρχικοῦ ***ε*** σύμφωνο πρὶν ἀπ' τὸ ***φ*** δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, πολὺ λιγότερο τὸ μυτόπνοο μ. Ἔτσι ἑρμηνέβεται καὶ τὸ ***σωφυλλιάζω***=ἔσω+φυλλιάζω, ποὺ ὁ κ. Χ. τὸ ἑρμηνέβει: ***συμφιλιάζω***, λέει (Ἀθηνᾶ τ. Κ', σελ. 554). Τὸ σχετικὸ ρῆμα ὅμως ἐμεῖς ὡς τώρα τὸ ξαίρουμαι ***φιλιώνω.*** Ἀπ' τὸ ***φιλία*** πρώτη φορὰ ἀκούω ρῆμα φιλιάζω. Ἀφέλειες.

Τοῦ ***φυτούλι*** ἡ ἐτυμολογία: ***φυτὸ+ούλι*** (τὸ μικρυντικὸ προσκόλλημα).

Πιστέβω πὼς στὴν ἄλλη τὴν ἐργασία ποὺ μᾶς τάζει θὰ δουλέψει σοβαρότερα καὶ θἄμουν ἱκανοποιημένος, ἂν ἀφτὲς οἱ λίγες παρατήρησες τόνε βοηθήσουνε κάπως, γιατὶ ὁ Σταμνόπουλος φαίνεται πὼς μπορεῖ νὰ κάνει καλύτερα πράγματα. Ἀλλὰ τό: γλύφω ***λείχω*** (σ. 6) δὲ γράφεται μὲ ***υ.***

ΟΛΥΜΠΟΣ

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ — ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΥΓ)ΝΙΑΣ

'Εν 'Αθήναις τῇ 12—2—22

Mr. Philintas, linguiste,
Athénes

Monsieur,

Dans mon livre sur l'Olympe qui va paraitre prochainement chez Boissonas à Genéve, l'etymologie du nom Olympe fait l'objet d'une courte etude. J'ai cité les hypothéses d' auteurs anciens, tels que Leake, Curtius et Tozer, mais je serais certainement incomplet en ne prenant pas l'avis d'un linguiste aussi eminemment connu qne vous. C'est pourquoi je me permets de vous envoyer mon secrétaire, Mr. Yennar en espérant ques vous voudrez bien lui fairs un accueil favorable.

En vous priant d'excuser le sans géne de cette démarche,je vous envis l'expression de ma très haute consideration.

MARCEL KRUZ

'Αξιότιμε Κύριε,

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐτυμολογία, τῆς λέξης, ***Ὄλυμπος*** λυποῦμαι ποὺ δὲν μπορῶ νὰ συφωνήσω μὲ τὶς γνῶμες τῶν σοφῶν Γερμανῶν ποὺ ἀναφέρνετε στὸ γράμμα σας, Κουρτίου καὶ λοιπῶν:

α΄) Γιατὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ ***Ὄλυμπος*** ἀπὸ τὸ λάμπω καὶ τὰ ὅμοια ἀντιστρατέβεται σὲ θεμελιακοὺς φθογγολογικοὺς νόμους τῆς Ἑλληνικῆς, ἀφόντας ἄρχισε νὰ μιλιέται ἴσια μὲ σήμερα.

β΄) Γιατὶ εἶναι γνωστὸ πιὰ σήμερα, πῶς τὰ ὀνόματα τῶν βουνῶν, ποταμιῶν καὶ γενικὰ τῶν τοποθεσιῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας εἶναι τὰ περισσότερα ἀπομεινάρια ἀπὸ πιὸ παλιὲς ἐποχὲς καὶ εἶναι λέξες

τῆς γλώσσας τῶν λαῶν ποὺ κατοίκησαν ἀφτὰ τὰ μέρη, πρὶν τὰ καταλάβουν οἱ Ἕλληνες, καὶ ποὺ φαίνεται τουλάχιστο ἀπὸ τὶς λέξες αὐτῶν τῶν τοποθεσιῶν πὼς ἡ γλώσσα τους εἴτανε τῆς σημιτικῆς ὁμογλωσίας ποὺ λένε λ. χ. τά: Ἐλευσίς, Ἑλικών, Ἐλάτεια καὶ Ἐλάτρεια, Ἐλυμία, Ἔλυρος, Ἕλωρος, Ἀλφειός, Ἀλιφήρα, Ἀλιάκμων κτλ. κτλ. κτλ. χωρὶς ἄλλο πρώτη συλλαβὴ ἔχουνε τὸ γνωστὸ σημιτικὸ ἄρθρο el ἢ al,

Εἶναι γνωστὸ στὴν ἐπιστήμη μας πὼς οἱ ξένες λέξες κατόπι ὑπόκεινται στὸν ψυχολογικὸ νόμο τῆς παρετυμολογίας ποὺ λέμε(βλέπε Γραμματικὴ Φιλήντα τομ. α΄ §§ 376— 376α — 376 β΄) καὶ φαίνεται πὼς πολλὲς ἀπ᾽ ἀφτὲς ἔτσι ἔχουνε ἐξελιχτεῖ στοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴ γλώσσα καὶ δίνουν ἀφορμὴ στοὺς ἀφελέστερους, νὰ γυρέβουν ἑλληνικὲς ἔννοιες σὲ καθαρὰ σημιτικὲς λέξες.

Τὴν κάθε μιὰ ἀπ᾽ ἀφτὲς τὶς λέξες ποὺ εἴπαμε πιὸ ἀπάνω πρέπει νὰ τὴ μελετήσει κανεὶς ξεχωριστὰ γιὰ νὰ βρεῖ ὁπωσδήποτε ἀπὸ ποῦ προέρχεται. Τὸ ***Ὄλυμπος*** ἢ ***Οὔλυμπος*** εἶναι μοῦ φαίνεται, δυὸ σημιτικὲς λέξες κατὰ παράθεση:

Uluwen ἢ uluen, ulu,

ποὺ σημαίνουν ὅλα: ***ἀψηλά,*** καί: bas ἢ bos ποὺ σημαίνουν τὴ δύναμη καὶ μάλιστα τὴ θεοτική.

Ἔτσι λοιπόν: Uluen—bas Ulumbos (Οὔλυμπος) Ὄλυμπος=ἡ ἐν ὕψει δύναμις·κιἀπὸ δῶ φαίνεται πιὰ ὁλοφάνερα πὼς δὲν εἶναι οἱ Ἕλληνες ποὺ τοποθετήσανε τοὺς θεοὺς ἀπάνω στὸν Ὄλυμπο, ἀλλὰ τοὺς βρήκανε τοποθετημένους ἤδη ἀπὸ τοὺς προκάτοχους.

Ἐπίσης ἀπὸ τὸ uluen εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πελοποννησιακοῦ βουνοῦ: ***Ὤλενος***, πού παρετυμολογήθηκε κατόπι ἀπὸ τὸ ***ὠλένη.***

Μὲ ξεχωριστὴ ὑπόληψη
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Z

Π

ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ

Σελ, 8. ἀράδα 2 ὁ ἀριθμὸς τῆς σελ. παραπομ. εἶναι 322 καὶ σελ. 140, ἀρ. 7 εἶναι 283. σελ. 17 : παννάκια<παννιά, σκοινάκια<σκοινιά. σέλ. 55, ἀρ. 10 ἀπὸ κάτου, τὰ δέφτερα: ***Γιωργάκη***, ***Μαριγούλη*** μὲ ***η***. σελ. 64 ***πρωτορμάτωσε***, σελ. 147 στὴν ὑποσημείωση νὰ γραφεῖ ἀστερίσκος ποὺ νὰ τὴν παραπέμπει στὸ ***τζάνερα***. σελ. 153 ὕστερα ἀπ᾽ τὸ ***ὄμορφος*** νὰ προστεθοῦν ὅσα λέμε στὴ σ. 192, ἀλλιῶς δὲ βγαίνει νόημα. σελ. 153 νὰ τονιστεῖ : πισώδρομη. σελ. 160 ***κιΐδιος***. σελ. 179 ἀρ. ἀποκάτου 5: περιχνὸς. σ. 180 ἀρ. 11 τὸ ***κ*** νὰ γραφεῖ ***α*** εἰδεμὴ νόημα δὲν ἔχει. σ. 185 ἀρ. ἀπὸ κάτου 8 νὰ προστεθεῖ : στὸ Ἀθήναιο ι΄, σ, 7 τὸ γράφει: γλυκυά (μὲ ***υ***) σ. 218 κάτου ***λαλαγῶ*** ἀόρ. ***ἐλάλαξα : λαλάζω*** σ. 140 ὀράδα 13. Ἀθηνᾶ κδ΄, 325 σ. 145 ἀρ. 1 τὸ 39 νὰ γίνει 93 σελ. 198 ἀρ. 1 : εὐθεῖα.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α΄. ΤΟΜΟΥ

ΕΡΓΑ Μ. ΦΙΛΗΝΤΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ:

Γραμματικὴ τῆς Ρωμαίικης γλώσσας, ἀπόσπασμα μὲ μιὰν πραγματεία περισπούδαστη γιὰ τὴ δημοτική. Ἀθήνα 1902·

Γραμματικὴ τῆς Ρωμαίικης γλώσσας. Τόμος Α΄. Ἀθήνα 1907. Τόμος Β΄. Ἀθήνα 1910.

Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνική.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ:

Ἀπὸ τοὺς θρύλους τῶν αἰώνων. Ἀθήνα 1901.
Στὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς. Ἀθηνα 1916.
Ὀχτάβες. Ἀθήνα 1921
Παιδιοῦ ἔρωτες. Ἀθήνα 1922
Ταορμίνα. Ἀθήνα 1923
(Ὅλα εἶναι ἐξαντλημένα)

ΓΙΑ ΕΚΔΟΣΗ:

Διηγήματα, τὰ βγάζει ὁ Ἐλευθερουδάκης
Ἀφηγήματα » »
Γλωσσολογικὰ διάφορα ὁ Α. Ράλλης.
Ἑλληνικὴ Γραμματική.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΤΟΜΟΣ Β΄

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΑΘΗΝΑ,,
Α. Ι. ΡΑΛΛΗ
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6 ΑΘΗΝΑΙ

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Τόμος β'

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ ΕΛΕΓΧΟΣ

Β'.

Ἡ ἐπίδραση τοῦ κ. Χατζηδάκη ὡς δασκάλου στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία εἶναι ὀλέθρια συντηρητική.

Ἡ δράσῃ τοῦ κ. Χατζηδάκη στὸ Πανεπιστήμιο εἴτανε τρομερὰ ἀρνητική. Σαράντα χρόνια διδάσκει καὶ ἕνα γλωσσολόγο δὲν ἔβγαλε. Τί λέω γλωσσολόγο; ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν χιλιάδων φιλολόγων ποὺ περάσανε ἀπ' τὰ χέρια του ***κανεὶς*** δὲν ἔμαθε μήδε τὶς στοιχειακὲς κἂν ἀρχὲς τῆς γλωσσολογίας. Δίδαξε μὲ τέτοιον τρόπο τὴν ἐπιστήμη του στοὺς Ρωμιούς, ποὺ κανένα μαθητὴ νὰ μὴ βγάλει. Κρατοῦσε σὰ ζουλιάρης σύζυγος ὅλες τὶς χάρες τῆς ἐπιστήμης του γιὰ λόγου του. Οὔτε μέθοδο εἶχε, οὔτε τρόπο, οὔτε κἂν λεχτικό. Τὰ βιβλία του πάλε εἶναι ἔτσι γραμμένα, ποὺ γιὰ νὰ πάρεις κάβο, πρέπει νὰ δέσεις τὸ πόδι σου κάπου ἔξω στὴ στεριά, νὰ κάνεις τὸ σταβρό σου καὶ νὰ πάρεις βουτιὰ μέσα στὸ πέλαο τῆς πολυλογίας,

τῆς ἀσάφειας τῆς σύγχισης τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν παραδειγμάτων, ποὺ λίγοι λαβαίνουνε τὴ γενναιότητα νὰ κάνουν ἀφτὴ τὴ βουτιά. Στὴν πραχτικὴ χρήση τῆς καθαρεύουσας εἶναι ὄχι μόνο μακριὰ ἀπὸ κάθε καλλιλογικὴ ἐπεξεργασία της, ἀλλὰ καὶ ἀγράμματος—θὰ τ' ἀποδείξουμε ἀμέσως παρακάτου. Τὴ δημοτικὴ τὴν πολέμησε μὲ τρομερὸ πάθος, τόσο ποὺ νὰ καταντᾶ νὰ κυνηγᾶ κάθε φοιτητὴ ποὺ ἔδειχνε πὼς συμπαθεῖ στὴ δημοτικὴ καὶ νὰ τὸν ἀπορρίχνει στὶς ἐξετάσες. Εἶχε τρομοκρατήσει καὶ τοὺς νεότερους νὰ ποῦμε συναδέλφους του, ὥστε νὰ κλειοῦνε τὸ στόμα τους καὶ νὰ παραβλέπουν ὅλες τὶς ἀσχημίες του, γιὰ νὰ κάνουν τὴ δουλίτσα τους. Στὴν «Ἀθηνᾶ» ἐξασκοῦσε σωστὴ λογοκρισία καὶ ἔσβηνε ἀλύπητα πρὶν τυπωθεῖ τὸ κάθε τί ποὺ δὲν τὸν ἐφχαριστοῦσε· τὰ ἴδια καὶ στὸ Λεξικογραφικὸ ἀρχεῖο. Ἔβαζε τὰ τσιράκια του νὰ τὸν ἐξυμνοῦνε σὰν κάνα Δαλαϊλάμα ἄφθαστο κιἀλάθητο. Ἔδιωξε ἀλύπητα ἀπὸ τὴ σύνταξη τοῦ Λεξικοῦ τὸν Μπούτουρα, γιατὶ ἤθελε νάχει δική του γνώμη στὰ ἐπιττημονικά.

Ἰδοὺ καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὴ γραφτή του γλῶσσα:

«Εἶναι δὲ μάλιστα τοῦτο διδακτικώτατον ὅτι τὸ ἄρθρον πᾶν ἄλλο σκοποῦν τὸ πάλαι ἢ τὴν δήλωσιν τοῦ γένους, νῦν διὰ τούτου καὶ μόνου ἐπιτυγχάνεται αὕτη πολλάκις» (Γούτνεϋ Συγκρ. γλωσσική. Μετάφρ. ***Χατζηδάκη*** σελ. 131)

«Καὶ ἴσως πρόληψις ἐγένετο ἡ κυρία αἰτία τοῦ ὅτι μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ὅτε οὕτως ηὐρύνθη καὶ ἐπέδωκεν ἡ γλωσσομάθεια, ἀλλ' ὅμως

δὲν ἀνεπτύχθη εὐθὺς ἀληθῶς καὶ γνησία γλωσσικὴ ἐπιστήμη».

("Ιδιο βιβλίο μετ. ***Χατζηδάκη*** σελ. 264).

Καλεῖται ὁ κ. Χ. ἀντὶ νὰ προθυμοποιεῖται νὰ βαθμολογεῖ τὴν Ἑλληνομάθειά μας νὰ μᾶς πεῖ σὲ ποιὰ γλώσσα εἶναι γραμμένα τἀνωτέρω.

Τέτοια πρότυπα γραφτῆς γλώσσας μᾶς ἔχει δώσει κιῶς τώρα ἔτσι μᾶς συμβουλέβει νὰ γράφουμε.

Ἔχει ἄπειρα τέτοια στὰ βιβλία του.

Ὁ κ. Χατζηδάκης δὲν προσέχει ποτὲ τὴ σωστὴ παράσταση τοῦ Νεοελληνικοῦ φθογγολογικοῦ καὶ τυπικοῦ· πάντα ἐπηρεασμένος ἀπ' τὴν καθαρέβουσα βάζει τύπους τῆς δασκάλικης γλώσσας σὲ φράσες δημοτικές.

Ἐμεῖς ποὺ ξαίρουμε τὰ ρωμαίικα ὅσο καὶ τὰ κόλπα τοῦ κ. Χατζηδάκη δὲν παραξενοβόμαστε, μὰ οἱ ξένοι ποὺ δὲν ξαίρουν τὰ πράματα γελιοῦνται κιἀφτὸ δὲν εἶναι καθόλου ἐποικοδημητικό, μήτε γιὰ τῆς γλώσσας μας τὴν ἐκμάθηση, μήτε γιὰ τῆς ἐπιστήμης μας τὴν ὑπόληψη.

Μερικὰ παραδείγματα ἀπ' τὰ βιβλία του θἀρκέσουνε νὰ δείξουν πὼς ἀλήθεια λέω καὶ νάτα : ΜΝΕ α' σελ. 14 «ὁ Παπὰς κρεμάμενος ἔγραφε κὔπέγραφε», (ἀντὶς κὔπόγραφε).

Ἐπίσης στὴν ἴδια σελίδα γράφει : ***τὴ τρύπα*** ἐνὼ ἔπρεπε νά γράψει ***τὴν*** τρύπα· (κοίτα τομ. α'. σελ. 194)

Τέτοια βλέποντας οἱ νέοι νὰ γράφουν οἱ γλωσσολόγοι μας δὲν ὀκνοῦνε νά γράφουνε κιἀφτοὶ στὰ λογοτεχνήματά τους: **τὸ** πατέρα, **τὴ** κερὰ, **τὴ** τρύπα (τομ.

α′ σελ. 194 σημ.) κἔτσι χαντακώνεται ἡ δημοτικὴ καὶ γίνεται τὸ κέφι τοῦ κ. Χ., ποὺ μιὰ καὶ δὲν εἶναι ἀφτὸς ποὺ ἔκανε τὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμηση, μόνο τὴν εἰσηγήθηκε «ὁ ἐν Παρισίοις αἱρεσιάρχης» κτλ., δὲ σκοτίζεται, ἂν θὰ ἔχει ἢ δὲ θὰ ἔχει γλώσσα τὸ ἔθνος οὔτε ὕστερα ἀπὸ 100 χρόνια, ἔτσι ποὺ πᾶνε οἱ νεαροί.

Σελ. 121 ἴδιο βιβλίο γράφει:
καὶ μπλάβο**ν** ἂν εἶναι λιώνεται ζιμιὸν καὶ κιτρινίζει.
ὅπου ἀπὸ κακὴ συνήθεια βάζοντας τὸ τελικὸ ν στὸ μπλάβο χαλνᾶ καὶ τὸ δημοτικὸ τύπο καὶ τὸ δημοτικὸ στίχο:
καὶ μπλάβο ἂν εἶναι λιώνεται ζιμιὸν καὶ κιτρινίζει.

Γράφει ***μβ*** ἀντὶς ***μπ:*** *ἀκκου**μβ**ῶ* (ΜΝΕ. α′ 444) *κου**μβ**ί*(α′395) *κολύ**μβ**ι* (β′, 66), ***μβ**όλι* (α′, 164) *ἔ**μ-β**α* (β′ 98), *γα**μβ**ριάτικος* (β′, 126) *ἀκόμα* καὶ ***μβ**ου-κώνω* (α′, 304) κτλ. κτλ. κτλ. ἀκοῦς ἐκεῖ ΜΒουκώνω!!! καὶ γράφει ἐννοεῖται νεολληνικά, δημοτικά, Ρωμαίικα τελοσπάντων. Ἀλλὰ μήπως κρατᾶ καὶ κάνα μέτρο; ἀλλοῦ πάλι γράφει: *ἀκκου**μπ**ηστήρι* (β′, 62), ***μπ**άτης* (α′, 119)—«Μωροῦ κόσκινον» τὰ γραφτά σου, δάσκαλε, «οὐχ εὑρίσκω ποῦ βύσω ἢ ποῦ μὴ βύσω». Γράφει ***νδ*** ἀντὶς ντ: *ἄ**νδ**ρας* (ΜΝΕ. β, 7, 22), *Ἀ**ν-δ**ρέας* (β′, 78), *κό**νδ**υλας* (α′, 190, β′, 2) *κί**νδ**υνος* (β′, 53, 5-), *δε**νδ**ρὶ* (β′, 187), *δε**νδ**ρούλλι*, *ἐ**νδ**υμασιὰ* (β′, 288) κτλ. κτλ. κτλ. καὶ ποῦ νὰ σᾶς τὰ λέω! Μᾶ καὶ ἕνα ***νδ**ιλετάντης* (Γλ. μελ. 359). Ἀκούσατε ποτὲ στὸ Θεό σας: ΝΔιλετάντης; ΜΒουκώνω **Ἱστορικὴ ὀρθογραφία** μήπως εἶναι κιάφτά; «Μαίνει, δάσκαλε, τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει».—ὡς

τόσο γράφει καὶ: ἄντρας καὶ: δέντρο κιὅτι ἄλλο θέλεις. Στὰ ΜΝΕ α΄, 161 διδάσκει πολὺ σωστὰ πῶς: «οὔτε δύο ψιλὰ οὔτε δύο δασέα[1] σαμπροφέρονται... οὕτω τὸ **πτ**, **κτ** καὶ **φθ**, **χθ**, **φχ**, γίνονται ἀείποτε **φτ**, **χτ**, **φκ**: Ἤδη ἐν τοῖς Κυπρίοις μνημείοις κεῖται: **ὀχτώ**, **χτυπῶ**, **δαχτυλίδιον**, **πράχτορας**, κτλ.» λέει, ὡστόσο ἀσυνείδητα βέβαια γράφει: δα**κτ**υλίδι (ΜΝΕ, α΄, 158), δα**κτ**ύλι (β΄, 3 ὑπόσ.), **κτ**ένια (α΄, 335), **πτ**αίω σου (α΄, 472), **χθ**εσνὸς (α΄, 257), ἔ**χθ**ρος - ἔ**χθ**ρα (α΄, 76), (ἐ)λε**υθ**ερία (α΄, 174)—ἀκούσατε ποτὲ λε**φθ**ερία, ἂν ἀγαπᾶτε τὸ Θεό σας;

Καὶ πάλι γράφει: **δάχτυλο**, **χτένι**, λε**ύτ**ερος, ὀ**χ**τρός, **φτ**αίω, κιὅτι ἄλλο θέλεις. — Ποῦ νὰ καταλάβει ἕνας ξένος ποιὰ εἶναι τὰ σωστὰ δημοτικά;

Γράφει: ξε**ύ**ρω (α΄, 220), **ἐ**ξε**ύ**ρω (α΄,279), καὶ: **ἤ**ξεύρω (α΄, 104 καὶ β΄, 158)—Τί εἶναι πάλι ἀφτὸ τὸ **η** τὸ ἀρχικό; ἀνήξε**υ**ρος. Ὅμως γράφει καὶ ξέρει, ξέρουν, ἤξεραν. Ποιὸ εἶναι τὸ σωστό; τὸ λαϊκό Οὔτε ὁ ἴδιος δὲν ἔχει χαμπάρι, γιὰ τοῦτο δὰ λέει καὶ τὰ περίφημα ἐκεῖνα στὸ Λεξ. ἀρ. ϛ΄, 12 γιὰ τὴν ἀνομοίωση τοῦ **β** πὼς γίνεται ἀπ' τά: τί ξέβρεις βρὲ σύ, τὸ ξέβρεις Βασίλη; ξέβρω γώ; ξέβρεις Γρηγόρη κτλ. λέει (βλέπε τομ. α΄ σελ. 106).

Μὰ ἐκεῖ ποὺ ἀκολασταίνει τόσο, ὥστε γε *Χατζηδάκεως* «μὴ εἶναι ὅ,τι μᾶλλον ἐκάκωσε» τὴν ἀλήθειαν εἶναι τὸ **ν** τὸ τελικό. Σοῦ παραθέτει λοιπὸν γιὰ δημοτικοὺς τύπους: καῖμε**ν**, ἀκοῦμε**ν**, τρῶμε**ν** κτλ. ἄγα-

---

(1) Ἤθελα νὰ ρωτήσω ἀλήθεια τὸν Μέγαν Διδάσκαλον οἱ ὅροι *ψιλὰ* καὶ *δασέα* ταιριάζουνε πιὰ στὴ νέα Ἑλληνικὴ *φθογγολογία*;

νον, ἄλογον, δάκτυλον, δίστομον, κάτουρον, μερτικὸν κτλ. κτλ. κτλ.

Πάντα συνηθίζει νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ἰδιωματικοὺς τύπους γιὰ νὰ δείξει πῶς δὲν ὑπάρχει κοινὴ Ἑλληνικὴ ποὺ μποροῦμε δὰ νὰ τὴν κάνουμε γραφτὴ γλώσσα. Ἔτσι ΜΝΕ β', 157 γράφει ἐπίτηδες: **μπαναίλα** ἀντὶς τὸ κοινὸ καὶ πασίγνωστο καὶ πολυμεταχείριστο: **μπαλαίνα.**

Σουφρώνει κιόλας

Ὁ κ. Χατζηδάκης ἔχει τὴ μικροφιλοδοξία νὰ τὰ πεῖ ὅλα ἀφτὸς καὶ σὲ κανέναν ἄλλονε νὰ μὴν ἀφίσει νὰ πεῖ τίποτε (ἀφέλεια χωρικοῦ). Ἔτσι μᾶς μετάφερε μέσ' στὰ συγγράμματά του ἄκριτα κιἀνάκατα καὶ χοντρικῶς, νὰ ποῦμε, ὅτι σωστὸ ἢ στραβὸ εἴπανε οἱ ξένοι, καὶ χωρὶς νὰ τὰ ξεδιαλύνει, γιὰ νὰ τὰ παίρνουνε ὅλα γιὰ δικά του οἱ μαθητάδες του καὶ ἰδιῶτες, νὰ ποῦμε, ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες του.

Προπάντων ὁ κ. Χ. θυμώνει ἅμα κάνας Ἕλληνας ἔβρει τίποτε ποὺ νἀξίζει. Δὲν ἐπαίνεσε ποτὲ καμιὰν ἑλληνικὴ γλωσσολογικὴ ἀνακάλυψη ἔξὸν τὶς δικές του.

Ἅμα ἔβρεις τίποτε πολὺ σημαντικὸ ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ, ἀγνοώντας ὁλότελα ἐσένα ποὺ τὸ πρωτοβρῆκες, νὰ τὸ ξαναπεῖ ἐκεῖνος μὲ δικά του τερτίπια, τότες βάνει ὅλα τὰ δυνατά του, ψεφτιές, σοφιστεῖες, ἀνα-

κρίβειες, γιὰ νὰ σοῦ τὸ χαντακώσει τάχα[1] Ἅμα ὅμως καταλάβει πὼς μπορεῖ νὰ σοῦ τὸ σουφρώσει, τότες τἄρπάζει, ποὺ λές, καὶ φέβγει, φέβγει μακριὰ ὅσο μπορεῖ, καὶ τὸ ἀλλάζει καὶ τὸ ξαναντύνει μὲ δικά του ροῦχα, συχνὰ μάλιστα πισσωμένα, καὶ παρουσιάζεται μὲ τρόπο, καὶ μὲ ἀφέλεια καμώνεται τάχα πὼς ἔρχεται ἀπ' ἀλλοῦ καὶ ξάφνου τὸ σερβίρει γιὰ δικό του. Ἔχει ἔτσι καταρημάξει τὸν Κοραή, ἔχει κατακουρσέψει τὸ Σοφοκλῆ (τὸ λεξικογράφο, λέω), ὅμοια τὸ Μαβροφρύδη, μὰ τὸ περισσότερο τὸ διαγούμισμα τὸ κάνει στοὺς δυστυχισμένους τοὺς ἄφανους

---

(1) Βλέπε (τομ. α', σελ. 12) τὰ χοντρὰ καὶ ξετσίπωτα ψέματα ποὺ εἶπε γιὰ τὸ **ἁρματολός**, ὅταν δὲν ἔχει νὰ πολεμήσει κανέναν ἀναγνωρίζει καὶ ὁμολογεῖ καὶ διδάσκει ὁ ἴδιος ὅτι τὸ γ ξεπέφτει ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα ἐδὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς χρονολογίας μας ΜΝΕ β', 149 σημ: «ἐντεῦθεν καὶ παρελείπετο συχνὰ (τὸ γ) μεταξὺ δύο φωνηέντων, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν (τἀκοῦτε: ***ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν***) πρβλ. ***ὑιαίνομεν***=ὑγιαίνομεν καὶ ***ὑιαίνεις***=ὑγιαίνεις παρὰ Bllass Aussp2 92 ἐκ παπύρων». Ἀφτὰ λέει στὰ Μεσαιωνικὰ καὶ Ν.Ἑλληνικά του ἀπ'τὰ 1907. Ὅμως στὰ 1918 στὸ Λεξ. ἀρχ. ς', 18 «ἐπιστρέψας ἐπί τὸ ἴδιον ἐξέραμα» λέει «Πρόσθες τούτοις ὅτι ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἂν ἤδη κατὰ τὸν ιε' αἰώνα... εἶχεν ἤδη [μωρὲ ἤδη !] ἐκπέσει τὸ *γ*». Μὰ ἀφοῦ ἄρχισε ἀπ' τὸν καιρὸ τῶν παπύρων;

Ὅταν θέλει νὰ μᾶς ψευτίσει θυμᾶται τἀρχεῖα του (τομ. σ' σελ 12). ὅταν εἶναι νὰ πεῖ ψέματα καθόλου δὲν τὰ θυμᾶται, γιατὶ ἀλλιῶς θὰ κοίταζε ἐκεῖ μέσα πενήντα τὸ λιγότερο λέξες τοῦ κ. Λουκόπουλου ἀπ' τὰ βόρεια ἰδιώματα μὲ τὴν κατάληξη - λόους=λόγος καὶ δὲ θἄχε τὴν ἀδιαντροπιὰ νὰ λέει μὲ τόσο τουπὲ πὼς τὸ *γ* δὲν ξεπέφτει στὰ βόρεια ἰδιώματα. Ἀφτά του τὰ φερσίματα εἶναι γιὰ τοὺς ψυχογιατροὺς θέμα σπουδῆς.

καὶ μετριόφρονες λόγιους, ποὺ ἀπὸ δεξιὰ κιἀριστερὰ τοῦ στέλνουνε χερόγραφες συλλογὲς γλωσσικῆς ὕλης ἀπὸ παντοῦ τῆς Ρωμιοσύνης, εἴτε γιὰ νὰ τὶς βραβέψει μὲ καμιὰν ἑκατοστὴ δραχμὲς «ἵνα τύχωσι λέει, τῆς δάφνης» (μωρὲ δάφνη!) εἴτε καὶ μὴ (Ἀθηνᾶ ιε΄ 175), μὰ πάντα γιὰ νὰ τὶς **ληστέψει**(1)Ἰδοὺ λοιπὸν γιὰ ποιὸ λόγο ὁ ἴδιος στὸ ρῆμα **ληστέβω** δίνει ἐξαγνιστικὸ νόημα. Ἀνοίξτε τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου τόμος Ζ΄ 1910—11 στὴ σελ. 55: «ληστεύω, λέει, σημαίνει ἐργάζομαι καὶ μάλιστα ἐπιμελῶς καὶ ἀκαταπονήτως» (γλωσσολόγοι ταῦτα λέγουσι καὶ ἑαυτοὺς πείθουσι»! κοίτα τόμ. α΄, σελ. 129).

Λοιπὸν πολλοὶ ἀπ' ἀφτουνοὺς τοὺς χωρὶς ἀξίωσες λόγιους ποὺ εἴπαμε, ἐπειδὴς καθένας τους μαζέβει λέξες τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, ἐφκολύνεται κάποτε (ἀνάμεσα στὶς διάφορες φρικαλέες ἐτυμολογίες ποὺ συνηθίζουν οἱ τέτοιοι) νὰ καθορίσει καὶ μιὰ δυὸ ἐτυμολογίες τῆς ἀνθρωπιᾶς. Ἀφτὲς λοιπὸν ποὺ λέτε ὁ κ. Χ. τὶς ληστέβει πρῶτα κατὰ τὸ κοινὸ νόημα τοῦ ρήματος, ὕστερα τὶς **ληστέβει** καὶ κατὰ τὸ ἰδιαίτερο τὸ νόημα ποὺ τοῦ δίνει ὁ ἴδιος, τὸ ἀλαμπουρνέζικο. (δηλ. τὶς ἐπεξεργάζεται «καὶ μάλιστα ἐπιμελῶς, ἀκαταπονήτως») κἔτσι μᾶς τὶς σερβίρει γιὰ δικές του. Ὅμως κάθε ἁμαρτία φέρνει μέσα της καὶ τὴν τιμωρία της. Ὁ κ. Χ. λοιπὸν ἔχει ἤδη τιμωρηθεῖ ἀρκετὰ σκληρὰ ἀπ' ἀφτό του τὸ σύστημα. Θὰ φέρω μερικὰ παραδείγματα.

---

(1) Καὶ πῶς οἱ ἀξιόλογοι αὐτοὶ κύριοι κάνουνε καὶ τέτοια πράματα τὸ μολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Χ. ἅμα θυμώσει μὲ τοὺς ἑτέρους ἑταίρους του (Ἀθηνᾶ ΚΔ΄. σελ. 321 κάτου κάτου).

Καὶ πρῶτα πρῶτα τὸνε γέλασε ὁ συλλογέας τῆς Μυτηλινιᾶς παροιμίας γιὰ τό: τσαλιστέβω. Ἔτσι τὴν ἔπαθε καὶ μὲ τὴ Βελβεντίνη τὴν **(ἀ)φιλογιά** = ἀμφιλογία χωρὶς - νἀναφέρει τὸν Μπουντώνα (κοίτα τ. α΄, σελ. 79).

Ἔτσι τὴν ἔπαθε καὶ μὲ τὸ (ἅμ' ὡς >) **μως** (τομ. α΄. σελ. 164) παίρνοντας καὶ περνώντας ἀτόφια στὰ βιβλία του τὴν ἀφελὴ τὴ γνώμη τοῦ Πεταλᾶ (Ιδ. Θηρ. σελ. 101) πὼς γίνεται τάχα ἀπ' τὸ **μόλις** ἢ τὸ **μόγις** (ἀφτὸ δὰ δὲν ὕπαρχε στὴ γλῶσσα τὸν καιρὸ ποὺ βγῆκε τὸ **μώς**) χωρὶς ἐννοεῖται ν' ἀναφέρει καθόλου τὸν Πεταλά (τέτοια πράματα !).

Κάποτε πάλι λέει πὼς τοῦ στείλανε ἀπ' τὴν Αἶνο τὸ (ἀ)**ναχανιάζω** > **λαχανιάζω** (Ἀθην. κε΄ 208), καὶ πότε κάτι ἀπ' τὴ Βυθηνία, λέει (¹), μὰ ποιοὶ τοῦ τἄστειλαν δὲν καταδάχεται νὰ τοὺς βάλει στὰ συγγράμματά του!

Ἔτσι λοιπὸν πασπατέβοντας ὁ κ. Χ. μῆβρε δὰ κἐμένα. Μόλις μῆβρε, ἄρχισε νὰ μὲ **τσαλιστέβει** κἐμένα, κατὰ τὴ μέθοδο ποὺ δείξαμε παραπάνου. Λίγα χεροπιαστὰ παραδείγματα θὰ βάλω ἐδῶ γιὰ νὰ συμπληρώσω τὴ σκιαγραφία τῆς ψυχοσύνθεσις τοῦ κ. Χ. ποὺ πρόχειρα ἐπιχειρίστηκα ἐδῶ.

Πρῶτα πρῶτα μοῦ διαγούμισε τὸ **διαγουμίζω** καθὼς εἴπαμε στὴ σελ. 139 τοῦ α΄ τόμου.

(¹) Οὔτε τὴ στοιχειακὴ ἀρχαῖα Γεωγραφία δὲν ξαίρουνε. Ἔτσι τὴν Κύζικό μας τὴ λένε Βυθηνία, ἐνῶ εἶναι Μυσία. — Μυσία, ὦ ἀγαθοὶ διδάσκαλοι!

Ὄχι(ς) καλὲ > ὄχισκε

Πολὺ γουστόζα εἶναι ἡ ἐτυμολογία τοῦ: ***ὄχισκε*** Δηλαδὴς τὸ Νεοβυζαντινὸ ***ὄχι***(ς)* ***καλὲ*** ἀπ' τὴν πολλὴ μεταχείριση χάνοντας ἡ δέφτερη λέξη τὸ νόημά της (σὰν τὰ ***ἐκειπέρα, ἐδωπέρα*** κτλ.) κολοβώθηκε στὸ ***ὄχισκα*** κἔγινε ἐπίρρημα σκέτο.

Καὶ σήμερα λένε στὰ χωριὰ τῆς Κέρκυρας: ***ὄχι-κα***=ὄχι καλέ· στὴν Αἶνο λένε ***ἅ-κα!***=ἅ καλὲ (ξεφωνητό), στὸ Μιράμπελο τῆς Κρήτης: ***κα-ίντα***=καλὲ ἴντα, στὴν Ἀρτάκη ***ἔσκα!***=ἒ σὺ καλέ! στὴν Προποντίδα λένε: ***νάτοκε!***=νάτο καλέ.

Παράβαλε στὸν Πόντο: ***νέ-μω!***=ἒ μωρὴ ***ὀξου-κά, ἐκεικὰ***=ὄξω-κάτω, ἐκεῖ-κάτω, στὰ Ἑφτάνησα ***ἔδεπα*** ἀντὶς ἐδωπέρα καὶ σεμᾶς ***γιού!*** ἀντὶς γιούχα!

Κατόπι τὸ καταληχτικὸ ***α*** ἔγινε ***ε*** (πρβλ. ***μόνο*** > μόνε κατὰ τὰ: τότε, πότε)· ἔτσι κατὰ τὸ σχῆμα. ***τίποτα*** < ***τίποτε*** εἶπαν καί: ***ὄχισκα*** > ***ὄ(χ)ισκε*** κατὰ τοῦτο καὶ ***ναίσκε*** ἀπ' ἀφτὸ πάλε ***ὄεσκε*** > ***ὄγεσκε*** (πρβλ. ***ἀέρας*** > ἀγέρας) κιἀπὸ τοῦτο ξανά: ***ναίγεσκε***, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἀπ' τὸ ***οὐχὶ*** εἶπαν καὶ ***ναίχι.***

Ἀφτὸ ἐγὼ τὸ δημοσίεψα τὸ Νοέμβρη τοῦ 1909 στὰ Παναθήναια καὶ κατόπι στὴ Γραμματική μου· ὁ Χατζηδάκης τὸ κλέβει ἀναιδέστατα καὶ τὸ δημοσιέβει μὲ στόμφο ἀνέδην στοῦ 1918 τὸ Λεξικογραφικὸ ἀρχεῖο (τομ. Ε', σελ. 3) γιὰ δικό του, χωρὶς νὰ μᾶναφέρει καθόλου ὁ ἀθεόφοβος.

*Πρβλ.: τόντι(ς), δηλαδή(ς), ἐπειδή(ς), ἀντὶ(ς) κτλ.

'Αθιβάλλω, ἀθιβολή

'Αφόντας ἔβγαλα τὴ Γραμματική μου ἄλλο τίποτες δὲν κάνει παρὰ νὰ **ληστέβει** ἀπὸ κεῖ μέσα, καὶ νὰ **τσαλιστέβει** νὰ τὰ μεταμορφώνει σὲ δικά του (1). Στὴ σελ. 412 τῆς Γραμμ. (§ 1291) κάτου κάτου μιλώντας ἐγὼ γιὰ τὶς ἀρχαῖες πρόθεσε;, ποὺ μείνανε σὲ μᾶς ὥς ἀχώριστα μόρια, λέω: «Ἡ **ἀμφὶ** μᾶς ἔμεινε (ὥς ἀχώριστο μόριο) μὲ δυὸ μορφές: α΄) **ἀφί**, λ.χ. ἀφιλογιὰ (ἀμφιλογία), β΄) **ἀθί**, λ.χ. **ἀθιβάλλω**, **ἀθίβολος**. Καὶ λίγο παρακάτου, § 1301, ξηγώντας πῶς πρόκυψε τὸ **ἀθί**. λέω: «Ἡ μορφὴ **ἀθι** — ἀπὸ ξέμοιασμα τοῦ φ+β > ϑ+β καὶ παραπέμπω στὰ παραδείγματα: (§ 283 β΄,) ἀφίβολος > ἀθίβολος, **ἀφιβάλλω** > **ἀθιβάλλω**, κἔτσι συμπέφτει στὴ μορφὴ μὲ τὴν **ἀντί**», λέω.

'Αφτὰ τὰ παίρνει ἀτόφια ὁ κ. Χ. καὶ τὰ μεταφέρνει στὴν 'Αθήνα ΚΔ΄, (1911) σελ. 10 καὶ δέχεται τὴν

(1) Ὅλο τὸ ἄρθρο του στὴν «'Αθηνὰ» ΚΔ΄,σ.15: «Φωνητικά», εἶναι ἐμπνευσμένοἀπὸ τῆς γραμματικῆς μου τὴ «***Φωνητική***». «Περὶ τῶν παθῶν ὅσα ἔπαθον καὶ πάσχουσι τὰ ἡμέτερα φωνήεντα μεταξὺ συμφώνων εὑρισκόμενα κτλ.» ὥστα τότες (1911) λίγα πράματα καὶ συχισμένα εἶχε πεῖ ΜΝΕ. 202 καὶ πέρα. Ἤδη ἔχοντας ὑπόψει τὰ δικά μου καὶ ξεσηκώνοντας ὅλα μου τὰ παραδείγματα χωρὶς νὰ μ' ἀναφέρει καθόλου ἐννοεῖται, καὶ βρίσκομτας κιἄλλα σχετικὰ ἀπὸ τὰ χερόγραφα ποὺ τοῦ στέλνουνε οἱ διάφοροι λόγιοι, λέει μερικὰ καλά, λέει ὅμως καὶ πολλὲς ἀνακρίβειες. Ἔδειξα κιόλας μερικὲς (τομ. α΄ σελ. 167 καὶ πέρα.

παραγωγή μου γιὰ τὸ **ἀθιβάλλω**, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ μἀναφέρει καθόλου ὁ καλοσυνείδητος ὁ ἄνθρωπος. Παθαίνει ὅμως μιὰν τρομερὴ παρονόηση, γιατὶ καθὼς εἴπαμε ὁ ἐγκέφαλός του δὲν εἶναι καμωμένος γιὰ ψιλοδουλειά.

Τὸ **ἀθιβάλλω** ἐτοῦτο εἶναι τὸ **ἀμφιβάλλω** μὲ τὸν τύπο του καὶ μὲ τὸ νόημά του καὶ μὲ τὸ παραγωγό του: **ἀθίβολος**=πεζόβολος, ἡ «λίνοιο **ἀμφιβολὴ**» τοῦ Ὀππιανοῦ (Ἁλιευτ. δ', 149), πρβλ. καὶ Εὐριπ. Τρῳ. 537 «κλωστοῦ δ' **ἀμφιβόλοις** λίνοιο».

Ἄλλο εἶναι τὸ ἰδιόφθογγο **ἀθιβάλλω** καὶ **ἀναθιβάλλω**, **ἀθιβολή**· ἄλλη ἐτυμολογία, ἄλλο νόημα. Ἀφτὸ εἶνε τὸ **ἀντιβάλλω** τῆς Ἁγ. Γραφῆς (Β' Μακ. ια', 13: «πρὸς ἑαυτὸν **ἀντιβάλλων** (ὁ Λυσίας) τὸ γεγονὸς περὶ αὐτὸν ἐλάττωμα», Λουκ. κδ'. 17: «τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς **ἀντιβάλλετε** πρὸς ἀλλήλους;»— Θεοφαν. 183, 21 «ἤθελον **ἀντιβάλλαι**»,—Στράβ. 790 «ἀντιβολὴ λόγων».

Ὁ κ. Χ. μόλις εἶδε τὴν ἑρμηνεία μου γιὰ τὸ **ἀμφιβάλλω** > **ἀθιβάλω**, σὰ νἄτανε κάνας Ζηκίδης, σύγχισε μἀφτὸ καὶ τὸ ἄλλο τὸ **ἀντιβάλλω** > **ἀθιβάλλω** (Γραμ. Φιλην. § 1297). Ἐγνωσιμάχησε λοιπὸν καὶ παλινῴδησε καὶ ἀρνήθηκε τὰ ὅσα δίδαξε (ΜΝΕ β', 312 καὶ 503), ὅμως λαθραῖα πάντα καὶ χωρὶς νὰ τὸ πεῖ.

Ἀκόμα σύγχισε μἀφτὰ μαζὶ καὶ τρίτη ὁμάδα; τὰ: **ἀ(μ)φιλογιά**, **ἀ(μ)φιλογὴ** (ἀμφιλέγω),—μόνο πῶς δὲ θυμήθηκε ἐδῶ τὴ **φιλολογία** τοῦ Βελβεντοῦ—κἔτσι μᾶς ἐσερβίρισε μιὰν τριμούτρη ἐν μιᾷ οὐσίᾳ καὶ τρισὶ προσώποις «ξύμμικτον εἶδος κἀποφώλιον τρέφος».

"Ετσι λοιπὸν ὁ ἴδιος εἶναι ποὺ ὅλα τὰ παίρνει «Μία Μύκονος» δηλ. kül - uahat. Μὰ πότε εἶχες δίκιο ἐβλογημένε; "Οταν μᾶς ξηγοῦσες (ΜΝΕ β', 503) μὲ τόσο τουπὲ τὸ πῶς τὸ **ντ** ἔγινε **νθ**; ἢ τώρα πού λὲς ὅτι τὸ **ντ** σὲμᾶς ποτὲ δὲ γίνεται **θ** ('Αθηνᾶ ΚΔ', 10); Ὡστόσο στὴ Χίο τὸν **ἀντὰ** (τουρ. oda) τόνε λένε: **ὀνθὰ** (Λαογρ. γ', 673), ἐπίσης στὰ χωριὰ τῆς Κύζικος λένε **ἀθιβόλι** τὸ ἀρχ. **ἀντιβόλαιον**=ὑπόδειγμα σκέδιο.

Καὶ ὅμως ἀφτὸ τὸ δέφτερο **ἀθιβάλλω**, ἢ **ἀναθιβάλλω** εἶναι χωρὶς ἄλλο τὸ ἐβαγγελικὸ **ἀντιβάλλετε** καὶ μὴν ἀθιβάλλετε καθόλου, ἡ χρήση του στὸ βαγγέλιο καὶ τὸ νόημά του=τὰ παίρνετε τὰ δίνετε συναμεταξύ σας, εἶναι τεκμήριο ἄσφαλτο κιάτράνταχτο πὼς ἀφτὸ εἶναι, καὶ μόνο τὸ **θ** του δανείστηκε ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιατὶ ὁ λαὸς μπορεῖ νὰ τὰ συγχέει, μὰ ὁ γλωσσολόγος;....

Ἡ γλῶσσα τῆς Ν. Διαθήκης εἶναι γιὰ τὰ νεοελληνικά, ὅτι εἶναι νὰ ποῦμε γιὰ τὰ ἀττικὰ ὁ "Ομηρος ρβλ. **ἀλάλητος** (Ρωμ. η', 26) **ἀνεψιὸς** (Κολοσ. δ', 0), **βολίζω** (Πρ. κζ', 28), **γογγύζω** (Μτθ, κ', 11), **δευτερόπρωτος** (Λουκ. ς', 1) ἐμεῖς λέμε σήμερα **πρωτοδεύτερος** γιὰ τὸν ἀέρα ποὺ φυσᾶ ὡς πρὸς τὸ καράβι, **διανεύω** (Λουκ. α', 22) **διθάλασσος** (Πρ. κζ' 1) ἔτσι λέμε ἐμεῖς τὴν Κύζικο **διθάλασση**, γιὰ τοὺς δυό της κόλπους ποὺ τοὺς χωρίζει ὁ ἰσθμός· **δοκίμιον)** ('Ιακ. α', 3), **δίλογος** (α' Τιμοθ. γ'. 8), **ἐγκομβώσασθε** (α' Πετ. ε', 5) ἔτσι λέμε σήμερα: **τὸ κουμπώθηκες** ὁλότελα μὲ τὸ ἴδιο νόημα, **ἔνι** (Γαλ. γ', 3), **ἐλαφρία** (β', Κορ. α', 17) **ἐξέρα(σ)μα** (β', Πετ. , 22), **ἐπίβλημα ἐπιβάλλει** ἐπὶ ἱμάτιον (Λουκ. ε'

36) ἔτσι λέμε κὲμεῖς στὴν Ἀρτάκη **πιβάλω**=μπαλλώνω καὶ **πίβαλμα**=μπάλωμα **ξεστὸς** (Ἀποκ. γ΄ 15) **θεομάχος** (Πρ. ε΄, 39), **θλίβω** καὶ **θλῖψις** πάντα μὲ τὸ σημερινὸ νόημα τοῦ λυποῦμαι, λύπη, **θρῆσκος** (Ἰακ. α΄. 26), **ἐκάμμυσαν** (Ματθ. ιγ΄, 15) ἔτσι σήμερα στὴν Κύζικο ὅλη, ἐπίσης λέμε καὶ **κνήθω** (β΄, Τιμοθ. δ΄, 3) καὶ **καψώνομαι** (β΄, Πετ. γ΄, 10 καὶ 12): **καυσούμενα**, **κοπρία** (Λουκ. ιγ΄, 8), **μίλιον** (Ματ. ε΄, 41), **ὁλοτελὴς** (α΄, Θεσ. ε΄, 23) σήμερα **ὁλότελος**, καὶ ὁλότελα (τομ. α΄, σελ. 47), «ὄχλος . . . **ὀνομάτων** ...ἑκατὸν εἴκοσι» (Πρ. α΄ 15)=ἑκατὸν εἴκοσι **νομάτοι**, **ξέστης** (Μαρ. ζ΄, 4), **ὀψάριον** (Ἰω. ϛ΄, 9), ὀψὲ (Ματθ. κη΄, 1), **ἐπιάσατε** (Ἰω. κα΄, 10), **ἐπιάσθη** (Ἀπ. ιθ΄, 20), **πλάνος** (Ματθ. κζ΄, 63), **προσφάγιον** (Ἰω. κα΄, 5), «**ἔρρηξεν** αὐτὸν τὸ δαιμόνιον» (Λουκ. Θ΄, 42) ἔτσι ἀπαράλλαχτα καὶ σήμερα, ὥστε τὸ **ρήχνω** ἐτυμολογικὰ δὲν εἶναι τὸ **ρίπτω** παρὰ μόνο κατὰ **συνεπαρμὸ** ἢ συμφυρμό, **ρύμη** (Ματ. ϛ΄, 2) ἔτσι καὶ σήμερα στὴν πατρίδα μου, **σαλεύω** (Πρ. ιζ΄, 13), **συκάμινος** (Λουκ ιζ΄, 6), **ταχινὴ** (β΄,Πετ. α΄, 14), **τοπάζιον** (Ἀποκ. κα΄, 20), **ὕπανδρος** (Ρωμ. ζ΄, 2), **ὑπολήνιον** (Μαρ. ιβ΄, 1), σήμερα **πολήνι** καὶ **πολήμι**, **ὕστερον** (Ματθ. δ΄. 2), **φάγος** (Ματθ. ια΄, 19), **χαλάσατε** τὰ δίκτυα (Λουκ. ε΄, 4), **χάλνα** γρῖπο λέμε στὴν Ἀρτάκη ὁλότελα μὲ τὸ ἴδιο νόημα, **ἐχαρίτωσεν** (Ἐφ. α΄, 6), ὀκτὼ **ψυχαὶ** (α΄, Πετ. γ΄, 20, πρβλ. καὶ Πρ. β΄, 41 καὶ ζ΄, 14 κτλ.) **ψωμίον** (Ἰω. ιγ΄, 26 καὶ κζ΄, 30) κτλ. Ἄλλες πάλι εἶναι οἱ λέξες ποὺ ἐπιβαλθήκανε στὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸ Βαγγέλιο.

Ὁ κ. Χ. στὴν Ἐπετ. Παν.π. τ. Ε΄, 1908—9 σελ.

103 ἀνάμεσα στὶς μιλούμενες καὶ σήμερα λέξες τῆς Κ. Διαθήκης βάζει καὶ τὸ **ἀντιβάλλω**, ὥστε νὰ ποὺ τἄχει χάσει κυριολεχτικά. Καὶ ὅσοι περιμένουνε νὰ φωτιστοῦνε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη τί νὰ ποῦνε τώρα; Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἀφτὸ τὸ **ἀντιβάλλω** τῆς Κ.Δ. ποὺ *λέγεται* καὶ σήμερα ὅπως λές, ἀφοῦ δὲν εἶναι ὅπως ἰσχυρίζεσαι (Ἀθηνᾶ ΚΑ΄, 10) τὸ **ἀθιβάλλω** ἢ **ἀναθιβάλλω**; Τίποτε δὲ λέει ξεκαθαρισμένο καμιὰ φορά! κιᾶμα ἔρθει κανένας νὰ βάλει τὰ πράματα στὴ θέση τους, στριγγλίζει, καὶ ξεσηκώνει τὸν κόσμο στὸ ποδάρι.

Ἡ σύγχυση γιὰ τά: **ἀμφιβάλλω**, **ἀντιβάλλω** καὶ **ἀμφιλέγω** ἐξακολουθεῖ καὶ στὴν Ἐπετηρ. πανεπ. Ζ΄, 57 φριχτὴ καὶ χαραχτηριστικὴ τῆς ἐγκεφαλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Διδασκάλου.

Νὰ ἰδῶ > να διῶ

Γιὰ τὸν τύπο **νὰ διῶ**, **τὄδια** ἀντὶς νά: ἰδῶ τὄειδα πρὶν νὰ ἰδεῖ τὴ γραμματική μου κρατεῖ σιωπὴ ἀπόλυτη (κοίταξε ΜΝΕ. β΄, 129—132). Στὰ 1907 βγῆκε ἡ γραμμ. μου. Στὴ σελ. 113 § 331 μιλῶ γιὰ τὸ **μεταπήδημα** τοῦ ὑποταχτικοῦ ἡμιπροστριβόμενου φθόγγου ι̯: ναιδῶ > νὰ διῶ, τὄειδα > τὄδια.

Στὰ 1911 (Ἐπετ. Πανεπ. τ. Η΄, σ. 44) γράφει γιὰ τοὺς τύπους ἀφτοὺς καὶ δέχεται ὁλότελα τὴν ἑρμηνεία μου χωρὶς ἐννοεῖται νὰ μἀναφέρει καθόλου. Ἐπειδὴς μάλιστα ἔχω κιἄλλα τέτοια παραδείγματα μὲ **δ**: ὁ ὑδάρ-

γυρος > ὁ διάργυρος, (ἀη)δονήσι > (ἀ)διονήσι καὶ μὲ **ϑ** (=χορδοηχερὸ **δ**) το'Ιθάκι > τὸ Θιάκι, λέει ὅτι «μόνον (!) παρὰ τὸ **δ** παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τοῦτο». Ἄραγες;...

Βάτραχος

Γράφοντας τὴ γραμματική μου παρατήρησα (§ 339) πὼς μερικὲς λέξες εἶναι τέτοια ἡ φύση τῶν φθόγγων τους ποὺ σὲ κάθε ντόπιο ἰδίωμα παρουσιάζουνται μὲ νέα παραλλαγὴ (κοίτα καὶ § 376β.) καὶ βάζω γιὰ παράδειγμα διάφορες παραλλαγὲς τοῦ: ***βάτραχος*** καὶ ***καλλικάντζαρος***.

'Αφτὸ βέβαια εἶναι μιὰ παρατήρηση σπουδαῖα, μὰ ὁ κ. Χ. ὥςτα τότες οὔτε νύξη δὲ μᾶς εἶχε δώσει. Τώρα παίρνει μου τὴν παρατήρηση καὶ τὸ παράδειγμα τὸ ἴδιο, ***τό***: ***βάτραχος***, τὸ ληστέβει καὶ τὸ τσαλιστέβει, ὅπως εἴπαμε (τομ. α', σελ. 129) μὲ τὴν παλληκαριὰ νὰ μὴ μᾶναφέρει διόλου, ἂν καὶ στὴν ἑρμηνεία τῶν διαφόρων τύπων ἀκολουθεῖ ὁλότελα τὴ μέθοδο ποὺ δείχνω στὸν ἀμέσως προηγούμενο παράγραφο 338 καθὼς καὶ στὸν § 418. Ὅποιος θέλει νὰ πειστεῖ πὼς ἀλήθεια λέω, ἄς παραβάλει τὸ ἄρθρο του: ***Βάτραχος*** (Λεξκγρφ. ἀρ. α', 48) μὲ τοὺς παράγραφους τῆς γραμματικῆς μου, ποὺ παραπέμπω πιὸ ἀπάνω. Μόνο ποὺ ἀφτὸς διαθέτοντας περισσότερα μέσα βάζει περισσότερες παραλλαγές. Ὅμως στὶς λεφτομερειακὲς ἑρμηνεῖες κάμνει τὶς συνηθισμένες του γκάφες. Λέει λ.χ.

σελ. 49: «δι' ἐναλλαγῆς δὲ πάλιν τοῦ ***πνεύματος*** ἐπὶ τοῦ ***β*** καὶ ***θ***, προῆλθεν ἐκ τοῦ ***βορθ***[ακὸς] ἕτερος τύπος ***φορδ***[ακός]. Ἐδῶ καθὼς βλέπετε δὲν πρόκειται γιὰ ἐναλλαγὴ κανενὸς πνεύματος ἀλλὰ συναλλάζουνε τὰ ***β*** καὶ ***θ*** τὴν ἠχεράδα τους ἢ τὴ χορδοηχιά τους δηλ. τὸ ἠχερὸ ***β*** γίνεται ἰδιοπρόφερτο ἄηχο ***φ*** (Γρ. Φιλ. § 116, β', καὶ 136) καὶ τὸ ἄηχο ***θ*** γίνεται ἰδιοπρόφερτο ἠχερὸ ***δ*** (§ 116, δ',) πρβλ. τὸ ἐναντίο: ***θυγατέρα > δυχατέρα***. Ἐδῶ καθὼς βλέπετε δὲν ὑπάρχει ἐναλλαγὴ πνεύματος στὰ ἑρμηνεβόμενα, ἀλλὰ ἔλλειψη πνεύματος στὸν ἑρμηνέβοντα. Ἀφτὰ στὴ γραμματική μου (§ 325 καὶ πέρα) τὰ ξεδιαλύνω στὴν ἐντέλεια καὶ πρῶτος ἐγὼ ἐννοεῖται. Μόλις πῆρε κάβο ὁ κ. Χ. ἄρχισε νὰ τὰ ξαναπαρουσιάζει πισσωμένα, γιὰ νὰ μὴν τὰ γνωρίσουμε. Ἡ τελευταία λέξη τοῦ ἄρθρου ἀφτουνοῦ εἶναι βαρβαρισμὸς φρικαλέος:

ὠνοματοπεποιημένος.

Ἄσκ-ὀλσοῦν, δάσκαλε! Καὶ κατόπι μὲ ἀναίδεια Φαλστὰφ φιλονικεῖ τὴν Ἑλληνομάθεια τοῦ κάθε συναδέλφου του!

Ἐπίσης μᾶς σούφρωσε καὶ τὸ ***θρυῶ*** (τομ. α', 217).

Ἄλλα σουφρώματα

Κλέβει τὴν ἐτυμ. τοῦ Κοραῆ γιὰ τό: ***ἀρκούδα*** ἀπ' τὸ ***ἄρκος*** (Προδρ. Ἑλλ. βιβλ. σ. 361) χωρὶς νὰ ἀναφέρει καθόλου τὸν Κ. καὶ τὰ λόγια του «μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ συνήθεια οὐκ ἀπὸ τῆς ***ἄρκτου*** ἀλλ' ἀπὸ τῆς

ἄρκου παραλαβοῦσα τὴν ***ἀρκούδαν***».

Ἐπανάλαβε στὸ περιοδ. τοῦ A. Betzenberger: Beitraege z. Kun. d. Indog. Spr. τ. Ϛʹ, σ. 334 τὴ γνώμη τοῦ Μαβροφρύδη (Δοκίμ. σ. 419) πὼς ἀπ' τὴν αἰτιατικὴ πρῶτα ἄρχισαν τὰ τριτόκλιτα νὰ γίνουνται πρωτόκλιτα: ***μητέραν*** σὰν τὸ ***ἡμέραν*** κτλ. χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρει καθόλου, κἐπειδὴς τοῦ κάνανε τὴν παρατήρηση (Ψυχ. Essais αʹ, 90), ἀπὸ πεῖσμα κατόπι στὰ ΜΝΕ. αʹ, 5 τὴν ἀποδίδει σὲ ἄλλον ποὺ τὴν εἶπε 9 χρόνια ἀργότερα, γιατὶ ἀφτὸς ὁ ἄλλος εἶναι ξένος, ἐνῶ ὁ Μαβροφρύδης εἶναι Ρωμιὸς καὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τουλάχιστο, ἄλλος Ρωμιὸς ἐξὸν τὸ Χατζηδάκη δὲν ἔπρεπε νὰ εἶχε πεῖ τίποτε σωστό.

Ἀκόμα ἔκαμε ***σήκω νὰ πηγαίνουμε*** τὴν ἐτυμ. τοῦ ***γροικῶ*** (Ἐπετ. Παν. Θʹ, σ. 47) ἀπ' τὸ Φάβη (Γλωσ. ἐπισκ. 55) χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρει καθόλου.

Ἀκόμα ἔκλεψε ἀσύστολα (Ἐπετ. Παν. Ζʹ σ 92) τὴν ἐτυμολογία τοῦ ***ἀβγατίζω*** ἀπ' τὸ Βάληνδα (Παρεργ. φιλολ. πονημ. αʹ, 39) χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρει καθόλου.

Ἀκόμα λήστεψε (Glotta χρ. 1909 σ. 127) τό: ***ζαβός, ζερβὸς*** ἀπὸ τὸ Βενετοκλὴ (Ἐφ. φιλομαθῶν 1862: Βραχεῖαι παρατηρήσεις, χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρει καθόλου.

Ἀκόμα ξαναλέει (Ἐπετ. Παν. Ιʹ, 65) τοῦ Ξανθουδίδη τὸ ***ἀγάλι*** ἀπ' τὸ ***γαληνὰ*** χωρὶς νὰ πεῖ τὸν ἐβρέτη γιὰ νὰ τὸ θαρρέψουνε δικό του κιἀφτὸ οἱ ἀτζαμῆδες.

Ἀκόμα ἐπαναλαβαίνει τὴ διόρθωση τοῦ Τριανταφυλλίδη: ***σάβουρα*** (ἀντὶς ***σαβούρα***) σἕνα στίχο τοῦ

Πτωχόπρ. ('Επιστήμη καὶ ἦθος σ. 32), χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρει.

Τὰ ὅσα πάλι ἔχει σηκώσει ἀπ' τὸν Ψυχάρη τἄχει καταλογίσει πολὺ ὄμορφα ὁ ἴδιος ὁ Ψ. στὰ «Ρόδα καὶ μῆλα» του, β', 337 καὶ πέρα καὶ γ', 351 καὶ πέρα, καὶ παραπέμπουμε τὸν περίεργο ἀναγνώστη νὰ τὰ διαβάσει.

Θὰ τὰ ξαναποῦμε.

Παρατονισμοὶ

Στὰ ΜΝΕ. β', 95 ὁ κ. Χατζηδάκης θέλοντας νὰ ἑρμηνέψει τὸν παρατονισμὸ τοῦ: **ἐναντίος** σὲ **ἐνάντιος** λέει μερικὲς ἀνακρίβειες· ἐτοῦτες: «ἐπειδὴ ἐλέγετο **ἄξιος-ον**: **ἀξία**, **αἴτιος-ον**: **αἰτία**, **μακάριος-ον**: **μακαρία**...κττ. ἐνομίσθη ὅτι ὁ τόνος ἐπὶ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου γένους κατὰ νόμον ὀφείλει νὰ κεῖται ἀνωτέρω ἢ ἐπὶ τοῦ θηλυκοῦ καὶ τοῦ ἀφηρημένου [τὰ οὐσιαστικὰ λέει ἐδῶ: **ἀξία**, **αἰτία** κτλ.] καὶ ἐπειδὴ ἐλέγετο **ἐξ ἐναντίας, ἀπ' ἐναντίας....**, ἐτονίσθη: **ὁ ἐνάντιος...**»

— Μπά! Τίποτε ἀπ' ἀφτά.

Τὸν καιρὸ ποὺ τονίσανε: **ἐνάντιος**, τἀρσενικὸ εἴπανε σύγκαιρα καὶ τὸ θηλυκό: **ἐνάντια,** τονισμένα δηλ. καὶ τὰ δυὸ στὴν ἴδια συλλαβή, ὅπως καί: **ἄξια** σὰν τὸ **ἄξιος**, ὅπως καί: **βέβαιη** σὰν τό: **βέβαιος.** Οἱ λογιότατοι ποὺ τονίζουν ἀκόμα: **ἐναντία**, **βεβαία** τὸ θηλυκό, ποὺ λένε: **ἐξ ἐναντίας** κτλ. ἀφτοὶ τονίζουνε καὶ τἀρσενικό: **ἐναντίος.** Μὰ ἐμεῖς μιλᾶμε γιὰ

τοὺς λαϊκοὺς τύπους. Ἔπειτα τί γυρέβουν ἐδῶ τὰ οὐσιαστικά: ἡ ***ἀξία,*** ἡ ***αἰτία*** κτλ.; ἀφτὰ γιατὶ ἴσα ἴσα χωριστήκανε ἀπ' τὸ σύστημα, κρατήσανε τὸν παλιὸ τόνο. Τί γυρέβουνε, λέω, ἐδῶ τἀφηρημένα, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἀφηρημένο οὐσιαστικό: ***ἡ ἐναντία***=ἡ ἐναντιότη; Ἡ αἰώνια σύγχυση καὶ παράκρουση τοῦ κ. Χ.

Ἰδοὺ ἡ κανονικὴ ἐξήγηση:

Κατὰ τὰ πολλὰ νεοελληνικὰ με:-***΄ιος***, ποὺ τονίζουνται στὴ δέφτερη (ἀρχ. τρίτη) ἀπ' τὸ τέλος συλλαβή: ***ἀδέ***ξιος, ἀδέξια, ἀδέξιο, ***πεδέξιος*** -΄α, -΄ο, ***καθάριος*** -΄α, -΄ο, ***καινούργιος***, ***-΄α, -΄ο***, ***ἀφόριος***, ***-΄α, -΄ο***, ***περίσσιος -΄α,-΄ο, γαλάζιος,-΄α,-΄ο, μαγκούφιος, -΄α-΄ο***, ***γαλάριος***,***-΄α,-΄ο***, ***ἀκέριος,-΄α,-΄ο***, ***ἀνάριος -΄α, -΄ο***, ***οὐράνιος,-΄α,-΄ο*** καὶ κατὰ τοῦτο: ***γεράνιος,-΄α, -΄ο***, (ποὺ ἔχει δηλ. τὸ χρῶμα τοῦ ἀγέρα)—τἀποδέλοιπα ἔβρε τα τομ. α΄ σελ. 30-38 καὶ 45,—παρατονιστήκανε καὶ μερικὰ ἄλλα ποὺ κανονικὰ ἔπρεπε νὰ τονίζουνται στήν λήγουσα.

Τὸ γυναικεῖος-εία-εῖο ποὺ κανονικὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ποῦνε: ***γυναικειὸς-ὰ-ό***, τὸ παρατονίσανε σέ: ***γυναίκιος***, ***γυναίκια***, ***γυναίκιο*** (α΄, σελ. 35).

Ἐπίσης τὸ ***παντοῖος*** παρατονίστηκε σὲ: ***πάντοιος -΄α,-΄ο***, κατὰ τὸ ***τέτοιος*** κιὄχι βέβαια ἀντίθετα πρὸς τὸ θηλικό του τὸ ἀρχαῖο: ***παντοία***.

Ἔτσι καὶ τὸ ἐναντίος,-ία,-ίο ποὺ ἔπρεπε νὰ τονιστεῖ κανονικὰ στὴ λήγουσα νὰ γίνει δηλ. ***ἐναντιὸς*** τραβήχτηκε ἀπὸ τὰ παραπάνου κιἀπὸ τἀντίθετα στὸ νόημα:, ***ὅμοιος***, ***ἴσιος*** καὶ τονίστηκε στὴν προπαραλήγουσα: ***ἐνάντιος, ἐνάντια, ἐνάντιο.***

Ὥστε βλέπετε ὅτι κανένα ρόλο δὲν παίζει ὁ ἀρ-

χαῖος τονισμὸς τοῦ θηλυκοῦ του, ἀφοῦ μαζὶ κιἀφτὸ παρατονίστηκε, οὔτε καὶ τοῦ ἀφηρημένου του ἀφοῦ δὲν ἔχει.

Μαζὶ μὲ τὸ **ἐνάντιος** ἐξηγεῖ ὁ κ. Χ. κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ τὸν παρατονισμένο τύπο τοῦ **ἑταῖρος**, ποὺ στὸν Πόντο τόνε λένε: **ἕταιρος**. δηλ. κατὰ τὸ σχῆμα: **βεβαία-βέβαιος** εἶπαν καὶ **ἑταίρα > ἕταιρος**, λέει.

Ἀφτὸ δὲν εἶναι τόσο σάπιο σὰν τὸ παραπάνου, μὰ καὶ πολὺ σίγουρο δὲν εἶναι, γιατὶ προϋποθέτει: μέσ' στὸ γλωσσικὸ αἴστημα ἀφτῶν ποὺ παρατονίσανε: **ἕταιρος** ἀπ' τὸ **ἑταίρα** κατὰ τό: **βέβαιός** μὲ τὸ **βεβαία**, πὼς σώζονται οἱ τύποι οἱ θηλυκοί: **ἑταίρα**, **βεβαία**, πρᾶμα ποὺ δὲ συμβαίνει καθόλου, α') γιατὶ ὁ τύπος **ἑταίρα** πέθανε πολὺ προτοῦ νὰ παρατονιστεῖ τὸ **ἑταῖρος** σὲ **ἕταιρος** καὶ β') γιατὶ ὁ τύπος **βεβαία** ἔγινε: **βέβαιη** ἢ βέβια, ἂν μὴ πρίν, τουλάχιστο ὅμως ἐξάπαντος μαζὶ μὲ τὸν παρατονισμὸ τοῦ **ἑταῖρος** σὲ ἕταιρος.

— Καὶ πῶς μιλᾶς μὲ τόσο ντοχτοράτο κὺρ δάσκαλε, θὰ μοῦ πῆτε, γιὰ πράματα τόσο σκοτεινά;

— Αἴ, ἔχουμε κὲμεῖς στὴν ἐπιστήμη μας μερικὲς ἀχτίδες ποὺ ρίχνουμε στὰ σκοτάδια καὶ κάτι βλέπουμε. Μήπως ὁ Δάσκαλός μας μἀφτὲς τὶς ἀχτίδες δὲν ἀνακάλυψε τοῦ **γαϊδάρου** του τὴ σκούφια, πὼς εἴτανε ἀραβικῆς κατασκεβῆς; (Γλ. μελ. 214 καὶ πέρα).

— Μά, θὰ μοῦ πῆτε, δὲν τόνε πιστέψανε. (ΜΝΕ. β', 561)

— Αἴ, τότες λοιπόν: «Ἀντιλεγόμενα-γάιδαρος»[1]

---

(1) Ἐπισέλιδη ἐπιγραφὴ στὴν ἀπάντησή του σἐκεῖνον ποὺ δὲν τόνε πίστεψε (ΜΝΕ β', 556-61).

— Τί λές, ἀδερφέ μου;

— Ἔτσι μᾶς ἔμαθε ὁ Δάσκαλός μας νὰ μιλᾶμε· τὰ σῦκα σῦκα καὶ τὰ σ...

— Σιωπή! Ἐπιστήμη θέλουμ' ἐμεῖς ἐδῶ, δὲ θέλουμε...

— «Γέγονα ἄφρων καυχώμενος, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε»!... Ἀκοῦτε λοιπόν:

Ὑπάρχει κάποιος τύπος τοῦ ***χτύπος***: ὁ ***ἔχτυπος***. Πιστέβω πὼς τὸν ξαίρετε ὅλοι σας.

— Ὄχι ὅλοι μας, δάσκαλε.

Τότες, ὅσοι τὸν ξαίρετε μάθετέ τον σἐκεινοὺς ποὺ δὲν τὸν ξαίρουν. Τὸ ***ἐ*** τῆς ἀρχῆς του οἱ κ. κ. Μέγερ καὶ Χατζηδάκης (α' σελ. 204) ***κολοκυνθοειδῶς λίαν*** τὸ ξηγοῦνε ἀπ' τὰ σύστοιχα ρήματα, λέει.

Ὅπως κιἂν ἔχει, ὁ τύπος μὲ τὸ ἀρχικὸ ἐ- θὰ μοῦ ὁμολογήσετε καὶ τοῦ λόγου σας πὼς δὲν μπορεῖ νᾶναι σύγχρονος μὲ τὴν ἐποχὴ ποὺ σωζότανε στὴ λαϊκὴ γλώσσα ἡ λέξη ***ἑταίρα***.

Τώρα πῶς ἔγινε ὁ παρατονισμός του;

Ἰδοὺ πῶς: Κατὰ τὸ σχῆμα: οἱ ***δασκάλοι-ὁ δάσκαλος, οἱ ἀγγέλοι-ὁ ἄγγελος, οἱ διαβόλοι-ὁ διάβολος*** κτλ. εἴπανε κάπου καὶ: (βουκόλος-) ***οἱ βουκόλοι > ὁ βούκολος***, (πυρομάχος-) οἱ πυρομάχοι > ***ὁ πυρόμαχος***, (πυροβόλος-) ***οἱ πυροβόλοι > ὁ πυρόβολος***, (villanus) ***ὁ βελάνος – οἱ βελάνοι > ὁ βέλανος κτλ***.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ (ἐ-χτύπος-) ***ἐχτύποι > ὁ ἔχτυπος***.

Τὸ ἴδιο καὶ (ἑταῖρος-) ***οἱ ἑταῖροι > ὁ ἕτερός***.

Ἰδοὺ κιἄλλη ἑρμηνεία, πάντετοτε πιὸ σίγουρη

ἀπὸ τὴ δική του: Ἐπειδὴς ὑπάρχουν τὰ μεγενθυτικὰ **τὸ ποντίκι > ὁ πόντικας** καὶ δίπλα του τὸ σύνθετο: **ὁ τυφλοπόντικας**, τὸ **παγούρι > ὁ πάγουρος** καὶ: **ὁ πετροπάγουρος, τὸ κοτσύφι > ὁ κότσυφος** καὶ **ὁ πετροκότσυφος, τὸ φαράγγι > ὁ φάραγγας** καὶ: ὁ **ποροφάραγγας**, τὸ **κουβίδι > ὁ κούβουδας** καὶ **ὁ μαβροκούβουδας, τὸ βαθράκι > ὁ βάθρακος** καὶ **ὁ ἀμπελοβάθρακος** (ἔτσι στὴν Ἀρτάκη μὲ-ος) κτλ., ἀναπτύχτηκε μὲσ' στὸ λαϊκὸ γλωσσικὸ αἴστημα: πῶς μποροῦνε ἀπ' τὸ σύνθετο: **νομοκάνονας** νὰ ποῦνε καὶ τὸ μονό: **ὁ κάνονας** ἀπ' τὸ, **ἀγριοπέτεινος**: ὁ πέτεινος κτλ. ἔτσι κιἀπ' τὸ σύνθετο: **ὁ συνέταιρος** μποροῦσανε νὰ ποῦνε πολὺ ὡραῖα τὸ μονό: **ὁ ἕταιρος.**

Ἔχετε καμιὰν ἀντίρρηση;—Μὰ καὶ γιὰ τοὺς παρατονισμοὺς ἀφτοὺς τοὺς ἰδιωματικοὺς μπορεῖτε νὰ πῆτε πῶς δὲν εἶναι νεότατοι;

Χωρὶς ἄλλο νεότεροι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμη ξεχαστεῖ στὰ λαϊκὰ ὁ τύπος: **ἑταίρα.**

Καὶ τὸν παρατονισμὸ τοῦ **ἀκμαῖος**, ποὺ σὲ μερικὲς Σποράδες παρατονίστηκε: **ἄκνιος**, κατὰ τὸ ἴδιο σχῆμα: **βεβαία-βέβαιος** θέλει νὰ τὸν ἑρμηνέψει: ἡ ἀκμαία > ὁ ἄκναιος [1]. Ἀλλὰ γεννιέται ἡ ἀπορία:

[1] Ἐπίσης ἀγνοεῖ ὁλότελα τὸ λόγο, γιατί τὸ *μ* τοῦ **ἀκμαῖος** ἔγινε ν: **ἄκνιος** (ΜΝΕ. α', 166, β', 95). Ὁ λόγος εἶναι φωνητικός· ὅταν ὁ φθόγγος Ε (αι) γίνει μὲ τὸ διφθογγισμὸ ι̯, ὁ ρεφτὸς φθόγγος ι̯ κοντὰ στὸ *μ* παίρνει τὴν πνοὴ τοῦ *μ* καὶ γίνεται μυτόπνοο ἢ ἔρρινο, ἐκπνέεται δηλ. ἀπ' τὴ μύτη κέτσι πιὰ ἀκούεται νι̯ (gn) καὶ τότες θὰ ἔχουμε τρία σύμφωνα **κμνι̯**, ποὺ τὸ ἕνα τὸ μεσιακό, πρέπει κανονικὰ δίχως ἄλλο νὰ ξεπέσει. πρβλ.: **ψέφστης, > ψέφτης, ζέ-**

Τὸν καιρὸ ποὺ εἴπανε: ***ἄκνιος***, σωζότανε τοῦ θηλ. ὁ τύπος: ***ἀκμαία***;

— Ἀδύνατο. Κἐδῶ λοιπὸν «παραπαίει, παρακόπτει, ληρεῖ».

Μὰ ἐκεῖ ποὺ οἱ λῆροι του φτάνουνε σὲ λυρισμὸ εἶναι πῶς μὲ τὴν ἴδια πήχη ποὺ μετρᾶ τὸν ***ἕταιρο*** καὶ τὴν ***ἑταίρα***, μὲ τὴν ἴδια θέλει νὰ μετρήσει καὶ «τἀπάρθενα κοράσια»: τὸ θηλυκὸ ***παρθένα***, > ***ἀπάρθενο*** τὸ οὐδ. Τὸ ἀρχικὸ ***ἀ-*** τὸ παίρνει γιὰ προθεματικὸ ὁ κ. Χατζηδάκης.

Καὶ ρωτοῦνε οἱ ἄπιστοι:

α′) Γιατὶ τὸ θηλυκὸ νὰ μὴν ἔχει πρόθεμα καὶ τὸ οὐδέτερο νἄχει; καὶ ποὖναι ἄλλο, ὅμοιο παράδειγμα;

β′) Πῶς μπορούσανε βάζοντας ***α*** στὴν ἀρχὴ καὶ ἀνεβάζοντας τὸν τόνο στὴν τρίτη συλλαβὴ ἀπ' τὸ τέλος νὰ μὴν τὸ θεωρήσουνε ὡς ἀρνητικὸ τῆς ἀρχικῆς ἔννοιας; καὶ ποὖναι ἄλλο ὅμοιο παράδειγμα; Γιατὶ τὸ σχῆμα: ***οὐσία-ἀνούσιος, μουστάκι-ἀμούστακος, ἁλάτι-ἀνάλατος, ἀξία-ἀνάξιος*** κτλ. φέρνει στὸ νοὺ τοῦ κάθε ποὺ αἰσθάνεται τὰ ρωμαίικα βεβαίωση τὸ πρῶτο καὶ ἄρνηση τὸ δέφτερο. Ὥστε: ***παρθένα-ἀπάρθενο*** ἔτσι θὰ τὸ αἰσθανθοῦμε. Μὰ τὸ τραγοῦδι:

«Τρι' ***ἀπάρθενα*** κοράσια

φκτης, ζέφτης, ζέβγλα >***ζέβλα, πέμπτος*** >***πέμτος, σύμπτωση*** >***σύμτωση, ἐβγνωμοσύνη*** >***ἐβνωμοσύνη***, bisextus >***βίσεχτος σφιγκτὸς*** >***σφιχτός, ἀφστηρὸς*** > ***ἀφτηρός, Βριόκαστρο Βιόκαστρο, ἀφριόνι*** >***ἀφιόνι*** (α′, σελ. 43 ὑποσ.), ***σάπριος*** > ***σάπιος*** (α′, σελ. 32), ***ἐβδιὰ*** >***ἐβιά, ἀβριαργὰ*** >***ἀβιαργά, κόψ'-το*** >***κόφ'το, ρίξ'το*** >***ρίχ'το*** κτλ. ἔτσι λοιπὸν καὶ ***ἄκμνιος*** > ***ἄκ'νιος*** ξεπέφτοντας τὸ ***μ*** ἀνάμεσα ***κ*** καὶ ***ν***. Ἀφτὸ εἶναι.

σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια»
δὲ θέλει νὰ πεῖ βέβαια: κοράσια ὄχι παρθένα ἀλλά: πολὺ παρθένα.

Ἀφίστε δὰ ποὺ ἀλλοῦ πάλι (ΜΝΕ. β', 400) λέει: «ὁμοίως ἔχει καὶ τὸ γνωστὸν **ἀπάρθενα** κοράσια κατὰ τὴν ἀπό-»

Ποιὸ λοιπὸν τώρα νὰ πιστέψουμε ἀπ' τὰ δυό;

— Τίποτε, ὅλα μπόσικα. Ἀντὶ φωτὸς τὸ σκότος, ἀντ' ἐπιστήμης ἀρλοῦμπες.

Ὅλα τοῦτα θὰ τἀπόφεβγε ἅμα θυμότανε τὸ ἐκκλησιαστικὸ τό: «ἀειπάρθενος». ποὺ ὁ λαὸς σήμερα τὸ λέει κανονικότατα **ἀπάρθενη** μὲ νόημα καθάριο ἐπιθετικὸ=παρθένος: «ἀφτὴ ἡ γυναίκα δὲν μπῆκε στὰ ἐγκόσμια, εἶναι **ἀπάρθενη**». Ἐνῶ τό: ***Παρθένα*** εἶναι ἀποκλειστικὰ ἕνα ἀπ' τὰ πολλὰ ὀνόματα τῆς Παναγίας.

Γιὰ τὸ **αϊ > α** πρβλ.: Ἁινικόλας > Ἁνικόλας (ἔτσι πάντα σ' ἐμᾶς ***Ἁιστράτηγος > Ἁστράτηγος***(¹) ***Μιχαήλης > Μιχάλης, Μαΐνη***(²) ***> Μάνη, μαΐστορας > μάστορας, πάεις > πάς. διάηκα > διάκα, ἀηλὶ > ἀλί, γάιδαρος > γάδαρος, καλὰ εἶναι > καλά 'ναι*** κτλ. ἔτσι λοιπὸν καὶ ***ἀειπάρθη > ἀπάρθενη***, ποὺ τὸ ἀρ-

(¹) Γιὰ τὸ «ἅγιε Ἁστράτηγε» (Λεξικγρ. ἀρχ. ς', 488), σύγκρινε: ***οἰκοκύρης*** καὶ ***σπιτονοικοκύρης, ἀλί-μένα*** καὶ ***ἀλίμονό*** μου ***(α'***, σελ. 25) ***θὰ τσὶ φὰς*** καὶ ***θὰ τσὶ φὰς ξύλο***, ἔτσι στὴν Πάνορμο, μβάση ἡλιοῦ > ***βασήλεμα*** καὶ ***ἡλιοβασήλεμα*** κτλ. κοίτα Γραμμ. Φιλήντα σελ. 392. Ἄκουσε ἐδῶ καὶ τὸ ἐνάντιο: ὁ ***Ἁϊσώματος*** παρανοημένο ἀπ' τὸ ***Ἀσώματος***, ποὺ τὸ Α του θεωρήθηκε σὰν τοῦ: ***Ἁνικόλας*** = Ἁϊνικόλας.

(²) Πορφυρογ. περὶ διοικήσ. 134.

χικὸ ***ἀ-*** δὲν εἶναι μήτε προθεματικό, μήτε παρετυμολογία ἀπ' τὴν πρόθεση ***ἀπό***, μήτε ἀρνητικό, ἀλλὰ στοιχεῖο τοῦ ἴδιου τοῦ θέματος, καὶ ὅπου ὁ παρατονισμὸς δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀναλογία: ***βεβαία-ἀβέβαιος-***: ***παρθένα-ἀπάρθενος***, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ καὶ ἀρχαία σύνθεση: ***ἀεὶ+παρθένος > ἀειπάρθενος*** καὶ λοιπὸν ἐπίσης εἶναι στοιχεῖο τῆς ἴδιας της λέξης καὶ περιέχει μέρος ἀπὸ τὸ θετικὸ νόημά της.

Ἄλλο τέτοιο ἴδιο κιἀπαράλλαχτο εἶναι τὸ: ***ἄχλομος***. Ἔτσι λέμε στὰ μέρη μας τό: ***χλομός***

Ἀφτὸ τὸ ***ἀ-*** ἐπίσης δὲν εἶναι ἀρνητικό. Τί εἶναι λοιπόν; Ὑπάρχει ὁ Μωραΐτικος τύπος: ***ὄχλομος***, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τό: ***ὁ(λ)όχλομος***=κάτωχρος.

Καὶ πάλι τό: ***ὄχλομος*** ἔγινε ***ἄχλομος*** κατὰ τὸ ὁμοιόφθογγο καὶ ὁμοιονόημο: ***ἄχρωμος*** (=δίχως χρῶμα) δηλ. πανιασμένος, ὠχρός, χλομός.

Ἀνομοίωση φωνηέντων

Μιὰ ἀπὸ τὶς πολὺ σωστὲς παρατήρησες τοῦ κ. Χ. εἶναι πὼς ἡ λεγόμενη ἀνομοίωση τῶν φωνηέντων δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ συμβεῖ, στὴν [illegible]τικότητα (ΜΝΕ, α', 238). Μόνο ποὺ ξεδιαλύ[illegible] πολὺ μπερδεμένα τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ***α*** (ΜΝΕ. α', σελ. 12 καὶ 214), καὶ ποὺ ἀποβαίνουν πολὺ πιὸ μπε[illegible]δεμένα ***τὰ*** ξεδιαλύματά του ἀφτά, ὅταν τὸνε βλέπουμε ἀργότερα ξεχνώντας καὶ τοῦτα καὶ κεῖνα ποὺ εἶπε στὰ Ἀκαδ. ἀναγνώσματα, νὰ δέχεται ἀνεπιφύλαχτα τὴν ἑρμηνεία

ποὺ δίνει σάφτὰ ὁ Πάολ. Κρέτσμερ στὸ περιοδικό του, χωρὶς ὁ κ. Χ. νὰ τὴ βασανίσει καθόλου, (κοίτα τὸν α΄ μας τόμο σ. 88).

Λοιπόν: α΄) Δὲν ξεπέφτει φωνητικὸς φθόγγος, γιατὶ δῆθεν ἔχει στὴν πλαϊνή του συλλαβὴ ἄλλον ἴδιονε φωνητικὸ φθόγγο. Μόνο ὅταν τύχουνε δίπλα δυὸ ἴδιοι φωνητικοὶ φθόγγοι προφέρνουνται σύνηθα, σὰν ἕνας. Ἀφτὸ βέβαια δὲ γίνεται στὸ χαρτί, γίνεται στὸ στόμα. Ὥστε τίποτε δὲν ξεπέφτει, παρὰ βαριέται ὁ μιλητὴς νὰ πεῖ: **τὰ ἄλλα**, χρυσοχόος. **ἀκούουμε, κλαίετε**, τριήμερα κτλ. καὶ λέει: **τἄλλα**, χρυσοχός, **ἀκοῦμε, κλαῖτε**, τρίμετα κτλ. Λοιπὸν ἄν θέλουμε νὰ τὸ ποῦμε ἀφτὸ ἀνομοίωση— πρᾶμα ποὺ δὲ μᾶς πειράζει διόλου—μόνο τέτοια ἀνομοίωση γίνεται στούς ἄτριβους φθόγγους δηλ. στὰ φωνήεντα, κιἄλλη καμιά. Κιἄμα τύχει νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα ὑγρὸς προστριβόμενος φθόγγος(σύμφωνο),μετατοπίζεται,καὶ τότε συμπέφτοντας δίπλα οἱ δυὸ ἴδιοιφωνητικοὶ φθόγγοι γίνουνταιἕνας λ.χ. **παραμαγούλα** > **πααρμαγούλα** > **παρμαγούλα, παραγούλι** > **πααργούλι** > **παργούλι, παρακαλῶ** > **παρκαλῶ** (Κάτω Ἰταλία), **λαγαρὸς** > **λααγρὸς** > **λαγρός**, (ἄκανος, Θεοφρ. Ἱ. Φ, 1, 10, 6.) **ἀκάνιον** (=ἀκάνθιον ὁ Ἡσύχιος) **ἀκανίδι** > **ἀχνίδι** (=τὸ ἀγκάθι καὶ ἡ σποντυλικὴ στήλη στὸν Πόντο), **ἀγανὸς** > **ἀγνὸς** καὶ **ἀγνὺς** στὴν Κρήτη ὁ ἀραιὸς κιἀπ' ἀφτὸ τὰ **ἀγνὰ** καὶ **ἀγνικὰ** = τὰ μαλάκια τῆς θάλασσας (βλέπε παρακάτου στὰ «Ἰδιόφθογγα»).

Κἔτσι ἀνάγεται σάφτό τὸ εἶδος τὴν ἀνομοίωση κἐκεῖνος δὰ ὁ περίφημος ὁ νόμος τοῦ Κρέτσμερ, καθὼς τἀποδείξαμε περιφανῶς τομ. α΄, σελ, 88 καὶ πέ-

ρα, κιἄλλιῶς δὲν μποροῦσε νἄναι.

Καὶ τώρα ἀνοίξτε τὰ ΜΝΕ α', 212 καὶ 214 γιὰ νὰ χαρῆτε τὴν εἰλικρίνεια, τὴν ἐντιμότητα καὶ τὴν καλοσυνειδησία τοῦ κ. Χ. στὴν ἐπιστήμη του. Ὁ τύπος **παρμαγούλα**, δὲν προῆλθε λέει ἀπ' τὸ **παραμαγούλα** τὸ γνωστότατο, τὸ κοινότατο, τὸ σχεδὸν πανελλήνιο, ἀλλὰ προῆλθε λέει ἀπ' τὸ **περι**μαγούλα, λέει! Ἀκούσατε τουλόγουσας περιμαγούλα; ἔτσι καὶ τὸ **παρ(α)γούλι**, ἔτσι καὶ τὸ **παρ(α)καλῶ** ὅλα ἀπ' τὰ **περ(ι)-** γίνανε λέει. Μὰ γιατί; Γιατὶ ἔβαλε μιὰ φορὰ βάση πῶς τὸ Ι ξεπέφτει κοντὰ στὸ ρ, μὰ τὸ **α** δὲν ξεπέφτει. Ἐνῶ καθὼς εἴδαμε κανένα τους δὲν ξεπέφτει, ἂ δὲ γίνει πρῶτα ἡ μετάθεση τοῦ ρ ὥστε νὰ συμπλησιάσουνε τὰ δυὸ φωνήεντα πρβλ. τὰ ὅσα εἴπαμε γιὰ τά: **Ἀράχτα > Ἀάρ(χ)τα > Ἄρτα** κτλ. (τομ. α' σελ. 89) καὶ γιὰ τά: **κορυδαλὸς > κορδυαλὸς >** καὶ **κορδαλὸς** κτλ. ἀφτοῦ σελ. 96). Ἔτσι λοιπὸν ἐνῶ ὑπάρχουν τόσα παραδείγματα (κοίτα τὰ δικά μας τομ. α' σελ. 93 καὶ πέρα) ποὺ κατὰ τὸ φαινόμενο ξεπέφτει τὸ **α** κοντὰ στὰ ὑγρὰ, παραθέτει μόνο μερικά, ὅσων μπορεῖ νὰ παραμορφώσει ὁπωσδήποτε μὲ τόση ἀφθαιρεσία τὰ ἀρχέτυπα, καὶ θυμᾶται τὴν **περὶ** ἐκεῖ ποὺ δὲ χωράει ἡ περί. Ἐνῶ στὸ **περιγιάλι** ποὺ ἡ **περὶ** εἶναι ὁλοφάνερη: **περὶ**+(αἰ) **γιαλός** ἀφτὸς θέλει τὴν **παρά : παραιγιάλιον > περιγιάλι**, λέει (Ἐπετ. Παν. γ' 1907-8, σελ. 57), σωστὸς προκρούστης· βλέπε καὶ τομ. α' σελ. 69 γιὰ τό: **πε(ρι)τραχήλι.**

Κατόπι λέει πῶς τὸ **ἀχνίδι**=ἀγκάθι δὲν εἶναι τὸ **ἀκ(α)νίδιον**. Γιατί δὲν εἶναι;—Ἔτσι δὲν εἶναι, για-

τὶ δὲν ὑπηρετεῖ τὴ στραβὴ διατύπωση μιᾶς ἀρχῆς τοῦ κ. Χ. 'Αμὲ τί εἶναι λοιπόν;.... 'Επίσης τὸ λαγγρὸς, λέει δὲν παράγεται ἐκ τοῦ: λαγαρός. 'Εδῶ παίζει ρόλο πάλι ἡ συνηθισμένη του ἡ ταχυδακτυγουργία. Βάζει τὸ σπανιότερο τύπο: λαγγρὸς ποὺ μοιάζει λιγότερο μὲ τὸ λαγαρὸς γιὰ νὰ παρατρέψει τὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη (κοίτα καὶ τομ. α΄. σελ. 36 ὑποσημ.) καὶ δὲ βάζει τὸν κοινότατο τύπο λαγρὸς, ποὺ τὸν ἔχουμε ἐδὰ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Εὐστάθιου καὶ ποὺ μιὰ φορὰ ('Ακαδ. ἀν. β', 518) μᾶς τὸν ἑρμήνεψε, χωρὶς νὰ ντρέπεται μήτε τὸν ἑαφτό του, μήτε τοὺς ἀναγνῶστες του, γιὰ προελληνικὸ μεταπτωτικὸ φαινόμενο (κοίτα τομ. α', σελ. 88). Κατόπι ὅμως μόλις τὰ ὑπόδειξε ὁ Κρέτσμερ, ἔστω καὶ ἄτελα, ὁ κ. Χ. «μηδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήιος, ἐννοῶν», γιὰ νὰ κολακέψει τὸν ξένο, «ἥττηται καὶ τὴν ἧτταν ὁμολογεῖ, ὑπετάγη τῷ κυρίῳ [Κρέτσμερ] καὶ ἱκέτευσεν αὐτόν».

Δεφτερολογώντας ὁ κ. Χ. στὴν 'Αθηνὰ τ. λϛ', σ. 205 καὶ πέρα σένα ἄρθρο του μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς συνηθισμένες του στομφώδικες ἀπαντητικὲς ἐπιγραφὲς: «**"Απαξ διαπαντός**», χωρὶς νὰ ὀνομάσει καθόλου τὸν ἀντίπαλο κατὰ τὴ βρωμερή του συνήθεια, στὴ σελ. 209 μαγειρέβει ἀπ' τὰ γραφόμενά μου στὸν α' μας τόμο σελ. 91, μιὰ φράση, παίρνοντας ἀπὸ δῶ τρεῖς λέξες, ἀπὸ κεῖ μιὰ φρασούλα, γιὰ νὰ μὲ παραστήσει πὼς δὲν ξαίρω τὶ λέω.

Καλεῖται ὁ κ. Χατζηδάκης ὁμότιμος καθηγητὴς κτλ νὰ μᾶς πεῖ ἴσια καὶ πέρα μὲ δυὸ λόγια παλληκαρήσια: τὰ ***στενεϜος > στενϜός, ὀρογυιὰ > ὀργυιὰ***

καὶ τἀποδέλοιπα (βλέπε τα στὸν α', τόμο μας σελ. 88) εἶναι συγκοπὲς κατὰ τὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ ποὺ τὰ λέει ἔτσι στὴν 'Εθηνὰ κβ', 253, ἢ εἶναι ἀρχαῖα μεταπτωτικὰ φαινόμενα, ὅπως τὰ ξηγᾶ στὰ 'Ακαδ. ἀναγν. α', 271 καὶ β' 462 καὶ 517; 'Αφτὰ περιμένει νἀκούσει ἡ διψώσα μάθηση νεολαία ἀπὸ τὸ Δαλαϊλάμα τῆς γλωσσολογίας, τἀκοῦς; τἀκούω νὰ λές.—Προχωροῦμε.

β') Δὲν ἀλλάζει σὲ ἄλλονε ἕνας φωνητικὸς φθόγγος, γιατὶ τάχα ἔχει στὴν πλαϊνή του συλλαβὴ ἄλλον ἴδιονε φωνητικὸ φθόγγο.

Τὰ παραδείγματα: τέσσαρα > τέσσερα, ραπάνι > ρεπάνι, καθαρίζω > καθερίζω, πανάρι > πανέρι, κάμαρη > κάμερη καὶ ὅσα βάζει ὁ κ. Χ. στὰ ΜΝΕ α' 238 ἑρμηνέβονται κιἀπ' τὸν ἴδιονε πολὺ σωστὰ ἀπ' τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τῶν ὑγρῶν (Γρ. Φιλ. §§ 260—2)

Ἄλλωστε δὲν μποροῦσε, ἐνῶ ἡ φυσικὴ διάθεση τῶν στοματήσιων ὀργάνων μας εἶναι νἀφομοιώνει τὰ διαφορετικὰ φωνήεντα, καθὼς τἀποδείξαμε στὴ σελ. 151 καὶ πέρα τοῦ α' τόμου, ἔξαφνα νἀλλάζουνε μόνο γιατὶ τυχαίνουνε δυὸ ἴδια φωνήεντα σὲ δυὸ διπλανὲς συλλαβές, γιὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκη ζητήθηκε ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀλλαγῆς στὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τῶν ὑγρῶν.

Ἦβε ὁ ἄνθρωπος

Στὸν α' τόμο τοῦ βιβλίου ἐτούτου στὴ σελ. 18 λέω:

«'Απὸ τὴν αἰτιατική: **τὸν ρῖπον > τὸν -g- ρῖπον** μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ μεταβατικοῦ φθόγγου **γ** προ-

φορὰ ἀρχαία=g [ἐδῶ ὁ τυπογράφος ἀντὶς g ἔβαλε κατὰ λάθος y](*) ἀνάμεσα **ν** καὶ **ϱ** γεννήθηκε ἡ ὀνομαστικὴ ***ὁ γϱῖπος***· σύγκρινε: ***τὴν λήμην > τὴν*** -g-***λήμην > ἡ γλήμη, τὸν*** -g- ***γλάϱον > ὁ γλάϱος***».

Βλέπετε, στὰ ἐπεξηγηματικὰ παραδείγματα, τρία τὸν ἀριθμό, ἔχει καὶ στὰ τρία ἀπὸ ἕνα g. Πῶς μποροῦσε στὰ παραδείγματα, νὰ ἔχει g καὶ στὴν ἑρμηνεία τους νὰ ἔχει y;

Παρακαλῶ κάθε καλοσυνείδητο ἄνθρωπο νὰ πεῖ, φαίνεται ἢ δὲ φαίνεται ἐκεῖ, πὼς ἤθελα g καὶ ὄχι y; γιατὶ ἂν ἔλεγα: **γ** προφορὰ ἀρχαία y, πῶς ἐβοδώνεται ἡ ἄποψή μου ποὺ χρειάζεται g=γ, καθὼς φαίνεται ἀπ' τὰ παραδείγματα;

Καὶ μόλις ἀντιλήφτηκα τὸ λάθος, ἀμέσως παρακάτου στὴ σελ. 49 ἔβαλα μιὰ σημείωση καὶ τὸ διορθώνω λέγοντας: «σελ. 18, **γ** προφορὰ ἀρχαία=g (καὶ ὄχι y)».

Ὡσιόσο ὕστερ' ἀπ' ἀφτὰ ὁ κ. Χατζηδάκης «λαθόμενος ὧν τ' ἔπαθ' ὧν τ' ἐδάη» βρίσκει ἀφορμὴ ἀπ' ἀφτὸ τὸ ***τυπογϱαφικὸ λάθος***, τὸ ὁλοφάνερο, τὸ χεροπιασιὸ καὶ μὲ χτυπᾶ στὴν Ἀθηνὰ λϛ' 209 ***κά***νοντας τὸν κουτό: «Ἀλλὰ ἐρωτᾶται, λέει ὁ κ. Χ. πόθεν γινώσκεται ὅτι πρὸ τοῦ **ϱ** ἢ τοῦ **λ** τὸ **γ** ἐξεφωνεῖτο τὸ πάλαι ὡς y ἤτοι j»; Καὶ παρακάτου σ. 213 «ἐκ τῆς συνεκφορᾶς ***τὸν ϱῖπον*** προῆλθε ***τὸν γϱῖπον***

(*) Τὸ ἄρθρο πρωτοδημοσιέφτηκε στὸ περιοδ. «Ἀπόλλων» 1919 ἀριθ. 3 σελ. 6 κἐκεῖ βέβαια ἔχει g. Τὸ ἄρθρο ἀφτὸ ὁ κ. Χ. τὸ εἶδε καὶ τὸ ἀναφέρει στὸ Λεξκγρ. ἀρχ. ϛ', 513.

καὶ ἡ προφορὰ τοῦ **γ**=**y**... καὶ τὸ ***γϱ*** πῶς ἴσον τῷ *λϱ*»;

Κοιτᾶτε μὲ τί τέχνη τὰ συϱϱάφτει, γιὰ νὰ μὲ παϱαστήσει πὼς ἐγὼ τάχα εἶμαι κάνα χαμένο κοϱμί, ποὺ μήτε τί κάνω ξαίϱω, μήτε τί λέω. Σωστὸς λογομάγειϱας.

Μὰ τόνε ϱωτάω κἐγώ: Ἀλλ' ὦ βέλτιστε, ὅταν βλέπεις γϱαμμένο ***τὸν -g-ϱῖπον, τὸν -g-λάϱον*** κτλ. μὲ κοτζάμου g, ποῦ τὦβϱες τὸ y ἢ τὸ j, ἀφοῦ μάλιστα λίγο παϱακάτου, σελ. 49 διοϱθώνεται ἀμέσως καὶ τὸ y, ποὺ φαίνεται δὰ κιόλας, πὼς φύτϱωσε ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ σπείϱαμε;

Πῶς μποϱοῦσα νὰ πῶ **γ** ἀϱχαία πϱοφοϱὰ y, κὔστεϱα νὰ βάλω στὰ παϱαδείγματα ὅλα ἀπὸ ἕνα g; ἀφοῦ ἀπὸ χϱόνια μᾶς κοπανᾶς δὰ πὼς ἀϱχ. πϱοφ. γ=g. Μόνο τοὺς μαθητάδες σου δὲν τἄμαθες. Ἐμᾶς ὅμως μᾶς τἄμαθες.

Κάνει τὸν ἠλίθιο γιὰ νὰ συκοφαντήσει! Τόσο πολὺ ἡδύνεται μὲ τὴ συκοφαντία, τόσο τοῦ ἔχει γίνει ψυχικὴ ἀνάγκη ἡ κακοπιστία, ὥστε δὲν σέβεται οὔτε τὴν ὑστεϱοφημία του ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ λάβουνε τὸν κόπο νὰ ἐξελέγξουνε τὰ πϱάματα καὶ νὰ δοῦνε πὼς πϱόκειται γιὰ τυπογϱαφικὸ λάθος. Ποιὸς ἄλλος ***ἄνθϱωπος*** συναισθανόμενος τὸν ἀνθϱωπισμό του θὰ καταδεχότανε ἕνα τέτοιο πϱᾶμα, ποιὸς ἄλλος ἀπ' τὸν κλεινὸν Διδάσκαλον! Τὰ ἴδια ἔχει κάνει καὶ μὲ τὰ τυπογϱ. λάθη τοῦ Τϱιανταφυλλίδη (βλέπε Ἐπιστ. καὶ ἠθ. σ. 55 καὶ πέϱα).

Γρῖπος
τομ. α', σελ. 18

Στὴν ἀντίρρησή του πώς: **τὸν-ρῖπον** θὰ γινότονε: τόν-δ-ρῖπον, ὅπως **τὸν ἄνρα > τὸν ἄνδρα**, τοῦ ἀπαντοῦμε:

Ἡ ἑλλ. γλῶσσα ἀνέκαθε ἔχει δύο φθόγους **ν** ὁ ἕνας εἶναι ὁ δοντικὸς **ν** ποὺ προφέρνεται μὲ τὴν ἀκρόγλωσσα πάνου στὰ φατνία τῶν δοντιῶν, κιὁ ἄλλοςεἶναι ὁ λαρυγγικὸς n (γαλλικὸ final),ποὺ τὸνπροφέρνουμε ἀκουμπώντας τὴ ρίζα τῆς γλώσσας στὸν προλάρυγγα.(1) Οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ξεχωριστὸ ψηφὶ γιὰ τὸν καθένα.

Ὁ τελικὸς τοῦ ἄρθρου **τὸν, τὴν** πρὶν ἀπὸ τοὺς συνεχικοὺς ἢ ἐξακολουθητικοὺς φθόγγους ἀρχ. ἡμίφωνα Γραμμ. Φιλήν. § 106 σὲ μερικὰ ἰδιώματα ὥστα σήμερα ἀφομοιώνεται μὲ τὸν ἀρχικὸ τῆς ἑπόμενης λέξης: **τὸλ λόγο, τὴρ ρίζα**, μὰ στὰ περισσότερα ὥστα σήμερα καὶ μάλιστα στὰ κέντρα προφέρνεται ὡς λαρυγγικὸς (n final) κιἀφτὸς ὁ **ν** ὁ λαρυγγικὸς δὲν μποροῦσε νὰ γεννήσει ἄλλον ἀπ' τὸ λαρυγγικὸ g=γ, ἀλλιῶς πῶς θὰ ξηγήσουμε **τὸν-γ-λάρον, τὴν-γ-λήμην**; ἀφοῦ ὁ **λάρος** σήμερα λέγεται **γλάρος**(1) καὶ ἡ **λήμη** εἶναι πασίγνωστο πὼς καμιὰν ἐτυμολογικὴ σχέση δὲν ἔχει μὲ τὸ **γλάμων**, κιἀκόμα **τὸν-γ-νωπὸν > ὁ γνωπὸς** κτλ. κοίτα τ. α', σ, 20.

Τὸ: **ἀνδρὸς** εἶναι παμπάλαιο ὅπως καὶ τὸ **γρῖφος**

(1) Πρβλ. τὴ διαφορετικὴ προφορὰ τοῦ **λ**, ἀλλοῦ λαρυγγικὴ σχεδὸν σὰ **γ**: **καγὰ** (Κύζικο), κιἀλλοῦ δοντικὴ **λ̰**: **καλ̰ὰ** (Κεφαλωνιά).

ἐνῶ τὸ ***γρῖπος*** εἶναι πολὺ μεταγενέστερο, ἀφοῦ τὸ βρίσκουμε μόλις στὰ 200 μ. Χ. στὸ Διογένη Λαέρτιο α', 3 2, σ' ἐποχὴ δηλαδὴ ποὺ χωρὶς ἄλλο τὸ τελικὸ ***ν*** τοῦ ἄρθρου πρὶν ἀπ' τὰ ***λ***, ***ν***, ***ϱ***, προφερνότανε ὅπως καὶ σήμερα τὸ προφέρνουμε στὰ κέντρα, λαρυγγικὸ μυτόπνοο η τὸ ὁποῖο γεννᾶ λαρυγγικὸ ***γ*** καὶ βγάζει τά: ***γλάρος***, ***γλήμη***, ***γρῖπος***, ***γνωπὸς*** κτλ. καὶ ποὺ τὸ ***φ*** δὲν μποροῦσε πιὰ τότες νά γίνει ***π***, ὅπως στὰ πανάρχαια ***λίπα*** καὶ ***ἀλείφω***, ποὺ οἱ λόγοι τῆς τροπῆς ἐκείνης εἶναι γνωστοὶ σὲ ὅλους καὶ μόνο ὁ κ. Χ. ἐπίτηδες τὰ συγχίζει, ὅπως σύνηθα.

Ὁ κ. Χ. διδάσκοντας 40 χρόνια τὴ γλωσσολογία διχτατορικῶς κατάφερε νὰ μὴν ὑπάρχει κοινὸ γλωσσολογικὸ κριτήριο στοὺς ἕλληνες λόγιους ὅπως λ. χ. ὑπάρχει ἀρχαιολογικό, ὑπάρχει ἀστρονομικὸ κτλ. Ὅταν δηλ. ἀντιφέρονται δυὸ ἀρχαιολόγοι, ὑπάρχουνε 50 λόγιοι μὴ εἰδικοὶ ἀρχαιολόγοι νὰ κρίνουνε ποιὸς ἔχει δίκιο, μὰ στὴν ἐπιστήμη μας κανεὶς ἢ σχεδὸν κανεὶς· κἔτσι ὁ κ. Χ. λέει ὅτι θέλει καὶ τὰ γυρίζει ὅπως θέλει γιὰ νὰ ἐβοδώσει τὴ στραβή του ἄποψη. Καὶ πὼς τὰ συγχίζει ἐπίτηδες καὶ κακόβουλα ἀπόδειξη ὅτι φέρνει γιὰ παραδείγματα τροπῆς τοῦ ***φ*** σὲ ***π*** καὶ τά: ***σφόγγος*** καὶ ***σπόγγος***, ***σφόνδυλος*** καὶ ***σπόνδυλος*** κτλ. πράματα ὁλότελα διαφορετικά, ἀπὸ τὴν περίπτωσή μας· ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὸ φθογγοζεβγάρωμα ***σφ*** καὶ ***σπ***, ἐνῶ στό: ***γρῖφος-γρῖπος*** δὲν ὑπάρχει ἀφτὴ ἡ περίπτωση.

Μά, δάσκαλε, ἅμα συζητεῖς ἔτσι μπορεῖς κιόλας νὰ ὑποστηρίξεις μὲ κῦρος πὼς τὸ ***πρίμος*** εἶναι τὸ ***πρυμνὸς*** (α', 116), πὼς τὸ ***τσαλιστέβω*** εἶναι τὸ ***κιἂν***

ληστέβω, (α', 129) πῶς τὸ ***οὔρανὶ*** γίνεται κατὰ τὸ ***ρεγκὶ*** (α', 131), πῶς τὸ ***κιλίφι*** εἶναι τὸ ***κέλυφος*** (α', 136) πῶς τὸ ***Σουφλὶ*** γίνεται ἀπ' τὸ ***Σοφούλης***, πὼς τὸ ***διαγουμίζω*** γίνεται ἀπ' τὸ ***διακομίζω*** (α', 139) κτλ. κτλ. κτλ. (α', 129-141), «ὡς ἕκαστος βλέπει ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ τῆς γλώσσης ἡμῶν φαινόμενα ἔχει ἀνάγκην νὰ ἠξεύρῃ καὶ ξένας γλώσσας». ἀκόμη πὼς τὸ ***σκ(λ)οῦπες*** εἶναι τὸ ***σκολόπακες*** (α', 162) πὼς τὸ ***κροντήρι*** εἶνα τὸ ***κρατήρ***, (α', 167) πὼς τὸ ***ψαρὸς*** γίνεται ἀπ' τὸ ***ψάρι*** καὶ τὸ ***γαλανὸς*** ἀπ' τὸ ***γάλα*** (α', 167) καὶ μάλιστα πὼς τὸ (ἀ)***φιλογιὰ*** εἶναι τὸ ***φιλολογιὰ*** (α', 79) καὶ ὅλες τὶς ἀποδέλοιπες μεγάλες σου γκάφες, ποὺ δὲ θἀφίσουμε καμιὰν ἀξεσκέπαστη, ἣν Θεὸς διδῷ κιᾆς μᾶς θεωρεῖς καὶ πεθαμένους.

Ἐδῶ τὸ πάθος φτάνει στὸ ζενὶθ τῆς κωμικότητας.

Ἀπὸ τώρα κὔστερα πιὰ, λέει, θὰ μὲ θεωρεῖ πεθαμένονε (Ἀθηνὰ λϛ', 212). Ἐγὼ ὡστόσο ζῶ καθὼς βλέπετε κεῖμαι καὶ πολὺ πολὺ καλὰ στὴν ὑγειά μου. Κιἀκόμα ἔφκομαι ἀπὸ καρδιᾶς—μάρτυρας ὁ Θεὸς—νὰ ζεῖ κιἀφτός. Ναὶ, Μαθουσάλας νὰ γίνει ἔφκομαι καὶ νὰ πλουτίζει τὴν ἐπιστήμη μὲ ἄρθρα σὰν ἐκεῖνο ποὺ ἔχει στὸν ἴδιο τόμο τῆς Ἀθηνᾶς σελ. 188 καὶ πέρα: «Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς ἰατρικῆς λέξεως: ***δρόλυκος***». Γιατὶ ἐγὼ λατρέβω τὴν ἐπιστήμη καὶ ἐχτιμῶ κάθε ὅμορφη συμβολὴ στὴν ἐπιστήμη. ἀπ' ὅπου κιἄν προέρχεται. Ἐνῶ ἀφτὸς, φτάνει νὰ τὸ ποῦμε ἐμεῖς κιᾆς εἶναι καὶ λαγαρὸ καὶ ὡραῖο σὰν τὸ ***ἁρματολὸς*** (τ. α', σ. 9), καὶ ἀμέσως τὸ πολεμεῖ, μὲ λογομαγειρικὴ ἐπιδεξιότητα καὶ μὲ πάθος ἀφάνταστο καὶ κωμικὸ, μόνο

καὶ μόνο γιατὶ τὸ εἶπαμ' ἐμεῖς.

Κΰστερα ἀπὸ καιρὸ, ὅταν ἀποφασίσει νὰ τὸ δεχτεῖ, ἢ τὸ σουφρώνει ὁ ἴδιος (ἔστι δὲ **σουφρώνειν** τὸ ἐπαναλέγειν ὡς ἴδια, ἃ ἄλλος ἤδη προείρηκεν), ἢ βάζει κάνα κοπέλι του καὶ τὸ ξαναλέει γιὰ δικό του, κΰστερα πιὰ ἀφτὸς ἀναφέρνει πάντα τὰ δικά μας γιὰ εὑρήματα τῶν κοπελιῶν του.

Ἔχουνε ἐνδιαφέρο ἀφτά του τὰ καμώματα, ποὺ δείχνουνε τὴν ψυχοπαθιά του.

Ὁ Ἄμαντος μοῦ σούφρωσε τὴν ἐτυμολογία του: ***κουτσὸς*** ἀπ' τὸ κουτσοπόδης (τ. α', σ. 15-18) ἐγὼ ποὺ δὲν τρώγω χάπια ἔκανα ἀμέσως θόρυβο γιὰ τὸ ζήτημα. Τὸ εἶπα καὶ προσωπικὰ ὁ ἴδιος τοῦ Χατζηδάκη. Ὡστόσο ὁ εἰλικρινὴς καὶ τίμιος ἐπιστήμονας Χατζηδάκης ἐξακολουθεῖ νὰ λέει ('Επετ. Παν. ΙΓ'. 1916-17 σ. 185 ὅτι ἀφτὸ τὸ «ἐδίδαξεν [γράφε: ἐσούφρωσεν] ὁ φίλος Κ. Ἄμαντος», καὶ νὰ τὸ ξαναλέει τώρα πάλι ὁ κ. Χ. ἐκεῖ ποὺ τάχει μετὰ μένα ('Αθηνὰ τ. λϛ', σ. 199): «Οὕτως ἡρμήνευσε [γράφε: ἐσουφροποίησε] καὶ ὁ κ. Κ. Ἄμαντος τὸ ***κουτσὸς*** ἐκ τοῦ.... ***κουτσοπόδης***».—Machallah!

Πιὸ γουστόζος καὶ πιὸ χαραχτηριστικὸς εἶναι ὁ ἀγώνας του γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ***κοιτάζω*** (κοίτα Γραμ. Φιλ. § 1206) στὴ «Γλωσσικ. ἀτοπ. ἀναίρ.» ἀπ' τὴ σελ. 64 καὶ πέρα λυσσάει κυριολεχτικὰ κατὰ τοῦ μακαρίτη τοῦ Δ. Βερναρδάκη ποὺ τὸ ἤθελε ἀπ' τὸ ***κοίτη*** (ὅπως καὶ εἶναι), καθὼς ἀπαράλλαχτα ἀφρίζει καὶ μὲ μένα γιὰ τὸ ***ξαίρω*** (τ. α', σ. 104-114).

'Αξίζει τὸν κόπο νὰ βρῆτε τὴ φυλλάδα του ποὺ εἴπαμε γιὰ νὰ δῆτε τὴν ψυχοσύνθεσή του. Κΰστερα

ἀπ' ὅλα ἀφτὰ παραδέχτηκε τὴν ἄποψή μας μέσο τοῦ, κ. Κουκουλὲ (τ. α', σ. 183. κοίτα καὶ Τριανταφυλλίδη 'Επιστήμη καὶ ἦθος, σελ. 65 σημ. δ').

Παραπονιοῦνται κιἀφτὸς καὶ τὰ κοπέλια του πὼς τὸν κακομεταχειρίζομαι. Μὰ νομίζω πρῶτος ἀφτὸς «ἤρξατο χειρῶν ἀδίκων». Φέρνεται κανεὶς καθὼς πρέπει στοὺς καθὼς πρέπει ἀνθρώπους. Μὰ δὲν πιστέβω νὰ τολμήσει κανένας νὰ βεβαιώσει στὸν ἑαφτό του πὼς ὁ κ. Χ. εἶναι καθὼς πρέπει.— Πῶς;

«'Οδόντα ἀντὶ ὀδόντος καὶ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ» εἶπε ὁ Μέγας Μωϋσής. Κιἀφτὸ βαστάει ὥς τα σήμερα καὶ θὰ βαστάει ὅσο θὰ βαστάξει κιὁ ἄνθρωπος. Ὅλα τἄλλα εἶναι κοροφέξαλα. «Παιδεύετε τοὺς ἀτάκτους ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται» λέει ὁ ἐπίσης Μέγα. Παῦλος καὶ δὲν πιστέβω νὰ ὑπάρχει στὴν ἐπιστήμη ἄνθρωπος πιὸ ἄταχτος καὶ πιὸ ***ἐπηρμένος***. Τὸ ἀπόδειξε κιὁ Τριανταφυλλίδης τόσο διάφανα καὶ τόσο διάπλατα στὸ τελεφταῖο βιβλίο του «'Επιστήμη καὶ ἦθος».

Κἐπὶ τέλους le styl c' est l' homme ('Αθηνὰ λϛ', 211). 'Εγώ, ἀφτὸς εἶμαι· ὅποιος θέλει μὲ διαβάζειὶ ὅποιος δὲ θέλει, ἂς τραβᾶ τὸν ἀραμπά του.

Κἐπειδὴς εἶμαι ἀληθινὸ παλληκάρι ἐγώ, ἀναγνωρίζω διάπλατα πὼς τὸ ***δρολύκι*** δὲν εἶναι ἀπ' τὸ ***ἐντερολύκι(ον)*** ὅπως τὄλεγα στὴ Γραμματική μου πρὶν ἀπὸ εἴκοσι σωστὰ χρόνια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ***(ὑ)δρόλυκος*** ὅπως τὸ λέει τώρα ὁ κ. Χ. Ἔχω κιἄλλα τέτοια ἐκεῖ, ποὺ σήμερα πιὰ δὲν τὰ πιστέβω καὶ σὲ δέφτερη ἔκδοση θὰ τοὺς κάνω χύση, Μᾶ νομίζω κιὁ ἴδιος ἔκανε

χύση σὲ πολλὰ ποὺ τὰ νόμιζε ἀλλιῶς εἴκοσι χρόνια πρίν.—Πῶς;

Ἐπίσης ἀναγνωρίζω πὼς τὸ **υἱεῖς** εἶναι ἄσχετο μὲ τὸ **γονεῖς**, κἔχει διάπλατα δίκιο καὶ σάφτὸ ὁ κ. Χ.

Μόνο ποὺ τὸ λέει λίγο λογομαγειρικά, γιατὶ ἐγὼ καθαφτὸ μιλῶ (τ.α΄, σ. 56-60) γιὰ τὰ νεοελληνικὰ τά: **γονιὸς** καὶ **γιὸς**, καὶ μόνο κάτι παρενείρω γιὰ τἀρχαῖα **γονεῖς** καὶ **υἱεῖς**, ἀπὸ ἀπροσεξιά(1). Καὶ ὅταν λέω ἐκεῖ: «Ἐξήγηση τόσο ἁπλή, τόσο λογική, τόσο ἐπιστημονική, τόσο ἔφκολη ἀκόμα», τὰ λέω βέβαια γιὰ τὸ νεοελληνικό: **γονιὸς** κατὰ τὸ **γιός**, ὅπως φαίνεται πολὺ καθαρὰ καὶ ξάστερα (τ. α΄, σελ. 58 ἀράδα 10 ἕως 13), καὶ ἀφτὴν ἔπρεπε νὰ χτυπήσει, ἂν τοῦ βαστοῦσε, κιὄχι νὰ λογομαγειρέβει (Ἀθ. λϛ΄ 207) «ὅτι δὲν ἠδύνατο ἡ κλίσις ἐπὶ Ὁμήρου ἀγνώστου ἀκόμη προσηγορικοῦ ὀνόματος **γονεὺς**(2) νὰ ἐπιδράση ἐπὶ

---

(1) Ἕνας ἄνθρωπος πολυμαθέστατος, ***Κοντιδεύς***, ὁ καθηγητής μου Χαράλαμπος Ἰωαννίδης ἀπ' τὴ Βέρροια, ποὺ μοῦ ἔχει μάθει πάμπολλα πράματα γιὰ τὴν ἀρχαία, μοῦ τὸ εἶπε κιάφτό, κἔτσι ἐγὼ ἀβασάνιστο a priori τὸ ἀνάφερα παρενθετικὰ βέβαια, γιατὶ τὸ ἄρθρο μου δὲν εἶναι γιὰ τἀρχαῖα, ὅπως θὰ νομίσει κανεὶς διαβάζοντας τὴ λογομαγειρεμένη ἀνασκεβὴ τοῦ κ. Χ. μὰ ἔπρεπε βέβαια νὰ λάβω ὑπόψη πὼς ἀπὸ τότες ἡ ἐπιστήμη προχώρησε πολὺ καὶ νὰ προσέξω καλύτερα, πρᾶμα ποὺ δὲν εἴτανε δὰ καὶ τόσο δύσκολο, νὰ τὄβρω κἐγὼ ἐκεῖ ποὺ τὄβρε ὁ κ. Χ. Κιἀκόμα μιὰν τέτοια γκάφα ἔχω κάνει πρὸ χρόνια (Γρ. Φιλ. § 1294. σελ. 410) βασιζόμενος στὰ λόγια τοῦ Ἰωαννίδη, μὰ τότε ἴσως μοῦ ἐπιτρεπότανε ἐκεῖ ποὺ ἔγραφα. Σήμερα ὅμως ἐδῶ δὲ μοῦ ἐπιτρεπότανε καί: στραβωμάρα μου!

(2) Ἀλήθεια; εἶναι τόσο πολὺ σίγουρος γιἀφτό; Τὸν παραπέμπω νὰ διαβάσει τὰ ὅσα γράφει, ὁ ἴδιος στὰ ΜΝΕ.

τὴν τοῦ ἀρχαιοτάτου *υἱός*, ὅπως διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς, ἁπλῆς, εὐκόλου κλπ. ἑρμηνείας αὐτοῦ ἐξύμνησεν αὐτὴν ὁ γεννήτωρ αὐτῆς». Ἐγὼ δηλαδή.—Ἀφτὴν ἐξύμνησα, μπρὲ ἀσυνείδητε; Δὲν ντρέπεσαι τἄσπρα σου μαλλιά; δὲν αἰσχύνεσαι τὸ ἀξίωμά σου; δὲν εὐλαβεῖσαι τὴν ὑστεροφημία σου;

Πρέπει νάχει κανεὶς πολὺ ***ἄπλυτη ψυχὴ*** γιὰ νὰ διαστρέφει μὲ τόση ἀσυνειδησία τὰ πράματα. Τὰ ἴδια κάνει καὶ στὸν Τριανταφυλλίδη (κοίτα Ἐπιστ. καὶ ἠθ. 16 καὶ πέρα).

Ἔτσι ὁ κ. καθηγητὴς τῆς λογομαγειρικῆς βαράει μὲ ἕνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια. Πρῶτο ἀποφέβγει νἀπολογηθεῖ γιὰ τὸν ἔλεγχο τὸ φοβερὸ ποὺ τοῦ κάμνω στὶς ἑρμηνεῖες του τὶς μπόσικες γιὰ τοὺς μὴ κανονικοὺς τύπους: ***γονιὸς*** καὶ ***γονῆς***. Ἔπειτα ἀποδείχνει καὶ τὴν ***ἀμάθειά*** μας, τἀκοῦς;

Μόνο οἱ ξεπεσμένοι οἱ χαζορωμιοὶ, τὰ θύματα τῶν Ἑλληνικῶν ἐκπεδεφτηρίων ἀπὸ ζωώδικο ψυχόρμητο ἀφτοσυντηρισίας, μιλᾶνε σὲ τέτοιες περίστασες γιὰ ἀμάθειες, ὅπως τὰ συνοικιακὰ φτωχογύναια γιὰ τὰ ψεγάδια τῆς πλούσιας γειτόνισσας. Τί ἀμάθεια, μπρὲ ἐμβρόντητοι δασκάλοι! Ὑπάρχει σήμερα ἀμάθεια γιὰ κεῖνον ποὺ εἶναι μπασμένος στὴν ἐπιστήμη του; Μπορεῖ νὰ γίνει σοβαρὸς λόγος γιὰ ἀμάθεια τὴ στιγμὴ ποὺ μᾶς κατακλύζουν ὅλα τὰ μέσα κἔχουμε ὅλες τὶς ἐφκολίες, λογιῶν τῶ λογιῶν ἔκδοσες, μονογραφίες λεξικά, ἐπιστημονικὲς γραμματικές, φίλους ἀκόμη εἰδι-

α΄, 111 (κοίτα τ. α΄. σ. 113). Στὰ ΜΝΕ. α΄, 196 πάλι λέει, «ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ, ἧς ἡμεῖς μικρὰ μόνον λείψανα κατέχομεν».

κὰ σπουδαγμένους στὶς 'Εβρῶπες γιὰ τὸ κάθε τί καὶ πολύγλωσσους καὶ μ' ἕνα λόγο κάθε βοήθημα, ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ συμβουλεφτεῖ κανεὶς τὴ στιγμὴ ποὺ τοῦ χρειαστεῖ, καὶ τοὺς πρόθυμους ὑποχρεωτικοὺς συντεχνῖτες νὰ τοῦ ὑποδείξουν ἐκεῖνο ποὺ τυχὸν ὁ ἴδιος δὲ θὰ τὸ ἤξαιρε! (1)

(1) 'Ο κ. Χ. ('Αθ. λϚ', 206 καὶ 212 ὑποσημ.) εἰρωνέβεται τοὺς καλούς μας δημοσιογράφους ποὺ μὲ εἴπανε γλωσσολόγο ἀπ' τὴν κοιλιὰ τῆς μάννας μου. Φαίνεται πὼς οἱ ἔντιμοι ἀφτοὶ βιοπολεστές, ποὺ δὲν τοὺς ἐλαύνει κανένα πάθος καὶ κρίνουνε μόνο ἀπὸ ὅτι διαβάζουνε, ἔχουνε πολὺ ὀξεῖα τὴν ὄσφρηση.

Γεννήθηκα στὴν 'Αρτάκη 25 'Οχτωβρ. (π. ἡ) τοῦ 1870. Κατὰ τὸ Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο κουβαληθήκαμε οἰκογενειακῶς στὴν Πάνορμο. Ὄντας ἀκόμα στὴν 'Αρτάκη, ὁ πατέρας μου καὶ δάσκαλός μου Πέτρος ὁ Φιλανθίδης (καὶ κατὰ κόσμον: Φιλήντας) ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς διδασκάλους τοῦ Γενους, 'Ελληνιστὴς *ἐκ τῶν κρατίστων*, ὅπως τόνε λέγανε, θυμοῦμαι, μοῦ εἶχε δώσει στὸ χέρι τὴ Γραμματικὴ Γενναδίου—Παπασλιώτου. 'Εγὼ νωρίς, πρόωρα μάλιστα προετοιμασμένος ἀπ' τὸ γονιό μου, τὴ γραμματικὴ ἐκείνη τὴν ἔνιωθα τότες, κἡ ἀνάγνωσή της κάτι μοῦ ξεσήκωνε μέσα μου, φαίνεται· γιατὶ εἶπα, λέει, τοῦ πατέρα μου--Πατέρα. ἅμα μεγαλώσω ἐγὼ θὰ κάνω τὴ γραμματικὴ τῆς 'Αρτακηνῆς γλώσσας—'Αφτὸ ἐγὼ δὲν τὸ θυμοῦμαι, μοῦ τὸ διαβεβαίωναν ὅμως οἱ γονιοί μου ἀργότερα, ποὺ καταγινόμουνα μὲ τὰ γλωσσάρια καὶ ποὺ ἄρχισα νὰ γράφω ἀπ' ἀλήθεια τὴ γραμματικὴ τῆς 'Αρτακηνῆς πρῶτα, ἡ ὁποία κατόπι ἐξελίχτηκε στὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς. Θυμοῦμαι ὅμως ἕνα ἄλλο πρᾶμα. Στὴν 'Αρτάκη ἔχουμε σὲ χρήση δυὸ ντόπιες ὑποκοριστικές, δηλ. μικρυντικὲς κατάληξες· ἀντὶς τὴν κοινή: ***-άκι*** (σκυλ***άκι***, ἀγορ***άκι***) ἐμεὶς λέμε· ***-έρι*** (σκυλ***έρι***) καὶ ***-έλι*** (ἀγορ***έλι***). 'Απὸ τότες λοιπὸν, πρὶν δηλ. φύγουμε ἀπὸ τὴν 'Αρτάκη, μοὔκανε ἐντύπωση ἀφτὸ καὶ ρωτοῦσα τὸν πατέρα μου

Γητέβω
τομ. α΄, σελ. 28

Δεφτερολογώντας ὁ κ. Χ. γιὰ τὸ ***γογητέβω* > γητέβω** ('Αθηνὰ ΛϚ΄, 210) λέει γιατὶ δὲν εἴπανε καί: ***γονατίζω* > *νατίζω;*** ἐδῶ σοφιστέβεται ὁλοφάνερα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος μᾶς δίδαξε ἄπειρες φορὲς ὅτι τὰ παρετυμολογικὰ φαινόμενα δὲν ἐπεκτείνονται σὲ ὅλα τὰ ὅμοια γλωσσικὰ καθέκαστα· εἴπανε λ. χ. ἀπ' τό: ***ταξι-***

νὰ μοῦ ξεδιαλύσει: πότε λέμε ***-έρι*** καὶ πότε λέμε ***-έλι***, πρᾶμα ποὺ ὁ μακαρίτης δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ καταφέρει. 'Εγὼ ὅμως βάλθηκα νὰ τὄβρω καὶ ἡ τύχη μὲ βοήθησε, ἄςπουμε, ὅπως καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια γιὰ τὸ ***ἁρματολός*** (τ. α΄. σ. 9). Εἶχα βγάλει στὸ μάτι μου κριθαράκι (τὴν οὕτως ἑλληνιστὶ λεγομένην: ***ποσθιὰν*** κὴ μάννα μου εἶχε νὰ κάνει μὲ τὸ ***ματέρι*** μου καὶ μὲ τὸ ***ματέρι*** μου. Ἔξαφνα μὲ στέλνει νἀγοράσω ζάχαρη ἀπὸ τὸ Μαβρομα***τέλι*** (ἔτσι λέγανε τὸ γειτονικό μας μπακάλη: τὸ ***Μαβροματέλη***'). «Μπὰ, εἶπα μέσα μου, πῶς τὸ σκέτο τὸ ***μάτι*** εἶναι ***ματέρι*** καὶ τὸ ***μάβρο*** τὸ ***μάτι*** εἶναι: μαβρομα***τέλι***», κἔβαλα σὲ βάσανο τὸ ἑφταχρονίτικο, ὑποθέτω, τὸ μυαλούδι μου, καὶ πῆρα παραδείγματα κιἀπ' τὶς δυὸ κατηγορίες καὶ τὰ παρατήρησα καὶ ηὗρα πώς «Ἄμα εἶχε μέσα ***ρ*** (δηλ. στὸ ***θέμα***, ποὺ λέμε σήμερα) τὸ λέγαμε ***-έλι***: κοριτσ***έλι***, παραθυρ***έλι***, χαρτ***έλι***, πορτοκαλ***έλι***, γλαστρ***έλι*** κτλ. κιἄμα δὲν εἶχε μέσα ***ρ*** τὸ λέγαμε -έρι: σπι***τέρι***, πουλ***έρι***, κατουδ***έρι*** κου***τέρι***, κολοκυθ***έρι***, ἀλλὰ νεροκολοκυθ***έλι*** κτλ.» Καὶ πῆγα καὶ τὸ εἶπα τοῦ πατέρα μου, κἐκεῖνος μέσ' στὴ στοργή του καὶ στὸν ἐγωισμό του τὸν πατρικὸ μοῦ εἶπε μιὰν ἑλληνικούρα, χωρὶς νὰ μοῦ τὴν ξηγήσει, μὰ ἐμένα βούιζε πάντα στἀφτιά μου, ὥς που ἀργότερα τὴ βρῆκα στὸν Πλούταρχ. Θεμιστ. § 2 ἀράδα 20.

ρὰτ > **τὰ ξεράτια**, ὅμως δὲν εἶπανε ἀπ' τό: **ταμπιὲτ** > **τὰ μπιέτια** ἀλλὰ λένε: **τὰ ταμπιέτια**, εἶπανε ἀπ' τὸ ὀλωλὼς > ὁ λωλὸς, δὲν εἶπανε ὅμως ἀπ' τὸ: ὀδωδὼς > **ὁ δωδὸς**, εἶπανε ἀπ' τὸ **κετσίκα**: σκέτο **τσίκα** (Σίκινο) δὲν εἶπανε ὅμως ἀπ' τὸ **κεμέρι**: σκέτο **μέρι**. Χιλιάδες τέτοια μπορεῖ νὰ ραδιάσει κανεὶς, ἅμα δὲ βαριέται νὰ διαλεῖ τὶς σαπουνόφουσκες τοῦ κ. Χ.

Γιὰ τὸ συγκομμένο τύπο της ἀντωνυμίας *γὼ* κοίτα τόμ. α', σ. 174.

'Επίσηςλέει πὼς τό: **γύφτος** δὲ σημαίνει ἔθνος, ἀλλὰ σημαίνει ἐπάγγελμα (1). Ναὶ βέβαια σημαίνει καὶ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ ποιὸ ἐπάγγελμα, παρακαλῶ; τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σιδερᾶ, ἐπειδὴ τὸ **ἔθνος τῶν γύφτων** (ὄχι βέβαια μὲ τὴν ἐτυμολογική του σημασία: **Αἰγύπτιος**, ἀλλὰ μὲ τὸ νόημα τοῦ: κατσίβελος, ἀτσίγκανος) εἶναι σύνηθα σιδεράδες, κατάντησε νὰ σημαίνει λαϊκὰ **γύφτος**=σιδεράς, ὥστε ἂν ὕπαρχε τὸ ρῆμα **γυ(φ)τέβω** θὰ σήμαινε κατὰ τὰ νέα λεγόμενα τοῦ κ. Χ. μετέρχομαι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γύφτου=τοῦ σιδερᾶ. Ἔτσι δὲν εἶναι θαρρῶ;

Κατόπι θυμήθηκε πὼς εἶναι καὶ συκοφάντης καὶ λέει σ. 212 πὼς ἐγὼ ἀποκρούω τὴν ἀποβολὴ φθόγγου κατ' ἀνομοίωση. Ψέματα! Δὲν εἶπα ποτὲς πουθενὰ πὼς τὸ **γυφτέβω** δὲν μποροῦσε νὰ γίνει **γητέβω**. Εἶπα, πὼς ρῆμα **γυφτέβω** δὲν ὑπάρχει καθόλου. Ἔχει διαφορὰ θαρρῶ τὸ πρᾶμα.—'Επίσης «ἀποβάλλω καὶ μὲν τὴν παρασιώπησιν ὅλης συλλαβῆς» (τομ. α'. σελ. 75) γιὰ ἀνομοίωση, δὲν τὴν ἀποβάλλω ὅμως κα-

(1) Πότε ὅμως καὶ ποῦ σήμανε τὸ **γύφτος**=γόης, ἀφτὸ δὲ φρόντισε νὰ μᾶς τὸ πληροφορήσει;

θόλου, ὅταν γίνεται ἀπὸ παρετυμολογία καὶ μὴν ψέβδεσαι.

Ἔπειτα μᾶς ρωτᾶ, ποῦ σώζεται τὸ *γογητέβω*. Μὰ νομίζω ὅμως πὼς τὸ ***γοητεύω*** εἶναι κάπως πιὸ βεβαιωμένο ἀπ' τὸ ***γυφτέβω***, αἴ; Στὶς χῶρες λοιπὸν ποὺ λένε. ***Θεγός***, ***κλαίγω***, ***πωγάζω*** κτλ. καὶ τὸ ***γοητεύω > γογητέβω*** τὸ εἶπανε βέβαια, κιάφτοῦ ἔγινε ὁ παρετυμολογικὸς χωρισμός: ***γὼ γητέβω***, ὅπως ἀφτοῦ ἐπίσης ἔγιναν καὶ ***τὰ ὠγὰ > τἀουγὰ > ταὐγά***, ἀφτοῦ ἔγινε καὶ τὸ ***ἀώρι***(ον) > ***ἀγώρι*** καὶ τὸ ***ἄωρος > ἄγουρος*** κιἄπ' ἀφτοῦ περάσανε κατόπι στὴν κοινὴ Ἑλληνική.

Ἐξὸν

Ἡ νεοελληνικὴ πρόθεση ***(ἐ)ξὸν*** εἶναι ἡ ἀρχαία μετοχὴ τοῦ οὐδέτερου κατὰ αἰτατικὴ ἀπόλυτη: ***ἐξόν***, ποὺ παρετυμολογήθηκε πρὸς τό: ***ἔξω*** βοηθώντας καὶ τὸ νόημα. Πρβλ. Πλατ. Πρωτ. 358d «οὐδεὶς τὸ μεῖζον κακὸν αἱρήσεται, ***ἐξὸν*** τὸ ἔλαττον», ὅπου τὸ ***ἐξὸν*** (αἱρέσθαι) ***τὸ ἔλαττον*** μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πάρει καὶ μὲ τὴ σημερινὴ συνεκδοχὴ=***πάρεξ*** (αἱρήσεται) ***τὸ ἔλαττον***, χωρὶς νἀλλάξει οὐσιωδῶς τὸ νόημα. Φαίνεται λοιπὸν πὼς ἀπὸ τέτοια παρανόηση μετάπεσε τὸ ***ἐξὸν*** στὴ σημερινὴ σημασία του.—Ἔτσι καὶ τὸ ***ὄντας*** μετοχὴ χρονικὴ συνεφύρθηκε μὲ τὸ χρονικὸ μόριο ***ὅταν***.

Νωρὶς

Τὸ νεοελληνικὸ ἐπίρρημα ***(ἐ)νωρὶς*** εἶναι τὸ ἀρχαῖο: ***ἐν ὥρᾳ*** (Πινδ. Ὀλ. ϛ', 28.—Ἀριστοφ. Νεφ. 1117. Σφηκ. 242. Ἐκκλησ. 395.—Ξενοφ. Οἰκον. Ε', 4. Κ', 16—Θεοκρ. ΚΑ', 40,—Πολυβ. Α', 12. ΙΖ', 9. ΙΗ', 2,—Πλουτ. Μαρ. 20, 4 κτλ.) Ἀργότερα λέχτηκε ***(ἐ)νώρας*** κατὰ τὸ ***(ἐ)ξώρας*** (πρβλ. τἀρχαῖα ***ἐμποδῶν*** κατὰ τὸ ***ἐκποδῶν***), Σὲ μερικὰ χωριὰ τῆς Κύζικος μόνος ὁ τύπος ***νώρας*** εἶναι σὲ χρήση. Ἀργότερα τὸ ***νώρας*** ἔγινε ***νωρὶς*** κατὰ τὰ ***χωρὶς εὐτύς, μηγαρὶς*** κτλ. Κατὰ τὸ ἰδιοσήμαντο ***ταχύτερα*** ἔγινετὸσυγκριτικὸ ***(ἐ)νωρύτερα***, ἔτσι καὶ τά: ***πρωτύτερα*** καὶ ***ἀρχύτερα***. Τὸ ἀρχαῖο ***ἐνωρίστερον*** (Ἀθην. Δ', 142) συγκριτικὸ τοῦ ***ἔνωρον*** (πρβλ. ***λάλον-λαλίστερον***,) καμιὰ σχέση δὲν ἔχει μὲ τὸ νεοελληνικὸ ***(ἐ)νωρύτερα***.

Σφάλλεται ὁ κ. Χατζηδάκης λέγοντας (ΜΝΕ. β', σελ. 97) ὅτι τὸ ***ὀρθρίτερον*** (γράφε ***ὀρθρύτερον***) τοῦ β', πρὸ Χρ. αἰῶνα (Notis et Extr III, 319) καὶ τὸ ***ὀψίτερος*** (Ἑρμηνευμ. Ἰουλ, Πολυδευκ. σ. 349) εἶναι δῆθεν κατὰ τὸ ***ἐνωρίτερον***. Τὸ ***ἐνωρύτερον*** εἶνε πολὺ μεταγενέστερο ἀπ' τὰ δυὸ παραπάνου, ποὺ ἔγιναν τὸ πρῶτο: ***ὀρθρύτερον*** κατὰ τὸ ***ταχύτερον*** καὶ τὸ δέφτερο: ***ὀψύτερος*** καὶ τὸ ***βραδύτερος***. Οἱ ὀρθογραφίες τῶν μεταγενεστέρων κειμένων δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπηρεάζουνε τὴν ἐλέφτερη ἔρευνα.

Ἀλλοῦ, παντοῦ

Τὰ **ἀλλοῦ**, **παντοῦ** δὲν εἶναι βέβαια τὰ **ἀλλαχοῦ**, **πανταχοῦ**, ἀλλὰ εἶναι νεολογισμοί. Ὅπως δηλ. ἀπὸ τὸ **αὐτὸς** τὸ δειχτικὸ ἔγινε τοπικὸ ἐπίρρημα: **αὐτοῦ** κατὰ τὸ **ποῦ**; ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰ **ἄλλος** > **ἀλλοῦ**, **πάντα** > **παντοῦ**.

Πούπετα

Τὸ **πούποτε** ἔγινε **πούπετα** κατὰ τὸ συνώνυμο: **πούθενα**. Καὶ τοῦτο μὲν κατόπι κατέβασε τὸν τόνο στὴ λήγουσα κατὰ τὸ δειχτικὸ **νά**: **ἐδωνά**, **ἐκεινά**, ἔτσι καὶ **πουθενά**, τὸ **πούπετα** ὅμως κράτησε τὸν ἀρχικὸ τονισμό: **πούπετα**.

Νά, τὸ δειχτικὸ

Τὸ δειχτικὸ **νά** (μὲ ὀξεῖα πάντα) εἶναι τὸ ἀρχαῖο **ἠνί**, ὅπου ἡ κατάληξη **-ι** γίνεται **-α** κατ' ἀναλογία τῶν πολλῶν νεοελληνικῶν ἐπιρρημάτων μὲ **-α**: **καλά**, **ἄσχημα**, κτλ. Πρβλ. **ἀμμή** > **ἀμμά**, **δή** > **δά**, **ἔτσι** > **ἐτσά**, **ἀντίκρυ** > **ἀντίκρα**, **ἀλὶ** > **ἀλιά**, **ἐκεῖ** > **ἐκιά**[1] κτλ. Λάθος ἔχει ὁ κ. Χατζηδάκης ποὺ τὸ

---

(1) Στὰ δυὸ τοῦτα ἂν καὶ τὸ i ἔγινε α ὁ προηγούμενος ὑγρὸς φθόγγος **λῖ**=gl Ἰταλικό, **κι** οὐρανικὸ μένει ἀνέπαφος, ὥστε λέμε **ἀλιά**, **ἐκια̑** καὶ ὄχι **ἀλά**, **ἐκά**.

θαρρεῖ ἀπ' τὸ ἢν «τῇ προσθήκῃ» (?) ταῦ α, γιατὶ τότε οὔτε ὁ τόνος τῆς λήγουσας, οὔτε ἡ ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ Ι δὲν ξηγιοῦνται· ἄλλως τε καὶ παράδειγμα προσθήκης τοῦ ἐπιρρηματικοῦ α σχεδὸν δὲν ἔχομε, ἐνῷ ἀναλογικῆς τροπῆς τοῦ τελικοῦ φωνήεντου σὲ -α ἔχομε ἄπειρα παραδείγματα.

Τὰ ἰδιόφθογγα

Ἀρκετὲς λέξες μὲ τὴ φθογγικὴ ἐξέλιξη, πιὸ παθαίνουν εἴτε ἀπὸ φυσιολογικοὺς εἴτε ἀπὸ ψυχολογικοὺς νόμους, συμπέφτουν ὁλότελα στὴ μορφὴ καὶ στὴν προφορὰ μὲ ἄλλες ἀρχαιότερες, ἔπειτα ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ βρίσκει ἀνάμεσα στὶς πιότερες ἀπ' ἀφτὲς καὶ κάποιαν ἀντάμωση ὡς πρὸς τὸ νόημα κἔτσι σχετίζοντάς τες καὶ νοηματικὰ τὶς ἑνώνει καὶ τὶς κάνει μιά, ὥστε μόνο ὁ γλωσσολόγος μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει τὴν ἀρχή τους.

Κλασικὰ παραδείγματα τέτοια ἔχουμε τὸ Κεφαλονίτικο *ἄλαλος* καὶ τὸ εἰδικὸ *και*, ποὺ διάπλατα τἀναλύσαμε καὶ τὰ δύο σἀφτὸ τὸ βιβλίο μας (τομ. α', σελ. 120 καὶ 125).

Τέτοια εἶναι καὶ τὰ νεοτερικά: *στρατιώτης* καὶ *στρατιὰ* ἀπ' τὸ ἰταλικὸ strata=δρόμος, ποὺ ὁλότελα κατὰ τύχη συνέπεσαν μὲ τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα (πρβλ, δημ. τραγ. «Διαβάτες μου διαβαίνετε στρατιῶτες περπατᾶτε» — «Διαβάτες μου στρατιῶτες μου καλοί μου στρατολάτες»=οἱ τὴν στράταν ἐλαύνοντες (πρβλ.

δρομολάτης ἰδιονόημο) ποὺ καμιὰ σχέση βέβαια δὲν ἔχει μὲ τὸ ἀρχ. ***στρατηλάτης***, καὶ ρῆμα ***στρατέβω***= ὁδεύω: «ὥς ἀστραπὴ τὸ σίδερο στρατέβει ἀπάνω κάτω» (Ἐρωτοκ. Δ΄. 1794) καὶ ***στράτεμα***=περπάτημα, ὁδοιπορία, «τοῦ κύκλου (τῶν ἐνιαυτῶν) τὰ στρατέματα» (ἀφτοῦ Δ΄. 618). Ὁ κ. Ξανθουδίδης τἄχει ξεδιαλύσει στὴν ἐντέλεια (Ἐρωτ. σελ. 702 (καὶ Λξ. ἀρ. 177). Ὡστόσο ὁ καθηγητὴς Χ. στὰ ΜΝΕ ά, 143 μιλάει μὲ «Ζηκίδειον ἀφέλειαν»: ***στρατεύω***, ***στρατιά***, «ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου» λέει.

Ἐπίσης ἀπ' τὸ ***ἔπαισα—ἔπαιξα*** ἔγινε τὸ ***παίζω*** =παίω, Θὰ σὲ ***παίξω*** λένε στὴν Ἄντρο = θὰ σὲ χτυπήσω (***παίσω***). Πολὺ σωστὰ τὸ ὑπόθεσε ὁ Κουκουλὲς καὶ πολὺ ὄμορφα τὸ ἁποδείχνει στὸ Λεξικογραφ.ἀρ.Ϛ΄312 σημ. 7.Ὅμοια κιἀπαράλλαχτα λέμε κἐμεῖςστὴν'Αρτάκη: ἀπ'τὸν ἀόριστο (ἔπλευσα—)***ἔπλεψα*** καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωση >***ἔπλεξα***, ἐνεστός: πλέκω= πλέω, κολυμπῶ, ξενερίζω, λ. χ. ξαίρεις καὶ ***πλέκεις***, (=κολυμπᾶς;) ***πλέκει*** ὁ βαθρακός, τὸ ψάρι κτλ.***ἔπλεξε*** μέσ' τὸ αἷμα, ὁλότελα ἀνάλογα μὲ ὅσα ξετυλίγει ὁ Κουκουλὲς γιὰ τὸ ***παίζω***=παίω.

Ἄλλο τέτοιο εἶναι τό: κλαίει καὶ ***δέρνεται***, θρηνῶ καὶ ***δέρνομαι***, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὸ ***ὀδύρομαι*** πρβλ. ***φθείρομαι***>:***φτέρνομαι***: ***ἐγείρομαι***>: ***γέρνομαι***, ***σπείρομαι***>: ***σπέρνομαι***, ***σύρομαι***>: ***σέρνομαι***.

Ἐπίσης στὶς φράσες: μοῦ ***θέλεις*** μιὰ δραχμή, σοῦ ***θέλω*** πενήντα λεφτὰ κτλ. δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ***ὀφείλω*** (χωρὶς νὰ ζητήσουμε τὸν ἐπικὸ τύπο ***ὀφέλλω*** ποὺ ὥστόσο δὲν ἀποκλείεται, πρβλ: ἐπικά:

τόσον, ἀττικά: ***τοσοῦτον***, νεοελλ.: ***τόσο*** κτλ.) γιατὶ τὸ Ι > ε πρὶν ἀπ' τὸ ὑγρὸ **λ** ξηγέται ἔφκολα πρβλ. ***φυλλάδα > φελλάδα, τηλικοῦτος, > τελεκοῦτος*** (Σαντορίνη), ***φυλίη >: φελίκι***=κάποιος θάμνος Χλδρ. 477· βλέπε καὶ α', σελ. 26.

Καὶ λοιπὸν ἅμα γίνει: ***φέλω φέλεις***, πολὺ ἔφκολα παρετυμολογέται μὲ τὸ ***θέλω θέλεις***.

Ὅμοια τὸ: ***ἔσωσα—σώνω***=φθάνω, εἶναι τό: ***ἰσώνω*** (τὸ διάστημα ποὺ μᾶς χωρίζει)· τὸν ***ἴσωσα***= ἔγινα ἴσος του· θεωρήθηκε ***ἤσωσα*** καὶ λέχτηκε ἐνεστὸς ***σώνω***. Δυὸ παιδιὰ στέκουνται δίπλα τὸ ἕνα στἄλλο μετρώντας τὸ ἀναστημά τους.

—«***Σ' ἔσωσα!***» λέει ὁ μικρὸς τοῦ μεγάλου.

Δηλ. «***ἴσωσα*** μετὰ σένα στὸ μπόι». Ποιὰ νοηματικὴ σχέση μπορεῖ νἄχει ἀφτὸ μὲ τὸ ***σώζω;***

Ὁ Ξανθουδίδης Ἐρωτ. σελ. 710, ***εὐλαβούμενος τὸν διδάσκαλον***, ποὺ τὸ θέλει ἀπ' τὸ ***σώζω***, λέει (ΜΝΕ. ά, 228), δὲν τολμᾶ νὰ πεῖ ἴσια καὶ πέρα πὼς μὲ τὸ ***σώζω*** καμιὰν ἐτυμολογικὴ ἀντάμωση δέν ἔχει, μόνο τὰ λέει μασημένα.

Καὶ τὸ μέσο: ***σώθηκε***=τελείωσε, ***σώνεται***=τελειώνει εἶναι τὸ ἴδιο. Δηλ. ***ἰσώθηκε*** (μὲ τὸ ὅσο χρειαζότανε, καὶ λοιπόν:) τελείωσε.

Τὰ ἴδια ὅταν λεμε: ***θαρρῶ*** μὲ τὴ σημασία τοῦ ***νομίζω***, τοῦ: ***μοῦ φαίνεται***, λ. χ. «***θαρρῶ*** πῶς δὲν μπορεῖς» κτλ. δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ: (θεωρῶ) ***θωρῶ*** (πρβλ. ***Θεόδωρος > Θόδωρος***). Καὶ πὼς ἔχω δίκιο φαίνεται ἀπὸ τὴ Δωδεκανησιώτικη προφορὰ τοῦ: ***θαρῶ***=νομίζω, ἐνῶ δηλ. τἆλλα ἀρχαῖα διπλὰ στὰ Δωδεκάνησα τὰ προφέρουν ἀκόμα διπλὰ ὥς τὰ σήμερα. λένε δηλαδή: σύ**ρρ**ιζα, μαλλιό**ρρ**υπος, τραχύ**ρρ**ω(γ)ος, ξερό**ρρ**αχη κτλ. ὅλα μὲ διπλὸ **ρρ**, ὅμως τό: θαρῶ τὸ λένε μὲνα **ρ** γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἀρχ. θαρρῶ, ἀλλὰ εἶναι τὸ ***θωρῶ***.

Ἀπὸ τὸ ***ψύα, ψοία*** ὑποκοριστικό: ***ψο(ι)άριον***, εἴπανε ***ψάρι***=τὸ φιλέτο, τὸ ψαρονέφρι, ποὺ καμιὰν ἐτυμολογικὴ σχέση δὲν ἔχει μέ τὸ ***ψάρι*** «τὸ ***ἰψάριον***

ἀπὸ τὸ ***ὄψον*** (ΜΝΕ. β', 607). Ὡστόσο ἐπειδὴ τὸ φαγὶ τοῦ ***ψαριοῦ*** εἶναι τρυφερὸ, καὶ τρυφερὸ ἐπίσης τὸ κρέας τοῦ φιλέτου, ὁ λαὸς κάπου τὰ σχέτισε καὶ τὰ ἕνωσε καὶ σημασιολογικά.

Τὸ Βενετσιάνικο: mascara (Ἰταλικὸ maschera)=προσωπιδοφόρος καὶ τὸ Ἀραβο-Τούρκικο ***μασχαρὰ*** =πρόστυχος τὰ εἴπαμε καὶ τὰ δυὸ ***μασκαρὰς*** μὲ διαφορετικὸ βέβαια νόημα τὸ καθένα στὴν ἀρχή, μὰ ἐπειδὴς ὁ προσωπιδοφόρος κάνει καὶ ***μασκαραλίκια***, ἑνωθήκανε καὶ σημασιολογικὰ οἱ λέξες καὶ θεωρηθήκανε μιά. (Κοίτα καὶ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ κ. Σ. Κυριακίδη Λξκγρφ. ἀρχ. Ε', 119), ποὺ τὄγραψε ἐξαιτίας ἀφτή μου τὴ σημείωση ἡ ὁποία πρωτοδημοσιέφτηκε στὸ «Βωμό».

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουμε: ***ἀρκουδάκι*** ἀντὶς ***ἀκριδάκι*** τὴν ἐνδημικὴ ἀκρίδα γιατὶ τὰ παιδιὰ τὴ δένουνε μὲ μιὰν κλωστὴ καὶ τὴν χορέβουνε σὰν ***ἀρκουδάκι*** =μικρὴ ἀρκούδα.

Σουρώνω, ἀπ' τὸ σειρῶ (ἢ σιρῶ, Κοραὴς)=διηθῶ, διυλίζω, στραγγίζω, συσφίγγω, συνωθῶ, ἀμπώχνω, διώχνω, ἀποπαίρνω, ἐπιπλήττω· καὶ ***σουρώνω*** ἀπ' τὸ σοῦρος= μέθυσος (Ἀραβαντινὸς), ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ Βενετσιάνικο suro, ποὺ θὰ πεῖ φελλίρι, πάτωμα στεύμπωμα· ὅπως εἴπανε λοιπὸν· «ἔγινε τάπα ἢ ἔγινε στουπὶ» ἔτσι εἴπανε καὶ ἔγινε ***σοῦρος*** > ***σούρωσε***. Ἔπειτα ὅπως λένε: «τὸ τραβᾶ, τὸ τσούζει, τὸ σφυρίζει,» κτλ. εἴπανε καί: «***τὸ σουρώνει***».

Ρόκα τὸ σαλατικὸ (λατ. eruca). καὶ ***ρόκα***=ἡ ὑλακάτη (ἰταλ. rocca).

Ρίνα τὸ ψάρι εἶδος σαλάχι (scuatina)˙ καὶ ***ρίνα***= ἡ μεγάλη λίμα (lime).

Ἄγνωστος˙ στὴν αὐστηρὴ δημοτικὴ λέγεται ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει γνώση. Μἀφτὸ τὸ νόημα τὄχει κιό Ἡσύχιος. (Π ρβλ. καὶ Κορ. Ἄτ. β' σ: 10 καὶ Ξανθουδ. Ἐρωτ. στὴ λέξη).

Τὸ ἀρχαῖο ***ἄγνωστος*** Ρωμαίικα τὸ λέμε ***ἀνέγνωρος***, δηλ. ὁ μὴ γνώριμος.

Τὸ νεοελληνικὸ ***ἄγνωστος*** καμιὰ σχέση δὲν ἔχει μὲ τὸ ἀρχαῖο ἰδιόφθογγο, ποὺ ὁλότελα κατὰ τύχη συμπέσανε οἱ φθόγγοι τους. Τὸ δικό μας ἔγινε ἔτσιδα:

Κατὰ τὸ σχῆμα: ***κριτικὸς — ἄκριτος, λογικὸς— ἄλογος***, ***βολικὸς— ἄβολος,παστρικὸς — ἄπαστρος, θωριακὸς—ἄθωρος*** (=ἄχρωμος) κτλ. εἴπανε καὶ ***γνωστικὸς - ἄγνωστος.***

Ὥστε ***ἄγνωστος*** εἶναι τὸ ἐναντίο τοῦ ***γνωστικὸς***, γιὰ τοῦτο λέμε καὶ ***ἀνάγνωστος*** κατὰ τά: ***ἀνάμυαλος***, ***ἀνάμελος***, ***ἀνάγροικος***, ***ἀνάβαθος*** κτλ.

Λέγει ὁ Ξανθουδίδης (Λεξ. ἀρχ Ε'. 299): Ἀπ' τὰ ***κουρὰ, κουρέβω*** «προῆλθε καὶ τὸ οὖσ, ***κουράδι***, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσήμαινε τὸ κουρευόμενον, ἢ κουρευθὲν ποίμνιον, κατόπιν δὲ γενικῶς τὸ ποίμνιον, ἐκ τούτου ἐγένετο τὸ: ***κουραδάρης***= ὁ ἔχων ποίμνιον».—Λέω κἐγὼ (Γραμ. § 144-5): Τὸ ἀπορρίξιμο τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου γίνεται ἀπὸ παρετυμολογικὸ συνεπαρμό, ἀφοῦ συγχιστεῖ μὲ τὸ ἴδιο τελικὸ σύμφωνο τῆς πρωτυτερινῆς λεξούλας: ***σκὼρ > σκοράδιον***˙ φράση: νὰ φὰς σκωράδια (τὰ δυὸ ***σσ*** γίνουνται ἕνα) > ***κουράδια.***

Μάτι (=ὀμμάτιον)˙ καὶ ***μάτι*** (=ἱμάτιον) τὸ

πουκάμισο στὴν Κύπρο.

Ἀγεράκι (=ἀγέρας, αὔρα) καὶ **ἀγεράκι** (=ἱέραξ, ἔτσι στὴν Ἀρτάκη: ἕνα γεράκι > ἕν' ἀγεράκι.

Ροδιὰ (=ἡ ροιὰ), ὁ καρπός της: **ρόϊδι** ἢ **ρόδι**· καὶ **ροδιὰ** (=ἡ ροδῆ), τὸ λουλούδι της **ρόδο** ἢ τριαντάφυλλο, ἀπ' ἀφτὸ καὶ: τριανταφυλλιά.

Κανόνι (=κανόνιον· στὴν Ἀρτάκη λένε τὴν μπλέτα τοῦ ρούχου, στὴ Βεζίτσα τῆς Ἤπειρος τὸ μασούρι τοῦ ἀργ ιλιοῦ· **κανόνι** (canon) τὸ πυροβόλο.

Ζυμάρι (=ἡ ζύμη καὶ σὲ μερικοὺς τόπους **ζμάρι** ἕνεκα τὸ ζ (πρβλ. **ζ'γιάζω** καὶ: σ'τάρι ἕνεκα τὸ σ) καὶ στὴ βορειοελληνικὴ κανονικὰ ἕνεκα τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ἄτονου Ι.—Καὶ πάλι: **ζιμάρι** ἀπ' τὸ (σμάρι < ἐσμάριον > ἀσμάρι=ἐσμὸς μελισσῶν).

Χαρτώνω (=περιβάλλω μὲ χαρτί)· καὶ **χαρ'τώνω** στὴν Κούμη=ἐβλογῶ, περιβάλλω μὲ **χάρ'τα** (=χάριτα τ. α' σελ. 96)

Ἄγλωσση=ἡ βουβή· μὰ **ἄγλωσση** λέγεται στὴν παλιὰ Ἀθηνιώτικη γλώσσα καὶ ἡ ἀγριάδα, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ παρετυμολογημένο τὸ **ἄγρωστις**.

Γούλα=ἡ λαιμαργία καὶ ὁ πρόβολος τῶν ὀρνίθων ἀπ' τὸ λατ. gula=λαιμός· καὶ **γούλα** τὸ μεγεθυντικὸ τοῦ **γουλὶ**=ὁ καυλὸς τοῦ λαχάνου ἀπ' τὸ ἀρχ **ἄγλις** > **ἀγλί**(ον) > **γλὶ** > **γὀυλὶ** (πρβλ. **γδὶ** > **γουδί**), ὅπως πολὺ σωστὰ τὴν παράγει ὁ φίλος μου ὁ Φάβης (Λεξ. ἀρ. ϛ' 356).

Ἀράπα τὸ θηλυκὸ τοῦ **ἀράπης**, ἡ ἀραπίνα, ἡ ἀράπισσα· καί: ἡ ράπυς > ἡ ράπη > ἡ ράπα > **ἡ ἀράπα**.

Ἀφιόνι εἶναι τἀρχαῖο **ὄπιον** ποὺ οἱ τοῦρκοι τὸ κάνανε: **ἀφιὸν** κἐμεῖς παίρνοντάς το ξανὰ ἀπ' ἀ-

φτοὺς τὸ εἴπαμε **ἀφιόνι** (κοίτα Γραμ. Φιλ. § 1638). Ἄλλο τὸ **ἀφριόνι** καὶ γιὰ λόγους φθογγικοὺς **ἀφιόνι** Γραμ. Φιλ. § 254 καὶ τούτου τοῦ βιβλίου τ. α', σελ. 32 ποὺ τὸ **φρj** γίνεται **φj** δηλ. **φἰ** καὶ σελ. 43 σημ.) ἀφτὸ τὸ **ἀφιόνι** ἀπ' τὸ **ἀφρίζω** κατὰ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπ. κ. Μιχ. Στεφανίδη, ποὖναι καὶ εἰδικὸς γιὰ τέτοια, σημαίνει τὸν ἀσβέστη.

Παγούρι=εἶδος καρκίνου, ἀρχ. πάγουρος· καὶ ***παγούρι***=ἡ τσότρα, ἡ πλόσκα ἀπ' τὸ ἀρβανίτικο: ***παγούα***.

Καβούρι ἀπ' τό ***πα(γ)ούρι*** > ***παβούρι*** (βλ. τομ. α' σελ. 8) καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωση τοῦ πρώτου ἀπ' τὸ δυὸ χειλικὰ ***π***+***β*** > ***κ***+***β***: ***καβούρι***· καὶ ***καβούρι*** στὴν Κάρπαθο ἡ κοινῶς τσιγαρίδα=τὸ σίσιρο, τὸ συγκάθουρο (Βογιατζίδης) ἀπὸ σύφυρμο: ***κάβω***+***καπύρι***. Ἐπίσης: ***Καβούρι*** τὸ ἀκρωτήρι τῆς Ἀττικῆς Κυνόσουρα, δηλ. μικρὸς κάβος: ***κάβου οὐρὰ*** ἔτσι τὸ θέλει ὁ Καμπούρογλούς μας καὶ συμφωνῶ μαζί του.

Βάγια=ἡ παραμάνα (κοίτα παρακάτου)· καὶ ***βάγια***=ἡ ***βαΐς***, τὸ ***βάιον***, (Κοπτικὰ baï), τὸ κλαδὶ τοῦ φοίνικα καὶ κατόπι τῆς δάφνης καὶ ἄλλων θάμνων ποὺ μεταχειρίζονται στὴν Ἐκκλησιὰ τῶ Βαγιῶ. (κοίτα Θ. Χελδρ. Δημ. ον. φυτ. σελ. 73, 80, 96 καὶ Π. Γεναδ. Λεξ. φυτ. σ. 240, 1007.

Τσιτώνω ἀπ' τὸ ἀρχ. τιταίνω=τεντώνω· καὶ ***τσιτώνω***=σιωπαίνω στὰ Ἑφτάνησα ἀπ 'τὸ ἰταλ. cito.

Ἀρίδα=ἡ ἀρὶς τὸ τρυπάνι· καὶ ἀρίδα=ἡ φτέρνα

Κούνα=ἡ κύνα, ἡ σκύλα (Κύπρο κτλ.) καὶ ***κούνα*** =ὁ κόκκων, ἡ (κουκ)καύνα δηλ. τὸ κουκούτσι (Κουκουλές).

Κουρεμένη=ἡ κουρεμένη (κουρέβω)· καὶ ***κουρεμένη*** στὴ γνωστὴ παροιμία: «νὰ ξυπνήσ' ἡ κουρεμένη καὶ νὰ δεῖ τὸ παπλωμά της»· ἀφτὸ εἶναι ἡ μετοχὴ τοῦ παθ. παρακ. ὄχι βέβαια τοῦ: ***διακορεύω***, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, ἀλλὰ τοῦ: ***ἐκκορέω***, ποὺ χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ πουλήσουμε πολλὲς σοφίες φαίνεται πὼς εἶχε ὁπωσδήποτε καὶ τὸ νόημα τοῦ ***ξεπαρθενέβω***. Τουλάχιστο ὁ Ἀριστοφάνης στὶς Θεσμορφοριάζουσες 760 τὸ μεταχειρίζεται σὲ καλαμπούρι μὲ διπλὸ νόημα: «Τὶς ἐξεκόρησέ σε;» = Ποιὸς σάφισε δίχως κόρη; μὰ καί: ποιὸς σὲ ξεπαρθένεψε;

Μὰ καὶ ὁλότελα νὰ μὴν τὸ εἶχε ἀρχικὰ τὸ δέφτερο νόημα κατ' ἀνάγκη θὰ τὄπαιρνε ἀπὸ παρετομολογικὴ παρανοήση. Πρβλ. ζωὴ ***χαρισάμενη***=χαρούμενη, ραθυμῶ > ***ἀραθυμῶ*** = ἀλλοῦ: ἐπιθυμῶ, κιἀλλοῦ: θυμώνω (ἔτσι σεμᾶς), ***ἐκ βαράθρων*** ἀντίς: ἐκ βάθρων (Σάρρος Παλ. ἐρ. σ. 103) κτλ. κτλ. Κοίτα «Κριτικὴ» τόμ. α', σελ. 101 στήλ. β', ἔχω βάλλει πολλὰ τέτοια παραδείγματα.

Ρούδι· ὅπως εἴπαμε ἀπ' τά: χνοὺς > χνούδι, βοὺς > βούδι, φλοὺς > φλούδι (*) ἔτσι εἴπαμε κιἀπ' τὸ ***ροῦς > ρούδι***, Ροῦς καὶ ρούδι στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ σημαίνει τὸ γνωστὸ βαφικὸ ξύλο, τὸ χρυσόξυλο, ποὺ λένε, τὸ πάγκοινο: ***ρούδι*** (στὴν Κύπρο ὡς τὰ σήμερα: ὁ ***ροῦς***), τὸ ***σουμάκι*** τέλος πάντων· ὁ ἀρχ. ἀσυναίρετος τύπος εἶναι ὀξύτονος: ***ροὸς*** (Διοσκ. α', 147 καὶ

(*) Στὴν Ἀρτάκη λέμε ***Γιαπλούδι*** ἕνα μικρὸ πορθμό μας: (διά)πλους >(για)πλούδι.—Δηλ. λέγαμε· τώρα πιά.... πάει κὴ Ἀρτάκη πάει καὶ τὸ Γιαπλούδι... Ὢ Φραγκιὰ κακὸ ποὺ ἔκαμες καὶ στὴν ἐπιστήμη.

'Αθήν. 309F)· καὶ ***ρούδι(ον)***, ἀφτὸ τὸ τελευταῖο κοινὸ νεοελληνικὸ βέβαια δὲν εἶναι καὶ στὴ σειρὰ ποὺ τὸ βάζει ὁ Χ. (ΜΝΕ. β', 306) δὲν ταιριάζει τουλάχιστο. Εἶναι κατὰ τὸ Lobeck, Φρύνιχ. 87, ὁ μεταγενέστερος τύπος τοῦ: ***ροίδιον*** (κοίτα Porson Εὐρ. 'Εκ. προλ.) καὶ σώζεται στὸν Πόντο.

'Αθιβάλλω, τὸ ἀρχαῖο ἀ(μ)φιβάλω μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ πρώτου ἀπ' τὰ δύο χειλεικὰ ***φ+β*** σε ***θ+β*** (Γραμμ. Φιλ. σελ. 91). καὶ ***ἀθιβάλλω*** (ἢ μακραιμένο: ***ἀναθιβάλλω***) τοῦ Εὐαγγελίου τὸ: «ἀντιβάλλετε» Λουκ. κδ', 17 ποὺ παίρνει τὸ ***θ*** ἀντὶς ***τ*** ἀπὸ παρετυμολογικὴ σύγχηση μὲ τὸ προηγούμενο ὁ Χατζηδάκης συγχίζει τὰ δυὸ σὲ βαθμὸ ἀξιοθρήνητο ('Αθηνᾶ κδ', σ. 10).

Γόφος=τὸ ψάρι, τὸ γουφάρι· καὶ ***γόφος***=ὁ γόμφος.

Δόξα=la gloire· καὶ ***δόξα*** τοὐρανοῦ=τὸ οὐράνιο τόξο, ἡ ἴρις.

Λίμα=ἡ πεῖνα (λιμάζω) καὶ ***λίμα***=ἡ ρίνα, τὸ ρινί, ὁ σιδεροφάγος ἀπ' τὸ λατινικὸ lima

Λειψὸς=ὁ ἐλλιπὴς (ΜΝΕ. α', 170) καὶ ***λειψὸς*** κάποιο πετρόψαρο, εἶδος μεγάλο σκορπίδι.

Μπάμπαλο=κουρέλι (παμπάλαιο, τόμ. α', σελ. 38!)· ἔτσι παρετυμολογώντας εἴπανε ***μπάμπαλο*** καὶ τοῦ Ἡσύχιου τὸ ***βάβαλον***=αἰδοῖον· ἀλλιῶς δὲν ξηγέται ἡ προφορὰ τοῦ β ὡς b καὶ σήμερα.

Σάλιο=ὁ σίελος· καὶ ***σάλιο***=ἡ σχεδία τό: ***ἰσάλιον ἀκάτιον*** (Κουκουλὲς, πολὺ ὄμορφα· μπράβο του).

Πατερὸ=ἡ δοκός, ἀπ' τὸ ***πάτος*** καὶ ***πατερὸ*** =ὁ ληνὸς δηλ. ***πατητερὸ*** μὲ ἀνομοίωση: «κολοκύ-

θια στὸ πατερὸ» (=μέσ' στὸ ληνό. Μηλιαράκης).

Λατρέβω, ἐξὸν τὸ ἀρχαῖο λατρεύω σημαίνει καὶ περιποιοῦμαι, ἀπ' ἀφτὸ καὶ τὸ ἀφερημένο ***λάτρα***. (α'219)'Επίσης ὅμως ***λατρέβω*** σὲ μερικοὺς τόπους λένε τὸ ὀργώνω, ποὺ προέρχεται βέβαια ἀπ' τὸ ***ἀλετρέβω***, ὅμως ἐπειδὴ τὸ ὄργωμα εἶναι μιὰ περιποίηση τῆς γῆς, μιὰ ***λάτρα***, νὰ ποῦμε, διασταβρώνεται καὶ τὸ νόημα καὶ συγχίζεται ἡ ἐτυμολογία, καθὼς τὰ ***δέρνομαι*** καὶ ***ὀδύρομαι***, ***παίζω*** καὶ ***παίω***, ***ὀφείλω*** καὶ ***θέλω*** κτλ.

'Ακρίδα=τὸ γνωστὸ ἔντομο· καὶ ***ἀκρίδα*** στὴ Σαντορίνη=τὸ κριθαράκι ποὺ βγαίνει στὸ βλέφαρο: «πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν βλεφάρων κριθὰς ἃς ***ποσθίας*** καλουσι.» (Γαληνὸς τ. ιγ', σ. 436). Κριθὴ > μεγεθυντικό: ***κρίθα*** > μὲ τὸ πρόθεμα: ἀκρίθα > παρετυμολογημένο: ***ἀκρίδα***.

Μάνια εἶναι στὴ ἑλληνικὴ τὸ ἀφηρημένο τοῦ μανίζω· ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ τύπος τοῦ μάνα: ***μάνια*** ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ ***μάνη***+***μάνα*** καθὼς εἴπαμε τόμ. α', σ. 219.

Χαλὶ (τό), λένε τὴν ἀρχ. δωρικὴ ***χαλή***=χηλή. 'Επίσης καὶ ***χαλὶ*** λένε τὸ ταπί, δηλ. τὸν τάπητα, ἀπ' τὸ τούρκικο hali.

Χαζέβω (ἀπ' τὸ ***χαζὸς***)=χάσκω καὶ ***χαζέβω*** (ἀπ' τὸ ***χάζι***)=ἀπολαύω, κάνω χάζι. (τόμ. α', 184).

῾Αγνὸς=καθαρός, ἀμόλεφτος, ἀμίαντος, ἄχραντος. ἀθῶος κτλ. καὶ ***ἀγνὸς*** (μὲ ψιλὴ ἀφτὸ) καὶ σημαίνει: τρυφερός, μαλακός, πλαδαρός, ἀραιός, χαῦνος κτλ. κιἀπ' ἀφτό, ***ἀγνὰ*** τὰ μαλάκια τῆς θάλασσας, σουπιές, καλαμάρια, ὀχταπόδια καὶ τὰ τέτοια.

Ἡ ἐτυμολογία του δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὴν ἁγνότητα, ὅπως μὲ πολὺ ἵδρωτα πολεμᾶ νὰ τά σχετίσει ὁ Χατζηδάκης (ΜΝΕ. α', 135). Εἶναι ἀπὸ τὸ ἀγανὸς=σήμερα: ἀραιός, μανός, στὴν ἀρχαία: ἤπιος, πρᾶος, ἥσυχος, μαλακός, τρυφερὸς καὶ τὸ μεσιανὸ **α** χάνεται κατὰ τὸ νόμο ποὺ ἦβρε ὁ Κρέτσμερ καὶ συμπλήρωσα ἐγὼ (τόμ. α', 88 καὶ πέρα).

Ὁ τύπος ***ἀγνικὰ*** εἶναι κατὰ τὰ: ρουχικά, λουτρικά, μαλαματικά, διαμαντικά, ἀσημικά, ὀπωρικά, χορταρικά, σαλατικά, λαχανικὰ καὶ μάλιστα: ***ψαρικὰ*** δηλ. διάφορα ψάρια, διάφορα χορτάρια κτλ. (Φάβης) ἔτσι καί: ***ἀγνικὰ*** διάφορα ***ἀγνὰ*** δηλ. ***ἀγανὰ*** καὶ δὲν ἔχει νὰ κάνει ἡ ἀρχαιότερη χρήση τοῦ τύπου, γιατὶ τὰ ρωμαίικα μιλιοῦνται ἀπὸ αἰῶνες τώρα.

Κατσί ἔτσι λένε σὲ πολλοὺς τόπους τό: γατί, δηλ. ***κατὶ*** μὲ τὸ μαλάκωμα τοῦ ***τ*** σὲ ***τσ***· σύγκρινε: ***τιλῶ*** > ***τσιλῶ, βάτινο*** > ***βάτσινο, κλιματίδα*** > ***κλιματσίδα*** βυτὶ > βουτσί, δρωτίδι > δροτσίλι—ἀνομοίωση—, τιταίνω > τσιτώνω, αἱματίτικο > ματσίτικο (=τὸ κόκκινο ἀπὸ μέσα πορτοκάλι), κότινος > κότσινας (Μυτιλήνη), ἁλάτι > ἁλάτσι (νησιὰ τοῦ Αἰγαίου), τιγὰρ > τσιγὰρ, (ἀφτοῦ), δραγάτης > δραγάτσης, κεράτιν > κεράτσιν (Κύπρο), κατηφὴς > κατσουφὸς κτλ. Καὶ ***κατσὶ***=τὸ χωρὶς κουδούνια θυμιατὸ ποὺ μεταχειρίζουνται στὴν Ἐκκλησιὰ τὴ μεγάλη ἑβδομάδα. Ἀφτὸ κατὰ τὸν Ψάλτη πολὺ ὀρθὰ γίνεται ἀπὸ τὸ ***καψὶ***=μικρὴ ***κάψα*** (τόμ. α' σελ. 16 καὶ 162) σύγκρινε: ψάχνω+μαγκώνω > ***ψακώνω*** (Νίσυρο) κιἀπ' ἀφτὸ ***τσακώνω.***

Ἀφισιὰ=τἀπομεινάρια ἀπὸ τὴ θροφὴ τοῦ μετα-

ξοσκούληκου, ἀπὸ τὸ ἀφίνω, ἀφίσω > ἀφισιὰ (πρβλ. χωρίσω > χωρισιά, μπάσω > μπασιά, κλέψω > κλεψιὰ κτλ.)· καὶ **'Αφισιὰ** ἕνα ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Μαρμαρᾶ, ἀρχ. **'Οφιοῦσα.**

Σφυρὶ=ἡ σφῦρα, le marteau· καὶ ***σφυρὶ*** = ἡ σουρίχτρα, le sifflet

Στερέβω=γίνομαι στεῖρα, πάβω νὰ παρέχω, tarir, ξεραίνομαι· καὶ ***στερέβω*** στὴν Κρήτη=φυλάγω, ἀπ' τὸ ***αὐστηρέβω.***

(Γ)***ἥλιος*** λέγεται κἕνα ψαράκι μὲ πολὺ ὡραῖα χρώματα (γαλλ. lune de mer), παρετυμολογία ἀπ' τὸ ***γύλλος***, ἢ ἀπ' τὸ ***ἰουλὶς.***

Κατίνα (χαϊδεφτικὸ τοῦ Κατερίνα)· καὶ ***κατίνα*** ἡ ράχη (catena).

Λαῦρα μοναστήρι· καὶ ***λαῦρα*** ἢ ***λάβρα***= φλόγα, ἄναψη φωτιά, καγούρα: λάβ(ου)ρα (α', 94).

Λαγαρὰ νερὰ (ἀπὸ τὸ ***λαγάζω***=ἡσυχάζω)=καθαρά, γιατὶ τὰ ἥσυχα νερὰ εἶναι καὶ καθαρὰ καὶ κατόπι ἀπ' ἀφτὸ ***λαγαρὸς*** =ὁλοκάθαρος > ***λαγάρα*** ἡ πάστρα > ***λαγαρίζω***=καθαρίζω(1)· καὶ τὰ ***λαγαρὰ***= τὰ μαλακά, τὰ ψαχνὰ, ἀρχαῖο ἀφτό.

Φόνος=τὸ σκότωμα· καὶ ***φόνος***=φυτό, τὸ ἀλιφόνι, centaurea spinosa καὶ ἡ ἀδραχτουλίδα carthamus lanatus, ἀτρακτυλὶς (Μ. Στεφανίδης).

Ναὸς ὁ ἀρχαῖος· καὶ ***ναὸς*** =ἀγωγὸς > ἀγὸς τὸν ἀγό > ***ὁ να(γ)ὸς***, ἔτσι στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου.

Κουνέλι=εἶδος λαγοῦ ὁ κόνικλος· καὶ ***κουνέλι***

---

(1) Σὰν τὰ : λαχτίζω > λάχτα > λαχτάρα > λαχταρίζω (τομ. α'. σ. 38 καὶ 50 καὶ 97 καὶ Ξανθουδ. Λ. αρ. α', 156) ὅπου τὰ ψέλνει τοῦ Χατζ. χωρὶς νὰ τὸν ὀνομάσει.

(ἢ κουνάλι) τὸ ὥριμο ἀχλάδι, σῦκο κτλ. (ἀπ' τὸ ***ἀ-κ(ου)νιος***=ἀκμαῖος (τ. α' σ. 34 καὶ τ. β' σ. 20 σημ.) **> *ἀκουνέλι* >** κουνέλι (Κουκουλὲς)

Ὑπάρχουν ἀκόμη ἄλλα πολλὰ τέτοια μάλιστα στὰ ἰδιώματα ποὺ εἶναι καὶ πολλὰ ἀξεδιάλυτα.

Σύγκρινε καὶ Βογιατζίδη (Λ. ἀρ. β', 129-132) Οἱ δυὸ ***μανοὶ*** καὶ οἱ δυὸ ***ζοῦρες*** καὶ Κοραῆ οἱ τρεῖς ***κοντοῦρες*** 'Ατ. στὴ λέξη: κουντούρα. Πρόσεξε καὶ τὸ ἀμέσως ἑπόμενο ἄρθρο.

Βασιλέβει

Τὸ ***βασιλέβω*** πάντα μέσ' στὴν ψυχή μου μὲ τὸν ἥλιο τὸ σχέτισα, γιατὶ μικρὸς μᾶφτὸ μόνο τὸ νόημα τὄμαθα ἀπ' τὴ μάννα μου, ἀφοῦ ἐκεῖ ποὺ γεννήθηκα ἐμεῖς ***βασιλιὰ*** δὲν εἴχαμε, εἴχαμε ***δεσπότη***, ἕναν ὀνομαστικό, τὸ μητροπολίτη τῆς Κύζικος, κἕναν πραγματικὸ, τὸ σουλτάνο τῆς Πόλης. Μἀκόμα κιὄταν ἔμαθα τὸ κλασικό του νόημα, τὸ ψυχόρμητό μου πάντα τὸν ἥλιο μοὖφερνε στὸ νοὺ μὲ τό: ***βασιλέβω.***

Ἴσως γιὰ τοῦτο ἀπ' ἀνέκαθε ἔχω τὴ γνώμη πὼς τό: ***βασιλέβει***=δύει ὁ ἥλιος εἶναι παρετυμολογημένο καὶ συγχισμένο μὲ τἄλλο τό: ***βασιλέβω***=εἶμαι βασιλιὰς καὶ κατόπι=: βρίσκουμαι στὴν ἀκμή μου. Ὅταν μικρὸς ἄκουα στὴν ἐκκλησιά: «ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν κτλ.», νόμιζα πὼς ἔλεγαν: «ὁ ***ἥλιος*** ἐβασίλευσεν» καὶ γύριζα κἔβλεπα τὸν ἥλιο, ποὺ ὡστόσο εἴταν ἀκόμα καναδυὸ κοντάρια ψηλα ἀπ' τὴ δύση καὶ

δὲν μπορούσα νὰ ξηγήσω, γιατί οἱ ψαλτάδες νὰ λένε ψέματα;

Ἀργότερα ὅταν μεγάλωσα κἀρχίνησα νὰ γλωσσολογῶ, χωρὶς ἀκόμη νὰ διαβάσω τὸν Κοραὴ (Ατ. β', 79) πρώτη πρώτη ἦρθε στὸ νού μου ἀφτὴ ἡ ἐτυμολογία. Μὰ δὲ μοῦ γέμιζε τὸ γλωσσολογικό μου αἰσθητήριο καὶ βασανίζοντάς τη κατολίγο ξεκαθάρισα, πὼς ἂν δὲν εἶχα ἐγὼ πρὶν μέσ' στὴν ψυχή μου τὴ φράση: ὁ ἥλιος βασήλεψε μὲ τὸ νόημα τοῦ ἔδυσε, εἶταν ἀδύνατο βέβαια νὰ ὑποθέσω πὼς ὁ ψάλτης ἔλεγε «**ὁ ἥλιος** ἐβασίλευσε». Καὶ λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ παρανόημάμουεἴτανε a posteriori ἤξαιρα δηλαδὴ πῶς ὁ **ἥλιος βασηλέβει** γιὰ τοῦτο ἄκουα καὶ πὼς ἐβασίλεψε ὁ **ἥλιος** καὶ δὲν ἄκουα τὸ σωστό: ὁ **Κύριος.** Ἂν ὅμως δὲν εἶχα μάθει πρὶν ἀπ' τὴ μάνα μου τό: «ὁ ἥλιος βασήλεψε» εἴταν ἀδύνατο νὰ παρακούσω τό: **ὁ Κύριος > ὁ ἥλιος**. Ἡ ἐτυμολογία ἀφτὴ μπορεῖ νἆναι ἔξυπνη, μὰ ὄχι σωστὴ γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ κιάπορῶ πῶς μποροῦσε νὰ γίνει σοβαρὸς λόγος γιὰ δἀφτη (Ἀθηνὰ κδ' 324).

Γιὰ νὰ φτάσει ὡστόσο ὁ Κοραῆς σἀφτὴν τὴν ἐτυμολογία, θὰ πεῖ πὼς δὲ συμβιβαζότανε στὸ γλωσσικό του αἴστημα τὸ: **βασιλέβει** (=βρίσκεται στὴν ἀκμή του) μὲ τὸ δύει.

Θελήσανε νὰ ποῦνε πὼς βασιλέβει ὁ ἥλιος, γιατὶ πάει τάχα στὰ παλάτια του. Μὰ ἐξὸν ποὺ ἐδῶ τὸ βασιλέβει παίρνεται τρόπικα ἢ μεταφορικά, ὅπως λένε, ξαίρουμε ἀκόμα, πὼς ὅταν πάει ὁ βασιλιὰς στὰ δωμάτιά του νὰ κοιμηθεῖ, ἴσα-ἴσα παρατᾶ τὸ **βασιλίκι** του· εἶναι ἡ μόνη ὥρα ποὺ δὲ βασιλέβει.

Μὰ φαίνεται πὼς ὅλοι τὸ βρίσκουνε ἀνάποδο νὰ βασιλέβει ὁ ἥλιος τὴν ὥρα ποὺ πάει νὰ δύσει.

Θαρρέψανε πὼς βρήκανε τὸ κλειδὶ τῆς μετάπτωσης τοῦ νοήματος, ἅμα μάθανε ὅτι στὴν Οἰνόη **βασιλέβει** σημαίνει=μεσουρανεῖ (Λεξ. ἀρ. γ', 18)*. Πολὺ σωστὰ καὶ πολὺ ὡραῖα· μὰ πῶς ἀπ' τὸ μεσουράνημα, ἀπ' τὴν κατάσταση δηλαδὴ τῆς δόξας, τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀκμῆς νὰ σημάνει ἄξαφνα τό: **βασιλέβω** σὲ ὅλους ἐμᾶς τοὺς ἄλλους, ποὺ δὲν εἴμαστε ἀπ' τὴν Οἰνόη τὸ δύσιμο καὶ τὴν παρακμή; ἐνῶ ὅλοι ὅσοι βασιλέβουν ὥστα σήμερα στὸν κόσμο εἶναι γεμάτοι δόξα καὶ ἀκμὴ καὶ δύναμη καὶ δὲν μποροῦσε μιὰ ποὺ δὲν ἔχει δύσει ἀκόμα ἡ δόξα αὐτῶν ποὺ βασιλέβουνε στὴ γή, νὰ περάσει τὸ ρῆμα ποὺ σημαίνει τὴ δράση τους μὲ τὸ νόημα τῆς παρακμῆς ἴσια ἴσια γιὰ τὸν ἥλιο ποὺ ἔχει τὴ δόξα του πρὶν φανοῦνε στὴ γῆς οἱ βασιλιάδες καὶ θὰ τὴν ἔχει κιὅταν θὰ λείψουν ἀφτοὶ ὁλότελα ἀπ' τῆς γῆς τὸ πρόσωπο.

Πιὸ φυσικὸ εἶναι, θαρρῶ, νὰ ὑποθέσουμε πῶς οἱ κάτοικοι τῆς Οἰνόης ποὺ ἔχουνε γλῶσσα ἀρχαιοπινέστερη καὶ ξακολουθοῦνε νὰ λένε γιὰ τὸ βούτημα τοῦ ἥλιου τὸ παλιὸ ρῆμα: **δύνει**, ἀκούγοντας ἀπ' τοὺς ἄλλους ἕλληνες τό: **βασηλέβει** καὶ παίρνωντάς το γιά: **βασιλέβει** καὶ μὴν μπορώντας νὰ συμβιβάσουνε στὸ αἴστημά

---

* Χύνεται πάλι ἀφτοῦ ὁ συνηθισμένος ὁ ἵδρωτας καὶ λέγονται ἄρατα θέματα. γιατὶ τὸ κακόμοιρο τὸ *βασηλέβω* εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ βρεῖ ὑποστηριχτὴ ἐμένα... ποὺ ὡστόσο ἐν τῷ μεταξὺ πέθανα ὅπως διαβεβαιώνει ἡ 'Αθηνὰ λς', 21Σ κἐπειδὴς μιὰ 'Αθηνὰ δὲν μπορεῖ νὰ γελιέται βέβαια, «καλεῖσθε εἰς τὴν κηδείαν μου»!

τους τὴν παρακμὴ μὲ τὸ νόημα τοῦ: βασιλέβω, τοῦ δώσανε τὸ πρεπούμενο νόημα τοῦ **μεσουρανεῖ,** καὶ λοιπὸν ἀκμάζει, βρίσκεται στὴ μεγαλύτερη στιγμὴ τῆς δράσης του, τῆς δύναμής του, τῆς ζωῆς του: βασιλέβει.

Ἔτσι τὸ παρανόησε κιὸ Δουκάγγιος καὶ λέει: **βασιλεύει** ὁ ἥλιος sub ortum solis.

Ὡστόσο ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ λέει τὸ δύσιμο: **βασήλεμα.** Κἐπειδὴς εἶμαι τῆς γνώμης πὼς ἡ δουλειὰ τοῦ γλωσσαδίφη δὲν εἶναι νὰ διδάσκει τὸ λαὸ πῶς νὰ τὸ λέει, ὅπως κάνει ὁ Κοραῆς Ἀτ. δ',50, μὰ νὰ ξηγᾶ ὅσο εἶναι βολετὸ σωστὰ τὸ τί λέει ὁ λαός, γιὰ τοῦτο θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς πείσω πὼς ἡ ἑρμηνεία ποὺ βάζω στὴ γραμματική μου § 368 α' καὶ 1233 εἶναι ἡ μόνη σωστή. Τὴν ἑρμηνεία ἀφτὴ πρῶτος (Εἰκονογ. Ἑστία τοῦ 1895) καὶ τελευταῖος (Κερκυραϊκὴ ἀνθολογία χρ. 1914 σελ. 14 καὶ πέρα) τὴν ἔδωσε ὁ ξεχωριστός μας ὁ Δημητράκης ὁ Καμπούρογλους (κοίτα τὰ ὅσα γράφω γιἀφτόνε τ. α', σ. 42 καὶ πέρα καὶ σ. 127 καὶ: Νουμᾶς Χρ. ιζ' 1920, σελ 173).

Λέει λοιπὸν ὁ Καμπούρογλους στὸ τελευταῖο του ἄρθρο (Κερ. ἀνθ. κτλ. σ. 15): «Εἶναι ἀρκετὰ χρόνια τώρα ποὺ δειλὰ δειλὰ καὶ μὲ μισὴ πλάτη μπάσαμε στὸ χορὸ καὶ μιὰ δική μας γνώμη· ὅτι δηλαδὴ τὴ φράση δὲν τὴν κολλήσαμε ἀπ' τὸ Ψαλτήρι τοῦ Δαβὶδ ἀλλὰ τὴν διδαχθήκαμε ἀπὸ τὸ ξόρκι μιᾶς γριούλας ξεματιάχτρας: Καὶ λέει τὸ Ἀθηναίϊκο ξόρκι:

»Ἢ ἀπὸ ὥρα κακὴ τοὖρθε, ἢ στὰ ὕπνα, ἢ στὰ ξύπνα, ἢ στὰ γλυκότατα τοῦ ὕπνου, ἢ στὸ ἔβγα ἤ στὸ ἔμπα, ἢ στὸ κατακάθισμα τοῦ ἥλιου.... ὅπως ξορκίζει ὁ ἥλιος τὰ παιγνίδια τῆς νυχτὸς καί λάμπει ὁ ἥλιος

ἔτσι νὰ λάμψη καὶ ἡ ὑγεία τῆς Εἰρήνης καὶ τσῆ Κατίνας.

«Καὶ ὅπως ξεσηκώνεται ὁ ἥλιος ἀπὸ δέντρα, ἀπὸ κλαργιὰ, ἀπὸ βουνά, ἀπὸ θάλασσα, ἔτσι νὰ ξεσηκωθῆ καὶ τὸ κακὸ ἀπ' τὸ κορμί τους....»

Τῆ γνώμη μου αὐτὴν τώρα τὴ βροντοφωνῶ ξάστερα· ἔχω δὲ καὶ τὴ β ήθεια τοῦ «**βασιμαλιοῦ**» τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ ρήματος «**βασιλιάζει**» τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

Ἀπ' τὸ **ἔμπα τοῦ ἥλιου** λοιπὸν ἐγεννήθη τὸ μπασήλεμα, τὸ ὁποῖον ξυπάστηκε ἀλλὰ καὶ ὠμόρφηνε καὶ ἔγινε βασίλεμα.

Μεγαλεῖον!

Ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ φυσικὸ εἶναι νὰ κοποῦν τὰ ποιητικὰ φτερὰ τοῦ **ἡλιοβασιλέματος** τὸ ὁποῖον εἶναι ξαναδίπλωμα τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὅπως μᾶς συμβαίνει δὰ καὶ στὸ **σπιτονοικοκήρης**».

Ἔτσι μιλάει ὁ ποιητής.

Ἂς ἔρθει τώρα νὰ τόνε στηρίξει ἡ ἐπιστήμη.

Μὰ ἂς ἀναιχτοῦμε λίγο γιὰ νὰ γίνομε πιὸ καλονόητοι, Δείξαμε διάπλατα μὲ πολλὰ παραδείγματα στὸ προηγούμενο ἄρθο (σελ. 48 πῶς ἀπὸ τὶς διάφορες φτογγοπαθιὲς συμβαίνει συχνὰ μιὰ λέξη νὰ μοιάσει φθογγικὰ ὁλότελα μὲ μιὰν ἄλλη, δίχως νὰ χάσει ὅμως καθόλου τὸ νόημά της. Ἔχουμε λόγου χάρη τὸ Κρητικὸ ρῆμα **διόχνω**=νομίζω ποὺ φωνολογικὰ κατάντησε ὁλότελα σὰν τἄλλο τό: **διώχνω**=διώκω.

Σὰ δὲν ξαίραμε τὸ ἀρχαῖο: **δόξω ἔδοξα** ποὺ ἀπ' ἀφτὸ μὲ παρετεμολογία βγῆκε τὸ Κρητικὸ **διόξω ἔδιοξα > διόχνω**, θὰ εἴχαμε τὶς ἴδιες ἀπορίες καὶ

φιλονικίες: πῶς τὸ ***διώχνω*** κατάντησε νὰ σημαίνει =νομίζω. Τὴν ἴδια ἀπορία εἴχαμε γιὰ τὸ ***σώνω*** =φτάνω, πῶς δηλ. τὸ ***σώζω***=γλυτώνω μπορεῖ ποτὲ νὰ σημαίνει=φτάνω, καὶ τὸ παθητικὸ ***σώζουμαι*** νὰ σημαίνει=τελειώνω, ὥς ποὺ ὁ Ξανθουδίδης μᾶς ὑπόδειξε τὸ σωστὸ, πὼς εἶναι δηλ. τό: ***ἰσώνω*** (τὸ δρόμο μου μὲ τὸν ἄλλονε) καὶ λοιπὸν τόνε φτάνω (πιὸ ἀπάνου σελ.50)· καὶ πὼς τὸ ***σώνω*** εἶναι τὸ ***ἰσώνω*** φαίνεται κιἀπ' τὸ νόημα ποὺ ἔχει στὴν Νοτιοϊταλικὴ τὴν ντοπιολαλιά: ***σώννου***=δύναμαι.

Τὴν ἴδια ἀπορία εἴχαμε καὶ γιὰ τὸ Κρητικὸ ***στερέβω*** ποὺ σημαίνει=φυλάω καὶ καμιὰ σκέση δὲν ἔχει μὲ τὸ ***στερέβω***=στειρέβω ἢ στερῶ, ὥς ποὺ μᾶς τὸ ξήγησαν πὼς εἶναι τό: ***αὐστηρέβω*** > φστηρέβω > ***στερέβω*** (σ. 59).

Τέτοιο εἶναι εἴπαμε (σελ. 49) καὶ τό: ***ὀδύρομαι*** > ***δέρνομαι***, μὰ τοῦτο μᾶς σκοτίζει λιγότερο, γιατὶ κεῖνος ποὺ ὀδύρεται, χτυπιέται κιόλας, κἔτσι ἐβοδώνεται ὁ συμφυρμός, χωρὶς νἄγγιχτεῖ τὸ γλωσσικό μας αἴστημα,

Σὰν ἀφτὸ εἶναι καὶ τὸ ***μοῦ θέλεις*** στὸ νόημα τοῦ μοῦ ***χρωστᾶς***· εἶναι καθὼς εἴπαμε, τὸ μοῦ ***ὀφείλεις***· μὰ καὶ σἀφτὸ ἐβοδώνεται ὁ συνεπαρμὸς ἔτσι: (ὀ)***φείλεις*** νὰ μοῦ δώσεις=***θέλεις*** νὰ μοῦ δώσεις > μοῦ θέλεις.

Σὰν ἀφτὰ εἶναι καὶ τὸ ***θαρρῶ***=νομίζω, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ θωρῶ (πιὸ ἀπάνου σ. 50 καὶ τὸ γράψαμε μὲ διπλὸ ρ ἀπ' τὸ ἀρχ. ***θαρρῶ***=ἔχω θάρρος, ἐνῶ στὴν Ἰκαριὰ ποῦ προφέρουν τἀρχαῖα διπλὰ ἀφτὸ τὸ λένε ***θαρῶ*** μἕνα ***ρ***.

Μὰ δὲ μᾶς σκοτίζει τόσο, γιατὶ δὲ σώζεται πιὰ κιὰ τόσο ζωηρὰ στὴ ζωντανὴ γλώσσα τὸ ἀρχαῖο: θαρρῶ, ἔχει ὅμως καὶ κάποιαν ἀντάμωση στὸ νόημα. θαρρῶ =ἔχω θάρρος > ἐλπίζω > προσδοκῶ > μοῦ φαίνεται. Ἀπαράλλαχτο σὰν τό: **θαρρῶ** εἶναι τὸ **κυρὰ**. ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὸ ἀρχ. **ἐκυρὰ** κιὼς τόσο ὁ κ. Χ. τὸ σύγχισε μὲ τό: **κυρία > κυριὰ > κυρὰ** λέει, κεῖναι πιὸ φανερὸς ὁ συγχισμὸς ἀπ' τἀρσενικό: **ὁ κύρης** ποὺ δὲ θὰ πεῖ =ὁ κύριος, μόνο γίνεται ἀπ' τὴ γενική: **τοῦ κυροῦ** (=τοῦ (ἐ)κυροῦ) καὶ κρατάει ἀκόμα τὸ νόημα τοῦ πατέρα πολὺ συγγενικὸ μὲ τοῦ **ἐκυροῦ.**

Πῶς τοῦ φάνηκε πάλι ἀφτό; ἀπορία.

Ἀπ' ἀφτὰ λοιπὸν εἶναι καὶ τό: **βασηλέβει** ποὺ συνεπάρθηκε, συμφύρθηκε, συγχίστηκε καὶ παρανοήθηκε μὲ τὸ: βασιλέβω, ποὺ καμιὰ σημασιολογικὴ οὔτε ἐτυμολογικὴ σχέση δὲν ἔχει μαζί του παρὰ μόνο ποὺ καταλαχοὺς συνέπεσε φθογγικὰ μὲ δάφτο, καὶ ποὺ καμιὰ ὥστα σήμερα προσπάθεια εἰδικῶν καὶ μὴ εἰδικῶν δὲν κατάφερε νὰ σχετίσει σημασιολογικὰ καὶ ἐτυμολογικὰ τὰ δυὸ ρήματα μὲ κάποιαν ὑποφερτὴ πιθανότητα.

Ἔτσι λοιπὸν οἱ Λαζοὶ τῆς Οἰνόης ἀκούοντάς το ἕτοιμο φτειασμένο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἕλληνες δὲν μπορέσανε νὰ χωνέψουνε τὸ **βασιλίκι** μὲ τὸ **δύσεμα** κεῖπανε **βασιλεύει** τό: μεσουρανεῖ.

Κιὅταν τἄκουσε ὁ Δουκάγκιος, ἢ ὅποιος ἄλλος τοῦ τὸ προμήθεψε, δὲν μπόρεσε νὰ νιώση τί εἶδος βασιλέβει ὁ ἥλιος ὅταν δύει κεῖπε πώς: **βασιλέβει** θὰ πεῖ ἀνατέλλει.

Κιὁ Κοραὴς τὸ πῆρε γιὰ χυδαϊσμό, ὅπως συνή-

θιξε νὰ ὀνομάζει τὸ κάθε ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ νιώσει καὶ προσπάθησε νὰ τὸ ξηγήσει ἀπ᾽ τό: «ὁ Κύριος ἐβασίλευσε».

Πῶς προῆλθε λοιπὸν ἀφτὸ τό: ***βασηλέβω;***

Ὁ Νοτιοϊταλικὸς τύπος: ***βασηλιάζω*** μᾶς δίνει τὸ κλειδὶ τῆς ἑρμηνείας.

Ὅπως λένε ***τὰ ἔμπα*** καὶ τὰ ***ἔβγα*** τοῦ μηνοῦ, εἶπαν καὶ ***τὰ ἔβγα*** ἢ ***τὰ ἔμπα*** τοῦ ἥλιοῦ, καὶ τὸ βεβαιώνει ἄσφαλτα τὸ ξόρκι τοῦ Καμπούρογλου.

Καὶ πάλι, ὅπως λένε: ***ἡ χάση*** τοῦ φεγγαριοῦ, εἶπαν καὶ ***ἡ μπάση*** τοῦ ἥλιοῦ.

Κιἀπ' ἀφτὰ βγαίνουν τὰ ρήματα: χασοφεγγαριάζει = τὸ φεγγάρι βρίσκεται στὴ χάση· μπασηλιάζει = ἡλιάζει στὴν μπάση, στὴν μπασιὰ = στὴ δύση κὔστερα: χάνεται τὸ φεγγάρι, μπαίνει ὁ ἥλιος.

Τὸ ***μπασηλιάζει*** παρετυμολογούμενο ἀμέσως μὲ τὸ ***βασιλιὰς*** γίνεται: ***βασηλιάζει*** κιἀφτὸς εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερα ὁ συνηθισμένος τύπος στὴν Κάτω Ἰταλία τὴν Ἑλληνόφωνη, καὶ δὲν πιστέβω νὰ ἐπιμένει κανένας πὼς ἀφτὸς ὁ τύπος, ποὺ εἶναι σίγουρα ὁ πρῶτος, ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸ ἄλλο τό: ***βασιλέβω*** = εἶμαι βασιλιὰς κτλ.

Κἐπειδὴς ὑπάρχουν οἱ σύστοιχοι τύποι: ***καταχωνιάζω*** καὶ ***καταχωνεύω***, ***κουράζω*** καὶ ***κουρέβω***, ***μεσημεριάζω*** καὶ ***μεσημερέβω***, ***ξοδιάζω*** καὶ ***ξοδέβω***, ***πομπιάζω*** καὶ ***πομπέβω***, ***σοδιάζω*** καὶ ***σοδέβω***, ***συμπεθεριάζω*** καὶ ***συμπεθερέβω***, ***σωριάζω*** καὶ ***σωρέβω***, ***φωλιάζω*** καὶ ***φωλέβω***, ***μεγαδιάζω*** καὶ ***ψεγαδέβω***, ***γειτονιάζω*** καὶ ***γειτονέβω***, ***συντροφιάζω*** καὶ ***συντροφέβω***, ***τεμπελιάζω*** καὶ ***τεπελέβω***

κτλ. καὶ μάλιστα οἱ ἀπρόσωποι: ***καλοκαιριάζεϊ*** καὶ ***καλοκαῖρέβει, μεσημεριάζει*** καὶ ***μεσημερέβει. σκοτεινιάζει*** καὶ ***σκοτεινέβει*** (ἔτσι σεμᾶς) κατὰ τοῦτο λοιπὸν εἴπανε ἀπ' τὸ

βασηλιάζει καί: ***βασηλέβει***

ἀφοῦ μάλιστα ὕπαρχε καὶ τὸ ἄλλο τὸ ***βασιλέβω***, γιατὶ τὸ ἀρχαιότερο ὡς πιὸ γνωστὸ τραβάει πάντοτε σὲ συνεκδρομὴ τὸ ὁμοιόφθογγο νεότερο νὰ τὸ κάνει ἰδιόφθογγο.

Κἔτσι πιὰ συγχίστηκε ὁλότελα μὲ τό: ***βασιλέβω*** τόσο, ὥστε νὰ σκοτιστεῖ ἀπ' τὸ δέφτερό του συνθετικὸ τὸ νόημα τοῦ ἥλιου καὶ νὰ ξεχαστεῖ. Καὶ τότες ξανασυγκολλήθηκε μὲ πρῶτο συνθετικὸ πάλι τὸν ***ἥλιο.***

Ἔτσι λοιπὸν εἴπμε: ***ἡλιοβασήλεμα,*** ὅπως ἀφοῦ λησμονήθηκε στὸ-ν- ***οἰκοκύρη*** τὸ ***οἶκος*** τὸν εἴπαμε ὕστερα καί: ***σπιτονοικοκύρη***, ὅπως στό: ***ἀλί–μένα > ἀλίμονο***, τὸ ***ἔμενα***, κἔτσι εἴπαμε κατόπι καὶ ***ἀλίμονο σέμένα.*** Σύγκρινε: ***κιἄλλα***, κὕστερα στὴν Κρήτη ***καὶ κιάλλα.***

Τέλος πειθόμαστε πὼς πρόκειται γιὰ διαφορετικὸ θέμα, ἅμα προσέξουμε στὸν τύπο: ***βασήλεμα.*** Τὸ ἀρχ. ***βασιλεύω*** τέτοιο ἀφηρημένο δὲν ἔχει μιὰ φορά. Λέμε ἀπ' ἀφτό: ***ἡ βασιλεία***, ἀκόμα καὶ τὸ ***βασιλίκι***, ὄχι ὅμως τὸ ***βασίλεμα.*** Ἀφτὸ τὸ λέμε μόνο γιὰ τὸ ***δύσεμα*** τοῦ ἥλιου. Ὁ τύπος ***δύσεμα*** ἀκόμα ἀντὶς ***δύσιμο*** ἔχει γίνει κατὰ τὸ ***βασήλεμα***, ἀφοῦ ***δυσέβω*** ρῆμα δὲν ὑπάρχει.

Ἴσως μάλιστα τὸ βασήλεμα νὰ εἶναι τὸ πρῶτο σκαλοπάτι, ποὺ ἀπ' ἀφτὸ ὕστερα ***πισώδρομα*** βγῆκε

τό: ***βασηλέβω.***

Ὅπως κάθε προσκόλλημα σκεδὸν στὴν ἑλληνικὴ κάνει οὐσιαστικὰ ἀπὸ κάθε λογιῶ θέμα, ἔτσι καὶ τό: ***-μα.*** Καὶ λοιπὸν ἔχουμε στὴν Κρήτη τό: ***τρόχωμα*** ποὺ σημαίνει ἁπλούστατα: ***τροχὸς*** (Ἐρωτοκ. σ. 720) χωρὶς ρῆμα ***τροχώνω*** (Ξανθουδ.), ἔχουμε στὴ Βυτίνα τὸ ***μρόμα***=μύομα=μῦς—μυὸς ποὺ θὰ πεῖ νέτα σκέτα ποντίκι (πρβλ. καὶ ***χαλίνωμα*** = ὑποζύγιο) χωρὶς ρῆμα ***μυώνω.*** Ἔχουμε στὴ Βούρπιανη τὸ ***χούμπωμα***=ἄσχημη γυναῖκα χωρὶς ρῆμα: χουμπώνω.

Ἡ συνθετικὴ δύναμη τῆς Ἑλληνικῆς βοηθεῖ τὸ γλωσσοπλάστη λαὸ νὰ φτειάνει μονολεξιὲς (πρβλ. τὸ δόκιμο, νὰ ποῦμε. ***νοῦν ἐχόντως*** ποὺ τὸ εἶπαν ἀργότερα: ***νουνεχῶς*** κιἀπ' ἀφτὸ πισώδρομα: ***νουνεχὴς***) Λοιπὸν ὅπως τό: ***τὰ ἀναγκαῖα ὄντα > τἀναγκαιοῦντα,*** κιἀπ' ἀφτὸ ὕστερα πισώδρομο ***ἀναγκαιῶ*** ἔτσι καί: μπασιὰ ἥλιοῦ > ***μπασήλιεμα·*** ρηματικὸ δίχως ρῆμα[1]. Τὸ ***λιε*** εὔκολα βέβαια προφέρνεται ***λε*** στὰ κοινὰ ἑλληνικὰ πρβλ. ***Καλλιέργης > Καλλέργης, ἀλιέβω > ἀλέβω*** (Ἀρκάκη Κεφαλονιὰ)

Τό: ***μπασήλεμα*** λοιπὸν παρετυμολογούμενο ἀμέσως ἀπ' τὸ ***βασιλέβω*** γίνεται: ***βασήλεμα*** κιἀπ' ἀφτὸ πισώδρομα βγαίνει τὸ νέο ρῆμα ***βασηλέβει*** = πάει ὁ ἥλιος στὴν ***μπάση*** του.

---

(1) Σὺ κρίνε καὶ τὸ μετοχόμορφο: ***καλούμενος*** (στὴν Κεφαλονιὰ) ἀπ' τὸ ***καλός***, χωρὶς σύστοιχο ρῆμα.

Τώρα

Τὸ ἐπίρρημα **τώρα** εἶναι ἡ λέξη: **ὥρα** πρβλ. τὴ φράση: «ὥρα εἶναι»· ἡ λέξη **ὥρα** καὶ δίχως τὸ **εἶναι**, ὡς ἐπίρρημα λ.χ. «**ὥρα** νὰ φέβγουμε». Ἔτσι τό: **ὥρα** ὡς ἐπίρρημα λαβάνει στὴν ἀρχὴ τὸ δειχτικὸ **τ** ἀνάλογα μὲ τὸ **τότε**: (ὅτε—τότε, ὥρα—**τώρα**), ἀπαράλλαχτα ὅπως τὸ **ἔτοιος** λαβαίνει στὴν ἀρχὴ τὸ **τ** κατὰ τὸ **τοιοῦτος** καὶ γίνεται: **τέτοιος**.

Ὥστα τώρα παλιοὶ καὶ νέοι τὸ παράγουν ἀπ' τὸ **τῇ ὥρα**. Ὁ κ. Χ. (Ἀθηνὰ κβ', 212 καὶ πέρα) ἀποδείχνει περιφανῶς πὼς τὸ **τῇ ὥρα** πέθανε πολὺ προτοῦ νὰ φανεῖ τὸ **τώρα**.

Οἱ παραγωγὲς ἀπ' τὸ **τόφρα** καὶ **τορὸς** εἶναι κωμικὲς, ἀντάξιες τῶν Ζηκίδηδων.

Ἐδῶ

Τὸ ἐπίρρημα **ἐδῶ** εἶναι τὸ ἀρχαῖο **ὧδε** ποὺ προσλαβαίνει στὴν ἀρχὴ ἀντὶς **ω** τὸ δειχτικὸ **ἐ** (πρβλ. **ὀψὲ > ἐψὲ**) καὶ γίνεται **ἔδε**, τύπος ἰδιωματικὸς γνωστότατος. Τὸ **ἔδε** γίνεται **ἔδω** κατὰ τὰ ὅμοια τοπικὰ **ἔσω, ἔξω** κτλ., (πρβλ. **ἔδε ἔξω > ἔδω ἔξω**) Καὶ τέλος τονίστηκε στὴ λήγουσα: **ἐδώ** κατ' ἀναλογία πρὸς τὸ **ἐκεῖ**.

Μαζί

Τὸ **μαζὶ** πολὺ ὀρθὰ ὁ Κοραῆς τὸ θεωρεῖ ὡς ὑποκοριστικὸ τοῦ **μάζα-μαζί**(ον)==μικρὴ μάζα (πρβλ. Σουΐδ. στὴ λ. «**κυμβία**, τὰ μαζία τῶν χρυσίων». Ἀλλ' ἂς τὸ ξηγήσουμε σαφέστερα:

Ὅτι τὸ **μαζὶ** εἶναι τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ **μάζα** φαίνεται ξεκάθαρα ἀπ' τὸν ἰδιωματικὸ τύπο **μαζίτσα** ==ὁμοῦ (Ἀρτάκη. Πρβλ. Ἰμπερ. καὶ Μαργ. στ. 12, 1), γιατὶ τὸ **μαζίτσα** ἄλλο τίποτε ἀρχικὰ δὲν μποροῦσε νὰ σημαίνει παρὰ **μικρὴ μάζα**, Κατάντησε ἐπίρρημα ἀπὸ φράσες ὡς ἡ ἑξῆς: «οἱ φίλοι ἔρχονται **μαζί**», (ἢ **μαζίτσα**) πρβλ. «τὰ βόλια πέφτουνε βροχή», ἀντὶ **σὰ μαζί, σὰ βροχή**, ἔτσι λοιπὸν τὸ οὐσιαστικὸ ἀπόμεινε ἐπίρρημα **μαζὶ**==ὁμοῦ (Διγεν. Ἀκρ. στ. 1975).

Ἔτσι

Τὸ **ἔτσι** ἀπὸ τὸ 1879 ὁ Κ. Foy τὸ θέλει ἀπὸ τὸ **οὑτωσὶ** (Lautsystem der griechischen Vulgärsprache σελ. 92)· ἐγὼ ἀρκοῦμαι νὰ τὸ παράγω ἀπὸ τὸ **οὕτω** ἔτσι Λαβαίνει στὴν ἀρχὴ ἀντὶς **οὑ-** τὸ δειχτικὸ **ἐ-** (πρβλ. **ὀψὲ** > **ἐψέ**, **ὁ- Γιώργης** > **ἐ- Γιώργης**) ὁ τύπος **ἔτου** λέγεται στὴν Κάτω Ἰταλία· ἔπειτα παίρνει στὸ τέλος ἀντὶ τὸ φθόγγο **ω** τὴν ἄλλη ἐπιρρηματικὴ κατά-

ληξη -**ις**(πρβλ. ***σήμερο > σήμερις, ὕστερο > ὕστερις***)· τοιουτοτρόπως γίνεται ***ἔτις***, τύπος ποὺ ἀκόμη σώζεται στὴ Νάξο. Τὸ τελικὸ ***-τις*** γίνεται ***-τσι*** ἀπὸ μετάθεση (πρβλ. ***τίποτις > τίποτσι*** καὶ τὰ ἄρθρα ἑνικ. γεν. ***τῆς > τσῆ*** καὶ πληθ. αἰτ. ***τὶς > τσὶ***) κἔχουμε τὸν τύπο ***ἔτσι*** ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ι. Σταφίδα 437 καὶ τοῦ Ν. Σοφιανοῦ Γραμ. 82.

Ἄφραντος

Νεοελληνικὸ ἐπίθετο κοινὸ σὲμᾶς ποὺ σημαίνει:

1) Ἐνεργητικὸ νόημα=ἐκεῖνος ποὺ δὲ σὲφχαριστεῖ μὲ τὴν ἐργασία του ἢ μὲ τὴ διαγωγή του, ποὺ δὲ σὲ φραίνει.

2) Παθητικὸ νόημα=ἐκεῖνος ποὺ δὲ φχαριστιέται μὲ τίποτε: ὁ ἀφχαρίστητος, ποὺ δὲ φραίνεται: ὁ ***ἄφραντος***.

Κατὰ τὸ σχῆμα: ***χραίνω— ἄχραντος***, φαίνω— ἄφαντος εἴπανε καὶ ἀπ' τό: φραίνω (=εὐφραίνω) ***> ἄφραντος.***

Ὁ Κοραὴς (Ἀτ. δ', 40) τὸ θέλει ἀπὸ τό: ***ἀφραίνω***, λέει, καὶ παραθέτει ἀνοήτως τὴν ἐπεξηγηματικὴ λέξη: «ἀνοήτως» γιὰ νὰ τὸ προσκολλήσει μὲ τὸ νόημα τοῦ ***ἀφραίνω***. Πῶς τὸ κατάφερε ὁ τόσο σοφὸς ἀφτὸς ἄνθρωπος νὰ πέσει τόσο ὄξω, ἀπορία.

Καὶ τὸ χειρότερο πὼς ἔτσι κάνοντας παίρνει στὸ λαιμό του τοὺς ἁπλοϊκότερους ἀπὸ τοὺς λογίους μας ποὺ καταπιάνονται μὲ ἐτυμολογίες.

Ἔτσι βλέπουμε συχνὰ πολλοὺς ποὺ μιὰ καὶ ἐτυμολογήσανε λαθεμένα μὲ τὸ νού τους κάποια λέξη, κατόπι ξεφέβγουνε a priori ἀπὸ τὴ σωστὴ ἑρμηνεία τοῦ νοήματός της ἀκόμα κιἀπ' τὴν ὀρθὴ φθογγικὴ παράσταση τῆς προφορᾶς της, γιὰ νὰ καταφέρουνε νὰ φτάσουνε ὁπωσδήποτε στὰ πιθανὰ τῆς ἀφθαίρετης ἐτυμολογίας τους μὲ ἐξήγηση ποὺ μόνο μέσ' στὴ φαντασία τους φυτρώνουνε καὶ ποὺ καμιὰ σχέση δὲν ἔχουνε, μὲ τὴν πραγματικότητα, ἢ κιἂν ἔχουνε εἶναι πολὺ ἀπομακρυσμένη.— Μήτε ὁ μέγας Χατζηδάκης δὲν μπόρεσε νὰ ξεφύγει τὸν πειρασμό· ρωμιὸς γάρ· (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 30-31 καὶ τ. α΄, 36 σημ.).—Κἔτσι κάνοντας παρέχουνε πολὺ κακὴ ὑπηρεσία στὴν ἐπιστήμη, ἐλαττώνουνε καὶ τὴν ἀξία τῆς ἐργασίας τους ἀπὸ νεοελληνικὴ ἐπιπολαιότητα, ἀποτέλεσμα τῆς δασκάλικης κουταμάρας ποὺ μᾶς δέρνει χρόνια τώρα, χάρη στὴν μπαλσαμωμένη τὴν κουκουβάγια ποὺ τὴ λένε Πανεπιστήμιο.

Κλώξυγκας

Λόξυγκας τὸ λένε συνήθως μὰ τὸ σωστὸ τύπο τόνε λέμε στὴν Ἀρτάκη: κλώτσ'κας δηλ. ***κλώξυγκᾶς*** > κλώτσυγκας. ***Τὸ ξ > τσ*** ὅπως στά: maxuca > ***ματσούκα,*** vaxina > ***βατσίνα***, ***ἐξηγκρισμένος*** > ***τσηγκρισμένος*** (Κοραῆς), ***ἐξικμίζω*** > ***τσικνίζω*** (Δεκαβάλλας); ***ἐξομβρεῖ*** > ***τσομπρεῖ*** (α΄, 150), ***καρακαξούνα*** > ***καρκατσούνα*** (α΄, 94).

Τό: **γκ**=g τὸ χορδοηχερὸ γίνεται ἀχορδόηχο **κ**, γιατὶ μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ἄτονου Ι (υ) γειτονέβει καὶ ἠχοταιριάζεται μὲ τὸ ἀχορδόηχο **τσ**=c γερμανικὸ **κλωτσ'**gas > **κλώτσ'κας**.

Τό: **κλώξυγκας** εἶναι συνεπαρμὸς τοῦ **κλῶξος** + **λύγκας**(=λύγξ). Τὸ **κλῶξος** εἶναι ρηματικὸ οὐσιαστικὸ ἀπ' τὸ μέλλοντα τοῦ κλώζω: **κλώξω**.

Τέλος τὸ **κλώξυγκας** γίνεται λώξυγκας μὲ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ πρώτου **κ** γιὰ ἀνομοίωση ἕνεκα τὸ **κ** τοῦ ἀκόλουθου: **ξ** (=κσ).

Βούτα

Βούτα καὶ παλαιότερα ***βότα*** σημαίνει ξύλινο δοχεῖο γιὰ σταφύλια συμπηγμένο ἀπὸ ντοῦγες συσφιγμένες μὲ βεργοστεφάνια, δηλαδὴ βαρελόμορφο, ἀλλὰ μακρουλὸ σὲ σχῆμα κόλουρου κώνου.

Ἂν τὸ στήσει κανεὶς ἀνάποδα, ἀποτελεῖ εἶδος θόλο ποὺ βενετσιάνικα λέγεται vota, ἰταλικὰ volta, γαλλικὰ voûte.

Σύγκρινε καὶ λατινικά: coupa > ἑλληνικὰ **κούπα** > τούρκικα: **κουππὲ**=θόλος ποὺ οἱ τοῦρκοι τὸ πῆραν ἀπὸ μᾶς, κἐμεῖς ξανὰ ἀπ' ἀφτούς: **κουμπὲς**, ὅμοιος δηλ. μὲ τὸ δοχεῖο ποὺ τὸ λέμε; κούπα.

Καμιὰ σχέση δὲν ἔχει μὲ τὸ **κιούπι** (τ. küp)= πιθάρι (α', 138).

'Ανίσως

'Ανεὶ λένε σὲμᾶς οἱ γεροντότεροι· **ἂν εἶναι** > ἂν εἶν' > ἀνεί: ἀνεὶ gαὶ πὰς=ἂν εἶν'-καὶ > νg > g (καὶ Ξανθουδ. Ἐρωτόκρ. σελ. 494).

Ἀπὸ τοῦτο προῆλθε ἄλλο μὲ -ς: **ἀνεὶς** κ' ἔτσι θεωρήθηκε ἁπλὸς ὑποθετικὸς σύνδεσμος ἰσοδύναμος μὲ τὸ **ἄν** μακρεμένο μὲ τὸ ἐπίθημα **-ις**, ὅπως: **τολοιπὸν** > το-**λοιπονίς**, **μηγὰρ** > **μηγαρίς**· σήμερα μόνο ἀφτὸ λέμε. τὸ σιγμόληχτο. πρβλ. ἀντί-ς, δηλαδὴ-ς κτλ. (Γρ. Φιλ. § 1625): **ἀνεὶς** καὶ πάς, **ἀνεὶς** κ' ἔρθεις, μὰ καὶ χωρὶς τὸ **και**: ἀνὶς θέλεις, ἀνὶς ἀκούσεις κτλ.

Ἀπὸ τοῦτο βγῆκε τὸ κοινότατο καὶ σὲμᾶς: **ἀνίσως**, γιατὶ στὴν Ἀρτάκη λέμε καὶ **τότεσως** (=τότες+-ως) καὶ **ἐπειδήσως** (=ἐπειδὴς+-ως). Σὰν ἀφτὰ λοιπὸν εἶναι καὶ τὸ **ἀνεὶς**+**ως** > **ἀνίσως**. Γιατὶ ἄλλιῶς φαίνεται ὁλότελα ἀνεξήγητη ἡ συζυγία τοῦ **ἂν** μὲ τὸ **ἴσως**, ποὺ δὲν εἶναι διόλου Ἑλληνική.

Ἁπλὸ **ἴσως** μονάχα δὲν τὸ ξαίρει ἡ Ἀρτακηνὴ ντοπιολαλιά, ἐνῶ τῆς εἶναι πάγκοινο τό: **ἀνείσως** καὶ τὸ **ἀνείς**.

Αἰῶτες

Εἶναι τρομερὴ ἡ γλωσσοπλαστικὴ δύναμη τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ κάθε στοιχεῖο χωρὶς νὰ πολυπραγμονεῖ

γιὰ τὴν τεχνολογικὴ ὀρθότητα σὰν κάνας διψίπλουτος τῆς γλωσσολογίας, φτειάνει λέξες, παράξενες πολλὲς φορές. Ἔτσι στὴν πατρίδα μου λέγαμε: ***Λιῶτες*** τοὺς ἀπὸ χρόνια ἐκεῖ ἐγκαταστημένους Δυτικομακεδόνες. Ὅποιον κιᾶ ρώτησα, γιατί τοὺς λένε ἔτσι; δὲν ἤξαιρε νὰ μοῦ πεῖ.—Ἔτσι τοὺς βρήκαμε, λέγανε.

Πρέπει νὰ τὄβρω ἐγὼ λοιπόν, εἶπα, κιἄρχισα τὴν παρατήρηση, τὴν ἔρεβνα καὶ τὴ σκέψη.

Καὶ τέλος τὸ βρῆκα.

Οἱ ἄνθρωποι ἀφτοὶ τὸ φθόγγο ***λ*** μαζὶ μὲ τὴ φωνὴ Ε (αι) τὸν προφέρονουνε οὐρανικό: λ̰ δὲ λένε δηλαδὴ γλωσσοδοντικὸ ***λε***, ὅπως ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ γλωσσοουρανικό: ***λ̰ὲ*** (=gle Ἰταλ.) προφέρουνε λ. χ. ***λ̰έω***, ***λ̰έρα***, ***λ̰αιμὸς*** καὶ καθεξῆς.

Οἱ πρῶτοι λοιπὸν Ἀρτακηνοὶ ποὺ τοὺς ἀκούσανε νὰ προφέρνουν ἔτσι, τοὺς εἴπανε: ***λιῶτες***, δηλ.= ***λ̰ε-ῶτες*** παναπεῖ οἱ κάτοικοι τῆς χώρας (ποὺ προφέρνουνε) ***λ̰ε*** κατὰ τὰ: Χιὸ > Χιῶτες Νιὸ > Νιῶτες κτλ.

Μαγκούνα

Μαγκούνα μἄφτὸ τὸ ὄνομα ὀνομάζονται σἐμᾶς δυὸ λογιῶ φυτὰ ὁ νάρθηξ ferula καὶ γενικὰ τὰ ***καρόνια*** carum, καὶ ὁ λεγόμενος σκάνδιξ καὶ στὴν Κεφαλονιὰ ***σκαντζίκι*** (γιὰ τὸ νδ > τζ βλέπε α΄, 340).

Ὁ τύπος εἶναι δωρικὸς ***μάκων*** > ***μακώνα*** > ***μακούνα*** (Κοραης) —πρβλ. κόκκων > κοκκώνα > κου-

κούνα— Τὸ κ > γκ ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ **μαγκώνω**.

Σὲ πολλοὺς τόπους λέγεται: **μαγκούτα** ἀφτὸ εἶναι συμφυρμὸς ἀπὸ τά: **μαγκούνα+τσικούτα > μαγκούτα.** Τὸ cicuta Λατινοϊταλ.

Σὲ ἄλλους πάλι τόπους τὸ λένε: **καρούτα.** Ἀφτὸ εἶναι ἄλλος ἐπίσης συμφυρμός: **καρόνι+τσικούτα > καρούτα.**

Ἀπὸ τὸν ξερὸ κορμὸ φτειάνουμε μύλους γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ τὰ λέμε: **ἀνεμοδοῦρες**.

Κοῦζος

Ἔτσι λένε στὰ Δωδεκάνησα τὴν «κολοκύνθην τὴν κολυμβητικὴν =lagenaria vulgaris» ἐκείνηνε ποὺ ἔχει χοντρὸ χερούλι καὶ σχηματίζει λαιμὸ μεταξὺ χερούλι καὶ κύριο σῶμα. Ἀφτὰ τὰ λέμε: μεῖς κολοκύθια, καὶ τὰ χρησιμοποιοῦμε ὡς σαμαντοῦρες στὰ ἀποστημένα δίχτυα καὶ στὰ παραγάδια.

Ἐκείνη ποὺ ἔχει ψιλὸ γυριστὸ χερούλι τὴ λένε **κρατούνα**, γιατὶ ἔχει χέρι ποὺ νὰ τὴν **κρατοῦνε**, πιστέβω.

Ὑπάρχει καὶ τύπος: **κρατσοῦνα** ἀφτὸς εἶναι συμφυρμὸς ἀπὸ τά: κρατούνα + τσούκα > κρατσοῦνα. Τὸ zucca Ἰταλικὸ εἴπαμε (α΄, 119)—ἀπ' ἀφτὸ βγαίνει ὁ Κυζικηνὸς τύπος: **γρατζούνα** δηλ. ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ **γρατζουνάω**, γιατὶ τὸ χερούλι της εἶναι κυρτὸ σὰν ἁρπάγη, τσεγκέλι, ἀγκρίφι βλέπε καὶ α΄, 119. Ἡ παραγωγή του ἀπ' τὸ γαλλ. courge.

Βαβάθι

Ἔτσι λένε τὸ κώνειο. Ὁ Κοραῆς Ἀτ. ε′ 170 ἀπορεῖ πῶς ἐνῶ ἡ ρίζα του δὲν πάει σέ βάθος (ὅπως τὸ μαρτυρεῖ κιὸ Διοσκουρίδης δ′, 79 λέγοντας: «ρίζα... οὐ βαθεῖα»), νὰ λέγεται **(βα)βάθι** δηλ. **βαθί**, λέει.

Ἐμένα μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι: **τὸ ἄβαθον > ἀβάθιον > ἀβάθι**, ποὺ ξαναεπαναλαβαίνεται στὴν πρώτη συλλαβὴ τὸ σύμφωνο τῆς δέφτερης, σὰν τά: **ἀβατσινιὰ > βαβατσινιά, ἴλερη > λίλερη, ἴδιο > διόδιο, ἀρχάγγελος > χαρχάγγελος, ἀ-χάλι > χαχάλι, ἀγκαλίδα > γκαγκαλίδα, ὄμπρο > γρόμπρο** (ἔτσι στὴν Πάνορμο) κτλ. κἔτσι ἀποκαταστήνουνται τὰ πράματα. Ἔτσι ξηγέται καὶ ὁ τονισμὸς τῆς παραλήγουσας, κιἀκόμα σιγουράρεται καὶ τὸ γένος του, ἢ τουλάχιστο ὁ πρῶτος τύπος: **τὸ** βαβάθι κιἀπ᾽ ἀφτὸ ὕστερα: **ἡ** βαβάθη. Σύγκρινε **τὸ** θιάφι > ἡ θιάφη, **τὸ** ράφι > **ἡ** ράφι, **τὸ** γιαγούρτι > **ἡ** γιαγούρτη κτλ.

Ἄχανος

Ὁ θαλάσσιος **ἐχῖνος** ποὺ στὴν κοινὴ λέγεται **ἀχινὸς**, ὁ παρατονισμὸς στὴ λήγουσα κατὰ τὰ: γουλιανός, ἀγ(α)νὸς (σελ. 29) κτλ. στὴν Ἀρτάκη λέγεται: **ἄχανος** δηλ. μὲ τὸ ι ἀφομοιωμένο σε **α** καὶ μὲ τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα.

Ὁ παρατονισμὸς ἀφτὸς γίνεται ἀπὸ τὸ σύνθετο: **ετράχανος**, ὅπως ξηγήσαμε πιὸ ἀπάνου σελ. 25. ιπὸ τὰ μεγαλωτικά: τὸ **καβούρι** > ὁ **κάβουρας** μὲ πλα του καὶ τὰ σύνθετα: ὁ **χοντροκάβουρας**, ὁ **ετροκάβουρας**, τὸ **βαθράκι** > ὁ **βάθρακος** καὶ ὁ **ιπελοβάθρακος** κτλ. βλέπε τα σ. 25 σχηματίστηκε πεποίθηση πὼς τὸν τόνο τῶν συνθέτων μποροῦνε τὸν πάρουν καὶ τὰ μονά, νὰ ποῦνε δηλ. ἀπ' τὸ **ιμοκάνονας** καὶ: **κάνονας**, ἀπ' τὸ **ἀγριοπέτεινος** ιὶ: **πέτεινος** (Βούρπιανη), ἀπ' τὸ **συνέταιρος** καὶ **αιρος** (στὸν Πόντο), ἀπ' τὸ **πετράχανος** καὶ: **ἄχα-ις**. Ἰδοὺ καὶ τὸ σχετικὸ βαυκάλημα τῶν παιδιῶν ιὺ τὸν βάζουνε μπρός τους καὶ τὸν τραγουδοῦνε ριμένοντας νὰ περιπατήσει:

«Ἄχανε, πετράχανε
πόσα κουπιὰ λάμνεις;
— Τόσα κιἄλλα τόσα
καὶ κόμα καμπόσα».

Δηλ. ἀρχὴ εἴτανε: **ἀχανέ**, πετράχανε καὶ κα-πι τονίστηκε κατὰ τὸ σύνθετο.

Βάγια

Εἶναι γνωστὴ ἡ βυζαντινὴ λέξη **βάγια**=παρα-να καὶ **βαγίτσα**. Ὅσοι τὴν ἐτυμολογήσανε ὥστα ρα λένε πὼς γίνεται ἀπ' τὸ ὁμοιονόημο ἰταλικὸ ἰia. Ἀφτὴ ἡ ἐτυμολογία προσκρούει πρῶτα στὸν ῶτο φθόγγο b=β. Ὅσα ἔχουμε πάρει ἀπὸ τοὺς αλοὺς κρατοῦμε τὸ b τους ἀνάλλαγο (πρβλ.: **μπαρ-**

μπέρης, μπάλλα, μπάνιο, μπάρμπας, μπούφ κτλ.)· μόνο ὅσα μᾶς ἤρθαν ἀπὸ τὰ Λατινικά, ἐπειδ τότες ποὺ τὰ πήραμε, τὸ β εἴτανε b σωστὸ (δηλ. φωνο στιγμικὸ ἠχερό), ἀκολουθήσανε κιάφτὰ τ ἐξέλιξη τοῦ Β σὲ v (πρβλ. ***βάρκα, βούλλα, βαρβάτ βήσαλο, βούκινο*** κτλ.).

Ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε τὴν ἐπιτομὴ τοῦ Στράβω (ι΄ αἰώνα μ. Χ.) λέει στὸ ε΄ βιβλίο, (ἔκδ. Κοραῆ τ. σελ. 354): «οἱ Ρωμαῖοι ***βαΐαν*** καλοῦσι τὴν τροφ καὶ βαΐουλον».

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ Ρωμαῖοι μόνο bajula τὴ λέγ κεῖναι ἀφτὸ τὸ θηλυκὸ τοῦ bajulus=βαστάζος βυζαντινά: ***βαΐουλος*** (Σχολ. εἰς Σοφοκλ.)=ὁ παιδ γωγὸς, εἴτε ἴσια ἀπ' τὸ bajula, εἴτε ἀπ' τὸ ἐξελλη σμένο ***βαΐουλος***, βγῆκε τό θηλικό: ***βαϊούλα***. Ὁ νισμὸς στὴν παραλήγουσα μοῦ κάνει νὰ ὑποθέτω δέφτερο.

Βαϊούλα λοιπὸν=ἡ βαστάζουσα (τὸ παιδίον), κατακολουθία ἡ παιδαγωγός. Κι' ἀπ' τὸ θηλυ ἀφτὸ τὸ β΄, τὸ μεταφορικὸ νόημα, πέρασε καὶ στ σενικό, κἔτσι σήμανε καὶ τό: ***βαΐουλος***= ὁ παιδ γωγός.

Ἀπὸ τό: ***βαϊούλα***, τὸ μικρυντικό, τὸ ὑποκο στικό, νὰ ποῦμε, βγῆκε πισώδρομα: ἡ ***βαΐα*** (βλέπε α΄. σελ 17 γιὰ τὶς πισώδρομες παραγωγές), κι ἀφτὲς πάλι ἀρσενικό: ὁ ***βάιος***.

Τὴν ὑπόθεσή μου τὴ δυναμώνει ὁ τύπος τοῦ Ἀ τακηνοῦ ρήματος: ***βαγιουλίζω***=περιποιοῦμαι, κα κέβω, χαϊδέβω, περιθάλπω, βαυκαλίζω, ὑπηρετῶ τέλ καὶ ὁ τύπος τῆς λέξης ***βαγιούλι*** (Λαογρ. Γ΄, 675)

βαγιόλι (Παπαζαφειρόπ.)=πετσέτα. Πρβλ. καὶ Γεωπον. Ἀγαπίου κεφ. 188: «τύλιξε μίαν πετσέταν, ἤγουν ***βὰγιόλι***». Ὅταν κανακέβουμε, δηλ. ***βαγιουλίζουμε*** τὸ παιδί, τὸ σφουγγίζουμε καὶ μὲ τὸ ***βαγιόλι***= ἕνα ἀπ' τὰ ὄργανα γιὰ ***βαγὶούλισμα***.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ ΚΟΠΑΝΟΣ

Α΄

Σκαλίζοντας τὰ κιουτάπια τοῦ κ. Χ. ἧβρα ἄπειρες ἀκόμα ἀδικαιολόγητες γκάφες του. Νάτες:

Χ'ναρ'

Στὰ ΜΝΕ. α΄, 140 ἐτυμολογώντας τὸ Στενημαχήτικο: ***χ'νάρ'*** (=ἠλίθιος), λέει πὼς εἶναι ἀπ' τὸ ***ἐθνάριον!*** — ***Χηνάριον***, δάσκαλε! ἕνα μωρὸ νὰ ρωτήσεις θὰ σοῦ τὸ πεῖ.

Παρατονέσματα

Στὰ ΜΝΕ. β΄, 93 λέει διάφορα κολοκύθια γιὰ τὸν τονισμὸ στὴ λήγουσα: ***μηνῶν***, ***Τουρκῶν*** κτλ. Ἄκουε νὰ μάθεις, δάσκαλε τά: ***Τουρκῶν*** καὶ ***Φραγκῶν*** τονιστήκανε κατὰ τὸ: Ρωμιῶν, τὸ ἄλλο τό: ***φραγκῶν*** (τὰ φράγκα δηλ.) κατὰ τὸ ***δραχμῶν*** καθὼς καὶ τά: ***παραδῶν, ὀκαδῶν*** τονιστήκανε κατὰ τὸ ***γροσιῶν***, τά: ***ξυλῶν*** καὶ ***δενδρῶν*** κατὰ τό: ***δασῶν***, τό: ***χρονῶν*** κανὰ τά: ***ἐτῶν***, ***μηνῶν***, ***μερῶν***, καὶ πάλι τό: ***χρονοῦ*** κατὰ τό: ***μηνοῦ***, τὰ ***ἀνθρωποῦ***, ἀνθρωπῶν κατὰ τά: ἀντροῦ, ἀντρῶν, τό: ***μετρῶν*** κατὰ τό: ***πηχῶν***, τό: βουτυρῶν κατὰ τά: ***λαδιῶν, τυριῶν***, καὶ τέλος τό: ***σκλαβῶν*** κατὰ τά: ***ἀντρῶν***, ***στρατιωτῶν***, ***νεκρῶν***. Κιἀκόμα «ἄλλα τῶν ***ἀλλῶν***» κατὰ τὸ «τὰ αὐτὰ τῶν αὐτῶν» καὶ τὸ ἐκεινῶν κατὰ τό: ***ποιῶν***. Ἀφτὰ εἶναι.

Πουρνὸ

ΜΝΕ β΄, 114: «πρωϊνὸν > ***πωρινὸν*** > πουρνόν» λέει. Ποῦ τὄβρες πάλι ἀφτὸ τὸ ***πωρινόν***, τί δεντρὶ τὸ κάνει;—Ἰδοὺ δάσκαλε: πρωινὸ > πρωνὸ (σύγκρινε: βοηθῶ > βοθῶ) κὔστερα μὲ τὴ σύνηθη μετάθεση τοῦ ὑγροῦ: ***πουρνό***.

Σιδερ-ένος κτλ.

ΜΝΕ β΄, 118 Θέλοντας νὰ ξηγήσει τοὺς ἰδιωματικοὺς τύπους: ***σιδερένος***, ***μαρμαρένος***, ***χορταρένος*** κτλ. (ἀντὶς τὰ κοινά: ***-ένιος***) λέει πὼς ἀπ' τὸ: ***-ένιος*** ἔγινε τὸ: -ένος ὅπως ἀπ' τὸ: κοιλιοπονῶ > κοιλοπονῶ, λέει. Comparaison n' est pas raison, δάσκαλε. Ἄλλα τὰ ***-είνος***, ἄλλο τὸ ***κοιλοπονῶ***. Τὸ ξαίρεις δὰ καὶ σὺ ἀφτὸ πὼς δὲν εἶναι ταιριασμένη ἡ σύγκριση. Ἐγὼ ξαίρω ἴσια μὲ ποῦ νιώθεις κἴσια μὲ ποῦ δὲ νιώθεις. Μὰ ἐδῶ ἤθελες νὰ στηρίξεις τὴ στραβή σου τὴν ἑρμηνεία καὶ ξαίροντας πὼς θὰ τὸ χάψουν οἱ ἀναγνῶστες σου, τὸ εἶπες. Νά γιατὶ δὲ φρόντισες 40 χρόνια τώρα νὰ δημιουργήσεις γλωσσολογικὸ κριτήριο στὸ κοινὸ τῶν ἑλλήνων γραμματισμένων. Γιὰ νὰ κάμνεις τέτοια κόλπα καὶ νὰ περνοῦνε, ***ἀντιστάσεως μὴ οὔσης***. Νὰ ποιὸ εἶναι τὸ σωστό: Ἀφτὰ πρῶτο τύπο ἔχουνε κατάληξη - εινος τραβηγμένη ἀπ' τὰ: ***ὀστέινος, ὀστρέινος***, καὶ λοιπόν: ***στυπέινος*** (Φρυνιχ. Lobeck σ. 261) ***πετσέινος***

(Πορφυρογ, ἐκθ. 670, 15) κτλ. Ἀφτὰ λοιπὸν χωρὶς νὰ γίνουνε πρὶν - ένιος, μποροῦνε νὰ γίνουν ἴσια καὶ πέρα εϊνος > -ενος δηλ. σιδερέινος > σιδερένος μαρμαρέινος > μαρμαρένος κτλ. Μποροῦνε ἢ δὲν μποροῦνε ; (Σύγκρινε λεϊμόνι > λεμόνι, λέεις > λές).

Λοιπὸν στὶς ντοπιολαλιὲς ποὺ τὰ λένε ***-ένος*** ἀκολούθησαν ἀφτὸν τὸ φωνητικὸ νόμο, ἀφομοιώθηκε δηλ. καὶ καταπιώθηκε τὸ *ι* ἀπ' τὸ ποηγούμενο ***ε*** πρὶν προφτάσει νὰ μεταπηδήξει στὴν ἑπόμενη συλλαβή.

Τὴν ἐξήγηση τὴν ἀφελὴ τοῦ κ. Οἰκονομίδη: ***χορτάρινος*** > χορταρίνιος (?) λέει: κὔστερα μὲ τὶς σκουντιὲς: ***χορταρένιος***, τί τὴ βάζεις; Γιὰ νὰ τόνε κάνεις ρεζίλι βέβαια.

Σήκο.

Πιὸ ἁπλοϊκὴ ὅμως ἀπὸ τὴν ἐξήγηση ἀφτὴ τοῦ κ. Οἰκ. εἶναι ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνει (ΜΝΕ β', 119) ὁ κ. Χ. στὸν τύπο: σήκω (ἀντὶς ***σηκῶσου***, λέει), πὼς ἔγινε τάχα ἀπὸ τὴ συνεκφορὰ τοῦ: ***σηκώσου πανω > σήκω*** πάνω, λέει. Τὸ ἐπίρρημα δηλ: νὰ ἐπιδράσει στὸ ρῆμα νὰ τὸ κολοβώσει καὶ νὰ τὸ παρατονίσει κιὄλας. Ὄχι, δάσκαλε, δὲ γίνονται τέτοια πράματα. — Ἄκουε καὶ μάθαινε: Τὰ μὲ ***-ωνω*** ρήματα σὲ ἀρκετὲς ἑλλ. χῶρες ἔχουνε προσταχτικὴ στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστὸ μὲ ***-ο***: λένε δηλ. ***ἅπλο***=ἅπλωνε, ζύμ**ο**, ὄργ**ο**, πλέρ**ο**, φκαῖρ**ο**, φόρτ**ο**, χαράκ**ο**, ἀρμάτ**ο**, ἀσβέστ**ο**, βουλ**ό**, καμάρ**ο**, κλείδ**ο**, κούμπ**ο**, μάζ**ο**, μαντάλ**ο**, μοῦντζ**ο**, παράχ**ο**, πλάκ**ο**, σκαρφάλ**ο**, σκότ**ο**, στέγν**ο**, στοῦπ**ο**, τσάκ**ο**, τσίτ**ο**, φαρμάκ**ο**, φοῦσκ**ο**, χαντάκ**ο** κτλ.

῞Αμα σκαλίξεις τἀρχεῖα σου —τὰ λεξικογραφικά, λέω—θὰ βρεῖς τὸ δίχως ἄλλο μέσα τέτοια παραδείγματα.

῎Ετσι λοιπὸν σἀφτὲς τὶς ἴδιες χῶρες εἴπανε καί: **σῆκο**=σήκωνε μὲ ὑπονοούμενο ἀντικείμενο: σαὐτόν. Σύγκρινε τὸ **ἔλα**=ἔλαυνε σαὐτόν. Ἀκόμα: ἡσύχασε (σἀφτόν), κάθισε, πάχυνε κτλ. (Γρ. Φιλ. § 835 καὶ 836) Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν (=ἑαυτόν)· ἀναστρέψαντες δὲ (ἑαυτοὺς) Πρξ. ἀπ. ε΄, 22. κτλ.

Ἀπ' ἀφτοῦ λοιπὸν πέρασε τὸ **σῆκο** καὶ στὴν κοινή μας.

Τώρα πῶς προῆρθε ἀφτὸς ὁ τύπος;— ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος. ῎Εχουμε τὸν τύπο: ἄκ**ο**=ἄκουε ποὺ μᾶς δίνει τὸ κλειδὶ πρβλ. καὶ Carm. Gr. Wagner 183: νὰ λ**ό**σαι=νὰ **λούε**σαι, καὶ Pellegrini 155: ὁπ**ο**πλακώθη =ὅπου-ἐπλ. καὶ τὰ πάγκοινα ποὺ ἔλεγα > πὄλεγα, σοῦ ἔγραφα > σὄγραφα κτλ. κτλ. Γρ. Φιλ. § 305. Βλέπουμε λοιπὸν πὼς κανονικὰ σὲ πάμπολλες ἑλληνικὲς χῶρες τὸ **ου-ε** συγχωνέβεται σὲ **ο**.

Τώρα πῶς στά: σῆκ**ο**, πλέρ**ο**, φόρτ**ο** κτλ. βρέθηκε τό: **ο** ἀφτό; ῞Οπως στὴ δέφτερη περισπώμενη συζυγία λέγοντας προσταχτική: φίλ**ει** (δηλ. φίλΙ). θώρ**ει**, φόρ**ει**, λάλ**ει**, κράτ**ει**, μίλ**ει**, παρακάλ**ει** κτλ. (Γρ. Φιλ. 1017) τὸ τελικὸ ἀφτό: **ει** δὲν τὸ νιώθαν πιὰ μέσ' στὸ γλωσσικό τους αἴστημα ὡς κατάληξη τοῦ β΄ ἑνικοῦ της προσταχτικῆς καὶ τοῦ βάλανε τὴν κοινὴ καὶ γνωστὴ κατάληξη: **ε**, ὥστε τὰ εἴπανε φίλει-ε, κράτει-ε, φόρει-ε, παρακάλει-ε κτλ. Γρ. Φιλ. § 1005 (σύγκρινε καὶ: τὰ πάθη > τὰ πάθη-α, τὰ σκέλη > τὰ σκέλη-α κτλ. Γρ. Φιλ. 572β), ἔτσι ἀκούοντας καὶ τὴ συνερεμένη

ἀρχαϊκὴ κατάληξη: **ου**: ἅπλ**ου**, ζύμ**ου**, ὄργ**ου**, πλήρ**ου**, σήκ**ου** (σαὗτόν, εἴπαμε) κτλ. δὲν τὰ νιώθανε γιὰ ἐνεργητικὴ προσταχτικὴ καὶ τῆς βάλανε τὴν κοινὴ καὶ γνωστὴ ἐνεργ. καταλ. **ε**: ἅπλου-ε, ζύμου-ε, πλήρου-**ε**, σήκου-ε κτλ. ἔπειτα ἀφτὸ τὸ **-ουε** ἔγινε κανονικά: **ο** δηλ. ἅπλουε > ἅπλο, πλήρουε > πλῆρο, σήκουε > σῆκο κτλ. σὰν τὸ ἄκουε > ἄκ**ο** κτλ. ποὺ εἴπαμε παραπάνου. Φυσικὰ ἀφτὸ τὸ πρᾶμα ἔγινε πρὶν τὰ ρήματα τῆς τρίτης συζυγίας γίνουνε ἀκόμα -ώνω, ἢ τουλάχιστο πρὶν προφτάσει νὰ περάσει καὶ στὴν προσταχτικὴ ἀφτὴ ἡ κατάληξη.

Ἡ λογὴ

Στὰ ΜΝΕ. α΄, 183 λέει πὼς ἀπ᾽ τὸ ἡ ***λογή***, τῆς λογῆς ἔγινε τό: ***λογιῶν*** ἀντὶ ***λογῶν***, λέει, κατὰ τὰ ἀργεῖς > ἀργιῶ. Ἤθελα νὰ ρωτήσω τί πρᾶμα εἶναι ἀφτὴ ἡ ***λογὴ*** κιἀπὸ ποῦ βγῆκε, ὥστε κάνει ἡ γεν. πληθυντική της: λογιῶν (ἀντὶς λογῶν! λέει). Μοῦ φαίνεται πὼς γίνεται τὸ ἀντίθετο.

Ἀνοίγοντας τὸ ψαλτήρι στὸν «Ἄμωμο» δηλ. ψαλμ. ριη΄ βρίσκουμε ὅλους τοὺς τύπους τῆς λέξης: «τὸν λόγον σου» 81,—τοὺς λόγους σου» 74—«τῶν λόγων σου» 130, καί: «τὸ λόγιόν σου» 76,—«τὰ λόγιά σου» 103, ὅλα μὲ τὸ ἴδιο νόημα· ***λογὴ*** ὅμως δὲ βρίσκουμαι καμμιά· ὥστε τό: ***λογιῶν*** εἶναι τό: λογίων, γεν. πληθ. τοῦ: λόγιον. Ἐπειδὴς λοιπὸν ὑπάρχει γεν. πληθ. ***εἰδῶν*** ὄχι μόνο ἀπ᾽ τό: ***εἶδος*** ἀλλὰ κιἀπ᾽ τό: ἡ ***εἰδὴ***=μορφή, λοιπὸν κατὰ τὸ σχῆμα: εἰδῶν > ἡ εἰδὴ ἔκαναν καὶ ἀπ᾽ τὴ γενικὴ πληθ.: λογιῶν > ἡ λογή.

Φράσες: πόσων εἰδῶν=πόσω λογιῶν, τίειδους=τίλογιους, (ἔτσι σεμᾶς). Ἔτσι λοιπὸν καί: τί εἰδῆς > τί λογῆς;

Φωνητικά.

Εἴπαμε πιὸ ἀπάνου σ. 13 σημ. πὼς πρὶ νὰ βγάλω τὴ γραμματική μου πολὺ συγχισμένες γνῶμες εἶχε γιὰ τὰ παθήματα τῶν φωνηέντων καὶ δείξαμε καὶ μερικὰ (τ' α.σ.179 κ. π.) ἰδοὺ κιἄλλο τετοιο. Ἐπειδὴς δὲν μπορεῖ νὰ ξηγήσει τὸν ἀκανόνιστο ἰδιωματικὸ τύπο **πρότα > πρόατα**, ἀντὶς **πράτα** (ΜΝΕ. α΄ 216), λέει, πὼς τὸ τονισμένο: **ό** καταπονάει τὸ ἄτονο: **α.** Ψέματα! γιατὶ λέμε τὰ ὄργανα > τἄργανα ὄχι: τὄργανα, τὰ ὄμορφα > τἄμορφα ὄχι: τὄμορφα, παραόμορφος > παράμορφος, παραόνομα > παράνομα, ἀκόμα καὶ τό: **γιατὶ** τὸ αἰτιολογικὸ εἶναι: **για ὅτι** μὰ δὲν τὸ λέμε: **γιότι.** Ὁ τόνος του στὴ λήγουσα, γιατὶ εἶναι προκλιτικό, δηλ. ὁλότελα προάτονο καὶ τραβιέται ἀπ' τὸ ἐρωτηματικὸ γιατί πρβλ. **τονε** ποὺ δὲν ξαίρουμε ἂν πρέπει νὰ βάλουμε τὴν ὀξεῖα στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα: **τόνε** ἢ ή τονέ;

Καὶ γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ψέφτικη ἄποψή του τὸ κάνει κουλοβάχατα· ὅτι δηλ. τὸ μὲν **πρόατα** ἔγινε **πρότα** καὶ τὸ **προάτων** ἔγινε: **πράτων** κὔστερα ἀπ' τό: **πράτων**, λέει, εἴπανε καί: **πράτα** κιἀπ' τό: **πρότα**, λέει, εἴπανε καί: **πρότων**.

Μὰ τεῖν' ἀφτά, δάσκαλε;

Καὶ μἄφτὸν τὸν τρόπο πῶς θὰ ξηγήσουμε τὸν τύπο **πρόβλακας** (< προάβλακας) ἀφοὺ ἐδῶ τονίζε-

ται τὸ **α** καὶ ὅμως τὸ τονισμένο ἀφτὸ **ά** χάνεται;

Καὶ τό: **πρότα** ἐκεῖ ποὺ τὸ λένε **ἀντὶς**: **πράτα** καὶ τό: **πρόβλακας** ἑρμηνέβονται ἔτσι **δά**· ἀφοῦ ἔγιναν κανονικά: **πράτα, πράβλακας**, ὕστερα ξαναῆρθε ἀλάκερη ἡ **πρό**, γιατὶ τὴ γυρέβει ἡ ψυχή του μιλητῆ, ἐπειδὴς ἀκούει συχνὰ τὸ κοινό: **πρό**βατα, προάβλακας κτλ. συγρ. πρ**οα**γ-κίδα > πρ**ο**γκίδα, ἀντὶς Πραγκίδα.

Γιαφτὰ μιλήσαμε διάπλατα (α΄, 85, 86) πρβλ. **πολυμπριὰ** ἀντὶς **πολζομπριὰ** (πολὺς ὄμβρος), **τίννοιας** ἀντὶς **τέννοιας** (τί ἔννοιας) κτλ.

Καὶ πάλι τὸ **ἀκοῦμαι** δὲν εἶν' ἀπ' τὸ ἀκού**ο**μαι ποὺ λέει μόνο εἶναι ἀπ' τὸ ἀκού**ου**μαι.

Ἄλλωστε δὲν μποροῦσε τὸ **ο** νὰ καταπονέσει τὸ **α**, γιατὶ πρῶτα πρέπει νὰ γίνει ἀφομοίωση τῶν δύο: **πρόατα > πράατα**, κὔστερα νὰ γίνουνε τὰ· δυὸ ἕνα: **πράτα**, ὅπως διάπλατα τὸ δίδαξα (α΄ 151 καὶ πέρα) καὶ κατόπι ξανάρχεται ἡ **προ** παρετυμολογικὰ ἂς ποῦμε, ὥστε ὁ λόγος τῆς ἀκανονισιᾶς δὲν εἶναι φωνητικός, ἀλλὰ ψυχολογικός.

Καὶ πάλι στά: **κεῖχα, σεῖδα** κτλ., ποὺ λέει, ἀφτοῦ δὲν ἔχει νὰ κάνει ὁ τόνος τοῦ Ι, γιατὶ καὶ μὲ ἄτονο Ι καταπονιέται—κατὰ τὸ φαινόμενο πάντα— ὁ φθόγγας Ε. λ. χ. κὔστερότερα, κἰδιώματα κτλ.

Στὴ Σμύρνη καὶ στὴ Μερσίνα ἄκουσα νὰ λένε κανονικά: **μέδες**, ὄχι μεῖδες, **σέδα**, ὄχι: σεῖδα, **σέθελα**, ὄχι: σήθελα κτλ.

Τί συμβαίνει λοιπὸν σεμᾶς ποὺ λέμε: **μεῖδες, σήθελα** κτλ. Ἐδῶ δὲ φέβγει ἀπ' ἀλήθεια φθόγγος **ε**, γιατὶ ἀφτὸ εἶναι φυσικὰ ἀδύνατο, ἀλλὰ ἀφτὰ περάσανε σεμᾶς ἀπ' τὰ βόρεια ἰδιώματα ποὺ τὸ ἄτονο

ε γίνεται **ι** κΰστερα τὰ δυὸ **ι** ἑνώνονται σὲ ἕνα λ. χ. μὲ > μὶ εἶχε =: **μεῖχε** σὲ > σὶ ἤθελε, =:**σήθελε**, **καὶ** > **κι** εἶπε =: **κεῖπε**, εἶν**αι**, > εἶν**ι** ὑστερνὸ =: **εἶν' ὑστερνὸ** (πιὸ σωστά: **εἶνι στερνό**).

Στὴ σελ. 90 τοῦ ἴδιου βιβλ. δίνει ἄλλη ἐξήγηση γιὰ τὸ: **και**—**I** > **κI**: Μὰ ποιάνα λοιπὸν ἀπ' τὶς δυὸ νά πιστέψουμε! Ἂν καὶ ἀφτὴ εἶναι πιὸ πιθανὴ ἀπὸ τὴν παραπάνου τὴν μπόσικη, ὅμως δὲν ἑρμηνέβει καὶ τὰ: **σὲ**—**I** > **σI**, **μὲ**—**I** > **μI** κτλ. γιὰ τοῦτο προτιμῶ τὴ δική μου.

Πρέπει νὰ νοηθεῖ καλὰ πὼς πάντα ὁ δυνατότερος φωνητικὸς φθόγγος ἀφομοιώνει τὸν ἀδυνατότερο εἴτε πρὶν τὸν ἔχει, εἴτε μετά· ἀφτὸ εἶναι νόμος ἀπόλυτος καὶ κάθε ἐξαίρεσή του πρέπει νὰ τὴν ἑρμηνέβουμε ἀλλιῶς καὶ νὰ μὴ λέμε λ. χ. ὅτι δ**ο**κιμάζω γίνεται δ**ι**κιμάζω ἀπὸ ἀφομοίωση πρὸς τὸ ἀκόλουθο **ι** ὅπως πολὺ μπόσικα τὸ λέει ὁ κ. Χ. στὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἐρωτόκριτου § 16, γιατὶ νὰ ποὺ ὑπάρχει καὶ τύπος: δ**ε**κιμάζω. Πρόκειται ἐδῶ γιὰ παρετυμολογίες χωρὶς ἄλλο.

Ἐπίσης στά: θ**α**μπὸς > θ**ο**μπὸς (ΜΝΕ. α', 236) καὶ λ**α**βωματιὰ > λ**ο**βωματιὰ (ἴδ. β' 257) δὲν πρόκειται γιὰ ἀφομοίωση, ἀλλὰ γίνεται τὸ **α** > **ο** ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργειὰ τῶν ἀκόλουθων χειλικῶν **μ**, **β**· κοίτα σύγκρινε καὶ σ**α**μάρι > σ**ο**μάρι (Κρήτη), μαμμὰ > μομμὰ (Πόντος), στρ**ά**φυλα > στρ**ό**φυλα (Πάρο), παπὰς > ποπὰς (Λιβίσι) — ἐδῶ χελικό: **π** (κοίτα τὸν α' μας τόμο 124).

Τὸ φ**α**νάρι > φ**ο**νάρι παρετυμολ. ἀπ' τὸ **φῶς**.

Παρβλ. τὴ φράση: «φῶς φανάρι», ἔτσι καὶ φεγγάρι >φογγάρι.

εμ > ομ, εφ > οφ, εβ > οβ, επ > οπ

Στὰ ΜΝΕ. α', 244 ὁ κ. Χ. συγχίζει σὲ βαθμὸ ἀξιοθρήνητο τὰ ὅσα πήρανε τὸ συνηθισμένο συνθετικὸ φωνήεντο **ο** (Γρ. Φιλ. § 1238) ἀνώμαλα καταναλογία ἀπὸ κεῖνα ποὺ τὄχουνε κανονικὰ (Γρ. Φιλ. σελ. 129), λ.χ. χαμόμηλα (<χαμαίμηλα) ζεβγολάτης (<ζευγηλάτης) κτλ. κτλ. μαζὶ μὲ ἄλλα, στὰ ὁποῖα ἡ τροπὴ τοῦ **ε** σὲ **ο** γίνεται φωνητικὰ πρὶν ἀπ' τὰ χειλικὰ (Γρ. Φιλ, § 263). Τὸ ἄνεμος ἔγινε ἄνομος ὄχι παίρνοντας τὸ συνθετικὸ **ο** γιατὶ ἐδῶ καμιὰ σύνθεση δὲν μποροῦσε νὰ νομίσει ὁ μιλητής, ὅσο ἁπλοϊκὸς κιἄν εἴτανε· ἔγινε κατὰ τὴ συνηθισμένη φωνητικὴ τροπὴ τοῦ **εμ > ομ**, σύγκρινε: γέμα > γιόμα, καὶ **γιόμα**=τὸ αἷμα στὴν Πάνορμο ἀπ' τό: γαῖμα, γεμάτος > γιομάτος, ρέμα > ρόμα (στὴν Κούμη), ἐμπρὸς > ὀμπρός, τἀποδέλοιπα βλέπε τα α', 124. Ἐπίσης καμιὰ σύνθεση δὲ χωρεῖ στό: σύγνοφο τοῦ Δουκάγκη ποὺ ἔχει γίνει κατὰ τὴ συνηθισμένη φωνητικὴ τροπὴ τοῦ **εφ > οφ**, ἀφοῦ οἱ ναφτικοί μας λένε καί: νοφάδα= συνεφιὰ ἀπ' τὸ νέφος, σύγκρινε γεφύρι > γιοφύρι, με(μ)φεύω > μοφέβω (στὴν Κύθνο), ἔφκολα > ὄφκολα· κεφάλι > κιοφάλι, τσέφλιο > τσόφλιο (α', 134). Ἐπίσης στά: συνεπαίρνω > συνοπαίρνω, δυσεπίτυχο > δυσοπίτυχο, καὶ τὸ δικό μας τό: συνοβγάζω δὲ βλέπω πῶς μποροῦσε ὁ μιλητὴς νὰ ὑποθέσει σύνθεση, ἀφοῦ μὲ τά: **δυσο-** καὶ μὲ τά: **συνο-** νόημα λέξης δὲ βγαί-

ι (ὅπως λ.χ. στὸ Κεφαλ**η**νία > Κεφαλ**ο**νιὰ βγαίνει
ὁ νόημα τοῦ κεφαλιοῦ). Εἶν' ἡ ἀλήθεια πὼς ἔχουμε
ὶ τὸ συν**ε**ρίζω > συν**ο**ρίζω, μὰ ἐδῶ φῶς φανερὰ
ρόκειται γιὰ παρετυμολογία μὲ τό: **ὁρίζω**, ποὺ τὸ
ίρει ὁ λαὸς πιὸ πολὺ ἀπ' τό: **ἐρίζω**.—Δὲν πιστέβω
ὶ ἐπιμένει ὁ κ. Χ. πὼς ἔχει μεγάλη ἀποδειχτικὴ δύ-
αμη τὸ δυσ**ο**τερία (=δυσ**ε**ντερία) ποὺ μᾶς ξεσήκωσε
τὸ παλιὸ χειρόγραφο γιατροσόφι χωρὶς νὰ ντρέπε-
ι, ἀφοῦ ὁ ἴδιος τόσο σωστὰ μᾶς διδάσκει ('Ακ. ἀν.
, 333—336 καὶ ΜΝΕ. β'. 357) νἀποφέβγουμε νὰ
έρνουμε τέτοια ἀποδειχτικὰ τῶν ἰσχυρισμῶν μας.

'Εγὼ προτιμῶ τὴ φωνητικὴ τροπή· εβ > οβ: ρεβί-
> ροβίθι, ζεβγάρι > ζοβγάρι, devlet > ντ**ο**βλέτι, καὶ
ε > οπ: ρεπάνι > ροπάνι.—Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ **ε > ο**
ντὰ στὰ χειλικὰ δὲν ἔχει πεῖ ποτὲς πούποτες, τίπο-
ς ὁ κ. Χ. οὔτε θὰ πεῖ βέβαια γιὰ νὰ μὴν ἐπικυρώ-
ι τὰ ὅσα προφτάσαμε καὶ εἴπαμ' ἐμεῖς πρὶν ἀπ'
ρτόνε.

Μόνο ὅταν εἶν' ἀδύνατο νὰ ξηγηθεῖ φωνητικὰ
α φαινόμενο, τότες μᾶς ἐπιτρέπεται ἡ ἀναλογικὴ
μηνεία· ἐξὸν ἂν εἶναι πιὸ ὁλοφάνερη καὶ χεροπια-
ὴ ἡ ἀναλογικη ἑρμηνεία, ἢ τουλάχιστο ἂν ἔχει ἴσα
καιώματα μὲ τὴ φωνητική, καθῶς τό: **μυρεψὸς >**
ρο**ψός**. Γιὰ τὰ τέτοια ὅμως γλωσσικὰ φαινόμενα
ὼ ἔχω διδάξει ἀπὸ καιρὸ (Γρ. Φιλ. § 418) καὶ τὄχω
οδείξει μὲ πολλὰ παραδείγματα πὼς γίνεται δια-
άβρωση γλωσσικῶν νόμων.

Τσαλοπετεινὸς

Μέσα στὰ ἀκανόνιστα ποὺ εἴπαμε πιὸ ἀπάνου (ΜΝΕ. α΄, 244) βάζει ὁ κ. Χ. καὶ τὸ **τσαλοπετεινός**.

Ἀφτὸ βέβαια δὲν ξαίρει ἂν εἶναι κανονικὸ ἢ ἀναλογικό· καὶ φαίνεται πὼς δὲν τὸ ξαίρει ἀπὸ τὸν τρόπο τὸ λαθροχερικὸ ποὺ τὸ σερβίρει· ἐνῶ δηλ. σ᾽ὅλα τἄλλα διαστέλλει, διακρίνει καὶ ξεχωρίζει τὸν πρῶτο κανονικὸ τύπο ἀπὸ τὸν ὕστερο ἀναλογικὸ μὲ ἕνα **ἀντὶ** πάντοτε·—λέει δηλ. «μεσόρανα **ἀντὶ** μεσούρανα, Χριστόγεννα **ἀντὶ** Χρισνούγεννα, τσαλοπατῶ **ἀντὶ** τσαλαπατῶ κτλ.— ἄξαφνα ἀπ' τὸ τσαλαπατῶ > τσαλοπατῶ θυμήθηκε τό: τσαλαπετεινὸς < τσαλοπετεινὸς καὶ μὴ ξαίροντας ποιὸς εἶναι ὁ πρῶτος τύπος ὁ κανονικὸς δὲ βάζει πιὰ **ἀντί**, ἀλλὰ βάζει ἕνα **και** γιὰ νἆναι μέσα, δὲ λέει δηλ. τσαλοπετεινὸς **ἀντὶ** τσαλαπετεινός, ὅπως εἶπε γιὰ ὅλα τἄλλα (16 φορὲς ἔχει βαλμένη τὴν **ἀντὶ**) ἀλλὰ λέει: τσαλοπετεινὸς **και** τσαλαπετεινός.

Ἕνας ἄνθρωπος βέβαια στὴν ἐπιστήμη του τίμιος τέτοιο πρᾶμα δὲ θὰ τὄκαμνε, παρὰ θἄφινε ὄξω τὸν τσαλοπετεινό. Μὰ ὁ κ. Χ. ἤξαιρε σίγουρα πὼς κανεὶς δὲ θὰ τὸν ἐξέλεγχε καὶ μάλιστα γιὰ τόσο κρυφὰ καὶ καλοβολεμένα τερτίπια καὶ τὄβαλε ἐνσυνείδητα πὼς κάνει λαθροχεριὰ (τ. α΄, 36 σημ. καὶ 179).

Ἐμένα βλέπετε τότες δὲ μεἶχε στὸ λογαριασμό, δὲν εἶχα φανεῖ ἀκόμη.

Τώρα ἄκουε, δάσκαλε, καὶ μάθαινε· «πολλάκι γὰρ καὶ **τεθνεὼς** ἀνὴρ (Ἀθ. λϛ΄, 215) κατακαίριον εἶπε

Τὸ **τσαλοπετεινὸς** (=ἔποψ) εἶναι λέξη νέα,
ι πάνω ἀπὸ 150-200 χρονῶν καμωμένη ἀπὸ τοὺς
υνηγούς μας κατὰ μετάφρασητοῦ γαλλικοῦ coq de bois
ὅποῖοι κιἂν ξαίρανε τὸ **ἔποψ**, δὲν τοὺς ἔλεγε τί-
οτε, ἐνῶ τὸ γαλλικὸ τοὺς ἔλεγε, γιατὶ πράγματι ὁ
ποπας ἔχει κατσούλα σὰν πετεινάρι καὶ ζεῖ μεσ' στὰ
αλιά. Ἔτσι λένε καὶ **τσαλοπούλι** τὸ τρυποκάρυδο
=τὸν βασιλίσκον) ποὺ ζεῖ ἐπίσης μεσ' στὰ τσαλιά.
αὶ ἴσως ἀφτὸ εἶναι τὸ πρότυπο κατὰ τὸ ὁποῖο κά-
ινε καὶ τό: τσαλοπετεινός. Πρβλ. ἀκόμη καὶ **τσα-
λόσκουπα**=σκούπα ἀπὸ τσαλιά, balais houssoir, ge-
ët a balais.

Τσαλὶ λοιπὸν εἶναι λέξη τούρκικη καὶ σημαίνει
θάμνο καὶ γενικὰ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὕλην.
Ὡς ἕκαστος βλέπει ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ
ς γλώσσης ἡμῶν φαινόμενα ἔχει ἀνάγκην νὰ γνω-
ζει καὶ ξένας γλώσσας» (Ἀθ. λϛ.'15). Ὁ τύπος τσα-
οπετεινὸς εἶναι ὁ ὕστερος καὶ προῆρθε ὑποθέτω
τυμολογικὰ ἀπ' τά: τσαλ**α**πατῶ, τσαλ**α**βουτῶ, ἢ
θέλει κανεὶς νὰ τὸ ξηγήσει μὲ τὴ φωνοσυρμὴ δηλ.
ν ἀφομοίωση τοῦ δέφτερου **ο** μὲ τὸ πρῶτο **α**, πρᾶ-
α ποὺ δὲν ἀποκλείεται.

Σαββάτο

Ἀντὶς **ἄκρατο**, εἴπαμε **ἀκράτο** κατὰ τά: **ἀφράτο
μοσκάτο** κτλ. (ἐπίθετα τοῦ κρασιοῦ ἐπίσης). Ἀκόμα
αὶ γλυκυτάτο (πρβλ. δημ. στιχ. «ἔχε γειὰ κἐγὼ μισ-
εβω **γλυκυτάτο** μου πουλί»)

Ὄχι ὅμως κατὰ τοῦτα καὶ τό: **Σάββατο > Σαβ-**

βάτο, ὅπως τὸ θέλει ὁ Χατζηδάκης ('Ακαδ. ἀν. α' 231 καὶ ΜΝΕ, β' 127). Καὶ πῶς μποροῦσε νὰ τὸ σχετίσει ὁ λαὸς, ἀφοῦ καμίαν ἀντάμωση μὲ δάφτο δὲν ἔχει τὸ Σαββάτο. 'Αφτὸ ἔχει ἄλλο λόγο: 'Ακούοντας ὁ λαὸς στὴν 'Εκκλησιὰ τὴν ἀρχαία δοτικὴ «***τῷ Σαββάτῳ*** τῶν ψυχῶν, ***τῷ Σαββάτῳ*** τῆς Τυροφάγου, ***τῷ Σαββάτῳ*** τῆς α' κτλ. ἑβδομάδος ***τῷ Σαββατῳ*** τοῦ Λαζάρου, ***τῷ Σαββάτῳ*** τῆς Διακαινησίμου» κτλ. τὴν πῆρε γιὰ αἰτιατικὴ —ὀνομαστικὴ: ***τὸ Σαββάτο***. 'Απόδειξη: ποὺ δὲ λέει: τὸ Μέγα Σαββάτο, μὰ πάντα τὸ «Μέγα Σάββατο», γιατὶ ἔτσι τἀκούει ἀφτό. Ἄλλο ὅμοιο παράδειγμα ὁλοφάνερο ἔχουμε τὸ ***ἡ Τετράδη*** ἀπ' τὰ «***τῇ Τετράδι*** τῆς Τυρινῆς», «***τῇ Τετράδι*** τῆς Διακαινησίμου» ***κτλ.*** ποὺ τὸ πῆρε γιὰ αἰτιατικὴ ***τὴν Τετράδη*** καὶ λοιπόν: ***ἡ Τετράδη***.

Συνέχεια ἀλλ' οὐ τέλος

Στὰ ΜΝΕ. β', 172-3 λέει ὁ κ. Χ. «ἀφοῦ πάντα σχεδὸν τὰ πρῶτα συνθετικὰ λήγουσιν εἰς ***-ο*** καὶ δὴ ἐσχηματίσθη τὸ αἴσθημα ὅτι ἐν τῇ συνθέσει αἱ λέξεις μετασχηματίζονται εἰς ο...»

Πῶς μποροῦσε νὰ σχηματιστεῖ τέτοιο αἴσθημα ἀφοῦ ἔχουμε μυριάδες ἄλλες λέξες σύνθετες ποὺ δὲ μετασχηματίζονται εἰς ***-ο***: ***ἀντρογυναίκα*** κιὄλα τὰ μὲ ***-α*** θηλ. οὐσ. κἐπιθ. χιλιάδες!— ***ποντικομαμὴ*** κιὄλα τὰ μὲ ***-η*** θηλ. οὐσ. κἐπίθ. χιλιάδες!— ***ποτηροπλύτης*** κιὄλα τὰ μὲ ***-ης*** ἀρσ. οὐσ. κἐπίθ. χιλιάδες!— ***ψυχοπατέρας*** κιὄλα τὰ μὲ ***-ας*** οὐσ. κἐπίθ.

χιλιάδες!— ***κρυονέρι*** κιὄλα τὰ μὲ ***-ι*** οὐδ. χιλιάδες! —***παιδὸμάζωμα*** κιὄλα τὰ μὲ ***-α*** οὐδ. χιλιάδες!— 'Ακόμα: ***βρωμοκρέας*** κιὄλα τὰ μὲ ***-ας*** οὐδ. ***γεροπαποὺς*** κιὄλα τὰ μὲ ***-οὺς*** ἀρσ. ***παλιομαϊμοῦ*** κιὄλα τὰ μὲ ***-ου*** θηλικά, καὶ ποῦ νὰ σᾶς τὰ λέω! Καὶ συνεχίζει: «οὐδὲν θαῦμα ὅτι ὡσαύτως ἀνεπτύχθη ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λεγόντων τὸ αἴσθημα καθ' ὅ, ὅπως ἐν τῷ α΄ συνθετικῷ ἔληγον εἰς ***-ο***, οὕτω καὶ ἐν τῷ β΄ ἔδει νὰ λήγωσιν..» κἐξακολουθεῖ τὶς ἴδιες ἀφέλειες ποὺ μηδ' ἕνας ἀτζαμέστατος δὲ θὰ τὶς ἔλεγε. 'Ενῶ ὁ πρῶτος λόγος ποὺ λέει λίγο πιὸ ἀπάνου εἶναι καὶ ὁ σωστὸς καὶ ἀρκετός. ὥστε δὲ χρειαζότανε προχωρώντας μέσα στὰ τσαλιὰ καὶ στἀγκάθια νὰ μπερδεφτεῖ τὸν ἀξεμπέρδεφτο καὶ νὰ δείξει πὼς εἴχαμε δίκιο γιὰ τὰ ὅσα εἴπαμε α΄, 118.

Κατάληξες ποὺ σημαίνουν τὸ ὄργανο.

Ὅμοια σὰν τὴν παραπάνου εἶναι καὶ τούτη ἡ γνώμη τοῦ Χατζηδάκη (Γλωσσ. μελ. 182), ὅτι δηλ. τὸ προσκόλλημα ***-της*** ἁπλοχώρεσε περισσότερο στὴ μέση καὶ νέα ἑλληνικὴ γιὰ νὰ φανερώσει τὸ νόημα τοῦ ὀργάνου λ. χ. ***αἱμοστάτης*** (= πέτρα ποὺ στάνει τὸ τρέξιμο τοῦ αἱμάτου), ***γλύφτης*** (=ἐργαλεῖο ποὺ βαθουλώνουν τὰ κουτάλια), ***δάρτης*** (τοῦ γαλάτου), ***δείχτης*** (τῶν μαθητῶν) κτλ. κτλ. (βλέπετα Γρ. Φιλ. § 1328. β΄), «διότι εἰς ἔκφρασιν μὲν τοῦ δρῶντος προσώπου ἦλθον καὶ ἄλλαι καταλήξεις εἰς χρῆσιν λέει, εἰς παράστασιν δὲ τοῦ ὀργάνου οὔτ' ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, οὔτε ἄλλοθεν ἐπῆλθεν ἄξιον λόγου ἐπικούρημά τι» κτλ.

Ἀφτὰ βέβαια καθόλου δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἰδοὺ ἄπειρες σήμερα καταλήξες ποὺ μᾶφτὲς παραστήνουμε ὄργανα: α΄.) **-τρα** (ἡ ἀρχ. καταλ. φαρέ τρα) καὶ μὲ τὸ συνεπαρμὸ τοῦ μελλοντικοῦ σ **-στρα** (παλαίσ-τρα) σημαίνει τὸ ὄργανο με τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ πράξη ποὺ λέει τὸ ριζικὸ ρῆμα λ. χ. ***ἁπλώστρα*** (τὸ ξύλο ποὺ ἁπ.), ***βυζάστρα*** (=biberon), ***δυάστρα*** (=τὸ ὄργανο ποὺ διάζονται) ***θερμάστρα, καθίστρα*** (ὀρνιθο-), ***καρυδίστρα*** (=παιχνίδι μὲ καρ.) ***κοπανίστρα. κουβαρίστρα, κουρέφτρα, κρεμάστρα, κρόμμυδίστρα*** (ξύλο μυτερὸ ποὺ φυτ. κ.) ***κυλίστρα*** (γαϊδουρο-), ***ξύστρα, ὀρχήστρα*** (ὁμάδα ἀπὸ μουσ. ὄργ.) ***πατήτρα, πλύστρα*** (=πέτρα γιὰ πλύση), ***πολεμιστρα. σιάχτρα*** (=μαστορικὸ ἔργ.), ***σκαλίστρα, συρίστρα, σφίχτρα σφυρίχτρα, τυλίχτρα*** (=ὄργανο ποὺ τ.) ***χωνέφτρα, χωρίστρα*** κτλ.

β΄) **-θρα** (ἀρχ. κατ. ποὺ ἔγινε ἀπ᾿ τὴν -τρα τ > θ ἀπ᾿ τὴ δασεῖα τοῦ ρ) λ. χ. ***καταβόθρα*** κτλ.

Προσκολνιέται κοντὰ στὰ περισπώμενα ρήματα (θέμα τοῦ μέλλοντα) καὶ μὲ τὸ συνεπαρμὸ τοῦ μελλοντικοῦ *η* γίνεται:

-ήθρα (κολυμβή-θρα > κολυμπ-ήθρα) κἔτσι ταιριάζεται καὶ σὲ ὀνόματα καὶ σημαίνει ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα καὶ ὄργανα λ. χ. ***δαχτυλήθρα, καντηλήθρα, κανονήθρα, κατουρήθρα, κοκκαλήθρα*** (=κοκκάλα. Ἤπειρο), ***κολυμπήθρα, κουκουλήθρα***, (=κουκοῦλι τοῦ καλαμαριοῦ), ***λαμπυρήθρα*** (=ἡ κόρη τοῦ ματιοῦ) ***μασουρήθρα, μολυβήθρα, μπουρμπουλήθρα, πατήθρα, πιτσυλήθρα, σκανταλήθρα, σκαν-***

τζουλήθρα, **τουφεκήθρα**.

γ.΄) **-τρο** καὶ **-θρο** (ἀρχ. κατ. φέρετρον, μέλαθρον) σημαίνουνε ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα καὶ ὄργανα λ. χ. **μπλάστρο**, **ξύστρο**, **πλάνιστρο**, **σήμαντρο**, **σκιάχτρο**, **σφίχτρο**, **χύστρο** κτλ. **σκάλεθρο**, **σπάλαθρο** **σκαγτάληθρο** κτλ.

δ.΄) **-τήρι** (ἀρχ. -τήριον: ποτήριον, δεσμωτήριον) σημαίνει ἐξὸν ἀπὸ ἄλλα καὶ ὄργανα λ. χ. **ἀκουμπιστήρι**, **ἀκρωτήρι**, **ἀνασυρτήρι**, **ἀνεμιστήρι**, **γλυτήρι**, **γυαλιστήρι**, **διαλυστήρι**, **θυμιατήρι**, **καπνιστήρι**, **κλαδεφτήρι**, **κροντήρι**, **μανταλωτήρι**, **μυαστήρι**, **ξυπαστήρι** (=ὁ σκιάζαρος τῶν ἀμπελιῶνε), **ξυπνητήρι**, **πατητήρι**, **πλαστήρι**, **ποτήρι**, **σκαλιστήρι**, **σουρωτήρι**, **στιλβωτήρι**, **στραγγιχτήρι**, **τρυπητήρι**, **φτερνιστήρι**, **ψαλτήρι** κτλ.

ε.΄) **-τήρα** (τὸ προσκολ. **-τηρι+α**, ἡ θηλ. κατάληξη) Σημαίνει ὄργανα, ποὺ κάνουν τῆς ρίζας τὸ νόημα λ.χ. **δίαλυστήρα**, **κρα(τη)τήρα**, **τροποτήρα**, **φορτωτήρα κτλ.**

ϛ.΄) **-αριά** (-άρα+-έα) σημαίνει καὶ πολλὰ ἄλλα, μὰ καὶ τὸ ὄργανο ποὺ χρησιμέβει γιὰ ὅτι παραστήνει τὸ ριζικὸ νόημα λ.χ. **ἁπλωταριά**, **ζυγαριά**, **ζυμωταριά**, **κλειδαριά**, **κληματαριά**, **κρεββαταριά**, **κρεμασταριά**, **μιταριὰ** (γιὰ νὰ περνοῦν **τὸν μίτον** τοῦ πανιοῦ ποῦ ὑφαίνουνε), **(ἀ)μουργαριὰ**=κάδος γιὰ ἀμοῦργες, **ὀγκιαριὰ**=ἑκατοδραμάρικο δοχεῖο(οὐγκιὰ).

ζ.΄) **-ίδα** (ἀρχ.κατ. -ις -ιδος: ἐλπίς, χαρὶς κτλ.). Στὴν Ἑλληνικὴ ἁπλοχώρεσε πολύ, προσκολνιέται σὲ ρήματα καὶ σὲ ὀνόματα καὶ σημαίνει ἐξὸν πολλα ἄλλα καὶ ὄργανα, λ.χ. **ἀρίδα** (τρυπάνι, στὴν Ἀρτάκη ἢ φτέρ-

να). **λαβίδα** (τὸ χουλιαράκι τῆς ἁγια-κοινωνιᾶς), **λεπιδα, παγίδα, πινακίδα, προγκίδα** (ξύγκλα), **σκασουλίδα, τσιμπίδα, προσωπίδα** καὶ **προσωψίδα, χερίδα** (τὸ μανίκι τἀλετριοῦ) κτλ.

η.′) **-ούρα.** Λατινοϊταλικὸ προσκ. πέρασε στὴν Ἑλληνικὴ μὲ πολλὲς λέξες, λ.χ. saburra > **σαβούρα**, κλεισώρεια + clausura > **κλεισούρα, γαρνιτούρα, μεξούρα, σαλαμούρα, σούρα** (=κατηγορία), **βεδούρα** κτλ.

Ἀπ' ἀφτὰ ἁπλοχώρεσε σὲ κάμποσα Ἑλληνικὰ θέματα καὶ σημαίνει διάφορα ἄλλα πράματα, μὰ καὶ διάφορα ἄλλα ὄργανα λ.χ. **ἁγιαστούρα, ἀνεμοδούρα, (ἀ)σβούρα, ἀσκομαντούρα** (κάϊδα) **βασκαντούρα, θυλακούρα** (=ἀλεβροτούλουμο), **μπαστούρα** (=πέδη), **κουντούρια, πορπατούρα, σημαντούρα** καὶ **σημαδούρα** κτλ.

θ′.) τὸ **-ιέρα** (θηλυκὸ τοῦ **-ιέρης**: καμαριέρης ἀπ' τὸ ἰταλ. iere: canoniere) πέρασε καὶ στὸ νόημα δοχείων καὶ ὀργάνωνε λ. χ. **ἁλατιέρα, ζαλατιέρα, κιτελλιέρα, κουνουπιέρα, σουπιέρα** κτλ.

ι′.) **-ερό** (τὸ οὐδέτερο τοῦ -ερός: γαλατερὸς)

Μερικὰ οὐδέτερα μὲ τοῦτο τὸ προσκόλλημα περάσανε στὸν τόπο τοῦ συνεχικοῦ οὐσιαστικοῦ ποὺ παραλείπεται λ. χ. **ἁλατερὸ δοχεῖο**, κΰστερα μονάχα: **ἁλατερὸ** ὡς οὐσιαστικό, **πατερὸ δοκάρι** καὶ κατόπι μονάχα: πατερὸ κτλ. καὶ σημαίνουν τὸ ἀγγεῖο ποὺ δέχεται τὸ ριζικὸ νόημα, λ. χ. **ἁλατερό, ἀναματερὸ, λαδερὸ, ξιδερὸ** κτλ. καὶ γενικὰ τὸ ὄργανο ποὺ κάνει τὸ νόημα τῆς ρίζας λ. χ. **θυμιατερὸ, φυσερό, φωτερό, πατερὸ** (ὄργανο=ὁ ληνὸς), **πατερὸ** (ξύλο=δοκάρι τῆς πατωσιᾶς), **καματερὸ** (ζῶο=

τὸ βόδι τοῦ ζεβγαριοῦ), **ἱερὸ** (μέρος= τἄγιοβῆμα **φωτερὸ** (ἄνοιγμα=παραθυράκι).

ια'.) -τη (θηλ. τοῦ -τος: **δετός**,

Μερικὰ θηλυκὰ κατάντησαν οὐσιαστικὰ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο μὲ τὸ προηγούμενο (τρυπητὴ κουτάλα ∨ τρυπητὴ) καὶ σημαίνουν ὄργανο, λ. χ. **τρυπητή**, **φτερωτή**, **κλωστή**, **καλαμωτή**, **πατητή**, **πηχτή**, **ραντιστὴ** (=εἶδος ἀλεβρόσουπας, ποὺ ραντίζουνε πρὶν τὸ ἀλέβρι μὲ νερό), κατὰ τοῦτα καὶ (πινάκι >) **πινακωτή**, χωρὶς ἀντίστοιχο ρῆμα (πρβλ. τἀρχ. **μηλωτή**, **καμηλωτὴ** κτλ.).

ιβ'.) **-το** (οὐδετ. τοῦ -τος: συρτός),

Μερικὰ οὐδέτερα γίνανε οὐσιαστικὰ σὰν τὰ παραπάνω καὶ σημαίνουν διάφορα ἄλλα πράματα, μὰ καὶ ὄργανα· λ.χ. **κατεβατὸ** (=σελίδα), **θυμιατό**, **ξεφτὸ** (ἡ στάβρωση τῆς στέγης) **ξαντὸ** κτλ.

Δὲν ὑπάρχει νόημα ποὺ νάχει στὴν ἑλληνικὴ τόσες παραγωγικὲς κατάληξες, τόσα πολλὰ προσκολλήματα· ὅλα τοῦτα καταντήσανε στὴ σημασία τοῦ ὀργάνου μὲ ἄπειρα παραδείγματα καὶ ὁ κ. Χ. δὲν τὰ βρίσκει «ἀξιόλογον ἐπικούρημα εἰς παράστασιν τοῦ ὀργάνου».

Γιατί ἂν ξαίρετε; γιατὶ τάχει μὲ τὸν Α. Μηλιαράκη, κιὄταν τὸν ἐλαύνει τὀπάθος, λέει ὅτι τοῦ κατέβει.

'Απ' τὴ γρηγοράδα τουὅμως νὰ ρίξει τὸν ἀντίπαλο πέφτει ἀτός του **περιφανῶς**.

'Ο ἀληθινὸς λόγος ποὺ τὰ μὲ **-της** ἀπ' τὸ ἀρχικό τους νόημα ποὺ σημαίνουνε δηλ. **πρόσωπα**, καταντήσανε νὰ σημαίνουν καὶ ὄργανα, δὲν εἶναι ἀφτὸς ποὺ μὲ πολλὴ μποσικάδα διατυπώνει ὁ κ. Χ. ἀλλὰ εἶναι, γιατὶ ὁ λαὸς μὲ τὴ ζωερή του φαντασία προ-

σωποποιεῖ συχνὰ καὶ τἄψυχα (Γρ. Χιλ. § 469). Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τέλος κατάντησε νὰ σημαίνει ὄργανα καὶ τὸ προσκόλλημα:

ιγ΄.) -λόγος ποὺ καθαφτὸ σημαίνει πρόσωπα ποὺ καταγίνονται μὲ ὅτι παραστήνει τὸ ριζικὸ νόημα, ποὺ σάφτὰ εἶναι καὶ α συνθετικό. λ.χ. βοτανόλογος.

Κιωστόσο κατάντησε στὸ πεῖσμα τοῦ γλωσσοδίφη μας νὰ σημαινει καὶ ὄργανα : λ.χ. **σταχτολόγος**, **κρυολόγος**, **χαλικολόγος**, **ἁλατολόγος**, **σκουπιδολόγος**, **βιδολόγος**, **ποντικολόγὸς**, τρυγολόγος, (=τὸ κυρτὸ μαχαιράκι ποὺ κόβουν τὰ σταφύλια. Αἰτωλία). γιαουρτολόγος (ἀγγεῖο), μπαρουτολόγος (δοχεῖο) στρειδολόγος καὶ πιννολόγος (ὄργανα ποὺ βγάζουνε στρείδια, πιννες), σουληνολόγος (ποὺ βγάζουνε σουλῆνες) κτλ.

Πούλια

Πούλια ἀρχικὰ λέγεται ἡ κλώσσα, ἀπὸ τό: ποῦλος < pullus. Ὑποθέτω: συμφυρμὸς ἀπὸ τύπο: ἡ **πούλη** (πρβλ. ἡ παρθένη, ἡ πλατάνη, ἡ μάννη)+ **πούλα** > **πούλια** (κοίτα ὅσα εἴπαμε γιάφτὰ α΄, 219).

Ἡ λέξη **πλειὰς** βέβαια κανονικὰ ἔπρεπε νὰ γίνει **πλειάδα**, ἔστω καὶ μὲ ἀνάπτυξη ἑνὸς κλειστοῦ **ου** ἀνάμεσα: **π-λ**—ὅπως πολὺ ἀπρόσεχτα τὸ ἑρμηνέβει ὁ κ. Χ. ΜΝΕ. β΄, 294 βάζοντάς το στὴ σειρὰ κανονικῶν τύπων—θὰ γινότανε **πουλιάδα**, μὰ ὁ παρατονισμὸς καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ τελικοῦ **-δα**, μόνο μὲ τὸ συσχετισμὸ πρὸς τὴν ἤδη ὑπαρχτὴ λέξη: **πούλια**= κλώσσα ξηγέται, Καὶ βεβαιώνει τὴ θεωρία μου τὸ ὅτι ἡ **πλειὰς** λέγεται καὶ **κλώσσα** καὶ **κλωσσαριὰ**

(Γρ. Φιλ. § 1390, α',). Ἐπειδὴ δηλ. τὰ ἑφτὰ ἄστρα τῆς πλειάδας εἶναι πυκνὰ σὰ νἆναι συμαζεμένα γῦρο στὴ μάνα τους κλωσσοπούλια, ἀκούοντας τὸ **πλειὰς** τὸ σχετίσανε μὲ τὸ: πούλια=κλώσσα, καὶ τὴν εἶπανε **πούλια**. Ἀφτὸ βέβαια ἔγινε ἐκεῖ ποὺ τὴν ὄρνιθα μὲ τὰ μικρά της τὴν λένε **πούλια**. Ἐκεῖ πάλι ποὺ δὲ συνηθίζουνε τὴν λέξη ἀφτή, ἀκούοντας τὸ: **πούλια** καὶ ξαίροντας τὸ νόημά του εἴπανε τὴν πλειάδα: **κλώσσα**=πούλια, κιἄλλοὺ πάλι κλωσσαριά, σωστὰ δηλ. ὅπως ὀνομάζουν οἱ ἴδιοι τὴν κότα ὅταν ἔχει πουλιά, ὅπως διοοθώνουν καὶ τὶς παροιμίες καὶ τὰ τραγούδια κατὰ τὸ δικό τους ἰδίωμα.

Κούβακας

Γιατί τὸ **κούβακας**=βάτραχος δὲν εἶναι τὸ **κόαξ** τοῦ Ἡσύχιου (ΜΝΕ', β', 320 καὶ 353); ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι καὶ τὸν νοῦν καταπλήττομαι, ἀφοῦ κανονικὰ τὸ **κόαξ** θὰ γίνει: **κόακας** στὴ νέα ἑλληνική, ἀφοῦ ἀκόμα **β** ἀναπτύσσεται κανονικὰ ἀνάμεσα δυὸ φωνήεντα ἀνοιχτά, σὲ ἀρκετὲς ντοπιολαλιὲς λ. χ. τὰ οὖα > τὰ οὖβα, τὰ ὠὰ > τὰ ὠβὰ καὶ τὰ λοιπὰ στὸν πρῶτο μας τόμο σελ, 8, ἀφοῦ ὁ φθόγγος **ο** κοντὰ στὸ λαρυγγικὸ **κ** καὶ μάλιστα ἀνάμεσα **κ** καὶ **β** χειλικὸ τρέπεται συχνὰ σὲ **ου** (α', 16), κιἄφοῦ ἡ νέα γλώσσα ἔχει πάμπολες λέξες ποὺ τὶς ἀναφέρει ὁ Ἡσύχιος. Ἔτσι τοῦ κάπνισε ἔτσι εἶπε· δὲν τὄχει τίποτε ἄβριο νὰ πεῖ πὼς τὸ κούβακας εἶναι τὸ κόαξ τοῦ Ἡσυχ. ἢ καὶ νὰ βάλει κάνα «φίλον ἑταῖροι» ἢ «φίλτατον ὁμιλητὴν» νὰ τἀνακαλύψει.—Κωμωδίες.

Τὰ ρήματα -ῶ > οῦ

Τὰ περισπώμενα ρήματα, ποὺ λένε, σὲ μερικοὺς τόπους τὰ προφέρουνε μὲ -οῦ: **ἀγαποῦ, βαροῦ, γελοῦ κτλ.** ἔτσι τἄκουα ὅλα στὴν Κεσάνη τῆς Θράκης στὰ 1892 (ἔτσι τὰ λένε ὅλα καὶ στὸ Λιβίσι). Ἀπὸ τότες βάλθηκα νὰ τὰ ξηγήσω.

Ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνει σἀφτὰ ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ β', 354) πὼς τὸ τονούμενο **-ῶ** τῶν περισπωμένων **ἀργῶ** ἔγινε **οῦ**: **ἀργοῦ** κατ' ἀναλογία τοῦ ἄτονου τῶν βαρυτόνων: **λέγου**, εἶναι ἀβάσιστη κιἀμελέτητη, εἶναι μιὰ ἀπ' τὲς μύριες προχειρολογίες τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ. Στὴν Κεσάνη τῆς Θράκης ποὺ τὸ πρωτάκουσα ἐγὼ (πρὶ νὰ ξαίρω καθόλου τοῦ Λιβισιοῦ τὸ ἰδίωμα) ὁ ἄτονος φθόγγος **ο** δὲ γίνεται **ου**, δὲν εἶναι τὸ ἰδίωμα ὁλότελα βόρειο ἀφτοῦ, δὲ λένε δηλ. ποτὲ οἱ Κεσανιῶτες: **φουτιά,** ἢ **βουτανουλόγους** κτλ. ἀλλὰ πάντα **φωτιά, βοτανολόγος.** ὅλα ο καθαρό, στρογγυλόστομο. Ἔτσι λοιπὸν λένε: **φέρνω, λέγω, τρέχω** κτλ. καὶ μόνο ἔτσι, (ὄχι **φέρνου** κτλ.) καὶ ὅμως λένε (τουλάχιστο λέγανε στὰ 1892) κανονικὰ καὶ γενικά: **ζοῦ, βαροῦ κατελοῦ** θὰ τὸ **ποῦ, ἀγαποῦ** κτλ. κτλ. ἔτσι ὅλα τὰ πρῶτα πρόσωπα τῶν περισπωμένων, φαίνεται λοιπὸν καὶ τοῦ Λιβισιοῦ ἀφτοὶ οἱ τύποι δὲν ἔχουνε σχέση καμιὰ μὲ τὴ τροπὴ τοῦ ἄτονου **ο** σὲ **ου** σἀφτὸ τὸ ἰδίωμα. Ἄλλωστε ἀφτὸ δὲ γίνεται σὅλα τὰ βόρεια ἰδιώματα τὰ δικά μας ἐδῶ, ποὺ κανονικὰ καὶ γενικὰ τὸ ἄτονο **ο** γίνεται **ου.** Στὴ Ρούμελη δὲ λένε:

ἀγαποῦ, καταντοῦ, γελοῦ κτλ. μόνο λένε: ***ἀγαπῶ*** κτλ. δηλ. ***ό.*** ὥστε γιὰ κεῖ ποὺ τὸ λένε μὲ ***-οῦ*** ἀλλιῶς πρέπει νὰ ξηγηθεῖ.

Ἐκφράζω τὴν τολμηρὴ κάπως γνώμη, ἀλλὰ τὴ μόνη σωστή, καθὼς φαίνεται, πὼς ἐδῶ τὸ ***ώ*** ἔγινε ***ού***, γιατ'εἴτανε τονούμενο καὶ ἴσως μάλιστα γιατί βρισκότανε στὴ λήγουσα.

Μέσ'στὸ ***οῦ*** ἀφτὸ εἶναι κρυμμένη ἡ ἀρχαία μακρόχρονη προφορὰ τοῦ ***ω***. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸ κλητικὸ ἐπιφώνημα ***ὦ***, ποὺ ὡς ξεφωνητὸ δὲν μποροῦσε νὰ βραχυνθεῖ, κρατώντας ὥστα σήμερα τὴ μακρόχρονη προφορά του κατάντησε ***οὖ***: οὖ Γιώργη! οὖ Μαρία! (τἄκουσα οτὸ Χαράκι τῆς Κύζικος), κιἀφοῦ τὸ ***ὤια*** τὸ λέμε ***οὔια***, ποὺ μήτε ἀπ' ἀναλογία, μήτε ἀπὸ γειτονικὴ συνεργειά,μήτε ἀπὸ φωνοσυρμὴμ πορεῖ νὰ ξηγηθῆ τὸ κατάντημα τοῦ ***ώ*** σὲ ***ού***, φαίνεται πὼς καὶ στὰ τονούμενα ἀφτὰ ***ῶ*** ἕνεκα τὸν τόνο, (ποὺ κατὰ τὶς νεότερες παρατήρησες ποὺ γίνανε μὲ ὄργανα, ὁ τόνος ὄχι μόνο ὑψώνει μὰ καὶ μακροχρονίζει λίγο τὴν τονούμενη συλλαβὴ) (*) δὲν ἔλειψε ποτὲ ἡ μακρόχρονη προφορὰ (τουλάχιστο στὸ τέλος τῆς λέξης), ποὺ φυσιολογικὰ τὰ κατάντησε ***ου*** (πρβλ.τὰ ἐγγλέζικα book, Liverpool κτλ.) γιὰ τοὺς λόγους ποὺ πολὺ σωστὰ ξηγάει ὁ ἴδιος ὁ κ. Χ. στὶς Γλωσσολ. μελ. α', σ. 561.

Ἂν ὅμως κανεὶς ἀρνιούμενος ὅλα τοῦτα, ἤθελε νὰ τὰ ξηγήσει ἀφτὰ ἀναλογικά, θὰ ἔπρεπε νὰ πεῖ πὼς ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ ἀγαπ***οῦ***-με, χτηπ***οῦ***-με; ρου-

---

(*) *Κατὰ* **τὸν** πρόλογο τοῦ Pԝrno στὸ Phonet d. parl d chio..

φοῦ-με κτλ. εἶπαν καὶ τὸν ἑνικὸ ἀγαποῦ, χτυποῦ, ρουφοῦ, γιατὶ ἔτσι δὲν ἔρχεται τοὐλάχιστο σὲ ἀντίφαση μὲ τὰ πράματα.

Ἀτιμόπλοιο

Στὰ ΜΝΕ. β', 342 λέει ὁ κ. Χ. «Τὸ: ἀτιμόπλοιο ἀντὶ ἀτμόπλοιο εἶναι λίαν αἰσθητὴ λαϊκὴ παρετυμολογία, ὅπως ἕκαστος γινώσκων τὴν νῦν χρῆσιν τῆς λέξεως: ***ἄτιμος*** νοεῖ, δι' ἧς ἐκφράζεται τὸ ὑπερβολικόν, τὸ θαυμαστόν, πρβλ. τὸ ***ἄτιμο***, ἄλογο ποὖναι! τὸ ***ἄτιμο*** πλοῖο, δὲν τὸ μποδίζει αὐτὸ ὁ ἄνεμος.—Ὁ ***ἄτιμος***, γλωσσολόγος ποὖναι! δὲν τὸν μποδίζει ἀφτὸν ὁ φόβος τοῦ ἐλέγχου καὶ λέει ὅτι τοῦ κατέβει. Τὸ ***ἀτμόπλοιο*** εἶνε μιὰ λόγϊα λέξη καὶ μὴν μπορώντας ὁ λαὸς νὰ προφέρει ἔφκολα τὸ συνδυασμὸ τῶν φθόγγων ***τμ*** τὸ εἶπε κανονικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ φθόγγου ***ι*** ἀνάμεσα ***τ-μ***: ***ἀτιμόπλοιο***, ὅπως εἶπε καὶ ***ἀτιμὸς*** χωρὶς καθόλου νὰ θυμηθεῖ τὸν ***ἄτιμο***, πιστέβω· κἐπειδὴς ξαίρει πὼς καὶ στὸ πλοῖο ἀφτὸ παίζει ρόλο ὁ ἀτιμὸς εἶπε: ἀτιμόπλοιο, χωρὶς νὰ θυμηθεῖ καθόλου τὴν ***ἀτιμία***, πιστέβω, ἀφοῦ λέει καί: Πάτιμο (< Πάτμο) καὶ ***τιμήμα*** (< τμῆμα) καὶ τιμηματάρχης, χωρὶς πιστέβω κἐδῶ νὰ θυμηθεῖ καθόλου τὸ ***τίμημα*** ἢ τὴν ***τιμή***.

Ἰδοὺ κιἄλλα τέτοια παρόμοια: ἄλφα > ἄλιφα, ἀνεπνιὰ > ἀνεπινιὰ (στὰ χωριά μας), βόλτα > βόλιτα, δέλτα > δέλιτα, καπνὸς > καπινός, πνίγω > πινίγω, στιλβώνω > στιλιβώνω, χαλκιὰς > χαλικιάς, χέρσος >

χέρισος. χλιὸς > χιλιός, χράμι > χιράμι, ψαλτήρι > ψαλιτήρι κτλ.

Ἔτια

Ὁ κ. Χ. νομίζει πὼς εἶναι λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς· ὅτι δὲ λένε στὸ χωριό του ἢ ἐδῶ γῦρο του ἀποφαίνεται «ὡς ἀπὸ τρίποδος» πὼς δὲν ὑπάρχει, ἔτσι ἐξακολουθεῖ (Ἀθ. λϚ΄210) νὰ ἐπιμένει πὼς δὲν ὑπάρχει, ὁ τύπος τῆς ἀντωνυμίας: γω (α΄, 20 καὶ 174). Ἔτσι λέει καὶ (ΜΝΕ. β΄, 344) πὼς δὲν ὑπάρχει, λέει, ὁ τύπος: **ἔτια** (< ἔτη). Ὡστόσο ὑπάρχει ἐδὰ ἀπ' τὸ ι΄ αἰῶνα. Κοίτα: τοῦ Kaibel τὶς Ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς Σικελίας καὶ Ἰταλίας ἀριθμ. 490. Στὰ χωριὰ λένε **ἔτια** καὶ **μέρια**. Ἐγὼ τἄκουσα καὶ τὰ δυό. Μὰ πιστέβω πὼς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες μου θὰ τἀκούσανε ἐπίσης, ἢ θὰ τὰ λένε καὶ στὰ χωριά τους.

Ἠχοταιριαξιά.

Ἠχοταιριαξιὰ ὀνόμασα στὴ γραμματική μου (§ 228) τὸ γλωσσικὸ νόμο ποὺ δὲν μποροῦνε νὰ σταθοῦνε κοντὰ κοντὰ ἕνας ἠχερὸς κἕνας ἄηχος προστριβόμενος φθόγγος (σύμφωνο), παρὰ ταιριάζουνται, κοἰ δυὸ σὲ ὁμόηχους (εἴτε τοὺς ἀλλάζουμε στὴ γραφὴ εἴτε δὲν τοὺς ἀλλάζουμε).

Ἡ ἠχοραιριαξιὰ σἄλλα φθογγοζεβγαρώματα εἶναι καθολικὸς νόμος καὶ σἄλλα εἶναι μερικὸς ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως.

Τἄηχα ἄφωνα **κ**, **π**, **τ**, **τσ**, ὕστερ' ἀπ' τὰ μυτό-

πνοα **γ**, (=n final) **ν**, **μ**, προφέρνουνται στὴν Ἑλληνικὴ σὰν τὰ ἠχερὰ ἰδιοπρόφερτά τους g, b, d, dz, λ. χ. ***ἀγκαλιὰ*** (γ= n final) προφέρνεται angalia, ***ἀμπέλι*** προφ. ambeli, ***ἀντίλαλος*** προφ. andilalos ***τὸν τσίρο*** πρ. ton dziro (*)

Τὸ ἄηχο *σ* μπρὸς ἀπ' τὰ ἠχερὰ σύμφωνα (Γρ. § Φιλήν. 108) προφέρνεται σὰν τὸ ἠχερὸ ἰδιοπρόφερτό του ζ λ. χ. *σβήνω* (προφ. ζβή-), *Σμύρνη* (προφ. ζμυ-), *τοὺς δοξάζω* (τουζδ-), *πῶς ράφτω* (πωζρ-) κτλ.

Ἀκόμα προφέρνεται σὰ ζ τὸ *σ* τῶν **ξ** καὶ **ψ** ὅταν ἀφτὰ τὰ φθογγοζεβγαρώματα (**) ἔρχονται κατόπι ἀπὸ ἀκρολεχτικὸ **ν** τῆς πρωτυτερνῆς λέξης, ποὺ κάνει καὶ τ' ἄηχά τους **κ**, **π** > ἠχερὰ g, b λ. χ. ***δὲν ξέρω*** (προφ. dengzeo), ***ἂν ψάλω*** (προφ. ambzalo, κτλ.)

Ὁ ὑποταχτικὸς μεσιὸς φθόγγος **υ** τῶν ἀρχαίων διφτογγων **αυ**, **ευ** **ηυ** ἀφόντας κατάντησε σκέτο σύμφωνο, προφέρνεται σὰν ἠχερὸ **β** πρὶν ἀπ' τὰ φωνήεντα καὶ τὰ ἠχερὰ σύφωνα, καὶ σὰν ἄηχο **φ** πρὶν ἀπ' τἄηχα σύμφωνα λ. χ. ναύαρχος > νάβαρχος, εὐεργέτης > ἐβεργέτης, > ηὗρα > ἦβρα, αὐλὴ > ἀβλὴ εὐγενικὸς > ἐβγενικὸς κτλ.—ναύτης > νάφτης, εὔκολος > ἔφκολος, ηὔχουνταν > ἤφκουνταν κτλ.

Ὁ ὑποταχτικὸς μεσιὸς φτόγγος ι τῶ νεολληνικῶν διφθόγγων **ια**, **ιο**, **ιου**, **ιε**, **ιη** κατόπι ἀπὸ ἠχερὸ φθόγ-

(*) Παραστρατοῦνε μερικὲς ξένες λέξες ποὺ τὶς πήραμε μὲ τὸν ἀντίλαλο τὸν ξενικὸ (mp, nt, nk, nts) *κομπανία κομπάσο, ποῦντος. ἀντίκα*, ἀντσοῦγες κιούνκι κτλ.

(**) Τὰ ξ καὶ ψ εἶναι τὸ καθένα δυὸ φθόγγοι μονοψηφὶς γραμμένοι: **ξ=κσ**, **ψ=πσ**.

γο προφέρνεται σὰν ἠχερὸ j (ἰωτ)· λ.χ. *ἀρ͂ιά > ἀρja, νὰ διῶ > δjῶ, βάια > βάjα* κτλ., καὶ σὰν ἄηχο χ̲ (ch Γερμ.) κατόπι ἀπὸ ἄηχο φτόγγο, λ.χ. *φωτιὰ > φωτχιά, νὰ πιῶ > πχιῶ* κτλ.

Στὴν Κρήτη λένε *φωθιά, μάθια* κτλ. δηλαδὴς τὸ *τχ* ἔγινε *θ*, παναπεῖ ἀκλούθησε ἀπαράλλαχτα τὴν προφορὰ τοῦ ἀρχαίου Θ ποὺ προφερνούνιανε th καὶ κατάντησε νεολληνικὸ *θ* (βλ. καὶ 217). Πρβλ. τὰ κοινά: κολοτ(υ)χιὰ > καλοθιά, ξωτ(ι)κιὰ > ξωτχιὰ > ξωθιά.

Τὰ κ (μάλιστα τῆς πρόθεσης *ἐκ*) γίνεται ἠχερὸ *γ* πρὶν ἀπ᾿ τὰ ἠχερὰ σύφωνα. λ.χ. ἐκδύνω > γδύνω, ἐκβαίνω > γβαίνω > βγαίνω, ἐκλαβὴ > ἔγλαβή, ἐκλιστρῶ > γλιστρῶ, ἐκλυτρῶ > γλυτρώνω*, ἐκριζῶ > γριζέβω (Πόντος) κλυστήρι > γλυστήρι, κρηπίδα > γρηπίδα (=τὸ γείσωμα, 'Αρτάκη).

Στὰ ντόπια γίνεται συχνὰ ἡ ἠχοταιριαξιά, λ.χ. ἔφ(υ)γα > ἔφχα > ἔφκα('Αρτάκη),δ(ι)κὸς > *θκός*,β(ου)κέντρι > *φκέντρ'* σπ(ι)λάδα > *σβλάδα* (Θεσσαλία) κτλ.

Ἡ ἀφομοίωση λοιπὸν ἀφτὴ τῶν διαφορόηχων συμφώνων εἶναι συχνὴ στὰ Δωδεκάνησα μάλιστα στὴν ἠχεράδα: λένε λ. χ. *βλόμος* (< φλόμος), *βλέβες* (< φλέβες), *βράσσω* (< φράσσω), *γλωρὸ* (< χλωρό), *γρουστάλλι* (< κρουστάλλι), *ἔδνος* (< ἔθνος) κτλ.

'Αφτὰ ὁ κ. Χ. δὲν τὰ κατάλαβε πὼς εἶναι ἠχοταιριαξιὰ κἔτσι γιὰ τὸν τύπο *ἔδνος* (ΜΝΕ. β', 421) λέει διάφορες ἀφέλειες ποὺ δείχνουνε τὴ σύγχυσή του ποὺ εἴπαμε στὸν α' μας τόμο 170 καὶ πέρα, γιατὶ ἑρμηνέβοντάς το—δηλ. κάνοντας πὼς τὸ ἑρμηνέβει—

(*) Τὸ *γλυτώνω* εἶναι τὸ Βυζ. *εὐλυτῶ* μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ: γλυτρώνω.

τἀνακατώνει μὲ τὸν Κρητικὸ τύπο **ἔχνος**—ὅπως καὶ καὶ τὸ Στενημαχήτικο: **χνὰρ** (πιὸ πάνω σ. ποὺ ἐδῶ πρόκειται γιὰ φαινόμενο ὁλότελα τὸ ἐναντίο. Δηλαδὴ τὸ: **θν** γίνεται **χν** ἀπὸ ἀνομοίωση, ἐπειδὴς τυχαίνουνε κοντὰ δυὸ ἀκρογλωσσονδοντικὰ **θ** καὶ **ν** καὶ τότε; τὸ πρῶτο θ ἀνομοιώνεται σὲ προλαρυγγικὸ χ πάλι ἀχορδόηχο ὅπως εἶταν καὶ τὸ θ, χωρὶς δηλαδὴ νὰ συνεργήσει ἀπάνου του ἡ ἠχεράδα τοῦ χορδοηχεροῦ **ν**. Ἐνῶ στὸν τύπο **ἔδνος** τὸ **θν** γίνεται **δν**, δηλ, τὸ ἀχορδόηχο **θ** χωρὶς νἀλλάξει καθόλου τὸ φραγμὸ καὶ τὰ κατατόπια τοῦ στόματος ποὺ μορφώνεται γίνεται **δ**, πάλι ἀκρογλωσσοδοντικὸ (σὰν τὸ **θ**) καὶ μόνο δανείζεται ἀπ' τὸ **ν** τὸ ὁμοιοπρόφερτο (ποὺ μορφώνεται δηλαδὴ στὰ ἴδια τὰ κατατόπια) τὴν ἠχεράδα του καὶ γίνεται ἀπὸ ἀχορδόηχο θ, χορδοηχερὸ δ. Ὥστε ἐδῶ γίνεται σωστὴ ἀφομοίωση τῆς χορδοηχιᾶς, ποὺ τὴν ὀνόμασα: ἠχοταιριαξιά.

Μάθαινέ τα, δάσκαλε: «Καλὸν δὲ καὶ γέροντα μανθάνειν σοφά».

Μεσαριὰ

Ὁ κ. Χ. χτυπώντας τὸν Α. Μηλιαράκη στὶς Γλωσσωλογικὲς Μελέτες (σελ. 115 καὶ πέρα) ἀρνιέται ὁλότελα πὼς ἀπ' τὸ massaria μπορεῖ νὰ γίνει μεσαριά.

Ἡ ἑλληνικὴ ***μεσαριὰ***= ἡ μέση, ὅπως ***βοσκαριὰ*** =ἡ βοσκὴ ὅπως ***κλωσσαριὰ***=ἡ κλώσσα, ὅπως ***κρεβαταριὰ***=ἡ κρεβατὴ κτλ. (βλέπε τα ὅλα Γρ. Φιλ. § 1390) εἶναι βέβαια γνωστότατη, ὅμως μερικὲς τοποθεσίες ***Μεσαριὰ*** μπορεῖ πολὺ ὡραῖά νὰ ὀνομαστήκανε ἀρχικὰ ἀπὸ massaria ἢ masseria=ἡ ἀγροικία,

ἡ ἔπαβλη, τὸ τσιφτιλίκι, νὰ ποῦμε, κὕστερα ἀφτὸ νὰ παρετυμολογήθηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸ λαὸ πρὸς τὸ γνωστό του προσηγορικὸ: μεσαριά. Μήπως τάχα ὁ λαὸς δὲν εἶπε ***πέρδικα*** τὴν πέρκα, τὸ ψάρι; μήπως δὲν εἶπε ***δόξα*** τὸ τόξο τὸ οὐράνιο; μήπως δὲν εἶπε ***σφυρί*** τὸ συρίον; κτλ. κοίτα τα πιὸ ἀπάνου σελ. 48 καπέρα.

Ἀκόμα στὰ χωριὰ τῆς Κέρκυρας παρετυμολογικὰ εἴπανε: ***μεσαρία***—κατὰ τὸνἔφτανησιώτικο τονισμό—καὶ τὴ masserizia δηλ. τὴν οἰκοσκεβή, (σἒμὰς τὴ λένε: ***τὰ πατσαρίσια***)* πόσο μᾶλλο δὲ θὰ γίνανε ***μεσαριὲς*** πολλὲς massaria, ποὺ εἶναι τὰ δυὸ ὁμοιόφθογγα σχεδὸν ἰδιόφθογγα.

Μὰ ὁ Δάσκαλος ὅταν ἀρχίζει νὰ βαράει δὲν κοιτάζει πιὰ γύρο του.

Διαλέκτων σύγχυση

Κἐκεῖ ποὺ μιλοῦμε γιὰ κώφωση τοῦ ***ἄτονου ο*** σὲ ***ου*** (ΜΝΕ. β', 491) νά ἄξαφνα κἕνα: ***οὔμπροσθε*** μἕνα ***ἄτονο*** ἀρχικό: ***οὔ,*** καθὼς βλέπετε καὶ καθὼς ἀκοῦτε, ὅταν τὸ προφέρετε: οὔμπροσθε) -«πάντως διὰ τὸ ***ὀμπρὸς***» αἰτιολογέται ὁ κ. Χ. Τό: οὔμπροσθε ὡστόσο δὲν εἶναι τῆς βόρειας Ἑλληνικῆς καὶ δὲν μπορεῖ νἆναι. Οἱ βόρειοι λένε ἄτονο: Νικουλῆς (ου), μὰ τονούμενο: Νικόλας(ό), ἄτονο: θὰ σουθεῖ, μὰ τονούμενο: σώθηκε.

(*) Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ γένους σύγκρινε il travaglio > τὰ τραβάλια· γιὰ τὸ ἀρχικὸ μ > π παράβαλε: matinata > πατινάδα.

Θὰ λέγανε λοιπὸν καὶ ἄτονο: **οὔ**μπρός(ου), μὰ τονούμενο: **ὄ**μπρο**υ**σθε, μὲ **ὄ** τὴν πρώτη συλλαβή, τὴν τονούμεμη, καὶ μὲ **ου** τὴ δέφτερη, τὴν ἄτονη.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐσεῖς ποὺ περιμένετε νὰ μάθετε ἀπὸ τὸν Διδάσκαλον τὴν Ἑλληνικὴ φωνολογία, πάρτε τον τώρα στὸ γάμο σας νὰ σᾶς πεῖ καὶ τοῦ χρόνου.—Νά τί συμβαίνει στὸ **οὔμ**προσθε.

Ἡ συλλαβή: **ομ** γίνεται συχνὰ **ουμ**, εἴτε τονούμενη εἴτε ἄτονη, ἀπὸ τὴ συνεργιὰ τοῦ πλαγινοῦ της κλειστοχειλικοῦ **μ**: μπρόμυτα > μπρ**ού**μυτα, **κό**μπωμα > **κού**μπωμα, χῶμα > **χοῦ**μα (σὲ πολλοὺς τόπους), χαιρ**ό**μαστε > χαιρ**ού**μαστε, ἐρχ**ό**μουνα > ἐρ**χού**μουνα κτλ. ζωμὶ > ζουμὶ, κομπὶ > **κουμπί**.

Ἐπίσης (ἴδ. βιβλ. ἴδ. σελ.) ὁ τύπος: ζ**ου**νάρια (μὲ **ου**) δὲν εἶναι τῆς βόρειας ντοπιολαλιᾶς, ποὺ γίνεται δηλ. κάθε ἄτονο **ο** > **ου**, γιατὶ οἱ βόρειοι τὰ λένε **ζ'νάρια**· εἶναι τῶν νότιων ἰδιωμάτων καὶ ἔγινε τὸ ω > **ου** ἀπὸ τὴ συνεργιὰ τοῦ δοντοσφυριστικοῦ **ζ** πρβλ. **ζουγράφος** καὶ **ζγουράφος**, σωληνάρι > σουληνάρι κτλ.

Διπλὰ ἐπιρρηματικά.

Κοντὰ στά: **μαζὶ μὲ**, καὶ **ἀφόντας**. (ΜΝΕ. β', 499) ἂς προστεθοῦνε καὶ τοῦτα: **πὼς ὅτι**, **ὁ ὁποῖος ποὺ**, **μὲ δίχως**, **μὲ χωρίς**· ἀκόμα καί: **σαφοῦ**= ὡς ἀφοῦ (Χαράκι τῆς Κύζικος) καί: **μὼς**= ἄμ ὡς (μεταγενέστερο).

Μανθαῖος, Σαμφὼ

Ὅταν διαβάζει κανεὶς (ΜΝΕ. β′ 555) πὼς στὰ
τοματήσια τὰ κατατόπια ποὺ μορφώνεται τὸ *ϑ* πιὸ
οντὰ εἶναι τὰ κατατόπια τοῦ *ν* παρὰ τοῦ *τ*, θυμᾶ-
αι ὅλα τὰ τέτοια ταχυδακτυλουργικὰ μαραφέτια τοῦ
. Χ. Τὸ σωστὸ εἶναι πὼς ἀπ' τὸ *τ* πετιέσαι ἀμέσως
τὸ *ϑ* φτάνει ἀνοίγοντας τὸ φραγμὸ τῶν δοντιῶν
ὰ τινάξεις λίγο ὄξω τὴν ἔ-ομη κιόλας νὰ τιναχτεῖ
κρόγλωσσά σου. ἐνῶ ἀπ' τὸ *ν* στὸ *ϑ* πρέπει νὰ κα-
εβάσεις τὴν ἀκρόγλωσσα ἀπ' τῆς ἄνω δοντοριζές,
νάμεσα στὰ δόντια, ποὺ χρειάζεται βέβαια πιότε-
ος κόπος.

Τὰ ἴδια λέει καὶ γιὰ τὰ *πφ* > *μφ* πὼς στὰ κατατό-
ια τοῦ *φ* πιὸ κοντὰ εἶναι λέει τὸ *π* παρὰ τὸ *μ*, ἐνῶ
γὼ βλέπω ὅτι καὶ τὰ δυὸ *π* καὶ *μ* μορφώνονται ὁλό-
ιλα στὸ ἴδιο μέρος, δηλ. στὰ ἀκρόχειλα καὶ ἡ μόνη
ιαφορά τους εἶναι πὼς ὁ ξανασασμὸς τοῦ *μ* βγαίνει
π' τὴ μύτη (μυτόπνοο) κἐπειδὴς καὶ τὸ *φ* εἶναι
ιλόπνοο, νὰ λοιπὸν ποὺ πάλι τὸ *π* εἶναι πιὸ κοντὰ
τὸ *φ* παρὰ τὸ *μ*. Ἀφτὰ θέλουνε λίγη δοκιμὴ μὲ
ροσοχὴ γιὰ νὰ νιώσετε ἂν ἔχω δίκιο. Τί συμβαίνει
οιπὸν μὲ τὸ Ματθαῖος > Μανθαῖος καὶ τὸ Σαπ-
ὼ > Σαμφώ; ὁ κ. Χατζηδάκης ἐπειδὴς εἶδε γραμ-
ένο *νϑ*, *μφ* θάρρεψε πὼς ἀπ' ἀλήθεια ἀκούει *νϑ*
φ. ἐνῶ ἀκούει anϑ amf (n, m final) δηλ. σκέττα μυ-
όπνοα φωνήεντα *α* (voyelles nasal). Κιὰκόμα δὲν
ρόσεξε πὼς ἀφτὰ τἀκούει μόνο σὲ κείνους τοὺς τό-

πους ποὺ ἀκούει καί: ἀνθὸς ἄνθρωπος κλπ. ἀκόμα κατὰ παρετυμολογία καί: 'Ανθήνα καὶ 'Ανθηνιὰ (='Αθηναία) ὑπάρχουνε δηλ. Ἑλλην. τόποι (λ. χ. Ἑφτάνησα, 'Αττική), ποὺ ***μόνο ὅταν ὑπάρχει α*** πρὶν ἀπ' τὸ ζεβγάρωμα ***νθ*** προφέρνουνε πρὶν ἀπ' τὸ ***θ*** μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀνοιχτοῦ ***α*** κάποιο μυτόπονο λαρυγγικὸ n. Στοὺς ἄλλους τόπους ποὺ λένε: ***ἀθὸς, ἄθρωπος*** κτλ. θὰ ποῦνε καί: ***Μαθιὸς Σαφώ***. Κἔτσι ἀρχίνησε ὁ κ. Χ. φωνολογικὲς ἑρμηνεῖες κἔπεσε πάλι ὄξω κιὄξω μὲ τὴν πρύμη.

'Ενῶ ἡ ἐξήγηση εἶναι πολὺ ἁπλῆ: ἀκούοντας ὁ ἑλλην. λαὸς (μόνο τῶν τόπων ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω, nota bene) ἀπ' τοὺς δασκάλους τὰ πάντα ξένα φθογγοζεβγαρώματα ***ατθ***, ***απφ*** ποὺ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ τὰ προφέρει (ἐξὸν τοὺς Δωδεκανησιῶτες α' 21) προσπάθησε νὰ τοὺς μιμηθεῖ· κἐπειδὴς τὰ πιὸ κοντὰ σὲ τοῦτα δικά του φθογγοζεβγαρώματα εἶναι τά: anθ, amf, τἀντικατάστησε μὲ τοῦτα, ἀπαράλλαχτα ὅπως τὸν bachtché τὸν εἶπε ***μπαξέ***.

Μάταλλα

Τὸν Κρητικὸ τύπο ***μάταλλα*** (< μέταλλα) ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ, β', 401) κλίνει νὰ τὸν ἑρμηνέψει ὡς ἀφομοίωση, φωνοσυρμὴ δηλαδή· ἐνῶ καταρχὴ δὲ δέχεται οὔτε πὼς ἐπιβάλλει τὴ φωνοσυρμή του τὸ ***α***, οὔτε πὼς τὴν ὑφίσταται τονούμενο φωνήεντο, καὶ μάλιστα στὴν Κρήτη.

Μήτε στὸ πρῶτο ἔχει δίκιο, μῆτε στὸ δέφτερο. Κιὤστόσο τὸ μάταλλο ἀφομοίωση δὲν εἶναι.

Τὸ ***μάταλλον*** εἶναι ἐπίσης ἀρχαῖος τύπος, ὅπως τὰ δραπάνι < δρεπάνι, (δάρπον) μαγαρίζω < μεγαρίζω (Μεγαρικὰ ἀγγεῖα), τραχάτος < τρεχάτος (τράχω), θαραπέβω < θεραπέβω κτλ.

Τὸ ***μέταλλον*** οἱ λεξικογράφοι τὸ σχετίζουνε μὲ τό: μεταλλάω· ὡστόσο ὁ Ὅμηρος ποὺ μεταχειρίζεται τόσο συχνὰ τό: ***μεταλλάω*** δὲν ἔχει τό: ***μέταλλον***. Καὶ ὅμως ἂν θὰ εἴχανε τὰ δυὸ ἐτυμολογικὴ σχέση, τό: μέταλλον ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ πρωτότυπο τοῦ: μεταλλάω, καὶ λοιπὸν προγενέστερο, καὶ ἄρα γνωστὸ στὸν Ὅμηρο.—Τί συμβαίνει λοιπόν;

Τὸ μέταλλον εἶναι ξένη λέξη, σημιτική· εἶναι αὐτὴ ποὺ σήμερα ἀραβοτούρκικα τήνε λένε maden. Ὁ πρῶτος σημιτικὸς τύπος εἶναι madel (*), ἔτσι παίρνοντάς το ἡ Ἕλληνες τὸ εἴπανε μὲ τὴν ἑλλ. κατάληξη ***μάτελλον*** κἐπειδὴς γιὰ νἄβρει κανεὶς τὸ μέταλλο, ἐξετάζει, ἐρευνᾶ, ***μεταλλᾶ***, ἀμέσως παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ ***μεταλλάω*** καὶ λέχτηκε: ***μέταλλον***.

Ἀφοῦ σήμερα ποὺ ἔχουμε τόσα μέσα συντηρητικὰ τῆς γλώσσας καὶ πάλι γίνονται τόσες παρετυμολογίες καὶ συνεπαρμοί, τότες ποὺ ἡ γλώσσα εἴτανε ἄγραφη καὶ χωρὶς τὴν ἐπίβλεψη τῆς σχολικῆς ἀστυνομίας, νὰ ποῦμε, φανταστεῖτε τὸ τὶ θὰ γινότανε.

Εἶμαι τῆς γνώμης πὼς τὰ ἑφτὰ δέκατα τοὐλάχιστο τῆς Ἀττικῆς, εἶναι κατανήματα ἀρχαιότερων παρετυμολογιῶν καὶ συμφυρμῶν.

(*) Στὴ Μερσίνα τῆς Κιλικίας ἄκουσα τοὺς ἀράπηδες ποὺ πουλούσανε μαρούλια ἢ πορτοκάλλια νὰ φωνάζουνε ***μαρούν*** καὶ ***πορτοκάν***, ἀντίς: ***μαρούλ*** καὶ ***πορτοκάλ***. Ἔτσι λοιπὸν τὸ τελικὸ ***λ*** ὁ ἀραβικὸς λαὸς τὸ κάνει ***ν***.

Όμοιο κιάπαράλλαχτο έχουμε κέμεῖς σήμερι το ἰταλικὸ patella=ἡ λεπάς. ποὺ τὸ εἴπαμε: **πεταλίδα** παρετυμολογώντας το ἀπ' τό. **πέταλο**, γιατὶ ἡ λεπάδα μοιάζει σὰν πέταλο. Όμως τὸ λένε καί: **παταλίδα** ποὺ εἶναι συμφυρμός του: **πατέλλα**+**πεταλίδα**. Έτσι λοιπὸν ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ μάτελον+μέταλλον εἴπανε οἱ ἀρχαῖοι καὶ **μάταλλον** ποῦ μᾶς τὸ διαφύλαξε ὁ Στράβωνας (Χ. 478)·καὶ νά λοιπὸν ὁ Κρητικὸς τύπος **μάταλλο** ποὺ εἶναι ἀρχαῖος, ὅπως καὶ τό: μ**α**λάθρακας ἀντὶς μελά(ν)θρακας καὶ τἄλλα ποὺ εἴπαμε πιὸ ἀπάνω. Σύγκρινε καὶ τὸ ἐπίσης σημιτικό, δηλ. ἀραβικό: **ραζακὶ** ποὺ τὸ λέμε κἔτσι, ἀλώβητα νὰ ποῦμε, μὰ τὸ λέμε καὶ ρ**ο**ζακί, παρετυμολογημένο πρὸς τὸ ρ**ό**ζα ἰταλ. τὸ ρόδο.

Βλαστημῶ

Λέγει ὁ κ. Χ. «Κατ' ἀνομοίωσιν ἐλέχθη καὶ τό: βλαστημῶ ἀντὶ βλασφημῶ. τ. ἔ. ἀντὶ τοῦ δευτέρου χειλικοῦ **φ** ἐπηκολούθησε μετὰ τὸ **β**, τὸ ὀδοντικὸν **τ**» (ΜΝΕ. β', 436). Ὡστόσο δὲν μποροῦσε βέβαια τὸ **φ** νὰ γίνει ἀμέσως **τ**. ἔγινε πρῶτα **ϑ**. δηλ. **β+φ > β > ϑ** (σύγκρινε τὸ ἀντίθετο ἀ(μ)φίβαλος > ἀθίβολος=ὁ πεζόβολος πιὸ ἀπάνου σελ. 14) καὶ κατόπι ἀπ' τὴ γειτονιὰ τοῦ **σ** ἔγινε **στ** (πρβλ. αἴ**στ**ημα Γρ. Φιλ. § 241). Έτσι: **βλασφημῶ** > βλασ**θ**ημῶ > βλασ**τ**ημῶ.

Νεράβλακος κτλ.

Τὸ **νεραύλακὰς**, λέει ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ. β', 442) ἔγινε: **νεραύλακος** κατὰ τὸ **ἀγωγὸς** λέει. Ἀφτὰ ἐννοεῖται εἶναι παραμύθια.

Ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια:

Ἀπ' τὴν ἀρχαία ἀκόμα τὰτριτόκλιτα εἴχαν καὶ τύπο σύστοιχο δεφτερόκλιτο κάνοντας τὴν ὀνομαστικὴ ἰσοσύλλαβη σὰν τὴ γενική τους λ.χ. ὁ ἄναξ καὶ ὁ ἄνακος, ὁ ἴλιγξ καὶ ὁ ἴλιγγος, ὁ μάρτυρ(ς) καὶ ὁ μάρτυρος, ὁ ἄμβιξ καὶ ὁ ἄμβικος, ὁ δὸρξ καὶ ὁ δόρκος, ὁ ψὰρ καὶ ὁ ψᾶρος, ὁ πίδαξ καὶ ὁ πίδακος, ὁ σκύλαξ καὶ ὁ σκύλακος, ὁ φύλαξ καὶ ὁ φύλακος, ὁ βόστρυξ καὶ ὁ βόστριχος, ὁ πρόσφυξ καὶ ὁ πρόσφυγος, ὁ ὄνυξ καὶ ὁ ὄνυχος κτλ. καὶ ἐπίθετα λ.χ. ὁ διάκτωρ καὶ ὁ διάκτορος, ὁ πολυπλάταξ καὶ ὁ πολυπλάταγος, ὁ δίοψ καὶ ὁ δίοπος, ὁ ἀμφιτρὴς καὶ ὁ ἀμφίτρητος, ὁ ἐρίηρ καὶ ὁ ἐρίηρος, ὁ εὔριν(ς) καὶ ὁ εὔρινος, ὁ ἅρπαξ καὶ ὁ ἅρπαγος, ὁ γαμψώνυξ καὶ ὁ γαμψώνυχος, ὁ εὔθριξ καὶ ὁ εὔτριχος, ὁ διχόμην καὶ ὁ διχόμηνος κτλ. Κατὰ τοῦτα εἶπε καὶ ἡ νέα: ὁ βρῦξ > ὁ βροῦκος > βοῦρκος, ὁ πελεκὰν > ὁ πελεκάνος, ὁ κλὼν > ὁ κλῶνος, ὁ μεγιστὰν > ὁ μεγιστάνος, ὁ Ἀκαρνὰν > ὁ Ἀκαρνάνος, ὁ πολύθριξ > ὁ πολύτριχος, ὁ ἅρπαξ > ὁ ἅρπαγος, ὁ σκόλοψ > ὁ κόλοπος (=ἡ σφήνα, στὴ Σαρακίνα τῆς Θράκης), ὁ μυλαύλαξ > ὁ μυλάβλακος, ἔτσι λοιπὸν καί:

ὁ νεράβλακος.

Ὄχι βέβαια κατὰ τὸ **ἀγωγὸς**, γιατὶ κατὰ ποιὸ

γίνανε τότες τὰ τόσα ἄλλα;—Ὅλο προχειρολογία εἶνε ὁ ἐβλογημένος.

Σμίγω

Ἀφοῦ ἔχουμε: συμμιγὴς > συμμιγὸς > **σμιγὸς**, γιατί τό: **σμίγω**, τὸ ὁλότελα ἴδιο κιἀπαράλλαχτο **σμιγω**, δὲν εἶναι (MNE. β' 475) τό: συμμίγνυμι συμμίξω > **σ'μίξω** > **σ'μίγω**; (ἀφτὴ εἶναι ἡ τεχνολογικὴ σειρὰ τῆς παραγωγῆς).

Γιατὶ ἔτσι τοῦ κάπνισε ὅπως καὶ στὸ **κυρὰ** πὼς δὲν εἶναι τὸ **ἐκυρὰ** (πιὸ ἀπάνου 66) μόνο πὼς εἶναι τὸ **κυρία**· μὰ τὸ **κυρὰ** εἶναι στὴ γλώσσα χρόνια πρὶν μπεῖ τὸ **κυρία** ἀπ' τὴν καθαρέβουσα—ὅπως καὶ στὸ **παρμαγούλα** πὼς δὲν εἶναι τὸ **παραμαγούλα** (πιὸ ἀπάνου 30) κτλ.

Ὅτι τοῦ κατέβει λέει· ὅπως τοῦ καπνίσει.

Ὁ φθόγγος τῆς πρώτης συλλαβῆς ἅμα εἶναι Ι καὶ **ου** ἄτονο, ξεπέφτει συχνὰ καὶ στὰ νότια ἰδιώματα· πρέπει νὰ τὸ νιώσετε ἀφτὸ μιὰ καὶ καλή (α', 72-81).

Ἰδοὺ μερικὰ σχετικὰ παραδείγματα: μην-πὰς > μπὰς, διδάσκαλος > δάσκαλος (α', 78), φυλακὴ > φλακὴ (Ἐρωτόκ. βλέπε καὶ α', 209), σηκώνω > σκώνω, σιτάρι, > στάρι, συμπραγὴς > σ^{b}ραγός, **συμμιγὴς** > **σμιγὸς** ἔτσι λοιπὸν καί: **συμμίξω** > **σμίξω**.

Ἀντρολίβανος κτλ.

Στὴ Ρόδο μὲ τὸν ἀνομοιωτικὸ ξεπεσμὸ τοῦ ἀρχι-

κοῦ ἀκρογλωσσοδοντικοῦ: **δ**, ἕνεκα τὰ κατοπινὰ ἐπίσης ἀκρογλωσσονδοντικὰ **ϱ** καὶ **λ** τὸ: **δεντϱολί**βανος γίνεται: ἐντϱολίβανος πρῶτα, καὶ κατὸπι μὲ τὴ συνηθισμένη τροπὴ τοῦ ἀρχικοῦ **ε** σὲ **α**: αντϱολί(β)ανος. Σύγκρινε **ἐντϱανί**ζω > **ἀντϱανί**ζω, ἐνόχληση > **ἀνό**χληση, ἐγκόλφι > **ἀγκό**λφι, ἐνορία > **ἀν**ορία, ἐγχυλία > **ἀχ**υλιά, ἐντάμα > **ἀντ**άμα, ἑνάμισυ > **ἀν**άμισυ, ἐγκάστρι > ἀγκάστρι, ἐγγίζω > ἀγγίζω, ἐγγόνι > ἀγγόνι, ἔντερα > ἄντερα, ἐντροπὴ > ἀντροπή, ἐνάντιος > ἀνάντιος, ἐμπόδιο > ἀμπόδιο. κτλ.

Ἐπίσης ὅπως εἴπανε: κινάρα > ἀγκινάρα, κνίδα > ἀγκνίδα, κίσσηρας > ἀγκίσηρας, κρούσταλλο > ἀγκρούσταλλο, πιστιὰ > ἀμπιστιὰ (=ὀπισθία),ποριὰ > ἀμποριὰ, (ἐκ)κλησία > ἀγκλησία (Νοτιοϊταλικὸ)· (βλέπε τὴν ἐξήγηση τ. α΄, 215), ἔτσι εἴπανε καὶ: δραγάτης > **ἀντϱαγάτης**, καί: τρικουκκια > **ἀντϱικουκιά**.

Ἀφτὰ τὰ τρία ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ. β΄, 502) λέει πὼς γίνουνται κατὰ παρετυμολογία ἀπ' τὸ **ἄντϱας**, λέει, Στὴν **τϱικουκκιά** καὶ στὸ **δεντϱολίβανο** δὲ βλέπω, πῶς μποροῦσε νὰ συνεργήσει ὁ **ἄντϱας**. Πῶς δὲ θυμήθηκε νὰ βάλει καὶ τὴν **ἀντϱομιδα**; (< ἐνδρομίς).

Στὴν Ρόδο ὁ ἐντρολίβανος ἔγινε κανονικότατα **ἀντϱολίανος** γιατὶ ἀφτοῦ ὅλα σχεδὸν τὰ ἀρχικὰ σύμφωνα, τῶν ὀνομάτων μάλιστα τὰ κάνουνε **α** λ. χ. ἑρπετὸ > **ἀρ**πετὸ, ἑρμήνεια > ἁρμήνεια, ἐργαλειὸς > ἀρκαλειὸς (ἀφτὸ εἶναι συμφυρμὸς: **ἐϱγαλειὸ** + **ἀϱκάλη**) ὁλόχρυσο > ἁλόχρυσο, ὁρμαθὸς > ἁρμαθὸς ἐξουσία > ἀξουσία, ἐργαστήρι > ἀργαστήρι, ὄργανο > ἄργανο, ὀρθούνι > ἀρτούνι, ὀρφανὸς > ἀρφανός, ὁρμίδια > ἁρμίδια, ὀρτύκι > ἀρτύκι, ὁμίχλη > ἁμούχλα, ὀστρακιὰ >

ἀστρακιά, ὀχταπόδι > ἀχταπόδι, ἐλεφάντινο > ἀλαφάντινο, ὀρίγανος > ἀρίγανος, ὀστρείδια > ἀστρείδια, ἐξουσία > ἀξουσία, ὀδόντια > ἀδόντια, εἰκόνα > ἀκόνα. Σύγκρινε καὶ τοῦτα: (ὄνωνις) ὀνωνίδα > **ἀνωνίδα**, ἐργάτης > **ἀργάτης**, ἐχινὸς > **ἀχινός**, ἰχνάρι > ἀχνάρι, ὁλάκερος > ἁλάκερος, ὑψηλὸς > ἁψηλός, ἠχὸς > ἀχὸς ὁ(μ)φαλὸς > ἀφαλός, ἐλάφι > ἀλάφι ἑρμάρι > ἁρμάρι! ἐλαφρός > ἀλαφρύς, ὀρνίθι > ἀρνίθι, αἰθάλη > ἀθάλη, αἰθὴρ > ἀθέρας (ἀφτὸ εἶναι μᾶλλον τό: **ἀνθήρ)** examen > ἄξαμο, ἔξαφνα > ἄξαφνα, ἠλεκάτη > ἀλακάτη, ἐκλύω > ἀγκλύζω (στὸν Πόντο), ἐπουλαρία > ἀπαλαριὰ (τὸ κανοῦν· Ἰω. Λυδὸς 11), ἐργάτης > ἀργάτης, αἰγίλωψ > ἀγιούλουπας, ὀξόγυρος > ἀζόγυρος, ἰντύβια > ἀντύδια. κτλ.

Ὁ μὲς καὶ ὁ δὲς

Πρῶτα εἴπανε: **ὁ μὲν** καὶ **ὁ δὲν**, δηλ. πῆρε καὶ τὸ **δέ**, **ν** στὸ τέλος κἔγινε **δὲν** κατὰ τὸ **μέν**. (Σύγκρινε: δὲ**ν** πάω — μὴ**ν** πάς, ἀντὶς τὸ κανονικὸ: μὴ πάς).

Ἔπειτα ὅσοι μιλάνε τὰ ἄδολα ρωμαίικα, ὅπως εἴπανε: ***ὁ Κάης*** (< ὁ Καὶν), ***ὁ ἄφρος*** (< ὁ ἄφρων)* — ἔτσι σεμᾶς καὶ τὰ δυὸ — ἔτσι εἴπανε καὶ ***ὁ μές, ὁ δές.*** Ἔτσι βέβαια ποὺ τὸ ξηγάει ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ. β'. 503) δὲν εἶναι.

Σύγκρινε καὶ τοῦτα δῶ: ἄρχων > ἄρχος, βαστάζων > βαστάζος, γέρων > γέρος, δράκων > δράκος, μάκων

(*) Ἄκουσα καὶ ***ὁ παρὸς*** ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐπίσης, κ. Χατζηδάκη.

> μᾶκος, τάκων > τάκος, χάρων > χάρος, λουτρὼν > λουτρὸς, χαμαιλέων > χαμολιός, ἐλαιὼν > λαιός (Βέης), παθὼν > παθός, μαθὼν > μαθός, χειμὼν > χειμὸς, πλέων > πλιὸς, ἔτσι καὶ τὰ βυζαντινὰ **ὁ διάκων** (ἀπ' τὸ: διάκονος) καί: **ὁ ἔγγων** (ἀπ' τὸ ἔγγονος) τὰ εἴπαμε: **διάκος**, **ἔγγος** (καὶ στὴν Ἀρτάκη **ὄγγος**)· ἀφομοίωση μὲ τὸ ἄρθρο: **ὁ ἐγγ. ὁ ὄγγος**).

Κιόλα τὰ ἀτομικὰ ὀνόματα: Ξενοφός, Κλειτοβός, Φωκίος, Λέος, Ἀρκολέος, Πανιολέος, Ἱλαρίος, Βησσαρίος, Νῆφος, Νύμφος, Χαρίτος, Φιλῆμος, Τρύφος, Σῖμος, Συμεὸς (Ἀησυμνιὸς, λόφος στὴν Ἀρτάκη), Σολομός, Ἀπόλλος, Ζῆνος, Ἀγαμέμνος (ἔτσι λένε τὸν ἀδερφό μου στὴν Ἀρτάκη), ὁ Παρθενὸς (Ψυχ. Ἀπολ. 103).

Κοκκαλιάρης, κουρελιάρης.

Ὅπως συγχίζει τὸ **κρασικὸς** μὲ τά: **καστανός, λιβανός, δαφνὸς** κτλ. (κοίτα α', σ. 170), ἔτσι συγχίζει (MNE, 611) καὶ τὰ **κοκκαλιάρης κουρελιάρης** (καταλ.-ιάρης) μὲ τὰ βαρκάρης, προβατάρης (καταλ.-άρης).

Ἂς τὸ ξεδιαλύσουμε: Τὸ προσκόλλημα: **-άρις**, Λατινικὸ -arius: cuvicularius, Βυζ. κουβικουλάριος, -aris actuaris. Βυζ. ἀκτουάρις, πρβλ. ἀρχάριος, ἀποθηκάριος, προτοσπαθάριος κτλ. > δρακωνάρης, καβαλλάρης, χαρτάρης κτλ. Σήμερα σημαίνει:

α') ἐπαγγελματικά, λ.χ. ἀνυφαντάρης, ἀποθηκάρης, ὀργαστηριάρης, βαρκάρης, γαϊδουριάρης, γελα-

δάρης, γερακάρης, γριπάρης, καβαλλάρης, καγγελλάρης, καμηλάρης, καρβουνάρης, κελλάρης, κεραμάρης, κυνηγάρης, λαμπαδάρης, λουτράρης, μακελλάρης, νοτάρης, περα(μα)τάρης, περ(ι)βολάρης, πορτάρης, προβατάρης, σεκρετάρης, σπετσάρης, ταβερνάρης, τραπεζάρης, τσαγκάρης, ὑφαντάρης, φουρνάρης, χαρτάρης, τριτάρης (ποὺ παίρνει δικαίωμά του τὸ ἕνα τρίτο).

β′) πρόσωπα μ' ἕνα καλὸ ἰδίωμα, λ.χ. ἀπομονάρης (ὑπομονή), ἀρχάρης, ἀφοριμάρης, θροφάρης, θελημαιτάρης, κανακάρης, κατεχάρης, λαγωνάρης, μπροστάρης, νηστιμάρης, ὀψιμάρης, περισσάρης, πεταχτάρης, πρωιμάρης, ταξιμάρης, χερικάρης, ψυχικάρης, γονικάρης (=πάροικος) καὶ λιγοστὰ μὲ κάκὸ ἰδίωμα: ἁρπαχτάρης, (ποὺ ἀφ τὸ σὲ μερικὲς περίστασες εἶναι καλὸ ἰδίωμα), κατεργάρης, λιμάρης, πεισματάρης, ψεματάρης.

γ′. μῆνες, λ.χ. ***Γενάρης, Φλεβάρης, Ἁλωνάρης, Δρομάρης, Κερασάρης.***

Ἡ κατάταξη ἀφτὴ μὲ τὶς δυό της κύριες σημασίες κοντὰ σὲ μερικὰ ποὺ ἔχουνε μέσ' στὸ θέμα τους τὸ ι κἔχουνε νόημα σιχαμερὸ, λ.χ. ζούλια, γρύνια, βλογιὰ, ζημιά, κατσιποδιὰ, σιχασιά, σάλιο, χτικιό, σπυριά, κουρέλλια, γαϊδούρια, καρβούνια κτλ. δηλ. ζουλιάρης, γρυνιάρης, βλογιάρης, σαλιάρης, κατσιποδιάρης, σιχασιάρης, σπυριάρης, κουρελλιάρης, κιαλόμα γαϊδουριάρης, καρβουνιάρης, ἔδωσε τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι νέα κατάληξη: -***ιάρης*** μὲ νόημα σιχαμάρας.

Κἐπειδὴς ὑπάρχουν τὰ σύστοιχα: ἀρρώστια > ἀρρωστιάρης καὶ δίπλα του τά: ἄρρωστος - ἀρρωστῶ, βρωμιὰ > βρωμιάρης καὶ δίπλα του τά: βρώμα—βρω-

μῶ κτλ. νομίσανε πὼς τὸ -ιάρης προσκολνιέται καὶ σὲ κάθε ὄνομα ἢ ρῆμα καὶ κάνει ἐπίθετο μὲ σιχαμερὸ ὁπωσδήποτε νόημα.

Ἔτσι σήμερα τὸ προσκόλλημα -ιάρης σημαίνει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἕνα κακὸ ὁπωσδήποτε ἰδίωμα, ποὺ δείχνει τὸ θέμα, δηλ. ἀρρώστια, προστυχιά, ἀναποδιὰ καὶ τέλος κάθε ἐλάττωμα, λ.χ. ἀναποδιάρης, ἀσπρουλιάρης, γνωμιάρης, δαγκανιάρης, δαιμονιάρης, διακονιάρης, ἐργατιάρης (ἔργατα=κακίες), ἐρωτιάρης, ζιχουνιάρης, κασιδιάρης, καφκησιάρης, κλανιάρης, κλαψιάρης, κιτρινιάρης, λειξιάρης, λειχηνιάρης, λησμονιάρης, λωβιάρης, μυξιάρης, ξεδοντιάρης, ξεκουτιάρης, ξεμαλλιάρης καί: ἀναμαλλιάρης, ξεχανιάρης, πανουκλιάρης, παραπονιάρης, σκανταλιάρης, σκουλικιάρης, σπληνιάρης, σποριάρης, τσαντζαλιάρης, τσιμπλιάρης, φοβητσιάρης, χλεμπονιάρης, ψειριάρης, ψωριάρης κτλ..

Ἔτσι λοιπὸν καί: **κοκκαλιάρης** =ὁ καχεχτικὸς ποὺ ξεπετιοῦνται τὰ κόκκαλά του. Ἐκεῖνον πάλι ποὺ ἔχει μεγάλα κόκκαλα τόνε λένε: **κοκκαλὰς** ἢ **κοκκάλας**.

-ῶνας, - όνας

Εἶναι γνωστὸ πὼς στὴ νέα ἑλληνικὴ ἔχουμε δυὸ κατάληξες -**ονας** μὲ δυὸ προερχομοὺς καὶ μὲ δυὸ ὁλότελα διαφορετικὰ νοήματα.

Ἡ μιὰ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ καταληξη: **-ώνας** (ἀρχ. -ών: ἀμπελὼν) καὶ σημαίνει:

α´) τὸν τόπο ποὺ μνήσκει, ἢ ποὺ προφυλάγεται,

ἢ ποὺ φυτρώνει τὸ νόημα τῆς ρίζας (τοπικά), λ. χ. ἀχερώνας, ἐλιώνας, καλαμιώνας, κεραμιώνας, κουκουλώνας, κρυψώνας, λιμιώνας, μελισσιώνας, ὀρνιθώνας, περιστεριώνας, ψυλληθρώνας κτλ.

β') σωματήσια ὄργανα, λ. χ. **ἀφεδρώνας**, **καταπιώνας** (οἰσοφάγος) κτλ.

Στὴν Κύζικο ἀφτὰ τὰ λέμε πλιότερο σὲ θηλυκὸ γένος; λ. χ. **ἡ ἀχερώνα**, **ἡ ἐλιώνα**, **ἡ κουκκουλώνα**. **ἡ κρυψώνα** κτλ.

Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ Ἰταλικὴ -one: dizione κτλ. ποὺ πέρασε στὴν ἑλληνικὴ πρῶτα στὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη ὡς κατάληξη θηλυκῶν ἀφηρημένων **-όνα**: **ἡ διαλεγόνα** (=ἡ διαλογή), **ἡ ἀπολυσόνα** (=ἡ ἀπόλυση), **ἡ ἀρμεγόνα** (=ἡ ἀμολγή), **ἡ μοιρασόνα** (=ἡ μοιρασιά). Σήμερα τὰ λένε, λέει, ἀρσενικά.

Φαίνεται πὼς πρῶτος τύπος εἴτανε: (ἡ διαλογή >) **ἡ διαλογόνα**=elezione· τὸ **λο > λε** κατόπι ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ὑγροῦ **λ**, Σύγκρινε: ἄ**λε**γο, ἀ**λε**πού, Πα**λε**χώρι, ἄ**λε**τρο, Πα**λέ**καστρο, κατά**λε**γος κτλ. καὶ τότες συγχίστηκε μὲ τὸ **διαλέγω** κἔφερε τὴ σύγχυση καὶ στοὺς γλωσσογράφους καὶ στοὺς γλωσσολόγους, γιατὶ ἡ κατάληξη ἀφτὴ ντόπια καὶ περιορισμένη, ὅπου διαδόθηκε ἀλλοῦ ἀπ' τὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη, πέρασε παρανοημένη καὶ συνεπαρμένη μὲ τὴν Ἑλλ. κατάληξη -ώνα — -ώνας, ἡ ἀρραβώνα < ὁ ἀρραβώνας.

Ὅμως στὸν Ἐρωτόκριτο ὁ Κορνάρος Ε, στιχ. 277 «καὶ διαλεγόνα μἔβαλες»=καὶ διαλογὴν (=σκέψιν) μοῦ ἐπρότεινες, Χωρὶς ἄλλο τὄχει σὲ θηλικὸ γένος, πρᾶμα ποὺ μήτε ὁ κριτικότατος ὁ Ξανθουδίδης δὲν τὸ σκαρφίστηκε.

Όμως ὁ Ξανθουδίδης ἂν καὶ δὲν ἀποκατάστησε τὸ σωστὸ γραμματικὸ γένος, τόλμησε ὅμως νἀποκαταστήσει τὸ σωστὸ νόημα τῆς **λέξης** κἔτσι γιὰ νὰ ἐβοδώσει τὴν ἔννοια **τοῦ κειμένου τὄκανε:**

«**κεἰς** διαλεγόνα μἔβαλες».

Μὰ μοῦ φαίνεται πὼς ἡ διόρθωση ταιριάζει ἔτσι:

«καὶ διαλογόνα **μοὔ**βαλες»

ποὺ οἱ ἀντιγραφέοι τὸ κάνανε «**μἔ**βαλες», γιατὶ ἀκούανε πιὰ γῦρο τους: διαλεγόνα (μὲ **λε**) καὶ τὸ πήρανε γιὰ ἀρσ. συγκεκριμένο (φανερωμένο δηλ.) διαλογέα καὶ ὄχι γιὰ θηλ. ἀφηρημένο, ποὺ εἴτανε (=διαλογή).

Ἐννοεῖται πὼς ὁ Μέγας Διδάσκαλος ἀπ' ἀφτὰ τὰ πράματα χαμπαράκι δὲν πῆρε καὶ λέει (ΜΝΕ. β', 122) μὲ πρωτόγονη ἀφέλεια: «ὁ ***καταπιώνας***=ὁ φάρυγξ. τ. ἔ. ὁ καταπιών, καὶ ἔπειτα ***ὁ διαλεγῶνας***=ὁ ἐκλογεύς, λέει, ἀντὶ ***ὁ διαλέγων***, λέει.

Τὰ πάντα μία Μύκονος.

Ἀγκοῦσα

Σημαίνει στενοχώρια παθολογική, δύσποια. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ κ. Χ. ἀπ' τό: ***ὀγκοῦμαι***, λέει (ΜΝΕ, α', 162) πολὺ Κοραΐστικη.=Στὴν Ἀθηνὰ πάλι (α', 500) λέει: ***ἀγκοῦσα*** **τ.ἔ.** ὀγκοῦσα, λέει.

Ὡστόσο ἁπλούστατα εἶναι ἡ Βενετσιάνικη ἡ angossa (Ἰταλ. angoscia). «Ὡς ἕκαστος βλέπει, ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ τῆς γλώσσης ἡμῶν φαινόμενα ἔχει ἀνάγκην νὰ ἠξεύρῃ, λέει, καὶ ξένας γλώσσας».

('Αθ. λϚ', σ. 208, ἀράδα 7). Πολὺ σωστά!

Τορνοποδέβω

Ἀντὶς **τορνοπαιδέβω** δηλ. τορνάρω ἢ τορναρίζω. Τὴν τροπὴ τοῦ Ε (αι) σὲ **ο** τὴ λέει πῶς γίνεται κατὰ τὴ συνθετικὴ ἀναλογία. Μὰ ἡ συνθετικὴ ἀναλογία σἕνα σύνθετο ποὺ ἔχει ἤδη τὸ **ο** στὸ πρῶτοι συνθετικὸ: τορν**ο**– εἶναι ἐξήγηση μπόσικη καὶ σὰ νὰ τὸ κατάλαβε κιὸ ἴδιος καὶ λέει «δυναται ***δ' ὅμως*** (ἀφτὰ τὰ ***δ' ὅμως*** τί ὄγκον ποὺ ***προσδιδόασι*** στὴ γλώσσα του!) καὶ κατὰ παρετυμολογιαν πρὸς τὴν ***ἀπὸ***» (ΜΝΕ. β', 403). Δηλαδὴ μόνο τὸ σωστὸ δὲν ἦβρε. Ἀφτὸ εἶναι κατὰ παρετυμολογία πρὸς τὸ ***πόδι,*** γιατὶ τοὺς τόρνους (ἀκόμα στὰ χωριὰ) μὲ τὸ πόδι τους γυρίζουνε.

Ἀκλοθῶ

Ἐπίσης δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ συνθετικὴ ἀναλογία τὸ **ο** στὸ Ποντικὸ: ***ἀκλοθῶ*** (ΜΝΕ. α', 245). Εἶναι σωστὴ ἀφομοίωση δηλ. φωνοσορμή: ἀκ**λου**θῶ > ἀκλοθῶ, δηλ. ὁ ἀδυνατότερος φθόγγος ***ου*** ἀφομοιώνεται μὲ τὸν ἀκόλουθο δυνατότερο ***ο*** (ω). Σύγκρινε: ἐγὼ ***οὔ***χι > ἐγὼ ***ὄ***χι, ***ὁ οὐ***ρανὸς > ***ὁ ὀ***ρανὸς, στο**μού**χι > στο**μό**χι, μάγ**ου**λο > μάγ**ο**λο κ**ου**ρ**ό**γιδιδο > κ**ο**ρ**ό**γιδο, ἔτσι λοιπὸν καὶ: ἀκλ**ου**θῶ > ἀκ**λο**θῶ. Ἔτσι

ξηγέται καὶ τὸ Φανούριος > Φανόριος (ἀφτὸ ἴσως καὶ κατὰ τὸ **πανώριος**, ἐξάπαντος ὅμως ὄχι ἀπὸ συνθετικὴ ἀνολογία).

Ἔτσι λοιπὸν μἀφτὰ τὰ παραδείγματα φαίνεται πὼς καὶ στὴ σειρὰ τῶν φθόγγων **ο+ου**, ἢ **ου+ο**, ὁ δυνατότερος **ο** καταπονάει τὸν ἀδυνατότερο **ου**.

Ὥστε ἀνάγκη νἀναθεωρήσουμε τὴ γνώμη μας πὼς τὸ **ου** ἀφομοιώνει τὸ **ο**, καὶ νὰ ξηγήσουμε κατὰ ἄλλους γλωσσολογικοὺς νόμους τὰ παραδείγματά μας, ἔτσι τὰ: σκ**ου**τούρα (< σκ**ο**τούρα), κ**ου**λλούρα (< κ**ο**λλούρα), κ**ού**ντουρος (< κ**ό**ντουρος), κ**ου**τσουνάδα (< κ**ο**τσινάδα) δὲν εἶναι καθόλου ***ἀνάγκη*** ὅπως λέει (ΜΝΕ. β', 292) νὰ ξηγηθοῦνε κατὰ ἀφομοίωση, ἀφοῦ ἔχουνε κοντά τους τὸ λαρυγγικὸ **κ** κἔχουμε μύρια ἄλλα τέτοια παραδείγματα ποὺ τὸ **κ** συνεργὰ στὸ πλαϊνό του ἀνοιχτὸ **ο** καὶ τὸ κάνει κλειστὸ **ου** (α', 16 καὶ 26 καὶ Γρ. Φιλ. § 264, β',).

Τό: κουστ**ώ**δια > κουστ**ού**δια ἀπ' τὰ προσκολλήματα **-ούδα**, **-ούδι**, τὸ: τ**ο**λύπη > τ**ου**λούπα ἀπὸ κάποια παρετυμολογικὴ συνεργιά: **του**λούμι ἴσως. Ἔτσι καὶ τὸ μπουτ**ο**νιέρα > μπουτ**ου**νιέρα, ἴσως ἀπὸ τὸ μπουτ**ού**νικος=ὁλάκερος (ἔτσι σεμᾶς καὶ τὰ δυό), ἢ μπουτούρης ἢ κάτι τέτοιο.

Χάμου κτλ.

Στὰ ΜΝΕ. β', 119 λέει πὼς τὸ ***χάμω*** στὴ βόρεια Ἑλλάδα τὸ λένε χάμ**ου**, λέει ὅπως καὶ ἀπάν**ου**, κάτ**ου**, λέει. Ψέματα· στὴ βόρεια Ἑλλάδα δὲ λένε καθόλου ***χάμου***, λένε: ***πάν'***, ***κάτ'*** ἢ **ἀ**πάν', **ἀ**κάτ' (Ἀρ-

τάκη)· τὸ λένε μόνο στὴ νότια Ἑλλάδα: **χάμω** καὶ χάμ**ου**· ὁ ἀνοιχτός φθέγγος ο(ω) ἐδῶ ἔγινε κλειστὸς **ου** ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ κλειστοῦ χειλικοῦ **μ** (Γρ. Φιλ. § 264), κιἀπ' ἀφτὸ νομίζω ὕστερα ἔγιναν καταναλογία καὶ τὰ πάν**ω** > πάν**ου**, κάτ**ω** > κά-τ**ου** γῦρ**ο** > γύρ**ου**, ὄξ**ω** > ὄξ**ου**. κτλ.

Ἂν τὸ λένε κάπου τό: χάμ**ου** στὴ βόρεια Ἑλλάδα θὰ τὸ ποῦνε ***χάμ'***.

Ἀφτὰ μοῦ λένε τὰ κιουτάπια μου, ὦ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδας, καὶ στὰ τέτοια, τὰ δικά μου τά κιουτάπια δὲ σφάλλονται ***ποτέ!***

Χά! χά! χά!. Νὰ ποὺ καὶ οἱ σοφοί μας, ὅταν ἀντιφάσκουν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν, λένε πάλι τὰ ἴδια μὲ μένα: Διαβάζω στὰ ΜΝΕ. β', σελ, 309, ἀράδα 18 πὼς «ἐλέχθη ἐν ***Πελοποννήσῳ***», λέει, καί: ***χάμου***, καὶ ***κάτου*** καὶ ***ἀπάνου***, λέει. Μὰ ἡ Πελοπόννησο, νομίζω, κεῖται στὰ ***νοτιότατα*** τῆς Ἑλλάδας μας.—Πῶς;

Κιἀκόμα διαβάζω στὰ ΜΝΕ. α', σελ. 255, ἀράδα 12 πὼς στὴ βόρεια Ἑλλάδα λένε: ***κατ'*** λέει, τἀκοῦς;

— Μπράβο, δάσκαλε, ἔτσι κάνοντάς τα ***θάλασσα*** φωτίζεις καὶ τοὺς Ρωμιοὺς καὶ τοὺς ξένους.

Ἐ, ὄχι αἱ

Στὸ Μαρτάνο καὶ στὸ Καλημέρα τῆς κάτω Ἰταλίας μεταχειρίζουνται, λέει (ΜΝΕ, α', 11) «ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν γενῶν» δηλ. καὶ γιὰ τἀρσενικὰ καὶ γιὰ τὰ θηλυκὰ τὸ ἄρθρο ***αἱ***».—Ἔτσι καὶ στὸ Καστελλόριζο.

Ἀποδείξαμε **περιφανῶς** (α΄, 200 καὶ πέρα), καὶ διδάξαμε **ἐκτενῶς**, πὼς ἀφτὸ τὸ ἄρθρο δὲν εἶναι τὸ θηλικὸ πληθυντικὸ **αἱ**, ποὺ δὲν μποροῦσε νᾶναι, τουλάχιστο γιὰ τἀρσενικὰ ἑνικὰ καὶ πληθυντικά, μόνο εἶναι δίχως ἄλλο ἀφτὸς ὁ τύπος **ἐ**, τὸ **ἐ-** τῆς προσωποδειχτικῆς ἀντωνυμίας **ἐ-γώ**, **ἐ-κεῖνος**, που περνᾶ ὡς δειχτικὸ πρόθεμα καὶ στὶς ἄλλες τέτοιες ἀντωνυμίες: **ἐ-σὺ**, **ἐ-φτὸς**, **ἐ-τοῦτος**, **ἐ-λόγου σου**, **ἐ-λόγου τοι**, καὶ λοιπὸν ἐπειδὴ τὸ ἔναρθρο ὄνομα εἶναι ἕνα εἶδος τρίτο πρόσωπο, εἴπανε καί: **ἐ-Χρῖστος**, **ἐ-Γιώργης** κτλ.

Ἀφτὸ ἐδῶ δὲν τὸ λέω γιατὶ εἶχα τὴν ἀξίωση νὰ τὸ ξαίρει ὁ κ. Χ. πρὶν τὸ ἕβρω ἐγώ, ὅπως τὸ κάνει τουλ γου του γιὰ τὸ Μ. Τριανταφυλλίδη (Ἐπιστήμη καὶ ἦθος σ. 28, § 6 καὶ πέρα), μὰ εἶχα πάντα τὴν ἰδέα πὼς ἕνας τέτοιος περίτρανος σοφὸς, θὰ ὑποψιαστεῖ τουλάχιστο, πὼς τὸ πληθυντικὸ θηλυκὸ **αἱ** δὲν μποροῦσε νὰ περάσει καὶ στὸ ἀρσενικὸ ἑνικὸ καὶ μάλιστα στὸ Καστελλόριζο, καὶ θὰ πεῖ τὴν ὑποψία του.

Ὡστόσο ἐγὼ ὁ ἀσύστατος καὶ ἀφτοσχέδιος τοῦ κ. Χατζηδάκη (Ἀθηνὰ, κδ΄, 325), ποὺ τἄκουα καὶ τὄλεγα κάθε μέρα στὴν Ἀρτάκη μας (τὴν ἀδικοτουρκεμένη τώρα πιά....), ποτὲ δὲν τὸ πέρασα ἀπ' τὸ νού μου πὼς μποροῦσε νᾶναι τὸ θηλυκὸ πληθυντικὸ ἄρθρο **αἱ**. Κιὄταν εἶδα νὰ γράφεται **αἱ** στὶς Καστελλοριζιώτικες παροιμίες, χαμογέλασα. Καὶ μάλιστα ὑποψιάστηκα τὸ ἐναντίο, πὼς οὔτε τὸ βόρειο ἀρσενικὸ ἄρθρο Ι δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ θηλυκὸ **ἡ** καὶ σχέτισα τὰ δυὸ τὸ **ἑ** τὸ δικό μας καὶ τὸ Ι, καὶ συλλογίστηκα καὶ τὄβρα ὅταν ἔγραφα τὴν γραμματική μου.

῾Ο ἄμοιρος ὁ φίλος μου ὁ Δεκαβέλλας, ὁ μόνος ἀληθινὸς γλωσσολόγος μὲ ταλέντο ἀπὸ τοὺς νέους μας, ποὺ τοῦ τὸ ἀναγνώρισε κιὸ ἴδιος ὁ Χατζηδάκης (᾿Αθ. λϛ΄, 211), ὅταν εἶδε τὴν ἑρμηνεία μου ἐνθουσιάστηκε κἔγκαρδιώθηκε μαζί μου, γιατὶ εἶταν ἀληθινὰ ἐγκαρδιωμένος μὲ τὴν ἐπιστήμη καὶ ὄχι μὲ τὸ ***ἐγώ*** του, καὶ ἔλεγε στοὺς κύκλους του: Μετὰ τὴν ἑρμηνεία ποὺ ἔδωκε σάφτὰ ὁ Φιλήντας, εἶναι μποσικάδα νὰ κάθουνται ἀκόμα νὰ προσπαθοῦνε γιὰ ἄλλη ἐξήγηση.—᾿Αφτὰ τἄλεγε ἀπ' ἀφορμὴ τῶν ἀφελειῶν τοῦ Μπούτουρα ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τὸ ξηγήσει ἀπ' τὸ ***ο*** > ***ου*** > ϋ > υ, λέει.— ῾Ομοίως καὶ ὁ Ψυχάρης ἐνθουσιάστηκε γιαφτή μου τὴν ἀνακάλυψη.

᾿Αλλὰ ὁ κ. Χ. ἔκαμε πὼς δὲν τὸ προσέχει καὶ μᾶς εἶπε ἀσύστατους καὶ ἀφτοσχέδιους, ὁ ἑτεροσχέδιος καὶ συσταζούμενος ἄνθρωπος.

Φαίνεται λοιπὸν πὼς οἱ καλοί μας δημοσιογράφοι διαισθάνονται περισσότερο ἀπ' τὸν κ. Χ. ποὺ γράφουνε γιὰ μένα τὰ ὅσα γράφουνε (πιὸ ἀπάνου σ. 42 σημ.).

῎Ετσι λοιπὸν πάει στὸ βρόντο καὶ τὸ ἱστορικό του συμπέρασμα (ΜΝΕ. α΄, ὑποσημ. 2) «᾿Επὶ Προδρόμου ἐλέγετο τὸ ***οἱ*** καὶ ἀντὶ τοῦ ***αἱ*** (τάκοῦς;) δῆλον ἄρα ὅτι οἱ ἐν ᾿Ιταλίᾳ ἕλληνες ***παλαιότεροι τοῦ Προδρόμου*** ἀπῴκισαν». ῾Ωστόσο τὸ Ε τῆς ᾿Ιταλίας εἶναι βέβαια μεταγενέστερο ἀπ' τὸ ***οἱ*** τοῦ Προδρόμου ***καὶ τῶν παπύρων*** (ΜΝΕ. α΄, 10- 1 καὶ 569).

Παλαίβω

Τὸ ***παλαίβω*** δὲ γίνεται ἀπ' τὸ ***πάλη*** ὅπως λέει

ὁ κ. Χ. ΜΝΕ, β' 472 (δὲν πιστέβω νὰ σωζότανε τὸ ***πάλη*** τὸν καιρὸ ποὺ φάνηκε τὸ παλαίβω) εἶναι ἀφτὸ τὸ ἴδιο τὸ ***παλαίω*** μὲ τὴν ἀναλογικὴ ἀνάπτυξη τοῦ φθόγγου ***β*** ἀνάμεσα στὶς δυὸ φωνές: ΕΟ.

Δηλαδὴ κατὰ τὸ σχῆμα ρέω—ἔρρευσα > ***ἔρεψα*** κιἀπ' ἀφτό: ***ρέβω***, εἶπαν καὶ παλαίω > ***ἐπάλαιψα*** κιἀπ' ἀφτὸ: ***παλαίβω***, ἐμπερ(ι)δέω ***ἐμπέρδεψα*** κιἀπ' ἀφτὸ: ***μπερδέβω*** κτλ.

Ἔτσι καὶ στὸν Πόντο τὸ: ***λιλαίομα*** > λιλαίω τὸ εἶπανε: ***λελαίβω.***

Πιδεβαίνει

Στὰ μέρη τοῦ Πόντου ποὺ τὸ: ***βασιλέβει*** ἡ ἥλιος (πιὸ ἀπάνου σελ. 62) σημαίνει μεσουρανεῖ τὸ ***δύει*** τὸ λένε: ***πιδεβαίνει*** ὁ ἥλιον, δηλ. (ὑ)ποδιαβαίνει. Σύγκρινε: (ὑ)πολήνι(ον) > πιλέμι, **πωγώνι(ον)** > **πι**γούνι (ΜΝΕ. β', 313) **ποντικὸς** > **πιτικὸς** (Πάναρμο), ποδόρτι > πιδόρτι (Κοραῆς).

Ὥστε ἂς διορθωθεῖ ἔτσι πιὸ ἀπάνου σελ. 62 ἀράδα ἀπὸ κάτου 3.

-αρεά, -ουρjα

Δὲν κατέχει τὴν ἀλήθεια ὁ κ. Χατζηδάκης ἐκεῖ ποὺ ξεχωρίζει. (Γλ. μελ. α' σελ. 124 καὶ 153 σημ.) τὴν κατάληξη ***-ιά*** τοῦ προσκολλημάτου ***-ουριά***, ἀπ' τοῦ ***-αριά*** γράφοντας τὸ ἕνα ***-αρεὰ*** καὶ τὸ ἄλλο ***-ουρjά***, τάχα πὼς ἡ κατάληξη ***-ιὰ*** στὸ πρῶτο εἶναι ἄλλου προερχομοῦ καὶ στὸ δέφτερο ἄλλου. Ἀφτὸ

συμβαίνει, γιατὶ δὲν μπόρεσε σωστὰ νὰ ξεδιαλύσει ποῦθε ἔχουν τὴν ἀρχή τους τὰ προσκολλήματα **-αριὰ** καὶ **-ουριά**, κἔτσι μὄλη τὴ σοφία ποὺ συσώρεψε στὸ ἄρθρο του τὸ σωστὸ δὲ μᾶς τὸ εἶπε. Ἡ κατάληξη **-έα > -ιὰ** κοντὰ στὰ προσκολλήματα **-άρα** καὶ **-ούρα**, εἶναι ἀρχικὰ ἁπλὸ στοιχεῖο μακρεμοῦ καὶ τίποτις ἄλλο καὶ προέρχεται ἀπ' τὴν ὁρμὴ τοῦ λαοῦ νὰ προσθέτει νέα τυπικὰ στοιχεῖα (Γρ. Φιλ. § 197) στὶς λέξες του, μὲ τὸ νόμο τῆς ἀναλογίας (πρβλ. **ἐμὲ > ἐμὲν > ἐμένα > ἐμέναν > ἐμένανε** κτλ. (*) **γιατὶ > γατούδι > γατουδάκι, Γιαννάκης > Γιαννακάκης** κτλ.). Τὰ νοήματα λοιπὸν τοῦ **-αριὰ** ἀρχὴ δὲν ξεχωρίζανε ἀπ' τὰ νοήματα τοῦ **-άρα** (Γρ. Φιλ. § 1390), ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως.

Τὸ προσκ. **-άρα** ἐπειδὴς ἔχει δυὸ διαφορετικοὺς προερχομούς, ἔχει ἀρχικὰ δυὸ λογιῶ νοήματα ἀνάλογα μὲ τὸν προερχομό του:

α' Ἅμα εἶναι τὸ θηλυκὸ τοῦ ἐπιθετικοῦ **-άρης > -άρα**, ἔχει τὸ νόημα τοῦ θηλυκοῦ ἐπιθέτου, λ. χ. **ἀναμαλλιάρης > ἀναμαλλιάρα, ἀφορμάρης > ἀφορμάρα, διακονιάρης > διακονιάρα, κυνηγάρης > κυνηγάρα, ταβερνάρης > ταβερνάρα** κτλ.

β' Ἅμα εἶναι τὸ μεγαλωτικὸ τοῦ **-άρι > -άρα**, σημαίνει κάθετι μεγάλο, λ. χ. **ἀγκωνάρι > ἀγκωνάρα, ἀμολυτάρι > ἀμολυτάρα, κορμὶ > κορμάρα, δασκάλα > δασκαλάρα, πιττάρα, μυτάρα, κοιλάρα, γυναικάρα, ὀρνιθάρα** κτλ. Κἐπειδὴς

(*) Στὴν πατρίδα μου λέμε λ. χ. **τὸν καλόνανα—τὴν καλήνανα** κτλ.

ἔχουμε κιἄλλες λέξες πού τελειώνοντας κατὰ σύμπτωση μὲ **-άρα**, δὲν ἔχουνε μεγαλωτικὸ νόημα, λ. χ. ἀγκινάρα, καμάρα, κατάρα, κουμπάρα, κάρα, σκάρα κτλ. (βλέπε τα α', 41) τὸ προσκ. **-άρα** ἀκλουθώντας ἐτοῦτες, σὲ πολλὰ ἔχασε τὸ μεγαλωτικὸ νόημα κἔμεινε ἁπλὸ στοιχεῖο μακραιμοῦ μὲ τἀρχικὸ τῆς ρίζας νόημα, λ. χ. τρόμος > **τρομάρα**=μεγάλος τρόμος καὶ κατόπι **τρομάρα**=ἁπλὰ τρόμος, κόκκων > **κουκουνάρα**=μεγάλος κόκκων καὶ κατόπι **κὸυκουνάρα**= κόκκων (*) κτλ (α', 39—41).

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ προσκόλλημα **-αριὰ** α') ἀπ' τὴν ἐπιθετικὴκατἄλ. **-άρης** > **-άρα**+έα παραστήνει τὸ θηλυκὸ τοῦ ἐπίθετου ὅπως κἡ ἁπλὴ **-άρα** λ.χ. **ἀναμαλλιαριὰ**=ἀναμαλλιάρα, **ἀφορμαριὰ** = ἀφορμάρα, **διακονιαριὰ**=διακονιάρα, **κυνηγαριὰ** = **κυνῆγάρα**, **ταβερναριὰ**=**ταβερνιάρα**, **ἀλησμοναριά**, **ἀρχαριὰ**, **μπροσταριὰ** κτλ. καὶ β') ἀπ' τὴ μεγαλωτικὴ τοῦ **-άρι** > **άρα+έα**, σήμαινε ἀρχὴ κάθετι τὸ μεγάλο ὅπως κἡ ἁπλὴ **-άρα** λ. χ. **ἀγκωναριὰ** = ἀγκωνάρα, **ἀμολυταριὰ**=ἀμολυτάρα, **δασκαλαριὰ**=δασκαλάρα, **κορμαριὰ**=κορμάρα, **χτυπαριὰ**=χτυπάρα, καὶ στὴν πατρίδα μου **μεγαλαριὰ**=(μεγαλάρα) δηλ. πολὺ μεγάλη, κιἀπ' ἀφτὸ καὶ **μεγαλαριὸς** (ἐπειδὴς εἶν' ἐπίθετο). Ἀργότερα ὅπως καὶ ἡ ἁπλὴ **-άρα**, ἔτσι κἡ σύνθετη **-αρα+εα** > **αριά**, σήμανε καὶ μὴ μεγαλωτικά. Ὅπως

(*) Στὴν Ἀξιά: **ἀμουδάρα**=ἀμουδιὰ καὶ τίποτις παραπάνου, στἀριθμητικά: **ἑκατοστάρα**=μεγάλο ἑκατοστάρικο νόμισμα καὶ κατόπι **ἑκατοστάρα**=ἁπλὰ ἑκατοστάρικο νόμισμα καὶ τέλος μὲ τὸ συνεπαρμὸ τοῦ **-αδα** (τριάδα, πεντάδα κτλ.), **ἑκατοστάρα**=ἑκατοντάδα, ἑκατοστὴ κλπ.

δηλ. ***τρομάρα***=τρόμος καὶ ***κουκουνάρα***=κόκκων κτλ. ἔτσι καὶ ***γεμισταριὰ***=γεμιστή, ***ζυγαριὰ***=ζυγός, ***κρεββαταριὰ***=κρεββατὴ (Πάνορμο)=ἀργαλειὸς, ***λαιμαριὰ*** καὶ ***λαιμουδαριὰ***=τραχηλιὰ, ***μεσαριὰ***=μέση. ***περαματαριὰ***=πέραμα, ***πλοκαριὰ***=πλοκὸς ('Αρτάκη), ***ροδαριὰ***=ροδιὰ (τριανταφυλιὰ) κτλ. Ἔτσι καὶ στἀριθμητικά: ***ἑκατοσταριὰ***=ἑκατοστὴ, ***πεντακοσάριὰ***=πεντακοσιοστὺς κτλ. Στὰ μὴ μεγαλωτικὰ ἁπλοχώρεσε πλιότερο τὸ προσκ. ***-αριά***, γιατὶ τὸ καταληχτικὸ ***ιὰ*** ἀποσκότισε ὁλότερα τὸ ἀρχικὰ νόημα τοῦ ***-άρα***. Κιἀπὸ δάφτα κατόπι ξεδιαλύθηκε σὲ διάφορα ψιλότερα νοήματα καὶ σημαίνει:

α΄) τὸ κύριο νόημα της ρίζας μὲ τὰ ξάρτια του μαζί, δηλ. ἕνα σύστημα, λ.χ. ***ἀπαλαριὰ*** = ὁ δίσκος τοῦ γλυκοῦ μὄλα του τὰ ξάρτια, ***βοσκαριὰ***= βοσκὴ μὲ τὰ ὅλα της, ***βρασταριὰ***= νερὸ γιὰ λούσιμο βρασμένο μὲ λουλούδια κιἄκλα γιατρικά, ***κλωσσαριὰ*** = ἡ κλώσσα μὲ τὰ πουλιά της, κιὁ ἀστερισμὸς πούλια, ***καλαμαριὰ*** = τὸ καλαμάρι μ'ὅλα τῆς γραφῆς τὰ χρειαζούμενα, ***κρεββαταριὰ***=ὁ ἀργαλειὸς μὲ τὰ ὅλα του, ***μελισσαριὰ***=ὁ μελισσώνας μὲ τὸ μελίσσι, ***σ(υ)κωταριὰ***=συκώτι, καρδιά, πλεμόνια κτλ. τοῦ ζώου ποὺ πουλιοῦνται μαζί, ***χορταριὰ***=τὰ χόρτα γιὰ βόσκισμα. Μὰ καὶ στἀποδέλοιπα ὑποκρύβεται στὰ πλιότερα ἀφτὸ τὸ νόημα· δηλ. ***ζυγαριὰ***, ***κλειδαριὰ*** =ὄργανα ποὺ σημαίνουν σύστημα, πρβλ. τὰ παρακάτου.

β΄) τόπο ποὺ βρίσκεται, ἐκεῖ ποὺ παραστήνει ἡ

ρίζα: ***μεσαριὰ*** (τόπος ποὺ βρίσκεται στὴ μέση),* ***περαταριὰ*** (τόπος ποὺ βρίσκεται σὲ πέρασμα, λ.χ. ποταμοῦ, λίμνης, στενοδρομιᾶς κτλ.). ***πλαγιαριὰ*** (ποὺ βρίσκεται στὸ πλάγι, ἀντιθ. τοῦ μεσαριὰ), ***ἁπλωταριὰ*** (=μέρος ποὺ ἁπλώνουνε), ***κριθαριὰ*** (=κριθαρότοπος), ***περιβολαριά***, ***ποδαριὰ*** (=τὸ κάτου μέρος τ' ἀμπελιοῦ).

γ΄) πουλιὰ ὀνομασμένα κατὰ τὸ κυριότερό τους ἰδίωμα, λ.χ. ***βουταναριά***, ***κλωσσαριά***, ***κακκαναριὰ*** (ὄρνιθα) κτλ.

δ΄) ψαρια τὸ ἴδιο, λ.χ. ***κεφαλαριά***, ***σαλιαριά***, ***σμυ(ρ)ναριὰ***, ***χορταριὰ*** κτλ.

ε΄) φυτὰ τὸ ἴδιο, λ.χ. ***λυγαριὰ***, ***δαιμοναρια*** (ὑοσκύαμος), ***θυμαριά***, ***καβαλαρία*** κτλ.

ϛ΄) πληγὴ καταφερόμενη μὲ ὅτι παραστήνει ἡ ρίζα λ.χ. ***διπλαριὰ*** (μὲ τὴ δίπλα τοῦ σπαθιοῦ, τοῦ μαχαιριοῦ κτλ.), ***μαναριὰ*** (μὲ τὴ μανάρα=μεγάλο πελέκι. Ἰταλ.) κτλ.

ζ΄) ἔμψυχα καὶ ἄψυχα φανερωμένα, λ. χ. ***πρωταριὰ*** (πρωτάρα=πρωτόγεννη), ***τσαμπαριὰ*** (τσαμπάρα), ***βυζασταριὰ*** (βυζαστάρα = παραμάννα), ***ψυχαριὰ*** (=ψυχοθυγατέρα), ***γεμισταριά***, ***μπουμπουναριὰ*** (=βροντὴ), ***γραφταριὰ*** (=μεγάλη γραφή) κτλ.

η΄) ἀφηρημένα ἀριθμητικὰ (βλ. 721), λ. χ. ***δεκαριὰ***, ***δωδεκαριά***, ***εἰκοσαριά***, ***τριανταριά***, ***πενηνταριά***, ***διακοσαριὰ*** κτλ.

(*) Κοντὰ στ' ἄλλα νοήματα ποὺ καταλόγισε ὁ Χατζηδάκης (Γλ. μελ. α΄, σ. 138 κ.π.), ἂς εἶναι καὶ τὸ Κυζικηνό· ***μεσαριὲς***=τὰ μεσιανὰ κλωνιὰ τῶν μεγάλων δέντρωνε.

καὶ θ') τὸ ὄργανο, παραδείγματα βλέπε πιὸ ἀπάνω σελ. 97, ϛ').

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν καὶ τὸ προσκόλ. **-ουριὰ** ἀπ' τὸ προσκολ. **-ούρα** + **έα** σημαίνει ὅτι καὶ τὸ ἁπλὸ **-ούρα** μόνο στὸ νόημα τῆς πλησμονῆς λ. χ. **ξενουριὰ**=ξενούρα, **λασπὄυριὰ**=λασπούρα, **πεζουριὰ**=πεζούρα, **χαλικουριὰ**=χαλικούρα κτλ. μὲ τὴ διαφορὰ πὼς τὸ **-ουριὰ** δὲν ἁπλοχώρεσε σὲ ὅλα τὰ νοήματα τοῦ **-ούρα** (Γρ. Φ. § 1403) μόνο ἔμεινε σἕνα μονάχα, στὸ νόημα τῆς πλησμονῆς, σἐκεῖνο δηλ. ποὺ πρῶτο μορφώθηκε.

Γιατί λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ προσκ. **-αρεὰ καὶ** τοῦτο **ουρjά**, ἀφοῦ καὶ τὰ δυὸ **ἀρεὰ > αριά**, **-ουρεὰ > ουριά**; Γελάστηκε ἴσως ἀπ' τὸ ἰδίωμα τοῦ Ὀλύμπου ποὺ προφέρνουν **-αρεά**, μὰ **-ουρjά**. Τοῦτο ὅμως ξηγέται ἔτσιδά: Τὸ ἁπλοχωρευένο **-αρεὰ > ἀριά** μορφώθηκε σὅλο τὸ Πανελλήνιο ἀπὸ καιρό, καὶ σώζεται σὲ κάθε τόπο μὲ τὴν ντόπια του προφορά, ἐνῷ τὸ περιωρισμένο **-ουριὰ** εἶναι μορφωμένο πολὺ ἀργότερα κατ' ὀναλογία τοῦ **-αριὰ** καὶ γεννήθηκε σὲ τόπους καὶ καιροὺς ποὺ τὸ **-αρεὰ** κατάντησε ὁλότελα **-αρjά**. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγαν **-άρα > -αρjά**, ἔτσι κατ' ἀναλογία εἶπαν καὶ **-ούρα > -ουρjα**, καὶ περνῶντας ἀπ' ἀφτοὺς τοὺς τόπους καὶ στοὺς ἄλλους, ποὺ προφέρνουν ἀκόμα **-αρεά**, πέρασε μὲ τὴν ξετελειωμένη προφορά του **-ουρjά**, γιὰ τοῦτο στὸ ἰδίωμα τοῦ Ὄλυμπου προφέρνουν **-αρεὰ** τὸ ἀρχαιότερο προσκόλλημα μὲ τὴν ντόπια τους προφορά, μὰ **-ουρjα** τὸ νεότερο μὲ τὴν προφορὰ ποὺ τὸ πήρανε.

«Γράμματα δεῖν μαθεῖν, μαθόντα δὲ νοῦν **ἔχειν**».

Τονισμὸς δεφτεροκλίτων ὑπερδισυλλάβων ἀρσενικῶν.

Ταχτικά ὁ τόνος σὄλες τὶς μεταλλαγὲς ἢ πτῶσες μένει στὴν ἴδια συλλαβή, ποὺ τὸν ἔχει ἡ ἑνικὴ ὀνομαστική· ὡστόσο ἀπ' τὰ προπαροξύτονα μόνο τὰ κύρια καὶ τὰ ἐπίθετα τόνε κρατοῦνε πάντα στὴν προπαραλήγουσα· λ. χ. ὁ Παπαδόπουλος — τοῦ Παπαδόπουλου—οἱ Παπαδόπουλοι —τῶν Παπαδόπουλω(ν) —τοὺς Παπαδόπουλους, ὁ Θόδωρος— τοῦ Θόδωρου —οἱ Θόδωροι—τῶ Θόδωρω(ν)—τοὺς Θόδωρους κτλ. ὁ ἄμοιρος—τοῦ ἄμοιρου—οἱ ἄμοιροι=τῶν ἄμοιρων —τοὺς ἄμοιρους κτλ.

Στὰ κοινὰ οὐσιαστικὰ καταπόνεσε ὁ ἀρχαῖος τονισμὸς τῆς ἑνικῆς καὶ πληθυντικῆς γενικῆς, καὶ τῆς πληθυντικῆς αἰτιατικῆς κἔτσι τονίζονται καὶ τώρα στὴν παραλήγουσα· λ. χ. ***ὁ ἄγγελος—τοῦ ἀγγέλου —τῶν ἀγγέλων—τοὺς ἀγγέλους*** κτλ. Μάλιστα ἀνάλογα μὲ τὸν τονισμὸ τῆς γενικῆς τονίστηκε κἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ δηλ. σὰν τά: ***τῶν ἀγγέλων, τῶ λωδιαβόν, τῶ δασκάλων,*** εἶπαν καὶ ***οἱ ἀγγέλοι, οἱ διαβόλοι, οἱ δασκάλοι*** κτλ.

Ὡστόσο ὅσα παίρνουμε ἀπ' τὴν καθαρέβουσα, ποὺ δὲν τριφτήκανε ἀκόμα στοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴ γλῶσσα, κρατοῦνε τὸν τονισμό τους πάντα στὴν προπαραλήγουσα λ. χ. κάτοικοι, σύζυγοι, σύμμαχοι, ἄποικοι, ὑπάλληλαι, συνάδερφοι, διάδρομοι, σιδερό-

δρομοι, λόγϊοι κτλ. κτλ. (κοίτα Ψυχάρη 'Απολ. σ. 66—67).

'Εν τούτοις ὁ λαὸς τὰ συμμορφώνει. Στὴν Αἴγινα ἄκουσα νὰ λένε κανονικά: οἱ ὑπαλλήλοι, οἱ κατοίκοι κτλ. Οἱ σιδεροδρόμοι τὸ λέει ἐπίσης ὁ λαὸς ἀκόμα καὶ οἱ συναδέρφοι, οἱ φιλοσόφοι, οἱ συζύγοι κτλ. Γιὰ τοῦτο λέω ἐμεῖς στὴν αἰτιατ. πληθυντικὴ νὰ κρατήσουμε τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: τοὺς κατοίκους, τοὺς συμμάχους κτλ. ἀφοῦ χωρὶς ἄλλο θὰ γίνει παροξύτονη κῆ ὀνομαστική τους.

Καλεῖται ὁ κ. Χ. ἔτσι νὰ ξεδιαλύσει ἀφτὰ στὰ ΜΝΕ. α', 26. Καὶ νὰ ξεχωρίσει ὁλότελα τὰ πρωτόκλιτα ὁ *κάνονας*, ὁ ***Φίλιππας*** κτλ. ποὺ δὲ σχετίζονται καθόλου μὲ τὰ δεφτερόκλιτα, γιὰ νὰ μάθουνε τὸ σωστὸ οἱ ἀναγνῶστες του.

'Ομανέτης

Ὁ τύπος ***ὁμανίτης*** δὲν ἔγινε ἴσια ἀπ' τὸ: ***ἀμανίτης*** (ΜΝΕ. α', 229). Ξέπεσε πρῶτα τὸ ἀρχικὸ ***ἀ*** κἔμεινε: ***μανίτης*** (ἀπ' ἀφτὸ καὶ τὸ: ***μανιτάρι***), κατόπι συνεπάρθηκε μὲ τὸ ἄρθρο ***ὁ*** σὰν τὰ ***ὀγρήγορος***, ***ὀκνὰς*** κτλ. βλέπε τα ὅλα α', 402.

Σὲ πολλοὺς τόπους ('Αρτάκη, Ρόδο κτλ.) ἴσως ἐπειδὴς τὸ ***α*** εἶναι σὲ πολλὴ μεταχείρηση γιὰ προσκόλλημα, ἀπορρίχτουν ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῶν λεξῶν καὶ τὸ ἄτονο ***α***, ὅπου εἶναι βολετὸ νἀπορριχτεῖ, λένε λ.χ. γάλια, γαναχτῶ, γαπῶ, γελάδα, γιάζω, γκελώνω, γοράζω, γραβανί, γρυπνῶ, κλουθῶ, (κ)κουμπίζω, κόμα, κονίζω, κούω, κριβός, κρούμια, λετροπόδι, μούρδα=

ἀμούργα, μποδένω, μύγδαλο, νεβάζω, νεβαίνω, νεκατώνω, νεσαίνω, νεσκουμπώνω, νεσέρνω, νεφύρνω, ντιστύλι, πετονιά, πογιομίζω, ποδείχνω, ποδέλοιπος, ποδιαλόι, ποκάμνω, ποκοιμοῦμαι, ποκόφτω, πολείπω, π(ι)λογιοῦμαι, πολογιάζω, πομνήσκω, πορίχνω, ποσκεπάζω, ποσπερί, ποσπόρι, ποστήνω, ποστομώνω, ποστραγγίζω, ποταβρίζομαι, ποφάγι, ποφασίζω, ποφόρι, ραχνιά, σβολώνω, σερνικός, σημόπετρα, σκομαχῶ, στράφτω, τιμάζω, φέντης, φτί, χνίζω, ψιθιὰ κτλ. καὶ τὰ παράγωγά τους.

Θὰ

Νὰ συμπληρωθῆ ὁ προερχομὸς τοῦ μελλοντικοῦ μορίου ***θὰ*** (ΜΝΕ. α'. 197) ἔτσιδα: ***θέλει ἵνα*** > θέλει νὰ > θελνὰ > θεννὰ > θανὰ > θὰν > θα. Τὸ ***θανὰ*** (ἀφομοίωση) καὶ τὸ ***θὰν*** (ἔτσι σεμᾶς πρὶν ἀπ' τὰ φωνήεντα κιἀπ' τὰ στιγμικὰ ***κ π τ***), ποὺ δὲν τὰ σημειώνει, εἶναι πολύχρηστοι τύποι.

Βούẟα

Στὴν Κρήτη λένε, λέει (ΜΝΕ α' 198 σημ.): ***βουẟα*** (ἀντί: ***βούδjα***) κατὰ ἀνομοίωση, λέει.

Δὲ βλέπω πῶς μποροῦσε νὰ γίνει ἀφτὴ ἡ ἀνομοίωση, νὰ γίνει δηλ. ἀπό: βού**δ**ια > βού'ẟα. Πῶς μποροῦσε λ. χ. νὰ ξεπέσει ἀφτοῦ τὸ ***δ*** ἀπὸ ἀνομοίωση, ἀφοῦ ἡ λέξη ***βούδια*** δὲν ἔχει ἄλλο ***δ***· γιατὶ ὁ ξεπεσμὸς γιὰ ἀνομοίωση ἢ ξέμοιασμα· (ὅπως τὸ λέω

στὴ γραμματική μου) σὲ δυὸ συνεχόμενες συλλαβὲς γίνεται:

α΄) Στοὺς ἴδιους προστριβόμενος φθόγγους (σύμφωνα) λ. χ.

ρ+ρ > ΄+ρ: ἄρθρο > ἄθρο, σμυρναριὰ > σμυναριὰ, ὑδράρμη > ὑδάρμη, ὑδράργυρος > ὑδάργυρος, (τάργα): ταργάρι > ταγάρι, κλειδοκράτορας > κλειδοκάτορας (Ἀστροπαλιά), πράτρα > πάτρα (Ἀθήνα), θρεμμὰρι > θεμμάρι (Κάρπαθο), τρυφερὸς > τυφερὸς (Συνασό), κριθέρι > κιθέρι (Συνασὸ), σκορδάρμη > σκοδάρμη, (γλίστρα): γλιστρερὸς > γλιστερός, ἀφρόνιπτρον > ἀφόνιπτρον πάρεδρος > πάεδρος κτλ.

ρ+ρ > ρ+΄: ἀκρόδρυ > ἀκρόδυ, τρίστρατο > τρίστατο, (χρύσοφρυς): χρυσόφρα > χρυσόφα, ἀβριαργὰ > ἀβραγὰ (Ἤπειρο), θρύμπουρο > θύμπουρο, σαρταίρνω > σαρταίνω (Κύθνο), χερόρτι > χερότι (Κύθνο), παράρκλι > παράκλι (ἄρκλα=κιβώτι), καταβαθρερὸς > καταβαθερὸς κτλ.

λ+λ > ΄+λ: πλαγιάβλι > παγιάβλι, flanella > φανέλλα, φ'λουκάλι > φουκάλι, πιλαλῶ > πιαλῶ (Βλάτσι) valvulus > βαβούλι κτλ.

λ+λ > λ+΄ (ἀλ)ληλοπρόγονα > ληοπρόγονα (Κύθνο), λαλεῖτε > λαεῖτε κτλ.

ν+ν > ΄+ν: κανένας > καένας (Σύμη), contentare > κουτεντάζω (Κρήτη), Πατνιανὸ > Πατιανὸ (Χιὸ) κτλ.

σ+σ > ΄+σ: δός μας > δό μος, ὁ πατέρας μας > ὁ πατέρα μας, καμιᾶς ξαδέρφης > καμιᾶ ξαδέρφης. Χαρίσης > Χαρίης, Λεούσης > Λεούης, περάσεις > περάεις, κλώσισα > κλώισα κτλ. Προσεσπέρα > Προεσπέ-

ρα (Νικαριά), βρισολάσι > βριολάσι (Κεφαλονιά) κτλ.
σ+σ > σ+': ξυοπάζω > ξυπάζω, > παροξυσμὸς > παραξυμός, ξεσκίζω > ξεκίζω (Σύμη) κτλ.

d+d > ,+d: συνδεντριὰ > συνεντριὰ (Κρήτη) κτλ.

τ+τ > '+τ τετρακόσια > ἐτρακόσια (Κεφαλονιά), πεντήντα > πενήντα; (τί εἶν' τὰ): τίντα > ἴντα, ἐτοῦτος ἐοῦτος (Σύμη), στάχτη > σάχτη (Μωριὰς) Σταχτάρι > > Σαχτάρι (Πόντος) ἀπ' ἀφτὸ καὶ ***Σαχτούρης***, -πατητὸς > παητὸς (Βελβεντό), κρατεῖ την > κραεῖ την (Κύπρο) τοῦτον τὸν > τοῦον τον (Κύπρο), κλεφτάτα > κλεφάτα (ΜΝΕ 422), πτυτίζω > πιτύζω κτλ.
τ+τ > τ+': Τεταρτήσιος > Τεταρήσιος, τοῦτον τον > τοῦον τον (Ἀρχεῖα συλ. Κοραῆ) κτλ.
π+π > '+π: ἀποπίσω > ἀοπίσω (Σύμη), ἀποπάνου > ἄουπάνου (Γιάννενα) κτλ. τὸ π τῆς **ἀπὸ** ὅταν ἀκολουθεῖ καὶ δὲφτερο π.

π+π > π+': πούπετε > πούετε (Κάρπαθο) κτλ.

φ+φ > '+φ: (αὐτοφυὴς) ἀφτόφυος > ἀτόφυος κτλ.

φ+φ > φ+': (διαφορέβω) ἀδιαφόρεφτος > ἀδιφάρετος κτλ.

μ+μ > '+μ: κάμωμα > κάωμα, καωμένος (Σύμη, Κρήτη), χο(μ)ομήλι > χαομήλι κτλ.
μ+μ > μ+': μαλαμουδιάζω > μαλαουδιάζω (Κεφαλονιά).
κ+κ > '+κ: (κλῶξος+λύγγας >) κλώξυγγας > λώξυγγας (πιὸ ἀπάνου σ. 73), τοκμάκα > τομάκα (α', 137) κτλ.

χ+χ > χ+' : ἔχταχτο > ἔχτατο κτλ.
γ+γ > '+γ : γλήγορα > λήγορα κτλ.
ʝ+ʝ > ʝ+' : δʝαγέρνω > δʝαέρνω. κτλ.

Παράξενο ποὺ μηδεμιὰ λέξη δὲν ἦβρα μὲ δύο ***δ*** μέσα, ποὺ νὰ ξεπέσει τὸ ἕνα τους. Μόνο συνεχικὰ ὑπάρχει τὸ σπουδαῖο : ***διὰ δάφτο > ʝὰ δάφτο > γιὰ δάφτο*** (στὴν πατρίδα μου: γιὰ ***τάφτο***) ποὺ ἀπ' ἀφτὸ βγῆκε ὕστερα ἰδιωματικὰ καὶ τὸ σκέτο :***γιὰ*** καὶ κατόπι πέρασε στὴν κοινή μας.

Μὰ πῶς μποροῦσε νὰ ξεπέσει στὸ ***βούδια*** τὸ ***δ*** ἀπὸ ἀνομοίωση: ἀφοῦ ἡ λέξη δὲν ἔχει μέσα οὔτε κανένα ἄλλο ἰδιοπρόφερτο ***ϑ***, ποὺ προφέρνεται δηλ. ὁλότελα μὲ τὰ ἴδια ὄργανα στὰ ἴδια στοματήσια κατατόπια μὲ τὸν ἴδιο φραγμό τους (Γρ. Φιλ. § 136), γιατὶ ὁ ξεπεσμὸς φθόγγου γιὰ ἀνομοίωση γίνεται ἀκόμα :

β'.) Στοὺς ἰδιοπροφέρτους φθόγγους λ. χ.
d+τ > '+τ : τραντιτουριὰ > τραΐτουριὰ (Κεφαλονιὰ) κτλ.
γι+γ > γι+' : ἀγέννηγος > ἀγέννηος (Σίφνο) κτλ.
φ+β > φ+' : φορβάδα > φοράδα, φοβοῦμαι > φοοῦμαι κτλ.
β+φ > '+φ : περίβλεφτη > περίλεφτη κτλ.

Καὶ πῶς μποροῦσε νὰ γίνει ἀνομοίωση στό ***βούδια*** μὲ ξεπεσμό του ***δ***, ἀφοῦ τὸ : βούδια δὲν ἔχει ἕνα δέφτερο ὁπωσδήποτε ὁμοιοπρόφερτο φθόγγο (Γρ. Φιλ. § 135), ποὺ νὰ προφέρνεται δηλ. μὲ τὰ ἴδια πάνω κάτω στοματήσια ὄργανα, οὔτε γλωσσοδοντικό: ***τ***, d, ***τζ***, ***τσ***, οὔτε σκέτο δοντικό : ***ζ***, ***σ***, οὔτε κἂν ἕναν ἀκρογλωσσικό : ***λ***, ***ν***, ***ρ***, γιατὶ ἡ ἀνομοίωση μὲ ξεπε-

σμὸ φθόγγου γίνεται ἀκόμα καί:

γ') Στοὺς ὁμοιοπρόφερτος ὁπωσδήποτε φθόγους λ.χ.

τ+δ>'+**δ**: (γράστις): γραστίδι > γρασίδι (ἄρκτος): ἀρκτούδα > ἀρκούδα, Στουδενοὶ > Σουδενὰ (Πλγρ. Ἐρ. 48) κτλ.

δ+d>'+d: δεντρολίβανος> (ἐντρολίβανος>) ἀντρολίβανος (Ρόδο· πιὸ ἀπάνω σ. 16–117)

λ+δ>'+**δ**: (πλάγια): πλαγίδια>παγίδια κλτ.

ζ+τσ>'+**τσ**: Βεζίτσα > Βεΐτσα (Ζαγοροχώρι) κτλ.

κ+χ>**κ**+': ροκόπλεχτο>ροκόπλετο (Ἀραβαντινὸς) κτλ.

λ+ρ>'+**ρ**: σκληρὸς>σκηρὸς (Σ.ινασὸ) κτλ.

δ+ρ>'+**ρ**: σίδερο>σίερο κτλ.

π+β>**π**+': πρόβατα>πρό.ιτα κτλ.

π+φ>'+**φ**: προσφάι>ροσφάι (Ἀθηνὰ κε' σ. 281)

π+μ>**π**+': ψαλμουδία>ψαλουδιὰ (Σύμη) κτλ.

δ') Στοὺς μυτόπνοους φθόγγους λ. χ.

μ+ν>'+**ν**: ἐμουνοῦ> ἐουνοῦ (Νικαριὰ), ἡγεμόνας >γέονας (=ἡ βασίλισσα τῶν μελισσῶν. Νικαριὰ) κτλ.

ν+μ>'+**μ**: βαρυγνωμίζω > βαρ(υ)γωμίζω, nembo >ἔμπο (Κεφαλονιὰ) κτλ.

ε') Ἀπὸ δυὸ ἴδιους ἡμιπροστριβόμενους φθόγγους, δηλ. ὑποταχτικοὺς διφθόγγων ξεπέφτει ὁ ἕνας

ʔ+ƻ>'+**ƻ** :(meiddin >μαϊδί): μαϊδιὰς>Μαδιὰς

ƻ+ƻ>**ƻ**+' βόιδια>βόιδα, ρόιδια> ρόιδα, χάιδια> χάιδα, Κυριακιάτικος>Κυριακάτικος κτλ.

Καλεῖται ὁ κ. Χ. νὰ μᾶς φέρει ἕνα παράδειγμα, —ἕνα μονάχο—σὰν τὸ ***βούδƻα***, ποὺ νὰ ξεπέφτει τὸ **δ** ἀπ' τὸ **β**.

Ἔχει πεῖ κιἄλλη φορὰ τέτοιες μποσικάδες γιὰ νὰ βεβαιώσει τὸν ξεπεσμὸ τοῦ **β** ἀπ' τὸ ξέβρω (τάχους;): **ξέβρω γώ**, λέει, **ξέβρεις Γρηγόρη**, λέει (Λξ. ἀρχ. Ε', 12)· σὰν τὸ **βού(δ)ια** δηλαδὴ πάνω κάτω.

Μὰ τοῦτα δὲν ἔχουνε πέραση στὴν ἐπιστήμη.

Ἰδοὺ τὶ συμβαίνει στὸ **βούἰα:** Εἴπανε: **βούἰδἰα**, δηλ. **βούjδjα** καὶ τὸ **δ** βρέθηκε ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἄλλα σύμφωνα ποὺ τὸ τρίτο δὲν εἶναι μήτε **λ**, μήτε **ρ** καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει κανονικὰ νὰ ξεπέσει τὸ μεσιακὸ (Γρ. Φιλ. § 254)· ἔπαθε δηλ. κἐδῶ ὁ κ. Χ. κάτι ἀνάλογο μὲ ὅτι ἔπαθε στὸ **ἀκμαῖος > ἄκμιος > ἄκμνἰος > ἄκνιος.** Κοίτα το πιὸ ἀπάνου σελ. 25-26 ὑποσημ. γιὰ νὰ δεῖς καὶ ἄπειρα ὅμοια παραδείγματα: ψέφστης > ψέφτης, ἐβδἰά > ἐβιά, Βριόκαστρο > βιόκαστρο κτλ. ἔτσι καί: **βούἰδjα > βούἰjα**, ὅπου τὰ δυό: ἰj, ἢ jj, ἤ ἰἰ γίνονται ἕνα: **βούἰα** ἢ **βούjα.**

Ἰδοὺ ἀφτὰ τὰ δικά σου λέγονται «ἀσύστα αὐτοσχεδιάσματα» (Ἀθ. κδ', 325), ἐλλόγιμε κύριε.

«Πάντων μάλιστα αἰσχύνεο σεαυτὸν ὅταν τι μέλλεις τῶν πέλας κατηγορεῖν».

Γιατὶ στὸ ἴδιο μέρος ποὺ μὲ κατηγορεῖ μὲ **κλέβει** κιόλας, ἐνῶ δηλ. ὅσες φορὲς μίλησε γιὰ τὴν ἀνομοίωση τοῦ: **βλασφημῶ > βλαστημῶ**, εἶπε πὼς τὸ **φ** γίνεται **τ** (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 114), μόλις εἶδε στὰ Γράμματα τῆς Ἀλεξάντρειας ἔτ. 1919 σ. 236 πὼς ἐγὼ τὸ ξήγησα πιὸ ξεδιαλεγμένο δηλ. εἶπα πὼς γίνεται πρῶτα **ϑ**: βλασφημῶ > βλασϑημῶ, κὔστερα τὸ **σϑ > στ**: βλαστημῶ, βλέποντας ἀφτὴ τὴ λεφτομέρεια πολὺ ἑλκυστικὴ δὲ βάσταξε νὰ μὴν τὴ σουφρώσει κιἀφτήνα, καὶ γράφει λοιπὸν ἐκεῖ ἴσια ἴσια ποὺ

τάχει μαζί μου, στὸ Ε', Λξκγρ. ἀρ. σελ. 12 πῶς γίνεται πρῶτα *ϑ* κὕστερα *τ*. Σὰ νὰ εἴτανε δικό του ἀπὸ χρόνια! Σὰ νὰ μᾶς τὸ εἶχε πεῖ ἄπειρες φορές! — 'Αδιαντροπιές!

Συλλαβικὴ ἀνομοίωση.

Όταν ξεπέσει γιὰ ξέμοιασμα φθόγγος προστριβόμενος (σύμφωνο) ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ ἀπρόστριφτους δηλ. φωνητικούς, τότες οἱ δυὸ ἄφτοὶ φωνητικοὶ φθόγγοι πρῶτα ἀφομοιώνονται καὶ κατόπι ἑνώνουνται σὲ ἕναν, παθαίνουνε δηλαδὴ τὸ συνηθισμένο συντραβηγμὸ (ἀρχ. συναλοιφή), ὅπως διδάξαμε διάπλατα τόμ. α', 151—156 βλέπε καὶ Χατζ. 'Ακαδ. β', 21, καὶ ΜΝΕ. β', 142-3.

Ἂς βάλουμε λοιπὸν ἐδῶ σειρὰ ὅλα τὰ παραδείγματα ποὺ μαζέψαμε:

β—: συβιβάζω > συ'ιβάζω > συβάζω, διαβιβάζω > δια'ιβάζω > διαβάζω, σταβρὲ βοήθει μοι > σταβρε' οθημα > σταβροήθημα (Βελβεντό), (φοβοφ(υ)γὴ) φοβοβγὴ > φο'οβγη > φοβγή, καβαλικέβω > κα'αλικέβω > καλικέβω, Στρα(β)οβαγγέλης > Στραβαγγέλης

π—: Πα(π)απαρασκεβὰς > Παπαρασκεβάς, ἀστρα(π)οπελέκι (*) > ἀστροπελέκι, ξαναπου(π)ουλιάζω > ξαναπουλιάζω (Κεφαλονιά), ποδο(π)ουκάμισο > ποδοκάμισο, ἀπὸ πόθε > ἀπόθε (Κύθνο) κτλ.

φ—: τρο(φ)οφόνος > τροφόνος ('Αρβντιν.) κτλ.

μ—: παπλω(μ)ομαντίλα > παπλομαντίλα, ἀπο(μ)εριμνίζουμαι > ἀποριμνίζουμαι (Χίο), ἄμε κάμε δ'λειά

(*) Στὴν Κύπρο δίχως *π*: ***ἀστραοπελέκι.***

σου ἄμε κάε-λειά σου > ἄμε καλιά σου κτλ.

d—: ἀ(d)ιdρόχι > ἀdρόχι κτλ.

τ—: κα(τ)αταχτερὸς > καταχτερὸς (Βελβεντό), Ρω(τ)όκριτος > Ρώκριτος, κα(τ)ασταλγὴ > κασταλαὴ (Βελβεντὸ), κα(τ)ὰ τὰ βουνὰ > κά'τὰ βουνά, μετὰ(τ)ὰ παιδιὰ > μὲ τὰ παιδιά, ἀ(τ)άσταλος > ἄτσαλος, κρατη(τ)ήρα > κρατήρα, σταματη(τ)ήρα > σταματήρα, πα(τ)ητερὸ > πατερό, τὰ (τ)εσσαράντα > τὰ σαράντα, τὴν (τ)εσσαρακσστὴ > τηνὲ σαρακοστὴ σκο(τ)οτυφλιὰ > σκουτουφλιά, τού(τ)ην τὴ > τουντὴ κά(τ)ω στὸ > κα' στὸ, πρωτο(τ)οκάρης > πρωτοκάρης κτλ.

ϱ—: βορβο(ρ)όπηλα > βορβόπηλα, τεσσε(ρ)άρα > τεσσάρα, πε(ρ)ιστέρι > πεστέρι (Σινασό), Μαβρη(ρ)άχη > Μαβράχη, πε(ρ)ιτραχήλι > πετραχήλι, μαργα(ρ)ιτάρι μαργατάρι: (περιεργάζω), περεργάζω > περγάζω (Κύθνο) κτλ.

λ-: σταφυλο(λ)ογῶ > σταφυλογῶ, a(l)a larga > ἀλάργα ἀλε(λ)ιφασκιὰ > ἀλιφασκιὰ, βαση(λ)ιμα -ήλιοῦ > βασημαλιοῦ (Βελβεντὸ) (*) πε(λ)ελὸς(**) > πελός, ἀλογο(λ)άτης > ἀλογάτης (Βελβεντὸ), καμηλο(λ)άτης > καμηλάτης, γλουκο(λ)άχανα > γλουκάχανα, (ὕ)δρο(λ)αιλάπι > δρολάπι, ἀλληλάδερφος > ἀλάδερφος ('Αραβαντ.) πηλο(λ)όγι > πηλόγι, σιτολού(λ)ουλδο σιτόλουδο=ὁ κύανος (Σάρρος Παλ. 'Ερ. 45), γογγυ(λ)ελάτης > γογγυλάτης.

(*) Κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 64, ποὺ ὁ Καμπούρογλους τὸ παίρνει κιάφτὸ ὡς βάση γιὰ τὴν ἄποψή μας, μὰ ἐγὼ ὄχι· γιατὶ δὲ θέλω νὰ μπορεῖ νὰ τοῦ δοθεῖ καμιὰ ἄλλη κανονικὴ ἑρμηνεία γιὰ νὰ κλονίσει τὴν ἄποψή μου.

(**) Ὅπως τό: ***ἀπολωλὸς*** μὲ τὴ γειτονιὰ τῶν ὑγρῶν ***λ*** ἔγινε: ***πελελός***, ἔτσι καὶ τό: ***μωρόλὸς*** (α', 14) μὲ τὴ γειτονιὰ τῶν ὑγρῶν ***λ, ϱ*** ἔγινε: ***μερελός***·

ν—: καπετα(ν)αναστάσης > καπεταναστάσης, συνα(ν)αμεταξὺ > συναμεταξύ, συνα(ν)αστροφὴ > συναστροφὴ (καὶ συναστρέφουμαι), ἀ(ν)απνοὴ > ἀπνοή, κα(ν)ένας > κάνας, 'Απανω(ν)ομὴ > 'Απανομή, παραξε(ν)οφαίνεται > παραξοφαίνεται, δὲ(ν) εἶναι > δέναι, νιά(ν)οιμα > νιάμα (Βελβεντό), συνο(ν)όμου > συνόμου, ἀπανο(ν)άρι > ἀπανάρι (Βελβεντὸ.—α', 123), ξενο(ν)ομῶ > ξενομῶ (=ξενογεννῶ), σεϊτα(ν)άγκαθο > σεϊτάγκαθο (=picnomon), μνιά(ν)υχιὰ > μνιᾶ χιὰ (Ξνθδ. 397) κτλ.
σ—: συμπλη(σ)ιαστὴς > συμπλιαστὴς (Κεφαλονιὰ) καὶ σύμπλιαση (Μῆλο), ἐξου(σ)άσου > (ἐ)ξάσου(1) (Κρήτη), ρασ(ο)σέντονο > ρασέντονο (Κύθνο) κτλ.

κ—: (περιπλοκάδι, παρετυμ.): περδι(κ)οκλάδι > περδοκλάδι (=φυτὸ tamus), ἀνθρα(κ)οκούφη > ἀνθρακούφη (Εὐστάθιος), ποντικο(κ)όπριο > ποντικόπριο (Βελβεντό), Τουρκο(κ)αλόγερος > Τουρκαλόγερος, καλαμπου(κ)οκέχρι > καλαμποκέχρι, κα(κ)ητύχη > κατύχη (Κύπρο), καρα(κ)αβούκα > καραβούκα (=τὸ μάβρο καλπάκι τοῦ βαλανιδιοῦ. Σταμνόπουλος), ξε(κ)αταλαγιάζε > ξεταλαγιάζω > ξελαγιάζω (τ+λ).

γ—: ἀγω(γ)ὸς > ἀγός, γοργο(γ)όνατος > γοργόνατος, μυλαγω(γ)ὸς > μυλαγὸς κτλ.

χ—: Βρα(χ)οχώρι > Βραχώρι κτλ.

Καὶ στοὺς ὁπωσδήποτε συγγενικοὺς φθόγγους:
ν+λ > λ: ἀ(ν)αλαμπὴ > ἀλαμπὴ κτλ.

---

(1) 'Ο Χ. τὰ κάνει ρόιδο παράγοντάς το παρὰ τὸ νόημά του καὶ τὸ ἀρχικὸ **α** ἀπ' τὸ ***ἀξία*** λέει ('Αθηνὰ κγ', 160 καὶ κδ', 335).—'Εξάσου δάσκαλε, οἱ γκάφες—ὁ Ξανθουδ. (398—9) τοῦ τὰ ψάλλει μιὰ χαρά, ἀποδείχνοντας ἀναντίρρητα πὼς εἶναι τὸ ***ἐξουσία***.

λ+ν>λ: κουτσοκλῶ(ν)ος > κουτσουκλὸς (Ξανθουδ. Ἐρωτ. σ. 588) κτλ.
ν+ρ>ρ: ἀ(ν)αρίφνητος > ἀρίφνητος κτλ.
ρ+ν>ρ: μπορεῖ—νὰ > μπορεῖ—ὰ > μπορὰ γυρέψω (Κρήτη, Ἀρτάκη) κτλ.
ν+δ>δ: ἀ(ν)αδεξιμιὸς > ἀδεξιμιός, ἀ(ν)αδενδρούδα > ἀδεντρούδα > ἀλενδρούδα, (Νικαριὰ) κτλ.
ν+τ>ν: λιανοκα(τ)απίνω > λιανοκαπίνω κτλ.
τ+ν>τ: Μαντζουρα(ν)άτος > Μαντζουράτος, μόνο ἦτο > μο(ν)ὅτο > μότο (Ξανθουδίδης Ἐρωτ. Ε. 472)
γγ+μ>μ: συρι(γγ)έμβολο > συρέμπολο > τσουρέμπολο κτλ.
τ+θ>τ: κοτο(θ)έσι > κοτέσι κτλ.
σ+τσ>τσ. κερα(σ)οτσούνι > κερατσούνι κτλ.
θ+τ>τ: κά(θ)εται > κάται (Ἀρτάκη) κτλ.
φ+β>φ: φο(β)ᾶσαι > φᾶσαι (ΜΝΕ. β', 417).
π+φ>π: ψω(φ)ολογῶ > ψωλογῶ κτλ.

Ὅποιος εἶναι μερακλὴς καὶ θέλει καλὰ νὰ πεστεῖ τί γίνεται ἀφτοῦ, ἂς τὰ ξαναπάρει μὲ προσοχ ὅλα τοῦτα τὰ παραδείγματα καὶ θὰ δεῖ ὁλοφάνερ καὶ χειροπιαστὰ πῶς πρῶτα ξεπέφτει τὸ ἴδιο ἢ ὅμοιο σύμφωνο κΰστερα ἑνώνονται σὲ ἕνα τὰ δι διεστῶτα φωνήεντα, ὅπως δηλ. τὸ δίδαξα διάπλα (α', 72—78), καὶ θὰ στείλει τὸ Χατζηδάκη νὰ κο ρέβεται μὲ τὰ γίδια τῆς περὶ τὴν Ρέθυμνον χώρα Πολλὰ ἀπ' ἀφτὰ σώζονται στὴν ὁμιλία μὲ μόνο τ ξεπεσμό του ἀνομοιούμενου σύμφωνου καὶ μὲ τὰ φωνήεντα ὁλάκερα κιἀλώβητα, τεκμήρια ἄσφαλτα πο ἔτσι ποὺ τὸ ξηγῶ ἐγὼ ἔτσι γίνεται τὸ ξεχωρισ ἀφτὸ φαινόμενο.

Ἐκεῖ πάλι ποὺ δὲν κρατοῦνε τὸν κανόνα λ. χ. ***λι-(ν)οκούκκι > λικούκκι*** ἀντὶς ***λιοκούκκι*** ἢ ***λοκούκκι*** κτλ. εἶναι ποὺ ὁ μιλητὴς ἔχοντας μέσ' στὴν ψυχή του τὴν ἀρχικὴ λέξη μὲ τὸ νόημά της κρατεῖ ἀκανόνιστα τὸ φωνήεντό της καὶ στὸν παθημένο τύπο, γιατὶ ἀλλιῶς ἂν ἔλεγε: **λιοκούκκι** ἢ λοκούκκι τὸ ***λινὸ*** θὰ χανότανε ὁλότελα καὶ θὰ ἔμπαινε ἡ ***ἐλιὰ*** > (ἐ)λιοκούκκι κτλ. ὥστε ἐδῶ ἡ ἀνωμαλία εἶνε ψυχολογικὴ καὶ λοιπὸν δὲν ἀναιρεῖ καθόλου τὴν ἄποψή μου.

— Ναί, δάσκαλε.

(Σύγκρινε καὶ ὅσα εἴπαμε στὸν α΄ τόμο σ. 85, 86 γιὰ τά: πολυμπριὰ κτλ. καὶ πιὸ ἀπάνου σ. 88).

Γλυκέα > Γλυκιὰ κτλ.

Στὰ ΜΝΕ. α΄, 69 ὁ κ. Χ. τὰ ἐπίθετα ποὺ λήγοντας ἀρχὴ μὲ ***-κὴ*** καταντήσανε μὲ ***-κιὰ*** λ. χ. ***κακὴ > κακιά, μαλακὴ > μαλακιά*** κτλ. κτλ. τὰ γράφει ὅλα μὲ ***ει*** δηλ. γνωστικ***ειά***, παστρικ***ειὰ*** κτλ. καὶ τιολογέται ἔτσιδα: «Ἐγράψαμεν πάντα διὰ τοῦ ***-ειὰ*** ὑπολαβόντες αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοὺς πρὸς τό: γλυκ***ειά***, βαθ***ειά***, μακρ***ειὰ*** κτλ.

Καὶ ρωτοῦνε τώρα οἱ αἱρετικοί:

Ἀφοῦ ἀφτὰ ἀπ' τὸν η΄ αἰώνα καταντήσανε -έα: γλυκ***έα***, βαθ***έα***, μακρ***έα*** κτλ. κἔχουμε ἀκόμα στὴν κοινὴ τό: ***πλατέα***—ποὺ γενόμενο οὐσιαστικὸ ἀποσπάστηκε ἀπ' τὸ σύστημα καὶ κράτησε τὸν παλιὸ τύπο—ἔπρεπε νἄχει τὴν ἀφέλεια ἕνας γλωσσολόγος ποὺ κρατάει μάλιστα τόσο σχολαστικὰ τὴν περίφημη τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, παρασερνάμενος ἀπὸ τὴν

καθαρέβουσα νὰ τὰ γράφει: γλυκ**εια** > **παστρικεια**
(μὲ **ει**);

Ἐμεῖς τὰ γράψαμε ἀμέσως μὲ **ι**: γλυ**κιά**, παστρι**κιά**, δι**κιά**, φτω**χιὰ** κτλ. δίνοντας καὶ τὸ λόγο (Γρ. Φιλ. § 381 καὶ 628 καὶ 1348). Ἀφτὸς **πρῶτα τἄγραψε** μὲ **υ** γλυ**κυὰ** (βλέπε περιοδ. Ἀθήναιο, τομ. ι', σελ, 7) κατόπι ἀκολουθώντας τοὺς ἀνίδεους καθαρεβουσιάνους **τἄγραψε** μὲ **ει** (κοίτα τὸν α' μας τόμο σελ. 182).

Καὶ μᾶς λέει ναιμὲν ὁ κ. Χ. πὼς τό: γλυ**κιὰ** συνέργησε κἔκανε καὶ τἄλλα μὲ **-κη > -κιά**: **ἀγαπητικιά**, πολιτι**κιά**, πιστι**κιά**, ἀρραβωνιαστι**κιά**, στεφανωτι**κιά**, ἐβγενι**κιά**, νυφι**κιά**, θεϊ**κιά** αἱρετι**κιά**, Κρητι**κιά**, ἑλληνι**κιά**, ἐβλαβητι**κιά**, ἀκόμα καὶ ἠθι**κιὰ** καὶ τὸ οὖσ. **ἀλικὴ > ἀλικιὰ** κτλ. (βλέπε τἀποδέλοιπα ὅλα Γρ. Φιλ. § 1516 καὶ 1517 1522), **ἀλλὰ δὲ μᾶς λέει** πῶς δὰ τὸ **γλυκιὰ** νὰ ἐπιδράσει ἀπάνω σἀφτὰ καὶ νὰ τὰ κάνει νὰ ***συνεκδράμουνε*** μαζί του.

Ἰδοὺ πώς: ἀφοῦ τὸ **γλυκὺς** ἔγινε: γλυκὸς κατὰ τό: πικ**ρὸς**, σχηματίστηκε ἡ σειρά: γλυ**κὸς**—γλυ**κιὰ**—γλυ**κὸ**, κἐπειδὴς ὁ ***μαλακὸς*** (τοὺς τρόπους) εἶναι καὶ ***γλυκός***, ἐπίσης ὁ ἐβγενικός, ὁ ἀδερφικός, ὁ φιλικός, ὁ πατρικός, ὁ μητρικός, ὁ καρδιακός, ὁ ψυχικός, ὁ ἀγαπητικὸς κτλ. (πρβλ. ἄνθρωπος ***γλυκὸς κἐβγενικὸς***, νὰ τοῦ μιλίσεις μὲ τρόπο ***γλυκὸ κιἀδερφικό***, μοῦ τὄπε ***γλυκὰ*** καὶ ***πατρικά***, ἢ ***γλυκὰ κιἀδερφικὰ***, ὁ ***ἀγαπητικὸς*** μου ὁ ***γλυκός*** μου **κτλ**.), θεωρηθήκανε ὅλα τοῦτα ὁμοιονόημα κιἀκολουθήσανε τὸ ***γλυκὸς—γλυκιὰ—γλυκό*** ἔτσι λοιπὸν **εἶπανε**: μαλα-

κός,—**μαλακιά**, (ἀντὶ μαλακὴ)—μαλακό, ἐβγενικός, —**κιά**,—κὸ κτλ. κτλ. κἔτσι πιὰ σχηματίστηκε τὸ αἴστημα πὼς ὅλα τὰ **-κος** κάνουνε τὸ θηλυκό τους **-κιά**.

Ἀκόμα ἐπειδὴς τά: **βραχέα** (ΜΝΕ. β', 47 κ.τ.λ.) εἶναι τὰ **ρηχά**, εἴπανε σὰν τό: ἡ **βραχέα** > βραχιὰ θάλασσα καί: ἡ ρηχία > **ρηχιὰ** θάλασσα· καὶ μιὰ ποὺ ἡ **ρηχιὰ** θάλασσα εἶναι καὶ **φτωχὴ** σὲ ἀπόδοση (ἢ ἡ φτωχὴ σακκούλα εἶναι καὶ **ρηχιά**), κατὰ τὸ **ρηχιὰ** εἴπανε καὶ **φτωχιά**, κἐπειδὴς ἡ **μοναχὴ** εἶναι καὶ **φτωχιά**, εἴπανε: **φτωχιὰ** καὶ **μοναχιά**, κἐπειδὴς ὕπαρχαν καὶ τὰ σύστοιχα: ἡ **τραχιά**, ἡ **παχιά**· ἔτσι ἀκολουθήσανε καὶ τὰ λίγα μὲ **-χὴ** ἐπίθετα καὶ γίνανε: **-χιά**.

Καὶ πάλι ἐπειδὴ εἴπανε καὶ πικρύς, κατὰ τὸ γλυκύς, κατὰ τὸ **γλυκιὰ** εἴπανε καὶ **πικριὰ** ἀντὶς πικρή, καὶ κατὰ τοῦτο εἴπανε τὸ ὁμοιονόημο: **ἁρμυρὴ** > **ἁρμυριά**, καὶ πάλι ἐπειδὴς ἀντίθετα μὲ τὸ **βαρὺς** εἴπανε τὸ θηλ. **ἐλαφρὸς** > **ἀλαφρὺς** εἴπανε καὶ τὸ θηλ.: **ἀλαφριὰ** κατὰ τὸ **βαριά**, κἔτσι βοηθώντας καὶ τὰ **ὡραία** > **ὡριά**, **ἀραιὰ** > Βυζαντινά: **ἀραία** > **ἀριά**, εἴπανε καὶ τά: τρυφερὴ > τρυφεριά, λυγερὴ > λιγεριά, καρπερὴ > καρπεριά, χοντριὰ (κατὰ τὸ **παχιά**) πονηρὴ > πονηριὰ (κατὰ τὸ κακιὰ) ἀκόμα καὶ: **ὀρὰ** > **ὀριά**, **σειρὰ** > **σειριὰ** κτλ. Ὅλα ταῦτα μέ: **-ριὰ** εἶναι ἰδιωματικά.

Τώρα πῶς τὰ ἐπίθετα: γλυκεῖα, βαθεῖα κτλ. γινάνανε γλυκέα, βαθέα κτλ. ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος.

Ἡ γνώμη πὼς ἀφτὰ ἀκολουθήσανε τὰ πανάρχαια: **ὠκέα** Ἶρις, (Ὅμ. Β 786, 790, 795 καὶ Γ 121· καὶ Ε 368· καὶ Θ 425 κιἀλλοῦ ἀκόμα), **ὠκέα** Λαμπετίη (μ. 374) **ὀξέαι** ὀδύναι (Λ 272), ποὺ βρί-

σκουμε τὸν τύπο καὶ στὸν Ἡρόδοτο καὶ κατόπι στὸν Ἱπποκράτη, **ἀδέα** τέριψις (Θεόκρ. κ', 8), μοῦ φαίνεται ἀρκετὰ πιθανή, καὶ θὰ εἴτανε βέβαιη ἂν τὰ σωζόμενα δὲν εἶταν πολὺ παλιὰ (ὁ Θεόκριτος καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐδῶ κάνουνε φιλαρχαϊσμὸ) μὰ καὶ σπανιότατα.

Ἡ γνώμη τοῦ κ. Χ. ΜΝΕ. β'. 262 πὼς τά: **βαθέων, βαθέος, βαθέα** κάνανε καὶ τὸ θηλ. ἡ **βαθέα**, μοῦ ἔρχεται σὰ λίγο πρόχειρη, ὄχι ὅμως καὶ ὁλότελα γιὰ ρίξιμο· βέβαια κιἄφτωνῶν ἡ συνεργιὰ ἔπαιξε κάμποσο ρόλο στὴ μεταβολή, μὰ μονάχη δὲν ἔφτανε, νομίζω (κοίτα πιὸ κάτου σ. 152-3), Φαίνεται πὼς ἐδῶ παίξανε ρόλο τὰ ἰδιόφθογγα.

Ἰδοὺ τί συμβαίνει: Ὑπάρχουν ἀρχαῖα ὀνόματα φυτῶν παράλληλα, μὲ **-ία** λ.χ. μορία (ἐλαία), ἀρία (δρύς), κυδωνία (μηλέα), ἀρωνία (μηλέα), καστανία(καρύα), ἀφία—Γρ. Φιλ. § 1226—ἀπ'ἀφτά: ἡ θάψος ἔγινε: θαψία, ἡ θύμβρα > θυμβρία, ἡ βρυώνη > βρυωνία, ἡ ἀργεμώνη > ἀργεμονία καὶ ἀγριμονία (παρετυμολογία ἀπ' τὸ **ἄγριος**) κιἄλλα πολλὰ (βλέπε διατριβὴ τοῦ μακαρίτη τοῦ Κόντου, Ἀθηνὰ γ', 573 καὶ πέρα)· μὰ καὶ μὲ **-έα** λ.χ. **μηλέα, ἰτέα, πτελέα**, ἀφτὰ ἀρχινοῦνε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο (μὲ τὸν Ἰωνικὸ τύπο **-έη**) καὶ τὸ **συκέαι** σίγουρο ἀσυναίρετο στὸν πληθυντικὸ (ὁ Becker διορθώνει κάπου καὶ τὸν ἑνικὸ η, 116 καὶ λ, 590 σὲ ἀσυναίρετο, κιὸ Κόντος δέχεται ἀνεπιφύλαχτα πὼς καὶ τὸ **συκέα** ἀσυναίρετο τὄχει ὁ Ὅμηρος), ἔτσι προτιμηθήκανε οἱ ἀσυναίρετοι τύποι : **ἀκτέα**, ροδέα, ἀμυγδαλέα κτλ. Κιὄταν πιὰ τὸ **αι** προφέρθηκε **ε**, συνεργήσανε ὅλα τὰ μὲ **-αία**: **ἐλαία θυμελαία, καρπαία,**

κηπαία, **κριθαία**, **λευκαία**, **ἀλθαία**, ἁλμαία, καλαμαία, νυμφαία, σπειραία, συρμαία. ὥστε νὰ γίνει πολυπληθέστερη ἡ κατάληξη **-εα** κἔτσι συγχιστήκανε καὶ στὴ γραφή: **περσαία** (Διόδωρος) μηλαία (Παῦλος Αἰγινήτης) συκομοραία ('Ακομινάτος) μὰ καὶ λευκέα ἀντὶς λευκαία, καὶ καταπόνεσε ἡ κατάληξη ἀφτή στὸ νόημα τοῦ φυτοῦ: ὥστε εἴπανε καί ἀλκέα, περσέα, κοκκυμηλέα, κοκκυγέα, κολυτέα καὶ κολουτέα, κιἀκόμα ἡ καστάνεια ἔγινε: καστανέα, ἡ κράνεια > κρανέα, ἡ κώδεια > κωδέα, μὰ καὶ ἡ: κερατία > κερατέα, ἡ θυΐα > θέα, ἡ κιτρία > κιτρέα, ἡ κυδωνία > κυδωνέα καὶ πάει λέγοντας: ἡ καρύα > καρέα, ἡ ὀστρύα > ὀστρέα, ἡ ὀξύα > ὀξέα κτλ. καὶ πιὸ τολμηρὰ ἀκόμα: ἡ ἀχρὰς > ἀχράδα (καὶ κατὰ ἀνομοίωση τῶν δυὸ τραχέων ἀκρογλωσσκῶν: $\delta+\rho > \lambda+\rho$ > ἡ **ἀχλάδα**) (¹) > ἀχλαδέα ἡ κέρασος > κερασέα, ἡ λυγὸς > λυγέα, ἡ μύρτος > μυρτέα, ἡ παλίουρος > παλιουρέα, ἡ μεσπίλη > μεσπιλέα, ἡ σίδη > σιδέα, ἡ στύππη > στυπέα: ἡ φιλύρα > φιλυρέα, ἡ δαφνὶς > δαφνιδέα, ἡ ἄγνος > ἀγνέα, ἡ κόνυζα > κονυζέα, ἡ ἀκτὴ > ἀκτέα. κτλ.

Κἐπειδὴς ὕπαρχαν ἀντίστοιχα φυτὰ καὶ καρποί: μῆλον—μηλέα, σῦκον—συκέα κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα ἀπὸ κάθε καρπό ἢ ἄνθος κτλ. ἔβγαινε πιὰ μὲ τὴν κατάληξη **-έα** τὸ δέντρο· ἀπ' τό: ***μόρον*** > μωρέα, κιἀπὸ συμφυρμό: συκαμινέα+μορέα > συκομορέα, ἀπ' τό: ***ἀπίδιον***: ἀπιδέα ἀπ' τὸ ***ροδάκινον*** > ροδακινέα, ἀπ' τὸ ***σήσαμον*** > σησαμέα, καὶ τράβα κορδέλλα στὴ

(¹) Παροιμία: «"Οντα σείστηκε ἡ *ἀχλάδα* (=ἡ ἀχλαδιά) ὅσοι λάχαν τόσοι φάγα».

νεοελληνική (Γρ. Φιλ. § 1349, α'.)

'Ακόμα ὕπαρχε γιὰ τὰ φυτὰ ἡ κατάληξη: **-εῖα** στά: φυτεῖα, **γλυκεῖα** (=ἡ γλυκόρριζα· Θεοφρ. θ' 13, 2), τραχεῖα (=τὸ λιθόσπερμον) κατὰ τοῦτα λοιπὸν τονίσανε καὶ ἀντίς: **κράνεια>κρανεία**, καστάνεια>καστανεῖα (Γαλην. ς', 12, 674), **κώδεια>** κωδεῖα, κιἀκόμα εἴπανε τὸ **περσέα>περσεῖα** (Θεόφραστος) καὶ τὸ **μηλέα>μηλείη** (Νίκανδρος), καὶ τὸ ἰτέα>ἰτείη 'Απολών. Ρόδιος).

Κατὰ τὸ σχῆμα λοιπόν, **μηλεῖα** καὶ **μηλέα**, **ἰτεῖα** καὶ **ἰτέα**, **περσεῖα** καὶ **περσέα**, **κρανεῖα** καὶ **κρανέα**, **καστανεῖα** καὶ **καστανέα**, εἴπανε τὰ φυτά: γλυκεῖα καί: **γλυκέα** τραχεῖα καὶ **τραχέα**, κἐπειδὴς κἡ ὀξύα εἶχε γίνει πιά: **ὀξέα**, ἀφτὰ ἐδῶ τραβήξανε στὴν κατάληξη: **εα** καὶ τὰ ἰδιόφθογγα θηλ. ἐπίθ. ὀξὺς—**ὀξεῖα** >**ὀξέα**, γλυκὺς—**γλυκεῖα**>γλυκέα τραχὺς—τραχεῖα >τραχέα- βοηθώντας ἴσως(1) καὶ οἱ τύποι: τῶν

---

(1) Λέω **ἴσως** κέχω δίκιο, γιατὶ κιό ἴδιος ὁ Χ· θέλοντας ἀλλοῦ νὰ ξηγήσει τὸ θεματικὸ **ε** στὰ **ἔθεκα, ἔθεσα**, προτιμᾶ ἀπὸ τἀποδέλοιπα κινήματα τοῦ ἴδιου ρήματος **θὲς θέσις** κτλ. τὴν ἀναλογικὴ ἐπίδραση ἄλλων ὁμοιονόημων ρημάτων: «καὶ ἰδίᾳ κατὰ τό: **ἔπεσα ἔστεσα**, λέει ἐλέχθη **ἔθεκα, ἔθεσα**» (ΜΝΕ. α', 315). 'Επίσης προτιμᾶ τὴν ἐξωτερικὴ ἐπίδραση στὸ **θὲς=θέλεις** κατὰ τὸ **λὲς**, παρὰ τὴν ἐσωτερικὴ **θε**—νὰ (ΜΝΕ. α', 319) πολὺ σωστά, ἐδῶ ὅμως στὰ γλυκέα κτλ. μὴ βρίσκοντας τὴν ἐξωτερικὴ ἐπίδραση ποὺ βρήκαμε μεῖς, δὲν ντηριέται νὰ τὰ ξηγᾶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνεπιφύλαχτα. Γιατὶ τόσο λεφτεπίλεφτα καὶ ψιλοψιλούτσικα πράματα ποιὸς Ρωμιὸς—νὰ τὰ λέμε—μὰ καὶ ποιὸς ξένος, θὰ βρισκότανε νὰ τοῦ, τὰ ἐξελέγξει; — Τώρα μὲ τὴ χωρὶς σύνορα ἀδιαντροπιά του ποὺ τόσο διάπλατα τὴ

γλυκέων τῶν ὀξέων, τοῦ γλυκέος τοῦ ὀξέος; τὰ γλυκέα τὰ ὀξέα κτλ. κιἀπ' ἀφτὰ ἁπλοχώρεσε ἔπειτα ἡ καταλ. -**έα** σὄλα τὰ θηλ. ἐπίθετα μέ: **-εῖα** λ. χ. ἡ **βαθέα**, ἡ **βαρέα**, ἡ **βραδέα**, ἡ **βραχέα**, ἡ **θελέα** (=ἡ κουμπότρυπα), ἡ **τραχέα**, ἡ **παχέα**, ἡ **πλατέα**, κτλ. κἔτσι ἀπὸ τοῦτες τὶς δυὸ τάξες ἁπλοχώρεσε κατόπι ἡ καταλ. ἀφτὴ σὲ πολλὲς ἄλλες (κοίτα τες ὅλες ΜΝΕ β', 194 καὶ πέρα καὶ Γρ. Φιλ. § 1347 καὶ πέρα).

Πύρη

Ἡ **πύρη** λένε σὲ πολλὰ μέρη, ἀλλὰ ὄχι βέβαια ἀντὶ ἡ **πύρα**,ὅπως λέει ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ. α', 71) Πῶς τὸ ξαίρει ὅτι πρῶτα εἶπανε: πύρα κὔστερα: πύρη; Ἡ **πύρα** τί πρᾶμα εἶναι; ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ βέβαια δὲν εἶναι, οὔτε εἶναι ἡ ἀρχ. **πυρά**, γιατὶ λόγος δὲν ὕπαρχε νὰ παρατονιστεῖ, οὔτε καὶ τὸ νόημα εἶναι τὸ ἴδιο. Ἡ **πύρα** ὁλότελα νέα λέξη εἶναι δέφτερος τύπος ἀπ' τὸ: ἡ πύρη.

χαρήκαμε μεσ' σάφτοὺς τοὺς τόμους, μπορεῖ ἄξαφνα νὰ πεῖ πὼς ἡ ἐξωτερικὴ ἀφτὴ ἐπίδραση γίνεται ναὶ μὲν στὰ ρήματα, μὰ ὄχι καὶ στὰ πτωτικά, καὶ μάλιστα νὰ τὸν πιστέψουνε κιόλας γιατὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε σάφτοὺς ποὺ γλωσσολογοῦνε δὰ τὸ φίνο γλωσσολογικὸ κριτήριο. Τὄχω ἀντιληφτεῖ κιἀπ' τὰ γραφτά τους κιἀπ' τὰ λόγια τους καὶ τὸ κηρύττω δημόσια κιἂς ἔρθουνε νὰ μὲ ψεφτίσουνε γιὰ νὰ τοὺς τἀποδείξω λεφτομερειακὰ καὶ μὲ ντοκουμέντα. Ὁ μόνος ποὺ ἔνιωθε ἀφτὲς τὶς ψιλὲς λεφτομέρειες ὁ ἄμοιρος ὁ Νῖκος ὁ Δεκαβάλλας εἶναι, ἀλίμονο διανοητικὸ ἐρείπιο. Κακή μου μοίρα!

Τί λοιπὸν εἶναι ἡ ***πύρη***;

Ἰδοὺ τί εἶναι: σὲ μερικὰ ἀρχαῖα οὐδέτερα ποὺ λήγανε σὲ σύμφωνο καὶ σωθήκανε ἀπ' τὴ παράδοση: τὸ ***κρέας*** > ***τὸ κριάς***, ἢ ἀπ' τὴν ἐκκλησία: ***τὸ φῶς***, ὁ λαὸς κατανάγκη ἔβαλε τὴν καττάληξη -ι γιὰ νὰ τὰ κάνει δικά του, καὶ τὰ εἶπε: ***τὸ κριάς*** > ***τὸ κριάσι***, (ΜΝΕ. β', 564), ***τὸ φῶς*** > ***τὸ φώσι***, ἀκόμα καὶ ἔξ > ***ἔξι***, ἄκουσα καί: εἶσαι ἕνα ***τέρασι***· πρβλ καὶ βὰλς > ***βάλσι***, τρὰμ > ***τράμι*** κτλ. Ἔτσι λοιπὸν εἶπε καί: τὸ πὺρ > τὸ ***πύρι*** (τύπος ποὺ σώζεται). Κατόπι συνέβη τὸ ἑξῆς:

Βοηθώντας ἡ κατάληξη Ι κοινὴ στὰ θηλυκὰ ***(η)*** καὶ στὰ οὐδέτερα ***(ι)***, κάμποσα οὐδέτερα συντραβηχτήκανε ἀπὸ ἄλλα ὁμοιονόημα θηλυκὰ καὶ γίνανε κιάφτὰ θηλυκά.

Τέτοια ἔχουμε.

α') ὀνόματα τόπων λ. χ. τὸ Σωσθένιον > τὸ Σ^ε^στένι > ἡ Στένη (σὰν τὸ: ἡ κώμη)—γιὰ τὴν παράλειψη τοῦ πρώτου φωνητικοῦ φθόγγου: ***ω*** > ***ου*** (κοίτα τ. α', 81 καὶ 209, καὶ β', 116)—πρόσθεσε στὰ παραδείγματα καὶ: ***φιλοκαλία*** > ***φλοκαλιὰ*** > ***φροκαλιά***, ἔμεινα > μεινίσκω > μνίσκω (ἔτσι σήμερα στὴν Πόλη) ***συκολύνθι(ον)*** > ***σκολύθι***, (πίσον): ***πισάρα*** > ***πσάρα***—τὸ Σίγριον > τὸ ***Σίγρι*** > ἡ ***Σίγρη*** (σὰν τὸ: ἡ ἄκρα), τὸ Σούτριον > τὸ ***Σούτρι*** > ἡ ***Σούτρη*** (σὰν τὸ: ἡ πόλη). Ἀκόμα καὶ τὰ Βρύλλια ἢ τὰ Δρίλλια > ἡ Τρίγλια [1]. Ἔχουμε καὶ στὴ χερσόνησό μας—τὴν πά-

[1]. Στὸ ***Τρίλλια*** > ***Τρίγλια***, φαίνεται, τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ δυὸ ***λλ*** προφερνούντανε, ἔγινε ἡ ἀνομοίωση τοῦ πρώτου ***λ***.

λαι Δολιονίδα—(ὄχι δὲν ἔχουμε πιά... εἴχαμε): τὸ Χαράκι > ἡ Χαράκη (ἡ κώμη). Ἀφτὸ ἀρχικὰ εἴτανε: **οἱ Χαράκοι** (οἱ πρῶτοι κάτοικοι εἴτανε Κρῆτες) (1).

σὲ **γ** ὅπως καὶ στὰ δυὸ **νν** ἔ**νν**οια > ἔ**γν**οια, σύ**νν**εφο > σύ**γν**εφο, τυρα**νν**ῶ > τυρα**γν**ῶ κτλ. (α', 20) ὅπως καὶ στὰ δυὸ **ϑϑ** στὴν Κάλυμνο: ἀ**ϑϑ**ὸς > ἀ**τϑ**ός, ξα**ϑϑ**ὴ > ξα**τϑ**ή, μα**ϑϑ**αίνω > μα**τϑ**αίνω, ἀγκά**ϑϑ**ι > ἀγκά**τϑ**ι, ἐγλυκά**ϑϑ**ηκα > ἐγλυκά**τϑ**ηκα κτλ. (α', 21 καὶ 149). Ἔτσι καὶ στό: ζουρλὸς > ζου**γλ**ὸς (=ἀνάπηρος· Κρήτη) ἀπὸ τὰ δύο ἀκρογλωσσικὰ **ρλ** τὸ πρῶτο, τὸ **ρ**, ξεμοιάστηκε ἀπὸ τὸ δέφτερο, τὸ **λ**, κἔγινε **γ**, ὑποθέτω.

(1) Μίαν περιοχὴ κτημάτων στὴν Ἀρτάκη μὲ μοναστήρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τὴ λέμε: **Ἡ Ἁγιαποστόλη**· θηλυκό, ἀντὶς **οἱ Ἁγιαποστόλοι** (πρβλ. ἡ Ἁγιασωτήρα) σὰν τά: ἡ **Ἁγιαρήνη**, ἡ **Ἁγιαμαρίνα** κτλ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀνάφερα παραπάνου (σελ. 42—43 σημ.) μᾶς εἶχε ἔρθει ἕνα συγγενικό μας παιδὶ ἀπὸ τὴν Πάναρμο· τοῦ εἶπα λοιπὸν νὰ πᾶμε ἐξοχὴ **στὴν Ἁγιαποστόλη**, ἀφτὸς ξαφνίστηκε καὶ μὲ διόρθωσε **στσοὶ** Ἁγιαποστόλοι, (δηλ. **στοὺς** Ἁγαποστόλους), ἐγὼ ὅμως ἐπίμενα: **στὴν** Ἁγιαποστόλη. Καὶ τότες ἔκανε ἀνάγκη νὰ κάνουμε ἔφεση τὴν ὑπόθεσή μας στὸ Δάσκαλο--τὸν πατέρα μου.

Ἐκεῖνος τότε μᾶς εἶπε πὼς καὶ οἱ δυό μας εἴχαμε δίκιο· κιὅταν τοῦ παρατηρήσαμε πῶς εἴτανε δυνατὸ νἄχουμε δίκιο καὶ οἱ δυό μας, μᾶς διηγήθηκε μιὰν Ἀνατολίτικη ἱστορία.

— Ἀκοῦτε λοιπὸν καὶ μὴν εἶστε θερμόαιμοι, μᾶς λέει. Μιὰ φορὰ κἔναν καιρό, στὴ μακάρια ἐκείνη ἐποχὴ ποὺ οἱ Φράγκοι δὲν εἶχαν ἀνακατωθεῖ ἀκόμη στῆς Ἀνατολῆς τὰ πράματα καὶ οἱ κατῆδες μὲ δυὸ λόγια ξεδιαλύνανε τῶν πιστῶν τὶς διαφορὲς κατὰ τὸν ἱερὸ νόμο (σερὶ), σὲ μιὰ πόλη τῆς Ἀνατολῆς ζοῦσε ἕνας σοφὸς κατής. Μιὰ μέρα κεῖ ποὺ καθότανε σταβροπόδι στὸ ντιβάνι του, πάει ἕνας ἐρίφης

β΄) ὀνόματα ἀτομικὰ θηλυκὰ ποὺ ὅταν εἴτανε μικρὰ τὰ εἴπανε στὸ οὐδέτερο, κὕστερα σὰ μεγαλώσανε, κρατήσανε τὸν τύπο ἀλλάζοντας τὸ γένος λ.χ. τὸ Κρουστάλλι > ἡ **Κρουστάλλη**, τὸ Λενάκι > ἡ **Λενάκη** τὸ Μαργέλι > ἡ **Μαργέλη** (Ἀρτάκη), τὸ Λιλὶ > ἡ **Λιλή**, τὸ Μαρουσὶ > ἡ **Μαρουσή**, τὸ Ἔβδοξὶ > ἡ **Ἐβδοξή** κτλ.

γ΄) προσηγορικά λ.χ. τὸ θιάφι > ἡ **θιάφη** (κατὰ τό: ***ἡ σκόνη***) τὸ ράφι > ἡ **ράφη** (σὰν τό: ἡ ***θέση***), τὸ γιαγούρτι > ἡ **γιαγούρτη** (σὰν τό: ἡ ***κρέμα***, ἢ ἡ ***κούπα***), τὸ σκάφι(ον) > ἡ σκάφη, τὸ περδικὶ > ἡ **περδική**, (=φυτὸ parietaria) τὸ στρόφι(ον) > ἡ στρόφη (βλέπε καὶ πιὸ ἀπάνου σ. 78).

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ***τὸ πύρι > ἡ πύρη*** (κατὰ τά: ἡ φλόγα, ἡ φωτιά, ἡ ἄναψη, ἡ θέρμη κτλ.) Κατόπι ἀπ' τὸ ἡ πύρη > ἡ ***πύρα***.

Κατὰ τὸ σχῆμα δηλαδή: **ἡ κίχλη** καὶ ἡ **κίχλα**, ἡ

καὶ τοῦ ἐκθέτει τὴν ὑπόθεσή του—Χακ'κὶν βάρ, ὀγλούμ (ἔχεις δίκιο, παιδί μου) τοῦ λέει ὁ κατὴς καὶ τόνε στέλνει εὐχαριστημένονε. Σὲ λίγο πάει κιὸ ἀντίδικος τοῦ πρώτου καὶ διηγᾶται στὸν κατὴ τὴν ἴδια ὑπόθεση κατὰ τὴ δική του ἄποψη·—Ἔχεις δίκιο, παιδί μου, τοῦ λέει κιάφτουνοῦ ὁ κατὴς καὶ τόνε στέλνει εὐχαριστημένονε. Ἡ γυναῖκα τοῦ κατῆ ποὺ ἄκουσε καὶ τοὺς δυὸ πίσω ἀπ' τὸ καφάσι τοῦ χαρεμιοῦ, ἀπόρησε καὶ τόνε ρωτᾶ·—Πῶς εἶναι δυνατὸ ἀφέντη μου νἄχουνε καὶ οἱ δυό τους δίκιο, ἀφοῦ εἶναι ἀντίδικοι;

— Σενίντα χακ'κιν βάρ! (καὶ σὺ ἔχεις δίκιο).

Καταλάβατε;

Ὁ νεαρὸς φίλος μου κἐγὼ ρίξαμε τὸ κεφάλι συλλογισμένοι.

Εἶναι φριχτὴ τῶν Ἀνατολιτῶν ἡ σοφία.

ὁμίχλη καὶ ἡ ὁμίχλα (>ἀμούχλα), ἡ ζεύγλη καὶ ἡ ζέβγλα, ἡ τρίγλη καὶ ἡ τρίγλα, ἡ στρέβλη καὶ ἡ στρέβλα, ἡ ρίνη καὶ ἡ ρίνα, ἡ θέρμη καὶ ἡ θέρμα, ποὺ τὰ εἶχε καὶ ἡ Κοινὴ Δωρικὰ ἀπομεινάρια (ΜΝΕ. α', 80) εἶπαν καὶ κατόπι: ἡ ἄχνη > ἡ ἄχνα, ἡ γλήνη > ἡ γλήνα, ἡ ἀμόργη > ἡ ἀμούργα, ἡ ἀράχνη > ἡ ἀράχνα, ἡ δοκάνη > ἡ δοκάνα, ἡ δούλη > ἡ δούλα, ἡ βρακοζώνη > ἡ βρακοζώνα, ἡ κορώνη > ἡ κουρούνα, ἡ κάπνη > ἡ κάπνα ἡ κοίτη > ἡ κοίτα, ἡ κολώνη > ἡ κολώνα, ἡ κρήνη > ἡ κρήνα, ἡ λεύκη > ἡ λέφκα, ἡ μολόχη > ἡ μολόχα, ἡ μερσίνη > ἡ μερσίνα, ἡ πέρκη > ἡ πέρκα, ἡ στοίβη > ἡ στοίβα, ἡ σφενδόνη > ἡ σφεντόνα κτλ. (ΜΝΕ. α', 73). Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ **πύρη > ἡ πύρα.**

Τὰ προσκολλήματα τῶν μορίων

Ἡ νεοελληνικὴ πρόθεση: **με** εἶναι κολοβωμένη ἡ ἀρχαία **μετά**· γιατὶ ἡ δέφτερη συλλαβὴ **-τα** νομίσανε πὼς εἴτανε πληθυντικὸ οὐδέτερο ἄρθρο κἔτσι τὴ χωρίσανε ἀπ' τὴν πρόθεση, δηλ. ὅταν συντάχτηκε μὲ αἰτιατικὴ (ἀντὶς γενικὴ) ὅπως ὅλες οἱ πρόθεσες (πρβλ. **ἀπὸ τὸν** ἀντὶς **ἀπὸ τοῦ, σὺν τὸν** ἀντὶς **σὺν τῷ** κτλ.) ἀκούσανε **μετὰ παιδία** (ἀντὶς **μετὰ παιδίων**), καὶ θαρρώντας πὼς εἶναι **μὲ τὰ παιδία** εἶπαν ἀργότερα καὶ **μὲ παιδία** κτλ. λ.χ. (Βέλθαν. 81): «καὶ **μὲ-τὰ** τρία παιδόπουλα καβαλλικέβει μόνος». Ἀπ' τὸ ι' αἰώνα (Κ. Πορφ. ἔκθ. 269,19 κτλ.).

Ὡστόσο ἔμεινε ἀλάκερη πρὶν ἀπ' τὶς ἀντωνυμίες λ.χ. **μετὰ μένα, μετὰ σένα, μετ' ἀφτόνε, μετὰ κεί-**

νονε κτλ. καὶ στὰ ἐπιρρήματα λ.χ. ***ἴσα μετὰ τώρα***, ***ἴσα μετὰ χτὲς***, ἴσα μετὰ πέρσι κτλ. Κΰστερα κατ' ἀναλογία ἀπ' ἀφτήνα κιἀπὸ τήν: ***κατὰ*** εἴπανε μὲ τὸ τελικὸ προσκόλλημα ***-τα*** καὶ τὴ ***γιὰ*** καὶ τὴν ***ἀπὸ*** πρὶν ἀπ' τὶς ἀντωνυμίες ***γιατὰ ἀπ(ο)τὰ*** λ.χ. ***γιατὰ μένα***, ***γιατὰ περσι*** κτλ. ***ἀπὸ τὰ σᾶς***, ***ἀποτὰ τώρα*** κτλ.

Ἀπὸ τὶς φράσεις δηλ. ***ἴσα μετὰ μενα***, ***ἴσα μετὰ σενα*** κτλ. εἴπανε κατόπι καί: ***ἴσα μετὰ τώρα***, ***ἴσα μετὰ σήμερα***, ***ἴσα μετὰ πέρσι*** κτλ.

Ἀπ' ἀφτὰ πέρασε καὶ στὴν ***ἀπό***: ***ἀποτὰ χτὲς*** κτλ. καὶ στὴ ***γιὰ*** σπανιότερα: ***γιατὰ τώρα*** κτλ. Ἀκόμα πέρασε διάπλατα καὶ στὸ χρονικὸ σύνδεσμο: ***ὥς*** (< ἕως) κἔτσι λέμε: ***ὥστα σήμερα***, ***ὥστα τώρα***, ***ὥστα περσι*** ***ὥστα χτὲς*** κτλ. κτλ. κτλ.

Ὁ ἀφελέστατος κ. Χ. ὅλα τοῦτα τὰ συγχίζει (ΜΝΕ, α', 121 σημ.) μὲ τὸ ἄρθρο λέει καὶ μάλιστα τὸ ἄρθρο τοῦ: ***το λοιπὸν***, ποὺ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τοὺς αἰῶνες: ***τὸ λοιπὸν*** εἰς ἅπαντα... χρόνον (Αἰσχύλ. Εὐμ. 763 κτλ.), ***τὸ λοιπὸν*** ἀδελφοὶ (Φιλιππισ. γ', 1. δ'. 8 Ἐφεσ. ς', 10 κτλ.), καθεύδετε ***τὸ λοιπὸν*** (Ματθ. κς' 45, Μαρ, ιδ', 41 κτλ)· καὶ ποὺ φυσικὰ τὸ ἄρθρο ἀφτὸ πέρασε καὶ στὸ ὁμοιονόημο: ***τὸ ζιμιὸ***, μὰ μ[illegible] τοῦτα δῶ τί σχέση ἔχουνε τὰ παραπάνου; Μόνο ο[illegible] ἁπλοϊκοὶ τὸ παίρνουνε γιὰ ἄρθρο ἀφτὸ τὸ ***-τα***. Μ[illegible] ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ξεχωρίζει πὼς τό: ***καλῶς τὸ Γιώρ-γη*** (Λεξκγρ. ἀρχ. Ε', 9 καὶ πέρα) δὲν εἶναι τό: ***κα[λῶς] στὸ Γιώργη***, ἀφτὸ νὰ μὴν ξεχωρίσει!

Τέτοιο ἕνα ***-τα*** καὶ μὲ τὸ τελικὸ ἐπιρρηματι[κὸ] ***-ς > τας*** (πρβλ. ***ἔπειτας***) ἔχουμε στὸ ***δίχως > διχω-τά(ς)*** ποὺ σὲ τοῦτο φαίνεται πὼς πέρασε ἀπ' τό: ***χ[illegible]***

ριστὰ (Χατζ. Ἐπ. Παν. ζ', 82), ποὺ θεωρήθηκε ***χωρίς-τά***, ἔπειτα καί: ***μηπωςτὰ(ς)***, ***ἀνισωςτά(ς)***, ***μαλλιοςτὰ(ς)*** (ἀφτὸ ἀπ' τό: μάλιστα λέει ὁ Ξανθ.) εἰμητά, μπροστά, ἀπανωτά, ἀντικρυτά· πρβλ. τ' Ἀρτακηνὰ ***τότεσως***, ***ἐπιδήσως*** (πιὸ ἀπάνω σελ. 75), ποὺ ἔτσι ξηγήσαμε καὶ τὸ ***ἀνείσως***.

Εἴμουν, εἴταν

Ἐπειδὴς ἐμεῖς τὰ γράφουμε ἀφτὰ μὲ ἀρχικὸ ***ει*** κρατώντας τὴν ἐτυμολογικὴ γραφή, ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἐπιστημονική, ὁ κ. Χ. (ΜΝΕ. α', 127) βιαζόμενος νὰ μᾶς ἀποδείξει πὼς σφάλλομε λέει πὼς πολλοὺς αἰῶνες πρὶν φανεῖ ὁ ἐνεστός: ***εἶμαι*** «ἐλέγετο (ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ συχνότατα) ***ἤμην***, ***ἦτον***, ***εἴμεθα*** καὶ ἐκ τούτων ἐπλάσθη ὁ ἐνεστὸς εἶ-***μαι***». Πολὺ ὡραῖα. Δὲ μᾶς λέει ὅμως ἀπὸ ποῦ ἐπλάσθη ὁ παρατατικὸς ἀφτὸς ***ἤμην***. Ἡ μεταγενέστερη γλώσσα, ἡ τυπικὰ πιὸ ὁμαλὰ ἐξελιγμένη ἀπὸ τὴν κλασική, ὁμαλίζοντας ὅλα τὰ πάντα ὁμάλισε καὶ τὸ ***ἦν*** καὶ τὄκανε ***εἴμην***. Ποῦ τὸ βρῆκε ἀφτὸ τὸ ***εἰμ-***; Τὸ πῆρε βέβαια ἀπὸ τὸν ἐνεστό: ***εἰμί***.—Ἢ ὄχι;

Καὶ δὲν τὸ πῆρε βέβαια ἡ γραφούμενη γλώσσα, ἀλλὰ ἡ λαλούμενη ποὺ τότε εἶχαν ἐξισωθεῖ στὴν προφορὰ τὸ ***ει*** μὲ τὸ ***η*** (ΜΝΕ. α', 309, ἀράδ. 9).

Λοιπὸν πῶς πρέπει νὰ γραφεῖ ἐπιστημονικὰ (δηλ. δείχνοντας τὴν ἐτυμολογική του διαφάνεια) τό: ***εἰμ+ἦν***; Πῶς ἀλλιῶς παρά: ***εἴμην***.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ποὺ γράφανε τὴν Κοινή, γλωσσολόγοι βέβαια δὲν εἴτανε: γράφανε μὲ ***η*** τά:

ἤχθην, ἤσθην, γράφανε μὲ **η** τὸ: **ἦν**, γράψανε μὲ **η** καὶ τὸ: **ἤμην**. Ἡ γραφὴ ἀφτὴ λοιπὸν εἶναι ἀναλογικὴ καὶ σωστὴ βάση καθαφτὸ ἐπιστημονικὴ δὲν ἔχει. (1) Ἰδοὺ τὸ ἐτυμολογικὰ ὀρθό:

Σχετικὰ μὲ τὸ **εἰμὶ** ὁ παρατατικὸς **ἦν** τοὺς φαινότανε πιὰ γυμνός, ἔτσι σὰ σκέτη κατάληξη χωρὶς θέμα, καὶ λοιπὸν κατὰ τὸ σχῆμα: **ἵστημι—ἵστην** εἴπανε **εἰμὶ > εἴμην** καὶ τότες συμφώνησε φθογγικὰ μὲ τὰ: **καθήμην, ἐκείμην**.

Κατὰ τὰ: **καθῆσο καθῆτο**, εἴπανε γ' ἑν. πρ.: **εἶσο, εἶτο**. Ἔτσι κατὰ τὴν ἴδια ἀναλογία: **καθήμεθα, καθῆσθε** καὶ λοιπόν: **εἴμεθα, εἶσθε**.—γ' πληθ. ἔμεινε τὸ ἀρχαῖο: **ἦσαν**, γιατὶ δὲν ἐνοχλοῦσε τὸ γλωσσικό τους αἴσθημα ἀφοῦ συμφωνοῦσε μὲ τὰ ἔστ-**ησαν**, ἔβ-**ησαν** κτλ. Σήμερα ὁ λαὸς τὸ λέει κἐγὼ τὸ γράφω: **εἴταν(ε)**, χωρὶς νὰ ζητήσω τὴν ἄδεια τοῦ κ. Χατζηδάκη· «δοκῶ γὰρ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν».

Τὸ β' ἑνικὸ ἔγινε ἀπὸ **εἶ**, πιὸ κανονικά: **εἶς** καὶ ἄντεξε κάμποσο· ἀργότερα τὸ εἴπανε **εἶσαι** κατὰ τὸ **κεῖσαι**, κἔτσι καὶ **εἶμαι** κατὰ τὸ **κεῖμαι**. Τὰ: **ἐστί, εἰσὶ** ἀντικατασταθήκανε ἀπ' τὸ **ἔνι** ποὺ ἐξελίχτηκε σέ:

---

(1) Ὁ ἴδιος ὁ κ. Χ. τὸ λέει ἀφτὸ καὶ τὸ κηρύχνει μὲ στόμφο (ΜΝΕ. α', 313 σημ.) κατακρίνοντας ἐκείνους ποὺ βασίζονται στὶς μεταγενέστερες γραφὲς **ει** καὶ **η** καὶ **ι** κλπ. γιὰ νὰ βγάλουν ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα, «ὡσεὶ προέκειτο, λέει, περὶ ἀρχαίων ἐπιγραφικῶν μνημείων, ἐν οἷς ἐκράτει ἡ κατὰ τὴν προφορὰν ὀρθογραφία». Πολὺ σωστὰ (κοίτα πιὸ ἀπάνου στὴ σελ. 46 κάτου κάτου) τώρα ὅμως ποὺ πρόκειται νὰ χτυπήσει ἐμᾶς, ἀφτὰ δὲν τὰ θυμᾶται καθόλου.

ἕναι > εἶναι (ΜΝΕ. α', 564 καὶ Γρ. Φιλ. § 1045).

Ἀπαντέχω

Στὰ μέρη ποὺ τὸ λένε τὸ: (ὑπαντέχω >) ***(ἀ)παντέχω*** τὸ κλίνουνε κανονικότατα: (ἀ)πάντεχα, (ἀ)πάντεξα, ***θἀπαντέξω,*** ἔχω (ἀ)παντέξει κτλ. ὡστόσο ὁ κ. Χ. ***μἕνα*** τουπὲ παράξενο λέει (ΜΝΕ. α', 133) πὼς δὲν ἔχει ἀόριστο.—Παράξενο!

Ὅτι δὲν ξαίρει ὁ ἴδιος, ὅτι δὲ λένε στὸ χωριό του, νομίζει πὼς δὲν ὑπάρχει. (Ἀφέλεια χωρικοῦ).

Ἔτσι λέει καὶ πὼς τὸ ***μεθύσι*** δὲν ἔχει πληθυντικὸ (α', 174).

Ἔτσι λέει καὶ πὼς τὸ ἐγὼ δὲν τὸ λένε πουθενὰ ***γὼ*** (α', 174 καὶ β', 44).

Ἔτσι λέει καὶ πὼς τὸ ***λαχτάρα*** δὲ θὰ πεῖ μεγάλη ***λάχτα*** (α', 49)—Σύγκρινε καὶ Ξανθουδ. Ἐρ. σελ. 720 καὶ διόρθωσε ἐκεῖ τὴν παραπομπή του στὴ Γρ. Φιλ. § 1385.

Ἔτσι λέει καὶ πὼς δὲ λένε: ***γάλλισσα*** τὴ θηλυκιὰ τοῦ ***γάλλου*** (=διάνου, ΜΝΕ. β', 75 κ. π.).

Ὁρμαθιάζω κτλ.

Τά: ***ὁρμαθιάζω, ὁρμαθός,*** στὴν Κρήτη ποὺ σημαίνουν ***ὡριμάζω*** τὸ πρῶτο, καὶ ***ὥριμο σῦκο*** τὸ δέφτερο (ΜΝΕ α', 133) τὸ νόημα τὸ πήρανε κατὰ παρανόηση ἀπὸ τὰ ἰδιόφθογγα στὶς πρῶτες συλλαβές: ***ὡρ(ι)μάζω, ὥρ(ι)μος*** ἐπίσης τό: ***γαναχτῶ*** μὲ τὸ νόημα τοῦ ὑποφέρω παρανοήθηκε ἀφτοῦ ἀπ' τὸ ***γα-***

νιάζω (< ἀγωνιάζω)· ἐπίσης τό; **κατηγορημένος** μὲ τὸ νόημα τοῦ φυραμένος, ξαστενημένος (κοίτα καὶ α', 175 γιὰ τὰ παρανοήματα στὴν Κρήτη) κὔστερα τἀντικαταστήσανε ὁλότελα· ὥστε ὥριμος λέει (Ἐπ. Παν. ζ', 1910-11 σ. 49) στὴν Κρήτη δὲ λένε πιὰ καθόλου. Ἔτσι καὶ τὸ **ραθυμῶ** σὲμᾶς τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ: **θυμώνω** κιἄλλοῦ μὲ τὸ νόημα τοῦ **ἐπιθυμῶ**.

Τὸ **ὁρμαθὸς** ὡστόσο μὲ τὸ κλασικό του νόημα= trousseau στὴν κοινὴ Ἑλληνικὴ τὸ λέμε σήμερα **ἁρμαθιὰ** κιἀπ' ἀφτὸ ρῆμα **ἁρμαθιάζω**, ὑποκορ. **ἁρμάθι**, μεγεθυντ. **ἁρμάθα** κτλ.

Τὸ ἀρχικὸ **ο** ἔγινε **α** ἀπὸ ἀφομοίωση, εἴτε μὲ τῆς ἀκόλουθης συλλαβῆς τὸ **α**, εἴτε μὲ τὸ τελικὸ μιᾶς προηγούμενης συνεκφερόμενης λεξούλας μιὰ -ἁρμαθιά, τὰ-ἁρμαθιάζω, ἕνα-ἁρμάθι, τὰ-ἁρμάθια κτλ.

Ποιὸ δύσκολη εἶναι ἡ ἐξήγηση τῆς ἀλλαγῆς τοῦ γένους μὲ τὴν κατάληξη **-ια**.

Ἐπειδὴς ἔλεγαν: ἡ ***χρονία περίοδος*** καὶ κατόπι μόνο ἡ χρονία > ***ἡ χρονιὰ*** καὶ δίπλα ***ὁ χρόνος***, ***ἡ νοτία πνοὴ*** καὶ κατόπι μόνο ἡ νοτία > ***ἡ νοτιὰ*** καὶ δίπλα ***ὁ νότος***, κατὰ τὸ σχῆμο λοιπὸν ***ὁ νότος*** καὶ ***ἡ νοτιά***, ***ὁ χρόνος*** καὶ ***ἡ χρονιὰ*** κτλ. εἴπανε καί: ***ὁ κρουνὸς*** καὶ ***ἡ κρουνιά***, ***ὁ ὁρμαθιὸς*** καὶ ***ἡ ὁρμαθιὰ*** (σὰν τό: ἡ τσιμπαριά) Ἔτσι λοιπὸν ξηγιοῦνται καὶ τἀποδέλοιπα, ποὺ δὲν ἀλλάζουνε γένος: Ἐπειδὴς ἔλεγαν ἡ ***δεκαταία*** (μερὶς) καὶ δίπλα ἡ ***δεκάτη***, ἡ ***ἀγελαία*** (δάμαλις) καὶ δίπλα ἡ ***ἀγελάς***, ἡ ***κοπρία*** καὶ δίπλα ἡ ***κόπρος***, ἡ ***ἐρημία*** καὶ δίπλα ἡ ***ἔρημος***, ἡ ***φιλυρέα*** καὶ δίπλα ἡ ***φιλύρα*** κτλ. πιὸ ἀπάνου σελ. 151.

Κατὰ τὸ σχῆμα ἡ ***δεκάτη*** καὶ ἡ ***δεκατιά***, ἡ ***στύπ-πη*** καὶ ἡ ***στυππιὰ*** κτλ. εἶπαν ἀκόμα: ἡ ***ἄχνη*** καὶ ἡ ***ἀχνιά***, ἡ ***δεντρογαλὴ*** καὶ ἡ ***δεντρογαλιὰ*** (φίδι), τὸ ψάρι: ἡ ***γαλὴ*** καὶ ἡ ***γαλιά***, ἡ ***νεροποντὴ*** καὶ ἡ ***νεροποντιά***, ἡ ***ἀγκάλη*** καὶ ἡ ***ἀγκαλιά***, ἡ ***ὁ(μ)πλὴ*** καὶ ἡ ***ὁμπλιά***, ἡ ***κνήμη*** καὶ ἡ ***κνημιὰ*** > ***κλημιὰ*** (ἀ-νομοίωση) κτλ.

Κατὰ τὸ σχῆμα ἡ ***ἀγελὰς*** > ἡ ***ἀγελάδα*** καὶ ἡ ***ἀγελιά***, ἡ ***ἀχρὰς*** > ἡ ***ἀχλάδα*** (σελ. 15) καὶ ἡ ***ἀχλα-διά***, ἡ ***δαφνὶς*** > ἡ ***δαφνίδα*** καὶ ἡ ***δαφνιδιά***, εἶπαν ἡ ***κορασὶς*** > ἡ ***κορασίδα*** καὶ ἡ ***κορασιά***, ἡ ***ἔχις*** > ***ὄχις*** κατὰ τὸ ***ὄφις***, ἡ ***ἔχιδνα*** καὶ ἡ ***ὀχιά***.

Κατὰ τὸ σχῆμα: ἡ ***φιλύρα*** καὶ ἡ ***φιλ(ο)υριά***, ἡ ***θύμβρα*** > ***θρούμπα*** καὶ ἡ ***θρουμπιά*** εἶπαν: ἡ ***κουμούλα*** καὶ ἡ ***κουμουλιά***, τὸ φίδι: ἡ ***σαγίτα*** καὶ ἡ ***σαγιτιά***, ἡ ***ψίχα*** καὶ ἡ ***ψιχιά***, ἡ ***στράτα*** καὶ ἡ ***στρατιὰ κτλ.***

Ἀγκνά.

Ἤδη πιὸ ἀπάνω στὴ σελ. 29 καὶ παρακάτου στὴ σελ. 57—58 εἶπα διάπλατα τὴ γνώμη μου γιὰ τὰ ***ἀγνὰ*** ἢ ***ἀγνικὰ*** τῆς θάλασσας πὼς εἶναι τά: ***ἀγανά***. Τώρα πασπατέβοντας τὸν Κοραὴ βρίσκω Ἄτ, ε΄ 11 ὅτι ὁ περίφημος Belon ἢ Βελώνιος, ὃ Κοραΐζεις ἀναγνώστη μου, ἄκουσε ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τοῦ ὄρους Σινὰ νὰ ὀνομάζουνε κάτι στρείδια μεγάλα: ***ἄγανα***, λέει. Φαίνεται πὼς ὁ Belon τὸ παράκουσε, ὅπως συνήθως παρακοῦνε οἱ ξένοι· οἱ μοναχοὶ θὰ τὰ λέ-

γανε μὲ τὸν τόνο στὴ λήγουσα: **ἀγανά,** γιατὶ **ἄγανα** εἶναι ἄλλο πρᾶμα.

Ὅμως δὲν ἀποκλείεται ὁλότελα οἱ μοναχοὶ νὰ τὰ λέγανε καὶ **ἄγανα** παρετυμολογώντας τα ἀπ' τἄλλα τὰ **ἄγανα** (=οἱ ἀνθῆρες τῶν σταχυῶν) ἕνεκα τἀγκάθια τους. Κἔχω πρόχειρο καὶ ὁλόφωτο παράδειγμα τὸ Αἰγηνίτικο: **ἄναμα.**

Δηλ. τὸ **νάμα** (= τὸ κρασὶ τὸ προορισμένο γιὰ τὴν ἁγία Κοινωνία), ποὺ σὲ πολλοὺς τόπους τὸ λένε μὲ τὸ προθεματικὸ **α**: **ἀνάμα,** στὴν Αἴγινα τὸ τονίζουνε: **ἄναμα,** παρετυμολογώντας ἀπ' τἄλλο τὸ ἄναμμα(=ἀνάφτω)· γιατὶ ἡ ἐφκὴ τῆς ἁγ. Κοιν. λέει· «Πῦρ γὰρ ὑπάρχει τοὺς ἀναξίους φλέγον».

Ἔτσι λοιπὸν ἐπικυρώνεται πανηγυρικὰ ἡ ἄποψή μου, γιατὶ παρὰ τὶς ἠλίθιες διαβεβαίωσες τοῦ κ. Χ. (ΜΝΕ. α', 135) ποὺ κάνει πὼς τὰ ξαίρει ὅλα καὶ λέει πὼς τὰ **«ὄστρεα... οὐκ ὀνομάζονται ἁγνά»** (γράφει **ἀγνά),** ὁ κ. Κουκουλὲς βεβαιώνει (Λξκγρ. ἀρ. μικρ. ε',σ. 19) πὼς στὰ Κύθηρα λέγονται ἔτσι καὶ τὰ ὀστρακόδερμα. Μὰ ὑποθέτω καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη θὰ τὰ λένε ἔτσι. Ὅμως φαίνεται πὼς τὰ ὀστρακόδερμα μόνο ἀπ' ὄξω τἄχει δεῖ ὁ κ. Κουκουλές, γιατὶ μᾶς λέει πὼς εἶναι ἥκιστα μαλακὰ καὶ τρυφερά.—Τὰ ὄστρακά τους βέβαια, κύριε Κ. εἶναι σκληρά, μὰ τὰ ἴδια τὰ ὀστρακόδερμα, δηλ. ἡ σάρκα τους, τὸ φαΐ τους τελοσπάντων εἶναι πολὺ μαλακὰ καὶ πολὺ τρυφερὰ δηλ. **ἀγανά·** κοίτα τὴ λέξη στὰ Ἑλληνικὰ λεξικὰ καὶ ἀνάκρουσον πρύμναν, γιατὶ καθὼς βλέπεις δὲν πρόκειται περὶ **ἀγνότητος** ὀστρακοδέρμων ἀλλὰ περὶ ἐπιπολαιότητος ἁπαλοδέρμων.

'Αργιῶ κτλ.

Λέει στὰ ΜΝΕ. α', 183: ὁ κ. Χ. «'Ανάγκη νὰ ὑποληφθῇ ὅτι τὸ j τῶν τύπων *ἀρjεῖς, -jεῖ, --jεῖτε, ἄρjησα, θἀρjήσω* κττ. μετηνέχθη καὶ ἐπὶ τοὺς τύπους *ἀρjῶ*, ἀρjοῦμε-*ν* (ὤ τὸ *ν* τὸ τελικό!) κττ. διότι ὁ τύπος *ἀργῶ*, ἀργοῦμεν (sic) κττ. ἐνομίσθη πολὺ διάφορος τοῦ *θἀργήσω, ἄργησα* κττ. καὶ ἐξελήφθη: ἀναγκαία τις ἐξίσωσις αὐτῶν».

Τὸν ἴδιο χαβᾶ μᾶς ξαναλέει καὶ γιὰ τὸ καινοῦργος λέει, πῶς ἔγινε καινούρjος (ΜΝΕ. β', 11 κ. π. καὶ στὸν α' μας τόμο 35 κ. π.)

Τὸν ἴδιο σκοπὸ μᾶς ξανατραγουδεῖ καὶ γιὰ τὴ *λογὴ* (ΜΝΕ. α', 183, κοίτα τὴν ἐπανόρθωση πιὸ ἀπάνω σ. 86).

Τὸν διδάξαμε διὰ μακρῶν καὶ τοῦ ἀποδείξαμε διὰ πολλῶν πῶς τὸ *καινούργιος* ἔγινε κατὰ τὸ σχῆμα καθαρὸς καὶ καθάριος, ὀρθὸς καὶ ὄρθιος, περισσὸς καὶ περίσσιος, πρόσθεσε: *ἀλιτηρὸς* καὶ *ἀλιτήριος* — : (καινουργὴς >): *καινοὺργὸς* (τομ. α', σ. 48) καὶ *καινούργιος* (τομ. α', σελ. 31), καὶ τσιμουδιὰ δὲν ἔβγαλε, μόνο δέχτηκε τὴν ἄποψή μας σωπαστὰ καὶ μουλωχτά, μὰ ἐπειδὴ εἴτανε πολὺ βροντερή, τῆς ἔκανε μὲν κάμποσο κόρτε, ἢ φλὲρτ (ἂν προτιμᾶς τα ἐγγλέζικα, ἀναγνώστη μου), καὶ προσπάθησε νὰ ξηγήσει μάφτήνα τὸ *κλούβιος* ἀπ' τὸ *κολοβὸς*, λέει (α', 40—44) καὶ μᾶς προίκισε καὶ μ' ἕνα νέο παράδειγμα τὸ: *χλομὸς* καὶ *χλόμιος*—ἐφ' ᾧ καὶ συγ-

χαίρομεν—, μὰ δὲν τόλμησε νὰ τὴ σουφρώσει πιὰ (α', 139 καὶ 217 καὶ β', 8—21), γιατὶ ἐγῶ ζοῦσα τώρα στὴν 'Αθήνα καὶ θὰ δεχότανε τὸν κεραβνὸ κατακόρυφα.

Ὅποιος εἶναι μεραχλὴς κἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ κόλπα τοῦ κ. Χ. ἂς ἀνοίξει τοῦ Λεξικογραφικοῦ ἀρχείου τὸν ϛ' τόμο στὴ σελ. 493 κάτου κάτου καὶ πίσω στὴ σελ. 494 πάνου πάνου, νὰ δεῖ πῶς ἁπλώνει χέρι νὰ τὸ συφρώσει καὶ πάλι ἐντηριέται καὶ τὸ τραβάει καὶ τέλος ἀντὶ νὰ παραπέμψει παλληκαρήσια στὸ περιοδικὸ Βωμὸς (Φλεβάρης 1919 σελ. 93) παραπέμπει πάλι στὰ δικά του, ποὺ τὰ ξηγάει κολοβὰ καὶ κλούβια.

'Επίσης συστήνω στὸν περίεργο ἀναγνώστη νὰ διαβάσει στὸ μικρὸ ε' τόμο τοῦ Λξκρ. ἀρχ. τὴ σελίδα 10 καὶ μάλιστα ἀράδα ἀπὸ κάτου 10 καὶ πέρα γιὰ νὰ δεῖ τὰ τερτιπάκια τοῦ καλοῦ μας τοῦ Δασκάλου τῆς λογομαγειρικῆς καὶ τῆς **ληστεφτικῆς** καὶ **τσαλιστεφτικῆς** τέχνης.

Βιάστηκες δάσκαλε, «ἀκόμα δὲν ἀπέθανα νὰνάψεις τὰ κεριά μου. ('Αθηνὰ λϛ'. 212).

«'Αμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐντεῦθεν (ἀπὸ τοῦτες δηλ. τὶς σελίδες) ἕως οὗ ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην».

'Εμεῖς στὴν Πάναρμό μας (τὴν ἀδικοτουρκεμένη τώρα πιὰ) δὲ λέγαμε ναιμέν: **ἀργιῶ** ἀλλὰ **ἀργῶ**, λέγαμε ὅμως: **πονιῶ** καὶ **μιλιῶ**. (1)

(1) Σημείωσε πὼς στὴν Πάναρμο δὲν ἔχουνε μεσογλωσσοουρανικὰ ὑπέρυγρα: λι=gl 'Ιταλ. καὶ νι=gn' τὸ **λι** καὶ τὸ **νι** τὰ λένε μὲ τὴν κορφὴ τῆς γλώσσας στὶς δοντόρριζες,

Πῶς λοιπὸν τώρα εἴπανε. **μιλιῶ** ἀντὶς **μιλῶ**;

'Επειδὴ λένε κανονικὰ (κλείω >) **κλειῶ**, κλεῖς, **κλεῖ**, κλειοῦμε, κλεῖτε, κλειοῦνε, (ἀναλύω >) ἀνα**λυῶ**, **ἀναλεῖς**, **ἀναλεῖ**, ἀναλυοῦμε, ἀναλεῖτε, ἀναλυοῦνε, ἔτσι κιἀπ' τὰ μιλ**εῖς**, μιλ**εῖ**, μιλεῖτε ποὺ ἀνταμωθήκανε μὲ τὰ **κλεῖς**, **κλεῖ**, **κλεῖτε** εἶπαν καί: **μιλιῶ**, **μιλιοῦμε**, **μιλιοῦνε**, σὰν τὰ **κλειῶ**, **κλειοῦμε**, **κλειοῦνε**.

Ὁ συσχετισμὸς καὶ ἡ ἀντάμωση τῶν δύο ρημάτων ὡς ἑξῆς:

— Κάτι κρυφὸ ἔχω νὰ σοῦ **μιλήσω**.

— Νὰ **κλεῖς** κὔστερα νὰ **μιλεῖς**.

— Νὰ λοιπὸν **κλειῶ** καὶ σοῦ μι**λιῶ**.

— Καὶ πάντα ἔτσι, πρῶτα νὰ **κλειοῦμε** κὔστερα νὰ **μιλιοῦμε**.

— Βέβαια ὅσοι ἔχουν ἰδιαίτερα, πρῶτα κλειοῦνε κὔστερα μιλιοῦνε.

Καὶ πάλι κατὰ τὸ ἀ**νοιῶ**, γιατὶ ἔτσι τὸ λένε στὴν Πάναρμο τό: **ἀνοί(γ)ω** μὲ τὸν ξεπεσμὸ τὸ **γ** ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα (α', 12 κ. π.) καὶ μὲ τὸ συντραβηγμὸ τοῦ **-οίω** σὲ **-ιῶ**: **ἀνιῶ**, **ἀνεῖς**, **ἀνεῖ** >

ὅπως λέμε στὴν κοινή μας τὸ **λε** καὶ **νε** (ὅποιος εἶναι μερακλὴς ἂς προσέξει ἐδῶ πῶς λένε τὸ **λι** καὶ **νι** οἱ Κωσταντινουπολῖτες).

Δὲ λένε λοιπὸν πονι̯εῖς (gn) μιλι̯εῖ (gl), ἀλλὰ πονεῖς μιλεῖ κτλ. ὥστε φθόγγος δὲν ἀλλάζει ἀπὸ τό: **πονῶ** στό: **πονεῖς**, ἀπὸ τό: **μιλῶ** στό: **μιλεῖ**, ὅπως ἀλλάζει στὸ ἀ**ργῶ** > ἀργεῖς > ὀργεῖ. Προφέρνουνε δηλ. τὰ **λ**, **ν** ὅπως στὰ **λο**, **νο**, ἔτσι καὶ στὰ **λε** **νε**, ὥστε κάποιο ι̯ ἀκούεται στὰ **μιλιῶ** **πονιῶ** χωρὶς νὰ ἐπιδράτει στὰ **λ**, **ν**, τὰ ἀκρογλωσσικὰ νά τὰ κάνει μεσογλωσσικὰ λι̯, νι̯.

πονει, πονεῖς, πονιῶ ἔτσι καὶ στὴν κοινὴ εἴπανε: πλέεις, ῥέει, ἔπνεες, ἐδέετο κτλ. ἀπ' τὰ α' πρόσωπα: πλέω, δέομαι κτλ.

Νὰ καὶ παράδειγμα τοῦ συσχετισμοῦ τωνε:

— Μὴ μοῦ τὴν ***ἀνεῖς*** (τὴν πληγὴ) γιατὶ μὲ ***πονεῖς***.

— Δὲ σοῦ τὴν ***ἀνιῶ*** καὶ δὲ σὲ ***πονιῶ***.

Ἔτσι καὶ τό: ***ἀργιῶ· ξυεῖς-ξυεῖ-ξυῶ: ἀργεῖς, ἀργεῖ, > ἀργιῶ.***

— Μὴν ***ἀργεῖς***. μόνο νὰ τὸ ***ξυεῖς*** (=νὰ φέβγεις).

— Τὸ ***ξυῶ*** καὶ δὲν ***ἀργιῶ***.

Ἄλλα τέτοια ἰδιωματικά: ***κουνζῶ, κροταλιῶ*** (Παπαζαφειροπ.)

Παστρέβω

Τὸ ***παστρέβω*** εἶναι ἀπὸ καιρὸ γνωστὸ πὼς γίνεται ἀπ' τὸ ***σπαρτέβω*** (δηλ. σαρώνω μὲ ***σπάρτο***) τὸ εἶπε ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς (Ἄτ. α', 288—289). Ἀπὸ τὸ ***σπαρτέβω*** μὲ τὴ συνηθισμένη μετάθεση ἕνεκα τὸ ὑγρὸ ***ρ*** ἔγινε: ***παστρέβω***· σύγκρινε: ὅμοια: φαλακρὸς > καραφλός, δοράκινα > ῥοδάκινα, λύχνος > νύχλος, ῥαβδὶ > δαβρί, δειλινὸ > λειδινὸ (Ἑφτάνησα) λίγδα > γλίδα (ἀφτοῦ), λιγνὸς > γλινὸς (ἀφτοῦ) κούμουλος > λούκουμος, μαγαρίζω > γαμαρίζω, σίφουνας > φίσουνας, φούχτα > χούφτα, παξιμάδι > καψιμάδι, σφακόμηλο > φασκόμηλο, νειδίζω > δεινίζω, καμπουχὰς > χαμπουκάς, κατσάτι > τσακάτι, κότσανο > τσόκανο.

Ἔπειτα κατὰ ἐπανάληψη φθόγγου (τοῦ ***σ***) ἔγινε ***σπαστρέβω***· σύγκρινε τὸ σημιτικό: *σεμαμὶτ* > ***σαμαμίθι > σαψαμίθι*** (ἔτσι στὰ χωριά μας ἀπὸ κάποια

παρετυμ. ***σάψαλο*** ἴσως, γιατὶ εἶναι μαλακὸ καὶ χάβνο καὶ μόλις τὸ πιάσεις ἀποσυντίθεται) λοιπὸν ***σαψαμίθι > ψαψαμίθι*** (τἄλλουσα κἔτσι στὰ ἴδια μέρη) τἄλλα ὅμοια παραδείγματα βλέπε τα πιὸ ἀπάνου σ. 78.

Μπορεῖ ὅμως πολὺ ὡραῖα τὸ ἀρχικὸ *σ* νἆναι κιἀπὸ συνεκφορὰ τοῦ ἄρθρου τοὺς-παστρικούς: τουσπαστρικούς, τῆς παστρικῆς: σπαστρικῆς ἢ τῆς ἀντωνυμίας τοὺς παστρέβω: τοὺ-σπαστρέβω σύγκρ νε: τοὺς βώλους > ὁ σβῶλος, τῆς κλήθρας > ἡ σκλήθρα, τῆς κόνης > ἡ σκόνη—σκονίζω, σ-μαρίδα. σ-πίννος, σ-πυρί, σ-βουνιά, σ-μυρτιά, σ-βοῦρος—σβουρίζω, σ-βραχνὸς -σβραχνιάζω, σ-γουβιός, σ-γουρὸς (γυρὸς), σ-κάθαρος, σ-καθί (ἀκανθίς) σ-κόνη, σ-κορδαλός, σ-μάλτος—σμαλτώνω, σ-μαρίδα, σ-πουργίτης, σ-τόρνος—στορνέβω, σ-φλόμος, σ-γούρνα. σ-γαρδέλι, σ-κουντῶ, σ-φαντάζω (πῶς-φαν.), σ-τρίζω, κτλ. Γρ. Φιλ. § 411.

Μπορεῖ ἀκόμα τὸ ***παστρέβω*** νὰ ξαναπῆρε τὸ *σ* κιἀπ' τὸν ἀρχικὸ τύπο ***σπαρτέβω***· ὅλα τοῦτα δείχνουνε πὼς ἡ σειρὰ τῶν τύπων εἶναι ἔτσι: σπαρτέβω > παστρέβω > σπαστρέβω. Ὡστόσο ἐπικράτησε ὁ β' τύπος: ***παστρέβω.***

Ὅλ' ἀφτὰ καλὰ καὶ ἅγια. Μὰ βλέπετε ἐσεῖς σ' ἀφτὰ καμιὰν ἀνομοίωση; νὰ βάζει λοιπὸν (ΜΝΕ. α', σελ. 327) τοῦτα τὰ πράματα ὡς παράδειγμα ἀνομοίωσης, ποὺ μόνο *ἀνομοίωση* δὲν ὑπάρχει καμιά! «Ἡ στραβὸς εἶν' ὁ καιρὸς ἢ στραβαρμενίζουμε», (κοίτα τ. α', σ. 170 κ. π.).

Βρίσιμο κλέψιμο

Τῶν ρημάτων, λέει ('Επετηρ. Πανεπ. τ. Ζ' 1910—11, σ. 12), *βρίζω* καὶ *κλέφτω* δὲν ἐσχηματίσθη ἐπίθετον εἰς-*σιμος*, μὰ ἀφοῦ ἔχουμε τό: *βρίσιμο* καὶ **τὸ** *κλέψιμο*, ἀπὸ ποῦ βγῆκαν ἀφτὰ τελοσπάντων; Ἄς μᾶς τὸ ξεδιάλυνε. Μὰ φαινεται πὼς δὲν τὰ ξαίρει (α', 173 κ. π.) κιὄτι δὲν ξαρει ὁ ἴδιος δὲν ὑπάρχει κιόλας (πιὸ ἀπάνου σ. 105).

Πρίμος—γάιδαρος

Ἕνας τέτοιος τρανὸς *ἐπιστήμος* (ΜΝΕ. α' 423 καὶ β', 9), ποὺ ἀνάμεσα σὲ τόσες ἀντιφατικὲς ἐτυμολογίες κατόρθωσε νὄβρει (σωστὸς Le Verrier) τὴν καταγωγὴ τοῦ *γαϊδάρου* μόνο μὲ τὴ βοήθεια τῶν φωνητικῶν καὶ μορφολογικῶν νόμων τῆς γλώσσας μας, πῶς καὶ νὰ μὴν παρατηρήσει πὼς ἡ παραγωγὴ τοῦ πρύμος (γράφε *πρίμος*) ἀπ' τὸ πρύμνα > πρύμη ἀντιστρατέβεται σὲ μορφ λογικοὺς νόμους τῆς Ἑλληνικῆς, κιἂ σωζόντανε στὴ γλώσσα ἔπρεπε νὰ μένει καθὼς εἴτανε *πρυμνὸς* ἤ, νὰ γίνει—ὅπως κἔγινε—πρυμναῖος > *πρυμνιὸς* κατὰ τὸ πλωραῖος > *πλωρίος*.

Πῶς λοιπὸν τό: πρυμνὸς ἔγινε: πρύμος;

—Μᾶς λέει (ΜΝΕ, β', 100), πὼς πῆρε τάχα τὸν τόνο τοῦ πρωτότυπου; πρύμη.

—Αἴ, ἄλλο παράδειγμα;

Μπὰ ὁ κ. καθηγητὴς τάχει πρόχειρα καὶ τὰ ξεφουρ-

νίζει στὴ στιγμὴ ὅπως μιὰ φορὰ τοὺς ντοχτόρους τὰ γερμανικὰ πανεμιστήμια· ***μπιστὸς*** (τάχα ἔμπιστος) κατὰ τὸ ***πιστός***.

—Συμπάθειο, κ. γλωσσικέ, μὰ τὸ ***μπιστὸς*** εἶναι τὸ πιστὸς μὲ τὸ προθεματικὸ ***ν > μ*** ἀπομεινάρι τοῦ ἄρθρου πρβλ.: τόμ—παστὸ > ὁ μπαστὸς τόμ—πεῖρο > ὁ μπεῖρος, ἔτσι καὶ τὸμ—πιστὸ > ὁ μπιστός. Ἔπειτα τὸ ***μν*** τοῦ πρύμνα—πρυμνὸς πῶς ἔμεινε σκέττο μ;

Ὅλα τοῦτα ἔπρεπε νὰ τὸν κάνουν νὰ ὑποψιαστεῖ κἔδῶ τὴν ξένη συνεργιὰ ποὺ ὑποψιάστηκε στὸ γάϊδαρο, ἀφοῦ μάλιστα τὸ πρίμος εἶναι ναφτικὸς ὅρος κιὅλα τοῦτα σχεδὸν τἄχουμε ἀπ' τὸ Ἰταλικὸ (κοίτα τ. α', σ. 116—118) Μὰ φαίνεται πῶς ὁ κ. καθ. διαφέρνεται πλιότερο γιὰ τοὺς γαϊδάρους τῆς Ρωμιοσύνης παρὰ γιὰ τὰ ***πρίμα*** της.

Οἱ μαθητάδες τοῦ ἀστρονόμου τιμῆς ἕνεκεν ὀνομάσανε τὸ ἄστρο ***Λεβερριέ***. Δὲ νομίζουν κοἱ μαθητάδες τοῦ κ, Χ. πῶς ἔπρεπε νὰ κάνουν κάτι ἀνάλογο τιμῆς ἕνεκεν;

Δὲ χάνουνται τὰ τυπικὰ στοιχεῖα

Ὅταν ὁ ἀδυνατότερος φθόγγος εἶναι τυπικὸ στοιχεῖο, λέω στὴ γραμματική μου § 304, τότες δὲ συντραβιέται ἀπ' τὸν πρωτυτερνό του δυνατότερο λ. χ. τὸ *πέλαο* (κιὄχι: τὸ ***πέλα***) τοῦ ***πελάου*** (κιὄχι: τοῦ ***πελά***). ***τρώει*** (κιὄχι ***τρὼ***), ***πάω*** (κιὄχι ***πὰ***) κτλ. Ὄχι λοιπὸν πῶς τὸ τελικὸ Ι τῶν: ***κατώι ἀνώι, καλάι, λέει, πάει*** κτλ, ξέπεσε καὶ ξαναήρθε (ΜΝΕ. β', 564).

ἀλλὰ δὲν ξέπεσε καθόλου. ἐπειδὴς εἶναι τυπικὸ στοιχεῖο. Μιλοῦμε ἐννοεῖται γιὰ τὴν κοινὴ Ρωμαίικη· γιὰ τὰ ἰδιώματα ἄλλος λόγος.

Μάλιο, κλαῖμα

Τὸ *μάλιο* (ΜΝΕ. β',573) εἶναι σλάβικο καὶ σημαίνει: *φίλε*· ἀπὸ μεταπεσμὸ περίπεσε στὸ σημερνὸ νόημα· στὴν Πάνορμο λένε «*μάλιο* παιδί μ'»=ἀμὲ παιδί μου!

Κλαῖμα δοκιμότατος δημοτικὸς τύπος, ἔτσι πάντα στὰ μέρη μας: «ἦρθε μὲ τὰ *κλαίματα*» τὸ γέλιο, καὶ τὸ κλαῖμα. Ὁ ἀφελέστατος τὸ διορθώνει σὲ *κλάημα*. Ἀφτὸ νὰ μὴν ξαίρεις δάσκαλε;

Ἤφερα, δηλῶ

(ΜΝΕ. β', 574). Στὴν Ἀρτάκη λέμε: **ἔλεγα ἔφαγα, ἔσπασα,** κτλ. ἀλλά: *ἤφερα* κατὰτὸ *ἦρθα* ὑποθέτω: «ἦρθα κἤφερα.»...

«Πάντα» τὰ *-οω* ρήματα δὲ γίνανε βέβαια *-ώνω*, μερικὰ παραστρατήσανε, γιατὶ ἔξὸν τὸν τύπο: *δηλώνω* τὸ πρᾶμα στὸ τελωνεῖο κτλ. ποὺ μπῆκε ἀπ' τὴ λόγια γλῶσσα τὸ *δηλῶ*, ἔχουμε ἐμεῖς ἄλλο λαϊκὸ τύπο *δηλῶ* καὶ *δηλάω*, *δηλεῖς* καὶ *δηλᾶς* κτλ. «τί *δηλεῖ* ἀφτὸς ὁ λόγος;» — «*δήλησε* τὄνειρο» κτλ.

Σίδερο

Στὴ σελ. 62 τῆς Ἐπετ. Παν. ζ', 1910-11 ὁ κ. Χ.

ξηγάει μερικὰ ἀδραίματα καὶ μαλακώματα φθόγγων· ὡστόσο ἀφίνει ἀξήγητο τὸ Κρητικὸ σίdερο ἀντὶ σίδερο. Ἐδῶ ὑποθέτω ἔγινε παρετυμολογία ἀπὸ τὴν πρόθεση ***συν***, κιἄφοῦ τὸ ***ν*** ἔκανε κανονικὰ τὸ δ > d ὕστερα ξέπεσε, ὅπως γίνεται σὲ πολλὰ ἰδιώματα· ὅπως λοιπὸν εἴπανε: ***συνδάβλιστρο*** > συdάβλιστρο (καὶ συdράβλιστρο), ***συνδρομὴ*** > συdρομή, κιἀκόμα: ***σύντεκτος*** > σύdεκνος, σύντροφος > σύdροφος κτλ. καὶ κατὰ τοῦτα παρετυμολογήσανε τὸ τούρκινο sadrivan καὶ τὸ εἴπανε ***συdριβάνι***, ἔτσι παρετυμολογήσανε καὶ οἱ Κρῆτες τὸ ***σίδερο*** καὶ τὸ εἴπανε: ***σίdερο.***

Κατούνα

Στὸ ἴδιο μέρος λέει πῶς λένε ***καντούνι*** τὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου κρατῶντας τὸ ἀρχικὸ φθογγοζεβγάρωμα (cantone) μὰ λένε ***κατούνα*** τὴν κατοικία, ἀπὸ τὴν ***κατά***, λέει. Ὡστόσο μοῦ φαίνεται πὼς δὲ φτάνει ἀφτό.

Κατούνα σημαίνει γενικὰ τὸ ***ἔχει*** ἑνὸς ἀνθρώπου λοιπὸν καὶ τὴν ***κατοικία*** του.

Ὥστε τό: ***καντούνα*** > ***κατούνα*** παρετυμολογία ἀπὸ τά: ***κατάσταση***, ***κατοικία***, ***κατάντια***.

Μουλούχα, τουλούπα

Στὸ ἴδιο μέρος λέει στὸ μουλούχα (< μολόχα. Λεύκτρα), πὼς τὸ ***ου*** ἔγινε ἀπὸ ἀφομοίωση δηλ. φωνοσυρμή. Εἴπαμε πιὸ ἀπάνου σελ. 125 πὼς ***ποτὲ*** δυνατότερος φθόγγος δὲν ἀφομοιώνεται πρὸς ἀδυνα-

τότερό του, οὔτε ὁ *ο* πρὸς τὸν *ου*, ὅπου λοιπὸν βρίσκουμε **ο > ου** πρέπει νὰ τὸν ξηγοῦμε ἐξάπαντος μὲ κάθε ἄλλη ἑρμηνεία, κιὄχι μὲ ἀφομοίωση.

Στὸ μουλούχα ἡ κατάληξη **-όχα > -ούχα** ἀνάλογα μὲ ἄλλες κατάληξε **-ούχα**: **καρούχα πατούχα, τσαρούχα, νανούχα, μουνούχα κτλ.**

Τὸ **μο > μου** ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ χειλικοῦ **μ**· σύγκρινε: μοσχάρι > **μουσκάρι**, μορέα > **μουριά**, μοσχεύω > **μουσκέβω**, **μόσκος** > **μοῦσκος**, **καὶ μουσκιά**, (γόγγρος): μογκρὶ > **μουγγρὶ**, αἱμωδιάζω > **μουδιάζω**, **μοχθηρὸ** > **μουχτερό**, **μογγὸς** > **μουγγὸς**, **ἀμόργη** > **ἀμούργα**, μόρα > **μοῦρα**, μορμυρίζω > **μουρμουρίζω**, μορυχὸς > **μουχρός**, **μωρέ** > **μουρέ**, **μωρολό(γ)ος** > **μουρλὸς** κτλ.

Γιὰ τὸ **τουλούπα** (< τολύπη) ἄλλη λέξη γιὰ νὰ παρετυμολογηθεῖ ἐξὸν ὅσα εἴπαμε σελ. 125, εἶναι ἡ ὁμοιονόημη **τούφα**· μπορεῖ ἀκόμα τὸ *ου* νὰ εἶναι κιἀπὸ ξενικὴ ἐπίδραση tulipa (ὁμοιόφθογγο) ἀπ' ὅπου ἴσως καὶ τὸ *α*.

Στὰ παραδείγματα ποὺ ἔχω ἐκεῖ γιὰ τὴν ἀφομοίωσι τοῦ: **ου** σε **ο** βάλε καὶ τοῦτα: βατό**μουρα** > βατό**μορα**, ὁλοκρούσταλλο > ολοκρόσταλλο (Οἰνόη), **βουκόλος** > βοκόλος, ὑπουργὸς > ἀπο**ργὸς** (Λξ. ἀρχ. α': 172) κοῦρος > κόρος, φοῦρνος φόρνος κούφιος > **κόφιος**, ἀλογοουρὰ > ἀλογοορα κιὅλα τὰ συνθετα μὲ β' συνθετικο τὸ **οὐρὰ** κἔτσι ἀποσπάστηκε τὸ **ὀρά**.

Τοίτοιος—τέτοιος

Κάθε γλωσσο**λόγιος** ἄγγιξε καὶ τὴν ἐτυμολογία

τοῦ **τοίτοιος**, μὰ ὅλοι ὡς τὴν ὥρα εἶναι ὄξω πεσμένοι μερικοὶ μάλιστα εἴπανε καὶ πράματα γελοῖα. Βλέπε τα ὅλα καταλογισμένα ἀπὸ τὸν κ. Χ. (Επετ. Παν. ι' 1913—4, σ. 75 κ. π). Μὰ καὶ τοῦ κ. Χ. ἡ ἑρμηνεία δὲν εἶναι πιὸ ἐπιτυχημένη.

Μᾶς μιλάει γιὰ τρισύλλαβους τύπους, μὰ ἐδῶ οἱ τύποι εἶναι δισύλλαβοι δηλ. τὸ **τοίτοιος** ἀμέσως λέχτηκε **τίτjος** ὄχι **τίτϊος**. Ἡ συνίζηση ἄλλωστε τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀνάγεται ἀπ' τὸν ἴδιον τὸν κ. Χ. πρὶν ἀπ' τὸ ι' αἰώνα (ΜΝΕ. α', 353).

Τὸ τοιοῦτος λοιπὸν λεγόταν ε τρισύλλαβο ἀπ' τοὺς λογιότερους **τΐουτος** καὶ δυσσύλλαβο ἀπ' τὸ λαὸ **τjοῦτος**· σύγκρινε τὰ σημερινά: ***μία*** καὶ ***μιὰ δύο*** καὶ ***δυό, φορτίο*** καὶ ***φορτιό, ἀπελπισία καὶ ἀπελπισιά, προδοσία καὶ προδοσιά, ἄδεια*** καὶ ***ἄδεjα***.

'Αφτό λοιπὸν τὸ λαϊκὸ ***τjοῦτος*** μιὰ μέρα κατὰ μετατύπωμα τοῦ ἡμιπροστριβόμενου φθόγγου *j* ὑποταχτικοῦ τοῦ διφθόγγου *jου* λέχτηκε: τούτιος. Ὅπως δηλ. εἴπανε: (bolyar): ***βολιὰς*** > ***βοϊλὰς*** (τῆς Κοινῆς) *μηοῦδὲ* > *μjουδὲ* > ***μουϊδέ, πιοτὸ*** > ***ποϊτό, γυαλούρης*** > ***γαλjούρης***, τὸ ἠχάδι(ον) > τοϊχ ίδι > τὸ χάϊδι, θάημα > θιάμα, κλαημένος > κλιαμένος, ἐνόησα > ἔνοjσα > ἔνιωσα (α', σ. 99 κ π.), πρώιμος > πρώμιος (Θήρα), τὸ 'Ιθάκι > τὸ Θιάκι, θὰ ἰδῶ > θὰ διῶ, πτελέϊνος > φτελένιος κτλ. -ένιος, ὁ ὕδ(ρ)άργυρος > ὁ διάργυρος κτλ. Γρ. Φιλ. § 331 κ. π. ἔτσι εἴπανε καὶ ***τjοῦτος*** > ***τούτιος*** καὶ πάλι ἀπ' τὸ τρισύλλαβο :τοιοῦτος πέρασε ὁ φθόγγος Ι κι ἀντικατάστησε τὸ 8 κ' ἔτσι τὸ εἴπανε ***τοίτιος***. Ἴδιο ἀνάλογο ἔχουμε τὸ 'Αρτακηνό: ***τί ἔννοιας*** > ***τίννοιας*** (ποὺ τὸ

τέννοιας ὡστόσο δὲν ἀκούστηκε) Γιὰ τὴν τέτοια ξαναποκατάσταση τῶν ἀρχικῶν φθόγγων κοίτα καὶ τὰ ὅσα εἴπαμε (σ. 88) γιὰ τὸ πρόατα > πράτα > πρότα, προάβλακας > πρόβλακας κτλ.

Ἀργότερα ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ τοίτοιος + ἔτοιος ἔγινε τὸ σημερινὸ **τέτοιος** κἔτσι ξεχάστηκε πιὰ τὸ **τοίτοιος** (κοίτα καὶ σ. 70).

Ὁ πατέρασιμ' κτλ.

Πολὺ μπόσικη εἶναι ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνει σάφτοὺς τοὺς ἰδιωματικοὺς τύπους ***ὁ πατέρασιμ, ὁ ἄνθρωπόσιμ*** κτλ (Ἐπ. Παν. η', 1911-12, σελ. 35) ὁ κ. Χ. λέει δηλ. πὼς ἀπὸ τὸν τύπο τό: ***παιδίμ'*** τὸ ***χέριμ'*** ἀποσπάστηκε τὸ ***-ιμ*** ἀλάκερο καὶ πέρασε καὶ στἄρσενικά.

Σἐμᾶς ὡστόσο καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους τόπους λένε: ὁ πατέραζιμ' ὁ ἄθρωπ ζιμ· μὲ ζ δηλ. ὄχι μὲ ς.

Πῶς ξηγέται αὐτὸ τὸ ζ; Ἐπίσης λένε **τσῆ** μάναζιμ.

Πῶς στὴ γενικὴ νὰ περάσει τὸ ***-ιμ*** τῆς ὀνομαστικῆς, ***παιδίμ***;

Σὲ ἄλλους τόπους πάλι Κεσσάνη κτλ. λένε: ὁ πατέραζουμ, ὁ ἀδερφόζουμ μὲ ***ου*** ὄχι μὲ ***ι***. Πῶς ἑρμηνέβεται ἀφτὸ τὸ ***ου*** μὲ τὶς προχειρολογίες τοῦ κ. Χ.;

Ὅλες ἀφτὲς οἱ δυσκολίες σηκώνονται, ἅμα ἔβρεις τὸ σωστό: Στὰ ἰδιώματα ποὺ τὸ ἄτονο ***ου*** καὶ μάλιστα τὸ τελικὸ ξεπέφτει, τό: ὁ πατέρας-***μου*** τὸ εἶπανε ὁ πατέρας-***μ'*** τὸ τσῆ μάνας-μου > τσῆ μανας-μ' κτλ. κἐπειδὴ τὸ φθογγοζευγάρωμα ***σμ*** καὶ μάλιστα στὸ τέλος εἶναι δυσκολοπρόφερτο, ἀναπτύχτηκε

ἀνάμεσα στὰ ἀιό, ἄλλοῦ ὁ φθόγγος: *ι* κιάλλοῦ ὁ φθόγγος: *ου*.

Καὶ τότε ὅπου τό: *σμ* τὸ λένε sm (δηλ. μὲ σ) εἶπανε ὁ *πατέρασιμ'* τῆς *μάνασιμ'*, ὁ *πατερασουμ* τῆς *μάνασουμ* κτλ. κιὅπου πάλι τὸ λένε *ζμ*, εἶπανε *ὁ πατεραζιμ'* τοῆ μάναζιμ', ὁ πατέραζουμ' τῆς μάναζουμ'

Σύγκρινε: (τ)ς-μιὸν > ζιμιό, Δημήτρ' > Δημήτιρ' κτλ. (Γρ. Φ. . § 308 καὶ πέρα). Μὰ καὶ στὰ οὐδέτερα μὲ *ι* μό . σὲ ὅσα τονίζεται τὸ καταληχτικὸ *ι*: *τὸ παιδίμ'* τ ..υλὶμ κτλ. ὁ φθόγγος *ι* εἶναι ἀπ' τὴν κατάληξη τοῦ ὀνόματος, εἰδεμὴ ὅσα δὲν τονίζονται στὸ καταληχτικὸ *ι* κάνουν: τὸ χερ', τὸ ποδάρ', τὸ μάτ' κ . καὶ παίρνοντας κοντὰ τὴν προσωπ. ἀντωνυμία: τὸ χέρμ', τὸ ματσ', τὸ ποδάρτ' κτλ. ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα τελικὸ σύμφωνο καὶ ἀντωνυμία· ἕνας παράσιτος φθόγγος *ι* τὸ χέριμ', τὸ ποδάρισ', το ματιτ' κτλ, ποὺ δὲν εἶναι ὁ ἀπαρχῆς καταληχτικὸς τοῦ ὀνόματος. Ὥστε οἱ θεωρίες τοῦ κ. Χ. εἶναι προχειρολογίες καὶ τὸ μέγα ἔλεος, δὲν τοὺς πέρασε.

Η γής, γές.

Ὁ κ. Χ. σὰν «ἀπὸ τρίποδος» ἀποφαίνεται (Μ. Ι. Ε, α', 654) «ἡ γραφὴ *γὶς* εἶναι πλημμελής, λέει, διότι δὲν ἐτράπη ἡ *γὴ* εἰς *γὴς* κατὰ τὰ τριτοκλιτα». Καὶ μιὰ σοῦ βγάζει τὸ δόγμα: «Πῶς ἦτο δυνατόν' λέει, νὰ συμβῇ τοῦτο, λέει, ἀφοῦ τὰ τριτόκλιτα ἐτράπησαν εἰς πρωτόκλιτα»;

Καὶ τὰ μὲν πρωτόκλιτα ἐτράπησαν, ἀφτὸς ὅμως

ὁ γλωσσολόγος ὁ μέγας δὲν **ἐντράπηκε** νὰ τὰ λέει ἀφτὰ— ποίονε νὰ ντραπεῖ ἀφοῦ γλωσσικὴ ἐπιστήμη δὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ ξένοι κάνουν πὼς τὸν πιστέβουνε—δὲν ντράπηκε τὴ στιγμὴ ποὺ μᾶς λέει ὁ ἴδιος ΜΝΕ. β', 87 «Ἡ στενὴ τυπικὴ σύνδεσις, δι' ἧς αἱ διάφοροι... ὁμοίας ἢ ἐναντίας σημασίας λέξεις συνδέονται, ἐγένετο αἰτία νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπ' ἀλλήλοις καὶ δὴ ἐγέννησε τὸν τύπον: τοῦ **ἀμηρὸς**, τοῦ **ἀφεντός**, ἐπειδὴ ἐλέγετο ***ὁ βασιλιὰς τοῦ βασιλιῶς***, ***ὁ ρήγας τοῦ ρηγὸς*** μεθ' ὧν συνεξεφέρετο. Ὁμοίως ἐλέχθη **τῆς ἡμερὸς** (Passow Τραγουδ. Ρωμ. ρμγ', 28) κατὰ τὸ ἐναντίον **τῆς νυκτὸς**» καὶ παραθέτει ἄπειρα τέτοια στὴ σελ. 22 «κατὰ τὸ ἡ νύχτα, τῆς νυχτός, ἡ γυναῖκα τῆς γυναικὸς κλπ. ἐλέχθη λέει ἡ γάτα τῆς γατός, ἡ γίδα τῆς γιδὸς κτλ. ὅποιος θέλει τὰ παραδείγματα ἂς πάει νὰ τὰ βρεῖ στὴ σελίδα 22 ΜΝΕ. β', ποὺ εἴπαμε. (1)

Στὰ δικά του λοιπὸν ὑπάρχει στενὴ τυπικὴ σύνδεσις, μὰ στὰ δικά μας δὲν ὑπάρχει ; — Νάτην:

Ἡ ***Πατρίς***, ἡ ***γής***· σύγκρινε: «ὁπουγῆς ἐκεῖ πατρίς».

Καὶ ἐφτυχῶς δὲν εἶναι μόνο τοῦτο τὸ παράδειγμα:

Ὅταν εἴμουνα μικρὸς ἄκουα οἱ γραμματισμένοι ὁπωσδήποτε γέροι μας νὰ λένε: ***ἡ Ἀρτάκης***, ***ἡ Χα-***

---

(1) Ὅμοια λέει ὁ ἴδιος στὴ Γραμμ. τοῦ Ἐρωτόκρ. (Ξανθ. 463): «ἐπειδὴ παρὰ τὸ δισύλλαβον ἡ ***χάρι*** ἐλέγετο καὶ τρισύλλαβον ἡ χάριτα, διὰ τοῦτο ἐλέχθη ἐπὶ τῆς ἐναντίας ἐννοίας: ***ἡ κάκη*** καὶ ***ἡ κάκητα***, ἡ ἔχθρα καὶ ἡ ἔχθρητα, ***ἡ ὀργὴ*** καὶ ἡ ***ὄργητα*** καθ' ἃ καὶ ἡ ***μάνητα***». **Πολὺ σωστά.**

ράκης, καὶ μοῦ φαινότανε ὁ τύπος παράξενος.

—Παράξενος ἀλήθεια· καὶ ὅμως εἶναι σωστός. Τόνε βρίσκουμε στὰ βυζαντινὰ κείμενα: ὁ ἄμοιρος ὁ Ψάλτης στὴ γραμμ. τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων μαρτυρᾶ τὸν τύπο: ἡ **δείλης**, Ἔπειτα ὁ Ξανθουδίδης Ἐρ. (σελ. 438) ἦβρε σὲ νεότερα κείμενα τὰ ἑξῆς: ἡ **Κρήτης**=ὁ Χάντακας πολλὲς φορὲς στὸν Κρητ. πόλεμ. τοῦ Μπουνιαλῆ (ἐκδ. Ξηρουχάκη) καὶ στὴ Γεωγραφία Γεωργίου Ἱερέως Φατσέα (Κηθηρίου) τυπωμένη στὴ Βενετία τὸ 1760· ἀκόμα ἔχουμε: ἡ **τύχης** στὸν Ἰμπερ. καὶ Μαργ. στ. 217 καὶ 809 καὶ στὴν Ἐρωφίλη Δ. 190 κτλ. πολλὲς φορές· ἀκόμα: ἡ **Ἀφροδίτης** (Ἅλωσ. Κωνσταν. 423). Λοιπὸν κατὰ τὸ: ἡ **πατρὶς** εἶπαν καί: ἡ **γῆς** κατὰ τὸ: ἡ **πόλις** εἶπαν καὶ ἡ **Κρήτης** ἡ **Ἀρτάκης** ἡ **Χαράκης** κτλ.

Ὑποθέτω ἀκόμα πὼς **ὁ πήχυς** ἔγινε πρῶτα: ἡ **πήχυς** (με ς) κατὰ τὰ ἡ **ὀργυιά**, ἡ **σπιθαμὴ** κτλ. καὶ κατὰ τοῦτο εἶπαν καὶ ἡ **τύχης**. Ἔτσι τραβήξανε καὶ τἀποδέλοιπα.

Ὀνόματα > ἐπιρρήματα

Ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ τὰ ὀνόματα ἀρχίσανε νὰ περνοῦνε σιγα σιγὰ σὲ χρήση ἐπιρρημάτων ἔτσι εἴπανε: **δωρεὰν** παρέχειν, **προῖκα** πεπλευκέναι, **ἀκμὴν** φιλοσοφεῖν, **λοιπὸν** δή κ.τ.λ.

Ἔτσι λοιπὸν εἶπαν κοἱ νεότεροι: σταθῆτε **σειρὰ** —τράβα **γραμμὴ**—τὰ βόλια πέφτουνε **βροχὴ**—ἐμεῖς πᾶμε **μαζὶ** (πιὸ ἀπάνω σ. 71)—ἔλα **γιαλὸ**—**ἀρχὴ** ἔρχουμαι σάφτὸ τὸν τόπο—**τέλος**, ὥς εἶναι δὰ—ἔφυγε

πρωΐ—«φάγε λάδι κἔλα **βράδι**» (παροιμ. Αἴγινα)—**πολὺ** καλὰ—**λίγο** νωρὶς—μυαλὸ **κουκκούτσι**—**σταλιά!**—**πρᾶμα!** (=καθόλου· Κρήτη)—**ἀλήθεια**; Ὄχι **ψέματα!**—**χάρισμα!**—**μόνο** (=ὅμως) φύγε!—**χωρατά!** (α΄, 135)—**γῦρο**—**σκασμὸς**—**γειά** σου!—**τρομάρα** μας!—**ἀέρα!**—**γοργὸ** χίλιοι(=σχεδὸν) — πᾶμε **περίπατο**—βγαίνω **ἐξοχὴ**—**ἄκρα** νὰ περπατεῖς—κάθουμαι **σπίτι**—πάω **σκολειό.**

Ἀφτὰ βέβαια ὁ κ. Χ. τὰ ξαίρει καλὰ ὡστόσο ὅταν εἶναι νὰ χτυπήσει τὸν Πάλλη λέει (Λξκγρ. ἀρχ. Ϛ΄, 29) πὼς δὲν ὑπάρχουν τέτοια ἐπιρρήματα καὶ τοῦτα τὰ τελεφταῖα δυό, λέει, γίνονται μὲ ἀνομοίωση, ἀπ᾽ τά: **στὸ σπίτι, στὸ σκολειό.** Μὰ τἆλλα λοιπὸν ἀπὸ ποιὰ ἀνομοίωση γίνονται;

Σήκου-ε, καταδέχη-αι

Εἴπαμε πιὸ ἀπάνου σελ. 84 καὶ πέρα πὼς τὸ **σῆκο** ἔγινε ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο τύπο **σήκου+ε** τὴ συνηθισμένη κατάληξη τῆς προσταχτικῆς, κὕστερα ἔγινε ὁ συνηθισμένος συχωνεμὸς τοῦ **ουε** σέ > **ο**: **ἄκουε** > **ἄκο, σήκουε** > **σῆκο** κτλ. Γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ λοιπὸν ὁ κ. Χ. νἀπλώσει τὸ χέρι πρὸς ἐπιστημονικὴ ἀσχημοσύνη ἐναντίον τῆς ἑρμηνείας μας πρέπει νὰ τοῦ τὸ δέσουμε. Ἰδού:

Στὰ ΜΝΕ. α΄, 385 καὶ β΄, 584 ξηγάει ἴδια κιἀπαράλλαχτα τοὺς Σφακιανοὺς τύπους: **κάθαι, πειράζαι, καταδέχαι, κουράζαι** ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους πειράζῃ, καταδέχῃ κτλ. Σἀφτὰ δηλ. τἀρχαῖα πέρασε ἡ παθητ. καταλ. τοῦ β΄ ἑν. **-αι**: **καταδέχῃ-αι** > **κατα-**

δέχȷαι > καταδέχαι, πειράζη-αι > πειράζȷαι > πειράζαι κτλ. Καὶ ὅπως στὰ σήκου-ε > σῆκο, ζύμου-ε > ζύμο κτλ. κρῖκος ἀποδειχτικὸς εἶναι τὸ ***ἄκουε > ἄκο,*** ἔτσι καὶ σάφτὰ εἶναι τὸ ***ἔνι-αι > ἔνȷαι > ἔναι.***

Ἀφτὰ βέβαια δὲν τὰ ξεδιαλύνει ἔτσι ψιλὰ ὁ κ. Χ. ὅπως ἐγὼ ἐδῶ, μὰ ὁπωσδήποτε τὰ λέει καὶ τὰ ξηγάει καὶ εἶναι ἀπ' τὰ ὡραῖα του.

Ἀουρικὸ

Εἴπαμε στὸν πρῶτο τόμο σελ. 101—102 γιὰ νὰ ξηγήσουμε τὸν τύπο τοῦ Χρ. τοῦ Μωρ. Ρ 1731: ***ἐνωμιάζω***=γνωμιάζω, πὼς μαλάκωσε το ***γ*** σὲ ***ȷ*** ἀπὸ τὴ συνεκφορὰ μὲ προηγουμένη λέξη φωνηεντόληχτη: ***ἐγὼ-γνωμιάζω > ἐγωȷνωμιάζω*** κἄφερα παραδείγματα ἀπὸ τὴ σημερινὴ γλῶσσα.

Νὰ ποὺ ἔρχεται νὰ δυναμώσει τὴν ὑπόθεσή μου κιἄλλος τύπος τῆς γραφτῆς παράδοσης στὸν Κρητ. Πόλεμο τοῦ Μπουνιαλῆ (ἔκδ, Ξηρουχάκη. 137, 11): ***ἀουρικήσουν***=***ἀγρικήσουν.***

Μουχρὸς

Ὅταν ὁ κ. Χ. βρῆκε τὸ ***χαλέβω*** ἀπ' τὸ ***χαλὶ***= χηλὴ (Ἐπετ. Παν. Θ' 1912—13,) τόσο ἐνθουσιάστηκα, ποὺ πῆγα σπίτι του καὶ τόνε συνεχάρηκα ἔνθερμα γιὰ τὴν ἐπιτυχία.
Σύγκαιρα ὅμως τοῦ εἶπα πὼς δὲ μοῦ γεμίζει τὸ γλωσσολογικό μου αἰσθητήριο ἡ παραγωγὴ τοῦ ***μουχρὸς***=θαμπὸς ἀπὸ τὸ ***ἡμίωχρος, μνιοῦχρος*** λέει,

γιατὶ τά: ***μλὰ=μνλά,μλὸ=μνλο,καὶμλοῦ=μνλοῦ***,ὅπου δηλ. τὸ ἡμίφωνο ***λ*** ἀφομοιώνεται μὲ τὸ μυτόπνοο ***μ*** σὲ ἰδιόπνοο ***νλ*** (=gn ἰταλογαλ.) πρὶν ἀπ' τὰ παχιὰ ***α, ο, ου***, δὲ χάνουνε τὸ ***νλ*** τους ποτὲ —ἐξὸν ἀνομοίωση ἢ ἀναλογία, πράματα ποὺ δὲν ὑπάρχουνε στὸ τάχα: ***μνλοῦχρος***—.

Καὶ νὰ ποὺ κατόπι ὁ Ἄμαντος βρῆκε πολὺ σωστὰ πὼς γίνεται ἀπ' τὸ ***μορυχὸς > μουχρὸς*** (Λξκγ. ἀρχ. ς΄, 102), ἐνῶ τὸ ***χαλέβω*** μένει καὶ θὰ μένει ἀτράνταχτο στὸν αἰώνα ἀπ' τὸ ***χαλλ***, καὶ κάθε ἄλλη ἐτυμολογία (Ἐπετ. ιβ΄ 1915—6, σ. 38) εἶναι ἀνόητη καὶ μπόσικη (1).

Ὄ'ι, μα'αίρι κτλ.

Στὴν Ἀπολλωνιάδα κώμη τῆς Βυθηνίας, κοντὰ στὴν ὁμώνυμη λίμνη ξεπέφτει ἄσφαλτα τὸ ***χ*** ἀνάμεσα δύο φωνήεντα, ὅταν τὸ δέφτερο εἶναι ψιλὸ ***ε, ι***· λένε λ.χ. ***ὄ'ι, μα'αίρι, τὸ 'έρι, βρο'ή, πα'ύς, τρα'ύ, βρέ'ει, τρέ'ει***, λένε καὶ ***ψυ'ή***, ὅλα τοῦτα κτλ. τἄκουσα μὲ τἄφτιά μου. Τώρα ὁ κ. Χ. μπορεῖ νὰ θέσει σὲ ἀμφιβολία καὶ τὴν ἀξιοπιστία μου (ὅλα τὰ κάνει ὁ ἐβλογημένος) φέρνοντας κάνα φοιτητάκο «οὗ ἡ μήτηρ κατάγεται ἐξ Ἀπολλωνιάδος, κάνα κ. Τάδε, ἰατρὸν γεννηθέντα καὶ ἀνατραφέντα αὐτόθι» (ΜΝΕ. α΄ 319 σημ.) πὼς ὄχι δὲν τὰ λένε ἔτσι στὴν Ἀπολλωνιάδα, ἀντιφάσκοντας μὲ τὸν ἑαφτό του (ὅπως συνηθίζει

---

(1) Εἶναι παράξενο, πῶς ὁ μακαρίτης ὁ Μπούτουρας μὲ τόσες ἀξίωσες καὶ μὲ τόσο τουπὲ καθόλο του τὸ βίο δὲ μᾶς εἶπε τίποτε σπουδαῖο, ἢ σχεδὸν τίποτε.

πάντοτε), πού μᾶς διδάσκει πὼς ὅποιος δὲν εἶναι εἰδικὸς γλωσσολόγος δὲν ξεχωρίζει τί φθόγγους λένε στὴν πατρίδα του καὶ τί δὲ λένε, οὔτε καὶ ποιοὺς λέει ὁ ἴδιος, καὶ μᾶς φέρνει καὶ παράδειγμα κάποιο βόρειο φοιτητὴ ποὺ ἔλεγε καὶ ξανάλεγε «κιρτομίοις *ἱπέισι*» νομίζοντας πὼς τάλεγε μὲ **ε** (ΜΝΕ. α', 260). Ἀφτὸ τὄχω δοκιμάσει μυριάδες φορὲς ἐγὼ καὶ πιστέβω καὶ καθένας ποὺ καταγίνεται μὲ τὴν ἐπιστήμη μας·(1), μὰ ὁ κ. Χ. «ἄλελε βροντάλελε βροντᾶ κιἀπὸ τὴ Δύση».

Ἀφτὸς ὁ ξεπεσμὸς τοῦ *χ* στὴν Ἀπολλωνιάδα ποὺ εἴπαμε εἶναι ἀπομεινάρι ἀπὸ ἀρχαιότερο φαρδύτερα διαδομένο τέτοιο γλωσ. φαινόμενο. Πρβλ. τὸ ἄρθρο **ε** ποὺ στὸ Καστελλόριζο λέγεται διάπλατα καὶ σήμερα ἀκόμα, στὴν πατρίδα μου μόνο στἀρσενικὰ στὶς μέρες μου καὶ καθόλου σχεδὸν σήμερα (α', 200 κ.π.). «Ἀντείπει δὲ μηδεὶς ὅτι ἡ ἀπόδειξις, ἐπειδὴ ἐπὶ διαλεκτικῶν στηρίζεται τύπων, δὲν ἔχει στερεὰν βάσιν, διότι ὡς ἐρρήθη, οἱ νῦν διαλεκτικοὶ εἶναι ***λείψανα μικρὰ εὐρείας ἄλλοτε χρήσεως***...» (ΜΝΕ. α', 38—39). Σύγκρινε καὶ τὰ ὅσα λέει ὁ κ. Χ. ΜΝΕ. α', 300 γιὰ τοὺς ρηματ. τύπους ***-ίσκω*** «φαίνεται δὲ ὅτι ἐν παλαιοτέροις χρόνοις ἦσαν ***συχνότεροι ἢ σήμερον***».

---

(1) Στὰ 1914 ὁ Ψυχάρης ἐδῶ σὲ μιὰ δημόσια συνάθροιση εἶπε στὸ μακαρίτη τὸν Πολ. Δημητρακόπουλο, ποὺ τοὖπε πὼς ἄκουσε κάποιο φθόγγο:—Τὸ δικό σου τὸ ἄκουσμα δὲν ἔχει πέραση στὴν ἐπιστήμη· ὅτι ἀκούσω ἐγώ, ὅτι ἀκούσει ὁ Φιλήντας, ἀφτὰ ἔχουνε πέραση στὴν ἐπιστήμη.

Τὸ **ψὺ'** λοιπὸν καὶ τὸ **ὄισκε** καὶ τὸ **ἔ'εις, ἔ'ει** (κιἄπ' ἀφτὰ **ἐ'ω**) καὶ τὸ **βρο'ὴ**, κ ἄλλα πολλὰ ποὺ ἀπαντᾶ κανεὶς ἐδῶ ἐκεῖ στὰ γλωσσάρια, εἶναι ἀπομεινάρια παλαιότερου πιὸ διαδομένου φθογγικοῦ φαινομένου. Παρβλ. τὸν ξεπεσμὸ τοῦ **ρ** καὶ **λ** στὴ Σαμοθράκη Γρ. Φιλ. § 221 καὶ τοῦ **λ** πρὶν ἀπ' τὰ παχιὰ **(α ο ου)** στὴν Τσακωνιά, ἀπ' ὅπου ἔχουμε τὸ κοινό: **ἀπάκια** < ἀ(λ)ουπάκια. Γρ. Φιλ § 220) ἴσως καὶ κάνα ἄλλο· καὶ προπάντων τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ἠχεροῦ **χ** δηλ. τοῦ **γ** ἀνάμεσα δυὸ φωνήεντα ποὺ εἶναι σήμερα σχεδὸν κοινὸς καὶ ποὺ ὅμως ὕστερα ἀπὸ χρόνια μπορεῖ νὰ μείνει περιορισμένος σὲ κανὰ χωριὸ σὰν τὴν Ἀπολλωνιάδα.

λ > ρ ἀπὸ γειτονικὴ συνεργιά.

Στὴ γραμματικὴ τοῦ Ἐρωτόκριτου σ. 462 ὁ κ. Χ. λέει πὼς τὸ **λ** γίνεται **ρ** «ὅταν εὐθὺς μετ' αὐτὸ ἀκολουθῇ σύμφωνον», δὲν ξεδιαλύνει ὅμως τί λογιῶ σύμφωνο.

Λοιπόν: τὸ **λ** γίνεται **ρ**:

α') ὅταν ἀκολουθεῖ ἕνα χειλικὸ ὁποιοδήποτε λ. χ. **λβ > ρβ**: Ἀ**λβ**ανίτης > Ἀ**ρβ**ανίτης, βο**λβ**ὸς > βο**ρβ**ός. **λμ > ρμ**: ἁ**λμ**υρὸς > ἁ**ρμ**υρός, ὀφθαλμίζω > φτα**ρ**μίζω καὶ τὰ παράγωγα σκα**λμ**ὸς > σκα**ρμ**ός, βα**λμ**ένος > βα**ρμ**ένος—βγα**ρμ**ένος—στα**ρμ**ένος κτλ.
λπ > ρπ: σάλπη > σάρπη (ἀρχαῖο), ἐλπίδα > ἐ**ρπ**ίδα. **λφ > ρφ**: ἀδε**λφ**ὸς > ἀδε**ρφ**ός, ἀλφάδι > ἀ**ρφ**άδι, δε**λ**φίνι > δε**ρφ**ίνι, κό**λ**φος > κό**ρ**φος, (1) γκό**λ**φι > γκό**ρ**φι,

(1) Ὑποθέτω πὼς λέχτηκε ὁ τύπος μὲ **ρφ** πρῶτα στὸ

καὶ τὰ παράγωγα.

β') ὅταν ἀκολουθεῖ δοντικὸ ὁποιοδήποτε.

λτ > **ϱτ**: σα**λ**τάρω > σα**ϱ**τάρω, ἄσφα**λ**τα > ἄσφα**ϱ**τα.

λθ > **ϱθ**: ἦ**λθ**α > ἦ**ϱθ**α κτλ. βά**λθ**ηκα > βά**ϱθ**ηκα κτλ. στά**λθ**ηκα > στά**ϱθ**ηκα κτλ. ἀπα**λ**(η)**θ**ινὰ > ἀπα**ϱθ**ινά.

λσ > **ϱσ**: βά**λσ**αμο > βά**ϱσ**αμο,

λτσ > **ϱτσ**: κά**λτσ**α > κά**ϱτσ**α.

λζ > **ϱζ**: Βε**λζ**εβούλης > Βε**ϱζ**εβούλης.

λν > **ϱν**: στέ**λν**ω > στέ**ϱν**ω, (σφάλλω): σφαί**λν**ω > σφαί**ϱν**ω.

γ') ὅταν ἀκολουθεῖ ἕνα λαρυγγικό.

λκ > **ϱκ**: χα**λκ**ιὰς > χα**ϱκ**ιάς, χα**λκ**ὰς > χα**ϱκ**άς.

Γλείφω

Τὸ ***γλείφω*** καὶ μὲ τὸ πρόθεμα: ***ἀγλείφω*** εἶναι τὸ ἀρχαῖο ***λείχω*** ποὺ καμιὰ σχέση δὲν ἔχει μὲ τὸ ἀρχαῖο ***γλύφω***=σκαλίζω τὸ μάρμαρο.

Ὁ Κοραῆς σὲ στιγμὲς νηφάλιες τὸ ἐτυμολόγησε ὡραῖα (Ἄτ. β', 91-92) σημαίνει λέει «ἀδιστάκτως» ὅτι καὶ τῶν παλαιῶν τὸ ***λείχω*** (=lécher) ἐπίσης ἑρμήνεψε τὸ ἀρχικὸ ***γ*** ὡς ἀπομεινάρι τῆς πρόθεσης: ***ἐκ*** σὰν τὸ ***ἐκλύω*** > ***γλύω***. Μόνο ποὺ μὴν μπορών-

---

θαλάσσιο ***κόλπο*** ἀπὸ τοὺς ναφτικοὺς κιἀκόμα πὼς ἀρχὴ ὀνομάστηκε κόρφος τὸ ἐσώτατο μέρος τοῦ κόλπου, ὁ μυχός, παρετυμολογημένος ἀπ' τὸ ***κορφὴ*** γιατὶ ὁ μυχὸς εἶναι ἡ κορφὴ τοῦ κόλπου· κατὰ τὸ σχῆμα ὁρμὴ—***ὅρμος***: κορφὴ >***κόρφος***.—Μυστήρια... Ἀπ' τό: κρυφὸς ποὺ λέει ὁ κ. Χ. (Μ.Ν.Ε. β', 352)... ξαίρω κἐγώ;... ἴσως.

τας νὰ ἑρμηνέψει τὴν τροπὴ τοῦ **χ** σὲ **φ** συλλογίστηκε χρόνια τὸ ὅλο τρία καὶ τέλος μᾶς τἄκανε ρόιδο καὶ τὸ ἄναξε στὸ ἀρχαῖο **γλύφω**, λέει ('Ατ. δ', 715).

Καὶ ὁ Κοραῆς μέν, ποὺ ὅτι κιἄ μᾶς εἶπε κάπως σωστό, τὸ εἶπε δλότελα κατὰ τύχη, συχωρεμένος. Μὰ στὸν κ. Χατζηδάκη ἐπιτρέπεται νὰ τὸ γράφει μὲ **υ**: **γλύφω**; (ΜΝΕ. α', 287 καὶ 300)

Τὸ **γλείχω** ἄσφαλτα εἶναι τὸ **λείχω**, γιατὶ νοηματικὰ εἶναι ὁλότελα τὸ ἴδιο· πρβλ. «καὶ τοὺς δακτύλους **ἀπολείχειν** ὑπὸ τῆς ἡδονῆς»=καὶ νὰ γλείφεις τὰ δάχτυλά σου ἀπ' τὴ γλύκα, καὶ φθογγικὰ ξηγιοῦνται κανονικότατα καὶ οἱ δυό του διαφορές.

α') Μπορεῖ πολὺ ὡραῖα νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ (ἐ)κλείχω, ὅπου τὸ ἀχορδόηχο **κ** τῆς πρόθεσης **ἐκ** γίνεται χορδοηχερὸ ὁμοιοπρόφερτο **γ** ἀπὸ ἠχοταιριαξιὰ πρὶν ἀπ' τὰ χορδοηχερὰ **β**: **ἐκ**βαίνω > **γβ**αίνω καὶ κατὰ μετάθεση **βγ**αίνω, **γ**: **ἔκγ**ονος > **ἔγγ**ονος (ἀρχαῖο ἀφτό), **δ**: **ἐκδ**έρω > **γδ**έρνω, **ζ**: ἐ**κζ**ητῶ > ἐgζητῶ (ἔτσι θὰ τὸ προφέρετε, ἅμα δὲν προσέξετε πὼς εἶστε δασκαλοθρεμμένοι), **λ**: ἐ**κλ**ιστρῶ > **γλ**ιστρῶ. μ: ἐκμαυλίζω > γμαβλίζω > μαβλίζω πὼς εἶναι ἀφτὸ παράβαλε: ἀκμόνι > ἀ**γμ**όνι > ἀμόνι (Γρ. Φιλ. 233, β',)— ἔχουμε καὶ τὸ 'Ικαριώτικο: γμαλμένος=ἐκμαλμένος < ἐκβαλμένος, **ν**: ἔκνηφος > ἔγνεφος, **ρ**: **ἔκρ**ιζος > **ἔγρ**ιζος (Πόντος τὰ δυό). Ἄλλα διάφορα παραδείγματα βλέπε πιὸ ἀπάνου σ. 107, πρόσθεσε καὶ τοῦτα: ἐ**κλ**ύνω > **γλ**ύνω (Νικαριὰ) καὶ γλύσκουμα, (Πόντος), ἐ**κλ**ιστρὶς > **κλ**ιστρίδα κτλ.

β') Ἐγὼ προτιμῶ τὴν ἀνάπτυξη συνοδίτη φθόγγου g > **γ** ἀπὸ τὴ συνεκφορὰ τοῦ τελικοῦ **ν** τῆς ἀντω-

γυμίας: τὸν **λείχω** > τὸν g-λείχω > τὸν γλείφω. σύγκρινε τὸν-g λίρον τὸν-g-ρῖπον κτλ. ὅπως τὰ εἴπαμε α'. 18, ὅπου ὁ κ. Χ. χωρὶς νὰ αἰσχύνεται ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν παίρνει τὸ τυπογραφικό μας λάθος καὶ γράφει ἀλάκερο ἄρθρο ἐναντίο μας ('Αθ. λϛ', 209), πὼς δὲν ξαίρουμε τάχα τὴν ἀρχαία προφορὰ τοῦ γ=g.— Machallah!

Ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόσληψη τοῦ λαρυγγικοῦ *γ*, ἡ τροπὴ τοῦ ἐπίσης λαρυγγικοῦ *χ* τῆς δέφτερης συλλαβῆς σὲ *φ* ἀπὸ ἀνομοίωση εἶναι κανονικότατη· *γ* + *χ* > *γ* + *φ*: **γλείχω** > **γλείφω**. Σύγκρινε (γλήχων): **γληχώνι** > **γληφώνι** (Κύθνο), (γλιγχός) (1): **γλιχὸς** > **γλιφός**, (λιχὰς=ἀπόκρημνος Ἡσύχ.) > γλιχάδα > γλιφάδα. 'Αφτὸ ἐδῶ τὸ τελεφταῖο εἶναι ὁλότελα ἴδιο κιἀπαράλαχτο σὰν τὸ λείχω > γλείχω > γλείφω· ἢ ὄχι; 'Αφτὰ δὲν τὰ λέω γιὰ τὸν κλασικὸ κακόπιστο κ. Χ. τὰ λέω γιὰ τοὺς ἀναγνῶστες μου.

Γλυτώνω

Τὸ ***γλυτώνω*** δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ ***ἐκλυτῶ(νω)*** (ΜΝΕ. α, 160), γιατὶ δὲν ὑπάρχει τέτοιο ρῆμα.

Τὸ ***γλύω—ἔγλυσα*** εἶναι βέβαια ἀπ' τὸ ***ἐκλύω***,

(1) 'Ιωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδὸς «περὶ τροφῶν» Ξάνθων ὁ Σίφνιος ἰατρὸς ἔχουν τὸν τύπο ***γλιγχός***, ἀρχαιότ. τύποι: ***βριγχὸς*** καὶ ***βλιγχός***, καὶ ***βλιχώδης***. 'Ο Φίλων 568Α τὸ γράφει μὲ ***υ*** «τὸ δὲ βλυχῶδες»—«'Ο γνοὺς καὶ ποίησας (Χατζηδάκης) δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ γνοὺς ποιήσας δὲ (Κοραῆς καὶ οἱ κατοπινοί του ἀγράμματοι λόγιοι) διαρήσεται ὀλίγας».

τὸ *γλυτρώνω* ἐπίσης εἶναι ἀπὸ τὸ ***ἐκλυτρῶ(νω)***, ρήματα ὑπαρχτὰ ἀπὸ καιρό., Επίσης τὸ ***γλιστρῶ*** εἶναι ἀπὸ τὸ ***ἐκλιστρῶ*** τοῦ Εὐσταθίου.

'*Εκλυτῶ* ὅμως οὔτε εἶδε κανεὶς ποτέ, οὔτε ἄκουσε, ἐξὸν τὸν κ. Χατζ.

'Αφτὸ εἶναι φτειασμένο ἀπὸ τὸν κ. Χ. γιὰ νὰ ξηγήσει πρόχειρα καὶ ἀμελέτητα τὸ ***γλυτώνω***, ὅπως ἔφτειασε καὶ τὸ ***ἐξώφλοιον*** γιὰ νὰ ξηγήσει τὸ ***τσόφλοιο*** (α', 133), ὅπως καὶ τὸ ***πτίλιον*** γιὰ νὰ ξηγήσει τὸ *φιτίλι* (ἴδιο μέρος). ***Πτίλιον*** ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ λεχτεῖ, ὄχι γιατὶ δὲν τὄχει ἡ γραφτὴ παράδοση—ἐγὼ τόσο μπόσικος δὲν εἶμαι—,ἀλλὰ γιατὶ ἀφτὸ τὸ ἴδιο τὸ ***πτίλον*** εἶναι τόσο μικρούτσικο πρᾶμα ποὺ δὲ σηκώνει ὑποκορισμό· ὁ 'Αριστοφ. 'Αχαρ. 585 καὶ 588 τὸ μεταχειρίζεται γιὰ ὑποκοριστικὸ τοῦ φτεροῦ· πρβλ. καὶ στιχ. 1182· πῶς μποροῦσε λοιπὸν νὰ ὀνομαστεῖ ***πτίλιον*** ἡ θρυαλλὶς ποὺ εἶναι κάτι πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ πτίλον, μὰ ἀφτὰ θέλουνε λεπτὴ παρατήρηση καὶ εἰλικρίνεια.

«'Απορεῖται ποῦ εὑρέθη τὸ ***ἐξώφλοιον*** καὶ τὸ ***πτίλιον*** καὶ πότε καὶ ὑπὸ τίνων 'Ελλήνων ταῦτά τε καὶ τὸ ***ἐκλυτῶ*** ἐλέχθη ἢ ἐγράφη ; 'Ημεῖς ὅμως ἐξαίρομεν ὅτι ***ἐκλυτῶ*** ἐλέγετο ἤδη ἐπὶ 'Ιουστινιανοῦ, ἐνεστῶτα δὲ ***ἐκλυτῶ***, ***ἐκλυτώνω*** οὐδεὶς 'Ελλήνων ποτὲ εἶδεν ἐκτὸς τοῦ παλαιοῦ γλωσσολόγου» (Λεξικογρ. ἀρχ. Ε', 7).

Χωρατέβω γιὰ νὰ περνᾶ ἡ ὥρα.

Τὰ λόγια ποὺ λέει ὁ ἴδιος γιὰ τὰ μένα τὰ ξαναλέω ἰδιολεξὶς ἐφαρμόζοντάς τα στὶς γκάφες του.

Γιατὶ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἀρχαία ἑλλη-

ική, «ἧς ἡμεῖς μικρὰ μόνον λείψανα κατέχομεν» Μ.Ν.Ε. α΄, 196, κοίτα καὶ τὸν α΄ μας τόμο σελ. 113).— δῶ πρόκειται γιὰ τὴ γλώσσα μας τὴ ζωντανή, ποὺ ὴν ἔχομε μέσ' στὴν ψυχή μας, ποὺ τὴν ἀκοῦμε κάθε έρα γῦρο μας, καὶ γιὰ τὴ Βυζαντινὴ γραμματεία οὺ σώζεται ὁλάκερη καὶ ὄχι μικρά της μόνο λεί- ανα.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὁ Ἡσύχιος ἔχει: «Εὐλύτωσον, τάλλαξον.» Ἔπειτα βρίσκουμε, τὸ ρῆμα καὶ στὴ Βυ- ντινὴ γραμματεία. Λοιπὸν **εὐλυτώνω** > **βλυτώνω** ὶ κατόπι γίνεται: **γλυτώνω** ἀπὸ συνεκδρομὴ πρὸς **γλυτρώνω** (< ἐκλυτρῶ) καὶ **γλύνω** (< ἐκλύω).— ἀφτὰ τὰ δυὸ καὶ στὸ **γλιστρῶ** (< ἐκλιστρῶ) τὸ ἄηχο ἀφομοιώνεται στὴν ἠχεράδα μὲ τὸ ἠχερὸ λ καὶ γί- ται κιἄφτὸ ἠχερὸ **γ**· δηλ. ἐδῶ ἐφαρμόζεται ὁ νόμος ς ἠχοταιριαξιᾶς (παραδείγματα βλέπε πιὸ ἀπάνου λ. 107) σύγκρινε καὶ κρηπίδα > γρεπίδα **συχνὰ** > **γνά**, **στρύχνος** > **στρογνός**.

Ἁρμὸς

Ὄχι μόνο «ἐν Ἠπείρῳ» καὶ ὄχι μόνο «ἐν Πάρῳ» σὲ ὅλη σχεδὸν τὴ Ρωμιοσύνη τὸ **ἁρμὸς** σώζεται τὴν ἀρχαία του σημασία, κοίτα καὶ τὸ λεξικὸ τοῦ νσταντινίδη, καὶ μόνο ἐπειδὴ στὸ χωριὸ τοῦ κ. **ἁρμοὺς** λένε τὶς **ραχιές**, τοῦ φάνηκε ξεχωριστὸ ὁ Ἀραβαντινὸς καὶ ὁ Πρωτόδικος τὸ γράφουνε τοὺς τόπους τους μὲ τὴν ἀρχαία του σημασία καὶ κάνει λόγο γιὰ κάποια ἀνακάλυψη, ἂς ποῦμε, ΝΕ. α΄ 134). Τόσο ξαίρει τὰ Ρωμαίικα ὁ μέγας

οὗτος γλωσσοδίφης! πρβλ. καὶ τὸ **γαλανὸς** ποὺ θὰ πεῖ λέει ἄσπρος καὶ τὸ (**ψαρὸς** ποὺ ἔχει λέει τοῦ ψαριοῦ τὸ χρῶμα (α', 175 κ. π.)

Τὶς ἀποδέλοιπες γκάφες του θὰ τὶς δοῦμε στὸν γ' μας τόμο.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

«Τοπωνυμικὰ παράδοξα»

Ὁ κ. Καμπούρογλους ἔχει λεπτότατο αἰσθητήριο νὰ βρίσκει τὶς πιὸ κρυμμένες ἀλήθειες, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν ἐτυμολογία μερικῶν ὀνοματισμῶν. Ἂν καταγινότανε εἰδικὰ μὲ τὴ γλωσσολογία, θὰ ἔδρεπε δάφνες γλωσσολογικές, ποὺ θὰ τοῦ τὶς ζουλέβαμε ὅλοι μας.

Ὡραία καὶ πρωτότυπη ἡ παραγωγὴ τοῦ ***Λιδορίκι*** ἀπὸ τὸ δέντρο ***λιοδοριὰ*** (ποὺ γίνεται ***λιδορια***, ὅπως τὸ ***νιοχώρι*** γίνεται ***νιχώρι***).

Ἐπίσης πὼς τὸ ***Μιστρὰς*** δὲν εἶναι τὸ ***Μηζυθρὰς*** τοῦ κ. Χατζηδάκη κἐγὼ τὸ ὑποψιάστηκα. Δὲν εἶναι λοιπόν, κἔχει πολὺ δίκιο ὁ κ. Καμπούρογλους. Ἐπίσης καὶ τὸ ***Μωριὰ*** του καὶ τὸ ***μπρέ*** του, ἐφ' οἷς Χατζηδάκης «κήδεει γαίει», τοῦ τὰ συγκλονίζει μὲ πολλὴ πιθανότητα.

Κωμικότερο εἶναι τὸ ***Φιλιατρὰ*** τοῦ κ. Χατζηδάκη, ***τῆς ἐπιστημονικῆς κορυφῆς*** δὰ ποὺ τονὲ λέει ὁ κ. Καμπούρογλους.

Τοῦ ἀπονέμει βλέπετε ἀνεπιφύλαχτα τὸν τίτλο μὲ πονηράδα μὰ ἔχει καὶ τὸ νοῦ του ἡ παίνια νὰ

εἶναι ὁλότελα Ἀκαδημαϊκὴ νὰ ποῦμε καὶ καθόλου στὸν ἑαφτό του ἐπικίντυνη· γιὰ τοῦτο ὄχι μόνο **καμιὰν** ἀπ' τὶς χαζὲς Χατζηδάκικες ἐτυμολογίες δὲ δέχεται, μὰ κιὅλες μιὰ μιὰ τὶς ἐξουδετερώνει ὄχι ξετινάζοντάς τες μὲ τὴν ἐπιστήμη, ποὺ δὲν τὴν ξαίρει, ἀλλὰ σκοτώνοντάς τες μὲ τὴν ἀλήθεια ποὺ τὴν κατέχει.

Ἀλλὰ ἡ ὡραιότερη, ἡ ἱστορικότερη, ἡ σωστότερη ἀπ' ὅλες τὶς ἐτυμολογίες του εἶναι ἡ ἐτυμολογία του γιὰ τὰ **Γιάνινα**. Ἀπὸ τὸ Ἀραβικὸ **Ἀγιάν**. Ἔξοχο. Στίβει λεμόνι σὲ ὅλους ὅσοι τὸ ἐτυμολόγησαν ὡς τώρα. Θέλει ὅμως γλωσσολογικὸ ξεδιάλυμα, καὶ ἴσως τὴν ξεδιαλύσω σὲ μελλούμενο ἄρθρο μου, γιατὶ εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή.

Ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῆς ἀραβικῆς, ποὺ τὴν πήρανε κοί Τοῦρκοι, ἔχει κατάληξη **-άνινα** λ. χ. **μουχτάρ, μουχταράνινα**=στοὺς μουχτάρηδες, **ἀγιάν, ἀγιάνινα**=στοὺς ἀγιάνηδες=δημογέροντες, ἄρχοντες.

Ὡραία καὶ πειστικὴ ἐπίσης κἡ μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς Ἰθάκης: **Καμπαρέα**, ἀπὸ τὶς **καμπάρες** =μεσαιωνικὰ καράβια.

Τὰ **Πατίσια** ἀπὸ τὸν **Πατὶς-ἀγὰ** πιὸ πολὺ πιθανὸ ἀπὸ ὅλα.

Τὰ σῦκα τὰ **βασιλικὰ** ἐπίσης.

Τώρα γιὰ τὰ **Σεπόλια** ἀπὸ τὸ **Ἐσωπόλια**, μοῦ φαίνεται λίγο δυσοπίτυχο, γιὰ λόγους φθογγικοὺς καὶ τεχνολογικούς. Ὁ φθόγγος **ε** πρὶν ἀπ' τὰ χειλικὰ **π β φ μ** γίνεται συχνὰ **ο**, (πιὸ ἀπάνου σ. 90 καὶ α', 124 καὶ 134) μὰ τὸ **ο** δὲ γίνεται **ε** ἀφτοῦ ποὺ βρίσκεται. Ὥστε μιὰ ποὺ ὑπάρχουν καὶ οἱ δυὸ οἱ τύποι, ὁ τύπος μὲ **ε**: **Σεπόλια** εἶναι ὁ πρῶτος. Τὸ **Σωπό-**

λια τάχα ἀπ' τὸ ***ἐσωπόλια*** πολὺ δασκάλικο· μοιάζει σὰν τὸ ***ἐξώφλοιον***, ποὺ τὸ φτιάσανε οἱ δασκάλοι γιὰ νὰ ξηγήσουνε τὸ ***τσόφλι***, τὸ Ἀραβικό.

Μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι: ἀπ' τὸ ***σέπομαι*** =σήπομαι (¹) καὶ: ***ἐλιά*** > ***σεπόλια***=σάπια ἐλιά. Κεῖναι δὰ γνωστὸ πὼς ἀπὸ δέντρα κάνει ὁ λαὸς καὶ τοπωνυμίες. Εἶν' ἡ ἀλήθεια πὼς ὁ κανονικὸς ὁ τονισμὸς θὰ εἴτανε: σεπο*λιά*, μὰ μερικὰ ἀπ' ἀφτὰ διφοροῦνται στὸν τονισμό. Σύγκριιε: καλογριὰ καὶ καλό**γ**ρια, ἀποκριὰ καὶ ἀπόκρια.

Ἔτσι λοιπὸν ***σεπολιὰ*** καὶ ***σεπόλια***.

Ἄμαντου τὸ ἀνάγνωμα

Ὁ κ. Κ. Ἄμαντος δημοσίεψε μέσ' στὰ «Χιακὰ Χρονικά, τεῦχος β'» κάμποσες χιώτικες λέξες ποὺ ἀρχινοῦν ἀπὸ Α. Τὸ γλωσσάριο εἶναι μὲ ἐπιμέλεια καὶ μὲ ἀρκετὴ ἐπιστημονικὴ προσοχὴ γραμμένο. Μερικὲς μάλιστα ἐξήγησες ποὺ δίνει εἶναι πολὺ καλές, ὅπως λ. χ. ἐκεῖ ποὺ λέει πὼς κάποιος σάλιαγκας στὰ Ἀβγώνυμα λέγεται ***ἀγερακᾶτος*** «ἐξ ὁμοιότητος τοῦ χρώματος πρὸς τὸ τοῦ ἱέρακος». Κὲ ἐκεῖ ποὺ ξηγάει τὸ ***ἀγκυλοχέβω*** ἀπὸ συνεπαρμὸ τῶν ***ἀγκυλώνω*** +***λογχεύω***, καὶ τὸ ***ἀποριμνίζομαι*** ἀπ' τὸ μεσαιωνικὸ ***ἀπομεριμνίζομαι*** κιἄλλα ἀρκετά.

Θαρρώντας πῶς κάτι μπορεῖ νὰ ὠφελήσουν καὶ μερικὲς δικές μου γνῶμες ἐκεῖ ποὺ ὁ συγγραφέας δὲν

(¹) Πρβλ. «τοῦ στέλνω μῆλο ***σέπεται***
ἡ ἀγάπη μου μαραίνεται».

ἀπόσωσε τὶς δικ΄ς του ἐπιχειρίζουμαι νὰ τὶς ἐκθέσω ἐδῶ ὅσο μπορῶ πιὸ σύντομα.

ἄβιος=ἄγονος κτλ. μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ἀπ' τὸ **α** τὸ στερητικὸ καὶ τὸ **βιὸς**=πλοῦτος· καὶ προῆρθε ἀπ' τὰ στεῖρα τὰ γιδοπρόβατα, ποὺ μὴ γεννώντας δὲν παράγουνε **βιὸς** γιὰ τὸν ἀφέντη τους.

ἄβολος κτλ. Ἀπὸ παραδρομὴ βέβαια θὰ γράφηκε πὼς εἶναι «**ἀντίθετον**» τοῦ **δὲ βολεῖ**, γιατὶ **ἄβολος** ἴσια ἴσια εἶν' ἐκεῖνος ποὺ δὲ βολεῖ, «**συνώνυμον**» **λοιπόν.**

ἀβουθῶ κτλ. ὄχι βέβαια «ἐκ τοῦ βοηθῶ», ὅπως λέει, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ **βοηθῶ** μὲ τὶς ντόπιες φτογγοπαθιές.

(ἀ)γελλούδα κτλ. Εἶναι σκέτο ὑποκοριστικὸ τοῦ γνωστοῦ **γελλοῦ**=γιλλὼ χωρὶς κανένα ἄλλο συνεπαρμό, κιὅ ὑποκορισμὸς γίνεται γιὰ χάδι «πρὸς ἐξευμενισμόν».

ἀγκλειῶ κτλ. Γιατὶ μὲ **ει**; Ἀφοῦ τὸ **ἀντλία** προφέρθηκε **ἀγκλιά**, ἔγινε ἀπ' αφτὸ τὸ νεολογικὸ ρῆμα **ἀγκλίζω**, καὶ κατόπι, ἀπ' τὸ **ἄγκλισα** > **ἀγκλιῶ**.

ἀγουρίδα=χερσάδι, ξερότοπος, ἐμεῖς τὸ **ὑγρὸς** τὸ λέμε **γουρός**, ὥστε ἀφτὸ θὰ εἶναι: τὸ στερητικὸ **ἀ**- + : **γουράδα** (=ὑγράδα), δηλ. μὴ γουράδα.

ἀθάλη κτλ. **Αἰθάλη**, ξεπέφτοντας κατὰ τὰ συνηθισμένα τὸ ἀρχικὸ **ε** (γιατὶ **ε** εἶναι βέβαια) γίνεται: **θάλη** καὶ κατόπι παίρνει τὸ πρόβαλμα **α** ἀναλογία ἀπ' τὸ **ἀθρακιά.**

(ἀ) κόλλοπος κτλ. Μιὰ ποὺ ὁ Ἡσύχιος ἔχει τὸ **κό(λ)λαπες**, μοῦ φαίνεται κάλλιο νὰ τὸ παράγουμε **ἀπ' τὸ κολάπτω** κιὄχι ἀπ' τὸ **κολλῶ**, ποὺ ἔτσι δὲν

ξηγιέται τὸ **απ**· τὸ διπλὸ **λ.** καὶ στὸν Ἡσύχιο θᾶναι ἀπὸ παρετυμολογία.

ἀλατόμητος (βοῦς). Δὲν ἔρχεται βέβαια ἀπ' τὴν παράδοση μόν' πέρασε ἀπ' τὴν Ἐκκλησία «**ὄρος ἀλατόμητον**» ποὺ παρετυμολογώντας τὸ ὁ λαὸς μὲ τὸ **ἀλάκερος** τοὔδωκε τὸ ἴδιο νόημα.(πιὸ ἀπάνου σ. 55).

ἁλιφὸς κτλ. Τὸ **ἁλιφυὴς** γίνεται πρῶτα **ἁλιφὴς** (προβλ. **ἐχενηὶς > ἐχενίδα, διήγημα > δίγημα κτ.λ).** καὶ κατόπι **ἁλιφὸς** (προβλ. **ἀκριβὴς > ἀκριβός, ψευδὴς > ψεβδὸς** κτλ. τομ. α', σελ. 49). Ἔστι καὶ τὸ **ἀκροῦφος** ἀπ' τὸ **ἀκροφυὴς > ακρόφυος** (πρβλ. **αὐτοφυὴς > ἀ(φ)τόφυος).** Ἐδῶ ἡ κατάληξη **-φυος** ἔγινε **-φος** ἀπὸ κάποια ἀναλογία, ἀπ' τὸ **σκοῦφος** λ. χ. γιατὶ ὁ **ἀκροῦφος** ἔρχεται σὰν εἶδος σκοῦφος τῆς σκεπῆς.

ἀνάπημα=ἀνάπηγμα (πήγνυμι=πήζω).

ἀναφούρι=«ἡ μετὰ τὸν ἄνεμον ἐπιμένουσα κίνησις τῆς θαλάσσης» ἐμεῖς λέμε **(ἀ)νεφύρω**=μπερδέβω, ἀνακατώνω. Ἅμα κανεὶς παρατηρήσει τὴν ἀνακατωσσούρα τῆς θάλασσας κατόπι ἀπ' τὴν τρικυμία, θὰ συφωνήσει μαζί μου· πὼς τὸ **ἀναφούρι** γίνεται ἀπ' τὸ **ἀναφύρω**=ἀνακατώνω.

ἀνεφούρης=ἀνάποδος ἄνθρωπος. Ἀφτὸ μοῦ φαίνεται πὼς μόνο παρετυμολογικὰ σχετίζεται μὲ τὸ παραπάνου, γιατὶ γίνεται ἀπ' τὸ **φούρια, ἀναφούρια > ἀναφούρης,**=φουριόζος.

ἀνεχητώνομαι=ἀγριέβω, ὁρμῶ κτλ. Ὑψώνω τὴ **χήτη** (χαίτη). Ὁ Φολεγαντρηνὸς τύπος **ἀνιχεντρώνομαι**, παρετυμαλογία ἀπ' τὸ **ἔχεντρα**=ἔχιδνα ποὺ σηκώνεται στὸν ἀφαλὸ γιὰ νὰ ὁρμήσει.

Τὸ **ρίδι** εἶναι **οὐρίδι** (οὐρίτσα) κεῖν' ἀπ' τὰ λίγα ποὺ ἀπορρίχνουνε τὸ ἀρχικό τους **ου** (πρβλ. οὐδὲν > **δέν**, οὐζάρω > **ζάρω**, καὶ τὰ λάζικα οὔκι > **κι**) καὶ οὐδαμὶν > **δαμὶ(ν)** καὶ **δαμάκι.**

ἀπλάδι=δίχτυ κτλ. Ἕνα ἄλλο δίχτυ, διπλὸ ἀφτὸ ἢ μᾶλλον τριπλὸ σὲ μᾶς τὸ λένε **δίφανο** δηλ. μὲ διπλὲς **φανὲς**=τὰ μεγάλα **μάτια** τοῦ διχτυοῦ· τὸ φανὲς ἐδῶ εἶναι παρετυμολογημένο ἀντὶ **μανὲς**: ὁ **μανὸς**=ὁ ἀραιὸς πρβλ. **μανὸ δίχτυ** (Αἴγινα).

Ἀράγκιονάδος κτλ. Τὸ **δ** ξηγιέται καλύτερα ἀπ' τὸ Βενετσιάνικο τύπο ragionado, κιὄχι ἀπ' τὸν κοινὸ Ἰταλικὸ μὲ t. (τόμ. α', σ. 9).

Ἄλλες ἀκόμα ὀναμασίες τοῦ **ἀργαλειοῦ** : **λάκκος** καὶ **γούβα.**

ἁρμοτσίρι κτλ. Καμιὰ σκέση μὲ τὸ **ἁρμόζω.** Εἶναι **ἅρμη** (ἅλμη) ἀπὸ **τσίρο**=ὀρρό, δηλ. ἁλατισμένος ὀρρὸς κτλ.

ἁρμυρίδα κτλ. λέγεται καὶ **ἁρμυρήθρα.** Ἐμεῖς τὸ λέμε **κρίταμο** (τό).

ἁρπακτικοῦ ὄχι βέβαια, ἀλλὰ **ἁρπαχτικοῦ.** Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς **ποτέ**, μὰ ποτὲ δὲ λέει **κτ** καὶ πάρτε το ἀπόφαση.

ἀσκομαχῶ κτλ. δὲν ἔχει σκέση μὲ τὸ **ἀσκῶ**, ἀλλὰ μὲ τὸν **ἀσκό**, ἀνοιγοκλειοῦν τὰ πλεμόνια μου σὰν ὁ ἀσκὸς τῆς φυσούνας τῶν σιδεράδων, τοῦ **μουχανιοῦ.**

ἀστάρι κτλ. τούρκικο **ἀστὰρ**=σώντυμα.

ἄτσαλος κτλ. **ἄσκαλος** (!!) λέει;—εἶναι τὸ **ἀ(τ)άσθαλος** καὶ μὴ χάνεστε, ξεπεσμὸς τοῦ πρώτου τ ἀπὸ ἀναμοίωση καὶ τό : **σθ** > **στ** καὶ κατὰ μετάθεση : **τσ** σύγκρινε : **πόσθη** > **πούτσα** **στυλώνω** > **τσυλώνω**,

στυφὸς > ***τσουφὸς*** στουπὶ > ***τσ(ου)πὶ*** (Μυτιλήνη) καὶ ***τσουπώνω*** στὸν Πόντο, ὅπου καὶ ***ἑστία*** > ***τσία*** καὶ ***στουράκι*** > ***τσουράτσι, τσόμαχος*** < στόμαχος ὁ Δουκάγγης, καὶ μοῦστος > ***μοῦτσος*** ἐπίσης ὁ Δουκ.

ἀφιονισμένος=ἔξω φρενῶν «ἐκ τοῦ ***ἀφηνιάζω***» λέει; Θεὲ Δημητρίου!—Ἀπ' τὸ ***ἀφιόνι***=ὄπιον, ἀδερφέ μου! Εἶναι γνωστό, ὅσοι τρῶνε ***ἀφιόνι***, πρὶ χωνέψει μεσ' στὸ στομάχι τους, ποὺ εἶναι νὰ μὴν τοὺς μιλήσεις, κατόπι ὅμως γίνουνται διαχυτικοὶ καὶ τότε λέμε Ρωμαίικα «***ἔσκασε τἀφιόνι***».

Κοτοτυφλιά, σκουντουφλῶ

Ὅπως ὑπάρχει λέξη ***ὄρνιθα***, ἀπ' τὸ ***ὄρνις*** ὑπάρχει καὶ ὁμοιονόημη λέξη ***κότα*** ἀπ' τὸ ***κόττος*** (ὁ ἀλέκτωρ Ἡσύχ.)

Ὅπως λοιπὸν εἴπανε ***ὀρνιθοτυφλιά,*** τὴ ***νυκταλωπία*** ἔτσι τὴν εἴπανε καὶ ***κοτοτυφλιά.***

Ἀφτὸ κατ' ἀνομοίωση ἔγινε κο(τ)οτυφλιὰ > ***κουτουφλιὰ*** (πρωτύτερα σ. 144· σύγκρινε: ***κοτο(θ)έσι*** > ***κοτέσι***). Κατόπι μὲ συμφυρμὸ ἀπὸ τὸ ***σκοτεινιὰ***+***κουτουφλιὰ*** ἔγινε: ***σκουτουφλιά.***—Μπορεῖ ὅμως τὸ ἀρχικὸ ***σ*** νᾶ εἶναι κιἀπὸ συνεπαρμὸ τοῦ τελικοῦ ***ς*** τοῦ ἄρθρου, ὅπως στὰ: σκόνη κτλ. 169.

Ἔπαθα σκουτουφλιὰ καὶ μονολεχτικὰ: σκουτούφλιασα κιἀπ' ἀφτὸ κατὰ τὸ σχῆμα πείνασα—πεινῶ, γέλασα > γελῶ κτλ. εἶπαν καὶ σκουτούφλιασα > σκουτουφλῶ.

Ὕστερα πῆρε καὶ τὸ ***ν*** ἀπὸ τὸ ***σκουντῶ*** ἢ ***σκουντάφτω*** κἔγινε: ***σκουντουφλῶ.***

Κουτσουλιά, τσιτσινιά

Ὁ ἀρχικὸς τύπος εἶναι ***κοτοτσιλιὰ***=τσιλιὰ (τιλῶ > ***τσιλῶ***) τῆς κότας (βλέπε πιὸ ἀπάνω σελ. 144 καὶ α΄, 151—156). Στὴν Ἀρτάκη τὴ λέμε: ***τσιτσινιά***. Ἀφτὸ εἶναι συμφυρμὸς: ***τσίλα***+***κόττυνα***=σκύβαλα (Κοραῆς ἐπιστ. γ΄, 286).

Ἰδοὺ μερικὰ παράδειγματα ποὺ τὸ διπλὸ ***ττ*** γίνεται γιὰ ἀνομοίωση ***τ-σ*** > c γερμανικό: ***κόττος*** > ***κότσος*** (=ὁ πέρδικος στὴν Πάρο), ***κόττυφος*** > ***κότσυφας***, ***κοττὶς*** (Ἡσυχ,) > ***κοτσίδα*** καὶ ***κότσος*** (=ἡ πλεξούδα) ***τίττυρος*** > τίτσιρας καὶ κατ᾽ ἀφομοίωση: ***τσίτζιρας*** καὶ σεμᾶς: σβίτζιρας ἔτσι καὶ τέττιξ > τίτσικας > ***τζίτζικας κόττιον*** > ***κότσι*** κτλ.

Ἴσως καὶ τὸ ***κούτσαβος*** νὰ εἶναι τὸ ἀρχ. ***κότταβος*** ποὺ μὲ τὴ μετάπτωση τῶν νοημάτων κατάντησε στὴ σημερινή του σημασία.

Θεοφάνεια, Χριστούγεννα

«Ἐπικίρναται γὰρ ὑπὸ Δελφῶν ***Θεοφανίοισίν***» ὁ κρατήρας τοῦ Κροίσου ἐννοεῖ· Ἡροδ. α', 51.

Ὥστε ὑπάρχει ἀρχαία ἑορτὴ τὰ Θεοφάνια (μὲ ***ι***), ποὺ φανίζανε στὸ λαὸ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνα, μὰ ἀφτὴ καμιὰ σχέση δὲν ἔχει μὲ τὰ δικά μας τὰ ***Θεοφάνεια*** (μὲ ***ει***), γιατὶ τὸν καιρὸ ποὺ συστήθηκαν τὰ Χριστιανικὰ τὰ Θεοφάνεια ἡ παλιὰ εἰδωλολατρικὴ γιορτὴ εἴτανε ἀπὸ καιρὸ ξεχασμένη μαζὶ μὲ τὴ λέξη.

Ἡ δική μας ἡ γιορτὴ πρῶτα-πρῶτα ὀνομάστηκε: ***ἡ ἐπιφάνεια*** τοῦ Θεοῦ, λέξη ποὺ τὴ βρίσκουμε ἕξ φορὲς στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Πάβλου: «τῇ ***ἐπιφανείᾳ*** τῆς παρουσίας αὐτοῦ» β' Θεσ. β', 8.—«μέχρι τῆς ***ἐπιφανείας*** τοῦ Κυρίου» α' Τιμ. ϛ', 14.—«φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ***ἐπιφανείας*** τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» β' Τιμ. α', 10.—τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ***ἐπιφάνειαν*** αὐτοῦ» β' Τιμ. δ', 1.—«πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ***ἐπιφάνειαν*** αὐτοῦ» β' Τιμ. δ', 8.—«προσδεχόμενοι τὴν μακαριαν ἐλπίδα καὶ ***ἐπιφάνειαν*** τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτ. ἡμ. Ἰ. Χρ.» Τίτ. β', 13. Ἡ λέξη βρίσκεται καὶ στὴν Παλ. διαθ. τῶν Ο': «τοῦ ποιῆσαι μεγαλωσύνην καὶ ***ἐπιφάνειαν***» β' Βασιλ. ζ', 23.—Πρβλ. καὶ β' Μακ. γ', 24 καὶ Κλημ. Ρωμ. β', 12 καὶ Κλημ. Ἀλεξ. β', 39Β.

Ἡ Ρωμάνα ἐκκλησία ἀκόμη ἔτσι ὀνομάζει τὴ γιορτή· Epiphania, Ἰταλ. Epifania, Γαλ. Epiphanie.

Ἐπίσης ὀνομαζότανε καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ***ἐμφάνεια*** (δ' ἑωθινὸ Λεοντ. Σοφοῦ).

Ἔτσι λοιπὸν ὀνομάστηκε μονολεχτικά ἡ ***ἐπιφάνεια (ἢ ἐμφάνεια)*** τοῦ Θεοῦ: ἡ ***Θεοφάνεια.***

Κἐπειδὴς ἡ γιορτὴ ἀφτὴ λεγότανε λαϊκὰ καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Φώτων καὶ ἁπλᾶ ***τὰ Φῶτα*** γιατὶ τὴ μέρα ἐκείνη λαβαίνανε τὸ ***φώτισμα***=τὸ βάπτισμα οἱ κατηχούμενοι ἀσπροντυμένοι καὶ κρατώντας ἀναμμένες λαμπάδες, ἔτσι βοηθώντας ἡ κατάληξη ***α***, ὅπως λέγανε ***τὰ Φῶτα*** εἴπανε καὶ: ***τὰ Θεοφάνεια.***

Καὶ πὼς ἔχω δίκιο σύγκρινε Χρυσοστ. β', 369 ποὺ λέει: ***τὰ ἐπιφάνια***, οὐδετ. καὶ μὲ ***ι.***

Σημείωσε πὼς τοὺς πρώτους τρεῖς αἰῶνες γιορτάζανε μαζὶ τὴν ἴδια μέρα καὶ τὴ Γέννηση καὶ τὴ Βάφτιση τοῦ Χριστοῦ κιἀφτὸ κάνουν ἀκόμα οἱ 'Αρμένηδες, ποὺ ἀποσπαστήκανε ἀπὸ τὴν 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία πρὶν χωριστοῦν οἱ γιορτές: ***Τζουννοὺτ γὲβ Μιγκιρτουτοὺν*** (τὸ ***γκ*** λαρυγγικό).

Κατόπι τὸν δ' αἰώνα ὅταν ἔγινε δεχτὸ νὰ ξεχωρίσουν τὶς δυὸ γιορτές, εἶπαν τὴ Γέννηση: ***ἡ Χριστοῦ γέννα*** [1] ***ἡ Χριστούγεννα*** (σύγκρινε: 'Αδριανοῦ-πόλις > 'Ανδριανούπολις κτλ.). Καὶ τέλος ὅπως: ***τὰ Φῶτα***, ***τὰ Θεοφάνεια***, ἔτσι καί: ***τὰ Χριστούγεννα*** σὲ οὐδέτερο γένος.

Γειτονικὴ συνεργειὰ τῶν ὑγρῶν στὰ φωνήεντα

῾Ο κ. Χ. ('Αθ. κδ', 15 καὶ πέρα) ἀπρόσεχτα κιἀμελέτητα ἀνακατώνει ὅλους τοὺς φθογγικοὺς νόμους, τοὺς ὁλότελα διαφορετικοὺς ὡς πρὸς τὴ δύναμη καὶ τὴν ἔκταση, καὶ ὡς πρὸς τὴν αἰτία ἀκόμη.

Γίνεται το ἄτονο ***ι > ε*** σχεδὸν πάντοτε στὴν ἄδολη Ρωμαίικη πρὶν ἀπ' τὸ ρ. 'Αφτὸ μάλιστα ἔπρεπε νὰ τὸ ξεχωρίσει ὁ κ. Χ., μὰ ἐπειδὴ πρῶτος τὸ παρατήρησε ὁ Ψυχάρης, ἀφτὸς κάνει πὼς δὲν τοῦ δίνει σημασία Νά ἐπιστήμη, νὰ μάλαμα!

Βάζουμε ἐδῶ ὅσα παραδείγματα συνάξαμε γιὰ νὰ δεῖτε τὴ διαφορά, καὶ μαζί τὴν ἀπροσεξία τοῦ κ. Χ.

(1) Πρβλ. «προσκυνοῦμεν σου τὴν ***γένναν*** Χριστὲ» καὶ «χαρὰς τὰ ***Γέννα*** τὰ στεγνὰ καὶ τὰ Λαμπρὰ βρεμμένα»

ιρ > ερ

Ἄχυρο > ἄχερο, γηρατειὰ > γερατειὰ κτλ. ὑγιηρὸς > γερὸς κτλ. θηρίο: θηριὸ > θεριὸ κτλ. θηριακὴ > θεριακή, caldirim > καλντερίμι, κηρὶ > κερὶ κτλ. κιρνῶ > κερνῶ κτλ. κύπειρη > κείπερη, λυγηρὸς > λυγερός, μάγειρος > μάγερας κτλ. μηρὶ > μερί, μυρμήγκι > μερμήγκι, μυρσίνη > μερσίνα κτλ. μυρτιὰ > μερτιὰ κτλ. μυρίκη > μερικιὰ, birbante > μπερμπάντης, νηρὸν > νερὸ κτλ. taxirάτ > τὰ ξεράτια (α', 29). Ξηρὸς > ξερὸς κτλ. ὀξύρυγχος > ξερύχι, πίτυρο > πίτερο κτλ. κυρτόβεργα > κερτόβεργα, κίτιρνος > κίτερνος πληρώνω > πλερώνω κτλ. chirvani > σερβανί, sirmaya > σερμαγιά, συρματένιος > σερματένιος, συρτὸς > σερτὸς κτλ. σίδηρο > σίδερο κτλ. σκαντσόχοιρος > σκαντζόχερος κτλ. στειρέβω > στερέβω, χειρομήρι > χερομήρι, χειρόχτια > χερόχτια, ἐργόχειρο > ἐργόχερο, πρόχειρος > πρόχερος κτλ. ἀπ' τὸ χέρι, κυρὰ > κερὰ κτλ. Κυριακὴ > Κεριακή, κληρονομιὰ > κλερονομιὰ κτλ. ὑπηρέτης > περέτης κτλ. πληρώνω > πλερώνω κτλ. σκληρὸς > σκλερὸς (ἔτσι σἑμας), χειρότερος > χερότερος, φιλάργυρος > φιλάργερος, Βιργινία > Βεργινία, Ἀργυρὴ > Ἀργερή. γυρτὸς > γερτὸς (μόνο ἔτσι σἑμᾶς), Εἰρήνη > Ἐρήνη πιρούνι > περούνι, σμυρίλι > σμερίλι, σπιρούνι > σπερούνι, τιράντα > τεράντα, κυρτὸς > κερτός, διάργυρος > διάργερος χηριὸς > χεριός, γυρέβω > γερέβω, βούτυρο > βούτερο, μοιράζω > μεράζω, κτλ. Ἠπειρώτης > Ἠπερώτης, σειρὰ > σερὰ πειράζει

> περάζει, ξυράφι > ξεράφι, Πειραία > Περαία μυρωδιά > μερουδιά (Λεῦχτρα), ἀφηρημάδα > ἀφερημάδα, πυροπολικὸ > περπολικὸ, Σπυρίδωνας > Σπερίδωνας, Τὰ πυράθου > Ταπεράθου, λάκυρος > λάκερος, θυρίδα > θερίδα, θρινάκι > θερνάκι (Κύπρο), μυρίζω > μερίζω κτλ. ὀλόγυρα > ὀλόγερα, πειρασμὸς > περασμὸς (Σκύρο), τυρὶ > τερὶ (Καστελλόριζο), πυροφάνι > περοφάνι (Σκύρο), πιρνάρι > περνάρι, χειρίζω > χερίζω κτλ. direk > ντερέκι (Ππζφρπλ.), ὄνειρο > ὄνερο (ΜΝΕ. α΄, 239), καὶ ὅλα ποὺ λήγουνε σέ: **-ηρός**: καματηρὸς > καματερὸς κτλ. **-υρὸς**: λαμπυρὸς > λαμπερὸς κτλ. Κύθηρα > Κύθερα.

ιλ > ελ

Ἀγκυλώνω > ἀγκελώνω, μηλίγγι > μελίγγι, τηλικοῦτος > τελέκοῦτος (Θράκη), φυλλάδα > φελλάδα, φυλίκι > φελίκι, γυλλάρι > γελάρι, θηλιὰ > θελιά, μαξιλλάρι > μαξελάρι, σπηλιὰ > σπελιά, κότυλον > κούτελο (α΄, 26), φυλλιάζω > φελιάζω, qilif > κελίφι, millet > μελέτι, villanus > βελλάνος, αἰγίλωψ > ἀγέλουπας (Χιό).

ιν > εν

Ὑνί > ἐνὶ (Καλάβρυτα), κύμιννο > κύμεννο, μηνυτέβω > μενυτέβω, ρινιζω > ρενίζω, γυναίκα > γενυίκα, ἀντρόγυνο > ἀντρόγενο.

ιμ > εμ

Ρέθυμνο > Ρέθεμνο (μπορεῖ νἆναι καὶ φωνοσυρμὴ)

θημωνιὰ > θεμωντά, γήμορο > γέμουρο (Κύθερα), δημοσιὰ > δεμοσιά.

ρι > ρε

Ρίθυμνα > Ρέθυμνα, κυπάρισσος > κυπάρεσσος, ρινίζω > ρενίζω, ριπίδι > ρεπίδι, ridja > ρετζάς, ρείπιο > ρέπιο, στρυφνὰ > στρεφνὰ (Λαογρ. γ', 554), γρηπίδα > γρεπίδα, φρυγανιὰ > φρεγανιὰ (Βυζάντιος).

λι > λε

῾Αλυσίδα > άλεσίδα, λειχήνα > λεχήνα, λυχνάρι > λεχνάρι, πληθωνιὰ > πλεθωνιά, κύλιντρος > τσίλεντρος (Καστελλορ.), φαλιμέντο > φαλεμέντο (Οἰνόη), χαλίκι > χαλέκι, λιμάνι > λεμάνι (Λαογρ. γ', 173), ἀλλυθωρίζω > ἀλλεθωρίζω (Λξ. ἀρχ. α', 179).

νι > νε

Νύχτα > νέχτα (Καστελλορ.), πανηγύρι > πανεγύρι, νηφὸς > γνεφὸς (᾿Αρτάκη).

μι > με

᾿Ατίμητος > ἀτίμετος.

αρ > ερ

Ζαρβὸς > ζερβός, καθαρίζω > καθερίζω, ξέφαρσα

> ξέφερσα (Σύμη), σαράντα > σεράντα (Πόντος), σιτάρι > σιτέρι (Πόντος), σφογγάρι > σφογγέρι (Πόντος), τέσσαρα > τέσσερα, Φάρσαλα > Φέρσαλα, φταρνίζομαι > φτερνίζομαι, πάρε (Γρ. Φιλ. § 1629) > πέρε, κάμαρη > κάμερη, (ἱλαρὰ): ἵλαρη > ἵλερη, (panarium): πανάρι > πανέρι.

αλ > ελ

Κάλαμος > (ἀν)κέλαμος (Σύμη), βαλανίδι > βελανίδι, καβαλλάρης > καβελλάρης, παλάτι > πελάτι (Κρήτη), γαλαρία > γελαρία (Λξ. ἀρ. α', 122), ταλαιπωρῶ > τελαιπωρῶ.

ρα > ρε

'Αρραβώνα > ἀρρεβώνα, κραβάτι > κρεβάτι, ραντίζω > ρεντίζω (Λακωνία), ραχίδι > ρεχίδι, τραβλὸς > τρεβλὸς (Μακεδονία), κοντραστάρω > κοντρεστάρω, (Σίκινο), ραπάνι > ρεπάνι.

λα > λε

Λαβράκι > λεβράκι (Σύμη), (ἡ)λακάτη > (ἀ)λεκάτη, ἀλαφρὸς > ἀλεφρὸς (Σύμη), ἀσπάλαθος > ἀσπάλεθρος.

να > νε

Παναγιὰ > Πανεγιά.

ον > εν

Σφοντύλι > σφεντύλι (Κρήτη), ἀντρόγυνο > ἀντρόγενο (Κεφαλ.), ποντικὸς > πεντικὸς (Θήρα). μο(λυ)ντήρι > μεντούρι (α', 220).

νο > νε

Ὄνομα > ὄνεμα (Πόντος), νωπὸς > γνεπὸς (Ἀρτάκη).

ουρ > ερ

Πάλιουρας > πάλιερας (Σκῦρο), σφουρδούκλι > σφερδούκλι.

ουλ > ελ

Κούτουλο (α', 26) > κούτελο, λουλούδι > λελούδι.

ορ > ερ

Ἀντίδωρο > ἀντίδερο, καλόθωρος > καλόθερος (Ἰκαριά), σωρὸς > σερὸς (Πόντος), πανώριος > πανέριος (Παπαζαφειρόπ.), Ἁησίδωρος > Ἁησίδερος.

ολ > ελ

Θολὸς > θελός, καθολικὸς > καθελικός, καθόλου > καθέλου, μολόχα > μελόχα, Ὄλυμπος > Ἔλυμπος Πολύκαρπος > Πελύκαρπος, ὀλίγος > ἐλίγος, ἀπολωλὼς > πελελός, βιολὶ > βιελὶ (Καστελλόρ.), κομπολόι > κομπελόι (Πάναρμο), πόλεμος > πέλεμος (Ἀρτάκη).

ρο > ρε

Βροχὴ > βρεχή, κατρέπτης > καθρέφτης, Προκόπης > Πρεκόπης, φρόνιμος > φρένιμος, φρονιμίτις > φρενιμίτης (Πεταλᾶς), κρομμύδι > κρεμμύδι, τροχαντήρι > τρεχαντήρι, τροχούλι > τρεχούλι, ἄθρωπος > ἄθρεπος.

λο > λε

Ἄλογο > ἄλεγο, ἄλοτρο > ἄλετρο (Κύπρο), ἀλωποὺ > ἀλεπού, μυλωθρεῖο > μυλεθρεῖο (Πόντος), Παλοχώρι > Παλεχώρι καὶ Παλέκαστρο (Κρήτη), κατίλογος > κατίλεγος, λοπρίνι > λεπρίνι (Κάλυμνο), λοπουντιὰ > λεπουντιά.

Στούβιος

Ὁ Σομαβέρας ἔχει τὴ λέξη ***στούβιος*** μὲ τὰ ὁμοι-

ονόημα. ***πικριάρης***, ***μελαγχολικός***. Εἶναι ἀφτὸ ποὺ λέμε: πικράντερος, πικρόχολος, ***στυφός κατσουφὸς*** κτλ. Ἐπίσης ὁ ἴδιος Σομαβέρας ἔχει ***στίβιο*** χαρτὶ= ποὺ τὸ λέμε ἐμεῖς παρετυμολογημένα σήμερα στουππόχαρτο ἀντὶ: στυβόχαρτο πρέπει νὰ γραφεῖ μὲ ***υ***: ***στύβιο***, καὶ τότες πιὰ καταλαβαίνουμε πὼς εἶναι οἱ δυὸ οἱ λέξες μιὰ καὶ ἡ ἀφτή.

Ἅμα θυμηθοῦμε τὸ σχῆμα: ***σιφνὸς*** καὶ ***σούφνιος*** ποὺ τὰ ξεδιαλύσαμε (α΄, 30 32 καὶ 37) μὲ τόσα ἄλλα ἰδιόσχημα διπλότυπα: ***ὀρθὸς*** καὶ ***ὄρθιος***, ***κρυφὸς*** καὶ ***κρύφιος*** κτλ. τότες ἔρχεται στὸ νού μας τὸ διπλότυπο σχῆμα.

στυφὸς καὶ στούφιος

Μὰ ἐδῶ ἔχουμε ***β*** ἀντὶς ***φ***. Θέλει διόρθωμα ἄραγες τὸ ***β***; — Ὄχι μόνο δὲ θέλει, ὑποθέτω, ἀλλὰ ἔτσι στηρίζει καὶ τὸ «φθέγγεται ***στομβὸν***» τοῦ Ἱπποκράτη (περὶ νούσων β΄, 147), ὅπως τοῦ τὸ διάβασε ὁ Γαληνὸς (471, 43) ξηγώντας το: βαρύηχον, βαρύφθογγον. (Πρβλ. «φωναὶ ***στύφουσαι*** τὴν ἀκοὴν» Διον. Ἀλ. περὶ συνθ. 14).

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουμε τὸ σχῆμα:

στομβὸς καὶ στούβιος (1)

ὅπως εἴπαμε: (σομφὸς) καὶ ***ζούφιος***, (κομπὸς)

---

(1) Παράξενο μοῦ φαίνεται πὼς ὁ ἀοίδημος Κοραὴς (Ἀτ. δ΄ 550) τὸ παράγει ἀπ' τὸ ἰταλ. studio, λέει, ποὺ καμιὰ νοηματικὴ σχέση δὲν ἔχουν τὰ δυό τους. Ὡστόσο ἱδρώνει ὁ σοφὸς ἀνὴρ νὰ τοὺς δημιουργήσει σχέση (κοίτα καὶ πιὸ ἀπάνου σελ. 72) ἴδια κιὰπαράλλαχτα σὰν τὸν κ. Χ. ποὺ ἱδρώνει νὰ μᾶς μάθει πὼς τὸ ***τσαλιστέβω*** θὰ πεῖ ληστεύω λέει, καὶ πὼς ἀφτὸ πάλι θὰ πεῖ ἐργάζομαι, λέει (α΄, 129 κ.π.).

καὶ **κούμπιος**.—Ἂν ὅμως δὲ θέλει κανεὶς νὰ τὸ σχε-
τίσει μὲ τὸ **στομβός**, τότες ἀπ' τὸ **στυφὸς** καὶ **στ(ο)ύφιος**· γιατὶ ἅμα προφέρεις τὸ ι κοντὰ στὸ φ ἠχερὸ j (ὅπως στὴν Πόλη) τότες κοντά του γίνεται καὶ τὸ φ ἠχερὸ β: στούφjος > στούβjος. Σύγκρινε: φράσσω > βράσσω, φλόκος > βλόκος (πιὸ ἀπάνω σελ. 107).

Λεξιλογικὸς θησαυρὸς

Ἀφτὰ λοιπὸν τὰ: στούβιος=στομβός, κούμπιος=κομπὸς, ζούφιος=σομφὸς καὶ πολλὰ ἄλλα μὲ κάνουν νὰ πῶ πὼς δὲν ὑπάρχει σχεδὸν λέξη ὅσο ἀρχαία καὶ ὅσο παράξενη, ποὺ θὰ ἔπρεπε νἀμφιβάλλουμε πιὰ ἂν σωζότανε νὰ ποῦμε στὴ γλῶσσα τότες ποὺ εἴπανε μιὰν ἄλλη ἰδιόφθογγη καὶ ἰδιονόημη, ἢ ἂν σώζεται ἀκόμη σήμερα κάπου σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας.

Κιἀπ' ἀλήθεια τί εἶναι νὰ ποῦμε τρεῖς χιλιάδες χρόνια στὸ βίο μιᾶς γλώσσας καὶ μάλιστα τόσο συντηρητικῆς ὅπως ἡ Ἑλληνική;

Μόνο οἱ πολιτικὲς ἀναστάτωσες ποὺ κάνουν κάθε τόσο στὸ Ἑλληνικὸ οἱ βάρβαροι Ἀσιανοὶ καὶ οἱ βαρβαρότεροι Ἐβρωπαῖοι εἶναι ποὺ συνεργοῦνε νὰ ξεχνιοῦνται οἱ ντοπιολαλιὲς καὶ νὰ χάνουνται τὰ ὡραῖα ἀφτὰ λείψανα τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητας.—Πρόσθεσε κοντὰ σάφτὲς καὶ τῶν δασκάλων μας τὸ μίσος στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν καταδρομὴ τῶν ἀνίδεων καὶ μισόμαθων, γιὰ νὰ θαμάξεις μόλα τοῦτα τὸ ὑπέροχο ψυχόρμητο τοῦ Ἑλλ. λαοῦ νὰ κρατάει

μέσ' στὴν ψυχή του τὸν ἀτίμητο ἀφτόνε λεξικολογικὸ θησαβρό.

'Αφτὰ ὅλα ἐδῶ τἄχω ἀκούσει μὲ τἀφτιά μου

Λεχρίτης, ὀνομάζεται στὴν πατρίδα μου τὸ στραβὸ τὸ φίδι ὁ ***τυφλίτης*** πού, λένε κοινά, ὁ τύφλωψ τοῦ Νίκανδρου (Θηριακὰ 492), καὶ κατόπι καὶ κάθε ἄνθρωπος ποὺ κοιτάζει λοξὰ καὶ στραβά. 'Απὸ τοῦτο θυμᾶται κανεὶς ἀμέσως τοῦ Σοφοκλῆ τὰ: ***λέχρια*** (=στραβὰ) 'Αντιγ. 1344: «πάντα γὰρ ***λέχρια*** τἀν χεροῖν τά τ' ἐπὶ κρατί μοι».

Νακεριὰ καὶ ***λανάτη*** λέγανε οἱ γέροι μας, ὅταν ἐγὼ εἶμουνα μικρός, τὴν προβιὰ ποὺ βάζανε ἀπὸ κάτου τους καὶ καθόντανε τὸ χειμώνα.

Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ ***νάκος*** σὺν τοῖς ***ἐρίοις*** αὐτοῦ δηλ. σύνθετο: ***νάκος+ἔριον>νακερία*** λέξη μὲ ἀρχαία σύνθεση μὲ ἀρχαία ἐπίσης τὰ δυό της συνθετικά, μόνο ποὺ δὲν τὴ βρίσκουμε στὰ ἀρχαῖα λεξικά.

Τὸ δέφτερο εἶνε ἀπ' τὸ λατινικό: lanatum > λανάτι > λανάτη—ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γένους κατὰ τό: προβιὰ— (βλέπε 154-6). Σύγκρινε: lanarius pecten > ***λανάρι*** lactuca amarula > ***μαρούλι***, via strata > ***στράτα***, laterculus besalis > ***βήσαλο*** κτλ.

Βιδιὰ λένε στὴν πατρίδα μου τὴν ***εὐδία***, λέξη ἐπικὴ, ποὺ ὡστόσο τὴ βρίσκουμε καὶ στὸ βαγγέλιο Ματθ. ις', 2· ἀλλοῦ ***ἐβιὰ*** μὲ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ***δ*** ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἄλλα σύμφωνα πρβλ. ***Γαβδιώτης>Γαβιώτης***, (πιὸ ἀπάνου σελ. 25-26 σημ. καὶ 142)

Βάτος λέμε εἶδος σαλάχι, λέξη ἀρχαιότατη, ἐπίσης ἄλλο ψάρι τὸ λέμε ***ζύγαινα***, ἐπίσης ***λιπαρίτης***= τὸ σκουμπρὶ ποὺ δὲν ἔγινε ἀκόμα ***τσίρος=κηρίς.***

Τριγλὶ λέμε τὸ μπαρμπούνι· ἀρχ. ***τρίγλη*** καὶ ***ρί-να*** τὴν ἀρχ. ***ρίνη.***

Ἐπίσης λέμε ***γάρος*** τὰ συνάρμυρα σώθια τῶν κολιῶν.

Λίσμπα λέμε τὴ γλίστρα· ἀττικὰ: ***λίσπος***=λεῖος

Ρέπιο=τὸ ἐρείπιο.

Χάλαβρος=τὸ ἀρχ. ***χαλαδρός***, Ἀθήναιος ζ', 309 D(1)

Ξύστριγκας=τρόχος ὁ ἔλειος, ὁ ἄσβος ἢ ἀσβός· ***ὀξυύστριξ*** > ὀξύστριγκας > ὁ ξύστριγκας (α', 29) Σύγκρινε: ὀλίγος > ὁ λίγος, ὀλωλὼς > ὁ λωλός, ὄξινος > ὁ ξινός, ὀπισινὸς > ὁ πισινός, ὀ(μ)φαλὸς > ὁ φαλός, ὀλερὸς (Ἡσυχ.) > ὁ λερὸς, obscurus > ὁ (b)σκοῦρος, ὀλοκάθαρος > ὁ λοκάθαρος, ὁλόκαλος > ὁ λόκαλος, ***ὀψιμάρος*** > ὁ τσίμαρος (α', 16).

Πιχύζουμαι=συγχύζουμαι: ***ἐπιχέομαι.***

Χλαπατταγὴ=ὀχλοπατταγή, ὀχλοπάτταγος, θόρυβος, βοὴ λαοῦ, πατιρντί. Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ γένους καὶ τὸν παρατονισμὸ σύγκρινε: ***ὁ φόρτος > ἡ φορτή***, ὁ χῶνος > ἡ χωνή.

Θερμολοίμικο = ὁ τύφος: ***θέρμη*** ἐκ ***λοιμικῆς*** νόσου.

---

(1) Στὰ 1904 γράφοντας τὴ γραμματική μου ἀπὸ τὸ Ἀρτακηνὸ ***χάλαβρος*** ὑποστήριξα τὸν τύπο τοῦ Ἐπίχαρμου στὸν Ἀθήναιο: «***χαλαδροὶ*** κωβιοὶ» χωρὶς νὰ ξαίρω πῶς τὸ εἶπε ὁ κ. Χ. Ἅμα ὅμως τὸ εἶδα ΜΝΕ. β', 434 τοῦ ἀναγνώρισα δικαίωμα προτεραιότητας· δικό του εἶναι καὶ χάρισμά του· ἔτσι ἤβρα καὶ μερικὰ ἄλλα, μὰ πρὶν προφτάσω νὰ τὰ τυπώσω, εἶδα πῶς τὰ εἶπε πρὶν ἀφτὸς ἢ ἄλλος, κἔτσι τὰ παράτησα.

Βιρυάζω=βρύω > βρυάζω > βιρυάζω.

Βωλάκα καὶ **χωμόβρυα**=μεγάλο κομμάτι ἀπὸ χῶμα: **βῶλαξ.**

Δαγγάμη=τὸ γάγγαμον, ἀλλοῦ: **ἀργαλειό.**

Καταμούκαρο=βαθὺ σκοτάδι: **καταμόρυχον** > καταμού$_{\chi}$αρο > **καταμούκαρο**·τὸ-**αρο**ἀπὸκαταλ.παρετ.

Κνήθω=ξύνω.

᾿Αγιώνει=**ἰώνει**, γεμίζει **ἰὸν** τὸ χάλκωμα. Μὲ φθογγοαναλογικὸ πρόθεμα: **ἀ** ἀπ' τὸ **ἅγιος** ἴσως. Σύγκρινε: **ἱεράκι** > **ἀγεράκι**, (πιὸ ἀπάνω σ. 53), **ἡ αἶρα** > **ὁ** ἀαίρας (᾿Αβλωνάρι· Φάβης).

᾿Αλετροπόδα=ὁ ἀστερισμὸς τῆς **μεγάλης ἄρκτου**, ἀπ' τὸ σχῆμα τῆς οὐρᾶς.

᾿Ακριβοθώρητος=ὁ σπάνια φαινόμενος.

῞Αλας = μόνο ἔτσι· ὁ τύπος **ἁλάτι** μᾶς εἶναι ἄγνωστος. **Λυοῦμαι**=ἀλύομαι.

῎Αναβα πὲ τοῦτο=ἐκτὸς τούτου: **ἄνευ** τούτου. Στὸν Πόντο **ἄνεβα.**

Μέλαγκας=**μέλαινα γῆ**.

Ποσοὺ (ἡ) = ἡ πετσέτα· ποῦθε γίνεται χαμπάρι δὲν ἔχω γιὰ τὴν ὥρα.

῾Αλέβω=εἰδικὰ γιὰ τὸ νόημα τοῦ ψαρέματος μὲ τὴν **πετονιά· ἄλεμα**=ἡ δι' ὁρμιᾶς ἁλιεία.

῎Αλλα παραδείγματα λεξῶν ποὺ εἰδικεφτήκανε σὲ μᾶς:

῎Αρτος=μόνο τὸ ψωμὶ ποὺ ἐβλογήθηκε στὴν ᾿Εκκλησιά.

᾿Αθούσα=τὸ ἄνθος τῆς ἥμερης σκαμνιᾶς, τῆς μπολιασμένης γιὰ νὰ κάμνει μεγάλα φύλλα γιὰ τὰ μεταξοσκούληκα καὶ καθόλου καρπὸ, παρὰ μόνο **ἀθοῦσες**.

Πολοιφάδι=τὸ ὑπόλοιπο τοῦ σαπουνιοῦ τῆς πλύσης.

Παραγουδῶ=καταδίνω, προδίνω· ***παραγουδιάρης***=καταδότης : παρὰ+ὁδός.

Ἄρραχα=***ἄρρογχα*** ἄνευ ρόγχου. παρακέλευσμα τοῦ ἀρχιαλιέα στοὺς κωπηλάτες, γιὰ νὰ λάμνουν ἀθόρυβα.

Γαβριάζω=καβλώνω γιὰ συνουσία.

Θαλάμι=***ὁ θάλαμος*** δηλ. ἡ φωλιὰ τῶν ἐναλίων: ἀστακοῦ, ἀχταποδιοῦ, κτλ.

Γαστέρας (ὁ)=ὁ σάκκος τοῦ γρίπου.

Κάλκμος=ὁ ξύλινος ἄβλακας τοῦ νερόμυλου.

Πυρήνα(ἡ)=ὁ πυρήνας τῆς ἐλιᾶς ὁ συντριμμένος καὶ συθλιμμένος. Στὴν Αἴγινα: ***ἡ πυρήνα***=ἡ σκορδοσκελίδα.

Τσυρέπο(ἡ)=γυναίκα μέθυση. Εἶναι τὸ: συρέμβολον > τσυρέμπο(λο) > τσυρέπο, «δι' οὗ ὡς ἐπὶ πολὺ, ὕδωρ προσπορίζονται οἱ πολιορκούμενοι» Εὐστάθιος.

Σβούρδουκλος=***ἀσφόδελος*** ὁ θαλάσσιος μόνο.

Τήγουμαι=***τήκομαι*** ἠθικά, τὸ ***κ*** > ***γ*** ἀπ' τὸ ***καίγουμαι***· φράση: «καίγουμαι καὶ ***τήγουμαι*** ἀπ' τὸν καημό μου».

Χτηνὸ=τὸ κτῆνος ὁ τόνος στὴ λήγουσα κατὰ τά : θεριό, ζὸ κτλ. Μόνο γιὰ τὰ ὑποζύγια.

Λεφκαίνω=γνάφω. Συνηθίζουν οἱ γυναῖκες μας καὶ κουνοῦν μέσ' τὸ νερὸ κατὰ συνέχεια τὰ νιόυφαντα πανιὰ ἁπλώνοντάς τα κατόπι πάνου στὰ χαλίκια γιὰ νὰ λεφκαθοῦνε. Ἡ πράξη : ***λέφκασμα***.

Νὰ καὶ μερικὰ ἀπ' ἀλλοῦ.

Βάζω—ἔβαξα λένε στὴν Κεσσάνη=σκούζω δυ-

νατά, ρῆμα ἐπικό. Ἡσύχ. ***βαβάζω.***

Κοπάζει ὁ πόνος ἄκουσα στὴ Σαρακήνα τῆς Θράκης.

Μέφτης=μέμπτης λένε στὴν Αἴγινα τὸν ὑποψιάρη. Ἐπίσης λένε: τὰ μάτια σου ***τἀφότερά σου*** δηλ. τὰ ***ἀμφότερά σου***· ὡστόσο νομίζουνε πὼς λένε: ***τὰ φωτερά σου***· παρετυμολογία ἀπὸ ἰδιοφθογγιά.

ΠΑΡΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Παρετυμολογία λέγεται ἐκεῖνος ὁ ψυχολογικὸς γλωσσικὸς νόμος ποὺ μιὰ λέξη παίρνει μορφὴ ἀλλιώτικη παρὰ τὴν κανονική της, γιατὶ ὁ λαὸς τὴ συγχίζει μὲ μιὰν ἄλλη λέξη ὁμοιόφθογγη ἢ ὁμοιονόημη ποὺ ἐτυμολογικὰ δὲν ἔχουνε ἀντάμωση συναμεταξύ τους.

Ἡ παρετυμολογία γίνεται σύνηθα ὅταν ὁ ἀρχικὸς τύπος εἶναι λέξη ἢ ἀπαρχαιωμένη ἤ καὶ ξένη, ποὺ ὁ λαὸς, μὴ νιώθοντάς την ἀπὸ ποῦ βαστάει ἡ σκούφια της, τὴν μπερδέβει μὲ μιὰν ἄλλη ὁπωσδήποτε γνωστή του λ. χ.

Τὸ ***Ἰφίστιος*** τὸ εἶπανε: ***Ἡφαίστιος*** οἱ ἀρχαῖοι, γιατὶ ὁ ***Ἥφαιστος*** τοὺς εἴτανε πιὸ γνωστὸς ἀπὸ τὸ ὁμηρικὸ ἐπίρρημα: ***ἶφι***· ἔτσι εἴπαμε κἐμεῖς ***χυνόπωρο*** ἀντὶς: ***φθινόπωρο*** γιατὶ τὸ ***χύνω*** μᾶς εἶναι πιὸ γνωστὸ ἀπ' τὸ ***φθίνω.*** Οἱ ἀρχαῖοι Δελφοὶ λέγανε: ***βατῶ*** ἀντὶς ***πατῶ***· παρετυμολ. ἀπ' τὸ ***βαίνω***. Ἔτσι καὶ στὰ Ἑφτάνησα λένε σήμερα: ***προβατῶ*** ἀντὶς ***περπατῶ*** κατὰ τὸ ***προβαίνω*** (λέει ὁ κ. Χ. πολὺ σωστά). Κιἄλλου πάλι τὸ λένε ***πορπατῶ*** κατὰ τὸ ***πορέβουμαι.***

Τὰ *Ἀγβάτανα* τὰ εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι *Ἐκβάτανα* τάχα ἀπ' τὸ *ἐκβαίνω*, ἔτσι κἐμεῖς τὸ Rodolfo τὸν εἴπαμε **Ροδόλιφο** ἀπ' τὰ: **ῥόδο+φίλος.**—Τὸ: **συναγρὶς** τὸ εἴπανε καὶ **συαγρις** ἀπ' τὸ σύαγρος. Ἔτσι κἐμεῖς τὸ ψάρι: **πέρκα** τὸ εἴπαμε καὶ **πέρδικα**. Τὸ **σατράπης** λέχτηκε καὶ **ἐξαθράπης**, τὸ **Σκιπίων** τὄγραψε μὲ **η** ὁ Πολύβιος: **Σκηπίων** παρετυμολογία ἀπὸ τὸ **σκῆπτρον** κτλ. κτλ. βλέπε κιἄλλα ἀρχαῖα Ἀκαδ. ἀν. α' σελ. 231.

Σύγκρινε καὶ τὰ νεότερα: idrichahi (Περσικὸ) > **δεντρισάκι** ἀπὸ τὸ **δεντρί**, vazguetchtim > **βαριεστίζω** ἀπὸ τὸ **βαριέμαι**, patella > **πεταλίδα**, γιατὶ μοιάζει σὰν **πέταλο**, Castelrosso > **Καστελλόριζο** γιατὶ ἔχει **καστέλλι** (=κάστρο) στοῦ βουνοῦ τὴ ῥίζα. Ποντοηράκλεια > **Πενταράκλεια** (: πέντε), Ραιδεστὸς > **Ροδοστὸ**=ὄμορφο σὰ **ῥόδο** (πρβλ. ἡ **Ρόδο** καὶ: τὰ **Ρόδα** χωριὸ στὴν Κυζικηνὴ χερσόνησο, ἀσκοπήρα > **σακκοπῆρα** (: σάκκος), πέπλωμα > **πάπλωμα** (ἅπλωμα) καὶ κατόπι στὴν καθαρέβουσα: **ἐφάπλωμα** (ἄλλη παρετυμολογία). «**Ἀφόννη** Προικοννησίων» (ὡς βρίσκεται σὲ νόμισμα) καὶ κατόπι: **Ἀφθόνη** (παρετ. ἀπὸ τὸ ἄφθονος) κοίτα α', 105, **Ψαμαθία** (ἀπ' τὸ: ψάμαθος) κατόπι **Ψωμαθιὰ** παρετ. ἀπὸ τὸ **ψωμί**, καὶ τέλος στὸ ἐκκλησιαστικότερο: **Ὑψωμαθεία** ὡς δῆθεν ἀπ' τὸ: **ὕψωμα θεῖον**, ἕνεκα τοῦ «ἐκ θαύματος ἀνυψωθέντος παιδίου». Ὁμοίως **Βατοπέδιον**=**βατὸν πεδίον** καὶ κατόπι καί: **Βατοπαίδ**ιον (=τὸ ἐν τῇ **βάτῳ** ἀνευρεθὲν **παιδίον**), **Πραστιό**, (πάνου στὸ Μαρμαρὰ) =μικρὸς **Πραστὸς** ὄπὸ τῆς Πελοπόννησος τὸν **Πραστό**, οὗθε ὡρμήθηκαν οἱ

πρῶτοι του συνοικιστές, καὶ κατόπι κατὰ δασκάλικη παρετυμολ. ***Προάστειον***, ἂν καὶ δὲν ὕπαρξε ποτὲ στὸ νησὶ ἄστυ κανένα. ***Νιμπουργιὸ*** (=Νεοπύργιον, Neubourg) παρετυμολογήθη καὶ γράφηκε στοὺς χάρτες ***Ἐμπορεῖον***. Μπουργγάρο (=τὸ σήμερα Πασαλιμάνι τοῦ Μαρμαρᾶ ἀπὸ τὸ burgo), παρετυμολογήθη καὶ λέχτηκε: ***Βουργάρο*** ὡς δῆθεν ἀπὸ τοὺς ***Βουλγάρους***, ***ἀρτοκλασία > ἀρτοπλασία*** (ἀπ' τὸ ***πλάθω*** γιὰ νἀποφύγει τὸ ἄπρεπο ἴσως). —Ὁ Εὐστάθιος λέει, στὸν καιρό του τὸ: ***λυκόφως*** τὸ λέγανε: ***γλυκόφως***, ἔτσι καὶ τὸ δικό μας τὸ ***γλυκοχάραγμα***, ***τοξάρι > δοξάρι*** (γιατὶ τὴν ἴριδα τὴ λένε: «***δόξα*** τοὐρανοῦ») ***λακωνικὴ*** (κύων) > ***λαγωνικα*** (ποὺ πιάνει λαγοὺς):

Ἔτσι εἴπανε καὶ τὴν ***ἀκίδα > ἀγκίδα*** (γιατὶ ***ἀγκυλώνει***) καὶ τὸ ***ἀκάνθι > ἀγκάθι*** (γιατὶ ἀγγιστρώνει), ***ἀνάγυρος > ἀζόγυρας*** (γιατὶ ζαίνει=βρωμᾶ, ὄζει) ***βαγαπόντης > φαγαμπόντης*** (:φαγάς), ***ἄγρωστις > ἄγλωσση*** (στὴν Ἀθήνα Καμπούρογ.) ***πυροβολόπετρα > πετροβολόπετρα*** (:πετροβολῶ) ***τερεμινθία > τετραμιθια*** καὶ ***πετραμιθιά***. Τὸ τούρκικο τὸ anahtar=κλειδὶ παρετυμολογήθηκε σέ: ***ἀνοιχτάρι*** (α' 138). ***Ἄ(β)γουστος*** > Ἄλουστος στὴ Σύμη, γιατὶ τὶς πρῶτες μέρες του δὲ λούζονται. ***Ἀστυπαλαία > Ἀστροπαλιά.***

Ἀρκάλη > ἀργαλειὸς (ἀπ' τὸ ***ἐργαλειὸ***), τὸ ἀραβικὸ ***γουλὲμ—παρὲ*** =παιδεραστὴς τὸ εἴπανε ρωμαίικα: ***κωλομπαρὸς*** (ἐφκολονόητο), (camella: — καμελλάκι > καμελλάφκι ἀπ' τὸ ***ἐπαυχένιον*** καὶ ***καλυμάφκι*** ἀπ' τὸ ***κάλυμμα***, ἀναχαιτώνομαι > ***ἀναχεντρώνομαι*** ἀπ' τὸ ἔχεντρα, τούρκικο: yinadina > ***ἐναντινὰ*** (ὅποιος ἔχει ***γινάτι***=πεῖσμα πάει ***ἐνάν-***

τία), ***λεπίδα*** > ***λαμπίδα*** (γιατὶ ***λάμπει***), αἱμωδιάζει > ***ἀμμουδιάζει,*** γιατὶ αἰσθάνεται κανεὶς στὰ μέλη του σὰν ἄμμο, ***βατόμουρα*** > ***γατόμουρα*** (Πάναρμο), γιατὶ τζουγκρανάει σὰν τὴ ***γάτα***, ***δυσεντερία*** > ***λυσαντερία*** (σὰ νὰ ***λύν***ουνται τἄντερα, νὰ ποῦμε) πλειὰς > ***πούλια*** (ὅπως λένε τὴν κλώσσα σὲ πολλοὺς τόπους), γιατὶ εἶναι τἄστρα της μαζωμένα σὰν τὰ πουλιὰ γῦρο στὴν κλώσα, ἢ συμπυκνωμένα σὰν τὰ κλωσσούμενα ἀβγά, ***κύσθος*** > ***χύστος*** ἢ ***χύστρος*** ἀπ' τὸ ***χύνω***, ἀμαζόνα > ***ραμαζόνα*** παίρνει τὸ ***ρ*** ἀπ' τὸ ***Ρούσα***=ὄμορφη καὶ μεγαλόσωμη καὶ ἥσκερή, ὄζος < ρόζος παίρνει τὸ ***ρ*** ἀπ' τὸ ρίζα. Βλέπε καὶ ὅσα καταλογίζει ὁ κ. Χ. στὰ ΜΝΕ β', 502, ποὺ ὅλα δὲν ἑρμηνέβουνται σωστά, (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 104 καὶ 111 καὶ α', 168—170).

Ἡ παρετυμολογία περνᾶ καὶ στῶν λεξῶν τὰ νοήματα λ.χ.

Τὸ ***σύαγρος*** (σῦς+ἀγρεύειν)=σκύλος χοιροκυνηγὸς (Σοφοκ. ἀποσπασ. 166) τὸ παρετυμολογήσανε πρὸς τὸ σῦς ***ἄγριος*** (Lobeck. Φρύνιχ. 331) κἔτσι εἴπανε καὶ ***ὄναγρος*** (=ὁ ζέβρος), ***αἴγαγρος*** (=τἀγριοκάτσικο) κτλ. — Τὰ ***λαοσσόος, ψυχοσσόος*** ἀπ' τὸ ***σεύομαι*** παρετυμολογηθήκανε ὁλότελα στὸ ἐνάντιο νόημα ὥς δῆθεν ἀπ' τὸ ***σώζω, σῷος*** (Ἀπίων). Τὸ ***ἀνακωχὴ***=«ἡ ἐπὶ τῶν νέων ἀναχώρησις» συγχίστηκε μὲ τὸ ***ἀνοκωχὴ*** «ἀνοχὴ μικρὰ πολέμου» (Ἀμμώνιος), τὸ ***γρῖπος***=τράτα μὲ τὸ ***γρῖφος***=αἴνιγμα. Σύγκρινε καὶ τὰ νεότερα: ***δωροδοκῶ*** (=δῶρα δέκομαι=δέχομαι), ἀλλὰ ἐμεῖς τὸ μεταχειριζόμαστε ἀντὶς τὸ ***δῶρα δίδω*** παρετυμολογώντας τὸ ἄπο τὸ

ἔδωκα, θὰ **δώκω· φρενήρης** (=ὁ τὰς φρένας ἔχων ἀραρυίας), ἀλλὰ παρανοήθηκε στὸ νόημα τοῦ φρενοβλαβής· **ἀφιππεύω**=ἀναχωρῶ ἔφιππος, ὀλλὰ σήμερα=κατεβαίνω ἀπὸ τὸν ἵππο.

Ἀνηγέρθη **ἐκ βαράθρων** ἀντὶς ἐκ βάθρων (Σάρρος Π. ἑ.), γιατὶ σκάβοντας τὰ θεμέλια ἀνοίγει κάποιο **βάραθρο** νὰ ποῦμε· **κοινοτυπίες** λένε καὶ γράφουνε πολλὲς φορὲς ἀντὶς τὸ σωστό: **κοινοτοπίες**= lieux communs, **ἱπποδήλατο** ἀντὶς **ποδήλατο** ἀπ' τὸ **ἵππος** καὶ **ὑστεροῦμαι** ἀντὶς **στεροῦμαι**.

Καὶ πιὸ λαϊκὰ ἀκόμα τὸ **ῥαθυμῶ** = τεμπελέβω· σὲ μᾶς τὸ λένε: **ἀραθυμῶ** μὲ τὸ νόημα τοῦ **θυμώνω** ὀργίζομαι, κιἄλλοῦ πάλε μὲ τὸ νόημα τοῦ πολὺ **ἐπιθυμῶ**, ἔτσι εἴπανε καὶ ζωὴ **χαρισάμενη**=χαρούμενη: καὶ **βοὺς ἀλατόμητος**=ἀλάκερος (πρωτότ. 195).

Στὰ ΜΝΕ. β΄, 506 ὁ κ. Χ. συστήνει πολὺ σωστὰ προσοχὴ στοὺς γλωσσολόγους γιὰ τὰ παρετυμολογούμενα, ἂν πρέπει νἄχουν τὸ δίχως ἄλλο καὶ στὸ νόημα συγγένεια ἢ μόνο στοὺς φθόγγους.

Ὅταν ἔγραφα τὴ γραμματική μου νόμιζα πὼς ἔφτανε καὶ μόνη ἡ ἐξωτερικὴ φθογγικὴ συγγένεια· μὰ σήμερα νομίζω πὼς τὸ δίχως ἄλλο πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ παρετυμολογούμενα καὶ ἐσωτερικὸ παρετυμολογικὸ αἴτιο ἐξὸν τὴ φθογγικὴ συγγένεια, δηλ. μιὰ κάποια εἴτε κοντινὴ εἴτε καὶ ἀπόμακρη νοηματικὴ ἀντάμωση, γιὰ νὰ γίνει ἡ παρετυμολογία, ἢ ὁ συνεπαρμὸς ποὺ δὲν εἶναι ὁλότελα τὸ ἴδιο πρᾶμα, καθὼς θὰ δοῦμε παρακάτου.

Ἐκτὸς τὰ παραδείγματα τοῦ Χ. ἔβαλα πιὸ ἀπάνου ὅσα ἄλλα μπόρεσα, γιατὶ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρο-

θέμα τὸ θέμα τῆς παρετυμολογίας ὄχι μόνο γιὰ τοὺς γλωσσολόγους, μὰ καὶ γιὰ κάθε μερακλή.

Ὡστόσο, ἅμα προσέξει κανεὶς σάφτὰ ὅλα τὰ παραδείγματα, θὰ δεῖ πὼς ἐξὸν ἐκεῖνα ποὺ εἶν' ὁλοφάνερο τὸ νοηματικὸ ἀντάμωμα τοῦ παρετυμολογούμενου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, δηλ. τοῦ νοηματικοῦ, παρετυμολογικοῦ αἰτίου, ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ποὺ πολὺ βιασμένα καὶ κάπως σοφιστικὰ νὰ ποῦμε μπορεῖ κανεὶς ἀνταμώσει τὰ νοήματά τους καὶ μὲ πρώτη ὄψη δὲν κάνουν ἐντύπωση εἰλικρινῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Ὡστόσο ἅμα θέλουμε νὰ εἴμαστε μέσ' στὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ ξαίρουμε πὼς ὅσο κιἂν φαίνεται σὲμᾶς ἡ νοηματικὴ ἀφτὴ συγγένεια ἀπόμακρη καὶ ξεζητημένη νὰ ποῦμε, ὅμως στὴν ψυχὴ τοῦ πρώτου ποὺ ἀνταμώνοντας τὰ νοήματα παρετυμολόγησε, τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀπὸ διάφορους ψυχολογικοὺς λόγους δυσκολοξήγητους στὸ κατόπι συγγενέψανε πολὺ στενὰ τὰ δυὸ νοήματα.

Πρὸς ἀπόδειξη θὰ διηγηθῶ ἕνα ἐπεισόδιο ποὺ ἅμα τὸ θυμήθηκα μοῦ δυνάμωσε στὴ συνείδησή μου ἀφτὴν τὴ γνώμη.

Ὅταν εἴμασταν μικρά, ὕπαρχε στὴ γειτονιά μας ἕνα κορίτσι πολὺ ***μικροκαμωμένο*** τὄνομά του ***Λισαβίτσα***· ἕνα ἀδέρφι μου μιὰ μέρα ζητώντας ἀπ' τὴ μάνα μου λιγάκι τυρὶ ἀντὶς νὰ πεῖ μιὰ σταλίτσα εἶπε μιὰ Λισαβίτσα, ἔφτασε δηλ. τὸ ***λι*** κῆ κατάληξη ***-ιτσα*** τοῦ: σταλίτσα, νὰ φέρουνε σύνωρα στὸ νοῦ του τὴ Λισαβίτσα ποὺ εἴτανε καὶ κείνη μιὰ σταλίτσα, κἔτσι νὰ πεῖ τὴ δέφτερη λέξη μὲ τὸ νόημα τῆς πρώτης. Ἡ μεταφορὰ μᾶς ἄρεσε καὶ τὸ πήραμε ὅλοι μας μέσ' στὸ σπίτι κιἀντὶς νὰ ζητοῦμε κάτι

μιὰ σταλίτσα, ζητούσαμε πάντα: μιὰ λισαβίτσα κιῶς τὰ τώρα ἀκόμα ἅμα εἴμασταν σὲ στενὸ οἶκογ. κύκλο μεταχειριζόμασταν τὴ λέξη στὰ ἀστεῖα·—ὥσπου ἡ Ἐβρώπη γιὰ λόγους ὑψηλῆς πολιτικῆς ἀποφάσισε ἡ πολυέσπλαχνη νὰ μᾶς ξεπατρίσει, στέλνοντάς μας πρόσφυγες στὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ—σπολάτι της.

Τώρα ἂν ἡ λέξη ἀφτὴ λεγότανε μπρὸς σὲ φαρδύτερο κύκλο ἀνθρώπων κιὅπως μᾶς ἄρεσε ἐμᾶς ἄρεζε καὶ σἐκείνους, κιὅπως τὴ μεταχειριστήκαμε μεῖς τὴ μεταχειριζόντανε κἐκεῖνοι, καὶ κάποιος λεξοθήρας κατόπι τὴν περνοῦσε στὴ συλλογή του: «*λισαβίτσα*=*λιγούτσικο*· φράση: «δόσε μου μιὰ λισαβίτσα τυρὶ»—ἔλα κόπιασε τώρα ἐσὺ, κύριε γλωσσολόγε, ὅποιος κιἂν εἶσαι, νὰ μοῦ ξεδιαλύσεις τὰ καθέκαστά της.

Ἰδοὺ τώρα μερικὰ τέτοια παραδείγματα ποὺ θὰ προσπαθήσω νὰ τοὺς δώσω, ὅπως κιἂν εἶναι, μιὰ βιασμένη ἐξήγηση λ. χ.:

Αἰγόκλημα > ***ἁγιόκλημα***, γιατὶ ἀπ' τὰ λουλούδια του κάνουνε στεφάνια τῶν ***ἁγίωνε***, ἢ γιατὶ ἀπ' τὰ κλωνιά του κάνουνε καὶ στέφανα τοῦ γάμου, ποὖναι ***ἅγιο*** μυστήριο.

Βιολὶ > ***διολὶ*** ἴσως γιατὶ εἶναι ***δυὸ*** ὄργανα τὸ τετράχορδο καὶ τὸ δοξάρι του.

Τὴν *ἀγγαρειὰ* τὴν εἴπανε στὴν Κρήτη ***ἐγκαρδιά***, γιατὶ ἀγγίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀγγαρεβόμενου ἴσως.

Σεμιγδάλι ἀπ' τὸ ***ἀμύγδαλο***, ἴσως, γιατὶ κιἀπ' τὰ δυὸ κατασκεβάζουνε γλυκίσματα, ἢ μέσα στὰ σεμιγδαλένια γλυκίσματα, χαλβὰ κτλ. βάζουν καὶ ἀμύγδαλα.

Δυόσμος > ***ἁγιόζυμος*** (σὲ γιατροσόφι τοῦ ιη' αἰ-

ώνα· Σάρρος Παλ. ἐρ. 84) γιατὶ ἴσως βάζανε φύλλα δυόσμου ξερὰ μέσ' στὴν ***ἅγια ζύμη***, γιὰ ἐβωδιά.

Γιασεμὶ > ἀσημί, γιατὶ ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ ἀσημιοῦ.

Γαστέρας > ἀστέρας=ὁ σάκκος τοῦ γρίπου, γιατί ἢ ἀπὸ μεγάλο φελλάρι, γιὰ ἀπὸ νεροκολόκυθο σημαντούρα του ξενερίζει στὴν ἀπανωσιὰ τῆς θάλασσας σὰν ***ἀστέρας*** κάνοντας καὶ ἀχτίνες ἀπὸ κυματάκια.

Licorno > ***λιόκρινο*** τὸ λαφοκέρατο στὴ Μεσσηνία, γιατὶ λάμπει σὰν ***κρίνο*** στον ***ἥλιο.***

Ὑπόσκουμαι > ὑποσκέβουμαι· ἄραγες εἶναι ἀρκετὸς ὁ λόγος ποὺ καὶ τὰ δυὸ εἶναι ρήματα κἔχουνε ὅμοια σκεδὸν τὴν κατάληξη στὸν ἀόριστο ***ὑποσκέθηκα—σκέφτηκα;*** ἢ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς συνέργησε καὶ τὸ νόημα; γιατὶ γιὰ νὰ ***ὑποσκεφτεῖ*** κανεὶς πρέπει πρῶτα βέβαια νὰ ***σκεφτεῖ.***

Ὅπως καὶ νὰ τὰ ποῦμε, ἅμα κανεὶς βιάσει τὸ νοῦ του, θὰ δώσει στὰ τέτοια μιὰν ἐξήγηση ποῦ κι ἂ δὲν εἶναι vera, πάντα θὰ εἶναι bene trovata.

Πρέπει ὅμως, ἂν εἴμαστε εἰλικρινοὶ στὸν ἑαφτό μας καὶ τίμιοι σὲ ὅσους περιμένουνε νὰ διδαχτοῦνε ἀπὸ μᾶς, ὅταν εἶναι βολετό, εἴτε φωνολογικά, εἴτε τεχνολογικά, εἴτε ὁπωσδήποτε ἀλλιῶς, ἐκτὸς ἀπὸ βιασμένη παρετυμολογία, νὰ ξηγηθοῦνε μὲ πιθανότητα, τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, ἔτσι νὰ προσπαθοῦμε νὰ τὰ ξηγοῦμε, καὶ μόνο ὅταν ὑπάρχει τέλειος ἀποκλεισμὸς ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐξήγηση, τότε καὶ μόνο τότε νὰ καταφέβγουμε στὴν παρετυμολογία, ἂν ὑπάρχει περίπτωση ὁμοιοφθογγιᾶς, ἐννοεῖται.

Γιατὶ λ. χ. νὰ ξηγήσω τό: ***πηλαμὺς > παλαμύδα***

μὲ παρετυμολογία τάχα ἀπ' τὸ **παλάμη** ποὺ δὲν ἔχει καμιὰν ἄμεση νοηματικὴ ἀντάμωση μαζί του; ἐνῶ ξηγέται κανονικότατα μὲ τὴν ἀφομοίωση τῶν φωνηέντων, δηλ. τὴ φωνοσυρμή: η+α > α+α (α', 180)

Ὅταν ὅμως ἀκούω λ.χ. τὴν **ἄγρωστη** νὰ τὴ λένε **ἄγλωσση** ἢ τὴν **Ἀστυπαλαία > Ἀστροπαλιὰ** ἐδῶ χωρὶς ἄλλο πρόκειται γιὰ παρετυμολογία, ὅσο κιἂν δὲν ξαίρω πῶς ἀνταμώσανε νοηματικὰ τὰ δυὸ μεσ' στὴν ψυχὴ τῶν πρώτων ποὺ ὑποκαταστήσανε τὸ ἕνα στὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴς ὅμως στὰ ὁλότελα μηχανικὰ φαινόμενα τοῦ ὀργανισμοῦ μας ὑπολανθάνει πάντα ἡ ὑποσυνείδητη ψυχικὴ ἐνέργεια, ὑπάρχουνε καὶ γλωσσικὰ φαινόμενα ὁλότελα μηχανικά, φωνητικὰ δηλαδή, ποὺ ὡστόσο δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς ἀρνηθοῦμε καὶ κάποια ὑποσυνείδητη, ἢ καὶ ἀνοιχτὰ συνειδητὴ ψυχικὴ ἐνέργεια λ. χ.

Στὴν ἀρχαία τὸ: **Ἀρίαρτος** = πόλις ἡ πολὺ παρέχουσα ἄρτον, ἔγινε κανονικὰ μὲ τὴν ἀνομοίωση τοῦ πρώτου **ρ** σέ **λ**: Ἁλίαρτος· ὡστόσο δὲ μποροῦμε νἀρνηθοῦμε πὼς ἔχουμε σἀφτὸ καὶ τὴ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τὸς **ἅλς - ἁλός**, γιὰ τοῦτ καὶ πῆρε στὴν ἀρχὴ δασεῖα.

Τό: **Φλεβάρης** ἔγινε φωνητικὰ ἀπ' τὸ **Φεβρουάρης > Φεβράρης** (συντραβηγμὸς **ουα > α**) > **Φρεβάρης**, (μεταπόπισμα τοῦ **ρ**· Γρ. Φιλ. § 232) > **Φλεβάρη** (ξέμοιασμα **ρ+ρ > λ+ρ**· ἴδ. 282 α'), μὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀπὸ συνεπαρμὸ τοῦ **φλέβα**. ἐπειδὴς τότες ἀνοιγουν οἱ φλέβες τῆς γῆς.

Jenuarius > Γενάρης· φωνητικὰ **ουα > α**, μὰ καὶ σ

νεπαρμὸς τοῦ ***γέννα***, ἐπειδὴς τότες γεννοῦν τὰ πρόβατα.

Ἀφτὸ συχνότερα γίνεται στοὺς φθογγικοὺς μετατοπισμούς, ὅπου δηλ. εἴτε γιὰ ἐφκολία τῆς προφορᾶς εἴτε καὶ ἀπὸ ἀρχικὸ παράκουσμα οἱ προστριβόμενοι φθόγγοι (τὰ σύμφωνα) καὶ μάλιστα τὰ ὑγρογλωσσικὰ ***λ***, ***ϱ***, ***ν***, καὶ τὸ ***μ*** ἀλλάζουνε θέση κατὰ τὸ συνεχικὸ τῶν συλλαβῶν ξεφώνημα μεταπηδώντας στὶς πλαγινὲς ἢ παραπλαγινὲς συλλαβὲς καὶ συνταράζοντας ἔτσι τὴν ἀρχικὴ ἐτυμολογικὴ σειρὰ τῶν συλλαβῶν, λ. χ. ***στέϱγω > στϱέγω***, ***ἀμέλγω > ἀϱμέγω*** κτλ.

Ἐδῶ λοιπὸν θὰ φέρω μερικὰ παραδείγματα, ποὺ ὅσο καὶ νὰ τοὺς εἶναι κανονικὰ φωνητικὸ τὸ φθογγικὸ μετατόπισμα δὲν μποροῦμε νὰ μὴν παραδεχτοῦμε καὶ κάποια ὑποσυνείδητη παρετυμολογικὴ ἐπίδραση ὁμοιονόημων ἰδιοφθόγγων λεξῶν λ. χ.

Φαλακϱὸς > φαϱακλός, ἀλλὰ καί: ***καϱαφλός***· ὅπου ἐχτὸς τὴν κανονικὴ φθογγικὴ μετάθεση τῶν ὑγρογλωσσικῶν ***λ*** καὶ ***ϱ*** ὑπάρχει καὶ ἡ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ ***κάϱα***, γιατὶ τοῦ ***φαλακϱοῦ*** τὸ κεφάλι εἶναι γυμνὸ σὰν ***κάϱα*** καὶ εἶναι γνωστὸ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ ψάλτη ἐκείνου ποὺ στὸν ἑσπερινὸ τῆς Τυρινῆς βλέποντας ἔξαφνα ἕνα ***φαλακϱὸ***, ποὺ μόλις μπῆκε στὴν ἐκκλησιά, νὰ ξεσκουφώνεται, ἀντὶς νὰ πεῖ «Ἔλαμψεν ἡ χάρις σου Κύριε» εἶπε: ἔλαμψεν ἡ ***κάϱα*** σου, κύριε.

Ἔτσι ἔχουμε:

παξιμάδι > καψιμάδι γιατὶ τὸ ***κάψανε*** στὸ φοῦρνο.
κραμβολάχανο > καρμπολάχανο: ἀπ' τὸ ***καϱπός***.
κούμουλος > λούκουμος: ἀπ' τὸ ***λουκούμι***.

στομούχι > μουστούχι: ἀπ' τὸ **μοῦστος**.
σίφουνας > φίσουνας: ἀπ' τὸ **φυσῶ**.
ἀψιθιὰ > **ἀπιστιά**: ἀπ' τὸ **ἀπιστία**.
μαγαρίζω > γαμαρίζω: (εὐνόητο).
νειδίζω > δεινίξω: ἀπ' τὸ **δεινὰ** λέγω.
duracina > ροδάκινα: ἀπ' τὰ **ρόδα**.
ἀκριδάκι > ἀρκουδάκι: ἀπ' τὸ ἀρκούδα.
καμελλάφκι > καλυμάφκι : ἀπ' τὸ **κάλυμμα**.
ὀρφὸς > ροφός : ἀπ' τὸ **ροφῶ**.
ἀλυγαριὰ > ἀργαλιά : ἀπ' τὸ ἀργαλειὸ.
λίγδα > γλίδα (Κεφαλονιά) : ἀπὸ τὸ **γλήνα**.
ἀμνάρι > μανάρι: ἀπ' τὸ **μάννα**.
ἀναξαπλάδι > ἀναπλεξάδι=τὰ ἀναρριχώμενα φυτά, γιατὶ **ξαπλώνονται** ἢ γιατὶ **πλέκονται** πρὸς τὰ ἄνω, χωρὶς νὰ ξέρουμε ἀπαλήθεια ποιὸς εἶναι ὁ πρῶτος τύπος.

Μὰ καὶ στὶς κατάληξες γίνεται παρετυμολογικὸ μετατόπισμα φθόγγων. λ. χ.
πικρὸς > πρικός : κατὰ τὸ **γλυκός**.
φαινόλι > φαιλόνι : κατὰ τὸ **βελόνι**.
γαδούρι > γαρούδι: κατὰ τὰ **ζούδι**, **γατούδι** καὶ τὰ ποδέλοιπα μὲ τὴ μικρυντικὴ κατάληξη **ουδι** κτλ. (Γρ. Φιλ. § 1351).
μεδούλι > μελούδι σὰν τὸ καλούδι.
ποδάρι > ποράδι κατὰ τὸ **ρημάδι** (1) καὶ τἀποδέλοιπα μὲ **-άδι** (Γρ. Φιλ. § 1334-5).
φοράδα > ἀφοδάρα κατὰ τὸ **ἀλογάρα** (ἀπ' ἀφτὸ καὶ

(1) Σύγκρινε τὸ δημ. τραγ.: «νὰ πλύνει τὰ **ποδάρια** της
τὰ **ξεράδια** της.

τὸ προθεματικὸ α) καὶ τἀποδέλοιπα μεγαλωτικὰ μὲ *-άρα* (Γρ. Φιλ. § 1375).

φτερούγα > *φτεγούρα*: κατὰ τὸ *ἀνεμοδούρα*, ἢ τὰ τουρτούρα (τρυγόνα) *δεκαχτούρα* καὶ τἀποδέλοιπα μὲ *-ούρα* (Γρ. Φιλ. § 1403)

μπαλένα > *μπανέλλα* κατὰ τὸ *σαρδέλλα* καὶ τἄλλα μὲ *-έλλα* (Γρ. Φιλ. 1398).

Ἰδοὺ μερικὲς ἀκόμη γουστόζες παρετυμολογίες: Γιὰ τὴ συχνὴ ἐπανάληψη τῆς φράσης: «Νὰ παρ' ὁ διάβολος» εἴπανε: ἀφτὸς *παραδίνει*= λέει. *νὰ παρ ὁ δ.* καὶ τὴν κατάρα ἀφτὴν τὴν εἴπανε: *παραδοτό*, γιατὶ λέγοντας κανεὶς ἔτσι *παραδίνει* στὸ δ. ἐκεῖνον ποὺ καταριέται.

Ὅπως τὸ *ῥάθυμω* ἔτσι καὶ τὸ *δυναστέβω* ἀλλοῦ σημαίνει *τυραννῶ* κιἀλλοῦ παρετυμολογημένο: βάζω τὰ *δυνατά* μου.

Ὁ *Θρασύβουλος* λέγεται κάπου στὴ Θεσσαλία *Χρυσίβουλος* παρετ. ἀπ' τὸ *χρυσὴ βούλα* κὴ *Ἐβριδίκη* λέγεται *Περδίκο*: ἀπ' τὸ *πέρδικα* (Τζάρτζανος) *

(*) Οἱ Τοῦρκοι τὸ *Δημοστένη* τὸν εἴπανε *Γκιουμουστὲν* =ἀργυρός (gumuch) καὶ τὸν *Περικλή* > *Μπουρεκλὴ* ἀπὸ τὸ *μπουρέκι* καὶ τὸν *Ἡρακλή* > *Γιαρακλὴ* δηλ. πουτσαρὰ (:γιαράκ) καὶ τὸν Κλεάνθη > Q irlanti ἀπὸ τὴν *κριλάντα.*

Γουστόζοι εἶναι οἱ Τοῦρκοι στὶς παρετυμολογίες ποὺ κάνουν θεληματικὰ καὶ συνειδητά. Τὸν Κοραὴ τὸν εἴπανε: *Κιόρ-ἀή*=στραβὴ ἀρκούδα, τὸ Σαλισβουρὴ > Tchali-supurgué=τσαλοσκουπα, καὶ τὸ Δεσπότη > *τὲρς-μπὸκ* (ἀνάποδο κόπρο). Τὸ Ξενοφῶν > *'Εξὶ-νοχοὺτ* (ξινὸ ρεβίθι) τὸν Ντελικάτο > *Ντελὶ κατὴρ* (τρελὸ μουλάρι) καὶ το Μαρκόπουλο > *Μερκὲπ ὀγλοὺ* (υἱὸς ὑποζυγίου) τὸ Χρυσόστομος τὸ εἴπανε: *Χιρσὶζ-ντομοὺζ* (=κλεφτογούρουνο) κτλ.

Παρετυμολογία στὶς πρόθεσες

Ὅπως στὰ **προσκολλήματα** ἢ **ἐπιθήματα** δηλ. στὶς παραγωγικὲς κατάληξες, ἔτσι καὶ στὶς **πρόθεσες** ἁπλοχωρᾶ ἡ παρετυμολογία.

Ἀφοῦ λοιπὸν μιὰ φορὰ παραδεχτήκαμε πὼς δίχως συγγένεια στὸ ἐσωτερικὸ νόημα παρετυμολογία δὲ γίνεται πρέπει κατὰ τούτη τὴν ἀρχὴ νὰ ἑρμηνέψουμε καὶ τὴν παρετυμολογία στὶς **πρόθεσες**.

Ἡ πρόθεση στὸ γλωσσικὸ αἴστημα εἶναι εἶδος πρῶτο συνθετικό, λοιπὸν ἡ προθετικὴ παρετυμολογία εἶναι εἶδος ***συνθετικὴ ἀναλογία.***

— Τί γίνεται στὴ συνθετικὴ ἀναλογία ;—Ἀποκαταστήνεται στὴν ἐντέλεια ἕνα πρῶτο συνθετικὸ ἐκεῖ ποὺ πρῶτα ἢ ὕπαρχε μισὸ ἕνεκα ἀρχαιόπρεπη σύνθεση: λ. χ. μυθ**ι**στόρημα > μυθ**ο**στόρημα, (κατὰ τὸ μυθολόγημα), ***Χριστούγεννα*** > ***Χριστόγεννὰ*** (κατὰ τὸ ***Χριστόψωμα***)· ἢ νομίστηκε μισὸ ἀπὸ παρετυμολογικὴ παρανόηση λ. χ. ***Κεφαληνιὰ*** ποὺ θεωρήθηκε ὡς σύνθετο ἀπὸ τὸ ***κεφάλι***+***νιὸς*** κἔγινε κανονικὰ τάχα: ***Κεφαλονιὰ*** (σὰν **τὸ** ***κεφαλοδεσιὰ***), ***ἀμασκάλη*** > ***ἀμοσκάλη*** (Ρόδο) κατὰ τό: ***ἀμμοδύτρα*** κτλ.

Τὸ ***Σάντα Ρήνη*** ἔγινε κανονικά: ***Σαντορήνη*** κιἀπ' ἄφτὸ εἴπανε τὸ μανταρίνι > ***μαντορίνι.***

Κατὰ τοῦτα λοιπόν, παρετυμολογία μόνο ἀπ' τὴν πρόθεση χωρὶς τὸ νόημα ἄλλου ἐμπρόθετου παρετημολογικοῦ αἰτίου πρέπει νὰ νοήσουμε πὼς γίνεται μόνο ἐκεῖ ποὺ ἀποκαταστήνεται ἡ πρόθεση στὴν

ξετελειωμένη της μορφὴ ὡς πρῶτο συνθετικὸ καὶ τότες γιὰ δεύτερο συνθετικὸ μένει σύνηθα λέξη χρήσιμη καὶ ὡς ἁπλὴ (=μὴ σύνθετη) μὲ τὸ ἐτυμολογικό της νόημα εἴτε καὶ μὲ παρετυμολογία.

Ἀπὸ: ἀπακκουμπίζω > ἀποκουμπίζω γιατὶ λένε καὶ ἁπλὰ κουμπίζω.

ἀπαθανατίζω > ἀποθανατίζω παρετυμ.=βγάζω ἀπ' τὸ θάνατο

ἀπασβολώνω > άποσβολώνω παρετυμολογία ἀπ' τὸ σβῶλος: σβωλώνω=τόνε κάμνω σὰ σβῶλο.

Ἐκεῖ πάλι ποὺ μετεχειρίζονται τὴν ***ἀπὸ*** μὲ τὸν τύπο ***ἀπὲ*** λένε: ***ἀπεσπερίτης*** γιατὶ καὶ ξεχωριστὰ λένε καλή-***σπέρα***, ***σπερνὸς***, ***σπερνὰ*** (=κόλλυβα Πάναρμο) κτλ.

Παρά: παρομοιάζω > παραμοιάζω γιατὶ λέν καὶ ἁπλὰ: ***μοιάζω.***

παρονυχίδα > παρανυχίδα γιατὶ καὶ ἁπλά: νύχι ***παρεστιὰ > παραστιὰ*** γιατὶ λένε καὶ ἁπλά: ***στιά***.

ἀνά: ἀνιστοροῦμαι > ἀναστοροῦμαι γιατὶ καὶ ἁπλὰ στοροῦμαι.

Τἄλλα ὅλα πρέπει νὰ ξηγηθοῦνε ἀλλιῶς. Ὅτι δηλ. τοὺς γίνεται παρετυμολογία πρὸς ἄλλες λέξες συγγενικὲς στὸ νόημα ποὺ κατὰ τύχη μόνο ἔχουνε στὴν ἀρχὴ προθετικὰ προκολλήματα· πρέπει δηλ. νὰ ἀναχθοῦνε στὴν κοινὴ παρετυμολογία ποὺ κάναμε λόγο παραπάνου λ. χ.

(γιάγμα τούρκικα = διαρπαγή): ***γιαγ(ου)μίζω*** =κάνω ***γιάγ(ου)μα***, κὕστερα: ***διαγουμίζω***: κατὰ τὸ ***διαρπάζω.***

Γιακόυμὴς > Διακουμής: κατὰ τὸ ***διάκος.***

ἀδαμάντι > *διαμάντι* κατὸ τὸ *διάφανο* καὶ *διαμάντι* κατὰ τὸ μεσαιωνικό: *διώμα*=μεγαλοπρέπεια Κορ. 'Ατ. α' 222 καὶ β' 160.

γιασάκι (τουρ.) > *διασάκι* κατὰ τὸ διάταγμα.

οἰάκι > *δοιάκι* ἀπ' τὸ διοικῶ.

διεφθυντὴς > διαφεντής: γιατὶ *διαφεντέβει*.

(defendo): δηφεντέβω > διαφεντέβω: ἀπ' τὸ *διατάζω*,

Δασκύλιον > *Διασκέλι*: ἀπ' τὸ *διασκελῶ* κι' ἀπ τὸ *διασέλα*.

(intybns): *ἰντύβια* > *ἀντίδια* ἀπ' τὸ *ἀντράκλες*.

παροιμία > *παραμοία*, γιατὶ *παραμοιάζει*.

ξαστεριὰ > *ξεστεριά*: κατὰ τὸ *ξέφωτο*.

ὀνοσκελὶς > *ἀνασκελάς*: ἀπ' τὸ *ἀνάσκελα*.

γιοφύρι > *διοφύρι* >: ἀπ' τὸ *δυό*.

πυροφάνι > *περιφάνι*: ἀπ' τὸ *περηφάνεια*.

Πραιτώρι > *Πρωτώρι*: ἀπ' τὸ *πρῶτος*.

σεφέρι > *συφέρι*: ἀπ' τὸ *συφέρο κτλ.*

Καὶ πάντα ἅμα προσέξεις θἀβρεῖς ἕνα ὁμοιόφθογγο μέ συγγενικὸ ὁπωσδήποτε νόημα ποὺ νὰ τὰ σχετίσεις·

Παρετυμολογικὴ ἁλυσίδα

Γιὰ νὰ φανεῖ τί μετοβολὲς φέρνει στὴ μορφὴ μιᾶς λέξης ἡ παρετυμολογία καὶ τί δυσκολίες στὸν ἐτυμολόγο, ἂς εἶνε τὰ ἑξῆς παραδείγματα: *ἔμπλεμα* λέμε στὴν 'Αρτάκη κάθε νόσημα ποὺ ἀποδίνεται στὴν ἐπέμβαση τῶν πονηρῶν πνευμάτων λ. χ. τὴν *παραφροσύνη*, τὴν *ἐπιληψία* καὶ τά τέτοια: 'Αφτὸς ἔχει *ἔμπλεμα* = πάσχει ἀπὸ κάποια ἱερὴ νόσο, μὰ

καί: ἀπὸ τὸν τύφο του ἀπόμεινε ***ἔμπλεμα*** = ἀλαφρὴ σύγχυση φρενῶν. Ἀφτὸ βέβαια, ἂ δὲν εἴχαμε τοὺς ἄλλους ἰδιωματικοὺς τύπους, θὰ εἴτανε κανονικὸ ἀπὸ τὸ ***ἐμπλέκω***, γιατὶ λέμε ἔμπλεμα καὶ κάθε ἄλλο μπόδιο λ. χ. ἠθικό: Σὲ κάθε δουλειὰ ποὺ καταπιάνουμαι ἐσὺ βγαίνης μπροστά μου ***ἔμπλεμα***· μὰ καὶ ὑλικό: τὸ τρυπάνι ἦβρε ***ἔμπλεμα*** καὶ δὲν πάει ἄλλο.

Ὡστόσο ὁ Κοραῆς (Ἄτ. δ', 123) ἔχει τὴ λέξη ***ἔντελμα***, καὶ τὸ ξηγάει ἐλάττωμα· εἶναι τὸ ἴδιο τὸ δικό μας τὸ ***ἔμπλεμα*** μὲ ἄλλη μορφή· καὶ καταβάλλει ἄγονες προσπάθειες ὁ σοφὸς ἀνὴρ νὰ τὸ συνεδέσει μὲ τὸ ***ἔνταλμα*** μὲ τὴν παράβαση στὰ «ἐντάλματα τοῦ Κυρίου». Τὸ νόημα προῆρθε ἀπὸ τὸ ***ἐλάττωμα*** = ***ἀρρώστεια***.

Ἄλλον τύπο τῆς λέξης βρίσκουμε στὴ Μακεδονία: ***ἔγκλημα*** ἀφτὸ βέβαια προῆρθε ἀπὸ τὴν προφορὰ τὴ βόρεια τοῦ **ε** ὡς **ι** καὶ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ τλ > ***κλ*** ἀπ' τό: ***ἔντελμα*** > ***ἔντλιμα*** > ***ἔγκλιμα***. Τὸ νόημα μἀφτὸν τὸν τύπο ἀνταμώνεται περισσότερο μὲ τὸ ***ἐλάττωμα***· ἐννοεῖται πὼς μὲ τὸ ἀρχαῖο ***ἔγκλημα*** καμιὰ σχέση δὲν ἔχει, ὥστόσο βλέπετε πὼς συνεδένονται νοηματικὰ ὅλοι οἱ τύποι. Στὴν Κρήτη πάλι τὸ λένε ***ἔνταρμα*** δηλ. ***ἔνταλμα*** (ὄχι βέβαια συλλήψεως, οὔτε ταμειακό) «ἔχει γίνει σὰν ἔνταρμα» = σκιὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμία· κιἀφτὸ ἔχει συμφυρθεῖ μὲ τὸ ***ἔνταλμα***, πάντα ὅμως εἶναι ἡ ἴδια λέξη.

Στὰ Σφακιὰ ὅμως ὑπάρχει ὁ τύπος ***ἔντυμα*** μὲ τὸ νόημα τοῦ ***φάντασμα*** καὶ λοιπὸν σκιά, καὶ ποὺ φθογγικὰ σχετίζεται μὲ τὸ ἔνδυμα, γιατὶ λέει ὁ δαί-

μονας **ἐντύνεται** μὲ σχῆμα ἀνθρώπου καὶ ἐπιφαίνεται σὲ κάποιον.

'Αφτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ πρῶτος τύπος καὶ ἀνάγεται στό: **ἔνδειγμα** (Δεινάκης. Λεξ. ἀρ. Ε', 80).

Ὁ Δουκάγκης ἀναγράφει στὸ λεξικό του φράση: «ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον πρὸς τὸ ποιεῖν **ἐνδείγματα** τοῦ λοιποῦ οὐκ εἰσῆλθεν». Τὸ **ἐνδείγματα** ἐκεῖ μεταφράζεται monstra ἢ reptra δηλ. δαιμονικὰ **φανίσματα**· καὶ μπράβο του τοῦ κ. Δεινάκη ποὺ μᾶς ἦβρε τὸν πρῶτο τύπο.

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουμε **ἔνδειγμα** ποὺ μὲ τὴ νεοελληνικὴ φθογγολογία κανονικὰ λέχτηκε **ἔντειμα** (κἔτσι σχετίστηκε μὲ τὸ **ἔνδυμα**). 'Αφτὸ ὕστερα συμφύρθηκε μὲ τὸ **ἴνδαλμα** καὶ πῆρε τὸ **λ** ἀπὸ τοῦτο καὶ μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ **α** ἢ τοῦ **ι** σὲ **ε** πρὶν ἀπ' τὸ **λ** (πιὸ ἀπάνου σελ. 202, 204) ἔγινε **ἔντελμα** κἔτσι πάλι σχετίστηκε μὲ τὸ **ἐντέλλομαι—ἔνταλμα** καὶ κακατασύγχισε τὸν καημένο τὸν Κοραὴ γιὰ νὰ τὸ συμβιβάσει μὲ τὸ νόημα (πιὸ ἀπάνου σελ. 72). 'Απ' ἀφτὸ οἱ βόρειοι μὲ τὴ μετάθεση τοῦ ὑγροῦ **λ** τὸ εἴπανε **ἔντλιμα,** γιατὶ τὸ ἄτονο **ε** ἀφτοὶ τὸ κάνουνε **ι**, καὶ μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ **τλ** σὲ **κλ** (1): **ἔγκλιμα** κἔτσι σχετίσθηκε μὲ τὸ **ἔγλημα.**

Τέλος ἐμεῖς στὴν 'Αρτάκη τὸ σχετίσαμε μὲ τὸ **ἐμπλέκω** καὶ τὸ εἴπαμε **ἔμπλεμα**, γιατὶ τὸ ἔνδειγμα

(1) Ἄλλα παραδείγματα **τλ** > **κλ**: σέφ**τλ**ο > σέφ**κλ**ο, (στιλβώνω): στλιβώνω > σκλιβώνω, (situla): σίτλος > σίκλος, (στελεός): στιλιάρι > σκλιάρι (Νίσυρο)· καὶ μὲ τἄλλα ὑγρογλωσσικά: **ρ** ἢ **ν**· φαντ(α)ρίζω (α', 94) > φαγ**κ**ρίζω, ὕτνο > ὕκνο.

τοῦ δαίμονα παρέχει ὁπωσδήποτε ἐμπόδιο στὶς κανονικὲς ψυχικὲς λειτουργίες.

Ἂν εἶχα στὴ διάθεσή μου τὰ ἀρχεῖα τοῦ κ. Χ. ἴσως ἔβρισκα κιἄλλες παραλλαγὲς τῆς ἴδιας λέξης, μὰ ἔτυχε νὰ εἶμαι ἐγὼ **μαλλιαρὸς** καὶ τουλόγου του **φαλακρὸς**, βλέπετε, καὶ δὲν μὲ βάζει κοντά. Ἂς εἶναι δὰ· χάρισμά του.

Ἄλλο τέτοιο:

Στρὶξ (=νυχτοπούλι ποὺ σκούζει)· ἀφτὸ οἱ Βυζαντινοὶ τὸ εἴπανε: **στρὶγξ** ἀπ' τὸ **σύριγξ** γιατὶ **συρίζει** καὶ ρῆμα **στριγγίζω**=φωνάζω **στριγγά**. Ὅταν παλιώσανε οἱ λέξες κιἄρχισε νὰ σκοτίζεται ἡ ἐτυμολογική τους ἀρχή, στηρίχτηκε τὸ **στριγγίζω** σχετιζόμενο μὲ τὴ **στρίγκλα** κἔτσι τὸ εἴπανε **στριγκλίζω**. Ὡστόσο στὴν Ἀρτάκη μας καὶ στὴν Κρήτη τὸ σχετίσανε μὲ τὸ **σκληρὸς** καὶ τὸ εἴπανε **σκληρίζω**, γιατὶ οἱ φωνὲς τῆς στρίγγας, εἶναι **σκληρὲς** βέβαια.

Ἄπειρα τέτοια. Γρ. Φιλ. § 376 β

Ὁ πειρασμός, βλέπετε, τῆς ὁμοιοφθογγίας εἶναι μεγάλος· ἀφτὸς κάνει τὴν ψυχή τοῦ μιλητῆ νὰ πηδάει ἀπὸ τὴ λέξη τὴν κάπως ἄγνωστη σὲ ἄλλη, ὁπωσδήποτε γνωστότερη, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τῆς συγγένειας τῶν νοημάτων καὶ τοῦ μεταπεσμοῦ τῶν νοημάτων σὲ μιὰ καὶ τὴν ἀφτὴ λέξη δίνει ἀφτὸ τὸ δικαίωμα στὴν ψυχὴ τοῦ μιλητῆ νὰ κάνει ἀφτὰ τὰ φθογγικὰ καὶ νοηματικὰ πηδήματα ἀπὸ λέξη σὲ λέξη ὁμοιόφθογγη καὶ ὁμοιονόημη ἀπαράλλαχτα ὅπως γίνεται ἡ μετάπτωση καὶ στὸ μηχανικὸ μέρος τῶν φθόγγων, πάντα γιὰ νὰ μὴν κουράζεται· κἔτσι λυτρώνεται ἡ ψυχὴ κιἀνανεώνεται, καὶ μαζί της

ἀνανεώνει καὶ λυτρώνει τὴ γλῶσσα καὶ δὲν τὴν ἀφίνει νὰ χαθεῖ.

Μὰ ποῦ νὰ πάρουνε χαμπάρι ἀπ' ἀφτὰ τὰ ὡραῖα καὶ τὰ μεγάλα οἱ ζουλαχμάκηδες τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης—καὶ πούντη!

Συνεπαρμός.

Εἶδος παρετυμολογία, μὰ ἀλλιώτικη, εἶναι καὶ ὁ ***συμφυρμὸς*** ποὺ λένε, ἢ ***συνεπαρμός***, ποὺ τονε-λέμε μεῖς: (ὅρος τοῦ Ψυχάρη).

Πολλὲς φορὲς κάνοντας νὰ ποῦμε μιὰ λέξη, μόλις ποῦμε ἕνα τμῆμα της ἔρχεται στὸ νού μας μιὰ ἄλλη ὁμοιονόημη, ποὺ ἔχει ὁπωσδήποτε κάποιαν ἀντάμωση στὸ νόημα μὲ τὴν ἀρχινημένη ἤδη, κἔτσι τὴν καβαλλικέβει ἂς ποῦμε, καὶ τότες ἡ γλῶσσα ὄχι τώρα πιὰ «προτρέχουσα τῆς διανοίας» ἄλλα μᾶλλον «ὑπείκουσα τῇ διανοίᾳ», προφέρνει ἕνα τμῆμα ἀπ' ἀφτὴ τὴ δέφτερη λέξη· ἔτσι βγαίνει ὁ ψυχολογικὸν νόμος ποὺ λέγεται συνεπαρμὸς ἢ συμφυρμός.

'Αφοῦ εἶναι τέτοιος ὁ συνεπαρμὸς πρέπει βέβαια τὰ δυό του στοιχεῖα νὰ εἶναι ἴδια μέρη τοῦ λόγου, δύο πτωτικά, ἢ δύο ρήματα.

Ὥστοσο ὁ κ. Χ. χωρὶς νὰ ψιλολογεῖ ἑρμηνέβει κάποτες συνεπαρμοὺς μὲ ρῆμα καὶ μὲ ὄνομα κἔτσι τὰ κάνει κιἄφτοῦ κουλουβάχατα.

'Ιδοὺ κλασικὸ παράδειγμα: κάνοντας κάποτες νὰ πῶ ὁ ***Ριζοσπάστης*** θυμήθηκα ἀμέσως τὸν ***Πετσόπουλο*** ποὺ ἔβγαζε τὸ Ριζοσπάστη κἔτσι εἶπα: ***ὁ Ριζόπουλος***· ἄλλος πάλι (τἄκουσα) εἶπε: «δῶσε ***τέρας***

στὴ συζήτηση» δηλ. ἄρχισε νὰ πεῖ: **τέλος**, τοῦ ἦρθε στὸ νοῦ τό: **πέρας** κἔτσι ἔκανε ἕνα γλωσσικὸ τέρας.

Ἀρχαῖα παραδείγματα συνεπαρμοῦ ἔχουμε:

Γῆ+αἶα>γαῖα, διάγω + δαιτῶμαι > διαιτῶμαι, ἕνεκα+ἕνεκεν>ἕνεκαν, ἡ μικὴ+ἡ μικρὰ >ἡ μικὰ σὲ Ἀττ. ἐπιγρ. (κοίτα καὶ τὰ ὅμοια νεολλην. α', 219) **ἄμμε+σφὲ>ἄσφε** (Αἰολικὰ), **ὀμιχλόεσσα+αἰθαλόεσσα+ἀμιχθαλόεσσα**=τό:**ὀμ**>**ἀμ** εἶναι μεταπτωτικὸ ἀδυνάτισμα προελληνικό (πρβλ. **ὀμίχλη** κοντὰ στὸ **ἀμῖξαι**, **δόμος>δάμαρ**:= ἡ τὸν δόμον ἀρτύουσα).

Πολλὲς **ἐτυμολογίες** δοθήκανε γιὰ τὴν παράξενη ἀφτὴ λέξη **ἀμιχθαλόεσσα**, μὰ ἡ δική μου, θαρρῶ, εἶναι ἡ πιὸ σωστή, γιατὶ ἀφοῦ σήμερα ποὺ ἔχουμε τόσα μέσα συντηρητικὰ τῆς γλώσσας καὶ πάλι γίνονται τόσες παρετυμολογίες καὶ συφυρμοί, τότες ποὺ ἡ γλώσσα εἴτανε ἄγραφη φανταστεῖτε τὶ θὰ γινότανε· εἶμαι τῆς γνώμης πὼς τὰ ἐφτὰ δέκατα τῶν ἀττικῶν λεξῶν εἶναι προϊόντα προγενεστέρων συμφυρμῶν καὶ παρετυμολογιῶν κοίτα καὶ πιὸ ἀπάνου (σελ. 113) γιὰ τὸ maden ποὺ παρετυμολογημένο ἀπ' τὸ *μεταλλάω* ἔγινε μέταλλον.

Στὴ νέα ἑλληνική, ποὺ ξεχωρίζουμε καλύτερα τὰ στοιχεῖα της, μποροῦμε νὰ βροῦμε πάμπολλα τέτοια κοινὰ καὶ ἰδιωματικὰ λ. χ. βαστερὸς+γερὸς>βασταγερός, βολὴ+φορὰ>βολά γαυλὸς+ἴβανος>γάβανος (=ἡ κούπα), κλεισώρεια+clausura>κλεισούρα, κλῶξος+λύγκας>κλώξυγκας, (ἔτσι σ' ἐμᾶς ἀλλοῦ: λόξυγκας πιὸ ἀπάνου σ. 73) μία+μνιὰ>μίνια, των + τους > τως, μνῆμα +memorium>μνημόρι, (ἔτσι

σὲμᾶς), παραγγελιὰ+ἐντολὴ>παραγγολή, πυροστάτης+παρεστία>πυροστιά, ἂν+ὅταν>ἄντα (Κύπρο)· λουλούδι+νούφαρο > λουλούφαρο, pedica+pedula > πέδικλο καὶ πεδούκλι, μπερδέβω+πεδικλώνω>μπερδικλώνω, βρίκελος+μορμόλακας (ἀπ'τὸ μορμολύκη) >βρικόλακας, παραβολὴ + ἀθιβολὴ > παραθιβολὴ (Κυδιάντα της Χίος), ἀναγκιὸ+ragione>ἀραγκιὸ ἀσπάλαθος+καυλὸς > ἀσκάμπαβλος (Καλλιμασιά), ἀγκυλώνω+λοχέβω>ἀγκυλοχέβω, τσίλα+κόττυνα> τσιτσινιὰ (ἔτσι σὲμᾶς, πιὸ ἀπάνου σελ. 198),φωνάζω+χουγιάζω>φουγιάζω, βύζος + βούβωνας > βύζουνας, ρίπτω+ρηγνύω > ρίχνω (πιὸ ἀπάνου σελ. 16), πάσσω+παιπαλῶ>πασπαλῶ, γαλήνη+λιμὴν> Γαλιμὴ (χωριὸ τοῦ Μαρμαρᾶ), ζαβώνω + διπλαρώνω >ζαβλαρώνω, (ἀν)θράκα+χόβολη > θρακόβολη, ἄβαθα+ἄφανα>ἄβαθνα, (α', 215), ἀγούρμαστος+αἰγόμαστος>ἀγούμαστος (α', 123), σάλαχος+βοὴ> σαλαχοή, στάλα+σταγόνα>ὁ σταλαγόνας, βουλώνω+χώνω>βουλωχώνω, βόιδι + βιδέλο>βοϊδέλο (Σκοπιὰ τοῦ Μαρμαρᾶ),(μηκώνη): μαγκούνα+cicuta>μαγκούτα, καρένι+τσικούτα>καρούτα, γαυλὸς+cavata >γαβάτα (καὶ γαβάθα), νάζι+âtto>νάττο, ἀνάσα+ἄσθμα>ἀνάσμα (Πόντος), καρακάξα + κουρούνα> καρκατσούνα (τ. α', σελ. 79), κάφκαλο+κάρα > κάκαρο (α', 178), χασμὸς+χανδὸς>χαζὸς (α', 184), ἀκρίδα+γρῦλος>ἀκρίδαλος (α', 122), σουρβὰ+μουσπούλα>σούρβουλα, ψάχνω+κοιτάζω>ψαχάζω, ψιλὸ+μοναχὸ>ψιχαλὸ (Αὐλωνάρι. Φάβης), μανὸς+ἀγ(α)νὸς>μαγνός—μαγνάδι (Ξανθουδ.), ἀμολάρω+ἀπολῶ>ἀμπολῶ (α', 215), μηδὲ+οὐδὲ>μούδέ, ἀγροι-

κῶ+γρωνίζω > ἀγροικονίζω, σμίγω+σφίγγω > σμίγγω, ψάχνω+χαλέβω > ψαχουλέβω, στρώνομαι+θρονιάζομαι > στρωνιάζομαι, μαλάζω+ψηλαφῶ > μαλαφῶ, κερὶ+πρόπολι > κερόμπολι, λάμπω + φωτίζω > λαμπίζω, κολάζω + κριματίζω > κολατίζω, λείπω+χρειάζομαι > λειπάζομαι, πετυχαίνω+λαχαίνω > πετυλαχαίνω, πολὺ+περισσότερο > πολυσσότερο, σιγανὸς +γαληνὸς > σιγαληνός, χαραγὴ+ἀβγὴ > χαραβγή, ψάχνω+μαγκώνω > ψακώνω (ἔτσι στὴ Νίσυρο) κῦστερα: ***τσακώνω (ψ > τσ,*** α', 16), ἀναπνέω+πίνω > ἀναπίνω (Ἴμπρο), κερὶ+τυπάρι > κυπάρι (Πάρο), ποιοῦ+τίνος > πίνος (Κύθνο), ὄφις + σκορπιὸς > ὄφιος, ὄφιος+ἐχιὰ > ὀφχιὰ καὶ ὀχιά, ἔχις+σκολόπεντρα > ἔχεντρα, ὀχιὰ+σκολόπεντρα > ὄχεντρα, κιλνάποδα: σκολόπεντρα+ὀχιὰ > σκόχεντρα (ἔτσι στὴν Ἀρτάκη), ὀχιὰ+ἔχιδνα > ὄχινα (Χαλκιδική), δράμε+τρέξε > δρέξε (Μεγαλόπολη), ἐφτὸς+ἐκεῖνος > ἐφκεῖνος, λιμοκόντης+ντοτόρος > λιμοκοντόρος, πιθέτω+στρώνω > πιθώνω, πρὶν+πρῶτα > πρίτα (Ὀτράντο), tüberosa +ρίζα > τουμπερόριζα καὶ herberosa+ρίζα > ἀρμπερόριζα, στουμπίζω + κοπανίζω > στουμπανίζω, κόκορας + κόττος > (Ἡσύχ.), > κόκοττις, ἔλα + ἄμε > ἔμα (Ξανθουδίδης σελὶς 485), ἀρχίζω+ἐγχειρῶ > ἀρχινῶ, πα(γ)ώνι + ταὼς > παὸς (Πολυδ. Ἑρμηνευ. 4 9), ζαρώνω+στραγκουλιάζω > ζαρουγκλιάζω, (στὴν Ἀρτάκη: ζαρκουλιάζω), ἀντίφερο+προσφορὰ > ἀμφορὰ (Τζάρτζανος), δράμω+διασκελῶ > δρασκελῶ, διάολος+σατανὰς > διάτανος, δάκωμα+δακωσιὰ > δακωμασιά, πάτημα+πατησιὰ >

πατημασιά, σκορδαλιὰ+agliada > σκορδαλιάδα ('Αρ·
τάκη) κτλ.

Λεξοφύλλισμα

Ἰδοὺ ἕνας ψυχολογικὸς γλωσσικὸς νόμος ποὺ μᾶς
παρέχει ἡ ἀσύγκριτη (1) ἑλληνικὴ γλῶσσα (Λξ .ἀρ. γ
Ὅταν κάποια λέξη τύχει νὰ χάσει μὲ τὸν καιρὸ
τὴν **ἐτυμολογική της διαφάνεια** καὶ κιντυνέβει νὰ
σκοτιστεῖ τὸ νόημά της, τότες ὁ λαὸς τῆς ξαναζων·
τανέβει τὸ νόημα μπολιάζοντας στὸ σῶμα τῆς λέ·
ξης κάποια νέα συλλαβὴ ἐτυμολογικὰ ζωντανή. λό·
γου χάρη:

Κνίδ-jω > **κνίζω** σήμαινε στὴν ἀρχαία τό: **τσού·
ζω** καὶ **κνίδη** τὴ γνωστὴ ἀκαλήφη, τὴν urtica, ποὺ
κνίζει τὴ σάρκα τὸ ἄγγιγμά της· **κνίδη** λοιπὸν θὰ
92 κ. π.)

(1) Ἕνας Ἐβρωπαῖος ποὺ τοῦ δίδασκα ἄλλοτες ἐδῶ
τὰ Ρωμαίικα μὲ τὴν ἐπιστήμη— καὶ ποὺ τώρα εἶναι καθη·
γητὴς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς σὲ μιὰ κεντρικὴ πόλη τῆς Ἐ·
βρώπης--μοῦ ἔλεγε: --«Ἐγὼ σπούδασα στὴν πατρίδα μου
γλωσσολογία, μὰ τώρα, μόνο τώρα μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἔλαβα
πλέρια συνείδηση τῆς ἐπιστήμης. Τὶ μεγάλο θησαβρὸ ἔ·
χετε, καὶ πόσο λίγο ξαίρετε νὰ τὸν ἐχτιμήσετε. Τὴν **ἑλλη·
νικὴ γλώσσα**, λέω, ἀπ' τὰ προομηρικὰ χρόνια ἴσια μὲ τὰ
σημερινὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα καὶ τὰ πιὸ ἀπόκεντρα καὶ
τὰ πιὸ ἀσήμαντα. Τὶ ὑλικὸ ἀπέραντο καὶ ἀνεχτίμητο γιὰ
τὴ σπουδὴ τῆς γλωσσολογίας» !—Προσθέτω κἐγώ: ποὺ οἱ
διάφοροι ἐπιβήτορες τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ οἱ διά·
φοροι προκρούστες τῶν ἑλλ. γραμμάτων τὸ καταφρονοῦνε
Ὢ ἠλίθιο καὶ γελοῖο γένος !

τεῖ κυριολεχτικά: ***τσούχτρα.*** Όταν τὸ ***κνίζω*** νεκρώθηκε, φυσικὰ τὸ ***κνίδη*** ἔχασε τὴν ἐτυμολογική του διαφάνεια, τότε ὁ λαὸς τοῦ τὴν ξανανέωσε μπολιάζοντάς το μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ: ***τσούκ***–τρα, κἔτσι τὸ εἶπε: ***τσουκνίδα.***

Κιννάβαρι λέγανε οἱ βυζαντινοὶ τὸ κόκκινο μελάνι ποὺ τὸ φτειάνανε ἀπὸ τοῦ ὁμώνυμου δέντρου τὴν γκόμα, ἡ ὁποία λαικὰ λέγεται: ***τοῦ δράκου τὸ αἷμα*** (Διοσκουρ. α΄ 110) Σὲ παλιότερα χρόνια εἴτανε πολὺ σὲ χρήση, Όταν πιὰ δὲν καταλαβαίνανε τί λόγο εἶχε τὸ ***κιννάβαρι,*** τὸ μπολιάσανε μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ ἀπ᾽ τὸ ***κόκ***κινο καὶ τὸ εἴπανε ***κοκιννάβαρι.***

Τὸ ***γαληνὸς*** σιγά σιγά ἄρχισε νὰ σβήνεται νοηματικὰ μέσ᾽ στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ καὶ κιντύνεβε νὰ λησμονηθεῖ. Καὶ λοιπὸν τὸ δυναμώσανε μπολιάζοντάς το μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ ὁμοιονόημου ***σιγαλὸς*** (ἀπὸ τὰ λίγα δωρικὰ ποὺ σωθήκανε στὴ γλῶσσα) κἔτσι τὸ κάνανε: ***σιγαληνὸς*** (ἁρμονικότατη καὶ μουσικότατη λέξη γιὰ τοὺς ποιητάδες μας).

Τὸ ***ἑρπετὸ*** γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τὸ μπολιάσανε μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ ὁμοιονόημου ***σερτὸ*** (σέρνομαι=ἕρπω), κἔτσι τὸ εἴπανε. ***σερπετό,*** καὶ τὸ γλυκώσανε κιἄφτό.

Τώρα πῶς ὁ κ. Χ. τὸ συνεδένει μὲ τὸ ***συρφετὸς,*** ξέει, ὁ Θεὸς κἡ ψυχή του.

Τὸ ***χώνω*** στὴν Κρήτη νοηματικὰ ἐξελίχτηκε καὶ κατόπι εἰδικέφτηκε στὸ νόημα τοῦ: ***κρύβω.*** Τότες γιὰ νὰ ξανανεώσουνε τὸ κοινό: ***χώνω,*** ἐπειδὴς γιὰ νὰ χώσει κανεὶς, προσπαθεῖ, πολεμᾶ, ***μάχεται,*** ἂς

ποῦμε, τὸ μπολιάσανε μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ: ***μάχ***ομαι καὶ τὸ εἴπανε: ***μαχώνω*** (Ξανθ. 'Ερωτ. 609), δηλαδὴ χώνω μὲ ἀγώνα (=μάχη).

Στὴν 'Αρτάκη ἡ λέξη ***ταίρι*** (=ἑταίριον) περιορίστηκε στὸ νόημα τοῦ ***γαμήλιου ταιριοῦ*** μονάχα. Ὡστόσο χρειαζότανε καὶ στὰ παιγνίδια τὰ ὁμαδικά, ποὺ εἴτανε βέβαια ἡ λέξη σὲ χρήση μὲ τὴν ἀρχική της σημασία τοῦ συντρόφου, μὰ θεωρήθηκε ἄπρεπο φαίνεται νὰ λέγουνται πιὰ ***ταίριά*** (=σύζυγοι) τὰ συντρόφια τοῦ παιγνιδιοῦ, κἔτσι τὰ εἴπανε: ***κουταίρια***. Τί σημαίνει ἀφτό; Ἡ κατάληξη- ***έρι*** εἶναι σὲ-μᾶς ἡ ντόπια ὑποκοριστικὴ ἀντὶς τὴν κοινή:-***άκι*** (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 43 σημ.), ὥστε καθαφτὸ εἴπανε: ***κουτέρια***, δηλ. μικρὰ ***κουτὰ*** ποὺ ἀκολουθοῦνε τὸν ἀρχηγὸ τῆς ὁμάδας (=τὴ ***μάννα***, ποὺ λένε)· ἐδῶ ταιριάζει καὶ τὸ ***βολκός*** (α΄ 9).

Ὁ μακαρίτης ὁ Σκιὰς ἀποδείχνει πολὺ φίνα ('Επετ. Παν. 1910-11 σ. 220) πὼς τὸ ἀρχαῖο ***ὁλκός***, ποὺ σήμαινε ὀχετός, μπορούσανε νὰ τὸ ποῦνε καὶ μὲ τὸ νόημα τοῦ ποταμήσιου γρίπου=εἶδος χουνὶ ἀπὸ δίχτυ μὲ βεργοστεφάνια· τὸ ***ὁλκὸς*** λοιπόν, τοῦ δυναμώσανε τὸ νόημά του μπολιάζοντάς το μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ ***βολή***, ***βολ***άζω, καὶ τὸ εἴπανε: ***βολκός***.

Σκαλίζοντας τὸ Δουκάγκη βρίσκεις: ***μουστακὸς*** παράξενη καὶ ὄμορφη λέξη, ποὺ στηρίζει τὸν ὡραῖο ἀφτὸ νόμο. Ὁ Δουκάγκης τὴν ἑρμηνέβει=locusta, ποὺ λατινικὰ θὰ πεῖ καὶ ***ἀστακὸς*** θὰ πεῖ καὶ ***ἀκρίδαλος*** (κοίτα τὸν α΄ μας τόμο σελ. 122), γιατὶ τοὺς ἀκριδάλους τοὺς πήρανε γιὰ στακοὺς τῆς στεριᾶς, καὶ

φέρνει καὶ μαρτύριο κάποιο κείμενο ἀνώνυμο ποῦ μιλεῖ γιὰ τὶς δέκα πληγὲς τοῦ Φαραώ: «ἔδωσε (ὁ Θεὸς) **μουστακοὺς** πολλούς... εἰς τοὺς Αἰγυπτίους» ἐδῶ πρόκειται γιὰ μεγάλες ἀκρίδες. Ὁπωσδήποτε ἐπειδὴς οἱ **ἀστακοὶ** εἴτε τῆς θάλασσας εἴτε τῆς στεριᾶς ἔχουνε **μουστάκια,** μπολιάστηκε ἡ λέξη **στακὸς** μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ **μουστ.**

Ἰδοὺ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Δεκαβάλλα:

Ὅταν τὸ **ἅλμη** ἔγινε **ἅρμη** καὶ χωρίστηκε ἐτυμολογικὰ ἀπ' τὸ **ἅλας**—γιὰ τοῦτο καὶ σήμανε γενικὰ κάθε ἀσηπτικὸ ὑγρὸ ποῦ διατηρεῖ τὰ διάφορα τουρσιά—τότες ὁ λαὸς τὸ μπόλιασε μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ: **ἅλας** καὶ τὸ εἶπε: **ἁλάρμη** = ἡ ἅρμη τοῦ ἁλατιοῦ.

Ὁ νόμος ἀφτὸς εἶναι ἕνα παρακλάδι τοῦ συμφυρμοῦ ἢ συνεπαρμοῦ νὰ ποῦμε, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ πὼς ὁ καθαφτὸ συμφυρμὸς (Γρ. Φιλ. § 376) γίνεται ἀσυνείδητα ὑπὸ τὸ κράτος ἄμετρης ψυχολογικῆς βίας, ἐνῷ ἀφτὸς ἀπ' ὅλα ὅσα εἴπαμε φαίνεται πὼς γίνεται μὲ ψυχικὴ ἠρεμία καὶ λοιπὸν συνειδητὰ κάπως (ἴσως καὶ χωρὶς τό: κάπως).

Ἀπὸ τὸ μυαλὸ τοῦ Χατζηδάκη πέρασε μιὰ ἀφτὸς ὁ νόμος ἔτσι φεβγαλέα καὶ τοῦ ἄγγιξε τὸ πνέμα ξώφαρσα, μὰ δὲν τόνε τσάκωσε στὴν παγίδα τῆς ἐπιστήμης. Ἔτσι διαβάζω ΜΝΕ. β', 502 κάτου-κάτου:

«**ἀπάλιουρας** ἐν Καλαβρύτοις ἀντὶ **παλίουρος** καὶ **ἀπλάτανος** ἐν Ρόδῳ ἀντὶ **πλάτανος,** ἃ διὰ μόνου τοῦ ἀρκτικοῦ **α** προσήγγισαν τῷ: **ἁπαλὸς** καὶ **ἁπλώνω».**

Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀ-

ποδέλοιπους μικροὺς καὶ μεγάλους ποὺ μᾶς κάνουν ἐδῶ τὸ γλωσσολόγο—ἐξὸν τὸ Δεκαβέλλα ποὺ εἴτανε γλωσσολόγος ἀπὸ σκαρὶ—μόνο ὁ Χατζηδάκης μποροῦσε νὰ διαισθανθεῖ ἀφτὰ τὰ ὡραῖα τὰ πράματα καὶ νὰ τὰ σημειώσει ὁπωσδήποτε, ἔστω καὶ «ὑποτυπωδῶς».

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τοῦτα ὅλα ἐδῶ τὰ παραδείγματα εἶναι ντόπια βέβαια, μὰ πρέπει νὰ ξαίρετε πῶς τὰ ἐργαστήρια τῆς γλωσσοπλασιᾶς εἶναι οἱ ντοπιολαλιές, ὅπου ὁ γλωσσοπλάστης λαὸς ἥσυχος καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ κάθε σχολαστικὴ συνεργιὰ τῶν λογιοτάτων επεξεργάζετε καὶ καταστήνει ἀθάνατη τὴν ἱερὴ παρακαταθήκη ποὺ λέγεται Ἑλληνικὴ γλώσσα. Πρέπει λοιπὸν νἀγαπᾶτε τὶς ντοπιολαλιὲς καὶ νὰ μὴν τὶς καταφρονᾶτε ἐπονόματι τῆς Ἑλληνικῆς, ἡ ὁποία μόνο ἐκεῖ ζωογονιέται καὶ διατηριέται κληρονομιὰ γιὰ τοὺς αἰῶνες.

Ἀπ' ὅλα τοῦτα τὰ παραδείγματα φαίνεται πῶς γιὰ νὰ γίνει ἀφτὸ τὸ **λεξοφύλλιασμα** (πρβλ. τὴ λαϊκὴ λέξη (ξ)**σωφυλλιάζω**, α΄ 222) πρέπει οἱ τελικοὶ ἢ τουλάχιστο ὁ τελικὸς φθόγγος τῆς νέας ἀρχτικῆς συλλαβης, ποὺ προσθέτουνε, νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ἢ ὁ ἴδιος μὲ τοὺς ἀρχτικοὺς ἢ τὸν ἀρχτικὸ τῆς ἀπαρχαιονόμενης λέξης, ποὺ ξανανεώτεται. Τὶ ὑπέροχη γλωσσοπλαστικὴ ψιλοδουλειά! Ὁλοφάνερο δεῖγμα τῆς ξεχωριστῆς γλωσσικῆς δυναμικότητος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ τί δικαίωμα, ὦ ἁπλοϊκὸ γένος τῶν λογιοτάτων, καταφρονᾶτε τὴ γλώσσα του, τὴν αἰώνια Ἑλληνική—μιὰ δύναμη ἀόρατη καὶ ζωντανή, ποὺ μᾶς κρατεῖ στὰ πλοκάμια της τόσους αἰῶνες τώρα γιατὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε ἡ ζωή της καὶ μὲ μᾶς ζεῖ καὶ ξετυλίγεται. Ἡ σημερινὴ λαϊκὴ γλώσσα εἶναι τὸ ἴδιο γιγάντιο πολύκλαδο δέντρο, ποὺ ἡ ρίζα του παμπάλαιη χάνεται πίσω ἀπ' τὸν Ὅμηρο καὶ ποὺ στὰ κλαδιά του φούντωσε κιἄνθισε ἡ φυλὴ τόσες φορές... Καὶ θὰ φουντώσει καὶ θἀνθίσει ἀκόμα «εἰς αἰῶνας αἰώνων».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

(*) α', θὰ πεῖ ὁ πρῶτος τόμος ἐτούτου τοῦ βιβλίου.

Β

Θ

Ι

Κ

Π

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΣΤΟΥΣ ΔΥΟ ΤΟΜΟΥΣ

Τόμ. α′, πρόσθεσε: ***ρημοπαϊράκη***=ἔρημο μπαϊράκι, σημαία, θεωρήθηκε ὑποκοριστικὸ καὶ εἶπανε τὸ μεγάλο: ρημομπάϊρο (Κρήτη Κρίαλης)—α′, 25 γιὰ τὴν προφορὰ τοῦ ***υ* > *ου*** κοντὰ στὸ ***κ***, πρόσθεσε καὶ τά: ***σκῦφος* > *σκοῦφος*, *σκύζομαι* > *σκούζω*.**

Ἀπὸ τὴ σελ. 58 τοῦ α' τόμου νἀφερεθεῖ ὁ παράγραφος ποὺ ἀρχίζει ἀπ' τὴν ἀράδα 4 καὶ κλείνει στὴν ἀρ. 9· εἶναι λάθος.

Στὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ α′, 94 νὰ προστεθοῦνε καὶ τοῦτα τὰ παραδείγματα: ἀγανὸς > ἀγνὸς (β′, 29, 57, 163), κωρονὸς > κουρνός, ἀγγαραδιὰ > ἀγγαρδιὰ (φυτό: ballota acetabulosa), γελγίδες > (ἀ)γλίδια, μουρωνιὰ > μουρνιά, βατόμουρα > βατόρμα (Κεφαλονιά), χαρακάλλι > καρκάλλι (Κουκουλές), harab >

χράπι (τουρκ. Παπζφρπλ.) tabula > τάβλα, fodera > φόδρα, κάβουρος > καβρὸς (Κρήτη) καὶ σ. 96: διμηνιὸ > διμνιὸ (Κφλν.), ἀπαληθινά > ἀπαρθινά, εἰρηνέβω > εἰρνέβω, Τυρινὴ > Τυρνή, ὄρνιθα > ὄρθα.

α', 103 κοντὰ στά: ***εἶνιαι*** καὶ ***κιανεὶς*** βάλε καὶ τὸ Θεσσαλικό: ***ξε-ἀνὰ*** > ***ξιανά***.

α', 150 στὰ παραδ. τοῦ ***θθ*** > ***τθ*** > ***τσ*** βάλε καὶ τό: Κορι***νθ***ία (ἀχρὰς) > κορ***θθ***ία > κορι***τθ***ία > γκορ***τσ***ιά. καὶ στὰ νδ > τζ: σκά***νδ***ιξ > σκα***τζ***ίκι καὶ σφό***νδ***υλος > σφό***τζ***υλας.

α', 204: ἑ χηλὴ > ἡ 'Εχηλὴ, ἀκρωτήρι στὴν 'Αστροπαλιά, ἀκόμη καί: ἑ (οἰ)κουμένη > ἐκουμένη (Κρήτη). ὁ λέφτερος > ὁ ὀλέφτερος.

σ', 205 αἰγιαλὸς > ἐ γιαλός, αἱματίτικος > ἐ ματσίτικος.

α', 219: κλωνὴ + κλωνὰ > κλωνιὰ (Κρήτη).

β', 26 σημ. ἔζευκσα > ἔζεφ'σα > ἔζεψα.

β', 47: ***πῆ*** > ***ἐπὰ***

β', 105: εὐδία > βιδιά, καπετανλίκι > καπετανιλίκι, χλιμιτῶ > χιλιμιντρῶ, χαζνὲς > χαζινὲς (τουρκ.), μπέλκι > μπέλικι (τ.), qισμὲτ > κισιμέτι (τ.), ἀντερὶ > ἀνιτερί(τ).

β', 107: ἐκδέχομαι > γδέχομαι.

β', 117: ἀντυλιγάδι, ἀγκυνόστομο. ἀγκοπανιὰ

β', 129: Στὸν Πόντο τὸ πλέω—ἔπλευσα > ἔπλεψα, τὸ εἴπανε: ***πλέβω***

β', 138 λουστρέρνω > λουστέρνω, θρύμπουρο > θύμπουρο.

139 βλάβος > βλάος.—141: ἀναθετὸς > ἀναετός, φροκάλι > φοκάλι.

β', 185: μούλκι > μούρκι (τούρκ.).

β', 196: οὐζοὺν-ἀχμὰκ > ζουλαχμάκης.

β', 216: appartenere = ἀνήκω, τὸ εἴπαμε: ***παρθενέβω*** (ἀπ' τὸ: παρθένα), τὸ σπαχίδες > σπα***θ***ίδες (ἀπ' τό: σπαθί), τὸ focaccia > μπογάτσα (ἀπ' τὸ μπο-

γάζι).-228: (ἰ)δόντι > ἀντόδι (Κρήτη), ἀπελπίζομαι > ἀπορπίζομαι κιἀπ' ἀφτό: ἡ **ὀρπίδα**=ἐλπίδα, ξοφλῶ > ξεφλῶ, ζγουραφισμένο > ζγουροφτιασμένο (Κρήτη). β', 236: ἀντάρα+ταραχὴ > ἀνταραχή, περιορίζω+πολιορκίζω > περιορκίζω (Κρήτη Κριάρης) (riga): ρίγα+ρέγουλα (regola) > ρίγλα, batarim (τούρκ.)+patiro (ἰταλ.) > μπατάρει=σκαμπανεβάζει τὸ καράβι, τρελὸς+χαζὸς > τροζὸς (Κρήτη), τὸ ε > ο ἀπὸ φωνοσυρμὴ (α', 151).
β', 239: Τὸ **λίμπα**=λέξη ξένη (λατ. limus, ἰτ. limo =βόρβορος) στὴν Κρήτη τὸ μπολιάσανε μὲ τό: **κολύμπι** καὶ τὸ εἴπανε: **κολίμπα**.

ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ

Τὰ παραδείγματα ποὺ στὴν ψηφοδέτηση γίνανε λαθεμένα τὰ διορθώνουμε μέσα στὸ λεξιλογικὸ πίνακα· ἀπὸ τἄλλα θὰ σημειώσουμ' ἐδῶ μόνο τὰ κυριότερα. Ὅλοι οἱ ἀναγνῶστες μας βέβαια Χατζηδάκηδες δὲν εἶναι (κοίτα πρωτύτερα σελ. 32 καὶ πέρα) καὶ δὲ θὰ τὰ καταλογίσουνε γιὰ στοιχεῖα τῆς ἀγραμματωσύνης μας.—Ἀλλιῶς δὰ ἐγὼ καμμιὰν ὑπόληψη δὲ θρέφω γιὰ τὴ λεγόμενη **ἱστορικὴ ὀρθογραφία**, γιὰ νὰ ξαίρετε. Καὶ δὲν πιστέβω νἆμαι πιὸ ἀγράμματος ἀπὸ κάθε λόγιο Ἕλληνα, μήτε ἀπ' τὸν κ. Χ.—Μὲ τὸ μπαρδὸν δηλαδής

Η ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ στὸ ξώφυλλο ἔπαθε ὑπερτροφία· ἡ **γνώση** ζουλέβοντας τὴ **γλῶσσα** πῆρε κιἄφτὴ ἕνα δέφτερο **σ**· σβήστε το λοιπόν.

Σελ. 24 ἀράδα ἀπὸ κάτου 2 ὁ **ἔτχιρος** μὲ **αι**.—Σελ. 35 ἀρ. ἀπὸ κ. 4 νὰ φύγῃ ἡ παραπομπὴ (1) ἀπ' τὸ **γλάρος**· ὑπάρχει ἤδη πιὸ ἀπάνου ἐκεῖ ποὺ χρειάζεται.—Σελ. 38, ἀράδα 11 ἄκρα ἄκρα τὸ **τοῦ** εἶναι ἄρθρο καὶ θέλει περισπωμένη (γιὰ τὴν ὥρα).—Σελ.

41 άρ. 17 τὸ **ξεπεσμένοι** νὰ γίνει: **ξυπασμένοι.**— Σελ. 51 ἀρ. ἀπὸ κ. 7 τὸ **πάτωμα** θέλει: **τάπωμα.** Σελ. 59 **λαγάζω** ὄχι **λαλάζω.**—Σελ. 64 ἀρ. ἀπὸ κ. 11 **ἄς ἀνοιχτοῦμε.**—Σελ 82 ἀρ. ἀ. κ. 8: **κα ἀ.**— Σελ. 87 τὸ σημεῖο ἔτσι: <,τὸ ἀνοιχτὸ μέρος πάντα πρὸς τὸν παλαιότερο τύπο.

Σελ. 96 τὸ: **δ:άστρα** μὲ ι γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ. Σελ. 98: **κουντούρα.** Σελ. 100: **α΄,** δηλ. πρῶτο. Σελ, 108 ἀράδ. 2 νὰ προστεθεῖ ἡ σ. 82.—Σελ. 136 ἡ παραπομπὴ νὰ διορθωθεῖ σέ: 204.—Σελ. 145 διόρθωνε **ρα(σ)οσέντονο** καὶ **ξε(κ)αταλαγιάζω.** — Σελ. 149 **ἀρσ.**—151 διορθ. ρ+δ > λ+δ. — Σελ. 154 ἀράδ. 3: **τὴν.**—Σελ. 159 **ἤμεθα** καὶ 167 **λ', νι·** δηλδ. **ι**—Σελ. 169 τὸ σπίνος μἔνα **ν.**—Σελ. 170 πρωρ.. καὶ 171 τὸ: **πῶς** ἐρωτηματικό, δηλ, μὲ περισπωμένη.—Σελ 181 πῶς διάολο τὸ **ἀουρικ ῦ** πέρασε μὲ **ο** ἐνῶ εἶναι ρῆμα περισπώμενο; ἀπορία. Σιάχτε το λοιπόν.—Σελ. 196 **γλιστρίδα** μὲ **γ.**—Σελ. 200 σημ. **βρεμένα** μἔνα **μ.**— Σελ. 205 τὸ **ἀντρόγενο** δὲν εἶναι γιὰ δῶ, ὑπάρχει ἄλλωστε ἐκεῖ ποὺ πρέπει.—Σελ. 210 τὸ **πάταγος** μἔνα **τ** βέβαια.—Σελ. 215 γράφε: **Ροδόφιλο.**—Σελ. 216 γρ. ἀ**γκ**.στρώνει μὲ **γκ.**

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ διορθωθοῦν οἱ σελίδες: 217 ἕως 214 τὸ πρῶτο 1 δηλ. νὰ γίνει 2.—Τἆλλα σὰν τὸ ἐπεξαργάζετε ἀντὶς -**ται** κτλ. διορθώστετα μόνοι σας.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β΄ ΤΟΜΟΥ

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΤΟΜΟΣ Γ΄

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ "ΑΘΗΝΑ"
Α. Ι. ΡΑΛΛΗΣ & Σ[ΙΑ]
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6 ΑΘΗΝΑΙ

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΛΩΣΣΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Τόμος γ'

ΓΕΝΟΥΣ ΑΛΛΑΓΗ

Γένη ὀνομάσανε οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ τὶς μορφολογικὲς διαφορὲς ποὺ λαβαίνουνε τὰ οὐσιαστικὰ γιὰ νὰ ξεχωρίζει καὶ τυπικὰ ἡ φύση τοῦ φύλου (sèxe) τῶν ὄντων ποὺ παραστήνουνε.

Καθαφτὸ μόνο τὰ ζωντανὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κατὰ τὴ φύση τους ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους κιὄλα τὰ ἄψυχα νὰ εἶναι οὐδέτερου.

Μὰ ἐπειδή, οἱ φυσιολάτρηδες πρόγονοι μὲ τὴν ὡραία τους φαντασία εἴχανε προσωποποιήσει πολλὰ φυσικὰ καὶ φανταστικὰ ὄντα καὶ θεωρούσανε γιὰ ἔμψυχα πράματα ἄψυχα, σὲ πολλὰ ἄψυχα ἔμεινε ἡ προσωπικὴ ὀνομασία μὲ τὸ γένος της, κιἄλλα πάλι ὀνομαστήκανε ἀπὸ τοὺς νεότερους κατὰ τὴν ἴδια ἀναλογία. Γιὰ τοῦτο καὶ σήμερα τὸ γραμματικὸ γένος δὲν εἶναι πάντα σύμφωνο μὲ τὴ φύση τοῦ ὄντου ποὺ παραστήνει τὸ οὐσιαστικὸ, λ. χ. **ὁ ἥλιος**, φυσικὰ οὐδέτερος, εἶν' ἀρσενικοῦ γένους (ὁ Ὑπερίων), ἡ γή, φυσικὰ ἐπίσης οὐδέτερη, εἶναι θηλυκοῦ (ἡ Δημήτηρ) κτλ.

Ἔτσι λοιπὸν τὰ ἄψυχα δὲν εἶναι δύσκολο νὰ

μεταπέφτουνε ἀπὸ ἕνα γραμματικὸ γένος σὲ ἄλλο ὅταν βοηθοῦνε ἐσωτερικοὶ ψυχολογικοὶ λόγοι καὶ ἐξωτερικὰ γραμματικὰ σύμπτώματα.

Γιὰ νὰ γίνει ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γένους, ὅποια κιἂν εἶναι ἡ αἰτία, πρέπει νἀνταμωθοῦνε σὲ κάποια πτώση, ἢ γενικὰ σὲ κἄποιον τύπο, τὸ πρωτυτερνὸ γένος μὲ τὸ νεότερο, ποὺ θὰ περάσει τὄνομα· ἐπειδὴ λ. χ. ἡ αἰτιατικὴ τοὐδέτερου: **τὸ λείψανο** εἶναι ἴδια μὲ τὴν αἰτιατικὴ τἀρσενικοῦ: **τὸ λείψανο** ἀφτὸς ὁ οὐδέτερος τύπος, (τραβώντας ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἰδιονόημου ἀρσενικοῦ: **τὸ νεκρὸ)** θεωριέται ἀρσενικὸς κἔτσι λένε κιὀνομαστική: **ὁ λείψανος,** ὅπως **ὁ νεκρός.**

Ἔτσι λοιπὸν συναλλάζουνε γένος, ἅμα ἔχουνε διαφορόγενα ἰδιονόημα νὰ ἑλκυστοῦνε:

1) Ἀπ' τὴν ὀνομαστική, ποὺ ἀνταμώνουνται φθογγικά, τὰ μὲ **-ος**, **-ης (-υς, ις)**, **ας** ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα ὡς ἑξῆς:

Τὰ γιγαντόδενδρα: ***πλάτανος, κέδρος, κυπάρισσος κτλ.*** ποὺ οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι μὲ τὴν ἀρχαϊκή τους ἀντίληψη τὰ θεωρούσανε νύφες καὶ τὰ εἴχανε θηλυκά, πέσανε στὴν ἀντίληψη τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ σὰ ***γίγαντες, ἥρωες, δράκοι***, καὶ λοιπὸν ἄντρες (πρβλ. ***ὁ δέντρος)*** κἐπειδὴς εἶχαν ἀνέκαθε οἱ Ἕλληνες διπλόγενα ὀνόματα: ὁ καὶ ἡ ***πρῖνος*** ὁ καὶ ἡ ***ἀσπάλαθος*** ὁ καὶ ἡ ***βάτος*** κτλ., βοηθώντας ἡ κοινόγενη δεφτερόκλιτη κατάληξη **-ος** ἔφκολα περάσανε ἀφτὰ ἀπ' τὸ θηλυκὸ στὸ ἀρσενικό, κἔτσι εἴπαμε: ***ὁ πλάτανος*** (ἀντὶς ἡ πλ.), ὁ κέδρος (ἀντὶς ἡ κέδρο) κτλ. Ὡστόσο ἡ κατάληξη δὲν εἶναι ἡ αἰτία

ποὺ ἀλλάζουνε τὸ γένος, μόνο εἶναι τὸ μέσο τῆς ἀλλαγῆς. Ἔτσι λοιπὸν εἶπαν καὶ ὅλων τῶν φυτῶν τὰ ὀνόματα. Λ. χ. κατὰ τὸ **ὁ θάμνος** εἴπανε ἡ > **ὁ ἄμπελος**, ἡ > **ὁ σκῖνος**, ἡ > **ὁ σπάρτος**, ἡ > **ὁ σφένδαμος**, ἡ > **ὁ πάπυρος**, ἡ > **ὁ πύξος**, ἡ > **ὁ κυπάρισσος**, ἡ > **ὁ κέρασος** (Θεόφραστος).

Καὶ κατὰ τά: **ὁ ἡδύοσμος**, **ὁ βάλσαμος** εἶπαν ἀργότερα τὰ μυρωδικά: **ὁ ἄψινθος**, **ὁ ὀρίγανος**, **ὁ θύμος**, **ὁ μάραθος**, **ὁ ὑάκινθος**, **ὁ κρῖνος**, **ὁ κύμινος**, **ὁ θύμβρος**, **ὁ ἄνηθος**, **ὁ γλυκάνησος** **κτλ.**

Κἐπειδὴ ἡ κατάληξη-**ος** δὲν ἔμεινε γιὰ θηλυκὴ στὴ νέα γλώσσα, φτάσανε ὥς σὲμᾶς ἀλώβητα μόνο ὅσα ὄντας διπλόγενα στὴν ἀρχαία ἢ στὴν Κοινή, περάσανε μόνο ἀρσενικὰ στὴ νέα ἔτσι δά:

ἡ > ὁ ἄνθρωπος, **ἡ > ὁ ληνός**, **ἡ > ὁ δοκός**, **ἡ > ὁ στάμνος** **ἡ > ὁ στενωπός**, **ἡ > ὁ βῶλος**, **ἡ > ὁ ψῆφος**, **ἡ > ὁ πάπυρος**, **ἡ > ὁ ἄσφαλτος**, **ἡ > ὁ κόμαρος**, **ἡ > ὁ πρῖνος**, **ἡ > ὁ χάλκανθος**, **ἡ > ὁ ἀσπάλαθος**, **ἡ > ὁ ὀρίγανος (Ρόδο).**

Ἔτσι λοιπὸν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο εἴπαμε ἐμεῖς **ἡ > ὁ ἄμμος** (κατὰ τό: ὁ γιαλός,) **ἡ > ὁ ἀπόστροφος** (σάν: ὁ τόνος), **ἡ > ὁ μέθοδος** (σάν: ὁ τρόπος), **ἡ > ὁ γερανὸς** (σάν: ὁ πελαργός), **ἡ > ὁ γύψος** (: ὁ πηλός), **ἡ > ὁ δίφθογγος** (: ὁ φθόγγος), **ἡ > ὁ θόλος** (: ὁ τροῦλλος), **ἡ > ὁ ὁδὸς** (: ὁ δρόμος), **ἡ > ὁ παράγραφος** (: ὁ χωρισμὸς) **ἡ > ὁ ἔξοδος** (: ὁ διάδρομος), **ἡ > ὁ ὀχτώηχος** (: ὁ ἦχος), **ἡ > ὁ ἄρκος** (: ὁ λύκος), **ἡ > ὁ ῥάβδος** (: ὁ λοστός), **ἡ > ὁ καπνοδόχος** (: ὁ σωλήνας), **ἡ > ὁ κόπρος**, **ἡ > ὁ πηλός**, (: ὁ ἀσβέστης). Κιἀντίθετα εἴπαμε **ὁ > ἡ λέμβος**

(κατὰ τό: ἡ βάρκα) ***ὁ > ἡ Παράδεισο*** (κατὰ τό: ἡ κόλαση).

Καὶ πάλι μὲ τὸ μέσο τῆς κατάληξης **-ος** τἄρσενικὰ γίνονται οὐδέτερα λ. χ. εἶπανε ***ὁ ἔλεος > τὸ ἔλεος*** (σάν: τὸ σπλάχνος). ***ὁ ἔπαινος > τὸ ἔπαινος*** (: τὸ κάφκημα), ***ὁ > τὸ βιὸς*** (: τὸ χρῆμα), ***ὁ > τὸ πλοῦτος*** (: τὸ λογάρι), ***ὁ > τὸ θρόνος*** (: τὸ κάθισμα, τὸ βάθρο), ***ὁ > τὸ λαὸς*** (: τὸ πλῆθος), ***ὁ > τὸ λίθος*** (: τὸ λαλάρι, τὸ βράχος), ***ὁ > τὸ χάρος*** (: τὸ μνῆμα), ***ὁ > τὸ γέλος*** (τὸ κλάμα), ***ὁ > τὸ γόνος*** (: τὸ τέκνο), ***ὁ > τὸ δόλος*** (: τὸ δόλωμα), ***ὁ > τὸ θρῆνος*** (: τὸ κλάμα), ***ὁ > τὸ ζῆλος***, (: τὸ πάθος) ***ὁ > τὸ θάμπος*** (: τὸ σκότος), ***ὁ > τὸ ἦχος*** (: τὸ ἄκουσμα) ***ὁ > τὸ κλάδος*** (: τὸ δέντρο), ***ὁ > τὸ κρότος*** (: τὸ χτύπημα), ***ὁ > τὸ ὄγκος*** (:τὸ πάχος), ***ὁ > τὸ πάτος*** (: τὸ τέλος), ***ὁ > τὸ πῆδος*** (: τὸ πήδημα), ***ὁ > τὸ ρύπος*** (: τὸ σκουπίδι) ***ὁ > τὸ στόλος*** (: τὸ κόσμημα), ***ὁ > τὸ φτόνος*** (: τὸ πάθος), ***ὁ > τὸ φόβος*** (: τὸ δέος), ***ὁ > τὸ στάβλος*** (τό: ἀχούρι) ***ὁ > τὸ χτύπος*** (: τὸ χτύπημα). Καὶ ἀπὸ θηλυκά: ***ἡ > τὸ ψῆφος*** (: τὸ λιθάρι), ***ἡ > τὸ δρόσος*** (: τὸ νερό).

Κιἀνάστροφα τὰ οὐδέτερα > ἀρσενικά: ***τὸ γένος > ὁ γένος*** (σάν: ὁ ἄνθρωπος), ***τὸ ἔθνος > ὁ ἔθνος*** (: ὁ λαός), ***τὸ βράχος > ὁ βράχος*** (: ὁ λίθος), ***τὸ > ὁ δάσος*** (: ὁ λόγγος), ***τὸ > ὁ θάρρος*** (σάν: ὁ κότος), ***τὸ > ὁ θέρος*** (: ὁ ἄμητος), ***τὸ > ὁ μάκρος*** (σάν: ὁ χῶρος), ***τὸ > ὁ πλάτος*** (: ὁ τόπος), ***τὸ > ὁ φάρδος*** (: τὸ ἴδιο), ***τὸ > ὁ στένος*** (: τὸ ἴδιο), ***τὸ > ὁ πάθος*** (: ὁ πυρετός), ***τὸ > ὁ ρῖγος*** (: ὁ παροξυσμός), ***τὸ > ὁ ἀνθὸς*** (κατὰ τό: ὁ καρπὸς ποὺ ἀπ' ἀφτὸ πῆρε καὶ τὸν τόνο), ***τὸ > ὁ τέλος*** (: ὁ πάτος), ***τὸ > ὁ τρύγος*** (: ὁ

θερισμός) **τὸ > ὁ φέγγος** (ὁ φάρος), ἀκόμη καὶ **τὸ > ὁ ὄνειδος** (Βυζαντινὸ κατὰ τά: ὁ ψόγος, ὁ ἔλεγχος καὶ κατὰ τὸ ἀντίθετο: ὁ ἔπαινος). Καὶ μὲ τὴν κατάληξη **-ας: τὸ κρέας > ὁ κρέας** (σάν: ὁ βούς, ὁ τράγος κτλ.) Ἐπίσης μὲ τὴν κατάληξη **-ης (υς, ις)** τὰ θηλυκὰ > ἀρσενικὰ λ.χ. **ἡ δρῦς > ὁ δρής, ἡ μῆνις > ὁ μήνης** (σάν: ὁ θυμός, στὴ Λεροκάλυμνο) **ἡ βρογχίτις > ὁ βροχίτης, ἡ > ὁ κοκκίτης, πλεβρίτης, ραχίτης, σταφυλίτης, μηλιγγίτης, λαρυγγίτης, φαρυγγίτης, ἐγκεφαλίτης κτλ.** (κατὰ τά: ὁ βήχας, ὁ πυρετὸς κτλ).

Εἶναι γνωστὸ πῶς πολλὰ οὐδέτερα μὲ τὴν ὑποκοριστικὴ κατάληξη **-ι** (ἀρχ. **-ιον**) χάσανε ὁλότελα τὸ ὑποκοριστικό, δηλ. τὸ μικρυντικὸ νόημα κἔτσι ἔμεινε τὸ **ι** σκέτη οὐδέτερη κατάληξη. Ἔτσι λοιπὸν ἐπειδὴς ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ θηλυκοῦ: **ἀγκύλη** λόγου χάρη, ἀφόντας συμπέσανε στὴν προφορὰ τὸ **η** μὲ τὸ **ι** ἀκούεται ἀπαράλλαχτα σάν τοῦ οὐδέτερου **ἀγκύλι,** ἀνταμώνονταί δηλ. φωνητικὰ οἱ δυὸ τύποι, κἐπειδὴ μέσ' στὴν ψυχὴ τοῦ μιλητῆ ὑπάρχουνε τὰ ἰδιονόημα: **τὸ ἀγκίδι, τὸ ἀγκίστρι,** ἀκολουθώντας ἀφτὰ καὶ **ἡ ἀγκύλη,** ποὺ δὲν εἶναι δὰ καὶ φυσικὰ θηλυκὴ μόνο εἶν' οὐδέτερη, ἀφοῦ εἶναι σκέβος, περνᾶ κιἄφτὴ στὸ γένος τους καὶ γίνεται καὶ γραμματικὰ οὐδέτερη: **τὸ ἀγκύλι.** Σὰν ἐτοῦτο λοιπὸν ἔχουμε ἀρκετὰ καὶ νάτα: **ἡ λαλάγγη > τὸ λαλάγγι,** (κατά: τὸ γλύκισμα). **ἡ ἀκάνθη > τὸ ἀκάνθι,** (κατά: τὸ ἀγκίστρι, τὸ κεντρὶ κτλ.), **ἡ ἀκόνη > τὸ ἀκόνι** (κατά: τὸ μαχαίρι), **ἡ ἀξίνη > τὸ ἀξίνι** (κατά: τὸ σκεπάρνι), **ἡ ἀρπεδόνη > τὸ ἀρπεδόνι** (ὅπως: τὸ νῆμα), **ἡ βελόνη > τὸ βελόνι** (κατά: τὸ κεντρί), **ἡ βομβύλη > τὸ μπουμπούλι**

(κατά: τὸ ζουζούφι), ἡ ***βοτάνη > τὸ βοτάνι*** (ὡς: τὸ χορτάρι), ἡ ***γογγύλη > τὸ γογγύλι*** (: τὸ δαφκί), ἡ ***δαμάλη > τὸ δαμάλι*** (: τὸ βόδι), ἡ ***δείλη > τὸ δείλι,*** (: τὸ βράδι), ἡ ***θαλάμη > τὸ θαλάμι,*** (: τὸ χταπόδι), ἡ ***κακάβη > τὸ κακάβι*** (: τὸ καζάνι), ἡ ***καλύβη > τὸ καλύβι*** (: τὸ σπίτι), ἡ ***κανδήλη > τὸ καντήλι*** (: τὸ φῶς), ἡ ***κογχύλη > τὸ κοχύλι*** (: τὸ στρείδι), ἡ ***κολοκύνθη > τὸ κολοκύθι*** (: τὸ ἀγγούρι), ἡ ***κορύπη > τὸ κουρούπι*** (: τὸ πιθάρι), ἡ ***κυψέλη > τὸ γυψέλη*** (: τὸ μελίσσι), ἡ ***λεκάνη > τὸ λεκάνη*** (: τὸ δοχεῖο), ἡ ***μελάνη > τὸ μελάνι*** (: τὸ χαρτὶ τὸ καλαμάρι), ἡ ***μίλη > τὸ μίλι*** (: τὸ μαχαίρι), ἡ ***μυρσίνη > τὸ μερσίνι*** (: τὸ κεράσι), ἡ ***ξυάλη > τὸ ξυάλι*** (: τὸ κουτάλι), ἡ ***ὀρδὴ > τὸ ὀρδὶ*** (: τὸ πλῆθος), ἡ ***περόνη > τὸ περόνι*** (: τὸ καρφί), ἡ ***προζύμη > τὸ προζύμι*** (: τὸ ψωμί), ἡ ***ρητίνη > τὸ ρετσίνι*** (: τὸ πεῦκο), ἡ ***ροδάνη > τὸ ροδάνι*** (: τὸ μασούρι, τὸ καλάμι), ἡ ***ρυκάνη > τὸ ρουκάνι*** (: τὸ ἐργαλεῖο, τὸ σκεπάρνι), ἡ ***σκορδάλμη > τὸ σκορδάμι*** (: τὸ τουρσί), ἡ ***στεφάνη > τὸ στεφάνι*** (: τὸ κεφάλι), ἡ ***συνάγχη > τὸ συνάχι*** (: τὸ πάθος), ἡ ***σφονδύλη > τό σφοντύλι*** (: τὸ ἀδράχτι), ἡ ***τρυπάνη > τὸ τρυπάνι*** (: τὸ ἐργαλεῖο), ἡ ***τυκάνη > τὸ τσουκάνι*** (: τὸ σφυρί), ἡ ***πλατάνη*** (Wagner - Vikelas. Trois poèmes. Berlin 1881, σελ. 33) ***> τὸ πλατάνι*** (: τὸ δέντρο), ἡ ***χαλὴ*** (Δωρικὸ λείψανο) ***> τὸ χαλὶ*** (ὡς: τὸ νύχι), ἡ ***χελώνη > τὸ χελώνι*** (κατά: τὸ ζῶο). Καὶ τὰ γυναικεῖα ἀτομικὰ ὀνόματα πρὸς ὑποκορισμό: ἡ ***Ἀρετὴ > τὸ Ἀρετὶ*** (: τὸ κορίτσι), ἡ ***Καλλιόπη > τὸ Καλλιόπι,*** ἡ ***Ρήνη > τὸ Ρήνι κτλ.***

Κι᾽ἀντίθετα βοηθώντας ἡ κατάληξη Ι κοινὴ στὰ θηλυκὰ **(η)** καὶ στὰ οὐδέτερα **(ι)**, κάμποσα οὐδέτερα συντραβηχτήκατε ἀπὸ ἄλλα ὁμοιονόημα θηλυκὰ καὶ γίνανε κιἄφτὰ θηλυκά. Τέτοια ἔχουμε:

α) ὀνόματα τόπων λ. χ. τὸ ***Σωσθένιον > τὸ Σ'στένι > ἡ Στένη*** (σὰν τό: ἡ κώμη) ***τὸ Σίγριον > τὸ Σίγρι > ἡ Σίγρη*** (σὰν τό: ἡ ἄκρο), ***τὸ Σούτριον > τὸ Σούτρι > ἡ Σούτρη*** (σὰν το: ἡ πόλη), ***τὸ Χαράκι > ἡ Χαράκη*** (τῆς Κύζικος).

β) ὀνόματα ἀτομικὰ θηλυκὰ ποὺ ὅταν εἴτανε μικρὰ τὰ εἴπανε στὸ οὐδέτερο, κὔστερα σὰ μεγαλώσανε, κρατήσανε τὸν τύπο ἀλλάζοντας τὸ γένος λ. χ. ***τὸ Κρουστάλλι > ἡ Κρουστάλλη, τὸ Λενάκι > ἡ Λενάκη, τὸ Μαργέλι > ἡ Μαργέλη*** ('Αρτάκη), ***τὸ Λιλὶ > ἡ Λιλή, τὸ Μαρουσὶ > ἡ Μαρουσή, τὸ 'Εβδοξὶ > ἡ 'Εβδοξὴ κτλ,*** (σὰν τὰ ἡ κόρη, ἡ γυναίκα).

γ) προσηγορικὰ λ. χ. τὸ ***θιάφι > ἡ θιάφη*** (κατὰ τό: ***ἡ σκόνη***), ***τὸ ράφι > ἡ ράφη*** (σὰν τό: ἡ ***θέση***), τὸ ***γιαούρτι > ἡ γιαούρτη*** (σὰν τό: ἡ ***κρέμα*** ἢ ἡ ***κούπα***), ***τὸ σκάφι (ον) > ἡ σκάφη, τὸ περδικὶ > ἡ περδική***, (=φυτὸ parietaria) ***τὸ στρόφι(ον) > ἡ στρόφη***, (τὸ ἀβάθιον): ***τὸ βαβάθι > ἡ βαβάθη*** (τομ. β' σελ.78), ***τὸ κουρκούτι > ἡ κουρκούτη*** (: ἡ σούπα). Ἔτσι λοιπὸν καὶ ***τὸ πύρ(ι) > ἡ πύρη*** (κατὰ τά: ἡ φλόγα, ἡ φωτιά, ἡ ἄναψη, ἡ θέρμη κτλ.).

Καὶ τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἑνικὸ θηλυκὸ > οὐδέτερο πληθυντικό: ἡ Θεοφάνεια > τὰ Θεοφάνεια (ὅπως τὰ φῶτα) ἡ Χριστοῦ γέννα > ἡ Χριστούγεννα (σύγκρινε: ἡ Ἁδριανοῦ πόλις > ἡ 'Αδριανούπολη) > τὰ Χρι-

στούγεννα (σὰν τὰ Φῶτα, τὰ Θεοφάνεια ποὺ εἴτανε ἀρχαιότερη γιορτή), ἡ συντέλεια > τὰ συντέλεια (σὰν τὰ οὐράνια, τὰ καταχτόνια) ἡ ὄλυρα > τὰ ὄλυρα (Θεοφάνης καὶ Πορφυρογέννητος περὶ διοικ.)

Ἐπίσης οὐδέτερα μὲ **-α** γίνουνται θηλυκὰ **λ. χ. τὸ θρύμμα > ἡ θρύμμα** (κατὰ τό: ἡ ψίχα), **τὸ φτύσμα > ἡ φτύσμα** (στὸν Πόντο κατὰ τό: ἡ ρέχα), **ἡ ἀνάσμα** εἶναι συνεπαρμός: **ἀνάσα + ἆσθμα, τὸ θυμιάμα > ἡ θυμιάμα** (κατὰ τό: ἡ λαμπάδα).

Ἀκόμη καὶ ἀπὸ πληθυντικὸ οὐδέτερο μὲ -α βγαίνει ἑνικὸ θηλυκό: ***Τὰ Δρίλλια > ἡ Τρίγλια*** (κατὰ τά: ἡ κώμη, ἡ πόλη, ἡ χώρα).

Ὅμοια συναλλάζονται θηλυκὰ μὲ οὐδέτερα ποὺ λήγουνε μὲ **-ο**, λόγου χάρη: ***ἡ κέδρο > τὸ κέδρο*** (κατὰ τό: δέντρο), ***ἡ > τὸ ἄμμο*** (: τὸ χῶμα), ***ἡ Κλειὼ > τὸ Κλειό***, (: τὸ κορίτσι), ***ἡ Σαμφὼ > τὸ Σαμφό, ἡ > τὸ κόπρο*** κλτ. Καὶ τὸ ἐνάντιο: ***τὸ Λενιὸ > ἡ Λενιό, τὸ Ρηνιὸ > ἡ Ρηνιό, τὸ Μαριὸ > ἡ Μαριὸ κτλ.***

Παράβαλε καὶ τἀρχαῖα ἐτοῦτα: ***τὸ ἄφενος > ὁ ἄφενος*** (κατὰ τό: ***ὁ πλοῦτος), τὸ ἔλεγχος > ὁ ἔλεγχος*** (σάν: ***ὁ ἔπαινος), τὸ κέλαδος > ὁ κέλαδος*** (ὅπως: ***ὁ θόρυβος, κρότος) τὸ > ὁ ἔλεος*** (σὰν τό: ***ὁ οἶκτος)*** καὶ κατόπι πάλε οἱ Βυζαντινοὶ εἶπαν: ***τὸ ἔλεος*** (σὰν τὸ ***ἄλγος), ἡ ἀήτη > ὁ ἀήτης*** (ὅπως ***ὁ ἄνεμος), τὸ λᾶας > ὁ λᾶας (: ὁ λίθος), ἡ νίκη > τὸ νῖκος (: τὸ τρόπαιον)***, ***ἡ αὐγὴ > τὸ αὖγος (: τὸ φέγγος), τὸ ναῦλον > ὁ ναῦλος (: ὁ μισθός), τὸ θύμον > ὁ θύμος (: ὁ σχῖνος), τὸ κάρα > ἡ κάρα (: ἡ κεφαλή), τὸ δεῖπνον > ὁ δεῖπνος (: ὁ πότος)***,

ἡ τρύγη > ὁ τρύγος (: ὁ ἀμητὸς) ***κτλ.***

Ἀπ' τὴν πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ συναλλάζονται τὰ με ***-ας,-ης*** ἀρσενικὰ μὲ τὰ μὲ ***-α,-η*** θηλυκά:

Τὰ περιεχτικὰ ***ὁ ἐλιώνας—οἱ ἐλιῶνες > ἡ ἐλιώνα*** (κατὰ τά: ἡ περιοχή, ἡ γῆς κτλ.), ***ὁ καλαμιώνας—οἱ καλαμιῶνες > ἡ καλαμιώνα, ἡ κρυψώνα*** (σὰν τά: ἡ φωλιά, ἡ τρύπα), ***ἡ ὀρνιθώνα*** (: ἡ κατοικία) ***ἡ ἀχερώνα*** (σὰν τό: ἡ ἀποθήκη), ***ἡ καταπιώνα*** (σὰν τό: ἡ γλώσσα) κτλ. ὅλα ἔτσι στὴν Κύζικο.

Τό: κίων (=στύλος) στοὺς ἀρχαίους εἴτανε καὶ θηλυκό: ***«κίονας μακράς»*** Ὅμηρ. α, 53, καὶ ἀρσενικὸ ***«κίονα μακρόν»*** Θ, 66. ἔτσι καὶ στὸν Ἡρόδοτο: ***«τῶν κιόνων αἱ πολλαί»*** α', 92. καί: «***τοῦτον*** (τὸν Ἄτλαντα) ***κίονα*** τοῦ οὐρανοῦ λέγουσι». Στοὺς ἀττικοὺς εἶναι πάντα ἀρσενικό: «ὥσπερ λεπὰς προσεχόμενος ***τῷ κίονι***» Ἀριστοφ. Σφηκ. 105. Σήμερα στὴν Πελοπόννησο τὸ λένε θηλυκό: ***ἡ τσιόνα*** (= πέτρα γιὰ σύνορο χωραφιοῦ).

Ἡ θηλυκὴ Ἰταλικὴ κατάληξη **-one**: **porzione**= ἡ πορτσιόνα (=μερίδα φαγητοῦ) πέρασε καὶ σὲ ἑλληνικὲς λέξες: ***ἡ μοιρασόνα*** (=ἡ μοιρασιά), ***ἡ ἀπολυσόνα*** (=ἡ ἀπόλυση), ***ἡ ἀρμεγόνα*** (= ἡ ἄρμεξη) ***ἡ διαλεγόνα*** (= ἡ διαλογὴ) ἔτσι ὁ Ἐρωτόκριτος (Ε 277). σήμερα ὅμως τὰ λένε ἀρσενικὰ στὴν Κρήτη λέει ὁ Ξανθουδίδης (Λεξκγρ. ἀρ. α', 143): ***ὁ διαλεγόνας, ὁ ἀρμεγόνας*** κτλ. γιατὶ φυσικὰ συχίσανε τὴν ἰταλικὴ κατάληξη μὲ τὴν ἑλληνική: ***κεραμιώνας, μελισσώνας, περιστεριώνας.*** (β', 121).

Ἀκόμα ***ὁ λειχήνας—οἱ λειχῆνες > ἡ λειχήνα*** (σὰν τά: ἡ ψώρα, ἡ πληγή, ἡ καψίδα), ***ὁ πυρήνας***

—οἱ πυρῆνες > ἡ πυρήνα (σὰν τό: ἡ ἐλιὰ κτλ.), **ὁ σπλήνας - οἱ σπλῆνες > ἡ σπλήνα** (: ἡ καρδιά), **ὁ σωλήνας > ἡ σωλήνα** (ἡ θαλασινή, σὰν τό: ἡ πίννα), **ὁ σφήκας > ἡ σφήκα** (: ἡ μέλισσα), **ὁ σφήνας > ἡ σφήνα** (: ἡ σκίζα, ἡ ἀγκίδα), **ὁ χήνας > ἡ χήνα** (: ἡ πάπια), **ὁ ἀρραβώνας > ἡ ἀρραβώνα** (: ἡ παντρειά, ἡ χαρά, ἡ στέψη), **ὁ βήχας > ἡ βήχα** (: ἡ πούντα), **ὁ φθείρας > ἡ φθείρα** κὕστερα: **ἡ ψείρα** (κατὰ τό: **ἡ ψύλλα), ὁ σκώληκας—οἱ σκούληκες >** ἡ σκούληκα (ἔτσι στὴν Ἀρτάκη, σάν: ἡ ἀβδέλλα) ὁ κ. Χ. τὰ ξηγάει πολὺ ἁπλοϊκὰ ΜΝΕ β', 68. **Ὁ φράχτης —οἱ φράχτες > ἡ φράχτη** (σὰν τά: ἡ σούδα, ἡ χωρισιά), **ὁ σύρτης > ἡ σύρτη** (σάν: ἡ πόρτα), **ὁ σκεβοπλύτης > ἡ σκεβοπλύτη** (: ἡ πατσαβούρα), **ὁ πῆχυς—οἱ πῆχες > ἡ πήχη** (σάν: ἡ πιθαμὴ) **ὁ εἰκονοστάτης > ἡ εἰκονοστάτη** (: ἡ θέση), **ὁ > ἡ λυχνοστάτη, ὁ > ἡ σταμνοστάτη. Ὁ γαλαχτίτης > ἡ γαλαχτίτα** (: ἡ πέτρα), **ὁ αἱμοστάτης > ἡ αἱμοστάτα** (: τὸ ἴδιο), **ὁ σαπωνίτης > ἡ σαπωνίτα** (τὸ ἴδιο), **ὁ σταλαμίτης > ἡ σταλαμίτα** (σὰν τό: ἡ στάλα, τὰ μαρτυράει ὁ Δ. Οἰκονομίδης ἀπ' τὸ Πόντο). **Ἡ ζάχαρη—οἱ ζάχαρες > ὁ ζάχαρης** (σάν: ὁ καφές), **ἡ πλάτη—οἱ πλάτες > ὁ πλάτης** (: ὁ ὦμος).

Ἀπὸ τὴν ἑνικὴ αἰτιατικὴ τὰ μὲ **-ο(ν), -ι(ν), -α(ν)** οὐδέτερα μὲ τὰ μὲ **-ος, -ης, -ας** ἀρσενικά. Ἐπειδὴ λ. χ. ἡ αἰτιατικὴ τοῦ οὐδέτερου: **τὸ νῶτον** εἶναι φωνητικὰ ἴδια μὲ τὴν αἰτιατική του, ἂν εἴτανε ἀρσενικό: **τὸν νῶτον**, κἐπειδὴ μέσ' στὴν ψυχὴ τοῦ μιλητῆ νοηματικὰ συνεδένεται μὲ τὴν αἰτιατικὴ τοῦ

ὁμοιονόημου **τὸν ὦμον,** λέει κατόπι καὶ ὀνομαστική: **ὁ νῶτος** ἀρσενικά, ὅπως **ὁ (ν)ὦμος.**

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουμε ἀπὸ οὐδέτερα=ἀρσενικά: **τὸ δεῖπνο(ν)— τὸν δεῖπνο(ν) > ὁ δεῖπνος** (σάν: ὁ πότος) (stabnlun) **τὸ σταῦλο(ν)— τὸ στάβλο > ὁ στάβλος** (σάν: ὁ ἵππος), **τὸ σπήλαιο > ὁ σπήλιος** (: ὁ βράχος), **τὸ σκολειὸ > ὁ σκολειὸς** (: ὁ δάσκαλος), τὸ forum > **ὁ φόρος** (: ὁ χῶρος) **τὸ λείψανο > ὁ λείψανος** (: ὁ νεκρός), **τὸ κόπανον > ὁ κόπανος** (: ὁ λοστός, ὁ πάλος) **τὸ βασιλικὸ > ὁ βασιλικὸς** (: ὁ δυόσμος), **τὸ σῦκο > ὁ σῦκος** (: ὁ καρπό **τὸ χυνόπωρο > ὁ χυνόπωρος** (: ὁ χειμώνας).

Τὸ μονοπάτι(ν) — τομμονοπάτη(ν) > ὁ μονοπάτης (σάν: ὁ δρόμος). ***Τὸ ρεμα(ν)—τόρρεμα(ν) > ὁ ρέμας*** (σάν: ὁ ποταμός) (¹), **τὸ στόμα > ὁ στόμας** (σάν: ὁ κ...).

(¹) Ὁ καθηγητὴς Χ. (ΜΝΕ. β΄. 60) μᾶς διαβάζει παραμύθια. Δὲν μπόρεσε νὰ βρεῖ πὼς εἶναι ἀπ' τό: ***ὁ ποταμὸς*** καὶ λέει εἶναι μεγεθυντικό, ὥστόσο ὅπου κιἂν τἀκούσεις τὸ λένε μὲ τὴ φυσική του ἔννοια ἀντὶς ***το ρέμα.*** Ἐπίσης μεγεθυντικὸ λέει καὶ τό: ***ὁ στόμας.*** Μὰ ἐβλογημένε ἐκεῖ ποὺ λένε ***ὁ στόμας*** (Ἀρτάκη , ικρό, μεγάλο, ***ὁ στόμας*** θὰ τὸ ποῦνε, ἀφοῦ ἄλλον τύπο δὲν ξαίρουνε. Τὸ μεγεθυντικὸ εἶναι ὁ ***στόμαρος.*** Καὶ γενικὰ ἀφτὸ τὸ ἄρθρο του στὰ Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ (τόμος β΄, ἀπὸ σελ. 47 ἴσα με 70) εἶναι φρικαλέο. Ὅποιος εἶναι μερακλής, ἄς πάρει νὰ παραβάλει τὰ δυό, γιὰ νὰ δεῖ τὴ διαφορά μας: Ἰδοὺ ὁ ρόδος ἰδοὺ καὶ ὁ πῆδος. Τὰ λόγια τὰ πολλὰ (Ἀθηνᾶς κδ΄, 325 καὶ Ἀθηνᾶς λς΄, 206 καὶ πέρα καὶ Λεξικογραφικοῦ ἀρχείου ς', 18 καὶ πέρα ποὺ τἄχει μαζί μου δίχως νὰ μὀνομάζει) τὶ μᾶς χρειάζονται!

Κιἀπὸ ἀρσενικὰ > οὐδέτερα : **ὁ δάκτυλος—τόδ-δάκτυλο(ν) > τὸ δάχτυλο(ν)** (σάν : τὸ χέρι), **ὁ στέ-φανος—τοσστέφανο(ν) > τὸ στέφανο(ν)** (σάν : τὸ κεφάλι, τὸ καπέλλο κτλ.) **ὁ χόρτος > τὸ χόρτο** (σάν: τὸ φυτό), **ὁ σίδηρος > τὸ σίδερο** (σάν : τὸ μέταλλο), **ὁ χαλκὸς > τὸ χαλκὸ** (: τὸ ἴδιο), **ὁ μάρμαρος > τὸ μάρμαρο** (: τὸ λιθάρι), **ὁ φανὸς > τὸ φανὸ** (: τὸ φῶς, **ὁ σπόρος > τὸ σπόρο** (: τὸ κουκκούτσι), **ὁ μόσκος > τὸ μοῦσκο** (: τὸ μυρωδικό), **ὁ δαρμὸς > τὸ δαρμὸ** (: τὸ ξύλο), **ὁ μισθὸς > τὸ μιστὸ** (: τὸ καλό), **ὁ μυελὸς > τὸ μυαλὸ** (: τὸ κεφάλι) **ὁ κόκκα-λος > τὸ κόκκαλο** (: τὸ ὀστοῦν).

Τὰ παραπάνω μποροῦνε νἀλλάζουνε γένος καὶ μέσο τῆς γενικῆς τοῦ ἑνικοῦ καθὼς καὶ τοῦτα : τὸ ἀναγκαῖο—τοῦ ἀναγκαίου > ὁ ἀναγκαῖος (σάν: ὁ ἀπόπατος), τὸ ἄστρο—τοῦ ἄστρου > ὁ ἄστρος (σάν: ὁ ἥλιος) τὸ—τοῦ ἔμπυου > ὁ ἔμπυος (σάν: ὁ βύζου-νας) τὸ—τοῦ καπέλου > ὁ καπέλος (: ὁ πῖλος, ὁ σκοῦφος), τὸ—τοῦ κέντρου > ὁ κέντρος (: ὁ κύκλος), τὸ—τοῦ κάστρου > ὁ κάστρος (: ὁ τοῖχος) τὸ—τοῦ ἀργαλειοῦ > ὁ ἀργαλειὸς (σὰν τό: ὁ ἱστὸς) τὸ κῶλον τοῦ κώλου > ὁ κῶλος (: ὁ πρωκτός, ὁ ἀφεδρώνας) τὸ—τοῦ προσώπου > ὁ πρόσωπος (: ὁ ἄνθρωπος). τὸ > τοῦ κοπάνου > ὁ κόπανος.

Κιἀντίθετα : ὁ πολυέλαιος — τοῦ πολυέλαιου > τὸ πολυέλαιο (σὰν τά: τὸ καντηλέρι, τὸ κερί, τὸ φῶς κτλ.), ὁ—τοῦ κύμινου > τὸ κύμινο (: τὸ πιπέρι), ὁ βουνὸς—τοῦ βουνοῦ > τὸ βουνό (: τὸ ὄρος), ὁ—τοῦ δακτύλου > τὸ δάχτυλο (: τὸ χέρι), ὁ—τοῦ σταβροῦ > τὸ σταβρὸ (: τὸ κόνισμα).

Ἔτσι καὶ ἡ Κορυφὼ—τῆς Κορυφοῦς > τοὺς Κορφοὺς > οἱ Κορφοὶ (σὰν τό: οἱ Σταγοί).

Οἱ **ἄλες** ἀπὸ τὴν αἰτιατ. τοὺς **ἄλας**: βάλε **ἄλας** εἰς τὸ κρέας θαρέψανε πὼς εἶτανε ἑνικὸ οὐδετ. **τὸ ἄλας** (μόνο ἔτσι στὴν Κύζικο) καὶ κατόπι γεν. τοῦ **ἄλατος** (σὰν τοῦ κρέατος) > **τὸ ἀλάτι.**

Τὸ Σαββάτο ***τῶν ψυχῶν*** νομίστηκε ἑνικὴ αἰτιατικὴ ***τὸν ψυχὸ(ν)*** κἔτσι εἶπανε ἑνικὴ ὀνομ. ***ὁ ψυχὸς*** (Θεσσαλία).

5) Ἐτοῦτα πάλι ἀλλάζουνε γένος μέσο τῆς γενικῆς πληθυντικῆς: ***το βάγιο—τὰ βάγια—τῶ βάγιῶν > ἡ βάγια*** (σὰν τό: ἡ δάφνη) ***τὸ σέσκλο—τῶν σέσκλων > ἡ σέσκλα*** (σάν: ἡ βοτάνη), ***τὸ λίστρο > ἡ λίχτρη*** (σάν: ἡ ἀξίνη), ***τὸ δρακόντι—τῶν δρακοντιῶν > ἡ δρακοντιὰ*** (: ἡ λοπουντιά), ***τῶν ὀνομάτων > οἱ (ὀ)νομάτοι*** κατὰ τό: οἱ ἄνθρωποι (πρβλ. ***τῶν Ἀσωμάτων > οἱ Ἀσωμάτοι). Ἡ πλευρὰ—τῶν πλευρῶν > τὰ πλεβρὰ*** (: τὰ κόκκαλα τὰ πλαγια) ***οἱ ρίζες—τῶν ριζῶν > τὰ ριζὰ*** (: τὰ βουνά), ***οἱ γκρεμνοὶ—τῶν γκρεμνῶν > τὰ γκρεμνὰ*** (: τὰ βράχη, τὰ βουνά), ***οἱ—τῶν λήρων > τὰ λῆρα*** (: τὰ λόγια), ***οἱ—τῶν σάκκων > τὰ σάκκη*** (: τὰ ἄλεβρα), ***οἱ—τῶν ἱδρώτων > τὰ ἵδρωτα (σάν: τὰ αἵματα).***

6) Καὶ τέλος μέσο τῆς κλητικῆς ἀλλάζουνε γένος τὰ κύρια ὀνόματα: ***τὸ Γιωργάκι—αἴ Γιωργάκι > αἴ Γιωργάκη—ὁ Γιωργάκης κτλ. κατεβαίνει***—σὰν κλητική: ***Κατεβαίνη > ὁ Κατεβαίνης, πιστεύω—Πιστέβο > ὁ Πιστέβος, σώπα > ὁ Σώπας κτλ. μάγκα (ἡ) > ὁ μάγκας, κορδέλλα > (ἡ) ὁ Κορδέλλας, σπίθα (ἡ) > ὁ Σπίθας κτλ. κτλ. κτλ.*** κατὰ

τὸ νόημα τοῦ περιεχόμενου. Παρβλ. τἀρχαῖα: ***τὸ > ὁ Πέλωρ, τὸ > ἡ δάμαρ, το > ἡ ὄαρ, ὁ > ἡ Ἐλαιούς, ὁ > ἡ Σκυών, ὁ > ἡ Ἀκράγας, ἡ νεανία > ὁ νεανίας, ἡ γενετὴ > ὁ γενέτης, το > ἡ Γλυκέριον, το > ἡ Ἀβρότονον κτλ.***

7) Πολὺ πιὸ ἔφκολα ἀλλάζουνε γένος τὰ ἄκλιτα: ***το Πάσχα > ἡ Πάσχα*** (σὰν τά: ἡ Λαμπρή, ἡ Ἀνάσταση) ***το ἔμπα > ἡ ἔμπα*** (: ἡ εἴσοδο, ὁ ἀβλή), ***το ἔβγα > ἡ ἔβγα*** (: ἡ ἔξοδο, ἡ πόρτο), ***το > ἡ φῶς*** (σὰν τά: ἡ λάμπα, ἡ φέξη, ἡ καντήλα) ἔτσι στὸν Πόντο, ***τάδε > ὁ τάδες*** (: ὁ δείνα > ὁ δείνας).

8) Ἡ ψυχολογικὴ αἰτία ποὺ γίνεται ἡ μεταβολὴ τοῦ γένους εἶναι τὸ νοηματικὸ ἀντάμωμα τῆς ἀλλαξόγενης λέξης μὲ μιὰν ἄλλη ἀρχικὰ διαφορόγενη ἀλλὰ ὁμοιονόημη· ἡ ἀντάμωση σὲ κάποια πτώση τοῦ ἀλλαξόγενου ποὺ καὶ στὰ δυὸ γένη ἔχει τὸν ἴδιον τύπο εἶναι εἴπαμε τὸ μέσο τῆς ἀλλαξογενιᾶς. Γιὰ τοῦτο, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸ νἀνταμωθοῦνε καταληχτικά, γίνεται ἡ ἀντάμωση τεχνολογικά, δηλ. κατὰ τὸ σχῆμα: ***ἡ φιλτάτη—ὁ φίλτατος*** εἴπανε τό: ***ἡ ἐλάτη > ὁ ἔλατος.***

Καὶ κατὰ τὸ σχῆμα ***ἡ φίλη > ὁ φίλος*** εἴπαμε τά: ***ἡ μύλη > ὁ μύλος*** (: ὁ γύρος), ***ἡ θύμβρη > ὁ θροῦμπος*** (: ὁ δυόσμος), ***ἡ τρύγη > ὁ τρύγος, ἡ κλήθρη > ὁ σκλήθρος, ἡ πεύκη > ὁ πέφκος, ἡ λεύκη > ὁ λέφκος, ἡ στάφνη > ὁ στάφνος*** (: ὁ σπάγγος) κιἀνάποδα: ***ὁ ὀρίγανος > ἡ ρίγανη*** (: ἡ μέντα, ἡ σφάκα) ***ὁ διάργυρος > ἡ διάργυρη*** (: ἡ ἀλοιφή, ἡ νυχτικιή), ***ὁ γαμπρὸς > ἡ γαμπρὴ*** (=ἡ νύφη στὴν κάτω Ἰταλία).

Κατὰ το σχῆμα ἡ πέτρα—ὁ πετρος, εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ ***ἡ στεῖρα > ὁ στεῖρος, ἡ χήρα > ὁ χῆρος, ἡ πόρνη > ὁ πόρνος,*** ἀκόμη καὶ ***ὁ πέπειρος,*** (ἀντὶς ***πέπων)*** ἀπ' τὸ ***πέπειρα,*** καὶ ***ὁ μύραινος,*** (ἀντὶς ***μύρων)*** ἀπ' τὸ ***μύραινα,*** καὶ ***ὁ ἑταῖρος*** (ἀντὶς ***ἕταρος)*** ἀπ' τὸ ***ἑταίρα.***

Ἔτσι εἴπαμε κἐμεῖς: ***ἡ ψύλλα > ὁ ψύλλος*** (σὰν ὁ κορέος), ***ἡ ζέβλα > ὁ ζέβλος, ἡ ξύστρα > ὁ ξύστρος, ἡ γάστρα > ὁ γάστρος, ἡ πλύστρα > ὁ πλύστρος, ἡ νήσσα > ὁ νῆσσος*** (Σέρρες), ***ἡ ἐρωμένη > ὁ ἐρωμένος.*** Κιἀνάποδα: ***ὁ καρκῖνος > ἡ καρκίνα, ὁ κρίνος > ἡ κρίνα*** (Ἀρκάκη), ***ὁ ψῆφος > ἡ ψήφα ὁ στάβλος > ἡ στάβλα, ὁ βρῶμος > ἡ βρώμα, ὁ σάκκος > ἡ σάκκα, ὁ λάκκος > ἡ λάκκα.*** Κατὰ τὸ σχῆμα: ***ἡ καλὴ—ὁ καλὸς*** εἶπαν ***ἡ χαλή > ὁ χαλὸς*** (: ἡ αἰχμὴ τοῦ καμακιοῦ). Σὰν τὸ ***ἡ παλιὰ—ὁ παλιος*** εἴπανε καὶ ***ἡ παχιὰ > ὁ παχιός, ἡ βαριὰ > ὁ βαριός, ὁ φαρδιός, ὁ πλατιός, ὁ μακριός,*** ἀκόμη καὶ ***ὁ πραγιὸς*** (Κρήτη)· ἔτσι καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀπ' τὸ ***αἱ ἰδυῖαι > οἱ ἰδυῖοι*** (ἀντὶς ***εἰδότες).*** Κατὰ τὸ σχῆμα ***ἡ νιὰ—ὁ νιός,*** εἶπανε καὶ ***ἡ γριὰ > ὁ γριός.***

Ἔτσι κοἱ ἀρχαῖοι εἶπαν ***ἀνεψιος*** (ἀντὶς ***νέπως)*** ἀπ' τὸ κανονικὸ ***ἀνεψιὰ*** (ἀ-νεποτ-ια) ***μητρυιὸς*** (ἀντὶ πατρυιὸς) ἀπ' τὸ ***μητρυιά, ἑκυρὸς*** (ἀντὶς ἕκυρος) ἀπ' τὸ ***ἑκυρά.***

Ἐπειδὴς ἔλεγαν: ἡ ***χρονία περίοδος*** καὶ κατόπι μόνο ἡ χρονία > ***ἡ χρονιὰ*** καὶ δίπλα ***ὁ χρόνος,*** ἡ ***νοτία πνοὴ*** καὶ κατόπι μονο ἡ νοτία > ***ἡ νοτιὰ*** καὶ δίπλα ***ὁ νότος,*** κατὰ τὸ σχῆμο λοιπὸν ***ὁ νότος—ἡ νοτιά, ὁ χρόνος—ἡ χρονιά, κτλ.*** εἴπανε καί: ***ὁ τόνος***

> ***ἡ τονιά, ὁ ὄχτος > ἡ ὀχτιά, ὁ κρουνός > ἡ κρουνιά***, ***ὁ ὅρμαθος > ἡ ἁρμαθιὰ*** (σὰν τό: ἡ τσαμπαριὰ) ***ὁ ζόχος > ἡ ζοχιά,***

Καὶ κατὰ τὸ σχῆμα ***ἡ ἀρχὴ—ὁ ἄρχος*** εἶπαν ***ἡ μαμὴ > ὁ μάμος, ἡ βροντὴ > ὁ βρόντος, ἡ πορδὴ > ὁ πόρδος*** (σάν: ὁ κρότος), ***ἡ κριθὴ > ὁ κρίθος*** (: ὁ σῖτος).

Καὶ πάλι κατὰ τὸ σχῆμα: τὸ ὑγρὸν—τὴν ὑγρὰν εἶπαν οἱ Βυζαντινοὶ τὸ νηρὸν > τὴν νήραν, σὰν τό: τὴν ξηράν. (ὄχι δὰ διὰ τὸ aqua ὅπως ὑποθέτει κάπως ἀστεῖα ὁ κ. Χ.)!

9) Ἔτσι λοιπὸν τὸ κάθε ἀλλαγμένο κατὰ γένος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει κάποιαν τύπικη ἀντάμωση, σὰν τὶς παραπάνου μὲ τὸ ἀρχαιότερό του ἰδιονόημο διαφορόγενο, πρέπει νὰ ξηγηθεῖ δίχως ἄλλο ὡς νεολογισμὸς γενωμένος ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸν ἀρχαῖο τύπο λ. χ. ἀπ' τὸ αὐγάζω > τὸ **αὖγος** (κιὄχι ἀπ' τό: αὐγή), ἀπ' τὸ βυθίζω > τὸ ***βύθος*** (κιὄχι ἀπ' τό: ὁ βυθός), θωρῶ > τό ***θῶρος*** (ὄχι ἡ θωριά), λαβαίνω > τὸ ***λάβος*** (ὄχι: ἡ λαβή), πλανέβω > τὸ ***πλάνος*** (ὄχι: ἡ πλάνη), τυρανιῶ > τὰ ***τύραννα***(σὰν τό: βασανῶ—τὰ βάσανα, ὄχι ἡ τυραννία), φουμίζω > τὸ ***φοῦμος*** (ὄχι: ἡ φήμη) κτλ.

Πολλὰ ἀπ' ἀφτὰ τώρα καταλαχοὺς ἀνταμώνονται στὴν κατάληξη μἀρχαιότερα διαφορόγενα ἰδιονόημα λ.χ. ***θρηνῶ > τὸ θρῆνος μὲ τό: ὁ θρῆνος, δροσίζω > τὸ δρόσος*** μὲ τό: ***ἡ δρόσος*** κτλ., μὰ μιὰ ποὺ ἀποδείχνεται ἀφιλονίκητα πῶς τὰ παραπάνου εἶναι νεολογισμοί, πιὸ σωστὸ νὰ ξηγηθοῦνε κιἀφτὰ γιὰ νεολογισμοὶ καὶ τὸ ἀντάμωμά τους μὲ τἀρχαιό-

τερα ἁπλὴ σύμπτωση. Λοιπὸν καὶ τὸ **γέλος** (ὄχι βέβαια τὸ **γέλως** ποὺ γράφει ὁ καθηγητὴς Χ. (ΜΝΕ β' 65 δὲν εἶναι ὁ ἀρχαῖος **γέλως**, ἀλλὰ εἶναι νεολογισμός: **γελῶ > τὸ γέλος.** Ὁ πληθυντικὸς κανονικὰ **τὰ γέλητα** μὲ *η* (ὄχι δὰ τὰ γέλετα ποὺ γράφει ὁ κ. Χ.) σάν: **τὰ βάθητα**, γιατ' εἶναι ἀφηρημένο (Γρ. Φιλήν. § 573 καὶ πέρα).

10) 'Ακόμα πολλὰ ὀνόματα πραγμάτων ἀπὸ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ποὺ εἴτανε στὴν ἀρχαία, γίνανε στὴ νέα ἑλληνικὴ οὐδέτερα καθὼς ταιριάζει πλιότερο στὴ φύσή τους (γιατὶ τἄψυχα πράματα κατὰ φύση δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικά, οὔτε θηλυκὰ καὶ γιὰ τοῦτο ὁ Πρωταγόρας τὰ οὐδέτερα τὰ λέει ***σκεύη***) παίρνωντας τὸν ἀντίστοιχο μικρυντικὸ (ὑποκοριστικὸ) τύπο, ποὺ ἀπ' τὴν πολὺ μεταχείρηση ἔχασε τὸ καθαφτὸ μικρυντικὸ νόημα κἔγινε σκέτη οὐδέτερη κατάληξη.

λ. χ. ὁ >: ἡ ἄτρακτος > τὸ ἀδράχτι (κατὰ τό: νῆμα), ἡ ἀηδὼν > τὸ ἀηδόνι (σάν: τὸ πουλί), ἡ ἄκανθα > τὸ ἀγκάθι (: τὸ κεντρί), ἡ ἅλως > τὸ ἁλώνι (: τὸ ἄχερο, τὸ σιτάρι), ἡ ἅμαξα > τὸ ἁμάξι (: τὸ ἄλογο, τὸ κάρρο), ἡ ἄμπελος > τὸ ἀμπέλι (: τὸ κλῆμα τὸ σταφύλι), ὁ ἀσκὸς > τὸ ἀσκὶ (: τὸ δέρμα), ἡ ἴκτις > τὰ ἰκτίδια > τἀτσίδια > τὸ ἀτσίδι (: τὸ ζῶο, τὸ ἀγρίμι), ὁ αὖλαξ > τὸ ἀβλάκι (: τὸ νερό), ὁ ὀκτάπους > τὸ ἀχταπόδι (: τὸ ψάρι, τὸ χάβαρο κτλ), ἡ βάλανος > τὸ βαλανίδι (: τὸ καρύδι), ὁ βάμβαξ > τὸ βαμπάκι (: νὸ νῆμα), ὁ βοῦς > τὸ βόδι (: τὸ ζῶο, τὸ ζευγάρι), ὁ βόλος > τὸ βόλι (: τὸ μολύβι), ὁ βρόχος > τὸ βρόχι (: τὸ δίχτι) ἡ γέφυρα > τὸ γεφύρι

(: τὸ ποτάμι), ὁ γύλλος > τὸ γυλλάρι (: τὸ ψάρι) ἡ δάς > τὸ δαδὶ (: τὸ ξύλο), ὁ δακτύλιος > τὸ δαχτυλίδι (: τὸ δάχτυλο, τὸ στολίδι) ὁ δαῦκος > τὸ δαφκὶ (: τὸ ἀγκούρι, τὸ γεώμηλο), ὁ δαυλὸς > τὸ δαβλὶ (: τὸ ξύλο), ὁ δελφὶν > τὸ δελφίνι (: τὸ ψάρι, τὸ κῆτος), ὁ ἀδάμας > τὸ διαμάντι (: τὸ κόσμημα, τὸ κειμήλιο), ἡ δίκελλα > τὸ δικέλλι (: τὸ ἐργαλεῖο, τὸ ἀμπέλι), ὁ οἴαξ > τὸ δοιάκι (: τὸ τημόνι), ἡ δοκὸς > τὸ δοκάρι (: τὸ ξύλο), ὁ ὀδοὺς > τὸ δόντι (: τὸ μάτι), ἡ δράκαινα > τὸ δρακόνι (: τὸ ψάρι), ἡ ἔλαφος > τὸ λάφι (: τὸ ζῶο, τὸ ἀγρίμι), ἡ δορκὰς > τὸ ζαρκάδι (: τὸ λάφι κτλ). ὁ ζωμὸς > τὸ ζουμὶ (: τὸ νερό, τὸ φαγί), ἡ ζώνη > τὸ ζωνάρι (: τὸ βρακκὶ), ἡ ζυγὸς > τὸ ζύγι (: τὸ δράμι), ἡ ζύμη > τὸ ζυμάρι (: τὸ ψωμί), ὁ θάλαμος > τὸ θαλάμι (: τὸ ψάρι), ὁ θέαφος > τὸ θιάφι, ὁ θρόνος > τὸ θρονὶ (: τὸ κάθισμα), ὁ θύμος > τὸ θυμάρι (: τὸ χορτάρι), ὁ ἱέραξ > τὸ γεράκι (: τὸ ὄρνιο, τὸ πουλί), ὁ κάλαθος > τὸ καλάθι (: τὸ δοχεῖο), ὁ κάλαμος > τὸ καλάμι (: τὸ φυτό), > τὸ καλαμάρι (: τὸ κοντύλι), ἡ καλαμὶς > τὸ καλαμίδι (: τὸ ὁρμίδι), ὁ καλάπους > τὸ καλαπόδι (: τὸ παπούτσι, τὸ πόδημα), ἡ κάμινος > τὸ καμίνι (: τὸ πῦρ), ὁ κάμαξ > τὸ καμάκι (: τὸ ἐργαλεῖο), ἡ καμάρα > τὸ καμάρι (: τὸ κάφκημα), ἡ κάμελλα > τὸ καμελάφκι (ἀντὶς καμελλάκι τὸ φ ἴσως ἀπὸ συνεπαρμὸ τοῦ αὐχὴν) (: τὸ κάλυμμα, τὸ καπέλλο κτλ.), ὁ κάνναβος > τὸ καννάβι (: τὸ φυτό), ὁ κάραβος > τὸ καράβι (: τὸ πλοῖο), ὁ καρκῖνος > τὸ καρκινάδι (: τὸ ζωΰφι), ἡ κατσίκα > τὸ κατσίκι (: τὸ πρόβατο), ἡ κέραμος > τὸ κεραμίδι (: τὸ σπίτι), ὁ κηρὸς > τὸ κερὶ (: τὸ φῶς), ἡ κεφαλὴ

>τὸ κεφάλι (: τὸ σῶμα), ὁ κέγχρος>τὸ κεχρὶ (: τὸ γέννημα), ὁ κόκκος>τὸ κουκκὶ (τὸ ὄσπριο) καὶ τὸ κοκκάρι (: τὸ κρομμίδι), ἡ κηκὶς>τὸ κηκίδι (: τὸ καρύδι), ὁ κλάδος>τὸ κλαδὶ (; τὸ φύλλο), ἡ κλεὶς> τὸ κλειδὶ (: τὸ συρτάρι), ὁ κλωβὸς>τὸ κλουβὶ (: τὸ πουλί), ὁ κλὼν>τὸ κλωνὶ (: τὸ φύλλο, τὸ δέντρο), ὁ κοντὸς>τὸ κοντάρι (: τὸ ὅπλο), ἡ κοπὴ>τὸ κοπάδι (: τὸ ποίμνιο), ἡ κοπὶς>τὸ κοπίδι (: τὸ μαχαίρι), ὁ κόρακας>τὸ κοράκι (: τὸ πουλί), ἡ κόρη> τὸ κορίτσι (: τό παιδί), ὁ κορμὸς>τὸ κορμὶ (: τὸ σῶμα), ὁ κότσυφας>τὸ κοτσίφι (: τὸ πουλί), ὁ κώδων>τὸ κουδούνι (: τὸ ζῶο ποῦ τὸ φορεῖ), ὁ κόκκος>τὸ κουκκὶ (τὸ ὄσπριο), ὁ cucullus>τὸ κουκούλι (τὸ σκουλήκι), ὁ κόλλιξ>τὸ κουλλίκι (τὸ ψωμί), ἡ κολλύρα>τὸ κολλούρι (τὸ ψωμί), ἡ cucuma>τὸ κουμάρι (τὸ ποτήρι), ὁ κώνωψ>τὸ κουνούπι (τό ζωΰφι, τὸ ἔντομο) ἡ κώπη>τὸ κουπὶ (τὸ καΐκι), ὁ κόττος>τὸ κότσι (τὸ κόκκαλο), ὁ κόφινος>τὸ κοφίνι (τὸ γομάρι) ὁ κόχλος>τὸ κοχλίδι (: τὸ στρείδι), ὁ κράββατος>τὸ κρεββάτι (: τὰ στρῶμα), ὁ κριὸς>τὸ κριάρι (: τὸ πρόβατο), ἡ κριθὴ> τὸ κριθάρι (: τὸ γέννημα), ὁ κροσσὸς>τὸ κρόσσι (: τὸ στολίδι), ὁ κτεὶς>τὸ χτένι (τὸ μαλλί, τὸ στρείδι), ὁ λάβραξ>τὸ λαβράκι (τὸ ψάρι), ὁ λαγὼν>τὸ λαγγόνι (: τὸ σῶμα), ἡ λάμνα>τὸ λαμνὶ (: τὸ μέταλλο), ὁ λόγγος>τὸ λαγγάδι (; τὸ ὅρος), ὁ λάθυρος>τὸ λαθοῦρι (: τὸ ὄσπριο), ἡ λάγηνος>τὸ λαγήνι (: τὸ ποτήρι), ὁ λέβης>τὸ λεβέτι (: τὸ δοχεῖο, τὸ καζάνι), ἡ λεπὶς>τὸ λεπίδι (: τὸ μαχαίρι) ὁ λέων>τὸ λιοντάρι (: τὸ θερίο), ἡ λιβὰς>τὸ λιβάδι (: τὸ χωράφι),

ὁ λίθος > τὸ λιθάρι (: τὸ χῶμα), ὁ λίσγος > τὸ λισγάρι (: τὸ ἐργαλεῖο), ὁ λωβὸς > τὸ λουβί (: τὸ τσέφλιο), ὁ λῶρος > τὸ λουρὶ (: τὸ σκοινί), ὁ λόγος > τὸ λογάρι (: τὸ χρῆμα κτλ.), ὁ ἐρυθρῖνος > τὸ λυθρίνι (: τὸ ψάρι), ὁ ρυτὴρ > τὸ λυτάρι (: τὸ ἄλογο, τὸ σκοινί), ὁ λύχνος > τὸ λυχνάρι (: τὸ φῶς), ἡ μάγεια > τὸ μάγιο (: τὸ γήτεμα, τὸ διάβασμα κτλ.), ὁ μανιάκης > τὸ μανάκι (: τὸ βραχιόλι), ὁ ἀμανίτης > τὸ μανιτάρι (: τὸ φυτό), ὁ μαργαρίτης > τὸ μαργαριτάρι (: τὸ κόσμημα), ὁ μαστὸς > τὸ μαστάρι : τὸ βυζί), ὁ μίτος > τὸ μιτάρι (: τὸ χτένι), ἡ μάχαιρα > τὸ μαχαίρι (: τὸ ὅπλο), ὁ μελάνουρος > τὸ μελανούρι (: τὸ ψάρι), ἡ μήνιξ > τὸ μηλίγκι (: τὸ ἀφτί), ὁ μηρὸς > τὸ μέρι (: τὸ σῶμα), ὁ μέρμηγκας > τὸ μερμήγκι (: τὸ ζωῦφι) ἡ μερίδα > τὸ μερίδιο (: τὸ μέρος), ἡ μέταξα > τὸ μετάξι (: τὸ νῆμα), ὁ μὺς > τὸ μύδι (: τὸ στρείδι, τὸ χάβαρο) ὁ μόλιβος > τὸ μολίβι (: τὸ μέταλλο), ὁ μόσχος > τὸ μοσκάρι (: τὸ πρόβατο), ὁ γόγγρος > τὸ μουγγρὶ (: τὸ ψάρι), ἡ μούλα > τὸ μουλάρι (: τὸ ὑποζύγιο, τὸ χτηνό), ὁ μύσταξ > τὸ μουστάκι (: τὸ μαλλί), ὁ βόμβυξ > τὸ μπουμπούκι (: τὸ λουλούδι), ὁ μύρων > τὸ μυρόνι (: τὸ ψάρι), ὁ μόδιος > τὸ μόδι (: τὸ κοιλό), ἡ νῆσος > τὸ νησὶ (: τὸ ὄρος), ὁ ὄνυξ > τὸ νύχι (: τὸ δάχτυλο) ὁ ὀξύρυγχος > τὸ ξερύχι (: τὸ ψάρι), ἡ ἀξίνη > τὸ ἀξινάρι (: τὸ ἐργαλεῖο), ἡ ἔξοδος > τὸ ξόδι (: τὸ λείψανο), ὁ ξυρὸς > τὸ ξουράφι (: τὸ μαχαίρι), ὁ ὀξύπτερος > τὸ ξυφτέρι (: τὸ πουλί), ἡ ὁρμιὰ > τὸ ὁρμίδι (: τὸ δίχτι), ἡ ὄρτυξ > τὸ ὀρτύκι (: τὸ πουλί), ὁ πάγουρος > τὸ παγούρι (: τὸ στρείδι), ὁ ταὼν > τό ταώνι (: τὸ πουλί, τὸ παγόνι), ὁ

παλίουρος > τὸ παλιούρι (: τὸ δέντρο, τὸ φυτό), ὁ πάλος > τὸ παλούκι (: τὸ ξύλο): ἡ πανήγυρις > τὸ πανηγύρι (: τὸ συμπόσιο), ὁ πάπυρος > τὸ παπύρι (: τὸ φυτό), ἡ φάτνη > τὸ παχνὶ (: τὸ ζῶο), ὁ πέπων > τὸ πεπόνι (: τὸ ἀγγούρι), ἡ πέρδιξ > τὸ περδίκι, ἡ περιστερὰ > τὸ περιστέρι (: τὸ πουλί), ἡ πηγὴ > τὸ πηγάδι (: τὸ νερὸ) ὁ πίθος > τὸ πιθάρι (: τὸ ἀγγειό), ὁ πίναξ > τὸ πινάκι (: τὸ φαγί), ὁ πνεύμων > τὸ πλεμόνι (: τὸ σηκώτι), ἡ παγίδα > τὸ παγίδι (: τὸ κόκκαλο), ὁ ποὺς > τὸ πόδε (: τὸ μέλος), ὁ πόκος > τὸ ποκάρι (: τὸ μαλλί), ὁ πάλληξ > τὸ παλληκάρι (: τὸ παιδί), ἡ πάγκα > τὸ παγκάρι (: τὸ τραπέζι), ὁ ποντικὸς > τὸ ποντίκι (: τὸ ζῶο), ὁ ποταμὸς > τὸ ποτάμι (: τὸ ρέμα), ὁ pullus > τὸ πουλὶ (: τὸ πτηνό), ὁ πρῖνος > τὸ πρινάρι (: τὸ φυτό, τὸ δέντρο) ὁ πρίων > τὸ πριόνι (: τὸ ἐργαλεῖο), οἱ προγονοὶ > τὰ προγόνια (: τὰ παιδιά), ὁ πύξος > τὸ πυξάρι (: τὸ δέντρο), ἡ ὀπώρα > τὸ πωριὸ (: τὸ μῆλο, τὸ κάστανο, κτλ), ἡ ράβδος > τὸ ραβδὶ (; τὸ ξύλο), ἡ ραφανὶς > τὸ ρεπάνι (: τὸ γεώμηλο, τὸ καρῶτο κτλ), ἡ ρίνη > τὸ ρινὶ (: τὸ ἐργάλεῖο), ὁ ὄροβος > τὸ ρόβι (: τὸ γέννημα), ὁ ἐρέβινθος > τὸ ρεβίθι (: τὸ ὄσπριο), ὁ ροῦς > τὸ ρούδι (: τὸ σουμάκι), ὁ ρώθων > τὸ ρωθούνι (: τὸ μάτι), ἡ ὄρυζα > τὸ ρύζι (: τὸ γέννημα), ἡ σιαγὼν > τὸ σαγόνι (: τὸ πρόσωπο), ὁ σάκκος > τὸ σακκὶ (: τὸ πανί), ὁ σίαλος > τὸ σάλιο (: τὸ φτύσμα), ἡ σανὶς > τὸ σανίδι (: τὸ πάτωμα), ὁ σάπων > τὸ σαποὺνι (: τὸ νερό), ὁ σάραξ > τὸ σαράκι (: τὸ ζωῦφι, τὸ ἔντομο). ὁ καψάκης > τὸ σαψάκι (: τὸ δοχεῖο), ἡ σεμίδαλις > τὸ σιμιγδάλι (: τὸ ἀλεῦρι), ἡ σινδὼν >

τὸ σεντόνι (: τὸ στρῶμα), ὁ συνόδους > τὸ συνόδι (: τὸ ψάρι), ὁ σῖτος > τὸ σιτάρι (: τὸ ἀλέβρι, τὸ γέννημα κτλ.), ὁ σίφων > τὸ σιφούνι (: τὸ νερό), ἡ ἀκανθὶς > τὸ σκαθὶ (: τὸ πουλί), ὁ σκορπίος > τὸ σκορπίδι (: τὸ ψάρι), ὁ σκώληξ > τὸ σκουλήκι (: τὸ ζουζούφι), ὁ σκόμβρος > τὸ σκουμπρὶ (: τὸ ψάρι), ὁ σκόλλυς > τὸ σκουλλὶ (: τὸ λινάρι), ἡ scutella > τὸ σκουτέλι (: τὸ πιάτο), ὁ σμάραγδος > τὸ σμαράγδι (: τὸ στολίδι), ὁ ἑσμὸς > τὸ (ἀ)σμάρι (: τὸ μελίσσι), ὁ σμίλαξ > τὸ σμιλάγκι (τὸ χορτάρι), ὁ σωλὴν > τὸ σουληνάρι (: τὸ ὑάλι, τὸ μολίβι, τὸ σίδερο κτλ.), ἡ σπάθη > τὸ σπαθὶ (: τὸ ὅπλο), ὁ ἀσπάραγος > τὸ σπαράγκι (: τὸ χόρτο), ὁ σταυρος > τὸ σταβρὶ (: τὸ σῶμα), ὁ ἱστοβοεὺς > τὸ σταβάρι (: τὸ ὑννί, τὸ ἀλέτρι) ἡ σταφυλὴ > τὸ σταφύλι (: τὸ κλῆμα κτλ). ὁ στάχυς > τὸ στάχι (: τὸ σιτάρι κτλ.), ὁ στόμαχος > τὸ στομάχι (: τὸ ἄντερο, τὸ σπλάχνο, τὸ στόμα), ὁ σύαξ > τὸ συάκι (: τὸ ψάρι), ὁ σφένδαμος > τὸ σφεντάμι (: τὸ δέντρο), ὁ σπόνδυλος > τὸ σφοντύλι (: ἀδράχτι), ὁ σπόγγος > τὸ σφουγγάρι (: τὸ ψάρι, τὸ παννί), ἡ σφῦρα > τὸ σφυρὶ (: τὸ ἐργαλεῖο), ὁ σχοῖνος > τὸ σκοινὶ (: τὸ νῆμα), ὁ ἀτταγὴν > τὸ ταγηνάρι (: τὸ πουλί), ὁ ἑταῖρος > τὸ ταίρι (: τὸ ζεβγάρι), ὁ τάκων > τὸ τακούνι (: τὸ παπούτσι), ἡ τάξις > τὸ ταξίδι (: τὸ καραβάνι), ὁ τάπης > τὸ ταπὶ (: τὸ στρῶμα, τὸ πέφκι < ἐπεύχιον), ἡ τραγῳδία > τὸ τραγούδι, (: τὸ ᾆσμα), ὁ τράγος > τὸ τραγὶ (: τὸ ζῶο), ἡ τράπεζα > τὸ τραπέζι (: τὸ ἔπιπλο), ὁ τρίβολος > τὸ τριβόλι (: τὸ κεντρὶ) ἡ τρίγλη > τὸ τριγλὶ (: τὸ ψάρι), ἡ τρίοδος > τὸ τριόδι, (: τὸ μονο-

πάτι), ὁ τρόπος > τὸ τροπάρι(ον) (: τὸ ᾆσμα), ἡ τρυγὼν > τὸ τρυγόνι (: τὸ πουλί), ἡ ὕαλος > τὸ γυαλὶ (: τὸ παράθυρο), ἡ ὕννις > τὸ γυννὶ (: τὸ ἀλέτρι), ὁ φάγρος > τὸ φαγγρὶ (: τὸ ψάρι, τὸ g ἀπ' τὸ μουγγρὶ < γογγρί), ὁ φαιλόνης > τὸ φαιλόνι (: τὸ φόρεμα), ἡ φάλαγξ > τὸ φαλάγγι (: τὸ ξύλο, τὸ στήριγμα), ὁ φόρτος > τὸ φορτίο (: τὸ σάγμα, τὸ ὑποζύγιο κτλ.), ὁ φανὸς > τὸ φανάρι (τὸ φῶς), ὁ φάσηλος > τὸ φασόλι (τὸ ὄσπριο), ὁ ὄφις > τὸ φίδι (: τὸ σερπετό), ἡ offela > τὸ φελὶ (: τὸ ψωμί), ὁ φελλὸς > τὸ φελλάρι (: τὸ στούμπωμα, κιἀπ' τὰ δίχτια: τὸ μολίβι), ἡ θήκη > τὸ θηκάρι (τὸ μαχαίρι), ὁ φλοῦς (Ἡσυχ.) > τὸ φλούδι (: τὸ τσέφλιο), ὁ χλωρίων > τὸ φλώρι (: τὸ πουλί), ὁ φόνος > τὸ φονικὸ (: τό κακό), ἡ ὀφρὺς > τὸ φρύδι (: τὸ μάτι), ἡ πτυάς > τὸ φτυάδι (: τὸ φίδι, τὸ σερπετό), ἡ χάλαζα > τό χαλάζι (: τὸ νερό), ὁ χάλιξ > τὸ χαλίκι (: τὸ κοτρώνι), ὁ χαλινὸς > τὸ χαλινάρι (: τὸ καπίστρι), ὁ χάνδαξ > τὸ χαντάκι (: τὸ ρέμα), ὁ χάνος > τὸ χάνι (: τὸ ψάρι), ἡ ἔγχελυς > τὸ χέλι (: τὸ ψάρι, τὸ φίδι), ἡ χελιδὼν > τὸ χελιδόνι (: τὸ πουλί), ἡ χεὶρ > τὸ χέρι (: τὸ σῶμα, τὸ μέλος), ἡ χιὼν > τὸ χιόνι (: τὸ νερό), ὁ χνοὺς > τὸ χνούδι (: τὸ δέρμα), ὁ χόρτος > τὸ χορτάρι (: τὸ φυτό, τὸ λάχανο, τὸ δέντρο κτλ.), ἡ χώνη > τὸ χουνὶ (: τὸ ποτήρι, τὸ μπουκάλι κτλ.), ὁ χῶρος > τὸ χωράφι (: τὸ σιτάρι κτλ. τὸ ἀμπέλι κτλ.), ἡ ψαλὶς > τὸ ψαλίδι (: τὸ μαχαίρι), ὁ ψὰρ > τὸ ψαρόνι (: τὸ πουλί), ὁ ψωμὸς > τὸ ψωμὶ (: τὸ ἀλέβρι, τὸ φαγὶ κτλ).

Ἀπὸ τουταδῶ ποὺ εἶναι τὰ ἐνενήντα ἑκατοστὰ τοῦ ὅλου, ὅσο καὶ νὰ εἶναι λιγοστὰ ὡς πρὸς ἀλάκερο τὸ

λεξικὸ θησαβρὸ τῆς νεοελληνικῆς, φαίνεται κάποια ὁρμὴ τοῦ λαοῦ μας νὰ οὐδετερώνει τὸ γραμματικὸ γένος. Αἰτία ἀφτουνοῦ δὲν εἶναι βέβαια, ὅπως θελήσανε νὰ ποῦνε, πὼς τάχα καταπέφτοντας τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ ἀρχίνησε νἀρέσκεται στὰ μικρὰ καὶ ταπεινά, πράματα ὁλότελα μπόσικα κιἀντεπιστημονικά. Ἀφτουνοῦ αἰτία εἶναι ἡ γλωσσικὴ ὁρμή τοῦ νεότερου νοῦ νὰ ξεδιαλύνει ὅλα τὰ πάντα. Ὅπως λοιπὸν ὅλα τἀρχαῖα δικατάληχτα τἄκανε τρικατάληχτα ξεδιαλύνοντας τὸ κάθε γένος καὶ μὲ ξεχωριστὴ κατάληξη (πρβλ. ἀρχ. ὁ καὶ ἡ **χέρσος,** νεοελλ. **ὁ χέρσος, ἡ χέρση·** ὁ καὶ **ἡ ἄπαις > ὁ ἄπαιδος, ἡ ἄπαιδη** κτλ.) ἔτσι καὶ τὰ οὐσιαστικά, ποὺ δὲν τοὺς ξάνοιγε φυσικὸ γένος, ἄψυχα καὶ κατώτερα ἔμψυχα, μιὰ ποὺ εἶχε τὴν ξεχωριστὴ χάρη ἡ γλώσσα του νἄχει γιὰ δάφτα καὶ ἰδιαίτερο γραμματικὸ τύπο, **τὸ οὐδέτερο γένος,** ποὺ λίγες ἀπ' τὶς νεότερες γλῶσσες τὄχουνε, προσπάθησε μὲ κάθε τρόπο νὰ φέρει ὅλα τὰ τέτοια σἀφτὸ τὸ γένος, ποὺ τοὺς ταιριάζει, καὶ βρίσκοντας τοὺς μικρυντικοὺς (ὑποκοριστικοὺς) τύπους, ποὺ τὸ γραμματικὸ γένος τους εἴτανε ἕτοιμο οὐδέτερο, καὶ τὸ μικρυντικό τους νόημα στὰ πιότερα σκοτισμένο ἀπ' τὴν τριβή, προτίμησε ἀφτοὺς τοὺς τύπους, ποὺ ἐρχούντανε στὸ σκοπό του καλύτερα. Ἡ δουλειὰ ἀφτὴ ἀρχίνησε ἀπ' τὴν Κοινὴ ἀκόμα.

11) Πολλὰ οὐσιαστικὰ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ εἴχανε διπλὸ γένος εἴτε ἀπὸ χώρα σὲ χώρα εἴτε καὶ στὴν ἴδια χώρα ὁλότελα· λ. χ. **ὁ** καὶ **ἡ αἰθήρ, ὁ** καὶ **ἡ λιμός, ὁ** καὶ **ἡ στάμνος, ὁ** καὶ **ἡ βήξ, ὁ** καὶ **ἡ βῶλος, ὁ** καὶ **ἡ πρῖνος, ὁ** καὶ **ἡ ἀσπάλαθος, ὁ** καὶ

βάτος, ὁ καὶ ἡ *ὀρίγανος* ὁ καὶ τὸ *σκότος*, ὁ καὶ τὸ *θάμβος*, ἡ *νάπη* καὶ τὸ *νάπος*, ἡ *βαύνη* καὶ ὁ *βαῦνος*, ὁ *βίοτος* καὶ ἡ *βιοτή*, ὁ *μοτὸς* καὶ ἡ *μοτὴ* κτλ. Σύγκρινε τὰ δικά μας: **ὁ ζάχαρης** καὶ **ἡ ζάχαρη, ὁ σουγιὰς** καὶ **ἡ σουγιά, ὁ πλάτανος** καὶ **τὸ πλατάνι, ὁ πέφκος** καὶ **τὸ πέφκο, ὁ ἔλατος** καὶ **τὸ ἔλατο, ὁ κρίνος** καὶ **τὸ κρίνο, ὁ ποταμὸς** καὶ **τὸ ποτάμι, ὁ** καὶ **τὸ βιός, ὁ** καὶ **τὸ βύθος, ὁ** καὶ **τὸ ρῖγος** κτλ.

12) Κατ' ἀναλογία τῆς ἀρσενικῆς δειχτικῆς ἀντωνυμιᾶς εἴπανε στὸ δυϊκὸ καὶ τὴ θηλυκή: **τούτω, τούτοιν** κτλ. ἀντὶς **ταύτα**, **ταύταιν** κτλ. **τώδε, τοῖνδε** ἀντὶς **τάδε ταῖνδε** κτλ.

Σύγκρινε τὰ νεοελληνικά: δῶσε **στὰ** παιδία τὸ φαγί **τοὺς** (ἀρσεν.).

Τὰ ἴδια καὶ τὸ ἄρθρο ποὺ εἶναι ἕνα εἶδος ἀντωνυμία τὸ εἴπανε στὸ δυϊκό: **τὼ χεῖρε** ἀντὶς **τὰ χεῖρε** κτλ. Σύγκρινε καὶ τὰ δικά μας **οἱ γυναῖκες** σὰν **τὸ οἱ ἄντρες** κτλ. καὶ **τοὺς** παιδι**οὺς** (Πάνορμο) ἀντὶς **τῶν** παιδι**ῶν**.

Η ΚΑΤΑΛΗΞΗ -ω

Ἡ ἀρχαία κατάληξη **-ὼ** κατὰ πρῶτο ἀναπτύχτηκε γιὰ ὑποκορισμό· σύγκρινε: **Ἐρατὴ > Ἐρατὼ**(= Ἐρατούλα), **Κλειναρέτη > Κλειναρὼ** **Ὑψιπύλη > Ὑψώ**, **Νικαρέτη > Νικαρώ**, **Κλείουσα > Κλειώ**, **Ξενοκρίτη > Ξενώ**, **Δαλικράτη > Δαλικώ**, **Ἀφθονία > Ἀφθονώ**, **Καλονίκη > Καλονώ**, **Νικοσ ράτη > Νικώ**, **Νικοτέλεια > Νικοττώ**, **Δικαιάρχεια > Δικώ**, **Μεγάκλεια > Μεγακλώ**, **Χαρίκλεια > Χαρικλώ**, **Ἀγαθόκλεια > Ἀγαθώ**, **Ἀριστόκλεια > Ἀριστοκκώ**, **Παρθενόπη > Παρθενώ**, **Φιλοττὶς > Φιλλώ**, **Ξενόκλεια > Ξενοκκώ**, **Κλειταρέτη > Κλειταρώ**. κτλ.

Κατόπι χάνοντας τὸ ὑποκοριστικὸ νόημα ἄρχισε νὰ σημαίνει: α΄) ἐκείνην ποὺ κάμνει τὸ νόημα τοῦ στελέχους τῆς λέξης: **Κλωθὼ**=ἡ κλώθουσα, **ἀηδὼ**= ἡ ἀήδουσα, **Κλειὼ**=ἡ κλείουσα (=κλεΐζουσα), **Ἐρατὼ**=ἡ ἐρατεύουσα (=ἡ ἐρασμία, ἡ ἔρωτα προξενοῦσα). β΄) ἐκείνην ποὺ ἔχει κατεξοχὴ τὸ νόημα τοῦ στελέχους τῆς λέξης: **λεχὼ**=ἡ τὸ λέχος ἔχουσα (= κατέχουσα), **κερδὼ**=ἡ τὸ κερδαίνειν ἔχουσα ὡς ἰδιότητα, ἡ πανούργα, ἡ ἀλεπού.

Ἀπὸ τοῦτα γίνανε τὰ βυζαντινά: ***ἡ μιμὼ***=ἡ μιμουμένη=ὁ πίθηκος (Σουίδας), καὶ ἡ **ἀλωπὼ** (Ἡσυχίος). Οἱ Βυζαντινοὶ ξακολουθήσανε μάφτὴν τὴν κατάληξη νὰ φτειάνουνε λέξες ἀνάλογες στὸ νόημα: ***ἡ κακαδώ***, ***ἡ ὀδοντώ***, ***ἡ γλωσσώ***, ***ἡ χει-***

λώ, ἡ Χρυσομαλλώ, ἡ μεγαλὼ κτλ. Ἀφτὰ τὰ δυὸ τελευταῖα γίνανε καὶ ἀτομικὰ ὀνόματα.

Ἐπίσης ἐξακολουθήσανε τὴν παράδοση τῶν ὑποκοριστικῶν ἀτομικῶν ὀνομάτων μὲ ***-ω***: ***ἡ Θεοκλητώ, ἡ Θεοφανώ*** κτλ.

Ἡ Κορυφώ, στοὺς Κορφούς.

Λοιπὸν καὶ τὸ μεσαιωνικὸ ὄνομα τῆς Κέρκυρας εἴτανε: ***ἡ Κορυφὼ*** (=ἡ κορυφὰς ἔχουσα). Ἀπὸ τὴ γενικὴ ***τῆς Κορυφοῦς*** παρανοώντας οἱ Φράγκοι εἴπανε τὴν Κέρκυρα Coriphus. Ἔτσι λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κρεμώνας Λουϊτπράντος, περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνα, ἔγραψε: ed Coriphus venerimus. Ἀπ' ἀφτὸ λοιπὸν βγῆκε τό: ***Κορφοὺς*** ἄκλιτο, καὶ κατόπι ὑστερόγενα εἴπανε ***τοὺς Κορφούς, στοὺς Κορφοὺς*** (1) ἕνεκα τὴν κατάληξη ***-ους***. Τὸ εἴπανε δηλ. ἐλλιπτικὰ μονόπτωτα σὰν τά: ***ὑπὸ μάλης, καθ' ὕπαρ, τοῦ θανατᾶ, στὸν ξύπνο μου*** κτλ.

Ὀνομαστική: ***οἱ Κορφοὶ*** δὲν ὑπάρχει λαϊκὸς τύπος στὴν πραγματικότητα.

Ὅσα λοιπὸν μᾶς κοπανάει ὁ καθηγητὴς Χ. στὰ ΜΝΕ. β', 62 ὑποσημ. πὼς οἱ Ἐπιδαβρίτες λέγανε ***ὁ κορυφὸς*** τὸν πέμπτο αἰώνα π. Χ. καὶ πῶς οἱ Κερκυραῖοι τοὺς ἴδιους καιροὺς ἄποικοι τῶν Ἐπιδαβριτῶν, εἴπανε ἄξαφνα τὸ νησί τους τὸ δέκατο αἰώνα μ. Χ., δηλ. μετὰ 1500 χρόνια: ***τοὺς Κορυφοὺς > οἱ Κορυφοὶ*** (Βλέπετε πῶς βάζει κιὰτός του

---

(1) Κάτι ὅμοιο συμβαίνει καὶ γιὰ ἕνα χωριὸ τῆς Αἴγινας ***τοὺς Ἁγιούς, στοὺς Ἁγιοὺς***, μά ποτὲς κατὰ ὀνομαστική: ***οἱ Ἁγιοὶ*** (θέλει ξεδιάλυμα ἡ αἰτία).

πρῶτον τύπο τὸ ***Κορυφούς)***, γιατὶ μόνο ἀφτὸ εἶναι ἀπὸ τὴ ζωή· ὅλα τοῦτα εἶναι ἀπὸ τὰ συνηθισμένα τοῦ κ. Χ. κούφια ρεβίνθια καὶ κλούβια παραμύνθια. Ἡ ἀσέβειά του στοὺς ἀναγνῶστες του προξενεῖ κατάπληξη. ***Ὁ κορυφὸς*** τῶν Ἐπιδαβριτῶν τοῦ πέμπτου αἰώνα πρὶν τὸ Χριστὸ φύτρωσε ἄξαφνα τὸ δέκατο αἰώνα ὕστερα ἀπὸ τὸ Χριστὸ στὰ χείλια τῶν Κορφιατῶνε. Ἀφτὴ τὴν ταχυδακτυλουργία ὁ καθηγητὴς Χ. τὴ σερβίρει καλοσυνείδητα στὸ ***νοῆμον κοινὸν*** τῶν Ἑλλήνων λογίων, κιἀφτοὶ τὰ χάφτουνε. Καὶ μὴ μοῦ βαρυγνωμίζετε, ἀγαπητοί μου ἀδελφοὶ ἐν καλάμῳ, γιατὶ σωστὰ εἴκοσι χρόνια τώρα εἶναι τυπωμένο ἀφτὸ τὸ κολοκύθι καὶ κανεὶς δὲν τοῦ διαμαρτυρήθηκε. Νὰ ἡ αἰτία γιατὶ ὁ Χ. διδάσκοντας 40 χρόνια στὴν ***Ἀθήνα*** δὲν ἔβγαλε ***κανένα*** τσιράκι· γιὰ νὰ τοὺς λέει ὅ,τι Χαλιμάδες κατὰ καιρὸ τοῦ κατεβαίνουν, καὶ τοῦ λόγου τους νὰ τὶς χάφτουνε φλομωμένοι ἀπὸ τὴ σοφία του. Τώρα πάει στὴ Σαλονίκη νὰ φωτίσει κιἄλλους. Καλῶς τὰ δεχτήκατε παλληκάρια τῆς Σαλονίκης. Ἑτοιμάστε κάλαντα γιὰ τὰ Φῶτα.

Καταλήξες θηλυκές *-ώ,-ού,- ό*, τονούμενες καὶ *-ο ἄτονη*.

Τὰ παραμύθια ἐξακολουθοῦνε γιὰ τὰ ***-ω*** στὶς ὑποσημείωσες τῶν ΜΝΕ. β,′ 9.

Στὴ διδασκαλία τοῦ Ἡρωδιανοῦ β′, 763: «Φιλητᾶς ὁ διδάσκαλος Θεοκρίτου χωρὶς τοῦ **ς** προηνέγκατο εἰπών: ἀγαθὴ δ' ἐπὶ ἤθεσιν ***αἰδώ***» ὁ καθηγητὴς Χ. προσθέτει: «δι' οὗ ἐγένετο πρόδρομος τοῦ: ***ἡ ἀλωπώ»***.

Ὑποθέτω πὼς πέφτεις ὄξω, δάσκαλε. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω **ἡ ἀηδώ, ἡ λεχὼ** εἶπε ὁ Φιλητᾶς καὶ ἡ **αἰδώ**· δηλ. ἐπειδὴ ἡ γενικὴ τῆς **ἀηδοῦς** εἴταν ὅμοιο μέ: τῆς **αἰδοῦς**, εἶπε κιὄνομαστικὴ ἡ **αἰδὼ** (ἀντὶ **αἰδὼς**) σάν: **ἡ ἀηδώ.** Μὰ μὲ τοῦτο καθόλου δὲν ἐγένετο πρόδρομος τοῦ: **ἡ ἀλωπώ.** Τὸ **ἡ ἀλωπὼ** σκηματίστηκε κατὰ τὸ κλασικὸ ἡ **κερδώ,** ποὺ σήμαινε καὶ τοῦτο τὴν ἀλώπεκα, ἔτσι κατὰ τοῦτα καὶ **ἡ μιμὼ**=ὁ πίθηκος. Οὔτε «ἐγένετο ὁ Φιλητᾶς μὲ τό: **ἡ αἰδὼ** πρόδρομος τῶν ἡμετέρων **ἡ Σάμο, ἡ Κύπρο, ἡ Κόρθο, ἡ ἄμμο**κτλ.», γιατὶ τὸν καιρὸ ποὺ τὰ εἴπαμε ἐμεῖς ἔτσι ἐτουταδῶ χωρὶς τὸ **ς**, τὰ παλιὰ ἐκεῖνα μὲ **-ὼ** ὅλα σκεδὸν τὰ εἴχαμε γυρίσει στὸν Ἰωνικὸ τύπο μὲ **-ου**: **ἡ λεχὼ > ἡ λεχού, ἡ Γελλὼ > ἡ Γελλού, ἡ Κλειὼ > ἡ Κλειοὺ** (χωριὸ στὴ Λέσβο), **ἡ μιμὼ > ἡ μαϊμού, ἡ ἀλωπὼ > ἡ ἀλεπού, ἡ Κορυφὼ > ἡ Κορφοὺ** κιἀκόμα: **ἡ κακαδὼ > ἡ κακαδού, ἡ γλωσσὼ > ἡ γλωσσού** κτλ.

Ἀφτὰ ὁ καθηγὴς Χ. δὲν τἄχει καθόλου ξεδιαλυμένα μέσ' στὸ νού του. Βλέπε ΜΝΕ. β', 566 καὶ ΓΓΕ. α' 163, ποὺ τοῦ τἄψαλα δὰ κἐκεῖ γιὰ τὸν τύπο **γλωσσῶδες**, ποὺ τὸν ἀγνοεῖ ὁ ἐβλογημένος. Γιατὶ ἐπὶ τέλους εἶναι ντροπὴ νἆσαι Ἕλληνας, νὰ κάνεις πὼς διορθώνεις ἕναν ξένο σὰν τὸν Κρούμπαχερ καὶ νὰ πέφτεις ὄξω μὲ τὴν πρύμη.

Τά: **ἡ Σάμο, ἡ Κύπρο, ἡ ἄμμο** κτλ. γίνανε πρωτόκλιτα χωρὶς καταληχτικὸ ς μὲ σκέτο φωνήεντο στὴν ὀνομαστικὴ καὶ μὲ ληχτικὸ ς στὴ γενική, ἀπὸ τἄλλα πρωτόκλιτα θηλυκά, ἀφοῦ ἀνταμωθήκανε

μάφτὰ στὴν αἰτιατιατικὴ μὲ ληχτικὸ **ν**. Ἀπαράλαχτα ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τὰ τριτόκλιτα μὲ **-ης**. Ὅταν δηλ. τὸ **η** κατάντησε στὴν προφορὰ ὁλότελα ἴδιο μὲ τὸ **ι** (κοντόχρονο i) τότες οἱ τριτόκλιτες αἰτιατικές: ***τὸν μάντιν, τὴν πόλιν*** χτυπούσανε στάφτὶ ἀπαράλλαχτα σὰν τὶς πρωτόκλιτες ***τὸν πότην, τὴν σκόλην***. Καὶ λοιπὸν κατὰ τὸ σχῆμα: ***τὴν σκόλην—ἡ σκόλη***, τῆς ***σκόλης*** εἶπαν καὶ τὴν ***πόλην > ἡ πόλη τῆς πολης*** καὶ κατὰ τὸ σκῆμα: ***τὸν πότην—ὁ πότης τοῦ πότη*** εἶπαν καί: ***τὸν μαντην > ὁ μάντης, τοῦ μάντη***. Τὸ ἴδιο λοιπὸν συνέβη καὶ μὲ τοῦτα δῶ: Ἐπειδὴς λέγανε παράλληλα ***τὴν Σάμην*** καὶ ***τὴν Σάμον, τὴν τσούπραν***, ἂς ποῦμε, καὶ ***τὴν Κύπρον***. Λοιπὸν κατὰ τὸ σχῆμα: ***τὴν Σάμην—ἡ Σάμη, τῆς Σάμης*** εἶπαν καὶ ***τὴν Σάμον > ἡ Σάμο, τῆς Σάμος, τὴν ἄμμον > ἡ ἄμμο, τῆς ἄμμος*** κτλ. Καὶ κατὰ τὸ σχῆμα: ***τὴν τσούπραν—ἡ τσούπρα, τῆς τσούπρας*** εἶπαν καί: ***τὴν Κύπρον > ἡ Κύπρο τῆς Κύπρος***, κατὰ τό: ***ἡ λόξα, τῆς λόξας***, εἶπαν καί: ἡ ***Νάξο, τῆς Νάξος***, ἡ ***Πάρο, τῆς Πάρος κτλ. κτλ.***

Κιἀκόμα κατὰ τὸ σχῆμα ἂς ποῦμε: ***τὴν ἄμεσην —ἡ ἄμεση, τῆς ἄμεσης***, εἶπαν καί: ***τὴν ἄλυσον —ἡ ἄλυσο τῆς ἄλυσος***, καὶ κατά: ***τὴν μέλερην—ἡ μέλερη, τῆς μέλερης*** εἶπαν: ***τὴν μέθοδον > ἡ μέθοδο, τῆς μέθοδος, τὴν διάλεκτον > ἡ διάλεχτο τῆς διάλεχτος τὴν ἀπόστροφον > ἡ ἀπόστροφο, τῆς ἀπόστροφος κτλ.***

Κατὰ τοῦτα λοιπὸν πᾶνε καὶ τὰ ὁπωσδήποτε χαϊδεφτικὰ περικομμένα ἀτομικὰ γυναικῶν ὀνόματα μὲ **-ο** τελικὸ παροξύτονο λ. χ. ἡ Ἀγάλο (ὑπολογ.

τοῦ 'Αγλαΐα, γιάφτὸ καὶ μὲ ἕνα λ). ἡ 'Αγγέλο, ἡ "Αγγο, ἡ 'Αγόρο, ἡ 'Αγράφο, ἡ 'Αθάνο, ἡ 'Ακρίβο, 'Αλέξο, 'Αλεφάντο, 'Αλισάβο (='Ελισάβετ), 'Αμπέλο, 'Ανέζο, 'Ανθοῦλο, 'Αντριάνο, 'Αργέντο, 'Αργύρο, 'Αρέτο, 'Αρχόντο, 'Ασάνο, 'Ασῆμο, 'Ασπροῦλο, 'Αστέρο, 'Αστρίνο, 'Ατλάζο, Αὐγέρο, 'Αφέντ(ρ)ο, 'Αφρόδο, Βαγγέλο, Βαγιοῦλο, Βαμπάκο, Βαρσάμο, Βάρσο, Βασίλο, Βάσο, Βγένο (Εὐγενία), Βελοῦδο, Βενέτο, Βέργο, Γαϊτάνο, Γαλάντο, Γάλο (='Αγάλο). Γαροῦφο, Γιάννο, Γιαννίνο, Γιῶργο, Γκόλφο, Γλυκέρο, Γογγύλο, Γραμμάτο, Δάφνο, Δέσπο, Δημῆτρο, Δῆμο, Διαμάντο, Διάμο, Διόχνο (=δοκοῦσα, περήφανη), Δοξοῦλο, Δρόσο, 'Ελένκο, 'Ερῆνο, Εὐάνθο, Ζαφεῖρο, Ζαχάρο, Ζντοῦπο (=Συντίπο θηλ. τοῦ ***Συντίπας***, μὲ τὴ βόρεια τὴν προφορά: ***συμπέθερος*** > ***ζμπέθερος*** ἡ ἑρμηνεία τοῦ μακαρίτη τοῦ Μπούτουρα ἐκ τοῦ κρότου, λέει, πίπτοντος σώματος ***ζντούπ, ζντούπ,*** ὁλότελα κωμική), Ζιμποῦλο, Ζωγράφο, Ζώνιο, Θαλάσσο, Θανάσο, Θάνο, Θεοχάρο, Θόδο καὶ Θοδῶρο, Καλίνο, Κάλλιο, Καλοῦδο, Καλούσιο, Κανέλλο, Κάντιο, Κασσάντρο, Κατέρο, Κεράσο, Κερέκο, (Κυριακή), Κοντύλο, Κρίνο (καὶ Κλίνο), Κρυστάλλο, Κύπρο, Κυράτσο, Κυριάκο, Κύρο, Λαλοῦδο (καὶ Λελοῦδο), Λάμπο, Λάμπρο, Λένκο, Λεμόνο, Λένο, Λέξο, Λεῦκο, Λευτέρο καὶ Λεῦτο, Λισάβο, Λίτο (=Πολίτο), Λουλοῦδο, Λυγέρο, Λύμπο, Μαγδάλο, Μαλάλο(=Σμαράγδο), Μαλάμο, Μάλτο, Μαροῦσο, Μάρτο, Μάρο, Μάτο (=Γραμμάτο, Σταμάτο κτλ). Μελάχρο, Μελίτο, Μελίσσο, Μέλπο, Μῆλο, Μῆτρο, Μονάχο, Μόρφο, Μπίλιο, Μυγδάλο,

Μύρο, Νάγιο, (Πανάγιο), Νάσιο, Νάστο, Νέζο, Νεράντζο, Νέστο, Νιάρχο, Νόνο, Σούσιο, Ξάνθο, Ξάντρο ('Αλεξάνδρα), Ξάφο, (=Χρυσάφο, 'Αρτάκη), Ξένιο, 'Ομόρφο, "Ονθο (Πελοπον, ἀπ' τὸ "Οθων), Παγόνο, Πανάγιο, Πανώριο, Παρθένο, Πεντάβγο, Περδίκο, Περιστέρο καὶ Πελιστέρο, Πέρσο (=Περσεφόνη), Πίνο (=Δέσποινα ἢ Πηνελόπη), Πιπέρο, Πλοῦμο, Πολίτο, Πολύζο, Πολύχρο, Πορφύρο, Ποτῆρο, Ρῆνο, Ρόδο, καὶ Ροΐδο, Ρούσιο, Σάβο, Σάφο, Σγοῦρο, Σκέβο, Σμαράγδο καὶ Σμάρο, Σοῦλτο, Σόφο, Σπάσο, Σταμάτο καὶ Στάμο, Στρατῆγο καὶ Στράτο, Σύρμο, Σωτῆρο, Τάρσο (=Ταρασία), Τάσιο Τάτιο, (=Τατιανή), Τέρψο, Τρίσο, Τσηρύκο, Τούσιο (='Αρετούσα), Τσάνο,(=Ροξάνα). Τσινάρο, Φάνιο, Φίλιο Φιόρο, Φλόρο, Φράγκο, Φρόσο, Φρύδο, Φτέρπο, Φῶτο, Χαρίτο, Χιόνο, Χρυσάνθο, Χρυσάννο, Χρυσάφο. Χρύσο καὶ κάθε ἄλλο.

'Αφτὰ πολὺ στραβὰ συνηθίζουνε καὶ τὰ γράφουνε μὲ **-ω**: **'Αγγέλω, Μάρω,** κτλ. Ὡστόσο ἡ ἱστορικὴ γραφὴ κανένα τέτοιο παράδειγμα δὲν ἔχει, ποὺ ἀκολουθώντας το νὰ γράφουμε μὲ τελικὸ **-ω** τὰ τέτοια, ὅταν μάλιστα δὲν τονίζονται στὴ λήγουσα. Καὶ πὼς πρέπει νὰ γράφονται ἀφτὰ μὲ **-ο** φαίνεται ὁλοκάθαρα ἀπὸ μερικά τους λ.χ. ***ἡ Δρόσο, ἡ Κάντιο, ἡ Κύπρο, ἡ Μῆλο, ἡ Μύρο, ἡ Πανώριο, ἡ Ρόδο ἡ Παρθένο, ἡ Φιόρο κτλ.*** ποὺ θἄτανε κάπως παράξενο νὰ τὰ γράφαμε μὲ **-ω**. 'Επίσης εἶναι κωμικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς πὼς ἐπειδὴ μερικά τους εἶναι νὰ ποῦμε, ***μεγαλωτικά***: ***ἡ Βασίλο, ἡ Κοντύλο, ἡ Ποτῆρο*** κτλ. πρέπει νὰ γράφονται μὲ ***ω μεγάλο***.

'Απόλυτος κανόνας τῆς νεοελληνικῆς ὀρθογραφίας εἶναι τοῦτος: Ὅσα δὲ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴ **γεραρὰ** παράδοση, μόνο εἶναι νεοελληνικοὶ σκηματισμοὶ γράφονται μὲ τὰ πιὸ ἁπλὰ ψηφιά: **-ι**, **-ε**, **-ο**, **γκ**, μονὰ ἴδια σύμφωνα, ὀξεῖα, ψιλή.

Πρέπει **λοιπὸν** νὰ γράφονται μὲ **-ω**, μόνο ὅσα μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν παράδοση τονισμένα στὴ λήγουσα: **ἡ Χρυσομαλλώ**, **ἡ Θεοφανώ**, **ἡ Θεοκλητώ**, **ἡ Θεμιστώ**, **ἡ Κομητώ**, **ἡ Μαργαριτώ**, **ἡ Χαριτώ**, **ἡ Χαριστώ**, **ἡ Φωτώ**, **ἡ Μαξιμώ**, **ἡ Μεγαλώ**, **ἡ 'Αναστώ**, **ἡ Καλλιστώ**, **ἡ 'Ανατασσὼ** καὶ τὰ κλασικὰ **ἡ Κλειώ**, **ἡ Σαπφώ** (ἢ **Σαμφώ**, κοίτα ΓΓΕ, β,' 111), ἡ **'Ερατώ**. Ὁ καθηγητὴς Χ. συχίζει σὲ βαθμὸ ἀξιοθρήνητο τὰ ὀξύτονα ἐτοῦτα μὲ τὰ πιὸ ἀπάνου παροξύτονα (ΜΝΕ. α', 65).

'Απὸ τὰ ὀξύτονα πάλι πρέπει νὰ γράφονται μὲ **-ο** τὰ ὁλότελα νεοελληνικὰ οὐδετερόβγαλτα δηλ. ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἀρχικὰ οὐδέτερα λ. χ. **τὸ Λενιὸ** > **ἡ Λενιὸ**, τὸ **Μαργιὸ** > **ἡ Μαργιὸ** κτλ.. Μὰ ἂς τὰ βάλουμε ὅλα κατὰ σειρά:

τὸ 'Αγαθὸ > ἡ 'Αγαθό, τὸ 'Αγγελικὸ > ἡ 'Αγγελικό, ἡ 'Αγγελινιό, ἡ 'Αθηνιό, ἡ 'Αθιό, ἡ 'Αθιτσιό, ἡ 'Αλεμηνιό, ἡ 'Αλεξανδρινιό, ἡ 'Αλεφαντό, ἡ 'Ανεζό, ἡ 'Ανθό, ἡ 'Ανθουλιό, 'Αννιό, 'Αννιτσιό, 'Αντωνιό, 'Αραλιὸ καὶ 'Αρελιὸ (=Ραλού), 'Αργυρό, 'Αρτεμό, 'Ασανιό, 'Αφεντριό, 'Αφρό, Βαγγελιό, Βαλκιό, Βανθό, Βαρσαμό, Βασιλικό, Βδοκιό, Βρανιό, Γαϊτανιό, Γλυκεριό, Δεσποινιό, Δοχτινιό, 'Εβανθιό, Ἑλενιό, 'Ελιό, 'Ελπινιό, 'Εμπηγιό, 'Ερηνιό, 'Εργινιό, Ζαμπακιό, Ζομπιό, Ζαφειριό, Ζηλιό, Ζη-

νοβιό, Ζιμπουλιό, Ζωπηγιό, Θυμιό, Θωμαγιό, Ἰορδανιό, Καλιό, Καντό, Καντινιό, Κασσαντρό, Κατερινιό, Κατινιὸ Κερατσιό, Κοκκωνιό, Κοντυλιό, Κουζηνιό, Κουμιστιό, Κουνιό, Κρινιό, Κρουσταλλιό, Κυρατσιό, Κυδωνιό, Κυπαρισσιό, Κυρανιό, Κυραννό, Λαρυγκό, Λενιό, Λεφενιό, Λιβανιό, Λιβιό, Λιθαριό, Λισαβό, Λισό, Λιτσιανό, Λοκονιό, Λοξανιό, Λυμπιό, Μαγκαφιό, Μαλαλό, Μαλαμό, Μαλιό, Μαλτό, Μαντό, Μαργαλιό, Μαρμαριό, Μαργαρό, Μαριγιό, Μαργό, Μαριγό, Μαριό, Μαριωτό, Μαρουκό, Μαρουλιό, Ματενιό, Ματινιό, Ματιό, Μαχό, Μεγαλιό, Μελπό, Μελό, Μηλιό, Μορφενιό, Μπακιό, Μπαλιό, Μπαμπό, Μπεγιό, Μπεϊνιό, Μπουγιό, Μυγδαλιό, Νεζό, Νερατζιό. Νεφυλλιό, Ξαθό, Ξανθιππιό, Ξαντρό, Ξενιό, Οὐρανιό, Παλουγινιό, Παλουγιό, Πανιό, Πανωριό, Παρασκεβό, Παρθενιό, Πασχαλιό, Πατσό, Πελεγρινιό, Πεπό, Περδικό, Πηγιό, Πικελό, Πανιό, Ραζακιό, Ραλιό, Ραλό, Ραχηλιό, Ρενιό, Ρηγανιό, Ρηγό, Σασανιό, Σεβαστιό, Σεραφιό, Σμαρό, Σουλτανιό, Σουλτό, Σταμιό, Στασιό, Στασό, Σουσανιό, Συνετό, Ταλλιό, Ταρσό, Ταρό, Τασιό, Τζιβανιό, Τριανταφυλλιό, Τσαγαλιό, Τσιαφό, Τσουλιό, Φαινετό, Φαλιό, Φανιό, Φανό, Φτυμιό, Φοινικιό, Φραγκό, Φρασκό, Φροσυνιό, Φυλλιό, Φωτινιό, Φωφό, Χαρικλειό, Χριστινιό, Χρυσό, Ψηφό, καὶ ὅποιο ἄλλο.

Τώρα μερικὰ ἀπ' ἀφτά, ἴσως ἀνήκουνε στὰ μέσω. Κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ πὼς σὲ τοῦτα τὰ ὀξύτονα (μόνο σὲ τοῦτα ἐννοεῖται) ἔγινε συμφυρμὸς ἀπὸ τὶς δυὸ κατάληξες. Μὰ δὲν πιστέβω πὼς θὰ πᾶμε τέλος πάντων στὴν Κόλαση ἂν γράψουμε μὲ

ο καὶ μερικὰ ποὺ θὰ θέλανε -ω στὴν αὐστηρὴ ἱστο-
ρικὴ γραφή.

Γιλλοὺ καὶ Στρίγγλα

Σχετίζοντας τὸ ἐπίθετο τῆς Ἑκάτης: **τρίγληνος** =τριόμματη μὲ τὸ νόημα τοῦ πολυόμματη) ὑποθέτω πὼς μέσα στὸ **Γιλλὼ** ὑπάρχει τό: **ἴλλος** =μάτι: «καὶ **ἴλλος** μὲν ὁ ὀφθαλμὸς **ἰλλὸς** δὲ ὁ στραβός» λέει ὁ Εὐστάθιος 206, 28· ἀρχικὰ λοιπὸν θὰ εἴταινε ἡ **Ἰλλώ**=ἡ ματούσα. Ποῦ βρέθηκε τώρα τὸ ἀρχτικὸ **γ**; Χωρὶς ἄλλο ἀπὸ κάποιον παρετυμολογικὸ συνεπαρμό: **ἰλλίζω** σημαίνει κάμνω μάτι, νέψιμο, **νεύω**, διανέβω, γνέβω μὲ τὰ μάτια, κάμνω σημεῖο μὲ τὸ μάτι, **ἰλλώπτω**· μὰ τὸ ἴδιο ὁλότελα νόημα ἔχει καὶ τὸ **γλοιάζω**, ἐπίσης **γλήνη** καὶ **γλὴν** =τὸ μάτι· ἀπ' ἀφτὰ λοιπὸν πολὺ ὡραῖα μποροῦσε νὰ πάρει τὸ ἀρχτικὸ **γ**. Κατόπι χωρὶς νὰ χαθεῖ ὁ τύπος **Γιλλοὺ** (μὲ **ι**) ὥστα σήμερα στὰ νότια ἰδιώματα ποὺ τὸ ἄτονο **ε** δὲ γίνεται **ι**, ἔγινε **Γελλὼ** (μὲ **ε**) ἀπὸ τὴ γειτονιὰ τοῦ λ ἢ ἀπὸ παρετυμολ. πρὸς τὸ **γελῶ**. Ἀρχικὰ λοιπὸν **Γιλλὼ** σήμαινε ματούσα, γουρλωμάτα, ἀγριομάτα κτλ. Ἰδιότητα ποὺ σχετίζεται πολὺ μὲ τὴν ἔμπνεψη τοῦ φόβου στὰ παιδιά, δηλ. τὴν ξεχωριστὴ ἰδιότητα τῆς ἀρχαίας **Γιλλοῦς**.

Φαίνεται καὶ τὸ **Στρίγλα** ἢ **Στρίγγλα** πὼς ἔχει σχέση καὶ μὲ τὴ **Γιλλοὺ** καὶ μὲ τὴν **Τρίγληνο**. Ἄμα προσέξει κανεὶς σὲ παλαιότερους λαϊκοὺς θ' ἀκούσει τὴν ὑβριστικὴ φράση: **Γιλλοὺ καὶ Στρίγγλα**» ἢ «**Στρίγλα καὶ Γελλού**» =ἄσκημη καὶ κακιὰ γυναίκα.

Φαίνεται λοιπὸν πὼς τὸ ***Στρίγλα*** εἶναι συμφυρ-μὸς ἢ συνεπαρμὸς τοῦ βυζαντινοῦ: (ἀπ' τὸ λατινικὸ strix=νυχτοκόρακας ποὺ φωνάζει στρηνά >)στρίξ στριγός: ***στρίγα+Τρίγληνος***=ἡ Ἑκάτη ἡ θεὰ τῶν φαντασμάτων καὶ τῶν καταχτονίων ἐφκῶν, ποὺ ὁ λαὸς θὰ τὴ σύχιζε βέβαια καὶ μὲ τὴ ***Γιλλώ***, ποὔχε ἀνάλογες ἰδιότητες. Γιατὶ ἡ φράση «***Γελλοὺ*** κα ***Στρίγλα***» θυμίζει καὶ ἄθελα ὁπωσδήποτε στὸ λαο-γράφο φιλόλογο τὸ «***Γελλὼ καὶ Τρίγληνος***» τῶν ἀρχαίων. Καὶ φαίνεται τὸ ***Στρίγλα*** πὼς ἔχει μέσα του τὸ ***Τρίγληνος***.

Ὡστόσο ὁ Ἡσύχιος ἔχει ρῆμα: «***τριγλίζειν*** κατὰ μίμισιν ἐπὶ τῶν γελώντων», ποὺ τὸ νόημά το νὰ ποῦμε δὲν εἶναι καὶ τόσο ξεκάθαρο.

Δυὸ ὑπόθεσες χωροῦνε ἐδῶ: α') ὅτι τὸ ***τριγλί-ζω*** ἀφτὸ εἶναι τὸ πρωτότυπο κιἀπὸ τὴ φράση λ. χ. ***πῶς τριγλίζει*** ἔγινε: ***στριγλίζει*** (σύγκρινε: ***πῶς τρίζει > στρίζει, πῶς φαντάζει > σφαντάζει)*** κι ὕστερα κατὰ τὸ (vgilare): ***βιγλίζω > βίγλα*** [1] εἴπαν καὶ ***στριγλίζω > στίγλα***. Ὅμως μένει ἡ ἀπορία, ἂν πρᾶμα νὰ εἶναι ἀφτὸ τὸ ***τριγλίζω***· καὶ τότες ἀνάγκη νὰ πάρουμε γιὰ πρωτότυπο τὸ ***στρίγλα*** κιἀπ' ἀφτὸ ***στριγλίζω***, ὅπως ἀπὸ τὸ (στράγξ): ***στράγγα > στραγ-γίζω***, ἑρμηνέβοντας τὸ ***στρίγγλα*** κατὰ τὴν ἐξήγηση ποὺ τοῦ δώσαμε πιὸ ἀπάνου καὶ τὴν ἀποσιώπηση τοῦ σ κατὰ τὸ ***σπένομαι > πένομαι, σκίδναμαι > κίδναμαι, σμάραγδος > μάραγδος, στέρφος > τέρ-φος*** κτλ.

---

[1] Ἀπ' τὸ vigilia βέβαια δὲν μποροῦσε νὰ βγεῖ ***βίγλ***

ΤΑ ΠΕΡΙΤΤΟΣΥΛΛΑΒΑ ΠΡΩΤΟΚΛΙΤΑ

῾Ο ῾Ελληνικὸς Λαὸς ἀπ' ἀνέκαθεν ἔχει ὑποσυνείδητη τὴν τάση νὰ κρατάει σὲ ὅλες τὶς μεταλλαγὲς (δηλ. τῆς **πτῶσες** ποὺ λέγανε) τὸ ἴδιο καταληκτικὸ φωνήεντο. Παράδειγμα ὁλοφάνερο ἀφτῆς τῆς **τάσης** ἔχουμε τἄρχαῖα ντόπια ᾿Αθηναίικα τὰ λαϊκότατα: ***ὁ λαγὼς—τοῦ λαγὼ, ὁ εὔγεως—τοῦ εὔγεω,*** ποὺ οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ τὰ κατατάξανε σὲ ξεχωριστὴ κλίση καὶ τὴν εἴπανε ***ἀττικὴ***, μὰ καὶ στὴ δωρικὴ ἔχουμε τέτοια: ***ὁ Πλειστόλας—τοῦ Πλειστόλα, ὁ ὀρνιθοθήρας—τοῦ ὀρνιθοτήρα, ὁ μανδραγόρας—τοῦ μανδραγόρα, ὁ βορρᾶς—τοῦ βορρᾶ,*** ποὺ πέρασε δὰ καὶ στὴν ᾿Αττική· ***ἡ Λήδα—τῆς Λήδας*** ἢ ***Φιλομήλα—τῆς Φιλομήλας*** κτλ.

᾿Απ' ἀφτὴν τὴν τάση λοιπὸν προέκυψε ὁ περιττοσυλλαβισμὸς στὴ νέα ῾Ελληνικὴ· εἴπανε δηλ. ***ὁ παπὰς, τοῦ παπὰ—οἱ παπάδες, ὁ Κωστῆς τοῦ Κωστή,—οἱ Κωστῆδες*** κτλ.

῞Οἱ κατάληξες ***-αδες*** καὶ ***-ηδες*** εἶναι ἀπομεινάρια τῶν ᾿Ιωνικῶν τριτοκλίτων τύπων ποὺ ἐπικρατήσανε στὴ μεταγενέστερη ῾Ελληνική· ἔτσι λέγανε:

ὁ ***῾Ηρᾶς τοῦ ῾Ηρᾶδος, πληθυντ. οἱ ῾Ηρᾶδες***
ὁ ***Μηνᾶς τοῦ Μηνᾶδος*** » ***οἱ Μηνᾶδες***
ὁ ***῾Ερμᾶς τοῦ ῾Ερμᾶδος*** » ***οἱ ῾Ερμᾶδες***
ὁ ***Βιττᾶς τοῦ Βιττᾶδος*** » ***οἱ Βιττᾶδες κτλ.***

Ἐπίσης ἔλεγαν:

ὁ Ἑρμῆς τοῦ Ἑρμῆδος πληθυντ. οἱ Ἑρμῆδες
ὁ Καλλικλῆς τοῦ Καλλικλῆδος » οἱ Καλλικλῆδες
ὁ Θεοκλῆς τοῦ Θεοκλῆδος » οἱ Θεοκλῆδες κτλ.

Καὶ γιὰ νὰ γίνει πιὸ φανερὸς ὁ ταφτοφωνηεντισμὸς ἀφτὸς σὲ ὅλες τὶς μεταλλαγὲς (πτῶσες), ἐπειδὴς ἐλέγανε κιόλας: ***ὁ βορρᾶς τοῦ βορρᾶ***, τὰ περικόψανε καὶ τοῦτα κατ' ἀναλογία καὶ τὰ εἴπανε: ***ὁ Μηνᾶς τοῦ Μηνᾶ, ὁ Ἑρμᾶς τοῦ Ἑρμᾶ*** καὶ λοιπόν: ***ὁ Ἑρμῆς τοῦ Ἑρμῆ, ὁ Καλλικλῆς τοῦ Καλλικλῆ*** κτλ.

Ὡστόσο στὸν πληθυντικὸ μείνανε οἱ κατάληξες ***-αδες***, ***-ηδες*** ἀπερίκοφτες, ἴσως γιατὶ δὲν ὕπαρχε πρότυπο περικομμένο, ἀφοῦ ***ὁ βορρᾶς*** δὲν εἶχε πληθυντικὸ, κιἄπεναντίας εἴχανε πολλὰ πρότυπα μὲ τούτες τὶς κατάληξες: ***οἱ φυγάδες, αἱ λαμπάδες, αἱ ἐλπίδες, αἱ συγγενίδες*** κτλ.

Ἔτσι ἔχουμε κιόλας ἀρκετὰ παλιοὺς τοὺς τύπους: ***οἱ ἀββᾶδες, οἱ παπᾶδες*** (Θεοφάνης 748), ***οἱ ἀμιράδες, οἱ ἐξουσιαστάδες*** (Τριγχέρας 171) κτλ. ἀκόμα: ***κυράδες*** (Πτωχοπρ. γ', 190) ***χηράδες*** (Χρονικὸ Μωρέως στιχ. 3066) κτλ.

Ἔτσι λοιπὸν σχηματίζουνε σήμερα τὸν πληθυντικό τους μὲ ***-αδες*** κανονικά:

α') Ὅλα ποὺ τελειώνουνε μὲ ***-ὰς*** τονούμενο ἀρσενικὰ καὶ μὲ ***-ὰ*** τονούμενο θηλυκά, ποὺ τονίζουνται δηλ. στὴ λήγουσα: λ.χ.

ὁ Λουκὰς—οἱ Λουκάδες
ὁ ψωμὰς—οἱ ψωμάδες
ὁ γαλατὰς—οἱ γαλατάδες κτλ.

καὶ
ἡ ὀκὰ—οἱ ὀκάδες
ἡ μαμὰ—οἱ μαμάδες
ἡ Ἀθηνὰ—οἱ Ἀθηνάδες

β) Ὅλα τὰ μὲ **-ας** προπαροξύτονα, ποὺ τονίζουνται δηλ. στὴν τρίτη ἀπὸ τὴ λήγουτα συλλαβὴ λ. χ.

ὁ πρίγκηπας— οἱ πριγκηπάδες
ὁ σάλιαγκας— οἱ σαλιαγάδες
ὁ ἄρχοντας— οἱ ἀρχοντάδες
ὁ πρωτόπαπας— οἱ πρωτοπαπάδες

γ') Ὅλα τά μὲ **-τὴς** τονούμενα ποὺ τονίζουνται δηλ. στὴ λήγουσα λ. χ.

ὁ δικαστὴς — οἱ δικαστάδες
ὁ μαθητὴς—οἱ μαθητάδες
ὁ βουλεφτὴς— οἱ βουλεφτάδες
ὁ κριτὴς— οἱ κριτάδες
ὁ ποιητὴς— οἱ ποιητάδες
ὁ ληστὴς— οἱ ληστάδες
ὁ καθηγητὴς— οἱ καθηγητάδες κτλ.

Ἀφτὴ εἶναι ἡ καθαφτὸ λαϊκὴ κατάληξη τῶν μὲ **-τής**. Τά: **οἱ μαθητές, οἱ κριτὲς** κτλ. εἶναι συνεπαρμὸς τοῦ τύπου τῆς καθαρέβουσας: **μαθηταί+ς, κριταί+ς** κτλ., ποὺ τόνε κάνανε λόγιοι ποὺ γράφουνε τάχα τὴ δημοτική, μὰ δὲν τολμοῦνε νὰ γράψουνε τοὺς ἄδολους λαϊκοὺς τύπους: **μαθητάδες, χορεφτάδες, κριτάδες** κτλ.

Παράλληλα πρὸς τὴν καταλ. **-αδες** ἀναπτύχτηκε καὶ ἡ καταλ. **-ῆδες** καθὼς εἴπαμε, μὰ ἀφτὴ δὲν προέρχεται μονάχα ἀπὸ τὰ Ἰωνικὰ τῆς Κοινῆς, προέρχεται κιἀπὸ τἀρχαῖα **-ις, -ιδος** λ. χ.

Τὸ θηλυκὸ τῆς ἀρχαίας Κοινῆς: ***ἡ συγγενὶς τῆς συγγενίδος*** (Πλουτάρχ. Ἠθικ. 265) πέρασε καὶ στὴ Βυζαντινή: «***οἱ συγγενίδες*** μου γυναῖκες» (Βελθαν. *καὶ* Χρυσ. στ. 202). Ὁ θηλυκὸς ἀφτὸς τύπος χρησίμεψε στήριγμα γιὰ νὰ σταθεῖ στὴ νέα γλώσσα κιὸ ἀρχαῖος ἀρσενικός, ***ὁ συγγενὴς τοῦ συγγενῆ*** πληθυντ: ***οἱ συγγενῆδες*** Κατὰ τοῦτο εἴπανε καί: ***ὁ γονὴς—οἱ γονῆδες*** (ΓΓΕ. α' 61)· ἔτσι λοιπὸν ἂς ποῦμε: ***ἡ εὐγενὶς—αἱ εὐγενίδες*** κιἀπ' αὐτό:

ὁ ἐβγενὴς— οἱ ἐβγενῆδες
ὁ εὐσεβὴς— οἱ εὐσεβῆδες
ὁ ἀστενὴς— οἱ ἀστενῆδες
ὁ ἐβλαβὴς—οἱ ἐβλαβῆδες
ὁ ἐφτυχὴς—οἱ ἐφτυχῆδες κτλ.

καὶ ὅλα τὰ μὲ ***-ης*** τονούμενα, ὅσα περάσανε στὴ λαϊκὴ ἀπὸ τὴ λόγια γλώσσα. Ἐπίσης κάνουνε μὲ ***-ηδες*** τὸν πληθυντικὸ ὅλα τὰ ἀτομικὰ ἀρσενικὰ ποὺ λήγουνε μὲ ***-ὴς*** τονούμενο λ. χ.

Κωστὴς— Κωστῆδες
Νικολὴς— Νικολῆδες
Μακρὴς— Μακρῆδες
Φαρδὴς— Φαρδῆδες κτλ.

Κιὅλα τὰ ἀτομικὰ θηλυκὰ μὲ ***-ὴ*** τονούμενο:

Μαριορὴ— Μαριορῆδες
Σμαραγδὴ— Σμαραγδῆδες
Φερσαὴ— Φερσαῆδες
Θωμαὴ— Θωμαῆδες κτλ.

Κἐπειδὴ ἀρχαία κατάληξη ***-αδες*** ἄτονη δὲν ὕπαρξε ποτὲς (λαμπάδες, φυγάδες), ἀλλὰ ὑπάρχει ἄτονη κατάληξη ***-ιδες*** (ἔριδες, ἀπάτριδες κτλ.) τὰ μὲ

ἄτονο -**ης** καὶ -**η**, ποὺ τονίζουνται δηλ. στὴν παραλήγουσα, κρατήσανε τὸν τόνο τους καὶ στὸν πληθυντικὸ στὴν ἀρχικὴ συλλαβὴ λ. χ.

Γιάννης— Γιάννηδες
Φώτης— Φώτηδες
Γιώργης— Γιώργηδες κτλ.

Κιὄσα στὸν ἑνικὸ τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα (ἰδιωματικὰ προπάντων), ἐπειδὴ μετὰ τὴν προσθήκη τῆς δυσύλλαβης κατάληξης -**ηδες** δὲν μποροῦνε κατὰ τὸ νόμο τοῦ τρισυλλαβικοῦ τονισμοῦ νὰ κρατήσουνε τὸν τόνο στὴν ἀρχικὴ συλλαβὴ (ποὺ γίνεται τέταρτη ἀπὸ τὴ λήγουσα), τονίζουνε τὴν κατάληξη -**ῆδες** λ. χ.

Φράσαρης— Φρασαρῆδες
Λούβαρης— Λουβαρῆδες
Μάνεσης— Μανεσῆδες
Μίλισης— Μιλισῆες
Λάσκαρης— Λασκαρῆδες
φούρναρης— φουρναρῆδες
μάστορης— μαστορῆδες κτλ.

Τὴν πληθ. καταλ. -**ηδες** εἴτε τονούμενη, εἴτε μὴ τονούμενη τὴν παίρνουν οἱ καθαφτὸ νέες λέξες δηλ.

α') Ὅλες ὅσες μᾶς ἔρχονται ὁπωσδήποτε ἀπὸ ξένες γλῶσσες. λ. χ.

χαλβατζῆς— χαλβατζῆδες
μπεκρῆς— μπεκρῆδες
νταῆς— νταῆδες
χαραμῆς— χαραμῆδες
μερακλῆς— μερακλῆδες κτλ.
καί: ***μανάβης - μανάβηδες***

τσομπάνης— τσομπάνηδες
ἐργένης— ἐργένηδες
ἀράπης— ἀράπηδες
μπεκιάρης— μπεκιάρηδες
μπακάλης— μπακάληδες
μουσαφίρης— μουσαφίρηδες
μουζεβίρης— μουζεβίρηδες κτλ.

β) Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὅσες μὲ τὴ λατινικ κατάληξη **arius** > -άρης:

καβαλλάρης—καβαλλάρηδες
μακελλάρης—μακελλάρηδες
Γενάρης—Γενάρηδες κτλ.

καὶ λοιπόν:

περιβολάρης—περιβολάρηδες
γνωμιάρης—γνωμιάρηδες
Ἁλωνάρης—Ἁλωνάρηδες κτλ.

γ',) Καὶ μὲ τὴ νεολατινικὴ καταλ. **-iere** > > *-ιέρης*: λχ.

κανονιέρης—κανονιέρηδες
τιμονιέρης—τιμονιέρηδες
καροτσιέρης—καροτσιέρηδες κτλ.

δ',) Καὶ μὲ κάθε κατάληξη —*ρης* λ.χ.

κύρης—κύρηδες
νοικοκὺρης—νοικοκύρηδες
μουρμούρης—μουρμούρηδες
Κ*ροντήρης—Κροντήρηδες*
Λαμπίρης—Λαμπίρηδες
γυαλούρης γυαλούρηδες κτλ.

Κατόπι πάλι ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀναλογίας ἀνακατωθήκανε καὶ συχιστήκανε οἱ δύο καταληξες.

'Επειδὴ ἀρχαία κατέληξε **-αδες** ἄτονη δὲν ὑπάρχει, καθὼς εἴπαμε, ὑπάρχουν ὅμως **-ηδες**, σὲ πολλὰ παροξύτονα μὲ **-ας** χάρη τὸ νὰ διατηρηθεῖ ὁ τόνος πάνου στὴν ἴδια συλλαβή (ποὺ εἶναι, φαίνεται νόμος δυνατότερος, ἀπό τὴ διατήρηση τοῦ ἴδιου φωνήεντου σὅλες τὶς μεταλλαγὲς (πτῶσες) βάλανε τὴν πληθυντικὴ κατάλ. **-ηδες**· λ.χ.

ὁ χάχας — οἱ χάχηδες
ὁ Κώστας — οἱ Κώστηδες
ὁ Δούκας—οἱ Δούκηδες κτλ. (1)

Κιἀντίθετα στὰ ὀξύτονα μὲ **-τὴς** προτιμήθηκε ἡ τονισμένη κατάληξη **-άδες** λ.χ. **οἱ ποιητάδες, οἱ κριτάδεςς οἱ μαθητάδες** κτλ, (κοίτα πιό ἀπάνου).

Ὡστόσο ἀκολουθώντας τὸν ταφτοφωνηεντισμὸ εἴπανε καί: **οἱ κριτῆδες, οἱ βουλεφτῆδες, οἱ μαθητῆδες, οἱ ποιητῆδες, οἱ δικαστῆδες** κτλ. (Θεσσαλιὰ. Κύζικο)— Κιἀκόμα **οἱ ποιητὲς, οἱ κριτὲς κτλ.** καθὼς εἴπαμε.

Ἔτσι λοιπὸν στὰ μὲ **-της** παροξύτονα ἔχουμε πληθυντικὸ ἐξὸν τοὺς ἰσοσύλλαβους τύπους μὲ **-τες** καὶ τοὺς περιττοσύλλαβους μὲ **-τηδες** ἄτονο καὶ **-τάδες** τονισμένό. λ.χ.

ράφτης—ράφτες, ράφτηδες καὶ ραφτάδες
χιώτης—χιῶτές, χιώτηδες καὶ χιωτάδες
ψάλτης—ψάλτες. ψάλτηδες καὶ ψαλτάδες

---

(1) Ὡστόσο στὴν Ἀρτάκη λέμε: **οἱ χάχαδες, οἱ Δούκαδες, οἱ Κώσταδες** κτλ., γιατὶ ἡ ἀναλογία μπορεῖ νὰ χαλνᾶ κάθε παραδομένο.

προφήτης—προφῆτες, προφήτηδες **καὶ** **προφητάδες.**

ἀφέντης—ἀφέντες, ἀφέντηδες καὶ ἀφεντάδες κτλ.

'Επίσης καὶ τὰ μὲ **-ας** παροξύτονα ἔχουνε ἀνάλογη πολυτυπία στόν πληθυντικό λ.χ.

γέροντας—γέροντες, γεροντάδες (καὶ **γερόντοι** ἑτερόκλιτο)

ρήγας—ρήγηδες, ρηγάδες (καὶ **ρῆγοι** καὶ **ρηγαῖοι**)

ἥρωες—ἡρωάδες (καὶ ἡρῶοι)

δεσπότης—δεσπότηδες, δεσποτάδες (σπάνια καὶ **δεσπότες**)

Κατὰ τό: **ἡ κονιάδα—οἱ κονιάδες,** εἶπαν καὶ: **ἡ συνυφάδα—οἱ συνυφάδες·** ὕστερα κατὰ τοῦτο εἴπανε καὶ τό μὴ σύνθετο: **ἡ νύφη—οἱ νυφάδες,** κιἀπό τοῦτο πέρασε τὸ **-αδες** σὄλα τὰ ὀνόματα τῆς οἰκογένειας:

οἱ ἀδερφὲς καὶ οἱ ἀδερφάδες

οἱ μάννες καὶ οἱ μανάδες

οἱ πατέρες καὶ οἱ πατεράδες

(σὲ τοῦτο συνέργησε καὶ τό: **οἱ μπαμπάδες**)

Κιἀκόμα:

οἱ χῆρες καὶ **οἱ χηράδες**

οἱ κυρὲς καὶ **οἱ κυράδες**

καὶ κατὰ τοῦτο:

οἱ νοικοκυρὲς καὶ **οἱ νοικοκυράδες**

Κιἀκόμα ἔχουμε:

οἱ γιορτὲς καὶ **οἱ γιορτάδες**

'Από τὸ σύνθετο: **ἡ κολοκυνθοκορυφὰς— αἱ κολοκυνθοκορυφάδες > οἱ κολοκυθοκορφάδες.** εἴπανε καὶ τὸ ἁπλό:

ἡ κορ(υ)φὴ—οἱ κορφάδες.

Μὰ καὶ τὰ ἀφηρημένα:

ἡ γλύκα—οἱ γλύκες καὶ *οἱ γλυκάδες*

ἡ πίκρα—οἱ πίκρες καὶ *οἱ πικράδες*

ἡ ζάλη—οἱ ζάλες καὶ *οἱ ζαλάδες* κτλ. (Γραμμ. Φιλήντ. § 1391 καὶ Ἐγκυκλοπαιδ. Δρανδάκη σελ. 528 στήλη 3).

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ἰωνικὴ κατάληξη **-οῦς, -οῦδος**: *ἡ Ἀφροδοῦς τῆς Ἀφροδοῦδος*, ποὺ πέρασε καὶ στὴν ἀρχαία Κοινὴ ἔχουμε πληθοντικό μὲ **-ουδες**:

α′) στὰ μὲ **-οὺς** ἀρσενικά:

ὁ νοῦς—οἱ νοῦδες

ὁ παπποῦς—οἱ παπποῦδες

Κατὰ τοῦτο εἴπανε,

ὁ κύρης—οἱ κυροῦδες στόν Πόντο

ὁ ἄντρας—οἱ ἀντροῦδες στὴν Κύζικο

β′) στὰ μὲ **-ου** *θηλυκά*:

ἡ ἀλεποὺ—οἱ ἀλεποῦδες

ἡ μαϊμοῦ—οἱ μαϊμοῦδες

ἡ μυλωνοῦ—οἱ μυλωνοῦδες

οἱ γλωσσοῦ—οἱ γλωσσοῦδες

β′) Ἔτσι κατ' ἀναλογιὰ φυλάγοντας τό καταληχτικό φωνήεντο σ' ὅλες τὶς μεταλλαγὲς εἴπανε: καὶ τὰ μὲ **-ος** καὶ **-ο**.

ὁ Μάρκος τοῦ Μάρκο—οἱ Μάρκοδες

ὁ Σωτηρὸς τοῦ Σωτηρὸ—οἱ Σωτηρόδες

ἡ Μαργαρὸ τῆς Μαργαρὸς—οἱ Μαργαρόδες (Malgueion)

ἡ Λενιὸ τῆς Λενιός—οἱ Λενιόδες

ἡ Θεοφανὼ τῆς Θεοφανὼς—οἱ Θεοφανῶδες
ἡ κακαδὼ τῆς κακαδῶς—οἱ κακαδῶδες
ἡ Σύρμο τῆς Συρμος—οἱ Σύρμοδες
ἡ Χάιδο τῆς Χάιδος—οἱ Χάιδοδες
ἡ Κρουστάλλο τῆς Κρουστάλος—οἱ Κρουστάλλοδες

Καὶ νὰ μὲ —ες καὶ —ε.

ὁ τενεκὲς—οἱ τενεκέδες
ὁ κουτεντὲς—οἱ κουτεντέδες
ὁ βασιλὲς—οἱ βασιλέδες ('Ατρτάκη Χίο)
ὁ 'Αντρὲς—οἱ 'Αντρέδες (Κρήτη δυτικὴ)
ἡ νενὲ—οἱ νενέδες
ἡ βλιντὲ—οἱ βλιντέδες κτλ.

Πῶς τὸ ἐπίθετο παίρνει τὸ νόημα τοῦ οὐσιαστικοῦ ποὺ προσδιορίζει

Ἄπειρες φορὲς κατὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς γλώσσας ἕνας ξεχωριστὸς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς κάποιου οὐσιαστικοῦ κατολίγο συγκεντρώνει στὸν ἑαφτό του τό νόημα τοῦ προσδιοριζόμενου οὐσιαστικοῦ, ὥσπου τέλος τό οὐσιαστικό παραλείπεται ὁλότελα καὶ μένει στὸν τόπο του τὸ ἐπίθετο μὲ τοῦ οὐσιαστικοῦ τὸ νόημα,

Ὁ λόγος εἶναι ψυχολογικὸς. Στὴν κοινὴ ὁμιλία ποὺ μιλᾶνε οἱ ἄνθρωποι ἀξεσυνέριστα καὶ ἀνεπιφύλαχτα μεταξὺ τους ἀντὶς νὰ ποῦνε τὸ πρᾶμα τὸ ἴδιο, λένε μιὰ του ἰδιότητα χαραχτηριστική· ἀντὶς νὰ πεῖ λόγου χάρη: δὸς μου ἕνα **νερὸ κρῦο** λέει μόνο: δὸς μου ἕνα **κρῦο**, γιατὶ κιἄφτὸς ποὺ τὸ λέει κἐκεῖνος ποὺ τἀκούει ξαίρουνε πὼς ἡ ξεχωριστὴ ἰδιότητα τοῦ νεροῦ, γιὰ νἆναι γιὰ πιόσιμο, εἶναι ἡ **κρυάδα**. Ἐπίσης:

ἔβγα νὰ πάρεις ***φρέσκο*** (=ἀέρα)—εἶσαι ἕνα ***ξύστρωτο*** (¹) (=γαϊδούρι) κτλ.

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ καταντᾷ νὰ ξεχνιέται ὁλότελα τὸ ἀρχ. ὄνομα καὶ νὰ περνᾷ στὴ θέση του ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς ὡς νέο του ὄνομα, καὶ οὐσιαστικοποιέται καὶ καλοκάθεται στὴ θέση τοῦ παλιοῦ του ἀφεντικοῦ, νὰ ποῦμε, καὶ γίνεται ἀφτὸ ἀφεντικὸ μὲ ὅλα τὰ προνόμια τοῦ ξεχασμένου, κιἄν καμιὰ φορὰ τὸ ξαναφέρει ὁ δάσκαλος στὴν ἐπιφάνεια, ὁ καινούργιος ὁ μιλητὴς τὸ ἀγνοεῖ ὁλότελα τὸ ταλαίπωρο. Ἀφτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἀφτὴ εἶναι ἡ γλῶσσα.

Εἴπανε λόγου χάρη ***μῦς ὁ ποντικὸς*** (γιατὶ φαίνεται στὸν Πόντο εἴταν οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ δάφτους). Λοιπὸν εἶπαν: ἔπιασε ἡ γάτα μου ἕναν ***μῦν***, σωστὸν ***ποντικόν***, ὕστερα παρελείφθηκε ***τὸ μῦν*** (ὡς ἐφκόλως ἐννοούμενο): ἔπιασε ***ἡ*** γάτα μου ἕναν ***ποντικὸ*** καὶ σιγὰ σιγὰ ξεχάστηκε ὁλότελα ***ὁ μῦς*** κἔμεινε στὴ θέση του ***ὁ ποντικὸς*** μὲ ὅλα τὰ προνόμια τοῦ ***μῦ***.—Κἔχουμε δὰ ἄπειρα τέτοια:

Ὤκιμον τὸ βασιλικὸν καὶ κατόπι μόνο: βασιλικό, μῆλα τὰ μηδικὰ > μηδικὰ (=πορτοκάλια), ρόδον τὸ τριαντάφυλλον > τριαντάφυλλο, σταχτὴ κονί[illegible] χτη, πορφύριον ἀγγεῖον > φουρφούρι, ἐκτιὸ πυρε-

---

(¹) Τὸ ***ξύστρωτο*** ἐδῶ εἶναι ἀντὶς τό: ***ἀξύστρωτο***=μὴ ξυστρισμένο (***ξυστρὶ < ψηστρὶ < ψηχτρὶ < ψηκτρίον***) δείχνει πὼς καὶ τὸ στερητικὸ α ἀκόμη ἀποσιωπᾶται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, κἔτσι στηρίζει καὶ τὸ «σάβουρα τά σκουτέλια» πὼς εἶναι ***ἀσάβουρα***, ὅπως τὄβρε ὁ Τριανταφυλλίδης καὶ τοῦ τὸ σούφρωσε ὁ Χατζηδάκης ὥσπερ εἴωθε ποιεῖν ὁ διδάσκαλος.

τὸς > ἔχτικας, ἐξόδιος ὕμνος > ξόδι (=ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία), ἀγερικὸ δαιμόνιο > ἀγερικό, τὰ θερμὰ νερὰ > τὰ θέρμα, ἰσάλιον ἀκάτιον > σάλιο (Κουκουλές), σκαρπάθιο γαϊδούρι > σκαρπάθιο (Ψάλτης), καμιναία αἰθάλη (Ἔξοδος Θ', 8) > καμινιά, καλαμωτὴ σκάρα > καλαμωτή, μεσαία ζώνη > μεσιὰ (ἡ ἴγκλα), ἄσημος ἄργυρος > ἀσήμι, κολυμβὰς ἐλαία > κολυμπάδα, κεδρία πίσσα > κεδριά, στερεὰ γῆ > στεριά, εὐκτήριος οἶκος > χτήριο (Κοραῆ Ἄτακ. δ', 143), νεήλατα ἄλφιτα > νεήλατα (μὲ τὴ σημασία τοῦ ἄλφιτα· Ἀρποκρατίων), σηκωτὸν ἧπαρ > σηκώτι, πέπων σίκυς > πεπόνι, κίρκος ὁ ὀξύπτερος > ξυφτέρι, λευκίσκος ὁ ὀξύρυγχος > ξυρίχι, ἡλιακὸν δῶμα > λιακό, βαρεῖα σφύρα > βαρειά, προῦμνον τὸ δαμασκηνὸν > δαμάσκηνο, Κυδώνιον μῆλον > κυδώνι, Θάσια ἀμύγδαλα > θάσια, ἱλαρὰ νόσος > ἱλαρά, νηρὸν ὕδωρ > νερό, βάτινον μόρον > βάτσινο, Φρύγιον λάχανον > φρύο, μίνθη ἡ ἡδυόσμος > δυόσμος, αὐτὸς οὗτος > αὐτός μὲ τὴ σημασία τοῦ οὗτος δηλ. δειχτικὸ, ἐνῷ εἶταν ἐπαναληπτικό, φορβὰς ἵππος > φοράδα, ἀγελὰς βοῦς > ἀγελάδα, ἀγελαία δάμαλις > ἀγελιά, ὀψιμάδα δαμάλα > ἀτσουμάδα (Μεγ. Ἐγκυκλοπ. Δρανδ. σ. 261), ἰατρικὸν φάρμακον > γιατρικό, φωτερὸ ἄνοιγμα > φωτερό (=παραθύρι), πατερὸ δοκάρι > πατερό, ἱερὸ βῆμα > ἱερό, χαματερὸ ζῷο > χαματερό, λαδερὸ κουμάρι > λαδερὸ, ξιδερὸ ἀγγειὸ > ξιδερό, ἀναματερὸ μπουκάλι > ἀναματερό, ἁλατερό δοχεῖο > ἁλατερό, μηλωτὴ σισύρα > μηλωτή, ραντιστὴ σούπα > ραντιστή, (=εἶδος ἀλεβρόσουπα ποὺ ραντίζουνε πρῶτα τὸ ἀλέβρι μὲ νερό. Χαράκι τῆς

Κύζικος), τρυπητὴ κουτάλα (ἢ κατσαρόλα) > τρυπητή, πηχτὴ σοῦπα > πηχτή, κλωστὴ ἴνα > κλωστή, φτερωτὴ ἀνεμοδούρα > φτερωτή, πατητὴ ραφὴ > πατητή, πινακωτὴ θήκη > πινακωτή, καταστατατὸ ἀλέβρι > καταστατό (=τὸ ἄμυλο, ὁ νισεστὲς), κατεβατὸ φύλλο > κατεβατὸ (=ἡ σελίδα) βγα(λ)τὸ ἀπόστημα > βγα(λ)τό, κρουστὸ ὕφασμα, > κρουστό, πιοτὸ ὑγρό > πιοτό, παγωτό γλύκισμα > παγωτό, κρυφτὸ παιγνίδι > κρυφτό, ζαχαρωτὸ γλύκισμα > ζαχαρωτό, ζεστὸ ρόφημα > ζεστό, σφαχτὸ κριάρι > σφαχτό, προφαντὸ φροῦτο > προφαντό, ξαντὸ πανὶ > ξαντό, θυμιατὸ σκεῦος > θυμιατό, βρετὸ καταλόγι > βρετὸ (=αἴνιγμα), ψητὸ κρέας > ψητό ζεφτὸ πατερὸ > ζεφτὸ (=ἡ σταύρωση τῆς στέγης), καθημερινὴ μέρα > καθημερ(ι)νὴ, ἑσπερινὸς ὕμνος > ἑσπερινός, ἐπιούσιος ἄρτος > ἐπιούσιος, ἡμερήσιον μίσθωμα > μερούσιο, χειμωνικὸ πεπόνι > χειμωνικὸ (=τὸ καρπούζι), ἀστρικὸ πάθος > ἀστρικό, λαγωνικὸ σκυλὶ > λαγωνικό, διαμαντικὰ στολίδια > διαμαντικά, μαλαματικά, ἀσημικά, σιδερικὰ ἐργαλεῖα > σιδερικά, ἀνεμικὸ πνεῦμα > ἀνεμικό, ξωτικό, χερουβικὸ τροπάρι > χερουβικό, κοινωνικό, συφωνητικὸ χαρτὶ > συφωνητικό, ὀπωρικὸ φροῦτο > πωρικό, περιστατικὸ γεγονὸς > περιστατικό, ἔγγραφα χαρτιὰ > ἔγγραφα, περιοδικὸ σύγγραμμα > περιοδικό, μαγιάτικο ψάρι > μαγιάτικο, φεγγαριάτικο πάθος > φεγγαριάτικο, ποντικὸν κάρυον > ***ποντικόν*** οἱ Βυζαντινοί, ἀπ' ἀφτουνοὺς οἱ Τοῦρκοι: ***φουντούκ***, κιάπ, τοὺς Τούρκους ἐμεῖς ***φουντούκι***, περσικὸν μῆλον > πέρσικο (=ροδάκινο), σινωπὶς μίλτος > σινωπίδι > σιναπίδι, ἄκρα-

τος οἶνος > ***ἄκρατος***, laterculus besalis > βήσαλο (κεραμιδοκόμματο), lanarius pecten > λανάρι, lactuca amarula > μαρούλι, corium lanatum > λανάτη, via strata > στράτα, platica pecunia > πλάτικο, mustum vinum > μοῦστος, macedonense petroselinum > μακεδονήσι(ον), τὰ ἀγαμνὰ μέλη > τἄχαμνὰ, ρότσικος (=ὄρθιος) ποῦτσος > ρότσικος (Ψάλτης).

Τὸ ἴδιο γίνεται κιὄταν τὰ δυὸ ἀποτελοῦνε τὸ συνταχτικὸ σχῆμα τοῦ ***καθ' ὅλο καὶ μέρος***, ὅταν δηλ. τὸ ἐπίθετο κατὰ ὀνομαστικὴ—αἰτιατικὴ σημαίνει μέρος τοῦ κατὰ γενικὴ οὐσιαστικοῦ ποὺ σημαίνει τὸ ὅλο. λ.χ. Ἀπὸ φράση: δὸς μοι ***ψωμὸν*** (=τεμάχιον) ***ἄρτου***, παραλείπεται ἡ ἐφκόλως ἐννοούμενη γενικὴ τοῦ ὅλου, ποὺ παραστένει τὸ οὐσιαστικὸ καὶ μένει τὸ ἐπίθετο ποὺ σημαίνει τὸ μέρος μὲ τὸ νόημα ὁλότελα τοῦ οὐσιαστικοῦ ποὺ παραλείφτηκε. δηλ. δὸς μοι ***ψωμὸν—ὁ ψωμὸς*** > ***τὸ ψωμίον*** (Ἰωαν. ιγ', 26) ***τὸ ψωμί*** (=ὁ ἄρτος) δὸς μοι ***κρᾶσιν*** (=μεῖξιν μεθ' ὕδατος) ***οἴνου*** > δὸς μοι ***κρᾶσιν*** > ***ἡ κρᾶσις*** > ***τὸ κρασίον*** > ***τὸ κρασὶ*** (=ὁ οἶνος), ***κόκκοι κυάμων*** > ***κοκκία*** > ***κουκιά***. Σὴν Οἰνούντα λένε ***κουκιὰ*** τὰ ***φασούλια***: ***κόκκοι φασιόλων***.

Ταρχαῖα τριτόκλιτα μὲ -υς, -ις σήμερα μὲ -η

Ὅλα τἄρχαῖα Ἑλληνικὰ θηλυκὰ τριτόκλτια μὲ **-ις** ἡ νέα Ἑλληνικὴ τὰ ἔκαμε πρωτόκλιτα μὲ ***-η*** ἀπὸ τὴν αἰτιαατικὴ μὲ ***-ιν*** καθὼς εἴπαμε πιὸ ἀπάνω (σελ. 32) ποὺ ἀνταμώθηκε μὲ τὴν πρωτόκλιτη αἰτ. μὲ ***-ην***.

α') Τὰ μὲ **-υς > -η:** ***ράπυς > ράπη***, ὁ > ἡ ***πήχυς > πήχη, δρῦς > δρῆ, ἔγχερυς > ὄχερη, ἀδράφαξυς > ἀδράφαξη, ἑκατοστὺς > ἑκατοστή.***

β',) Τὰ μὲ **-ις > -η** : δύναμις > δὺναμη, κάππαρις > κάππαρη, ***πάρδαλις > πάρδαλη,*** πίστης > πίστη, πόλις > πόλη, ράχις > ράχη, κόνις > σκόνη, τίγρις > τίγρη, χάρις > χάρη.

γ',) Τὰ μὲ **-οις > -ση**: 1) ἀφηρημένα λ.χ. ἀνάβρυση, ἀνάπαψη, ἀνάσταση, ἀντάμωση, ἄναψη, ἀντίσταση, ἀπόβαλση, ἀπόδειξη, ἀπόκριση, ἀπόλυση, ἀπόφαση, ἄργαση, βιάση βράση, γδίκηση, γέννηση, γιόμυση, δέση, διόρθωση, δούλεψη, ἐγγύηση, εἴδηση, ἐναντίωση, ζήση, θέληση, θέση, θλίψη, θύμυση, κατάσταση, κάφκηση, κάψη, κίνηση κλείδωση, κόμπωση, κούραση, κόψη, κρίση, κρούση, λιγόστεψη,, μάθηση, μεταχείρηση, μόνοιαση, νόχληση ('Αρτάκη), ξέταση, ξετίμηση, ξήγηση, ξομολόγηση, ξόφληση, ὄρεξη, παίδεψη, παράσταση, παράταξη, πείραξη, πέραση, περίσταση, πλήξη, πλύση, πόρεψη, πούληση, πράξη, πρόφαση, προφύλαξη, στάση, στέρεψη, στέρφεψη, στάβρωση, στόχαση, σύναξη, σύσταση (=αἰδημοσύνη), σύχιση, σφίξη, σ(υ)χώρεση, τάξη, ὑπόθεση, ὑπόληψη, (ὑ)ποχρέωση, φκαρίστηση, φώτιση, χάση, χολόσκαση, χύση, χώνεψη, κτλ.

Κιἀπὸ τὴν καθαρέβουσα λ. χ. ἀγανάχτηση, αἴστηση, ἀνταπόκριση, ἀντίληψη, γένεση, γέψη, γύμναση, διάκριση, διασκέδαση, ἔκδοση, ἐκδίκαση, ἐπανάσταση, ἐπίσκεψη, ἐφέβρεση, κλίση, κυβέρνηση, λέξη, λύση, παράδοση, παραξήγηση, (ἐ)πιχείρηση, ποίηση, πρόστεση, πρόληψη, προτίμηση, σημείωση,

σύγκριση, ταπείνωση, τάση, ὑπόκριση, ὑπόσχεση **κτλ.**

§2) φανερωμένα (=συγκεκριμένα) μὲ ἰδίωμα τὸ νόημα τοῦ στελέχους λ.χ. ἄνοιξη, βρύση, κόλαση, κόψη, κράση, λάψη μετάδοση, (ἅγια κοινωνιά), ὄψη, πόρεψη (=ἀποχωρητήριο), πρόκροσση, σκέπαση (=στέγη), στρώση, στύψη, σύβραση, σύγκλυση (=κατακλυσμὸς), σύνοψη, φέξη, (=τὸ φῶς 'Αρτάκη), φύση κτλ.

Μερικοὶ ἁπλοϊκοὶ ἀφτά τὰ γράφουνε μὲ ***ι*** ἡ ***φύσι***, ***ἡ πόλι*** καὶ τἆλλα μὲ ***υ***: ***ἡ πῆχυ***, ***ἡ ἑκατοστὺ*** **κτλ.**

Τὸ ὅτι ἀφτὰ πρέπει νὰ γράφουνται μὲ ***-η*** κιὄχι μὲ ***-ι*** τὸ δείχνει ἡ προφορὰ τῶν Ποντίων.

Στὸν Πόντο δηλαδὴ ἡ πρωτόκλιτη κατάληξη ***-η*** προφέρνεται: ***-ε*** κατὰ τὴν ἀρχαία προφορὰ τοῦ ***-η***, ποὺ διατηρήθηκε σάφτουνοὺς· λένε δηλαδή: ***ἡ νύφε*** =ἡ νύφη, ***ἡ ἀδελφότε***=ἀδελφότη(ς), ***ἡ δεξαμένε***= ἡ (ἀνα)δεξαμένη ἐκ τῆς κολυμβήθρας δηλ. ἡ νουνά ***ἐκεῖνε***=ἐκείνη, ***'Ελένε***='Ελένη κτλ.

"Οπως λοιπὸν λένε ἀφτὰ τὰ ἀπ' ἀρχῆς πρωτόκλιτα μὲ ***ε=η***, ἔτσι λένε μὲ ***ε=η*** βέβαια κιὄχι ***ι*** καὶ ***ἡ σύρτε***=ἡ σύρτ***η***, ποὺ ὁ ἀρχαῖος τύπος του εἶναι ἡ σῦρτ***ι***ς (μὲ ***ι***).

'Επίσης ἡ ***πῆχε***=ἡ πήχ***η*** μὲ τελικὸ ***η*** βέβαια, κιὤστόσο ὁ ἀρχαῖος τύπος ἀφτουνοῦ εἶναι μὲ ***υ***: ***πῆχυς***, ὥστε ὁ λαὸς ἐξισώνοντας τὰ τριτόκλιτα μὲ ***-υς*** καὶ ***-ις*** σὲ πρωτόκλιτα μὲ ***-η***, τὰ κάμνει βέβαια μὲ Η, καθὼς δείχνει ἡ προφορὰ τῶν Ποντίων, καὶ ὄχι μὲ ***ι***, ὅπως τὰ γράφουνε μερικοὶ ἀφελέστεροι κρατώντας τάχα τὴν ἱστορικὴ γραφὴ, ἀλλὰ καταστρέφοντας τὸ ἱστορικὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας ποὺ ἀθά-

νατη περνὰ ἀνάμεσσα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ κατεβαίνει ὡς σέμὰς μέσα στὸ στόμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ,

Ἅμα λοιπὸν πεῖς: ***ἡ δύναμη—τῆς δύναμης*** λὲς βέβαια πρωτόκλιτο μὲ ***-η***, γιατὶ πρωτόκλιτα μὲ ***-ι*** καὶ ***-υ*** δὲν ὑπάρξανε ποτέ, καὶ νά ποὺ μᾶς τἀποδείχνει ἡ προφορὰ τῶν Ποντίων.

Τὶ λέει ὁ καθηγητὴς Χ. ποὺ ἐναβρύνεται κιόλας πὼς εἶπε δὰ ὅτι τὸ ***κείτομαι*** πρέπει νὰ γραφεῖ μὲ ***ει*** κὔστερα ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὴν προφορὰ τῶν Αἰγινητῶν: ***τσίτομαι,*** πὼς εἶχε δίκιο, γιατὶ ἄν ἤθελε ***κοίτομαι*** (μὲ ***οι***) οἱ Αἰγινῆτες θὰ τὸ λέγανε ***τσιούτομαι*** ;

Ἐκεῖνα ποὺ γράφει ἀφτὸς τὰ ὑποστηρίζουνε καὶ οἱ προφορὲς καὶ τὰ ἰδιώματα καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ δαίμονες, ἐκεῖνα ποὺ γράφουμε ἐμεῖς, ὅ,τι δήποτε κιἄν τὰ ὑποστηρίζει, μὰ προφορικὴ παράδοση, μὰ γραφτὴ παράδοση, μπά! Δὲν εἶναι σωστά.—δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σωστά, γιατὶ τἄ γράφουμε ***ἐμεῖς.....***

Καὶ κανένας δὲ σηκώνεται νὰ τόνε στεφανώσει μὲ λεμονάνθια!

—Ὑπάρχει κιἄλλο χωριὸ σὰν τὴν Ἑλλάδα μας; λέτε μου!

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΕΣ

'Ετυμολογία εἴπανε τὴν ἐπιστήμη ποὺ καταγίνεται νὰ βρίσκει τὴν ἀρχὴ τῶν λεξῶν, ἢ τὴν κατασκεβὴ τους ἀπ' ἀλλήλες τους, ξεδιαλύνοντας τὸ πῶς ξετυλίγονται καὶ συναλλάζονται σύμφωνα μὲ τοὺς γλωσσικοὺς νόμους μέσα στὰ στοματήσια ὄργανα οἱ φτόγγοι τους, οἱ τύποι τους καὶ τὰ νοήματά τους·

Ἡ λέξη **ἐτυμολογία** παράγεται ἀπὸ τὸ **ἐτυμολόγος**, ποὖναι σύνθετο ἀπ' τὸ **ἔτυμον**, λέξη Ἰωνική, ποὺ σημαίνει τὸ **ἀληθινό**, καὶ ἀπ' τὸ **λέγω** καὶ θέλει νά πεῖ, πὼς λέει τὴν **ἀληθινὴ** καταγωγή, ἢ κατασκεβὴ τῶν λεξῶν.

Ἔμεινε ὥς ὅρος τῆς γραμματικῆς ἀπὸ τὶς συζήτησες ποὺ κάμνανε στὶς ἀρχαῖες φιλοσοφικὲς σχολὲς τῶν Ἰώνων περὶ τὸ πῶς γίνονται οἱ λέξες.

Μὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οὔτε ποτὲς οἱ Ἕλληνες, οὔτε κατὸπι οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐργαστήκανε ἐπιστημονικὰ γιὰ τόσο σπουδαῖα ζητήματα. 'Αλλόκοτες καὶ ἰδιόγνωμες παραλλαγὲς συγκοπὲς καὶ μετατοπίσματα φτόγγων ἐπιτρεπόντανε καὶ νοήματα παράλογα δινόντανε, φτάνει ποὺ βοηθούσανε τὴ φαντασία τοῦ ἐτυμολὸγου.

Τὸ παράλογο ἀφτὸ ἐτυμολογικὸ σύστημα κληροδοτήθηκε σεμᾶς σὰν κακὸ μόλεμα ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ ὥςτα σήμερα, ποὺ κάθε Ρωμιὸς ποὺ ξαιρει δυὸ

κολυβογράμματα, νομίζει πὼς μπορεῖ νὰ ἐτυμλογήσει.

Στὸ πραχτικὸ μεταχείρισμα τῆς γλώσσας καθόλου δὲν κοιτάνε, τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν ἱστορία τῶν λεξῶν, ἀλλὰ ἐφτὺς μαθαίνουνε τὸ σύγκαιρο τύπο τους μὲ τὸ σημερινὸ τους νόημα κιᾆφτὸ τοὺς φτάνει.

Ἔτσι λοιπὸν δὲν εἴτανε δυνατὸ νὰ κρατήσουνε τὴν ἱστορία, κιἀκόμα πιὸ λίγο τὴν ἀρχὴ τῆς κάθε λέξης, γιὰ τοῦτο τὶς περισσότερες λέξες ποὺ μεταχειριζόμαστε δὲν ξαίρουμε νὰ τὶς ἐτυμολογήσουμε. Μὰ τοῦτο κανένα μπόδιο δὲ φέρνει στὴν κυκλοφορία τους, ἀπεναντίας πιὸ καλὰ διεφκολύνει τὶς γλωσσικὲς ἀνάγκες.

Τὴν ἐτυμολογία τὴ ζητοῦμε ὄχι βέβαια γιὰ νὰ μάθουμε ἄν εἶναι σωστὴ μιὰ λέξη καὶ σύμφωνη μὲ τὸ νόημα ποὺ τῆς δίνουμε, ἀλλὰ ἔτσι δίχως πραχτικὸ σκοπὸ καὶ μόνο ἀπὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρο, γιὰ τοῦτο ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἔργο τῶν είδικῶν γλωσσολόγων καὶ ἐπιστημόνων, ποὺ μὲ τὴν ἐξυπνάδα τους καὶ μὲ τὴν πολυμάθειά τους κατορθώνουνε νὰ ξηγήσουν ἱστορικὰ καί σωστὰ, ἕνα μικρὸ μέρος ἀπὸ ὁλάκερο τὸ λεχτικὸ θησαβρὸ, καὶ τοῦτο πάλι ὥς ἕνα χρονικὸ σύνορο. Μὰ ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν λεξῶν μένει πάντα ἄγνωστη.

Ἐδῶ σάφτοὺς τοὺς τόμους ἐπιχειροῦμε νὰ ἐτυμολογήσουμε, μεριχά, ἤ νὰ ἐπανορθώσουμε ὅσα μᾶς φαίνεται πὼς δὲν τὰ ἐτυμολογήσανε σωστὰ ἄλλοι πρὶν ἀπὸ μὰς ἤ καὶ νὰ συμπληρώσουμε, ὅσα δὲν τὰ εἴπανε ξετελειωμένα.

Ρετσινόλαδο

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ μὴν ξαίρει πῶς τὸ ρετσινόλαδο δὲν εἶναι βέβαια λάδι τῆς ρετσίνας, γιατὶ ἡ ρετσίνα εἶναι κόμμι καὶ δὲν μποροῦσε νὰ βγάλει λάδι.

Ἀπὸ τὸ λατινικὸ ricinus communis, ποὺ λέγεται ρωμαίικα ***ρίτσινο*** (ἀπ' τὸ Ἰταλικὸ ricino) καὶ Ἑλληνικὰ ***κίκι τὸ κύπριον***, ποὺ εἶναι ἕνας σπόρος ἐλαιοφόρος, βγαίνει τὸ ***ριτσινόλαδο***=λάδι τοῦ ***ρίτσινου*** καὶ μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ ***ρι*** > ***ρε***: ***ρετσινόλαδο***· σύγκρινε: ***Ρίθυμνα*** > ***Ρέθυμνα***, ***κυπάρισσος*** > ***κυπάρεσσος***, ***ρινίζω*** > ***ρενίζω***, ***ριπίδι*** > ***ρεπίδι***,, τουρκ. ridja > ***ρετζὰς***, ***ρείπιο*** > ***ρέπιο***, ***στρυφνὰ*** > ***στρεφνὰ*** (Λαογρ. γ', 554) ***γρηπίδα*** > ***γρεπίδα***, ***φρυγανιὰ*** > ***φρεγανιὰ*** (Βυζαντ, λέξ.) (πικρὸς): ***πρικιὸς*** > ***πρεκιὸς*** (Κύπρο), ***τριχιὸς*** > ***τρεχιὸς***. ***κρημνὸς*** > ***γκρεμνὸς***, ***ρήτρα*** > ***ρέτρα*** (Κφλν.) ***δρύϊνος*** > ***δρέϊνος*** (Μπουντώνας). meritare > ***μερετάρω*** (Κέρκυρα), risicare > ***ρεζιγάρω***, ***κριμίζι*** > ***κρεμίζι*** > ***κριμίτσα***, > ***κρεμίτσα***, ***βρυχῶμαι*** > ***βρεχοῦμαι***, ***θεώρητον*** > ***θεώρετον*** (Διγεν. Μηλιαρ. 2278) ***Χαρικλιὸ*** > ***Χαρεκλιὸ*** (Ψάλτης), βενετ. rizzar > ***ρετζέβομαι*** (=ἀκκίζομαι. Ἀρτάκη), ***ρυμούλκι***, > ***ρεμούλκι***, ***τρικλίζω*** > ***τρεκλίζω***, ***ἀπορριξίμι*** > ***(ἀ) πορρεξίμι***, ***γαρύφαλο*** > ***γαρέφαλο***, dritta > ***ντρέτα*** κτλ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ***ριτσινόλαδο***=olio di ricino) ἔγινε ***ρετσινόλαδο*** καὶ τότες παρανοήθηκε καὶ συχίστηκε μὲ τὴ ***ρετσίνα***.

Εἴπαμε καὶ δείξαμε στὸν α′ μας τόμο, σελ. 162—176, πὼς ὁ καθηγητὴς Χ. συχίζει ἀξιοθρήνητα τὸ **γαληνὸς > γαλανὸς** μὲ τὸ **γάλα** τὸ **ψαρὴς** (< ψὰρ) μὲ τὸ **ψάρι,** τὸ **τσαλιστέβω** μὲ τὸ **κιᾶν ληστέβω** τὸ **κιλίφι** μὲ τὸ **κέλυφος**, τοὺς **τηγανίτες** μὲ τοὺς **λουκουμάδες** τὶς **μπεκάτσες** μὲ τὶς **κουκουβάγιες** λοιπὸν ὁ καλός σου ὁ δάσκαλος (στὰ ΜΝΕ. β′. 207 ἀράδα ἀπὸ κάτου 6) γράφει : «**κουρτουνεὰ** Κύπρῳ δένδρον τοῦ **ρητινελαίου**» ἔτσι μὲ **η**, πὼς εἶναι τάχα ἀπὸ τὸ **ρητίνη**· κιἄκόμα ἢ **κροτωνιὰ** καὶ κατὰ μετάθεση φτόγγων **κο(υ)ρτωνιά**, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ricinus communis ποὺ εἴπαμε, θαρρεῖ πὼς εἶναι τὸ πέφκο, ποὺ βγάζει τὴν **ρητίνην,** ποὺ ἀπ' ἀφτήνα βγαίνει τὸ **ρητινέλαιον** καὶ τὴ λέει **δένδρον· κρωτανιὰ** εἶναι θάμνος, μᾶλλον πόα πολυετής, κύριε δάσκαλε, ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ σκέση μὲ τὸ πέφκο καὶ μὲ τὴν **ρητίνην** του, δηλ. τὴ ρετσίνα ποὺ τὴ βάζουμε στὸ κρασὶ καὶ τὸ πίνουμε.

—Στὴν ὑγειά σου, δάσκαλε! Τράβα τώρα καὶ σὺ λίγο **ρετσινόλαδό.**

'Αγλέουρας < ἐλέβορος

'Αγλέουρας φυτὸ πικρὸ καὶ γαλατερὸ (εὐφόρβιον τὸ διτταδενῶδες. euphorbia biglandulosa) ἀλλιῶς : **γαλατσίδα, φλόμος·**

Ἡ ἐτυμολογία του εἶναι: **ἐλέβορος > ἐλέβορας** (σύγκρινε: **μάγειρος > μάγειρας** Γραμ. Φιλ. § 595) **> ἀλέβουρας·** (σύγκρινε : **αἰγίλωπας > ἀγιούλουπας** ΓΓΕ. β′, 117). Μὲ τὴ νησιώτικη τὴν ἀποσιώπηση τοῦ **β** ἀνάμεσα φωνήεντο : **ἀλέουρας·** (σύγκρι-

νε: καβούνι > **καούνι** καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ **γ** κοντὰ στὸ **λ**: **ἀγλεουράς**· ἄλλα τέτοια ἔχουμε:

λ > γλ: *ἀπολησμονῶ* > **ἀπογλησμονῶ** (Κύπρο), **ζουλὲς > ζουγλὸς** (Κρήτη), **ὁμαλινὸς > ὁ μαγλινὸς**, **ζούλα > ζούγλα** (=ὥριμος καρπός, Οἰνούντα), **ἀπολόγια > πογλόγια** (Κύπρο), ἔτσι λοιπὸν καί: **ἀλέουρας > ἀγλέουρας**.

Γαλαχτίτα

Σὲ μιὰ σημείωση στὴν Einleitung σελ. 233 ὁ καθηγητὴς Χ. διορθώνοντας τάχα τὸν Οἰκονομίδη ποὺ λέει πολὺ σωστὰ (Lautlehre des Pontischen σελ. 47) πὼς ὁ Ποντικὸς τύπος **γαλαχτίτα** 'εἶναι ὁ **γαλακτίτης**, ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς ἁπλοϊκότατα καὶ ἀξιοθάμαχτα γλωσσολογικὰ ἀξιώματα, «Ἐπειδὴ ὅμως τὸ φυτὸ στὴν Ἑλλάδα λέγεται **γαλαχτίδα καὶ γαλατσίδα** γιὰ τοῦτο, λέει, καὶ τὸ **γαλαχτίτα** πρέπει νὰ τὸ ἀναγάγουμε στὸ **γαλαχτίς**».

Ἀφτὰ βέβαια μήτε ἕνας ντιλετάντης δὲ θὰ τἄλεγε.

Ὑπάρχει ἀρχαῖος τύπος **γαλακτίτης** λίθος (Διοσκορίδης ε', **150**) καὶ ἄλλος σύστοιχος: **γαλακτὶς πέτρα** ('Ορφ. λιθ. β'. 11), γιατί λοιπὸν καὶ τὸ φυτὸ **γαλακτὶς** ('Αέτιος α', σελ. 23) δὲν μποροῦσε νὰ λεχτεῖ καὶ **γαλακτίτης**;

Ἔπειτα ὅλα τὰ τέτοια στὸν Πόντο τὰ κάνουνε θηλικά: ὁ **σταλακτίτης > ἡ σταλαχτίτα, ὁ σκεβοπλύτης > ἡ σκεβοπλύτα, ὁ σαπωνίτης > ἡ σαπωνίτα, ὁ εἰκονοστάτης, > ἡ εἰκονοστάτα, ὁ λυχνοστά-**

της > ἡ λυχνοστάτα, ὁ σταμνοστάτης > ἡ σταμνοστάτα.

Παρακαλοῦμε θερμὰ τὸν κ. Χ. (ἢ κανένα ἀπὸ τοὺς προστατεβόμενούς του) νὰ μᾶς πεῖ ποιοὶ δὰ εἶναι οἱ ξεχωριστοὶ λόγοι τῆς γλωσσολογίας ποὺ στὴν πέτρα ἐπιτρέπουνε νὰ λέγεται **γαλαχτίτα** (< **γαλαχτίτης**) καὶ **γαλατσίδα** (< **γαλακτίδα** < **γαλακτίς** σύγκρινε: **ἀτσίδα** < **ἰκτὶδα** < **ἰκτὶς**), μὰ στὸ φυτὸ δὲν ἐπιτρέπουνε; —Κανένας!

Ὡστόσο ὁ δάσκαλος γιὰ νὰ πουλήσει σοφία στοὺς ξένους, ποὺ βέβαια κιἀπὸ τέτοια χαμπάρι δὲν μποροῦνε νἄχουνε, καὶ στοὺς δικοὺς μας, ποὺ ὅτι ἔλεγε τότες τὰ χάφτανε, δὲν ἀφίνει ἥσυχο τὸν ἄνθρωπο, νὰ χολοκατεβάσει κιἀφτὸς ἕνα σωστὸ ποὺ εἶπε, ποὺ εἶναι δὰ καὶ τόσο ἁπλὸ: **ὁ γαλαχτίτης > ἡ γαλακτίτα,** μόνο ἔρχεται μὲ κάποια προπετὴ ἀφέλεια, νὰ μᾶς διδάξει πὼς ἡ **γαλαχτίτα,** δὲν εἶναι ὁ **γαλαχτίτης.**

—Μὰ γιατὶ δὲν εἶναι;

—Γιατὶ; Χμ! γιατὶ στὴν Ἑλλάδα λένε ἡ **γαλατσίδα,** νά γιατί!

—Ἄσκ᾽ ὀλσοὺν, δάσκαλε.

Δρούππα, Θρούμπα

Ἡ γνωστὴ φαγώσιμη ἐλιά, ἡ χαμάδα.

Ὑπάρχει «λέξη τοῦ μεταγενέστερου ἑλληνισμοῦ **δρύππα** (Ἀθήναιος 56Α) ἀπ᾽ ἀφτὴν εἴπανε καὶ οἱ λατίνοι druppa. **Δρυπεπὴς**=καρπὸς ἐπὶ τοῦ δένδρου πεπανθεὶς (=ὡριμάσας): «**δρυπεπεῖς** ἐλάαι» γράφει ὁ Χιονίδης ὁ Κωμικὸς στὰ Ἀποσπάσματα Ἑλλήνων κωμικῶν (Πτωχ. 4), ποὺ ἔκδοσε ὁ Meineke.

Κατὰ τὸ σχῆμα: ***δυστυχὴς καὶ δύστυχη*** (τομ. α', 46) εἶπαν ἀπὸ τὸ ***δρυπεπὴς > δρύπεπη.***—Ὑπάρχει καὶ τύπος ***δρύπεψ*** Ἀνθολογία Παλατινὴ 6, 191: «τὴν ἀλίπαστον ***δρύπεπα***».

Ἀπ' ἀφτὰ λοιπὸν κατὰ συλλαβικὴ ἀνομοίωση εἶπανε ***δρυπεπὴς > δρύπεπη > δρύππη > δρύππα*** (τόμ. β', 157) ἢ καί: ***δρύπεψ—δρύπεπα*** (Γραμ. Φιλητ. § 508) > ***δρύππα.***

Σύγκρινε καὶ τοῦτα δῶ: ***λιποπυρία > λίπυρία σκιμπόπους > σκίμπους.***.

Κιἀπ' τὴ νέα ἑλληνική: ***ἀστραποπελέκι, > ἀστροπελέκι, Παπαπαρασκεβὰς > Παπαρασκεβάς, Παπαπάβλος > Παπάβλος*** καὶ κάθε ἄλλο ὄνομα παπᾶ πού ἀρχίζει ἀπὸ Π, ***ξαναπουπουλιάζω > ξαναπουλιάζω*** (Κεφαλονιὰ) ***ποδοποκάμισο > ποδοκάμισο, ἀποπαιδιάζω > ἀποδιάζω*** (Χίο), ***ἀπὸ-πόθε > ἀπόθε*** (Κύθνο), ***κιἀπέ-πιὸ > κιἀπιὸ*** (Θήρα).

Τὸ διπλὸ ***π***: στὸ ***δρύππα*** εἶναι γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ συγκοπή. Σύγρινε τἀρχαῖα κοτύλη > κόττη, Τρίκλαρος > Τρίκκη, Σιμωνίδης« > Σίμμις, Ἀθηναία > Ἀθθὶς > Ατθίς, πάτερ > πάππα, τιθήνη > τίθθη > τίτθη, Ψαλεφίλα > Ψάφφα > Ψάπφα κτλ. (Χατζηδ. Κοσκυλμάτια Ἀθην. η', 114-121).

Καὶ τὰ σημερινὰ Κυπριώτικα: ὁ Κωσταντῆς > ὁ Κκαντὴς, ὁ Νικολὴς > ὁ Κκολής. Τέλος τὸ διπλὸ ***ππ*** μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ντόπια προφορὰ (κοίτα ὅσα λέω γιὰ τοῦ ***λάλλα*** τὸ διπλὸ ***λλ*** τόμ. α', σελ, 192).

Τέλος ὁ τύπος μὲ ***ου***: ***δρούππα*** εἶναι ἡ ἀρχικὴ προφορὰ τοῦ ***υ***=u: ποὺ διασώθηκε ὥς τὰ σήμερα ἕνεκα τὴ γειτονιὰ τοῦ χειλικοῦ. Σύγκρινε,

π=ɔ υπ : ***τρύπα=τρούπα, τολύπη=τολούπα, τῦπάρι=τουπάρι, τυπιά—τουπιά*** (Σκύρο), ***ἐκτυπῶ =χτουπίζω. γύψ=(ἀ)γιούπας, κορύπη=κορούπι, στυππὶ=στουππι, δρύππα=δρούππα;*** Ἔχετε ἀντίρρηση. Ὅποιος εἶναι περίεργος ἂς δεῖ ἄλλα ὅσα θέλει παραδείγματα στὸ ἄρθρο μου : «***ἀγκούλα***» τὸ δημοσιεμένο στὴ Μεγάλη ἐγκυκλοπαιδεία Δρανδάκη-Μακρῆ σελ.398 φυλλάδιο 19).

Ὑπάρχει καὶ ὁ ἀρχαῖος τύπος : ***γρυπάδες*** (Εὔπολις. Ἄδηλα 45) ποὺ γίνεται ἀπὸ ἀνομοίωση τοῦ ***δρ.*** > ***γρ***:

Ἔτσι καὶ οἱ Κυπριῶτες σήμερα τὶς λένε μὲ ***γρ: ἀγροῦπες***. Σύγκρινε :

δρ. > ***γρ***: ***ἀδράχτι*** > ***ἀγράχτι***, ***δραπέτι*** > ***ἀγραπέτι, δράκα*** > ***γράκα, ἀδρὸς*** > ***ἀγρός, ἀδρὶ*** > ***ἀγρὶ*** (ὅλα Κυπριώτικα).

Ἀκόμη στὴν ἀρχαῖα ἔχει γίνει καὶ συνεπαρμὸς μὲ τὰ ὅσα ἔχουνε β΄. συνθετικὸ τὸ ***πίπτω*** : Ἔτσι λοιπὸν κατὰ τά : ***διϊπετής, χαμαιπετής, προπετὴς*** κτλ. εἴπανε καὶ ***δρυπετὴς***=ἡ ἐξ ὡριμότητος ἀπὸ τοῦ δένδρου πίπτουσα, ἡ ***χαμάδα***.

Τέλος τὸ ***δρούππα*** στὴ νέα Ἑλληνικὴ ἕνεκα τὴν ὁμοιοφθογγιὰ συχίστηκε μὲ τό : ***θρούμπα***=τὸ γνω. στὸ ἀρωματικὸ φυτὸ ποὺ λεγότανε καὶ ***θύμβρα*** (Θεοφ γ΄, 1, 4. Διοσκ. γ΄, 45), ***θύμβρον*** (Θεοφρ. ἱδ. ζ΄, 1.2). ***θυμβραίη*** (Ἱπποκρ. λεξικ. Γαλην).

Δηλαδὴ ἐπειδὴς μέσα στὶς ἁλίπαστες ***δροῦππες***, γιὰ νὰ τὶς κάνουνε μοσκοβολισμένες βάζουνε καὶ ***θρούμπα***, ἀρχὴ τὶς εἴπανε ***θρουμπολιὲς*** κὔστερα περικομμένα ***θροῦμπες*** μονάχα, ποὺ συχίστηκε ὁλό

τελα μὲ τὸ ὁμοιόφτογγο ***δρούππες***. Πολλὰ παραδείγματα γιὰ τέτοιες σύχισες νοημάτων ἀπὸ φτογγικὸ μοιάσιμο τῶν λεξῶν κοίτα στὸ ἄρθρο μου: ***ἀγαναχτῶ*** στὴν Μεγάλη ἐγκυκλοπαιδεία Δρανδάκη-Μακρῆ, σελ. 134 φυλ. 7.

Τρούπια > δρούπια > γρούπια.

Στὴν Κύπρο, τὴ διακορεμένη, τὴν ξεπαρθενεμένη τὴ λένε ***δρούπια*** καὶ ***γρούπια***. Ὁ κ. Παντελίδης στὸ Λεξικογραφικὸ ἀρχεῖο (Ϛ΄. 118) τὸ σχετίζει μὲ τὸ ***δρούππα*** ποὺ ξηγήσαμε πιὸ ἀπάνου, καὶ μὲ ***τὰς δρυπετεῖς ἑταίρας*** τοῦ Ἀριστοφάνη (στὸν Ἀθήναιο δ΄. 133).

Περιττὴ ὁλότελα καὶ βιασμένη ἡ ἀρχαιοφιλία ἐτούτη ποὺ μᾶς θυμίζει λίγο τοὺς δασκάλους τῆς περασμένης γενεᾶς. Ἄλλωστε πῶς τὸ ***δρούππα*** θὰ γινότανε ἄξαφνα ***δρούπια***.

Τρύπια καὶ ***τρούπια*** λέγεται σήμερα ρωμαίικα παντοῦ ἡ ξεπαρθενεμένη: ἦβρε τὴ νύφη ***τρ(ο)ύπια*** καὶ τὴν ἄφισε·—ἡ θυγατέρα του εἴτανε ***τρ(ο)ύπια*** καὶ γιὰ νὰ μὴ μιλήσει ὁ γαμπρὸς τοὔδωσε χιλιάδες.— Χάιντε μωρὴ ***τρ(ο)ύπια***! κτλ. Ἀφτὸ λοιπὸν τὸ ***τρούπια*** εἶναι τὸ Κυπριώτικο ***δρούπια***, γιατὶ ὁ νόμος νὰ ἠχεροποιοῦνται τἄχορδόηχα κοντὰ στὰ χορδοηχερὰ ἔχει μεγάλη ἐπίδοση στὰ Ἀγγλο-ἰταλοκρατούμενα νησιά μας.

Ὅπως δηλ. εἴπανε στὴν Κύπρο: ***δρωξαλίδα*** τὴν τρω***ξαλίδα*** καὶ ***δρέφω*** τὸ ***τρέφω*** (θἄχει κιἄλλα βέβαια, μὰ ἐγὼ γιὰ τὴν ὥρα ἀφτὰ μόνο ἦβρα σίγουρα), ἔτσι εἴπανε καὶ ***δρούπια*** τὴν ***τρούπια***.—Ἔχετε ἀν-

τίρρηση ; –Σύγκρινε καὶ τὸ κοινὸ ***ἄτρακτος > ἄδρακτος*** καὶ τὸ ἀρχαῖο ***ἀτράφαξις > ἀδράφαξυς***.

'Αβλέμονας.

'***Αβλέμονας*** στὴ λαϊκὴ γλώσσα σημαίνει κατὰ πρῶτο τὸν πολυφαγά, τὸν ἀδηφάγο. Ὑποθέτω πὼς ἡ ἐτυμολογία του βγαίνει ἐτσιδά:

Ὁ Ἐπικὸς ποιητὴς Πανύασις ('Ελάσσονες ποιηταὶ ἕλληνες, ἔκδοση Γκαῖσφορ) λέγει (ς', 8): ***ἀβλεμέως***(=ἀκρατῶς) πίνων. Τὸ ἐπίθετό του εἶναι ***ἀβλεμής***: βάρος ***ἀβλεμὲς*** προσπίπτει (ὁ Νίκανδρος στὰ 'Αλεξιφάρμακα 82) καὶ σχετίζεται ἐτυμολογικὰ μὲ τὸ ***βλεμεαίνω***.

'Αφτὸ λοιπὸν τὸ ***ἀβλεμὴς*** τὸ εἴπανε καὶ ***ἄβλεμος*** (*σύγκρινε* ***ἀβαθὴς*** καὶ ***ἄβαθος***· τ. α', 46). Κατόπι κατὰ τὸ σκῆμα ***ἄσχημος*** καὶ ***ἀσχήμων*** εἴπανε ***ἄβλεμος*** καὶ ***ἀβλέμων > ἀβλέμονας*** (σύγκρινε: ***Ἱλάριος*** καὶ ***Ἱλαρίων > Ἱλαρίωνας, δρυμὸς*** καὶ ***δρυμὼν > δρυμώνας***) μὲ τὸ νόημα τοῦ, ποὺ καταχωνιάζει στὸ στομάχι κάθε φαγώσιμο.

Κατόπι σχετίστηκε νοηματικὰ ἕνεκα τὴν ὁμοιοφτογγιὰ μὲ τὰ ***βλέπω, βλέμμα*** (ποὺ εἶναι δὰ καὶ ὁμόρριζά του) καὶ σήμανε βαθιὰ καὶ ἀδιόρατη τρύπα στῆς θάλασσας τὸν πάτο, ποὺ καταπίνει ὅτι τύχει. Σάφτὴ τὴ δέφτερη σημασία λέγεται καὶ ***ἀβλεμόνι*** οὐδέτερα.

Στὴ φράση : τρώει ἕναν ***ἀβλέμονα*** εἶναι συνεπαρμένα καὶ τὰ δυό του νοήματα=τρώει ὅσο χωρεῖ ὁ βυθός, τὸ ***τζουρούμι*** ποὺ λένε στὴν Κύζικο.

Ἐγνιογαμημένη

Ὁ Στέφανος Σαχλήκης «Παράξενος ἀφήγησις κτλ.» (Ρούσσικη ἔκδοση Σ. Παδημητρίου, Ὀδησσὸ 1896) στὸν 750 στίχο γράφει γιὰ τὴ χήρα Πιλάταινα ὅτι ἔρχοντας στὸ συμβούλιο τῶν πορνῶν «τὴν ἀνεψιάν της ἔσερνε τὴν ***ἐγνιογαμημένην***». Τὴ λέξη ἀφτὴ ποὺ δὲν εἶναι βέβαια ἔφκολη στὸ νόημα ὁ Παπαδημητρίου τὴ διόρθωσε σὲ «***νεογαμημένην***» καὶ ὁ Ξανθουδίδης σὲ «***νυχτογαμημένην***» (Βυζαντὶς, α', 363). Ὁ Κουκουλὲς ἐφτυχέστερος κιἀπὸ τοὺς δυό, βοηθούμενος ἀπὸ τὴν ἰδιωματικὴ λέξη ***ἐχνογαμημένη***, ποὺ τὴ λένε στὰ γῦρο τῆς Ρέθυμνος χωριὰ (κἔζησε ἀτός του ἐκεῖ) μὲ τὸ νόημα τοῦ: γαμήμένη ἀπὸ **τὰ ἔχνια**=τὰ ἔθνη, δηλ. τὰ ζῶα—Σύγκρινε: «***ἔθνεα***........μελισσάων ἁδινάων» (Ἰλιαδ. Β. 87). «***ἔθνη*** θηρῶν» (Σοφοκλ. Φιλοκτ. 1147) κτλ. — ἀποκατάστησε τὸ σωστό της νόημα.

Ἴσα μὲ δῶ πᾶνε καλὰ τὰ πράματα καὶ μπράβο τοῦ Κουκουλὲ, γιατὶ βέβαια καὶ δὲν εἴτανε ἀπὸ τὰ ἔφκολα ἡ ἑρμηνεία. — Μὰ ἀπὸ δῶ καὶ κάτω δὲ συμφωνῶ μὲ τὸν Κουκουλέ, ποὺ μᾶς συμβουλέβει «ἐλάχιστα τὸ παραδεδομένον μεταβάλλοντες νἀναγνώσωμεν: ***ἔχνιογαμημένην***», δηλ. τὸ ***γ*** νὰ τὸ κάνουμε ***χ***.

Μοῦ φαίνεται καμιὰ διόρθωση δὲ θέλει ἡ λέξη ὅπως εἶναι στὸ κείμενο τοῦ Σαχλήκη.

Οἱ φτόγγοι ***χν*** ἕνας ἀχορδόηχος κἕνας χορδοηχερὸς συνταιριάζονται καὶ οἱ δυὸ σὲ χορδοηχεροὺς, συνηχίζεται δηλ. ὁ πρῶτος, ὁ ἀχορδόηχος ***χ***, μὲ τὸ

δέφτερο τὸ χορδοηχερὸ *ν* καὶ γίνεται σύστοιχος χορδοηχερὸς *γ*. Ὥστε ἔχουμε *χν > γν* : *ἀχνάρι > ἀγνάρι* *συχνὰ > συγνα*, *ἄχνα* καὶ *ἀχνιὰ > ἄγνα* καὶ *ἀγνιά*, *πάχνη > πάγνη*, *δείχνω > δείγνω*, *στρύχνος > στρυγνός*, (ἔθνη) : *ἔχνια > ἔγνια* καί λοιπὸν : *ἐγνιογαμημένη*=ἡ γαμημένη ἀπὸ τὰ *ἔγνια* =τὰ ζῶα, τὰ κοπάδια, τὰ «*ἔθενα* χοίρων» (Ὀδυσ. ξ. 73).

Στὰ νησιά μας καί σἄλλα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ γίνεται ἀφτὸς ὁ ἠχικὸς συνταιριασμὸς τῶν ἀχορδόηχων φτόγγων μάλιστα πρὶν ἀπ' τοὺς ἠχεροὺς ὑγροὺς *ρ. λ. ν. γ.*

χρ. > γρ.: *ἀχρήζει > ἀγρήζει*, *Χριστοφὴς > Γριστοφής*, *χρόνος > γρόνος*, *χρουσὸς > γρουσός*.

χλ. > γλ : *χλωρὸς > γλωρός*, *χλιὸς > γλιός*, *χοχλάζω > χογλάζω* (Κύπρο).

θρ > δρ: *ἄθρωπος > ἄδρωπος*.

θν > δν : *ἔθνος > ἔδνος*.

θλ > δλ :*θλιμμένος > δλιμμένος*.

τγι̯ > δγι̯ : *φωτγι̯ὰ > φωδγι̯ά*, *μάτγι̯α > μάδγι̯α* (ἔτσι ὅλα τὰ *τι̯α > τjα* στὸ Καστελλόρριζο, ὅπου δὲ γίνεται τὸ ι̯=j > χ᾽ ἀπ' τὸ *τ* : *μάτχια*, ὅπως σύνηθα, ἀλλὰ ἀντίθετα γίνεται τὸ *τ > θ > δ* ἀπ' τὸ ι̯=j)· ἔτσι καὶ : *φγι̯ > βγι̯* : (*στουφὸς* καὶ *στούφιος*) : *στούφγιος* > *στούβγιος* (ΓΓΕ. β'. 207).

φρ > βρ:*φάσσω > βράσσω*, (*φρύγιον*) : *φρύο > βρύο*, *φραγιὰ > βραγιά*, *φρύδι > βρύδι*, *φρίσσω > βρίσσω*. *Εὐφράτης > Ἀβράτης*, *ἀλαφροπιάνω > ἀλαβροπιάνω*, *ἀφρίτης > ἀβρίτης* (Κύπρο).

φλ > βλ : *φλέβες > βλέβες*, *φλόμος > βλόμος*, *φλόκος > βλόκος*.

Τώρα ἄς δοῦμε πῶς τὸ ***ἔθνος*** ἔγινε ***ἔχνος,*** πὼς δηλαδὴ τὸ ***θν*** γύρισε σὲ *χν*,

Ἅμα τύχουνε δίπλα δυὸ προστριβόμενοι φτόγγοι (σύφωνα) ὁμοιόφραγμοι ἤ ὁμοιοπρόφερτοι σἕνα φτογγοζεβγάρωμα, ξεμοιάζονται καὶ γίνεται ὁ πρῶτος τους διαφορόφραγμος ἤ ὁπωσδήποτε διαφοροπρόφερτος ἀπὸ τὸ δέφτερο. Ἔτσι παθαίνουνε τὸ ξέμοιασμα:

α΄) δυὸ ὁπωσδήποτε ἀκρογλωσσικοὶ λ.χ.

dρ: > gr: (φανταρίζω): ***φαντρίζω > φαγκρίζω.***

dρ > bρ: ***σκουντράω > σκουμπράω*** (Τσιτσέλης).

τρ > κρ: τρεμεντίνα > κρεμεντίνα (Χίο).

τλ > κλ: ἀντλιὰ > ἀγκλιά, ἀγκλὶ (Χίο) ***ἀντλιῶ > ἀγκλιῶ σέφτλο > σέφκλο,*** (στιλβώνω): ***στλιβώνω > σκλιβώνω***, (situla): ***σίτλος > σίκλος, στ(ει)λιάρ > σκλιάρι, τ(υ)λιγάδι > κλιγάδι*** (Θεσσαλία) ἀραβ. fatila > ***φάκλα***, ***Σλάβος*** (ἀνάπτυξη ***θ*** ἀνάμεσα ***σ-λ***) > ***Σθλάβος (σθ > στ)***: ***Στλάβος > Σκλάβος,***ἀπ' ἀφτὸ καὶ τὸ προσηγορικό: ***σκλάβος***(=δοῦλος, αἰχμάλωτος), ***ὀξυΐλται > ξύγκλες***, (Δημήτρης): ***Μήτλης > Μήκλης*** (Βελβεντό).

vd > vg: ***προ(α)ντῶ > προγκῶ, ἀντὶ > ἀγκί, ἀντίκρυ > ἀγκίκρι, ἀφεντιὰ > ἀφεγκιά*** (Κύπρο).

τν < κν: ὕτνο > ὕκνο, φάτνη > φάκνα.

δλ > βλ: (σκορδυαλὸς): ***σκορυαδλὸς > σκορυαβλὸς*** (Θήρα).

δρ > βρ: (ἰ)δρωτήρα > βρωτήρα (Θήρα), ***βρωτήδα*** (Κοραῆς), ***δρακουντιὰ > βρακουντιά,*** (Σάμο), ***χαλαδρὸς > χάλαβρος*** (Ἀρτάκη, Κρήτη), ἀπ' ἀφτὸ τὸ κοινὸ: ***χάρβαλος, Ἀδραμύτι > Ἀβραμύτι.***

δρ > γρ : ἀδράχτι > ἀγράχτι, ἀγραχτουλίδα, δραπέτι > ἀγραπέτι (Κύπρο), ἀδρὸς > ἀγρός, ἀδροῦππες > ἀγροῦππες, δράνα > γράνα, δρασκελίζω > γρασκελίζω (Οἰνουντ.), ἱδρώνω > γρώνω (Κύπρο)

θρ > δρ > γρ : ἄθρωπος > ἄδρωπος > ἄγρωπος, ἀναθρήκα > ἀναδρήκα > ἀναγρήκα.

δλ > γλ : Χρισιοδ'λὴς > Τογλὴς (Κύπρο).

θλ > σλ : θλίβω > σλίβω (Ζηκήδης).

θλ > φλ : θ(η)λυκώνω > φλυκώνω ('Αρτάκη). (σαθρὸς): σαθλὸς > σαφλὸς (Πόντος), θλίβομαι > φλίβομαι κτλ., θ(η) λακούρα > φλακούρα (Σάμο), (Βη)θλεμίτσα > Φλεμίτσα.

θλ > χλ: σαθλὸς > σαχλός, θλίψη > χλίψη κτλ. ἄθλιος > ἄχλιος (Αἴγινα).

θν > φν : (στάθμη) : στάθνη > στάφνη. ἀναρίθμητος) : ἀρίθνητος > ἀρίφνητος, ρουθ(ου)νίζω ρουφνίζω ('Αρτάκη).

θν > χν: ρουθ(ου)νίζω > ρουχνίζω (Πόντος), (ἀτμίζω): ἀθνίζω > ἀχνίζω, (φάτνη) : πάθνη >, πάχνη ; παχνί, ἔθνος > ἔχνος (Κρήτη, Θεσσαλία), ἀπ-ώθνω > ἀμπώχνω, (εἰ)σπροώθνω > σπρώχνω.

θρ > φρ : θρίσσα > φρίσσα, ἀθ(ε)ρίνα > ἀφρίνα ('Αραβαντ.) θρησκεία > φρησκεία (Χατζηδάκης), (ἀ)θράκα > φράκα (Θάσο), θρακάλι > φρακάλι = (σιδερόφκυαρο).

θρ > χρ : θρουμπὶ > χρουμπὶ (Κύπρο); ἄθρωπος > ἄχρωπος (Κύπρο), θριλαπιὰ > χριλαπιὰ ('Ικαριά).

θσ > φσ (δισάκκι) : θσάκκι > φσάκκι (Σάμο), Γεθσημανῆ > Γεφσημανή (Μάδυτο)

θτ > χτ : καρφέθτης > καρφέχτης.

β΄) δυὸ ὁπωσδήποτε λαρυγκικοί·

χκ > θκ : φαντάχ᾽κα=φατάθκα. βλὰχ(ι)κος > βλάθκος, τιναχ᾽κὴ > τιναθκή (Μπουντώνας).

γ΄) δύο ὁπωσδήποτε χειλικοί·

βμ > γμ : θάβμα > θάγμα, κάβμα > κάγμα, πνέβμα > πνέγμα, ρεβμα > ρέγμα (Σινασό).

δ΄) δυὸ ὁμόπνοοι ξεμοιάζονται σὲ διαφορόπνοους·

βδ > μδ : (κλαυδιανόν) : ***κλαβδάνι > κλαμδάνι*** (Μ. Στεφανίδης), ***λαβδα > λάμδα***, καὶ τὸ Τσακώνικο ***ράβδα***=cha***μδα***

ε΄) δυὸ χορδοηχεροὶ ἀνομοιώνουνται σἕναν ἀχορδόηχο καὶ ἕνα χορδοηχερό·

γν > χν : παιγνίδι > παιχνίδι, τύραγνα > τύραχνα, γνωρίζω > ἀχνωρίζω (Κύπρο), ***ρήγ-νω >*** [illegible]***-χνω, ἐμ-πηγ-νω > μπήχνω, δείκ-νω > δείγνω > δείχνω, ἀκατάγνωτα > ἀκατάχνωτα*** (=ἀκατηγόρητα), ***ἀγνάντια > ἀχνάντια*** (Κύπρο).

gn > ***χν*** : agnatus > ***ἀχνάτος***

κν > γν > χν: ἀδερφτέκνι > ἀδερφοτέγνι > ἀδερφοτέχνι (Κύπρο).

Λαγκάδι

Τὸ ἄμοιρα τὸ : ***λαγκάδι*** ! Δὲν ὑπάρχει ***νεοελληνιστὴς*** ποὺ νὰ μὴν τὸ κάκωσε[1]. Οἱ ξένοι μάλιστα κα-

(1). Τέλεια βιβλιογραφία βλέπε Κουκουλέ, Λξγρ. ἀρχ. ε[1], 36.

λοθελητάδες μας (καὶ σπολλάτι τους) τοῦ ἀλλάξανε τὸ θεὸ κυριολεχτικά. Σοφίες πολλές. Προσοχὴ λίγη. Κρίση σχεδὸν καθόλου.

Ἐπιτρέψατέ μου, παρακαλῶ, ὦ σοφοὶ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αἰώνων, παίρνοντας ἀπ' τὰ ἴδια σας τὰ ἐργαλεῖα νὰ ἐπιχειρήσω κἐγὼ νὰ κακώσω τὸ ***λαγκάδι***. Μιὰ κλωτσιὰ παραπάνω μιὰ κλωτσιὰ παρακάτω δὲν πιστέβω νἄχει μεγάλη σημασία, ἄ ν π ε ρ ι π τ ώ σ η κιἀποτύχει καὶ ἡ δικὴ μου ἡ ἐτυμολογία.

Μισὴ ντροπὴ δική σας μισὴ δική μου. Σὲσᾶς μένει ἡ ἀποτυχία μὲ σοφία, σὲμένα ἡ δίχως σοφία.

Ὁ πρῶτος λοιπὸν— ὁ Κοραὴς ντὲ— μᾶς εἶπε: «Τὸ ***λαγκάδιον*** (ἔβαλε, βλέπετε, κἕνα ***-ον***· σοφὸς γάρ) πιθανὸν ὅτι συγγενέβει μὲ τὸ ***ἄγκ***... —***Ἄγκεα*** κοίλους τόπους καὶ φαραγγώδες· κατὰ τὸν Ἡσύχιον» καὶ πάλι κατὰ τὸν ἴδιονε «***λάκκας***, φ ά ρ α γ κ α ς» καὶ ***λαγόνες***, σχίσματα γῆς». Τόσο μποροῦσε νὰ πεῖ σωστὸ ὁ ἄθρωπος, τόσο εἶπε.

Ὡστόσο μᾶς ἔδωκε ὅλα τὰ στοιχεῖα νὰ τὸ βροῦμε καὶ μπράβο του.

Ἐσεῖς ὅμως προτιμᾶτε τὴ σοφία· ἀφτὴ σᾶς προσπορίζει μὲ χωρις πολυπραγμοσύνη τὸ θαμασμὸ τῶν χασχάχηδων.

Ἐγὼ δανείζομαι ἀπὸ τὴν ἔφκολη σοφία σας μόνο τὰ λίγα, τὰ πολύ λίγα, στοιχεῖα ποὺ μοῦ χρειάζονται γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ δημιουργία.

Λοιπὸν μοῦ λέγει ἡ σοφία σας ὅτι ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος ***λάγκος*** ἐδὰ ἀπὸ τὸ δέκατο αἰώνα (Λεξικογρ. ἀρχ. α΄, 156).

'Ιδοὺ λοιπὸν τί μὲ διδάσκει ἐμένα ἡ πεῖρα μου καὶ ἡ ἐπιστήμη μου:

Πάω μιὰ μέρα νὰ δώσω μιὰ ἑνὸς κακοήθη λέγοντάς του: «*πάρτη* λοιπόν». Μὰ μόλις εἶπα τὸ *πα* φαίνεται πὼς τὸ ὑποσυνείδητό μου γιὰ νὰ ἐκφράσει πιὸ ἔντονα, δηλ. πιὸ ἰσορροπημένα μὲ τὴ ψυχοστασιὰ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, τὸ ἐκφραστέο, ὑποβάλλει ἀμέσως καὶ χωρὶς συνειδητὴ σκέψη στὴ γλώσσα μου τὸ *ἅρπα τη*. Κἔτσι ξεστόμισα: «***πάρπα τη*** λοιπὸν», Ἔτσι τὸ ***ἅρπα τη*** ἅρπαξε καὶ κράτησε γιὰ λογαριασμό του ἕνα ἀρχικὸ ***π*** ἀπ' τὸ ὁμοιονόημο: ***πάρτη.***

Πιστέβω πὼς σὲ κάθε ἀναγνώστη μου περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ στὴ ζωή του θὰ τοῦ συνέβη ἕνα τέτοιο πρᾶμα.

Ἄλλος ἀρχινώντας νὰ πεῖ: «κάμε ***τίποτε*** καὶ γιὰ μένα» δέχτηκε κατάγλωσσα ἀπὸ τὸ ὑποσυνείδητο ἄλλη λέξη περὶ γραμμάτου, τὸ: ***ἔλεος***, καὶ μὴν μπορώντας νὰ κάνει ἀλλιῶς—γιατὶ μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ φύγουμε ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ ὑποσυνείδητου—εἶπε: «κάμε ***τέλεος*** καὶ γιὰ μένα».

Ἅμα προσέξουμε πάντα θἀκούσουμε τέτοια.

Καὶ φαίνεται πὼς τὰ τέτοια, ἅμα λεχτοῦνε μιὰ φορὰ ἀπὸ ἕνανε ἄθελα, κάποτε ἐπαναλαβαίνουνται κιἀπὸ ἄλλους θεληματικὰ πιά, εἴτε γιὰ κοροϊδία καταρχή, εἴτε καὶ γιατὶ ἀρέσουνε, κἔτσι πιὰ μένουνε σὲ χρήσή γιὰ λέξες ἀφτοτελες τῆς γλώσσας, ποὺ μὲ καιρὸ χάνουμε καὶ τὰ ἐτυμολογικὰ τους ἴχνη.

Ἔτσι λοιπὸν κάποιος πῆγε νὰ πεῖ ***κοκκύμηλα***, ἔπειτα θυμήθηκε τὰ ***ὀρόμηλα***, κἔτσι βγήκανε τὰ

κορόμηλα μένα κ στὴν ἀρχὴ λησμεμένο, νὰ ποῦμε, ἀπὸ τὰ ***κοκκύμηλα***.

Ἄλλος θαμάζοντας μιὰν ψηλὴ καὶ ξανθὴ πῆγε νὰ πεῖ: κοίταξε τὴ ***ρούσα***. μὰ θυμήθηκε ἄξαφνα τὴν ***ἀμαζώνα*** κἔτσι βγῆκε ἡ: ***ραμαζώνα*** μὲ τὸ ἀρχικὸ ***ρ*** τῆς ***ρούσας***,

Ἐδῶ ξηγιέται καὶ τὸ μυστήριο: γιατί ἐπικρατοῦνε ἀφτὲς οἱ σωφυλλιασμένες λέξες.

Τὸ ***ραμαζόνα*** καὶ ἀπὸ προφερτικὴ καὶ ἀπὸ ἀκουστικὴ ἄποψη μὲ τὸ ***ρ*** του εἶναι ὁμολογούμενα πιὸ μεγαλόπρεπο ἆπ' τὸ σκέτο ***ἀμαζόνα*** κἔτσι φαίνεται στὸ μιλητὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἀφτὴ μορφὴ τῆς λέξης πιὸ συνταιριασμένη μὲ τὸ ἐσωτερικὸ νόημα τῆς ἥσκερῆς καὶ λυγερῆς νταρντάνας.

Ἕνας τρίτος πάει νὰ πεῖ ***ρίζα*** τὸ ζόγγο, μὰ νιώθει ἐφτὺς πὼς δὲν εἶναι κυριολεξία καί προσπαθεῖ νὰ τὸ διορθώσει λέγοντας τὸ σωστό: ***ὄζος***. ὅμως τοῦ ξέφυγε πιὰ τὸ ***ρ*** ἀπ' τὴν πρώτη λέξη κἔτσι ἀκούστηκε: ***ρόζος***.

Ἀφτὸ ἐδῶ εἶναι τοῦ Χατζηδάκη καὶ μπράβο του.

Δὲν τὰ λέει βέβαια ἔτσι νόστιμα ποὺ τὰ λέμε μεῖς ἐδῶ, μὰ ἀφτὸς εἶναι σοβαρὸς ἄνθρωπος, παναπεῖ δηλαδὴ χαμπαράκι δὲν ἔχει ἀπὸ τέχνη τοῦ λόγου. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἀφτὸς τὸ βρῆκε καὶ τοῦ ἀπονέμουμε τὴ δόξα τῆς ***ἐβρεσιτεχνίας***, ἄς ποῦμε, πρᾶμα ποῦ ἀφτὸς δὲν τὸ κάνει γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴ σοβαρότητά του, κἔτσι φιγουράρουνε μέσ' στὰ βιβλία του πάμπολλα ξένα γιὰ δικά του· (κοίτα Τριανταφυλλίδη «Ἐπιστήμη καὶ ἦθος» σ. 35 καὶ δική μου «Γλωσσογνωσία κτλ. β', σελ. 8).

Ἔτσι λοιπὸν μᾶφτὸ τὸν τρόπο τὸ ἰταλ.: ***ἄττο***=κάμωμα παίρνει τὸ ἀρχτικὸ ***ν*** ἀπ' τὸ ***νάζι*** καὶ γίνεται ***νάττο***=γνέψιμο, τσάκισμα, κάμωμα. Σύγκρινε: ***ναζλοὺ καὶ καμωματού***,

Παραδείγματα γιὰ τὸ ***νάττο*** ἀπ' τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα βλέπε Λεξικογρ. ἀρχεῖο α', 164. Ἡ ἑρμηνεία ποὺ δίνεται ἐκεῖ γιὰ τὸ ἀρχικὸ ***ν***, πὼς προῆρθε ἀπὸ τὴν αἰτιατ. ***τὸν ἄττον***, μοῦ φαίνεται βιασμένη, γιατὶ δὲν ἀκούστηκε ποτὲ ἡ λέξη σὲ ἀρσενικὸ γένος: ***ὁ νάττος***, ὥστε νἄχει ***ν*** ἡ αἰτ. τοῦ ἄρθρου του.

Ὅμοια τὸ ***ἀγκομαχῶ*** στὴ Σάμο τὸ εἶπανε ***λαγκομαχῶ*** δηλ πῆρε στὴν ἀρχὴ ἕνα ***λ*** ἀπ' τὸ ***λαχανιάζω*** κἔγινε ***λαγκομαχῶ.***

Τὸ ***ἀμμώνω***=βυθίζομαι στὸν ἄμμο πῆρε στὴν ἀρχὴ ἕνα ***λ*** ἀπ' τὸ ***λάσπη*** βέβαια κἔγινε ***λαμώνω***, (Βελβεντὸ).

Τὸ ***ἀγ(α)νάδι*** = πανὶ ἀγανὸ (< ***ἑανὸν***) πῆρε τὸ ἀρχτικὸ ***μ*** τοῦ ***μαντήλι*** κἔγινε ***μαγνάδι*** (κοίτα παρακάτω στὸ ἄρθρο: ***Ἀγανὸς*** ποὺ τὸ ξεδιαλύνουμε καλύτερα).

Τὸ ***ροῦσκος*** ἀπ' τὸ λατιν. ruscus=παλιούρι πῆρε στὴν ἀρχὴ ἕνα b ἀπ' τὸ γνωστότερο ***μπροῦσκος*** (Ἰταλ. brusco), γιτὶ καὶ τἄγκάθια εἶναι ***μπροῦσκα*** νὰ ποῦμε.

Τὸ ***ἐλεδώνη***=θηλικὸ χταπόδι ἔγινε ***μελιδώνα*** ἀπ' τὸ ***μέλι.***

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τό:

«***Ἄγκος***» = κοίλος τόπος καὶ φαραγκώδης, (ὁ Ἡσύχιος), παίρνει τὸ ***λ*** ἀπ' τὸ ***λάκκος*** καὶ γίνεται: ***λάγκος*** (Τρινχέρας syl. gr. σελ. 82 κλπ. Σπά-

τας perg. gr. σ. 242 κλπ. Γύπαρις α' 34 κλπ.) ἀπ' τὸ: **λάγκος+·αδι>λαγκάδι** καὶ μεγεθυντικό: **λαγκάδα**. 'Αφτὸ εἶναι.

Ξιφάλι

Ἔτσι λένε στὰ χωριὰ τῆς Κέρκυρας τὴ γῆς τὴν καθαρισμένη ἀπ' τὰ τσαλιὰ καὶ τὰ ξεράγκαθα καὶ σκαμμένη (σὲμᾶς: **κύλισμα**), κἔτσι τὸμολογεῖ ὁ Σαλβάνος στὸ γλωσσάριο τῶν 'Αργυράδωνε σελ. 16.

Ποῦθε ἡ λέξη: **ξιφάλι;**

'Απὸ τὸ ρῆμα, ὑποθέτω: **ξεσφαλίζω**=ἀνοίγω τὰ **σφαλισμένα** (γιατί ἀλλοῦ τὸ **ξιφάλι** τὸ λένε **ἄνοιγμα**), ὡς ἐξῆς: **ξεσφαλίζω** καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωση ἀποσιωπᾶται τὸ δέφτερο **σ** (τὸ πρῶτο **σ** εἶναι μέσα στὸ **ξ**=**κσ** εἶπα με) (¹): **ξεφαλίζω**.

Σύγκρινε: **ξυσπάζω>ξυπάζω, παροξυσμὸς>παραξυμός, μοσκοσφακίδι>μοσκοφακίδι** καί **ξεσκίζω>ξεκίζω** (Σύμη), **ξυστρὶ>ξυτρί** (Μπουντώνας), **ψῆσε<ψῆε** (Χιὸ στὰ χωριὰ), **ψηστρὶ>πηστρί**.

Τὸ **ξεφαλίζω** παρετυμολογημένο ἀπὸ τὰ **ξιφίζω, ξιφάρι, ξίφος** γίνεται: **ξιφαλίζω** (μὲ **ι**).

'Απὸ τὸ **ξιφαλίζω** πισόδρομα βγαίνει τὸ **ξιφάλι** (postverbalia). Παναπεῖ: ἐπειδὴς ὕπαρχαν τὰ σύστοιχα **ἀερίζω** καὶ τὸ **ἀέρι**, (ἀνθῶ-ἀνθήσω): **ἀνθίζω** καὶ τὸ **ἄνθι, ἀκονίζω** καὶ τὸ **ἀκόνι** (< ἡ ἀκόνη), **βοτανίζω** καὶ τὸ **βοτάνι** (< ἡ βοτάνη) **κουδου-**

(¹.) Μ. Φιλήντας. 'Η σωστὴ Γραφὴ 'Αθ. 1926. σελ. 28. καὶ Γραμ. § 122.

νίζω καὶ τὸ κουδούνι, ***κουκκίζω*** καὶ τὸ ***κουκκί, παλαμίζω*** καὶ τὸ ***παλάμι*** (< ἡ παλάμη), ***σουβλίζω*** καὶ τὸ ***σουβλί, σκανταλίζω*** καὶ τὸ ***σκαντάλι*** (< ἡ σκανδάλη), ***ποδίζω*** καὶ τὸ ***πόδι, χτενίζω*** καί τὸ ***χτένι***.

Κατὰ τὸ σκῆμα τοῦτο εἴπανε κατὰ πρῶτο κανονικά:

ἁλάτι > ἁλατίζω, καλάμι > καλαμίζω, λουλούδι > λουλουδίζω, μασούρι > μασουρίζω, μερεμέτι > μερεμετίζω, ξυστρὶ > ξυστρίζω, (ψηχτρὶ > ψηστρί): πηστρὶ > πηστρίζω, πιπέρι > πιπερίζω, πλουμὶ > πλουμίζω, πριόνι > πριονίζω, ρινὶ > ρινίζω, ροκάνι > ροκανίζω, ρουθούνι > ρουθουνίζω σαπούνι > σαπουνίζω, σεργιάνι > σεργιανίζω, σφουγκάρι > σφουγκαρίζω, σφυρὶ > σφυρίζω, τουφέκι > τουφεκίζω, φανιολὶ > φανιολίζω, φτυάρι > φτυαρίζω, χιόνι > χιονίζω, χνούδι > χνουδίζω.

Εἴπανε κατόπι καὶ ἀνάποδα: ***βαυβαλίζω > βαβάλι*** (=τὸ λίκνο Λαογρ. β', 455), ***ζυγίζω > ζύγι***, (καὶ κατόπι: ζύγι > ζυγιάζω), ***μεταγγίζω > μετάγγι, ξεφτίζω > ξέφτι, ξενυχτίζω > ξενύχτι, ξορκίζω > ξόρκι, ὁλημερίζω > λημέρι*** (καὶ κατόπι: λημέρι > ***λημεριάζω) συδαβλίζω > συδάβλι***, κακοψυχῶ > > κακοψύχι, καφκιοῦμαι > καφκὶ (κάφκηση· Κύζικο), ***ἐξαρτῶ*** > ξάρτι, ἐπέφκουμαι > πέφκι (ταπί ποὺ κάνουν ἀπάνω προσεφκή), φ(ι)λοκαλῶ > φροκάλι, δείχνω > δειχνὶ (=ὁ δείχτης· Δ. Σάρρος Παλαιογρ. ἐρευν.88) βαστάγω > βαστάγι (=καντηλοκρεμάθρα Ππζφρπλ.) βυζαίνω > βυζί, τυροκομῶ > τυροκόμι, ψουνίζω > ψούνι, κυνηγῶ > κυνήγι, γκαστρώνω > γκάστρι, καρ-

τερῶ > καρτέρι, δοκιμάζω > δοκίμι, βλογῶ > βλόγι, μακροβουτῶ > μακροβούτι, τσαλαβουτῶ > τσαλαβοὺτι, καταντῶ > κατάντι, πελεκῶ > πελέκι, ψυχομετρῶ > ψυχομέτρι, ξεψυχῶ > ξεψύχι, κλωτσοσκουντῶ > κλωτσοσκούντι, τραγουδῶ > τραγούδι, ἀπακουμπῶ > ἀπακούμπι κτλ.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ: (**ξεσφαλίζω** >)**ξιφαλίζω** > **ξιφάλι**=**ξεσφάλι**=**ξεσφάλισμα**=ἄνοιγμα.

Ἐδῶ λοιπὸν βλέπουμε πὼς ἡ κατάληξη ***-άλι*** στὸ ***ξιφάλι*** εἶναι συμτωματικὴ ὅπως καὶ στά: ***ἀμυγδάλι***, ***ἀφάλι***, ***βαβάλι*** (=λίκνο), ***βουβάλι***, ***δαμάλι***, ***διχάλι***, ***κοκκοσάλι***, ***κουτάλι***, ***κοράλλι***, ***κρουστάλλι***, ***πηδάλι*** (τιμόνι), ***περκάλι***, ***πετάλι*** (εἶδος ψάρι), ***σαντάλι***, ***σκαντάλι***, ***στιβάλι***,***στραγάλι***, ***φροκάλι***, ***χαρχάλι***.

Ἀπ' ἀφτὰ ξετραβήχτηκε ὁλάκερο τὸ ***-άλι*** καὶ πέρασε σὲ διάφορα στελέχη· λ.χ. ***ἀντενάλι***, ***βουνάλι***, ***βεργάλι***, ***θρακάλι***, ***κουνάλι***, ***κοτσυφάλι***, ***κορμάλι***, ***κροκάλι***, μπροκάλι, μπροστάλι, πισάλι, ποντάλι, πετσάλι, ποντικάλι, στριψάλι, συκάλι, τσουκάλι, τρυπάλι, τροφάλι, ψυχάλι κτλ.

Τὰ νοτιοϊταλικὰ λλ > dd

Εἶναι γνωστὸ πὼς στὰ Ἑλληνικὰ ἰδιώματα τῆς κάτω Ἰταλίας ὅπου ἀρχικὰ ὑπάρχει διπλὸ ***λλ*** γίνεται διπλὸ dd, λ. χ. ***μαλλὶ*** > ***maddí*** κτλ.

Ἀφτὸ μὲ πρώτη ὄψη φαίνεται πὼς εἶναι ξενικὴ ἐπίδραση· ὡστόσο εἴπαμε κιἄλλοτε (α', 159 σημ.) πὼς μὲ ξενικὴ ἐπίδραση φτόγγοι δὲν ἀλλάζουνε σὲ μιὰ λαϊκὴ ὁμάδα ποὺ μιλεῖ.

Ἡ μεταβολὴ λοιπὸν ἀφτὴ εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ γίνεται κανονικότατα μὲ τοὺς Ἑλληνικοὺς φτογγικοὺς νόμους.

Μὰ ἄς τὰ ξεδιαλύσουμε ἤσυχα καὶ ὄμορφα καὶ λιγάκι φαρδιά.

Δυὸ ἴδιοι ἀχορδόηχοι προστριβόμενοι φτόγγοι (σύφωνα ψιλὰ ἤ δασέα) κοντὰ κοντά, ποὺ ἀποτελούσανε πρῶτα ἕνα φτογγοζεβγάρωμα, ξεμοιάζουνται στῆς Κάλυμνος τὴ ντοπιολαλιὰ κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

Ἂν εἶναι στιγμικοί, γίνεται ὁ δέφτερός τους ὁμοιοπρόφερτος συνεχικὸς λ.χ.

κκ > κχ: ***κοῦκκος > κοῦκχος, κόκκινος > κόκχινος, κοκκίδια > κουκχίδια, κοκκάρι > κοκχάρι, λάκκος > λάκχος*** κτλ.

ππ > πφ: ***στουππὶ > στουπφὶ, παππούς > παπφούς, κάππαρη > κάπφαρη, τσάππα > τσάπφα, τσίππα > τσίπφα*** κτλ.

ττ > τθ: ***πίττα > πίτθα, κόττα > κότθα***, beretta ***> μπερέτθα, σαγίττα > σαΐτθα, ἀποκοττῶ > ἀποκοτθῶ, μύττη > μούτθη***.

Ἂν εἶναι πάλι συνεχικοὶ δοντικοί, γίνεται ὁ πρῶτος τους στιγμικὸς λ.χ.

θθ > τθ: ***ἀθθὸς > ἀτθός, ἄγκαθθας > ἄγκατθας, ξαθθὴ > ξατθή***, (ἴονθος) : ***γιόθθος > γιότθος, ἀρβίθθι > ἀρβίτθι, μαθθαίνω > ματθαίνω, γλυκάθθηκα > γλυκάτθηκα, μαράθθηκες > μαράτθηκες, ξεράθθηκε > ξεράτθηκε*** κτλ.

Ὅλα τοῦτα τὰ διπλὰ ***θθ*** προέρχουνται ἀπὸ τὴν ἀφομοίωση τοῦ ***νθ > θθ***, ὥστε ἐδῶ ἔχουμε ἀπαντωτὴ

συνεργιὰ παραμοιασμάτου καὶ ξεμοιασμάτου: **ἀνθός, καὶ** μὲ παράμοιασμα: ***ἀθθὸς*** καὶ μὲ ξέμοιασμα ***ἀτθός.***

Δυὸ ἴδιοι γλωσσόυγροι προστριβόμενοι φτόγγοι: ***νν, λλ, ρρ,*** κοντὰ κοντὰ, ποὺ ἀποτελούσανε πρῶτα ἕνα φτογγοζεβγάρωμα, ξεμοιάζουνται ἀλλάζοντας ὁ πρῶτος τους σὲ ὑγρολαρυγκικὸ : *γ*

νν > γν : Τὸ διπλὸ ***νν*** σὲ παλαιότερη ἐποχὴ ἔπαθε σὲ κάποιον τόπο (Ἐφτάνησα ἴσως) κάποια ἀνομοίωση διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀνομοίωση τῶν διπλῶνε συφώνων, ποὺ στὴν προφορὰ τῆς κοινῆς ἀποσιωπᾶται πάντα τὸ ἕνα ἀπ' τὰ δυὸ (ἄν καὶ στὴ γραφὴ τά γράφουνε καὶ τὰ δυὸ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία). Σᾶφτὰ φαίνεται πὼς ἔγινε ἡ ἄλλη ἀνομοίωση τῆς συναλλαγῆς τοῦ πρώτου σύφωνου μἕνα ἄλλο συγγενικό του, δηλ. ἀπὸ δυὸ συνεχικὰ ***νν*** τὸ πρῶτο προφέρθηκε λαρυγγομυτόπνοο=λαρυγγικὸ μὲ συνέχεια πνοῆς ἀπ τὴ μύτη, σὰν τὸ γαλλικὸ n (an, en): ἔn-νοια, τὸn νωπό, τυραn-νῶ κτλ.[1] κατόπι ἔ**ν**εκα τὸ ἀκόλουθο ἐπίσης μυτόπνοο *ν*, ἤ ***νς*** τὸ προηγούμενο ἀπὸ λαρυγγικὸ μυτόπνοο ποὺ εἴτανε ἄδρυνε σὲ χειλόπονοο λαρυγγικὸ *γ* : λ. χ.

ἐn-νιὰ > ἐγνιά, ἔn-νοια > ἔγνοια, σύn-νεφα > σύγνεφα, τύραn-νος > τύραγνος, τοn-νωπὸ > τὸ γνωπὸ: (ὁ γνωπὸς), τὸn-νηφὸ > το γ-νηφὸ (ὁ γνηφὸς), τηn-νιόνυφη > τὴ γ-νιόνυφη, τυραn-νῶ > τυραγνῶ, τὸn-νεύω > τὸ γ-νέβω : (γνέβω) ὕννὶ > (ὕ)γνί.

(¹) Γιὰ τὴν προφορὰ τῶν δυὸ διαφορετικῶνε ν παράβαλε τὸ βορειοελληνικὸ ντοπιολάλητο q'κὶ, ποὺ τὸ πρῶτο του κ εἶναι λαρρυγικὸ καὶ τὸ δέφτερο οὐρανικό.

Δηλαδὴ ἀνάμεσα στὰ δυὸ διαφοροπρόφερτα **ν** ἀναπτύσσεται ἕνας μεταβατικὸς φτόγγος **γ**, ποὺ ξεπέφτοντας ἔπειτα τὸ πρῶτο **ν** μένει ἀφτὸς στὸν τόπο του.

λλ > λγ: ***Δρίλλια > Τρίγλια***, (***τον-λάρον***): ***τολλάρον > το-γλαρον > όγλάρος*** (***τον-λαμπερὸν***): ***τολλαμπερὸν > τογ-λαμπερὸ > ὁ γλαμπερὸς*** (Νάξο Δαμιράλης), ***τὸλ-λάρυγκα > τὸγ-λάρουγκα > ὁ γλάρουγκας*** (Χίο, Ἄμαντος).

ρρ > γρ: τὸ ρῖπος (1) > ὁ ρῖπος (2): τὸν-ρῖπον > ***τὸρρῖπον το γρῖπον > ὁ γρῖπος, τὸν ρόζον > τορρόζον > τὸ γ ρόζο > ὁ γρόντζος***(Οἰνούντα).

Στὸ ἰδίωμα μερικῶν Δωδεκανήσων (Κάρπαθο. κτλ.) τὰ δύο **λλ** ξεμοιάζουνται κανονικὰ σέ : **λd**·

λλ > λd: ***ψύλλος > ψύλdος, ἄλλος > ἄλdος, γίλλος > γίλdος, κόλλα > κόλdα, πολdά, σολdοή, φύλdο, πουλdί, ψιλdός, κορδέλdα, ὀμπρέλdα Γελdού κτλ.***

Κἔτσι πιὰ μποροῦμε νὰ ξηγήσουμε ἀβίαστα, μὰ καὶ ἄσφαλτα τὸ γιατί στὰ Νοτιοϊταλικὰ Ἑλληνικὰ τὰ δυὸ **λλ** γίνουνται δυὸ dd(3) λ. χ. **φύddο**= φύλλο κτλ.

Ἔγινε πρῶτα ἀνομοίωση : **λλ > λd** : ***ψύλλος >***

---

(1) Ἡρόδοτος β', 96

(2) Διοσκορίδης α', 55

(3) Τὸ d ἀφτὸ καὶ στὴν Κάρπαθο καὶ στὴν Μπόβα εἶναι κάτι παχὺ μεσογλωσσικὸ ἀπὸ τὴν συνεργιὰ τοῦ ἀρχικοῦ λ. σὰν κάποιο συχώνεμα τοῦ λτ σένα φτόγγο.

ψύλdος,καὶ κοτόπι ἀφομοίωση: ***λd*** > dd: ***ψύλdος*** > ***φσύ***ddo· κιάφτὸ φαίνεται λοκάθαρα, ἐκεῖ ποὺ τὸ μονό ***λ*** δὲν γίνεται d, ἀλλὰ μένει ***λ***· λένε δηλαδὴ ***καλὸ***, ***μεγάλο*** κτλ. (1)

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουμε: ***βάλλω*** > ***βάλ***dω > ***βά***ddω, ***πούλλα*** > ***πουλ***da > ***πού***dda, ***παλληκάρι*** > ***παλ***d***ηκάρι*** > ***πα***dd***ηκάρι***, ***μαλλὶ*** > ***μαλ***dὶ > ***μα***ddὶ, (***κίρβα*** Ἡσυχ.): ***κιρβέλλα*** > ***κιρβέλ***da > ***κιρβέ***dda (=σακκούλι), ***μανέλλα*** > ***μανέ***dda κιὄλα τὰ -***έλλα*** > -***έ***dda ***ἀντρούλλι*** > ***ἀντρού***ddι, κιὄλα τὰ -***ούλλι*** > -***ού***ddι.

---

(1) Λένε ἀλήθεια καὶ μερικὰ ἀρχικὰ μονὰ ***λ*** μὲ dd λ.χ. ***φί***ddo=***φίλος***, ***πο***ddὺ=***πολὺ***, κτλ. μὰ τοῦτα πρῶτα προφερθήκανε ἀναλογικὰ ἤ καί φωνολογικὰ μὲ διπλὸ ***λλ*** κὔστερα (Ψυχάρης Changem. de λ σελ. 48]) κατάντησε διπλὸ dd εἴπανε δηλ ***φίλος*** > ***φίλλος*** > ***φίλ***do ***φί***ddo κτλ.

ΟΝΙΣΣΑ

Τῆς κατάληξης ***-ινα*** τὴ χρήση οἱ Θρᾶκες τὴν ἐπεκτείνανε καὶ τὴ μεταχειριστήκανε καὶ γιὰ μεγεθυντικὴ κατάληξη: ***καλαθίνα***=μεγάλο καλάθι, ***ταμαχιαρίνα***=μεγάλη ταμαχιάρα.

Τὴν κατάληξη ***-ισσα*** οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Ρουμελιῶτες τὴ μεταχειριστήκανε καὶ γιὰ κατάληξη ζώων: ***λύκ(ι)σσα, γάλισσα.***

Τὸ πρῶτο ὁ καθηγητὴς Χ. τὸ δέχεται, τὸ ἀναφέρει (ΜΝΕ β', 80) καὶ τὸ ἐξαίρει.

Τὸ δέφτερο ὁ καθηγητὴς Χ. ὄχι μόνο δὲν τὸ ἀναφέρει μὰ καὶ τὸ ἀρνιέται ὁλότελα: «οὐχὶ ἐξ ὀνομάτων τῶν ζώων» (ἴδιο βιβλίο, ἴδια σελίδα). Τὰ ἴδια δισχυρίζεται καὶ πιὸ ἀπάνου (σελ. 75 ἀράδα ἀπὸ κάτου 4). Καὶ βαράει καὶ τὸν Κουμανούδη ποὺ ἀνέγραψε στὸ λεξικό του, τὸ ***ὄνισσα*** καὶ κεῖνον ποὺ τὸ πρωτοεῖπε, ἀπὸ τὸν ὁποῖο τὸ θησάβρισε ὁ Κουμανούδης.

Φανταστῆτε! Οἱ Θρᾶκες νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα τὴν κατάληξη ***-ινα*** νὰ τὴν ἐπεκτείνουν καὶ στὰ μεγεθυντικά, μὰ οἱ Στερεοελαδίτες νὰ μὴν ἔχουνε τὸ δικαίωμα τὴν ***-ισσα*** νὰ τὴν ἐπεκτείνουνε καὶ στὰ θηλυκὰ τῶν ζώων, (οὔτε ὁ Κουμανούδης νὰ γράψει

τὸ λεξικό του τὸ *ὄνισσα*)· δὲν τοὺς τὸ δίνει, ἀδέρφια μου, ὁ Μέγας Δαλαϊλάμας τῆς κατακαημένης τῆς Ἑλληνικῆς Γλωσσολογίας. Ἐννοεῖται πὼς ὁ λαὸς ποὺ μιλάει γράφει τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ δασκάλου στὰ παλιά του τὰ παπούτσια.

Γιατί ὅλα ἀφτά ; —Μᾶς τὸ ξηγάει ὁ μακαρίτης ὁ Ἄλμπερτ Τούμπ:

— «Ὁ κ. Χ. ***κομματίζεται*** ὥς καὶ στὴν ἐπιστήμη» (κοίτα πρῶτο μας τόμο σελ. 83).

Ἄς τὰ ξαναθυμηθοῦμε τὸ λοιπόν.

Λέγει κάπου (Γλωσ. παρατ. 352) ὁ μακαρίτης ὁ Κόντος :

«Πολλαὶ λέξεις τῆς κοινῆς λαλιᾶς εἶναι τοιαῦται, ὥστε οἱ μὲν ἀγροίκως ἢ πρὸς ἀγροίκους διαλεγόμενοι ἥκιστ' ὀκνοῦσι νὰ ποιῶνται αὐτῶν χρῆσιν, οἷον ***κιτουροκάνατο, γκαστρωμένη***, κτλ, οἱ δ' ἐρασταὶ τῆς σεμνολογίας καὶ εὐφημίας φεύγοντες αὐτὰ παραλαμβάνουσιν ἄλλας, ἀπηλλαγμένας τῆς ἀσχημοσύνης καὶ ρυπαρίας, οἷον : ***οὐροδοχεῖον, ἔγγυος*** κτλ.

Ἐδῶ ὁ δάσκαλος δὲν κατάλαβε περὶ τίνος πρόκειται. Ἤθελε νὰ πεῖ ἁπλούστατα πὼς οἱ καθαρεβουσιάνικες λέξες, ποὺ σημαίνουνε πράματα πρόστυχα καὶ δυσκολοξεστόμιστα μπρὸς σὲ καλὸ κόσμο, ἐπειδὴ δὲν τὶς αἰστανούμαστε, δὲ μᾶς κάνουνε τὴν κακὴ ἐντύπωση ποὺ μᾶς κάνουνε οἱ λέξεις τῆς μητρικῆς μας γλώσσας, ποὺ εἶναι μέσ' τὸ αἴστημά μας.

Μὰ ἂς τὸ ξεδιαλύσουμε καλύτερα.

Αἰστάνεται κανεὶς μιὰ γλώσσα δηλ. τὴ νιώθει κατάκαρδα, ὅταν γιὰ μιᾶς μὲ τὸ ξεστόμισμα τῆς λέ-

ξης ἁρπάζει ὁ νοῦς του τὸ νόημά της, χωρὶς νὰ μεσολαβήσει τίποτες ἄλλο, καὶ τέτοια γλώσσα γιὰ τὸν καθένα εἶναι ἡ μητρική του. Μποροῦμε νὰ καταλαβαίνουμε καλὰ τὴν κάθε γλώσσα, μὰ μονάχα τὴ μητρική μας αἰστανούμαστε καὶ κοιτᾶτε νὰ δῆτε. Λέξες ἄπρεπες, ποὺ στὴ μητρική μας γλώσσα καμιὰ φορὰ δὲ θὰ τὶς ξεστομίζαμε μπροστὰ σὲ ἄλλους, σὲ μιὰν ξένη γλώσσα, εἴτε καὶ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ, τὶς λέμε ἀπάνου κάτου λέφτερα, ἂν καὶ ξαίρουμε καλὰ τὸ νόημά τους. Γιατὶ οἱ φράσες μιᾶς ξένης γλώσσας χτυπώντας στᾆφτιά μας εἶν' ἀνάγκη πρῶτα νὰ μεταφραστοῦνε μεσ' στὸ νού μας καὶ ἔτσι νὰ νοηθοῦνε. 'Αφτὴ ἡ δουλειὰ τοῦ πνεύματος εἶναι γληγορότερη ἀπ' ἀστραπή, μὰ γίνεται χωρὶς ἄλλο κἔτσι ἀδυνατίζει τὸ αἴστημα. Γιὰ τοῦτο μιὰ ξένη γλώσσα μποροῦμε νὰ τὴν ξαίρουμε πολὺ καλὰ χωρὶς νὰ τὴν αἰστανούμαστε. Τέτοια παθαίνουμε ἐμεῖς μὲ τὴν καθαρέβουσα, γιὰ ὅσα στοιχεῖα ἔχει παρμένα ἀπ' τὴν ἀρχαία (καὶ δὲν εἶναι λίγα).

Γιὰ τοῦτο ἅμα θέλουμε νὰ παραστήσουμε μπρὸς σὲ καλὸ κόσμο ἔννοιες ὁπωσδήποτε ἄπρεπες, τὶς λέμε μὲ λέξες καθαρεβουσιάνικες.

Ἔτσι κιὁ Πάλλης μεταφράζοντας βαγγέλιο γιὰ νά μὴν πεῖ τὴν ἄπρεπη ὁπωσδήποτε λέξη **γαϊδάρα** (γιατὶ ἐκεῖ, Ματθ. κα', 2 καὶ 6, γιὰ **γαϊδάρα** εἶναι βέβαια ὁ λόγος), βρῆκε κἔβαλε πολὺ πολὺ κατάλληλα καὶ μὲ λεπτότητα καλλιτεχνικὴ τὴ λέξη **ὄνισσα**. Εἶπε δηλ. ὅτι ἤθελε, καὶ τὄπε καὶ ρωμαίικα χωρὶς νὰ κάνει τὴν κακὴ ἐντύπωση τῆς βαριᾶς λέξης: **γαϊδάρα**.

'Αφτὰ ὅμως ποῦ νὰ τὰ νιώσουνε οἱ σχολαστικοὶ
ῆς ἐποχῆς ἐκείνης ;

'Αναστατωθήκανε κιἀρχίσανε νά... **ὑλαχτοῦνε**
ὰ κἐγὼ τώρα ποὺ μεταχειρίστηκα τὴ μέθοδο τοῦ
Ιάλλη καὶ τοῦ Κόντου), καὶ ὁ κ. Χ. ἑνώνει τὴν
πιστημονικοφανὴ φωνή του μὲ τὶς ὑλακὲς τῶν
ιόδων.

—Ἡ κατάληξη ***-ισσα*** δὲν ταιριάζεται σὲ θηλυκὰ
όων.

—Πῶς δά ; 'Αμ' τὸ ***λύκισσα ;***

—«Δῆλον ὅμως (πῶς τὄπαθε καὶ δὲν εἶπε : ***δ'
μως ;)*** ὅτι ***τὸ ἓν τοῦτο παράδειγμα*** δὲν παρέχει
ιῖν τὸ δικαίωμα νὰ πλάττωμεν ἄλλα τοιαῦτα εἰς
ισσα δηλωτικὰ τοῦ θήλεος ζώου» (ΜΝΕ. β, 74
ίτου κάτου). — Πολὺ παράξενο ἀφτό. Ὡς τόσο ὁ
αθηγητὴς Χ., ὅταν δὲν εἶχε ἀκόμα πάθει τὴν ἐναν-
ον τοῦ Πάλλη... ***ὑδροφοβία*** ἂς ποῦμε, ἔλεγε καὶ
δασκε μὲ τὴ μεγαλύτερη ἠρεμία: «Ὅτι ἡ τῆς ἀνα-
ογίας δρᾶσις χωροῦσα κατὰ μικρὸν ἀπὸ παρα-
είγματος εἰς παράδειγμα δύναται νὰ ὁρμᾶται καὶ
τὸ λίαν ὀλιγαρίθμων ***ἢ καὶ ἀπὸ ἑνὸς μόνου
αραδείγματος***» ('Ακαδημ. ἀναγνωσμ. α', σελ. 226).

Μὰ πότε ἔχεις δίκιο, ἐβλογημένε μου ; ὅταν μᾶς
δάσκεις πὼς ἡ ἀναλογία μπορεῖ νἀπλοχωρέσει
ἀπὸ ἕνα μόνο παράδειγμα ; ἢ ὅταν μᾶς λὲς ἀπὸ
α μόνο παράδειγμα δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ κιἄλλο
νάλογο ; — Τί θὰ γίνουμε μετὰ σένα, ὦ δάσκαλε
ὸν ἀντιφάσεων καὶ τῆς κακῆς πίστης ;

(Κοίτα καὶ α' τόμο μας σελ. 209 καὶ β', 15 καὶ
ίλι τὸν α', 40 καὶ 50 καὶ 97).

Ἀκόμα ὁ καθηγητὴς Χ. προτοῦ προσβληθεὶ ἀπὸ τὸ πάθος ποὺ εἴπαμε ἔλεγε καὶ δίδασκε στὰ «Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς συγκριτικῆς γλωσσικῆς. Ἀθήναις 1898» στὴ σελίδα 69—70 :

«Ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς... δύνανται πολλάκις νὰ χαράττωσι νέας λέξεις, ἐὰν μόνον φυλάττωσιν ὡρισμένας τῆς γλώσσης ἀναλογίας, δύνανται νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς νέαν χρῆσιν ἀπηρχαιωμένας λέξεις, νἀπονέμωσιν εἰς ἄλλως εὐχρηστοῦσαν λέξιν νέαν σημασίαν, ἂν μόνον μὴ ἀπομακρύνηται αὕτη λίαν πολὺ τῆς συνήθους καὶ νἀγάγωσιν εἰς πέρας πάντας τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους».

Ἀφτά, νὰ ποῦμε, τὰ λέει ὁ μεγάλος ὁ Γούτνεϋ μὰ γιὰ νὰ μᾶς τὰ σερβίρει ὁ καθηγητὴς Χ. θὰ πεῖ πὼς τὰ παραδέχεται διάπλατα.

—Μὰ εἶναι ὁ Πάλλης ***ποιητὴς καὶ συγγραφέας***; θὰ μὰς ἀντῖτείνει ὁ κ. Χ. ;

Κἐμεῖς τοὺ ἀπαντοῦμε νομικά :

—Ἡ Association pour l' encouragement des études grecques, ποὺ βράβεψε τὰ Ἀκαδημεικά σου ἀναγνώσματα, βράβεψε ἐπίσης καὶ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Πάλλη, ὥστε ὅσο ἀξίζει ἡ ἐπιστημονική σου ἰδιοφυΐα ἐσένα, ἄλλο τόσο τουλάχιστο ἀξίζει καὶ ἡ ποιητικὴ καὶ συγγραφικὴ ἰδιοφυία τοῦ Πάλλη. Εἰδεμὴ ἔπρέπε νἀποκηρύξεις ἀμέσως τὴ βράβεψή σου καὶ νὰ στείλεις πίσω τὸ βραβεῖο, ἅμα ὡς(1) ἔμαθες τὸ βράβεμα τοῦ Πάλλη.

(1) Ἅμα ὡς > ἀμὼς > μὼς ἔμαθες.

Τὄκανες ἀφτό;—"Οχι.

Θὰ πεῖ λοιπὸν πὼς παραδέχεσαι διάπλατα πὼς ὁ Πάλλης εἶναι ἐξίσου ποιητής, ὅσο καὶ σὺ εἶσαι ἐπιστήμονας. "Οσο λοιπὸν δικαίωμα ἔχεις ἐσὺ νὰ περιγράφεις ἐπιστημονικὰ τὴ νεοεξερέβνητή μας γλώσσα, ἄλλο τόσο ἔχει κἐκεῖνος δικαίωμα νὰ πλουτίζει συγγραφικὰ τὴν ἀρτισύστατή μας γλώσσα.—Τότε λοιπὸν **τί ἀσχημονεῖς ;**

Σᾶς φαίνεται βαριὰ ἡ λέξη ποὺ τοῦ ἀποτείνω ; 'Ακοῦτε λοιπὸν καὶ κρίνετε μοναχοί σας.

Μιλάει γιὰ τὸν Πάλλη καὶ γιὰ τὸ Βερναρδάκη: «εἰς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὸ **ὄνισσα** ἦτο ἄγνωστος ἡ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν γλώσσῃ [ἀκόμα τότε εἴτανε **«ἡμῶν γλώσσῃ»** τώρα ἔχει γίνει **ἡ μαλλιαρὴ** καὶ **οἱ μαλλιαροὶ** καὶ ὁ **μαλλιαρισμός**, ὅσο γεράζει καὶ διαφθείρεται ὁ ἐλλόγιμος ἀφτὸς κύριος] διακεκριμένη χρῆσις τῶν καταλήξεων τούτων, διὸ καὶ κακῶς μεταχειρίζονται αὐτάς, ὅπως δὰ ὁμολογουμένως καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καθόλου» (Μ.Ν.Ε. β', 77).

«Τὸ νὰ μὴ ἠξεύρουν μὲν οἱ κύριοι οὗτοι ἑλληνικὰ εἶναι ἰδικός των λ)σμός... ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιμένουν διακηρύττοντες ὡς σφάλματα ἐμοῦ ἢ ὡς ἁμαρτίας τῆς γλώσσης ἡμῶν [ἐδῶ τώρα **γλώσσης ἡμῶν** εἶναι ἡ καθαρέβουσα, παραπάνω εἴτανε ἡ οὕτω σήμερον ἐπικαλουμένη **μαλλιαρή**, τἀκοῦς;] τὰ κάλλιστα ἔχοντα [ἐδῶ δηλ. **κάλλιστα ἔχοντα** εἶναι τὸ περίφημο τό : «αἵτινες καταλαβόντες» ποὺ τοῦ εἴπανε πὼς τὰ φταίει ἡ καθαρέβουσα, ποὺ κανείς μας δὲν τὴν αἰστάνεται καὶ πέφτει σὲ τέτοια φάλτσα] ἀκόμη καὶ ἀφοῦ ταῦτα οὕτω περιφανῶς διδαχθῶσι [τὸ **περι-**

φανῶς διδαχθῶσι εἶναι πὼς δὲν ἔκανε ἑλληνιστικὸ φάλτσο, μόνο ἔκανε Ξενοφώντειο σκῆμα κατὰ τὸ νοούμενο ὁ ἔρημος,.—Σηκώνει μωρὲ ἡ καθαρέβουσα σκήματα κατὰ τὸ νοούμενο ;] τοῦτο δὲν εἶναι πλέον λογαριασμὸς ἰδικός των ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς, εἰς ἣν δὲν ἐπιτρέπεται πλέον εἰς οὐδένα ἔντιμον ἄνθρωπον νὰ ἀσχημονεῖ. — Ποιὸς ἀσκημονεῖ ;

Ἂν ἐγνώρισε ἕνα ἀδαμάντινο χαραχτήρα ἠθικῆς ἡ Ρωμοσύνη εἴταν ὁ Πάλλης. Ποιὸς τόνε γνώρισε στὰ νιάτα του καὶ δὲν τὄμολογεῖ. Ἂν ἐγνώρισε δυὸ γεροὺς ἑλληνιστάδες ἡ Ἑλλάδα εἴταν ὁ Βερναρδάκης καὶ ὁ Πάλλης.

Θὰ εἴτανε καλό, ἐπικρίνοντας ἐπιστημονικὰ σφάλματα νὰ μὴν κατεβαίναμε σὲ τέτοια ξεμπροστινιάσματα, μὰ ὁ κ. Χ. ξεχνᾶ πάντα πὼς εἶναι ἐπιστήμονας καὶ θυμᾶται πὼς ***κατάγεται ἀπὸ ἀγρόν,*** κἔτσι μᾶς ἀναγκάζει δείχνοντας τὰ λάθια του νὰ δείχνουμε μαζὶ καὶ τὶς ἀγροικίες του. Βλέπε καὶ τόμο β', σελ. 32—34 καὶ 41 καὶ Τριανταφυλλίδη «Ἐπιστήμη καὶ ἦθος»· καὶ τὸ ἀμέσως παρακάτου ἄρθρο.

Μόνο τελειώνοντας ἐτοῦτο δῶ θὰ ψάλω τὸ θρίαμβο ***τῆς μαλλιαρῆς, τῶν μαλλιαρῶν, τοῦ μαλλιαρισμοῦ*** τοῦ καθηγητῆ Χ.

Λέει λοιπὸν ὁ Μέγας Γούτνεϋ στὸ ἴδιο βιβλίο, ἴδια σελίδα, καὶ τὸ διερμηνέβει ὁ Χ.

«Καὶ ἕκαστος δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ πείσει τοὺς ὁμογλώσσους αὐτῷ νὰ ὁμιλῶσι καὶ γράφωσι κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιτύχει ὥστε νὰ συγκατανεύσωσι».

Ἀφτὸ λοιπὸν φαίνεται καταφέραμε ἐμεῖς **οἱ μαλλιαροὶ** τοῦ κ. Χ.

Τὸ θέατρο σήμερα μιλιέται καὶ γράφεται στὴ δημοτική.

Τὸ μυθιστόρημα, τὸ διήγημα, γράφονται στὴ δημοτική.

Ὅλα τὰ περιοδικὰ γράφονται στὴ δημοτική.

Πολλὰ ἔγγραφα τοῦ ἐπίσημου Κράτους γράφονται στὴ δημοτική.

Ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδεψη διεξάγεται στὴ δημοτική.

Ὡς κιἄφτὸς ὁ Πάγκαλος ἔγραψε τὸ **δρωτάρι** του στὴ δημοτική.

Κἐπειδὴ ἡ κοινωνιολογικὴ ἐπιστήμη ἔχει ἀποδείξει πὼς ὅλα τὰ ζητήματα συνεδένονται μὲ τὸ **οἰκονομικό**, τὸ συμφέρο δηλαδή, ἀκοῦτε :

Ἕνα **δισεκατομμύριο βιβλία** κυκλοφοροῦνε σήμερα στὸ Ἑλληνικὸ ἐμπόριο **ὅλα γραμμένα στὴ δημοτική**.

Κοπιάστε, κὺρ Χατζηδάκη, νὰ τὰ κάψετε.

Ὅταν λοιπὸν οἱ διάφοροι χαζοὶ σᾶς λένε :

—Ἡ δημοτικὴ **διώκεται.**

Ἐσεῖς νὰ τοὺς λέτε :

—**Ἡ δημοτικὴ διώκει τοὺς διώκτας της !**

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

Φωνάζει λοιπὸν δεξιὰ κιἀριστερὰ ὁ καλὸς ἀφτὸς μύστης τῆς ἐπιστήμης, νά πὼς ὁ ἕνας μας δὲν ξαίρει Ἑλληνικά, νὰ πὼς ὁ ἄλλος μας δὲν ξαίρει Λατινικὰ, καὶ χάφτουν τὰ λεγόμενά του οἱ ἀφελέστεροι· καὶ νά σου τον πρύτανης Πανεπιστημίου καὶ νά σου τον πρόεδρος Ἀκαδημίας διορισμένος ἀπὸ τὰ βρωμερότερα καὶ ψυχικὰ πιὸ ξεπεσμένα στοιχεῖα, ποὺ ἔβγαλε ποτὲ ἀφτὸς ὁ τόπος, καὶ ποὺ ἀφτὸς τὰ κολάκεψε μὲ τὶς πιὸ δουλικὲς καὶ ἀναξιόπρεπες γιὰ λόγου του φράσες (1).

Ὁ τρομερὸς λοιπὸν ἀφτὸς δάσκαλος βρίσκεται σὲ ἀρχέγονη ἄγνοια, ἀπὸ Ἑλληνιστικὴ ἄποψη καὶ ὅμως δὲν πάβει ἀρκετὰ κωμικὰ καὶ πολὺ δημοκοπικὰ νὰ κηρύχνει πὼς μόνο τοῦ λόγου του ξαίρει τὰ Ἑλληνικὰ μέσ' στὴν Ἑλλάδα καὶ μεῖς οἱ ἄλλοι εἴμαστε μῦστες «ἐσχάτης ἀμαθείας, ἀνεπιστημοσύνης καὶ θρασύτητος» (Ἀθηνᾶ λϚ', 213). Εἴδετε τί μαλακὰ ποὺ ἐκφράζεται ;

---

(1) Τὸν ἀνισόρροπο Δικτάτορα τὸν ὠνόμασε : «Μέγα πατριώτη». γιατὶ καταδίωξε τὴ δημοτική. — Φτοῦ νὰ μὴ βασκαθεῖς, δάσκαλε !

Συντάζοντας τὸ λεξικογραφικὸ μέρος τῆς Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας Δρανδάκη—Μακρῆ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ περνῶ ὅλη τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία· λεξικὰ ἀρχαῖα, νέα, μεσαιωνικά, μονογραφίες, ἄρθρα, διατριβές. βιβλία, βιβλία, βιβλία, μὲ πολλὰ λόγια, καὶ μὲ πολλὲς σοφίες, μὲ τὶς γνῶμες τέλος ὁλενῶνε ποὺ μιλήσανε γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα δικῶνε καὶ ξένων, καὶ λοιπὸν καὶ τοῦ κυρίου Χατζηδάκη.

Ἅμα ἔχουμε ζωὴ δὲ θὰ τοῦ ἀφήκω ἀνεξέλεγχτα μήτε «ἰώτα ἓν ἢ μίαν κεραίαν»· τὸ χαβά σου, δάσκαλε.

Γιὰ νὰ συντάξει ὁ κάθε ἀρθρογράφος τῆς Μεγάλης μας Ἐγκυκλοπαιδείας τὸ ἄρθρο του συμβουλέβεται καὶ δελτία ποὺ προϋπάρχουνε συνταγμένα μὲ τὴ σχετικὴ λέξη καὶ μὲ παραπομπή, τὸ ποῦ βρῆκε ὁ δελτιογράφος ἀφτὴ τὴ λέξη.

Τώρα συντάζουμε τὶς λέξες ποὺ ἀρχινοῦνε ἀπὸ **α**, καθὼς ξαίρετε. Πέφτει στὰ χέρια μου ἕνα δελτίο. Διαβάζω :

Ἀσκαλέα

Εἶδος φυτοῦ. —Χατζηδάκη Μεσαιων. καὶ νέα Ἑλλην. τόμος β', σελ. 198, γραμμὴ 4η κάτωθεν.

Παίρνω λοιπὸν στὰ χέρια μου τὰ περίφημα καὶ γνωστά μας ἀπὸ τοὺς προυγούμενούς μου δυὸ τόμους, τὰ ΜΝΕ. τόμος β'. ἀνοίγω σελίδα 198, μετρῶ

ἀπὸ κάτω ἀράδες 4 καὶ διαβάζω : **ἀσκαλία·** τρίβω τὰ μάτια μου ! **ἀσκαλία**! σκαλίζω ὅλα τὰ λεξικὰ τοῦ κόσμου—καὶ μοῦ τἄχουνε δὰ ὅλα στὴ διάθεσή μου οἱ ἐκδότες τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας» — **ἀσκαλία** ! σκαλίζω ὅλα τὰ σχετικὰ συγγράμματα ἀρχαῖα καὶ νέα, ποῦ **ἀσκαλία** ! ξύνω τὸ τσουλούφι μου, πιάνω τὸ σαγόνι μου : **ἀσκαλία** !

Τἄπαθα κἐγὼ σὰν τοὺς Τούρκους καπετάνιους τοῦ Σουλτὰν Σελήμ, ποὺ γυρέβανε μέσ' στὴ Μεσόγειο Μάλτα, καὶ Μάλτα δὲ βρίσκανε.

— Μάλτα γιόκ !

Ἔτσι τἄπαθα κἐγώ :

— **Ἀσκαλία** γιόκ !

Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ἐκεῖνοι ποὺ γυρέβανε τὴ Μάλτα εἴχανε χάσει τὸν πούσουλα. Μὰ ἐμένα οἱ πουσοῦλοι μου εἶναι πολλοὶ καὶ σίγουροι καὶ ὀνομάζονται : **Ἐρρῖκος, Στέφανος, Λίντελ καὶ Σκότ, Πάσσοβ, Πάππε** κλπ. κλπ. κλπ. — Φαίνεται λοιπὸν πὼς ὁ κλεινὸς συντάχτης τῶν ΜΝΕ. ἔχει χαμένο τὸν πούσουλα.

Καὶ σοῦ τραγουδάω δάσκαλε :

Κάν'τα τὰ μυαλά σου κάν'τα
ἀσκολία νἀνεβῶ.

Παίρνω τὸ δελτίο τῆς σειρᾶς. Διαβάζω :

Ἀλέα

Εἶδος φυτοῦ [καλὲ τί μοῦ λές !]
Χατζηδ. Μεσαιωνικὰ καὶ νέα

'Ελληνικὰ τόμ. β' [μπρὲ μίλα καλά!] σελ. 117.

'Από τὶς μελέτες ποὺ κάνω γιὰ **τὰ ἰδιόφτογγα·** (κοίτα Μεγ. 'Εγκυκλ. Δρανδάκη —Μακρῆ στὴ λέξη **ἄγος** καὶ **ἄγνωστος**), ξαίρω ὥς τὴν ὥρα δυὸ **ἀλέες,** μὰ καμιά τους δὲν εἶναι φυτό. 'Αρχίζω νὰ ὑποψιάζομαι.

'Ανοίγω τὸ «Φυτολογικὸ Λεξικὸ» τοῦ Γεναδίου, τίποτε.

— **'Αλέα** γιόκ! Τί νὰ τὰ πολυλογοῦμε; Φυτὸ μάφτὸ τὸ ὄνομα δὲν ὑπάρχει. 'Αρχ. 'Ελληνικά: **ἀλέα** ἔχομε δυὸ λέξες μὲ διαφορετικοὺς προερχομοὺς καὶ νοήματα καὶ σημαίνουν:

'Η μιὰ = διαφυγή, ἀπόδραση, τὸ σκαστὸ φεβγιό, κιἀκόμα καταφύγιο, σκεπή, προφύλαξη: «νῦν δὲ δὴ ἐγγύθι μοι θάνατος κακός... οὐδ **ἀλέη** ('Ιλ. Χ, 301)· ἄλλα ἰδιονόημα ἀπ' τὸ ἴδιο θέμα: **ἄλυξις, ἀλεωρή,** καὶ τὰ ρήματα: **ἀλεείνω, ἀλέομαι, ἀλεύομαι**=ἀποφεύγω, διαφεύγω.

'Η ἄλλη=ἡ ζέστα, ἡ κάψα τῆς φωτιᾶς: «αὐτικ' ἐπεί κε πυρὸς θερέω **ἀλέη** τε γένηται» ('Οδυσ. **ρ.** 23), καὶ τοῦ ἥλιου: «**ἀλέας** καὶ ψύχους» 'Αριστοφ. 541 καὶ τοῦ κορμιοῦ (ὁ Πλούταρχος [β', 131D). "Εχομε καὶ τοῦτα δῶ ἀπ' τὸ ἴδιο θέμα; τὰ ἐπίθετα: **ἀλεὴς καὶ ἀλεός, ἀλεεινός, ἀλεαντικός·** καὶ τά ρήματα: **ἀλεάζω, ἀλεαίνω.**

'Ο φοβερὸς λοιπὸν ἀφτὲ ἄσκαλος δὲν ξαίρει τὰ πιὸ ἁπλά, ἀπὸ 'Ελληνιστικὴ ἄποψη καὶ ὅμως τὰ βάζει μὲ ὅλον τὸν κόσμο πὼς μόνο ἀφτὸς τὰ ξαίρει

ὅλα κἐμεῖς οἱ ἄλλοι τίποτε. Τὸ **ἀλέα**, ποὺ εἴπαμε, (στὰ ΜΝΕ. β', 117 ἀράδα ἀπὸ κάτου 5) τὄχει γιὰ φυτό.

— Μετισίες σου, δάσκαλε.

Καὶ μάλιστα γιὰ νὰ δείξει πιὸ φανερὰ πὼς ἀφτὸς εἶναι Ἕλληνας καὶ πρέπει νὰ μιλᾶ μὲ μάθησις, βγάζει ἀπ' τὸ **ἀλέα** καὶ ἐπίθετο **ἀλέϊνος** λέει, σὰν τὰ **πτελέα—πτελέινος**. **μηλέα—μηλέινος**, λέει, γιὰ νὰ μὴ χωρᾶ πιὰ σόφισμα γιὰ παράκρουση ἀπὸ τὰ συνηθισμένα του, γιατὶ τέτοιο ἐπίθετο καὶ μὲ τέτοιο νόημα μάλιστα δὲν ὕπαρξε ποτὲ στὴν Ἑλληνικὴ (καὶ πῶς μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ;) Ὅλα τὰ παράγωγα ἐπίθετα ἀπὸ τὰ δυό : **ἀλέα**, τὰ εἴπαμε.

Ἀφτὸς λοιπὸν ὁ κύριος περπατώντας μὲ τὸ μικροσκόπι στὸ χέρι, ἅμα ἀνακαλύψει σἐμᾶς κανένα ἑλληνιστικὸ φάλτσο ἔστω καὶ πανάρχαιο καὶ σπανιώτατο σὰν τὸ **υιεὺς** λ.χ. ἀντὶς τὸ σωστὸ **υιύς**, (ποὺ ὡστόσο τὸ ἀγνοοῦνε καὶ οἱ λεξικογράφοι ὅλοι ἀκόμα, γιατὶ ὅλοι γιὰ ἄχρηστο **υἱεὺς** μιλᾶνε) πατάει τὶς φωνές, παίζει τοὺς ζουρνάδες, βροντάει τὰ νταβούλια, ὁ ἀθεόφοβος πὼς ἐμεῖς εἴμαστε ἀνήξαιροι τῆς Ἑλληνικῆς παράδοσης (Ἀθηνά λϛ', 207 ἀράδα ἀπὸ πάνου 15) τἀκοῦς, καὶ πρέπει νἀφίσουμε τοῦ λόγου του μονάχονε νὰ τὰ πεῖ ὅλα. — Δάσκαλε θὰ σοῦ βγάλω στὴ φόρα ὅλα σου τὰ Ἑλληνιστικὰ φάλτσα, γιὰ νὰ μάθεις νὰ μὴ σπέρνεις κουκκιὰ μὲ τὸ μεγαλύτερό σου. Ἐδῶ εἶσαι κἐδῶ εἶμαι.

'Εξακολουθοῦμε τὰ δελτία τῆς σειρᾶς :

Ἁλμαία

> Εἶδος φυτοῦ. Μεσαιων. καὶ νέα Ἑλλ. Χατζηδάκη, τόμος β'. σελ. 198 [ὤ καλῶς τὴ σελίδα μας !] γραμμὴ κάτωθεν 6η.

Καὶ ὅμως ***ἁλμαία*** φυτὸ δὲν ὑπάρχει, ἀδέρφια μου. ***Ἁλμαία*** κατὰ τὰ τὰ λεξικὰ καὶ κατὰ τὰ κείμενα : 'Αριστοφάν. ἀποσπάσματα 367, καὶ Νικάνδρου ἀποσπάσματα γ', 18 καὶ Διοσκορίδ. β', 205 (σὲ ἀριθ. πληθυντικὸ ***ἁλμαίας)*** σημαίνει ἡ ***ἅλμη,*** ἡ ***ἅρμη,*** ἡ ***σαλαμούρα*** καὶ τίποτις ἄλλο· ὡστόσο ὁ καθηγητὴς Χ. στὰ Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ (τόμ. β' σελ. 198 ἀράδα ἀπὸ κάτου 6) τὄχει γιὰ φυτὸ καὶ τὸ καταλογίζει μὲ τά : ***ἀλθαία, ἀγριμονία, ἀρία,*** ἀριστολοχία, ἀρτεμισία, ἀρωνία=μεσπιλέα, [ἐδῶ καὶ ἡ περίφημη ἡ] ***ἀσκαλιά, ἀσφαραγιὰ ἀσφαραγωνι*** ! [ἐδῶ δὰ παραπέμπει καὶ στὸ Θεόφραστο ἱστορ. φυτ. 6, 4, 2. φωτιστήκαμε, σπολλάτι. Μὰ κάνε καμιὰ παραπομπὴ καὶ γιὰ τὴν ***ἀσκαλία,*** ἀδερφέ μου, καὶ γιὰ τὴν ***ἁλμαίο φυτό,*** δάσκαλέ μου !], βρυωνία... ἐλαία, ζυγία, θαψία» κτλ. ἔχει παραπολλὰ ἀκόμα.

Ἄλλο παρακάτου :

> «***'Αμινέα*** ἐν Κυθήροις εἶδος κλήματος».—Χατζηδάκη ΜΝΕ. β', 201 γραμμὴ ἄνωθεν 17η».

Όσοι μάθανε τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ ἀπὸ τὴ Χρηστομάθεια τοῦ Βυζαντίου—Ραγκαβῆ θὰ θυμοῦνται βέβαια τὰ χιουμοριστικὰ ἐκεῖνα τοῦ Ἱεροκλῆ. Ἕνα ἀπ' ἀφτὰ θυμοῦμαι ἀρχίζει ἔτσι : «Σχολαστικὸς **ἀμιναίαν** εἶχε ..»· **ἀμιναία** (μὲ **αι**) λοιπὸν εἶναι λέξη ἀρχαία καὶ σημαίνει ἀφτοῦ εἶδος κρασὶ Σικελικό. Ὁ μεγάλος ἀφτὸς ὁ Ἑλληνιστὴς κἐγωϊστὴς δὲν τὴν ξαίρει, τὴν παίρνει γιὰ νέα καὶ μάλιστα γιὰ Κυθεριώτικη γιὰ τοῦτο δὰ καὶ τὴ γράφει μὲ ε.

Εἴπαμε στὸ β' τόμο σελ. 208 πὼς ὅλες σχεδὸν οἱ ἀρχαῖες λέξες ἔχουνε σωθεῖ ὥστα σήμερα στὰ διάφορα ἰδιώματα. Νὰ λοιπὸν ποὺ καὶ τὸ **ἀμιναία** σώθηκε στὰ Κύθερα. Μὰ ἕνας φιλόλογος βέβαια (γιατὶ ὅλο τὴ φιλολογία του μᾶς κοπανάει ὁ ἐβλογημένος) ἔπρεπε νὰ ξαίρει πὼς τὸ **ἀμιναία** εἶναι λέξη ἀρχαία, πὼς γράφεται μὲ **αι**, πὼς σήμαινε ἄλλοτε εἶδος κλήματος Σικελικοῦ καὶ Βιθυνικοῦ καὶ κατὰ ἐπέχταση σήμαινε καὶ τὸ κρασὶ τοῦ κλήματος ἐκείνου, καὶ πὼς τὴ λέξη τὴν ἀναφέρουν ἐξὸν τὸν Ἱεροκλὴ ποὺ εἴπαμε καὶ ὁ Διοσκορίδης «ἀμιναία σταφυλὴ» (ε', 6), καὶ ὁ Ἡσύχιος «ἀμιναῖον οἶνον» καὶ ὁ Πλίνιος aminaea. Ὑπάρχουν καὶ γραφὲς : **ἀμιναία** (μὲ δυὸ **νν**), **ἀμινέα** (μὲ **ε**), μὰ ὁ Ἐρ. Στέφανος λέγει : «rectius vero sino **ν** et cum diphtong › scribi», Τὰ Γεωπονικὰ ἔχουνε τοὺς τύπους **ἡ ἀμίνιος** καὶ ἡ **ἀμινία** : «πασῶν δὲ τῶν ἀμπέλων ἡ **ἀμίνιος** ἐργάζεται» (β', 46, 3), καὶ λίγο παρακάτου: «τῆς **ἀμινίας** ἀμπέλου» (β', 46, 9), καὶ ξανά : «τὴν **ἀμίνιον** ἄμπελον» (β', 46. 11), καὶ ρῆμα **ἀμινίζω** : «οἱ μὲν τοὺς **ἀμινίζοντας** οἴνους εἰς ἄλγος ἀπὸ οἴνου Ἰτα-

λικοῦ ἐγχέοντες κατορύττουσιν ἐν ὑπαίθρῳ» (η', 22, 1). —[διώρθωσε : «*ἄγγος* οἴνου»].

Ἔτσι λοιπὸν ὁδηγούμενος ἀπὸ τὰ δελτία τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας βρίσκω ἀκόμη πῶς ὁ μεγάλος ἀφτὸς φιλόλογος συγχίζει τὴν ***ἀκανθέαν*** τῶν παπύρων: «ἀκανθέας δύο ζωοφυτούσας (Mitt. P.R. XXX, 10 23)· καὶ μὲ ***αι*** : «ἐκάθισεν ὑπὸ κάτω ***ἀκανθαίας***» (βίος Ἀββᾶ Δανιὴλ ἐκδ. Clugnet σελ. 51) μὲ τὴ δική μας τὴν ***ἀγκαθιὰ*** (ΜΝΕ. β', 200). Ὡστόσο ἡ ***ἀκανθέα*** τῶν παπύρων εἶναι δέντρο, εἶδος ἀκακίας, ἐνῷ ἡ δική μας ἡ ***ἀγκαθιὰ*** (=ercengium campestre κατὰ τὸ Χελτράιχ) εἶναι πόα. Ὁλότελα ἄλλο πρᾶμα.

Ἂς τραβήξω εἶπα καὶ κάνα δελτίο ἀπὸ ἄλλο γράμμα, ἀπ' τὸ Ε λόγου χάρη. Διαβάζω :

Ἐρινὸς

Δημώδης τύπος τοῦ ἐρινεός. Χατζ. ΜΝΕ. β', 35.

Ἀνοίγω λοιπὸν τὸ βιβλίο του στὴ σ. 35 ἀπάνου ἀπάνου καὶ τί νὰ δῶ ; Χάλια !

Ὁ τρανὸς ἀφτὸς σοφὸς ποὺ δὲν ἄφισε ἄνθρωπο νὰ μὴν τὸν κατηγορήσει πὼς δὲν ξαίρει Ἑλληνικά, φορᾶται ἐδωπέρα ὁλότελα ἀνελλήνιστος, γιατὶ ὁ τύπος ***ἐρινός*** δὲν εἶναι νεοελληνικός, ὅπως τὰ ***διπλός*** καὶ ***χρυσός,*** καθὼς νομίζει ὁ κύριος οὗτος.

Τὸ ***ἐρινὸς*** εἶναι τύπος ἀρχαιότατος, κλασικὸς μάλιστα, ἀφοῦ δὰ τὸν ἔχει καὶ ὁ Σοφοκλῆς στὰ ἀπο-

σπάσματα (190): «*ἐρινὸς* πέπων ἀχρεῖος» (κοίτα B. W. Beatson: Index graecitatis Sophocleae Cantabrigiae 1830· στὴ λέξη *ἐρινός*). — Ἔπειτα τὴν ἔχει ὁ Νίκανδρος ὁ ποιητὴς στὰ Ἀλεξιφάρμακα (στιχ. 319) καὶ ὁ Στράττις ὁ κωμικός, (Ἀποσπάσματα Ἑλλήνων κωμικῶν ἔκδοση Meineke) στὸν Τρωΐλο, 2.

Ὅπως εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι ἀπ' τὸ ***ἀδελφεὸς*** > ***ἀδελφός***, ἔτσι εἴπανε κιἀπ' τὸ ***ἐρινεὸς*** > ***ἐρινός***: σύγκρινε καὶ τά; ***νεοσσὸς*** > ***νοσσὸς*** μὲ τὰ παράγωγά του καὶ ***πρῃὼν*** > ***πρών***.

Ὡστόσο ὁ καθηγητὴς Χ. (στὰ ΜΝΕ, β', 35) τὸ ***ἐρινὸς*** τὸ παίρνει γιὰ νεοελληνικὸ ὁλότελα καὶ θέλοντας νὰ ξηγήσει τὸ δῆθε νεοελληνικὸ τύπο ***ἐρινὸς*** ἀπὸ τὸ μόνο κατ' ἀφτόνε ἀρχαῖο: ***ἐρινεὸς*** φαντάζεται τὸν ἀνύπαρχτο τύπο ***ἐρινοῦς*** ποὺ ἐξωμαλίστηκε λέει σὲ ***ἐρινός*** κατὰ τὸ ***διπλοῦς*** > ***διπλός***, ***χρυσοῦς*** > ***χρυσός*** κτλ. λέει.

Μὰ καὶ μονάχα νεοελληνικὸ νὰ εἴτανε τὸ ***ἐρινός***, δὲν εἴχαμε ἀνάγκη νὰ προστρέξωμε στὸ ἀνύπαρχτο ***ἐρινοῦς***, γιατὶ ἐδῶ φαίνεται πὼς δὲν ὑπάρχει ***νοῦς***, ἀφοῦ ἔχομε τά: ***νεωπὸς*** > ***νωπός***, ***χρεωστῶ*** > ***χρωστῶ***, ***θεωρῶ*** > ***θωρῶ***, ***φρεόχειλο*** > ***φρόχειλο***, ***ρεοβολῶ*** > ***ροβολῶ***, ***Λεώνης*** > ***Λώνης***, ***φρεόστομα*** > ***φρόστομα***, ***νεωστὰ*** > ***νωστά***, ***μετεωρίζομαι*** > ***μετωρίζομαι***, ***Θεόδωρος*** > ***Θόδωρος***, ***Θεολόγος*** > ***Θολόγος***, ***Θεοδόσης*** > ***Θοδόσης***, ***Θεοδούλα*** > ***Θοδούλα***, ***Λεόντης*** > ***Λόντος***, ***ἕως*** > ***ὥς***, ***λέω*** > ***λῶ***, ***μὲ ὅλα*** > ***μὄλα***, ἔτσι λοιπὸν καὶ ***ἐρινεὸς*** > ***ἐρινός***.

Ἄλλο δελτίο γράφει τὴ λέξη ***φραγία*** γιὰ φυτὸ (ΜΝΕ β', σελ. 199 ἀράδα ἀπὸ πάνου 3). Ἀδέρφια

μου, ***φραγία*** ἀρχαία Ἑλληνικὴ λέξη δὲν ὑπάρχει, πάει κιἄφτὸ συντροφιὰ μὲ τὸ ***ἀσκαλία***.—Θεὲ Δημητρίου ! Τί θὰ γίνουμε μὲ τὸν ἄνθρωπό μας ; ***ἀσκαλία*** καὶ ***φραγία***.

—Μὴν τὰ σκαλίζεις, μόνο φράξε τα.

—Ὄχι δὲν τὰ φράζω, μόνο τραβῶ ἄλλο δελτίο : ***σπηραία*** (ΜΝΕ. β', 199). Λοιπὸν κύριοι ***σπηραία*** (μὲ ***η***) Ἑλληνικὴ λέξη δὲν ὑπάρχει. Τρεῖς ἀνύπαρχτες λέξες ὁ ἀθεόφοβος μᾶς τὶς σερβίρει γιὰ δῆθε φυτά, καὶ τὸ ***ἀλέινος*** χώρια.

Καὶ μήπως νομίζετε πὼς τελειώσαμε ; — «Οἱ ἐρημιὲς τελειωμὸ δὲν ἔχουν» !

Καρπαία φυτὸ λέει ὁ Χατζηδάκης στὰ ΜΝΕ. β', 198 κάτω κάτω. Ὡστόσο στὴν Ἀνάβαση τοῦ Ξενοφώντα διαβάζουμε : «μετὰ τοῦτο Αἰνιᾶνες καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν, οἳ ὠρχοῦντο τὴν ***καρπαίαν*** καλουμένην ἐν τοῖς ὅπλοις» (βιβλ. ς', κεφ. α', 7) καὶ εἶναι πολὺ γνωστὸ πὼς ***καρπαία*** σημαίνει ἕνα εἶδος μιμόρχηση τῶν Θεσσαλῶν, ποὺ κάποιος τάχα χωριάτης κάνει πὼς πολεμᾶ μὲ κάποιον ἄλλον ποὺ θέλει νὰ κλέψει τὰ ζῶα του.

Ἀφτὸ λοιπὸν ὁ κ. Χ. τὸ λέει φυτό. — Μπράβο, δάσκαλε, καὶ τὰ Ἑλληνικά σου !

Θέτε κιἄλλο ; —Νὰ κιἄλλο :

Κριθαία· ἀφτὴ ἡ λέξη, ἡ μισὴ εἶναι γραμμένη κάτω κάτω στὴ σελ. 198, κἡ ἄλλη μισὴ ἀπάνω, στὴ σελ. 199, στὴ σειρὰ τῶν φυτῶν καὶ τούτη, παιδιά μου, καὶ μὲ τὴ μεγαλύτερη καλοσυνειδησία. Καὶ ὅμως τὰ λεξικὰ τὴν ἀναγράφουνε ὡς «ἕψημα κριθῆς», δηλ. κριθορόσουπα. Καὶ μήπως θαρρεῖτε πὼς τελει-

ώσαμε ;—"Οχι δά, δὲν τελειώσαμε ἀκόμα. Στὴ σελ. 208 στιχ. 11 τοῦ ἴδιου βιβλίου καταλογίζοντας μιὰ σειρὰ ἀπὸ φυτά: **κυπερέα, λαθουρέα, λαπαθέα** καὶ τὰ ὅμοια καταλογίζει μαζὶ καὶ τὴ **λαχαναρμεά. Λαχαναρμιὰ** καὶ κατ' ἀνομοίωση **λαχαρμιὰ** ('Αρτάκη) εἶναι τὸ τουρσὶ τοῦ λαχάνου· δὲν ἔχεις φάει μωρέ, ποτέ σου **λαχαναρμιά**; Ὦ 'Ιησοῦ γλυκύ μοι καὶ σωτήριον φῶς, τί ζητῶν τοῖς ἐν τῷ Ἅδῃ ἐλήλυθας καὶ δὲν ἦρθες νὰ γλεντίσεις μετὰ μᾶς!

Στὴν ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου τόμ. Ζ' 1910—11 (δὲν ἄφισε βλέπετε βιβλίο νὰ μὴν τὸ μουρνταρέψει) στὴν σελ. 39 ἐξηγεῖ πὼς **τηγανίτες** θὰ πεῖ, λέει, **λουκουμάδες.**

"Οχι, ἐβλογημένε μου, **τηγανίτες** δὲ σημαίνει **λουκουμάδες**. Οἱ **λουκουμάδες** εἶναι σφαιρικοί, δηλαδὴ φουσκωτοί, οἱ **τηγανίτες** εἶναι κυκλικοί, δηλαδὴ **πατητοί**· οἱ ἀρχαῖοι τοὺς λέγανε: **πόπανα** ('Αριστοφ. Θεσμοφ. 285) καὶ **ποπάδες** ('Ανθολ. Παλατινὴ Ϛ, 232) καὶ **ψαιστὰ** ('Αριστοφ. Πλουτ. 1115) καὶ **φθοῖς** ('Αριστοφ. Πλουτ. 677) ἢ **φθόεις** ('Ιπποκρ. 792 Β)· καὶ σήμερα λέγονται: **λαλάγγια** γιατὶ **λαλαγοῦσι** ὅταν τὰ ρίχνεις στὸ τηγάνι· ἡ λέξη εἶναι τοῦ μεταγενέστερου Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν τύπο: ἡ **λαλάγγη**, καὶ καθὼς εἴπαμε: ἡ **βελόνη > τὸ βελόνι, ἡ βοτάνη > τὸ βοτάνι** κτλ. (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 7—8) ἔτσι καί: **ἡ λαλάγγη > τὸ λαλάγγι.** Καὶ πάλι κατὰ τὸ **τηγανίτες** τὰ εἴπανε καὶ **λαλαγγίτες**, κιἀπὸ τὸν πλ. ποὺ συμπέφτουνε ὁ ἄρσεν. καὶ ὁ θηλ. τύπος εἴπανε ἡ **λαλαγγίτα**, ἡ **τηγανίτα** (κατὰ τό: ἡ **πίττα**).

Οἱ σημερινοὶ ***λουκουμάδες*** ἀπὸ τὸ τούρκικο **lokmà**=***βλωμὸς*** ἢ ***ἔγκαφος***, δηλ. βουκιά, στοὺς ἀρχαίους, φαίνεται, εἴτανε ἄγνωστοι. Ὡστόσο κάποια τέτοια ***πλακούντια*** οἱ ἀρχαῖοι τὰ λέγανε: ***τολύπας*** (Ἀθήναιος 140Α) ἀπὸ τὸ σκῆμα τους (σήμερα σὲ πολλὰ μέρη ***φοῦσκες***=λουκουμάδες) καὶ ***ἐγχύτους*** (Ἀθήν. 644C), γιατὶ τὰ χύνανε σὲ φόρμες ἢ καλούπια·—***χυτῆρες*** ἢ ***μίτρες*** εἶναι οἱ ἀρχαῖες τους ὀνομασίες.

Μὲ συχωρεῖτε πὼς ἀνοίχτηκα μὲ τὸ παραπάνου σὲ σοφία, μὰ οἱ ἀναγνῶστες μου εἶναι, βλέπεις, Ἕλληνες «καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι». Ἄλλωστε ὁ γεραιὸς ἐλεγχόμενος ἀμφισβητεῖ κάθε τόσο τὴ σοφία μας ***μωρίον αὐτὸς ὀφλισκάνων.***

Καὶ νὰ ποὺ οἱ ***σκλῶπες***, δηλαδὴ οἱ ***σκῶπες***, εἶναι, λέει (ΜΝΕ. β', 13), οἱ ***σκολόπακες***. —Ὡστόσο σκολάπακες θὰ πεῖ μπεκάτσες, ἐνῶ ***σκ(λ)ῶπες*** θὰ πεῖ κουκουβάγιες.

Καὶ ποῦ νὰ σᾶς τὰ λέω.

Τὸ δεντρό.

Κατὰ ***τὸ δάσος τὰ δάση*** εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι κλασικοὶ τὸ ***δένδρος — τὰ δένδρη***: «ἀναβὰς ἐπὶ ***δένδρος*** κατεῖδε» (ὁ Ἡρόδοτος Ϛ', 79).—«πᾶν δένδρος» (Kaibel ἑλλην. ἐπιγραμμ, 546, 7) — Εὐριπ. ἀποσπάσμ. 488.

Ὁ πληθυντικὸς ἀφτὸς τὰ ***δένδρη*** μέσο τοῦ Μεσαιωνικοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Σάθα β', 335) ἔφτασε ὥς σεμᾶς: «Θωρᾶ

μιὰν περιστέρα καὶ πότιζε τὰ ***δέντρη»*** ἀπὸ τὴ γεν. πληθυντικὴ ἀφτουνοῦ τοῦ τύπου ***τὰ δέντρη — τῶν δεντρῶν***, εἴπανε καὶ ὀνομ. πληθ. ***τὰ δεντρὰ*** κἔτσι ὀνομ. ἑν. : ***τὸ δεντρὸ*** κατά : ***τὰ φυτά—τὸ φυτό.*** Καὶ ὄχι βέβαια σὰν ***τὸ ἀνθός, καρπός***, ποὺ λέει ὁ καθηγητὴς Χ. (στὰ ΜΝΕ. β', 97).

῾Ο τύπος τὰ ***δεντριὰ*** εἶναι ἀπὸ τὸ ὑποκοριστικὸ τὸ ***δεντρὶ*** κἔγινε σὰν τὰ ***κλαδιά—τὸ κλαδί, τὰ κλωνιὰ—τὸ κλωνί.*** Λοιπὸν δὲ χωράει καθόλου ἐκεῖ ποὺ τὴν ἀραδιάζει ὁ καθ. Χ. (ΜΝΕ. β', 36) στὴ σειρὰ τῶν μὲ ***-ος*** οὐδετέρων.

Τὸ προσκόλλημα *-ιλα*

Στὰ ΜΝΕ. β', 247 καὶ πέρα ὁ καθ. Χ. λέει μερικὲς ἀνακρίβειες ποὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὶς ἀνασκεβάσουμε.

῾Η κατάλ. ***-ιλα*** μήτε κατ' ἐξοχὴν ὀσμηρὰ σημαίνει, μήτε καὶ καλὰ ἀπὸ ὀσμηρὰ εἶταν ἀνάγκη νὰ βγεῖ, ἀφοῦ μάλιστα μήτε τὸ ***καήλα*** ποὺ τὸ θωροῦσε ὥστα τότε ὡς ἀφετηρία του (Γλ. μελ. α', 229), μήτε τὸ ***τσίλα*** ποὺ τὸ βρῆκε κατόπι ἀπ' τὰ Θρακικὰ τοῦ Ψάλτη, πέφτανε ὡς ὀσμηρὰ κατὰ πρῶτο στὸ αἴστημα τῶν λαλούντων.

῾Η ***-ίλα*** σημαίνει γενικὰ ἀφηρημένα καὶ ἔγινε ἀπαράλλαχτα ὅπως καὶ ἡ ***-αλα***· δηλ. ἀπὸ λέξες ***τρελὸς > τρέλα***, τυφλὸς > ***τύφλα***, (καυλὸς) > ***κάβλα, πιλαλῶ > πιλάλα, τσιρλῶ > τσίρλα***, κτλ. τὸ προσκόλλημα ***-λα*** πέρασε σὲ ρηματικὰ καὶ ὀνοματικὰ στελέχη

κἔκανε ἀφηρημένα: *στάζω* > *στάλα*, *κρεμάζω* > *κρεμάλα*, *μαβρίζω* > *μαβρίλα*, *κοκκινίζω* > *κοκκινίλα*, *σαπίζω* > *σαπίλα*, *κάηκα* > *καήλα*, κιἀπ' ἀφτὰ μὲ τὸ πρωτυτερνὸ θεαματικὸ φωνήεντο βγήκαν τὰ προσκολλήματα **-αλα** καὶ **-ιλα** καὶ προσκολληθήκανε σὲ ὀνόματα καὶ σὲ ρήματα κάνοντας κάθε εἶδος ἀφηρημένα· λ. χ. **κουφὸς** > **κουφάλα** (=κωφότης) καὶ **κοῦφος** (=κούφιος) > **κουφάλα** (=κοιλότης) **τρέχω** > **τρεχάλα**, **φέβγω** > **φεβγάλα**, **πνίγω** > **πνιγίλα**, **γκρεμνῶ** > **γκρεμνίλα** (ἔτσι σὲμᾶς) **ξέρα** > **ξεραΐλα**, **νηστικός** > **νηστικίλα**. Ἡ **-ιλα** κατὰ ἐπέκταση ἀπὸ μερικὰ ποὺ βγάζουνε κακὴ μυρωδιά· τὰ ὀσμηρὰ δὰ ποὺ λέει ὁ καθηγ. Χ., μὲ τὸ μεταπεσμὸ τοῦ νοήματος σήμανε κατόπι καὶ τὴν κακὴ μυρωδιά, ὅπως καὶ ἡ **-εα** > **-ια** λ.χ. **πανιᾶς** μυρίζει καὶ **πανίλας** μυρίζει, **σκατιᾶς** μυρίζει καὶ **σκατίλας** μυρίζει, **ψαριᾶς** καὶ **ψαρίλας** κτλ. καὶ τὰ δυὸ ἐξίσου χρήσιμα στὰ μέρη μας, μὰ καὶ παντοῦ.

Τὰ βάθητα κλπ.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀφηρημένα οὐδέτερα μὲ **-ος**, ποὺ ὁ καθ. Χ. λέει (ΜΝΕ. β', 40) πὼς εἶναί τα «ἐν χρήσει ἐν μόνῳ τῷ ἑνικῷ» (καλλιλογία *ἐν... ἐν...*) ἔχουνε πληθυντικὸ μὲ **-τα** λ.χ. *τό βάθος—τὰ βάθητα*, *τὸ βλάβος—τὰ βλάβητα*, *τὸ μάθος—τὰ μάθητα*, *τὸ ὄφελος—τὰ ὀφέλητα*, *τὸ φτόνος—τὰ φτόνητα*, *τὸ βάρος—τὰ βάρητα καὶ βάρετα*, *τὸ θάρρος—τὰ θάρρητα* καὶ *θάρρετα*, *τὸ κέρδος—τὰ κέρδητα*, *τὸ λάφρος—τὰ λάφρητα*, *τὸ μάκρος—τὰ*

μάκρητα, τὸ μῖσος—τὰ μίσητα, τὸ πάγος—τὰ πάγητα, τὸ πάχος—τὰ πάχητα, τὸ φάρδος—τὰ φάρδητα, τὸ χόντρος—τὰ χόντρητα, τὸ χρέος — τὰ χρέητα καὶ ***χρέατα.***

Ὁ πληθυντικὸς ἀφτὸς ἁπλοχώρεσε ἀπ' τὸν τύπο ***τὰ βάθητα.***

Ὁ τύπος ***τὰ βάθητα*** ἐπρόκυψε ὡς ἑξῆς: Ἀκούοντας ὁ λαὸς κάθε λίγο στὴν Ἐκκλησιὰ ἀπ' τὸ Ἀναστάσιμο τροπάρι τοῦ Δαμασκηνοῦ (Παρακλητικὴ ἦχ. πλ. β', ἑσπέριο γ') τὴ φράση «εἰς ***τὰ βάθη τὰ*** τῆς θαλάσσης», συνεπῆρε τὸ κατοπινὸ ἄρθρο ***τα*** μαζὶ μὲ τὸ ***βάθη***, νόμισε δηλ. πὼς εἶναι «τὰ ***βάθητα***—τῆς θαλάσσης», ἀφου μάλιστα στὸ γλωσσικό του αἴστημα ἔχει σωρεμένα κιἄλλα τέτοια πληθυντικὰ περιττοσύλλαβα: τὰ *αἵματα*, τὰ ***κύματα***, ἔτσι καὶ τὰ ***βάθητα*** καὶ κατὰ τοῦτο πήγαινε κατόπι ὅλα σχεδὸν τἀφηρημένα, ἀφοῦ τὸ ***βάθος*** εἶναι ἀφηρημένο.

Ἀφτὴ τὴν ἐξήγηση ἐγὼ τὴ θεωρῶ ἀρχισίγουρη καὶ τὴν ἐπιμένω. Γιατὶ ναιμὲν εἶναι παντάκουστη ἡ κατάληξη ***τα*** ἀπ' τά: ***πράματα, αἵματα, κύματα,*** κτλ., μὰ ἀφτὸ μονάχο δὲν εἶναι ἀρκετὸς λόγος νὰ περάσει καὶ στὸ ***βάθητα.*** Γιὰ νἁπλοχωρέσει ἡ ἀναλογία χρειάζεται κάποιος λόγος ἢ ἐσωτερικὸς (στὸ νόημα) ἢ ἐξωτερικὸς (στὴ μορφή).

Ἐξὸν ἀπὸ τοῦτα λέμε ἀκόμα μὲ -***τὰ*** καὶ τὰ ἑξῆς:

1) ***Τὰ προσώπατα***, κατὰ τὸ ἰδιονόημο, ***τὰ ὀνόματα*** (ΜΝΕ. β', 50).

2) ***Τἀλόγατα***, κατά: ***τὰ χτήματα, τὰ πράματα,*** ποὺ ἔτσι λένε ἰδιωματικὰ σὲ πολλοὺς τόπους τὰ ὑπηρετικὰ ζῶα, βώδια, γαϊδούρια, ἄλογα κτλ., ὄχι βέ-

βαια κατὰ τὰ πρόβατα ποὺ λέει ὁ Χ. (ΜΝΕ. β', 45). Μάφτὰ μποροῦσε νὰ ξηγήσει τύπους, ἂν ὕπαρχαν, σάν: τὰ βόδιατα, τὰ γίδιατα κτλ.

3) ***Τὰ ὀνείρατα*** κατὰ τὸ ἰδιονόημο: ***τὰ φαντάσματα.***

«Ὀνείρατα
φαντάματα»

λέει μιὰ λαϊκὴ φράση.—Ὁ τύπος ***φαντάματα*** χωρὶς τὸ ***σ*** εἶναι Κυζικηνός.

Ἄλλοι τέτοιοι τύποι εἶναι οἱ ἰδιωματικοὶ ***τὰ φάβατα*** καὶ ***τὰ ὄσπριατα.***

Τὸ ***φάβατα*** ἔγινε ἔτσι δά: ἀκούοντας ὁ λαὸς τὸ ξένο faba > φάβα τὸ πῆρε γιὰ οὐδέτερο: ***τὸ φάβα*** (κατά: τὸ ***κουκκί***), τὄκλινε λοιπὸν κατὰ τἄλλα μὲ ***-α*** οὐδέτερα: ***τὸ φάβα — του φαβάτου > τὰ φάβαια*** (κατὰ τὸ σχῆμα: ***τὸ αἷμα—τοῦ αἱμάτου: τὰ αἵματα*** κτλ.) κὔστερα πάλι κατὰ τὸ σχῆμα: τὰ ***πρόβατα—τὸ πρόβατο*** εἶπε καὶ τὰ ***φάβατα—τὸ φάβατο*** κατὰ τοῦτο λοιπόν: ***τὰ φάβατα*** εἴπανε στὴν Ἤπειρο καὶ τὸ ἰδιονόημο: ***τὰ ὄσπριατα*** καὶ ὄχι κατὰ τὸ ***πράματα*** ὅπως λέει ὁ Χ., γιατὶ ἄν εἴταν κατὰ τό: ***πράματα*** τότε μπορούσανε νὰ γίνουν ἔτσι μὲ ***-τὰ*** ὅλα τὰ φανερωμένα (συγκεκριμένα) ἄψυχα οὐδέτερα, γιατὶ ὅλα εἶναι πράματα. Ὅτι δὲν ἔγιναν οἱ τύποι ***βάθητα, χόντρητα*** κτλ. ὁλόισα ἀπ' τὰ ***αἵματα, πράματα, γράμματα*** κτλ. φαίνεται.

α') Γιατὶ δὲν τὰ εἴπανε τὰ ***βάθατα***, τὰ ***χόντρατα*** παρὰ βάθ***η***τα χόντρ***η***τα· πρέπει νὰ ζητηθεῖ λοιπὸν πρότυπο ποὺ νὰ ἐπιτρέπει τὸ φύλαγμα τοῦ ***η***, εἰδεμὴ κατὰ τὰ ***αἵματα, θάματα, γράμματα, στό-***

ματα, κύματα πράματα, θὰ τὸ λέγαμε θαρρῶ : ***βάθατα.***

Μὰ ἔχουμε ἀλήθεια καὶ τύπους ***τὰ ἔργατα*** (τὸ ἔργος) ***τὰ χρέατα*** (τὸ χρέος) ὅπου τὸ ***α*** εἶναι ἀπὸ συνεργιὰ τοῦ : ***τὰ χρέα, τὰ ἔργα*** (κιὄχι πάλι τοῦ : ***τὰ κόμματα, τὰ πράματα*** κτλ.) καθὼς καὶ στά : ***τὰ βάρετα*** (τὸ βάρος). ***τὰ θάρρετα*** (τὸ θάρρος), τὸ ***ε*** εἶναι, ἀφοῦ τὴ συνεργιὰ τοῦ : ***βαρέθηκα, θαρρέφτηκα.***

β') Γιατὶ τύπο μὲ **-τα** λέμε μόνο στἀφηρημένα μὲ **-ος** ᾿τι τὸ ***βάθος*** ποὺ πρωτοπῆρε τὴν κατάληξη **-τα** ὅπως ξηγήσαμε πιὸ ἀπάνω εἶναι ἀφηρημένο.

Τῶ βρυσῶν, τῶν κρισῶν, τῶν ραχῶν κτλ.

Κάπου ὁ καθηγητὴς Χ. (ΜΝΕ. β', 23) ἀρνιέται πὼς ὑπάρχει ὁ τύπος τῆς γεν. πληθυντικῆς ***τῶν βρυσῶν.***

Ἀπὸ τὶς συνηθισμένες του ἄγνοιες τῶν Ἑλληνικῶν (κοίτα πρῶτο μας τόμο σελ. 173—179)

Ὡστόσο στοὺς τόπους ποὺ δὲ χάθηκε ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα, δηλ. Ἑφτάνησα κτλ., λένε πολὺ ὡραῖα ***τῶ βρυσῶν(ε), τῶ ραχῶν(ε)*** ἐγώ, μάλιστα ἔχω ἀκούσει καὶ ***τῶν κρισῶν(ε).*** Γιατὶ ἅμα μιὰ λέξη εἶναι λαϊκὴ (ὅπως ἡ ***βρύση, ἡ κρίση***), κιἅμα ἕνας τύπος εἶναι ζωντανὸς μεσ'τὸ λαϊκὸ γλωσσικὸ αἴστημα (ὅπως τῆς γεν. πληθ. στὰ Ἑφτάνησα), τότε ὁ λαὸς προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐφαρμόσει τὴ γνωστὴ λέξη στὸ γνωστὸ τύπο. Εἶπε λοιπὸν ὁ λαὸς ***τῶ βρυσῶν, τῶν κρισῶν, τῶ ρα–***

χῶν, ἔτσι λέμε κἐμεῖς πού εἴμαστε ὁ λαός: ***τῶν πραξῶν, τῶ λεξῶν*** κτλ.

Τώρα ἀφτὰ σὰ δὲ σᾶς ἀρέσουν ἐσᾶς, πάρτε τἄσπρα σας πίσω. Ἐμεῖς θέλομε νὰ κάνουμε ***γραφτὴ γλώσσα*** γιὰ τὸ Ἔθνος. Ἂν τὸ Ἔθνος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ μᾶς νιώσει σήμερα, θὰ μᾶς νιώσει ὅμως ἄβριο. Ἂν τώρα ἐσεῖς νομίζετε πὼς δὲ θὰ μᾶς νιώσει μήτε ἄβριο, τότες . . . τόσο τὸ χειρότερο γιὰ λόγου του. . καὶ γιὰ λόγου σας.

Ἐμεῖς εἴπαμε μιὰ καὶ καλὴ στὸν ἑαφτό μας: «Κάνε ὅτι πρέπει, κιᾶς γίνει ὅτι θέλει».

Ἀπ' ἀλλοῦ σ' ἀλλοῦ

Στὰ ΜΝΕ. β' σελ. 13 τὸ ***γονέος*** (δηλαδὴ ***γονιὸς*** νὰ ποῦμε τὴ μάβρ' ἀλήθεια ποὺ ὁ καθηγητὴς Χ. τὴν καβατζάρει κάποτε a priori γιὰ νὰ πετύχει τὸ σκοπό του), τὸ ***γονέος*** (?) λοιπὸν προσπαθεῖ νὰ τὸ βάλει γραμμὴ μαζὶ μὲ τά: ***οἱ δαιμόνοι—ὁ δαίμονας*** καὶ τά: ***οἱ κοφίνοι—ὁ κόφινος, οἱ μυλαβλάκοι—ὁ μυλάβλακος κτλ.*** (ποὺ παραπέμπει στὴ σελίδα του 3).—Μὰ τότε, παλληκάρι μου, θἄχαμε: ***οἱ γονέοι > ὁ γόνεος*** δηλ. στὴν προπαραλήγουσα τονισμένο, ὅπως: οἱ ***κοφίνοι > ὁ κόφινος*** κτλ.

Ἤθελα νὰ ξαίρω· τὰ πιστέβει ὁ ἴδιος ἀφτὰ ποὺ λέει; Ὄχι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ πιστέβει, ἀλλὰ δημοκοπεῖ ἀνήθικα ἀπάνου στὴν ἄγνοια τοῦ ***κοινοῦ τῶν ἐπιστημόνων***, γιατί, δὲ μοῦ λέτε, ποιὸς θὰ πήγαινε νὰ τοῦ ξεψαχνίσει τέτοια ψιλὰ πράματα; —Ποῦ νὰ τὸ φανταζότανε ὁ ἄμοιρος ὅτι «ἐπ' ἐσχά-

των τῶν χρόνων» θὰ ξεφύτρωνε ὁ κακός του ὁ δαίμονας.

Καὶ πάλι στὴν ὑποσημείωση προσπαθεῖ νὰ σχετίσει τὸ *γονέος*(?) μὲ τὸ *ὡραῖος*, λέει.—Χύνει ἵδρωτα ὁ φουκαρὰς νὰ βρεῖ τὸ πῶς ἀντὶ *γονιὰς* ἔγινε *γονιός*.(1) Μὰ ἵδρωτα μιὰ φορά, ὄχι παῖξε γέλασε ! καὶ σωρέβει τοῦ κόσμου τὶς μποσικάδες.

Οἱ ἀφελικὲς ἀφτὲς προσπάθειες τοῦ κ. Χ., νὰ συνεδέσει τἀσύδετα, μοῦ θυμίζουνε τὶς προσπάθειες ἑνὸς ἁπλοϊκοῦ φίλου μου περιβολάρη, ποὺ διαβάζοντας τὸ Γεωπονικὸ τοῦ Ἀγαπίου πολεμοῦσε νὰ μπολιάσει κλῆμα στὴ φτελειά, στὸν πλάτανο, στὴν ἰτιὰ καὶ τὰ ὅμοια.

Μούσπουλο, μούσμουλο, μούσκουλο.

Τὸ *μέσπιλον* ἔγινε πρῶτα *μέσπουλον* ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ χειλικοῦ *π*, κἔχει τὸν τύπο ὁ Μοσχόπουλος : «*μέσπουλον*, τὸ κοινὸν *μούσπουλον*» τέτοια ἔχουμε λ.χ. *πι > που : πήγανος > πούγανος* (Ἀρτάκη), *πιρνάρι > πουρνάρι*, *πηγάθι > πουγάθι* (Ἀρτάκη), *πινάκι > πουνάκι* (Ἀρτάκη), *ξεπειρίζω > ξεπουρίζω* (=βγάζω τὸν *πεῖρο* —ἐξὸν ἂν τὸ θέλετε ἀπ' τὸ *πόρος* : *ξεπορίζω*), *πιλαλῶ > πουλαλῶ* (Οἰνοῦντα). Ἔτσι λοιπὸν καί : *μέσπιλο > μέσπουλο*.

---

(1) Κοίτα τὴν ἐξήγηση : τόμος μας πρῶτος σελ. 59 (διορθώνοντος τὸν τονισμὸ τῆς ἐπιγραφῆς : *γονιός*).

Ἔπειτα γίνεται **μούσπουλο** ἀπὸ τὴ φωνοσυρμή· **ε+ου>ου+ου**: **σεντούκι>σουντούκι**, **τρεμούλα>τρουμούλα**, **καινούργιος>κιουνούργιος**, **λεχούνα>λουχούνα** (ὅλα στὴν Κάλυμνο), **νερουλὸς>νουρουλὸς** (Μπουντώνας). Ἔτσι λοιπὸν καί: **μέσπουλο>μούσπουλο**.

Τέλος ὁ τύπος **μούσμουλο** κατὰ ἀφομοίωση λ.χ. **bουντρούμι>μουντρούμι**, **ἀγκυνόστομο>ἀγκυμόστομο**, **νὰ μὴ βασκαθεῖς>νὰ μὴ μασκαθεῖς** (Ἀρτάκη) **γβαλμένος>γμαλμένος** (Νικαριά). Ἔτσι λοιπὸν καὶ **μούσπουλο>μούσμουλο**.

Καὶ πάλι ὁ τύπος **μούσκουλο** (Πάναρμο, Νάξο) ἀπὸ ἀνομοίωση: **μ+π>μ+κ**. Ὅπως δηλ. τὸ τούρκικο menefse>**μενεπσὲς** (ψ) τὸ εἴπαμε: **μενεκσὲς** (ξ)· δηλ. κατόπι ἀπ' τὸ χειλικὸ **μ** τὸ χειλικὸ **π** ξεμοιάστηκε σὲ λαρυγγικὸ **κ**, ἔτσι τὰ ἴδια καὶ τὸ **μούσπουλο** τὸ εἴπανε: **μούσκουλο** καὶ κατὰ τὸ νόμο τοῦ Κρέτσμερ (τόμος α΄, 94) κατόπι: **μούσκλο**.

Ὁ τρομερὸς Χατζηδάκης στὰ ΜΝΕ. β΄, 209 μὴν μπορώντας νὰ ξηγήσει τὸν τύπον **μούσκουλο** (ἔτσι στὴν Πάνορμο μὲ δύο **ου**) προσπαθεῖ τὴν τροπὴ τοῦ **π>κ** νὰ τὴ δικαιολογήσει ἀπ' τὴ γειτονιὰ τοῦ **λ**, **πλ>κλ** παίρνοντας γιὰ πρῶτο τὸ συγκομμένο τύπο **μούσκλο**· λέει, καὶ φέρνει γιὰ ὅμοια παραδείγματα τά: **σέφτλο>σέφκλο**, **τ'λιγάδι>κλιγάδι**, **ἐξαντλῶ>ἐξαγκλῶ**, λέει!

Ὦ κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, πῶς βαστᾶς τὰ κεραμίδια ξεκάρφωτα;

Μὰ σάφτὰ τὰ τρία, ἀδερφέ μου, δὲν ἔχουμε **πλ>**

κλ, ἀλλὰ ἔχουμε ***τλ*** > ***κλ***, ποὺ ξεμοιάζουνται κανονικότατα, γιατὶ εἶναι καὶ τὰ δυὸ ἀκρογλωσικὰ ***τλ***. κἔχουμε πεῖ παραπάνου (σελ. 68) τόσα ἄλλα παραδείγματα τοῦ : ***τλ*** > ***κλ*** (κοίταξέ τα, ἀναγνώστη μου, γιὰ νὰ μὴ σοῦ τὰ ξαναγράφω ἐδῶ). Ἀλλὰ τὸ ***πλ*** > ***κλ*** δὲν ἔχει λόγο νὰ γίνει, οὔτε ἔχουμε παράδειγμα κανένα, ἀφοῦ δὲν ἔχει λόγο νὰ γίνει, γιατὶ τὸ ***π*** δὲν εἶναι ***τ***, δὲν ἔχει καμιὰ σκέση μὲ τὸ ***τ***· τὸ ***π*** εἶναι ***διχειλικὸ*** ἢ ***χειλοχειλικό***, τὸ ***τ*** εἶναι ***ἀκρογλωσσοδοντικό***, ***ἀκρογλωσσοφατνιακό***, πῶς μποροῦνε λοιπὸν παραδείγματα ποὺ δείχνουνε τὴν πάθηση τοῦ ***τ*** κοντὰ στὸ ***λ*** νὰ φερθοῦνε γιὰ νὰ ὑποστηρίξουνε τὴν πάθηση τοῦ ***π***, τάχα κοντὰ στὸ ***λ*** ;

Γλωσσολογία εἶν' ἀφτή, μωρὲ παιδιά μου, ἢ τσαρλατανιὰ πρώτης γραμμῆς ;

Νά τί εἶπε μὲ τὸ νού του· τὸ ***τ*** καὶ τὸ ***π*** μοιάζουνε στὸ σκῆμα, οἱ ρωμιοὶ μόνο γράμματα βλέπουνε, ἀπὸ φτόγγους χαμπάρι δὲν ἔχουνε. Σαράντα χρόνια τίποτε δὲν τοὺς ἔμαθα ἀπὸ φθογγολογία, γιατὶ μηδ' ἐγὼ δὲν τὴν ἔχω καλὰ ξεδιαλεγμένη στὸ μυαλό μου, λοιπὸν ἅμα τοὺς φέρω παραδείγματα ἀπ' τὸ ***τλ*** > ***κλ*** γιὰ ὑποστήριξη τοῦ : ***πλ*** > ***κλ***, τὸ χάψανε καὶ πάει.

—Μά, δάσκαλε, ἔκανες τὸ λογαριασμὸ χωρὶς τὸν ξενοδόχο... κἔφαγες ***τὰ μούσπουλα***, ***τὰ μούσκουλα***. ***τὰ μούσμουλα*** !

Κιἄφοῦ ἔπεσε, ποὺ λές, γιὰ τὸ χατήρι τοῦ Χατζηδάκη τὸ ***ου*** γιὰ νὰ γίνει τὸ ***π*** > ***κ*** κοντὰ στὸ ***λ*** λέει, ἔπειτα πάλι ἀκοῦστε πῶς αἰτιολογεῖ τὸν ἀσύγκοφτο

τύπο: ***μούσκουλα***, ἀκοῦστε: «δι' ἀνάπτυξιν δ' ἔπειτα φθόγγου τινὸς ***ου***»...

Τί ***φθόγγου τινός***, ἐβλογημένε ; τί ***φθόγγου τινός*** ; ποιοῦ ***τινός*** ;—μὰ δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀφτὸ τὸ ***ου*** ἀπ' ἀρχῆς στά : ***μέσπουλα*** τοῦ Μοσχόπουλου, στὰ ***μούσπουλα*** τὰ κοινά, στὰ ***μούσμουλα*** τὰ Πολίτικα, στὰ ***μούσκουλα*** τὰ Παντερμιώτικα ;... τώρα γιὰ τὸ χατήρι σου πάλι ἔχουμε ***ἀνάπτυξιν φθόγγου τινὸς*** καὶ κολοκύθια ;

Ὅτι θέλει λέει.

Τέτοια λοιπόν φάλτσα, ποὺ λέτε, ἔχει μυριάδες.

Ἂν δὲν πεθάνω, ὅπως παρακαλεῖ ὁ κ. Χ. (Ἀθηνᾶς λϛ', 212), ἐλπίζω λίγα λίγα ὅλα νὰ τὰ ξεψαχνίσω, γιὰ νὰ μὴ μολύνουν οἱ ψεφτιές του τὴν ἐπιστήμη.

ΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΤΟΥ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

Σὲ μιὰ φυλλαδούλα ποὺ ἔβγαλε ὁ καθηγητὴς Χ. γιὰ νὰ συκοφαντήσει τὸν ἁγνὸ τὸν Τριανταφυλλίδη, ποὺ μόλα τάφτα τοῦ μιλάει πάντα μὲ τὸ γάντι, σὲ μιὰ φαρμακερὴ φυλλάδα ποὺ ἀποτείνεται «***Πρὸς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν καὶ τὸ κοινὸν τῶν ἐπιστημόνων***», κατηγορεῖ (στὴ σελ. 9) τὸν Τριανταφυλλίδη πὼς δὲν ξαίρει Λατινικὰ γιατὶ ἔπλασε, λέει, τὸν τύπο praecocium.

Καὶ τί νὰ ποῦμε τώρα γιὰ λόγου του τὸν τρανὸ λατινιστή, ποὺ ἔκανε τὸ ἴδιο λάθος καὶ εἶπε (ΜΝΕ. β', 208) macedonensium τὸ οὐδέτερο τοῦ τριτόκλιτου ἐθνικοῦ macedonensis, ἀντὶ νὰ τὸ πεῖ macedonense ;

«Γάδιάντροπου τὸ πρόσωπο ζεβγάρι βόδια ἀξίζει». Ἡ ἐξήγηση τῆς παροιμίας ἐδῶ ταιριάζει, ὅπως τὴ δίνει ὁ Πολίτης στὸν πρῶτο του τόμο σελ. 322, κιὄχι ὅπως τὴ δίνω ἐγὼ στὴν Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Δρανδάκη, σελ, 595 στήλη 3.

Δὲν ξαίρει οὔτε ρωμαίικα

Ἂς μᾶς συχωρέσει ὁ καθηγητὴς Χ. νὰ τοῦ θυμίσουμε πὼς ἡ ἑνικὴ γενικὴ τῶν ἐπιθέτων καὶ **τῶν**

κυρίων ὀνομάτων καθὼς καὶ τῶν συνθέτων τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας τονίζεται σὰν τὴν ὀνομαστικὴ στὴν προπαραλήγουσα· λ.χ. **ξύλινου**, **πήλινου**, **καλύτερου**, **Πετρόπουλλου**, **Δημόπουλλου**, **παλιόπαιδου**, **παλιόπαννου** κτλ. Τὰ **ξυλίνου**, **καλυτέρου**, **Πετροπούλλου**, **παλιοπαίδου** κτλ. ποὺ λέει (ΜΝΕ. β', 89), δὲν εἶναι τῆς λαϊκῆς γλώσσας, μόνο εἶναι τῆς λόγιας δηλ. τῆς ἀρχαίας, κἕνας γλωσσολόγος πρέπει νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τὰ ξεχωρίζει ἀφτὰ τὰ πράματα.

Οἱ ἀγράμματοι δημοσιογράφοι γράφουνε : ὁ **Σαράϊγ**, ὁ **Μπατάϊγ**, ἀντὶς **Σαράϊ̯**, **Μπατάϊ̯**, γιατὶ δὲν πρόκειται γιὰ λαρυγγικὸ ***γ*** : ***ιγ*** ἀλλὰ γιὰ οὐρανικὸ ***ι̯*** : ***ιι̯*** **Σαραϊ̯**=Saraille, **Μπατάϊ̯** = Bataille.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ ἐγγράμματος Κύριος Καθηγητὴς Χ. γράφει (ΜΝΕ. β', σελ. 100) :

«**πάγ'** ὁ βδόμαδος»

Ὄχι, ἐβλογημένε, **πάγ'**. Ποιὸς **πάγ'** ;

Δὲν ντρέπεσαι νὰ μὴν ξαίρεις νὰ γράψεις τὰ ρωμαίικα ; Ὁ κόσμος λέγει :

«**πάει** ὁ βδόμαδος»

ἢ τουλάχιστο :

«**πάγι̯'** ὁ βδόμαδος»

Ἔτσι μποροῦμε νὰ γράψουμε :

ὁ **Σαράϊγι̯'**, ὁ **Μπατάϊγι̯'**.

Τὸ **χτῆνο(ς)** τονίστηκε στὴ λήγουσα : **χτηνὸ** (ἔτσι πάντα στὴν Κύπρο καὶ στὴν Κύζικο), ὄχι βέβαια ὅπως λέει ὁ καθ. Χ. (ΜΝΕ. β'. 117) κατὰ τὸ **πτηνό**, γιατὶ τὸ **πτηνό** δὲν εἶναι λαϊκὴ λέξη, μόνο

κατὰ τὰ ὁμοιονόημα: (ὀ)ζό, **θεριό**. — Εἴδετε ἀφέλεια;

Τὸ **ἐκειὸς** δὲν ἔγινε βέβαια κατὰ τὸ **ἀφτὸς** (ΜΝΕ. β', 155), γιατὶ τότες θὰ τὸ λέγανε **ἐκός**. Ἔγινε λοιπὸν κατὰ τὸ **ποιός**, γιὰ τοῦτο ὑπάρχει καὶ ὁ μονοσύλλαβος τύπος **κειός**.

Κοιτάζω

Τὸ **κοιτάζω** οἱ παλαιότεροι λόγιοι μὲ **οι** τὸ γράφανε· καὶ δὲν μποροῦσε νὰ γίνει ἀλλιῶς.

Ὅταν δοῦμε μιὰ λέξη νεοελληνική, ποὺ εἴμαστε βέβαιοι πῶς δὲν εἶναι ξένη, ποὺ εἶναι καὶ ὁλότελα ἡ ἴδια μὲ μιὰν ἀρχαία καὶ μόνο στὸ νόημα διαφέρει λίγο πολύ, τότες εἶναι προτιμότερο νὰ δεχτοῦμε πῶς ἀφτὴ εἶναι ἡ ἀρχαία ἡ λέξη καὶ νὰ προσπαθήσουμε νὰ βροῦμε τοὺς νοηματικοὺς κρίκους ἀνάμεσα στὸ ἀρχαῖο καὶ στὸ νεότερο νόημα, δηλ: τὰ διάμεσα νοήματα ποὺ συνεδένουνε ἱστορικὰ τὸ πρῶτο μὲ τὸ τελεφταῖο νόημα. Ἔτσι εἴμαστε σίγουροι 99 στὰ 100 πῶς λέμε τὸ σωστό, παρὰ ὅταν προσπαθοῦμε μὲ στραγαλισμοὺς τῶν φωνητικῶν νόμων τῆς Ἑλληνικῆς νὰ βρίσκουμε ἄλλες λέξες, ποὺ μοιάζουνε ἴσως περισσότερο στὸ νόημα, ἀλλὰ ποὺ φτογγικὰ δὲ συνταιριάζονται ὁ ἀρχαῖος μὲ τὸ νεότερο τύπο, δὲν ἐβοδώνονται δηλ. οἱ φωνητικοὶ νόμοι τῆς Ἑλληνικῆς στὴ μετάβαση ἀπὸ τὸν ἕν στὸν ἄλλονε.

Ἀφτὸ συνεβαίνει στὸ **ξαίρω** τάχα ἀπὸ τὸ **ἐξεύρω** (τόμ. α', 104), στὸ **μὼς** τάχα ἀπὸ τὸ **μόλις** (τομ. α',

164), στὸ **νιώθω** τάχα ἀπὸ τὸ **ἔννοια** (τόμ. α΄, 98), στὸ **κοιτάζω** τάχα ἀπ' τὸ **κυπτάζω**.

Τὸ **κυπτάζω** κατὰ τοὺς νεοελληνικοὺς γλωσσικοὺς νόμους ἔπρεπε νὰ γίνει **κυφτάζω** καὶ ποτὲς **κυτάζω**.

Δυὸ φτόγγοι στιγμικοὶ ἀχορδόηχοι κοντὰ κοντὰ δὲν μποροῦνε νὰ σταθοῦνε στη νέα Ἑλληνική. Ἀπὸ τοὺς δυό τους ὁ πρῶτος χωρὶς νἀλλάξει στοματήσια κατατόπια, ἀλλάζει φραγμὸ καὶ γίνεται πάντα συνεχικὸς ὁμοιοπρόφερτος· δηλ. τὰ φτογγοζεβγαρώματα : **πτ, κτ, κπ, πκ, κτσ**, ξεμοιάζουνται φραγμικὰ σέ : **φτ, χτ, χπ, φκ, κσ**· λ.χ.

πτ > φτ : κλέπτης > κλέφτης, κόπτω > κόφτω, πτωχὸς > φτωχός, πτερνίζομαι > φτερνίζομαι, πτερὸ > φτερό, πταίω > φταίω, πτύω > φτύνω, ἀστράπτει > ἀστράφτει, κάπτω > χάφτω, πιπτω > πέφτω, πτηνὸς > φτενός, βάπτω > βάφτω, ράπτης > ράφτης, πτέρνα > φτέρνα, πτῶμα > φτῶμα, λεπτὰ > λεφτά, σκέπτομαι > σκέφτομαι, σκάπτω > σκάφτω, πτηνολέτης > φτηνολέτης (Δειλινίτης), λάπτω > λάφτω, ἑπτὰ > ἑφτά, ἅπτω > ἅφτω, ἐξάφτω, θάπτω > θάφτω, ἄθαφτος.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ **κυπτάζω** χωρὶς ἄλλο ἔπρεπε νὰ γίνει **κυφτάζω** καὶ ὄχι **κυτάζω** ἢ **κυττάζω**.

κτ > χτ : ἀδράκτι > ἀδράχτι, πηκτὸς > πηχτός, πνικτὸς > πνιχτός, πλεκτὸς > πλεχτὸς (κιὄλα τὰ -κτος > -χτος), τακτικὸς > ταχτικός, ἀποκτῶ > ἀποχτῶ, κτίζω > χτίζω, κτῆνος > χτηνὸ (Κύπρο, Ἀρτάκη), ὀκτὼ > ὀχτώ, νύκτα > νύχτα, κτυπῶ > χτυπῶ, ἀνοικτὸς > ἀνοιχτός, δάκτυλο > δάχτυλο, δίκτυ(ον) > δίχτι, κτένι >

χτένι, ἀκτίνα > ἀχτίνα, κτῆμα > χτῆμα, εὐκτήριον > χτήριο, ἄθικτος > ἄθεχτος (Ἀρτάκη).

κπ > χπ : τὸ ἔκπαλαι > τὸ ἔχπαλος (Ἀρτάκη), ἐκπάσχομαι > ἀχπάσκομαι (Πόντος), ἐκπαρμὸς > ἀχπαρμὸς (Σινασό), ἐκπεσμὸς > ἐχπεσμός.

πκ > φκ : ἀπ(α)κροῦμαι > ἀφκροῦμαι.

κτσ > κσ : τουρκ. actcheli > ἀξελῆς καὶ Ἀξελὸς (Βόλος) Actcha-bounar > Ἀξαμπουνάρι, τουφεκτσῆς > τουφεξῆς, κονταχτσῆς > κονταξῆς, καὶ ὅλα τὰ τούρκικα ποὺ λήγουνε μὲ **-κτσῆς** γίνονται **-ξης** στὰ Ρωμαίικα.

Μιὰ λέξη μόνο ἦβρα ποὺ νὰ ἔχει **πτ > τ**, νἀποσιωπᾶται δηλ. τὸ **π** κοντὰ στὸ **τ**.

Τὸ (Σεπτέβριος) : ***Σεφτέβρης*** ἔγινε κάπου : ***Σετέβρης***, γιατὶ στὴ λέξη ἀφτὴ ὑπάρχουνε σὲ δυὸ καταποδιαστὲς συλλαβὲς δυὸ σύφωνα δοντοχειλικά, ποὺ μορφώνονται δηλ. μέσα σὲ φραγμὸ σκηματιζούμενο ἀνάμεσα τῶν ἀπάνω δοντιῶν καὶ τοῦ κάτου χειλιοῦ, τὸ **φ** καὶ τὸ **β**, καὶ γιὰ τοῦτο τὸ πρῶτο ἀπ' ἀφτά, τὸ ἀχορδόηχο, ἀποσιωπᾶται κανονικὰ πρὶν ἀπ' τὸ ἰδιόφραγμο ταφτοπρόφερτο **β** τὸ χορδοηχερό. Σύγκρινε τὰ σκετικὰ ἐτοῦτα :

π+μ > π+' : ψωμὶ > ψωῒ (Νικαριά).

μ+β > '+β : θαμνέβω > θανέβω (=κόφτω θάμνους· Κάρυστο), ξεμνηστέβω > ξενηστέβω (Κίσαμο).

φ+μ > φ+' : σφεντάμνι > σφεντάνι.

φ+β > '+β : κούφιαβλο > κούγιαβλο (=ὄρνιθα ἰσχνή, μὲ κούφιους αὐλοὺς=κόκκαλα. Ἀρτάκη).

φ+β > φ+' : φορβάδα > φοράδα, φοβοῦμαι >

φοοῦμαι, φοβερὸς > φοερός, διαφαβλίζω > διαφαλίζω (Πασπάτης).

β+φ > ʼ+φ: περίβλεφτη > περίλεφτη (Ἀραβαντινός).

Ἀλλὰ στὸ **κυπτάζω > κυφτάζω** τέτοιοι ὅροι δὲν ὑπάρχουνε, δὲν ἔχει δηλ. καὶ δέφτερο χειλικό, ὥστε νὰ ἀποσιωπηθεῖ τὸ **π > φ** καὶ νὰ μείνει **κυτάζω.** Ἀνάγκη λοιπὸν ἀλλοῦ νὰ ζητήσουμε τὴν ἐτυμολογία του.

Ἀλλὰ ἂς ξανοιχτοῦμε λίγο στὸ ζήτημα.

Ὁ λαὸς ποὺ μιλεῖ ἔχει τὸ ψυχόρμητο:

α') Νἁπλώνει ἕνα νόημα ὑλικότερο σὲ ἀνάγκες πιὸ ἠθικές, πιὸ πνεματικές, πιὸ μεταφυσικές, ὅπως λ.χ. εἶναι οἱ παροιμίες.

β') Νὰ συστέλλει καὶ νὰ περιμαζέβει νοήματα ἀψηλότερα καὶ ἠθικότερα σὲ ξεστομίσματα πιὸ ὑλικά, ὅπως λ.χ. εἶναι οἱ παραβολές. Ἀφτὰ τὰ εἴπανε: ***μεταφορά, μεταφορικὴ ἔκφραση***, τροπικὴ ἔκφραση.

Ἔτσι λ.χ. στὴ Σάμο λένε τὸ φεγγάρι ***διυπνα***= **διὰ** (νυκτὸς) ***ἀγρυπνεῖ > διυπνεῖ***, ἐνῶ βέβαια τὸ φεγγάρι καὶ ὁ ὕπνος στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχουν καμιὰν ἀντάμωση.

Μουντώνει=γίνεται βαθύχρωμο (*μυνδὸν*) καὶ κατόπι νυχτώνει=μουντώνει ὁ οὐρανός, ἔτσι καὶ ***ρυπώνει*** συρρυπώνει > σουρουπώνει (Θήρα).

Περίσταση > βιωτικὴ στενοχωρία «περιστάσεις καὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκαι» (Μεγ. Παρακλ. καν. ᾠδ.ζ').

Σύγκρινε καὶ τοῦτα τὰ ἰδιωματικά:

Πόρεψη > τὸ ἀποχωρητήριο, ἡ χρεία, τὸ ἀναγκαῖο ὅλα μεταφορικὰ=ὁ ἀπόπατος.

Κορώνω > ὄζω, βρωμῶ (Οἰνούντα).

Ἐπίβουλος > ἄτακτος.

Σφράγιση > ὁ ἄρτος ὁ προωρισμένος γιὰ τὴν Ἐκκλησιά, ἡ προσφορά· λέγεται καὶ **λειτουργιὰ** (Κύζικο) καὶ **βλογιὰ** (Ἔβοια) ὅλα μεταφορικά.

Ξεμπάχαλος > τὸ ράπισμα, ὁ μπάτσος.

Νηστικὸς > νηφάλιος, ἀμέθυστος, γνεφός.

Ἑρμηνέβω > συμβουλέβω Κορ. Ἄτ. δ'. 136.

Κύλισμα > τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἀμπελιοῦ (Ἀρτάκη) Βλέπε : **ξιφάλι** (πιὸ ἀπάνου σελ. 75).

Πετράλια δηλ. κοτρόνια > τἄβγὰ τῶν πουλιῶν (Ἀβλωνάρι).

Δειλιάζει τὸ μαχαίρι > κάμπτεται, λυγίζει (Οἰνούντα).

Ὁρίστε > τί λέτε ; —καί : κοπιάστε. Κορ. Ἀτ. δ', 371.

Ὑπουργὸς > πηλοφόρος.

Ἐντολὴ > ἡ πρόποση, λέγεται καὶ **κουπάρι.**

Ἀναπαψίματα > τὰ κόλλυβα, καὶ στὸ Ἀβλωνάρι **παννυχίδες** (Φάβη Γλωσ. ἐπισ. 80) καὶ στὴν Πάναρμό μας : **σπερνά.**

Δοκιοῦμαι > ἀντιλαμβάνομαι.

Καὶ τά, ποὺ γίνανε ἐπιρρήματα : **παιδιά**=μήπως, **κοντό**=τάχα; **(ἡ)λόθρα**=τίποτε, **δροσιὰ**=καθόλου (ἀντί : **οὔτε λόθρα, οὔτε δροσιά)** κτλ,

Ἐπειδὴς μὲ τὴ μεταφορὰ παραστήνουμε πολλὲς φορὲς διαφορετικὰ νοήματα μὲ διαφορετικὲς λέξες κἐπειδὴς οἱ λέξες καθαφτὸ εἶναι σύμβολα μονάχα τῶ νοημάτων καὶ κανένας σφιχτὸς ἐσωτερικὸς δεσμὸς δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα λέξη καὶ νόημα, γιὰ τοῦτο οἱ

περισσότερες λέξες μιᾶς γλώσσας μὲ τῶν αἰώνων τὸ πέρασμα, ὅπως ἀλλάζουνε μορφὴ ἀπὸ συνεργιὰ τῶ φτογγικῶν καὶ ἀναλογικῶν νόμων, ἔτσι ἀλλάζουν καὶ σημασία μεταπέφτοντας ἀπὸ νόημα σὲ νόημα.

Μεταπεσμὸς νοήματος λοιπὸν λέγεται ἡ ἀλλαγή, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ παίρνει ***στὸ νόημα*** μιὰ λέξη, ἢ ἕνα προσκόλλημα ἢ προκόλλημα, ἢ καὶ μιὰ φράση ἁλάκερη ἀπὸ αἰτίες ψυχολογικές.

Ἔτσι λοιπόν :

Μπορεῖ μιὰ λέξη ὥς τὰ σήμερα νὰ μὴν ἄλλαξε μήτε μορφὴ μήτε νόημα λ.χ. τὰ ξεφωνητά :

Ὤ ! ἀκόμη ὥς τὰ σήμερα μὲ τὴ μακρόχρονη προφορά του.

Αἴ! καὶ σήμερα ἀναλυμένο ὅπως στὴν ἀρχαία ***ἄι*** ! (Ἴσως τὸ Τούρκικο ***βάι*** ἔχει κάποια συγγένεια μὲ τἀρχαῖο ***οὐαί***). Πρβλ. καὶ ***μπᾶ !*** ἀρχ. ***βᾶ*** !

Ἀλλάζει ὁλωσδιόλου μορφή, ποὺ νὰ μὴ γνωρίζεται πιὰ καθόλου, κιὤστόσο δὲν ἀλλάζει νόημα· λ.χ. τὸ ἐπίρρημα ***ἔτσι*** (β΄, 71), πούναι ἀφτὸ τὸ ἀρχαῖο ἐπίρρημα ***οὕτως***· σύγκρινε: ***μάτι : ὄψ-ὀπὸς > ὄπμα ὄμμα > ὀμάτιον > μάτι.***

Ἀλλάζει κάμποσο μορφή, ποὺ μόλις νὰ γνωρίζεται, μὰ δὲν ἀλλάζει νόημα.

λ.χ. ***ὧδε > ἐδῶ, ἔνι > εἶναι*** ποὺ καταντήσανε νὰ προφέρνουνται ἀνάποδα· ***ἠνί > νὰ*** (β΄, 49) κτλ.

Δὲν ἀλλάζει μορφὴ (ξον ἀπ' τὴ γενικὴ μεταβολὴ τῆς προφορᾶς ποὺ πῆρε ἁλάκερο τὸ φτογγικὸ σύστημα (βλ. Γραμ. Φιλ. § 33—58) κιὤστόσο ἀλλάζει ὁλότελα νόημα.

λ. χ. ***πονῶ*** ἀπ' τὸ ***πένος***=κόπος στὴν ἀρχὴ σή-

μαινε **κοπιάζω**, κἐπειδὴς ὁ πολὺς κόπος φέρνει καὶ κούραση, μετάπεσε κατόπι στὸ νόημα τοῦ **κουράζομαι**, κἐπειδὴς ἀπ' τὴν κούραση ἔρχεται καὶ κάποια σωματικὴ ἐνόχληση (ἄλγος), πῆρε κατόπι τὸ νόημα τοῦ ἀρχαίου **ἀλγῶ**, ποὺ καμιὰ συγγένεια πιὰ μὲ τὸν κόπο δὲν ἔχει, καὶ μάφτὸ τὸ νόημα τὸ μεταχειριζούμαστε σήμερα. Κιἀκόμα ἐπειδὴ τὰ πλιότερ' ἀμετάβατα ρήματα στὴ νέα Ἑλλην. πήρανε καὶ νόημα μεταβατικὸ (Γρ. Φιλ. § 833) τὸ **πονῶ** μεταβατικὰ σημαίνει σήμερα καὶ **συμπαθῶ, ἀγαπῶ, ἐλεῶ, οἰκτείρω** τέλος.

Ἔτσι λοιπὸν τὸ **κόσμος** ποὺ σήμαινε ἄλλοτες **στολισμὸς** σήμερα κατάντησε νὰ σημαίνει **σύνολο ἀνθρώπων**. Κἐπειδὴς τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων κάθεται στὴ **γῆ**, λέγεται **κόσμος** καὶ **ἡ γῆ**, κἐπειδὴς ἡ γῆ εἶναι **πλανήτης** λέγονται **κόσμοι** καὶ **οἱ** ἄλλοι **πλανῆτες**.

Δρόμος· ἀρχικὰ σήμαινε τὸ ***τρέξιμο, τὸ πιλάλημα***, ἔπειτα σήμανε τὴν ***δδό***, δηλ. τὸ μέρος ποὺ πατοῦμε πιλαλώντας.

Καρτερῶ· ἀρχικὰ=ὑπομένω κατόπι καὶ=προσδοκῶ. (Τὸ ἴδιο καὶ ***(ὑ)παντέχω***—καρτερῶ >=προσδοκῶ, περιμένω.

Φιλῶ· ἀρχικὰ=ἀγαπῶ, κατόπι=κυνέω.

Πῶς· ἀρχικὰ=μὲ τί τρόπο ; κατόπι=ὅτι.

Μέ(μ)φομαι· ἀρχικὰ = κατηγορῶ σήμερα ἐκεῖ ποὺ σώζεται λαϊκὰ (Αἴγινα κτλ.) τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ : ὑποθέτω, ὑποπτέβομαι, ὑποψιάζομαι.

Μετρῶ· ἀρχικὰ σήμαινε διανύω : «πέλαγος μέγα μετρήσαντες»=διαπεράσαντες (Ὀδ. γ', 179). Κἐπει-

δὴ γιὰ νὰ ἐχτιμήσει κανεὶς κάτι πρέπει νὰ τὸ περάσει ἔτσι μετάπεσε τὸ μετρῶ στὸ νόημα τοῦ **ἐχτιμῶ**. Καὶ πάλι γιὰ νὰ ἐχτιμήσει κανεὶς κάτι πρέπει νὰ τἀριθμήσει, ἔτσι πέρασε στὸ νόημα τοῦ **ἀριθμῶ**.

Κιώνω=βάζω **κίονας** γιὰ σύνορο, ὕστερα > **ἀπονω**, ὕστερα > **καταναλίσκω**.

Τοπώνω· ἀρχικὰ=**τοποθετῶ**, βάζω κάτι στὸν τόπο του, μὰ γιὰ νὰ τοποθετήσει κανεὶς κάτι, πρέπει νὰ προσέξει πρῶτα· ἀπ' ἀφτὸ λοιπὸν > **βλέπω, παρατηρῶ**.

Στοχάζομαι· ἀρχικὰ συλλογίζομαι κατόπι > **βλέπω, παρατηρῶ**.

Λογιάζω· ἀρχικὰ **λογαριάζω**, βάζω μὲ τὸ νού μου, ὑποθέτω, κατόπι > **βλέπω, παρατηρῶ**.

Ξανοίγω (ὄχι βέβαια τοὺς ὀφθαλμούς, ὅπως πολὺ μπόσικα τὸ ἑρμηνέβει ὁ Χ. Λξ. ἀρ. α', 6), ἀρχικὰ παίρνω θάρρος (ἔτσι στὴν 'Αρτάκη) δηλ. ξανοίγω τὸν ἑαφτό μου καὶ ἁπλώνω τὴν ψυχή μου, κατόπι ὅταν λάβω τὸ ψυχικὸ θάρρος > **βλέπω** ὅ,τι πρὶν δὲν ἔβλεπα. 'Αφτὸ εἶναι.

"Ετσι λοιπὸν καὶ τὸ **κοιτάζω**.

Κοίτη λέγανε οἱ βυζαντινοὶ καὶ τὴ στρατιωτικὴ σκοπιά, τὴ βίγλα, νὰ ποῦμε. "Οπως λοιπὸν **βιγλίζω**=μένω στὴ βίγλα κἐκεῖθε παραμονέβω ἐπιτηρώντας, ἔτσι καὶ **κοιτάζω**=μένω στὴν **κοίτη** κἐκεῖθε παραμονέβω ἐπιτηρώντας, **βλέπω** γῦρο κτλ.

'Αφτὰ βέβαια γιὰ τὸν κ. Χατζηδάκη δὲν εἴταν καὶ πολὺ ἀπρόσιτα. 'Αλλὰ τί συμβαίνει; — 'Ο κ. Χ. ποτὲ δὲν ἐνδιαφέρθηκε εἰλικρινὰ καὶ τίμια γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἐνδιαφέρεται

μόνο γιὰ νὰ καταβάλει μὲ ἕνα ὁποιοδήποτε θεμιτὸ ἢ ἀθέμιτο τρόπο τὸν ἀντίπαλο.

Καὶ εἶναι δὰ ἀντίπαλοι τοῦ κ. Χ. ὅλοι ὅσοι κατὰ καιρὸ δὲν προσφέρανε στὸ ἀλάθητό του «χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν».

Τότε λοιπὸν τὰ εἶχε μὲ τὸ μακαρίτη τὸ Δ. Βερναρδάκη, ποὺ ὑποστήριζε τὸ **κοιτάζω** ἀπὸ τὸ **κοίτη**. Ἐνῶ ἀφτὸς ἀπὸ τὴν κλασική του ἐπιπολαιότητα καὶ μποσικάδα εἶχε ὑποστηρίξει τὸ **κυπτάζω** τοῦ Κοραῆ.

Ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ καὶ δὲν τόνε φοβήθηκε; Νὰ τολμήσει νἀντισταθεῖ στὸ ἀλάθητο τοῦ κ. Χ. ὁ Βερναρδάκης! — Ἀρχίζει λοιπὸν στή: «Γλωσσικῶν ἀτοπημάτων ἀναίρεσις» («Ἑβδομὰς» περιοδ. τ. β'. 1885 σ. 64) ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ σοφίσματα. Ἀφτὰ ὕστερα, λίγο ἀργότερα, χωρὶς νὰ ντρέπεται, χωρὶς νὰ αἰσχύνεται τὸν ἑαφτό του καὶ τοὺς γῦρο του, χωρὶς νὰ σέβεται τὴν ἐπιστημονική ταυ σοβαρότητα, χωρὶς νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἐπιστημονική του ὑστεροφημία, ἄρχισε νὰ τὰ καταρίχνει καὶ νὰ τὰ ἀναιρεῖ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ πράγματα ἀναγκαζόμενος, καθὼς θὰ δοῦμε ἀμέσως.

Ἔλεγε λοιπόν, ποὺ λέτε, ὁ κ. Χ. γιὰ νὰ καταβάλει τὸ Βερναρδάκη ὅτι ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ **εἰς κοίτην ἰέναι** δὲν μποροῦσε νὰ προέρθει ἡ ἔννοια τοῦ **τηρεῖν, φυλάττειν, ἐπισκοπεῖν, ἐξετάζειν, βλέπειν**. Θεωρεῖ λοιπὸν «ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἐπιβαλλόμενη τὴν ἑρμηνεία του ἀπὸ τὸ **κυπτάζω** καὶ τὴν τροπὴ τοῦ **πτ** σὲ **τ** (τάκοῦς ;) καὶ νά σου **ὅμοια(!)** παραδείγματα τὸ **ἀγόρι** ἀπ' τὸ **κόρος**, λέει, τὸ **φθ**

ἔγινε ***ψ*** στὸ ***φθεῖρα>ψεῖρα***, λέει, κἔγινε ***φ*** στὸ ***αὐθέντης>ἀφέντης*** λέει. Ἀκόμα καὶ τὸ ***αὐτὸς>ἀτὸς*** τὄφερε γιὰ παράδειγμα τοῦ ἐκπεσμοῦ τοῦ ***φ(!)*** πρὶν ἀπὸ τὸ ***τ***, ἐνῷ οἱ ξένοι εἴχανε διδάξει ἤδη πῶς ἀφτὸ εἴτανε φαινόμενο ἀρχαῖο καὶ τὸ ***υ*** εἶχε καταπιωθεῖ ἀπ' τὸ ἰσχυρότερό του ***α***, ὅταν ἀκόμα προφέρνουνταν ***ου*** καθὼς καὶ στὸ ***Αὔγουστος*** (προφορὰ Ἄουγουστος) > ***Ἄγουστος***. Ἀλλὰ δὲν ἐσύφερνε νὰ γνωρίζουν οἱ Ἕλληνες τί δίδαξαν οἱ ξένοι, γιατὶ ὁ κ. Χ. ἤθελε σοφιστικὰ καὶ ψέφτικα παραδείγματα γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ πεῖσμα του.

Σὅλα τὰ πιὸ ἀπάνω παραδείγματα τὴν ὀρθὴ ἑρμηνεία τὴν ἔδωκε ὕστερα ὁ ἴδιος ὁ κ. Χ. ἀργότερα, ὅταν δὲ χρειαζότανε πλιὰ σοφίσματα γιὰ νὰ καταπολεμήσει κανέναν ἀντίπαλο.

Τότε ὅμως ὅλα, ποὺ ἀργότερα, ὅταν δηλ. δὲν τοῦ χρειαζόντανε πιά, τὰ ὁμολόγησε σιωπηλὰ ὡς λαθεμένα, τότε εἴτανε ἀξιωματικὰ καὶ ἀρχισίγουρα παραδείγματα, καὶ τοῦ Βερναρδάκη εἴτανε «γελοῖα».

Προχωροῦμε στὴν ἔκθεση τοῦ πανηγυριοῦ.

Ὁ Βερναρδάκης λέγει ὅτι συναλλάζουνται πρὸς τὴν ἔννοια τοῦ ***βλέπειν*** ἢ ἔννοια τοῦ ***φυλάττειν*** καὶ τοῦ ***ἀναμένειν*** καὶ φέρνει παραδείγματα ὁ Βερν. λέει ὁ κ. Χ., ἀλλὰ τὸ ***κοιτάζω*** σημαίνει λέει ***πλαγιάζω, κοιμοῦμαι*** (τἀκοῦς;) μὲ κλειστὰ βέβαια τὰ μάτια, λέει. Οὔτε παραδείγματα ἔφερε ὁ Βερν. «ἀλλὰ οὔτε εἶναι δυνατόν, φαίνεται, νὰ συνυπάρχωσιν τοσοῦτο διάφοροι καὶ ὅλως ἐνάντιαι σημασίαι ὡς ἡ τοῦ ***πλαγιάζω—κοιμοῦμαι*** καὶ τοῦ ***ἐνεδρεύω, βλέπω***, εἰς τὸ αὐτὸ ρῆμα, τὸ ***κοιτάζω***».

'Αλλὰ καὶ ὅσα παλιότερα παραδείγματα ἔφερε ὁ Βερναρδάκης: **κοίτη**=σκοπιὰ στρατιωτική, **τοπάζω** =εἰκάζω, «ἀνθ' οὗ σήμε ν λέγεται **τοπώνω**», εἶναι «ἀναλήθη» μὲ στοιχεῖα «γελοια» κοῦς ;. Οὐδὲν δὲ ἀποδεικνύεται οὕτως, οὐδ' ἐκ το Εὐσταθίου, τὸν ὁποῖον ὁ Βερν. ἢ παρηρμήνευσε σκοπίμως ἢ τουλάχιστον παρενόησε θαυμαστῶς. Πᾶς νοῦν ἔχων βλέπει... Διὰ τὸν Β. κολοβώσαντα ἢ δι' ἄγνοιαν ἢ καὶ σκοπίμως τὸ χωρίον...» Κἐξακολουθεῖ νὰ ἀφρίζει ὁ κ. Χ. ὅτι σήμερα λέμε ναὶ μέν : **ἐκοίτασαν, ἐκοιτάσθηκαν** (θαυμάσιο τὸ **σθ** ποὺ λέμε. Μπραβίσιμο δάσκαλε!) **οἱ ὄρνιθες**, ἀλλὰ λέμε : **ἐκύταξα θὰ κυταχτῶ** (ἐδῶ βλέπετε δὲ λέμε : **κυταχθῶ**. Πῶς τὄπαθες, δάσκαλε, κεἶπες κἕνα σωστό;) Ὥστε «ἐσφάλη ἄτοπα» ὁ Βερναρδάκης. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Χ. «διότι ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὴν ἑρμηνείαν τῶν πραγμάτων, δὲν δικαιούμεθα νὰ ἀρνούμεθα αὐτὰ ὅταν, ὅπως ἐν τῷ προκειμένῳ, εἶναι αὐτόδηλα καὶ μονονουχὶ βοῶντα ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν. Τοῦτο ἀναντιλέκτως εἶναι ἡ ἐσχάτη ἀνεπιστημοσύνη' (μπρὲ τί λές!) Διαβεβαιοῦμαι τὸν κ. Βερν. (Πῶς ἔχει ὁ μέσος ἐνεστώς ; δὲν ξεχνᾶ πῶς εἶναι ἀκόμα τὸ Χατζηδακούλι τοῦ Κόντου) ὅτι πολλὰς ἑκατοντάδας τοιούτων φθόγγων καὶ τυπικῶν ζητημάτων ἔχω παρατηρήσει... 'Ανάγκη νὰ ἱδρώσωμεν, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἡμῶν ἑκάστοτε νὰ λέγωμεν ὅτι ἐπέλθῃ ἡμῖν ("Ακων προφητεύει Καϊάφας).—'Ακοῦτε παρακάτω ὀμορφιές :

«Ὅσον καὶ ἂν μοὶ εἶναι ἀπεχθὲς νἀποδεικνύω ἄνδρα πρεσβύτην (γιὰ τὸ Βερναρδάκη τὰ λέει) ἀσυ-

στόλως ψευδόμενον, οὐχ' ἧττον προκαλούμενος...» καὶ τράβα κορδέλα.

Κατόπι ὅταν πέθανε ὁ Βερναρδάκης καὶ δὲν εἶχε πιὰ ἀντίπαλο, ἐπειδὴ ἀνέκαθε ἤξαιρε πὼς τὸ **πτ** δὲ γίνεται **τ** σὄλα τὰ παραδείγματα ποὺ ἔφερε **τότε** ἔδωκε τὴν ὀρθὴ ἐξήγηση. 'Αλλὰ ἐπειδὴ ζοῦσε ὁ Ψυχάρης «οὐδ' ὁ γέρων δολίης ἐπελήθετο τέχνης». Δὲ δέχτηκε λοιπὸν ἀκόμα τὸ ***κοιτάζω*** (μὲ ***οι***) ἀλλὰ προσπάθησε βιασμένα νὰ ξηγήσει τὴν ἀποσιώπηση τοῦ ***π*** ἀπὸ τὸ ***κυπτάζω*** καὶ ἐπενόησε συμφυρμοὺς καὶ κολοκύνθας: ***κυπτάζω+ἐξετάζω,*** λέει, >***κοιτάζω.***

Ἡ ἐπιστήμη ὅμως σάφτὸ τὸ μεταξὺ ξετυλιγότανε, ἀλλὰ τὸ ***κοιτάζω*** ἔμενε ἀτράνταχτο καὶ ἡ συμφυρμένη ἐτυμολογία τοῦ κ. Χ. μπαγιάτιαζε καὶ ξεθώριαζε. Τί κάμνει λοιπόν;

'Απ' ἕνα μέρος κηρύττει πὼς ***ὁ Ψυχάρης πέθανε.***

Μὴ γελᾶτε, ἀδέρφια μου, ὁ Ψυχάρης πέθανε. Πέθανε μάλιστα ἀπὸ χρόνια. Μᾶς τὸ βεβαιώνει ὁ κ. Χατζηδάκης στὴν 'Αθηνᾶ, τ. ε' σελ. 509 καὶ πέρα.

Καὶ ξαίρετε γιατὶ πέθανε; γιὰ νὰ μὴν τοῦ εἶναι μπόδιο στὶς φοβερὲς καὶ τρομερές του ἐτυμολογικὲς ἀνακάλυψες.

'Αφτὸς ποὺ εἴδαμε καὶ ἀκούσαμε πέρυσι ἐδῶ θὰ εἴτανε τὸ φάντασμα τοῦ ***Αἱρεσιάρχη,*** ποὺ βγῆκε ἀπ' τὸν τάφο ὅπως ὁ Δανὸς ὁ βασιλιὰς τοῦ Σαιξπήρου γιὰ νὰ ταράξει τὸν ὕπνο τοῦ κ. Χατζηδάκη.

Κιἀπ' τἄλλο μέρος πάλι (μετὰ τὸ θάνατο δὰ τοῦ Ψυχάρη) χωρὶς νὰ ***αἰσχύνεται*** κανένα, καὶ χωρὶς

νὰ ἐβλαβεῖται τίποτε, βάζει ἕνα ἀπὸ τὰ κοπέλια του καὶ βρίσκει πὼς τὸ **κοιτάζω** γίνεται, λέει, ἀπ' τὸ **κοίτη** (μπρὲ καλῶς το!) καὶ πρέπει νὰ γράφεται μὲ **οι**, λέει, (μπρὲ καλῶς τὰ ξυπνητούρια σας!)

Κΰστερα ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἀνακάλυψη τοῦ ἀφελέστατου κοπελιοῦ τοῦ ἐφυέστατου δασκάλου ἐπιλέγει ἄφτὸς ἐπικυρώνοντας τὴν ἀνακάλυψη μὲ ἀδιαντροπιὰ ἑβδομήντα καὶ δύο Φαλστάφ: «Ἐπὶ τούτων..., ἐν οἷς ἡ σημασία τοῦ **φυλάττειν** προεχώρησεν εἰς τὴν τοῦ **βλέπειν** (μπρὲ καλῶς τὰ παιδιά!) στηριζόμενοι δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ εἴπομεν, ὅτι καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ συνήθους ἡμῖν **κοιτάζω** ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου **κοιτάζω** εἶναι ὄντως ἀληθής» (Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον α' τόμος, σελ. 5)—(Μπρὲ καλῶς ὁρίσατε, μὰ γιατὶ ἀργήσατε;) «...ἐκ τῆς ἐννοίας δέ, λέει, τοῦ **παραφυλάττειν, τηρεῖν,** προῆλθεν εὐκόλως ἡ τοῦ **ἐξετάζειν, θεᾶσθαι, ὁρᾶν»,** λέει. Καὶ ἡ ἀναισχυντία φτάνει σὲ ἄφταστες κορυφὲς σὲ τοῦτα δῶ: «Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην φαίνεται ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν καὶ ὁ Εὐστάθιος γράφων κτλ.»—Ὥστε ὅταν τοὺς χρειάζεται τουλόγου τους ὁ Εὐστάθιος εἶναι καλὸς καὶ ἄξιος. Ὅταν τὸν φέρουμε ἐμεῖς γιὰ μαρτυρία, τὰ ἐπιχειρήματά μας εἶναι «ἀναλήθη», «γελοῖα» ἢ καὶ «παρανοοῦμεν» αὐτόν, ἢ «παρερμηνεύομεν σκοπίμως».

Καὶ συνεχίζει μὲ τὸ ἴδιο **ἐρύθημα** τῆς ἴδιας **αἰδοῦς** ὁ περίφημος Χατζηδάκης (Ἀθηνᾶς τόμ. κη' 1916 σελ. 176) **καταργώντας** πιὰ τὸ **κυπτάζω**: «ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη (ἡ δική του δηλ. ποὺ μὲ τόση λύσσα ὑποστήριζε καθὼς εἴδαμε παραπάνω) ἦτο κατηναγ-

κασμένη καὶ ὤφειλε νὰ ὑποχωρήσῃ (βρὲ τί μου λές !) πρὸ ἄλλης ἁπλουστέρας καὶ **προδήλου** (ἀλήθεια βρὲ παιδί ;)—Ἰδοὺ καὶ τὸ **ἠθικὸ** συμπέρασμα : «Εὐτυχῶς (τί λές ἀρεφέ μου ! **εὐτυχῶς** αἴ;) τὴν ἁπλουστέραν καὶ **πρόδηλον** ἑρμηνείαν τούτου εὗρεν ὁ φίλος κ. Φ. Κουκουλές».

—Βρὲ τί μοῦ λές !

Ὑστερόγραφο

Καταπληχτικὴ εἶναι ἡ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ **κυπτάζω—κοιτάζω** καὶ τοῦ **ξεύρω—ξαίρω** (τομ. α', 104). Κιἀκόμη ὅσο φαρμάκι ξέρασε ἄλλοτες κατὰ τοῦ Βερναρδάκη ποὺ ὑποστήριζε τὸ **κοιτάζω**, ἄλλο τόσο ξερνάει τώρα (Λεξικ. ἀρχ. ϛ', 6—12) γιὰ μένα ποὺ ὑποστηρίζω τὸ **ξαίρω**.—Ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια παραδέχτηκε ἀνεπιφύλαχτα τὸ **κοιτάζω**[1]. Εὔχομαι ἀπὸ καρδιᾶς νὰ ζήσει ἄλλα τόσα χρόνια καὶ θὰ δεχτεῖ χωρὶς ἄλλο ἀνεπιφίλαχτα καὶ τὸ δικό μου τὸ **ξαίρω**.

Καμένος καὶ καημένος

Τὸ **καμένος** εἶναι ἡ παλιὰ μετοχὴ **κεκαυμένος** >**καβμένος**.

Ὅταν τὸ **αυ**=aw προφέρθηκε ἀργότερα **αβ** καὶ συναντηθήκανε τὸ **υ>β** μὲ τὸ **μ**, ἐπειδὴ φτογγοζεβγάρωμα **βμ** ποτὲς δὲν ὕπαρξε στὴν Ἑλληνικὴ

(1) Κοίτα Πέτρου ἐπιστολὴ Καθολικὴ Δευτέρα, κεφ. β', ἐδάφ. 22.

γλώσσα ἀμέσως ἀποσιωπήθηκε τὸ **β** πρὶν ἀπ' τὸ **μ** γιὰ ἀνομοίωση.

Σύγκρινε καὶ τοῦτα δῶ.

βμ > μ. (θαῦμα): **θάβμα > θάμα, κλάβμα > κλάμα,** τραβματίας > τραματίας, (πνεῦμα): **πνέβμα > πνέμα, ρέβμα > ρεμα, γέβμα > γέμα, νέβμα > νέμα.** Ἔτσι λοιπὸν καὶ **καβμένος > καμένος, κάβμα > κάμα, καβμὸς > καμός.**

Ἀργότερα ὅμως κοντὰ σἀφτὰ τὰ ἀρχαιότερα ἀναπτύχτηκε καὶ νεότερος τύπος παθητικῆς μετοχῆς ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀόριστου: (ἐκάην): **κάηκα** > καημένος κιἀπ' ἀφτό: **κάημα, κάημος,** ποὺ καμιὰ σκέση δὲν ἔχουνε μὲ τοὺς προηγούμενους τύπους (καυμένος), **καβμένος > καμένος, κᾶμα, καμός,**

Γιὰ τοῦτο μεγάλο λάθος εἶναι νὰ γράφουμε: **καϋμένος,** **κάϋμα, καϋμός** (μὲ **υ**). Τὸ **υ** ἀφτωνῶν ἔγινε **β** καὶ κατόπι ξέπεσε. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν μιὰ ποὺ ἔγινε πιὰ **β** νὰ γίνει πάλι Ι, ἀδύνατο. Τὸ θέμα **καη·** εἶναι τοῦ ἀόριστου **κάηκα.**

Ἀφτὰ τὰ πολὺ ἁπλὰ τὰ πράματα δὲν μπόρεσε νὰ τὰ νιώσει ὁ μέγας Χ. κἔτσι, λέει, (Γλωσσολ. μετελτ. α'. 225, 3) πὼς τὸ **καμὸς** ἔγινε, λέει, ἀπ' τὸ **καημός,** Ὦ! στὸν καμό σου καὶ στὸν μπερδεμό σου δάσκαλε!

Ἔδε.

Στὴ σελ. 132 ΜΝΕ. β', ὁ κ. Χ. πραγματέβεται γιὰ τὸ **ἔδε** καὶ **ἔ.** ἀνάκατα καὶ μπερδεμένα καὶ (γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε τὴ φρασιολογία του) **οὐδὲν τὸ ὑγιὲς λέγει.**

Τὸ ***ἔδε*** εἶναι τὸ δειχτικὸ «***ἴδε*** (ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ» Ἰω. α΄, 29)[1] παίρνοντας στὴν ἀρχὴ τὸ νεοελληνικὸ δειχτικὸ πρόβαλμα ***ἐ***.

Σύγκρινε: ***ἰδικὸς*** > ***ἐδικός***, ***ἀφτὸς*** > ***ἐφτός***, ***τοῦτος*** > ***ἐτοῦτος***, ***οὕτω*** > ***ἔτου***, ***ὁ - Γιώργης*** > ***ἐ - Γιώργης*** (Καστελλόριζο, Ἀρτάκη), ***σὺ*** > ***ἐσύ***, ***τοῖος*** > ***ἔτοιος***, ***τουλόγου σου*** > ***ἐλόγου σου***, ***τότες*** > ***ἐτότες***, ***ὀψὲ*** > ***ἐψέ(ς)***, ***σήμερα*** > ***ἐσήμερα*** (Ἑφτάνησα).

Κἐπειδὴς εἶναι μόριο τὸ ***ἔδε***, συγκόπηκε κατόπι καὶ ἔμεινε σκέτο ***ἔ*** δειχτικό.

Σύγκρινε: ***καλὲ*** > ***κα*** (Κέρκυρα στὰ χωριά), ***εἶδες***; > ***ἴς***; (Ἀρτάκη), ***θενὰ*** > ***θὰ*** > ***ἀ*** (Ἀρτάκη)· γιὰ τὸ ***θὰ*** κοίτα τόμ. β΄, 137· ***ἔ σύ!*** > ***ἔς*** προσφώνημα τῶν ἁμαξάδων τῆς Ἀθήνας στοὺς διαβάτες.

Ἔχουμε καὶ δέφτερο ***ἔδε***· ἀπὸ τὸ ***ὧδε*** ἀφτό· δηλ. τὸ ***ὧδε*** πῆρε τὸ ἀρχτικὸ δειχτικὸ νεοελληνικὸ ***ἐ*** σὰν τὰ παραπάνου κἔγινε ***ἔδε*** = ὁ διάμεσος τύπος τοῦ ***ἐδῶ*** (τόμ. β΄, σελ. 70).

Τὸ ἠχερὸ d στὶς ἰδιωματικὲς ἀντωνυμίες: ἕ-**dον**, ἕ-d***ήν***, ἕ-d***ό***, ἀντὶς ἕ-***τόν***, ἕ-***τήν***, ἕ-***τὸ*** δὲν ἔχει νὰ κάνει τίποτε μὲ τὸ ***ἔ*** τὸ δειχτικὸ (ἀπ' τὸ ***ἴδε***). δὲν ἔγινε δηλ. τὸ ἀρχτικό τους ***τ*** > d ἀπὸ τοῦτο, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν αἰτι-

---

(1) Καὶ Ἰω. α΄, 36 καὶ 48. καὶ γ΄, 26. καὶ ε΄, 14. καὶ ζ΄, 26. καὶ ια΄, 3 καὶ 36 καὶ ιβ΄, 19, καὶ ιϚ΄, 29. καὶ ιη΄, 21. καὶ ιθ΄, 4 καὶ 5 καὶ 14.—Ματθ. κε΄, 20 καὶ 22 καὶ 25 καὶ κϚ΄, 65.—Μρκ. β΄, 24 καὶ γ΄, 34 καὶ ια΄. 21 καὶ ιγ΄. 1 καὶ ιε΄, 4 καὶ ιϚ΄, 6.—Ρωμ. β΄, 17. καὶ Γαλ. ε΄, 2.—Περίεργο ποὺ στὸ Λουκᾶ δὲ βρίσκεται μήτε μιὰ φορά.

ατικὴ τῶν πτωτικῶν, ποὺ ἀφτὲς οἱ ἀντωνυμίες πᾶνε μαζί τους ὡς χτητικὲς λ.χ. **τὸ παιδίν του > τὸ παιδί dου, τὸν καλόν της < τὸ** gαλό d**ης** κτλ.

Τά: **ἔ-dον, ἔ-dη, ἔ-dο**· τὰ λένε ἔτσι μὲ d ἐκεῖ ποὺ λένε καὶ σκέτα τὰ ἄρθρα καὶ τὶς ἀντωνυμίες: **dόν, dήν, dό.**

Σ' ὅλα τἄλλα μέρη τὰ λένε: **ἔ τον(ε), ἔ τη(νε), ἔ το,** μὲ ἀχορδόηχο **τ** δηλ. χωρὶς προηγούμενο **ν**. Ὥστε τὸ **ε** δὲν ἔχει νὰ κάνει καθόλου μὲ τὰ ἀρχαῖα **ἤ** καὶ **ἤν**.

Τὸ λάζικο ὅμως (h)ᾶ εἶναι τὸ τούρκικο aha != ἰδού, κιἀπ' ἀφτὸ χωρὶς δισταγμὸ εἶναι τὸ (h)**ᾶ-οῦτος**=νά ἀφτός, καὶ ὄχι, ὅπως πιστέβουνε μερικοὶ ἁπλοϊκοί, πὼς τὸ **ἀοῦτος** εἶναι ἡ ἀρχαῖα προφορὰ τοῦ **αὐτός**. Μὰ πρῶτα φωνάζει ὁ παρατονισμός, γιατὶ δηλ. τὸ **ἀουτὸς** νὰ γινότανε **ἀοῦτος**· καὶ δέφτερο, τὸ καὶ σπουδαιότερο, γιατὶ τάχα ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ **αυ** θὰ διατηριόντανε μόνο στὸ **αὐτὸς** καὶ σὲ κανένα ἄλλο, γιατὶ τἄλλα οἱ Πόντιοι τὰ λένε κανονικά: **νάφτης, ἄβριο** κτλ.

Ἀνώμαλοι τονισμοὶ

Στὴ σελ. 156 τῶν ΜΝΕ. β΄ § 71 παρατηρεῖ ὁ κ. Χ. πολὺ σωστὰ πὼς ἡ φωνητικὴ ἕνεκα τὴ συγκοπὴ ἐνέργησε ὡς αἰτία τοῦ παρατονισμοῦ τῶν παρωχημένων χρόνων: **κάθισε > κάτσε** κιἀπ' ἀφτό: **ἔκατσα, ποίησε > ποῖσε: ἔποικα** κτλ. κατὰ τὰ **γράψε — ἔγραψα, φάγε — ἔφαγα** κτλ.

Γιὰ νᾶσαι, δάσκαλε, τέλειος, πρόσθεσε καὶ τὸ ἐναντίο: Ἕνεκα τὴν ἀνάπτυξη φωνηέντων φτόγγων

ἀνάμεσα δυσκολοπροφέρτων προστριβομένων ἔγιναν ἐπίσης ὅμοιοι παρατονισμοί. **λ. χ. πνίγω > πινίγω : πίνιξα** (Πάναρμο), **καπνίζω > καπινίζω : καπίνισα** (Μαρμαρονήσια) (¹). Καὶ στὰ βόρεια ἰδιώματα στοὺς παρωχήμενους χρόνους δυὸ ρημάτων ἀναπτύσσεται κατ' ἀναλογία φωνητικὸς φτόγγος ποὺ δὲν ὕπαρχε, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τονιστεῖ ἡ παραλήγουσα. 'Επειδὴ λ.χ. λένε **β'τάω—βούτσα, κνάω—κίνσα** κανονικά, εἶπανε καὶ (πτύω) : **φτάω—φούτ'σα, σβάω—ζούφ'σα** (=ἔσβησα), ἀναλογικὰ ('Αγιάσο Μυτιλήνης) κιἄλλοῦ : **ζίφ'σα, φίτ'σα²**.

'Ερήνη

'Ο κ. Χ. (ΜΝΕ. β', 332) λέει πὼς λέμε ναιμὲν τὸ ἀτομικὸ (κύριο) ὄνομα 'Ερήνη (μὲ ε), λέμε ὅμως, λέει, τὸ ἀφηρημένο **εἰρήνη** (μὲ Ι).

Οἱ εἰλικρινοὶ ἐπιστήμονες ἔτσι δὲ μιλᾶνε.

Τὸ ἀφηρημένο **εἰρήνη** ὁ ἄδολος 'Ελληνικὸς λαός, δηλ. ὁ γλωσσοπλάστης, δὲν τὸ λέει. Θέλω νὰ πῶ δηλ. πὼς ἀκούοντάς το ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους μπορεῖ βέβαια νὰ τὸ λέει κατὰ μίμηση, μὰ δὲν τὸ

(¹). Τὰ νησιὰ τῆς Προποντίδος, ***αἱ οὕτω λεγόμεναι Προκόννησοι.***—Τώρα... πᾶνε καὶ τὰ Μαρμαρονήσια, πᾶνε καὶ οἱ Προκόννησοι.—***'Εφχαριστοῦμε καὶ τοὺς Φράγκους... ποὺ ρίξανε τίς ντουφεκιές.***

(²). 'Αφτὰ τὰ δύο κάπου τἀνιφέρνει (ΜΝΕ. α', 262), μὰ δὲ χωρᾶνε καθόλου ἐκεῖ ποὺ τὰ βάζει. 'Η αἰωνία σύχιση.

αἰστάνεται, δὲν τὄκαμε ἀκόμα δικό του γιὰ νὰ τὸ συμμορφώσει σὲ **ιρ > ερ**. Ὅπως συμμόρφωσε τὸ ἀτομικὸ Εἰρήνη > ***Ἐρήνη*** > ***Ἐρηνάκη***, ποὖναι δικό του, ποὖναι ὁλότελα δικό του, ποὖναι ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ψυχή του. Τὸ προσηγορικὸ ***εἰρήνη*** χάθηκε ἀπ' τὴ λαϊκὴ γλώσσα καὶ τώρα ξαναμπαίνει σὲ χρήση μὲ τὴν καθαρέβουσα, γιὰ τοῦτο δὲ σώζεται ὁ τύπος ***ἐρήνη***. Μὰ τὸ κύριο ***Ἐρήνη*** ποὺ σώζεται στὴ λαϊκὴ γλώσσα πολὺ ὡραῖα μπορεῖ νὰ στηρίξει τὸ ἐπιγραφικό : ***ἐρήνη*** (ἐπιγραφὴ Γαλλίας), καθὼς καὶ τὰ νεοελληνικά : ***μπερέτης***, ***μπερετῶ*** (Ἀρτάκη) νὰ στηρίξουν τὰ παπυρικά : ***ὑπερέτην***, ***ὑπερεσίαν*** ὅπως τὰ εἴπαμε τόμ. α΄, σελ. 167.

Ἰδοὺ κιἄλλα ἀρκετὰ παραδείγματα :

ιρ > ερ : ἀγκυρίδα > ἀγκερίδα (ἡ ἀγκλίτσα στὴ Νάξο) κύρινθος > ἀκέρανθος (ἀπὸ τὴν γενικὴν ***τά-κεράθου***) Ἡ κατάληξη **-αθος** παρετυμολογία ἀπ' τὸ ***ἄ(ν)θος***· σύγκρινε : ***τὰ πυρέθ(ρ)ου*** ; ***Τα-περά-θου*** (παρακάτω), ἄκληρος > ἄκλερος, amiraglio > ἀμεράγιος, ἀμιράς > ἀμεράς, ἐντηριοῦμαι > ἀντεριοῦμαι (Ἀραβαντινός), Ἀργυρὴ > Ἀργερή, ἀφηρημάδα > ἀφερημάδα, ἀφερημένος, ἄχυρο > ἄχερο, ἀχερώνα κτλ.

Βιργινία > Βεργινία, βούτυρο > βούτερο.

Γηρατειὰ > γερατειά, γύργαθος > γεργάθι, γυρέβω > γερέβω, γυροβολιὰ > γεροβολιὰ (Ἀραβαντ.) ὑγιηρὸς > γερός, γειρτὸς > γερτὸς (Ἀρτάκη).

Διάργυρος > διάργερος.

Ἐργόχειρο > ἐργόχερο, ***Εἰρήνη*** > ***Ἐρήνη***.

Ἠπειρώτης > Ἠπερώτης.

Θηριακὴ > θεριακή, θυρίδα > θερίδα, θρινάκι > θερνάκι.

Τουρκ. gaïret > καεράτι (Θήρα), τουρ. caldirim > καλντερίμι, καλοτηρῶ > καλοτερῶ, καματηρὸς > καματερὸς (καὶ ὅλα τὰ εἰς -**ηρὸς**), κυρὰ > κερά, τοῦ κυροῦ > τοῦ κεροῦ (Ἀρτάκη), κυραζώνη > κεραζώνη καί κυρασελήνη > κερασελήνη (=ἡ ἴρις) κηρήθρα > κερήθρα, κηρὶ > κερί, Κυριακὴ > Κεριακή, circitare > κερκετέβω (=περιτρέχω), κῖρκος > κερκινέζι: κιρνῶ > κερνῶ, κυρτόβεργα > κερτόβεργα, κυρτὸς > κερτός, κίτρινος > κίτερνος, κλήρα > κλέρα καὶ κλιέρα, κληρονόμος > κλερονόμος, κλερονομῶ, κλερονομιὰ κτλ. Κύθηρα > Κύθερα, κύπειρη > κύπερη.

Λάκυρος (Ἡσυχ.) > λά(γ)κερος, λαμπυρὸς > λαμπερὸς (καὶ ὅλα τὰ -**υρὸς**), λίβυρνον > λίβερνο (=εἶδος καράβι), λυγηρὸς > λυγερὸς καὶ Λύγηρος > Λύγερος, Λύγερη (κύρια ὀνόματα στὸ Χαράκι τῆς Κύζικος), λυθρινάρι > λυθερνάρι.

Μάγειρας > μάγερας, μαγερέβω, μαγερειὸ κτλ. μοιράζω > μεράζω, μερασιὰ κτλ. μηρὶ > μερί, μυρίζει > μερίζει, μερουδιὰ (Λεῦκτρα), μυρίκη > μερικιά, μυρμήκι > μερμήγκι, μυρσίνη > μερσίνα, μερσινιὰ κτλ. μυρτιὰ > μερτιά, μεσάνδηρα > μεσάντερα (Ἀρτάκη) τουρ. baïrak > μπαγεράκι (Λαογρ, α΄, 315) brigantino > μπεργαντίνι, birbante > μπερμπάντης, τουρκ. birsim > μπερσίμι.

Νηρὸν > νερό, τουρ. demirdji > ντεμερτζῆς (σιδεράς), τουρ. direk > ντερέκι (=στύλος. Παπαζαφ.).

Ξάντρια > ξάντερια (Ψάλτης), Ξέκληρος > ξέκλε-

ρος, τουρ. taxirat > τὰ ξεράτια (=ἡ τύχη) ξυράφι > ξεράφι, ξηρὸς > ξερός.

Ὀξύριγχος > ξερύχι, ὀλόγυρα > ὀλόγερα (Σκύρο, Θράκη), ὄνειρο > ὄνερο (ΜΝΕ. α΄, 239).

Πειράζω > περάζω, περασμὸς (Σκύρο), Πειραίας > Περαίας, ὑπηρέτης > περέτης, πυρίζομαι > περίζομαι (Νίσυρο), μπιρίκο > περίκος (Τριανταφ. Sehnwör. 37), πριόνι > περιόνι, πρινάρι > περνάρι πιρούνι > περούνι, πυροφάνι > περοφάνι, ὑπέρπυρα > πέρπερα, πυρπολικὸ > περπολικό, πίτυρο > πίτερο, πιτερίδα, πιτεράτο κτλ. πληρώνω > πλερώνω, πλερωμή, ἄπλερος κτλ. πρόχειρος > πρόχερος, ποδόγυρος > ποδόγερας (Κεφαλον.).

Σειρὰ > σερά, τουρ. chirvani > σερβανὶ τουρ. sirmaya > σερμαγιά, συρματένιος > σερματένιος, σερματίζω καὶ σερματῶ, Συρόπουλλον > Σερόπουλο (Κύπρο Λαογρ. β΄, 65) σίδηρος > σίδερο, σιδερώνω, σιδερένιος κτλ. συρτὸς > σερτός, σερτάρι κτλ. σκατζόχοιρος > σκατζόχερος, σκληρὸς > σκλερὸς (Ἀρτάκη) σμυρίλι > σμερίλι, Σπυρίδωνας > Σπερίδωνας, σπιρούνι > σπερούνι, στειρέβω > στερέβω, τὰ πυρέθ(ρ)ου > τὰ πυράθου > Ταπεράθου (χωρίο στὴ Νάξο)— ἡ κατάλ. **-αθος** : **πύραθος** παρετυμολ. ἀπὸ τὸ **ἄ(ν)θος** ὅπως καὶ στὸ **κήρινθος > ἀκέραθος**, καὶ στὴν Κάρπαθο : ἡ **κέριθθα**, τιράντα > τεράντα, τυρὶ > τερὶ (Καστελλόριζο), συρέμβολον : ἡ τσυρέπο (Ἀρτάκη) > ἡ τσερέπα (Κεφαλονιά), τσιρλιό, > τσιρλιώ, τσιραπούλι > τσεροπούλι, (πυρρὸς > φυρρὸς Χατζηδάκης): τὰ φυρρὰ > τάφερρὰ (Τῆνο), φιλάργυρος > φιλάργερος, φιλυρέα > φιλεριά, ἐγχειρίζω > χερίζω καὶ ἐγχειρῶ > χερῶ

(Χατζηδάκ.), χηριὸς > χεριός, χειρόγραφο > χερόγραφο, χοιρομοίρι > χερομοίρι, χειρότερος > χερότερος, χειρόχτια > χερόχτια, ψειριάζω > ψεριάζω (Καστελόριζο) κτλ.

Στραβωμάρα μου!

Πώ, πώ! Κακὸ ποὺ τὄπαθα! Χερότερο ἀπὸ τὴν ἄγνοιά μου γιὰ τὴν ἀρχαία προφορὰ τοῦ **γ** (κοίτα α' μας τόμο σελ. 18, γραμμὴ ἀπὸ κάτου 4, καὶ σελ. 49 σημ. γραμ. ἀπὸ κάτω 4—3, καὶ β'. τόμο προπάντω, σελ. 32—34). Κἔπιτέλους ἐκεῖνο εἴτανε τυπογραφικὸ λάθος φανερὸ καὶ χεροπιαστὸ καὶ ὅμως ἡ νεοελληνικὴ ***Ἀθηνὰ*** (τόμ. λϛ' 209) δὲν **ὤκνησε** νἀνοίξει τὸ τρομερό της στόμα καὶ νὰ μᾶς κατακεραβνώσει, πὼς δὲν ξαίρουμε τὴν προφορὰ τοῦ ἀρχαίου **γ**.—Machallah!

Καὶ τώρα; .... τώρα πιὰ ποὺ φαίνεται πὼς δὲν πρόκειται γιὰ τυπογραφικὸ λάθος;

— Τρέμε κακοῦργε. Φιλήντα!

— Ἔλεος, ***Ἀθηνά!***

— Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ μὴν ξαίρει νὰ ξεχωρίσει τὰ οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα ὁ ἀλιτήριος, καὶ νὰ μᾶς κάνει τὸ γλωσσολόγο; Γιατὶ ἐδῶ πιὰ δὲν πρόκειται γιὰ τυπογραφικὸ λάθος (ποὺ ἐγὼ ἡ ***Ἀθηνὰ*** δὲν τὸ σκοτίζομαι καὶ πολὺ κἂν εἶναι τυπογραφικὸ ἐκεῖνο τὸ **γ**=y).

Ἐδῶ ἔχομε ὁλοφάνερη ἄγνοια τῶν στοιχείων τῆς γραμματικῆς.

— «Ὁ νέος οὗτος γλωσσολόγος...

["Έχουμε πεῖ πὼς δὲν εἶμαι πιὰ νέος, πάτησα τὰ 57, μὰ ἡ ***Ἀθηνὰ*** μὲ βλέπει πάντα νέο· πάσχει ἀπὸ Δαλτονισμό.—**Μὲ** βλέπει νέο καὶ ἔφκεται τὸ θάνατό μου : τόμ. λς', 212].

»... ἀγνοεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς γραμματικῆς λέγων ἐπίθετα τά : ***ψωμὸς*** καὶ ***κρᾶσις*** καὶ ***κόκκοι»***. Κοίτα πιὸ ἀπάνω σελ. 52, ἀναγνώστη μου συμπαθητικέ, καὶ κλάψε με, γιατὶ ἐδῶ ἀλήθεια δὲν εἶναι τυπογραφικὸ λάθος, μόνο εἶναι ἀλήθεια φάνισμα : «ἐσχάτης ἀμαθείας, ἀνεπιστημοσύνης καὶ θρασύτητος» (Ἀθ. λς', 213). Ἐσὺ τώρα ἀναγνώστη μου, ἂν εἶσαι Χριστιανὸς καὶ δὲ θέλεις νὰ κολαστεῖς συφωνώντας μὲ τὴν ***Ἀθηνά***, μπορεῖς νὰ πεῖς πὼς εἶναι ἁπλῆ ἀφηρημάδα, πού τηνε παθαίνει κάθε ἄνθρωπος ποὺ καταγίνεται μὲ τὰ γράμματα (¹).

Ὡστόσο εἴτε ἀφηρημάδα τὸ πάρεις, συμπαθητικέ μου ἀναγνώστη, εἴτε «ἐσχάτης ἀμαθείας, ἀνεπιστημοσύνης καὶ θρασύτητος» φάνισμα (Ἀθ. λς' 213), πάντα λάθος εἶναι βέβαια καὶ κάνε τὸν κόπο νὰ τὸ διορθώσεις ἔτσι δὰ μέσ' στὸ ἀντίτυπό σου (πιὸ ἀπάνω σελ. 52).

(¹) Σύγκρινε : «*ἡ γλῶσσα* τῶν Ἰρλανδῶν καὶ Βοημῶν *τονίζουσι*». (Γούτνεϋ Συγκριτ. γλωσσικὴ μετάφρ. Χατζηδάκη σελ. 153), ἀντάξιο μὲ τὸ περίφημο τὸ «αἵτινες καταλαβόντες» (ἴδιο βιβλ. σελ. 470), ποὺ ὡστόσο ἐμεῖς ποτὲ δὲν τὰ πήραμε ἀφτὰ γιὰ δείγματα ἀμάθειας, ἀλλὰ ἁπλὲς ἀπροσεξίες. Ὡστόσο ὁ ἐμβρόντητος Χ. πολεμάει νὰ μᾶς πείσει πὼς ἀφτὰ εἶναι συνταχτικὰ σκήματα. — Ὤχ στὰ χάλια μας, ποὺ θέλουμε καὶ σκήματα !

«Τὸ ἴδιο γίνεται κιὄταν **δυὸ οὐσιαστικὰ** ἀποτελοῦνε τὸ συνταχτικὸ σκῆμα τοῦ καθ' ὅλο καὶ μέρος, ὅταν δηλ. τὸ **πρῶτο οὐσιαστικὸ** κατὰ ὀνομ. αἰτιατ. κτλ. σημαίνει μέρος τοῦ **δέφτερου**, τοῦ κατὰ γενικὴ οὐσιαστικοῦ ποὺ παραστήνει τὸ ὅλο. Λόγου χάρη: ἀπὸ φράση: δός μοι ψωμὸν ἄρτου παραλείπεται ἡ ἐφκόλως ἐννοούμενη γενικὴ τοῦ ὅλου ποὺ δείχνει **τὸ δέφτερο** οὐσιαστικὸ καὶ μένει τὸ **πρῶτο οὐσιαστικὸ** ποὺ σημαίνει τὸ μέρος, μὲ τὸ νόημα ὁλότελα τοῦ **δέφτερου** οὐσιαστικοῦ ποὺ παραλείφτηκε...»(1).

Τἄλλα εἶναι καλά, πιστέβω.

Τώρα λοιπὸν ἀκοῦτε νὰ σᾶς πῶ.

Ἡ νεοελληνικὴ **Ἀθηνὰ** θὰ κλείσει τὰ μάτια της σἄφτὸ ἐδῶ τὸ ἀρκετὰ σύγκαιρα διορθωμένο καὶ θὰ τἀνοίξει σἐκεῖνο ἐκεῖ (σελ. 52) τὸ λαθεμένο καὶ θὰ γράψει πάλι—νὰ τὸ δεῖτε—ἄρθρο ἀλάκερο γιὰ τὴν **ἔσχατη ἀμάθειά μας, τὴν ἀνεπιστημοσύνη καὶ τὴ θρασύτητα** (Ἀθ. λϛ', 213), ποὺ δὲν ξαίρουμε νὰ ξεχωρίσουμε τὰ ἐπίθετα ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά, τἀκοῦς:

Γιατὶ καὶ στὸν πρῶτο μας τόμο τὰ ἴδια ἔκαμε. Στὴ σελ. 18 εἶχε τὸ **τυπογραφικὸ** λάθος, στὴ σελ.

---

(1) ***Δικαιολογία μου***

Ἐπειδὴ παραπάνω μιλούσαμε γιὰ **ἐπίθετο**, ποὺ φέβγοντας τὸ οὐσιαστικὸ μένει στὸν τόπο του τὸ ἐπίθετο, μὲ τράβηξε ἐκείνη ἡ περίπτωση καὶ δὲν πρόσεξα ἀφτὴ τὴ δέφτερη περίπτωση πὼς δὲν εἴτανε πιὰ ἐπίθετο, ἀλλὰ οὐσιαστικὸ ἐκεῖνο ποὺ παίρνει τὸ νόημα τοῦ ἄλλου. Τὸ ἴδιο παθαίνει καὶ ὁ Χ. ὅταν λέει τὶς **ἀντωνυμίες**: **ἄρθρα**, ΜΝΕ. α', 10—11.

49 εἶχε τὴ διώρθωσή του Μὰ ἀφτὸ δὲν τὴν ἐμπόδισε τὴν *Ἀθηνά* μας νὰ γράψει ἀλάκερο ἄρθρο μὲ κωμικὴ σοβαρότητα γιὰ τὴν ἄγνοια τῆς προφορᾶς τοῦ ἀρχαίου *γ* ἀπὸ μέρος μας.

— «Σὲ γνωρίζω *Ἀθηνά* 'πο τὸ σινιό σου
πὼς εἶσ' ἐκείνη ποῦσαι» (¹)

Κουντουρούδι

Στὴ σελ. 207 τῶν ΜΝΕ. β', ὁ ἀφελὴς ὁ δάσκαλος λέει πὼς τὸ ***κουντουρούδι*** (=κεράτιον, ξυλοκέρατο, χαρούπι, κούτσουπο) γίνεται λέει ἀπὸ τὸ ***κοντὸς+οὐρά***.

Εἶναι νὰ γελᾶς καὶ νὰ βαστᾶς τὰ συκώτια σου.

—Ποῦ βρέθηκε ἐδῶ, ἀδερφέ μου, ἡ οὐρά, καὶ μάλιστα νᾶναι καὶ κοντή !

Ὁ τύπος ***κουντουρούδι*** εἶναι μάκραιμα (Γραμμ. Φιλ. § 197) τοῦ τύπου ***κουντρίδι*** (=κεράτιον). Ὅπως τό : ***κερατίζω*** τὸ εἴπανε ***κουντράω*** ἔτσι καὶ τὸ ***κεράτιον*** τὸ εἴπανε ***κουντρίδι***· τύπος γνωστότατος, ποὺ μόνο ὁ δάσκαλος δὲν τόνε ξαίρει καὶ μᾶς λέει ***ἀνοησίες*** (²).

Ἔπειτα ἐπειδὴ ὑπάρχει ἤδη ἕνα ***ου*** ἀναπτύσσεται καὶ δέφτερο ***ου*** στὴν πλαϊνὴ συλλαβὴ καὶ γίνεται ***κουντουρίδι*** τύπος ἐπίσης γνωστότατος, ποὺ

(¹) Λασκαρᾶτος' ποιημ. ἔκδ. Φέξη σελ. 124.
(²) Κοίτα Ἀθηνᾶς λζ', σελ. 25. ἀράδα 19—20, κἐδῶ παρακάτω ἄρθρο : ***βερύκοκκο***.

θὰ βρίσκεται πιστέβω καὶ **στάρχεῖα** τοῦ Χατζηδάκη.

Σύγκρινε καὶ τὰ παραδείγματα ἐτοῦτα :

ου > ου + ου : μούσκλη > μούσκουλη, (γρωνάς) : γρούνα > γουρούνα, μνοῦχος > μουνοῦχος, χουχλιὸς > χουχουλιός, (Λεξικογρ. ἀρ. Ϛ', 504), ψούνιο > πουσούνιο, σού βα > σούρουβα (Λαογρ. γ', 340), σουγλὶ > σουγουλί, τσουκνίδα > τσουκουνίδα (Σάρρος Π.Ε.), τουλπάνι > τουλουπάνι, ἔτσι λοιπὸν καί : **κουντρίδι** > **κουντουρίδι.**

Κατόπι τὸ **κουντουρίδι** γίνεται καὶ **κουντουρούδι**, ἀνταλλάζεται δηλ. ἡ κατάληξη **-ίδι** μὲ τὴν κατάλ. **-ούδι**,

Ἔτσι λοιπὸν ὅπως εἶπανε : **γλωσσίδι** καὶ **γλωσσούδι**, **βοσκαρίδι** καὶ **βοσκαρούδι**, **πλουμίδι** καὶ **πλουμούδι**, **πεταλίδι** καὶ **πεταλούδι**, **πινακίδι** καὶ **πινακούδι**, **φλοίδι** καὶ **φλούδι** κτλ., ἔτσι εἴπανε καὶ **κουντουρίδι** καὶ **κουντουρούδι.**

Ἐδῶ μάλιστα συνέργησε καὶ ἡ φωνοσυρμὴ ἀπ' τὰ δυὸ προηγούμενα **ου**. Σύγκρινε :

ου + ι > ου + ου: βουθηλεία > βουθουλεία (Bova), βούτυρο > βούτουρο, λούπινα > λούπουνα (Σπάρτη), μουρμυρίζω > μουρμουρίζω, λουμπίνοι > λουμποῦνοι, κουβίκουλο > κουβούκουλο > κουβούκλι, ἐπίμουρα > πούμουρα (Κουκουλές), (Κατα)κουζηνὸς > Κουζουνός, (σύσσημον) : σουσήμι > σουσούμι, (contimentum) : κουδίμεντο > κουδούμεντο, βουνήσιος > βουνούσιος (Σύμη .

ι + ου > ου + ου : τίνους > τούνους (Κύζικο), λειτουργιὰ > λουτουργιά, ζιπούνι > ζουπούνι, ζήτουλας > ζούτουλας, σίγουρος > σούγουρος (τὰ δυὸ στὴν Ἀρ-

τάκη), φρίσουλα > φρούσουλα (Σκύρο), ψιχούδι > ψουχούδι ("Ηπειρος), φλισκούνι > φλουσκούνι, μαρυκοῦμαι > μαρουκοῦμαι, σεισουρήθρα > σουσουράθρα ('Αρτάκη), θρυμμούλι > θρουμμούλι.

Δρακοντιὰ > πρακοντιά.

Άρον τὸ δρακόντιον, δροκόντι, δρακοντιά, φιδόχορτο (γιατὶ μοιάζει σὰ φίδι), ***ἀτεκνόχορτο*** (γιατὶ πιστέβουν πὼς τὸ ἀφέψημα τῆς ρίζας του ἐμποδίζει τὴν τεκνογονία). κτλ. κοίτα Χελδρ. Μηλιαρ. Δημ. ὀν. φυτ. σελ. 96. —Εἶναι τὸ ***δρακόντιον*** τοῦ Θεόφραστου (ἱστ. φυτ. ζ', 12, 2.) καὶ ἡ ***δρακοντία*** τοῦ Διοσκορίδη (β', 195). Καὶ στοὺς ἀρχαίους, βλέπετε, σὰ φίδι πρόσπεσε στὴ λαϊκὴ ἀντίληψη καὶ τὸ εἴπανε φυτὸ τοῦ ***δράκοντα***, γιατὶ ἀφτὸ θὰ πεῖ: ***δρακόντιον***.

῾Ο κ. Χ. (ΜΝΕ. β', 204) ἀναφέρνοντας τὸ 'Ηπειρωτικὸ τύπο: ***πρακοντιὰ*** ἀπὸ τὴν Πανδώρα Θ',2 15 τὸν ξηγάει μὲ περισσή, ἐφκολία και μὲ περισσότερη ἀφέλεια, πὼς γίνεται ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὴν πρόθεση ***παρὰ*** λέει.

Ποῦ εἶναι ἐδῶ ἡ ***παρὰ*** καὶ τὶ θὰ γύρεβε ἐδῶ ἡ παρά;—Ξέμοιασμα φτόγγου καὶ τίποτε ἄλλο.

Δηλαδὴ τὰ δυὸ ἀκρογλωσσικὰ ***δ*** καὶ ***ρ*** γιὰ νὰ προφερθοῦνε καταποδιαστὰ παρέχουνε δυσκολία στὴν προφορά, γιὰ νὰ μὴν κουραστεῖ λοιπὸν πολὺ ἡ γλώσσα, προλαβαίνει τὸ ὑποσυνείδητο τοῦ μιλητὴ καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ πετάξει τὴν ἄρθρωση τοῦ πρώτου φτόγγου στὰ χείλια κἔτσι ἀρθρώνεται ἀντὶς

δ > β : **βρακοντιὰ** (χωριὰ τῆς Κύζικος) ἢ π : **πρακοντιὰ** ("Ηπειρο).

Παραπάνου στὴ σελίδα 68 βάλαμε ὅλα τὰ παραδείγματα, ποὺ παθαίνουνε τὸ ξέμοιασμα σὲ δυὸ παρακείμενους ὁμοιοπρόφερτους φτόγγους, ἐκεῖ λοιπὸν ταιριάζει καὶ τοῦτο κάτου κάτου **δρ > πρ** : **δρακοντιὰ > πρακοντιά**.

Φιδόντομα

Τὸ ἴδιο φυτὸ στὸ Λιβίσι τὸ λένε **φιδύντομα**. Ὁ Χ. (ἴδ. βιβλ. ἴδ. σελ.) τὸ γράφει **φιδόντωμα**, μὲ **ω**. Ἀπὸ τὴ γραφὴ ἀφτὴ φαίνεται πὼς δὲν **κατάλαβε περὶ τίνος πρόκειται.**

Εἶναι τὸ **φιδόντυμα**=ντύμα τοῦ φιδιοῦ, τὸ **φιδοποκάμισο** ποὺ λένε ἀλλοῦ, γιατὶ ἀπὸ τὸ χρῶμα ὁ λαὸς πῆρε τὸ φυτὸ γιὰ **φιδόντυμα** κἔγινε **φιδόντομα** κατὰ τὴ φωνοσυρμή, ποὺ τὴ συνηθίζουνε πολὺ στὸ Λιβίσι.

ο+ι > ο+ο : ἀποζυμώτρα > ἀποζομώτρα (Ἰκαρία), ὁλοτρύγυρα > ὁλοτρόγυρα (καὶ κατόπι ἀπ᾽ ἀφτὸ καὶ ἁπλό : **τρόγυρα > τρογυρίζω**) ὄρκυνος > ὄρκονος ("Ηπειρο), βόθυνος > βόθονας, ἀνεμόστυλος > ἀνεμόστολος, ἀπομεινάροι > ἀπομονάροι (Κρήτη), ἀποθηκάρι > ἀποθοκάρι (Σαλβάνος), ἡλιόπυρο > ἡλιόπορο (Πόντος), ὁ ἰξὸς ὁ ὀξὸς (Οἰνόη), ὁ ὑγρὸς > ὁ ὀγρὸς (Κύζικο) ὁ ἥλιος > ὁ ὅλιος (Σινασό) ὁ ἴκτερος > ὁ ὄχτερος, ὁ ἰκτερικὸς > ὁ ὀχτερικὸς (Σάρρος).

"Ετσι λοιπὸν καί : **φιδόντυμα > φιδόντομα.**

ι+ο > ο+ο : ξιφιὸς > ξοφιός, πληρώνω > πλο-

ρώνω (Σύμη), sirocco > σορόκος, πυροστιὰ > πορο-σκιὰ (Καστελλορ.) χειρότερος > χιορότερος, κληρονόμος > κλορονόμος (Μαχαιρᾶς) στρύχνος > στρογνός, σιρόπι > σορόπι, βλίτρο > βλιότρο ('Αραβαντινός), δείλαιος > δόλιος, τσιρότο > τσορότο (Κεφαλονιά), λοῖσθος > λοστός, Γρηγόρης > Γοργόρης (Πόντος), βληχώνι > βλοχώνι (Πόντος).

Φρασκομηλιὰ

Ὁ τύπος πάλι ***φρασκομηλιὰ*** εἶναι συμφυρμός : ***φρέσκη+φασκομηλιὰ*** > ***φρασκομηλιά***, γιατὶ στὴν πατρίδα μου τὴ λέμε : ***φρεσκομηλιά***. Ὁ Χ. (ΜΝΕ. ***β'***, 201) τὰ ἐφκολύνει : ἀπὸ τὸ ***βράζω***, λέει· μὰ τὸ ***βράζω*** ἔχει ***βρ***, θαρρῶ, δὲν ἔχει ***φρ***.

ΦΩΣ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ ΚΑΙ ΤΑΞΗ ΣΤΟ ΧΑΟΣ

Γιὰ τὸ α

Τὸ **α** φωνητικὰ κατεφτείας δὲ γίνεται οὔτε **ο** οὔτε **ου**, μήτε κἂν κοντὰ στὰ χειλικὰ καὶ στὰ λαρυγγικά. Πρέπει λοιπὸν ἀλλιῶς νὰ ἑρμηνεφτοῦνε τὰ παραδείγματα ποὺ παραθέτει ὁ Χ. στὰ ΜΝΕ. β', σελ. 279—281. Ἕνα-δυὸ τὰ ἑρμηνέβει, κατὰ μένα, πολὺ σωστὰ χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ εἶναι καὶ πολὺ βέβαιος γιὰ τὴν ἑρμηνεία τους. Ἐμεῖς θὰ προσπαθήσουμε ἐδῶ νὰ ἑρμηνέψουμε τἀποδέλοιπα.

Τὸ ***μαμμὰ*** ἔγινε στὸν Πόντο ***μομὰ*** κατὰ Τούρκικη ἐπίδραση ὑποθέτω (ἔτσι οἱ Τοῦρκοι τὸ baba τὸ λένε : buba) ἀφοῦ καὶ τὸ ***παπᾶς*** ἔγινε ἀφτοῦ ***ποπᾶς*** σίγουρα ἀπὸ Ρούσικη ἐπίδραση.

Τὸ ***φανάρι > φωνάρι*** στὰ νησιὰ κατὰ τὸ ***φῶς.***

Τὸ ***μασκαρὰς > μοσκαρὰς*** κατὰ τὸ ***μόσχος > μόσκος, μοσκάρι,*** γιατὶ οἱ ***μασκαράδες*** μεταμφιέζονται καὶ σὲ ***μοσκάρια.***

Τὸ ***παράμαλλο > παρούμαλλο*** κατὰ τὸ ***οὔμαλο*** =ὁμαλό.

Τὸ ***σαμάρι > σωμάρι*** ἀπὸ τὸ ***σῶμα,*** γιατὶ τὸ ταιριάζουμε ἀπάνω στὸ ***σῶμα*** τοῦ ζώου.

Τὸ **ἀποκαρώνομαι** (κάρωση) > **ἀποκορώνομαι** ἀπὸ τὸ **κορώνω,** ποὺ ἀφτὸ γίνεται ἀπ' τὸ **κόρος.**

Τὸ **μπαμπάκι** > **μπομπάκι,** γιατὶ τὰ μεγάλα δέματα ποὺ κάνουνε τὸ **μπαμπάκι** στὸ ἐμπόριο τὰ λένε **μπόμπες.**

Τὰ στράφυλα > στρόφυλα (Πάρο) ἀπὸ τό: **στροφή.**

Τὸ **μαστάρι** > **μουστάρι,** ἀπὸ τὸ **μουσκάρι** ποὺ βυζάνει τὸ **μαστάρι.**

Τὸ Νικαριώτικο **Τάφος** ἔγινε **Τέφος** (ΜΝΕ. β', 401) ἀπὸ τὸ **τέφρα** βέβαια, ἐπειδὴ ὁ **τάφος** περιέχει τὴν **τέφρα** τοῦ νεκροῦ.

Τέλος τὸ **πουχνίζει** = φυτρώνει τὸ μουστάκι (στὸν Πόντο) ἀποδείξαμε στὸν πρῶτο μας τόμο 166 πὼς δὲν εἶναι τὸ ἀνύπαρχτο **ἀπαχνίζει** τοῦ Χ. μόνο εἶναι τὸ **ὑποχνοΐζει** καὶ λοιπὸν εἶναι κανονικὸ καὶ δὲν ταιριάζει ἐδῶ.

Καὶ μερικὰ ἀκόμα ποὺ δὲν τἄχει ὁ Χ.

(δράγμα) : **δραμὶ** > **δρομί, δραμίζω** > **δρομίζω** (Χίο, Πασπάτης) παρετυμολ. ἀπὸ τά : **δρόμος, δρομί, δρομίζω.**

μανιτάρι > **μονιτάρι** (Κεφλν.) ἀπὸ τά **μονός, μόνος.**

διαβήτρα > **διοβήτρα** (Λαογρ. γ', 379) ἀπὸ τὸ **δυό.**

σφαράγι > **σφοράγι** (Σκύρο) καὶ

ξέφαρσα > **ξεφορσα** (Τῆνο), ἀπὸ τὸ **σφόρτσος.**

σφακελιὰ > **σφογγελιὰ** (Τῆνο). Ἐδῶ φαίνεται φῶς φανάρι πὼς εἶναι παρετυμολογία ἀπὸ τὸ **σφόγγος** γιατὶ τοῦ δανείζεται κιἄλλο φτόγγο : **κ** > **γγ.** Ἂν

εἶναι καὶ κάνα ἄλλο, πάντα ἀναλογικὰ πρέπει νὰ ξηγηθεῖ.

Τὸ **α** φωνητικὰ μόνο **ε** γίνεται κοντὰ στὰ ὑγρά : **ρ**, **λ**, **ν**, καὶ στὸ **μ**.

Ἰδοὺ ἀρκετὰ παραδείγματα :

αρ > ερ (ζαβός) : ζαρβὸς > ζερβός, καθαρίζω > καθερίζω, ξέφαρσα > ξέφερσα (Σύμη), ξαρματώνω > ξερματώνω, ἀραβικό : narandj > νεράντζι, ἔναργα > ἔνεργα (Μπουντώνας), δηνάρι > δηνέρι, σαρδέλα > τσερδέλα, σαράντα > σεράντα (Πόντος), Σαραντάπηχος > Σεραντάπηχος (Θεοφάνης), σιτάρι > σιτέρι (Πόντος), σφογγάρι > σφογγέρι (Ρόδο), τέσσαρα > τέσσερα (καὶ ἀρχαῖο), Φάρσαλα > Φέρσαλα, φταρνίζομαι > φτερνίζομαι, πάρε (Γραμ. Φιλήν. § *1629)* > πέρε, (ὑ)ποζωνάρα > πουζουνέρα (Σάμο), κάμαρη > κάμερη, (ἱλαρά, νόσος) : ἵλαρη > ἵλερη, (panarium): πανάρι > πανέρι, ταλάρι > ταλέρι, σοβαρὸς > σοβερός, καλικάντζαρος > καλικάντζερος, μπαρμπέρης > μπερμπέρης, σαργὸς > σεργὸς (Θήρα), λυχνάρι > λυχνέρι, λιθάρι > λιθέρι, σκουτάρι > σκουτέρι, κάθαρα > κάθερα (=τὰ ἀποκαθαρίδια), κυναρίου > κυνερίου (Ἡσύχιος κατὰ Κουκουλέ· πολὺ σωστά). paratum > περάτο, μυσαρὸς > μυσερός, καλιγάρης > καλιγέρης, βαρβατιλιὰ > βερβετσιλιὰ (Αἶνο), σισάριον > σισέρι (Κοραής).

αλ > ελ : κάλαμος > (ἀν)κέλαμος (Σύμη), βαλανίδι > βελανίδι, καβαλλάρης > καβελλάρης, παλάτι > πελάτι (Κρήτη), γαλαρία > γελαρία (Λεξ. ἀρ. α΄, 122), ταλαιπωρῶ > τελαιπωρῶ, ἀγάλλομαι > γέλλομαι (Κύπρο, Σακελ.), Καταλάνος > Κατελάνος, βήσαλα > βήσελα (Τῆνο), ἀσπάλαθος > ἀσφέλαχτος, ἔνταλμα >

ἔντελμα, καρικάντζαλος > καρικάντζελος, κουτρουβαλίζω > κουτρουβελίζω (Χιό), κρουστάλλι > κρουστέλι (Κρτ.), μαλάχη > μελόχα, ἀρβαλίζω > ἀρβελίζω (=κωδονοκρούω), Μαλούντα > Μελούντα (Μενάρδος), Θαλέλαιος > Θελέλης (Ἄμαντος), βάλλω > βέλλω, βαλάωρο > βελάουρο (=ἀραποσίτι· Οἰνούντα), ἀντράλα > ντρέλα (Οἰνούντα), κότσαλα > κότσελα (Οἰν.), ὁμαλίστρα > μελίστρα (Οἰνουντ.), παλάγγια > πελάγγια.

αν > *εν* : Μέθανα > Μέθενα, commandour > κομεντούρης, (σάνδυξ) : σαντούκι > σεντούκι, σαλαμάντρα > σαλαμέντρα (Ζηκίδης), χράνος > χρένος (ἀγριορεπανίδα), πρεζαντίζω > πρεζεντίζω, πλαδάνι > πλαδένι (=πλαστήρι).

ρα > *ρε* : ἀρραβώνα > ἀρρεβώνα καὶ ἀρριβώνα στὰ βόρεια, κραβάτι > κρεβάτι, ραντίζω > ρεντίζω (Λακωνία) ραχίδι > ρεχίδι, τραβλὸς > τρεβλὸς (Μακεδονία), κοντραστάρω > κοντρεσταρω (Σίκινο), ραπάνι > ρεπάνι, παραθύρι > παρεθύρι, ράσσω > ρέσσω (=περνῶ Κύπρο), παραποταμιὰ > παρεποταμιά, ἀραξοβόλι > ἀρεξοβόλι (Τσιτσελ.) Κερ(ι)ακὴ > Κερεκὴ (Πόντος), τραμουντάνα > τρεμουντάνα, δράμω > δρέμω, ἀγραβανὶ > ἀγρεβανί, ὁ τρὰς > ὁ τρές: οἱ τρέδες (Ἀρτάκη), τὸ Σεραφιὸ > ἡ Σερεφιὸ (Ἀρτάκη), δραγάτης > δρεγάτης, τραβενιάζω > τρεβενιάζω (Κύπρο), κοράλλι > κουρέλλιν (Κύπρο).

λα > *λε* : λαβράκι > λεβράκι (Σύμη), ἀσπάλαθος > ἀσπάλεθρος, λάμνω > λέμνω (Ἀρχέλαος), παλαθύρι > παλεθύρι (Αἴγινα), πρωτόλαβο > πρωτόλεβο (κὕστερα πρωτόλοβο: εβ > οβ), λαχομανῶ > λεχομανῶ, προβηγγιανό : esclata > σκλέτα, σκλετάδα.

να > νε: Παναγιὰ > Πανεγιὰ, πινάκι > πινέκι (Σινασό).

μα > με: καματερὴ > καμετερή μᾶς εἶπε > μὲς εἶπε καὶ μάχεται > μέχεται ('Αρτάκη), ***'Αμμεθούντα*** (Χιό).

'Εξὸν ἀπ' ἀφτὲς τὶς φυσιολογικὲς μεταβολὲς τοῦ **α** σὲ **ε** κοντὰ στὰ ὑγρά, ἀπολύτως καμιὰν ἄλλη φωνητικὴ ἀλλοίωση δὲν παϑαίνει τὸ **α** (ἐξὸν ἀναλογικά).

Οὔτε ἀφομοιώνεται ποτὲ σήμερα τὸ **α** μὲ ἄλλο φωνητικὸ φτόγγο, ἀλλὰ ἀφομοιώνει ὅλους τοὺς ἄλλους ἀφοῦ εἶναι δυνατότερο, δηλ. ἀνοιχτότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους.

'Αφτὰ κανεὶς δὲν τάχει προσέξει ὥςτα τώρα ἔτσι λεφτομερειακά, γιὰ τοῦτο καὶ οἱ πιὸ τρανοὶ νεοελληνιστάδες γλωσσολόγοι μιλᾶνε μὲ περισσὴ ἀφέλεια γιὰ ἀφομοίωση ἤ παράμοιασμα τοῦ **α** μὲ ἄλλα φωνήεντα.

Τὸ ***θαμπὸς > θομπὸς*** ὄχι ἀπὸ ἀφομοίωση τοῦ **α** πρὸς τὸ **ο** (ΜΝΕ. α΄. 236), πρᾶμα ἀδύνατο καὶ χωρὶς ἄλλο παράδειγμα, ἀλλά ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ ὁμοιονόημο ***θολός***.

Το ***λαβωματιὰ > λωβωματιὰ*** (ΜΝΕ. β΄, 236) ὄχι ἀπὸ ἀφομοίωση τοῦ **α** πρὸς τὸ **ο** πρᾶμα ἀδύνατο καὶ χωρὶς ἄλλο παράδειγμα (ἐξὸν τὸ παραπάνου ποὺ ξηγήθηκε κιόλας πιά), ἀλλὰ ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ ***λωβὸς***=λωβητός, βλαμμένος (κοίτα πὼς ξεδιαλύνω τὸ νόημά του στὸν α΄, τόμο μας σελ. 219).

Σημ. 'Αφτὰ τὰ δυὸ ***λοβωματιὰ*** καὶ ***θομπὸς*** στὸ β΄. τόμο μου (σελ. 89) τὰ ξηγῶ ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τῶν

χειλικῶνε, μὰ δὲν ἔχω δίκιο. Δὲν τὰ εἶχα μελετήσει τότες καλά.

Ἐπίσης καὶ μερικὰ ἄλλα : **ποπάς, μομμά, σομάρι καὶ τρόφιλα,** ποὺ τώρα πιὰ τὰ ἑρμηνέβω ἐδῶ πιὸ ἀπάνου σίγουρα καὶ σωστὰ μὲ τὴν ψυχολογική, δηλ. τὴν ἀναλογική, ἐπίδραση ἄλλων ὁμοιονόημων(¹).

Τἄλλα ὅμως ὅλα ποὺ ἑρμηνέβω σἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ ἄρθρο μου ποὺ ἐπιγράφεται : **«Φωνητικά»** (β΄, 87—91) εἶναι ἀρχισίγουρα καὶ βάζουνε τὰ πράματα στὴ θέση τους, πρώτη φορὰ ἔτσι λοκάθαρα καὶ ξεδιαλεγμένα.

Κάθε τροπὴ τοῦ **α** σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο φτόγγο, ἐξὸν σὲ **ε** κοντὰ στὰ ὑγρά, πρέπει νὰ ξηγέται **ἀναλογικὰ καὶ** παρετυμολογικά, δηλ. ψυχολογικά, **καὶ** ὄχι φυσιολογικά.

Γιὰ νὰ δώσουμε φυσιολογικὴ ἐξήγηση στὴ μεταβολὴ ἑνὸς φτόγγου, πρέπει νἄχουμε πολλὰ παραδείγματα μὲ τοὺς ἴδιους γειτονικοὺς ὅρους. Ἀπὸ δυὸ κιἀπὸ τρία τέτοια, ποὺ ἔφκολα κιόλας ἑρμηνέβονται ψυχολογικά, εἶναι παρακιντύνεμα νὰ βγάζουμε νόμο φωνητικό.

Στὴν προελληνικὴ γλώσσα τὸ **α** εἴτανε ὁ πιὸ ἀδύνατος φωνητικὸς φτόγγος γιὰ τοῦτο στὴν πανάρχαια μετάπτωση τὰ ἰσοδύναμα **ε, ο** ἀδυνατίζανε σὲ **α**: **βέλ**(ος)—**βόλ**(ος) > **βάλ**(jω), **δέκ**(α)—**δοκ**(ὸς) > **δάκ**(τυλος), **φέρ**(ω)—**φόρ**(ος) > **φάρ**(ος) καὶ τέλος ἀπὸ

(¹) Διορθῶστε λοιπὸν τὸν παράγραφο ἐκεῖνο στὸ β΄ τόμο σελ. 89 ἀράδα ἀπὸ κάτου 7 ἔτσι δά :

. . . ἀλλὰ γίνεται τὸ **α > ο** ἀπὸ ἀναλογικὴ συνεργιὰ ἄλλων ὁμοιονόημων, ἔτσι καὶ τὰ **σαμάρι > σομάρι** . . . κοίτα τὸν γ΄ μας τόμο σελ. 147—8).

τὴν πολὺ ἀδύνατη προφορά του, σὰν ἔκκροτος λαρυγγικὸς φτόγγος, χανότανε δηλ. ἀποσιωπιότανε ὁλότελα: **βλ**(ῆμα), (δί)**φρ**(ος) κτλ.

Γιὰ τοῦτο στὴν ἀρχαία Ἰωνικὴ ἀφομοιώνεται πρὸς τὸ **ο**.

αο > οο > ω : τιμάομεν > τιμόομεν > τιμῶμεν **τιμάοιμι > τιμόοιμι > τιμῷμι**, ἀοιδὴ > ὀοιδὴ > **ᾠδή** **κ.τ.λ.**

οα > οο > ω : **χειρο-άναξ > χειρο-όναξ > χειρῶναξ, ἱππῶναξ, πρόFατος** > πρόοτος > **πρῶτος, αὐτο-άδὺς > αὐτώδης, αἰδό(σ)α > αἰδόο > αἰδῶ** κτλ.

Πρὸς τὸ **ε** ἀφομοιωνότανε, μόνο ὅταν τὸ ἀκολουθοῦσε:

εα > ee > η=ê : **γένεα > γένee > γένη, ἐ-άκουον** > **εέκουον > ἤκουον, ἐ-αἰσθανόμην** > εεισ**θανόμην**, > **ἠσθανόμην λύ(ε)σαι** > λυeei > **λύῃ**.

Ἐδῶ δηλ. ἔκλειε λίγο τὸ **α** χάρη τοῦ **ε** μὰ καὶ τὸ **ε** ἄνοιγε λίγο χάρη τοῦ **α** καὶ γινότανε ὁ μακρόχρονος **η**=ä, δηλ. **ε** ἀνοιχτὸ μακρό. Ἐνῶ ὅταν προηγιότανε ἀπὸ τὸ **ε** ἀφομοίωνε τὸ **ε** σὲ **α** :

αε > αα > α : τιμάετε > τιμάατε > τιμᾶτε, τιμάεις > τιμάαις > τιμᾷς, ἀγορά(ζ)εσθε > **ἀγοράασθε > ἀγορᾶσθε, τὰ ἐμὰ*** > τὰ ἀμὰ > **τἀμά**.

Ἐνῶ στὴ Δωρικὴ προφερνότανε πολὺ ἀνοιχτὸ κεῖτανε δυνατότερο κιἀπ' τὸ **ο** γιὰ τοῦτο τό: **πρόFατος** δωρικὰ ἔγινε : **πρᾶτος**, τὸ **αὐτο-άδὺς > αὐθάδης, τὸ λοχοαγός > λοχαγός, ξεναγὸς** κτλ.

Καὶ στὴ νέα Ἑλληνικὴ ποὺ προφέρνεται πολὺ ἀνοιχτό, πιὸ ἀνοιχτὸ κιἀπ' τὴν ἀρχαία δωρική, ἀφο-

μοιώνει ὅλα τὰ φωνήεντα καὶ δὲν ἀφομοιώνεται μὲ κανένα τους.

Ἰδοὺ παραδείγματα ἀρκετά :

α + ο > α + α : ἀντρουμίδα > ἀντραμίδα, παλαμονίδα > παλαμανίδα, βατολαλῶ > βαταλαλῶ (Νίσυρο), Πάνορμο > Πάναρμο (Κύζικο), Σαμοθράκη, > Σαμαθράκη, ἀνωνίδα > ἀνανίδα, ἄροτρο > ἄλατρο (Κάρπαθο), βραχιόλι > βραχιάλι, ἁρμοστὸς > ἁρμαστός, (χαλκὴ zucca): χαλκοτσούκα > χαρκατσούκα, λαγκωνάρι > λαγκανάρι (Τῆνο), κατορδινάζω > καταρδινιάζω, κατωσάγωνο > κατασάγωνο (κοινὸ) καὶ κατωσάγωνο > κατωσάγανο (Βελβεντὸ), καλογηρικὸ > καλαγηρικό, ἀπὸ ποῦ > ἀπαποῦ (Σινασό), νὰ πάρ' ὁ διάβολος > νὰ πὰρ' ἁ διάβολος (Ἀρτάκη), ἁλοσάχνη > ἁλασάχνη (Πόντος), ἀποδιαλλάζω > ἀπαδιαλλάζω (Οἰνούντ.), ἄργωστις > ἄρκαστη (Κύπρο), ἄρρογχα > ἄρραχα (Ἀρτάκη).

ο + α > α + α : ἀλλοφάσσω > λαφάζω (=λαχανιάζω, πολὺ σωστὰ τὸ ἑρμηνεύει ὁ Κοραῆς Ἄτακ. δ', 284), λογάρι > λαγάρι, (ἀ)γωνιάζω > γανιάζω, ζορκάδι > ζαρκάδι, λοθρακιάζω (=τὸ κάνω ***λοθράκια***=μικρὲς λόθρες, τὸ λιανίζω) > λαθρακιάζω (Νίσυρο), κολάγκαθο > καλάγκαθο, κολιάντρα > καλιάντρα, κολοιακούδα > καλοιακούδα, (κόσσα) : κοσσάρι κασσάρι, μονάχος > μανάχος (Κεσσάνη), (ἱ)στοβοάρι(ον) > σταβάρι, ὀχλοπαταγὴ > χλαπαταγὴ (Ἀρτάκη), (ὠ)μοπλάτη > ναπλάτη (Πόντος), Χριστουγεννάρης > Χριστουγιαννάρης, ποδολασὰ > ποδαλασὰ (ὁ κοπὸς τῶν ζώων), ὀψ(ὲ) ἀργὰ > ἀψαργὰ (Σινασό), ξεροτρόχαλος > ξεροτράχαλος (Ἰκαρία), πλοκαμὸς > πλα-

καμός, φωνάζω > φανάζω (Κεσσάνη), κοροκίδι > καρακίδι, πορτοκάλι > πορτακάλι (Οἴνουντ.).

Ἔτσι καὶ στὴν κλασικὴ Ἑλληνικὴ ποὺ τὸ **α** προφέρθηκε πιὰ ἀρκετὰ ἀνοιχτὸ ἀφομοιώνει κάποτε τὸ **ο**.

Σύγκρινε : λογγάζω > λαγγάζω, ὀδαξάω > ἀδαξάω, ὄναρ > ἄναρ, ὀσταφὶς > ἀσταφίς, ὀστακὸς > ἀστακός, θοάσσω > θαάζω, κοθαρὸς > καθαρός, μολάχη > μαλάχη.

α+ου > α+α : ἀμμουδιὲς > ἀμμαδιές, Ἄβγουστος > Ἄβγαστος (Λαογρ. β', 698), ἀναμπουμπούλα > ἀναμπαμπούλα, βαβούλα > βαβάλα, turcasso > ταρκάσιο, τὰ οὔλη > τὰ ἄλη (Κύπρο), Ἀρχοντοὺ > Ἀρχαντού (Πόντος).

ου+α > α+α : (τουρ. courbatch) : κουρμπάτσι > καρμπάτσι, χουγιάζω > χαγιάζω (Ἀράχωβα Κουκλ.) σουμάκι > σαμάκι (Πρέβεζα), τὰ βούτουμα > τὰ βούταμα (ὕστερα ἀπ' ἀφτό : τὸ ***βούταμο***. Οἰνοῦντ.).

α+ε > α+α : patella > παταλίδα, ἀδερφὸς > ἀδαρφὸς (Λιβίσι), κυρασελήνη > κυρασαλήνη (Μαραθόκαμπος), ταμετζάνα > ταματζάνα (Τζάρτζανος), (ἄνευ) : ἄνεβα (Πόντος) > ἄναβα (Ἀρτάκη), ἄλετρο > ἄλατρο (Σαλβάνος), κάλεντα > κάλαντα, dattero > ταταλια (=χουρμάδες), ἀναχεντρώνομαι > ἀναχαντρώνομαι (Τῆνο Κεφαλονιά).

Καὶ τἀρχαῖα : ἀεσίφρων > ἀασίφρων, ἄεται > ἄαται,

ε+α > α+α : ἐνάερος > ἀνάερος, ἐντάμα > ἀντάμα, γελᾶς > γιαλᾶς (Κύζικο), περπατοῦσα > παρπατοῦσα (Κάρπαθο), καὶ τὰ δυὸ > κιὰ τὰ δυό, κερα-

μίδα > κιαραμίδα, κερατὰς > κιαρατάς, Γεράσιμος > Γιαράσιμος, γεράκι > γιαράκι, γερανὸς > γιαρανὸς (Θεσσαλία), ἑνάμισυ > ἁνάμισυ, λεκανίδα > λακανίδα (Ἰκαριά), πελαγίζω > παλαγίζω (Μπουτώνας), πεπαρδίλαι > παπαρδέλες, Ἡσυχ. : λαιμάζω > λαμάζω (Οἰνούντα), μεγαλώνω > μαγαλώνω, θεραπέβω > θαραπέβω, μετὰ > ματά, σελάχι > σαλάχι, θενὰ > θανά, (ἤ)θελα > θαλὰ (Κύζικ.), ἐναύω > ἀνάβω, feraje > φαράτζι, μελ'τζάνα > ματζάνα (Κύζικο), ἐδάνη > ἀδάνι (εἶδος σταφύλι· Κρήτη), παιπάλη > παπάλα, περπατῶ > παρπατῶ (Κύπρο), αἰθάλη > ἀθάλη, ἔξαφνα > ἄξαφνα, (ἐνταράσσω): ἐντάνα > ἀντάρα (Δεκαβάλλας).

Σύγκρινε τἀρχ. Μελαγκόμας > Μαλαγκόμας, Ἐκάδημος > Ἀκάδημος, μεγαρικὰ > μαγαρικά, μελανθράκη > μαλανθράκη, ψεκάζω > ψακάζω, ψεφάρα > ψαφάρα, ἠλεκάτη > ἠλακάτη, Σελαμὶς > Σαλαμίς, Σέραπις > Σάραπις, σφεδανὸν > σφαδανόν.

α + ι > α + α : κανήτι(ον) > κανάτι, λάρυγγας > λάραγγας(Ἀρτάκη), κάπυρο > κάπαρο, διάργυρος > διάργιαρος (Τύρναβος), πανηγύρι > παναγύρι, ἄρκηλος > ἄρκαλος, Ἀτάβυρος > Ἀτάβαρος (βουνὸ τῆς Ρόδος), ἀρχινέβω > ἀρναχέβω (Πόντος), (ἔντυφλα): ἄντυφλα > ἄνταφλα, ἀβγοτάριχο > ἀβγοτάραχο, γαρύφαλο > γαράφαλο (Ἀρτάκη), μεσάντηρα > μεσάνταρα, ἀγαληνὰ > ἀγαλιανὰ (Κρήτη), γυλάρι > γαλάρι (Σαλβάνος), τρικλὰ > τρακλὰ (Λξκγρ. ἀρ. α', 245), θρυβαλιάζω > θραβαλιάζω, ἀλυπόν(η)τος > ἀλαπόν(η)τος (Πόντος), ἁλισάχνη > ἁλασάσχνη (Πόντος), Δανιήλης > Δαναήλης (Δωδεκάν.), ἄξυπα (Ἀρτάκη) > ἄξαπα

(Κύπρο), manivélla > μαναβέλλα, ***Χάρυβδις*** > ***Χάραβδη***.

ι+α > α+α : Ἡρακλειὰ > Ἀρακλειά, πηλαμὺς > παλαμύδα, σημαντούρα > σαμαντούρα, (σήρ) : σηράκι > σαράκι, στίβα > στάβα (Βούρπιανη), spinacia > σπανάκια, τρύπανο > τράπανο (Ἤπειρο), φρυγανιὰ > φραγανιᾶ ('Αρτάκη), ἄρρητ' ἄθεμιτα > ἄρατα θέματα, λικμάζω > λαχμάζω (Πόντος), Τουρκ. sirvani > σαρβανὶ ('Αρτάκη), ψίχαλα > ψάχαλα (Ἤπειρο) ψυχρὰ > ψαχρὰ (Σκύρο), qισκαντίζω > κασκαντίζω (Ππζφρπλ.), ἡ τσοίτα > ἡ τσάτα (=κοίτη· Ἄντρο), (κυκνίας): τσυκνιὰς > τσακνιὰς (Θράκη), κόντυλα > κόνταλα (=χοντρὰ ἄχερα· Κρήτη), πηδάλι > παδάλι (Σινασό)· βυζανταρού > βαζανταρού (Κάρπαθο), τριβάδι > τραβάδι (=ἀγγειοτρίφτης· Κάρπαθο), ριζιμιὰ > ριζαμιά·

Γιὰ τὸ ε.

Ὁ φτόγγος **ε** (αι) φωνητικὰ γίνεται **ου** στὴ νέα Ἑλλ. μόνο ἀπὸ φωνοσυρμή, ὅπως τὰ εἴπαμε μιλῶντας, γιὰ τὸ ***μέσπουλο*** > μεύσπουλο (πιὸ ἀπάνου σελ. 109), ποὺ βάλαμε δὰ καὶ ἀρκετὰ παραδείγματα. Ἐπίσης ***μεστώνω*** > ***μοστώνω*** (φωνοσυρμή), κὔστερα ***μο*** > ***μου*** : ***μουστώνω*** ἔτσι καὶ ***μεστόγρια*** > ***μουστόγρια***.

Ἀφτοῦ ταιριάζει καὶ τὸ ***βορκόκι*** (Σινασὸ) > ***βουρκόκι*** (Φερτέκι).

Δηλ. ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ berkouk ἔγινε : ***βερκόκι***, κιἄλλοῦ ***βερ(κ)οῦκο*** > ***βεροῦκο*** (Θράκη) — καὶ κατὰ τὴ φωνοσυρμή : ***βορκόκι*** καὶ ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργειὰ τοῦ χειλικοῦ ***βο*** > ***βου***: ***βουρκόκι***.

Τὸ ***χαίτη*** > ***χιούτη***. εἶναι παρετυμολογία ἀπ' τὸ ***χύνω*** ὅπως τὸ ξηγᾶ ὁ Χ. (ΜΝΕ, β', 281) καὶ τὴν

εἴπανε ***χιούτη*** ἐκεῖ ποὺ τὸ ***χύνω*** τὸ λένε χιούνω (ἀρχ. προφορὰ τοῦ ***υ***).

Τὸ ***φεγγάρι*** > ***φωγγάρι*** παρετυμολογικὰ ἀπὸ τὸ ***φῶς***.

Ὁ φτόγγος ***ε*** (αι) γίνεται ***ο*** ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τῶν χειλικῶν ὡσεξῆς :

Οἱ χειλικοὶ φτόγγοι ***μ,π,β,φ***, ἐπειδὴ γιὰ νὰ προφερθοῦνε εἶναι ἀνάγκη νὰ στρογγυλεφτεῖ τὸ βαθούλωμα τοῦ στομάτου, ὅταν τύχει νὰ ἔχουνε πρωτύτερα τὸ φωνητικὸ φτόγγο ***ε***, τόνε συντραβοῦνε συχνὰ στὰ στοματήσια τὰ κατατόπια ποὺ μορφώνουνται ἀφτοὶ κἔτσι τόνε γυρίζουνε σὲ στρογγυλόστομο : ***ο***.

εμ > ***ομ***: γαῖμα > γιόμα (στὴν Πάναρμο τὸ αἷμα), (γεῦμα): γέμα > γιόμα, γεμάτος > γιομάτος, γεμίζω > γιομίζω, ἔμπυος > ὄμπυος, ἐμπατὴ > ὀμπατὴ (= εἴσοδο), ἐμπρὸς > ὀμπρὸς, ἀνέμπληστος (Θεμίστιος) > ἀνόμπληστος (Σπάρτη), Ἰαλέμη > Γιαλόμα (Πόντος), γιασεμὶ > γιασομὶ, ἔμανος > ὄμανος, (=φυτό: helenium autumnale), θρεμάρι > θρομάρι, memorium > μομόρι, λαίμαργος > λούμαργος, σωρεμὸς > σωρομός, (Λαογρ. β'. 61), ζεματάω > ζοματάω, (Λεξικογραφ. ἀρχ. Ε² 215), ἄνεμος > ἄνομος (Ἀραβαντ.), ὑπανεμιὰ > ἀπανομιά, αἱματιὰ > ὁματὲ καὶ ψέμα > ψόμα (Δυτικὴ Κρήτη), ρέμα > ρόμα (Κύμη), ἔμορφα > ὄμορφα, (δερμόνι) : δρεμόνι (Ἀρτάκη) > δρομόνι, (περίδερμος) : περίδρεμος > περίδρομος, (παχύδερμος) : παχύδρεμος > παχύδρομος (= τραγανὸ σταφύλι Κφλν.), ζεμπίλι > ζομπίλι (Τύρναβος), πολεμῶ > πολομῶ (Δωδεκάνησα), τεμάχι(ο)ν > τομάχιν (Ἰκαρία), (Νοέμβρης) : Νεέμπρης στὴν Αἶνο (τὸ ***νο*** > ***νε***

κανονικὰ ἕνεκα τὸ *ν*· σύγκρινε: ***ὄνομα* > *ὄνεμα*** στὸν Πόντο, ***γναπὸς* > *γνεπὸς*** στὴν Ἀρτάκη) > Νεόμπρης (Κρήτη), ἄ(ν) δὲ μὴ > ἀδομή, ἔμβολος > ὄμπολος, exemplum > ***ξόμπλι***, γέμελα > γιόμαλα.

επ* > *οπ : ρεπάνι > ροπάνι, τσέπη > τσόπη (Μακεδονία), πεπόνι > ποπόνι, Σεπόλια > Σοπόλια, συνεπαρμὸς > συνοπαρμός, δυσεπίτυχος > δυσοπίτυχος, πέπλωμα > πόπλωμα (Κάρπαθο), (Σεπτέμβρης): Σοπτέμπρης κὕστερα Σοτέμπρης (μὲ τὴν ἀποσιώπηση τοῦ χειλικοῦ *π* πρὶν ἀπὸ τὸ ἄλλο *π* τῆς ἀκόλουθης συλλαβῆς γιὰ ἀνομοίωση), (riparo καὶ ἕνεκα τὸ *ρ*) ρεπάρο (κοίτα παραπάνω σελ. 58) > ροπάρο (=ἀλωνοφραγμός).

εβ* > *οβ ; ρεβίθι > ροβίθι, τουρκ. devlet > ντοβλέτι, συνεβγάζω > συνοβγάζω, Ἑβραῖος > Ὁβραῖος, ζεβγάρι > ζοβγάρι, ξεβρίζω > ξοβρίζω καὶ ἔβρωστος > ὄβρωστος, (Αβλωνάρι, Φάβης), τουρ. tchevré > τσοβρὲς καὶ γκεβρέκι > γκιοβρέκι (Βυτίνα), Τσακώνικο: στρεβλὸς > choβλέ, Παρασκεβὴ > Παραchoβὴ (Βούρπιανη). Καὶ στὴ Σινασό : ἐβλογῶ > ὀβλογῶ, ὀβλογιά, ἑβδομάδα > ὀβδομάδα καὶ τὸ τουρκ. tevekel > τοβεκέλης, (τριβιάς) : τρεβιὰς (*ρι* > *ρε* σελ. 58) > τροβιὰς (Θάσο· Παρής).

εφ* > *οφ : γεφύρι > γιοφύρι, νεφάδα > νοφάδα (=ἡ συνεφιὰ στὴν Αἴγινα), σύγνεφο > σύγνοφο, (Παπαξαφειρόπουλος), με(μ)φεύω > μοφέβω (Κύθνο), ἔφκολα > ὄφκολα (Πάιαρμο), κεφάλι > κιοφάλι, ἔφκαιρα > ὄφκαιρα, λεφτοκάρι > λοφτοκάρι (Πόντος), στέμφυλα > στρόφυλα (Πάρο), ἀραβικὸ tjefl: τσέφλιο > τσόφλιο, ἀραβ. refet > ρουφέτι (=συντεχνία),

ἐφκή, > ὀφκὴ (Σινασό), ρεφάνι > ροφάνι (Σινασό), τουρκ. djefa > τζοφώνω (Ψάλτης), Εὐφη(μ)ούλα : Ἐφούλα > Ὀφούλα (Πόντος), ἐφέτος > ὀφέτο (Κρήτη), ρεφενὲς > ρουφενὲς (Βουρλά).

Μερικὰ ἀπ' ἀφτὰ ποὺ ἔχουνε *ε > ου* εἶναι μεταγενέστεροι τύποι. Γίνανε δηλ. πρῶτα *ε > ο* κὕστερα *ο > ου* ἀπὸ τὴ γειτονιὰ τῶν χειλικῶν, λ. χ. ρεφενὲς > ροφενές κὕστερα ρουφενὲς τρίμινθος > τρούμιθος κτλ.

Ἀκόμα ὁ φτόγγος *ε* γίνεται *ο*.

β') ἀπὸ φωνοσυρμή.

ο + ε > ο + ο : ὄρεξη > ὄροξη, πολεμῶ > πολομῶ, τὸχετάρι > τὸ χιοτάρι (Κρπθ.), κοροφέξαλα > κοροφόξαλα (Οἰνόη), δωδεκάρα > δωδοκάρα (Μπουντώνας), σώρεψη, σωρεμὸς > σώροψη > σωρομὸς (ΚύπροΛαογρ. β', 61), τὸ χέλι > τὸ χιόλι (Μπουντ.), σφεντόνα > σφοντόνα (Ψάλτης), Μονεμβασία > Μονοβασία (Θεοφάνης 422, 30).

Καὶ χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ σύφωνο : ὁ ἔγκαιρος > ὁ ὄγκαιρος (Ἀρτάκη), ὁ ἕτοιμος > ὁ ὅτοιμος (Χιό), ὁ ἔχτικας > ὁ ὄχτικας, ὁ ἔμορφος > ὁ ὄμορφος, ὁ Ἑβραῖος > ὁ Ὁβραῖος, ὁ ἔφκαιρος > ὁ ὄφκαρος, ὁ ἔμπυος > ὁ ὄμπυος, ὁ ἔξυπνος > ὁ ὄξυπνος (Κύπρο), (ἔγγων): ὁ ἔγγος > ὁ ὄγγος (Ἀρτάκη), ὁ ἔρμιγξ > ὁ ὄρμιγκας.

Σύγκρινε τἀρχαῖα: ἔδοντες > ὀδόντες[1]. ἑκατόμπεδον > ἑκατόμποδον, Ὀφελωνίδης > Ὀφολωνίδης, Πτολεμαῖος > Πτολομαῖος, τριακόντερος > τριακόν-

---

[1] Ὅταν οὐσιαστικοποιήθηκε ἀπὸ τὶς πλάγιες πτῶσες : ***ὀδόντων, ὀδόντας*** τονίσανε καί : ***ὀδόντες***: χάνοντας τὴν ἐτυμολογία του.

τορος, πρεσβύτου > προσβύτου (υ=ιι) Mayser Γραμματ. παπύρων 96, ὅπερ > ὅπορ, χόλεθρον > χόλοθρον (Ἡσύχιος κατὰ Κουκουλέν).(1).

ε+ο > ο+ο : βελόνα > βολόνα (Σύμη), Βελονάκης > Βολονάκης, ἔξω > ὄξω, ἐξοχὴ > ὀξοχή, πέπλωμα > πόπλωμα (Κάρπαθο), πεπόνι > ποπόνι, φκέλιο > φκιόλιο (Πάναρμο), Μεθώνη > Μοθώνη (Κάλυμνο), (ἡ)μερώνω > μορώνω (Καστελλόριζο), πλερώνω > πλορώνω (Καστελ.), σφεντόνα > σφοντόνα (Θράκη), χερομύλι > χιορομύλι, τρελὸς > τρολὸς (Λαογρ. α'. 306), ἀλέχτορας > ἀλόχτορας, ἐρωτῶ > ὀρωτῶ (Κύπρο), συνεργὸς > συνοργός, λεχώνα > λοχώνα, μεστώνω > μουστώνω (Ἀρτάκη, ἡ γειτονία τοῦ **μ** ἔκαμε τὸ **ο > ου**), κενώνω > κονώνω (Σινασό), ἐγὼ > ὀγώ, ἑνὸς > ὁνὸς (Ἰκαρία), ὀχετὸς > ὁ χιοτός, ἕλκος > ὅλκος, (σημιτικό : bercouk) : βερκόκι > βορκόκι (Σινασό), μεθόπωρο > μοθόπωρο (Σινασό), pedotta > ποδότας, χελόμι > χιολόμι (Πόντος), φλεγοτομῶ > φλογοτομῶ (Μεσαιων. Κυπρ.).

Σύγκρινε τἀρχαῖα: Ἄπελλον > Ἄπολλον. Ἀλωπεκοννήσιοι > Ἀλωποκοννήσιοι, ἐροφὴ > ὀροφή, Ἐρχομενὸς > Ὀρχομενός, ὀβελὸς > ὀβολός, Τρεφώνιος > Τροφώνιος, ἕβδεμος > ἕβδομος. Δελφοὶ > Δολφοὶ(**οι=δῖ**).

Ἅμα βρίσκουμε ἀντὶ **ο > ου** εἶναι μεταγενέστερο ἀπὸ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ πλαϊνοῦ σύφωνου.

Γιὰ τὰ ο καὶ ι.

Οἱ φτόγγοι **ο** καὶ **ι** γίνονται **ου** ἀπὸ τὴ γειτονικὴ

(1) Ἀφτὰ ὁ Κουκ. τἄχει πολὺ ἀνάποδα (Αξ. ἀρ. β, 98, ὑποσ. 2), ἐνῶ ὁ Χατζ. τἄχει πολὺ σωστὰ Φιλολ. συζ. α' Ἀθ. ιβ, 93 καὶ πέρα), μὰ ὁ Κ. δὲν τὰ ἐποφελήθηκε καὶ λέει μποσικάδες· εἶναι φωνοσυρμὴ καὶ τίποτε ἄλλο.

συνεργιὰ τῶν χειλικῶν τῶν λαρυγγικῶν καὶ τῶν δοντοδοντικῶν (σ.ζ.τσ.).

Ὁ φτόγγος ***ο*** γίνεται συχνὰ ***ου*** σὰ γειτονέβει: α') μ᾽ἕνα ὁποιοδήποτε χειλικό· λ.χ.

μο > μου: μοσχάρι > μουσκάρι, ἀμμοδύτης > ἀμμουδύτης. ἀμόργη > ἀμούργα, ἀμολγεὺς > ἀμουργιὸς καὶ Ἀμουργό τὸ νησί, γήμορο > γέμουρο (Κύθηρα), δημοσία > δημουσία, αἱμοβόρος > αἱμουβόρος (Θήρα), λαιμοδαριὰ > λαιμουδαριά, μογγὸς > μουγγός, μολόχα > μουλόχα, μόρα > μούρα, μοσκιὰ > μουσκιά, μοχθηρὸ > μουχτερό, μωρὲ > μουρέ, μωρολό(γ)ος > μουρλός, χάμω > χάμου, μορμυρίζω > μουρμουρίζω, μορυχός > μουχρός, μοσχεύω > μουσκέβω, μόδια > μούδια (Ζάκυθο), μόν' καὶ μοναχὸς > μοὺ gai μοναχός, τραμοντάνα > τραμουντάνα, cimossa > τσιμούσα.

ομ > ουμ: πρόμυτα > προύμυτα, ὄνομα > ὄνουμα, ρόπαλο > ρούμπαλο, στρόμβος > στροῦμπος, τομάρι > τουμάρι (Ρόδο), τοκμάκα > τουμάκα (ΓΓΕ. α' 137), ξετρομίζω > ξετρουμίζω (Κρήτη), Ρωμανία > Ρουμανία, ὄμπροσθε > οὔμπροσθε (τόμος β', 109—110), βούτομον > βούτουμο, γομάρι > γουμάρι, ὁμαλὸς > οὔμαλος, ρόμβος > ροῦμπος, (ἴσο+ὁμαλό), ἰσόμαλο > σούμαλο τρομπέτα > τρουμπέτα.

πο > που: ***πόθε > ποῦθε, ὑποκάμισον > πουκάμισο, ποκάρι > πουκάρι, ὑποχώνω > πουχώνω, σιλιπορδῶ > τσιλιπουρδῶ, πρω(ἰ)νὸ > πωρνὸ > πουρνό, πωλάρι > πουλάρι*** (Θήρα), ***πόρνος > πούρνος, πουρνέβω, ἀπὸ > (ἀ)ποὺ*** (Κρήτη), ***πορπα-***

τεῖ > πουρπατεῖ (Καστελ.), **σαπώνι > σαπούνι, ὑποχνδΐζει > πουχνίζει** (τόμος α', 166).

οπ > ουπ : scopa > σκούπα, coppa > κούππα.

μπο > μπου : μπορίνια > μπουρίνια, βομβύκι > μπουμπούκι, ἀμπωθῶ > ἀμπουθῶ (Ἴο), ἔμβολος > ἔμπουλας (Δωδεκάν.), Βενετσιάνικα : bogio > μπούγιο, tompola > τόμπουλα, bordello > μπουρδέλο, bombarda > μπουμπάρδα.

βο > βου : βοηθῶ > βουηθῶ, βολίζω > βουλι(ά)ζω, βοτάνια > βουτάνια (Πόντος), μεταβολὴ > μεταβουλή, κιβώρι > κιβούρι, ἀβοκάτος > ἀβουκάτος, κάρβονο > κάρβουνο, βόλτα > βούλτα, βοὴ > βουή.

οβ > ουβ : λοβὸς > λουβί, ὄα > οὖβα, tovaello > τουβαέλι (=πετσέτα· Κεφαλονιά), novitius > νουβίτισσα.

φο > φου: σφογγάρι > σφουγγάρι, καφορὰς > καφουράς, φωλιὰ > φουλιά, fortuna > φουρτούνα, fossato > φουσσάτο, φωτιὰ > φουτιά, φωνάζω > φουνάζω, fornix > φουρνικό.

οφ > ουφ : (ὀρφός) : ροφὸς > ρουφός, ροφῶ > ρουφῶ, πυροφάνι > παρουφάνι (Ἰκαριά), στρόφιγγας > στρούφιγγας (Κρήτη), (σομφός) : ζοφὸς > ζουφὸς καὶ ζούφιος, gagliofo > γαλούφης γαλουφιά, πέστροφα > πέστρουφα.

β) μὲ προλαρυγγικὸ λ.χ.

κο > κου: σκόλλυς > σκουλλί, κόφα > κούφα, comparo > κουμπάρος, κομπὶ > κουμπί, κοψοπόδης > κουτσοπόδης, ἀκοὴ > ἀκουή, κοττοτσιλιὰ > κουτσουλιά, κοκκὶ > κουκκί, κολλίκι > κουλλίκι, κολλύρι > κουλούρι, κογχὶ > κουχί, κόμαρα > κούμαρα, κόντουρος > κούν-

τουρος, κορὼνη > κουρούνα, κόντρα > κούντρα, κορώνω > **κουρώνω** (Κύπρο), (κρόταλον): κόρταλο > κούρταλο, σκομπρὶ > σκουμπρί, σχολίζω > σκουλίζω (Χιό), σκοντάφτω > σκουντάφτω, κοτοτυφλιὰ > σκουτουφλιὰ (κιἀπ' ἀφτὸ ρῆμα πισώδρομο: ***σκουτουφλῶ*** καὶ ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ ***σκουντῶ*** ἢ σκοντάφτω: σκουντουφλῶ), σκοτούρα > σκουτούρα, τυροκομεῖο > τυροκουμειὸ ('Ικαριά), κόκκων: κοκκωνάρα > κουκουνάρα, κοπάζει > κουπάζει (ὁ πόνος· βόρεια Θράκη), κοκκινάδα > κουτσουνάδα (μήκων ἢ ροιᾶς· 'Αρτάκη), κορύπη > κουρούπι, κονσοῦλτο > κουσοῦλτο (Κρήτη), κόαξ > κούβακας, coppa > κούπα, conventus > κουβέντα, (ἔσω κόμη): σώκομα > σώκουμα (= οἱ παραφυάδες στὴν Κάρπαθο), κοδόμεντο > κουδούμεντο, colucula > κουρούκλα, cortina > κουρτίνα, contrato > κουντράτο, compania > κουμπάνια, coverta > κουβέρτα, cortese > κουρτέσης, confetto > κουφέτο, governo > κουβέρνο.

οκ > ουκ: δοκάρα > δουκάρα ('Ικαριά), λόξυγκας > λούξυγκας, φροκαλῶ > φρουκαλῶ (Κύπρο).

γο > γου: γοφάρι > γουφάρι, (γ)ὅλος > γοῦλος, γομάρι > γουμάρι, γοργὸς > γουργός, μανδραγόρας > ἡ μαντραγούρα ('Αρτάκη), περιβολιὰ > περγουλιά, κατασάγωνο > κατασάγουνο (Σύμη), ἄ(γ)ωρος > ἄγουρος, (βώπα): γώπα > γούπα, παγωνιὰ > παγουνιά.

γκο > γκου; γκομαχῶ > γκουμαχῶ (Σύμη), ἔγγονος > ἔνγουνος, Λογγοβάρδοι > Λογγουβάρδοι, ἄγκωνας > ἄγκουνας (Κύμη), ἀγκωνίζω > γκουνιάζω (Σύμη), ἐγγόφια > γγούφια (Τῆνο).

χο > χου : (κοχλιάριον) : χολιάρι > χουλιάρι.

οχ > ουχ : βρόχος > βρουχὸς (Ἰκαριά), λόγχη > λούχη, ροχαλίζω > ρουχαλίζω.

γ´) μὲ δοντοσφυριστικό.

σο > σου : ψωνίζω > ψουνίζω, σωλῆνες > σουλῆνες, ἐξορίζει > ξουρίζει (τὸ καΐκι πελαγώνει ἀκυβέρνητο), sorbum > σοῦρβο, σολντάτος > σουλντάτος.

οσ > ουσ : ἀγρ(ι)όσκελα > ἀγρούσκελα (Σύμη), πυροστιὰ > παρουστιὰ (Ἰκαριά), λωστάρι > λουστάρι (Κρήτη), ἄγρωστις > ἄγρουστη (Σκύρο), ὥσποτε > γούσποτε, κλώστης > κλούστης (Κύμη), χρωστῶ > χρουστῶ (Πάναρμο).

ζο > ζου : ζωγράφος > ζουγράφος, ζορκάδι > ζουρκάδι, ζοφὸς > ζουφὸς καὶ ζούφιος (τόμ. α´, 32), (ὀσμαρέα) : ζομαριὰ > ζουμαριά, ζώδιο > ζούδιο, ζωρίδα > ζουρίδα (Κρήτη), ζωνάρι > ζουνάρι, ζωντανὸς > ζουντανός.

τζο > τζου : τζόστρα > τζούστρα.

Ἀκόμα ὁ φθόγγος ***ο*** γίνεται ***ου*** πρὶν ἀπὸ τὸ ***ρ*** :

ορ > ουρ : καλοργιὰ > καλουργιά, στορ(υ)νάρι > στουρνάρι, Νέστορας > Νέστουρας (Ἀρτάκη), (ἴκτερος) : ὁ ὄχτερος > ὁ ὄχτορας > ***ὄχτουρας***, Ἰορδάνης > Νεουρτάνης (Ρόδο), τορνέματα > τουρνέματα (Θανατικ. Ρόδ 126) τόρτα > τούρτα, φλωρὶ > φλουρί.

ι > ου.

Ὁ φτόγγος ***ι*** γίνεται συχνὰ ου, σὰ γειτονέβει :

α´) Μένα ὁποιοδήποτε χειλικό· λ. χ.

πι > που : μέσπιλον > μέσπουλον (ὁ Μοσχόπουλος), πίμουρα > πούμουρα, (κοίτα τἀποδέλοιπα παραδείγματα πιὸ ἀπάνω σελ. 108).

ιπ > ουπ : Ἀσκλήπης > Ἀσκλούπης (Λέρο), σηπιὰ > σουπιά, ριπίζει > ρουπίζει (Ἀραβαντ.).

μπι > μπου : μπιλέτο > μπουλέτο.

μι > μου : γαμηλιώτης > γαμουλιώτης (Κύθηρα), μηχανὴ > μουχανή, Μιχάλης > Μουχάλης, ὁμίχλη > ἀμούχλα, χλιμιντρᾶ > χλιμουντρᾶ (Χιό), μιντέρι > μουντέρι (Ἀρτάκη).

ιμ > ουμ : λείμαξ > λουμάκι, σημάδι > σουμάδι, τριμιθιὰ > τρουμιθιὰ (Κύπρο), φημίζω > φουμίζω, λίμπα > λούμπα (Ἀρτ.), παράσημος > παράσουμος, πατημιὰ > πατουμιὰ (Ἀρτάκη).

φι > φου : φηκάρι > φουκάρι, φημίζω > φουμίζω, φουμιά, στρόβιλος > στρόφουλας, ἀφισιὰ > ἀφουσιὰ (Οἰνούντ.).

ιφ > ουφ : (ἐ)ριφάλι > ρουφάλι (κατσικάκι).

βι > βου : servile > τσέρβουλα.

ιβ > ουβ : στιβάζω > στουβάζω, τριβιὰς > τρουβιάς, τριβάδι > τρουβάδι νεροτρουβιά.

β') Μὲ προλαρυγγικὸ λ.χ. :

κι > κου : κινῶ > κουνῶ, κίτρινος > κούτρινος (Πόντος), κιρθάρι > κουρθάρι (Πόντος).

ικ > ουκ : χτικιάζω > χτουκιάζω, κρικέλλα > κρουκέλλα, πεδικλώνω > πεδουκλώνω, τσελίκια (Ἀρτάκη) > τσουλούκια (Κάρυστο), σίκλος > σοῦκλος.

γι > γου : γρυλλώνω > γουρλώνω.

ιγ > ουγ : τριγυρίζω > τρουγυρίζω.

γ') Μὲ δοντοσφυριστικὸ (σ,ζ). λ.χ. :

σι > σου : σηπιὰ > σουπιά, σησάμι > σουσάμι, σίκλος > σοῦκλος, σύσημο > σούσουμο, σύρρυπο > σούρρουπο, σεισουράδα > σουσουράδα, ψίχα > ψούχα,

κίσσηρας > κίσσουρας (Σάμο), σημάδι > σουμάδι (Πολ. Λαογρ. συμμ. β' 254).

ισ > ουσ: ἐμφανήσιμος > φανούσιμος, ἀνθούσιμος.

ζι > ζου: ζήλια > ζούλια, ἐπίζηλος > πίζουλος (Κορ. ἄτ. δ' 133), ζιζάνιο > ζουζάνιο, σειριάζω > ζουριάζω, ζημία > ζουμιά.

δ') Μὲ σφιχτοδοντικό.

τσι > τσου: τσηγγρίζω > τσουγγρίζω, κατσηφὸς κατσουφός, τσίκνα > τσούκνα, τσυκνιὰς > τσουκνιάς, βάτσινα > βάτσουνα, κοτσινάδα > κοτσουνάδα, τσίζω > τζούζω.

'Ακόμα τὰ ***ο (ου)*** καὶ ***ι*** γίνονται ε ὅταν γειτονέβουνε μὲ τὰ ὑγρά. Παραδείγματα βλέπε τόμ. β', σελ. 201—206.

Βαθὶ κανελλὶ κτλ. χρῶμα.

(¹). Τὰ νεοελληνικὰ μετουσιαστικὰ νὰ ποῦμε, ποὺ σημαίνουνε χρῶμα: ***καστανό, κανελλό, μελανό, λιβανό, ψαρό, χελιό***, συνοδέβονται σύνηθα καὶ μὲ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ χρώματος ***βαθί***. Λοιπὸν ἀπὸ τὴ συνεκφορά: ***βαθὶ καστανό***, εἴπανε: ***βαθὶ καστανὶ*** χρῶμα, ***βαθὶ κανελλὸ > βαθὶ κανελλί, βαθὶ μελανὸ > βαθὶ μελανί, λιβανί, ψαρί, χελί, βυσσινί, οὐρανί, μελιντζανί, σταχτί***, κτλ.

Σύγκρινε καὶ τὰ σχετικὰ ἐτοῦτα:

(¹). Ἔτσι να διορθωθεῖ στὸν α' τόμο μας σελ. 132, ἀπὸ γραμμὴ 20 ὥς τὸ τέλος του ἄρθρου.

φαγὶ πιοτὸ > ***φαγὶ πιοτί, μακρὸς πλατὺς*** > ***μακρὺς πλατύς, πέρσι καὶ φέτο*** > ***πέρσι*** καὶ ***φέτι*** (Νικαριά), ***πραΰς*** καὶ ***ἁπαλὸς*** > ***πραΰς*** καὶ ***ἁπαλαΰς*** (Θήρα).

Ψυχριστάριον

Βυζαντινὴ λέξη ποὺ σημαίνει τὸ ***κανί***, τὸ ***ραντιστήρι***, τὸ ***ροδοκάνι*** ἢ ***ροδοκάλι*** ἢ ***ροδοστάλι*** (ρόδο+σταλάζω) τουρκ. ***γκιουλιστὰν*** γαλ. goupillon λατ. frigidarium: «***ψυχριστάρια*** ἀργυρᾶ μετὰ ἐνδυμάτων εἰς Οἰνάνθην, καὶ εἰς ροδόσταγμα, καὶ εἰς νερόν». (Πορφυρογ. βασιλ. ταξ. 466 ἔκδ. Bonn).

Ἄτυχοι ὅλοι ποὺ θελήσανε νὰ τὸ ἐτυμολογήσουνε ὥςτα τώρα (κοίτα Λεξκγρ. ἀρχ. Ε^{2}', 76).

Εἶναι τό: ***ψεκαστὴρ*** > ***ψεκαστήριον***, καὶ μὲ τὴ λατινοβυζαντινὴ κατάληξη: ***ψεκαστάριον***, ποὺ λησμονήθηκε ἡ ἀρχή του· καὶ ἐπειδή, ὅταν κανεὶς ψεκάζεται, δροσίζεται, ***ψυχραίνεται***, παρετυμολογήσανε τὸ ***ψεκαστάριον*** πρὸς τὸ ***ψυχρός, ψύχρα, ψυχραίνω*** καὶ τὸ εἴπανε ***ψυχριστάριον***, δηλ. ψυχραντήριον. Καὶ ἡ ἀκανόνιστη κατασκεβὴ τῆς λέξης δείχνει πὼς εἶναι ἀπὸ παρετυμολογία.

Ἐννοεῖται πὼς τὸ ***ψυχριστάριον*** εἶναι ὁλότελα ἀνέφτυνο γιὰ ὅσα λέγονται ἐκεῖ εἰς βάρος του, πὼς τάχα «τὸ λεσβικόν: ***ψχουρντίζω*** = ***ραντίζω, ψεκάζω*** ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ***ψυχρισταρίου*** τούτου προέρχεται».

—Ὄχι δά! Ἀφτὸ ἁπλούστατα εἶναι τὸ τούρκικο: puskurdum = ἐπιτσίλισα > ***πουσκιουρντίζω*** στὴ

νεοελληνική=βάζω νερὸ μέσ' στὸ στόμα μου καὶ τὸ φυσῶ σὰν ἄχνη, καὶ μὲ τὴ βόρεια προφορὰ τῶν Μυτιληνιῶν ***π'σκιουρντίζω***, ὅπου τὸ ***πσ***=***ψ*** παρέλκυσε καὶ γέλασε τὸν ἐτυμολόγο.

Ξόμπλι

Οὔτε ἐννοεῖται καὶ ἡ «***ἐξόπλισις*** ἡ βασιλική» τοῦ Πορφυρογέννητου ἔχει καμιὰ σκέση, μὲ τὸ δικό μας τὸ ***ξόμπλι***, ποὺ λέει ἐκεῖ (Λξ. ἀρχ. Ε^{2}', 76) σὲ ὑποσημείωση, γιατὶ κιἄφτὸ εἶναι ἁπλούστατα τὸ λατινικό : exemplum, μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ τοῦ ***εμ***+***ομ***.

Γιὰ τὴν τροπὴ τοῦ **ε** σὲ **ο** πρὶν ἀπὸ τὰ χειλικὰ ἔχουμε μιλήσει πιὸ ἀπάνου (σελ. 154) μὲ πάμπολλα παραδείγματα.

ΠΑΡΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Γιὰ τὴν ***παρετυμολογία*** μιλήσαμε διάπλατα στὸ β′ τόμο σελ. 214 καὶ πέρα. Ἀπὸ κεῖ κὕστερα μάζεψα ἀκόμα ἀρκετὰ παραδείγματα καὶ τὰ παραθέτω ἐδῶ :

Στὴν ἀρχαῖα ἡ ***ἀδράφαξυς > ἀνδράφαξυς*** σὰ νὰ εἶχε **α′** συνθετικὸ τὸ ***ἀνδρ-ος***.

Ὁ ***δραγάτης*** στὴν Πελοπόννησο (Ππζφρπλ.) ἔγινε ***βεργάτης***, γιατὶ φυλάγοντας τἀμπέλια κρατάει ***βέργα***, νὰ ποῦμε.

Στὴν Πάναρμο τὴ ***δέηση*** τὴν εἶπαν ***ἐλέηση***· γιατὶ κάνοντας ***δέηση*** παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ μᾶς ***ἐλεήσει***.

Ὁ ἀρχαῖος ναφτικὸς ***κανθὸς*** (> ***καθθὸς***) ***καθὸς*** καὶ μὲ πρόθεμα ***ἀκαθός*** παρετυμολογήθηκε σὲ ***ἀγαθός*** = τριγωνικὸ λάκκωμα πάνω στὴν καρίνα (rablure).

Ἔτσι τὰ ***Σόδομα καὶ Γόμορα*** συχιστήκανε σὲ ***Σόχωρα*** (ἔσω τῆς χώρας) ***καὶ Μόχωρα***· (τὸ ἀρχικὸ Μ στὴ δέφτερη λέξη κατὰ τὸ τούρκικο σχῆμα : ***σαρὴ —μαρή***, ***σαμάρια—μαμάρια*** κτλ. ποὺ τὄχουνε ὁλότελα σὰ δικό τους γλωσσικὸ στοιχεῖο οἱ Ἕλληνες στὴν Τουρκία).

Τὶς ***γεννημοκαλαμιὲς*** (καλαμιὲς τῶν γεννημά-

των =σιτηρῶν μετὰ τὸ θερισμὸ) τῆς εἴπανε **στὴ** Μακεδονία (Μπουντών.) ***γυμνοκλομιὲς*** γιατὶ μένουνε πιὰ γυμνὲς ἀπὸ στάχια.

Τὸ ***χασαπιὸ*** > ***χασαπλιό*** (Βελβεντὸ) κατὰ τό: ***κρασοπλειὸ*** (=βόρεια προφορὰ τοῦ: ***κρασοπουλειό***).

Φεγγέρα εἴπανε στὴ Σαντορίνη τὴ ***βεγκέρα*** γιατὶ βέβαια ὅταν γίνεται βεγκέρα=ἑσπερίδα, οἱ αἴθουσες ***φέγγουνε***, εἶναι ***φεγγαρές***

Τὸ ***νυχτερίδα*** > ***λεφτερίδα*** ποὺ πετάει τάχα ***λέφτερα*** ὅπου θέλει.

Στὴ Λέρο τὴ ***βέρα*** (ἰτ. vera) τοῦ ἀρραβῶνα **τὴ** λὲν ***βέργα*** (Πολίτης).

Περκνάδες > ***πανάδες*** ἢ ***πικροπανάδες*** γιατὶ πανιάζουν τὸ πρόσωπο.

Παχνιάζω (=γίνουμαι (π)ἄχνὸς) > ***πανιάζω***.

Τὸ ***δικέλλι*** τὸ εἴπανε στὴν Τῆνο, ***δισκέλι***, γιατὶ βέβαια ἔχει δυὸ ***σκέλη***.

Τὸ ***κισσὸς*** στὴν Ἀρτάκη τὸ λέμε ***λισσὸς*** γιατὶ ***(ἑ)λίσσεται***.

Τὸ ***δίχτυ*** τὸ εἴπανε στὴ Θήρα ***δέχτυ*** γιατὶ ***δέχεται*** τὰ ψάρια.

Τὰ ***πλεμόνια—φλεμόνια***, γιατὶ ἀπ' αὐτὰ βγαίνει τὸ ***φλέ(γ)μα***.

Τὰ ***θρύβαλα*** ἢ ***θρύψαλα*** τὰ εἴπανε καὶ ***θράβαλα*** ἢ ***θράψαλα*** ἀπ' τὸ ***θράβω***.

Ὁ ***καθετὴρ*** τοῦ Ἀρτεμίδωρου (Ὀνειροκ. β' 14 ἔκδ. Rigalt) ποὺ θὰ πεῖ πετονιὰ δηλ. ὁρμιὰ ἔγινε ἡ ***καθιτὴ*** καὶ ἡ ***καθιστὴ*** γιατὶ μὲ τὴν πετονιὰ ψαρέβει κανεὶς ***κάθοντας***.

Τὸ ***γαγκραινιάζω*** τὸ εἴπανε: ***κακραινιάζω*** καὶ

καρκανιάζω παρετυμ. ἀπ' τὸ **κάρκανο** = ξερὸ (< **κάρκαρος**=τραχύς. Ἡσύχ.).

Τὴν **κλαβανὴ**=καταπακτὴ τὴ λένε καὶ **κλειβανή**· γιατὶ **κλείει** (Θήρα).

'Αντὶς ***πανούργα*** λένε παρετυμολογικά: ***πανώρια*** γιατὶ ἡ πανώρια γυναίκα πλανέβει μὲ τὶς χάρες της· σύγκρινε τὸ ἐνάντιο **ἄπλανος** = ἄσχημος (Πεταλάς).

Σπιθόλιοντας ἀντὶς ***Σπιδόλιοντας*** ('Ερωτοκ.) =***ἀσπιδολέων***, λένε κοροϊδεφτικὰ τὸν κοντὸ παρετυμολογώντας ἀπ' τὸ ***σπιθαμιαῖος***· κιἄλλοῦ πάλι παινετικὰ τὸν ἔξυπνο καὶ σερτετὸ παρετυμολογώντας ἀπ' τὸ ***σπίθα***.

Ἡ (Παναγία ἡ) ***Καλομάτα*** (=καλὰ=ὡραῖα μάτια) ἐλέχτηκε ἀπὸ φωνοσυρμὴ (πιὸ ἀπάνου σελ. 150) ***Καλαμάτα*** καὶ τότες παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ ***καλάμι***. Καὶ οἱ ἁπλοὶ οἱ δασκάλοι ὀνομάσανε τὴν ***Καλαμάτα*** > ***αἱ Καλάμαι*** (κοίτα ἄρθρο Πολίτη στὸ Νέον Πνεῦμα Καλαμάτας 1917 ἀριθ. 7).

Ὁ ***ἰξός***, ἡ ***ἰξιὰ*** στὴν Κύπρο λεχτήκανε: ***μιξός***, ***μιξιὰ*** παρετυμολογημένα ἀπὸ τὸ ***μύξα***, γιατὶ ὁ ἰξὸς εἶναι μυξώδικη ὕλη.

Ὁ ***Εὐφράτης*** στὴν Κύπρο > ***'Αφρίτης***, γιατὶ βέβαια ἀφρίζει.

Καὶ ὁ ***'Αλφειὸς*** > ***'Αλφιὰς*** στὴ Ρούμελη > ***Ρουφᾶς***, γιατὶ ρουφᾶ βέβαια.

Γιαλιστὴς καὶ ***Γιαλινὸς*** λέγεται ὁ ***'Ιούλιος***, γιατὶ ἀρχινοῦνε νὰ ***γυαλίζουν*** οἱ ρῶγες τῶν σταφυλιῶν.

(*Γ*)***ὔψωμο*** λέγεται στὴ Χιὸ τὸ ***ὕψωμα*** = ἀντίδωρο παρετυμ. ἀπ' τὸ ***ψωμί***.

Ἐπίσης τὸ ***συχρωτίζομαι*** τὸ εἴπανε ἀφτοῦ πολὺ πολὺ ἔξυπνα: ***συχνοτίζομαι*** σμίγουνε δηλ. τὰ ***χνότα*** μας.

Τὸ ἰταλικὸ gagliofo=ἀπατεώνας κτλ. μὲ κακὴ πάντα σημασία ἐμεῖς τὸ παρετυμολογήσαμε ἀπ' τό: ***ἀγλείφω*** καὶ τὸ εἴπαμε ***γαλίφης*** (ἔτσι ξηγιοῦνται καὶ τά: g > γ καὶ **λιο** > **λι**) μὲ τὴ σημασία τοῦ μαριόλος, λοῦρδος, περιποιητικὸς κτλ.

Τὸ ***σφουγγάρι*** τὸ εἴπανε στὴν Ἀμοργὸ ***σφιγγάρι***, γιατὶ βέβαια τὸ ***σφίγγεις*** γιὰ νὰ στραγγίξει.

Τὸ σημιτικό: ***σεμαμὶτ*** > ***σαμαμίθι*** ἀλλοῦ τὸ εἴπανε ***σαψαμίθι*** ἀπ' τὸ ***σάψαλο***, γιατὶ εἶναι μαλακὸ καὶ χάβνο καὶ μόλις τὸ **πιάσεις** ξεχαρβαλώνεται· κι ἀλλοῦ (Σκάρπαθο) τὸ εἴπανε ***σαπομύτα*** μὲ πιὸ ξεδιαλυμένο δηλ. τὸ νόημα τοῦ χάβνου.

Τὸ γαλ. eschelle παρετυμολογήθηκε σέ: ***Ἀσκέλια*** (Κύπρο).

Σὲ μερικὰ νησιά μας λένε: «ἔτσι ***μοὔδιοξε***» = μοῦ ***ἔδοξε***, μοῦ φάνηκε, παρετυμολογώντας ἀπ' τὸ ***διώχνω*** = διώκω. Σύγκρινε: «ἔτσι τὸν ***ἔσπρωξε***» (= ὁ πειρασμός, τὸ πεῖσμα του, ἡ τρέλα του κτλ.).

Ἡ ***χαίτη*** λέγεται ***χύτη*** ἐκεῖ ποῦ προφέρνουνε ***χύνω*** καὶ ***χιούτη*** ἐκεῖ ποὺ τὸ λένε ***χιούνω*** γιατὶ εἶναι, νὰ ποῦμε, ***χυμένη*** πάνω στὸ σβέρκο τοῦ ἀλόγου.

Τὴν ***πρᾶσιν*** (=ἀγοροπωλησία) στὴν ἀγορά μας τὴ λένε πράξη. «Σήμερα στὸ χρηματιστήριο ἔγινε μεγάλη ***πράξη***=πρᾶσις.

Ἡ ἀρχ. **Τρεμιθοῦς** στὴν Κύπρο παρετυμολογήθηκε ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἀκόμα χρόνους ἀπὸ τὸ **τρία** καὶ ἀπὸ τὸ **μῦθος** > **Τριμυθοῦντα** : «Ἁγ. Σπυρίδωνος **Τριμυθοῦντος** τοῦ θαυματουργοῦ».

Ὁ **Ἁγι-Πλάτωνας** παρετυμολογήθηκε σὲ **Ἁγιπλάτανο**, **Ἁγι-Ἰλάριος** σὲ **Αἰ-γλάρο** (Ἀρτάκη) καὶ ὁ **Ἁγι-Ἰσίδωρος** > σὲ **Αἰ-σίδερο.**

Τὴν **κορομηλιὰ** στὴ Χίο τὴν εἴπανε **κοκορομηλιὰ** ἀπὸ τὸ κόκορας.

Τὸ Castel Bonifacio οἱ Κρητικοὶ τὸ εἴπανε : **Μονοφάτσι** καὶ τὸ Bonrepare > **Μονοπάρι** παίρνωντας τὸ πρῶτο συνθετικὸ γιὰ **μονο-.**

Τὸ βουνὸ τοῦ **Ἀκάμα** (στὴν Κύπρο) ἀρχ. **Ἀκάμας** παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ **ἀ+κάμα** (=κάψιμο), **ἄκαγο** δηλ. γιατί, λέει ὁ Μαχαιρᾶς, οἱ Σαρακηνοὶ δὲν ἀφήκανε ἄλλο ἄκαγο μέρος, ἐξὸν τὸ βουνὸ τοῦ **Ἀκάμα** (Μενάρδος).

Παλοσυκιές= ἱ ἰντικὲς συκιὲς ποὺ χρησιμέβουνε γιὰ πάλοι γῦρο στοὺς φράχτες (ficus indica), τὶς εἴπανε ***παβλοσυκὲς*** (παρετυμ. συκὲς τοῦ ***Πάβλου***).

Τὸν **ἄμβωνα** στὴν Ἀρτάκη τόνε λέμε : **ἄγκωνα**, γιατὶ βρίσκεται στὸ **ἀγκωνάρι** τῆς Ἐκκλησιᾶς· καὶ τὴν **τροπωτήρα** > **τρυπωτήρα** ἀπ' τὸ **τρυπώνω.**

Τὴ Vittoria τὴν εἴπανε **Φιτορία** παρετυμ. ἀπ' τὸ **φυτό—φυτώριο.**

Τὸν **Ἐρωτόκριτο** > **Ἀρετόκριτο** (Τσιτέλης) παρετυμ. ἀπὸ τὸ **Ἀρετούσα.**

Τὸ **λεγνὸς** τοῦ Ἡσύχιου τὸ εἴπαμε **λιγνὸς** ἀπ' τὸ **λίγος.**

Trapano τὸ εἴπανε στὴν Κεφαλονιὰ **δράπανος** ἀπὸ τὸ **δραπάνι, δρεπάνι.**

Στὴν Κεφαλονιὰ τά: **τροπάρια** τὰ λένε: **θροπάρια** παρετυμολογώντας το πρὸς τό: **θρωπάρια** (< **ἀνθρωπάρια**)=τὰ μικρὰ ἀσημένια ὁμοιώματα ποὺ κρεμνοῦνε στὶς ἅγιες εἰκόνες, ἀφιερώματα ἢ ταξίματα.

Ἀμβρόσιος > Ἀβρόσης > Γρόσης (Κύπρο), ἀπὸ τὸ **γρόσι.**

Ἅγιος **Ἐπίχτητος > Δείχτητος** (Κύπρο), ποὺ **δείχνει** τὰ χαμένα πράματα.

Ἅγιος **Αἰμιλιανὸς > Ὁμυλιανὸς** ποὺ κάνει τοὺς βουβοὺς καὶ **ὁμιλοῦνε** (Ἀθήνα).

Ἡ **Ἰαματικὴ > Γαιματικὴ** Παναγία στὴν Κύπρο, γιατὶ θεραπέβει, λέει τὶς **αἱμορραγίες.**

Ὁ Ἅγιος **Δομέτιος > Ἀϊδεμέτης** γιατὶ θεραπέβει τοὺς **δεμένους** (=τοὺς συζυγικὰ ἀνίκανους).

Στὴ Μακεδονία ἡ Παναγία ἡ **Ἐλεούσα** λέγεται Ἅγια **Λεχούσα καὶ** προστατέβει τὶς λεχῶνες, τὶς λεχοῦσες.

Ἄβολος (μὴ βολικὸς) > **ἄσβολος** (Σκάρπαθο) παρετ. ἀπ' τὸ **ἀσβόλη** καὶ **ἀνάσβολα** (=ἄβολα ἀντίξοα) καὶ τὸ **ἀβολιὰ** (=ἀναποδιά, κακοτυχιὰ) στὴν Κεφαλονιά: **ἀσβολιά**,γιατὶ ἡ **ἀσβολιὰ** μᾶς **ἀσβολώνει.**

Τὸ (μάσταξ): **μάστακας** (=ἀκρίδα, τὸ εἴπανε **μούστακας** γιατὶ ἔχει βέβαια μεγάλα **μουστάκια**· καὶ κατόπι: **μούστακας**+ἀστακὸς > **μουστακὸς** (κοίτα τομ, β', 238).

Γομάρι > γιομάρι (Κεφαλον.) κατὰ τά: **γιομάτας γιομίζω.**

Τὴ δικανικὴ φράση Jus patronatus παίρνοντάς τη ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς οἱ Κερκυραῖοι τὴν εἶπανε ὁ **γιὸς πατρονάτου,** οἱ **γιοί πατρονάτου.**

Τὴ **συνείδηση** ὁ λαὸς τὴ λέει **συνείθηση** (μὲ **ϑ**) παρετυμ. ἀπ' τό ; **συνήθεια.**

Κοντράτο>χοντράτο (δυτ. Μακεδονία), γιατὶ ἄλλοτες ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα (λοιπὸν καὶ τὰ κοντράτα) γραφόντανε ἀπάνω σὲ χοντρὰ ἔνσημα χαρτιά.

Τὸ πουλί : **χλωρίων** παρανομάστηκε : **φλῶρος** ἢ **φλώρι** γιατὶ ἔχει χρῶμα «κίτρινο σὰ **φλωρί».**

Τὸ **σαβρίδι**(ἀρχ. **σαῦρος**) τὸ εἴπανε **σαφρίδι** ,παρετυμ. ἀπ' τὸ **φρίδι,** καὶ **σταβρίδι** ἀπ' τὸ σταβρός.

Ὁ **στρύχνος** > **στρύγκλος** ἀπὸ τὸ **στρίγκλα** (Κεφαλν.)

Τὸ **δερμόνι>τριμόνι** (Κεφαλονιά), γιατὶ κάνουν ἀπάνου του **τρίμματα** τὸν τραχανά· σύγκρινε : **τριμονίζω=δερμόνίζω, τρίβω** πάνω στὸ **δερμόνι.**

Ὁ τούρκικος **χοκκὰς** (=τὸ μελανοδοχεῖο τοῦ παλσιοῦ **καλαμαριοῦ**) λέχτηκε κάπου **τοκὰς** (Τσικόπουλος), ποὺ καθαφτοῦ θὰ πεῖ : πόρπη τῆς ζώνης, γιατὶ στὴ ζώνη χώνανε τὸ καλαμάρι.

Τὰ ἐξ ἁμάξης>τά ἐξ ἁμάξια : «τοὖσυρε **τὰ ἐξ ἁμάξια».**

Τὸ **κουροπαλάτης** οἱ βυζαντινοὶ τὸ εἴπανε λαϊκά : **κουροπελάτης** παρετυμολογώντας πρὸς τὸ **ἀπελάτης.**

Τὸ **παινόλιον** τὸ εἴπανε **φαινόλιον** ἀπ' τὸ (ὑ)-φαίνω βέβαια.

Τὸ ***σταγνάτο*** (> stagnatum) τὸ εἶπανε ***στεγνάτο*** ἀπὸ τὸ ***στεγνός***.

Τὰ ρούσσικα: ***μάλο μακαρόνι*** (***μάλο*** = μικρό, σύγκρ. ***μάλο Ρῶσοι***=μικρορῶσοι) τὰ εἶπανε: ***μελομακάρονα*** γιατὶ τὰ περιχύνουνε μὲ τὸ ***μέλι***.

Τὸ ***περιπλοκάδι*** τὸ παρετυμολογήσανε σέ: ***περδικοκλάδι***, γιατὶ μέσ' στὰ ***κλαδιά*** του κρύβονται ***πέρδικες***.

Τὸ ***ἀναχαιτώνομαι*** (ἀνὰ+χαίτη) τὸ εἶπανε ***ἀναχεντρώνομαι***, παρετυμολογικά: σηκώνομαι σὰν τὴν ***ἔχεντρα***.

Τὸ ***ὀλόκαλος*** τὸ λένε στὴν Ἀρτάκη ***ὀλιόκαλος*** κατὰ τὸ ***ἡλιόκαλος*** ἔτσι καὶ ***ὀλιόμαβρος*** ἀντὶς ***ὀλόμαβρος*** καὶ ***ὄλιο-πάνου*** ἀντὶς ***ὄλε-πάνου*** (στὸ ἀνώτατο πάτωμα).

Τὸ περσικὸ chahtere τὸ εἶπανε: τὸ ***σταχτερὶ***= καπνόχορτο.

Τό: Nostra Donna τὸ εἶπανε στὴ Χιό: ***Ἀστραντώνα***, παρετ, ἀπ' τὸ ***ἄστρο*** καὶ ***Ἀντώνης***

Τὸ λατινικὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ ***ἀναγαλλίδα*** (anagallis arvensis) εἶναι antura, ἀφτὸ λοιπὸν Ἑλληνικὰ παρετυμολογήθηκε σέ: ***ἄντερα πουλιοῦ*** (Μ. Στεφανίδης).

Τὸ ***ἀξίφτα*** (>accipiter), τὸ εἶπανε ***ἀσπίθα***= γεράκι (στὴν Ἀσπρηθάλασσα), γιατὶ κιἀφτὸ πετάει σὰ ***σπίθα***.

Τὴν ***ἀβγὴ*** τὴν εἶπανε κάπου ***ἐβγή***, γιατὶ τότες ***ἐβγαίνει*** ὁ ἥλιος.

Τὴν ἰντικὴ συκιὰ (opuntia), ἐπειδὴ τὴ φυτέβουνε στοὺς φράχτες τὴν εἶπανε: ***φραγοσυκιὰ*** ὕστε-

ρα ὅμως τὴν εἴπανε παρετυμολογικά: **φραγκοσυκιά** (Καμπούρογλους). Μιὰ ποὺ εἴτανε δὰ **συκιά,** νὰ ποῦμε, μὰ δὲν εἴτανε ἡ γνωστή μας ἡ συκιά, θὰ εἴτανε βέβαια συκιὰ τῶν **φράγκων:**

Ὅσοι πάλι ξαίρανε πὼς μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὴ χώρα τῶν **Φαραὼ** τὴν εἴπανε **φαραγοσυκιά,** ἄλλη παρετυμολογία ἀφτή, ποὺ περιέχει μέσα καὶ τὸ νόημα τῶν ἀγκαθιῶνε γιατὶ **φαραωνίτης** (=γύφτος) εἴτανε ἐκεῖνος ποὺ ἔφκιασε τὸ **ἀγκαθερὸ** στεφάνι καὶ τὰ καρφιὰ τοῦ Χριστοῦ. Σύγκρινε:

«Τὸ **φαραὸν** ἐστείλανε νὰ κόψει τρία περόνια»...

καί:

«Σὺ **φαραὲ** ποὺ τἄκοψες, ἐσὺ νὰ μᾶς διατάξεις»

Ἀκόμα καὶ τὰ **φραγκοστάφυλα** (ribes) παρετυμολογημένα ἀπὸ **φραγοστάφυλα** εἶναι, γιατὶ κιάφτὰ στὶς **φραγὲς** τὰ φυτέβουνε.

Τὸ **ἀνάστημα** τό εἴπανε: **ἀνάσταλμα** (Διγ. Ἄντρου 1565).

Τὸ **ροδόσταμο** τὸ εἴπανε **ροδόσταμνο** σὰ νὰ εἴτανε νὰ ποῦμε **σταμνὶ ρόδων.**

Τὸ **ἀφτόζυμο** τὸ εἴπανε ἑφτάζυμο σὰν νἆναι δηλ. πολλὲς φορὲς ζυμωμένο σύγκρινε τό: **ἑφτάκοιλο** κλῆμα ποὺ **κύει** δηλ. ἑφτὰ φορὲς καὶ ποὺ στὴν Ἀρτάκη ὥστόσο τὸ λέμε **ἑφτάκινο** ποὺ κινεῖ δηλ. πρὸς καρποφορία ἑφτὰ φορές.

Ὁ **Θρασύβουλος** λέγεται κάπου στὴ Θεσσαλία **Χρυσίβουλὸς** παρετ. ἀπ' τὸ **χρυσὴ βούλα** κὴ Ἐβριδίκη λέγεται **Περδίκο**: ἀπ' τὸ **πέρδικα** (Τζζάρτζανος).

Ἐπειδὴ τὰ ἑφτὰ ἄστρα τῆς πλειάδας εἶναι πυ-

κνὰ σὰ νἆναι συμαζεμένα γῦρο στὴ μάνα τους κλωσσοπούλια, ἀκούοντας τὸ **πλειὰς** τὸ σχετίσανε μὲ τό: πούλια=κλώσσα, καὶ τὴν εἶπανε **πούλια.** Ἀφτὸ βέβαια ἔγινε ἐκεῖ ποὺ τὴν ὄρνιθα μὲ τὰ μικρά της τὴν λένε **πούλια.** Ἐκεῖ πάλι ποὺ δὲ συνηθίζουνε τὴν λέξη ἀφτή, ἀκούοντας τό: **πούλια** καὶ ξαίροντας τὸ νόημά του εἶπανε τὴν πλειάδα: **κλώσσα**=πούλια, κιἄλλοὺ πάλι κλωσσαριά, σωστὰ δηλ, ὅπως ὀνομάζουν οἱ ἴδιοι τὴν κότα ὅταν ἔχει πουλιά.

Στὴν Αἴγινα λένε: τὰ μάτια σου **τἀφότερά σου** δηλ. τὰ **ἀμφότερα σου**· ὡστόσο νομίζουνε πὼς λένε: **τὰ φωτερά σου**· παρετυμολογία ἀπὸ ἰδιοφθογγιά.

Τὸ **δοντάγρα** στὴν Κύζικο (ποὺ δὲν αἰστάνονται τὴν κατάληξη **-άγρα**, τὸ εἶπανε **δοντάγρια** (Ἀρτάκη) ἀπ' τὸ **ἄγριος**. γιατὶ πιάνει **ἄγρια** τὰ δόντια· καὶ **δοντάρα** (Χαράκι) ἀπ' τὴν κατάλ. **-άρα.**

Ὁ **πωρίτης** λίθος παρετυμολογήθηκε: **ψωρίτης** γιατὶ εἶναι νὰ ποῦμε σὰν **ψωριασμένος**.

Τὸ **πολυκόμι** (ἤ κόμη) τὸ εἶπανε: **πολυκόμπι** (<κόμπος). Διοσκ. δ', 46 «Ἵππουρις... καυλία ἔχει κενά... **γόνασι** [=κόμβοις] διειλημμέλα... καὶ κατακρημνᾶται περικεχυμένη **κόμαις** πολλαῖς, καθάπερ **ἵππου οὐρά.**

Τὸ **ποντικόφτης** —ποντικοῦ ἀφτί(¹) δηλαδὴ ἡ «μυὸς ὠτίς» (Διοσκ. β' 214) ἢ τὸ **μυόσωτον** γράφεται ἀπ' τὸν Ducange: **ποντικόπτης**, τάχα ἀπ' τὸ **κόπτω.**

(1). *Σύγκρινε* χαλόφτης.

Τὸ **τρεμπουτσέτο** > **τριμπουτσέτο**, τὸ terebellum > **τριβέλι** καὶ ἡ **τρεμεντίνα** > **τριμεντίνα** παρετυμολογηθήκανε ἀπὸ τὸ **τρία**.

Τό: **μεγαλεπήβολος** (βάλλω) τὸ παρετυμολογήσανε σέ: **μεγαλεπίβουλος** (βούλομαι).

Τὸ περσικό chah -tratch (=βασιλικὸ παιγνίδι) τὸ εἴπανε **σαντράτσι** (=τὸ σκάκι) κατὰ τὸ **σαντράλ**.

«**Καλλιώνυμος**=τὸ θαλάσσιον αἰδοῖον. Φώτιος» (β', 69) λοιπόν: **καλώνυμη**(¹) > **καλόνομη** καὶ τώρα τὸ λένε **καλόγνωμη** παρετ. ἀπ' τὸ **καλὴ γνώμη**.

Τόξον οὐράνιον > δόξα τοὐρανοῦ, γιατὶ στολίζει καὶ **δοξάζει** τὸν οὐρανὸ κιἀπ' ἀφτό: **δοξάρι** (δοξάριον=μικρὴ **δόξα**) τὸ **τοξάρι**, τὸ **τόξο**.

Στοὺς **Γιόρκους** λένε οἱ Κυπριῶτες (δηλ. **Γιώργους**), ἀντὶ στοὺς **Γόλγους** ἢ **Γόργους** (Μενάρδος).

Τὸ χωριὸ τῆς Χιὸς **Εὐώνυμα** ἀπὸ τὸ φυτὸ **εὐώνυμος** (evonymus), τὸ εἴπανε **Ἀβγώνυμα** ἀπ' τὸ **ἀβγό**.

Τὸ **τυροκόμος** τὸ παρετυμολογήσανε σὲ **τυροκόπος**=ποὺ κόβει τὸ τυρί (Ἀραβντ.) καὶ τὸ **κωφάλαλος** σὲ **κουφάλογος** (Τσιτσ.).

Τὸ Ἱεράπυτνα > **Γεράπετρα** (Κρήτη) καὶ τὸ **σκολόπεντρα** > **σκουλόπετρα** (Κεφαλ.).

Τὰ **χρυσοκάλιγα** (=τὰ μὲ χρυσὰ καλίγια παπούτσια) > **χρυσοχάλυβα** παρετυμ. ἀπ' τὸ **χάλυβας**.

(¹). Γιὰ τὸ *λι* > *λ* σύγκρινε: **κεφαλαιώνω** > **κεφαλιώνω** > **κεφαλώνω**=τὰ κάμνω κεφάλαιο καὶ κατόπι παρετυμολογικά: τὰ βγάζω στὸ **κεφάλι** = τὰ καταφέρνω (κοίτα καὶ τόμ. β' 69).

Τὸ (φοβοφυγή) : *φοβγὴ* τὸ εἴπανε στὸ Μαρμαρὰ *φεβγὴ* καὶ τὸ *φυγόδικος* > *φεβγόδικος* ἀπ' τὸ *φέβγω*.

Τὴ *σκούπα* στὴν Κεφαλονιὰ τὴν εἴπανε : *σκούβα* γιατὶ ἀφτοῦ λένε καὶ *σκοῦβλο* τὴ βούρτσα, ποὺ εἶναι ἕνα εἶδος σκούπα κιάφτή, νὰ ποῦμε.

Τὸ medaglia (=ἀναμνηστικὸ νόμισμα) > *μετάλια* κατὰ τὸ *μέταλλο* καί : *πεντάλια* παρετυμολογία ἄπ' τὸ *πέντε*.

Τὸ *ἀτρακτυλὶς* > *ἀτρακτύλα* τὸ εἴπανε *ἀτραξύλα* παρετυμ. ἀπ' τὸ *ξύλο*.

Τὸ *ἑρμιγγοβότανο* (ἀπ' τὸ *ἕρμιγγες*=ἕλμινθες) τὸ εἴπανε παρετυμ. *μερμιγγοβότανο*.

Τὸ *Ποντοηράκλεια* > Πενταράκλεια (: πέντε) καὶ τό : *ποντογέφυρα* : (=ponton) > *πεντεγέφυρα*, σὰ νὰ λέγανε : τὰ *πέντε* γεφύρια, νὰ ποῦμε.

Τὸ *μουσίτσα* (> mouche+*-ίτσα*) = ἡ μυγίτσα τοῦ *μούστου* παρετυμολογήθηκε στὴν Κεφαλονιὰ *μουστίτσα*· καὶ τὸ assasinare > *στασινάρω* ἀπὸ τὸ *στάση*.

Τὸ straordinario > *στραβορδινάριος*=ἀνάποδος κατὰ τὸ *στραβὸς* (Λορεντζάτος).

Τὸ Ἰταλ. clemênte =μαλακὸς ἄνθρωπος παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ κλαίω καὶ τώρα λένε στὴν Κεφαλονιὰ *Κλεμέντης*=κλαψομούρης, μεμψίμοιρος (Λορεντζάτος).

Τὸ ἐβαγγελικό : «*ἑστὼς* καὶ θερμαινόμενος» (Ἰω. ιη', 18) τὸ παρανοήσανε καὶ τὸ εἴπανε *ζεστὸς* καὶ θερμαινόμενος, βοήθησε δηλ. ἡ δέφτερη λέξη νὰ τραβήξει καὶ τὴν πρώτη στὸ νόημά της, ἀφοῦ καὶ

τούτη φτογγικὰ **ἑστὼς** > **ζεστὸς** βοηθοῦσε στὴν ὑπόθεση.

Ἄλλο τέτοιο ὅμοιο ἔχουμε τὸ σκωλήκων **βρῶμα** (=φαγὶ) καὶ δυσωδία, ὅπου τὸ **σκωλήκων** καὶ τὸ **δυσωδία** ἔκανε τὸ **βρῶμα**, τὸ ἰδιόφτογγο μὲ τὸ **βρόμος** νὰ πάρει τὸ νόημα τοῦ: **βρόμος** καὶ τὸ γένος τοῦ: **δυσωδία**. Κἔτσι μερικοὶ ἁπλοϊκοὶ νομίσανε ἀπὸ δῶ πὼς βγῆκε ἡ νεοελλ. **βρῶμα** (ὁ Χ. τὰ ξεδιάλυσε ὡραῖα Λξ. ἀρ. β', 4 καὶ 51).

Τὸ **ρεμοπήδα** = ρ(ά)βδα ποὺ τὴ μεταχειρίζεται κανεὶς γιὰ νὰ πηδήξη ἕνα ρέμα, τὴν εἴπανε **ρεμοπόδα** γιατὶ χρησιμέβει νὰ ποῦμε σὰν τρίτο **πόδι** ποὺ πατώντας κανεὶς μαζὶ πιὸ **πηδάει** τὸ **ρέμα**.

Τὸ tire· bouchon τὸ εἴπανε **τρυπισόνι** γιατὶ **τρυπᾶ**.

Ἡ **Μαγδαληνὴ** παρετυμολογήθηκε σὲ **Μυγδαληνὴ** καὶ **Μυδγαληνὴ** στὴν Κύζικο, ἀπὸ τὸ (**ἀ**)**μύγδαλο** καὶ **μύδγαλο**.

Τὸ rosmarini στὴ Λαμία τὸ εἴπανε **δυοσμαρίνι** ἀπὸ τὸ **δυόσμος**.

Τὸ **μαγειρέβω** στὴν Κύπρο **φαειρέφκω**=βράζω τὸ **φαΐ**, καὶ τὸ **πελεκούδιν** > **φελλεκούδιν** ἀπὸ τὸ **φελλί**, γιατὶ τὰ πελεκούδια εἶναι σὰ **φελλιὰ** τοῦ ξύλου.

Θεληματικὴ παρετυμολογία

Πολλὲς φορὲς ὁ λαὸς κάνει θεληματικὰ τὴν παρετυμολογία γιὰ καλοστόμισμα, δηλ. γιὰ εὐφημισμό. Κάποτε καὶ γιὰ κοροϊδία (κοίτα τ. β', 225, σημ.) λ.χ.

Τὸ ***ἀρτοκλασία*** (***κλᾶν*** τὸν ἄρτον) τὸ εἶπανε: ***ἀρτοπλασία,*** γιὰ νἀποφύγουνε τὸ νεοελ. νόημα τοῦ ***κλάνω***=πέρδομαι. Τὸ ***Ρωμιὸς > βρωμιός.***

Τὸ χωριὸ ***Βρωμολακκιὰ*** τῆς Κύπρος παρετυμολογήθηκε θεληματικὰ (κατὰ τὸ Μενάρδο) σὲ ***Δρομολακκιὰ*** γιὰ καλοστόμισμα (εὐφημισμός).

Τὸ ***Φοιλοποίμενας*** τὸ εἶπανε στὴ Θεσσαλία ***Μιλοπίπονος*** (***μῆλο καὶ πεπόνι*** : προφορὰ Θεσσαλικὴ ***πιπόνι***). Τὸ ***προτεστάνος > πορδοστάνος.***

Τὸ ***᾽Αγαμέμνων > ᾽Αγαμέμνος*** τὸ εἶπανε : ***Γαμημένος, στὰ ἀστεῖα.***

Παρετυμολογικὸ παρανόημα

Γιὰ τὴν παρετυμολογία στὰ νοήματα ἔχω μιλήσει στὸ β΄ τόμο σελ. 217 καὶ πέρα.

Παραθέτω ἐδῶ ὅσα ἄλλα παραδείγματα σύναξα ἀπὸ τότε ὥς τώρα.

᾽Απὸ τὴν καθαρέβουσα:

Τὸ ***φρενήρης***=ὁ τὰς φρένας ἔχων ***ἀραρυίας,*** ὁ γνωστικός, τὸ παρανοήσανε γιά: φρενοβλαβής, γιατὶ στὴν Ἤπειρο λένε ***φρενίτης***=φρενοβλαβής.

᾽Επίσης ***λένε*** στὴ Χιό: ***ἀφαιτερικῶς*** ἀντίς: ***ἀμφοτερικῶς*** παρετυμ. ἀπ᾽ τὸ ***συνεταιρικῶς.***

Τὸ ***ἐξεκκλησιάζω > ξωκκλησιάζω*** ἀπ᾽ τὸ ***ὄξω*** γιὰ περισσότερη σαφήνεια=βγαζω ***ὄξω*** ἀπ᾽ τὴν ***ἐκκλησιά.***

Οἱ ἐκκλησιαστικοί μας ὑμνωδοὶ παίρνοντας ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους Ἕλληνες συγραφέους γράψανε: « δαιμόνων ἐπήρεια »= ἡ ἀπὸ τοὺς Θεοὺς βλα-

βερὴ ἐνέργεια (Λουκιανός), λέξη ποὺ ἔγινε ἀπ' τὴν **ἐπὶ καὶ** τό: **ἀρειὴ**=βρισιὰ (ὅπως δηλ. ἀπὸ τὸ **φορβὴ** γίνηκε τό : **φορβειά**, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸ **ἀρὰ τὸ ἀρειὴ**) ποὺ σημαίνει ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς τὴ βρισιά, τὴ λοιδωρία.

Ἀφτὸ ἀκούοντάς το ἀπ' τὴν Ἐκκλησία οἱ λόγιοι τὸ συγχίσανε μὲ τοῦ Θεόφραστου τὸ μεταγενέστερο : **ἐπίρροια=ἐπιρροὴ**(=ἡ ἐκροὴ κάποιας δύναμης ἀπὸ τοὺς πλανῆτες, ποὺ εἴτανε κιἄφτοί, ἔτσι νὰ ποῦμε: **δαίμονες**), ἡ ὁποία ἐπιδρᾷ ἀπάνω στὶς τύχες τῶν ἀνθρώπων.

Μἄφτὸ τὸν τρόπο καὶ τά : **ἐπήρεια ἐπηρεάζω** κατάντησε νὰ σημαίνουνε σήμερα: **ἐπίδραση ἐπιδρῶ.**

Τὸ «ἐπὶ **ψιλῷ** ὀνόματι» τὸ λένε «ἐπὶ **ὑψηλῷ** ὀνόματι» οἱ πιὸ ἁπλοϊκοί.

Τοῦ Σοφοκλῆ (Αἴας:) τὸ «**ὡς εὖ παρέστης**» (=σὲ πόσο κατάλληλη στιγμὴ παρουσιάστηκες!) ποὺ τὸ λέγει ὁ Αἴας στὴν Ἀθηνά, τὸ παρανόησαν οἱ λόγιοι μας καὶ τὸ μεταχειρίζονται ἀντὶς τό: **καλῶς ἦρθες**! **καλῶς ὥρισες**! ἔτσι καὶ τὰ **συνεπὴς συνέπεια** (σύν+ἔπος) τὰ παρετυμολογήσανε πρὸς **τὸ συνέπομαι** και τὰ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ ἀκόλουθος, ἀκολουθία.

Κιἀπὸ τὴ λαϊκὴ γλώσσα:

Τὸ **ἀγαναχτῶ** τὸ συχίσανε μὲ τὸ **ἀγωνιῶ** > **ἀγωνιάσω** > **(ἀ)γωνιάζω** > **γανιάζω** κἔτσι λένε σὲ πολλοὺς τόπους: «**ἀγανάχτησα** νὰ τὸ καταφέρω» κτλ.=κατακουράστηκα, γάνιασα.

Διαμαντεύομαι=ἀρ. συμβουλέβομαί τὸ μάντη, Στὴ Χιὸ παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ **διαμάντι** καὶ ση-

μαίνει: κάνω τὸ μεγάλο, περηφανέβομαι, καφκιοῦμαι κτλ. «Μὴν πολὺ - διαμαντέβεσαι = μὴ μεγαλοπιάνεσαι.

Γαλανὸς στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ θὰ πεῖ ***κυανοῦς***, γαλάζιος, μπλάβος, οὐρανής, γλαυκός τελοσπάντων, ποὺ ἔχει δηλ. τὸ χρῶμα τῆς γαληνεμένης θάλασσας, ποὺ καθρεφτίζει τὸν οὐρανό, καὶ ἢ εἶναι δωρικὸ ἀπομεινάρι: ***γαλάνα*** > ***γαλανός***, ἢ ἔχει γίνει κατὰ ἀφομοίωση τοῦ Ι πρὸς τό : ***α*** ἀπὸ τὸ γαληνός. Ὡστόσο στὴν Κρήτη τὸ παρετυμολογήσανε ἀπ' τὸ ***γάλα*** καὶ κάθε ἄσπρο τὸ λένε ***γαλανό***: τὰ γαλανὰ μαντήλια= τἄσπρα μαντήλια, ὁ ***γαλανὸς ὁ γάϊδαρος***=***ὁ ἄσπρος γ.***

Τὸ brevium > ***βρέβιον*** τὸ γράψανε στὴ Μονὴ τοῦ Κύκου ***βραβίον*** (Μενάρδος).

Τὸ ***παρρησιαζομαι*** (πάν+ρησις) τὸ συχίσανε καὶ καὶ τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ ***παρουσιάζομαι***.

Στὴ φράση «βγῆκε τὸ χωριὸ ***σύγκλαρο***»=***σύγκληρον*** (δωρικὸ ἀπομεινάρι), νομίζουνε πὼς λένε : μὲ ὅλα τὰ ***κλαριά*** του=τοὺς κλάδους του.

Τὸ postilena=ἡ πιστιὰ (ὕπουρὶς) παρανοήθηκε σὲ ***προσελίνα***=(***προ*** καὶ ***σέλα***), ***προστελίνα***, ***μπροστελίνα***, ***μπροστινέλα*** καὶ ***μπροστέλα***, δηλ. ὁλότελα τὸ ἐναντίο· κὔστερα κατὰ τοῦτο εἴπανε καὶ ***πισελίνα*** καὶ ***πισινέλα***.

Καὶ πάλι τὸ antilena τὸ εἴπανε ***ἀντελήνα*** κιἄπ' ἀφτὰ βγάλανε καὶ ρηματικὰ ἐπίθετα : ***ἀσέλινο*** δῆθεν ***ἀσέλωτο*** καὶ ***προσέλινο*** τάχα ***προσελωμένο*** καὶ ***σελινό*** (=σελωμένο)· ὁ Δ. Σάρρος τὰ ξήγησε ὡραῖα.

Τὸ ὁρμαθιάζω στὴν Κρήτη σημαίνει: ***ὡριμάζω*** καὶ τὸ ***ὁρμαθὸς*** σημαίνει: ***ὥριμο*** σῦκο. Τὸ παρανό-

ημα έγινε άπ' τὰ ἰδιόφτογγα στὶς πρῶτες συλλαβές: **ὡρμάζω, ὥρμος.**

'Α(δ)ημονῶ λένε στὰ χωριὰ τῆς Χιὸς τὸ καταριοῦμαι.

Γαβριάζω σημαίνει σήμερα καβλώνω, ὀργῶ γιὰ συνουσία, παρετυμ. ἀπ' τό: ***γαμπριάζω***, ἢ ***λαβριάζω.***

Κατὰ τὸ ***οὐράνιος*** εἴπανε ἀπὸ τὸ ἀγέρας: ***(ἀ)γεράνιος***=ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ ἀγέρα=ὁ γλαφκός, ὁ γαλάζιος, ἀπ' ἀφτό στὴ βόρεια Ἑλλάδα λένε καὶ ρῆμα ***γερανίζω***=γαλαζιοφέρνω. Λοιπὸν τὸ ρῆμα ἀφτὸ ἀπὸ τοὺς 'Οχτωνιάτες βόρειους ἐποίκους στὴν Ἔβοια ἀπὸ χρόνια, ἀκούοντάς το οἱ γείτονές τους 'Αβλωναριῶτες καὶ Κονιστριῶτες τὸ πήρανε μὲ τὸ νόημα τοῦ ἰδιόφτογγου ***γέρνω*** καὶ λένε τώρα ***γερανίζω***=γέρνω (καθὼς τὸ μαρτυράει ὁ Φάβης μὲ πολλὴ φινέτσα (Γλωσ. ἐπισκ. 90).

Τὴν ***Τρυπημένη*** (πέτρα) στὴν Κύπρο οἱ λογιότατοι τὴν παρετυμολογοῦνε πὼς γίνεται ἀπό: ***τρεῖς ποιμένοι***, ποὺ τὴ χτίσανε τάχα.

Τὸ ***χαζίρ*** τούρκικα σημαίνει ***ἕτοιμος.*** Ὡστόσο σὲ μερικὲς μεριὲς τὄχουνε παρανοήσει καὶ τὸ λένε μὲ τὸ νόημα του ***ὁλότελα*** : ***χαζίρι*** δὲ σκοτίζομαι= ***καθόλου***, τὸ φαΐ εἶναι ***χαζίρι*** ἄβραστο=***ὁλότελα.*** Τὸ συχίσανε δηλ. μὲ τὸ ***χίτς.***

Τὸ ἀτομικό: ***'Αχιλλέας*** παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ ***ἀχείλι*** καὶ εἴπανε καὶ προσηγορικὸ ***ἀχειλέας***= ***ἀχειλᾶς.*** Καὶ πάλι ***'Αχιλλᾶς*** χαϊδευτικὰ=***ὁ 'Αχιλλέας.***

Τὸ ***ἀλαζονέβομαι*** καὶ ***ἀλαζονιὰ*** ὁ 'Αραβαντινὸς μαρτυράει πὼς τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ ἀθυμῶ καὶ

θλίβομαι, παρετ. ἀπ' τό: ***ζώνομαι*** στὰ φίδια.

Τὸ ***ἐν ἡμέρα > ἀνήμερα*** τὸ λένε σὲ πολλὲς μεριὲς μὲ τὸ νόημα τῆς παραμονῆς, καὶ τὸ ***ἐν τῇ ἡμέρα > ἀντήμερα*** μὲ τὸ νόημα τῆς ἐπάβριο τῆς γιορτῆς.

Τὸ ***ξόμπλι*** στὴν κεφαλονιὰ τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ ***μυρολόγι*** κατὰ τὸ ***ξόδι*** ἐπειδὴς μυρολογῶντας ***ξομπλιάζουνε***, νὰ ποῦμε, τὸ νεκρό.

Τὸ ***περιορίζομαι*** τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ βγαίνω ἀπ' τὰ ***ὅρια***, γίνουμαι ἔξαλλος.

Τὸ ἰταλικό: masserizia=ἐπιπλοσκεβὴ στὴν Κέρκυρα τὸ παρονοήσανε καὶ τὸ ταφτίσανε πρὸς τὸ γνωστό: ***μεσαριὰ*** τὸ γνωστό: ***μεσαριὰ*** καὶ τὸ εἴπανε κατὰ τὸν Ἑφτανησιώτικο τονισμό: ***μεσαρία:***

Ἐπίσης ***μεσαριὰ*** εἴπανε παρετυμολογικὰ παρανοημένο καὶ τό: masaria ἢ mesaria = ἀγροικία, ἔπαβλη, τσιφκλίκι.

Τὸ ***βατολογῶ***=φλυαρῶ στὴ Χιὸ τὸ συχίσανε μὲ τὸ ***βαθολογῶ***=βαθιὰ λέγω κἔτσι πιὰ ἄλλαξε καὶ νόημα καὶ σημαίνει: μιλῶ μὲ ***βάθος***=μὲ νόημα, μιλῶ γνωστικά.

Τὸ (ἀράσσω): ***ἀράζω*** στὴ Σινασὸ τὸ συχίσανε τάχα πὼς γίνεται ἀπὸ τὸ ***ἀράδα***, καὶ τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ: ***ἀραδιάζω***.

Ἐπίσης στὴ Σινασὸ τὸ ***βοθῶ*** (=βοηθῶ) τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ ***βοΐζω***, ***βομβῶ*** λ. χ. ***βοθᾶ*** τὸ κουνούπι, ***βοθᾶ*** τἀφτί μου κτλ.

Τὸ (ἰταλ. buffo): ***μποῦφος***=γελοῖος, κωμωδὸς συχίστηκε μὲ τὸ ***βοῦβος*** (ἀπ' τὸ λατιν. bubo ποὺ τὸ λένε ἀκόμη σὲ πολλὰ μέρη) κἔτσι εἴπαμε: ***μποῦφος*** =ὁ βύας, ὁ σκώψ, ὁ σκλούπας.

Τὸ **ἐπιπλώνω** τὸ πήρανε γιὰ **ἁπλώνω** γιατὶ ὅταν κανεὶς **ἐπιπλώνει, ἁπλώνει** βέβαια.

Τὸ **λιγοδούρητος** =λιγόζωος ἀπ' τὸ durare (= διαρκῶ) μὲ τὴ βενετσιάνικη προφορὰ τοῦ d=**δ** τὸ παρετυμολογήσανε πρὸς τὸ **δωρῶ, δωρητός**, ποὺ λίγο δηλ. μᾶς τόνε **δώρησε** ὁ Θεός.

Κομποφανειὰ ἐτυμολογικά : ἡ μετὰ **κόμπου ἐμφάνεια** κατάντησε νὰ σημαίνει τὴ μετριοφροσύνη καὶ μάλιστα τὴν προσποιητή, γιατὶ παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ **κομπόνω**=ἀπατῶ.

Τὸ **(μοχθηρό)** : **μουχτερὸ** ἀφοῦ ξεχάστηκε τὸ ἀρχικό του νόημα, δόθηκε ὡς ὄνομα στὸ χοῖρο γιατὶ φωνάζει : **μουχτ ! μούχτ !** γιὰ τοῦτο λέγεται καὶ **μιχτερὸ** γιατὶ ἀκούγεται καὶ **μίχτ ! μίχτ !** (1).

'Απὸ τὴ γιορτὴ «τῶν Ἁγίων **Πάντων»** νομίσανε πὼς εἶναι κάποιος «Ἅγιος **Πάντος»** κἔτσι κάνανε ἀτομικὸ ὄνομα **Πάντος.**

Τὸ **εἴδη**=πράματα, σκέβη, ἔπιπλα, ματσαρίσια, καλαμπαλίκια κτλ. στὴ Μακεδονία τὸ εἴπανε **εἰδίσματα** κατὰ τὸ **χαρίσματα**, ποὺ στέλνουνε στοὺς νιόνυφους ἔπιπλα πολύτιμα κατὰ τὸ γάμο τους. Καὶ οἱ γλωσσολόγοι μας (ὁ Χατζηδάκης ντέ. 'Αθ. ιε'. 177) σἄφτὸ τὸν τύπο ἀντικρύσανε τὸ ἀρχαῖο **ἡδίσματα!!!** Μὰ καὶ στὸν Πόντο λένε **τὸ εἶδος, τὰ εἴδοτα** = τὰ πράματα, ποὺ μαζὶ μὲ τὸ νόημα πῆρε καὶ τὴν κατάληξη **-τα.**

---

(1) 'Αφτὸ κιἄλλα τέτοια δώσανε ἀφορμὴ στὸ μακαρίτη τὸν Μπούτουρα νὰ βρεῖ τὸ λανθάνοντα, λέει, νόμο τῆς φωνητικῆς τροπῆς (γράφε : ντροπῆς!) τοῦ **ου** σέ **ι** λέει.

Τὸ **ραίνω** τὸ παρανοήσανε πὼς εἶναι τὸ **ρέω > ρέβω** : Τί κάνεις ; —Κάνω καὶ **ραίνω**=ρέβω, καταστρέφομαι = τίποτε δὲν καταφέρνω = ἀποτυχαίνω. Σύγκρ. **ἔρανα** στὸ ποδάρι=**ἔρρεψα**.

Τὸ **καταπατῶ** στὴ δυτικὴ Μακεδονία μὲ τὸ νόημα τοῦ **καιροφυλακτῶ**, **καραδοκῶ**, **σιγοπατῶ**,

Τὸ **δοκήθηκα** μὲ τὸ νόημα τοῦ **ἀντιλήφτηκα**, **ἔδωκα** προσοχή.

Τὸ **τολμάω** καὶ μὲ τὶς κανονικὲς φτογγοπαθιές : **τρομάω** στὴν Κεφαλονιὰ κατάντησε νὰ σημαίνει **τὸ ἐναντίο** : δηλ. **δὲν τολμῶ**, δὲν ἀποκοτῶ, φοβοῦμαι τέλος πάντων, γιατὶ παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ **τρομάζω** ποὺ πῆρε φτογγικὰ τὴ μορφή του.

Κατὰ τὰ σκορπῶ > σκορπολογῶ, παντρέβω > παντρολογῶ, προξενέβω > προξενολογῶ, θρηνῶ > θρηνολογῶ κτλ. εἴπανε καὶ **μύρομαι > μυρολογῶ** (σύγκρ. τἀρχ. **θρηνῳδῶ**, **μυρῳδῶ**) κιάφτὸ παρετυμολογήθηκε πρὸς τό : **μοῖρα** καὶ τὸ γράψανε : **μοιρολογῶ**=λέω τὴ μοῖρα του, ἂς ποῦμε.

Τὸ **ἐν περιπτώσει** ἀκούοντάς το ὁ λαὸς τὸ πῆρε γιὰ ρῆμα καὶ τὸ λέει : **ἂν περιπτώσῃ** καὶ πάθω τίποτε=ἂν συμπέσῃ.

Τὸ **ἄπαξ** οἱ Τουρκομερίτες τὸ λένε μὲ τὸ νόημα τοῦ **ἄξαφνα**, γιατὶ τὸ συχίσανε μὲ τὸ τούρκικο τὸ apánxizdan = ἄξαφνα. Τάκουσα καὶ **ἄπαξις** καὶ **ἄπαξες**.

Τὸ ἐνάντιο παθαίνουνε μὲ τὸ **σαφὶ** = ἀραβοτούρκικα : καθαρὸς ἀπὸ τὸ **σεφαὰι** = καθαριότη, ποὺ τὸ λένε ναιμὲν ἐπιρρηματικά, ὡστόσο τὸ συχίζουνε μὲ τὸ ἑλληνικὸ **σαφής**, ποὺ καμιὰν ἀντάμωση

ἀπολύτως δὲν ἔχουνε τὰ δυό· καὶ οὔτε σώθηκε στὴ λαϊκὴ γλώσσα τὸ **σαφής**.

Ἀκόμα λένε **ἔγκαστα** καὶ **ἔγκας** ἢ **ἐγκάς** κατὰ τό : **κρέατα—κρέας** ἢ **κριὰς** μὲ τὸ νόημα τοῦ ἐξεπίτηδες· εἶναι τὸ τούρκικο : **ἔγκασταν**, ποὺ ὥστόσο οἱ λογιότατοι τὸ συχίσανε μὲ τἀρχαῖα **ἐγκάς, ἔγκασι, ἔγκατα**.

Ἔτσι καὶ τὸ (**κουρμὰκ** > **κουρdοὺμ** >) **κουρντίζω** τὸ παρετυμολογήσαμε πρὸς τὸ **κόρδα** καὶ θαροῦμε πὼς λέμε **χορδίζω** τάχα τὸ βιολί, τὤρολόι κ.τ.λ.

Ὅμως μπορεῖ νὰ γίνει καὶ τὸ ἐνάντιο· λ. χ. λένε στὸν Πόντο : **ἀνώχαλος**=ἀδιάθετος μὲ τὴ συνείδηση πὼς λένε **ἀνέχαλος**=τάχα χωρὶς **χάλι**· θαροῦνε δηλ. πὼς λένε τὸ τούρκικο **χάλι** ἐνῶ εἶναι τὸ Ἑλληνικότατο **νωχελής, νωχαλὴς** > **νώχαλος** καὶ μὲ τὸ νόθο στερητικὸ **ἀ** : **ἀνώχαλος** ὅπως στὰ **ἀξέπλεγος, ἀλιπανάβατος** κτλ.

Κανονικὴ φωνητικὴ τροπὴ μαζὶ μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδρχση

Εἴπαμε στὸ β΄ τόμο σελ. 222 καὶ πέρα πὼς καὶ στὰ ὁλότελα κανονικὰ καὶ μηχανικὰ νὰ ποῦμε φωνητικὰ φαινόμενα μπορεῖ νὰ λανθάνει καὶ ἡ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση καὶ φέραμε ἐκεῖ ἀρκετὰ παραδείγματα. Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἄλλα ἀκόμα :

Τὸ **εὐρύχωρος** τὸ λένε στὴ βόρεια Μακεδονία **ἀβλύχωρος** ἀπὸ ξέμοιασμα τῶν δυὸ **ρ** σὲ **λ**+**ρ**, μὰ καὶ ἀπὸ παρετυμολογικὸ συνεπαρμὸ τοῦ **ἀβλή**, δηλ.

ἀπλόχωρος σὰν **ἀβλή**, ποὺ χωρεῖ ὅσο χωρεῖ μιὰ **ἀβλή**· (γιὰ τὸ ἀρχτικὸ **ε > α** κοίτα β', 117).

Γαγκάμη > δαγκάμη (Ἀρτάκη)· ἀπὸ κανονικὸ ξώμοιασμα τῶν **γ+γκ** σὲ **δ+γκ**, μὰ καὶ ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ **δαγκάνω**, γιατὶ ἡ **γαγκάμη, δαγκάνει**, νὰ ποῦμε, κάτου τὸν πάτο τῆς θάλασσας μαζώνοντας τὰ θαλασσινά.

Τὸ **ξαναπουλιάζω** μὲ κανονικὴ συλλαβικὴ ἀνομοίωση ἀπ' τὸ **ξαναπουπουλιάζω** ἔχει καὶ τὴ νοηματικὴ παρετυμολογία τοῦ ξαναγίνομαι **πουλί** νέο.

Τὰ **τσουλούφια > τσουρούφλια** (Κεφαλ.), γιατὶ κάνοντάς τα κατσαρὰ μὲ ζεστὸ σίδερο τὰ **τσουρουφλᾶνε.**

Ὁ ἀρχαῖος **Λειμὼν** στὴν Κύπρο προφέρθηκε: ἡ **Λεμώνα** ἀπὸ τὴ φθογγικὴ τροπή: **λι > λε** μὰ καὶ ἀπὸ ἐπίδραση παρετυμολογικὴ τοῦ **λεμονιοῦ**.

Τὸ **ροδοκάνι=κανὶ** γιὰ ροδόσταμο τὸ εἴπανε **ροδοκάλι** ἀπὸ ἀφομοίωση **ρ+ν > ρ+λ**, μὰ καὶ ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ : **κάλλος, καλλονή, καλὸς** κιἀπ' ἀφτὸ κύριο ὄνομα ἡ ***Ροδοκάλη***.

Τὸ **λαίμαργος** καὶ μὲ τὶς κανονικὲς τροπὲς **εμ > ομ**: **λόμαργος**, ομ > **ουμ**: **λούμαργος** στὴ Χιὸ (Συκιάδα) τὸ εἴπανε: **γούλαρμος**, (Ἄμαντος) κανονικὴ μετάθεση μὲ τὴν παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ **γούλα.**

Τὸ **πορφύρι** (=πορφυρὰ παρυφή. Κοραῆς) μὲ κανονικὴ μετάθεση καὶ ἀνομαίωση γίνεται **προφύλι** ὡστόσο δὲν μποροῦμε νἀρνηθοῦμε καὶ τὴ παρετυμολογικὴ συνεργιὰ τοῦ **προ+φύλλο**.

Τὸ κυπριώτικο (υ)**πομηλίδια** (eriobotrya japo-

nica) > πολημίδια (μετάθεση) > πολεμίδια (τροπὴ **λι** > **λε**) εἶναι φωνητικὰ κανονικό, μὰ ποιὸς μπορεῖ νὰ τοῦ ἀρνηθεῖ καὶ τὴν παρετυμολογικὴ συνεργιὰ τοῦ ***πόλεμος***, ***πολεμῶ***;

Τὸ τούρκικο ***γιαλαντζῆς*** (=ψέφτης) τὸ εἶπανε ***γελαντζῆς*** ἀπὸ κανονικὴ τροπὴ τοῦ ***αλ*** > ***ελ*** (πιὸ ἀπάνου 145), μὰ καὶ ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ ***γελῶ***=ἀπατῶ, γιατὶ ὁ ***γιαλαντζῆς*** μᾶς ***γελᾶ***.

Μανόλης > ***Μαλόνης***· κανονικὴ μετάθεση τῶν ὑγρῶν, ἀλλὰ καὶ παρετυμολογικὴ συνεργιὰ τοῦ ***μαλώνω***.

Ἀφουκράζομαι > ***ἀκρουφάζομαι*** κανονικὴ μετάθεση ὑγρῶν καὶ ἐπίδραση τοῦ ***ἀκροῶμαι***.—Ἀπὸ τὸ ἀκρουφάζομαι μὲ κανονικὴ ἀφομοίωση ***φ***+***μ*** > ***μ***+***μ*** ἔχουμε ***ἀκρουμάζομαι***, κιἀπ' ἀφτὸ ***ἀκρουμαίνομαι***.

Κρόταφος > κούτραφος· μετάθεση ὑγρῶν μὰ καὶ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ ***κούτρα***.

Τὸ ***κακοτοπιὰ*** > ***κατοκοπιὰ*** στὴν Κύπρο ἀπὸ μετάθεση φτόγγων μὲ τὴν παρετυμολ. συνεργιὰ τοῦ: ***κάτω*** καί: ***κόπος***.

Τὸ (Ἀνδραχνεὺς < ἀνδράχνη) : ***Ἀντραχλιὰς*** τὸ εἶπανε στῆς Χιὸς τὰ Ἁρμόλια : ***Ἀχλαντριὰς*** δηλ. μετατόπισμα φτόγγων μὲ τὴν παρετυμολογικὴ συνεργιὰ τοῦ ***ἀχλάδι*** καὶ ***ἄντρας*** ἢ ***Ἀντριᾶς***.

Τὸ ***μουχώνω*** > ***χουμώνω*** μετάθεση κανονικὴ μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ ***χοῦμα*** (=χῶμα).

Τὸ ***ξελιγκῶ*** (=ἐξαρθώνω τὰ ***λιγκια*** μου=τὰ λαιμοπλάγια μου ἀπὸ πέσιμο —σύγκρ. ***στραβολιγκιάζω***=στραβολαιμιάζω) τὸ εἶπανε καὶ ***ξεγκιλῶ***

κανονικὸ μετατόπισμα μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ **ξεκυλῶ** **καὶ πέφτω.**

Ἡ ἐπίδραση τῆς **παρετυμολογίας** φαίνεται περισσότερο σ᾽ ἐκεῖνα ποὺ μετὰ τὴ μετάθεση τῶν φτόγγων ἀλλάζει καὶ φωνήεντο γιὰ νὰ μοιάσει τὸ παρετυμολογούμενο περισσότερο μὲ τὸ παρετυμολογικὸ αἴτιο ἢ πρότυπο λ. χ. ***καβαλλίνα* > *καλυβίνα*** ἀπὸ τὸ ***καλύβα.***

Μὰ καὶ στὶς κατάληξες ποὺ γίνονται μετατοπίσματα ἢ προσθαφαιρέματα, ἢ μεταβολὲς φτόγγων, ἢ ἄλλες φτογγοπαθιές, ἔχουμε συχνὰ παρετυμολογικὴ ἐπέμβαση **λ.χ.**

ἀνακούρκουδα* > *ἀνακούρδουκα*,** κὔστερα: ***ἀνακούρδικα (Λεφκάδα) κατὰ τὰ μὲ ***-ικα*** : ***λούρδικα, κούρδικα*** κτλ.

παπαρούνα* > *παπανούρα σὰν τό: ***κουτσουνούρα (δ)λό(γ)υρα* > *λόρια*** (Βελβεντὸ) κατὰ τό: ***χώρια ἀνώφλιο* > *ἀνώφιλο*** καὶ ***κατώφλιο* > *κατώφιλο*** παρετυμολογιὰ ἀπ᾽ τό: ***πορτόφυλλο*=τὸ *φύλλο* τῆς** πόρτας.

(ρόδαμνος) ***ροδάμνι* > *ροδάμι*·** καὶ (δίκταμνος): > ***διχτάμνι* > *διχτάμι*·** (σφένδαμνος): ***σεφτάμνι* > *σφεντάμι*** κατὰ τά: ***σουσάμι, καλάμι.***—Καὶ τὸ ἐνάντιο: ***ροδόσταμο* > *ροδόσταμνο*** σὰ νὰ εἶναι, νὰ ποῦμε, ***σταμνὶ ρόδων.***

Κυρασελήνη (ἡ ἶρις) > ***κυρασαλένια*** (Μοραθόκαμπος) κατὰ τὰ ***γυαλένια, κρουσταλένια*** κτλ. ***-ενια.***

Στένακας* > *Στέναγκας (στὴ Χιό. Ἄμαντος) κατὰ τὸ ***φάραγκας*·** ***ξέρακας* > *ξέραγκας*** κατὰ τὸ ***μέλαγγας*** (μέλαινα γᾶ, μελάγγαιος, μελάγγειος).

Μέρμηκας* > *μέρμηγκας κατὰ τὸ ***ἔρμιγκας*** σὰν ἔτοῦτα καί :***πρόσφυγας* > *πρόσφυγκας*.**

Στὴν Ἀρτάκη: ***ὀξυύστρυξ* > *ὁ ξύστριγκας*** ἀντὶς ***ξύστριχας***(1).

(Ἀνδράχνη καὶ μὲ ἀνομοίωση): ***ἀντράχλα* > *ἀντράκλα*** κατὰ τὰ ***χεράκλα, παιδάκλα*** καὶ γενικὰ τὴ μεγαλωτικὴ κατάληξη ***-άκλα***.

Καλαμίνθη > καλαμήθρα κατὰ τά: ***ξυνήθρα*** κτλ.

Ἁμαξιτὸς (ἅμαξα + εἶμι > ἰτὸς) > ***ἁμαξωτὸς*** κατὰ τό : μεταξωτὸς καὶ τἄλλα ***-ωτός***.

Τὸ ***ραvὶ*** (< ραίνω) > ***ραμνὶ*** κατὰ τό : ***σταμνί***.

Ἄλλα παραδείγματα κοίτα τόμ. β΄, σελ. 224.

Παρετυμολογία στὶς προθέσες

Εἴπαμε κιόλας στὸ β΄ τόμο μας (226 καὶ πέρα) πὼς ἡ παρετυμολογία στὶς πρόθεσες γίνεται :

α΄) Ἐκεῖ ποὺ ἀποκαταστήνεται ἡ πρόθεση στὴν ἀρχική της τὴν ἄπαθη μορφὴ ὥς πρῶτο συνθετικὸ καὶ τότες γιὰ δέφτερο συνθετικὸ μένει σύνηθα λέξη χρήσιμη καὶ ὥς μονὴ (μὴ σύνθετη) μὲ τὸ ἐτυμολογικό της νόημα ἢ καὶ μὲ παρετυμολογημένο, καὶ δώσαμε ἐκεῖ ἀρκετὰ τέτοια παραδείγματα. Ἰδοὺ μερικὰ ἀκόμα :

Παροξυσμὸς* > *παραξυ(σ)μός, γιατὶ ὑπάρχει ἤδη ἡ μονὴ λέξη : ***ξυσμός, ξυμός***.

Παροδηγῶ* > *παραδηγῶ, γιατὶ ὑπάρχει τὸ ***δηγῶ*** καὶ ὁ ***δηγὸς*** (=ἡ βασίλισσα τῶν μελισσῶν).

---

(1) Ἤδη ὁ Ὀππιανὸς ἔχει ἀντὶ ὕστριχες < ὕστριγγες Κυνηγ. 3. 394.

Ξυστρίζω > **ξεστρίζω**, γιατὶ ὑπάρχει ἤδη τὸ **στρίζω.**

Τὸ *πρόκροσση* > **πρόκλοσση** (ἀνομοίωση) ἔγινε: **πρόσκλωση,** γιατὶ ὑπάρχει ἡ **κλώση** (< κλώθω).

Τό **(δ)ξωδρομιὰ** > **ξεδρομιὰ** γιατὶ ὑπάρχει καὶ σκέτο : **δρομιά.**

β΄.) Ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει γιὰ παρετυμολογικὸ πρότυπο ἄλλη λέξη συγγενικὴ στὸ νόημα μὲ τὴν προθετικὰ παρατυμολογούμενη, καὶ κατὰ τύχη ἔχει στὴν ἀρχὴ πρόθεση ὁπωσδήποτε. Κοντὰ στὰ παραδείγματα ποὺ παραθέσαμε ἐκεῖ (β΄, 227 κ.π.) ἂς εἶναι καὶ τοῦτα :

Ἀθιβάλλω > **ἀναθιβάλλω** κατὰ τὸ **ἀναφέρω.**

Ἄμβωνας > **ἔμβωνας**, γιατὶ **ἐμβαίνει** μέσα ὁ διάκος νὰ πεῖ τὸ βαγγέλιο.

Πρόχειρο > **πρόσχερο**, ποὺ εἶναι δηλ. μπρὸς **στὰ χέρια**, γιὰ τοῦτο λέγεται καὶ **μπρόσχερο**· ἔτσι λοιπὸν καὶ **προσποδιάσματα** = οἱ γαμήλιες προπορεῖες (Κφλν.).

Πρεσβύτερος > **προσβύτερος** κατὰ τὸ **πρῶτος.**

Ἐνηλικιώνω > **ἀναλικιώνω** τὸ παιδί, κατὰ τὸ **ἀναθρέφω.**

Τὸ **ἀνέντολα**=ἔξω ἀπὸ τὶς **ἐντολὲς** = τοὺς νόμους, τὰ ἔθιμα (σύγκρ. **ἐντολὲς** τοῦ Κυρίου=οἱ νόμοι τοῦ Κ.) τὸ εἴπανε **ἀιάντολα** καὶ **ἀνάντελα** (**ολ** > **ελ** τόμ. β΄ 206) κατὰ τὸ **ἀνάποδα** φρ. «ὅλα μας **ἀνάντελα** κιὸ γάμος τὴν Τετράδη». (Ἀραβντ.)

Περφυρίτης > **προσφυρίτης** καὶ **προσφορίτης** ἀπ᾽ τὸ **προσφορὰ** (εἶδος κοχύλας Ἀραβντ.).

Ἰσοδρομίζω > **συδρομίζω** κατὰ τὸ **συδρομὴ** (Ἀραβαντ.).

Πρόπαππος > ***πρόσπαππος*** σὰν τὸ ***πρόσχαρος***.

Περεχῶ > ***προχάω*** κατὰ τό : ***προγκάω***.

Palango > παράγκο κατὰ τό : ***παράγκα***.

Σέμπρος > ***σύμπρος*** κατὰ τὸ ***σύντροφος***.

Τὸ ***σκουριὰ*** τὸ εἶπανε στὴ Μακεδονία ***ζgουριὰ*** (Μπούντ.) ποὺ προαπαιτεῖ τὸν τύπο: ***συγκουριὰ*** κατὰ τὸ ***συμποριά*** > ***ζμποριά***.

Ξοφλῶ > ***ξεφλῶ*** κατὰ τά : ***ξεμπερδέβω, ξεκάμνω***.

Τὸ ἰταλ. aggravizione=ξέρασμα τὸ εἶπανε ***αναγκραβιτζιόνα*** κατὰ τὸ ***ἀναγούλα***· (Λορεντζάτος).

Τὸ presso a copo > ***προσαπόκο*** κατὰ τὸ ***προσώρας***.

Τὸ ***ἀργατάρω*** > ***παραργατάρω*** κατὰ τὸ ***παραβγαίνω***.

Τὸ ***δηφεντέβω*** (< defendere) ἔγινε ***διαφεντέβω*** κατὰ τὸ ***διαφυλάγω***.

Τὸ ***δοθιὴν*** ἔγινε ***διάθονας***, γιατὶ ***διαθίζει***, νὰ ποῦμε ἡ σάρκα μὲ δάφτονε.

Καὶ τὸ defensor ἔγινε: ***διαφέστορας*** (χρον. Μωρ. στ. 6086 κτλ.) γιατὶ ***διαφεντέβει***.

Τὸ ***πεφημισμένος*** τὸ εἶπανε ***περιφημισμένος*** κατὰ τὸ ***περίφημος*** (Ἀκρ. Ἄντρ. 2599).

Τά : ***κατωκλείδι=κατωσάγονο*** τὰ εἶπανε καὶ τὰ δυὸ ***κατακλείδι, κατασάγωνο***.

Τὸ ***καρέγκλα*** τὸ εἶπανε ***κάθέκλα*** ἀπ' τὸ ***καθέδρα***.

Τὸ ***ἀνώφλι*** στὴν Τῆνο ***ἀνάφλι***, γιατὶ ἀκοῦνε : ***Ἀνάπλι***.

Τό : ***ἀνοιχτήρι*** > ***ἀναχτήρι*** οἱ Θρᾶκες καὶ Μι-

κρασιάτες, γιατὶ ἀκοῦνε τὸ τούρκικο ***ἀναχτάρ***.

Τὸ ***γυαλίζομαι*** > ***διαλύζομαι*** γιατὶ ὅταν κανεὶς γυαλίζεται ***διαλεῖ*** τὰ μαλλιά του μὲ τὴ ***διαλυστήρα***.

Τὸ ***γιαβάσικος*** τὸ εἴπανε ***διαβάσικος*** ἀπὸ τὸ ***διαβαίνω***, γιατὶ γρήγορα ***διαβαίνει*** ὁ θυμὸς τοῦ γιαβάσικου (ἂν εἶναι ἄνθρωπος), ἢ ἡ συνεργιά του (ἂν εἶναι καπνός, φάρμακο, πιοτὸ κτλ).

Τὸ ἀραβοτούρκικο : indikam = ἐκδίκηση, revance, τὸ εἴπανε ***ἀντικάμι*** τάχα ἀπὸ τὸ ***ἀντὶ*** καὶ ***κάμα***=κάψιμο, δηλ. ***ἀντικάμι*** > ***ἀντίκαμα***.

Τὸ ἀραβοτούρκικο (delal): ***τελάλης*** στὴ Νίσυρο τὸ εἴπανε ***διαλάλης*** ἀπὸ τὸ ***διαλαλῶ***, ***διαλαλητής***.

Τὸ λατινοϊταλικὸ privilejo — pivilegio τὸ εἴπανέ προβελέγκιο κατὰ τὸ ἰδιονόημο : ***προνόμιο*** κτλ.

Περιττὴ πρόθεση

Ἀκόμα μπορεῖ νὰ βάλουνε καὶ πρόθεση ἀλάκερη χωρὶς νά χρειάζεται, ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς ἄλλο ἐμπρόθετο ὁμοιονόημο λ.χ.

Τὸ ***σιχαίνουμαι*** τὸ εἴπανε ***ἀνασιχαίνουμαι*** κατὰ τὸ ***ἀναγουλιάζω***.

Ζερβὰ > ***ἀντίζερβα*** κατὰ τά: ***ἀντίθετα***, ***ἀντίξοα*** καὶ ***ἀνάζερβα*** κατὰ τό: ***ἀνάποδα***.

Ξένος > ***ἀπόξενος*** κατὰ τὸ ***ἀπόμακρος***.

χῆρος > ***ἀπόχηρος*** κατὰ τὸ ***ἀπόμονος***

χαίρομαι > ***ἀναχαίρομαι*** (Τσιτσελ,) κατὰ τὸ ***ἀναγαλλιάζω***.

Τὸ ***κρατῶ*** μὲ τὸ νόημα τοῦ ἐννοῶ, ξαίρω, ἔχω πεῖρα, κατεχω, στὴν Κεφαλονιὰ τὸ λένε: ***κατακρατῶ*** ἀνάλογα μὲ τό : ***καταλαβαίνω***.

Ἐπίσης λένε **διανέβω**, ἀντὶς τὸ ἁπλὸ **νέβω** κατὰ τὸ **διατάζω**.

Καταμαρτυριὰ στὴν Κεφαλονιὰ σημαίνει ἁπλὰ **μαρτυριά**, δηλ. **κατάθεση**. (ἀπ' **ἀ**ρτὸ πῆρε καὶ τὴν **κατὰ**) χωρὶς τὸ νόημα τῆς ἐναντιότητας.

Τὸ **ἀλλιῶς** λέγεται καί: **ἀπαλλιῶς**, κατὰ τό: **ἀπατὰ** (Ξανθ. Ἐρ 500), ὑποθέτω.

Τό: (ζωύλιον: ζωούλι >ζουζούλι, α', 170, 192. β', 78,) **ζούζουλο** (α', 221) τὸ εἴπανε **παραζούζουλο** χωρὶς καμιὰν προσθήκη στὸ νόημα, ἀπ' τὸ **παρασούσουμο**.

Τὸ **ἧπαρ συκωτό(ν)** > **παρασύκωτο** (Τσιτσέλης).

ὁ ὄγγινος > τὸ **διάγγινο** (Ἀργυράδες).

Εἴπανε **ἀπαρχινέβω** τὸ **ἀρχινέβω**, κατὰ τὸ **ἀπαρχὴ** ἤ **ἀπ' ἀρχῆς**.

Ἀποσκολνάω ἀντὶς τὸ σκέτο σκολνάω, κατὰ τὸ **ἀποσώνω**.

Μεταλλάζω ἀντὶς τὸ σκέτο **ἀλλάζω**, κατὰ τό: **μετατοπίζω**.

Εἴπανε **καθομιλουμένη** ἀντὶς τὸ ἁπλό: **ὁμιλουμένη**, κατὰ τὸ **καθημερινή**. Κύστερα ἤρθανε οἱ ἀττικιστάδες καὶ τὸ διορθώσανε δὰ σέ: **καθωμιλημένη** (Εὐστάθιος καὶ κατόπι παίρνοντάς το ἀπ' ἀφτόνε κιὸ Κόντος).

Ὡστόσο ὁ κοσμάκης, μήτε ἀπὸ τὸν Εὐστάθιο, μήτε ἀπὸ τὸν Κόντο πῆρε χαμπάρι, κέξακολουθεῖ νὰ τὸ λέει **καθομιλουμένη**.

Τὸ **ἀκριβῶς** τὸ εἴπανε: **ἐπακριβῶς** κατὰ τὸ **ἐπιμελῶς**.

Τὸ **θαρρύνω** τὸ εἶπανε **ἐνθαρρύνω** κατὰ τὸ **ἐνισχύω.**

Τὸ **πῦον** τὸ εἴπανε **ἔμπυο.**

Τὸ **ἐπίτηδες** χωρὶς καμιὰ ἀνάγκη τὸ εἶπαν **(ἐ)ξεπίτηδες**, κατὰ τὸ ἰδιονόημο: (ἐ)**ξέργου.**

Ἀνομώνω ἀντὶς τὸ ἁπλὸ **ὀμόνω** (Πολιτ. ἐκλ. 232) κατὰ τὸ **ἀνακαλιοῦμαι.**

Ἀνασκομαχῶ (Αἶνο) ἀντὶς τὸ σκέτο **ἀσκομαχῶ** ἀπ' τὸ **ἀνασαίνω** ἔτσι καὶ **ἀνασ'μαίνω** ἀντὶς **ἀσθμαίνω.**

Ἀνατιμάζω ἀντὶς τὸ ἁπλὸ **ἀτιμάζω** κατὰ τὸ **ἀναγελῶ**=κοροϊδέβω· ἔτσι καὶ **ἀναπαίζω** ἀντὶς **ἐμπαίζω** (Χατζηδάκης).

Διαγὸς ἀντὶς τὸ ἁπλὸ **ἀγὸς** < **ἀγωγὸς** (Ππζφρπλ.) γιατὶ **διάγει** (=περνᾶ) μεσ' ἀπ' τὰ χτήματα.

Διαμπλάζω (Θήρα) ἀντὶς τὸ σκέτο **μπλάζω** (ἀρχ. **ἐμπλάζω** μὲ τὸ ἴδιο νόημα).

Τὸ **κιώνω**=βάζω κίονας > **τσιόνες** τσιόνια, κιόνια, πέτρες χοντρὲς γιὰ σύνορα, **κατάντησε** νὰ σημαίνει τελειώνω· τὸ εἴπανε λοιπόν: **ἀποκιώνω** κατὰ τὸ **ἀποσώνω.**

Τὸ **ντρέπομαι** > **διαντρέπομαι** κατὰ τὸ ὁμοιονόημο: **διατρέπομαι** (=συχίζομαι, περιπλέκομαι, τὰ χάνω),

Τὸ **μηνύματα** τὸ εἴπανε **προσμηνύματα** κατὰ τὸ **προσκυνήματα.**

Τὸ **ἁπλακέβομαι** στὴν Κεφαλονιὰ τὸ εἶπαν **ἀναμπλακέβοβαι**=ξαπλώνω ἀνεπιφύλαχτα τὰ μέλη μου.

Τὸ **ἀκριβῶς** λέχτηκε: **ἐπακριβῶς** κατὰ τὸ **ἐπ' ἀκριβὲς** ἴσως.

Τὸ (angulus): **ἄγκλα** τὸ εἴπανε **διάγκλα**.

Ἔτσι εἴπανε κοἱ ἀρχαῖοι· **ἐνασμενίζω** (μτγνστ.) ἀντὶς ἀσμενίζω.

Ἀπαθανατίζω ἀντὶς **ἀθανατίζω**.

Ἐξαναψύχω (μταγν.) ἀντὶς **ἀναψύχω**.

Ἀπαισχύνομαι ἀντὶς **αἰσχύνομαι**.

Τό : *ἕδρα* > **καθέδρα** ἀπ' τὸ **κάθημαι** (στὴν Κοινή).

Ἐπίσης τὸ **ἐκτὸς** > **παρεκτὸς** (Ματθ ε', 32).

Τὸ **ὄψις** > **πρόσοψις** Πίνδ.Πύθ. δ', 50 «φαιδίμαν ἀνδρὸς αἰδοίου **πρόσοψιν**».

Τὸ **διώκω** > **καταδιώκω** (Θουκιδ. κτλ.)

Ἀπρόθετα ἀντὶς ἐμπρόθετα

Καὶ τὸ ἐνάντιο πολλὲς φορὲς λένε μιὰ λέξη χώρις πρόθεση, ἐνῶ τῆς χρειαζότανε ἡ πρόθεση λ.χ.

Ἀσκελίζω (< ἀσκέλα), ἀντὶς **διασκελίζω**.

«**Δικάστηκε** τρία χρόνια»=**καταδικάστηκε**.

«**Θηκιάζω** τὰ ξύλα»=**ἀποθηκιάζω** (Σάμο).

«**Χωριανοὶ** εἶναι τοι»=**συγχωριανοὶ** καὶ **πατριῶτες** ἀντὶς **συμπατριῶτες**.

Ἐπίσης εἴπανε **ἀφεντέβω** τὸ **διαφεντέβω** πάντοτες μὲ τὸ νόημα τοῦ: **προστατέβω**, περασπίζομαι, ὑπεραμύνομαι (Ἀκρίτ. Ἄντρος 2511).

Ἀκόμα στὸν Ἀκρίτα τῆς Ἄντρος βρίσκουμε τὸ σκέτο **χωρίζω** μὲ τὸ νόημα τοῦ **ξεχωρίζω**=διακρίνω μὲ τὸ βλέμμα (στ. 1400 καὶ 2072).

«***Χαλασμὸς*** γίνεται» λέμε ἀντὶς ***συχαλασμὸς***= ὁμαδικὴ καταστροφή : Ἐρωτοκρ. Α 1125 (Ξανθουδ· Λεξκγ. ἀρ. α', 181).

Ἐπίσης ἔχουμε τῆς παροιμίας τό : «νὰ ξυπνίσει ἡ ***κουρεμένη*** (=κεκορευμένη)» ἀντὶς ***διακορέμενη.***

Ἔτσι κιὸ Σχολιατὴς Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου (γ', 997) λέει γιὰ τὴν Ἀριάδνη : «***Παρθενέυεται*** ὑπὸ Διονύσου», ἀντὶς :***διαπαρθενέυεται*** δηλ. ὁλότελα ἀνάλογο.

Δουλώνω ἀντὶς τὸ σωστό : ***ὑποδουλώνω*** (Κορ. Ατ. δ', 103).

Ἀ***σκαλέβω*** (< ἀ***σχολῶ***) ἀντὶς τὸ σωστὸ ***ἀπασχολῶ*** (Κορ.) > ***ἀπασκολέβω***

Κόφτης=κλέφτης ἀντὶς τὸ σωστό : ***περικόφτης.*** «Περικόπται=κλῶπες» λέει ὁ Φώτιος : Λεξ συναγ, 418,5.

Τονιὰ λένε στὴν Κεφαλονιὰ ἀντὶς ***ἀποτονιὰ*** ἤ ***πετονιά.***

Αἴσθημα λέμε συνήθως ἀντὶς τὸ σωστό : ***συναίστημα.***

Ἔτσι εἴπανε κοὶ ἀρχαῖοι (μτγν.) ***αἰωνίζω*** ἀντὶς ***διαιωνίζω.***

Κιὸ Ἡσύχιος : «***πλήξας***=θαυμάσας» ἀντὶς ***ἐκπλήξας***=ἐκπλαγείς.

Ὄρθωσις ἀντὶς ***κατόρθωσις*** «αἰτούμεθα [παράθεων]... ***ὄρθωσιν*** (=réussité) λόγων καὶ ἔργων τῶν ἀρίστων» Πλουτ. περὶ δεισιδαιμ. συγκρ. καὶ Ἡροδ. α', 120 : «.ὶ ἡ διάβασις ἡ ἐπὶ Μασαγέτας μή ὀρθωθῇ»=κατορθωθῇ.

Παρετυμολογικὸ διαστάβρωμα.

Πολλὲς φορὲς ἕνεκα τὴν ὁμοιοφτογγιὰ διασταβρώνουνται οἱ λέξες τυπικὰ καὶ νοηματικὰ σὲ ὁλόϊδιες μορφὲς ποὺ συχίζουνε τοὺς γλωσσοδίφες.

Κλασικὸ παράδειγμα τέτοιου διασταβρωμοῦ ἔχουμε τά: **ἀμή**, **ἀμά**, **μά**, **ἄμα**, **ἄμ᾽** **ἔμ᾽** Δηλ. τὸ **ἀνμή** > **ἀμμὴ** συχισμένο μὲ τὸ ἀρχαιότερο **εἰμὴ** σήμανε κάποτε: **ἀλλά**, κἔτσι πῆρε τὸ τελικὸ ἐπιρρηματικὸ **-α** κἔγινε **ἀμά**, (πρβλ. **πῇ** > **ἐπά**, **ἀγάλι** > **ἀγάλια** καὶ τἄλλα βλέπε τὰ α΄, 24 καὶ β΄, 47)· ἔπειτα διασταβρώθηκε μὲ τὸ Ἰταλικὸ ma καὶ πῆρε τὴ μορφή του ἔχοντας κιόλας τὸ νόημα, ὡστόσο ἀνταμώθηκε καὶ μὲ τὸ χρονικὸ **ἄμα** καὶ πῆρε τὸν τόνο του, βοηθώντας καὶ τὸ ἰδιοσήμαντο τούρκικο **ἔμμα**, ποὺ ἔχουμε ὁλοφάνερη τὴν ἐπίδρασή του στὸν τύπο: **ἔμ᾽**: «**ἔμ᾽** ἐσὺ τὶ λές»;

Τὸ ἐπίρρημα **ἕως** > **ὥς** δηλωτικὸ τόπου καὶ καιροῦ ἀπὸ φράσες: **ὥς ὅτου** νὰ πᾶς **ὥς ὅπου** νὰ φὰς κτλ. πῆρε στὸ τέλος τὸ **ο** κἔγινε **ὥσο** κἔτσι συχίστηκε μὲ τὸ **ὅσο**. ἔπειτα κατὰ τὸ σχῆμα **κάλιο** καὶ **κάλια**, **ἀνάμεσο** καὶ **ἀνάμεσα**, **σήμερο** καὶ **σήμερα** **ὕστερο** καί **ὕστερα** κτλ. τὸ εἴπανε **ὥσο** καὶ **ὥσα**: **ὥσα δῶ** **ὥσα κεῖ** κτλ. κἐπειδὴ λέγανε καὶ **ἴσα δῶ ἴσα κεῖ** συχίστηκε καὶ μὲ τὸ **ἴσα** καὶ πῆρε τὴ σύνταξή του: «**ὥσα** μετὰ μένα, **ὥσα** μὲ τὸ σπίτι»=**ἴσα** μέ . . . . Κἐπειδὴ λέγανε: «**ἴσα μετὰ** τώρα» κτλ. Εἴπανε καὶ **ὥστα τώρα** κτλ. Κατόπι κατὰ τὸ σχῆμα: **πάρα—πάρε**, **ἀμὰ**—ἀμὲ εἴπανε καὶ **ὥστα—ὥστε** κἔτσι πῆρε τὴν ἴδια τὴ μορφὴ μὲ τὸ ἀρχαῖο **ὥστε**

χωρὶς ὅμως νὰ πάρει καὶ τὸ νόημά του: «Περίμενε δῶ **ὥστε νἄρθω»**.

Τὸ βενέτικο drita καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωση rita βάζοντάς του τὴν ἐπιρρηματικὴ κατάληξη **ως** ἔγινε **ριτῶς** κἔτσι σύμπεσε φτογγικὰ μὲ τὸ **ρητῶς**: «νὰ πάς **ριτῶς** (=ἴσια) στὸ σπίτι», ποὺ ὁπωσδήποτε μὲ μικρὸ νοηματικὸ μετακίνημα ἢ κάλιο **φάρδεμα**, νὰ ποῦμε, τοῦ **ρητῶς**, συμπέφτουνε τὰ δυὸ καὶ **στὸ** νόημα.

'Αφτὸ μοὺ φαίνεται πὼς εἶναι καὶ τό: «ἔρχεται **ρετῶς**», γιατὶ τὸ **ντρίτα** τὸ λέμε καὶ **ντρέτα.**

Ἡ **(ὀ)γκωμάρα** (< **ὄγκωμα**) στὴν Οἰνούντα διασταβρώθηκε μὲ τὴν **κομμάρα**, γιατὶ βέβαια τὸ **ὄγκωμα** φέρνει καὶ **κομμάρα** [1].

Βαϊούλα τὸ θηλ. τοῦ ***βαΐουλος*** (λατ bajulus, bajula) σημαίνει Ἑλληνικά: ἡ βαστάζουσα (τὸ **παιδίον**), καὶ κατακολουθία ἡ παραμάνα, ἡ παιδαγωγό.

(2)'Ἀπὸ τό: ***βαϊούλα*** τὸ μικρυντικό, τὸ ὑποκοριστικό, νά ποῦμε, βγῆκε πισώδρομα: ἡ ***βαΐα*** (βλέπε τ. **α΄**, ***σελ. 17*** γιὰ τὶς πισώδρομες παραγωγές), κιάπ' ἀφτὲς πάλι ἀρσενικό: ὁ ***βάϊος.***

Ὁμοιοσήμαντος καὶ ὁμοιόφτογγος ὁ τύπος τοῦ ('Αρτακηνοῦ) ρήματος: ***βαγιουλίζω***=περιποιοῦμαι, κανακέβω, χαϊδέβω, **περιθάλπω**, βαυκαλίζω, ὑπηρετῶ

---

[1] **Ὁ** Κουκουλὲς (***Οἰνουντ.*** 266) δὲν τὸ *κατάλαβε* πὼς προκειται γιὰ ***ὀγκωμάρα.***

[2] ***Στὸ*** β΄. τόμο ἔχω γράψει γιὰ τὸ ***βάγια. Στὴ σελ.*** 80 ἀπὸ τὴν ἀράδα 22 καὶ κάτου νὰ διορθωθῆ ἐκεῖνο τὸ ἄρθρο: «'Ἀπὸ τὸ ***βαϊούλα*** τὸ *μικρυντικό*. . .» κτλ. ὡς τὸ τέλος, ἔτσι ποὺ εἶναι ἐδῶ.

τέλος· σύγκρ. καὶ τὸ Κεφαλονίτικο : **βαϊλέβω.**

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ τύποι : **βαβαλίζω** (καὶ τὸ παράγωγο **βαβάλι**=τὸ λίκνο) καὶ **βαβελίζω** (β', 204) καὶ **βαελίζω** (β', 139), ποὺ μᾶς ἀναγκάζουνε νἀναγάγουμε τὸ ρῆμα στὸ ἀρχαῖο : **βαυβάλίζω**= νανουρίζω κτλ. Ὁ τύπος λοιπὸν **βαελίζω** διασταβρώθηκε μὲ τὴ **βαγιούλα**=τὴ νανουρίστρα, νά ποῦμε, κἔγινε **βαγιουλίζω.**

Μἄφτὰ συχίστηκε τρίτη ὁμοιόφτογγη λέξη: **βαέλο**, δηλ. τὸ βενέτικο tovaelo, ποὺ πήρανε τὴν πρώτη του συλλαβὴ γιὰ ἄρθρο (πιὸ κάτου σελ. 204) καὶ τὸ εἴπανε: **τὸ βαέλο** = ἡ πετσέτα, κιἀπ' ἀφτὸ βγῆκαν οἱ πολὺ γνωστοὶ τύποι : τῆς λέξης **βαγιούλι** (Λαογρ. γ', 675) καὶ **βαγιόλι** (Παπαζαφειρόπ.) = πετσέτα. Πρβλ. καὶ Γεωπ. Ἀγαπίου κεφ. 188 : «τύλιξε μίαν πετσέταν, ἤγουν **βαγιόλι»** γιατὶ ὅταν κανακέβουμε, δηλ **βαγιουλίζουμε** τὸ παιδί, τὸ σφουγγίζουμε καὶ μὲ τὸ **βαγιόλι**=ἕνα ἀπ' τὰ ὄργανα γιὰ **βαγιούλισμα.**

Ἄφισε δὰ ποὺ στὴν πόλη **Κέρκυρα** τό : **τοβαέλο** τὸ λένε μεγενθυντικά: **ἡ τουβάγια**, ποῦ ἔτσι ἔχει κιόλας μέσα του τὴ **βάγιὰ.** Κιἀκόμα ἀποδείχνει ἔμμεσα πῶς ἀπ' τὸ (bajula): **βαγιούλα** ἔγινε πισώδρομα τὸ **βάγια.**

Ἄλλα τέτοια εἶναι τά: ***ἔπαισα*** > ***ἔπαιξα ἔπλευσα*** > ***ἔπλεξα, ὀδύρομαι*** > ***δέρ ομαι, μοῦ ὀφέλεις*** > ***μοῦ θέλεις, ἴσωσα*** > ***ἔσωσα, θωρῶ*** > ***θαρρῶ***, ποὺ μιλήσαμε διάπλατα γιὰ τοῦτα στὸ β' τόμο σελ. 49—50, τὸ ***ἄλαλος*** (α', 125), ὁ εἰδικὸς ***καὶ*** (α', 120), ***τὶ μερομήνια, < νερομήνια*** (126) τὸ ***βασηλέβει*** (β', 60) ***κτλ.***

Κόψιμο στὴ μέση

Ἀπὸ παρετυμολογικὴ παρανόηση πολλὲς φορὲς ἀποκόβεται ἕνα τμῆμα τῆς λέξης καὶ ἀποτελεῖ ξεχωριστὴ ἀτόφια καὶ ἀφτότελη λέξη.

α΄. Ἀποκόβεται καὶ παίρνεται τὸ α΄ μέρος τῆς λέξης λ.χ.

Ὅπως λέμε **κοψοχείλης**, εἶπαν ἄλλοτες καὶ **κοψοπόδης** καὶ μὲ τὶς φθογγοπαθιὲς ποὺ ξεδιαλύσαμε: **κο** > **κου** (πιὸ ἀπάνου σελ. 159) καὶ **ψ** > **τσ** (τόμ. α΄, 16 καὶ 172): **κουτσοπόδης**. Ἐπειδὴς λοιπὸν λέγανε **κουλοχέρης** μὰ καὶ σκέτο, **κουλὸς** (ἀρχ. κυλλὸς) ὁλότελα μὲ τὸ ἴδιο νόημα, **ἀνάλογα** ἀπ' τό: **κουτσοπόδης** ἀποσπάστηκε τὸ α΄ τμῆμα κἔτσι εἶπαν καὶ σκέτο: **κουτσὸς** ὁλότελα μὲ τὸ ἴδιο νόημα.

Καὶ πὼς ἔτσι εἶναι τὸ πρᾶμα, πείθει καὶ ὁ τύπος: **κούτσαβλος** δηλ. **κόψαυλος**,=ποὺ τοῦ κόψανε, τὸν «**αὐλὸν** τῆς κνήμης» καὶ τὸ **κούτσουρο** < **κόψουρον**.

Ἀπὸ τὶς λέξες **ἁψίχολος**, **ἁψίθυμος** (=ἅπτομαι χολῆς, θυμοῦ). Ἐπειδὴς λέμε συνάμα καί: ὀξύχολος ὀξύθυμος, μὰ καὶ ἁπλὰ ὀξύς, ἀποσπάστηκε κατ ἀναλογικὴ παρανόηση τὸ α΄ τμῆμα τους κἔτσι εἴπανε καὶ σκέτο: **ἁψὺς** (Χατζηδάκης).

Ἀπ' τὸ ἀρχαῖο **μογιλάλος** (=ὁ μόγις λαλῶν) εἴπανε στὴν κοινὴ **μογγιλάλος**. Ἔπειτα κατὰ τὸ σχῆμα **γλυκολάλος** καὶ **γλυκὸς** εἴπανε ἀπὸ τὸ **μογγιλάλος** καί: **μογγὸς** (Χατζηδάκης).

Πετόνι λένε στὴν πατρίδα μου τὴ βρύση καὶ νομίζω ἐτσιδὰ πὼς γεννήθηκε ἀφτὸς ὁ τύπος:

Τὰ **πετόνια** εἶναι τούρκικα κατασκεβάσματα καὶ

λέγονται tchesmé, κἔτσι τὰ λένε στὰ περισσότερα μέρη: **τσεσμέδες**. Στὶς χῶρες ποὺ σώθηκε ἡ ἀρχαία λέξη **βρύσις** (καὶ ποὺ δὲ σήμαινε βέβαια καθαφτὸ τὸν **τσεσμὲ**) ἐπεκτείνανε τὸ νόημά της καὶ τὰ εἴπανε **βρύσες**. Στὴν 'Αρτάκη ποὺ δὲ σώθηκε ἡ λέξη: **βρύση** καὶ ποὺ δὲν τοὺς ἦρθε βολικὰ φαίνεται ἡ λέξη: **τσεσμὲς**, τοῦ φτειάσανε ὄνομα ντόπιο μὲ τὴ συνθετικὴ δύναμη τῆς γλώσσας. Ὅπως δηλ. λέχτηκε ὁ καθρέφτης: **τηρογυάλι** (= γυαλὶ ποὺ τηροῦνε μέσα), τὸ ποδήλατο: **σιδεράλογο**, ἡ παγίδα: **ξυλόγατα**, ὁ ἀμίαντος: **βαμπακόπετρα**, ἡ φανέλλα **κατασάρκι** (Γραμ. Φιλ. 1194), ἐκεῖ ποὺ δὲ σωθήκανε ἢ δὲν ἀκουστήκανε τὰ πρῶτα τους ὀνόματα, ἔτσι κοἱ 'Αρτακηνοὶ ἀποδίνοντας μιὰν ξεχωριστὴ ἰδιότητα τοῦ πράματος εἴπανε τὸν τσεσμὲ στὴν ἀρχὴ **πετονέρι**: μέρος δηλ. ἢ ὄργανο ποὺ πετᾶ (=τινάζει) τὸ νερὸ κἐπειδὴς ὅλα τὰ μικρυντικὰ ἀφτοῦ ἔχουνε κατάληξη **-έρι** καὶ **-έλι** (Γ.Φ. 1470), πήρανε ἀργότερα τὸ τελικὸ **-έρι** γιὰ μικρυντικὸ προσκόλλημα (Γ. Φ. 1233)· κιὅπως λένε **σαγονέρι** < **σαγόνι**, **σεντονέρι** < **σεντόνι**, **λεμονέρι** < **λεμόνι** κτλ., ἔτσι εἶπαν καὶ τὸ μικρὸ **πετονέρι** > **πετόνι** τὸ μεγάλο.

'Ακόμα στὴν Αἴγινα τὰ **σπανάκια** (λατ. spinacia) τὰ **λένε** **σπανιά**. Δηλ. τὴν κατάληξη (-acia >) **-άκια** τὴν πήρανε γιὰ ὑποκοριστικὴ (**παιδακια, σκυλάκια**) κἔτσι, ὅπως λένε **παννάκια** < **παννιά**. **σκοινάκια** < **σκοινιὰ** εἴπανε καὶ **σπανάκια** > **σπανιά**.

Τὸ **ρημοπαϊράκι**= ἔρημο μπαϊράκι, σημαία, θεωρήθηκε ὑποκοριστικὸ καὶ εἴπανε τὸ μεγάλο: ρημομπάϊρο (Κρήτη Κριάλης).

'Από τὸ **λαρνάκι** (=λάρναξ) χωρὶς νἄχει μικρυντικὸ νόημα κάνανε πισόδρομα καὶ τύπο: **λαρνί**, κατὰ τὸ σκῆμα **ἀρνάκι—ἀρνὶ** (Σπαρτίλα Κέρκυρας).

'Από τοῦ Νίκανδρου (Θηρ. 417) τὸ **μολουρίδας** ἔχουμε τό: **μελερίδα** ἀπ' ἀφτὸ ἔγιναν πισώδρομα τά **μέλερη** καὶ **μελούρα** (=ἐρυσίβη).

Ἔτσι καὶ τὴν **μπουζουνάρα** (< ὑποζωνάρα) τὴν εἴπανε πισόδρομα **μπουζοὺ**=τσέπη μὲ διπλὴ πισοδρομὴ δηλ. **μπουζουνάρα > μπουζούνα** κατὰ τὸ σχῆμα: **μουτσουνάρα < μουτσούνα** κὔστερα **μπουζούνα > μπουζοὺ** κατὰ τὸ σκῆμα **λεχούνα < λεχού**. 'Αφτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ 'Αρτακηνὸ **ποσοὺ** (β', 211).

Τὸ **«βυτίνη»** τῶν Ταραντίνων τὸ εἴπαμε **«βουτίνα»** καὶ πισόδρομα: **βούτα** κατὰ τὸ σκῆμα: **προβατίνα < προβάτα, Σιαματίνα < Σταμάτα** κτλ.

β'. 'Αποκύβεται καὶ παίρνεται τὸ δέφτερο μέρος τῆς λέξης λ.χ.

Σὲ ὀνόματα, ἀρσενικὰ ποὺ ἀρχινοῦνε μὲ **ο**, ἢ θηλικὰ ποὺ ἀρχινοῦνε μὲ Ι ἀπὸ παρετυμολογικὸ παρανόημα συχίστηκε τὸ ἀρχτικὸ ἀφτὸ φωνήεντο μὲ τὰ ἄρθρα ὁ, ἡ κἔτσι λοιπόν:

Τὸ λατινικὸ obscurus τὸ εἴπανε ὁ **σκοῦρος** (δηλ. **πσκοῦρος** ποὺ ξεπέφτει τὸ ἀρχικὸ π, γιατὶ φθογγοζεβγάρωμα **πσκ** δὲ στέκει στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης).

Τὴ μετοχή: **ὀλωλὼς** τὴ χωρίσανε: **ὁ λωλός**. Τὸ **ὀλερὸς**= δυσώδης ἢ μέλας «ἀπὸ τοῦ τῶν σηπιῶν ὀλοῦ» κατὰ τὸ Γαληνὸ (Λεξ. 'Ιππ. 434) τὸ χωρίσανε ἐπίσης στό: **ὁ λερὸς** κιἀπ' ἀφτὸ: λέρα, λερώνω, λερωμένος, ἀλέρωτος, λεριάζω.

'Οξυύστριξ > ὀξύστριγκας > ὁ **ξύσιριγκας**=τρό-

χος ὁ ἔλειος, ὁ ἄσβος συγκρ. ὀλίγος > ὁ **λίγος**, ὄξινος > ὁ **ξινός**, ὀπισινὸς > ὁ **πισινός**, ὀ(μ)φαλὸς > ὁ **φαλός**, ὁλοκάθαρος > ὁ **λοκάθαρος**, ὁλόκαλος > ὁ **λόκαλος**, **ὁμόγνωμος > ὁ μόγνωμος** (Θήρα).

Τὸ ὑπερηφάνεια τὸ νομίσανε : ἡ **περηφάνεια** (γιάφτὸ καὶ πολλοὶ τὸ γράφουνε **πειφάνεια** θαρρώντας πὼς ἔχει πρῶτο συνθετικὸ τὴν **περι**, ἐνῶ εἶναι : **ὑπὲρ καὶ ἄφενος**=πλοῦτος).

Τὸ **ἡμίνα** (ἡ)=Σικελικὸ μέτρο γιὰ ὑγρὰ (ἀπ' τό: **ἥμισυς**). Λατινικὰ hemina (Πλαῦτος), ὅπου τὸ ἀρχικὸ **ἡ** τὸ νομίσανε ἄρθρο καὶ τὸ χωρίσανε: **ἡ** μίνα > **μίνα** : ἔτσι λένε σὲ μερικὲς χῶρες τὴ μεγάλη στάμνα ποὺ βάζουνε μέσα λάδι· (τἄκουσα στὸ Χαράκι).

Παράβαλε : ἡ—(ἡ)**μέρα**, ἡ—(ὑ)**γειά**, ἡ— (ἰ)**ξόβεργα**, ἡ—(ὑ)**παντρειά**, ἡ - (εἰ)**σοδιὰ** κτλ. κτλ. (βλέπε τα ὅλα α', 205).

Ἐπίσης ἀπὸ λέξεις ποὺ ἔχουνε πρῶτες συλλαβὲς **γι**, **το**, **τα** παρανοηθήκανε ἀφτὲς γιὰ ἄρθρα κιἀποσπαστήκανε· λόγου χάρη :

Τὸ τούρκικο taksirat=(τῆς μοίρας τὰ γραμμένα) τὸ νομίσανε **τὰ ξεράτια** μὲ τὸ ἴδιο νόημα (Θεσσαλία).

Τὸ Βενέτικο tovaello τὸ εἴπανε τὸ **βαέλο**, τὸ βαέλι=ἡ πετσέτα.

Τό : **τοπιάτικο** στὴν Παλιγρίτσα τῆς Μακεδονίας τὸ παρανοήσανε καὶ τὸ λένε **πιάτικο** παίρνοντας γιὰ ἄρθρο τὴν ἀρχτική συλλαβή : **το**.

Τὸ: **γυναίκα** στὴ Σινασὸ τὸ εἴπανε μονάχα **ναίκα** παίρνοντας γιὰ ἄρθρο τὴν πρώτη συλλαβὴ (γ)ἡ· ἔτσι μπορεῖ νὰ ξηγηθεῖ ἀκόμα **τό : στέρνα** ἀπὸ τὴ γι-

στέρνα >(γ)ἡ **στέρνα**· ὑπάρχει καὶ τύπος **ἰστέρνα**.

Τὸ **τουμοῦλτος** (< tumultus) γεν. **τουμούλτου** χωρίσανε τὴν πρώτη συλλαβὴ παίρνοντάς τη γιὰ τὸ ἄρθρο **τοῦ** καὶ εἴπανε: **τοῦ μούλτου** κιἀπ' ἀφτό: ὁ **μοῦλτος**=ἡ ὀχλαγωγία.

Τό: οὐζοὺν-ἀχμάκης > **ζουλαχμάκης**· τὸ ἀρχικὸ **οὐ** θεωρήθηκε ἄρθρο (βόρεια προφορά: **ὁ** > **οὐ**) καὶ ἀποσπάστηκε· τὸ **ν** > **λ** ἀπὸ ἀνομοίωση ἕνεκα τὸ ἀκόλουθο μυτόπνοο: **μ** (Γρ. Φιλ. σελ. 92).

Τὸ: **ταμεζάνα** > **τὰ μεζάνια**: **τὸ μεζάνι** (Ἀμοργό).

Ὁ Ν. Πολίτης ἔχει μίαν παροιμία: «**Τὰ οὔκαρα** ἔχεις καὶ δὲ **βλέπεις**;» ποὺ δὲν εἶναι **ἄλλο** ἀπὸ τὸ taouc kara (ὀρνιθοτυφλιὰ τουρκ.).

Τὸ **τιναχτὴ** τὸ χωρίσανε κάπου σὲ τὴ ναχτὴ κἔτσι λένε σκέτο **ναχνὴ**=ρῖγος.

Ἔτσι **καὶ** τό: **Τιβαρηνοῦτὸ** εἴπανε στὸν Πόντο: τῇ =τοῦ **Βαρενοῦ** κιἀπ' τὴ γενικὴ **τσιμαρώπας** εἴπανε στὴν Κρήτη: **ἡ μαρώπα**. Ἐπίσης τό: **τιράντα** στὴν Κύζικο θεωρήθηκε ἔναρθρη αἰτιατικὴ κἔτσι εἶπαν ὀνομαστική: **ἡ ράντα**.

Ἄλλες συλλαβὲς ποὺ χωρίζονται θεωρούμενες γιὰ λεξοῦλες εἶναι **κι**=κ'ἡ, **κε**=καί, **γιὰ**=(δ)ιὰ > γιά, **γο**=γὼ(< ἐγώ), **πὶ** (< πε < ἀπὲ < ἀπό), **κα**=κἄ(ν).

Τὸ λατινικὸ cisterna τὸ νομίσανε **κ'** ἡ **στέρνα** κἔτσι εἴπανε **στέρνα** μονάχα. Στὴν Κύθνο τὸ yabanyeri (ἀγριότοπος τουρκ.) τὸ θαρρέψανε: **γιὰ μπανγέρι** καὶ τὸ λένε σκέτο: **μπανιγέρι** =(ἀλίμενον).

Στὴ Σίκινο τὸ τουρανικὸ ketchi, ποὺ πέρασε στὰ ρωμαίικα ἀπ' τοὺς Τούρκους μὲ τοὺς τύπους **κετσίκα**, **κιτσίκα**, **κατσίκα** (οὐγκαρέζικα kilchke), τὸ

λένε μόνο: ***τσίκα***=(γίδα). ***πιτύνη > πιτύνα*** τὸ νομίσανε ἀπὸ ***τίναν*** καὶ τὸ εἴπανε καὶ σκέτο-***τίνα.***

Ἀνάμεσα ***ο*** καὶ ***η*** ἀναπτύσσεται ὁ μεταβατικὸς οὐρανικὸς φθόγγος ***γι.*** Ὅπως δηλ. εἴπανε: ***ἀγέρας, ὁ-γήλιος, καγήλα, τὸ-γαῖμα, ἀκούγεται*** κτλ. κτλ. κτλ. ἔτσι καὶ τὸ ***γοητεύω*** τὸ εἴπανε καί: ***γογητέβω.***

Καθόλου λοιπὸν δὲν εἶναι παράξενο πὼς τὸ ***γογητέβω*** τὸ νομίσανε ***γὼ γητέβω*** κἔτσι ἔμεινε σκέτο τὸ ***γητέβω*** μὲ τὴν ἀρχική του σημασία.

Τὰ ***Χανιὰ*** τῆς Κρήτης ἀκόμα λένε πὼς προῆλθε ἀπὸ ὄνομα χωριοῦ ***Λαχανέας*** > La Canea κὔστερα σκέτο Canea > ***Χανιά.***

Ἀντὶς ***τοξάτο*** στὴ Χίο εἴπανε μονάχα ***ξάτο*** δηλ. τοξάτο > ***το ξάτο.***

Ἡ μονὴ τῆς ***Εἰκοσιφοινίσσης > ἡ Κοσιφοινίσσα > ἡ Κοσινίτσα.***

Ἡ Incoronata ἔγινε ἡ ***Κορωνάτα.***

Ὁ ***Ναστραντὶν-Χότζας*** περικόπηκε σὲ ***Στρατὴ-Χότζα*** γιατὶ πήρανε τὴν πρώτη συλλαβὴ γιὰ τὸ μόριο ***νά.***

Σύγκρινε τὸ ὁλότελα ἴδιο κιἀπαράλλαχτο ἐτοῦτο Οἱ Τσάκωνες τὸ τούρκικο: ***γιορουντίζω*** τὸ εἴπανε πρῶτα κατὰ τὴ φτογγολογία τους κανονικά: ***ζουρουγκίζω.***

Ὕστερα παίρνοντας τὴν πρώτη συλλαβὴ γιὰ προσωπικὴ ἀντωνυμία: (ἐ)***ζού*** τὸ εἴπανε σκέτα: ***ρουγκίζω***=ὁρμῶ. δηλ. μὲ τὸ ἀρχικό του νόημα ποὺ ἔχει καὶ στὰ τούρκικα. Κἔτσι κάνανε τοὺς ἀρχαιόφιλους νὰ ζητᾶνε ***ὀρούω*** κιἄλλα τέτοια χωρὶς νὰ σκεφτοῦνε ὄχι πιὰ γιὰ τὴ διάσωση τοῦ Ὁμηρικοῦ ῥήματος, ποὺ

μπορεῖ νὰ μὴν ἀποκλείεται καὶ ὁλότελα (ἄ δὲν ὕπαρχαν ἐννοεῖται τὰ κοινά: **γιορουντίζω, γιορούπι**) μὰ πῶς δὰ τὸ **δρούω** μποροῦσε νὰ γίνει **ρουντίζω**;

Τὸ **καισαρίκιον** > τὸ εἴπανε **σαρίκι** παίρνοντας γιὰ: **καὶ** σύνδεσμο τὴν πρώτη συλλαβή. Ἀπὸ μᾶς ὕστερα τὸ πήρανε οἱ Τοῦρκοι **σαρίκ**.

Τὸ **κατσηφάρα** (=καταχνιά. Ππζφρπ.) τὸ εἴπανε καὶ ἁπλὰ **τσιφάρα** παίρνοντας τὴν πρώτη συλλαβὴ **κα** γιὰ τὸ σύνδεσμο κἄ(ν).

Τὸ **καπαρώνω** τὸ εἴπανε στὴ δυτ. Μακεδ. μονάχα **παρώνω** παίρνωντας τὸ πρωταρχτικὸ **κα** γιὰ τὸ σύδεσμο **κἄ**(ν).

Τὸ τούρκικο **μινασοὺπ** (= κατάλληλος) στὴ Νίσυρο τὸ εἴπανε: **νασούπι**, παίρνοντας τὴν πρώτη συλλαβὴ γιὰ τὸ **μὴ** τὸ ἀπαγορευτικό.

Τὸ **κελεφὲς** στὴν Ἄμφισσα: **λεφές**.

καὶ τὸ **κεφαλαρία** > **φαλαρία** στὸν Πόντο.

Τὸ **ταμπουράτα** ἔγινε **τὰ μπουράτα**.

Τὸ **γινίσκομαι, γινόμουν** > **νίσκομαι, νόμουν**.

Τὸ **βαργεστάω** > **γεστάω**.

Ἀπ' τὸ **μεγαλά-συκα** στὴν Κύπρο χωρίστηκε τὸ **με** κἔμειν ε **γαλάσυκα** καὶ μὲ μετάθεση > **Ἀγλάσυκα** (Μενάρδος).

ἕνωμα δυὸ λεξῶν σὲ μιὰ

Πολλὲς φορὲς ὅμως γίνεται καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἑνώνονται δηλ. κατὰ παρετυμολογικὴ παρανόηση οἱ προκλητικὲς λεξοῦλες μαζὶ μὲ τὴν κύρια λέξη καὶ γίνονται ἕνα.

Ἔτσι εἴπανε στὸν Πόντο: (στοῦ >) ***σοῦ Μελᾶ*** καὶ κατόπι ὁ ***Σουμελᾶς, τοῦ Σουμελᾶ.***

Τὸ ***ἀγγόπ(ου)λον*** > τ᾽ ἰγγόπον > τὸ ***ταγγόπον*** (= μικρὸ ἀγγεῖο).

Τὸ ***ἀφτὶ*** > ***τἀφτὶ*** > τὸ ***τἀφτί.***

Τὸ ***ἁπλωτάρι*** > ***τἀπλωτάρι*** > ***τὸ τἀπλωτάρι.***

Τοῦ οὐραδιοῦ > ***τοὐραδιοῦ*** > ***τὸ τοὐράδι.***

Στὰ κελιὰ > ***τὰ Στακελιά.***

Στὰ Ρακινοῦ > ***ἡ Σαρακινού***

Τὸ κοινό: ***θὰ τὶς φᾶς*** στὴν Πάναρμό μας τὸ λέγανε: ***θὰ τσιφᾶς ξύλο***, παίρνανε δηλ. γιὰ μιὰ λέξη τό: ***τσιφᾶς.***

Λέγει ὁ Ξανθουδίδης (Ἐπαρχ. καὶ πολ. Κρητ. Ἐπετ. Βυζ. σπουδ. γ', 38) γιὰ τὸ φρούριο ***Σπιναλάγκά*** πὼς ἀπὸ τό: ***στὴν Ἐλούντα*** (τὸ παρακείμενο χωριὸ) εἴπανε τὸ φρούριο: ***Στηνελούντα.*** Ὕστερα οἱ Βενετσιάνοι τὸ εἴπανε ***Σπιναλόγκα*** παρετυμαλογώντας το ἀπὸ τὸ ὁμοιόφτογγο νησὶ τῆς Βενετιᾶς: Spinalonga. Σὲ ἀρχαιότερα ἔγγραφα ἡ θέση σημειώνεται Stinelonta.

ΣΥΝΕΠΑΡΜΟΣ

Στὸ β' τόμο ἔβαλα ἀρκετὰ παραδείγματα συνεπαρμοῦ (σελ. 232 καὶ πέρα). Ἀπὸ τότες σύναξα ἀκόμα κάμποσα καὶ τὰ παραθέτω ἐδῶ:

Ἀρχαῖα λ. χ. λαιμαργῶ+λιμώττω > **λαιμάττω.** ψαύω+μαλάσσω > **ψαλάσσω** («**ψαλάσσει**=τινάσσει, ψηλαφεῖ, κινεῖ, ψαύει» ὁ Ἡσύχιος).

ἄψαυστος+ἀμάλακτος > «**ἀψάλακτος** (=ἄψαυστος»· ὁ Ἡσύχιος).

Γαυλὸς+ ἴβανος > **τὰ «γάβενα** (=ὀξυφάβια, ἤτοι τρυβλία» ὁ Ἡσύχιος· σήμερα **γάβανος** στὴν Ἀρτάκη=ἡ κούπα).

«**λόχμη** (=σύμφυτος τόπος, ἢ κρύφιμος, δασεῖαν ὕλην ἔχων» Ἡσύχιος)+ **ἄγκος** («ἄγκεα κοίλους τόπους καὶ φαραγγώδεις» Ἡσύχ.) > «**λόγγη** =τάφρος». Ἡσύχ. Ἀπ' τὸ **λόγγή γίνεται** τὸ δικό μας τὸ **λόγγος.**

Καὶ νέα λ. χ.

στραβώνω+**στραγγουλίζω**, > **στραβουλίζω.** > Σάμο: καὶ **στραμπουλίζω.**

τσίλα+(κόττυνα:) κοτσυνιὰ > **τσιτσινιά.**

σπλάχνα+βάραχνα > **σπάραχνα** (Φάβης): καὶ σὲ μᾶς **σβάραχνα.**

σφαδάζω+σπαράζω > **σφαράζω** (Φάβης).

σπαράζω+λαχταρῶ > **σπαρταρῶ** (ΓΓΕ. α' 40).

χάσκω+κάπτω > **χάφτω.**

ξηλώνω+ ξεσκάω > **ξελάω** (Ἀβλωνάρι. Φάβης).

ἀλαφρὸς+κίσσηρας > ***ἀλίσσηρας*** (Θήρα).

ἀνεμίζω+ἀερολογῶ > *ἀνερολογῶ* (Θήρα).

γάντζος + ἀγκινέλι (=ὄγκινος) > ***γαγκινέλι*** (Θήρα).

κατσηφιάζω+τυφλιάζω > ***καστηφλιάζω.***

μῶς+ὅτι > *μότι.*

χαράπι+παμπόρι > ***χαραμπόρι*** (Ἀραβαντ.)

ταράζω+ναναρίζω > ***ταρναρίζω*** (Ἀραβαντ.)

πατημένος+παγωμένος > ***παταγωμένος*** (Ἀραβ.)

κόρα+φλούδα > ***κλόδα*** (croûte de pain).

νερουλὸς+ραντὸς > ***νεραντὸς.***

φτάνω+duro > ***φτουράω.*** (Ἀπ' τὸ obduro μοῦ φαίνεται δυσοπίτυχο, α') γιὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ***ο*** πρὶν ἀπ' τὸ bd, β') γιὰ τὴν τροπὴ τοῦ bd σὲ ***φτ***, ἐνῷ κανονικὰ ἔπρεπε νἄχουμε md: ὀμdουράω, ἢ σκέτο d: ***(ὀ)ντουράω***· ὁπωσδήποτε κιἀπ' ἀφτὸ νὰ τὸ πάρεις, πάλι τὸ νόημά του καὶ τὸ bd > ***φτ*** προϋποθέτουν ἐπίδραση τοῦ ***φτάνω***).

Ἀπὸ τὸ συνεπαρμὸ τοῦ βενέκτιου carega + ***καθέδρα*** (τὸ βυζαντινὸ), βγήκανε οἱ συφυρμένοι τύποι: ***καρέγρα***, ***καρέγλα,*** (ἀνομοίωση), ***καθέγλα*** καὶ ***γ*** > ***κ***: ***καθέκλα*** (παρετυμ. ἀπὸ τὸ ***κλαστὸν*** κάθισμα ἢ ***ὀκλαστὸν***) (1), κιἀπ' ἀφτό: ***καρέκλα***, καὶ πάλι: καρέγλα + καρέκλα > ***καρέγκλα***, καὶ ***καθέκλα*** ἀπὸ τὸ ***καθίκι***

νεκατέβει+νεκατώνει > νεκατώβει (Πολ. παροιμ. β', 199)

κοιλαίνω+σκάβω > ***σκοιλάβω*** (= βαθουλώνω,

---

(1) «Ὀ***κλαδιὰς*** = θρόνος πτυκτός, δίφρος ταπεινός» (Ἡσύχ.)

σκάβω νὰ τὸ κοιλάνω. Ἤπειρο).

κουτσὸς + ζουλὸς + **κουζουλὸς** (=σακάτης), ζάρες + γκάγκλες > **ζάγκλες** (Τῆνο).

Στὴ Σάμο λένε τὴν κερκίδα τοῦ ἀργαλειοῦ **μασούτα**· ὑποθέτω πὼς κιἆφτὸ εἶναι συνεπαρμός: μασούρι + σαγίττα > **μασούτα.**

βελάζει + ὀγκώνει > **βαλαγκώνει** τὸ πρόβατο (Κάρυστο) κιἀπ' ἀφτὸ φαίνεται πὼς βγαίνει τὸ **βαλαντώνω.**

Τρομάρα + τουρτούρα > **τροματούρα** (Κεφαλονιά).

ἀγριομελόχα + δεντρομελόχα > **ἀντρομελόχα** (ὁ Μπουντώνας).

Ἀπὸ τὸ τούρκικο maraz (=χτικιό): **μαράζι** ἔχουμε ρῆμα: **μαραζιάζω**· ἀπὸ συμφυρμὸ λοιπὸν τοῦ **μαραίνω—μάρανα** + **μαραζιάζω**, ἔχουμε: **μαραντζιάζω** > **μαραγκιάζω.**

δεξιὸς + **τοξότης** > **δεξιώτης** (Βθανδρ. Μηλιάδ. σελ. 138)· ἀφτό, ποὺ δὲν εἶταν καὶ τόσο ἔφκολο νὰ βρεθεῖ τὸ β' στοιχεῖο του, μᾶς τὸ ξήγησε ὁ Μηλιάδης καὶ μπράβο του.

κάρα + **μάπα** > **καράπα=κεφάλα.**

ζάρα (1) + δάλε (ἀρβανίτικο) > **ζάλα** (=ὁ ὀρρός τοῦ γαλάτου).

(ξυάλη): ξυαλίζω + καθαρίζω > **ξυαρίζω** (Μπουντ.).

ξεσκίζω + ξεκοιλιάζω > **ξεσκοιλιάζω** (Βελβεντὸ).

σείω + τινάζω > **σεινάζω** (Βελβεντὸ).

σκληρὸς + στυφὸς > **σκληφὸς.**

---

(1) Διαρρέω > διάρα (Puscariu Jrbr τομ. ια', σ. 65).

παραγκώμι+ἐγκόσμι > ***παραγκώσμι*** (Σαλβάνος).

ἄταρος (=χαῦνος)+ἄταχτος > ***ἄτραχτος*** (Ππζφ).

βλαττὶ+φλάμπουρο > ***βλατάμπουρο*** καὶ μὲ ἀνομοίωση: ***γλατάμπουρο*** (Χιὸ. Κανελλάκης)

cavata+γάβανος > ***κάβανος*** (Στενήμαχο).

Παναγιὰ+Μεντονιὰ ([1]) > ***Παντονιὰ*** (Χιὸ).

τουρκ. pafta + φύλλα > ***πάφυλλα: ὁ πάφυλλας*** (Βογιατζίδης· ὡραῖο) καὶ κατόπι παρετυμολογημένο: ***ὁ πάμφυλλος.***

άποδότης (Θεόδ. Στουδίτης) + pedotta > ***ποδότας*** (Βογιατζίδης).

pila+pedotta > pilotus: ***πιλότος*** (Βογιατζίδης).

βρὲ+μωρὴ > ***βωρὴ*** (Τένεδο).

(cito): τσίτο (=σιωπὴ) +μουτιὰ > ***τσιμουτιά.***

(cito): τσιτώνω+σωπαίνω > ***τσωπαίνω*** (Κφλ.)

λάμπω+λαγκουνίζω (< laguna) > ***λαμπινίζω.***

μαλάζω+φύρω > ***μαλαφουρῶ: μαλαφούρης***= ἀνακατωτὴς καὶ κατόπι: κλέφτης, λωποδύτης.

λατ. bracchiale+βραχιόνι > ***βραχιόλι.***

Ἰτ. biuzzo (=στομάχι) + φούσκα > ***μπούζγα*** (=ἡ σγάρα τῶν πουλιῶν, ὁ πρόλοβος)

σάκκα+scodella > ***σακκαδέλα.***

πλουταίνω+πληθαίνω > ***πλουθαίνω*** (Σαραντακλησιές).

ἄπατα+βαθιὰ > ***ἄβαθα*** (=πολὺ βαθιά), ἄβαθα +ἄφανα > ***ἄβαθνα.***

ἀβγερινὸς+ἡμερινὸς > ***ἀημερινὸς*** (Κεφαλ.).

ἄχερο+κούνουπας > ***ἀχούνουπας*** (τὸ κελύφι τοῦ

([1]) Τοῦ *Μεντόνη* δηλ., ἢ «Μενδονίου» (Ἄμαντος)·

χλωροῦ σιταριοῦ, κριθαριοῦ κτλ. Κεφαλ.).

σφαλνῶ+μανταλώνω > **σφανταλώνω** (Κεφ.)

ἄχ!+ἀγλὶ (τομ. α΄, σελ. 23.) > **ἀχλὶ**.

ἀνυπόδυτος+ξυπόλυτος > **ἀνυπόλυτος** > (Σινασὸ) **ἀλυπόλυτος** (Κύπρο).

ἁπαλὴ+πρασιὰ < **ἁπαλασιὰ** (Κρήτη).

δράμι+στράγκα > **δράγκα** (Κεφλν).

πετάω+παίρομαι (1) > **πέτομαι** (=ἐπαίρομαι. Κεφαλονιά).

σπίθα+πήδαλος > **σπίθαλος** καὶ σπίθα+πηδούλι > **σπιθούλι** (=τὸ ἄκκαρι τοῦ τυριοῦ, Κεφαλονιά).

πουλιὰ+πετάμενα > **πουλάμενα**.

ψεῦδος+ψεγάδι > **ψεβδάδι** (Κεφαλονιά).

(βενετ. moglia): μούλια+ὀγρὸς > μουγρός.

ξυνήθρα+(ὀ)ξαλίδα > ξυλίδα (=oseille)

πάσσω+παιπαλῶ > **πασπαλῶ** > **πάσπαλη**.

ἰταλ. pittima+ἐπιθεμὴ (< ἐπιθέτω) > **πιτιθεμὴ** =ἔμπλαστρο.

πρόσφωλος+ἀβγὸ > **πρόσαβγο**.

φυσερὸ+μουχάνι (2) > **φυσάνι**.

ἀφοῦ+ἐπειδὴ > **ἀφειδὴ** (Κύπρο).

μῶκος+μωρὸς > **μώκωρος** (Ἤπειρο).

μυρίζει+ μοσκοβολάει > **μυσκοβολάει** (Λορεντζάτος).

palanca+φαλάγκι > **παλάγκι** (Βυτίνα).

---

(1) «Τί μοῦ *παίρεσαι* στὰ κάλλη, ἀπὸ σὲ πῶς δὲν εἶν' ἄλλη»;

(2) τομ. α΄, σελ. 137.

μουλλώνω+χώνω > ***μουχώνω*** (Σινασό).

ἀλλαγὴ + ἄγω ἡ > ***ἀλλαγωγὴ*** (Σάρρος Παλ. ἔρευν.).

(cingula): κίγκλα+jungula > ***γίγκλα.***

τιταίνω+τεντώνω (< tendere) > ***τσιτώνω (τι > τσι*** ἀνομοίωση : ***τ+τ > τσ+τ).***

καπυρώνω+ἡλιάζω > ***καπυλιάζω*** (Κάρυστο, τὸ λέει ὁ Μπογιατζίδης· ὡραία ἑρμηνεία).

(βενετσιάνικο vota): βούτα+πυτίνη > ***βουτίνα.***

παλαβὸς+ζαβὸς > ***παζαβός***, σαλὸς+λωλὸς > ***σαλαλὸς*** (Ξανθουδ.) ζαβὸς+μουρλὸς > ***ζουρλός.***

(μᾶλλον): μᾶλλος (1) +κάλλιο > ***μάλλιο.***

ρέμπομαι+rubelare > ***ρεμπελέβω*** > ***ρέμπελος.***

σύρω+συμβουλέβω > ***συρβουλέβω*** καὶ κατ' ἀνομοίωση ***συργουλέβω*** (Ξανθουδ).

λαχανιάζω+ἀγκομαχῶ > ***λαγκομαχῶ*** (Σάμο).

τρελὸς+χαζὸς > ***τρεζὸς*** καὶ στὴν Κρήτη: ***τροζὸς*** (τὸ ε > ***ο*** ἀπὸ φωνοσυρμὴ τομ. α', 151).

ἔστω+ὄντας > ***ἔστοντας.***

εὐχαριστία+χάρισμα > ***ἐφχάρισμα.***

μάνταλος+μάγκανος > ***μάντανος*** (Δωδεκάν.).

μουσουνίζω+ρουθουνίζω > ***μουθουνίζω*** (Νίσυρο).

ἀγκωνὴ+γωνιὰ > ***ἀγκωνιὰ*** (Μακεδον.).

πάταγος+ταραχὴ > ***παταχὴ*** ("Αμαντος).

Νηρηίδες+Ναΐδες > ***Νεραΐδες*** (ἀφτὸ τὄβρε ὁ Ψυχάρης καὶ μοῦ τὄγραψε· εἶναι τὸ μόνο σωστό).

---

(1) Μουσαῖος Βατ. 83.

βλαστάρι + βασιλικὸ > **βλαστικὸ** (Φερτέκι)
ἀγλαβυζιὰ + βαλανιδιὰ > **ἀγλανιδιά.**

Τσουκνίδα

Ὁ «**ἀντιστάσεως μὴ οὔσης**» ἔφκολος γλωσσολόγος κ. Χ. γιὰ νὰ ξηγήσει τὸ **τσόφλιο** μᾶς ξεφούρνισε τὸ ἀνύπαρχτο: **ἐξώφλοιον** (κοίτα τόμο μας α', σελ. 133).

Καὶ γιὰ νὰ ξηγήσει τὸ τσουκνίδα ἔπλασε τὸ ἐπίσης ἀνύπαρχτο **κυνοκνίδη**, λέει (ΜΝΕ. β', 166).
— Ποῦ τὄβρες, ἀδερφέ μου;

Τὸ **τσουκνίδα** εἶναι συνεπαρμὸς ἢ κάλλιο λεξοφύλλιασμα (ΓΓΕ. β', 236) **τσούχτρα + κνίδα > τσουκνίδα.** Ὁ ἰδιωματικὸς τύπος: **τσουχνίδα** ἀποδείχνει περίλαμπρα τὴν ἄποψή μου.

Τὸ **τσικνίδα** πάλι, ἀντὶς τὸ **τσούζω**, ἔχει τὸ **τσίζω.**

Δηλαδὴ ἀφτὸ εἶναι τὸ **καίω > κιῶ** καὶ μὲ τὴ νησιώτικη προφορὰ τοῦ **κι > τσι : τσιῶ.** Ἔπειτα ἐκεῖ ποὺ τὸ πήρανε ἔτσι ξεχάσανε τὸν προερχομό του καὶ κατὰ τὸ σχῆμα **λυῶ—ἔλυσα, κλειῶ—ἔκλεισα** τὸ εἴπανε **τσιῶ—ἔτσισα.**

Κΰστερα πάλι ἀπὸ τὸ **ἔτσισα > τσίζω**, κατὰ τὸ σχῆμα: **ἔβρισα—βρίζω, ἔχτισα—χτίζω.**

Τέλος ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ σφιχτοδοντικοῦ **τσ**, τὸ **ι** γίνεται ου, κἔτσι βγαίνει τὸ **τσούζω.** Σύγκρινε: **τσι > τσου**: **τσιγγρίζω > τσουγκρίζω, κατσηφὸς > κατσουφὸς, τσίκνα > τσούκνα** τσυκνιὰς > τσουκνιάς, βάτσινα > βάτσουνα (Οἰνούντα), **κοτσινάδα > κοτσουνάδα.** Ἔτσι λοιπὸν καὶ **τσίζω > τσούζω.**

Πυροστιά

Τὰ ἴδια παθαίνει ὁ κ. Χ. γιὰ νὰ ξηγήση τὴν **πυροστιά**· φτειάνει δηλ· ἐπίσης μιὰ δασκάλικη λέξη: **πυρεστία**.

Τέτοια λέξη δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν ὕπαρξε ποτὲ, μὰ ὁ κ. Χ. δὲν ἔχει συνείδηση καὶ δημοκοπώντας στὴν ἀμάθια τοῦ ὄχλου τῶν γραμματισμένων λέει ὅτι θέλει.

Εἶπε **ἐξώφλιον** γιὰ τὸ **τσόφλι**, εἶπε **κυνοκνίδη** γιὰ τὴν **τσουκνίδα**, εἶπε **πτίλιον** γιὰ τὸ **φιτίλι**. εἶπε **ἐκλυτῶ** γιὰ τὸ **γλυτώνω**, εἶπε **ἀσκαλία** εἶπε **ἀλέινος** καὶ ποῦ νὰ τὰ θυμᾶμαι;—ἅ, εἶπε **ὠνοματοπεποιημένος**.

Κἐγὼ γιατὶ εἶπα μιὰ φορὰ **ὥλεκα** ἀντὶς **ἀπώλεκα**, ποὺ δὲν ξαίρουμε δὰ κιἅν δὲν εἰπώθηκε, πάτησε τὶς φωνὲς ὁ δάσκαλος γιὰ νἅ μὲ σκιάξει (κοίτα α´ τόμος μας σελ. 112 σημ.).

Λοιπὸν τὸ **πυροστιὰ** εἶναι καὶ πάλι συμφυρμὸς ἢ συνεπαρμὸς ἀπὸ δυὸ ὑπαρχτὲς λέξες:

πυροστάτης + παρεστία > πυροστιά.

Μάθαινέ τα, δάσκαλε.

Συνεπαρμὸς στὲς κατάληξες

Συνεσπαρμὸς ἀκόμα γίνεται καὶ στὶς κατάληξες· δηλ. δυὸ ἴδιες λέξες μὲ δυὸ διαφορετικὲς κατάληξες συχίζονται καὶ βγαίνει ἕνας τρίτος τύπος τῆς ἴδιας λέξης μὲ συφυρμένη κατάληξη λ. χ.

κλωνὴ + κλωνὰ > κλωνιὰ (Κρήτη).

κάμπη+κάμπα>κάμπια.

φώκη+φώκα>φώκια.

πλάνη+πλάνα>πλάνια (=εἶδος ροκάνη, Λατ plana).

ἄκρη+ἄκρα>ἄκρια.

λώβη+λώβα>λώβια, (δὲν εἶναι τὸ ἀρχ. **λω-βεία.** ἀλλὰ νεολογισμός· τὸ λέει ὁ τόνος).

ἀντίκρυ+ἀντίκρα>ἀντίκρυα.

βολὴ+βολὰ>βόλιά: «μιὰ **βολιὰ**» (παλιοὶ 'Αθηνιῶτες).

'Ο Φώτιος μαρτυρεῖ τὸν τύπο: **μάνη,** ὥστε:

μάνη+μάνα>μάνια ('Αρτάκη).

ἀμὴ+ἀμὰ>ἀμιὰ (Κύθνο).

ζήτη (Κοραῆς)+**ζήτα>ζήτια.**

πούλια ἀρχικὰ λέγεται ἡ κλώσσα (ἀπὸ τό: **ποῦλος**< pullus) ὑποθέτω, συφυρμὸς ἀπὸ τύπο: **ἡ πούλη** (πρβλ. **ἡ παρθένη, ἡ πλατάνη, ἡ μάνη**) **+πούλα>πούλια**

ἀγκωνὴ+γωνιὰ>ἀγκωνιὰ (Μακεδονία).

'Απὸ δυὸ ὁμοιονόημες λέξες μὲ δυὸ διαφορετικὲς κατάληξες σκηματίζεται τρίτη συνεπαρμένη κατάληξη λ.χ.

μαβριδερὸς+μελαχρινὸς> μαβριδερνὸς ('Αργυράδες).

βροχερὸς+βρόχινος>βροχερνός.

ΤΑ ΙΔΙΟΦΘΟΓΓΑ

Ἰδιόφθογγα ὀνομάζω στὴ νέα Ἑλληνικὴ ἐκεῖνα τὰ λόγια, ποὺ ἔχοντας ἀρχικὰ διαφορετικὴ ἐτυμολογία τὸ καθένα τυχαίνει μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν φτόγγων τους ἢ καὶ ἀπὸ διάφορους ἄλλους λόγους καὶ αἰτίες νὰ συμπέσουνε στὴ μορφὴ καὶ στὴν προφορὰ ὁλότελα· ἀφτὰ δηλ. ποὺ οἱ Γάλλοι τὰ εἴπανε homonymes. ἔβαλα ἀρκετὰ στὸ β′ τομ. σελ. 48 κ. π.

Ἀκόνι (τὸ)= ἡ ἀκονόπετρα, ἡ θηγάνη.— Καὶ ***ἀκόνι***= ὥριμο (Ἰκαρία), ἀπὸ τὸ ***ἀκμαῖος > ἄκμνιος > ἄκνιος***: ***ἀκνιόνι*** καὶ κατὰ ἀνομοίωση > ***ἀκόνι.***

Ἀχλάδι=τὸ ἀχράδιον, ὁ καρπὸς τῆς ἀχράδος τῆς ***Κορινθίας > Κορτθιᾶς > γκορτσιᾶς*** (σύγκρινε: ***κανθαρίδα > κατθαρίδα > κατσαρίδα***).— Καὶ στὸν Πόντο ***ἀχλάδι***=τὸ ***χλοάδι > χλάδι*** καὶ μὲ τὸ προθεματικὸ ***α-***: ***ἀχλάδι***=ἡ χλόη, ἡ πρασινάδα, τὸ γρασίδι.

Γάργαρο φεγγάρι, ἀπὸ τὸ ***γαργαίρω***= γέμω, σήμαινε ἀρχικὰ τὸ ὁλόγιομο φεγγάρι, τὴν πανσέληνο, κἐπειδὴς ἀφτὸ λάμπει, σιγὰ-σιγὰ σήμανε τὸ κάθε λαμπερὸ καὶ φωτεινό.—Ἀλλὰ ἔχουμε καὶ τὸ ***γάργαρο*** νερό, ποὺ τρέχοντας ***γαργαρίζει***, Σχολ. Ὅμ. Θ. 48 (gargarizare Πλιν. 28, 12 καὶ 51). Κἐπειδὴς κιἀφτὸ λάμπει, συχιστήκανε τὰ δυὸ κιὁ Ἡσύχιος τὰ βάζει σἕνα λῆμμα: «***Γαργαίρειν***=λάμπειν, πληθῦναι, κινεῖσθαι, σπαίρειν».

Γάρος=τὰ σωθικὰ τοῦ ψαριοῦ (κολιοῦ, ***παλα-***

μύδας κτλ.) ἁρμυροταριχεμένα (ὁ **γάρος** τοῦ Μαρμαρᾶ εἴτανε περίφημος· τώρα... πάει κιὸ Μαρμαράς μας πάει κιὸ γάρος του). Οἱ Βυζαντινοὶ τόνε λέγανε **ἀβδόμιον** ἀπὸ τὸ λατινικὸ abdomen, -inis.— Καὶ **γάρος**=τὸ πετιμέζι, τὸ γαρόμελο, τὸ ἕψημα ἢ ἴψημα, ὁ βρασμένος σὲ σιρόπι μοῦστος (βλέπε καὶ Μ. Στεφανίδη λεξικογρ. ἀρχ. ς´ 234).

Γνέμα τὸ ***γνέψιμο***=τὸ νεῦμα.—Καὶ πάλι: ***γνέμα*** καὶ ***γνέσιμο***, τὸ ἀφερημένο τοῦ ***γνέθω***=νήθω.

Διορίζω=ὁρίζω κάτι ἢ κάποιονε ξεχωριστά, εἰδικά.—Καὶ ***διωρίζω*** (μὲ ***ω*** ἀφτὸ)= περνῶ τὴν ὥρα, περιμένω, ἀπαντέχω, καρτερῶ.

Ζένω=βράζω ἀπὸ τὸ ***ζέω*** (ὅπως ***δένω*** ἀπὸ **τὸ** ***δέω***, ***λύνω*** ἀπὸ τὸ ***λύω*** κτλ.).—Καὶ ***ζένω***=βρωμῶ· ἀπὸ τό: ***ὄζω—ὤζεσα*** (1) > (***ὀ***)***ζένω***.

Καμπανίζω=χτυπῶ καμπάνα καὶ μεταφορικὰ διασύρω.—Καὶ ***κομπανίζω*** (ἀπ᾽ τὸ καμπανὸς=**καντάρι**)=ζυγιάζω (Κορ. Ἀτ. β´, 177).

Καρτάλι=εἶδος κοφίνι στενὸ πρὸς τὰ κάτω hotte, ἀπ᾽ τὸ ***κάρταλλος*** τῆς Κοινῆς· Σουΐδας: «**κο**φινος ὀξὺς τὰ κά κάτω»· δ´ Βασιλειῶν, ι´, 7: «καὶ ἔσφαξαν ἑβδομήκοντα ἄνδρας καὶ ἔθηκαν τὰς **κεφα**λὰς αὐτῶν ἐν ***καρτάλλοις***»· Ἡσύχ. «***κάρταλλον***= πλεκτὸν ἀγγεῖον ἐν τοῖς ὀψαρτικοῖς».—Καὶ ***καρτάλι*** =ὁ ἀετὸς ἀπ᾽ τὸ τούρκικο: cartal.

Καρτέρι=ἐνέδρα, λόχος, παραμόνεμα, embuscade.—Καὶ ***καρτέρι***=μεγάλο κομμάτι ἀπ᾽ τὸ quartiere.

---

(1) «***Προσώζεσαν***» καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές **μου**» ψαλμ. λζ´, 6.

Κόκκα (ἡ)=ἡ ἐκτομὴ ποὺ ἔχει πίσω ἡ σαγίτα, ποὺ μπαίνει μέσα ἡ κόρδα τοῦ δοξαριοῦ, ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ cocca.—Καὶ ***κόκα***=κεφάλι ἀπὸ τὸ ἀρβανίτικο: koqe· λέγεται ***κόκα*** καὶ ὁ κρωβύλος, γιατὶ κάνει ***κεφάλα***.

Κόλπος=ὁ κόρφος λατιν. sinus. Τὸ ***π*** ἔγινε ***φ*** ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ Ἰταλικοῦ golfo (2) καὶ τὸ ***λ > ρ*** πρὶν ἀπὸ τὸ ***φ*** κανονικὸ (σύγκρινε: ***ἀρφάδι, ἀδερφός, σίρφα***=σίλφη), εἴτε τοῦ ἀνθρώπου εἴτε τῆς θάλασσας.— Καὶ ***κόλπος***=ἡ ἀποπληξία, ὁ νταμλάς.

Βάζω=βάλλω, θέτω.— Καὶ ***βάζω*** < ***βαβάζω*** (Ἡσυχ.)=σκούζω, θορυβῶ, βοΐζω.—Ἀπ' τὸ ***βαβάζω*** > τὸ ἀφηρημ. ***βαβούρα***=βοή.

Φύκι(ο)=τὸ φῦκος.—Καὶ ***φίκι***(ο)=τὸ ***ὀφφίκιον*** τὸ ἀξίωμα.

Συκιὰ=ἡ συκῆ τὸ δέντρο. Καὶ ***σικυὰ*** ἡ κολοκυθιά.

Σμάρι=***φ***υτὸ μυρωδάτο (thymns atticus).— Καὶ ***σμάρι***=τὸ ***ἐσμάριον***, τὸ μελίσσι (ἴδια ἐτυμολ.).

Χαρχάλι=ἡ χαλὴ τοῦ ἀστακοῦ, τοῦ κάβουρα. τοῦ τσίγανου, κτλ.—Καὶ ***χαρχάλι***=τὸ περιδέραιο, ὁ στρεπτός. ἀπ' τὸ τούρκικο halhal.

Ἄδεια=permission, καὶ ***ἄδεια*** ἢ ***ἀδειὰ*** ἡ ἐφκαιρία.— Καὶ πάλι ***ἄδια*** τὸ θηλ. τοῦ ***ἄδιος*** (< ἀδεής).

Γούγια=ἡ ᾤα.—Καὶ ***γούγια***=ἀλίμονο ἀπ' τὸ Ἰταλ. guai. καὶ ρῆμα: ***γουγιάζω***=ὀδύρομαι.

Μανίζω=κακιώνω (ΓΓΕ. α', 219).—Καὶ ***μανί-***

---

(2) Ἀστεῖα ἡ ἑρμηνεία τοῦ Χατζηδάκη (ΜΝΕ, β', 352).

ζω=σέπομαι γίνομα **μανός**.

Τσαούλι=τὸ σαγόνι < **διαούλιον** (ΓΓΕ. α', 147). —Καὶ **τσαούλι**=τὸ παχὺ βερίκοκκο < **διαῦλιον** (α', 144, 147).

Μάκια (τὰ)=φιλήματα: «ἔλα νὰ σὲ κάνω **μάκια**» λέει ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ της.— Καὶ **μάκια**= λίγο.

Μερικιὰ=τὸ δέντρο, ἡ μυρίκη (ΓΓΕ. β', 151). —Καὶ **μερικιὰ** ἐπιθ. τὸ θηλικό του **μερικὸς** (β', σ. 148).

Ἀλεβράκι τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ **ἀλέβρι**,—Καὶ **ἀλεβράκι** στὴ Σύμη =**λαβράκι**, τὸ ψάρι, μὲ τὴν κανονικὴ τροπὴ **λα** > **λε**(ΓΓΕ. β', σελ. 204): **λεβράκι** καὶ μὲ τὸ προθεματὸ **α** ἀπ' τὸ πληθ. ἄρθρο **τὰ λεβράκια** τ'-**ἀλεβράκια** (πιὸ ἀπάνω σελ. 146).

Λεχούσα=ἡ λεχώ.—Καὶ **λεχούσα** στὴν Ἀρτάκη ὁ ἀστακὸς χωρὶς χαρχάλια· δηλ. παρετυμολογημένο ἀπὸ ὁμοιοφθογγιὰ τὸ: **λοκούστα** (Κορ. Ἄτ. ε', 169, 174, τὸ **μποτζέκι**, ποὺ λένε τούρκικα.

Κότσι=ἀστράγαλος, osselet ἀπ' τὸ **κόττος**=ζάρι: **κόττιον** > **κότσι**, ἀκόμα **κότσι** λέγεται καὶ ὁ τύλος τῶν χεριῶν ἢ τῶν ποδιῶν.—Καὶ **κότσι** =τὸ κριάρι ἀπ' τὸ τούρκικο: cotch· ὁ Κοραῆς (Ἄτ. β', 422) ἔχει καὶ τέταρτο **κότσι**=coche ἀρέντα, φορεῖο.

Μπροῦσκος=αὐστηρὸς, δυνατὸς, ἐπιθ. τοῦ κρασιοῦ ἀπ' τὸ Ἰταλ. brusco.—Καὶ **μπροῦσκος** < τὸ λατινικὸ ruscus=παλίουρος, παλιούρι.

Τσίρος=τὸ ἄπαχο ξερὸ σκουμπρὶ ἀπ' το **κηρίς** ἴσως.—Καὶ **τσίρος** ὁ ὀρρὸς τοῦ γαλάτου=κίρρος ὁ Ἡσύχιος.

῾Αρμὸς ὅρος τῆς οἰκοδομικῆς.—Καὶ **ἀρμὸς** (μὲ ψιλὴ) **ὁ** ρυμὸς **τοῦ** ἀλετριοῦ.

Φόρος=οἱ ὑποχρεωτικὲς καταβολὲς τῶν πολιτῶνε στὸ κράτος, τὰ δοσίματα ποὺ λένε λαϊκά.— Καὶ ***φόρος*** ἀπ' τὸ λατινικὸ forum=ἡ ἀγορά.

᾿Αγώρια=ἀρσενικὰ παιδιὰ [ἄ(γ)ωρος].—Καὶ ***ἀγόρια***=ὀρεινοὶ συνοικισμοί : τὰ γ-***ὄρη***-α > τ' ***ἀγόρια.***

Συντηρῶ, τὸ ἀρχαῖο= διατηρῶ.— Καὶ ***συντηρῶ***=παρατηρῶ μὲ προσοχή.

Ψάρια, ἐξὸν τὰ ὅσα εἴπαμε (β', 50) σημαίνει καὶ τὰ μπιζέλια=***πῖσα*** > ***πισάρια*** > ***π'σάρ***ί***α.***

Μανιάτης=ὁ κάτοικος τῆς Μάνης.—Καὶ ***μανιάτης***=collier (ἔτσι στὴν Κρήτη), παρετυμολογημένο ἀπ' τό : ***μανιάκης*** : Δανιήλ, ε', 29: «καὶ τὸν ***μανιάκην*** τὸν χρυσοῦν περιέθηκαν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ». —Πολύβιος β', 31, 5: «τοῖς ***μανιάκαις***· τοῦτο δ' ἐστὶ χρυσοῦν ψέλλιον».

Κέφι (=τὸ θαλασσοπούλι, ὁ ***κέπφος*** (Κύζικο, μάλιστα καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖο νόημά του : ἠλίθιος)·—Καὶ ***κέφι***=ἡ διάθεση, bon humeur ἀπ' τὸ τούρκ. kef.

Κοτρώνι ἀντὶ ***κροτώνι*** ἀπ' τὸ ***κρότων*** λέγεται τὸ τσιμούρι, ὁ κίμβιξ κιἀκόμα ὁ καρπὸς τῆς ricinus communis δηλ. τῆς ***κροτωνιᾶς***.—Καὶ ***κοτρόνια*** ἀντὶ κροτόνια ἀπ' τὸ ***κροτῶ***=τὰ γιαλόβολα, τὰ χαλίκια τὰ μεγάλα ποὺ κροτοῦνε, ὅταν περπατοῦμε ἀπάνω τους·

Κοράκι=ὁ κόρακας· καὶ ***κοράκι***=ἡ ξερασία, ἡ ἀναβροχιά, ἀπ' τὸ τούρκικο : courak.

῎Αμωρος=μωρὸς, δὲν εἶναι τὸ ***μωρὸς*** μὲ τὸ πρόθεμα ***α***, γιατὶ πρῶτο σχεδὸν δὲν ἔχουμε ἐπίθετα μὲ πρόθεμα, καὶ δέφτερο δὲν ξηγιέται ἔτσι ὁ παρατονι-

σμὸς στὴν προπαραλήγουσα· ἀλλὰ τὸ ἀφηρημένο **μωρία** πῆρε τὸ πρόθεμα κἔγινε **ἀμωρία** (κατὰ τὰ: ἀνοησία, ἀμυαλία) κΰστερα ἀπ' τὸ **ἀμωρία** ἔγινε τὸ **ἄμωρος** (κατὰ τὸ σχῆμα: **ἀμυαλία**— **ἄμυαλος**, **ἀστοχία** —**ἄστοχος**, **ἀλαλία—ἄλαλος**(=μωρὸς ΓΓΕ. α' 126). Ἔχουμε ὅμως καὶ **ἄμορος**=ἄφαντος, ἀφτὸ εἶναι ἀπ' τὸ **ἄμοιρος** (Λεξικγρ. ἀρχ. γ', 57), γιατὶ ὁ Ἡσύχ. λέει **ἄμοιροι**=ἄχωροι. Ἀπ' τὸν τύπο **ἄμουρος**, ποὺ τὸ χειλικὸ **μ** κράτησε τὴν ἀρχαιότερη προφορὰ του **οι=ου**, ἔγινε **ο** κατὰ τὴ φωνοσυρμὴ, ὅπου ὁ δυνατότερος φτόγγος **ο** συντραβᾶ στὰ κατατόπια του καὶ ἀφομοιώνει τὸν ἀδυνατότερου· λ. χ.

ου+ο > ο+ο: **ἄμουρος > ἄμορος**· (σύγκρινε **κουρόγιδο > κορόγιδο**=κουρεμένο γίδι—καθὼς τὸ ξήγησε ὁ Καμπούρογλους — **μαγουλο > μάγολο**, **ἀκλουθῶ > ἀκλοθῶ**, **βουκόλος > βοκόλος**, **ὑπουργὸς > ἀποργὸς** (Λεξ. ἀρχ. α', 172), **κοῦρος > κόρος**, **φοῦρνος > φόρνος**, **κούφιος > κόφιος**, **μουστοκούλικα > μοστοκούλικα** (Ἀρτάκη). **Ἄβγουστος > Ἄβγοστος**. **παλουκοκάφτης > παλοκοκάφτης** (Δωδεκάν.) (bubone) **μπουπονιάρης > μπομπονιάρης** (Ἀρτ.) burdo > **βορτός >** μουλάρι· (Σινασὸ) καὶ **βορδότριχα**, (κοινὸ), (λοῖσθος προφορὰ **οι=ου** Ἀκαδ. ἀναγ. α', 413) **λουστὸς > λοστὸς**, gruppo > **γρόππος**.

Καὶ **ο+ου > ο+ο**: ὁ **οὐρανὸς > ὁ ὀρανὸς**, **ἐγὼ οὐχὶ > ἐγὼ ὄχι** (Thnmb), **στομούχι > στομόχι**, **βατόμουρα > βατόμορα**, **ὁλοκρούσταλλο > ὁλοκρόσταλλο** (Οἰνόη), **ἀλογοουρὰ > ἀλογοορὰ**—καὶ ὅλα μὲ β' συνθετικὸ τὸ **οὐρὰ**, ποὺ ἀπ' ἀφτὰ κατόπι εἴπανε καὶ σκέτο: **ὀρὰ** ἀντὶς **οὐρά**.

Οὐρυάζει καὶ ***γουριάζει*** τὸ σκυλὶ=ὡρυάζει, ὠρύεται ποὺ τὸ λένε καὶ ***οὐρλιάζει*** μὲ συνεπαρμὸ τοῦ ὁμοιονόημου ourler.—Καὶ ***(γ)οὐριάζει*** τὸ ἀβγὸ=γίνεται ***οὔριο***=κλουβιάζει ὕστερα μεταφορικὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος ***οὐριάζει***, γίνεται ***οὔριος***, ἀποβλακώνεται.

Παλαμίζω=χτυπῶ παλαμάκια, χεροκροτῶ, ἀκόμα : δίνω ὤθηση μὲ τὶς δυὸ παλάμες στὸ ἀδράχτι γιὰ νὰ γυρίσει.—Καὶ ***παλαμίζω*** τὸ πλοῖο=τὸ ἀλείφω μὲ ἄλειμμα γιὰ νὰ γλυστρᾶ πάνου στὴ θάλασσα.

Παρθενέβω=ἀναθρέφω κάποιανε προφυλάγοντας τὴν παρθενιά της μὲ φροντίδα· καὶ ἀμετάβ. εἶμαι παρθένο, μένω παρθένα (οἱ ἀρχαῖοι ἀφτὸ τὸ λέγανε παρθενεύομαι).—Καὶ ***παρθενέβω***=ἀνήκω, ἀφορῶ, ἁρμόζω, ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ appartenere=ἀνήκει, ἁρμόζει: τόσο μοῦ ***παρθενέβει*** ἀπ᾽ τὴν κληρονομιὰ τοῦ πατέρα μου.

Πυξάρι=ὁ πύξος, buis, τὸ τσιμσίρι, τὸ γνωστὸ παντάχλωρο φυτό.— Καὶ ***πηξάρι*** (ἀπ᾽ τὸ πήγω)=τὰ μοσχεύματα, οἱ μόσχοι, τὰ κωλορίζια γιὰ ἀναπαραγωγὴ καὶ πολλαπλασιασμὸ τοῦ δέντρου.

Ράμμα (ἀπὸ τὸ ράφτω)=ἀρχὴ τὸ ράψιμο καὶ κατόπι τὸ μέσο τοῦ ράψιμου =ἡ κλωστὴ, τὸ νῆμα. Καὶ ***ράμα*** (ἀπὸ τὸ ραίνω)=τὸ ράντισμα, ὁ ψεκασμός.

Σκρόφα=γουρούνα ἀπ᾽ τὸ λατ. scrofa, ἀκόμα καὶ τὸ ἔντομο κουβαρίδα=cloporte.— Καὶ ***σκρόφα*** τὀριζόντιο ἀξόνι τοῦ μαγκανοπήγαδου, ὁ στροφάλιξ, ἀφτὸ καμιὰ σκέση δὲν ἔχει μὲ τὸ πρῶτο, παρὰ εἶναι τό: ***στρόφα*** > ***σκρόφα*** ὅπως τὸ ***σίτλος*** > ***σίκλος*** καὶ μάλιστα τὸ ***φαντρίζω*** (δηλ. φινταρίζω) > ***φαγ-***

κρίζω ΓΓΕ. β', 230 σημ.

Σούμα=τὸ ἄθροισμα τῆς πρόσθεσης, τὸ ὅλο τῶν καθέκαστα ἀριθμῶν· ἀπ' τὸ 'Ιταλ. somma.— Καὶ σούμα= τὸ πρῶτο τράβηγμα ἀπὸ τὰ λαμπικαρισμένα τσίπουρα, ποὺ ἀπ' ἀφτὸ ξαναλαμπικαριζόμενο βγαίνει κατόπι τὸ καλὸ ρακί, τὸ οὖζο κτλ.

Σπαρτὶ=σπαρτίον, τὸ μικρὸ σπάρτο, jenet· ἀπ' ἀφτὸ τό: ***σπαρτέβω* > *παστρέβω***.—Καὶ ***σπαρτὶ***= ἀσφλατίον, ἡ πίσσα, τὸ κατράνι· ἀπ' ἀφτὸ τὸ ρῆμα ***σπαρτώνω***=ἀλείφω τὰ κλήματα μὲ σπαρτὶ=κατράνι γιὰ νὰ τὰ προφυλάξω ἀπὸ τὶς γῖπες (δηλ. τοὺς ἶπας ἢ ἶκας)= σκοιλήκια ποὺ τρῶνε τὰ βλαστάρια τῶν κλημάτων.

Στάλαμα μεσημέρι: «μέσ' στὸ ***σταλαμα*** τοῦ μεσημεριοῦ=κατομεσήμερα ἀπ' τοῦ Ἡσύχιου τὸ ***στελαγεῖ***=μαρμαίρει, λάμπει. Καὶ ***σταλαμα***=στάξιμο, σταλαγμός, (ἀπ' τὸ ***σταλασσω* > *σταλαξω***).

Στραγάλια=οἱ ἀστράγαλοι τῶν ποδιῶν (talons). Πολυδεύκης β', 192: «παρὰ δὲ τὴν πέζαν (=πτέρναν) ἑκατέρωθεν προὔχουσιν ***ἀστράγαλοι***, εἰς οὓς αἱ περόναι καταλήγουσιν».—Καὶ ***στραγάλια***= τὰ καπυρὰ ρεβίθια καὶ τὰ λεμπλεμπιά, οἱ λεμπλεμποῦδες ἢ ζεμπλεμποῦδες. 'Αφτὰ συνήθως τὰ ἐτυμολογοῦνε ἀπὸ τό: ***τρωγάλια***· (πιὸ σωστὸ βέβαια θὰ εἴτανε ἀπὸ τό: ***τραγάλια***, ὅπως τὰ λέει ὁ Θεόγνωστος ὁ γραμματικὸς στοὺς Κανόνες του 125, Kramer 'Ανεκδτ. 'Οξφ. τομ. β', τὰ ἀλλιῶς ***τραγήματα*** λεγόμενα). 'Αλλὰ τὰ ἀρχαῖα ***τρωγαλια*** βέβαια καθόλου δὲν εἶνε τὰ δικά μας τὰ στραγάλια καὶ μόνο ἀπὸ παρετυμολογικὴ σύγχιση σχετήκανε ἀπὸ μισόμαθους

λόγιους. ***Στραγαλια*** εἶναι σήμερα καθαφτὸ οἱ καρποὶ τοῦ astragalus cicer, ποὺ τὰ καβουρδίζουνε καὶ νοθέβουνε μὲ δάφτα τὸν καφέ· μοιάζουνε σὰ ροβίθια καὶ τρώγουνται. Στὰ μέρη μας τὰ λένε ***γλυκόροβα***, ***γλυκορόβιθα***, ***ἀγριορόβιθα*** κτλ. Σύγκρινε καὶ τὰ γραφόμενα τοῦ Διοσκουρίδη (δ', 62) «ἀστράγαλος.... θάμνος ἐστὶ μικρὸς... φύλλοις καὶ κλωνίοις ὅμοιος ***ἐρεβίνθῳ***». Ἀπ' ἀφτὰ λοιπὸν ***τἀστραγάλια***= τοὺς καρποὺς τοῦ ***ἀστραγάλου*** εἴπανε κατόπι: ***στραγαλια*** καὶ τὰ καβουρδισμένα ρεβίθια. Καὶ τέλος ἕνεκα τὴν ὁμοιοφθογγιά, δασκάλοι, ποὺ δὲν εἴχανε χαμπάρι ἀπὸ βοτανικὴ κιἀπὸ ***ἀστραγαλο***—φυτό, τὰ παρετυμολογήσανε πρὸς τὰ ***τρωγάλια***, ποὺ ἀρχαῖα θὰ πεῖ καθαφτὸ σῦκα καὶ καρύδια. Μὰ τὸν καιρὸ ποὺ εἴπαμε ***στραγαλια*** τὰ λεμπλεμπιὰ κτλ. τὰ ***τρωγάλια*** εἴτανε πεθαμένα αἰῶνες πρωτύτερα. (1) Δηλ. εἴταν ὁλότελα ἄχρηστα στὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ.

Τρόπος=διεύθυνση, κατεύθυνση, χαραχτήρας, συμπεριφορά, διαγωγή, κατάσταση, εἶδος, συνήθεια, ἕξη, διάθεση, ἔκφραση, ὕφος, σχῆμα, μέθοδο, ἦχος κτλ.—Καὶ ***τρόπος*** (συγκεκριμένο ἀφτὸ)=τὸ φαλάγγι τοῦ βουτσιοῦ, τὸ ξύλινο στήριγμα τοῦ μεγάλου κρασοβάρελου, γιὰ νὰ μὴν ἀγγίζει ἡ κοιλιά του καταγῆς. Ὡραῖα τὸ λέει ὁ Φάβης: Λεξκγρ. ἀρχ. β', 152.

Τσυκνιὰς= τὸ γνωστὸ ὄρνιο, ὁ κυκνίας τοῦ Παυσανία «μάλιστα ἐοικὼς κύκνῳ λευκότητα» (η', 17, 3), ὁ λευκάετος· καὶ κάποιο ἀκρωτήρι.—Καὶ πάλι

(1) Πρίν ἀπ' τὸ Χατζηδάκη ἀφτὲς τὶς λεφτομέρειες κανένας δὲν τὶς πρόσεχε στὸ Ρωμαίικο καὶ λέγανε ὅτι κουταμάρες θέλανε.

τσικνιάς =κατουρλάς (μὲ ***ι***, ἀπ' τὸ ***τσίκνα***, ποὺ στὰ μέρη τῆς Πόλης κατὰ συνεκδοχὴ σημαίνει **καὶ** τὴν κατουρλίλα =τὴν κακοσμία τοῦ οὔρου).

Φοῦρνος=ὁ κλίβανος καὶ ***φουρνιὰ***=τὸ περιεχόμενο τοῦ φούρνου, τὸ ὅσο χωρεῖ μιὰ φορὰ ὁ φοῦρνος. —Καὶ πάλι ***φοῦρνος*** καὶ στὸ 'Αβλωνάρι ***φουρνιὰ***=ὁ φρῦνος, εἶδος φαρμακεροῦ βατράχου, ὁ ἀμπελοβάθρακας, ἡ ζάμπα, μὲ τὴν ἀρχαῖα προφορὰ τοῦ υ (=ου) καὶ τὴ μετάθεση τοῦ ὑγροῦ.

Κρόκος=τὸ κιτρινάδι τοῦ ἀβγοῦ καὶ εἶδος φυτοῦ, καὶ ἡ βαφή, τὸ σαφράνι, ὁ σαφρὰς.—Μὰ **καὶ** ***κρόκος*** (ἀπὸ τὸ ***κρέκω***) =ὁ μπότσος τοῦ γρίπου, δηλαδὴ ζώνη ἀπὸ καζίλι(=σκοινὶ ἀπὸ κατσικότριχα), ποὺ τὴν ἔχουν οἱ ψαράδες δεμένη στὴ μέση τους κἔχει μπροστὰ ἕνα σκοινὶ ὡς μισὴ πήχη μὲ κόμπο στὴν ἄκρα, ποὺ τὸν μπλέκουνε στὴν οὔγια τοῦ γρίπου ὅταν βολάζει, καὶ τὸν τραβᾶνε σιγὰ σιγὰ ὄξω.

Λειώνω=κάμνω κάτι νὰ γίνει λεῖο· λόγου χάρη τὸν ἄμμο ποὺ γράφανε ἀπάνω, καὶ λοιπὸν ἐξαλείφω σβήνω, ἀφανίζω.—Καὶ ***λιώνω*** (μὲ ***ι*** ἀφτὸ) ἀπὸ τὸ ***λι(γ)ώνω*** =φυρῶ, χαλνῶ, διαλυῶ κτλ. 'Ερωτοκ. α', 796, «σὰν τὸ κερὶν ***ἐλίγωνε*** κἔφυρα σὰν τὸ χιόνι». Σύγκρινε: ***ἡ λί(γ)ωση*** τοῦ φεγγαριοῦ, Κρήτη μὲ ***γ***, Δωδεκάνησα χωρὶς ***γ***. Ἔτσι συμπέφτει στὸ νόημα **μὲ** τὸ πρῶτο, τόσο, ***ὥστε*** ἔκανε τὸν κ. Χατζηδάκη νὰ τὰ θεωρήσει ἕνα (Γλωσ. μελ. 554 σημ.). Ἔπειτα διασταβρώνουνται τὰ δύο μὲ τρίτο, τὸ ***λύω > λυῶ*** (Σακελ. Κυπρ. β' σ. 643 καὶ Ξανθουδ. 'Ερωτοκρ. σ. 596) φθογγικὰ καὶ σημασιολογικά.

Λίγκια (τὰ)=τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ (ἀπὸ τὸ

«**λίγξ**=πλαγινὸς κτλ.» Ἡσύχιος), ἀπ' ἀφτὸ καὶ **στραβολιγκιαζω**=στραβολαιμιάζω. Καὶ **λίγκια**= οἱ ψαλίδες τῶν κλημάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀναρριχητικῶν φυτῶν, οἱ σὰν βόστρυχοι ψιλοὶ βλαστοί, ποὺ πιάνουν καὶ τυλίγονται: **ἕλικες** > **ἑλίκια** > **λίκια** καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ μυτόπνοου; **λίγκια** (Κορ. ἄτ. δ', 290).

Νιάτα (τὰ)= ἡ νιότη > τὰ **νιότα** (σύγκρινε: **ἡ ἀχνότη** > τὰ **χνότα**) (1) κὕστερα: τὰ **νιατα** σάν: **τὰ ἀφράτα, τὰ μορφάτα, τὰ πρεπάτα** κτλ. Καὶ **νιάτα** στὴ λωκωνικὴ ἀπὸ τὰ **ἐννεάτα**=τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας 23 Ἀβγούστου.

Ξεφυλλίζω,= ἀποσπῶ φύλλα καὶ εἰδικὰ καθαρίζω τὸ φυτὸ ἀπὸ τὰ ὁπωσδήποτε ἄχρηστα φύλλα του· ἀρχ. **ἐκφυλλίζω**.—Καὶ **ξεφυλλίζω** (μὲνα λ. ἀφτό),=ξεφέβγω ἀπὸ τὴ φυλή, ἀλλάζω φύση, γίνομαι ἔκφυλος, (dégéneré). «Ἔκφυλον=τὸ μὴ **συγγενὲς**, ἀλλόφυλον» ὁ Ἡσύχιος (Κορ. ἄτ. δ', 361).

Ἀσπασμὸς τὸ ἀφηρημένο τοῦ **ἀσπαζομαι**=ὁ χαιρετισμός, τὸ φίλημα.— Καὶ **ἀσπασμὸς** (στὴ Βαμπακοῦ τοῦ Μωριᾶ) ἀντὶ **σπασμὸς** (μὲ τὸ προθεματικὸ **ἁ**-).

Βλαττὶ=πορφυρὸ ὕφασμα ἀπὸ τὸ Λατινικὸ blatta.—Καὶ **βλατὶ** στὴ Χίο=ἡ ἴλαρα, ἡ ἴλερη ἀπὸ τὶς κόκκινες κιλίδες ποὺ βγάζει ὁ ἄρρωστος· «**βλατίς** =κηλὶς· Λάκωνες» γράφει ὁ Ἡσύχιος· γιὰ τοῦτο θέλει μὲνα τ κιὄχι μὲ δυὺ πού τὸ γράφει ὁ Ἄμάντος (Συμβ. Χιακ. γλωσσ. 17).

---

(1) Ὅτι τό: *χνότα* προέρχεται ἀπ' τὸ **ἀχνότη** τὸ εἶπε πρῶτος ὁ Ἀραβαντινὸς στὸ γλωσσάριό του.

Βόθρακας μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς παραλλαγὲς τοῦ ***βάτραχος*** (ἀρχαία παραλλαγὴ ***βότραχος***).—Καὶ ***βόθρακας***=μεγάλος βόθρος, λάκκος.

Λαλῶ=ὁμιλῶ καὶ κατὰ ἐπέχταση παίζω ὄργανο, μάλιστα ἐμπνεφτὸ, φλογέρα, κάϊντα, φλάουτο, πίφιρο, κλαρίνο καὶ τὶς διάφορες χάλκινες σάλπιγγες καὶ κάθε αὐλό.—Καὶ ***λαλῶ***=***πιλαλῶ***=τρέχω ἐγώ, ἢ παρακινῶ γιὰ τρέξιμο τὸ ζῶο.

Λύχνος=τὸ λυχνάρι.—Καὶ ***λίχνος***=τὸ ψάρι, οὐρανοσκόπος, γιατὶ τὸ κεφάλι του μοιάζει σὰ λυχνάρι, ἄλλοι τὸ λένε ***λύχνος*** (μὲ ***ι***)=λαίμαργος γιατὶ ἔχει μεγάλο στόμα, στὴν Ἀρτάκη τὸ λέγαμε: ***βόλολας***, πάλι ἀπ' τὸ κεφάλι του ποὺ μοιάζει σὰ ***βόλος***.

Ἄμια=ἡ θεία, ἡ ἀδερφὴ τῆς μητέρας ἢ τοῦ πατέρα, καὶ γενικὰ κάθε σεβαστὴ κυρία προσφωνούμενη ἀπὸ πολὺ νεότερο· ὁ Ἡσύχιος ἔχει «***ἄμμια*** μήτηρ, τροφός».—Καὶ ***ἄμια***=στενὸ καμπύλο φτυάρι μὲ στελιάρι, γιὰ καθάρισμα τῆς γῆς γύρο στὰ μαστιχόδεντρα, ὑποκοριστικὸ ***ἀμνίδι***. Ὁ Ἄμαντος τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ***ἀμίς***.

Ἀπομονὴ λέγεται στὴ λαϊκὴ γλώσσα ἡ ὑπομονή.—Καὶ ***ἀπομονὴ*** λένε στὴ Χίο τὸ φυτό: ***ἀθάνατος***.

Βαρβάκι(<βολβάκι) ὁ βολβὸς στὴ Χίο.—Καὶ ***βαρβάκι***=τὸ γεράκι, τὸ ξυφτέρι.

Βάτος=ψάρι εἶδος σαλάχι.—Καὶ ***βάτος*** ἡ βατσινιά, τὸ βάτο.

Βῖκος=ἡ στάμνα, ἡ λαγήνα καὶ κατὰ ἐπέχταση τὸ κεραμιδοκόμματο ποὺ στήνουνε γιὰ σημάδι προ-

σβολῆς παίζοντας τὶς ἀμάδες.—Καὶ **βῖκος**= τὸ ἀγριολάθουρο, ὁ ἀγριαρακάς.

Παγίδα=ἡ φάκα, τὸ καρτέρι, ἀρχ. ***παγίς***.— Καὶ ***παγίδα***=ἡ πλεβρά, τὸ πλεβρό, τὸ ***παγίδι*** (ἴσως ***πλαγίδα*** καὶ κατ' ἀνομοίωση τῶν ἀκρογλωσσικῶν λ+δ>'+δ: ***παγίδα***) στὴ Χίο κατὰ ἐπέχταση λέγεται ***παγίδα*** καὶ τὸ ξυλοκέρατο, γιατὶ μοιάζει σὰν πλεβρὸ σὰν ***παγίδι***.

Ρίνα. ἐξὸν τὰ νοήματα ποὺ εἴπαμε στὸ β' τόμο σελ. 52 σημαίνει ἀκόμα—τὸ ὑγρὸ κρύο τῆς νύχτας τὸ ἀγιάζι, τὸ δροσόπαγο (Ἄμαντου Χιακ. γλωσ. 58).

Κάφκαλο=καφκί, τσόφλιο, κάκαρο.—Καὶ ***κάφκαλο***=κάψαλο, κάτι καμένο, καψαλισμένο, κοφκαλισμένο σύγκρινε καὶ ***καφκάλα***=τόπος καψαλισμένος.

Ζούρα=ἡ σούρα, ὁ ρύπος, τὸ μόλυσμα, ἡ ἀρρώστια· τὸ ἀποζούρι εἶναι ***ἀποσούρι***= ἀποστραγκίδι ***σουρώνω*** > ***σούρα*** > ***ζούρα***.— Καὶ ***ζούρα*** ἡ Ἰταλικὴ usura. Οἱ δυὸ λέξες συχίζουνται ὁλότελα στὸ νόημα ἀλλὰ ἔχουνε ξεχωριστοὺς προερχομοὺς (Βογιατζίδης).

Σμύρνα=ἡ σμύραινα, ἡ μύραινα. ἡ σμέρνα, τὸ ψάρι ποὺ μοιάζει σὰ φίδι.—Καὶ ***σμύρνα***, εἶδος θυμιάμα ἄλλιῶς ***μύρρα***, ἀπὸ τὸ σημιτικό: morach.

Γκεβέντισμα=πόμπεμα, ντρόπιασμα, βρίσιμο. Ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ giubetto=κρεμάλα προῆρθε τὸ ***γκιουβεντίζω***, ***γκυβεντίζω***, ***κυβεντίζω***, ***γεβεντίζω*** =πομπέβω, ὁδηγῶ στὴν καταδίκη· κἐπειδὴς ὁ πομπεβόμενος βασανίζεται ***κιόλας***, τὸ πήρανε ἀπὸ μᾶς οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸν τύπο kevendim—kevenirim καὶ μὲ τὸ νόημα τοῦ βασανίζω. Καὶ λέω πὼς ἀπὸ

μᾶς τὸ πῆραν οἱ Τοῦρκοι, γιατὶ βρίσκεται στὰ Ρωμαίϊκα πολὺ πρὶν ἔρθουμε σὲ σκέση μὲ τοὺς Τούρκους.—Ἄλλο εἶναι τὸ **γκιουγκενμὲκ** καὶ μὲ ἀνομοίωση > **γιουβενμὲκ** ποὺ ἐμεῖς ἀφτὸ τὸ λέμε σὲ μέση φωνή: **γκιουβεντίζουμαι** κατὰ τὰ ὁμοιονόημα: βασίζομαι, στηρίζομαι, θαρρέβομαι. Κιἀπ' ἀφτὸ ἔχουμε **γκιουβέντισμα** καὶ **γκιβέντισμα**=στήριγμα, παραθάρρεμα, βάσισμα, ἀγιοῦτο. Ἀφτὸ εἶναι.

Μαντάρια=τὰ μανιτάρια, οἱ ἀμανίτες, οἱ μύκητες.—Καὶ **μαντάρια**,=τὰ μαντάρια, οἱ μάντες (Κύπρο)

Μπουμπούνα=ἡ βροντή, τὸ μπουμποσνητι μπουμπουνάω > **μπουμπούνα**.—Καὶ **μπουμπούν** ἀπ' τὸ bubbone=κακὸ σπυρὶ στἄχαμνά.

Ἀθέρας (ὁ) καὶ πιὸ σπάνια **ἡ ἀθέρα**=ὁ ἀρχαῖος **ἀθήρ, ἀθέρος** μὲ τὶς σημασίες του, δηλ. 1) τὸ ψιλούτσικο γένι τοῦ σταχιοῦ, τὸ ἄγανο, 2) ἡ κόψη τῶν **ἀγχεμάχων** ὅπλων, ποὺ λέγανε, δηλ. τοῦ σπαθιοῦ, τοῦ μαχαιριοῦ κτλ.—Καὶ πάλι **ὁ ἀθέρας, ἡ ἀθέρα**, ὁ ἀρχαῖος **αἰθήρ, αἰθέρος**=τὸ πιὸ λεφτὸ καὶ καθαρὸ στρῶμα τοῦ ἀπάνω ἀγέρα καὶ κατόπι κατὰ ἐπέκταση τοῦ νοήματος καὶ διαστάβρωση μὲ τὸν **ἀθέρα** σήμανε στὴ νέα ἑλληνικὴ τὸ διαλεχτὸ καὶ πιὸ λεφτὸ ἀπὸ κάθε πρᾶμα δηλ. τὸ **ἄκρον ἄωτον**, τὸν ἀνθὸ, τὴν ἄχνη, τὴν πάσπαλη καὶ τὰ ὅμοια.

Κουφάλα (ἡ) ἀπ' τὸ **κούφιος**=ἡ κοιλότητα, τὸ βαθούλωμα, τὸ κούφωμα βράχου, κορμοῦ δέντρου κλπ., ἡ τρύπα κούφιου δοντιοῦ καὶ ἀφηρημένο τὸ κούφιασμα.—Καὶ **κουφάλα** ἀπ' τὸ κουφὸς (κωφὸς) =ἡ ἰδιότητα τοῦ κουφοῦ, **ἡ κωφότης**.

Κότσικας—εἶδος πουλὶ ὁ ἀρχαῖος **κόψιχος** (Ἀ-

ρστφ. Ὄρνιθ. 306.) Τὸ ψ > τσ ὅπως καὶ στἀκόλουθα **ψεβδὸς > τσεβδὸς, κοψοπόδης > κουτσοπόδης**, (κιἀπ' ἀφτὸ **κουτσὸς**, κοίτα τόμ. α΄ 15), **κόψαυλος κούτσαβλος** (ποὺ τοῦ κόψανε τὸν **αὐλὸν** τῆς κνήμης), **ψακώνω > τσακώνω, ψάχαλα > τσάχαλα, δψιμάρνι > τσιμάρνι, κόψαλον > κὄτσαλο, κὄψανον > κότσανο > κοτσάνι** (ἴσως εἶναι τὰ δυὸ ἕνα· οἱ τοῦρκοι : cotchan ἀπὸ μᾶς), **κοψομπολιάζω > κουτσομπολιάζω καψίον > κατσὶ, δψιμάδα > ἀτσουμάδα** (στὰ Κυκλαδονήσια ἡ ἀγελάδα).—Καὶ **κότσικας**=τὸ δέντρο, ἡ ἄγρια κερατιὰ ἡ ἀγριοκουτσουπ ιά.

Ἄκοπος (ἀπ' τὸ κόφτω), τὸ ἐναντίο τοῦ κομμένος=ἄκοφτος, ποὺ δὲν κόβεται, ποὺ δὲν κόπηκε, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κοπεῖ.—Καὶ **ἄκοπος** (ἀ+κόπος) ὁ ἀκόπιαστος, ὁ μὲ χωρὶς κόπο. Καὶ τὰ ἐπιρρήματά τους: **ἄκοπα**=ἄκοφτα, καὶ **ἄκοπα**=ἀκόπως χωρὶς κόπο.

Κρίνα (ἡ)=τὸ γνωστὸ λουλούδι, τὸ κρίνο, ὁ κρίνος (καὶ στὴν Ἀρτάκη ἡ παπαρούνα).—Καὶ **κρίνα** (Κεσσάνη)=τὸ κρινί, τὸ σκρινί, τὸ σκρίνιο, ἰταλικό: scrigno—κιβώτιο, κουτί, νάρθηξ. Ἡ ἀποσιώπηση τοῦ ἀρχτικοῦ σ ἀπ' τὴ γενική: **της σκρίνας > ἡ κρίνα**.

Ἀγὸς· ἀρχαῖο=ὁ ἄρχος, ὁ ἀρχηγός, ὁ ἡγεμόνας ὁ προστάτης, ὁ ὁδηγὸς (σύγκρινε: **ξεναγὸς, λοχαγὸς**). —Καὶ **ἀγὸς** τὸ νεοελληνικὸ ἀπ' τὸ **ἀγωγὸς** κατὰ συλλαβικὴ ἀνομοίωση (τομ. β΄, 145)=κάθε ἀβλά κι φυσικὸ ἢ τεχνητὸ ποὺ διοχετέβει νερό.

Ἀβάρετος=ποὺ δὲ βαρυέται, ποὺ δὲν ἀποκάμνει, ὁ ἄοκνος ὁ ἀκούραστος κιἀκόμα ποὺ δὲ δίνει βάρος, ποὺ δὲν παρέχει ἐνόχληση.—Καὶ **ἀβάρετος** (ἀπ'

τὸ βαρῶ=χτυπῶ)=ποὺ δὲν εἶναι **βαρεμένος**= χτυπημένος, δαρμένος, ὁ ἀχτύπητος, ὁ ἄδαρτος.

Ἀνοιχτὰ=τὸ ρηματικὸ τοῦ **ανοίγω**, **ανοίχτηκα**, ἀντίθετο τοῦ κλειστά, σφαλιστά.—Καὶ **ανηχτὰ** (μὲ **η** ἀφτὸ)=στὸ πέλαγο ἀπ' τὸ **ἀνήχθην > ανήχτηκα** τοῦ **ανάγομαι** ἀντὶ **ανακτὰ**, ὅπου συμπέφτουν οἱ ἔννοιες καὶ συχίζουνται, γιατὶ καὶ ὅταν κανεὶς **ανάγεται > ανήγεται** βγαίνει στὸ **ανοιχτὸ** πέλογο.

Κοπτσα=ὁ σκόρος, τὸ σαράκι λέξη σλάβικη. Καὶ **κόπτσα**=κουμπὶ καὶ μάλιστα εἰδικέφτηκε στὸ νόημα τῆς πόρπης, ἀπ' τὸ τούρκικο coptche.

Συνάζω= συνάγω— **ἐσύναξα > συνάζω** (κατὰ τὸ σχῆμα ἐνύσταξα—νυστάζω), μαζέβω, συναθροίζω, ὁμαδέβω. Καὶ **σεινάζω** (μὲ **ει** ἀφτὸ) στὸ Βογαστικὸ =**σείω > σείνω** (κατὰ τὸ **λύω — λύνω**) κἔπειτα **σείνω > σεινάζω**, σὰν τὰ **στένω > σνενάζω**, **σκέπω > σκεπάζω, στείβω > στοϊβάζω, χώννω > χωνιάζω.**

Βαβύζει=**βαΰζει**, γαυγίζει, ὑλακτεῖ ὁ σκύλος, (σύγκρινε: **βοόσυκα > βουβόσυκα**· Χίο).— Καὶ **βαβίζει** =**βαΐζει > βαγίζει**, τὸ δέντρο, τὸ κλαδί, ἡ **βαΐς**, λυγᾷ ἀπὸ τὸ κάρπισμα (Ἀρτάκη), κατὰ ἀφομοίωση **βαγίζει > βαβίζει**· σύγκρινε: **γούβα > βούβα** (Ρόδο), **γαβάθα > βαβάθα** (Χιό), **γουβιὰς > βουβιὰς** (Τσιτσέλης), **γάβανος > βάβανος** (Σύμη).

Γανιάζω τὸ ἀρχ. **ἀγωνιῶ—αγωνιάσω > ἰγωνιάζω** καὶ μὲ τὴ φωνοσυρμή: ω+α > α+α: (ἀ) **γανιάζω**· φράσες: γάνιασα νὰ τὸ καταφέρω, μέσα τὸ παιδὶ γανιάζει (=κλαίει, ἀγωνιᾷ) δὲν τἄκοῦς;—Καὶ (**γανώνω > ἡ γάνα** κιἀπ' ἀφτὸ ρῆμα): **γανιάζω**=ἡ

γλῶσσα μου ἔχει **γάνα**=ἐπίχρισμα. Ἀπὸ φράσες: **γάνιασε** ἡ γλῶσσα μου λέγε λέγε, καί: **γανιάζω** νὰ τόνε καταφέρω, **γάνιασα** γιὰ νερὸ κτλ., συχιστήκανε τὰ δυὸ τὰ **γανιάζω** καὶ γίνανε ἕνα μέσα στοῦ λαοῦ τὸ γλωσσικὸ συναίστημα, ὥστε νὰ συχίζουνε καὶ τοὺς γλωσσολόγους μας.

Κύρκος=ὁ κοῦρκος, ὁ γάλλος, ὁ διάνος, ὁ ντίντιος ὁ νουμιδικὸς ὄρνις, ἡ μισίρα.—Καὶ **κύρκος**=ὁ σύζυγος: «τοῦ **κύρκου** μου, τἀφέντη μου, καὶ τἀγαπητικοῦ μου». Ἀφτὸ εἶναι ἀπὸ τὸν Κυπριώτικο τύπο τοῦ: **κύριος > κύρκος**, γιατὶ οἱ Κυπριῶτες τὸ ἡμίφωνο ι̯ τὸ ἁδραίνουνε σὲ: **κ**, κἔγινε κοινὸ μέσο τῶν Κυπριακῶν τραγουδιῶν. Ὁ ἰδιωματικός του ἀσύνηθος τύπος ἔκανε νὰ ξεχαστεῖ ἡ ἐτυμολογία του.

Ἔδε (ἐπίρρημα τοπικὸ)= ἐδῶ, **ἐνταῦθα**, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο **ὧδε**, παίρνοντας στὴν ἀρχὴ τὸ νεοελληνικὸ δειχτικὸ πρόθεμα **ε** (κοίτα τομ. β', σελ. 70).— Καὶ **ἔδε** (ἐπίρρ. δειχτικὸ)= ἰδού, νά, ἠνί· τὸ ἀρχαῖο **ἴδε** (κοίτα πιὸ ἀπάνου σελ. 129).

Ἔμπλεμα (τὸ ἀφηρημ. τοῦ ἐμπλέκω)=τὸ μπλέξιμο: ἡ δουλειά μας δὲν πάει ἐμπρὸς ἦβρε **ἔμπλεμα** (=ἔμπλεξε κάπου), καὶ τὸ μπόδιο: τὸ τρυπάνει δὲν πάει πιὰ ἦβρε **ἔμπλεμα**.— Καὶ **ἔμπλεμα** (τομ. β', 226)=κάθε νόσημα **ποὺ** ἀποδίνεται σὲ ἐπέμβαση τῶν «**πονηρῶν πνευμάτων**», κάθε «**ἱερὰ νόσος**». Ἀφτὸ ἐδῶ ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ νόημά του ἀνάγεται σὲ παράλληλο τύπο **ἔμπνευμα** (1). Τὸ **β** πρὶν

---

(1) Ὅταν εἶχα διαπραγματεφτεῖ γιὰ τὴ λέξη στὸ β', τόμο (σελ. 70), δὲν τὴν εἶχα σκεφτεῖ ἀφτὴ τὴν ἐτυμολογίο, ποὺ εἶναι ἡ μόνη σωστή.

ἀπὸ τὸ *μ* ἀποσιωπᾶται κανονικὰ (σελ.128) > ἔμπνεμα καὶ κατόπι μὲ τὴν ἀνομοίωση: ***ἔμπλεμα.*** Σύγκρινε:

ν+μ > λ+μ :μπογαμὰς > μπουλαμάς, οὔζοὺν-ἀχμὰκ (τουρ.) > ζουλαχμάνης, νημόρια > λημόρια, πνεμόνι > πλεμόνι (ἀρχ. Ἰωνικὸ πλεύμων), (νύ(γ)μα): (ἀ)νυματίδα > ἀλυματίδα (=τὸ κεντρὶ: Μάδυτο), πνευματικὸς > πλεματ(ι)κὸς (Ἀρτάκη), (ἀναμένω): ἀνημένω > ἀλημένω (Κάρπαθο), ἀνεμοῦρα > ἀλεμούρα (= giruette, Χιό), (τουρ. nem) ; νέμι > λέμι (=ὑγρασία· Σινασό), ἀνημέρωτος > ἀλημέρωτος, ἀνεμίδα > ἀλεμίδα, ἀνεμοκούνι > ἀλεμοκούνι, Σὰν—Γιάκομο > Σαλιάκομος (Χίο. Ἄμαντος), ἔτσι λοιπὸν καὶ ***ἔμπνεμα*** > ***ἔμπλεμα.***

Ἰδοὺ παραδείγματα καὶ γιὰ τὸ ἀντίθετο.

μ+ν > μ+λ: ξεσμηνιάζω > ξεσμηλιάζω (=καταστρέφω τὴ σφηκοφωλιὰ Κρήτη), Δημοστένης > Δημοστέλης (Σάμο), μονημέρι > μολημέρι (ἔτσι καὶ μοληνύχτι Κεφαλονιά), Μαμωνὰς > Μαμωλὰς (Κουκουλὲς Οἰν.).

Χαλὶ= 1) τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ τσατάλια τοῦ δικρανιοῦ. 2) Τὸ κοφτήρι τοῦ κάβουρα, τοῦ ἀστακοῦ τοῦ τσαγάνου κτλ. 3) Τὸ νύχι τοῦ προβάτου, τῆς κατσίκας, τῆς ἀγελάδας κτλ. Εἶναι ἡ ἀρχαία ***χηλὴ*** μὲ τὸ δωρικό της τύπο: ***ἡ χαλὴ*** > τὸ χαλὶ (πιὸ ἀπάνω σελ. 8).—Καὶ ***χαλὶ***=τὸ ταπί, τὸ (ἐπεύχι**ο**ν >)πέφκι, ὁ σετζαντές, ἐπίστρωμα τοῦ πατώματος τῶν δωματίων· ἀπὸ τὸ τούρκικο: hali.

Λύκος =τὸ γνωστὸ ἀγρίμι.— Καὶ ***λίκος*** (μὲ ***ι*** ἀφτό. Κύθνο) τὸ ἄλλιῶς ***λίγκι***=ὁ ψάλιδας τοῦ κλήματος καὶ τῶν ἄλλων ἀναρριχητικῶν φυτῶν: (ὁ ἕλιξ):

ἔλικας (ἢ **ἔλικος**) πληθ. **ἐλίκοι > ἐ λίκοι > ἐ λίκος** (τομ. α', 205)· **λίκος** (1) ἀκόμα σημαίνει κατὰ ἐπέκταση τὸ ρόζο τοῦ ξύλου, τοῦ σανιδιοῦ στὴ Μυτιλήνη κατὰ τὸ Μ. Στεφανίδη (Λεξιγρφ. ἀρχ. ϛ', 224).

Κανὶ=ἡ γάμπα, τὸ ποδαροκάλαμο (ἀπ' τὸ canna), σύνηθα στὸν πληθυντικό : τὰ **κανιά**, γιατὶ φυσικὰ εἶναι δυό.—Καὶ **κανὶ** τὸ ἀσημένιο, ἢ γυαλένιο ραντιστήρι, τὸ βυζαντινό : **ψυχριστάριον** (βλέπε πιὸ ἀπάνου σελ. 164), σκέβος μάλιστα ἐκκλησιαστικό.

Καρίδα=τὸ γνωστὸ θαλασσινὸ στακουδάκι ποὺ τὸ λένε καὶ **γαρίδα** (1), ἀρχ. **καρίς**.—Καὶ **καρίδα** εἶδος ἀγκαθεροῦ λαχανικοῦ, τὸ γλυκάγκαθο στὴ Χιό. Ὑποθέτω πὼς εἶναι : **κιχωρίδα** > ἀφομοίωση : **κικωρίδα** > παρανόηση : κὴ **κωρίδα** > παρετυμολ. **καρίδα**.

Ἀγαθὸς (τὸ ἀρχαῖο, ποὺ σώθηκε στὴ λαϊκὴ γλώσσα μέσο τοῦ Χριστιανισμοῦ)=καλὸς (κοίτα ἄρθρο μου στὴ Μεγ. Ἐγκυκλοπ. Δρανδάκη—Μακρῆ σελ. 120).—Καὶ **ἀγαθὸς** (νεοελληνικὸς ναφτικὸς ὅρος)=ἡ τριγωνικὴ γλυφὴ κατὰ μάκρος τὴν καρίνα, τὴ στεῖρα, καὶ τὸ ποδόσταμο, στὴν ὁποία καταλήγουν τὰ ζώματα (γαλλικά : rablure, rainure, feuillure· ἀγγλικὰ rabbet. Λεξικ. ναυτ. ὅρ. Παλάσκα). Ἀφτὸ τὸ δέφτερο καμιὰ σκέτη δὲν ἔχει βέβαια μὲ τὴν ἀγαθότητα, εἶναι τὸ ἀρχαῖο **κανθός**· μὲ τὴν κα-

---

(1) Ὁ τύπος *γαρίδα* ἔτσι δά : *τὴν—καρίδα* > ἡ *γκαρίδα* καὶ μὲ τὸ μαλάκωμα τοῦ g > *γ* : ἡ γαρίδα (*Χατζηδάκης*· ἀπὸ τὰ σωστά του).

νονική ἀφομοίωση: **νθ** > θθ: **καθθὸς** (στὰ Δωδεκάν. **ἀγκαθθὸς**) καὶ μὲ τὴν ἁπλοποίηση τῶν δυὸ συμφώνων **καθός**. Κατόπι μὲ τὸ προθεματικὸ **α** (βλέπε Ἐγκυκλοπ. Δρανδ. Μακρ. ἄρθρο μου Α, σελ. 2, στήλ. 1) ἔγινε **ἀκαθὸς** καὶ τότες παρετυμολογήθηκε πρὸς τὸ **ἀγαθός**.

Ἄζαλος=ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι ζαλισμένος, ἢ ποὺ δὲ ζαλίζεται, ποὺ δὲν τόνε πιάνει ζάλη.— Καὶ **ἄζαλος** στὴ Δυτικὴ Μακεδονία=ἡ ράβδα ἡ μακριὰ ποὺ σφηνώνεται στὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλειοῦ γιὰ νὰ τὸ κρατήση ἀκίνητο. Ἀφτὸ τὸ δέφτερο εἶναι ἀπὸ τὸ **ἄσαλος**, ποὺ δὲν ἔχει **σάλον**, ποὺ δὲ **σαλέβει**.— Ἄλλα παραδείγματα ποὺ τὸ **σ** ἀδραίνει σὲ **ζ** εἶναι τοῦτα δῶ:

σ > ζ: σάκχαρις > ζάχαρη, σάπφειρος > ζαφείρι, **σόγχος** ζόχος, σομφὸς > σοφός, σειριῶ > ζειριάζω, σίφωνας > ζίφωνας (Πόντος), (ἐ)σωχάδες > ζωχάδες, sambucus > ζαμποῦκος, ἀπὸ τὸ **σάβος** (=ἡ βακλεία) > ζαβὸς (Κοραής), σάλος > ζάλο, σαλέβω > ζαλέβω (Γρυπάρης «Ροδόπη») ἀραβικό: sacar > ζαγάρι (Κοραής).

Τὰ δυό: ἀγανὸς

Τὸ **ἀγανὸς** στὴ νέα ἑλληνικὴ ἔχει δυὸ προερχομοὺς καὶ συμφύρθηκε στὰ νοήμα.

α') Τὸ ἕνα εἶναι τὸ ἀρχαῖο ἀγανὸς ποὺ σήμαινε τότες: ἤπιος, πρᾶος, ἥσυχος, μαλακός, τρυφερὸς, καὶ ποὺ μάφτὰ ὁπωσδήποτε τὰ νοήματα σώζεται ἀκόμα, καὶ μὲ ἐπέχταση σημαίνει καί: πλαδαρός, χάβνος, κιἀκόμα στὴν Κρήτη σώζεται μὲ τὰ ἴδια νοήματα

καὶ μὲ τὸ συγκομμένο τύπο **ἀγνὸς** καὶ **ἀγνὺς** (κατὰ τὸ ὁμοιονόημο **γλυκὸς καὶ γλυκὺς**) κιἀπ' ἀφτὸ **ἀγνὰ** τὰ μαλάκια τῆς θάλασσας (κοίτα τ. β', 57-58 καὶ 163-4)· ὑπάρχει καὶ τύπος **(ἀ)παγανὸς**, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναχτεῖ στὸ **ὑπαγανὸς** μὲ τὰ ἴδια τὰ νοήματα: «Ἡ θάλασσα 'ναι **παγανὴ** (=πλαδαρή, ἀχαμνὴ) (1) κιἀγέρας τὴν ταράζει».

β') Τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ἀρχαῖο Ὁμηρικὸ **ἑανὸς** τὸ ἐπίθετο, μὲ νόημα καὶ ἐτυμολογία ἀκαθόριστα, ποὺ προσδιορίζει τὸ **πέπλος** (ε, 734) τὸ **λῖτι** (=ὕφασμα Σ, 352) καὶ τὸ **κασσίτερος** (Σ, 612). Ἀπὸ τὸ σημερινὸ τὸ **ἀγανὸς** (< **ἑανὸς** μὲ ἀνάπτυξη γ: **ἐγανὸς** καὶ μὲ ἀφομοίωση προληφτικὴ τοῦ **ε+α > α+α: ἀγανὸς)** =ἀραιός, ἀρύς, μανός μποροῦμε νὰ ἑρμηνέψουμε καὶ τἀρχαῖο μὲ τὰ ἴδια πάνω-κάτω νοήματα ὁ **πέπλος** δηλ. καὶ τὸ **λῖτι** μποροῦνε νὰ εἶναι **ἑανὰ**= ἀγανά, ἀραιοϋφασμένα καὶ κατὰ ἀκολουθία μαλακά, ἁπαλά.

Σύγκρινε τὸ **ἀγνάδι**, ποὺ παίρνοντας στὴν ἀρχὴ τὸ **μ** ἀπ' τὸ **μαντήλι** γίνεται **μαγνάδι** (= πολύτιμη γάζα, τουλπάνι ἀεροΰφαντο). Καὶ πὼς ἀπὸ τὸ **μαντήλι** ἀλήθεια πῆρε τὸ **μ** τὸ **ἀγνάδι** κἔγινε > **μαγνάδι** φαίνεται ἀπὸ τοῦτο τὸ δημοτικὸ τραγούδι: «Ὁ ἥλιος μπῆκε στὸ λουτρὸ καὶ λούστη καὶ χτενίστη, βάζει **μαντήλι** τὸ γιαλό, τὸν οὐρανὸ **μαγνάδι»**.

Τὰ νοήματα βγαίνουνε ἀπὸ τὸ ἐπίθετο: **ἑανηφορος** Ἠὼς=ἡ Ἀβγούλα ἡ **μαγναδοφόρα.**

Ὁ κασσίτερος δηλ. τὸ καλάι, ποὺ μἀφτὸν

---

(1) Ἐδῶ τὸ **παγανὸς** σημαίνει τὸ μὴ στερεός.

ἔφτειασε κνημίδες τοῦ Ἀχιλλέα ὁ Ἥφαιστος: «**τεῦξε δὲ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ** κασσιτέροιο» σίγουρα θὰ σημαίνει ἐδῶ σύρμα ἀπὸ κασσίτερο (γανωμένο ἴσως), ἀραιοπλεγμένο σὲ κνημίδες.

Τώρα ἔχουμε μερικὰ ποὺ κατ' ἀρχὴ δὲν ξαίρουμε σὲ ποιὸ ἀπ' τὰ **δυὸ ἀγανὸς** νὰ τἀναγάγουμε:

1) **ἀγανόματος** καὶ **ἀγανομάτης**· ἀφτὸ βέβαια εἶναι τὸ **ἀγανῶπις** τοῦ Μάρκελλου τοῦ Σιδήτη ποὺ ἔγραψε ἰατρικὰ ποιήματα κατὰ τὸ β', αἰώνα μετὰ Χριστὸ (Fabricins Bibliot. gr. τομ. I. σ. 14 ἔκδ. 3η). Καὶ πάλι τὸ **ἀγανῶπις** ἀφτὸ εἶναι ἀπὸ παρετυμολογία ἀντί: **ἰανῶπις** κατὰ τὸ **ἰανογλέφαρος** ('Αλκμᾶν: «**ἀνογλεφάρων**») ποὺ ἀφτὸ ὁ Solmsen (στὸ Zeitschrift τῶν A. καὶ E. Kuhn καὶ I. Schmidt τομ. λβ', σελ. 539 καὶ πέρα) τὸ σχετίζει μὲ τὸ **ἰαρός**, μὰ ποὺ ὡστόσο ἀφτὸ σίγουρα ἔχει πρῶτο συνθετικὸ τὸ ὁμηρικὸ **ἰαίνω**=θερμαίνω, ἀχτινοβολῶ. Ἀκόμα ἀφτὸ τὸ **ἰανογλέφαρος** τὸ παρετυμολογήσατε σὲ **ἀγανοβλέφαρος** κἔτσι βγαίνει τρίτο **ἀγανὸς** μὲ α', συνθετικὸ το: **ἰανο**=ἀχτινοβόλος.

2) **παγανὸς** στὴν Κύζικο καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους τόπους σημαίνει ῥηχός, ἄβαθος.

3) **ἀγλάγανο** (στὸν Πόντο)=ῥηχὸ πινάκι, ἄβαθο πιάτο, παγανὸ σκουτέλι.

Στὸν Πόντο ὑπάρχει καὶ τὸ ἐπίρρημα **ἀγλάγανα** =ἀριὰ-ἀριά, ἀπ' ἀνάρια: **ἀγλάγανα καθίστε.**

Ἀφτὸ μοῦ φαίνεται πῶς δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ **ἀγανὰ—ἀγανὰ** > **ἀγανά— γανα** > **ἀγνάγανα** (τομ. α', 93—94) καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωση: **ἀγλάγανα**· σύγκρινε:

ν+ν > λ+ν: ἀναχανιάζω > λαχανιάζω, **ἀ**ναμένω > ἀλαμένω (Δωδεκάνησα), ἀνασόνι > ἀλασόνι, ἀνυφαντὴς > ἀλυφαντὴς, ἀνωνίδα > ἀλωνίδα (ὄνωνις, φυτό), νισαντίρι > ἀλισαντίρι, (σκνίπα): σκνιπούνι > σκλιπούνι (Κεφαλλονιά), κανοναρχῶ > καλαναρχῶ (κνημία): κνημνιὰ > κλημνιά, νεγρόνι > λεγρόνι(= βαθύχρωμο γαρύφαλο **negrone**· Κεφαλλονιὰ), μονοπονεμένο > μολοπονεμένο (Κφλν.), τουρ. **fendjan** > φελτζάνι **κτλ.**

ν+ν > ν+λ: ἀνάχνοος > ἀνάχλος, ἐντρανίζομαι > ἀντραλίζομαι, ἀνδράχνη > ἀντράχλα κτλ.

Ἀπὸ τὸ ἐπίρημα λοιπὸν ἀφτὸ πισόδρομα, ἔγινε τὸ ἐπίθετο ***ἀγλάγανο***, ποὺ οὐσιαστικοποιήθηκε κατόπι. Κἐπειδὴς τὸ ἐπίρρημα ἀπ' τὸ νόημά του σίγουρα ἀνάγεται στὸ ***ἐανός***, φαίνεται πὼς σἀφτὸ ἀνάγεται καὶ τὸ ***παγανὸς***=ρηχός, ***ἄβαθος***, γιατὶ ὅταν τὰ νερὰ εἶναι ρηχά, φαίνεται ὁ πάτος κἔτσι κάνουν ἐντύπωση πὼς δὲν εἶναι πυκνά, δὲν εἶναι πηχτὰ, ὅπως ὅταν εἶναι βαθιά, ἀλλὰ εἶναι ἀραιά, εἶναι ***ἐανὰ*** καὶ διαφαίνεται ἀπ' ἀνάμεσά τους ὁ βυθός.

Τὰ δυό: ἀθιβάλλω

Ἀθιβάλω· τὸ ἀρχαῖο ***ἀντιβάλλω*** ποὺ στὴν κλασικὴ ἑλληνικὴ σήμαινε ρίχνω κατὰ πάνου σὲ κεῖνον ποὺ μοῦ ρίχνει: «Συρακόσιοι ἀπὸ τῶν νεωσοίκων ἔβαλλον, οἱ δ' ἐκ τῆς ὁλκάδος ***ἀντέβαλλον***» Θουκυδ. ζ', 25, καὶ στὴ μεταγενέστερη πῆρε τὰ νοήματα: 1) ἀνταλλάζω λόγια: «τίνες οἱ λόγοι οὗτοι οὓς ***ἀντιβάλλεται*** πρὸς ἀλλήλους»;=ποὺ ἀντιρίχνεται ὁ ἕνας στὸν ἄλλονε (Λουκ. κδ', 17)· καὶ 2) παραβάλλω,

συγκρίνω: «βιβλιοπῶλαι τινὲς γράφουσι φαύλοις χρώμενοι καὶ ***οὐκ ἀντιβάλλοντες***» [τὰ βιβλία] (Στραβ. 609).

Μὲ τὰ δυὸ τοῦτα νοήματα πέρασε καὶ στὴ νέα ἑλληνικὴ μὲ τὸν τύπο **ἀθιβάλλω** (δηλ. **ἀντιβάλλω > ἀνθιβάλλω > ἀθθιβάλω > ἀθιβάλλω**) καὶ μὲ τὰ παράγωγά του ἐτοῦτα: **ἀθιβολὴ** (< ἀθθιβολὴ < ἀνθιβολὴ < **ἀντιβολή**) = φιλονικία, ξεμπροστίνιασμα, λογόφερμα, συνομιλία, ὁμιλία, λόγος, μνεία, ἀνάφερμα—κἔτσι συγχίστηκε μὲ τὸ **ἀφιλογὴ** (< **ἀμφιλογία**=φιλονικία)—

Σημείωση. Ἐπειδὴς ἀπὸ τὸ ***ἀντιβολὴ*** ἔχουμε **καὶ** ρῆμα ***ἀντιβολῶ***=συντυγχάνω κατὰ τὸν Ἀπολλώνιο, ***καὶ*** πάλι: ***συντυχαίνω*** νεοελληνικὰ θὰ **πεῖ** συνομιλῶ, **εἶναι** φανερὸ πὼς τὸ ***ἀθιβολὴ*** κατὰ τύπο καὶ κατὰ νόημα **εἶναι** τὸ ἴδιο τὸ ***ἀντιβολή***, ποὺ ὡς τόσο συχίστηκε μὲ τό: ***ἀμφιβολὴ*** (<ἀμφιβολία) ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῶν φτογγων καὶ τοὔδωσε καὶ τὸ νόημά του, ἔτσι ποὺ ἀπὸ τὸ ιβ′ αἰῶνα ἔχουμε ***ἀμφιβολὴ*** μὲ τὸ νόημα τοῦ ***ἀντιβολὴ***=φιλονικία, γιατὶ ἔρχεται διάμεσο τὸ ***ἀμφισβητῶ*** ποὺ σημαίνει καὶ ***ἀντιβάλλω***=φιλονικῶ καὶ ***ἀμφιβάλλω***=διστάζω, νοήματα ὅλα συγγενικὰ καὶ διασταβρωνόμενα (Spata: Diplom. grec. Sicil. Torino 1871).

Ἄλλο παράγωγο τοῦ ἀθιβάλλω (< ἀντιβάλλω) ἔχουμε τὸ **ἀθιβόλι** (=ἀντιβόλαιον > ἀνθιβόλαιον > **ἀθιβόλιο** καὶ ἀνθιβόλιον > **ἀθιβόλι**) καὶ **ἀνθίβολον** δηλαδὴ ὑπόδειγμα σκέδιο, προσκέδιασμα ἀχνάρι, ὀρνέκι.

Ἄλλα παραδείγματα ποὺ τὸ **ντ** γίνεται **νθ** ἔχουμε τῆς Κοινῆς τό: **Ἀνθίλοχος** (=Ἀντίλοχος) τὸ Χιώτικο **ὀνθὰς** (< ὀντὰς τούρκ. δωμάτιο. Καρ-

δάμυλα Λαογρ. γ', 673) καὶ τὰ Κυπριώτικα: **ἀνθιλογὴ > ἀθθιλογὴ** (δηλ. ἀντιλογὴ < ἀντιλογία), καὶ (ἀπίκραντος >) **ἀπίκραιθος > ἀπίκραθθος.**

Ὁ G. Meyer στὰ Byrant. Zeitschrift. τομ. γ', σελ. 156, μὴ ξαίροντας τοῦτα τὰ παραδείγματα καὶ μάλιστα τὸ βυζαντινὸ **ἀνθιβόλιον** ποὺ τὰ βυζ. κείμενα μάλιστα τὸ γράφουνε καὶ μὲ **υ: ἀνθύβολα** (Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία Δρανδάκη—Μακρῆ ἄρθρο **Ἁγιογραφία)** καὶ ἀπορώντας γιὰ τὴν τροπὴ τοῦ **ντ** σὲ **νθ** σύχισε ἀφτὸ μὲ τὸ ἀκόλουθο ἰδιόφτογγο: **ἀθιβάλλω** ὁλότελα διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ προηγούμενο, γιατὶ ἀφτὸ γίνεται ἀπ' τὸ **ἀμφιβάλλω > ἀφφιβάλλω > ἀφιβάλλω** καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωση τῶν χειλικῶν φ+β σὲ θ+β: **ἀφιβάλλω** > ἀθιβάλλω (σύγκρινε: **Φεβρωνία > Θεβρωνία)**, μὲ τὰ παράγωγά του: **ἀθίβολος**=ὁ πεζόβολος, τὸ γνωστὸ δίχτι, ἡ «λίνοιο **ἀμφιβολή»** τοῦ Ὀππιανοῦ (Ἀλιευτικὰ δ', 149),—**ἀθιβολιὰ**=τὸ περιεχόμενο τοῦ πεζόβολου: «μιὰν **ἀθιβολιὰ** ψάρια».—**ἀθιβολέβω**=ψαρέβω μὲ πεζόβολο,—**ἀθιβόλεμα**=τὸ **τέ**τοιο εἶδος ψάρεμα.

Καὶ σημαίνει τὸ δέφτερο ἀφτὸ **ἀθιβάλλω** ὅτι καὶ τὸ ἀρχαῖο **ἀμφιβάλλω** δηλ. 1) περιβάλλω, κιἀπὸ τοῦτο τὸ νόημα εἶναι τὰ παραπάνω παράγωγα. 2) διστάζω, κοντοστέκω, δὲν εἶμαι βέβαιος.

Ἀπ' ὅλα τοῦτα φαίνεται πόσο λάθος ἔχει ὁ G. Meyer ποὺ τὰ συχίζει τὰ δυὸ ξεχωριστὰ τοῦτα ρήματα, τὰ διαφορετικὰ ὁλότελα καὶ στὴν ἐτυμολογία τους καὶ στὴ σημασιολογία τους. Μὰ τί μποροῦνε νὰ ξαίρουνε οἱ ξένοι, γιὰ ὄνομα θεοῦ ἀπὸ νέα ἑλληνικὰ καὶ νὰ τὰ ἑρμηνέβουνε κιόλας. Ἐμεῖς ποὖναι

δικά μας καὶ μόλις τὰ ντόπια τῆς ξεχωριστῆς πατρίδας μας μποροῦμε νὰ ξεδιαλύνουμε σίγουρα.

Στὴν 'Αρτάκη μας εἴχαμε ὅλα τὰ παραπάνου νοήματα μὲ τὸ **ἀθιβάλλω**, γιὰ τοῦτο κατώρθωσα νὰ κατολογίσω ἔτσι ξεδιαλυμένα τὰ καθέκαστα.

Τυπογραφικὸ λάθος

Στὴ σελ. 157 ἀπάνου-ἀπάνου παρεισέφρυσε **πάλι** ἕνα τυπογραφικὸ λάθος, ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει τὴ ***νεοελληνικὴ* 'Αθηνὰ** νὰ γράψει ξανὰ ἀλάκερο ἄρθρο πὼς ἐγὼ δὲν ξαίρω τὴν ἀρχαῖα προφορὰ τοῦ ***υ*** (δὲν ντρέπεσαι, 'Αθηνά μου, νὰ ρεζιλέβεσαι στὰ γερατειά σου!). 'Εκεῖ ὁ λόγος μας εἶναι γιὰ ἀρχαία φωνοσυρμὴ καὶ θέλει νὰ πεῖ πὼς τὸ **ε** τοῦ ***πρεσβύτου*** ἀφομοιώθηκε σὲ ***ο*** ἀπ' τὸ ἀκόλουθο υ(=u) κἔγινε ***προσβύτου*** (ἀρχαία προφ. prosbutou) ὡστόσο ὁ ψηφοδέτης ἔβαλε: *υ*=***ι*** ἀντὶς ***υ***=u. 'Αφτὸ βέβαια κανένας καλόπιστος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πάρει γιὰ λάθος δικό μου, γιατὶ πῶς θὰ ἐβοδωθεῖ ἔπειτα μὲ τὰ ***ι*** ἡ τροπὴ τοῦ **ε** σὲ ***ο***; Μὰ ἡ ***νεοελληνικὴ 'Αθηνὰ*** εἶναι ἡ κακοπιστία προσωποιημένη κιὄποιος θέλει τεκμήρια χεροπιαστὰ ἂς διαβάσει στὸ δέφτερό μας τόμο, σελ. 32—34 τὸ ἄρθρο «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος».

Κατάγγειλα τότε, δημοσία τὸ Χατζηδάκη πὼς εἶναι ***«ἐπικίντυνος στὴ δημόσια ἠθική»***. Περιοδικό: Κριτικὴ καὶ τέχνη χρόνος β΄ φυλλάδιο β΄ Νοέμβρης 1924, σελ. 57.

Ἕνας ἐβρωπαῖος γλωσσολόγος, ποὺ τὸ διάβασε, μοὔγραψε: «Καὶ δὲν ἔγινε τίποτε λοιπὸν στὴν 'Αθήνα γιὰ μιὰν τέτοια καταγγελία! Στὴν 'Εβρώπη ἂν γι-

νότατε τέτοιο πρᾶμα θὰ γίνονταν ὁ κόσμος ἄνωκάτω καὶ ἢ ὁ Χατζηδάκης ἔπρεπε νἀποδείξει πὼς ἐσεῖς τόνε συκοφαντεῖτε καὶ νὰ τιμωρηθεῖτε παραδειγματικά, ἢ ὁλάκερος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος θὰ ἀποκήρρυττε τὸ Χατζηδάκη ὡς ἀνάξιο νἀνήκει στὸ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων».

Δὲ βαρειέστε!... τὸ κοινὸ τῶν λεγομένων ἐπιστημόνων ἐδῶ εἶναι **ὄχλος**, καὶ ἔνοχος εἶναι τὸ σκολειὸ καὶ τὸ Κράτος.

— Ὦ Ἑλλάδα, Ἑλλάδα! Νὰ τὶ σοῦ λείπει!

Σοῦ λείπει ἡ **αἴστηση τῆς ἠθικῆς**. Κιᾶμα δὲ φροντίσεις νὰ τὴν ἀποχτήσεις θὰ πὰς κατὰ διαόλου.

Σημ. Παρακάτου στὸ λεξιλογικὸ πίνακα σημειώνουμε καὶ ὅλα τὰ τυπογραφικὰ λάθη μὲ ἡμίμαβρα καὶ μένα: **διοθρ.** δίπλα στὸν ἀριθμὸ τῆς σελίδας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α

Γ

Λ

Υ

Φ

Χ

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Γ' ΤΟΜΟΥ